1

R. P. D.

LEONARDI LESSII

E SOCIETATE IESV THEOLOGI, ET SACROSANCTÆ THEOLOGIÆ PROFESSORIS,

OPVSCVLA VARIA,

Quæ ab ipso, dum in celeberrima Academia Louaniensi publici Professoris munus summa cum laude, eximio eruditorum applausu; & mirifico studiosorum concursu obiret, in diuersis scientiarum articulis conscripta, & superiori tempore sparsim edita fuerunt.

In gratiam, & pro singulari curiosorum ingeniorum vtilitate in vnum fasciculum collecta, & hac omnium nouissima editione diligenter reuisa, & extirpatis erroribus in publicum emissa.

DE SVMMO BONO ET ÆTERNA BEATITVDINE HOMINIS LIBRI QVATVOR.

AVTHORE LEONARDO LESSIO E' SOCIETATE IESV,
Sacræ Theologiæ Professore.

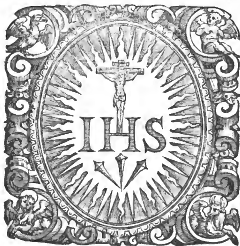
AD I. 2. SANCTI THOMÆ.

In quibus de illius natura, sede, causis, & medijs acquirendi accurata, & tam ex Sacris Literis, quàm saniorum Philosophorum scriptis conquisita instituitur disceptatio.

Superioribus annis in Germania ter typis excusi, & venundati, nunc autem temporis prima vice in Italia, propter aspirantes ad Summum Bonum, post diligentem correctionem prælo submissi, & in publicum emissi.

CVM PRIVILEGIO.

Coll. neap.

Catal. Inscriptus

VENETIIS, MDCXVII.
APVD ANDREAM BABA.

DE
SVMMO BONO
ET BEATITVDINE
SEMPITERNA,
PRÆFATIO.

NTER omnia quæ homini cognitu sunt necessaria, primum locum tenent Summum bonum, & Summum malum. Horum enim notitia maximè est necessaria, tum vt vitam rectè instituamus, tum vt exitium sempiternum declinemus, & finem nostrum, ad quem conditi sumus, assequamur. Quid est, *inquit Cicero*, in vita tantopere quærendum, quàm quid sit finis, quod extremum, quod vltimum, quò sint omnia benè viuendi recteq; faciendi consilia referenda? *Et Seneca:* Quoties quid fugiendum sit, aut quid petendum scire voles, ad Summum bonum, & propositum totius vitæ respice. Illi enim consentire debet quidquid agimus. *Omnis enim directio vitæ humanæ ex fine, quem quisque sibi propositum habet, pendet. Nam sicut in scientijs omnis cognitio ducitur ex certis principijs, quibus illa scientia tanquam fundamentis nititur: ita in moribus & rebus agendis omnis actio & forma viuendi ducitur ex intentione finis. Itaque finis (vt Philosophi docent) habet rationem principij, & termini seu scopi, & regulæ.* Principij, *quia eius notitia & amor debet antecedere actionem, & animum ad actionem impellere.* Scopi, *quia ad illum tanquam scopum omnes nostræ actiones dirigendæ. Vnde sicut is qui scopum, quò sagitta est dirigenda, non videt, non potest eam rectè iacere, sed in incertum mittit, & laborem perdit: ita qui finem ignorat ad quem vita dirigenda, non potest rectè viuere, sed necessariò suo fine excidet, & à Summo bono aberrabit. Denique est vitæ & actionum nostrarum* Regula, *quia omnis nostra actio talis esse debet, vt vltimo fini nostro sit conformis. Ex fine omnis lex, & forma viuendi deducitur. Sicut nullus artifex absque regula & certa mensura domum, vel nauem, vel aliud opus insigne perficere potest: ita nemo turrim virtutis & probitatis sine norma vltimi finis. Ex quibus perspicuum est, nihil in hac vita homini æquè necessarium, atque sui finis, Summi inquam sui boni notitiam, & mali, vt actiones suas dirigat, & rectè viuendo illud assequatur. Intellexerunt id quoque antiqui Philosophi; ideoque omnium penè ingenia in huius rei inquisitione desudarunt.*

Lib. 1. De Finibus.

Epist. 71.

Finis est principiũ in morib.

Scopus.

Regula.

Verùm res est adeò sublimis & occulta, vt nemo eorum veritatem assequi potuerit, etsi in omnem se partem versarent, omnesque ingenij neruos intenderent. Solo Dei Spiritu hoc arcanum hominibus est patefactum, sicut & media, per quæ ad illud assequendum tenditur, vt Apostolus 1. ad Corinthios 2. docet. Nemo enim potest inuestigare consilium Dei, quod ipse de sua creatura apud se statuit, nisi Spiri-

tus Dei. Oculus, *inquit*, non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus ijs, qui diligunt illum. Nobis autem reuelauit Deus per Spiritum suum: Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Quis enim hominum scit quæ sunt hominis *(id est, quæ hominis consilia, & interna decreta)* nisi spiritus hominis, qui in ipso est? ita & quę Dei sunt *(Dei consilia)* nemo cognouit nisi Spiritus Dei. *Quibus verbis apertè declarat, nullum Philosophorum potuisse cognoscere, in quo consistat Summum hominis bonum, & quibus adminiculis illud obtinendum (de vtroque enim ibi Apostolus loquitur) sed solo Dei Spiritu id hominibus reuelatum: primùm quidem per viros sanctos, & Prophetas in veteri Testamento, licet obscuriùs, deinde clariùs, & vberiùs per Filium Dei, & Spiritum Sanctum, quem ipse Apostolis est largitus.*

Itaque hæc res Christi doctrinam, & religionem sectantibus deberet esse manifesta; præsertim cùm Scriptura vtriusque Testamenti, ad illam nobis declarandam, inculcandam, & oculis mentis obijciendam, ferè tota occupetur. Verùm quia res ista valdè sublimis est, & à sensibus carnis, quibus plerique mortalium in vita ducuntur, valdè remota, fit vt pauci eam considerent, & maxima pars ita viuat, ac si, quid summum bonum, & malum sit, ignorarent, vel illud in rebus huius vitæ constitutum esset. Itaque statui vtriusque rationes, & momenta breuiter & dilucidè explicare, primùm in hoc tractatu Summi boni, posteà in alio Summi mali. Omnis enim error in hac vita ex eo prouenit, quòd ista vel ignorentur, vel non vt par est expendantur. Fieri nequit vt is qui assiduè ista duo, vel saltem alterum habet ob oculos, graue aliquod delictum perpetret. Memorare, *inquit*, nouissima tua, *(Summum bonum & Summum malum, in quorum altero hæc vita necessariò terminanda)* & in æternum non peccabis. *Neque solùm non peccabis, sed etiam ad omnia virtutis officia magna cum alacritate præstanda accenderis.*

DISTRI-

DISTRIBVTIO OPERIS.

VT autem certa methodo procedamus, partiemur hanc tractationem De Summo bono in IV. Libros.

PRIMO LIBRO OSTENDITVR,

SVmmum hominis bonum in nulla re creata esse constitutum, sed in solo Deo, bono increato & immenso.

SECVNDO LIBRO AGITVR

DE admirabili mentis cum Summo bono vnione, per quam anima beata efficitur.

TERTIO.

DE beatitudine, & gloria corporis, nempe quam anima in suo corpore possidebit.

QVARTO.

De medijs quibus beatitudo certissimè comparatur.

LIBER PRIMVS
CONTINET CAPITA IX.

LIBER SECVNDVS
CONTINET CAPITA XXIII.

LIBER TERTIVS
CONTINET CAPITA IX.

LIBER

LIBER QVARTVS

CONTINET CAPITA XI.

INDEX RERVM TOTO HOC OPERE CONTENTARVM.

A

Beati

Con-

Huma-

INDEX RERVM.

F I N I S.

DE SVMMO BONO ET ÆTERNA BEATITVDINE HOMINIS.

LIBER PRIMVS.

Summum hominis bonum, cuius adeptione beatus efficitur, non esse quid creatum & finitum, sed increatum & immensum.

CAPVT PRIMVM.

Quid summi boni nomine designetur.

1 SVMMVM *hominis bonum* vocatur, cuius possessione homo dicitur beatus, seu cuius caussa cetera appetenda & persequenda: ipsum verò non propter aliud, sed propter se solum. Hinc etiam *extremum & finis bonorum* dicitur, & ἔσχατον ὀρεκτῶν, *extremum appetendorum*. Itaque hæc tria idem ferè valent, *Summum bonum, beatitudo, vltimus finis*. Hoc sensu Cicero scripsit quinque libros De finibus bonorum & malorum, hoc est, de summo hominis bono & malo. Quod enim est summum bonum hominis, necessariò est vltimus eius finis; quia propter ipsum cetera appetenda, ipsum verò propter se: qua in re consistit ratio vltimi finis. Rursum quod est summum hominis bonum, in eo necesse est consistere eius beatitudinem, (quam εὐδαιμονίαν Græci vocant) quæ nihil est aliud, quàm summi boni possessio. Itaque tribus hisce vocibus passim, tanquam iisdem & eamdem rem designantibus, prout locus postulabit, vtemur.

2 Aduertendum tamen eas dupliciter accipi, nempe pro ipsa re extrinseca, in qua consistit summum bonum: & pro eius possessione, seu vnione qua nobis coniungitur. Summum enim bonum & vltimus finis, dicitur & res ipsa cuius possessione & fruitione beati sumus, & ipsa huius rei possessio & fruitio. Simili modo *beatitudo* accipitur pro ipsa re cuius vnione beati efficimur, & pro ipsa vnione. Illa à Doctoribus vocatur beatitudo obiectiua, hæc formalis. Cum enim nulla res extrinseca nostrum bonum esse, aut nos beatos efficere possit, nisi nobis vniatur, & nos quodammodo afficiat; vtrumque necessariò requiritur; nimirum ipsa res, & illius rei nobiscum vnio; & vtrumque nostra beatitudo, & summum bonum nostrum dicitur. Quamuis magis propriè nomen *summi boni* in rem ipsam quadret; nomen *beatitudinis* in rei vnionem & possessionem.

Beatitudo obiectiua et formalis. Ratio huius distinctionis.

CAPVT II.

Omnes homines beatitudinem & summum suum bonum appetere.

3 OMnes appetere se esse beatos & frui summo bono, experientia & ratione constat. *Omnium* inquit S. Augustinus, *sententia est, qui ratione quoquo modo vti possunt, beatos esse omnes homines velle*. Mimus quidam in theatro promisit se proximis ludis dicturum quid quisque vellet; cumq; ad diem constitutum conuenissent plurimi, omniumque mira esset expectatio, prodijt mimus, iussitque esse attentos. Deinde dixit: *Vos omnes vultis vili emere, & caro vendere*. Alius quidam dixit: *Omnes mortales se laudari exoptant*. Reprehendit hos S. Augustinus; quia multi inueniuntur viri iusti qui neutrum velint: vtrumque enim vitiosum esse, illud contra iustitiam, hoc contra veritatem. *At si dixisset*, inquit, *Omnes beati esse vultis, miseri esse non vultis; dixisset aliquid, quod nullus in sua non agnosceret voluntate. Quidquid enim aliud quisquam latenter velit, ab hac voluntate qua omnibus hominibus satis nota est, non recedit*.

Lib. 10. De ciuit. c. 1.

Lib. 13. De Trinit. c. 3. & 4.

Ratio cur omnes beatitudinem appetant, est: quia tota ratio cur aliquid appetatur, est, quia apprehenditur vt bonum, & conueniens appetenti. Ideò enim facultas appetendi naturæ rationali data est, vt feratur in suum bonum, & consequatur suam perfectionem. Vnde quo aliquid apprehenditur vt maius bonum, eo magis appetitur. Itaque cum beatitudo ab omnibus concipiatur vt maximum bonum (vtpote omne nostrum bonum, omnemq; perfectionem in se complectens) oportet eam quoque maximè ab omnibus appeti, etsi nesciant quibus in rebus sita sit, aut quo modo ad eam perueniendum. 4

Cur omnes appetant beatitudinem.

Neque solum omnes eam appetunt, sed etiam *necessariò* appetunt; ita vt non possint illam, si per se spectetur, nolle aut odisse. Nihil enim in illa concipitur, quod possit vllo modo displicere. Itaque amatur ab omnibus necessario quoad specificationem actus, non tamen quoad actus exercitium, vt Philosophi loquuntur. Neque enim omnes semper de beatitudine cogitant; neque si cogitent, necessario actum amoris erga illam eliciunt, cum voluntas sit libera, & se possit ab actu circa quoduis obiectum in hac vita cohibere. Si tamen circa illam versari velit, non potest nisi amore & desiderio id efficere. Nemo potest verè & ex animo dicere: Nolo esse beatus; volo esse miser. 5

Necessariò appetitur, non quoad exercitium actus, sed quoad specificationem.

Hæc dixerim de beatitudine per se spectata, & præcisâ à difficultatibus illis quas experimur in medijs ad eam obtinendam. Plurimi enim etsi sciant qua in re beatitudo vera sit quærenda, & quibus vijs ad eam sit perueniendum: tamen mollitie quadam animi refugiunt laborem & molestiam, quam sibi in ea persequenda imaginantur; & propter illam veræ beatitudini summoque bono renuntiant, temporali voluptate contenti. Malunt enim tempore huius vitæ indulgere suis cupiditatibus, & aleam futurorum subire, quàm eas hic coercere, & postea vitam præstolari beatam. Qua in re infinitam fascinatæ mentis insaniam demireris: præsertim cum non solum omni beatitudine sint cariturí, sed etiam summis miserijs ino- 6

Dupliciter beatitudo spectari potest; secundùm se, & vt coniuncta cum difficultatibus mediorum. Multi eam non petunt considerantes difficultates premia.

uoluendi. Nemo tamen etiam ex istis est, qui non appetat beatitudinem saltem actu inefficaci, optando se beatũ: etsi media opportuna adhibere nolit. Vnde nec illi ita renuntiat, quin saltem eius aliquam partem vel vmbram sectetur. Etsi enim desperet se perfectam beatitudinem vmquam assecuturum, quæ est *status omnium bonorum congregatione perfectus*, vt Boetius ait; nititur tamen quantum commodè potest, vt ad eam proximè accedat, accumulando omnia huius vitæ bona, diuitias, honores, voluptates, & omnes molestias studiosè declinando, ex horum congerie fingens sibi quamdam beatitudinis speciem. In quibus enim hæc omnia simul iuncta reperiuntur, ij vulgo beati iudicantur, iuxta illud Psalm. 143. *Beatum dixerunt populum, cui hæc sunt:* nempe quæ ante commemorarat, liberi pulchri, pretiosa supellex, cellaria plena, successus prosperi, opes, honores. Tale est iudicium vulgi, quod quia spiritalia bona non percipit, sola corporalia æstimat.

Lib. 3. De consol. philos. prosa 2.

7 Quo fit vt omnes non solum beatitudinem appetant, sed etiam in omni re tam mala quàm bona appetant. Omnes enim cum aliquid appetunt, particulam aliquam integri boni, quo appetitus satietur, appetunt, sibique appetendo & conquirendo sensim congeriem illam bonorum struunt, qua imaginantur se beatos fore. Cuius etiam signum est, quod nemo in hac vita suas appetitiones sistat, sed semper ad alia & alia extendat, & obtenta augeri exoptet. Vnde qui congessit diuitias, quærit honores; quibus obtentis, quærit voluptates, & omnium molestiarum vacuitatem. Deinde in singulis eorum appetit crescere & confirmari: hac enim bonorum congerie sibi beatus videtur. Confirmat hoc S. Augustinus in Psalm. 118. Serm. 1. ita scribens: *Si vis esse beatus, esto immaculatus. Illud enim omnes, hoc pauci volunt, sine quo non peruenitur ad illud quod omnes volunt.* Et infrà: *Beatum quippe esse tam magnum est bonum, vt hoc & boni velint & mali. Nec mirum est quòd boni propterea sunt boni: sed illud est mirum quòd etiam mali propterea sunt mali, vt sint boni,* nempe beati. *Nam quisquis libidinibus deditus, luxuria stuprisque corrumpitur, in hoc malo beatitudinem quærit, & se miserum putat, cum ad suæ concupiscentiæ voluptatem non peruenerit: Et quisquis auaritiæ facibus inardescit, ad hoc congregat quomodo diuitias, vt beatus sit. Quicumque malorum inimicorum sanguinem fundere, quicumque desiderat dominationem, quisquis affectat crudelitatem suam explere, quisquis alienis cladibus pascitur, in omnibus sceleribus beatitudinem quærit. Hos igitur errantes, & vera miseria falsam beatitudinem requirentes, reuocat ad viam vox illa diuina: Beati immaculati in via,* &c.

In omni re quodammodo appetitur beatitudo.

8 Non tamen necesse est, vt in singulis rebus appetendis de beatitudine cogitent. Sicut enim qui extruit domum, non est necesse vt in singulis lapidibus ponendis, vel lignis aptandis, de domo cogitet: ita qui sibi bonorum congeriem struit, qua appetitus satietur, non opus habet semper de ea congerie cogitare. Est ergo hæc appetitio beatitudinis non expressa & formalis, sed tacita & virtualis, ratione innati ponderis nostræ voluntatis, quo anima nostra in suam perfectionem completam ac beatitudinem propendet: ex cuius propensionis ac ponderis vi omnis appetitio cuiusuis particularis boni sequitur. Itaque quia omnis appetitio sequitur ex illo pondere voluntatis, quo anima in beatitudinem inclinat, eoque tendit vt appetitus aliquando satietur; rectè in eo pondere tacita quædam beatitudinis appetitio contineri, & per illud ipsa beatitudo in genere appeti dicitur, sicut appetitio finis continetur in appetitione mediorum: & dum media appetuntur ex affectu finis, ipse quoque finis virtute & tacitè appeti censetur.

Non est necesse vt in singulis rebus cogitetur beatitudo.

Quomodo in singulis appetatur beatitudo. Omnis appetitio boni particularis proueniat ex pondere animæ ad bonũ completum hominis.

CAPVT III.

Qua in re consistat hominis beatitudo, quodq; sit summum eius bonum, variæ Philosophorum sententiæ.

9 MAximæ olim hac de re Philosophorum exstitere cõcertationes. Lactantius lib. 3. Diuinarum institutionum c. 7. decem sententias cum suis auctoribus refert. *Epicurus,* inquit, *summum bonum in voluptate animi esse censet: Aristippus in voluptate corporis. Calliphon & Dinomachus Cyrenaici honestatem cum voluptate iunxerunt. Diodorus in priuatione doloris summum bonum posuit,* id est, in dolore mitigando & sensim extinguendo: *Hieronymus in non dolendo: Peripatetici autem in bonis animi & corporis & fortunæ. Herilli summum bonum est scientia: Zenonis, cum natura congruenter viuere: quorumdam Stoicorum, virtutem sequi. Aristoteles in honestate ac virtute summum bonum collocauit. Hæ sunt ferè omnium sententiæ.* Hæc ille.

Decem Philosophorum sententiæ de beatitudine.

Sequenti capite ostendit omnes illos errasse, & luculente refutat. Marcus Varro apud S. Augustinus lib. 19. de Ciuit. capit. 1. ostendit sectas Philosophorum de summo bono ita posse permisceri, vt ex ea permixtione CCLXXXVIII. sententiæ seu sectæ existant, non quæ aliquando fuerint, sed quæ esse potuerint. Quomodo autem illa permixtio facienda, & quibus differentijs additis tantus sententiarum numerus emergat, ostenditur clarè apud Augustinum loco notato.

Ex permixtione sententiarum nascuntur 288. opiniones de beatitudine.

Tres autem hac de re sunt sententiæ celebriores. Prima est, Summum hominis bonum consistere in voluptatibus corporis. Hæc passim tribuitur Epicuro, & eius sectatoribus, quam Torquatus lib. 1. De finibus apud Ciceronem multis rationibus confirmare nititur. Et quamuis Lactantius putet Epicurum locutum de voluptate animi, tamen apertè colligitur ex Cicerone, libro 2. De finibus, eum etiam complexum voluptatem corporis: in qua posteà Aristippus & alij Epicurei maximè summum bonum collocarunt. Epicurus tamen vtrasque volebat esse moderatas. 10

Tres sententiæ celebriores.

Secunda est, Summum hominis bonum consistere in virtute, siue in eo quod est *viuere conuenienter naturæ ac rationi.* Ita Stoici, quorum sententiam fusè expressit Iustus Lipsius in sua Manuductione lib. 2. cap. 14. & sequentibus.

Tertia est Aristotelis, qui constituit beatitudinem potissimum in perfectissima operatione præstantissimæ facultatis circa præstantissimum obiectum: hoc est in contemplatione Dei, & rerum diuinarum, quantum fas est homini. Requirit tamen secundario functiones virtutum moralium, & tertio loco bona corporis, vt sanitatem, pulchritudinem, robur: & bona externa, opes, honores, nobilitatem, liberos. Ita docet lib. 1. Ethicorum, cap. 7. & sequentibus. & lib. 10 cap. 6. 7. 8. quæ sententia omnia bona humana ad beatitudinem requirit, eamque in horum omnium collectione constituit, etsi diuerso ordine & gradu ea ad beatitudinem constituendam concurrant.

CAPVT IV.

Summum hominis bonum non consistere in voluptatibus corporis.

NOn solum Epicurei, sed etiam Mahumetani summũ bonum hominis in voluptatibus corporis statuunt. 11
De Epicureis id mirum non est, cum non agnouerint animorum immortalitatem, & putarint eos simul cum corporibus interire. Qua sententia posita, non omnino absurdè beatitudo in voluptatibus corporis ponitur. Nihil enim maius aut optabilius tunc exspectandum. Mahumetani verò agnoscunt corporum resurrectionem, & post resurrectionem animorum immortalitatem, & vitam numquam desituram. Quo magis mirandum est, eos in corporis voluptate summum bonum etiã futuræ vitæ collocare potuisse. Sed hoc manifestè indicat maximam illius spurcissimæ gentis cæcitatem, vt quæ nullum bonum spiritale animo concipere possit: adeo vt ipsum quoque Deum (sicut & Angelos) immensa mole & figura corporeum statuat. Hanc doctrinam de futuræ vitæ beatitudine illorum propheta Mahumetus in suo Alcorano multis locis tradit. Azoara 2. *Bonos,* inquit, *Dominus in paradisum inducet, vbi dulcissimas aquas, pomaq; multimoda, fructus varios, & decoressimas ac mundissimas mulieres, omneq; bonum in æternũ possidebunt.* Rursus Azoara 28. *Credentes & benefacientes suũ non amittent opera. Illi namq; paradisum fontibus amœnum, & illic annulos & torques aureos, & ornatus serices virides & deauratos possidebunt, & in lectis aulæatis accumbent. Et hæc est maxima merces & interminabilis.* En maximam mercedem & æter-

Mahumetani.

Sententia Mahumetis de futura beatitudine.

Maxima merces quã exspectant Turcæ.

æternam iustorum. Azoara 47. 48. & 62. rursus paradisi bona enumerat, nempe *mulieres mundas, fructus dulcissimos, aquas limpidissimas, lectos sericos, aulæa, puluinaria, scyphos, pincernas, hortos, viridaria, fontes*, &cet. Neque hæc mysticè (vt nonnulla similia in sacra Scriptura) sed propriè & corporaliter intelligi voluit, & omnes intelligunt.

Verum hæc sententia etsi magnam orbis partem occupet, prorsus absurda est, & porco magis quàm homine digna, multisque modis refutari potest.

12 Primo, Summum bonum hominis debet esse tale, vt hominem faciat meliorem & perfectiorem: imò debet efficere optimum & perfectissimum. ideò enim dicitur summum bonum, quia summè perficit, & in summo dignitatis & perfectionis gradu constituit. At voluptas corporis hominem non solum non facit optimum & perfectissimum, sed etiam reddit deteriorem. Nihil enim est quod æquè lumen rationis offuscet, ac mores corrumpat atque voluptas, vt videre est in illis qui ventri & libidini sunt dediti. Nihil enim his stupidius, nihil ad sapientiam & diuina percipienda ineptius, nihil moribus & vita inquinatius. Idem testantur etiam Ethnici scriptores; Cicero in Catone: *Diuinè Plato escam malorum appellat voluptatem, quòd ea videlicet homines capiantur, vt hamo pisces*. Et Seneca epist. 111. *Indulgere voluptati initium omnium malorum est.*

Ratio est, quia cum voluptas mentem excæcet, vt virtutis pulchritudinem, & vitiorum fœditatem non consideret, & ex altera parte suis blanditijs affectum hominis vehementer alliciat; fit vt nullum sit peccatum, nullum crimen adeò detestabile, in quod hominem non præcipitet.

13 Secundò, Summum bonum potiorem hominis partem, nempe mentem perficere & ornare debet. At voluptas hanc non solum non perficit, sed illius perfectionem & functiones maximè impedit, ipsamque brutam & stupidam reddit.

Tertiò, Summum bonum facit honore & veneratione dignum: quia summam homini excellentiam confert, & in summo dignitatis gradu constituit; ita vt altius conscendere, aut aliquid quod sublimius sit obtinere nequeat. Si enim aliquid sublimius posset consequi, hoc ipsum potius esset summum, non illud. Denique maximè eleuat hominem supra se, facitque Deo simillimum. At voluptas facit hominem vilem, abiectum, & despicabilem. Qui enim voluptatibus dediti, passim contemnuntur tamquam inertes, & gulæ Venerisque mancipia. Hinc illud Poetæ:

—— Epicuri de grege porcus.

Facit enim similem porcis, qui ad pastum & libidines abiecti: non Deo, qui longissimè ab omni corporali voluptate & contagione segregatus, contemplatione veritatis, hoc est sui ipsius, delectatur. Itaque voluptas hominem maximè dedecorat. *Quis hostis*, inquit Seneca, *in quemquam tam contumeliosus fuit, quàm in quosdam voluptates suæ sunt: quorum impotentis & insanæ libidinis ob hoc vnum possis ignoscere, quòd quæ fecere patiuntur.* *Epist. 19.*

14 Quartò, Si voluptas esset summum bonum, fas esset illam quærere in omni re in qua reperitur, & ad eam obtinendam adhiberi possent quæcumque ad hoc opportuna. Itaque licita esset omnis libidinum turpitudo, licitæ comessationes & ebrietates, licita furta, rapinæ, homicidia, & omnia scelera per quæ ad voluptates peruenitur: summum enim bonum in omni re in qua reperiri potest, & omnibus medijs per quæ obtineri potest, quærere licet. Idem suis moribus confirmant ij, qui in voluptate summum bonum constituunt: nullum enim scelus, nullam turpitudinem, si absit metus legum, recusant. Nihil illicitum aut recusandum quod summo bono est consentaneum, vel aliquid opis commodiue adferre potest ad illud obtinendum.

Quintò, Rursus si voluptas esset summum bonum, vita ista esset expetenda propter cibum, potum, & venerea, in quibus consistit illa voluptas; & hæc non propter vitæ conseruationem, aut naturæ propagationem, sed propter voluptatem, ordine planè peruerso, & naturæ contrario; quæ statuit vt cibo & potu viamur ad vitæ conseruationem, re venerea ad naturæ propagationem. Adiunxit autem his functionibus voluptatem tamquam condimentum & illecebram, ne propter molestiam negligantur. Itaque voluptas est propter has functiones, functiones propter vitæ & speciei conseruationem.

Sexto denique, qui voluptatem statuit summum bonum, eo ipso suum ventrem statuit sibi Deum, iuxta illud Apostoli: *quorum Deus venter est*. Ratio est, quia illud cuique est Deus, in cuius obsequio & cultu summum bonum suum constituit. Nihil enim agnoscit præstantius, aut quod huic sit præferendum. Atqui ille summum bonum suum constituit in obsequio & cultu ventris. Seruire enim ventri & libidini est illi summum bonum. Ergo venter est illi Deus. Confirmatur; quia illud cuique est Deus, ad quod omnia sua, etiam suam beatitudinem vltimò refert & dirigit. Ad Deum enim vltimò omnia referenda. Atqui hic omnia sua dirigit, etiam cibum & potum, &c. quorum fruitione se putat beatum, ad bonum ventris, ibique sistit. Ergo, &c. Talis erat ille Cyclops apud Euripidem in Cyclope, qui dicebat se Iouem non curare, sed maximum deorum sibi esse suum ventrem: huic se assiduè sacrificare, &c. 15

Venter est Deus eorũ, qui voluptatem corporis statuũt summum bonũ.

Ex his manifestum est, voluptatem corporis non solum non esse censendam summum bonum, sed potius numerandam in malis, ac proinde sapienti fugiendam, quantum eius commodè fieri potest. Etsi enim per se sit quiddam adiaphorum, tamen tanta mala secum trahit, vt potius in malis quàm in adiaphoris sit numeranda. nam mentem excæcat, virtutem elidit, in vitia præcipitat, corpus & animum eneruat, naturam humanam dedecorat, molles, inglorios, viles & despicabiles efficit, brutis assimilat. Denique omnes huius vitæ voluptates sunt valdè imperfectæ, multis sordibus & fœtoribus inquinatæ, multis doloribus permixtæ, & pleræque dolorum & molestiarum dumtaxat solatia. Voluptas enim edendi solatium est molestiæ quam adfert fames: bibendi, quam sitis; veneris, quam incitatio libidinis: ac proinde pares illæ voluptates sunt voluptati, quam leprosi & scabiosi, dum scabuntur, sentiunt. Præclarè hæc omnia confirmat Archites Tarentinus apud Ciceronem in Catone, cum ait, *Nullam capitaliorem pestem quàm corporis voluptatem hominibus à naturam datam. Hinc patriæ proditiones, hinc rerum publicarum euersiones, hinc cum hostibus clandestina colloquia nascuntur. Nullum denique scelus, nullum facinus esse ad quod suscipiendum non libido voluptatis impellat. Stupra verò, adulteria, & omne tale flagitium nullis alijs illecebris excitari, nisi voluptatis. Cumque mente nihil sit præstabilius homini à Deo datum, huic diuino muneri nihil esse tam inimicum, quàm voluptatem. Nec enim libidine dominante temperantiæ locum esse, nec omnino in voluptatis regno virtutem posse consistere. Quod quò magis intelligi posset, fingere iubebat animo quempiam maxima voluptate taciatum: neminí censebat fore dubium, quin tam diu dum ita gauderet, nihil agitare mente, nihil ratione, nihil cogitatione consequi posset. Quocirca nihil esse tam detestabile, tamque pestiferum, quàm voluptatem. Siquidem ea cum maior esset atque longinquior, omne animi lumen extingueret.* Hæc ille: qua sententia optimè ostendit tantum abesse vt voluptas sit summum bonum, vt potius sit dicenda summum malum, ac pestis quædam naturæ humanæ, cùm id quod optimum est in homine, nempe lumen rationis exunguat, & ad omne malum animos incitet. 16

Sententia Archita de voluptate.

Denique Mahumetanorum sententia etiam multis alijs nominibus est absurda. Vel enim beati post hanc vitam egebunt cibo & potu ad corporis & vitæ sustentationem, vel non egebunt. Si egebunt non sunt beati, nec immortales, sed corpore sunt labili, quod fame & siti cruciari possit & dissolui, sicut in hac vita: illisque edendum & bibendum erit vitæ potius conseruandæ caussa, quam captandæ voluptatis. Si non egebunt, cur illis vtentur? An ideo, ne videlicet careant hac voluptate? Ita planè illi sentiunt, quia nihil maius aut dulcius gulę ventrisque voluptate, animo concipere possunt. Sed comedere, & corpus purũ sordibus implere solius voluptatis caussa, natura id minimè postulante, res est absurda, rationi & naturæ aduersa. Necesse enim est hoc totum, cum natura non pollulet, verti in sordes & excrementa, & locum beatorum immani fœtore compleri. Pari modo vel erit procreatio post hanc vitam, vel non erit. Si erit, vel 17

Refutatur sententia Mahometi et Turcarũ.

proles erunt beatæ & immortales, & sic crescet numerus beatorum in infinitum; vel non erunt beatæ, sed mortales, ac proinde cælo exturbandæ, donec beatitudinem mereantur. Si non erit procreatio, quorsum vsus veneris? Solius enim voluptatis caussa vti venere, brutorum potius est animantium (quæ cum non possint intelligere in quem finem vsus veneris sit institutus, solam voluptatem apprehendunt, & in illam cæco feruntur impetu) quàm hominum luce rationis præditorum, qui scopum cuique operi præfixum spectare, & opus ad eum dirigere debent. Solent Turci Christianos per conuitium vocare *Canes*, sed nullo fundamento, cum Religio & institutum Christianorum potius sit angelicum vel diuinum, quam caninum. Longe verius & iustius ipsi vocari possent *Porci* & *Canes*, quorum summum bonum, sicut porcorum & canum, in ventre est & ijs quæ sub ventrem, nihilque spiritale continet.

CAPVT V.

Summum hominis bonum non esse situm in honoribus.

Quid honor.

18 HOnores vocantur tum ipsæ dignitates, & munia publica ob quæ mortalibus honores exhibentur, vt sunt Maiestas Imperatoria, & Regia, & quilibet Principatus ac magistratus; tum externa omnia reuerentiæ & cultus signa, quibus homines suam submissionem, & Superiorum excellentiam testantur, vt detectio, incuruatio, genuflexio, erectio statuæ, ludi, festa, sacrificia. Eodem pertinent laudes, hymni, panegyrici, omniaque illa quibus homines ad aliorum honorem vel laudem vti possunt, hæc enim omnia ad honorem pertinent.

Sententia Politicorum. Ora. pro Archia Poeta.

Non defuerunt olim, nec modo desunt, qui summum bonum in honore diuitijsque suffulto constituant, qui vulgo *Politici* vocantur. hi cum Cicerone maximum virtutis præmium censent honorem, nec posse homini aliquid maius obtingere. Vnde & Religionem ipsam, & omnem Religionis ac virtutis quem præ se ferunt cultum eo dirigunt, vt Principatus vel acquiratur, vel retineatur, vel amplificetur: quibus illud est assidue in ore, vel in mente: *Si iusiurandum violandum, Regni caussa violandum.* Horum antesignanus superiori sæculo Nicolaus Macchiauellus.

Beatitudinē non consistere in honoribus. Honor est bonum extrinsecum. Quid honor complectitur exterius.

19 Verum in his beatitudinem non consistere, facilè demonstrari potest. Primò, Quia summum hominis bonum, cuius possessione beatus efficitur, debet esse quiddam ipsi intrinsecum, & intimè vnitum; alioquin eum non afficiet. Atqui honores omnes sunt bona extrinseca seiuncta ab eo qui honoratur: honor enim est in honorante, non in honorato: nam nihil est aliud quàm testimonium eminentiæ alterius cum sui quadam submissione. Duo enim facit qui alterum honorat. Primò, Signo externo testatur quanti eum æstimet. Secundò, Eodem signo indicat, se illi tamquam aliqua ratione eminentiori submittere.

Quo modo inferior possit honorari à superiore.

Nec refert quod honorans sæpe sit excellentior virtute, sapientia, dignitate, quàm sit is quem honorat: quia tunc considerat seipsum nudè, quatenus ex se nihil præclari habet; alterum verò considerat vt præditum aliqua excellentia, ob quam illi honorem defert. Hoc modo etiam Princeps honorare potest hominem priuatum: omnis enim homo vt imago Dei, vt capax æternæ beatitudinis, vt virtute vel sapientia præditus, est honore dignus, habetq; quamdam eminentiam supra alium sine tali excellentia spectatum, ratione cuius illi honor exhiberi cum quadam sui submissione potest; multoque magis si sit Christianus, si iustus, si Religiosus, si Sacerdos, si Episcopus, si Papa.

Cum ergo honor nihil aliud sit quàm signum quoddam exterum alterius eminentiæ & nostræ submissionis, manifestum est eum esse plane extrinsecum ei qui honoratur: ac proinde non posse esse eius summum bonum, cum illum non afficiat.

Quomodo honor coniungatur honorato.

20 Dices, Afficit eum interueniente mentis apprehensione. Cum enim videt aut cogitat se ab omnibus honorari, laudari, celebrari, & se vndique honore & gloria tamquam luce quadam circumfusum, coniungitur ei hoc bonum vi mentis, magnoque eum gaudio perfundit, & sic ipse beatum sese iudicat.

Respondeo, Si ita est, valdè fluxum & instabile est hoc bonum, quod solum habetur dum cogitatur; & subitò cum desinit cogitari, euanescit. At beatitudo & summum bonum debet esse quid firmum & stabile. Deinde si illud bonum nobis vnitur per cogitationem, semper de eo cogitandum erit, vt semper vnitum maneat, eoque semper fruamur, eiusque dulcedinem percipiamus. Immo ipsa formalis beatitudo sita erit in illa sui & suorum honorum contemplatione. Atqui turpe est, & animi summè ambitiosi, nihil nisi suos honores animo voluere, nihil nisi seipsum mirari & æstimare, & se sitaque instar pauonis assidue circumspicere.

Summū bonū est quid solidum & firmum. Duo sunt in honore. Opinio hominum, & eius testimonium.

Secundò, Summum hominis bonum debet esse quid solidum, quod non sit positum in hominum opinione & arbitrio. Atqui honor nihil est solidi, sed res imaginaria, posita in hominum opinione & arbitrio. Duo enim sunt in honore, nimirum opinio hominum de alterius eminentia, & externum eius testimonium. Opinio illa est præcipua honoris pars, & veluti anima, quam homines ambitiosi maximi faciunt; quia imaginantur se per illam viuere illustres in mentibus hominum. Sed quid vanius quam ponere summum bonum in hominum opinione, quæ & maximè mutabilis est, & plerumque falsa: pauci enim suis momentis virtutem, aliaque bona æstimare norunt: nam fluxa & infima plerique maximi æstimant; solida & sempiterna parui. Vnde Apostolus: *Mihi pro minimo est, vt a vobis iudicer, aut ab humano die: qui autem iudicat me, Dominus est. Dies humanus* fallax est; quia in hac vita omnia occulta manent: *dies Domini* verum de singulis dabit iudicium: quia omnia abscondita proferet in lucem, & ostendet orbi clarè qualis & quantus quisque sit, & fuerit. Quòd si illud quod in honore est præcipuum, & tamquam honoris vita, vanum est, vtpote mutabile & fallax, & in arbitrio alieno positum; multo magis vanum erit exterum eius testimonium ac signum, quod est honoris veluti corpus. Si enim res ipsa vana est, multo magis eius signum & testimonium. 21

1. Cor. 4.

Summi boni appetitio non pot esse nimia.

Tertiò, Summum bonum debet esse tale, vt eius appetitio non possit esse vitiosa aut nimia; quia summè appetendum est, & omnes cogitationes & conatus ad illud dirigendi. Atqui appetitio honoris potest esse nimia & vitiosa: si enim non fuerit moderata, fiet *ambitio* & *cenodoxia*, quæ vbique gentium est detestabilis. Pari modo omnes vitæ suæ rationes ad suos honores dirigere, detestabile est; cum id ingenij sit tyrannici, quod omnia ad sua emolumenta, suumque honorem cum publico detrimento disponi ac referri. 22

Quartò, Si in honore situm esset summum bonum, maxime in dignitate Regia; hæc enim & maximo splendore exterius fulget, & maximas opes ac voluptates coniunctas habet, & maximis honoribus ab omnibus colitur: vnde vulgo Regibus nihil videtur beatius, & apud Barbaros olim tamquam numina colebantur; sunt enim in rerum humanarum fastigio collocati, & omnibus huius sæculi bonis circumfluere videntur. 23

Decem res in dignitate Regia consideranda.

Verum si quis rem attentius introspiciat, videbit complures in hoc splendore miserias. Decem enim res in hac dignitate considerari possunt. 1. Vinculum illud iustitiæ, quo Princeps obstringitur ad benè regendum suum populum. 2. Quòd peccata in illo statu sint grauiora, ratione exempli, vel damni ad plurimos pertinentis. 3. Obligatio reddendæ rationis Deo, cuius est minister, de sua administratione. 4. Honores. 5. Opes. 6. Voluptates. 7. Copia adulatorum, quibus plerumque septus. 8. Monitorum inopia. 9. Licentia malefaciendi. 10. Potestas benefaciendi. 24

Vinculū iustitiæ. Duæ functiones muneris regij. Onera muneris regij.

Primum non est magnopere expetendum. Nemo enim expetit onera, vincula, labores; sed mallet sine illis frui bonis suo muneri annexis. Nullum onus regio grauius aut laboriosius: tenetur enim omnibus & singulis iustitiam administrare, & omnes ab hostibus defendere. Vt iustitiam administret; Primò, Debet nosse omnium suorum Iudicum & Officialium qualitatem, aptitudinem, & mores; nec quemquam in officio constituere, cuius aptitudo & probitas ei perspecta non fuerit. Secundò, Debet curare & excubare animo, vt omnes officium præ-

stent,

ſtent, vt iuſtitiam non vendant, vt muneribus non corrum pantur, vt cauſſas non extrahant, vt pauperibus ius dicant. Vnde danda ei eſt opera, vt cognoſcat quomodo vbique Iudices & miniſtri ſe gerant, & an ſuo munere probè fungantur. Tertiò, Debet præbere aures ſuis ſubditis eorumque preces & querimonias benignè audire, libellos ſupplices excipere, eiſque quàm citiſſimè fieri poteſt reſpondere. Quarto, Debet curare vt omnes tranquillè & honeſte viuant, & omnes religionis & morum corruptelæ, quoad eius fieri poterit, è medio tollantur. Vt Regnum ſuum defendat, infinitis rebus opus eſt, quæ non ſine maximis curis & laboribus colligi, diſponi, adhiberi, & administrari poſſunt; vt Regium munus omnium munerum & officiorum laborioſiſſimum meritò cenſeri debeat. In nullo enim munere occurrunt plura, vel difficiliora, vel maioris momenti negotia: in quibus ſi quid peccetur à Rege, ſi minùs attendit, ſi aliquid negligit, grauia ſequuntur incommoda, quæ omnia in ipſius caput refunduntur. Intellexit hoc præclarè glorioſæ memoriæ Carolus V. ideoque vt ſe hoc onere leuaret, & moleſtijs innumeris eximeret, & ſaluti animæ conſuleret, maturè, nempe anno ætatis ſuæ LV. & Imperium depoſuit, & omnia ſua Regna in filium tranſtulit: quod cùm faceret, ex commiſeratione illacrymans, hiſce verbis vſus eſt: *Miſeret me, proceres, fili cariſſime, cuius humeris tam graue onus imponitur, quod dum geſturus eſt, vita ei in ſummis laboribus & moleſtijs eſt tranſigenda.* Hæc ille magnus Monarcha, tot victorijs clarus, tanta gloria toti orbi conſpicuus. Quo facto, duodecim famulis, vnoque equo contentus, ſe in ſolitudinem Deo ſibique vacaturus abdidit. *Magna ſeruitus eſt*, inquit Seneca, *ex magna fortuna. Omnium ſomnos vigilia Principis defendit, omnium otium illius labor, omnium delicias illius induſtria, omnium vacationem illius occupatio.*

Regiũ munus laborioſiſſimum.

Seneca ad Polyb. conſol. cap. 26.

25 *Obligatio exempli.*

Secundò, *Obligatio exempli* non parum quoque grauat Regiam dignitatem, eamque ſuadet fugiendam. Sicut enim nihil æque fugiendum ſapienti atque peccatum, quod omnium miſeriarum eſt fons & origo: ita etiam id quod peccatum ipſum in ſe maius & enormius efficit, fugiendum eſt.

Peccata Regum cur grauiora.

Ex duplici verò capite peccata Regum, & aliorum in eminenti ſtatu poſitorum grauiora euadunt. Primo, Ratione exempli: quia omnium oculi in ipſos conuerſi; & quod ipſi faciunt, alij libenter imitantur. *Regis enim ad exemplum totus componitur orbis.* Secundò, Ratione latiſſimæ extenſionis, qua fit vt lædant plurimos. Sunt enim Reges in Republica, quod ſol in mundo. Sicut enim ſi ſol in ſuo curſu erraret, grauiſſimè mundus læderetur; ita Reſpub. grauiter læditur, dum Rex officio ſuo non probè fungitur: vt ſi iniquas condat leges, ſi ordini Eccleſiaſtico faciat iniuriam, ſi Religionem euerti aut labefactari ſinat, ſi iura prouinciarum aut ciuitatum temerè violet, ſi in iudicibus & miniſtris conſtituendis delectum non habeat, ſi latrones, fures, hæreticos, alioſque maleficos non coerceat, ſi aliquam muneris ſui, quod infinitè multiplex eſt, partem non expleat: quo fit ſæpenumero vt vnum peccatum Principis ſit grauius quam centum peccata hominis priuati. Atqui *pro menſura peccati, erit & plagarum modus.* Culpa enim & pœna debent exæquari.

Deut. 25.

26 *Obligatio reddẽda rationis.*

Tertium valdè horrendum eſt. Si enim priuato cuilibet, qui ſuæ tantùm ſalutis curam geſſit, ſtrictum illud examen æterni Iudicis eſt formidandum; quantò magis formidandum illi, qui infinitorum hominum vitam & mores rexit, qui tot tantiſque negotijs ita ſemper fuit implicatus, & animo diſtractus, vt vix vnquam integrum ei fuerit, ſeriò de ſua ſalute cogitare. Si *de quolibet verbo otioſo reddituri ſunt homines rationem* in ſupremo illo tribunali, quantò magis de omnibus actis & neglectis, & permiſſis in tanta adminiſtratione? Grauiſſimis verbis hoc monet Spiritus ſanctus Sapient. 6. his verbis: *Audite Reges & intelligite, diſcite Iudices finium terræ. Præbete aures vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum, quoniam data eſt à Domino poteſtas vobis, & virtus ab Altiſſimo, qui * interrogabit opera veſtra, & cogitationes ſcrutabitur; quoniam cum eſſetis miniſtri Regni illius, non rectè iudicaſtis, nec cuſtodiſtis legem iuſtitiæ, neque ſecundum voluntatem Dei ambulaſtis. Horrendè & citò apparebit vobis; quoniam iudicium duriſſimum his qui præſunt, fiet. Exiguo enim conceditur miſericordia; potentes autem potenter tormenta patientur.* Vbi notandæ maximè duæ vltimæ ſententiæ: quas quicumque expenderit, non conſtituet in Regno & Principatu magnam felicitatē.

** ἐξετάσει examinabit.*

Quartò, *Honores* qui ab alijs nobis deferuntur, præterquam quod in ſe ſint res vanæ, & vacua ſigna, & bona imaginaria, qualia ſomniantium; hoc etiam habent incommodi, quod lumen mentis ita præſtinguant, vt homo ſeipſum non cognoſcat, & longè ſe maiorem quàm reuerà ſit exiſtimet: itaque adimit ei & ſui notitiam, quæ tantopere à Sapientibus celebri elogio *Γνῶθι σεαυτὸν* commendatur: & eius loco inſerit pernicioſum errorem, quo animus in ſuperbiam omnium malorum fontem, intumeſcit. *Quid ſunt*, inquit S. Auguſtinus, *honores ſæculi, niſi typhus, & vanitas, & ruina periculum?* 27

Honores.

Honores mentem offuſcant.

Lib. de catech. rud. cap. 16.

Quintò, *Opes* cùm habentur, ſunt inſtrumentum omnis nequitiæ: cùm deſiderantur, incitamentum omnis iniquitatis. De quibus plura capite ſequenti. 28

Opes.

Voluptates.

Sextò, *Voluptates* peſtes ſunt animorum, & venena ſapientiæ ac probitatis, in quarum regno virtuti nullus locus relinquitur, vt ſupra num. 12. & 16. oſtenſum eſt.

Septimò, *Copia adulatorum*. Hi Principibus ſæpè nocentiores quam hoſtes. Nam & veritatem illis plerumque occultant, & falſis laudibus dementant, & facta iniqua probant, & ſuis artibus eos circumueniunt, ac in fraudem, dedecus & perniciem ſæpenumero impellunt. *Malum hominem blandè loquentem*, inquit Seneca, *agnoſce tuum laqueum eſſe. habet enim ſuum venenum blanda oratio.* Vnde quidam prouerbium illud, *Εἰς κόρακας, Ad coruos,* commutauit in *Εἰς κόλακας, ad adulatores*, quaſi peius ſit in adulatores incidere, quam coruos paſcere. Hi enim corpus lacerant, illi animam perdunt.

Copia adulatorum.

Octauò, *Monitorum inopia* non paruum eſt malum, præſertim in Principatu, vbi tot ſunt lapſuum occaſiones, tot ſalutis pericula. Vnde Rex Dauid, perpetrato adulterio & homicidio, nouem penè menſes permanſit in ſcelere, monitorum defectu. Tandem à Propheta Nathan reprehenſus, culpam agnouit, eamque pœnitentia delectauit. Simile accidit Theodoſio poſt cædem Theſſalonicæ factam, cùm eſſet caſtigatus ab Ambroſio. Pauci ſunt qui potentes auſint monere, quia omnes timent offenſionem. Alij ſpiritus non ferunt reprehenſiones, & numquam deſunt qui factū excuſent, vel extenuent. 29

Monitorum inopia.

Nonò, *Licentia peccandi*. Hæc in Principibus eſt maxima, tum quia neminem timent, tum quia peccandi inſtrumenta illis ad nutum ſuppetunt. Magna ſanè illud eſt pars infelicitatis, in hoc dignitatis faſtigio. Nihil enim felicius, quam non poſſe peccare; vel ſaltem ita vndique ſeptum eſſe, vt non facilè poſſis & liberè. 30

Licentia peccandi.

Decimò, *Poteſtas benefaciendi*. Hæc ſimiliter in Principibus eſt maxima. Quòd ſi ob aliquam cauſſam Principatus eſt expetendus, ob hanc ſolam expetendus eſt; ob hanc enim ſolam omnis Principatus eſt inſtitutus; nimirum, vt Princeps ſubditos ſuos defendat à malo, & dirigat ad bonum: vt hoſtes & vitia exterminet, & Religionem, Iuſtitiam, probitatem florere faciat. Hoc ſi benè præſtiterit, magna illum manent apud Deum præmia: ſi neglexerit, magna impendent ſupplicia. Qui ob alias cauſſas, ob opes, honores, voluptates, familiæ ſplendorem, & ſimiles fumos, Principatum aliaſque dignitates ambiunt, multum falluntur. Quia res illæ tanto onere, tantiſque laboribus & periculis non ſunt dignæ. Miſerum eſt, in temporalia negotia omnes animi vires, nullo alio quam temporario fructu expendere. Stultum eſt, ea quibus ſolidum & ſempiternum honorem parare poteras, in vmbratilem & momentaneum effundere.

Poteſtas benefaciendi.

Ex his perſpicuum eſt, non eſſe magnam felicitatem in Principatu, ſed plurimam in eo eſſe miſeriarum ſegetem: nam & ipſe Principatus per ſe eſt grauiſſimum onus, & circumſeptus eſt omnibus illis rebus, quæ ad ruinam & exitium allicere vel impellere ſolent; & caret pleruque adminiculis, quibus homo vel fulciatur ne cadat, vel à lapſu reuocetur, ſi ceciderit. Vnde ſimilis eſt Princeps baiulo cuidam grauiſſimum pondus per lubricam & anguſtam viam geſtanti, quem antè & retrò plurimi varijs modis ad lapſum impellunt, & nemo ſuſtinet, ne in præcipitium ruat. Confirmat hæc omnia S. Chryſoſtomus in cap. 12. Matthæi, homilia 41. *Non cogitas*, inquit, *quoniam* 31

Princeps ſimilis baiulo.

tum honores perniciem solent adferre? facilè enim ad inanem gloriam extollunt, & in tumorem, superbiam, & aliorum contemptum impellunt: desidiam augent, & ipsi quoque leui aura commoti deflorescunt; quodq; acerbius est, malorum praecipitia, in qua honores detrudunt, perpetua sunt atque praerupta. Hęc ille.

CAPVT VI.

Summum bonum non esse situm in diuitijs.

Cur summum bonū videatur multis constitutum in diuitijs.

32 NON desunt hoc tempore qui audeant dicere, regnum cælorum nihil esse aliud quam diuitias; infernum, paupertatem. Ratio est: Quia nihil in hoc mundo splendidius, nihil beatius videtur diuitibus, nihilque abiectius & miserius pauperibus. Omnis autem splendor in cultu, in famulitio, in domicilio, in supellectile, in epulis, in hortis, in rhedis & equis, prouenit ex diuitijs. Eædem secum deferunt honores, & facultatem præbent omnium voluptatum. Itaque qui futura bona non credunt, & spiritalia non capiunt, putant summum bonum in diuitijs collocatum: quia in his omne bonum quod homines exoptant, quodammodò contineri videtur.

33 Hæc sententia ad atheismum pertinet, sicut & aliæ suprà refutatæ: & facile conuinci potest. Primò, Summum bonum tale esse debet, vt propter se appetendum sit, & alia omnia propter ipsum, vt omnes Philosophi consentiunt. Atqui diuitiæ numquam propter se appetuntur, sed propter alia. Pecuniæ enim appetuntur, quia sunt instrumentum ad omnes res venales, & pecunia parabiles. Agri & pecora appetuntur propter fructus, fructus propter vsum, domicilium ad habitationem; supellex ad commoditatem vel splendorem, horti ad fructum vel amœnitatem, epulæ ad voluptatem. Itaque cum diuitiæ solum sint instrumenta & media ad alia bona obtinenda, & nō propter se, sed propter illa expetendæ sint, perspicuum est in illis summum bonum non residere.

Secundò, Diuitiæ consistunt in pecunijs, in agris, in pecoribus, in domibus, in hortis, in supellectili pretiosa. Atqui hæc omnia vel terra sunt (quæ est infimum elementorum, & veluti mundi sentina) vel ex terra ortum habent, & ex terra constant, & in terram resoluuntur. Quomodo ergo hominem, qui summum dignitatis gradum in mundo obtinet, beare possunt? Quomodo quod infimum & vilissimum est, beare & perficere potest id, quod summum & dignissimum? Nihil enim fit melius aut perfectius coniunctione deterioris, sed potius imperfectius & deterius, præsertim si affectu illi inhæreat.

34 Tertiò, Omnes diuitiæ ad corpus pertinent, eique commoda quædam, etsi pauca, conferunt (non enim possunt et dare sanitatem, robur, pulchritudinem, sensuum integritatem, longæuitatem:) animo verò nihil boni tribuunt. Sapientiam enim & virtutem, quæ propria animi bona sunt, conferre nequeunt. Atqui summum bonum maximè superiorem & præstantiorem hominis partem perficere & beare debet.

Quartò, Summum bonum non potest nimium appeti: quò enim ardentius id desideras, & ad illud consequendum omnes tuas cogitationes & conatus refers, eo melius & laudabilius agis. Atqui diuitiæ nimium appeti possunt, & nimius ad eas acquirendas adhiberi conatus: talisque affectus auaritia est, vitium in primis detestabile. *Radix enim omnium malorum est cupiditas*, φιλαργυρία, teste Apostolo.

1. ad Timoth. 6.

35 Quintò, Si ea quæ in diuitijs reperiuntur penitus inspiciantur, liquidò constabit in illis non solum nullam esse beatitudinis partem, sed etiam plurimas miserias, & beatæ vitæ impedimenta, siue de ea beatitudine loquamur quæ in hac vita obtineri potest, siue de futura. Consideremus itaque hæc tria: quid sint diuitiæ in se, quomodo comparentur, & quinam earum effectus.

Quid sint diuitiæ.

Diuitiæ ipsæ, vt iam monuimus, quid aliud sunt quam vel terra mera, vel terræ miscella & terrena concretio? Aurum gleba rubra, argentum candida, gemmæ vitrata, & instar vitri à natura decocta. Fictitiæ enim ex vitro gemmæ naturales pulchritudine æquant, magnitudine etiam longe superant. Cetera notum est plane ex terra & putredine nata & conflata, & in putredinem resoluenda: vt auium, pecorum, iumentorum corpora, arborum & agrorum fructus. Vestes pretiosæ quibus superbit mundus, quid aliud sunt quàm sanies vermium, vel excretiones cutis animalium? Cinis itaque superbit de cinere, sanies de sanie. Nam homo ipse secundum corpus nihil aliud quàm sanies & cinis, vt eius resolutio demonstrat. Omitto quòd hæc omnia nobis sint extranea.

36 Iam vero quantis curis, molestijs, laboribus, periculis animorum & corporum res istæ vilissimæ comparentur & conseruentur, suo exemplo ostendunt omnes qui ad eas aspirant. Hi enim semper sunt solliciti, semper intenti vt aliquid lucelli captent, semper anxij ne damnum incurrant, mille curas & negotia animo semper voluentes: vt meritò Dominus in parabola Matthæi 13. diuitias *spinas* appellarit, quia earum sollicitudo assidue animum pungit, non secùs ac spinæ corpora eorum qui semper in medio spinarum versantur. Denique hisce curis & cogitationibus adeò sunt occupati, vt vix vnquam de sua salute cogitare possint. Quo fit vt omnia animi bona, quibus æternas & cælestes opes cōparare poterant, in quisquilias absumant.

Quantis incommodis comparentur.

37 Consideremus nunc diuitiarum effectus. Hi sunt voluptates, honores, adulatores, insidiatores, pericula salutis, facultas malefaciendi, potestas benefaciendi.

Quinam effectus diuitiarum.

Voluptates diuitum.

Voluptates diuitum plerumque magnis compensantur incommodis, doloribus, fœtoribus, fastidijs, cruditatibus, insomnijs, morbis; vt plerumq; ex epulis decuplo plus habeant molestiarum, quàm habuerint oblectationis: præterquam quod vita plerumque illis ex repletione & cruditate obtingat breuior. Longe plus voluptatis capiunt agricolæ & opifices ex pane cibario, & victu communi, quam illi ex pretiosis ferculis: quia optimum condimentum fames, hoc omnes cibos sapidiores reddit, quàm omnia cocorum scitamenta. Hinc pauperibus corpora saniora, vires firmiores, somni placidiores, appetentia maior, sensus cibi & potus iucundior, animus tranquillior. Parum itaque ad voluptatem conferunt diuitiæ.

38 *Honores.*

Honores qui ratione opum deferuntur, vulgares sunt, & plerumque fucati. Non enim exhibentur, quod opes hominem honore dignum reddant, sed vt gratia a diuitibus ineatur, vel eorum offensio vitetur. Itaque hic adulatio potiùs est quam verus honor.

Qua ratione diuites sint honorandi.

Si tamen considerentur vt sunt instrumentum virtutis, & multiplicis boni quod per eas fieri potest, sic propter eas aliquis honorari potest. Talis enim honor vel est testimonium boni vsus, qui est actus virtutis, ac proinde honore dignus; vel est prouocatio & incitamentū ad bonum vsum. Longe maiores honores meretur virtus & sapientia.

Adulatores diuitum.

Prou. 27.

Psal. 140.

Adulatores, quibus diuites sæpe stipantur, valdè perniciosi, & multorum malorum caussa. Vnde Sapiens: *Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula blandientis.* Et Psalmista: *Corripiet me iustus in misericordia & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Hoc oleum adulatio est, quia diuitum capita blande sed noxie perfunduntur; quia vitijs omnibus fomentum & vires subministrat.

39 *Insidiatores.*

Insidiatores, quos ipsæ diuitiæ excitant, numquam diuitibus desunt. Qua de caussa semper sunt anxij, semperque suis pecunijs, atque vitæ metuunt. Neque solùm fures externos & latrones, sed etiam domesticos formidant. Sæpe enim frater fratri, & filius parenti mortem machinatur, vt eius opes possideat. Miserrimum est, semper in metu & anxietate viuere: maius est hoc incommodum, quam vt omnibus commodis, quæ diuitiæ adferunt, cōpensari queat.

Pericula salutis in diuitijs.

Neque solum in periculis vitæ corporalis & suarum opum versantur diuites, sed etiam in periculis vitæ spiritalis, æternæque salutis. Insinuat hoc Dominus Matth. 19. Marci 10. & Lucæ 18. *Amen dico vobis, quia diues difficilè intrabit in regnum cælorum. Et iterum dico vobis, facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum.* Quibus verbis ingens periculum damnationis, & magnam difficultatem consequendæ salutis diuitibus denuntiat. Idem periculum explicat Apostolus 1. ad Timoth 6. *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorū est cupiditas*, &c. Et Lucæ 6. *Væ vobis diuitibus qui hic habetis consolationem vestram.* Hæ sententiæ si benè expenderentur, abunde sufficerent ad omnem opum superfluita-

ſtultatem tamquam noxiam repudiandam.

Ratio cur opes tantum periculi adferant ſaluti, eſt: quia vt acquirantur, ad infinita peccata hominem impellunt, & iam acquiſitæ commoditatem & audaciam omnium ſcelerum præbent, & tota vita mentem ita occupatam tenẽt, vt vix de ſua ſalute cogitare queat. Itaque meritò miſeri & infelices cẽſendi, qui in diuitijs magnam ſe felicitatem obtinere putant. Magnum hoc cæcitatis mentis eſt indicium.

40 *Facultas maleſaciendi.* *Facultas maleſaciendi* quam diuitiæ ſuppeditant, valdè noxia eſt. Si enim facultas deeſſet exequendi, infinitæ hominum malæ voluntates vel non conciperentur, vel conceptæ comprimerentur, vt non exirent in opus, & mundus viueret in tranquillitate. Nunc verò quia diuitibus facile eſt opum adminiculo exequi quidquid ira vel libido ſuggeſſerit, res humanæ miſere turbantur.

Facultas benefaciendi. Denique diuitiæ præbent *facultatem benefaciendi*. Per eas enim & Religio propagari, & ſalus animorum promoueri, & Reſpublica defendi, & pauperibus ſuccurri, & peccata redimi, & æterni in cęlis theſauri recõdi poſſunt. Hinc expedit Principes, & viros illuſtres opibus eſſe inſtructos, non vt ipſi inde ſplendidius viuant, aut luxu, vel alea, vel profuſis largitionibus eas effundant; ſed vt Religionem & Rempublicam defendant, vt egeſtatem inopum leuẽt, vt præclara opera ad plurimorum commodum & ſalutem inſtituant.

41 *Hoc ſolum in diuitijs eſt boni.* Ex quibus patet, hoc ſolum in opibus eſſe boni, & ob hoc ſolum eas eſſe expetendas, quòd facultatem benefaciendi ſuppeditent. Cetera ferè omnia quæ in illis reperiuntur, potiùs eſſe fugienda quàm amplectenda; ac proinde ipſas quoque opes, quæ tantis incommodis ſunt obſeſſæ & implicitæ, non eſſe expetendas, ſed fugiendas, iuxta illud Sapientis: *Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi: tribue tantùm victui meo neceſſaria.* *Prou. 30.* quam ſaluberrimam doctrinam paſſim tradit Seneca Epiſt. 20. *Multum eſt non corrumpi diuitiarum contubernio: magnus eſt ille qui in diuitijs pauper eſt, ſed ſecurior qui caret diuitijs. Nemo naſcitur diues. Quiſquis exit in lucem, iuſſus eſt lacte & panno eſſe contentus.* vide eumdem Epiſt. 16. 17. 18. 21. 22. *Quanti id faciẽdum.* Magni quidem æſtimanda videtur poteſtas illa benefaciendi, tamen incommoda longè præponderant; vt ſapientiſſimi quique non ſolùm doctrina & monitis, ſed etiam ſuo exemplo nobis teſtatum reliquerunt. Deinde qui opibus carent, etſi opera illa externa præſtare nequeant, quæ poſſunt diuites; non tamen idcirco fraudantur apud Deum mercede quæ talibus operibus eſt conſtituta. Quia apud Deum ſeria voluntas pro facto reputatur, & magnũ deſiderium eſt inſtar operis.

42 Denique diuitiæ plerumque ita excæcant mentes hominum, vel peruertunt affectus, vt vel non intelligant quas in res conueniat eas expendere; vel etſi intelligant, affectu tamen ab eis rebus ſint alieni, & aliò ſe conuertant. Quo fit vt opes diuitum plerumque abſque fructu in res friuolas vel noxias effundantur, in ambitionem, in luxum, in luſum, in ſubſtructiones inutiles, in picturas obſcœnas, in hortos curioſos, aliaſq; vanitates. Non modica hæc eſt diuitum infelicitas, quòd neſciant bene vti. Rarò hæc duo coniunguntur, poteſtas benefaciendi ex diuitijs orta, & voluntas. Quibus adeſt poteſtas, plerumque deeſt voluntas; & quibus ſuppetit voluntas, vt plurimùm deeſt poteſtas: ſicque hominum amentia fit, vt ea quæ ad redimenda peccata, & ſalutem procurandam conceſſa ſunt, cumulum peccatorum augeant, & perniciem accerſant.

Ex quibus perſpicuum eſt, quam parũ vel nihil habeant momenti diuitiæ ad felicitatem, non ſolùm eam quæ in futuro ſæculo expectatur, ſed etiam imperfectam illam, qualis in hac vita obtineri poteſt. Benè in eam ſententiam Seneca: *Iſti quos pro felicibus aſpicitis, ſi non quà occurrunt, ſed quà latent videritis, miſeri ſunt, ſordidi, turpes, ad ſimilitudinem parietum ſuorum extrinſecus culti. Non eſt iſta ſolida & ſincera felicitas: cruſta eſt, & quidem tenuis.* *Lib. De prouident. ſub finem.*

CAPVT VII.

Summum bonum hominis non eſſe ſitum in functionibus virtutum moralium.

43 SEneca cum ſuis Stoicis plurimis locis tradit ſummum hominis bonum in *virtute* conſiſtere. Loquitur autem de virtutibus humanis ſeu moralibus, nempe iuſtitia, temperantia, fortitudine, patientia, conſtantia, rerum contemptu, &c. Nam diuinas virtutes, fidem, ſpem, charitatem Ethnici non nouerunt. Itaque hominis beatitudinem ponit in illarum virtutum poſſeſſione, ita vt homo per illas ſit beatus, etiamſi Phalaridis tauro ſit incluſus, & extremis doloribus corpus expoſitum.

Hæc ſententia continet multa generosè dicta, propiuſq; ad veritatem accedit quàm ſuperiores. Eam tamen non aſſequitur. Primò, Quia ſi ſummum bonum in virtutis functione ponendum eſt, par eſt vt in præſtantiſſimæ virtutis præſtantiſſima functione circa præſtantiſſimum obiectum ponatur, vt rectè Ariſtoteles lib. 10 Ethicorum cap. 7 colligit. Atqui virtutes morales non ſunt præſtantiſſimæ, cum verſentur circa res humanas & infimas, neque nos Deo coniungant. Ergo in illis non eſt ſitum ſummum bonum.

Secundo, Si virtute dicatur conſiſtere ſummum bonũ, 44
vel id intelligendum de habitu virtutis, vel de functione. Atqui neutro modo verum eſt. Non enim poteſt dici conſiſtere in habitibus virtutum: quia habitus non ſunt propter ſe expetendi, ſed propter operationes. Sunt enim ſecundum ſe res imperfectæ & veluti mortuæ, & natura ſua deſtinatæ ad functiones. Summum autem bonum debet eſſe quid completum & vltimum, non deſtinatum ad aliquid vlterius. Neque etiam dici poteſt conſiſtere in functionibus virtutum. Vel enim conſiſtit in omnibus ſimul iunctis, vel in ſingulis. Non in omnibus ſimul: quia numquam vel rariſſime ſimul in eodem omnes virtutum functiones conueniunt, & ita nemo vmquam vel rariſſimè erit beatus. Non in ſingulis, tum quia ſingulæ functiones ſunt ſolum veluti partes ſummi boni, & perfectionis humanæ, non integra perfectio, aut integrum bonum; alioquin tot eſſent ſumma bona, quot ſunt virtutum diuerſarum genera: tum quia ſic homo non deberet vmquam ceſſare à virtutum functione, alioquin ſummum bonum amitteret.

Tertiò, Omnes gentes, & omnes religiones cẽſent ſum- 45
mum hominis bonum eſſe præmium virtutis & bonæ vitæ, hominibus à Numine conferendum. Hinc Ethnici à ſuis dijs felicitatem petebant, & eam præclaris factis & probitate promerendam putabant; ſtatuebantque illam in campis Elyſijs poſt hanc vitam, vel in ſtellis. Simili modo de ea ſentiunt Turcæ, Iapones, Chineſes, & quotquot immortalitatem animorum concipiunt. Nemo autem ex his omnibus conſtituit ſummum bonum in ipſis functionibus virtutum, ſed has requirunt vt media & viam ad illud perueniendi. Itaque hæc Stoicorum ſententia omnium gentium iudicio & religione refutatur. Simili modo ſummum hominis malum nemo ſtatuit in operibus prauis, ſed in ſupplicio talibus operibus à Numine conſtituto.

Quarto, Summum bonum debet eſſe tale, vt eius ſpe 46
homines excitentur ad bene viuendum, & auocentur ab improbitate. Atqui pulchritudo virtutis non ita ſplendet in oculis hominum, nec ita æſtimatur, vt eius ſolius deſiderio excitentur ad benè viuendum: eſt enim res valdè abdita, & à paucis apprehenditur, vnde animos hominum commouere nequit; imò etiam in animis eorum, quibus vtcumque nota eſt, parum virium habet. Quotus enim quiſque eſt, qui voluptates fugiat eo dumtaxat nomine quod turpes ſint, ſeu legi rationis aduerſæ; & arduum virtutis iter amplectatur, quia pulchrum & rationi conformum, nullo alio commodo vel incommodo ſibi propoſito? Cuius rei vel hoc eſt perſpicuum argumentum, quòd ipſi quoque Stoici, qui hanc doctrinam venditabant, non ſola virtutis pulchritudine, & vitij deformitate ducti fuerunt, etſi id præ ſe ferrent & iactarent, ſed potiſſimum laude & probro. Sicut & alij, qui apud Romanos vel Græcos clari extitere. Omnes enim ardebant gloriæ cupiditate. Teſtatur hoc multis locis Cicero: *Trahimur*, inquit, *omnes laudis ſtudio, & optimus quiſq; maximè gloria ducitur. Ipſi Philoſophi etiam in illis libellis quos de contemnenda gloria ſcribunt, nomen ſuum inſcribunt: in quo prædicationem & nobilitatem deſpiciunt, prædicari ſe ac nominari volunt.* *Pro Archia poeta.* Ratio verò cur pulchritudo virtutis & vitiorum turpitudo non ſufficiat ad animos hominum permouendos, eſt, quia blanditiæ & lenocinia voluptatum, quæ ſenſibus ſunt obuia, longe plus virium habent ad affectum alliciendum, ad

ipſas

ipsas voluptates sectandas, quàm turpitudo earum (quæ valdè subtilis est, & vix mente concipitur) ad affectum ab illis auertendum. Sensibus enim accommoda vehementius mouent. Pari modo asperitas virtutis carni & innatæ cupiditati repugnans, maiorem vim habet ad animam carni amicam à virtutum itinere absterrendam, quàm pulchritudo virtutis ad alliciendam. Opus ergo est alio & maiore bono, cuius spes magis ad bene viuendum impellat: & maiore malo, cuius metus à vitijs absterreat.

47 *Nulla res agit vt agat.*

Quintò, Nulla res agit solùm vt agat, & in pulchritudine atq; excellentia suæ actionis acquiescat, sed vlteriùs aliquid intendit, quod per suam actionem consequatur; vt perspicuum est tam in ijs quæ natura, quàm quæ arte operantur. Non enim cæli mouentur propter pulchritudinem & harmoniam istorum motuum, sed propter commodum mundi inferioris, præsertim humani generis. Neque vis quæ inest seminibus, plantis, animalibus, operatur solùm vt extet bonum illius operationis, sed vt res formentur, nascantur, alantur, crescant, perficiantur, & fructus proferant. Neque animantia se mouent & operantur propter ipsum motum, sed vt ea quæ ipsis sunt commoda conquirant: quæ incommoda, declinent.

Pari modo omnes artifices aliquid vltra suæ artis functionem spectant, cuius caussa illam suscipiunt. Idem ergo dicendum de functionibus virtutum, eas non suscipi ob solum bonum & pulchrum, quod in ipsis cernitur, sed referri vlterius ad aliquid aliud quod sit præstantius, & animo maximè expetendum. Etsi enim singulæ virtutes non se extendant vltra proprium honesti, quod cuique propositum est, limitem; tamen animus qui illas possidet, & tamquam instrumentis vtitur, eo bono non est contentus, sed vlterius aliquid spectat, siue honor illud sit & gloria apud homines, siue futuræ felicitatis gaudium à Deo post hanc vitam refundendum. Ita plane est humanum ingenium, & sic natura comparatum, vt in virtutum officijs obeundis aliquid amplius spectet quàm pulchrum & bonū ipsarum functionum. Debet ergo esse aliquod aliud bonum, quod affectum potentius ad se trahat, & in virtutum functiones impellat. Quod etiam hac consideratione fiet magis perspicuum.

48 *Cur Deus admiscuerit voluptatem actionibus quibus natura conseruatur.*

Sextò, Deus auctor naturæ ijs functionibus quæ ad vitam propriam tuendam, vel ad speciem propagandam pertinent (nimirum sumptioni alimenti, & procreationi sobolis) magnas admiscuit voluptates, ne fortè animalia pertæsa laboris & molestiæ, quæ sæpe interueniunt, eas functiones negligerent, vel minus studiosè sectarentur, quàm conseruationi sui, & naturæ propagationi conueniat. At plerisque functionibus virtutis, nulla ferè, vel exigua voluptas coniuncta, sed ingentes sæpè labores, curæ, molestiæ, asperitates. Difficillima enim res est mortalibus frænare cupiditates, frangere impetus animorum, desideria moderari, extinguere inuidiam, affectus omnes intra rationis gyrum coercere. Triste & molestum iniurias perferre, odium & iram continere; patientiam in aduersis præstare, sua in egenos effundere, nomina debitorum inducere. Itaque cùm in functionibus ipsis virtutum nulla vel exigua sit illecebra, quæ animos alliciat, sed contrà multæ asperitates quæ auertant: opus omnino fuit extra illas constitui aliquas caussas quæ efficacius & ad virtutem impellant, & à vitijs absterreant, nempe præmia & supplicia post hanc vitam inferenda, sine quibus arduum virtutis tramitem nemo vel ingredi, vel ingressum tenere, & vitiorum lenocinia contemnere vellet. Si enim functionibus illis infimis, quibus corporalis vita conseruatur vel propagatur, tantas Prouidentia admiscuit illecebras, ne omitterentur: quis credat illam neglexisse summas & nobilissimas, quæ virtutum sunt propriæ, nec vllos alios stimulos, quibus ad eas excitaremur, apposuisse? Itaque etsi virtus carni sit aspera, & vitia sint blanda: tamen consideratio præmij quod virtuti propositum (in quo est summa & æterna voluptas) temperat molestiam, facitque illam suauem ac expetendam; & consideratio supplicij in quod vitia præcipitant, voluptatem illorum reddit amaram & detestabilem.

49 *Merces debetur operāti in gratiā alterius.*

Septimò, His accedit, quòd is qui alteri seruit, & in gratiam eius operatur, mercedem ab opere suo distinctam meretur. Non enim bonum operis sui sibi seruat, vt ipse eo fruatur, & suæ voluntati in eo obsequatur; sed alterius honori vel commodis impendit, ac proinde iustam ab eo præstolatur mercedem. Atqui homo qui ex virtute vitam instituit, ea in re alteri quodammodò seruit; nimirum Deo omnis iustitiæ & rectitudinis præceptori ac præsidi. Facit enim illud vt legem diuinam custodiat, Dei voluntati pareat, eique honorem habeat. Ergo debetur ei merces distincta à suo obsequio. Confirmatur; Quia si virtus esset sibi merces sufficiens, nemo vlteriorem expectare deberet. Hoc ipso enim quo ex virtute esset præstitum opus, iustam mercedem sui laboris accepisset, & ita ipsi esset satisfactum. Itaque neque militi qui strenue pugnasset pro Repub. neque famulo qui fideliter domino inseruisset, nec vlli alteri qui opus iuxta virtutis regulam confecisset; vlla alia merces esset persoluenda. Iniquum enim est vltra iustam mercedem alia stipendia exigere.

Denique absurdum est, & communi hominum iudicio repugnans, statuere quempiam beatum, qui tota vita in magnis afflictionibus absque vlla spe futurorum bonorum & gaudiorum versetur, quantumuis ipse virtuti det operam. Hic enim verè miser est & calamitosus: quod confirmat Apostolus 1. Corinth. 15. cum ait: *Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus:* nimirum ratione laborum & afflictionum, quas Apostoli assiduè sustinebant. Itaque si nulla esset alia merces, virtus non posset hominem huius vitæ malis conflictatum, beatum facere: sed ille verè esset miser; imò alijs qui bona huius vitæ iucundè & tranquillè fruuntur, miserior. 50

Ex quibus perspicuum est, hanc Stoicorum sententiam communi generis humani sensu, & etiam iudicio Apostoli, esse damnatam.

CAPVT VIII.

Summum hominis bonum non consistere in scientia & cognitione rerum creatarum siue corporalium siue spiritalium.

QVanta sit voluptas in rerum cognitione, testati suo exemplo sunt multi Philosophi, qui vel diuitias, vel honores & magistratus vel patriam contempserunt, & maximos subiere labores, vt Philosophiæ & rerum contemplationi liberius possent incumbere. vnde Anaxagoras rogatus cuius rei caussa natus esset, respondit, *Solis ac cæli videndi;* vt refert Laertius in eius vita, & Lactantius lib. 3. cap. 9. Sicut enim nulla est functio in homine præstantior cognitione: ita nulli maiores habet voluptates, teste Aristotele lib. 10. Ethicorum cap. 7. In hac tamen, si versetur circa res creatas, non consistit summum hominis bonum, nec per eam potest esse homo beatus. Vel enim hæc versatur circa res homine inferiores, vel circa superiores, vel circa ipsam naturam humanam. Atqui cognitio rerum inferiorum (quales sunt omnes res corporeæ, vt cæli, elementa, animalia, plantæ, metalla, & alia inanima) non potest esse summum hominis bonum. 51

Summū hominis bonū nō cōsistere in cognitione rerū corporaliū mūdi cōtēplatione.

Primò, Quia cognitio rerum spiritalium, nempe Angelorum, est longè præstantior & optabilior.

52 *Nullius rei essentiam possumus perfectè assequi.*

Secundo, Quia etiam cognitio quam habemus de corporalibus, est adeo imperfecta, vt nullius rei essentiam clarè & distinctè possimus assequi. Cuius ratio est ista, quia omnis nostra cognitio oritur ex sensibus; vnde non potest se vlterius proferre, aut penitius & clarius rei essentiam penetrare, quàm externæ qualitates & accidentia sensilia eam demonstrant, & ex illis colligi possit. Atqui externæ qualitates & accidentia sensilia non possunt nobis essentias rerum perfectè repræsentare: Primò, quia illæ ipsæ qualitates etsi sensibus percipiantur, tamen secundum suas naturas specificas sunt intellectui obscuræ, & quid propriè sit qualibet illarum, ignoramus: vt patet in luce, lumine, colore, calore, frigore, sapore, odore, sono. Quis mortalium harum qualitatum naturam & propriam rationem perfectè vnquam concepit? Itaque cùm ipsæ nisi imperfectè cognoscantur, fieri nequit vt ex illarum notitia perueniamus in perfectam notitiam naturæ substantialis cui inhærent, cùm hæc longè sit occultior. Deinde quia non omnia accidentia & proprietates rerum sub sensum cadunt: sunt enim innumeræ in rebus vires & qualitates, quæ nullo sensu percipiuntur, de quibus solùm ex effectu vel operatione coniectamus. Itaque cum has ignoremus, vel non nisi valdè ob-

scure

scurè cognoscamus, fieri nequit vt essentiam propriam rei assequamur. Denique essentia rei est longe perfectior & sublimior & mirabilior quàm sint qualitates & proprietates quæ ab illa dimanant; ac proinde est caussa earum æquiuoca, vt Philosophi loquuntur, id est diuersæ rationis, & eminenti modo effectus suos continens: talis autem caussa non potest perfectè ex suis effectis cognosci. Ex quibus perspicuum est, non posse nos vllius substantiæ corporalis naturam perfectè comprehendere.

53 Idem patet experientia. Nemo enim hactenus inuentus est, qui postquam plurimos annos rerum cognitioni incubuit, posset vel vnius muscæ naturam perfectè explicare, aut etiam animo concipere. Quàm enim admirabilis illius corpusculi structura? quanta partium varietas: quanta in omnibus proportio? quàm apta ad vsus proprios in singulis conformatio? quanta celeritas motus? quantum acumen & viuacitas sensuum? Horum omnium ratio & caussa simplici & stupendo modo continetur in paruula illa animula. Hanc si quis perfectè nosset, etiam sciret qualis debeat esse & totius corpusculi, & singulorum membrorum structura, mensura, proportio, figura, color, temperies: & omnium horum posset adferre rationes. Hinc merito dixit Sapiens: *Intellexi quod omnium operum Dei nullam possit homo inuenire rationem eorum quæ fiunt sub sole: & quanto plus laborauerit ad quærendum, tanto minus inueniat.* Itaque cùm nostra notitia qua res corporales cognoscimus, adeò sit confusa, obscura, & imperfecta; perspicuum est, non posse in ea nostram beatitudinem consistere. Idem quoque hac ratione probari potest. Nemo fit beatus coniunctione cum eo quod est deterius: neque summum bonum alicuius consistere potest in eo quod est ipso inferius, vilius & imperfectius; *Nihil enim beat mentem, nisi quod est supra mentem*, iuxta Platonicorum sententiam. Atqui omnia corporalia sunt inferiora & deteriora homine. Anima enim rationalis qua homo constat, omnibus rebus corporalibus, quantumuis eæ sint præstantes, longe est præstantior. Itaque summũ bonum animæ rationalis non potest esse situm in cognitione rerum corporalium.

Eccles. 8.

54 Dices, Si hæc ratio aliquid valeret, etiam probaret, hominem non perfici cognitione rerum corporalium, etiamsi omnes eas exactè cognosceret: quia nihil euadit perfectius coniunctione rei deterioris. Illud tamen falsum est. Ergo hæc ratio non valet. Respondeo, negando maiorem. Potest enim id quod deterius est, seu minus bonum, aliquã perfectionem conferre præstantiori (nam etiam accidentia substantiam perficiunt) maxime quando illud deterius spiritali modo vnitur præstantiori, nempe per cognitionem sensus vel intellectus. Pertinet enim ad magnam animæ perfectionem, quòd ipsa spiritali modo in se formet omnia ista corporalia, & omnes illorum formas miro modo induat. Hæc tamen non possunt ei adferre beatitudinem: quia hæc consistit in coniunctione cum summo bono, cuius mens humana est capax.

Aliter responderi potest ex D. Thom. 1. 2. q. 3. a. 6. Res corporales non perficere intellectum humanum, nisi quatenus est in illis participatio quædam lucis intelligibilis, seu veritatis diuinæ, quæ est supra intellectum humanum: ac proinde non in illis sitam esse beatitudinem hominis, sed in cognitione illius lucis & veritatis, cuius in rebus corporalibus est tenuis quædam participatio & similitudo. Si enim res inferiores perficiunt intellectum ratione tenuis illius participationis ex luce diuina deriuatæ, multò magis ipsa lux diuina per se illum perficiet. Perspicuum ergo est, summum hominis bonum non consistere in cognitione rerum corporalium.

55 Sed neque etiam in cognitione rerum spiritalium quæ homine sunt superiores, quales sunt Angeli, eius summum bonum consistit. Primò, Quia hæc cognitio longè est imperfectior quàm ea quæ est de rebus corporalibus, adeò vt imperfectior vix fingi possit. Vbi enim sensuum lumen non præit, ibi veluti cæci sumus, & quasi in tenebris palpamus. Nam omnis nostra cognitio ducitur ex sensibus. Vbi ergo nihil est quod sub sensum cadat, ibi nihil possumus propriè & distinctè cognoscere. Atqui res spiritales nihil habent quod sub sensum cadat (sicut res corporales) quod illarũ conditionẽ nobis insinuet. Quare sicut cæcus se habet ad colores, ita fere noster intellectus ad substãtias spiritales: & sicut ille nõ potest formas & distinctiones colorũ cõcipere, ita neq; mẽs nostra species & discrimẽ rerũ spiritaliũ. Hinc fit vt solùm generalia quędam ex analogia rerũ corporalium quæ sub sensum cadũt, vel taliũ amotione de ipsis cognoscere possimus, idque confuso & obscuro modo: nimirum quòd partibus & membris, figura & colore careant; quod sint res aere multò tenuiores, quòd omnia instar luminis peruadant, quòd ventis leuiores & celeriores, quòd ab omni corporea concretione segregatæ, quòd instar fulminis impetum habeant, quòd nulla vis corporea illis sit comparanda, quod maxima vi intelligendi præditæ, quòd animis nostris multo sint præstantiores, quod puræ sine corpore mentes, vigiles, acres, alacres, lucidæ, ardentes, expeditæ, infatigabiles; quòd immortales, nullo vel cibo, vel potu, vel somno, vel veste, vel lecto egentes, nullis morbis obnoxiæ, nullis armis vulnerabiles, nullo æuo senescentes. Pulchrum quidem est & delectabile illa cognoscere, & coniecturam de admirabili earum natura facere; verùm quia nulla ratione possumus ex illis propriam illarum speciem & substantiam imaginari nullo modo hæc cognitio appetitum satiat, sed potius illum excitat ad perfectiorem notitiam quærendam: quæ non nisi diuino munere obtineri potest.

Summum hominis bonum nõ consistere in cognitione Angelorũ.

Ex analogia vel amotione corporaliũ cognoscimus spiritalia.

Ex quibus manifestum est, in hac adeò imperfecta notitia, quæ in hac vita acquiri potest, summum hominis bonum non consistere.

56. Quòd si alicui perfecta illarum mentium notitia diuinitus daretur (quod nemini fortè puro homini fuit concessum) magnum perfectò ille obtineret bonum, ex eoque illi incredibile gaudium proueniret; nihilominus tamen per illam cognitionem non esset perfectè beatus, nec illa esset eius summum bonum. Ratio est, quia etsi illæ mentes sint admodum pulchræ & sublimes, habent tamen esse participatum, & limitatum, suisque terminis clausum & circumscriptum. Vnde non continent totam boni & veri plenitudinem, solum eius quandam imaginem & imitationem. Itaque cùm mens humana sit capax illius boni, in quo est tota essendi plenitudo, & fons omnis boni & veri, in hoc eius summum bonum, non in Angelicis spiritibus statuendum est, quantumuis illi perfectè intelligantur aut videantur. Confirmatur; Quia illi non sunt fons & origo mentis humanæ, neque mens humana vllo modo ab illis secundùm suam substantiam pendet. Atqui summum bonum consistit in coniunctione mentis cum suo principio & origine; vt cui debet esse, eidem debeat optimè esse. Eiusdem enim est dare esse, & summe illud perficere. Confirm. secundò; Quia spiritus Angelici sunt socij & conserui spiritus humani sub vno communi Principe. Sicut enim in aula Principis terreni sunt varij ordines ministrorum, quorum alij alijs superiores; ita in magna supremi Principis Dei aula, quæ est mundus ille corporeus, sunt varij ministrorum ordines, quorum alij alijs superiores. Vnde sicut in aula Regia nullus superiorum ministrorum potest inferiorem ministrum ad supremum dignitatis gradum, cuius ipse est capax, euehere, sed hoc solius est Regis: ita nullus spiritus superior inferiorem beare potest. Quòd si Angelorum notitia & contemplatio mentem humanam beare non potest: multo minùs ipsa sui ipsius notitia beata erit.

Neque perfecta horũ notitia summum bonũ.

Ex his perspicuum est, summum hominis bonum non esse situm in alicuius rei creatæ cognitione.

CAPVT IX.

Vtrùm in hac vita beatitudo obtineri possit?

57 RESpondeo Primò: Perfecta beatitudo, quæ omne malum omnemque molestiam & miseriam excludat, in hac vita obtineri nequit. Hoc satis ipsa experientia comprobat. Nemo enim post peccatum Adæ adeo vnquam felix fuit in hac vita, quin multis doloribus & molestijs tum interius tum exterius fuerit subiectus. Testatur idipsum S. Scriptura Iob 14. *Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs.* Teneat quis orbis totius Imperium, & omnes huius vitæ præsto sint ei voluptates, multis tamen modis affligetur. Nam & agmen curarum, quæ illi quotidie e tot regnis obuenient, & assiduę supplicantium interpellationes, & tristes euentus, & crebræ

bræ seditiones, & multiplices indignationes, & infinitæ suspiciones animum exulcerabunt & lancinabunt, vt nullam vel quietem vel solidam voluptatem capere possit. Vnde qui exteriùs ita splendent, & vulgò videntur felicissimi, plerumque interiùs sunt miserrimi, infinitis aculeis confixum habentes animum. Quis vnquã Regum felicior Salomone, qui & sapientia & opibus, & pace & gloria, & voluptatibus huius vitæ præ omnibus abundauit: & tamen ipse postquam hæc omnia expertus, clamat; *Vanitas vanitatum, Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Vidi cuncta quæ fiunt sub sole, & ecce vniuersa vanitas, & afflictio spiritus.* Itaque vbi summa videtur esse felicitas, ibi nihil nisi vanitas & afflictio spiritus.

Qui videntur felicissimi, plerumque interius miserrimi.

Eccle. 1.

Sed neque quisquam eorum, qui sanctitate illustres extitere in hac vita, perfectè beatus fuit: quia per multas afflictiones omnibus ad suum terminum perueniendum. Si enim *Christum*, qui est caput, Dominus & exemplar Sanctorum, *oportuit pati, & ita intrare in gloriam suam*: cur non patiantur, & aduersa multa sustineant eius serui, qui vestigia illius sectari conantur?

Luca 24.

58 Ratio verò cur nemo in hac vita perfectam beatitudinem consequi possit, est: quia hæc viribus humanis, sicut opes & honores, obtineri nequit, sed à solo Deo tamquam præmium & merces bonorum operum expectanda. Deus verò tamquam agonotheta & munerarius statuit vt tempus huius vitæ sit destinatum certamini, vt quilibet quamdiu in huius vitæ stadio versatur, vsque ad extremum momentum possit illud præmium promereri: ac proinde etiã ab eo excidere. Quo posito decreto (quod sane æquissimũ est, & homini commodissimum) fieri non potuit vt beatitudinis præmium in hac vita mortali cuiquam daretur. Præmium enim certaminis non datur nisi finito certamine: atqui certamen non finitur nisi cum vita: ergo præmium obtineri non potest nisi finita hac mortali vita, sicut & terminus viæ teneri non potest nisi decursa via. Adde quod hoc præmium tale sit, vt excludat omne malum, & reddat hominem immortalem, & cælesti gloria fulgentem. Vnde non poterat consistere cum statu vitæ mortalis.

59 Dico secundò, Si loquamur de beatitudine imperfecta, hæc dupliciter considerari potest. Primò, Secundum se & bona sua quæ continet, absque vllo ordine vel spe ad aliquid maius: & hoc modo nullum bonum, nulla bonorum complexio in hac vita obtineri potest, quæ beatitudinis nomen mereatur. Ratio est, Quia miseriæ longè præponderant. Vnde sicut illud in quo plus est amaritudinis quàm dulcedinis, dulce dici non potest (nisi fortè dulce vocetur quod minus est amarum quàm fel merum aut absynthiũ) ita nec illa bonorum collectio, cui plus malorum & miseriarum est admixtum, beatitudo dici potest. Quare vana sunt omnia quæ Philosophi de beatitudine huius vitæ disseruere.

Beatitudo imperfecta dupliciter spectari potest.

Secundò, Possunt bona quædam spectari quatenus sunt certissima via & dispositio infallibilis ad perfectam beatitatem. Et hoc modo illa bona nomen beatitudinis merentur. Talem beatitudinem potest homo in hac vita consequi, & ab ea verè beatus est dicendus, etsi in multis afflictionibus versetur. Ratio est, quia vera & perfecta beatitudo in istis bonis tamquam in semine, vel radice, vel dispositione continetur, & per illa ius datur ad illam.

Beatitudo huius vitæ consistit in iure completæ beatitudinis.

Petes, In quibus bonis consistit ista beatitudo? Respondeo, Primariò in virtutibus diuinis seu Theologicis, nempe in fide, spe, charitate: secundariò in ceteris virtutibus Christianis, quæ ex illis dependent. Quòd primariò in virtutibus Theologicis, patet: quia per has virtutes immediatè & summo modo vnimur Deo, quantum fas est in hac vita. Fide enim illum apprehendimus & cognoscimus; & ita illi coniungimur intellectu. Spe vero & charitate illum diligimus; & ita coniungimur ei affectu. Nullus autem modus vnionis in hac vita datur perfectior. Deinde quia per has virtutes & maximè per charitatem habemus ius ad summum bonum: per hanc enim efficimur iusti, & filij Dei, & heredes regni. Vnde sicut filius à Rege adoptatus habet ius ad regnum, & ratione illius iuris dicitur diues & felix: ita qui charitate præditus est, cum sit filius Dei adoptiuus, habet ius ad completam beatitudinem, quæ erit in cælo: & ratione huius iuris, verè potest dici diues & beatus.

Hoc ius primariò datur per fidẽ, spem, charitatem.

Denique quia per has maximè beatitudinem meremur, & nos ad illam disponimus. In alijs virtutibus non consistit hæc beatitudo primariò: quia neque perfectè nos Deo coniungunt sicut charitas, neque per se & vi sua nos iustos, amicos Dei & filios constituunt. Quia tamen earum functiones in homine iusto plurimùm iuuant ad charitatis augmentum, & ad incrementum illius iuris, quod iustus habet ad æternam beatitudinem, meritò in illis statuitur beatitudo secundariò.

Confirmantur hæc omnia ex Scriptura, quæ passim omnes iustos vocat beatos. *Beatus vir cuius voluntas in lege Domini. Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis eius volet nimis. Beati quorum remissæ sunt iniquitates. Beati immaculati in via.* &c. Esse enim iustum, amare legem Domini, ambulare in vijs Domini, timere Dominum, esse immaculatum in via, remissa alicui esse peccata, esse præditum charitate, & similia, idem valent: nam sola charitas hæc omnia præstat; vnde ipsa sola per se beatos efficit. Simili modo Scriptura vocat beatos omnes illos, qui virtute aliqua præditi sunt, quæ ex charitate nascitur, vel eam supponit; quamuis mundo talis virtus abiecta videatur. Sic Dominus *pauperes spiritu, & lugentes, & mites, & iustitiam sitientes, & misericordes, & mundo corde, & pacificos, & persecutionem patientes propter iustitiam*, beatos vocat: non quòd hæ virtutes, aut virtutum actus per se ad hoc sufficientes sint; sed quia ex charitate nascuntur, eamque supponunt. 60

Psal. 1.
Psal. 111.
Psal. 31.
Psal. 118.

Matth. 5.

Vocantur autem hi omnes à Spiritu sancto beati, non præcisè propter excellentiam illarum virtutum aut charitatis, sicut Stoici ob virtutes humanas hominem beatum esse volebant; sed propter certissimum ordinem & sequelam beatitudinis futuræ, quæ in charitate tamquam fructus in semine latet, & infallibiliter aliquando erumpet. Itaque beati dicuntur non tam propter beatitudinem imperfectam, quam propter beatitudinem perfectam imperfecto modo (nempe in spe, non in re; in semine, non in fructu) habitam & possessam. Qui tamen imperfectus possidendi modus, beatitudo imperfecta non perfecta dicenda est.

Cur vocentur iusti beati.

Ex his patet, solos iustos esse in hac vita dicendos beatos: & quo quisque est iustior & sanctior, eò quoque esse beatiorem: quia solis iustis completa illa beatitudo maiori vel minori mensura pro cuiusque merito est præparata. Omnes vero peccatores, quantumuis omnibus huius vitæ bonis circumfluant, esse miseros & ter miseros: quia extrema & æterna illis impendet miseria.

Soli iusti beati.

Omnes peccatores miseri.

61 Dices, Sicut datur aliqua beatitudo supernaturalis, quã per gratiam Dei consequi possumus: ita etiam statuenda est quædam beatitudo naturalis, quam viribus naturæ possimus adipisci. Confirmatur; Quia cuilibet rei intra limites naturæ respondet sua completa perfectio, cuius naturaliter est capax, ad quam viribus naturæ potest peruenire: alioquin numquam posset intra limites naturæ perfici. Hinc apud Doctores illa distinctio beatitudinis & vltimi finis in naturalem & supernaturalem: & duplex illa consideratio Dei, quatenus finis naturalis & supernaturalis hominis. Quæ distinctiones etiam locum habent respectu Angelorum.

An sit aliqua beatitudo naturalis.

Huic argumento vt satisfiat, notandum est, ad beatitudinem hominis naturalem hæc quatuor requiri. Primò & principaliter, Vt cognoscat Deum primam rerum omniũ caussam, & amet super omnia, quantum viribus naturæ cognosci & amari potest. In hoc enim consistit summa hominis perfectio naturalis. Aristoteles 10. Ethic. cap. 7. solùm contemplationis Dei meminit, & in ea constituit felicitatem, quia amorem amicitiæ erga Deum ignorauit. Sed hic plane necessarius est, vt voluntas optimo modo perficiatur, & de ipsis bonis diuinis gaudeamus. Secundò, Vt secundùm virtutem ita perfectè viuat, vt abstineat ab omni peccato; nam peccatum cùm sit ingens miseria, magnumque luctum adferat, præsertim mortiferum, statui beatitudinis omnino repugnat. Tertiò, Vt corpore etiam bene sit constitutus: morbi enim & dolores non paruæ sunt miseriæ. Quartò, Vt hæc omnia firmiter teneat. Si enim facile posset amittere, semper esset anxius, nec vllum solidum gaudium percipere posset expectatione impendentis mali. Quibus positis tamquam perspicuis.

Quatuor ad beatitudinem hominis naturalem requiruntur.

62 Respondeo, Dupliciter hominem spectari posse. Primò, Prout subest præsenti Prouidentiæ ordini, sub quo nunc a

Deo

Duplex ordo Prouidentiæ sub quo homo potest constitui.

Deo est constitutus. Secundò, Vt subest alteri ordini, quē Deus intra limites prouidentiæ naturalis, vt auctor naturæ, potuisset instituere. Si primo modò spectetur, manifestum est, illum non posse vllo modo viribus naturæ beatitudinem naturalem obtinere. Primò, Quia non potest ita viuere, quin multis peccatis, & morbis, & doloribus sit subiectus, quæ longe à statu vitæ beatæ abesse debent. Plus enim ista continent amaritudinis, quam bona omnia naturalia dulcedinis. Secundò, Quia ista bona firmiter teneri non possunt. Nam breuissimum illud tempus est, quo continenter contemplationi primæ caussę possumus intendere; & statim ad corporalia quæ sensibus sunt familiaria, relabimur. Vnde necesse est illud in quo potissimū beatitudo collocanda erat, mox euanescere. Hoc tamen debebat esse maxime stabile & perpetuum. Pari modo gaudium animi, & bona corporis firmiter teneri non possunt, præsertim in tot aduersis, tantaque huius vitæ breuitate & fragilitate.

Addo, non solum viribus naturę non posse felicitatem naturalem in hac vita comparari, sed nec etiam auxilio gratiæ quæ modò datur: quia hęc non est eiusmodi, vt per eā continuò rerum diuinarum contemplationi vacare, & omnia peccata, & omnes morbos, dolores & mœrores possimus cauere. Quòd si loquamur de hac obtinenda, via meritorum, sic etiam illam consequi non possumus: quia nulla sunt merita, quibus beatitudo naturalis per se & separatim à beatitudine supernaturali obtineatur; sed omnia merita tendunt ad beatitudinem supernaturalem, in qua naturalis eminenter includitur.

63 Si verò spectetur homo secundo modo, nempe sub certo ordine prouidentię naturalis quem Deus potuisset instituere: sic posset aliquo modo suam beatitudinem naturalem obtinere. Potuisset enim Deus hominem condere ad aliquem finem, qui limites naturæ non excedit, & tali prouidentia eum regere, vt hunc finem possit promereri & simul cauere omne peccatum: vel si peccaret, pœnitentia quadam naturali resurgere, condonatione peccati gratis ad talem pœnitudinem obtenta. Quibus positis, si homo illam felicitatem, eo modo quo poterat, benè operando meruisset, debita ei fuisset ex ordinatione diuina. Et hoc sensu concedi potest hominem viribus naturæ posse suam beatitudinem naturalem consequi, & distinctio illa duplicis finis & duplicis beatitudinis admitti.

64 *Vtrùm in statu nudæ naturæ totus homo fuerit beandus.*

Sed dubium est, Vtrùm in eo statu totus homo esset futurus beatus, an solus animus? Occurrunt hic duæ sententiæ. Prior est, ipsum hominem fore beatum: hic enim est qui bonis operibus id promeritus est: Ergo ipsius debet esse præmium: postulat enim iustitia vt præmium detur illi qui meruit. Hac ratione sancti Patres probant resurrectionem corporum, nimirum, quia alioqui totus homo non acciperet mercedem; & corpus quod fuit consors laboris, non esset consors præmij: quod videtur alienum a iustitia & prouidentia diuina. Chrysostomus hom. 65. in Ioannem, & alibi sæpe, Theodoretus Diuinorum decretorum lib. 5. cap. De iudicio, Damascenus lib 4. De fide, cap. 58. Deinde, quia animæ naturaliter debitum est corpus. Cùm enim natura sua sit substantia incompleta, & instituta vt sit pars hominis, naturaliter exigit corpus tamquam compartem, vt se mutuò compleant, & hominem constituant.

65 *Resurrectio qua ratione dicatur naturalis.*

Nec obstat quòd resurrectio dicatur esse supernaturalis: quia id intelligendum de resurrectione in corpore glorioso, quam modò postulamur, non autem de ea quæ statui naturæ accommodata. hęc enim nullum postulat donum in substantia supernaturale, sicut nec immortalitas corporum, vt libro tertio ostendetur. Nec refert quòd viribus naturæ creatæ resurrectio fieri non possit, nec immortalitas donari corpori: quia etiam animus rationalis viribus creatis produci non potest, & tamen eius productio naturalis est, vt pote à Deo, qua naturæ est auctor, procedens. Sicut ergo corpori infantis naturæ viribus in vtero matris præparato, secundùm legem prouidentiæ naturalis debetur anima, quæ non nisi virtute Dei dari potest: ita existenti iam animæ immortali debitum est corpus immortale: vel si ob aliquam caussam permissum sit mori, debita est illi corporis illius resurrectio & instauratio, ne in æternum opus Dei præstantissimū, maneat in sua natura imperfectum, dissutum, & suis functionibus, naturalique modo operandi destitutum: quidquid autem naturali inclinationi est debitum, hoc ad ordinem naturæ pertinet, & prouidentiæ auctoris naturæ incumbit illud præstare. Hæc sententia est probabilis. Satis enim congruit testimonijs Patrum & rationi naturali.

Altera sententia est, In statu naturæ nudæ ipsum compositum, nempe hominem, non fore beatum, sed solùm animum. Ratio est, quia compositum est mortale, neque vi naturæ à morte potest præseruari: & semel mortuum nulla vi naturæ potest restitui, quia nulla est vis naturæ, qua posset fieri resurrectio corporum. Vnde passim Doctores dicunt eam non posse fieri nisi virtute Dei supernaturali, & eam ex parte caussæ efficientis esse supernaturalem. Ita D. Thomas lib. 4. contra gentes cap. 81. Scotus in 4. d. 43. q. 2. & 3. Sotus eadem dist. q. 1. a. 3. & alij. Manifestum enim est, nulla vi creata fieri posse, vt omnes corporum particulæ post innumerabiles transmutationes & dissipationes in vnum coeant, & formentur in eadem corpora quæ antè fuerunt, & inserantur singulis suæ animæ. Neque etiam id fieri potest à Deo, quatenus dicitur auctor naturæ, id est, quatenus solum naturali modo & ordine operatur: opus enim hic est actione extraordinaria & miraculosa. Si enim illuminare cæcum est opus supernaturale & miraculosum, multo magis excitare mortuos, & omnium maxime excitare eos corporibus planè in auras dissipatis. Confirmatur ex Patribus, qui dicunt resurrectionem esse supra naturam, esse opus diuinæ virtutis, sola virtute diuina fieri posse, esse mysterium seu arcanum nostræ fidei. S. Augustinus libro 13. de Trinitate cap 9. *Fides rerum hominem immortalem futurum, qui vtique constat ex anima & corpore, non argumentatione humana, sed auctoritate diuina promittit.* Et in Psal. 88. explicans illum versiculum, *Qui sedes super Cherubim*, dicit, *nihil esse quod tantam contradictionem à Philosophis huius sæculi passum sit, sicut resurrectio mortuorum.* Gregorius homilia 20. in Ezechielem dicit *resurrectionem esse mysterium diuinæ virtutis, quod ratione comprehendi non potest.* Similiter Apostolus 1. Corin. 15. vocat resurrectionem *mysterium.* Vnde etiam ponitur inter articulos fidei. Quæ omnia indicant non pertinere ad ordinem rerum naturalem, nec esse naturis rerum debitam, sed ad ordinem supernaturalem. Denique si totus homo foret beatus, deberet habere corpus immortale: alioquin infinities deberet mori, & infinities resurgere; quod repugnat statui beato, & superat vim naturæ.

Hæc sententia mihi videtur verior, siue resurrectio dicenda sit naturalis, siue supernaturalis. Ratio est, quia animo in illo statu suam beatitudinem assecuto, nullo modo expediret reuerti ad corpus. Primò, Quia vinculum corporis adimeret illi suam libertatem, qua solutus corpore fruitur, dum vbiuis esse potest, & cum Angelis in cælo versari; quæ libertas maxime est optabilis. Secundò, Grauaret animam, & motus eius celeritatem impediret. Tertiò, Deprimeret eius cogitationes ad res corporales, & impediret puritatem contemplationis Dei auctoris naturæ, & substantiarum spiritualium: quia hoc ipso quo animus est in corpore, nihil potest naturaliter, nisi corporali modo, & sub corporali imagine intelligere. Quartò, Impediret continuationem contemplandi. Vnde etiam si corpus esset immortale per assistentiam Dei extrinsecam, vel per intrinsecam conseruationem temperamenti, animus horreret illi coniungi, & eius vnionem duceret infelicitati. Itaque qui in statu nudæ naturæ vult animum facere beatum ea beatitudine cuius in tali statu capax est, non debet eum religare ad corpus. 67 *Anima habens beatitudinē naturalem non expedit redire ad corpus.*

Dices, Anima habet naturalem inclinationem ad corpus, & vnio corporis est illi naturaliter debita; hæc autem inclinatio non debet in æternum frustrari suo fine. Valde in hoc nodo dissoluendo, in quo cardo rei vertitur, laborant Theologi. Quare vt respondeamus, notandum est, animam rationalem esse mirabile opus Dei. Etsi enim sit substantia simplex, sicut Angelus; tamen tres gradus diuersi animarum in ea miro modo continentur, ita vt virtute sit triplex, & triplicis generis habeat functiones, nempe gradus animę vegetantis, sentientis, & intelligentis. Habet igitur inclinationem ad corpus primario quidem secūdùm gradum vegetandi, secundario secundùm gradum sentiendi. Sed sicut secundùm hos gradus inferiores inclinatur ad corpus; ita secundùm gradum intelligendi, qui est 68 *Sectio de naturali appetitu animæ ad corpus.* *Anima constat tribus gradib⁹ velut partibus.*

supre-

supremus, & à quo omnem suam excellentiam habet, abhorret à corpore, nisi corpus tale sit, quod libertati & functioni intelligentiæ non officiat, quale non potest esse, nisi in statu supernaturali gloriæ.

Hinc sit vt habeat appetitus repugnantes.

Neque mirum videri debet in re tam multiplici constitui appetitus & inclinationes naturales quasi repugnantes, cum contineat in se naturas & veluti partes repugnantes. Nihil itaque incommodi, etiamsi illi ad corpus inclinationi numquam in posterum, vbi semel superatus fuerit, satisfiat. Primò, Quia iam semel illi abunde satisfactum est, quando animus primò fuit corpori vnitus: nam in hunc solum finem ab auctore naturæ eo statu censeretur datus ille appetitus. Vnde expleto eo appetitu per primam vnionē, censeretur quasi extinctus, nec amplius postulare corporis vnionem. Secundò, Quia quando inferior inclinatio vel appetitus impedit superiorem, expedit inferiorem numquam expleri: sicut si homo posset viuere in æternum, nihil foret incommodi, etiamsi caussa contemplationis semper abstineret ab officio generandi, ad quod tamen ei est appetitus naturalis, & quidem multo maior, quàm animę ad corpus: eoque casu expediret appetitum naturalem numquam expleri. Tertiò, Omnibus caussis creans inest appetitus naturalis ad suas functiones; tamen in pluribus suspenditur vt numquam amplius exeat in actum, quia status gloriæ id postulabit. Ex his patet solutio illius argumenti. Etiamsi enim in eo statu post mortem corporis anima habeat aliquam inclinationem ad corpus, quatenus secundum se est apta vniri corpori; huic tamen non conuenit amplius satisfieri, tum quia illi satisfactum secundum auctoris naturæ intentionem & institutionem, tum quia id repugnaret alteri appetitui longè præstantiori, & cederet in magnum animi incommodum. Neque tamen ille appetitus frustratur suo fine: quia illum finem iam consecutus est per primam vnionem.

Cur initio coniuncta corpori.

69 Dices, Si in statu nudæ naturæ melius est animam esse sine corpore: cur ergo auctor naturæ illam primò alligat corpori: Respondeo, Ob multas caussas. Primò, Quia continet gradum vegetantem & sentientem, qui postulant fieri in corpore. Secundo, Quia alioquin illi gradus fuissent frustra in anima, cum numquam haberent vllum vsum; nam sine corpore omnibus suis functionibus destituerentur. Tertiò, Quia debebat esse propagatio in genere humano, quæ naturali modo fieri non poterat nisi anima coniungeretur corpori. Denique debebat ipsa se perficere in hac vita, vt corpore naturæ necessitate dissoluto, ab auctore naturæ acciperet complementum & præmium bonorum operum, nimirum maiorem notitiam ipsius, & substantiarum spiritalium. Debebat itaque incipere in corpore, sed eo dissoluto, non debuisset amplius reuerti ad corpus, sed totam vim suam conferre ad intelligibilia.

70 Nec refert quòd non habuisset vsum sensuum extra corpus: quia libenter tulisset hanc iacturam; imò eam posuisset in lucro, propter incommoda connexa huic vsui: abundè illi suffecisset intelligētia, sicut Angelis, per quam etiam corporalia percipere potuisset; quamuis non tam perfectè, quàm Angeli. Longè tamen perfectius cognouisset anima extra corpus quàm in corpore: quia hoc ipso quo habuisset modum existendi angelicum, debebat etiam ab Auctore naturæ accipere similem modum cognoscendi; præsertim meritis id exigentibus, quibus beatitudinem naturalē meruisset: vnde pure ipsas rerum essentias concepisset (quod in corpore non potest facere) quamuis minus clarè & distinctè quam Angeli.

Nunc ad ea, quæ pro altera sententia producta sunt, respondendum.

Ad Primum, Homo non meretur nisi per animum: tota enim ratio meriti est in animo; & ipsum opus quatenus est in corpore nō dicitur meritorium nisi denominatione extrinseca ab opere quod est in animo. Itaque satis est ipsum animum accipere præmium: nec vlla iustitia postulat, vt corpori aliquid detur nisi rursum vniatur animæ; quod in statu nudæ naturæ fieri non posset: & si fieri posset, animæ non expediret. Itaque cum corpori nihil debeatur nisi propter animam, nimirum quia debitum animæ in suo corpore; si id cederet in animæ incommodum, nullo modo debitum corpori. 71

Ad argumēta alterius sententiæ.

Quod ad sanctos Patres attinet, Hi loquuntur supposito statu præsenti, quo expedit animabus vt corpora resumant: quia hæc erunt spiritalia & cælestia, quæ non solum animo in suis functionibus non officient; sed etiam magnam gloriam & voluptatem addent.

Ad Secundum, In eo statu etsi animus esset aptus coniungi corpori, non tamen esset ei debitum, vt postquam semel corpus reliquit, ei rursum iungatur; sed potius esset debitum vt non iungatur, ne præstantiora bona in eo impediantur. Nec refert quod sit substantia incompleta, quæ ordinatur ad compositionem vnius substantiæ completæ, quia in eo statu post separationem a corpore esset quasi substantia completa; tum quia à natura non esset amplius ordinata ad compositionem, tum quia haberet modum existendi & operādi substantiæ completæ multò nobiliorem quam possit habere in corpore. Denique non est substantia incompleta nisi quoad partem inferiorem, ratione cuius est apta vniri corpori. Longè autem melius est (cum vtraque a natura compleri nequeat) inferiorem manere incompletam; & superiorem perfici, quàm inferiorem compleri, & superiorem manere imperfectam. 72

Quod autem de resurrectione dicebatur, etsi resurrectio quadam ratione possit dici naturalis, nimirum quatenus est animæ naturale habere corpus, & etiam debitum, supposita præsenti ordinatione (quo sensu interdum Patres eam naturalem vocant) tamen absolute dicenda est supernaturalis: tum quia sola virtute Dei & supernaturali modo fieri potest: tum quia non est debita a Deo vt auctore naturæ, vt ostensum est: eò quòd cederet in detrimentum naturæ, seu beatitudinis naturalis; sed solum est debita, vt auctor est ordinis supernaturalis.

Petes, Vtrum Adam in paradiso, & Angeli in via positi dicendi sint habuisse beatitudinem naturalem. 73

S. Th. 1. p. q. 62. art. 1. & passim Thomistæ. Durandus in 2. d. 4. q. 1.

Adam & Angeli non habuerunt beatitudinē naturalem.

Respōdeo, Id quidem aliquo modo dici posse: sic enim quidam Doctores loquuntur; verum satis impropriè: quia omnis beatitudo, quæ in suo ordine est completa, seu quæ ob perfectionem suorum bonorum absque respectu ad vlteriorem beatitudinem hoc nomen meretur, postulat perpetuitatem & inamissibilem firmitatem, quam nec Adamus nec Angeli habuerunt. Vnde potius illa propositio neganda est, quam asserenda, vt rectè docet Vasquez in 1. p. tom. 2. disput. 226.

DE SVMMO BONO ET ÆTERNA BEATITVDINE HOMINIS.

LIBER SECVNDVS.

De admirabili mentis cum Summo bono vnione, per quam beata efficitur.

CAPVT PRIMVM.

Summum hominis bonum in vnione solius Dei constituendum, & qualis sit illa vnio.

ACTENVS ostensum est summum hominis bonum in nulla re creata cõstitui posse; idque tum ob alias caussas, tum propter infinitam humanæ mentis capacitatem, quæ nulla re nisi infinita, in qua sit plenitudo veritatis & bonitatis, expleri potest. Talis autem res est solus Deus. Deus itaque est summum bonum nostrum, & beatitudo obiectiua: vnio vero cum Deo, quæ necessaria est, vt ipse nobis coniungatur, nosque afficiat, est beatitudo formalis. Nulla enim res à nobis distincta potest esse summum bonum nostrum, aut nos beatos reddere, nisi nobis applicetur, aut coniungatur: vt per se notum est, & supra declaratum. Sed difficultas est, quæ & qualis sit hæc vnio, & quomodo fiat.

Ipse Deus est summũ bonum nostrum. Vnio est necessaria, vt nobis hoc bonum cõmunicetur, nosque afficiat.

Multis enim modis concipi potest Deum menti nostræ vniri, seu coniungi. Primò, Vnione dependentiæ, qua assi-
2 duè mens nostra ab illo dependet. Sicut enim lumen dependet a sole, & ideò certo modo ei connecti debet: ita totus mundus & vniuersa creatura pendet à Deo, eique miro quodam modo cohæret & connectitur: quia assidue ab ipso & esse, & speciem, & pulchritudinem, & vim omnem accipit. Si inter solem & lumen aliquid interponeretur quod illam connexionem luminis cum suo fonte interciperet, mox totum lumen euanesceret, & essent tenebræ. Pari modo si inter creaturam & Deum aliquid posset interponi, quod illius coniunctionem & cohærentiam cum Deo impediret, statim creatura instar luminis extingueretur, & euanesceret in antiquum nihilum, essentque tenebræ per absentiam luminis substantialis. Esse enim rerum est instar luminis vario modo rebus à Deo prima luce, fonte omnis lucis & luminis, participati. Hunc modum insinuat Apostolus ad Hebr 1. cum ait: *portans omnia verbo virtutis suæ*. Verum in hoc modo vnionis non potest beatitudo consistere: quia hæc vnio omnibus rebus creatis est communis, vt ostensum est. Vnde etiam in pessimis & sceleratissimis reperitur: nam neque dæmones sine hac vnione cum Deo vel ad momentum subsistere possunt, vt bene docet S. Augustinus in Enchiridio cap. 27. Nisi enim ille assidue omnia portet, & teneat, & sustineat, necesse est illa in nihilum recidere.

Explicãtur varij modi vnionis cũ Deo. 1. Vnio dependentiæ.

3 . Secundus modus vnionis est per intimam penetrationem, qua Deus ratione suæ immensitatis & subtilitatis omnibus corporibus & spiritibus est intimè præsens, multoque penitius quam lumen aeri, vel anima corpori. Hic modus differt a superiore: quia etiamsi creatura non dependeret à Deo, nihilominus Deus ratione suæ immensitatis & subtilitatis omnibus esset intimè præsens, omniaque penetraret & impleret. Insinuatur hic modus & superior Actor. 17. illis verbis Apostoli: *In ipso enim viuimus, & mouemur, & sumus. Ipsius enim & genus sumus.* Sed neque hæc vnio ad beatitudinem sufficit, quia omnibus rebus communis est: neque proprie aliquam vnionem continet, sed solum præsentiam localem & indistantiam.

2. Per intimã præsentiam.

Tertius modus vnionis est per gratiam iustificationis: 4
per hanc enim ita nobis communicatur & vnitur Spiritus sanctus, seu ipsa diuinitas, vt ex hac vnione efficiamur filij Dei, tanquã participes effecti diuinæ naturæ. Quod enim gratia iustificationis non efficiat filios Dei, non habet ex nuda sua physica perfectione; hæc enim etiam cum peccato mortifero absolutè consistere posset, si Deus illam cõseruare vellet: sed ex eo quòd vniat nobis Spiritum sanctum, seu diuinam naturam, cuius est veluti vinculum. Filius enim quis constituitur nõ ex collatione doni alicuius, sed ex communione eiusdem naturæ ab altero acceptæ. Vnde sicut Verbum diuinum est Filius, quia accepit diuinam naturam à Patre per æternam generationem; & humanitas Christi, vel (vt magis propriè loquar) ille homo qui dicitur Christus, est Filius Dei, quia accepit naturam diuinam per vnionem hypostaticam: ita homo iustus dicitur filius, quia naturam eamdem accepit per vnionem gratiæ. In modo tamen habendi illam naturam est maximum discrimen: nam Verbum diuinum ita illam accepit, vt sit illi vnita essentialiter, & per identitatem: humanitas verò eam accipit, vt vniatur ei substantialiter per coniunctionem in eadem hypostasi; iustis verò solum per accidens quoddam coniunguntur, nempe per vnionem gratiæ iustificantis. Vnde gratia iustificans constituit nos filios Dei, non vt forma principalis à qua dicamur filij (hæc enim est ipsa diuinitas nobis communicata) sed vt vinculum & vnio illius formæ: quo modo ab vnione hypostatica ille homo dicitur filius Dei. Sicut enim ibi vnio hypostatica se habet instar vinculi non formæ principalis, ita hic gratia iustificationis. Habet autem gratia iustificans hanc vim non ex nuda sua entitate physica, sed ex ordinatione diuina rerum naturis consentanea. Nulla enim erat qualitas creata magis conueniens ad hunc effectum: vnde Deus illam ad hoc assumpsit, eique suo decreto hanc vim stabiliter annexuit. Differunt enim hæ duæ rationales formales, *esse iustum & esse filium Dei*. Esse enim iustum, est denominatio intrinseca à iustitia inhærente, per quam quis fit conformis legi diuinæ: quæ iustitiam est donum creatum, animam interius renouans, siue hoc donum distinguatur a charitate, siue non. Habet enim hoc donum ex

3. Per gratiam iustificationis.

Quomodo gratia iustificans constituat filios Dei.

Differunt esse iustum & filium Dei.

B natura

natura sua, quòd animam iustam, seu legi conformem faciat. Esse autem filium est denominatio partim intrinseca ab eodem dono iustitiæ, partim extrinseca à diuinitate nobis communicata & inhabitante, quæ per hoc donum nobis vnitur. Filius enim Dei est, cui spiritus Dei communicatur: vt colligitur ex Apostolo ad Rom. 8. & multis alijs Scripturæ locis. Communicatur autem per charitatem nobis intrinsecam. Itaq; quòd charitas faciat filium Dei, habet partim ex natura sua, quatenus filiatio supponit iustitiam: partim ex diuina ordinatione, quatenus vlterius nobis vnit ipsam diuinitatem, vt in nobis sit, & nos ex illa viuamus vita spirituali: & illa tamquam anima quędam supernaturalis nos in omnibus motibus nostris regat. Itaque est vnio motoris & mobilis.

5 Hinc fit vt in ijs qui iustificantur, sequantur isti quinque effectus. Primò, Remissio peccatorum. Hæc enim fit per gratiam illam non ratione perfectionis physicæ, seu qua præcisè est donum creatum (ea enim ratione non repugnat peccatum cum hoc dono consistere) sed quatenus vnit nobis Spiritum sanctum, seu naturam diuinam. Secundò, Constituit filios Dei, tamquam naturæ diuinæ participes. Tertiò, Ita secum trahit naturam diuinam, eamq; nobis præsentem & inhabitantem facit, vt etiamsi ipsa non esset immensa, & vbique, tamen eam nobis intimè præsentem sisteret. Ratio est, quia vnio Dei quæ fit per gratiam, non est solum vnio per affectum & amorem, vt quidam imaginantur, sed est vnio per naturæ communicationem, & inhabitationem Spiritus. Atqui non possumus dici filij Dei, & participes diuinæ naturæ, si ipsa non sint in nobis, sed procul à nobis sint separata. Hinc Spiritus sanctus dicitur nobis dari in iustificatione, & ipse Deus ad nos venire, & in nobis manere. Quartò, Tribuit ius ad vitam æternam, eaque nos reddit dignos. Quintò, Opera nostra bona efficit digna vita æterna. Non enim opera nostra quantumuis dicantur supernaturalia, per se & secundum physicam suam entitatem sunt digna vita æterna (cum *non sint condigna passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis*, iuxta Apostolum) sunt tamen condigna ratione moralis æstimationis, quam accipiunt à diuinitate inhabitante, & constituente filios Dei, seu quatenus sunt opera filiorum & Deificatorum. Verum hac de re fusius in opere De diuinis perfectionibus.

5. Effectus sequentes iustificationis gratiam.

Ioan. 14.

Rom. 8.

In hac quoque vnione non potest nostra beatitudo cōpleta consistere, quia vnio ista communis est omnibus iustis etiam in hac vita mortali, & ordinatur ad vlteriorem vnionem & maiorem, quæ erit per visionem & amorem. In ea tamen rectè dicetur consistere beatitudo huius vitæ, de qua Scripturæ passim loquuntur, vt suprà ostensum: quia hæc vnio ius perfectæ, & completæ beatitudinis tribuit.

6 Quartus modus coniunctionis Dei cum homine est per vnionem hypostaticam. Hæc duo requirit: Primò, vt diuinitas tota intime præsens sit humanæ naturæ, & singulis eius partibus. Secundò, vt nulla qualitate interueniente, vniatur naturæ humanæ ita arctè immediatè, vt ex vi huius vnionis homo sit Deus, & Deus homo. Verum etiam in hac vnione non consistit beatitudo. Primò, quia alioquin sola Christi humanitas beata esset. Secundò, quia hæc vnio non minus est cum corpore Christi, quàm cum anima: atqui corpus per se non est capax beatitudinis. Denique omnes concipiunt beatitudinem tamquam quid vitale, positum in sensu quodam suauissimo, & gaudio de sūmo bono. Atqui vnio illa non est quid vitale, nec per illam sentitur suauitas summi boni.

4. Per vnionem hypostaticam.

7 Quintus modus est per transformationem in nostrum principium, & transitum in ideam a qua profluximus. Docent enim quidam contemplatiui, beatitudinem nostram in eo consistere, vt toti à nobis & ab esse nostro creato deficiamus, & transeamus in nostrum esse increatum & superessentiale, quod in nostra idea habuimus ab æterno; vbi vnum sumus cum Deo, vna essentia, vna vita, vna lux, vna beatitudo, vnus spiritus. Quæ sententia dupliciter intelligi potest: Primò, Vt secundum rem desinat nostrum esse creatum, & conuertatur in esse increatum: quæ fuit hæresis quorundam tempore sanctissimi & admirabilis viri Ioannis Rusbrochij, qui floruit circa annum Domini M. CCC. LXX. Gerson impingit eam ipsi Rusbrochio; sed immeritò, vt benè ostendit Dionysius Carthusianus libro 3. De contemplatione, cap. vltimo: & ipse Rusbrochius eam tamquam impijssimam hæresim damnat lib. De septem custodijs cap. 14. & lib. 2. De ornatu spiritalium nuptiarum cap. 76. & sequentibus, & Opusculo quod inscripsit Samuel, seu De vera contemplatione.

5. Per trāsformationē in ideam.

Secundò, Vt ipsum esse creatum non desinat secundum rem, sed solum quoad sensum & affectum contemplantis, qui ita ad Deum rapitur, vt seipsum amplius non sentiat, sed solum Deum, in quem sibi videtur transformatus. Et hoc sensu ista sententia intelligitur a Rusbrochio, Dionysio Carthusiano, & alijs contemplatiuis; neque quidquam incommodi continet. Verum hic non requiritur alia vnio quàm ea quæ fit per visionem & amorem, vt infrà ostendetur.

Sextus modus vnionis fit qui à quibusdam ponitur, per quem nobis communicetur ipsa visio Dei increata, & amor increatus, quibus seipsum Deus videt & amat. Verum in tali vnione beatitudinem nostram non consistere, immo hunc modum impossibilem esse, infrà cap. 2. ostendemus. 8

6. Per communionem visionis increata.

Septimus est per quemdam illapsum, quo essentia diuina immediatè & primario illabatur in essentiam animæ beati, & secundario in potentias: quem modum ponit Henricus quodlibeto 13. q. 12. de quo infrà.

7. Per illapsum essentiæ diuinæ.

Octauus est per visionem & amorem creatum. Hic solus nos formaliter beatos efficit. Itaque cum reliqui modi satis sint refutati, soli tres vltimi supersunt examinandi.

8. Per visionē & amorem creatū.

CAPVT II.

Vtrùm nostra beatitudo consistat in visione Dei increata, menti nostræ certo modo communicata & vnita.

PArtem aientem docuere quidam Doctores tempore Gregorij Ariminensis, vt ipse refert in 2. d. 7. quæst. 2. contra 3. conclus. & multi Doctores putarunt hunc modum esse possibilem, teste Caietano 3. p. q. 9. artic. 2. Immo Hugo Victorinus tom. 3. tract. De sapientia animæ Christi, ad quemdam concionatorem multis rationibus ostendere nititur, animæ Christi non fuisse scientiam creatam, sed ei communicatam esse ipsam Dei scientiam increatam, ita vt per illam ipsa cognoscat infinita, atque adeo omnia quæ cognoscit diuinitas. *Indubitanter*, inquit, *affirmo, in anima Christi creatam scientiam non fuisse: nam qui creatam scientiam admittit in Christo, carnaliter potius quàm spiritualiter loquitur.* Hanc tamen sententiam non putauit omnino certam; vnde in fine addit: *Si quis in eo persistere velit, quòd aliud fuerit illa sapientia, qua anima Christi sapiens extitit, aliud qua anima Christi vnita fuit, ego nemini præiudicium facere volo*, &c. 9

Hugonis Victorini de scientia animæ Christi mira sententia.

Hæc sententia confirmari potest his rationibus. Primò, Subsistentia Verbi increata ita potuit naturæ humanę communicari, vt ipsa per illam formaliter subsisteret: ergo etiā visio increata potest ita communicari animæ, vt per illam anima videat. Si enim vna perfectio diuina ita potest communicari, cur non omnes? Secundò, Essentia diuina reipsa vnitur intellectui beato in modum speciei intelligibilis, vt passim Doctores admittunt, præsertim sanctus Thomas cum suis discipulis: cur non possit eidem vniri per modum visionis? Si vt species impressa, & tamquam actus primus: cur non vt species expressa, quæ est actus secundus & operatio? Hæ duæ rationes videntur probare, non esse impossibile quod hac sententia asseritur.

Tertiò, Si beati viderent Deum visione creata, illa esset finitę perfectionis, ac proinde non posset repræsentare Deū qui est infinitus. Ergo oportet illam esse infinitam, vt obiecto sit commensa. Si infinita, ergo & increata: quia nihil creatum potest esse infinitum.

Verum hæc sententia etsi fortè de Christo Domino propter vnionem hypostaticam tolerari posset, nullo tamen modo in alijs admitti potest: Primò, quia in illis cessat ratio talis communicationis, nempe vnio hypostatica naturæ humanæ cum persona diuina, quæ Hugonem mouit ad ita sentiendum. Secundò, Quia si beatitudo forma- 10

Refutat.

formalis consisteret in actu visionis increato, omnes beati viderent in Deo infinita, atque adeo omnia quæ videt ipse Deus: imò essēt æquè sapiētes, & æque beati ac ipse Deus, nec vlli inter ipsos essent præmiorum gradus aut inæqualitas: quæ omnia absurda sunt & erronea. Vbi enim est eadem forma, ibi effectus formalis est par; quia forma seipsā communicat, quantum communicari potest: vt si eadem lux, vel idem calor sit in duobus, illa duo erunt æquè lucida; æquè calida. Ergo si visio increata qua Deus seipsum comprehendit, & infinita in se videt, communicatur animæ, ipsa Deum comprehendit, & omnia videt quæ ipse Deus, imò ipsi Deo sapientia est par ac æqualis. Quæ omnia admittit Hugo in anima Christi, etsi in concedenda paritate nōnihil tergiuersetur. Sed res est manifesta. Etsi enim sit disparitas in modo habendi illam formam, nempe quòd diuinitas illam habeat per essentiam, anima verò per gratiam vnionis: ipsa tamen forma est eadem & æque efficax in vtroque, & ad eadem omnia se extendit. Sicut si calor qui igni sit essentialis, ponatur in ferro, erit quidem ferro accidentarius, non minus tamen ferrum erit calidum, nec minus calefaciet quam ignis. Ergo si tota sapientia quæ est in Deo ponatur in anima, eique ita communicetur, vt anima per illam sit sapiens; non minus erit sapiens quàm ipse Deus. Idem dicendum erit de amore. Si enim visio increata communicatur animæ, etiam amor increatus, & gaudium; quia hæc debent esse inter se commensa, & paria. Absurdum enim est, si visio est increata & infinita, vt amor sequens visionem sit creatus & finitus. Eadem enim horū trium est ratio: nec maior est difficultas in amore & gaudio, quàm in visione.

11 Tertio, Si visio increata ita potest communicari animæ, vt anima per illam formaliter fiat videns; etiam reliquæ perfectiones diuinæ, vt potentia, sapientia, charitas, misericordia, iustitia, imò & ipsa Deitas eidem communicari poterunt: ita vt anima sit omnipotens formaliter per omnipotentiam Dei, sapiens per sapientiam Dei, amans per charitatem Dei, misericors & iusta per Dei misericordiā & iustitiam: imò vt ipsa sit Deus per immediatam vnionem Deitatis cum natura animæ. Quæ omnia sunt absurda. Sic enim creatura esset infinite sapiens, infinitè amans, infinitè misericors, infinitè iusta. Etsi enim in modo habendi istas perfectiones esset discrimen, eò quòd Deus illas habeat per essentiam, anima per gratuitam donationem: tamen non esset discrimen in ipsis perfectionibus, ac vtrobique essent prorsus eædem, & consequenter haberent effectum formalem infinitum.

12 Dices, Etiamsi perfectiones istæ in se sint infinitæ, tamen non haberent effectum formalem infinitum, quia non infinitè cōmunicarentur, sed perfectius vel imperfectius pro varia ratione vnionis. Potest enim eadē forma diuersis modis vniri. Idem dicetur de visione.

Communicatio formalis est plenissima.

Sed contrà, Quando aliqua perfectio, manens eadem & inuariata, communicatur alteri formaliter, ita vt illum denominet, communicatur non solum tota, sed etiam totaliter & plenissimè, ita vt pleniori modo non possit; vt patet ex ijs quæ supradiximus. Confirm. à simili; Quia vt humana natura subsistat subsistentia Verbi, debet hæc subsistentia illi naturæ perfectissimo & arctissimo modo vniri, ita vt non possit dari maior vel minor vnio hypostatica. Ergo similiter vt anima videat per visionem Dei increatam, vel amet per amorem Dei increatū, necesse est hos actus perfectissimè & plenissimè vniri animæ, ita vt maior vel minor ad hunc effectum dari nequeat. Vnio enim formalis non recipit magis & minus, si forma quæ vnitur maneat inuariata, sed semper est integra & plena. Quare sicut iste homo Christus est æqualis Patri, & Verbo, & Spiritui sancto secundum subsistentiam & personæ dignitatem, quia per æqualem subsistētiam subsistit: ita si anima videret per visionem increatam, esset æqualis Deo in sapientia. quia per eamdem sapientiam formaliter esset sapiens. Idem dicendum de ceteris perfectionibus.

13 Quartò, Hæc vnio esset magis sublimis & admirabilis, quàm vnio hypostatica: quia non solum per communicationem idiomatum diuinæ perfectiones tribuerentur homini, sicut fit in vnione hypostatica, sed immediatè conuenirent naturæ humanæ, eamque denominarent, vt ostensum est.

Quintò, Ratio cur anima non possit vllo modo videre per visionem Dei increatam, est, quia videre est quoddam viuere; & visio est vita seu vitalis motio & operatio videntis: atqui implicat contradictionem, vt aliquid viuat, aut vitaliter moueatur aut operetur per aliquid sibi extrinsecum, vt per se constat. Ergo cum visio Dei increata nullo modo sit intrinseca animæ (neque enim est illi intrinseca per identitatem sicut Deo, neque per informitatem sicut intellectio creata) implicat vt anima per illam videat. Item visio est vitalis motio in obiectum visum: atqui vitalis motio debet procedere à principio intrinseco, nempe à forma viuentis cuius est veluti germen & partus. Hinc omnia quæ se mouent ad aliquid, viuere iudicantur: atqui visio increata nullo modo a nobis procedit; ergo per illam in obiectum ferri non possumus. Prior ratio etiam locum habet in reliquis perfectionibus; quia vt formaliter aliquod subiectum ab illis denominetur, debent illi esse intrinsecæ, vel per identitatem, sicut in Deo; vel per informationem, sicut iustitia creata inest animæ: posterior in solis actibus vitalibus.

Ex his perspicuum est, sententiam illam, quæ nostram beatitudinem constituit in visione Dei increata, implicare contradictionem, ac proinde nec in anima Christi admittendam.

Ad Primam rationem pro cōtraria sententia adductam respondeo, Esse magnum discrimen inter subsistentiam & visionem in præsenti negotio. Visio enim intrinsece includit duplicem ordinem ad videntem, nempe procedentis & informantis. Debet enim tamquam vitalis motio à vidente procedere, & in eo tamquam forma recipi & manere, vt ostensum: quorum neutrum visioni increatæ respectu animæ conuenire potest. At subsistentia neutrum postulat: non enim debet procedere à natura quæ per illam subsistit; neque etiam illi debet inhærere, sed sufficit vt extrinsecè illam terminet, ac sustentet, sicut cum magnes sibi copulat ferrum, & arbor ramum insitum: quo fit vt inter omnes diuinas perfectiones sola subsistentia possit creaturæ communicari. 14

Respōdetur ad argumēta.

Cur subsistentia increata possit communicari creaturæ, non autem visio increata.

Ad Secundam, Caietanus & quidam Thomistæ mirè philosophantur, vt explicent quomodo essentia diuina vniatur intellectui creato in modum speciei intelligibilis. Sed, dicendum est, Non requiri ad hoc aliquam informationem, vel peculiarem vnionem, sed sufficere intimam præsentiam. Ratio est, quia essentia diuina non est vere species intelligibilis, sed est ipsum obiectum intime præsens intellectui: quando autem obiectum præsens est, non requiritur species intelligibilis (hæc enim solum requiritur propter absentiam obiecti, vt eius vicem subeat, & eius loco cum potentia concurrat) quia ipsum per se concurrit cum intellectu ad visionem; idque vel per modum caussæ partialis efficientis, vel per modum termini specificantis. Sicut vt Angelus suam essentiam videat, non eget aliqua specie intelligibili, quia ipsa essentia per se præsens est eius intellectui. 15

In 1. p. q. 12. a. 2. & 3. p. q. 9. art. 2.

Quomodo essentia diuina vniatur intellectui creato.

Ad Tertiam, Visio qua Deus videtur à beatis, est absolute finitæ perfectionis, vtpote res creata. Comparatiuè tamen est infinita, quatenus melior est infinitis visionibus naturalibus hominum pariter & Angelorum, etiamsi gradus angelici sine termino excurrerent. Ratio est, quia hæc visio est ordinis supremi, nempe diuini. Vnde mirum videri non debet si obiectum infinitum repræsentet, cum infinitis visionis inferioris ordinis æquipolleat. Confirmatur; Quia notio illa qua Angeli vi naturali mentis suæ Deum concipiunt, repræsentat obiectum infinitum, & tamen non est infinita. Ergo nihil vetat idem obiectum repræsentari visione creata: quæ etsi absolutè infinita non sit, infinite tamen est perfectior quam omnis cognitio naturalis angelica. 16

Visio Dei creata est comparatiuè infinita.

CAPVT III.

Vtrum beatitudo nostra consistat in quodam illapsu diuinæ essentiæ in essentiam animæ.

HEnricus Quodlibeto 13. quæst. 12. videtur primario constituere beatitudinem nostram in quodam illapsu, quo diuina essentia ita illabatur in animam, vt ipsa tota transformetur in Deum, sic vt non videatur esse 17

distincta à diuinitate, sed esse quid vnum cum illa; sicut ferrum träsformatur in ignem, ita vt nihil appareat nisi ignis. Ex essentia verò animæ vult diuinitatem deriuari seu dimanare ad potentias, nimirum ad intellectum, vt clariùs Deum videat; & voluntatem, vt ardentiùs amet: vnde in visione & amore videtur solùm secundariò beatitudinem constituere. Hoc modo passim à Doctoribus explicatur sententia Henrici; quidam tamen aliter Henricum intelligunt. verùm quidquid sit de eius mente, quæ obscura satis est, hæc sententia sic intellecta non est admittenda.

18 Primò, Quia iste illapsus non est præstantior quàm illapsus per vnionem hypostaticam, sed hic est longè eminentior & perfectior quouis alio qui fingi queat. Per hunc enim natura humana maximè fit Deiformis, & tota imbuitur diuinitate, sicut ferrum candens igne, vt Patres docent. In hoc tamen non consistit beatitudo: ergo minus in illo altero.

Beatitudo non consistit in illapsu diuinæ essentiæ in animam. Cyril. lib. 1. in Isaiam orat. 4. Damasc. libro 3. c. 15. 17. 19. & li. 4. c. 3. Nicetas in oratione 51. Gregor. Nazianzeni, quæ est epist. 1. ad Cledonium.

Secundò, Nullus potest esse nouus illapsus Dei in creaturam, nisi ratione noui alicuius doni. Cum enim Deus omnibus creaturis sit intimè præsens ratione immensitatis suæ essentiæ, qua omnia occupat, & ratione substantifici influxus, quo illas assiduè in esse conseruat & continet, non potest nouo modo illis fieri præsens, nisi ratione noui alicuius effectus & doni. Atqui beatis non infunditur nouum aliquod donum in essentiam animæ, quod non habuerint in via; sed solum lumen gloriæ, quod non pertinet ad essentiam animæ qua essentia est, sed quà intellectus est. Ergo non datur nouus illapsus in essentiam qui prior sit quàm illapsus in intellectum, vt vult Henricus.

Non potest esse illapsus nouus nisi ratione noui doni.

Dices, Gratia est in essentia animæ, hæc autem gratia accipit in patria consummationem; ergo ratione illius consummationis, erit nouum donum, & nouus illapsus in ipsam essentiam.

19 Respondeo, Incertum esse an sit aliquod donum in essentia animæ distinctum à charitate, quo anima fiat Deo grata. Sed ponamus esse distinctum, adhuc argumentum nihil euincit. Quia hæc gratia non dicitur consummari quasi aliquid ei addatur intrinsecus in ipsa animæ essentia, vbi illa residere dicitur: sed quia assequitur finem suum ob quem ab initio collata fuit, qui finis est visio & amor beatificus; totum enim opus gratiæ diuinæ completur & consummatur in visione, amore ac gaudio; nec aliquid vlterius est expectandum. Itaque consummatio gratiæ consistit in lumine gloriæ, & maximè in visione & amore beatifico; ac proinde ratione illius consummationis non est ponendus nouus illapsus in ipsam essentiam. sed solum in potentias.

In quo consistat gratiæ consummatio.

Tertiò, Ponamus beatis infundi nouum donum quo ornetur essentia animæ, & ex quo in intellectum dimanet lumen gloriæ, & in voluntatem abundantia charitatis, vt videtur velle Henricus. Eo posito fatendus est quidem nouus illapsus Dei in essentiam, & ex essentia in potentias; nullo tamen modo fatendum, beatitudinem consistere in illo illapsu, qui est in essentiam: quia etiamsi hic illapsus qua parte est in essentiam, sit radix & principium beatitudinis; non tamen est ipsa formalis beatitudo.

Illapsus in essentiã animæ non potest esse quid vitale.

Ratio est, quia beatitudo est aliquid vitale, vtpote vitalis quidam sensus & gustus bonorum diuinorum: atqui illapsus ille non est quid vitale, nec a nobis procedit, sed a solo Deo. Confirmatur; Quia beatitudo est vltima perfectio hominis, & complementum omnis boni, cuius homo capax est. Atqui vltima perfectio consistit in actuali operatione, non in habituali dispositione, omnis enim habitus ordinatur ad actum; actus autem non ordinatur ad vlteriorem perfectionem intrinsecam, sed ad obiectum, cui per se coniungit mentem, in quo est status. Denique nullum bonum, quantumuis sit magnum, quantumuis menti vnitum, potest illam facere beatam, nisi sentiatur, eiusque bonitas & dulcedo quodam modo gustetur. Ergo formalis beatitudo consistit in tali sensu ac gustu; ac proinde in vitali operatione.

CAPVT IV.

Beatitudinem nostram sitam esse in clara visione Dei.

OStensum est, in nulla ceterarum vnionum, quibus creatura Deo coniungitur, beatitudinem consistere: superest ergo vt consistat in vnione quæ est per cognitionem & amorem; hæc enim sola est vitalis, & per hanc solam summum bonum sentitur & gustatur. Debet autem hæc cognitio esse perfecta. imò perfectissima inter omnes eas quarum homo capax est: perfectissima inquam, non intensione, sed specie & gradu cognitionis, ac modo cognoscendi. Beatitudo enim est extrema & summa mentis perfectio, qua mens perfectissimè Deo vnitur, ipsumque perfectissimè sentit & gustat, eiusque dulcedine perfruitur: ac proinde cognitionem perfectissimam postulat. Perfectissima autem cognitio est clara visio, qua res ipsa in se clarè & distinctè absque medio cernitur tamquam præsens. Itaque beatitudo consistit in clara Dei visione. Hoc ita esse probari manifestè potest ex diuina Scriptura, quæ id passim non obscurè insinuat. Psalmo 16. *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* id est, Manifestatio seu manifesta visio gloriæ tuæ implebit omne meum desiderium: ac proinde in ea consistit beatitudo. *Gloria Dei* est ipsemet Deus; ipse enim est gloria sua, id est, pulchritudo, splendor, maiestas sua. Fit autem huius gloriæ manifestatio effectiuè per lumen gloriæ, formaliter per claram visionem. Psalm. 79. *Ostende faciem tuam, & salui erimus.* *Ostendere faciem* est efficere vt facies clarè videatur: quamdiu enim non videtur, manet tamquam velata, & in abscondito delitescens. Psalm. 90. dicitur de iusto: *Eripiam eum, & glorificabo eum.* deinde explicatur, quæ sit illa gloria: *Longitudine dierum replebo eum, & ostendam illi salutare meum.* vbi æterna Dei visio insinuatur. Psalm. 15. *Adimplebis me lætitia cum vultu tuo* (id est, ostensione & visione vultus tui) *delectationes in dextera tua vsque in finem.* Psalm. 35. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos: quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.* quasi dicat, Tu es fons vitæ æternæ. Nam per lumen quod a te tamquam fonte vberrimo in animas nostras copiosè effunditur, te primæuam lucem intuebimur: atque hinc fiet vt bonorum tuorum copia & dulcedine inebriemur, & velut torrente voluptatis copiosissimè potemur. Matthæi 5. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Ioan. 14. *Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.* vbi manifestationem sui indicat esse summum præmium dilectionis. Et capit. 17. *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.* Et quamuis ibi Dominus potissimum loquatur de cognitione per fidem, quæ phrasi Hebraica dicitur vita æterna, quia ducit ad illam, estque eius caussa; sicut & *mandatum Patris*, dicitur *vita æterna*: Ioannis 12. v. vltimo: tamen etiam insinuatur ipsam vitam æternam consistere in visione Dei; quia fidei respondet visio, & cognitio imperfecta ducit ad perfectam. 1. Ioan. 3. *Charissimi, nunc filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est.* Hic summum bonum quod expectamus in vita futura collocatur in clara visione Dei. *Cum apparuerit.* id est, cum manifestatus fuerit, nempe Deus: Græcè ἐὰν φανερωθῇ. vbi est eclipsis, & subintelligitur αὐτὸς. Etsi aliqui aliter hoc accipiant, de quo infra lib. 3. capit. 2. num. 11. Sed in idem redit. 1. Corinth. 13. *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Ex quibus patet, diuinam Scripturam collocare nostram beatitudinem in clara Dei visione.

Beatitudo consistit in clara Dei visione.

Probatur ex Scripturis.

Eadem est sanctorum Patrum sententia. Irenæus lib. 4. contra hæreses, cap. 37. circa medium docet, *æternam vitam vnicuique euenire ex eo quòd videat Deum.* Deinde id sic declarat: *Quemadmodum enim videntes lumen intra lumen sunt, & claritatem eius recipiunt: sic & qui vident Deum, intra Deum sunt, percipientes eius claritatem; viuificat autem eos claritas: percipiunt ergo vitam, qui vident Deum.* *Claritatem* vocat ipsam Dei increatam lucem. hanc perci- 21

Probatur ex Patribus

pimus

pimus per ipsam visionem, & in hac per visionem sumus, in eamque transformamur, & ab ea mediante visione viuificamur. Pergit Irenæus: *Propter hoc incapabilis visibilem se & comprehensibilem hominibus præstat, vt viuificet percipientes & videntes se. Sicut enim magnitudo eius inuestigabilis est, sic & benignitas eius inenarrabilis est, per quam vitam præstat ijs qui vident eum.* quasi dicat: Etsi essentiæ eius sublimitas sit naturaliter inuisibilis & incomprehensibilis; tamen bonitas eius, quæ non minus infinita est, per donum gratiæ fecit illam visibilem & comprehensibilem, vt per sui visionem vitam æternam iustis conferret. Deinde sic ratiocinatur: *Quoniam viuere sine vita impossibile est, subsistentia autem vitæ de participatione Dei euenit; participatio autem Dei est videre Deum, & frui benignitate eius; homines ergo videbunt Deum, & viuent per visionem immortales facti, & pertingentes vsque in Deum.* Subsistentiam vitæ vocat firmitatem & æternitatem vitæ, siue ipsam vitam æternam & consistentem.

Gregorius Nazianzenus Oratione in laudem Cæsarij, dicit contemplationem summi boni esse mercedem nostrorum laborum, & finem religionis Christianæ: *Vtinam*, inquit, *ad ipsum fontem postea perueniamus, pura mente puram veritatem obtinentes, ac laboris in virtutis studio exantlati mercedem hanc inuenientes, vt plenius illo summo bono, eiusque contemplatione perfruamur: quem quidem sacræ nostræ disciplinæ finem, nostra Theologia studiosa nunc futurum vaticinatur.* Idem in plagam grandinis pag. 4. *Illic lux omni oratione maior excepturа est, & sancta regiaque Trinitatis partim iam clariusque collustrantis, totamque se cum tota mente miscentis contemplatio; quam quidem ego vel solam regnum cælorum perfectissimum esse arbitror.*

Gregorius Nyssenus lib. De beatitudinibus, explicans sextam beatitudinem, *Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt. Promissio certè tanta est, vt superet extremum beatitudinis terminum. Quid enim aliud post huiusmodi bonum quispiam desiderauerit, cum habeat omnia in eo quem videt. Nam videre vsu Scriptura idem significat quod habere; sicut illud, Videas bona Ierusalem, idem est quod inuenias. &, Tollatur impius ne videat gloriam Dei: per non videre non participem esse Propheta significat. Ergo qui Deum videt, omne bonum, per hoc quod videt, adeptus est: vitam interminabilem, incorruptibilem, æternam, beatitudinem immortalem, regnum sine fine, lætitiam continuam, verum lumen, gloriam inaccessam, perpetuam exultationem, omne denique bonum.*

Psal. 127.
Isaie 26.

S. Augustinus lib. 1. de Trin. cap. 9. *In visione merces tota promittitur delectationis & desiderij nostri.* Et cap. 10. *Tradet regnum Deo & Patri Christus, quando perducet credentes ad contemplationem Dei, vbi est finis omnium bonarum actionum, & requies sempiterna, gaudium quod nunquam auferetur à nobis.* Et cap. 13. *Ipsa visio quæ est facie ad faciem, summum præmium promittitur iustis.*

Damascenus lib. 4. De fide, in fine: *Qui bona egerint, fulgebunt sicut sol cum Angelis in vitam æternam cum Domino nostro Iesu Christo: videntes eum semper, & ab eo visi, & incessabilem lætitiam, quæ ab ipso prouenit, perfruentes.* Omitto ceteros.

22 *Probatur Ratione.* Idem probatur Ratione. Cum enim beatitudo sita sit non in habituali aliqua dispositione, sed in actuali & vitali operatione, vt bene docet Aristoteles 10. Ethicorum capit. 7. oportet vt ea operatio sit perfectissimæ facultatis, & perfectissimo modo fiat, & circa perfectissimum obiectum, vt ibidem Aristoteles docet. Talis autem est clara Dei visio: hæc enim est operatio perfectissimæ facultatis, & perfectissimo modo circa perfectissimum obiectum versatur, nimirum clarè & intuitiuè. Obscura cognitio non sufficit, quia imperfecta: vnde nec appetitum satiat, sed inquietum relinquit, ac suspirantem ad claritatem. Similiter nec abstractiua, qua res non vt præsens, sed tamquam absens, vel non existens cognoscitur, quantumuis ea sit perfecta. Ratio est, quia est imperfecta si comparetur cum intuitiua, ac proinde non est perfectissima inter eas, quarum homo est capax, nec perfectissimo modo venit. Omnis enim cognitio quæ rem ipsam existentem & præsentem non ostendit vt præsentem, imperfecta est, quia hic defectus circa obiectum, non ex parte obiecti vtpote præsentis oritur; sed ex parte ipsius cognitionis non valentis illud vt in se est exhibere. Hinc vlterius sequitur, vt non satiet appetitum, sed relinquat afflictum & suspirantem ad visionem & præsentiam obiecti. Sicut enim sponsa quæ in imagine sponsi sui pulchritudinem contemplatur, eo magis ipsius præsentiam desiderat, & illum coram intueri, quò perfectius illum imaginatur: ita anima quò perfectius nouit Deum abstractiuè, eò vehementius suspirat ad eius visionem. Amor enim non quiescit, nisi dilecti fruatur præsentia. Vnde in visione est peculiaris vnio cum dilecto, quæ nullo modo reperitur in cognitione abstractiua. Ex quibus conuincitur, in sola clara visione, non in alia, quantumuis perfecta notitia, beatitudinem formalem collocandam.

Idem confirmatur ex eo quòd beatitudo nihil sit aliud quàm summi boni apprehensio & possessio. Atqui visio Dei est apprehensio & possessio summi boni. Nam visione veluti manus complexu apprehendimus, firmiter tenemus, & possidemus ipsum Deum tamquam bonum nostrum nobis ad fruendum datum: ita vt in nostra potestate sit eius dulcedine frui, & omnes voluptates, quæ ex ipso hauriri possunt, sine fine percipere. Sicuti si summum bonum esset pecunia, possidere pecuniam, eamque videre & contrectare eo modo, vt inde summa voluptate afficiatur, esset hominis beatitudo. Ergo formalis beatitudo consistit in visione Dei. 23 *Visio Dei est apprehensio summi boni.*

CAPVT V.

Non solam visionem ad rationem beatitudinis sufficere, sed requiri etiam amorem & gaudium.

QVidam ex Doctoribus Scholasticis contendunt, totam beatitudinis essentiam consistere in sola visione: amorem verò & gaudium solum esse veluti proprietates ex beatitudine resultantes. Hanc sententiam passim sequuntur Thomistæ, eamque putant esse S. Thomæ: sed S. Thomas variè hac de re loquitur, & satis obscurè. Alij constituunt illam in solo amore: hanc sequitur Scotus, & quidam eius sectatores. Alij vtrumque requirunt; & insuper addunt gaudium, constituentes beatitudinem in visione, amore & gaudio: vel, quod idem est, in visione & fruitione. *Fruitio* enim complectitur amorem & gaudium. Ita S. Bonauentura, Richardus, Occamus, Marsilius, Dionysius Carthusianus, Ludouicus Molina, Gregorius à Valentia, & alij. quæ sententia mihi maximè probatur: idque ob varias caussas. Primò, Quia maximè est consentanea Scripturis, quæ beatitudinem explicant non solum nomine visionis, sed etiam nomine delectationis, gaudij & voluptatis. Psal. 35. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos*, &c. Matth. 25. præmium bonorum operum vocatur gaudium: *Intra in gaudium domini tui.* Lucæ 22. insinuatur per voluptatem cibi & potus: *Ego dispono vobis sicut disposuit mihi Pater regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo.* Secundò, Quia est magis consentanea definitioni Ecclesiæ in Extrau. Benedicti XII. quam refert Alphonsus à Castro verbo Beatitudo, hæres. 6. vbi definitur, *quòd animæ iustorum hinc decedentes, si non egent purgatione, vident diuinam essentiam immediatè, se benè & clarè & apertè illis ostendentem: quodque sic videntes, eadem diuina essentia perfruuntur: nec non quod tali visione & fruitione earum animæ sunt verè beatæ, & habent vitam æternam & requiem.* Vbi cum ait, *tali visione & fruitione*, &c. præter visionem videtur ad beatitudinem requirere etiam fruitionem, quæ complectitur amorem & delectationem seu gaudium. *Frui* enim est ex re amata & præsenti capere fructum, seu oblectationem. 24 *Fruitio.* *Ad rationem beatitudinis requiri etiam amorem & gaudium.*

Tertiò, Quia est magis consentanea sanctis Patribus. 25
Vide Irenæum, Nazianzenum & Damascenum supra. S. Augustinus lib. 8. De Ciu. cap. 9. *Nemo beatus est, qui eo quod amat, non fruitur: nam & hi qui res non amandas amant, non se beatos amando putant, sed fruendo. Quisquis ergo fruitur eo quod amat, verumque & summum bonum amat, quis eum beatum nisi miserrimus neget?* Hic Augustinus præter amorem ad beatitudinem maximè requirit fruitionem, quæ includit præsentiam rei, & voluptatem ex eius præsentia manantem. Vnde manifestum est, illum tres actus requirere;

nimirum visionem, qua res habetur præsens; amorem, quo diligitur vt summum bonum; & oblectationem, sine qua non est fruitio.

Idem lib. 1. De moribus Ecclesiæ cap. 3. ita ait: *Beatus, quantum existimo, nec ille dici potest, qui non habet quod amat, qualecumque illud sit; nec qui habet quod amat, si noxium sit: nec qui non amat quod habet, etsi optimum sit.* Hic requirit *amorem*, ita vt sine illo præsentia summi boni non possit beare. Vnde concludit ad vitam beatam requiri, vt optimum hominis (quod est Deus) ametur & habeatur. Habeatur, inquam, ita vt eo fruaris. Sic enim Augustinum intelligere illud *habeatur*, manifestum est ex ratione quam subijcit: *Quid enim est aliud quod dicimus frui, nisi præstò habere quod diligis?* hoc enim verum non est, nisi sub illo *præstò habere* intelligatur voluptas, quæ naturaliter ex præsentia rei amatæ oritur. Deinde addit Augustinus: *Nec quisquam beatus est, qui non fruitur eo quod hominis est optimum.* Ex quibus planè constat, S. Augustinum illos tres actus requirere; vt si vel vnus desit, non possit homo dici beatus.

Augustinus reqrit tres actus.

Denique huic sententiæ varijs locis fauere videtur S. Thomas. nam 1. 2. q. 4. ar. 3. ad 3. dicit *perfectionem charitatis esse beatitudinem essentialem quantum ad dilectionem Dei.* & 2. 2. q. 27. ar. 6. ad. 3. *vltimum bonum hominis esse inhærere Deo per charitatem.*

Quo modo beatitudo dicatur cōsistere in visione.

Nec obstat quòd S. Augustinus, & S. Thomas, & ipsa sacra Scriptura interdum insinuent beatitudinem consistere in visione Dei: quia non intendunt excludere amorem & gaudium, sed potiùs includere, vt quæ necessariò ex visione resultent: sed solum excludunt cognitionem imperfectam huius vitæ, quæ cum visione clara non consistit. Hoc modo intelligit S. Thomam Dominicus Soto in 4. d. 49. q. 1. ar. 4. sub finem, vbi fatetur eum qui Deum videret, si per absolutam Dei potentiam impediretur ab amore vel oblectatione, non fore beatum. Simili modo explicat S. Thomam Dionysius Carthusianus in 4. d. 49. q. 1. & lib. De lumine Theoriæ Christianæ art. 45. & 46.

Neque hæc ratio loquendi insolens videri debet, cùm passim Scriptura & Patres dicant hominem iustificari *per fidem*: vbi non excluduntur, sed includuntur multi actus, vt timor, spes, pœnitentia, amor, qui tamen non necessariò sequuntur ex fide, sicut amor & gaudium ex visione. Tales loquendi formulæ in Scripturis, & vsu familiari, sunt plurimæ.

26 Quartò, Probatur Ratione. Primo, Ex communi omnium gentium apprehensione. Omnes enim beatitudinem concipiunt, quasi sit omnium gaudiorum & oblectationum complexio. Vnde S. Augustinus lib. 10. Confess. cap. 21. *Omnes ipsam gaudium, vitam beatam vocant.* Et cap. 22. *Ipsa est beata vita, gaudere ad te, de te, & propter te: ipsa est, & non altera.* Ergo sine gaudio non potest esse vita beata.

Probatur Ratione tres actus requiri.

Secundò, Beatitudo tollit omnem animi inquietudinē, & satiat appetitum, iuxta illud Psal. 16. *satiabor cùm apparuerit gloria tua.* Atqui visio sine amore & gaudio non satiabit appetitum, sed relinquet planè inquietum & afflictum. Quis enim videns tantum bonum, tantamque pulchritudinem, non magnopere crucietur animo, si non possit illud amare, si nihil ex illo suauitatis aut oblectationis percipere? si non possit Deo tanta bona, quæ in ipso videt, gratulari, & ei congaudere? Confirmatur; Ex illa enim visione Dei nascetur maximum desiderium illius amandi, & gustandi eius suauitatem. Hoc autem desiderium, cùm violenter impediatur eius impletio, non potest non affligere animum. Vnde cùm talis visio nihil adferat solatij aut voluptatis, & ex altera parte adferat multum afflictionis ac doloris; non videtur rectè dici, integram beatitudinis essentiam in ea sola sitam esse. Si dicas nullum ex ea visione nasci desiderium amandi aut fruendi; iam nihil erit aliud quàm arida sine vllo affectu contemplatio, tamquam rei alienæ, & nihil ad nos pertinentis: vnde nec poterit dici possessio, aut tentio summi boni nostri. Ad hoc enim requiritur, vt æstimetur tamquam summum bonum, & affectus ad illud prout tale aspiret & anhelet: alioquin visio illius non erit comprehensio & possessio summi boni formaliter, sed solùm per accidens & valde materialiter. Æstimatio enim affectus facit vt res per modum summi boni possideatur: vt patet in beatitudine falsa. Ideò enim auarus possessione pecuniæ se putat beatum, quia illas æstimat instar summi boni, & eo loco illas habet & amat, ac si re vera summum bonum in illis situm esset.

Visio sola non est apta tollere omnē inquietudinem.

Tertiò, *Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus*: vt docet Boetius lib. 3. De consolatione philosophiæ, prosa 2. Atqui si desit amor vel gaudium, non poterit dici status omnium bonorum aggregatione perfectus, cum sit valde imperfectus, vt cui maxima animi bona violente sint ablata, vel intercepta.

Quartò, Perfectio animi consistit in assimilatione cum Deo: ac proinde summa perfectio in summa assimilatione. Vnde cùm beatitudo sit summa perfectio, postulat summam assimilationem, iuxta illud 1. Ioann. 3. *Scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus; quoniam videbimus eum sicuti est.* Atqui sola nuda aridaque visio non facit animum perfectè similem Deo, sed solum ex parte quasi dimidia, nempe secundùm intellectum, non secundum affectum. Ergo visio non est tota nostra beatitudo, sed solum pars.

Quinto, Rursus beatitudo consistit in perfecta vnione vitali cum Deo: perfecta autem vnio non solum postulat coniunctionem per intellectum, sed etiam per affectum: quia non minus voluntas immediatè attingit Deum quam intellectus; sunt enim hæ duæ facultates instar duorum brachiorum, quibus animus Deum complectitur, eumque sibi astringit & tenet. Ergo etiam vnio voluntatis ad rationem beatitudinis pertinet.

Sextò, Denique nemo beatus est, qui eo quod amat non fruitur: vt suprà ex S. Augustino ostensum. Atqui is qui non delectatur, non fruitur: ergo qui caret delectatione, non est beatus. Idem dicendum de eo qui bonum quod possidet, non amat, quantumuis illud sit magnum: hic enim beatus dici non potest, vt idem Augustinus affirmat.

Ex quibus perspicuum videtur, ad rationem beatitudinis hosce tres actus requiri, visionem, amorem, & gaudium seu delectationem: quæ duo modò pro eodem accipimus. Sic enim animus complete vnitur Deo, eoque vt summo bono suo perfectè fruitur. 27

Verùm cùm duplex sit amor Dei, nimirum amor concupiscentiæ, & amor amicitiæ, vt Scholastici Doctores loquuntur, similiter duplex gaudium: dubium est vter actus amoris & gaudij ad beatitudinis rationem pertineat, an vterque potiùs. *Amor concupiscentiæ* dicitur quo Deum nobis amamus, cupientes eo frui in nostrum commodum. *Gaudium concupiscentiæ* est quo gaudemus de Deo obtento & possesso, sicut auarus gaudet obtenta pecunia. *Amor amicitiæ* in Deum est affectus quo cupimus ipsi Deo omne bonum tam intrinsecum, quam extrinsecum, nulla commodi nostri habita ratione, sed solum vt ipsi Deo bene sit. *Gaudium amicitiæ*, quo gaudemus videntes Deum tantis bonis extrinsecus & extrinsecus affluere.

Qualis amor, & quale gaudium requiratur.

Quibus positis, Respondeo Primò, Amorem & gaudium amicitiæ ita ad rationem beatitudinis pertinere, vt sine illis animus non possit dici absolute beatus. Hoc satis probant rationes suprà allatæ: visio enim sine amore vel gaudio de bonis Dei relinquet animum valde inquietum & afflictum, & vnio cum Deo erit solùm dimidiata, vt ostensum est. 28

Amor & gaudiū amicitiæ maximè necessaria.

Secundò, Amor tamen & gaudium concupiscentiæ nō videntur tantopere necessaria ad beatitudinis rationem. Ratio est, Quia si quis ita in Deum visione, amore, & gaudio amicitiæ esset absorptus, vt nihil de suis commodis cogitaret, nec de illis gauderet; sed solum de bonis Dei, quia Dei sunt; hic verè posset dici beatus: quia videret Deum, eoque frueretur, ineffabiliter de ipsius bonis gaudens. Neque ex eo quòd non gauderet de suis commodis, nasceretur inquietudo & molestia; quia beati de seipsis non sunt solliciti, sed omnia sua ad Deum referunt.

Non tātopere amor & gaudiū concupiscētiæ.

Tertiò, Ad completam tamen beatitudinis rationem etiam isti duo actus videntur requiri, & ita in vniuersum quinque actus circa Deum sunt necessarij: Visio clara, amor amicitiæ, gaudium amicitiæ, amor concupiscentiæ, & gaudium concupiscentiæ.

Ad completam rationē beatitudinis requiruntur quinque actus.

Probatur Primò, Quia omnes hi actus versantur immediate circa Deum, & sunt necessarij ad perfectam mentis vnionē cū Deo; ergo omnes pertinet aliquo modo ad beatitudinis

titudinis completam rationem, quæ postulat completam vnionem cum Deo. Quòd autem sint necessarij ad perfectam vnionem cum Deo, patet: quia singuli nouo modo mentem Deo coniungunt. Visio sistit Deum menti præsentem, eumque intus in animo detinet. Amor concupiscentiæ inclinat animum in Deum vt est bonum nostrum, vt illum per intellectum veluti per manum apprehendat, & præsentem teneat, nec dimittat. Gaudium concupiscentiæ est vitalis suauitas & quies in Deo iam obtento, quatenus est bonum nostrum. Amor amicitiæ est complacentia de bonis diuinis, quatenus Dei bona sunt. Gaudium amicitiæ est vitalis suauitas & quies in bonis diuinis, quatenus Dei bona sunt. Itaque singuli actus nouo & peculiari modo nos Deo coniungunt: neque coniunctio mentis cum Deo erit completa, nisi omnes illi actus adsint. Quòd verò sufficiant, manifestum est: quia non est alius modus quo mens immediatè vitali modo vniatur Deo.

29 Dices. Beatitudo formalis consistit in adeptione vltimi finis: sed hæc adeptio fit per solum actum intellectus, vt probat diuus Thomas q. 3. a. 4. Ergo beatitudo formalis consistit in solo actu intellectus. Respondeo, Non in sola & nuda adeptione seu possessione summi boni consistit beatitudo, sed in possessione, & alijs perfectionibus, quæ naturaliter ex illo actu resultant. Parum enim iuuat quod sim adeptus aliquod magnum, illudq; possideam, & præsens habeam, si illud non amo, nec vllam ex eo voluptatem capere possum. Sicut si diuitiæ essent summum bonũ, formalis beatitas non esset sita in nuda possessione vel præsentia pecuniæ, sed in possessione & fruitione. Addo, non esse perfectam boni adeptionem, nisi illud bonum ita sit in tua potestate, vt possis eo frui, & capere oblectationẽ. Imò ipsa visio Dei non habet rationem adeptionis summi boni, & vltimi finis, nisi adsit amor, quo sic ametur & æstimetur.

Beatitudo non consistit in sola boni adeptione.

Nec obstat quòd amor & maximè gaudium se habeant instar passionis ex visione resultantis; quia etsi respectu visionis ita se habeant, non tamen respectu beatitudinis. Ad hanc enim se habent non vt affectiones beatitudinem consequentes, sed vt partes ex quibus integra beatitudo consurgit. Non enim imaginandum est, beatitudinem mentis creatæ esse simplicem aliquam qualitatem, vel simplicem actum; cùm sit status omnium bonorum aggregatione perfectus, vt passim definitur, & ab omnibus concipitur. Itaque est complexio multorum bonorum, & multorum actuum, quibus summo bono perfectè coniungimur, illudque completè possidemus ac fruimur: etsi inter illos actus sit ordo, & alius ex alio dependeat.

CAPVT VI.

Quis horum actuum in beatitudine sit potior, visio, an amor, an gaudium?

30 SAnctus Thomas potiorem sensit *visionem:* Scotus *amorem:* Cardinalis Aureolus *gaudium.* Omnes hæ sententiæ suo modo, certaque consideratione veræ sunt. Possunt enim hi actus tripliciter spectari. Primò, Secundùm suam physicam perfectionem. Secundò, Prout sunt quædam bona Dei, & in eius honorem cedunt. Tertiò, Vt sunt bonum hominis, quod homo sibi appetit.

Vnde dico Primo, Si perfectio physica horum actuum consideretur, visio videtur præstantior, & plus momenti ad beatitudinem conferre. Primò, Quia se habet in beatitudine sicut radix in arbore, & cor in animali, & fundamentum in domo, & fons in flumine. In visione enim tamquam in fonte & radice amor & gaudium continentur, & ex illa necessariò emanant, illique ita innituntur, vt ea extincta nec per absolutam Dei potentiam possint conseruari, sic vt vitalem effectum tribuant: hoc est, vt animus per illum amorem amet, & per illud gaudium gaudeat. Cuius ratio est, quia voluntas non potest ferri in incognitum, sed solùm in id quod ei ab intellectu proponitur; hoc enim est conditio quædam ad rationem obiecti voluntatis essentialiter requisita. Vnde inter actus intellectus & voluntatis est essentialis ordo & dependentia. Quare cùm amor & gaudium contineantur in visione tamquam in radice & fundamento essentiali, & visio nullo modo dependeat ab illis; manifestum videtur visionem esse perfectiorem. Semper enim caussa diuersæ rationis est perfectior suo effectu.

Visio est radix totius beatitudinis.

Secundò, Quia per visionem apprehendimus, & intus in nobis tenemus summum bonum nostrum, sicut manu tenemus pecuniam, visu pulchritudinem, auditu symphoniam, gustu dulcedinem, & ita tenemus, vt omni eius suauitate & pulchritudine frui possimus. Atqui talis apprehensio & possessio rei, per quam pro voto possumus illa frui, maximi in omni bono æstimatur, quia est fundamentum totius fructus & dulcedinis, quæ ex illo percipi potest. Itaque cum per visionem: non per amorem vel gaudium, apprehendamus summum bonum, & intus in nobis detineamus; perspicuum videtur visioni primas partes tribuendas. Incitat quidem amor, vt Deum per visionem teneamus, omnique conatu illum contemplemur; idem facit oblectatio, licet non eodem modo: neuter tamen actus formaliter est apprehensio vel detentio Dei, neuter illum formaliter præsentem sistit. Nam oblectatio seu gaudium iam præsentem supponit, cum gaudium sit de bono obtento: amor verò à præsentia & absentia abstrahit: quia nihil est aliud quam complacentia boni, aut velle alicui bonum: quod non includit, nec requirit rei præsentiam. Desiderium absentiam supponit. 31

Visione apprehenditur & tenetur summum bonum.

Dices, Quomodo verum est visione Dei ipsum Deum apprehendi & possideri? Non enim visione domus possideo & habeo domum: nec visione agri possideo agrum, nec videndo pecuniam possideo pecuniam. 32

Respondeo, Ad rationem perfectæ possessionis nihil aliud requiritur, quàm vt res ita habeatur præsens, & in potestate possidentis, vt possit ea vti & frui pro suo desiderio, & omne commodum & oblectamentum ex ea percipere, quod ex ea capi potest. Itaque cum per visionem Deus ita habeatur præsens & teneatur, vt videns eo frui, & omnem oblectationem, prout desiderat, ex eo haurire possit; visio Dei est vera eius possessio. Simili modo auditus symphoniæ, est possessio symphoniæ: quia ita per auditum tenetur, vt omnem oblectationem, & omne commodum eius percipere queas. Secùs est de visione pecuniæ vel domus: non enim videndo domum vel pecuniam ita habes illam in tua potestate, vt ex ea omne commodum illius capere possis; hoc enim non videndo sed inhabitando percipitur. Prouenit id ex diuersis rerum naturis, quæ vt sua commoda præbeant, vario modo nobis aptari & vniri debent, secundùm propriam cuiusque conditionem.

Ratio perfectæ possessionis quid requirat.

Tertiò, Visio Dei est quædam expressa similitudo & imago essentiæ diuinæ, & diuinarum personarum, per quam Deo simillimi tamquam dij quidam vel filij Dei efficimur. quod apertè insinuat sanctus Ioannes 1. Epist. cap. 3. cum ait: *Scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est.* Vbi rationem similitudinis ponit in ipsa visione, quasi per hanc ei similes futuri. Idem passim tradunt non solùm Theologi, sed etiam Philosophi, qui docent intellectionem fieri per assimilationem intellectus cum re intellecta: imò ipsum intellectum per intellectionem transformari, & fieri ipsam rem intellectam, nimirum quia eius similitudinem induit, eique similis efficitur non naturæ conformitate, sed repræsentatione; sicut imago picta suo prototypo. Quod si omnis intellectio fit per assimilationem intellectus cum obiectio, necesse est perfectissimam intellectionem, qualis est clara visio Dei, fieri perfectissima assimilatione cum Deo: & consequenter visionem Dei esse perfectissimam imaginem, & veluti picturam diuinitatis, qua mens nostra similis Deo & Deiformis efficitur. Idem apertè docet D. Augustinus multis locis. Libro 9. de Trinitate cap. 10. *Omnis secundùm speciem notitia, similis est rei quam nouit.* Et capite 11. *Habet ergo animus nonnullam speciei notæ similitudinem, siue cùm ea placet, siue cùm eius priuatio displicet. Quocircà in quantum Deum nouimus similes sumus, sed non ad æqualitatem: quia non tantum eum nouimus, quantum ipse est.* Et infrà dicit, *Cùm animus se nouit, eum habere in se similitudinem sibi æqualem.* Et lib. 14. cap. 17. dicit, *In anima tunc perfectam fore Dei similitudinem, quando Dei perfecta erit visio.* idque probat ex Apostolo 1. Corinth. 13. *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* & illo 1. Ioan. 3. *Scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* Deinde subdit: *Hinc apparet,* 33

Visio Dei est expressa similitudo & veluti pictura diuinitatis.

patet, tunc in imagine Dei (nempe anima nostra) *fieri eius plenam similitudinem, quando eius plenam perceperit visionem.* Ex quibus patet, visionem Dei esse perfectam Dei similitudinem, ex sententia S. Augustini.

Duplex genus similitudinis, per conformitatem naturæ, & per repræsentationem.

34 Verùm vt hæc meliùs intelligantur, Notandum est, generatim loquendo duplex esse similitudinis genus. Primum est per quamdam naturæ conformitatem, siue perfectam; qualis est inter ea quæ sunt eiusdem speciei: siue imperfectam & analogicam; qualis est inter sapientiam creatam & increatam. Alterum est per repræsentationem, qualis reperitur in eo quod institutum est ad repræsentandum & exhibendum menti alterum.

Similitudo repræsentationis est triplex, obiectiua, formalis, & effectiua.

Rursum similitudo repræsentationis triplex est: nimirum *obiectiua, formalis, & effectiua.* Quædam enim repræsentant solum obiectiuè: nempe ex quorum inspectione colligimus quale sit obiectum seu prototypum: vt sunt omnes imagines arte factæ. Alia repræsentant obiectum formaliter per se immediatè illud menti obijciendo: talis est visio oculorum, & imaginatio, & omnis cognitio ac visio intellectualis, quæ idcircò etiam Verbum dicitur, vt docet Augustinus lib. 15. de Trinitate cap. 16. Inter quos duos repræsentandi modos magnum est discrimen. Quod enim obiectiuè repræsentat, vt munere suo fungatur, primò menti obijci debet & cognosci, vt ex eo mens sibi colligat & formet similitudinem prototypi. Quod verò formaliter, non debet cognosci, sed per se immediatè exhibet menti obiectum. Vnde hic modus repræsentandi est longè perfectior. Cuius etiam signum est, quòd omnis repræsentatio obiectiua procedat à formali: omnis enim imago externa obiectiuè repræsentans procedit ab exemplari mediante conceptione & verbo mentis, estque opus illius.

35 Denique quædam repræsentant effectiuè, quæ nimirum effectiuè concurrunt cum potentia cognoscente ad producendam cognitionem, vel eam ad certam obiecti speciem determinant; vt species quæ vocantur intelligibiles, si aliquæ tales dentur; & species visibiles & habituales notitiæ, & lumen gloriæ, &c. Hæc enim omnia dicuntur esse similitudines rerum, & repræsentare sua obiecta, potissimùm quia sunt veluti semen notitiæ, & conceptus vitaliter repræsentantis.

Visio Dei est etiam imago Dei obiectiua.

36 Petes, Vtrùm visio Dei sit etiam similitudo seu imago Dei obiectiua? Respondeo esse etiam similitudinem obiectiuam: quia visio Dei talis est formæ ac speciei, vt illa probè inspecta & cognita, cognosci possit qualis & quantus sit Deus; sicut ex imaginis inspectione colligimus quale sit prototypum. Imo quidam putant, in illa posse cognosci diuinam essentiam clare & distinctè, non quidem intuitiuè, sed abstractiuè. Denique ea quæ suprà ex Augustino & Scriptura adduximus, probant visionem etiam esse similitudinem obiectiuam: alioquin per eam non efficeremur Deiformes, & Deo similes; hoc enim similitudinem obiectiuam denotat. Habet ergo se visio ad Deum sicut expressa & vitalis Dei imago, quæ ipsam eius essentiam perfectè repræsentat: sicut si daretur aliqua pictura, quæ non solum colorem & figuram externam rei, sed etiã essentiam prototypi referret.

Si physica perfectio spectetur, visio tenet primatum.

Ex his perspicuum est, inter istos actus, si eorum physica perfectio consideretur, visionem tenere primatum. Primò, quia est expressa Dei similitudo, quod amori & gaudio non competit. Amor enim non habet rationem assimilationis, sed impetus & inclinationis; gaudium verò est instar dulcissimæ quietis. Secundò, quia Deum præsentem sistit & tenet. Tertiò, quia est radix & caussa ceterorum actuum.

Si cõsiderentur vt sunt bonum Dei, amor tenet principatũ.

37 Secundò spectari possunt ijdem actus, vt sunt quoddam bonum Dei. In hac consideratione amor videtur tenere principatum. Amare enim nihil est aliud, quàm velle alteri bonum eo fine vt ipsi bene sit. Itaque per amorem beati Deo cupiunt, imprecantur, & toto affectu quantum in ipsis est, conferunt omne bonum. Primum quidem omne bonum intrinsecum & increatum; nempe iustitiam, potentiam, sapientiam, bonitatem, misericordiam, iustitiam, denique infinitam Maiestatem & gloriam: & gaudent Deum hisce bonis affluentissimè præditum. Deinde cupiunt illi etiam omne bonum extrinsecum, & omnem creaturam seruire ipsius gloriæ, &c. Omne hoc bonum amor offert Deo, eo dumtaxat fine vt ipsi sit per omnia quàm optimè; quo actu nullus potest cogitari qui magis ad Dei bonum spectet. Sicut enim si actio aliqua esset, qua omnia hæc bona reipsa producerentur, & Deo conferrentur, ea maximum esset Dei bonum, quia per illam omne bonum acquireret; ita cùm talis actio non sit possibilis, sed illa tantùm qua hæc omnia affectu & voto offeruntur, cõsequens est hanc maximè ad Dei bonum pertinere, & à Deo potissimum æstimari. Vbi enim potestas deficit, ibi affectus acceptatur. Confirmatur ex rebus humanis. Nullus enim est Princeps, qui non pluris faciat se à subditis amari quàm videri. Et idem cernitur in priuatis: amor enim est primum & maximum donum, quo nihil magis donari potest, cùm per ipsum cetera omnia donentur.

Amor est maximum donum.

Nec obstat quòd visio sit summa quædam Dei gloria, cùm per eam infinita ipsius Maiestas in mentibus beatorum clarè resplendeat: quia amor totam hanc gloriam, & cetera omnia Deo offert, eiusque quantum fas est, caussa est & auctor.

Tertiò spectari possunt illi actus quatenus sunt bonum hominis, quod homo sibi maximè appetit: hoc modo gaudium videtur esse potissimum. Quod enim quisque sibi maximè appetit, est gaudium. Hoc bonorum omnium est extremum, quo obtento nihil amplius restat quod homo sibi expetat. Hinc sacra Scriptura beatitudinem passim per gaudium & exuberantem voluptatem explicat, & nobis proponit. Matthæi 25. *Intra in gaudium Domini tui.* Psalmo 35. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Apocal. 2. *Vincenti dabo manna absconditum,* &c. vbi dulcedo præmij insinuatur. Et S. Augustinus lib. 10. Confess. cap. 21. *Omnes*, inquit, *ipsum gaudiũ beatam vitam vocant.* Denique absque gaudio & voluptate nullius boni possessio magni æstimatur. 38

Si spectentur vt bona hominis, gaudium præit.

Ex his patet qua ratione singuli actus suo modo principatum teneant.

CAPVT VII.

Vtrùm visio Dei procedat à mente beati, an extrinsecùs à Deo infundatur?

QVidam Doctores considerantes eminentiam & immutabilem firmitatem istius visionis, putarunt illam non elici, nec procedere à mente nostra, sed infundi extrinsecus immediatè a Deo, mente nostra solùm passiuè se habente. Idem sentiunt de amore & gaudio. Confirmatur Primò, Quia beatitudo est summum bonum, quod à Deo homini confertur: ergo non a nobis, sed à solo Deo procedere debet. Confirmatur secũdò, quia alioquin visio illa non esset stabilis & perpetua: posset enim se mens aliò conuertere, & ita desinet Deum videre. Hanc sententiam tenent Guilielmus Occamus [a], Scotus [b], Durandus [c], Richardus [d], & alij quidam. 39

Verùm hæc sententia minimè est probanda. Constat enim ex Scripturis [e], vitam æternam consistere in hac visione. *Vita* autem omnis debet procedere ab intrinseco, & quasi ex imis visceribus eius, quod viuere dicitur, vt patet in omnibus viuentibus. Imo hac potissimum nota viuentia à non viuentibus distinguimus, quod viuentia se ipsa moueant, & ex se in se motum caussent, quem idcircò vitalem vocamus; non viuentia se ipsa mouere valeant, sed ab extrinseco motum accipiant: ergo vt *visio* sit vita animæ, requiritur vt ab ea procedat, & veluti germen pullulet. Confirmatur, quia alioquin modo mortuo in ea reciperetur, sicut habitus & aliæ qualitas extrinsecus expressæ.

Visionem Dei non posse esse extrinsecùs infusã.

a *Occã. in 1. d. 1. q. 2. & in 4. q. 12. a. 3.*
b *Scotus in 3. d. 14. q. 1. & in 4. d. 49. q. 11.*
c *Dur. in 3. d. 14. q. 1. & in 4. d. 46. q. 2.*
d *Richar. 3. d. 14. & in 4. d. 49.*
e *Ioan. 17. Psal. 35.*

40 Quod vt meliùs intelligatur, Notandum in visione tria spectari posse. Primò, est ipsa visionis substantia. Secundò, ipsius productio seu processio, & assidua dependentia a substantia viua, qualis est anima. Tertiò, eius receptio in eadem anima. Substantia visionis est non modus aliquis tenuis, sicut in corporibus figura, sed solida qualitas & veluti pictura & imago obiecti, quæ ab Augustino *verbum mentis* dicitur. Hæc totam animam penetrat, ac pingit, eamque obiecto assimilat; sicut species colorum epe...minis ab obiectis in aerem diffusæ ipsum varijs coloribus & figuris pingunt, & viridem, flauum, cæruleũ, rubrũ, &c. miro modo efficiunt, etsi ob tenuitatem non videantur, nisi cùm certa ratione corpore denso & candido excipiuntur.

Tria in visione spectanda, ipsius substantia, productio, receptio.

gion:

gione opposito excipiuntur. hoc tamen exemplum rem nō exæquat: quia visio longè excellentiori modo obiectum refert, quàm illæ species, quæ etiam maiorem affinitatem habent cùm specie intelligibili, quàm cum ipso actu intellectionis, seu visionis. Verùm in rebus istis inferioribus non habemus aliquid cui aptiùs illam comparemus.

Productio visionis fit à substantia viuente, à quo ita procedit, vt ab illa assiduè dependeat; sicut lumen solis in aere ita procedit à sole, vt continenter ab eo dependeat, & conseruari debeat. Receptio fit in eadem substantia à qua procedit. Idem cernitur in alijs omnibus actibus vitalibus qui idcircò immanentes dicuntur. Itaque visio vt sit actus vitalis, suumque effectum formalem tribuat, id est, vt per eam anima verè & propriè dicatur viuere & videre, duo requirit. Primò, Vt procedat & pullulet ab ipsa anima tamquam eius germen. Secundò, Vt in eadem recipiatur: vita enim rei non potest esse quid extrinsecum, sed debet viuenti esse intrinsecum, & intimè ipsum afficere. Itaque duplicem habitudinem includit ad ipsum viuens, nimirū procedentis, & informantis; siue effectus, & formæ.

41 *Potest produci à solo Deo, non tamen tunc erit vita animæ.*

Ex quibus patet, illam imaginem spiritalem obiecti, quę visio dicitur, posse à Deo solo produci in mente hominis, ipsa mente non cooperante; quia ipse omnem influxum causæ creatæ in effectum supplere potest. Verùm per talem imaginem anima non videbit, nec viuere dicetur; quia modo mortuo illam excipiet, sicut excipit habitus infusos, & sicut aliæ res mortuæ seu inanimæ qualitates impressas excipiunt. Videre enim non est tantùm illa imagine, quæ Visio dicitur, informari: sed est vitaliter informari, id est, cum productione ac processione illius ex intimis quasi visceribus. Pari modo Deus per suam absolutam potentiā conseruare potest illam imaginem extra animam & omne subiectum sicut & alias qualitates solidam entitatem habentes: & tunc etiam nemo per illam videbit, nullius erit vita, aut vitalis operatio, quia nihil viuere potest vita sibi extrinseca.

Ad rationem sententiæ contrariæ respondeo, Sicut ipsa visio Dei est eminentissima vita & vitalis operatio, ita etiam ab eminentissimo principio procedit, vt infrà ostendetur. Ad Primam Confirmationem. Beatitudo non potest procedere à nobis, neque produci solis naturæ viribus; potest tamen si vires illæ diuino munere roborentur, eleuentur, & adiuuentur: & quia tota excellentia illius actus prouenit ex Dei dono, & necessariò ex illo emanat, meritò ipsa Dei donum, & à solo Deo dari dicitur. Ad Secundam Confirmationem. Non est metuendum ne beati aliquando à visione cessent. Sicut enim in media luce oculis apertis & obiecto præsente visio necessariò emanat ex oculo; ita, & multò magis, visio beata necessariò emanat ab intellectu lumine gloriæ collustrato, cùm obiectum semper sit præsentissimum, neque vllis palpebris possit obtegi, sicut oculi corporales.

CAPVT VIII.

Vtrùm ad visionem Dei requiratur lumen gloriæ, & qua ratione?

42 *Error quorundam.*

NOn defuerunt olim quidam contemplationi perperam dediti, qui dicerent tale lumen non esse necessarium: hominem enim viribus naturæ posse suam beatitudinem assequi: nimirum si assuescat se introuertere, & ab omnibus imaginibus creaturarum expedire, & in fundum animæ se recipere. Ibi illum inuenturum Deum, & fruiturum in otio quodam & vacuitate omnium actionum: & in hoc otio constituebant omnem perfectionem & beatitudinem; per illud enim otium putabant se eleuari in ipsam diuinitatem, & vnum fieri cum Deo.

Describit hoc genus hominum fusè sanctissimus & illuminatissimus vir Ioannes Rusbrochius lib. 2. De ornatu spiritalium nuptiarum cap. 77. & 78. & in libello De vera contemplatione. Videntur hi planè fuisse illi ipsi quos Clemens V. in Concilio Viennensi sub nomine Beguardorum & Beguinarum damnauit, vbi octo eorum errores narrantur, qui planè consentiunt cum illis quos refert Rusbrochius. Porrò inter errores quos condemnat Concilium, quinto loco ponitur iste; *Quod quælibet intellectualis creatura in se ipsa naturaliter est beata: quodq́; anima non indiget lumine gloriæ ipsam eleuante ad Deum videndum, & eo beatè fruendum.* habentur illa Clementina Ad nostrum, De hæreticis: Vbi aduertendum, Concilium eo ipso quo damnat partem negantem, definire aientem; nimirum *quòd anima indiget lumine gloriæ ipsam eleuante ad Deum videndum.* Itaque hæc propositio absque errore negari non potest. Quia tamen Concilium non explicat, quale illud lumen sit, & quomodo animam eleuet, non est Fide certū hoc lumen esse quid distinctum ab ipsa visione, vel ab influxu supernaturali ipsius Dei quo visio producitur: & ita opinio eorum qui putant visionem à solo Deo infundi, anima se merè passiuè habente, ab errore vindicatur. Nihilominùs huic definitioni maximè consentaneum est, vt hoc lumē statuatur donum omnino distinctum ab ipsa visione, quod ad ipsam visionem eliciendam sit necessarium. Nam Concilium ait, *Animam per lumen gloriæ eleuari ad videndum Deum*: ac proinde distinguit lumen a visione. Lumen enim datur ad visionem, & animam ad visionem eleuat; visio autem non dicitur dari ad visionem, nec animam ad visionem eleuare. Pari modo inepte ipse influxus Dei, quo visio producitur, lumen diceretur. Cōfirmatur, Quia non est dubium quin illi hæretici eo modo negarint luminis gloriæ necessitatem, quo passim à Doctoribus statuitur. Atqui Doctores passim per lumen gloriæ intelligunt donum à visione distinctum, quo anima dicitur illustrari, vt possit Deum intueri: vt patet ex D. Thoma 1. p. q. 12. ar. 5. & alijs qui de hoc lumine disputarunt. Tale itaque lumen ex mente Concilij omnino statuendum videtur.

Concilij Viennensis definitio.

Quæ sit mens Concilij.

Sed quidnam est illud lumen, & quodnam eius officiū, & quomodo animam ad videndum Deum eleuat? Lumen illud est suprema quædam irradiatio, & participatio lucis illius, qua Deus seipsum videt, per quam intellectus ad statum diuinum eleuatur, & fit Deiformis. Si enim sol mundi huius corporei potest nubes aptè dispositas ita illustrare, vt ipsæ instar solis luceant, & soles quidam, quos parhelios vocant, esse videantur: multò magis poterit Deus, qui est sol mundi incorporei, mentes rationales veluti nubes spiritales suo fulgore illustrare, vt ipsi omnino similes fiant, & tamquam dij quidam diuino lumine fulgeant. Idem ex stellis intelligere licet, quæ à sole istum visibilem fulgorem, quo pulcherrimè lucent. Nam vt Greg. Nazianzenus ait: Ὅπερ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς ὁ ἥλιος, τοῦτο ἐν τοῖς νοητοῖς ὁ Θεός. *Quod in sensibilibus sol, hoc in intellectilibus Deus.* Itaque ex analogia istorum corporalium spiritalia nobis concipienda sunt & explicanda. 44

Quid sit lumen gloriæ.

Vt autem intelligatur officium huius luminis, & cur sit necessarium; Notandum est, quadruplici ratione posse hoc lumen statui necessarium esse ad visionem Dei. Primò, Vt intellectum ritè disponat ad visionem illam à Deo impressam excipiendam. Verùm hæc sententia supponit visionem beatam à Deo extrinsecus infundi, & intellectū nostrum se habere tantùm passiuè, quod suprà refutatum est. Secundò, Vt ipsum lumen solùm vi sua visionem beatificam producat, intellectu nostro minimè cooperante. Insinuat Sotus in 4. d. 49. q. 2. a. 4. Verùm hac ratione visio non erit actus vitalis: nec vita animæ, quia non procedet ab anima, sed à lumine extrinsecus animæ impresso: sicut quando aquæ vel ferro impressus est calor, ille calor solus operatur, & producit alium calorem aqua & ferro minimè cooperante, sed solum instar subiecti sustentante. Simili modo anima se habebit solùm per modum subiecti sustentantis illud lumen & visionem ab illo productam. Deinde si lumen illud solum producit visionem, ipsum potiùs dicetur videre Deum & esse beatum quàm anima. Videre enim est vitaliter operari: atqui anima hic non operatur, sed solum lumen, anima se merè passiuè habente. 45

Officium luminis gloriæ multiplex statui potest, & maximè quadruplex.

Dices, Intellectus est potentia & qualitas quædam solida, reipsa ab anima distincta, & in anima tamquam subiecto recumbens: & tamen solus producit intellectiones naturales, quæ sunt actus vitales per quos anima dicitur viuere & intelligere: ergo pari modo dici poterit de lumine gloriæ & visione. Illud enim lumen est veluti intellectus quidam supernaturalis, per quem anima producit visionem supernaturalem: sicut per potentiam intellectiuam naturalem producit intellectiones naturales.

Responderi potest, Esse disparem rationem: nam intellectus etsi ponatur qualitas ab essentia animæ realiter di-

stincta,

ftincta, nihilominùs manat ab illa, & affiduè ab ea dependet. Vnde per ipfum anima dicitur vitaliter operari & viuere: lumen autem gloriæ venit ab extrinfeco; & ita ipfius actus (fi à folo lumine, procedit) non tribuitur animę nifi tamquam fubiecto fuftentanti.

Verius tamen puto negandum antecedens, & potentias animæ non effe ftatuendas qualitates ab effentia animæ distinctas; fed ipfam animæ effentiam, quatenus per fe habet vim in fe producendi varios actus, fubire rationem multiplicis potentiæ, vt benè Scotus in 2. d. 16. qua de re alibi dicendum.

46 Tertiò, Poteft hoc lumen cenferi neceffarium, non vt intellectum ex parte potentiæ eleuet, aut iuuet; fed folùm ex parte obiecti, vt illud inftar fpeciei & fimilitudinis cum obiecto coniungat, eiufque vicem fuppleat concurrendò cum potentia ad actum vifionis. Ita quidam recentiores. In qua fententia multa continentur, quæ non funt probāda. Primò, Intellectum humanum & angelicum ex parte potentiæ habere fufficiētes vires innatas ad vifionem Dei, neque requiri ex parte potentiæ aliquod donum, quo ipfa compleatur & eleuetur. Secundò, Ad hanc vifionem ex parte obiecti requiri quamdam fimilitudinem, per quam obiectum vniatur potentiæ in actu primo. Tertiò, Hanc fimilitudinem effe inftar fpeciei impreffæ (quam Philofophi fpeciem intelligibilem vocant) eamque loco obiecti concurrere cum potentia ad producēdam vifionem. Quartò, Hanc fpeciem effe lumen gloriæ. Quintò, Si Deus per fe concurreret ad vifionem per modum obiecti, non fore opus lumine gloriæ.

Lumen gloria non effe neceffariū vt suppleat vicem fpeciei intelligibilis.

47 Primum quod in hac fententia fupponitur, admitti non poteft: quia certum eft, vires innatas ad actus fupernaturales effe ex parte fua in fufficientes (quantumuis obiectum ex parte fua perfectè fit propofitum) ac proinde eas debere ex parte fua compleri, aliquo dono vel auxilio fupernaturali; vt poffint actum fupernaturalem elicere. Hinc fit vt quantumuis res fidei perfectè proponantur, explicentur, & concipiantur animo, non poffumus illis affentiri vt oportet ad falutem, nifi potentia ipfa habitu fidei, vel auxilio fupernaturali eleuetur & iuuetur ad talem affenfum eliciendum. Simili modo quantumuis voluntati perfectè proponatur Deum effe amandum fuper omnia, non poteft tamen illum amare amore fupernaturali, nifi iuuetur ex parte fua dono charitatis. Quòd fi ad tales actus qui multò minùs funt excellentes & fupernaturales, ipfæ potentiæ ex parte fua compleri & iuuari debent: perfpicuum eft, id multò magis effe neceffarium ad vifionem beatificam, quæ eft in fupremo gradu rei fupernaturalis, & adeò fublimis vt vix intelligi poffit quo modo mens creata illius fit capax. Confirmatur, Quia in actibus intellectus & voluntatis vel potentia fola totum efficit (vt quidam volunt) & fic neceffariò debet compleri vt fit fufficiens principium actus fupernaturalis: vel fi obiectum, aut fpecies vice obiecti debet concurrere cum potentia; ita concurrit, vt non augeat vel fuppleat vim neceffariam ex parte potētiæ, nec facit vt actus fit fupernaturalis, aut clarus, & obiecto quodammodò commenfus, fed hoc totum prouenit ex virtute potentiæ: & obiectum folum concurrit terminando & formando actum. Sicut cùm quis ceram applicat & imprimit figillo, tota vis & impreffio prouenit ab applicante ceram, & figillum folum concurrit formando. Obiecta funt inftar figillorum, aut formarum plafticarum, quibus noftra intelligentia veluti cera aliave materia idonea formatur, vt fimilitudinem obiectorum accipiat.

Vires innata ad actus fupernaturales debēt cōpleri ex parte potentia.

Denique fi illa fententia vera eft, angelicus intellectus non minùs ex parte fua fufficians erit per folas vires innatas ad clarè Deum intuendum pofita fpecie ipfius Dei, quā fufficiens eft ad intuendam effentiam Angeli alterius, præfertim fuperioris, fi eius fpeciem habeat; quod nemo facilè concefferit.

48 Secundum quoque probandum non eft, quia nulla opus eft fpecie impreffa, qua Deus vniatur intellectui in actu primo, vt paffim S. Thomas & alij docent: qui dicunt Deum non videri per fpeciem. Ratio eft, Quia fi fpecies aliqua obiecti ad intelligendum requiritur, id accidit propter abfentiam obiecti, nimirum vt quia obiectum per fe abfens eft, & intellectui minimè coniungatur, & per eandem veluti per femen fuum concurrat ad actum intellectus formandum, & obiecto affimilandum. Quæ ratio hic locum non habet: quia Deus eft intimè præfens intellectui noftro, eique femper coniunctus & vnitus ratione effentialis dependentiæ, qua nofter intellectus ad ipfo affiduè pendet. Vnde fuperflua hic effet fpecies media; quia multò melius & dignius eft, vt effentia diuina per fe concurrat cum intellectu noftro ad formandam vifionem, quàm vt concurrat per creatam quamdam fui imaginem. Hinc angelicus intellectus non opus habet vlla fpecie vt videat effentiam fuam, quia ipfa per fe intimè illi præfens eft.

Hinc patet etiam tertium & quartum non effe probanda, tum quia tali fpecie hic opus nō eft, cùm obiectum per fe adfit, & per fe concurrere poffit; tum quia lumen gloriæ ex communi Doctorum fententia non fe habet inftar fpeciei intelligibilis, quæ fe tenet ex parte obiecti, fed inftar habitus eleuantis & corroborantis potentiam intellectiuam. Adde, valde probabile effe, nullam fpeciem impreffam in cognitione intellectuali, præfertim intuitiua, effe neceffariam: quia fiue fpecies adfit fiue abfit, potentia femper ab obiecto debet determinari. vnde fuperflua videtur fpecies. Confirmatur, Quia fi tales fpecies effent neceffariæ, omnes Angeli per fe effent cæci, nec quifquam alterum, aut quidquam rerum quę in mundo funt, cernere poffet. Vnde deberent illis dari fpecies tamquam confpicilia per quæ cernerent: vel potiùs tamquam noui oculi quibus efficerentur videntes. Omitto alias rationes. 49

Species impreffas non effe neceffarias in cognitione intuitiua.

Denique nec quintum probatur; Quia obiecti concurfus non fupplet defectum, qui eft ex parte potentiæ, vt oftenfum eft. Vnde etiamfi effentia diuina ponatur concurrere cum intellectu inftar obiecti vel fpeciei intelligibilis, nihilominùs intellectus ex parte fua debet effe perfectus & completus, vt poffit vifionem elicere.

Quartò, Poteft hoc lumen ftatui neceffarium vt potentiam intellectiuam eleuet tum ad eliciendam ipfam vifionem, tum ad illam excipiendam. Et hoc eft verum munus huius luminis. Quod vt intelligatur, Notandum eft, fecundùm veram fancti Thomæ doctrinam, omnem naturam intelligentem res omnes concipere iuxta modū fuum: quod intellige, quando modo naturali concipit. Hinc anima quamdiu eft in corpore, concipit omnia, etiam fpiritalia, per modum rerum corporalium, & fub phantafmate & fpectro quodam corporali. Spiritus angelici quia puri & a corporis commercio liberi, res fpiritales fibi fimiles pure concipiunt prout funt in feipfis: quia tamen funt naturæ limitatæ, non poffunt clare & diftinctè concipere naturam immenfam, fed confusè tantùm vel diuifim, & per conceptus limitatos. Quidquid enim (vt idem S. Thomas docet) in aliquo recipitur, iuxta modum & capacitatem recipientis recipitur, eique certo modo debet aptari. Vt ergo mens humana poffit clarè & perfectè concipere naturam diuinam (quæ non folùm incorporea eft, fed etiā immenfa & illimitata) opus habet aliquo dono fupernaturali, quo ad hoc eleuetur & iuuetur. Idem dicendum eft de mente angelica. Donum hoc vocamus lumen gloriæ; tum quia folùm in ftatu gloriæ datur, tum quia tota gloria beatorum ex illo tamquam ex radice procedit. 50

Vera fententia.

Munus luminis gloria eft eleuare intellectū ad eliciēdam & recipiēdam vifionem.

Natura intelligēs res ōēs naturaliter intelligit iuxta fuū modū.

Idem explicari poteft ex analogia rerum corporalium. Sicut enim vt materia capax fiat nobiliffimæ formæ, quæ eft anima rationalis, debet difponi & eleuari nobiliffima difpofitione quæ dignitati animæ refpondeat; ita mens humana quæ ad formas intelligibiles fe habet inftar materiæ, vt fiat capax nobiliffimæ formæ quæ eft Dei effentia, debet eleuari nobiliffima difpofitione. Quod eò magis hic neceffarium eft, quòd mens humana non folùm debeat fufcipere illam formam, fed etiam in fcipfa producere expreffam imaginem illius formæ per quam illa forma ipfi vniatur, nempe vifionem. Nam per vifionem ipfum obiectum, effentia inquam diuina, tamquam forma intelligibilis in mente exiftet, eique vnitur. 39

S. Thom. 1. p. q. 12. a. 5.

Sic igitur philofophandum eft, mentem noftram effe quidem naturaliter capacem diuinitatis, fed valdè tenuiter & confusè. poffumus enim ex rebus creatis multa de Deo cognofcere: vt effe naturam quamdam incorporeā & immenfam; effe mentem puriffimam infinitæ potentiæ, fapientiæ, bonitatis; effe omnium auctorem, & gubernatorem, & fimilia: quæ cognitio fatis indicat effe in nobis vires inchoatas & imperfectas diuinæ cognitionis, per quas illum aliquo modo concipere poffumus. Vnde confequens videtur, illas dono fupernaturali, & auxilio diuino

Effe in mēte noftra vim ichoatam ad vifionem.

Ac proinde peffe dono diuino compleri.

no posse compleri, & ita eleuari ac iuuari, vt perfectè illum possimus cognoscere. Quod enim i ae taliter est inchoatum & incompletum, seu tale vt imperfectè aliquid possit præstare, potest virtute diuina ita perfici & compleri, vt possit illud præstare perfectè. Sic oculi vespertilionis, qui non nisi valdè imperfectè solem intueri possunt, diuinitus ita corroborari possunt, vt clarè & perfectè, minimeque conniuendo ipsum aspiciant. Quidquid enim ita sub obiecto alicuius potentiæ continetur, vt potentia vel cognoscendo, vel efficiendo illud aliquo modo, etsi imperfectè, attingere valeat, potest etiam perfectè ab illa attingi si diuinitus ipsa iuuetur. Pari modo omnis vis creata certam habet sphæram seu limitem suæ actionis, quem naturaliter non potest excedere: nec enim ignis in quauis distantia lignum vrere, aut oculus obiectum visibile cernere potest. Si tamen diuina virtute iuuentur, nullum habent limitem quem non possunt excedere: nec vlla obstacula in medio posita possunt actionem impedire.

Potest ignis vi sua naturali spiritum corpori vnitum grauissimo dolore affligere: poterit ergo, si diuinitus iuuetur, affligere simili dolore eundem spiritum etiam à corpore separatum; & consequenter etiam alios spiritus incorporeos. qua de re plura suo loco. Omitto alia exempla, quibus hic modus eleuationis caussæ per se imperfectæ ad producendum excellentissimum effectum posset declarari.

Itaque cùm habeamus vim imperfectam & inchoatam ad cognitionem Dei, qua illum imperfectè cognoscere possumus, rationi consentaneum est, vt hæc vis possit diuina virtute ita compleri & iuuari, vt illum iam perfectè & clarè possimus intueri. Hoc autem fit per lumen gloriæ; quod est suprema quædam participatio lucis illius increatæ & superessentialis, qua diuina mens seipsam videt. Vnde hoc lumen est vis quædam intelligendi supernaturalis omni vi naturali eminentior, superaddita intellectui beatorum, & habens pro obiecto suo primario ipsam Dei essentiam.

Tria præstat lumen gloriæ.

52 Itaque vt breuiter & clare hanc rem, quantum fas est, explicem, tria præstat hoc mirandum lumen. Primò, Eleuat mentem ad statum diuinum, eamque efficit deiformem (vt S. Dionysius loquitur) & similem Patri. Mens enim sic illustrata & eleuata constituitur in actu primo, & vires accipit ad productionem visionis essentiæ diuinæ: ac proinde respondet intellectui fecundo, seu memoriæ fecundæ (vt Scholastici loqquntur) in Patre. Secundò, Expandit mentis capacitatem in immensum, vt sit capax immensi & illimitati boni: sicut si vter qui se tantùm sit capax vnius amphoræ, ita interiùs extendatur & dilatetur, vt possit intra se complecti totum Oceanum. Sicut enim lumen istud corporale facit vt oculus corporis se extendat ad huius mundi vastitatem, eamque intra se miro quodam modo complectatur: ita lumen illud spiritale & diuinum facit, vt mens cui insederit se possit extendere, & intra se quodammodò complecti totam Dei immensitatem. Hic tamen aduerte, hos duos effectus luminis gloriæ, quos per se ipsum formaliter præstat, non esse omnino distinctos, sed necessariò coniunctos: nam hoc ipso quo mentem eleuat, eique vires ad producendam visionem tribuit, eamdem etiam expandere debet ad illam visionem capiédam: quia illa visio non alibi quàm in ipsa, ab ipsa mente, ope luminis, est producenda. Tertiò, Mentem sic eleuatam & expansam determinat & rapit in visionem, eam eminenti modo iuuando, & simul concurrendo ad illius visionis productionem: & simul essentia diuina intime præsens intellectui, concurrit instar sigilli ad eam visionem formandã & sibi assimilandam. En primarium officium huius eminentissimi luminis; & modum quo producitur ista beatissima visio. Vtinam sicut obiectum & fons illius luminis menti nostræ intime præsens est, ita modicam illius luminis scintillam in eam infunderet: omnibus repentè malis essemus liberi; omnes tenebræ & ignorantiæ nebulæ discuterentur; & in æternam lucem statim beati respiraremus.

Tria principia ad visionem concurrunt, intellectus,

53 Ex his patet tria principia ad hanc visionem eliciendam concurrere, nimirum intellectum, lumen gloriæ intellectui infusum, & essentiam diuinam. Ab intellectu habet, quòd sit actio vitalis & vita animæ: à lumine gloriæ, quod sit supernaturalis & diuini ordinis, & clara ac distincta contemplatio: ab essentia diuina, quòd sit illius imago & visio potiùs quàm alterius rei. Quandocumque enim plures caussæ partiales, vel quasi partiales, diuersæ rationis, vnam caussam integram constantes ad vnum effectum concurrunt; necesse est vt in effectu sint diuersæ rationes & conditiones formaliter vel ratione distinctæ, quæ diuersis illis caussis partialibus per se & directè respondeant. Si enim esset aliqua caussa, cui nulla peculiaris ratio in effectu respondeat, frustra illa adhiberetur, vt quæ nihil peculiare effectui præstaret. Vnde fit vt ex diuersis rationibus quæ in effectu reperiuntur, colligere possimus, quæ caussæ ad illum debeant concurrere. Quare cùm in visione illæ rationes diuersæ reperiantur (esse vitam & vitalem intellectionem, esse opus supernaturalis & diuini ordinis cum diuina claritate, esse imaginem & visionem Dei) necesse est vt ab illis caussis procedat, quæ has conditiones & excellentiæ rationes possint ei conferre.

lumen gloriæ, essentia diuina. Quod visio à singulis suis principijs accipiat. In omni effectu debet aliquid singulis caussis partialibus respondere.

Itaque necesse est, Primùm, vt procedat ab intellectu, 54
seu à substantia intelligente: quia alioquin non erit vitalis intellectio, nec vita; ac proinde nec animam poterit beare, vt suprà ostensum est. Deinde etiam debet procedere effectiue à lumine gloriæ, vel auxilio supernaturali, quod vires illius luminis suppleat (hæc enim in præsenti negotio non distinguo) alioquin non erit supernaturalis nec diuinæ indolis, neque clare obiectũ repræsentabit. Non enim intellectus vi sua natiua potest talem excellentiam actui suo imprimere, sed opus habet dono aliquo diuino, cuius ope id præstet. Itaque illa excellentia per se & proprie prouenit ab hoc dono, & hoc donum per se primò & directè est illius excellentiæ caussa.

Denique debet etiam aliquo modo procedere ab essentia diuina cuius est visio & ad quam tamquam ad obiectum suum primarium terminatur: quia huius est similitudo & imago, & hanc clarè distinctèque repræsentat; quare ad eam formandam essentia debet concurrere. Sine enim tali concursu non facile concipi potest quomodo psi essentiæ efficiatur similis. Cur enim conceptus què mens in se format, est potiùs imago huius obiecti, quàm alterius, si obiectum nullo modo concurrit? sicut vt cera formetur à sigillo, necesse est sigillum aliquo modo cooperari. Adde, hanc esse sententiam S. Augustini, qui passim docet cognitionem formam ab obiecto, hoc est, accipere suam formam & speciem, per quam obiecto assimilatur. Lib. 15. de Trinit. c. 15. ita ait: *Tunc verbum fit verum, quando illud quod diximus volubili cogitatione iactari, ad id quod scimus peruenerit, atque inde formetur, eius omnimodam similitudinem capiens*, &c. Et cap. 16. *Cogitatio nostra perueniens ad id quod scimus* (attingens obiectum) *atque inde formata verbum nostrum verum est*. Et infrà: *Verbum Dei nihil habet formabile, quod esse etiam possit informe*. *Formabile verbũ* vocat conceptum confusum, vel cogitationem volubilem & incertam, vt cum veritatem inquirimus. Vide totum illud caput. Ex quibus manifestum est, ex sententia sancti Augustini cognitionem formari ab obiecto cognito, & ab eo similitudinem eius contrahere; quod sine aliquo concursu obiecti per se vel saltem per sui speciem (vt quidam volunt) intellectui cooperantis fieri non posse videtur.

Actum ab obiecto formari.

Vna hic superest dubitatio, Vtrùm intellectus humanus 55
vel angelicus vi sua natiua possit cooperari lumini gloriæ & influere in visionem beatam cum solo concursu generali; an verò egeat peculiari concursu Dei, quo veluti instrumentum ad hoc eleuetur. Quidam putant ad hoc debere peculiari concursu eleuari. Ratio est, quia etsi ex intellectu & lumine gloriæ vna caussa integra & completa ex parte potentiæ constituatur: tamen quia tanta est eminentia illius luminis supra conditionem intellectus creati, opus est hunc nouo modo eleuari & iuuari, vt illi quasi ex æquo possit cooperari: sicut vt debilis cum robustissimo velociter trahat nauem, debet iuuari & impelli, vt alterum possit assequi, & ex æquo nauem cum illo trahere. Hæc sententia; si eminentissima illius visionis & luminis conditio spectetur, non videtur à ratione aliena, & alias quasdam perplexas quæstiones facilè dissoluit.

An concurrat intellectus vt instrumentũ.

Nihilominùs non videtur probanda. Si .n. intellectus postquam lumine gloriæ tam eminenter eleuatus est & corroboratus, adhuc opus habet alia peculiari eleuatione, vt lumini illi cooperetur, nulla videtur necessitas constituendi illius luminis, cùm intellectus cum solo concursu speciali possit ita eleuari, vt Deum clarè videat. Quid enim opus

opus est lumine & illo speciali concursu, cùm specialis concursus etiam sine lumine sufficiat?

Nec refert quòd ille concursus tunc deberet esse paulò maior & fortior, vt etiam vim luminis suppleat: quia illud incrementum esset eiusdem rationis: & minus incommodi videtur ponere illum paulò fortiorem, quàm introducere tam difformem operandi modum. Deinde ex illa sententia sequitur, intellectum lumine gloriæ collustratum, non esse sufficiens principium visionis ex parte potentiæ; imò nec posse per diuinam potentiam dari aliquod donum creatum, quod sufficiens principium illius actus constituatur: semper enim adhuc opus erit peculiari eleuatione & concursu ex parte potentiæ, nec sufficiet concursus generalis: & hic defectus nullo dono creato poterit suppleri aut emendari: quod sanè non videtur dicendum.

56 *Concurrit vt caussa principalis, sed partialis.*

Vnde verius puto, non esse opus alia eleuatione, aliòve peculiari concursu, sed sufficere illam quam intellectus intrinsecè accipit à lumine gloriæ, quo ita eleuatur & corroboratur, ac si esset illi non donum gratiæ, sed naturæ (sicut ferrum non minùs vrit, quàm si calor foret illi naturalis) adeò vt cum solo concursu generali tum sibi, tum lumini debito, possit visionem illam ex suis quasi visceribus in seipso parere. hoc enim est longe perfectius, & illi beatissimo statui accommodatius, & diuina potentia dignius. Sic enim intellectus lumine gloriæ collustratus, erit caussa sufficiens illius visionis, nec habebit se tantùm vt instrumentum à Deo eleuatum, sed vt caussa principalis & connaturalis.

57 *Obiectio.*

Dices, Si intellectus per suas natiuas vires concurrit cum lumine gloriæ; ergo quò intellectus erit perfectior, eò quoque visio erit perfectior, quia caussa integra visionis erit perfectior. Ergo si Angelus & homo habeant paria merita, Angelus habebit maius præmium quam homo: præmium enim est ipsa visio. hæc in Angelo etiam cum pari lumine erit perfectior.

Responsio.

Visio cum pari lumine in impari intellectu erit impar.

Ad hoc multis modis responderi potest, sed duobus maximè probabiliter. Primò, Concedendo visionem cum pari lumine in Angelo fore perfectiorem & clariorem quam in homine, si homo aliunde non iuuetur. quam sententiam tenent plurimi Doctores, Scotus in 3. d. 13. §. Ad tertiam, loquens de actu fruitionis; & d. 14. q. 4. agens de cognitione animę Christi, qua cognoscebat omnia in proprio genere. & in 4. d. 50. q. vltima. Durandus in 3. d. 14. q. 1. in fine. vbi dicit, si Angelo daretur tantum luminis gloriæ, quantum habet anima Christi, Angelum fore beatiorem anima Christi, ratione maioris perfectionis naturalis intellectus. Idem docet Paludanus eadem dist. Richardus in 4. d. 49. a. 2. q. 8. & a. 3. q. 2. Ioannes Maior, & Supplementum Gabrielis eadem distinctione, Caietanus in 3. p. q. 10. a. 4. & alij complures, inter quos Ludouicus Molina in 1. p. q. 12. a. 6. disp. 2. vbi optimè eam probat. Ratio præcipua est, quia quando duæ caussæ partiales totis viribus ad eumdem effectum tamquam vna integra & adæquata caussa concurrunt, animo concipi nequit quomodo effectus non fiat perfectior, si altera ex caussis partialibus sit perfectior. Si enim est perfectior, perfectiùs influit in effectum, eiusque influxus est perfectior. Nisi confugiamus ad potentiam obedientialem, & dicamus alteram illarum non operari viribus naturæ, sed agere peculiari eleuatione & concursu supernaturali Dei: quod paulò ante improbatum est.

Ad casum illum parium meritorum, & paris luminis in homine & in Angelo, respondet Molina, Hominis intellectum natura sua imbecilliorem peculiari concursu Dei adiuuandum, vt tam perfectè cooperetur lumini, quã intellectus angelicus. Alij verò Doctores non grauate concederent, eo casu angelicam visionem fore perfectiorem, & Angelum per idem lumen fore magis beatum, quia producet meliorem visionem: immediatum enim præmium non esse visionem, sed lumen gloriæ: sicut in hac vita præmium meritorum est augmentum gratiæ, non vsus gratię. Præmium enim propriè est id, quod a solo Deo datur, ad quod recipiens se passiuè habet: vt patet in omnibus præmijs; quæ pro opere rependuntur. Visio verò habet rationem præmij mediatè: quia ex præmio dato & natura recipiente statim necessario resultat. Neque hinc sequitur, visionem non fore præmium secundum se totam, sed solùm ex parte: quia secundùm se totam & omnes suos gradus est à lumine, neque illum excessum perfectionis habere posset sine lumine. Hæc sententia videtur rationi & principijs Philosophiæ satis consentanea.

Secundò, Dici potest, illam perfectionem maiorem non efficere magis beatum, nec pertinere ad incrementum pręmij, eo quod non addat maiorem claritatem aut perspicaciam visioni, sed solum sit veluti perfectio materialis. Tota enim claritas prouenit non à perfectione naturali intellectus, sed à lumine solo: nec potest ipso lumine esse intensior, quod secundùm supremum potentiæ operatur. Vnde vbi par lumen, ibi par claritas, etiamsi vis intellectiua sit impar. Imò fieri potest, vt visio quæ in ratione entis & naturaliter est præstantior, sit obscurior vel minùs clara quã ea quæ in ratione entis est imperfectior: vt patet in visione hominis & aquilæ. Visio enim hominis cùm sit res immaterialis, & sedem habeat in ipsa anima rationali secundùm probabilissimam sententiam, est multò præstantior in ratione entis, quam visio aquilæ quæ est materialis: tamen hæc est longè clarior & penetrantior. Si id accidit in visione corporali, nihil mirum si simile quiddam possit reperiri in visione spiritali: præsertim cum naturam horum actuum non satis assequamur.

CAPVT IX.

Quænam videantur à beatis in Deo, vel cum Deo?

QVi hominem videt, quantumuis potentem & sapientem, externam speciem videt, animi vero pulchritudinem & perfectiones non videt: qui verò Deum videt, omnes quoque ipsius perfectiones & opes tum internas tũ externas videt. Itaque beati vident fontem vitæ, fontem lucis & sapientiæ, fontem bonitatis & veritatis, pulchritudinis & dulcedinis, gaudij & beatitudinis. Vident ipsius essentiæ infinitatem, magnitudinis immensitatem, æternitatis longitudinem, iudiciorum abyssum, maiestatis altitudinem, & immutabilem throni eius firmitatem. Vident eius omnipotentiã qua omnia condidit, sapientiam qua omnia excogitauit & formauit, bonitatẽ qua omnia perficit, & ad se trahit. Vident ipsius misericordiã qua peccata cõdonat, & iustitiã qua non condonata castigat. Deniq; vident diuinas personas, & earũ æternas ac eminentissimas processiones. Quomodo Filius a Patre gignatur vt Verbũ & sapientia Patris, & maneat in Patre. Quomodo Spiritus sanctus ab vtroque procedat vt amor, & in vtroque permaneat. Quomodo hi tres personali distinguantur proprietate, vt ve sint tres hypostases, tres personæ per se subsistentes, & tamẽ simul vna numero sint essentia, vna simplex diuinitas, vna potentia, vna sapientia, vna bonitas, vna maiestas, vna lux, vna immensitas, vna æternitas. 58

Vident beati essentiam diuinam, & omnes eius perfectiones, & personarum diuinarum processiones.

Qui Deum vident, hæc omnia simul clarè, firmiter, immutabiliter, & distinctè vident, non diuersis notionibus & visionibus, sicut nos illa concipimus, sed vna simplici & lucidissima visione: vident enim ista omnia in Deo sicut re vera in ipso sunt. Sunt autem in ipso non diuisim, & per distinctas formas, sicut sunt in rebus creatis, & sicut a nobis concipiuntur; sed per vnam simplicissimam & eminentissimam rationem Deitatis, per quam ipse stupendo & incomprehensibili modo est omnia, quæ ipsi formaliter inesse dicuntur. 59

Vident hæc omnia simplici visione.

Secundò, Vident altissima fidei mysteria, nempe Trinitatis (de quo iam dictum est) & Incarnationis, quomodo natura humana in infinitam altitudinem supra omnem creatam naturam sit eleuata, & diuinitati in Verbo hypostatice & substantialiter copulata: ita vt Deus vere & propriè sit homo, & homo vere & propriè sit Deus, quod omni intellectui creato naturaliter est incomprehensibile. Mysterium quoque Eucharistiæ, quomodo totum Christi corpus cum toto sanguine, cum anima, vnione hypostatica & diuinitate, cum omnibus animę & corporis gloriosi dotibus sit sub specie panis & vini facta consecratione, idque toties quot sunt illarum specierum particulæ. Denique vident mysterium iustificationis & glorificationis, & cognoscunt clarè omnia Scripturarum arcana, omnes prophetias, omnes figuras, omnes symbolicas adumbrationes, cun- 60

Secundò, Vident mysteria fidei, & omnia S. Scripturæ arcana.

tas

nes mysticos sensus. Hæc enim omnia vel expressim, vel implicitè & generatim crediderunt in via fidei: autem merces est visio, & clara cognitio. Idem insinuat S. Augustinus libro 20. De Ciuit. cap. 21. *Quid*, inquit, *videbimus nisi Deum, & omnem illa quæ nunc non videmus credentes?*

61 *Vident cælestem curiam.* Tertiò, Vident splendorem & pulchritudinem cælestis curiæ, & ciuitatis filiorum Dei: ad quam omnes huius mundi ciuitates & palatia lutum sunt, & nullius pretij mapalia. Vident omnes beatorum Angelorum & hominũ ordines, numerum, merita, dignitatem, gloriam: & omnes exactissimè cognoscunt. Par enim est vt ciuitatem suã, & domum patris sui, & fratres suos ac ciues optime norint, & bonitatem Dei ac misericordiam in singulis admirentur & laudent.

62 *Carcerem dãnatorũ.* Quartò, Vident etiam horrendum damnatorum carcerem, seu abyssum infernalem, & omnia tormenta illic impijs & peccatoribus à diuina iustitia disposita. Vident impiorum numerum, demerita, supplicia, & suppliciorum in singulis mensuram. Indicat hoc Scriptura Isaiæ vltimo, vbi de impijs dicitur: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt vsque ad satietatem visionis omni carni:* id est, omnibus qui salui fuerint erunt sempiternum spectaculum. Apoc. 14. de ijs qui Antichristo adhæserint dicitur: *Cruciabitur igne & sulphure in conspectu Angelorum sanctorum, & ante conspectum Agni, & fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum, nec habent requiem die ac nocte.* Congruit enim vt tam illustre opus iustitiæ diuinæ beatis assiduè ob oculos versetur: tum vt gaudeant se tantis malis ereptos, & Deo gratias eo nomine agant; tum vt eius iustitiam magis admirentur & laudent.

63 *Prouidẽtia ordinẽ qua mundũ administrat.* Quintò, Vident diuinæ prouidentiæ dispositionem, ordinem & cursum, qua Deus ab initio mundi vsque ad finem vtitur cum genere humano, cum singulis Regnis, & singulis hominibus: ac proinde norunt omnia quæ in mundo gesta, perinde ac si ea coram oculis suis spectassent cùm gererentur. Ratio est, quia facta singulorum patere debent singulis etiam reprobis, vt appareat quàm iustè pro meritis quisque mercedem recipiat, quàm iustè huic detur gloria, & tanta gloriæ mensura; illi supplicium, & tanta supplicij mensura. Apertè id colligitur ex Apostolo 1. ad Corinth. 4. *Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.* Vt autem opera singulorum sic pateant, opus est & facta eorum externa patere, & consilia seu intentiones, & quid diuina prouidentia cum singulis egerit, quoties bonas inspirationes immiserit, quot occasiones salutis obtulerit, quoties ad pœnitentiam vocauerit, quoties mala impendentia auerterit, quanta patientia sustinuerit. Horum enim omnium cognitio est necessaria, vt fiat iusta æstimatio status & meritorum cuiusque. Quod si reprobi & damnati hæc vtcumque cognoscent per diuinam illustrationem; multo clariùs, altiori ac ampliori modo id cognoscent beati, lumine gloriæ collustrati.

Hæc cognitio totius decursus mundi erit similis intuitiuæ. Aduertendum tamen hanc cognitionem, etsi futura sit clarissima, & rerum actionumque particularium, non tamen fore propriè intuitiuam; quia hæc in creaturis requirit obiectorum præsentiam, vti modò suppono, illa verò obiecta omnia præterierunt. Erit tamen similis intuitiuæ: quia cum circumstantijs temporis, & loci, & modi, & instrumentorum, & personarum: sicut cùm aliquid oculis cernimus, aut cùm eorum quæ curiosè vidimus, optimè recordamur, ponendo illa ob oculos cum omnibus circumstantijs. Hoc modo ea quæ à singulis per totum mundum decursu totius temporis gesta, & quæ à diuina prouidentia circa singulos acta, beatis ob oculos versabuntur, perinde ac si ea præsentia intuerentur. Itaque scient totius mundi historias, nec opus illis erit ad historicos recurrere, quorum libri plerumq; multis erroribus vel odio, vel gratia, vel ignoratione veritatis scatent.

64 *Vidẽt structurã mundi.* Sextò, Vident totum vniuersum, & omnes eius partes, & partium singularum naturas, vires, magnitudines, mensuras, proportiones, intercapedines, actiones, passiones, & motus. Denique nulla erit species rerum vel corporalis vel spiritalis, quam non perfectè cognoscant. Colligitur hoc manifestè ex S. Augustino, qui multis locis docet vniuersam creaturam à Deo primitus conditam duplici ratione à beatis Angelis cognosci, matutina cognitione matutina & vespertina. *Matutinam* vocat eam, qua cognoscuntur in Verbo secundùm esse increatum, incommutabile, & æternum, quod in ipso habent, id est secundùm suas conceptiones & ideas. *Vespertinam*, qua cognoscuntur secundùm suum esse creatum & mutabile, quod in seipsis habent. Ita lib. 4. De Genesi ad litteram, multis capitibus; & lib. 5. cap. 34. & alijs multis locis, vt infra ostenditur. Idem insinuat Diuus Thomas 1. p. q. 12. ar. 8. & alij passim Doctores. estque maximè rationi consentaneum, vt hæc omnia saltem secùndùm suum esse creatum clare videant. Ideò enim hæc sunt condita, & tam multiplici specie exornata, tantoque ordine disposita, vt cognoscantur, & cognoscendo opus, miremur & laudemus opificem. Nihil itaque debet manere occultum. Beati ex omnibus debent laudare suum conditorem, qui eorum causa hæc omnia fecit. Accedit quòd ad hæc cognoscenda sit in nobis naturale desiderium, quod decet ibi expleri. Neque verò hoc ob multitudinem, varietatem & distantiam rerum videri debet impossibile. Si enim oculus corporeus res innumeras, & longissimo interuallo dissitas simul comprehendere potest, & si vndique lucidus foret ac liber, totum simul mundum posset intueri: quantò faciliùs & perfectiùs id poterit oculus mentis lumine gloriæ illustratus?

Imo valde probabile est, totum hoc vniuersum, omnesque eius partes ab Angelis & dæmonibus simul videri, etsi non ita distinctè & perfectè in hoc generali intuitu videantur singula, ac si per se & seorsim inspicerentur: sicut exemplo oculi rotundi & acutissimi visus declarari potest. 65

Neque solùm hoc vniuersum eiusque partes intuentur, sed simul vident earum dependentiam, qua assiduè dependent à Deo, & ab eo suum esse & speciem accipiunt, & firmissimè in eo conseruantur, alioquin in nihilum mox ruituræ. Vident enim Deum in rebus omnibus, tanquam lucem omnia penetrantem & formantem, & res omnes in Deo tanquam in formante, ambiente, & conseruante. Cũ enim ipsa extrema, nimirum creatorem & creaturam clarè videant, non possunt non simul videre connexionem & dependentiam alterius ab altero, creaturæ a creatore, præsertim cùm hæc ipsi creaturę sit essentialis, nec sine ea plenissimè queat ipsa cognosci.

Septimò, Cognoscunt etiam multa futura quæ ad ipsorum familiam, vel ad amicos aut inimicos pertinent; item orationes viuorum quæ ad ipsos diriguntur, & honores ac contumelias quæ ipsis hic fiunt. Denique omnia quæ hic exteriùs geruntur, vel actu cognoscunt, vel facilè cognoscere possunt. Ita fere sentiunt communiter Doctores, etsi multùm dissentiant in modo quo hæc cognoscuntur: de quo proximo capite dicendum. 66 *Cognoscunt multa futura.*

Vt igitur in summam colligam quæ diximus, vident beati essentiam diuinam, & omnem eius perfectionem, personarum processiones, omnia fidei mysteria, omnia Scripturarum arcana, omnem Sanctorum gloriam, omnia impiorum supplicia, totum diuinæ prouidentiæ ordinem, & humani generis cursum, totius vniuersi structuram; & a Deo dependentiam; denique ea quæ in mundo geruntur, & in primis quæ ad eos quoquo modo pertinent.

CAPVT X.

De modo quo ista à beatis videntur.

Explicimus breuiter quàm multa & mirabilia videãtur a beatis; nunc ostendendum quibus modis hæc omnia videantur: in essentia diuina, an solum in proprio genere. Multi modi statuuntur a Doctoribus. 67

Omnia cognosci in Deo vt in causa. Primus est, quo pleraq; omnia iam cõmemorata videantur in essentia diuina tanquã in causa; ita vt ex vi visionis diuinæ essentiæ cernantur, dum visio nõ sistit in diuina essentia, sed vlteriùs trãsit, & terminatur ad ipsas creaturas, nõ solum vt sunt possibiles, sed etiã vt actu existũt: sicut cũ causa aliqua ita perfectè penetratur, vt ex vi illius cognitionis, cognoscãtur distinctè effectus, quos potest producere. Quę sententia probari potest: quia Deus sic oia cognoscit, vt expresse docet & probat S. Dionysius Areopagita. c. 7. De diuinis nominibus, vt dicit: *Deũ ex se & in se secundũ causam omniũ notionẽ & scientiam rerum habere anticipatam, & comprehensam, & secundum vnicam causa complexionem*

seu comprehensionem omnia scire, &c. Atqui beatorum cognitio est participatio cognitionis diuinæ; ergo ipsi similiter res cognoscunt. Hunc modum amplectitur D. Thomas 1.p.q.12.a.8.& multi alij Doctores, estque valde mirabilis, si est verus; nullus enim fingi potest sublimior.

Nõ cognoscũt res creatas in Deo vt ĩ causa.

68 Sed hic modus non paruas habet difficultates. Primò, Si illa videntur ex vi visionis diuinæ essentiæ, necesse est vt à primo momento beatitudinis videantur, quia visio ista est omnino immutabilis; neque fieri potest vt ex vi illius aliquid noui videatur, quod ab initio visum non fuit, nisi ipsa mutetur. Atqui parum videtur probabile, beatos ab initio suæ beatitudinis videre omnes preces, omnia vota, omnia festa, omnes honores, omnes statuas, omnia sacrificia, omnes oblationes, omnes peregrinationes, omnia ieiunia, quæ ad ipsos honorandos, & aliquid ab ipsis impetrandum à viuentibus fient, & omnia miracula quæ ipsi facturi sunt; quæ tamen omnia ad eorum statum pertinere dicuntur, ac proinde in Verbo videri debent, vt isti auctores volunt. Quid enim opus est ista ab initio videre, cùm abundè satis sit si ea videant suis temporibus dum fiunt, & & ad illos diriguntur, vel cùm aliquid ab ipsis petitur. Tũc enim sat tẽpestiuè nos exaudire & succurrere possũt.

Vt autem cognoscantur cùm fiunt, non est opus ea videri in diuina essentia tamquam in causa; quia possunt in seipsis directè & immediatè cognosci, maximè à beatis. Si enim Angeli & dęmones naturaliter possunt cognoscere ea quę hic ad eorum honorem vel contumeliam fiunt, & preces ac inuocationes quæ ad ipsos diriguntur (præsertim si signo externo prodantur) multò magis id poterunt beati per lumen gloriæ. Imò valdè probabile est, Angelos & dęmones etiam internas nostras cogitationes, cùm eas ipsos dirigimus, cognoscere: sicut mutuas inter se cogitationes & desideria posita simili directione norunt, vt rectè S. Thomas docet 1.p.q.107.a.1.& 5. Neque corporis nostri crassities, vel distantia locorum obstat quò minus beati è cęlo hoc intueri queant, cùm visio spiritalis omnia penetret, neque à locorum interuallo, vel medij interiectu dispositione pendeat. Ex quibus patet, superuacaneum videri, illa à principio, & in diuina essentia videri.

Angeli & dæmones quando cognoscũt nostras cogitationes, & quo modo.

69 Secundò, Quæcumque videntur vi beatæ visionis, firmiter & immutabiliter videntur in omnem ęternitatem: quia non possunt desinere videri, nisi illa visio mutetur, quod nullo modo fieri potest. Atqui parum credibile est omnia illa, nempe hominum preces, vota, festa, honores & similia, quę ad eorum statum pertinere dicuntur, firmiter & immutabiliter non secus ac ipsam essentiam diuinam à beatis in omnem ęuum esse intuenda: quia hęc parui sunt momenti, & parum ad eorum beatitudinem refert, siue actu cogitentur, siue non cogitentur, pręsertim postquam transierunt. Denique nec inter mortales honorificum est vel laudabile, assiduè honores sibi exhibitos, vel beneficia alijs pręstita ob oculos habere.

Idem dixerim de ijs quę ad familiam pertinent, vt sunt successus prosperitatis, siue carnalis (qualis Abrahamo & Iacobo reuelatus) vel spiritalis (qualis est ordinis Religiosi) propagatio, illustria facta, sanctitas, vigor instituti, disciplinę eneruatio, lapsus Religionis, plurimorum scandala, & apostasia. Satis enim est hęc videri dum fiunt, vel à Domino ijs quorum interest opportune reuelari. Nec opus est vt ab initio beatitudinis, & in omne ęuum hęc menti beatorum obuersentur.

Angeli interdũ ignorant quæ ipsis agenda.

70 Tertiò, Angeli sancti sępe ignorant ea quę ab ipsis agenda sunt, quę tamen maxime ad eorum statum pertinent, sed de his Deum consulunt, & nouas accipiunt reuelationes, vt ex cap. 10. Danielis colligitur, & communiter Doctores tradunt. Ergo non cognoscunt illa in diuina essentia. Multo ergo minùs Fundatores Religionum cognoscunt in essentia diuina ea quæ pertinent ad ipsarum Religionum successum, &c.

Quartò, Quia vix concipi potest, quomodo ista facta particularia ab hominum libertate pendentia, & nullum ordinem ad rerum naturas, vel ad diuinam essentiam vt causam habentia, videantur à beatis ex vi intuitionis, & penetrationis ipsius essentię. Ergo sine magna aliqua ratione vel auctoritate non est statuendum.

Quintò, Si loquamur de natura spiritali & corporali, nempe de ipso vniuerso & partibus eius, maior videri poterat ratio. Verùm nec ista quidem videri in essentia diuina vt in causa, ex eo probari potest, quòd nihil sit in essentia diuina, ratione cuius hæc potiùs creatura quàm illa repræsentetur. Omnes enim res tam quæ actu creatæ, quàm quæ possunt creari, æquè & eodem modo in illa continentur tamquam in causa: nec illa maiorem propensionem aut connexionem habet cum his rebus quæ actu creatæ sunt, quàm cum ijs quæ creari possunt, & numquam creabuntur; neque cum hoc mundo, quam cum mille alijs, qui fieri per eius omnipotentiam possunt.

Nec obstat quòd iste mundus iam actu à Deo dependeat, alius verò non dependeat: quia id non prouenit ex ratione essentiæ, quasi essentia diuina ex se hunc magis respiciat quàm alium; sed ex libera voluntate. Itaque cùm essentia diuina ex se eodem modo se habeat ad omnia possibilia, & actu existentia, nulla est ratio, cur ex vi intuitionis essentiæ hæc potiùs quàm alia creatura cernatur. Quare necessariò dicendum videtur, vel omnes creaturas à beatis in essentia diuina videri, vel nullas distinctè. Omnes autem videri non possunt, quia sunt infinitæ: nullus enim creatus intellectus simul est capax distinctæ cognitionis infinitorum, quia opus est infinito lumine & infinita attentione; vnde soli Deo conuenit simul cognoscere infinita, vt Scriptura insinuat, cum ait: *Et sapientiæ eius non est numerus*. Consequens ergo est, vt nulla hoc modo distinctè videatur. Quod in primis verum esse iudico, si loquamur de visione propriè dicta; seu cognitione intuitiua, qua res ipsæ videntur in se vt existunt cum circumstantijs loci, temporis, ordinis, operationis, &c. Cognitio enim in causa non terminatur ad effectus in indiuiduo vt existunt, sed in specie vt abstrahunt ab hoc vel illo indiuiduo: excepta cognitione Dei, qua ipse in sua essentia omnia videt propter infinitam efficaciam, quę se ad omnia in particulari extendi, vt statim dicemus. *Psal. 146.*

Si verò loquamur de cognitione abstractiua, concedi potest, omnia possibilia generali quadam ratione à beatis in essentia diuina cognosci, quatenus vident illam infinitam esse, omnipotentem, & infinitis modis imitabilem. Credibile tamen est, eos ex vi huius cognitionis non posse formare proprios conceptus creaturarum, & concipere quo modo singulæ sunt formandæ & creandæ.

Præterea, si vident aliqua intuitiuè in Verbo, maximè decet vt videant societatem Sanctorum, & cælestem Ierusalem. Atqui hanc non vident in Verbo. Si enim illam viderent, cernerent illam completam, qualis futura est post iudicium, non qualis est modò, quando adhuc est imperfecta, & ædificatur in dies; ac proinde viderent numerum prædestinatorum: imò in particulari viderent omnes prædestinatos, eorumque coronas, & sedes, & mensuram gloriæ cuiusque; quod non est consentaneum doctrinæ sanctorum Patrum, & Ecclesiæ, quæ ita orat: *Deus, cui soli cognitus est numerus electorum in superna felicitate locandus*, &c.

Denique, si vident totum vniuersum in Deo tamquam in causa, vel vident illud solùm secundùm statum quem habet eo tempore quo primò vident Deum; reliquos verò eius status non vident: vel vident illud secundum omnem statum, quem ab initio vsque ad finem habebit.

Neutrum rectè dici potest. Non prius: nulla enim est ratio cur in omnem æternitatem debeant videre vniuersum secundùm statum illius temporis dumtaxat, & non secundùm alios status; præsertim cùm alij sint magis admirabiles, & magis digni visione. Neque etiam posterius dici potest: quia sic cognoscerent omnia præterita & futura, & in primis diem iudicij, qui maximè erit admirabilis; quod Scripturis & Patribus non est consentaneum.

Si dicas, Non videri secundùm hos vel illos status, sed vt abstrahit ab illis: hoc est contra rationem visionis intuitiuæ, quæ fertur in rem consideratam cum circumstantijs loci, temporis, modi, &c.

Ob has rationes multi Doctores hunc modum videndi res in Deo non admittunt, quos refert & sequitur Gabriel Vasquez in p. 1. disp. 50. vt sanctus Bonauentura, Scotus, Occa, Gabriel, Marsilius, Paludanus, Almainus, Petrus Alliacensis, Ioannes Maior, & multi recentiores.

Nec obstat quòd Deus hoc pacto res videat; longè enim est dispar ratio intellectus diuini, & intellectus creati. Ille enim quia plenissimè essentiam & omnipotentiam diuinam

com-

comprehendit, distinctissimè concipit omnia possibilia, & omnium possibilium complexiones; quæ cognitio hoc ipso quo aliquid ex istis aliquando actu existet, se ad illud extendit, absque vlla sui mutatione vel additione; & ita ex simplici intelligentia transit in visionem. Nullus autem intellectus creatus potest essentiam diuinam comprehendere, sed quantumuis perfectè illam videat, hæc tamen visio in infinitum à comprehensione distat. Deinde cognitio rei, vt est possibilis, non potest in intellectu creato fieri visio rei actu existentis, nec potest se ad illam rem extendere, nullo facto additamento; quia est limitatæ perfectionis.

72 Secundus modus est, quo videantur res creatæ in Verbo diuino, non ex vi visionis diuinæ essentiæ, vt nunc explicatum est: sed in ideis, seu exemplaribus suis: quæ Verbo peculiari modo tribuuntur, sicut potentia Patri: quia Verbum per intellectum procedit, & sapientia dicitur. Hunc modum multis locis statuit S. Augustinus. Docet enim sanctos Angelos, cum res crearentur, duplici modo eas cognouisse: nimirum in Verbo, & hanc vocat cognitionem Matutinam, & in proprio genere, hanc vocat Vespertinam: & ex istis duabus cognitionibus constituit ipse sex illas dies (quibus Genesis 1. creatus dicitur mundus) secundum sex genera rerum, quæ singulis diebus vel creata, vel distincta, & digesta ibidem narrantur. Quòd si Angeli hoc modo res cognoscunt in Verbo, dubitandum etiam nõ est, quin animæ beatæ, quæ sunt Angelis æquales, simili modo cognoscant. Hanc doctrinam tradit S. Augustinus lib. 4. De Genesi ad litteram, pluribus capitibus, præsertim à cap. 21. vsque ad finem libri; lib. 83. quæst. q. 46. & lib. 65. quæst. q. 26. & lib. 11. De ciu. Dei cap. 7. & alibi.

Anrus crea ta videãtur in ideis.

73 Verum hæc doctrina dupliciter intelligi potest. Primò, Vt cognitio creaturarum in Verbo, nullo modo se extendat ad illas vt sunt in seipsis, sed solum ad illud esse quod habent in Verbo. Secundò, Vt hæc cognitio primario quidem terminetur ad esse quod habent in Verbo; secundario tamẽ se extendat ad ipsas creaturas vt sunt in seipsis. Priorem modum amplectuntur quidam Doctores: qui vt intelligantur, Notandum est, creaturas habere duplex esse secundum Augustini doctrinam, nempe creatum & increatum. Creatum habent in seipsis: increatum in Verbo diuino, in quo sunt omnes rerum ideæ, seu rationes secundum quas ipsæ res sunt conditæ. Simili modo domus arte facta habet duplex esse: in seipsa, quatenus foris ex lapidibus & lignis sic compositis constat; & in mente artificis, quatenus ab illo concipitur. Nam conceptus ille est similitudo domus, & quoddam eius esse intellectuale, seu spiritale, per quod ipsa est in mente artificis. Itanue conceptus diuinæ mentis, quo distinctissime & lucidissimè concipit creaturam, & quando vult eam producit ac format, est quoddam esse ipsius creaturæ, per quod ipsa dicitur esse & viuere in Deo & Verbo diuino. Et hoc modo omnis creatura in Deo est vita iuxta Augustinum, etiamsi in se sit inanima, vt saxum, terra, & cetera elementa: quia conceptio illius per quam in Verbo existit, quæque illius esse intellectuale censetur, vita est.

Dupliciter hæc sententia põt intelligi.

Lib. 95. qu. q. 26. & tract. 1. in Ioan.

Vult igitur S. Augustinus (vt illi Doctores ipsum exponunt) creaturas videri à beatis Angelis in Verbo non secundum esse creatum, quod habent in seipsis, sed secundum esse increatum, quod habent in Verbo: quia beati vident clarè ipsam Dei sapientiam, quæ est idea, conceptio & ratio, qua creaturas in se ab æterno concepit, & secundum quam in tempore foris produxit.

74 Verum si verba S. Augustini varijs locis expendantur, plus omnino velle videtur; nimirum cognitionem illam, qua cognoscuntur in Verbo secundum suum esse increatum, seu ideam, non ibi sistere, sed etiam ad ipsas creaturas, vt in seipsis sunt, extendi: nam ipse secundum sex genera rerum distinguit sex cognitiones Angelorum in Verbo, & sex extra Verbum: ex quibus tamquam ex manè & vespere putat constare sex illos dies, quibus Genesis 1. conditus legitur mundus. Sic enim ait libro 65. quæst. q. 26. *Sit ergo in cognitione spirituum dies primus; in cognitione firmamenti secundus; in cognitione discretionis terræ ac maris tertius; in cognitione solis ac lunæ & stellarum quartus, in cognitione reptilium & volatilium quintus; in cognitione iumentorum & ferarum, vel ipsius hominis, sextus.* Itaque distinguit sex cognitiones Angelicas in Verbo, secundum sex genera rerum. Atqui nisi cognitio istarum rerum in Verbo terminetur ad res ipsas vt sunt in seipsis, sed sistat in contemplatione Verbi, non poterunt distingui cognitiones in Verbo iuxta rerum genera: quia res secundum illud esse quod habent in Verbo, nullam habent distinctionem; neque illud esse potest concipi vt multiplex, nisi in ordine ad res creatas; nulla enim est distinctio inter ipsas ideas nisi concipiantur in ordine ad creaturas existentes, vel possibiles. Ergo non possunt statui sex cognitiones in Verbo, quibus cognoscantur ideæ repræsentantes sex genera rerum creatarum, nisi & ipsæ res creatæ cognoscantur. Deinde S. Augustinus ibidem ait; *Omnis creatura antequam tempore suo fieret, in ipso Dei Verbo prius ab Angelis cognoscenda, & sic suo tempore facienda.* Atqui creatura non potest dici prius cognita in Verbo, si solum Verbum & sapientia diuina sint cognita. Rursus ibidem Augustinus: *Creatura plus videtur in arte qua facta est, quàm ipsa in seipsa qua facta est.* Atqui si cognitio qua cognoscitur in arte, nullo modo se extendit ad ipsam rem creatam, ipsa non plus ibi cognoscitur; quia penitus quid & qualis sit ignoratur. Idem lib. 83. quæst. q. 46. dicit, *Ideas videri ab anima pura, quatenus sunt propriæ rationes rerum singularum*, ac proinde vt sunt aliquo modo distinctæ; quod ipse apertè insinuat, cum ait: *Non eadem ratione conditus est homo, qua equus; hoc enim absurdum est existimare: singula igitur proprijs condita sunt rationibus.* Per rationem intelligit ideam, vt patet ex antecedentibus. Atqui vt sunt propriæ rationes rerum singularum, & inter se aliquo modo distinctæ, non possunt cognosci, nisi etiam ipsæ in se cognoscantur: quia nullam inter se habent distinctionem, nisi in ordine ad res ipsas. Idem lib 4. De Genesi ad litteram cap. 22. docet, Angelos cum conderetur mundus, prius in Verbo vidisse rem quamlibet, quæ condenda erat, quàm ipsa res in se conderetur. Item à Verbo accepisse cognitionem rei condendæ. Vbi clarissimè significat ipsos non solum vidisse generali modo rerum ideas, seu Dei sapientiam; sed ita distinctè, vt ex vi illius visionis etiam viderent res ipsas creandas.

Quomodo videantur in ideis secundũ Augustinum.

Itaque non videtur dubitandum, quin hæc sit S. Augustini sententias; & hoc modo illum intelligit S. Thomas, & plerique Doctores. Hic modus est etiam valdè mirabilis. Si in Deo essent diuersæ rerum notiones ac conceptiones, sicut in mente artificis creati, facile esset intelligere, quomodo in Verbo videantur ideæ, vt sunt rerum propriæ notiones & exemplaria; & ex vi earum cognoscatur quales sint res quæ secundum illas creatæ vel creandæ: sed nullæ in Deo sunt distinctæ rerum conceptiones, sed vna simplicissima conceptio essentiæ ipsius, est omnium rerum creandarum notio, conceptio, & idea; nullam habens cum rebus creandis similitudinem, aut conuenientiam formalem, sed solum virtualem & eminentem. Vnde non apparet ratio, cur huius rei potius idea quàm illius videatur; cur rerum potius creatarum, quàm non creatarum, &c. Nihilominus propter S. Augustini & Scholasticorum auctoritatem hæc sententia si rectè explicetur, est valdè probabilis: quomodo autem explicari possit, infrà ostendetur.

Tertius modus est facilior, quo res creatæ statuuntur cognosci directè in se ipsis dum existunt; vel in caussis suis necessarijs & determinatis, si tales causas habent; vel diuina reuelatione, si nec actu existunt, nec causas necessarias, sed liberas habent: qualia sunt futura & præterita quæ à libero arbitrio Dei, Angeli, vel hominis pendent. 75

Quo modo videantur res creatæ.

Itaque mysteria Fidei videntur intuitiuè in seipsis dum existunt: vt mysterium vnionis hypostaticæ, & Eucharistiæ, sanctificatio peccatorum, & omnia quæ sunt in cælesti patria, & quæ apud inferos. Item totius mundi ex suis partibus constitutio: vt rectè docet Scotus in 4. dist. 10. quæst. 9. & alij Doctores passim; omnes enim hunc modum admittunt. Ratio est, Quia ad hæc omnia clarè & perfectè intuenda sufficit lumen gloriæ. Quò enim lumen est superius, eo perfectius & ad plura se extendit: & quod sufficiens est ad clarè intuenda superiora, etiam sufficiens est ad clarè intuenda inferiora, vt patet ex lumine naturali intellectus angelici, quod per se quidem & directè respicit obiecta spiritalia tamquam sibi commensa & proportionata: nihilominus etiam extendit se ad omnia corporalia, etsi inferioris ordinis. Pari modo lumen

Lumen gloriæ etiã se extẽdit ad res creatas & corporales.

gloriæ etsi directè respiciat diuinam essentiam tamquam obiectum primarium & eiusdem ordinis; tamen etiam se extendit ad res creatas tam corporales quàm spiritales, quas longè clariùs facit videri, quàm lumen naturale intellectus angelici: idque sub altiori quadam ratione, nimirum vt intimè sunt connexæ Deo, & habent dependentiam ab essentia diuina omnia creante, formante & conseruante: quæ dependentia & connexio absque lumine gloriæ clarè & distinctè cognosci nequit. Vident quidem Angeli & dæmones lumine naturali res creatas, & earum essentiam; non tamen sublimi illo modo, ita vt videãt eorum cum Deo intimam connexionem. Vt enim dependentia alicuius effectus à sua caussa perfectè cognoscatur, necesse est ipsam quoque caussam perfectè cognosci. Cùm ergo omnium caussa sit essentia diuina, à qua omnia essentialiter dependent, vt hæc dependentia perfectè cognoscatur, debet quoque essentia diuina perfectè cognosci: quod fieri nequit nisi per lumen gloriæ.

Idem confirmatur ex D. Gregorio lib. 2. Dialogorum cap. 35. vbi docet, animæ sinum per lumen diuinum ita expandi in Deo, vt superior fiat mundo, & totum mundum tamquam rem exiguam sub se per idem lumen videat.

76 *Triplex rerũ dependentia à Deo: vt à causa efficiẽte exẽplari, & finali.*

Sed vt meliùs hæc res intelligatur, considerandum est; totum hoc vniuersum, & res creatas singulas, triplicem à Deo habere dependentiam. Primò, tamquam à caussa efficiente & conseruante. Secundò, vt à caussa exemplari. Tertiò, vt à caussa finali. Vt prima dependentia perfectè cognoscatur, necesse est perfectè cognosci Dei omnipotentiam, qua omnia ex nihilo ad esse eleuantur & creantur. Vt secunda videatur, necesse est videri clarè ipsum exemplar secundùm quod & per quod res formantur, & hanc vel illam speciem accipiunt: & hac ratione concedendum est, videri ideas à beatis, & res creatas videri in Verbo: nimirum quia vident conceptionem diuinæ mentis & rem creatam, & quomodo res ista secundùm illam conceptionẽ sit formata, & ab illa tamquam exemplari, & quasi sigillo, assiduè dependeat. Conceptio enim diuinæ mentis omnia instar sigilli signat & format, & speciem singulis imprimit.

Neque ob rerum diuersitatem fingendæ sunt in Deo diuersæ conceptiones, quæ diuersis rebus respondeant; sed vna simplicissima notio, qua omnia perfectissimè concipit, sufficiens est vt ratione suæ eminentiæ, qua omnes distinctas conceptiones eminentissimè continet, & omnibus illis æquiualet, & infinitè antecellit, omnia repræsentare, omniumq; exemplar esse possit. Quomodo tamen in particulari sit singularum rerum exemplar, non perfectè cognoscitur, nisi visis rebus quæ ab ea formantur. Sicut qui videt aliquod exemplar, non cognoscit statim quarum rerum sit exemplar, nisi visis rebus. Neque ad hoc opus est vt fiat variatio in visione beatifica; sicut vt cognoscam exemplar quod intueor, esse huius rei exemplar, & hanc rem ad illius imitationem esse factam, non est opus vt fiat aliqua variatio in visione exemplaris, & aliquid de nouo in illo videam quod anteà non videbam; sed sufficit vt videam hãc rem ad illius similitudinem esse formatam, quod antea nõ videbam. Vt autem hoc videam, opus est quodammodò triplici visione: nimirum visione exemplaris, & visione rei ad exemplar formatæ, & visione conformitatis rei cum suo exemplari, ac dependentiæ ab illo. Idem vsu venit in contemplatione omnis proportionis. Visio exemplaris manere potest firma & inuariata. Visio rei ad exemplar formatæ potest de nouo incipere, & desinere, cùm sit rei creatæ. Similiter visio conformitatis incipere & desinere potest: omnis enim conformitas, similitudo & proportio videri desinit altero extremo desinente videri; nam vtriusque extremi cognitio concurrere debet. Simili modo dependentia rei à Deo tamquam causa efficiente videri desinit, re ipsa desinente, etiamsi circa visionem Dei nulla fiat variatio.

Tertia dependentia est, vt à causa finali. Hæc cognosci perfectè non potest, nisi cognoscatur dignitas & excellẽtia diuinæ Maiestatis, quæ est omnium rerum finis, & ad cuius gloriam omnia sunt condita. Non enim extrinseca aliqua relatione ac destinatione omnia sunt propter ipsum, & seruiunt gloriæ ipsius; sed ex natura sua, & intima essentiæ ratione: neque aliqua res creari potest, quæ ex natura sua ipsius seruituti non sit addicta. Seruiunt autem ipsi vel mente (vt Angeli & homines) vel sua specie (vt cetera omnia) ipsum laudando, eiusque potentiam, sapientiam, bonitatem, iustitiam, misericordiam repræsentando, vel admirando, & laudando, &c.

His positis non est difficile concipere animo quomodo beati res creatas à Deo triplici modo pendere, & in Deo tamquam in causa contineri videant. Vident enim essentiã diuinam tamquam lucem in immensum diffusam & infinitè perfectam. Vident totum vniuersum ab ista luce funditus penetratum & circumfusum: vident totius vniuersi ab illa luce triplicem dependentiam, ac intimam cum illa cõiunctionem, nimirum quomodo ab illa ex nihilo creetur: quomodo arte diuinæ mentis formetur, & notioni diuinæ seu ideæ conformetur: quomodo ipsius gloriæ natura sua seruiat, & totum sit ad ipsum. Hoc sensu verissimè dici potest, omnia videri in Deo tamquam in causa; præsertim cũ omnia etiam intra illum tamquam intimum spatium contineantur, & omnia in illo tamquam omnipotente & omnitenente fundo (vt Dionysius ait) recumbant; & ipse penetret & ambiat omnia, sicut immensum pelagus penetrat & circumfundit spongiam, & lumen solis globum vitreum in aere pendentem. Vnde si spongia in mari existens rectè dicitur videri in mari, & globus vitreus in aere pendens, in aere ac lumine solis: multo magis & perfectiùs res dicentur videri in Deo, à quo triplicem habent naturæ suæ dependentiam, & cui intimè sunt cõnexę. Neque ad hoc opus est, vt eadem prorsus visione videantur qua ipse Deus; sufficit vt eodem lumine & impetu: sicut cùm plura simul videntur, quæ eodem loco, & inter se connexa sunt.

77 *Beati triplici modo vidẽt res pendere à Deo.*

Quomodo res creatæ videantur in Deo.

Quod verò attinet ad ea quæ non existunt, sed vel iam olim præterierunt, vel aliquando futura sunt; si caussas creatas habent à quibus necessario rerum cursu & ordine pendent, ea cognosci possunt à beatis ex vi ipsarum caussarum, quas comprehensas animo tenent: vt sunt eclipses omnes præteritæ & futuræ, & reliquæ astrorum coniunctiones, oppositiones, aspectus: & omnia quæ ita ex vi astrorum fiunt, vt nulla causa libera interueniat.

78 *Quomodo quæ nõ existũt, videantur.*

Si verò pendent à libertate arbitrij, qualia sunt facta hominum, dæmonum, Angelorum, & diuinæ prouidentiæ multiplex gubernatio: ea si præterita vel futura sint, nec in seipsis inspici intuitiuè possunt à beatis, cùm in se non sint; nec in caussis suis certò cognosci, vt quæ sint liberæ & indeterminatæ; nec in decretis diuinis, quia hæc cùm libera sint, nec vllam necessariam cum essentia connexionem habeant, ex vi diuinæ essentiæ videri non possunt. Quod confirmari potest ex Apostolo 1. Cor. 2. *Quæ sunt hominis, nemo nouit nisi spiritus hominis qui in ipso est: ita quæ sunt Dei, nemo nouit nisi Spiritus Dei.* Loquitur Apostolus de diuinis decretis & consilijs. Restat igitur vt hæc videantur diuina reuelatione, vt Apostolus ibidem ait. Non tamen negauerim quin Deus possit ipsa decreta in se ostendere, ita vt intuitiuè videantur & immediatè: tunc tamen non est necesse vt videantur ex vi essentiæ. modus autem per reuelationem videtur accommodatior.

Sed quomodo fit beatis hæc reuelatio? Respondeo, Modo clarissimo & eminentissimo. Qua in re duo sunt consideranda. Primò, Quod ea quæ tot sæculorum decursu peracta sunt in mundo, ita clarè illis ponuntur ob oculos cum omnibus suis circumstantijs, ac si ea oculis spectassent, & optima memoria conseruassent. Sicut enim per memoriam ita recordamur rerum præteritarum, & ita obijciuntur animo, ac si eas videremus: sic per illam reuelationem clarissimè ea quæ numquam vidimus vel audiuimus, obijcientur oculis mentis, perinde ac si ea videremus. Et sicut qui memoria benè retinet ea quæ vidit, non potest vllo modo de veritate rerum dubitare: ita & multo minus ipsi dubitare poterunt. Fiet itaque hæc reuelatio infusione cuiusdam notitiæ habitualis rerum gestarum, quæ similis sit notitiæ memoratiuæ, sed multò perfectior & certior. Manifestum enim ipsis erit, hanc notitiam à Deo infundi. Simili modo (etsi longè inferiore gradu) credendum Moysem fuisse illuminatũ de rebus ab exordio mundi transactis, vt eas certissimè posset describere.

79 *Qualis reuelatio fiat beatis.* *Totus mũdi cursus ponitur illis ob oculos.*

Quod ad futura attinet, longè ex his pauciora reuelantur, quia ordinariè non opus est ea cognosci priusquam fiant: & cùm fient, absque noua reuelatione cognoscentur. Quando tamen ratione officij circa homines, vel auxilij

ferendi

ferendi (vt fit in Angelis) vel aliter iuxta diuinæ prouidentiæ ordinem, opus est aliqua horum præsciri, vel diuinam voluntatem de rebus agendis cognosci: tunc simili ferè modo, quo præterita, reuelantur (etsi non semper cum tot circumstantijs) sed quantum opus est ad executionem, vel alium finem a Deo intentum. Prophetis hæc futura interdum satis clarè & distinctè, interdum valdè inuolutè reuelabantur. Beatis verò semper clare, & absque inuolucris imaginum & visionum.

Fit hoc eminentissimo modo, nempe accõmodatè lumini gloriæ.

80 Secundò, Considerandum hanc reuelationem beatis fieri eminentissimo modo, nempe accommodate lumini gloriæ, & iuxta illius proportionem. Prophetis fiebant reuelationes accommodate lumini cognitionis humanæ sub figuris & symbolis corporalibus. Angelis in via accommodatè lumini angelico, & modo spiritali. Beatis longe altiori modo, accommodate nimirum lumini gloriæ, ita vt per hoc lumen reuelata quodammodò videant, & vera esse cognoscant.

Vt preces & vota quæ ad eos diriguntur, cognoscant, non opus est reuelatione: multo enim clarius talia cognoscere possunt lumine gloriæ, quàm Angeli lumine naturali mutuas inter se allocutiones.

Vtrùm simul & constanter illa omnia videant.

81 Petes, Vtrùm beati hæc omnia simul & constanter videant? Respondeo, sanctus Augustinus lib. 4. De Genesi cap. 16. hac de re dubitat: *Fortassis*, inquit, *volubiles non erunt nostræ cogitationes, ab alijs in alias euntes atque redeuntes, sed omnem scientiam nostram* (id est, quidquid scimus) *vno simul conspectu videbimus*. Sed puto distinguendum.

Præcipua vident constanter.

Si enim loquamur de rebus primarijs vniuersi, quæ semper existent, qualis est vnio hypostatica, ciuitas & congregatio beatorum, carcer infernalis cum damnatis ibidem conclusis, & mundi fabrica; valdè credibile est, hæc omnia simul & perfecte & constanter videri: hæc enim constanter existunt, & in his maximè relucet potentia, sapientia, misericordia & iustitia diuina. Et ipsum lumen gloriæ est sufficiens ad hæc omnia simul & constanter, vt sunt in seipsis, cernenda. Idem plane videtur dicendum de sanctissimo Eucharistiæ Sacramento, quam diu in mundo extiterit. Idem valdè probabile est de omnibus rerum mixtarum speciebus, quæ in terra, aqua, vel aere reperiuntur, vt sunt species metallorum, lapidum, plantarum, & animalium; nam in his quoque sapientia & potentia Conditoris mirè relucet. Non tamen has species rerum nudè & ab indiuiduis abstractas (vt quidam Doctores imaginari videntur) contemplantur: hic enim modus cognoscendi est incompletus: sed in indiuiduis aliquibus, in quibus voluerint.

Quomodo indiuidua rerum corporearum.

82 Si verò loquamur de rebus secundarijs, nempe de tota indiuiduorum multitudine, quæ in singulis rerum speciebus reperiuntur, non est necesse illa omnia semper distinctè videri: sufficit ea videri generali quodam modo; sicut cùm oppidum ingens è sublimi conspicimus, videmus omnes domos non exactè, sed generali quadam ratione; ita tamen vt ad singulas considerandas possimus nos applicare. Simili modo putandum beatos videre omnes res singulares, & earum actiones, cùm existunt: habent enim oculum mentis semper apertum, & non solùm in Deum, sed etiam in ipsum vniuersum, intra Deum quodammodo conclusum, & ab ipso assiduè dependens, intentum, & tot tantarumque rerum capacem.

Tota mundi vastitas est illis instar vnius aulæ vel basilicæ.

Neque vlla locorum spatia aut corpora interposita possunt obstare: quia tota mundi vastitas illis est instar vnius basilicæ vel aulæ, vt ex celeritate illorum colligi potest. Et omnis corporum densitas est instar vitri illorum aciei pellucida: quod pulchrè insinuatur Apocal. 4. & 15. per *Mare vitreum* quod erat ante conspectum throni. *Mare* enim illud designat multitudinem generis humani in terra; passim enim mare in Scripturis populos significat. *Vitreum* erat mare illud, quia pellucidum, sic vt omnia interiora tanquam per vitrum conspicua essent is qui iuxta thronum stabant. Vide Riberam in cap. 4. v. 6. Apocal. Si oculus corporis maximam rerum multitudinem, & maximo interuallo, simul videre potest: quanto magis oculus mentis, & quidem diuino lumine plenus? Denique Angeli & dæmones lumine naturali mentis suæ simul totum vniuersum qua parte rebus naturalibus constat, & omnia quæ in eo fiunt, simul generali & confuso quodam modo intueri possunt, sicut cùm quis è turri spectat vrbem vel exercitum; cuius signum est, quòd dæmones signis quibusdam inuocati, statim adsint. Multò perfectiùs nostra omnia vident beati.

Pari modo non est necesse, vt distinctè semper considerent totum cursum rerum ab initio mūdi, vsque ad hoc tempus protensum. Sufficit generalis horum consideratio, cum facultate se applicandi ad hanc vel illam partem seu periodum temporum exactius considerandam.

Quanta beatorum cognitio extra Deum.

83 Ex his patet, quanta sit beatorum etiam extra Dei visionem (quæ omnem aliam contemplationem incomparabiliter superat) sapientia, quanta cognitio & contemplatio. Norunt enim perfectissime res omnes creatas tam spiritales quàm corporales; norunt omnium causas, omnium vires & facultates, omnium mensuras & proportiones, omnium operationes & effectus, omnium sympathias, antipathias, & idiopathias. Comprehensiuè enim cognoscunt totam creatæ naturæ essentiam. Denique norunt omnes omnium gentium historias.

Quomodo dicantur omnia videre in Verbo.

Addo, hæc omnia posse dici cognosci a beatis in Deo, & in Verbo. Nam quod ad res existentes attinet, quomodo in Verbo videantur, iam ostensum est: si verò de præteritis & futuris sermo sit, ea dicuntur videri in Verbo; tum quia eorum visio visioni Verbi est connexa, tum quia videntur eminentissima Verbi reuelatione. *Videri* enim *in Verbo* phrasi Scripturæ vsitata, est videri Verbi reuelatione. Hoc sensu iuxta Caietan. dictum est a S. Thoma 1. p. q. 57. a. 5. *Angelos etiam ea mysteria, quæ illis successu temporis reuelantur, vidisse in Verbo.* Notat enim ibidem Caietan. non solùm dici *videri in Verbo*, quæ in eo videntur formaliter, id est ex vi ipsius visionis Verbi, sed etiam quæ causaliter in eo videntur, hoc est, Verbo reuelante. Simili modo dixisse videtur S. Bernardus homilia 17. in Cantica: *Si Lucifer præsciuit homines futuros, & in parem gloriam profecturos, id absque dubio in Dei Verbo vidit.* hoc est, Verbi diuini reuelatione. Certum enim est Luciferum numquam vidisse diuinitatem Verbi. Denique hunc modum videndi res in Verbo amplectuntur multi Doctores, vt S. Bonauentura in 3. d. 14. a. 2. q. 3. Scotus ibidem q. 2. Marsilius in 3. q. 10. a. 2. & alij quos citat & sequitur Gabriel Vasquez 1. p. disp. 50. cap. 7.

CAPVT XI.

De Amore beatorum, Quid sit, Quænam eius causa.

84 Ex clara diuinæ essentiæ contemplatione statim nascitur in beatis amor, qui potentissime ipsos in Deum trahit, ita vt nullo modo possint se cohibere. Quò enim bonum quod proponitur, est maius, eò trahit ad se affectum potentiùs, præsertim si clarè cernatur. Atqui Deus est bonum infinitæ excellentiæ, continens omnia quæ quis desiderare potest, & clarè ab illis cernitur. Ergo potentissimè trahit, sic vt nullo modo vis creata illi possit resistere, aut impetum quem animo imprimit, continere. Hic autem impetus nihil est aliud quam amor, quem bonum propositum per visionem miro modo affectui imprimit. Sicut enim magnes impetum quemdam imprimit ferro quo illud ad magnetem trahitur, & ei se arctè coniungit; ita Deus clarè conspectus impetum quemdam imprimit animæ, quo ipsa potentissimè in illum trahitur. Quod enim impetus vel pondus in corporibus, hoc amor in spiritibus. Amor ergo Dei est pondus & impetus & tractus naturæ spiritali accommodatus, quo in Deum tamquam centrum æternæ quietis fertur.

Amor est pondus spirituum.

Idem locum habet in cuiusuis rei amore: omnis enim amor est pondus quoddam & impetus, & tractus animæ in bonum adamatum: neque meliùs quàm ex hac analogia ratio amoris potest concipi. Cum enim sit res spiritalis, non potest à nobis nisi ex corporalium analogia intelligi, qualis hic pulcherrima cernitur: vnde sanctus Augustinus lib. 11. De Ciuit. cap. 28. *Omnes res quasi locorum suorum proprij habent appetitus. Nam velut amores corporum sunt momenta ponderum, siue deorsum grauitate, siue sursum leuitate nitantur. Ita enim corpus pondere sicut animus amore fertur quocumque fertur.* hæc ille. Pari modo amor est analogum calori sicut visio & intellectio luci. Sicut enim visio, & omnis formata intellectio est lux,

Lux & calor analoga lux & amor.

quædam spiritalis, ita amor est calor spiritalis: & sicut lux corporalis gignit calorem corporalem, quo corpora incalescunt; ita lux spiritalis, nempe cognitio boni, gignit calorē spiritalem quo spiritus efferuescunt. Vnde in illa superna patria, vbi omnia lucis diuinæ sunt plenissima, etiam diuini caloris plenissima sunt. Visio Dei est sicut lux solis. Si enim corpora fulgebunt vt sol iste corporeus Domino teste, animorum fulgor in suo genere huic erit par. Si ergo visio Dei erit instar solis, amor Dei erit instar feruoris solaris: qui quantus sit, ex eo, quòd tanto interuallo terras exurat, pensari potest.

Matth. 13.

85 Ex his animo concipi vtcumque potest, quid & quantus sit iste amor: nunc dicendum quæ caussæ ad eius productionem concurrant. Hæ generatim sunt quatuor, voluntas seu anima, quatenus vi volendi prædita; habituale donum charitatis; visio; & essentia diuina. Voluntas & charitas concurrunt ad amorem ex parte potentiæ, sic vt intellectus & lumen gloriæ ad visionem: visio & essentia diuina ex parte obiecti. Nisi voluntas concurreret, amor non esset actus vitalis, nec vita animæ, ac proinde nec illam beatam redderet. Nisi charitas concurreret, non esset actus supernaturalis, ac proinde nec Deo dignus. Nisi visio & essentia diuina per visionem concurreret, non esset talis speciei ac formæ, non esset pondus & impetus in Deum: obiectum enim tribuit speciem & veluti formam actui.

Caussæ amoris beatifici quatuor.

Quomodo singulæ caussæ cōcurrāt.

Voluntas per se insufficiens est ad tam eximium motum in Deum; habet tamen vires imperfectas & veluti inchoatas. Possumus enim vi natiua voluntatis Deum vtcumque amare, sicut vi natiua intellectus vtcumque cognoscere. Ergo diuina virtute potest hæc potestas perfici dono aliquo permanenti quo possit illum perfectè amare; nimirum tam perfectè, quàm ipsum videt; ita vt amor sit æqualis visioni. Hoc autem donum est charitas: itaque charitas eleuat voluntatem & complet eam in actu primo ex parte potentiæ ad eliciendum amorem beatificum.

Hunc tamen nullo modo reipsa & absolutè potest elicere nisi interueniat visio, cuius præsentia adeò est necessaria ad productionem vitalem amoris, vt nec per potentiam Dei absolutam suppleri possit. Est enim prorsus impossibile amare incognitum. Habet ergo visio concursum quēdam valdè mirabilem in modum caussæ formalis, speciem tribuentis, vel potiùs tamquam applicatio illius quod instar caussæ formalis se habet, quod est obiectum, seu bonum illud quod amatur. Vnde passim Philosophi & Theologi tradunt, cognitionem obiecti concurrere ad amorem eliciendum per modum necessariæ conditionis, nimirum tamquam applicationem obiecti, seu boni quod amatur. quæ applicatio cùm vitalis esse debeat, & per vitalem actū cognitionis fieri, nulla vi extrinseca suppleri potest. Nulla boni sufficit præsentia, nulla coniunctio & vnio: nisi per cognitionem & contemplationem intellectus præsens sit animæ, amari non potest. Idem cernitur in amore partis inferioris, quæ nullum bonum sensibile amare potest, nisi illud imaginatione præsens & coniunctum habeat. Hæc coniunctio in beatis fit per visionem.

86 Sed difficultas est, Vtrùm visio etiam effectiuè concurrat, & influxum physicum in amorem habeat? Res est incerta: satis tamen probabile est, ita etiam cōcurrere. Quod probari potest, Primò, Exemplo ex Diuinis sumpto, vbi Verbum diuinum concurrit physicè & reali influxu ad productionem Spiritus sancti, qui est amor productus: cur non idem fiat suo modo in rebus creatis, præsertim cùm in anima per visionem & amorem sit perfectissima imago sanctissimæ Trinitatis, & processionis diuinarum personarum, vt infra ostendemus.

An visio cōcurrat effectiuè ad amorem.

Secundò, Quia experimur fortem alicuius boni vel mali apprehensionem, tantam habere vim ad concitandum amorem, dolorem, timorem, vt non possimus resistere, nisi apprehensionem tollamus. Sane si apprehensio nihil reale in affectu efficit, nullum influxum ad amorem vel timorem producendum habet, sed solum obiectum ostendit, sicut qui exteriùs oculis imaginem obiicit: vnde tanta in anima turbatio, tantus impetus ad rem complectendā, vel fugiendam, vt nostri vix compotes simus?

Denique si lux corporalis est caussa efficiens caloris corporalis: cur cognitio quæ est lux spiritalis non cooperetur effectiuè ad calorem spiritalem? Anima itaque visione diuinæ essentiæ illustrata, vi istius lucis, eaque cooperante in seipsa parit amorem tamquam calorem spiritalem luci illi supparem. Simile etiam fit in hac vita iuxta illud Prophetæ Psal. 38. *Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis.* En calor & ignis amoris ex vi contemplationis. Vnde nisi tanta esset amplitudo mentis humanæ, vt cùm apprehendit aliquid specie boni, posset simul considerare in illo esse aliquem defectum, vel certè non esse necessarium illud amplecti: omnis apprehensio boni affectum eius determinaret, & raperet in amorem rei propositæ, sicut fit in brutis: quia apprehensio boni necessariò amorem excitaret. Itaque hæc sententia est satis rationi consentanea.

Obiectum etiam ad amorem concurrit: quia illum mediante cognitione in anima excitat, eique formam & speciem tribuit. Itaque duplicem concursum præbet. Primum, in modum caussæ efficientis, mediante cognitione tamquam sui imagine, vel semine, excitando amorem, vt dictum est. Secundum, in modum obiecti tribuentis speciem amori: obiectum enim tribuit speciem vt caussa principalis, cognitio verò vt conditio seu applicatio caussæ principalis. 87

Ex his patet dignitas & excellentia amoris beatifici, ad quem producendum & formandum tam miris modis & donum charitatis, & visio diuinæ essentiæ, & ipsa diuina essentia concurrit.

CAPVT XII.

Quos effectus amor beatificus habeat.

EXplicuimus breuiter caussas amoris: nunc declaremus, quantum assequi licet, eius effectus, quos in anima beata operatur. S. Dionysius Areopagita lib. De diuinis nominibus, multas diuini amoris vel proprietates vel effectus recenset. Ex quibus duo præcipui nobis explicandi: quorum alter est ecstasis, alter vnio cum dilecto. Priorem effectū amori diuino tribuit lib. De diuinis nominibus cap. 4. parte 1. *Amor,* inquit, *diuinus ecstasin facit, non sinens amatores esse sui iuris, sed eorum quæ amantur, & penitus transferens.* Hoc autem dupliciter fieri potest; Primò, Cū ita affectus & cogitatio amantis transfertur in dilectum, vt sui & rerum suarum obliuiscatur, suique omnia negligat. Tunc enim anima cogitatione & affectu quasi extra se egressa, tota in rebus dilecti versatur, vt iam non in suo corpore, & in se viuere videatur; sed in dilecto, & dilectus in ipsa. Hoc modo (teste Dionysio) *diuinè dictum ab Apostolo: Viuo ego iam non ego; viuit verò in me Christus.* Ita enim cogitatione & affectu erat in Christo & Christi caussa, vt eorum quæ ad sua commoda, honorem, vitam pertinerent, prorsus videretur oblitus. Simili quodam modo, vt idem Dionysius ait, Deus ipse ecstasin quamdam passus est, cùm præ amoris in genus humanum magnitudine, sui honoris quodammodò oblitus, nostram naturam & miserias suscepit, & tam indigna ac acerba in ea pertulit.

Dupliciter amor facit ecstasin.

Primò, cùm sui inducit obliuionem & neglectum.

Galat. 2.

Hic effectus excellenti modo reperitur in beatis: sic enim cogitatione & affectu trahuntur in Deum, vt a se ipsis plane excant, nihil de rebus suis cogitantes, nihil sibi appetentes, nisi quatenus ad Deum id pertinet, eiusque gloriæ seruire potest. Itaque omnibus cogitationibus, curis, & motibus proprij amoris penitus extinctis, sibi quasi mortui sunt, & soli viuunt Deo. Exuerunt vitam humanam, quæ sua dumtaxat cogitat, & curat; & induerunt vitam diuinam, quæ est Deum contemplari, & super omnia, & in omnibus amare & laudare. Non sunt ampliùs soliciti vt filij ac nepotes ad opes & honores (in quibus omnis penè mortalium cogitatio & cura consumitur) promoueantur: neque de huiusmodi gaudent, cùm familiæ obueniūt: neque cum auferuntur mœrorem concipiunt: imò neque dolore tanguntur, cùm suos damnari vident: sed laudant diuinam iustitiam, eamque seruari cupiunt. Hanc ecstasin operatur in illis amor diuinus.

Qualis ecstasis i beatis vi amoris.

Alter modus quo fit ecstasis vi amoris, est, cùm ita mens in Deum per contemplationem & amorem trahitur, vt functiones virium inferiorum, præsertim sensuum, cessent; sic vt homo non videat, nec audiat, nec sentiat quidquam: & interdum etiam facultatis vitalis operatio ita intercipitur, 88.

Alter modus ecstaseos cū virtū iferiorū defectu.

vt

vt vix discerni possit an adhuc viuat. Hoc modo multi Sãctorum vi contemplationis & amoris ecstasin passi sunt. Quin immo etiam absque amore vi contemplationis talis ecstasis fieri potest. Verum talis ecstasis in beatis locum non habet; quia ex imperfectione quadam & imbecillitate prouenit: nimirum ex eo quòd anima dum per vires superiores intentissimè circa aliquod obiectum versatur, nõ possit naturaliter simul vti viribus inferioribus, vt quotidiana experientia docet. Cuius rei caussa est, vel quia tota eius vis expenditur & veluti exhauritur circa illud obiectum; vel quia vires inferiores destituuntur spiritibus ad functiones earum necessarias, dum hi omnes sursum trahuntur, vt imaginationi & contemplationi illius obiecti seruiant.

Vis contemplationis et amoris diuini, nõ impedit alias functiones in beatis.

At in beatis etsi anima potentissimè trahatur in Deum, & tota in eius contemplationem & amorem impendatur; nihilominus diuino munere ita corroboratur, vt simul perfectissimè viribus inferioribus vti possit: neque spiritibus & alijs instrumentis ad functiones inferiores necessarijs vehementia contemplationis destituitur, præsertim cum ad eam rem nullis instrumẽtis opus sit, vt quæ absque ope imaginationis purissimè peragatur. Itaque vsus virium inferiorum, collocutio, actio multiplex, & procuratio rerum a Domino ipsis commissarum, nullo modo impediet aut imminuet attentionem contemplationis, aut amoris feruorem, sed vtraque perfectissimo modo præstabunt. *Angeli eorum*, inquit Dominus, *semper vident faciem Patris.* (*Matth. 18.*) Quòd si rerum externarum procuratio minueret vel impediret attentionem vel dulcedinem diuinę contemplationis vel amoris, detrimentosa illis foret mortalium cura, præsertim cum per hanc nulla fiat eorum meritis accessio, sicut nobis in hac vita contingit. Etsi enim contemplatio & spiritalis dulcedo in nobis per externam operationem detrimentum patiatur in hac vita, nihil tamen nobis perit; quia actio externa ad honorem Dei obita, est valdè meritoria, & nobis hanc modicam iacturam consolationis sarciet in ęternitate, insigni visionis & amoris & gaudij incremento. Hęc verò ratio locum non habet in beatis, vt qui iam in termino sint constituti.

90 *Quo modo corroborentur.*

Petet aliquis, Quod sit illud donum quo beati sic corroborantur, vt actiones externæ non impediant internas, & internæ non impediant externas? Respondeo, Caussa cur externæ non impediant contemplationem & amorem beatificum, perspicua est: quia illa contemplatio & dilectio necessaria est, nec minus firma & stabilis, quàm ipsa animæ essentia, cum iuxta S. Thomam æternitate participata mensuretur. Itaque nulla vis creata illam intercipere vel minuere potest. Caussa verò cur illæ internæ functiones non impediant externas actiones, & sensuum functiones, cum totam vim animæ absorbere videantur, obscurior est. Ex duplici capite id videtur posse prouenire: Primò, Ex vi luminis gloriæ, quo anima ita eleuatur & corroboratur, vt illa visio sit illi quasi naturalis; ac proinde illius vim circa alias operationes non absorbeat, sed potius corroboret. Secundò, Ex eo quod Deus peculiari virtute animam ad illas functiones corroboret, vt conuenienter illi statui possit eas obire. Par enim est, vt non solum intellectu & voluntate in eo statu anima eleuetur, sed etiam ipsa per se tota ad omnes functiones suas corroboretur, ne alia aliam impedire queat, sicut in hac vita cõtingit. Qui enim intentissimè aliquid inspicit, non potest simul attente audire, nec odorari, nec gustare, nec tactu discernere. Idem in alijs sensibus vsu venit. Ibi verò hæc imperfectio & infirmitas esse non debet.

91 *Alter effectus vnio amãtis cũ amato.*

Alter effectus amoris est Vnio amantis cum dilecto, & transformatio in dilectum: hunc ponit S. Dionysius lib. De diuinis nominibus c. 4. p. 2. ex hymnis amatorijs S. Hierothei. vbi S. Hierotheus ait, omnem amorem, siue carnalem siue spiritalem, esse *δύναμιν ἑνωτικὴν καὶ συγκρατικήν: vim vnientẽ & commiscentem.* nimirum, quia amantẽ cum amato vnit & commiscet in vnum, vt ex vtroq; vnum fiat.

Explicatur hæc vnio in omni genere amoris.

Sed quomodo fit hæc vnio? Non solum affectu, sed etiã re ipsa, quantum fas est: amor enim impellit amantem vt re ipsa adsit amato, eique, quantum fieri potest, arctissimè se coniungat. Id patet in omni genere amoris. Ac primum in amore carnali, qui ad copulam qua coniuges fiunt vna caro, incitat. Secundò, in amore parentum, qui liberos suos optant semper habere præsentes, & eorum præsentia frui, eos amplecti & osculari. Amplexus enim & oscula sunt effectus, & consequenter signa amoris tum casti & spiritalis, tum impuri & carnalis, quia vnionem quamdam amantis cum amato, ad quam amor impellit, continent. Quòd si re ipsa amans amato adesse nequeat, saltem adest cogitatione & imaginatione, & hoc modo illi vnitur. Tertiò, in amore honestæ amicitiæ. Amici enim libentissimè simul sunt, & mutuo fruuntur aspectu & colloquio, amore eos vtrimque ad hoc impellente; & vterque alterius negotia sua reputat, quasi vterque in alterum transierit. Vnde amicus Alter ego dici solet.

Quartò, in amore Dei: hic enim ad quintuplicem vnionem ordine quodam impellit. Primò, Ad vnionem per crebram cogitationem: cũ enim illum pręsentem habere nequeat, assidue, quantum fieri potest, cogitatione illi adest. Vnde qui rarò de Deo cogitant, neque eum vbique præsentem considerant, eo ipso ostendunt, se in amore eius parũ esse feruentes; feruens enim amor totam cogitationem in dilectum trahit, vt etiam in ijs qui carnaliter amant, manifestum. His enim species personæ dilectæ semper ob oculos versatur, ac cogitatione semper illi adsunt; vt vere dictum sit, animam magis esse vbi amat, quàm vbi animat: magis, inquam, quia nobiliori modo, nimirum per vnionẽ intellectualem, & maiori sensu ac gustu. 92

Amor Dei ad quintuplicem vnionem impellit.

Secondò, Impellit ad vnionem per obsequiũ. Qui enim alteri seruit, est eius veluti instrumentum, ac proinde ei cõiungitur vt motori, ac fini ob quem agit. Hinc ardẽtes Dei amatores semper in negotijs Dei versantur; & suis commodis ac honoribus neglectis, solum quærunt honorem Dei, suasque omnes functiones ad illum dirigunt, & sic per eas se illi connectunt.

Tertiò, Impellit ad vnionem quę fit per vitæ similitudinem, & morum imitationem: similitudo enim est quædam vnio rerum quę similes dicuntur, cũ sit vna forma in duobus. Hinc Dei amatores charitatis impulsu diuinos mores imitari student: Dei inquam charitatem, patientiam, beneficentiam in inimicos, misericordiam, clementiam; iuxta monitum Domini Matth. 5. v. vlt. quo priorem partem suæ exhortationis concludit: *Estote ergo perfecti, sicut & Pater vester cœlestis perfectus est.* Deinde totam Christi vitam (in qua omnis perfectio continetur) in sua vita exprimere conantur, vt in hac tamquam in imagine ipsa resplendeat. Ad quod passim nos hortatur Apostolus, cũ hortatur vt *Christum induamus:* vt *portemus imaginem hominis cœlestis*, nempe Christi: vt *Christi passiones imitemur:* vt *carnem cum vitijs & concupiscentijs crucifigamus*, &c.

Rom. 13. 1. Cor. 15. 1. Pet. 4. Gal. 5.

93 Quartò, Impellit ad vnionem per sublimem contemplationem, per quam, quantũ fas est vitæ mortali, Deo maximè coniungimur. Ad hanc hortatur S. Dionysius Timotheum c. 1. mysticæ Theologiæ his verbis: *Tu vero, ò chare Timothee, circa mystica spectacula contenta exercitatione & sensus relinque, & intellectuales operationes, & omnia sensibilia & intelligibilia, & omnia quæ sunt, & quæ non sunt; & ad vnionem eius qui super omnem essentiam & notionem est, quantum fas est, ignoto modo attollere.* Dicit hanc vnionem fieri *ἀγνώστως, ignoto modo*; quia non fit contemplando aliquã formam, vel rationem à nobis conceptibilem, vt vitam, sapientiam, potentiam, bonitatem, & æternitatem, &c. sed fit ablatione omnis formæ, considerando, Deum omni forma, quæ à nobis animo concipi queat, esse eminentiorem. Illam eminentiam, quia nullo modo à nobis sub aliqua forma concipi potest, vocat ipsam *diuinam caliginem*, & *lucem superessentialem*: nobis enim caligo est, quia per negationem omnis formæ intelligibilis concipitur; sed in se est lux omni luce eminentior.

Quintò, Impellit ad vnionem per quamdã liquefactionem, & demersionẽ in abyssum diuinitatis. Feruentes enim Dei amatores, ita subinde in contemplatione per amorem in Deum efferuescunt, vt sibi toti liquescere, & a suo esse creato deficere videãtur, & in abyssum diuinitatis demergi ac absorberi, ibique se amittere; ita vt se amplius non sentiant, tamquam suum esse suamque naturam exuerint; sed solum sentiunt Deum tamquam in illum transformati, & illius essentiam, vitam, lucem, & sensum induti; immo tamquam eadem essentia, vita, & lux cum illo effecti. 94

Hunc modum interdum experiuntur viri sancti contemplationi dediti, qui etiam vt sensum suum exprimant, vtuntur subinde quibusdam loquendi formulis, quæ benignè sunt intelligendæ. Vt quòd amatorij spiritus in Deum

altissi-

altissimè subleuati liquescant, & defluant in cognitam caliginem; amittant seipsos, & perdant in abysso diuinitatis: transeant in esse increatum, ac ideale, in quo fuerunt ab æterno; fiant vna simplex beatitudo, vnum æternum amoris incendium cum Deo. Non enim hæc ita accipienda sunt, quasi per amorem re ipsa amittant suum esse creatum, & mutentur in diuinitatem, sed alio modo, idque dupliciter: Primò, Quòd ista fiant, quantum est ex vi affectus. Summus enim amor ad summam nititur vnioné, &, si fieri posset, ipsum amantem conuerteret in amatum, vt ipse se totum illi perfectissime impendat & vniat. Simili modo considerando infinitam Dei perfectionem, desideraret ipsum infinitè contemplari, infinite amare, & laudare, si fieri posset. Neque mirum videri debet, si inefficacibus votis amantes impossibilia affectant; quia amor cæcus est, nec mensuram nouit, præsertim vbi bonum quod amatur, mensuram non habet. Secundò, Quòd ista fiant iuxta sensum & perceptionem contemplantium, præsertim in hac vita. Ita enim amore accenduntur, vt sibi quasi deficere & liquescere videantur; & ita potenter trahuntur in abyssum diuinitatis, vt in illam veluti demergi & absorberi videantur, & seipsos in illa perdant, adeò vt suum esse creatū ibi non sentiant, sed solam Dei essentiam.

95 *Liquefactio per amorem fieri potest dupliciter.* Liquefactio seu defectio per amorem dupliciter fieri potest. Primò, Ratione consumptionis spirituum per intensissimam & assiduam cogitationem, vel contemplationem rei dilectæ, & vehemens desiderium, quo assidue ad illius præsentiam adspirat: contemplatio enim exhaurit spiritus animales; vehemens amor & desiderium cordis, vitales. Hinc sequitur maxima corporis debilitas, & virium defectus: & sæpè amor potest esse tam vehemens, vt sequatur mors, omni spiritu vitali nimia cordis dilatatione diffluente. Sic multi putant B. Virginem vi amoris mortuam. Hinc sponsa Cant. 2. *Fulcite me floribus; stipate me malis* (quibus spiritus exhausti & lassi recreentur) *quia amore langueo.* Et cap. 5. *Anima mea liquefacta est, vt* (dilectus meus) *locutus est.* Et Psalm. 118. *Defecit in salutare tuum anima mea.* Nempe exhaustis viribus assiduè cogitando, & suspirando ad salutem, vel Saluatorem, quem promisisti. Neque hoc mirum videri debet, cum etiam amor carnalis vires exhauriat, & tabescere interdum faciat, cum is qui vehementer amat, re optata frui nequit. Verum hic modus & defectus in beatis locum non habet.

Secundò, Ratione immensitatis boni quod amandum & contemplandum proponitur; quod cum vident se amando exæquare non posse, quodammodo deficiunt. Illud enim bonum, infinitum amorem postulat, sed illi tantum præstare non possunt: allicit introrsum infinite, sed illi nec contemplatione nec amore infinitè sequi possunt. Et quia vellent si possent, quodammodo in conatu, siue defectu deficiunt. Hoc tamen ipsum quod videant bonum suum esse tantum, vt illud suo amore, suaque contemplatione nō possint exæquare, non eos affligit, sed miro gaudio perfundit. Sicut in hac vita, quòd mysteria diuina vincant omnē humanum eloquium, & omnem intelligendi subtilitatem; nobis gaudendum, & gratulandum Deo nostro potius, quàm dolendum, vt S. Leo monet.

96 *Quomodo beati dicantur intrare abyssum diuinitatis.* Dicuntur *Intrare abyssum diuinitatis*; quia per contemplationem & amorem illam intrant. Qui Deum non videt, foris stat, imò procul ab illo distat; cui Deus se habet ad illum instar procul absentis. Qui illum clare videt, præsens illi est, neque hæret quasi externus in superficie, sed intrò ingreditur, & in illam abyssum se immergit, quantum potest. Amor enim intra dilectum commorari vult, quia hic ipsi est locus, & domus, & requies, & securitas, & omnia. Eo autem plus vel minus quisque abyssum illam penetrat, eo profundius vel minus profunde in eam se immergit, quo plus vel minus luminis & charitatis habuerit.

Quomodo in Deo se perdunt & inueniunt. Dicuntur *se perdere in illa abysso* secundum suum esse creatum; & rursum se inuenire secundum suum esse increatum & superessentiale (ita enim passim loquuntur contemplatiui) ob duas caussas. Primò, Quia ibi primum vident se esse instar nihili ad illud immensum pelagus essentiæ (vt Gregorius Nazianzenus loquitur) neque in illius *Oratione in Natalitia.* comparatione se habere quidquam amore dignum. Secundò, Quia in essentia diuina (cum supra omnia sit infinitè eleuata) cessat omne esse creatum, & omnis formarum distinctio; ac proinde in essentia diuina nulla cernitur creatura. quia tamen omnis natura creata ibi est secundum suū esse increatum, causale, & exemplare, omnia ibi inueniuntur præstantiori modo, quam sint in seipsis, vt supra declaratum. Et hoc modo dicitur quis redire ad suum exemplar, suumque esse ideale, & in illud transformari vi amoris & contemplationis.

Quæ omnia possunt etiam declarari ex ijs quæ in rebus inferioribus cernuntur, & cum amore analogiam habent, vt sunt pondus, impetus, calor. Sicut enim pondus & impetus lapidi impressus ita illum impellit ad suum locum (nempe ad terram) vt ei se arctè coniūgat, & affigat; & si posset, faceret lapidem subire & penetrare intra terram, & in intimis eius visceribus illum constitueret: ita amor, qui est pondus spirituum, impressus animæ illam trahit in rem amatam, eique eam affigit, & si potest, intra eam constituit. Pari modo sicut vehemens calor rem liquefacit, & facit eam diffluere, & imbibi a terra, eique commisceri: ita vehemens amor, qui est calor spirituum, facit ipsos veluti liquescere, & à se diffluere ac deficere, & penitus veluti imbibi ab amato, eique commisceri, vt vnum ex duobus effectum videatur. Rursus sicut ingens calor rem incēdit, & consumit priorem speciem, & conuertit in speciem ignis: ita vehemens amor tamquam ignis consumit omnes alias cogitationes & affectus, & conuertit amantem in speciem & formam rei amatæ, ita vt nullam aliam imaginē mente gerat. 97 *Ex rerum inferiorum analogia declaratur.*

Denique sicut sol illustrat inferiora, & per lumen excitat in illis calorem, qui eas sursum versus solem trahit: ita Deus, qui est sol mundi spiritalis, in mentes subiectas infundit lumen sapientiæ, & per hoc lumen excitat calorem amoris, quo mentes sursum trahuntur, & Deo coniunguntur.

Hoc modo iuxta S. Dionysium in amore est perpetuus circulus, & motus circularis. Ex diuina enim luce procedit lumen gloriæ in mentem creatam; ex lumine procedit amor: hic rursus mentem in Deum trahit, eamque illi vnire, & in illum transformare conatur, quasi volens creaturam trahere in suum principium, vnde processit. 98 *De diuinis nominibus cap. 4. p. 1.*

Potest etiam hic circulus seorsim in vtroque actu considerari. Ex Deo enim procedit lumen gloriæ; ex lumine visio, qua rursus mens in Deum veluti reflectitur. Simili modo ex summo bono & pulchro viso procedit amor in mentem; qui eam rursus in Deum trahit. Itaque est ibi perpetua à Deo egressio, & perpetua in illum ingressio. Vident beati se perpetuò secundum esse suum creatum, & omnem suam perfectionem a Deo tamquam fecundissimo principio procedere, & summis viribus conantur in illum vi contemplationis & amoris reuerti.

Ex his patet, amorem beatificum summam vnionem, quæ inter amantem & amatum esse queat, efficere. Nulla enim potest esse maior vnio quàm ea, qua amans non exterius iungitur amato, sed intimè & inseparabiliter in eo commoratur, & in illud transformatur, illius imaginem induens, vt vnus cum illo fiat spiritus. Quæ omnia excellenter præstat amor beatus.

CAPVT XIII.

Ad quæ bona se amor beatorum extendit, & quo ordine?

AMare est velle alicui bonum, eo tantum fine vt ipsi bene sit; hoc est, vt ipse inde commodum, honorem, aut voluptatem percipiat. Dico, *vt ipsi bene sit.* Si enim alicui velim bonum, vt mihi inde benè sit, non tam illum amo quàm meipsum; quia bonum alterius ad meum commodum refero: quomodo plerique mortalium amare solent. Quotus enim quisque est, qui suum principem, dominum, herum, ciuem amet, eiusque bonum curet, non proprij commodi intuitu? Tales fere sunt hominum amicitiæ sordidæ, fucatæ, quæstuariæ, proprij amoris plenæ, qui omnia ad proprium commodum refert, & ex commodis æstimat. Huius commodi spes vbi euanuerit, nihili æstimatur amicus. Verus amor vult alteri bonum, vt ipsi inde benè sit, etiamsi amans nihil inde commodi percipiat: & si malum illi obuenerit, dolet; etiamsi nihil ipse inde sentiat incommodi. Commodum enim & incommodum amici suum censet propter amoris vinculum, quo veluti vnum effecti sunt. 99 *Quid amor*

Bonum quod amans alteri vult, tale esse debet, vt ei sit 100

bonum

Quale bonũ esse debeat quod amore expetitur

bonum non noxium. Non enim omne quod in se bonum est, cuilibet bonum est. Tale est omne illud, ex quo plerumque plus damni, quàm cōmodi aut solidi fructus percipitur. Vnde talis amor quo tale bonum alteri expetitur & procuratur, non est verus amor, sed fucatus; quia nec verum bonum, sed fucatum, quod alteri cupit. Huiusmodi est amor parentum, qui parum soliciti de æterna salute filiorum, omnem industriam in eo ponunt, vt opus & honoribus sine fine eos cumulent, quæ sæpenumero illis adferunt perniciem. Vnde hic amor verius odium dicendus est, quàm amor: sicut *qui amat iniquitatem, odit animam suam.* Veri amoris est vera bona velle & curare: & quo maiora sunt, eo maiori studio illa velle & procurare: vnumquodque nimirum in suo ordine, & pro sua dignitate.

Psalm. 10.

Duplex bonum Dei: intrinsecũ, extrinsecũ.

101 Porrò bonum quod beati Deo expetunt, duplex est, internum & externum. Internum consistit in eius essentia (quæ omnem perfectionem eminentissimè continet) & personarum ineffabili processione. Externum consistit in eius gloria externa, quæ illi à rebus creatis prouenit. Cum enim ex rebus creatis ei nihil commodi vel voluptatis accedere possit, sola gloria est omne bonum, quod ex illis ipsi possit prouenire & competere. Dupliciter autem res createę illi gloriam adferunt. Primò, Sua specie, eius potentiam, sapientiam, bonitatem, prouidentiam, iustitiam, misericordiam assiduè prædicando. Sicut enim cæli enarrant gloriã Dei, ita etiam quælibet res minima; sed surdi voces istas creaturarum, etsi toto personant orbe, non audiunt. Secundò, Illum cognoscendo, amando, laudando, benedicendo, gratias agendo; quo modo sola natura ratione prædita illi gloriam adfert. In hisce duobus consistit eius gloria externa.

Dupliciter gloria à rebus creatis illi obuenit

Volunt beati Deo omne bonum intrinsecũ.

102 Beati igitur primò & super omnia volunt Deo omne bonum intrinsecum, & omnem gloriam intrinsecam, quam de se apud se supra omnem creaturæ captum plenissimè: infinite, & superessentialiter possidet. Et hic amor quatenus ad hoc bonum se extendit, propriè beatificus est: quia solum hoc bonum est increatum & immensum. Secundo loco volunt illi omnem gloriam extrinsecam: ac Primum quidem eam, quæ prouenit ex vnione hypostatica, & humanitate Christi Domini, in qua maximè omnium ipsius potentia, sapientia, misericordia, & iustitia resplendent. Secundò, Eam quæ illi prouenit ex cognitione, amore, laude, & gratiarum actione omnium beatorum. Tertiò, Eam quæ ex ipso beatorum statu, donis, & ornamentis. Quartò, Eã quæ ex conuersione peccatorum, & operibus iustorum, & vniuersa Ecclesia militante. Quintò, Eam quę ex iustissimis impiorum supplicijs, in quibus eius & maiestatis magnitudo, & iustitiæ seueritas mirè relucet. Sextò, Eam quæ ex vniuersi, & singulatum partium specie, ordine & structura. Septimò, Eam quæ ex totius prouidentiæ, qua mundum regit, ordine. Hanc omnem gloriam illi ardentissime cupiũt, & gratulantur, & eam augeri indies, quantum fieri potest, cupiunt; & vt augeatur, quantum ordo diuinæ prouidentiæ permittit, procurant. Denique propter hanc Dei gloriã cupiunt omnia ista existere & permanere tamquam bona Dei gloriæ eius seruientia.

Et omnem gloriam extrinsecam quæ prouenit Deo ex septem generibus rerũ.

Ex his patet, ad quàm multa se amor Dei in beatis proferat, Extendit enim se ad Deum, & ad omnes creaturas. Ad Deum, propter se; ad creaturas, propter Deum, quatenus videlicet res eius sunt, eique gloriam adferunt. Itaq; hoc amore non ipsæ amantur, sed Deus: quia non vt ipsis benè sit, sed vt ex ipsis Deo bene sit: hoc est, vt ipse ex illis gloriam & honorem capiat.

Sitne hic amor continuus.

103 Petes, Vtrum hic amor sit stabilis, ita vt numquam ab eo in totum vel ex parte cessetur? Respondeo, Certum est, stabilem prorsus & immutabilem esse, qua parte versatur circa bonum Dei intrinsecum, sicut & visio Dei immutabilis est, quia hic amor est prorsus necessarius, nec arbitrij subest libertati. Valdè etiam credibile est, stabilem esse circa gloriam externam, quatenus ea ex varijs rerũ gradibus iam enumeratis capitur: non autem vt ex his vel illis indiuiduis, cum non sit opus singula semper actu considerari. Cum enim illi constanter gradus illos, & gloriam quæ ex illis Deo prouenit, videant; nulla videtur ratio, cur eam non

104 constanter etiam ament, cupiant, & Deo gratulentur.

Ex amore perpetua benedictio.

Ex hoc amore sequitur perpetua benedictio, qua Deo omne bonum voueant & imprecantur, qualem Apoc. 7. audiuit Ioannes in cælo: *Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor, virtus, & fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorum, Amen.* Item: *Regi sæculorum potestas & imperium: Regi sæculorum honor & gloria: Regi sæculorum laus & iubilatio, cōfessio & pulchritudo, sanctitas & magnificentia, benedictio & gratiarum actio.* Item *Benedic anima mea Domino, & omnia quæ intra me sunt, nomini sancto eius. Benedic anima mea Domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius: qui redimit de interitu vitam tuam, qui coronat te in misericordia & miserationibus: qui replet in bonis desiderium tuum,* &c. Rursus omnem creaturam in laudem Dei prouocabunt, sicut tres pueri in camino ignis, Danielis 3. *Benedicite omnia opera Domini Domino, laudate & superexaltate eum in sæcula. Benedicite Angeli Domini Domino, benedicite cæli Domino,* &c. Huiusmodi benedictiones, & laudes, & cantica diuina amor Dei in beatis cum incredibili dulcedine & consolatione in omne æuum eructabit.

Ex his facile intelligi potest, quo ordine amor Dei ad ista omnia se extendat: dupliciter enim ordo in amore spectari potest; Primò, Ex parte bonorum quæ alicui cupimus adesse. Secundo, Ex parte eorum qui amantur, seu quibus illa bona expetuntur. Si priore modo spectetur, eò magis à beatis aliquid amatur, quò magis ad Dei gloriam pertinet, eamque magis illustrat; quia illis tota ratio amandi, seu appetendi talis boni, est gloria Dei. Hoc modo, inter bona Dei externa. Primo loco amanda vnio hypostatica, & Christi humanitas, totumque opus nostræ redemptionis. Secundò, Sanctorum societas, & in hac maximè beatissima Virgo, & quilibet Sanctorum in suo ordine: quiuis enim pro mensura suæ sanctitatis gloriam Dei illustrat. Tertiò, Ecclesia Christi in terris, & peccatorum conuersio. Quartò, Liberatio defunctorum a pœnis purgatorijs, vt Deum modo excellentissimo videant, ament, & laudent. Quintò, Constitutio vniuersi, eiusque renouatio. Sexto, Supplicia impiorum. Posset tamen de duobus istis dubitari, vtrum magis ad Dei gloriam faciat. Verùm nihil attinet minutius id discutere. 105

Ordo in amore Dei dupliciter spectari potest.

Si secundo modo consideretur hic ordo, sic Primo loco amandus Deus, vtpote fons omnium bonorum, quo sublato, neque nos, neque quidquam boni posset esse. Vnde quisque Deum magis amare debet quam se ipsum; quia in ipso tamquam fonte omnis boni præstantius esse habet quàm in seipso. Secundo loco Christi Domini humanitas, quia etiam hæc est causa vniuersalis nostræ salutis, sine qua nemo saluus esse potest. Tertio loco, * Quilibet in ijs quæ ad salutem pertinent, seipsum amare debet: quisque enim est sibi proximus, & sui cura ante omnia cuique est commissa: & ipse amor, cum sit vis vniens, amantem inclinat, vt ante omnia se dilecto vniat, eique se impendat, priusquam de alijs cogitet. Vnde quisque sibi magis æternum salutis bonũ expetere debet, quam cuiuis alteri. *Magis* inquam, appretiatiue & æstimatione: vt si fingamus necessarium esse me excidere vel Petrum, malim Petrum excidere quàm me: & pluris æstimem salutem meam, quàm alterius cuiuslibet. Alij tamen qui me sanctiores & beatiores, magis diligendi obiectiue, seu ex parte boni quod appetitur: quia maiorem illis gloriam appetere debeo, quam mihi; cum mea mensura, quam iustissima Dei sanxit ordinatio, debeam esse contentus, & alijs velle quod eadem lege ipsis est debitũ: alioquin mea voluntas iustitiæ regulæ, & voluntati diuinæ nō esset conformis, quod à statu beatorum est alienum. 106

** Post Deũ & Christũ quilibet seipsum maximè amare debet in ijs quæ ad salutem pertinent.*

Dices, Apostolus ex abundantia charitatis paratus fuit carere sempiterna gloria pro salute Iudæorum, vt multi Patres & Doctores ipsum exponunt ad Romanos 9. ac proinde salutem aliorum suæ saluti prætulit. Ergo amor non postulat, vt quis in ijs quæ ad salutem pertinent, seipsum magis appretiatiuè amet, quàm alios. 107

Respondeo, Salutem nostram & aliorum dupliciter spectari posse, Primo, Vt est bonum Dei, & ad eius gloriam illustrãdam accommodatum. Et hoc modo salus vnius multitudinis præferri potest saluti propriæ (salua tamen charitate & amicitia cum Deo) quia longè magis Dei gloriam illustrat, quàm salus vnius. Secundò, Vt est bonum ipsorũ hominum: quo modo salus propria omnium aliorum saluti est præferenda: & quisque se ipsum magis amare debet, & de se esse magis solicitus, quam de alijs. Ratio est, Quia quando salus sic amatur, sistitur in ipso homine, cui salus expetitur, solumque spectatur vt ipsi bene sit. Itaque hic non est amor Dei, sed proximi; & agitur non de bono Dei,

Salus nostra et aliorum dupliciter spectari potest.

sed

sed de bono proximi: quisque autem sibi est maximè proximus; ac proinde suum bonum maximè quærere debet. Confirmatur, Quia ratio cur proximus sit à nobis amore amicitiæ amandus, & ex tali amore beatitudo illi sit imprecanda, est coniunctio in natura rationali, per quam est capax tanti boni. Sed quisque sibi hac in re est maximè coniunctus, vtpote in hac natura vnus numero, & à se indiuisus. Si enim amare debeo proximum, quia mihi similis in natura; multo magis amare debeo me ipsum, quia ego non mihi similis, sed idem in natura rationali, &c.

Quãdo verò salus proximorum amatur vt bonum Dei, ille amor non est propriè amor proximorum: quia non amantur vt ipsis benè sit, sistendo in illorum bono; sed est amor Dei, cuius bonum & gloria in tali amore quæritur. Mirum autem non est, neque inordinatum, quòd Dei gloriam, & ea quæ illam magis illustrant, nostræ saluti anteponamus; modo tamen alieni simus ab omni peccato, & planè salua nobis stet eius amicitia.

108 Aduerte tamen, neminem ad talem amorem teneri: quia etsi secundum ordinem charitatis regulariter magis debeam velle quod magis ad gloriam Dei facit; id tamen non in omni euentu locum habet, sed solum quando id sine meo damno spirituali fieri potest. Non enim charitas obligat quemquam, immo nec inclinat aut suadet, vt cum detrimento boni sui spiritualis Dei gloriam augeri aut promoueri cupiat: numquam enim charitas ad sui imminutionem inclinare potest.

Charitas nō inclinat vt cum detrimento boni spiritualis proprij consulā alteri.

Nec obstat quòd votum Apostoli fuerit ex inclinatione charitatis: quia Apostolus non volebat excidere à charitate Dei, aut hanc in se imminui pro salute Iudæorum, sed solum volebat carere consortio Christi in cælo, & beatitudine, quatenus est bonum proprium, gloriam & gaudium afferens ipsi homini; idque sub hac volebat conditione, si nimirum id fieri posset absque vllo amoris diuini detrimẽto: quæ conditio erat impossibilis. Fieri enim non potest, vt quis Deum non videns tantum amet, quantum videns. Verum amor in suo excessu multa sæpè impossibilia proponit, vt ardorem suum declaret.

109 Quarto loco amandi sunt beatitudinis socij; cum his enim cuilibet beatorum est maxima coniunctio & societas: quilibet autem qui nobiscum peculiarem societatem & communionem habet, magis amandus est & præferendus, in bonis quæ ad illam communionem pertinent, alijs qui non habent. Deinde quia hi maximè amore & bonis illius status digni. Quintò loco iusti nondum beati: quia hi post beatos amore & bonis diuinis dignissimi. Sextò, Peccatores, qui nihil habent in se amore & bono supernaturali dignum, nisi ratione naturæ rationalis, per quã sunt imago Dei: & quia Deus dilexit illos, & sanguinem suum pro illis fudit.

CAPVT XIV.

Vtrùm amor beatificus patriæ sit eiusdem rationis ac speciei, cuius est amor Dei in via?

110 QVidam putant hos amores esse eiusdem speciei ac naturæ, solum differre quibusdam accidentarijs conditionibus, nempe quòd amor in patria sit in eodem homine paulò intensior, quam in via, & quòd numquam cesset aut intermittat, sicut amor viæ.

Amorē viæ & patriæ differre specie.

Alij verò docent, hos amores specie esse distinctos; ita vt amor patriæ sit non solum intensione, sed etiam natura & specifica ratione perfectior quàm amor viæ. Ita clare & ex professo docet Scotus in 4. dist. 49. q. 5. & obiter in 2. d. 26. q. vnica. Insinuat D. Thomas 2. 2. quest. 24. ar. 7. ad 3. vbi docet charitatem viæ, quantumuis crescat, numquam posse pertingere ad magnitudinem charitatis patriæ; quia hæ duæ dilectiones habent quantitatem diuersæ rationis, eo quod altera sequatur apertam visionem, altera cognitionem obscuram fidei. Sicut, inquit, linea, quantumuis augeatur, non potest vnquam exæquari superficiei, quia hæc duo habent quantitates diuersarum rationum. At quænam est illa quantitas dilectionis patriæ, cui dilectio viæ non potest vllis incrementis exæquari, nisi eminentia & celsitudo naturæ? quod infra magis declarabitur. Eandem doctrinam apertè indicat Caietanus 1. p. q. 82. art. 2. vbi dicit, quòd Deus visus & non visus se habent vt obiecta diuersarum rationum respectu amoris. *Falsum est*, inquit, *quod visum & non visum differant sicut magis & minus in eadem specie; imò differunt sicut res diuersarum rationum obiectiuarum: ita vt Deus visus sit obiectum diuersæ rationis obiectiuæ, à seipso cognito citra visionem.* Idem docet Syluester Ferrariensis lib. 3. contra Gentes cap. 62. §. Pro solutione. & Capreolus in 1. d. 1. q. 3. Gabriel in 3. dist. 31. qu. vnica, dub. 2.

Hanc sententiam ego omnino veram esse sentio, eamque S. Augustinus varijs locis insinuat. Libro enim De spir. & littera cap. 36. sic ait: *Quis existimare audeat, cum eo peruentum fuerit quod ait, Vt cognoscam sicut & cognitus sum, tantam Dei dilectionem fore contemplatoribus eius, quanta fidelibus nunc est, aut vllo modo hanc illi tamquam de proximo comparandam?* Vbi insinuat, illam dilectionem incomparabiliter fore maiorem & præstantiorem. Sequitur: *Porro si quanto maior notitia, tanto maior erit dilectio, profecto nunc quantum inest dilectioni, tantum nunc perficiendæ iustitiæ deesse credendum est.* vbi apertè asserit dilectionem patriæ tantum superare dilectionem viæ, & iustitiam quæ in patria perficienda est, tantum superare iustitiam viæ (loquitur de actuali iustitia) quantum notitia patriæ superat notitiam viæ. Et infra: *Cum peruentum fuerit ad speciem, procul dubio & ipsa dilectio nō solum supra quam hic habemus, sed longè supra quam petimus, & supra quam intelligimus erit.* vbi rursus indicat illam incomparabiliter fore maiorem. Et infra dicit, *illa supereminentissima perfectione charitatis Dei, omnes motus terrenæ libidinis absorbere & consumi.* 111

Probatur ex S. Augustino.

Idem lib. De corrept. & gratia cap. 10. dicit, *Summæ beatitudinis plenitudinem esse præmium perseuerantiæ*; Eamque in eo consistere, *Vt magna per Spiritum sanctum data abundãtia charitatis Dei, cadere vlterius omnino non possint.* Sanè si dilectio patriæ est eiusdem rationis cum dilectione huius vitæ, solumque differt continuatione; quomodo illa dicitur esse longè maior & sublimior quàm possimus petere aut intelligere? quomodo eius perfectio est supereminentissima? quomodo abundantia dilectionis, quæ illi datur, est præmium perseuerantiæ, facit beatum, & immunem ab omni lapsu?

Eadem sententia probatur ratione. Primò, In statu beatitudinis non minus debet eleuari voluntas in Deum quàm intellectus, sed pari modo & æquè eminenter & admirabiliter: sed intellectus eminentissimo modo eleuatur, ita vt mens humana non possit capere, qua ratione talis modus sit possibilis; ergo pari modo debet eleuari voluntas. Atqui dilectio huius vitæ non videtur valde mirabilis, nec adeo sublimiter in Deum eleuat, vt magnam admirationem mouere queat, nec est sublimior quàm possimus petere aut intelligere. Ergo dilectio patriæ respondens visioni longè est sublimior dilectione viæ. 112

Probatur ratione. Voluntas nō minus debet eleuari quā intellectus.

Secundo, Quantò maior est notitia, tantò maior erit dilectio, vt S. Augustinus ait. Atqui notitia patriæ incomparabiliter superat omnem cognitionem viæ: ergo etiam dilectio patriæ superat incomparabiliter dilectionem viæ. Hæc enim pari passu procedere debent.

Lib. De spiritu & litera c. 36.

Tertiò, Si illæ dilectiones essent eiusdem rationis ac naturæ, sequeretur plurimos viatores (saltem ad tempus aliquod, dum sunt in contemplatione rerum diuinarum) habere æque perfectam dilectionem, ac habent beati; imò lõge perfectiorem, quia longe intensiorem. Perfectio enim in qualitatibus eiusdem speciei spectatur maxime ex intensione graduali, ita vt illa iudicetur absolute perfectior, quę est intensior. Duratio & continuatio nihil addit perfectionis. Illud sequi manifestum est. Sunt enim innumeri beati (quales sunt pueri post Baptismum defuncti, & alij qui parum boni fecerunt) quibus habitus charitatis est exiguus, verbi gratia decem graduum; & plurimi viatores, quibus habitus charitatis est decuplo vel centuplo maior, nempe centum vel mille graduum. Vtrique autem possunt operari secundum totam latitudinem habitus: beati tamen non possunt illam excedere. Itaque amor beatorum erit vt decem, amor viatorum erit vt centum vel mille, ac proinde decuplo vel centuplo perfectior intrinsece & substantialiter, quam amor beatificus. Nec refert quòd amor beatorũ semper perseueret; quia hoc non facit illum intrinsece perfectiorem; sicut calor vt decem non ideo intrinsecè est perfectior,

fectior,

fectior, quia firmiter alicui corpori inhæret; nec ideo comparari potest in perfectione cum calore vt centum infirmè inhærente. Atqui valdè absurdum videtur, beatos imperfectione dilectionis superari à viatoribus. Absit, absit, vt ibi tam miserè summum illud bonum clarè visum diligatur. Si enim ita est, quomodo abundantia dilectionis illos ibi reddit beatos, & ab omni lapsu tutos? quomodo perfectio illius dilectionis iuxta Augustinum est supereminentissima, cum longè perfectior sit dilectio viatorum, saltem pro eo tempore quo dediti sunt contemplationi?

113 *Habitus charitatis in hac vita non potest habere supremũ suũ actũ, quia non habet statum connaturalem.*

Nec obstat quòd habituale donum charitatis in plurimis viatoribus longè perfectius & intensius sit, quam in plurimis beatis (quamuis hi non possint illud amittere, illi possint) quia hoc donum in hac vita non potest habere supremum suum actum, eò quòd sit coniunctum cognitioni obscuræ, quæ non proponit obiectum condigne & adæquatè illi habitui, sed longe inferiori modo; vnde etiam actum inferiorem elicit. In patria habet actum sublimissimum sibi commensum & adæquatum, quia hoc donum coniunctum visioni claræ, qua obiectum illi condigne proponitur: vnde in hac vita non habet suum statum connaturalem, sed est veluti planta in solo alieno depacta, quæ in fructibus suis degenerat: nec potest excellentissimos fructus proferre ob soli ineptitudinem & indispositionem. Tale solum est anima per fidem ambulans, & in ænigmate, seu obscura similitudine Deum cognoscens. Solum eius natiuum est mens diuino lumine illustrata, & clarè Deum contemplãs, quia lumen gloriæ est illi connaturale. Hinc fit vt vnus gradus huius doni coniunctus lumini gloriæ possit perfectiorem & sublimiorem actum producere, quam mille gradus coniuncti notitiæ fidei: neque possit vlla dilectio huius vitæ, etiãsi in infinitum crescat, pertingere ad perfectionem infimæ dilectionis patriæ, vt rectè docet Scotus in 4. d. 49. q. 5. Quia, vt inquit S. Thomas, hæ dilectiones habent quantitates seu perfectiones diuersi generis. Simili modo scientia humana, quantumuis crescat in suo genere, numquam poterit pertingere ad æqualitatem scientiæ angelicæ, quia hæc est superioris ordinis.

114 Neque mirum videri debet, si dicamus habitum charitatis posse producere actus diuersi ordinis circa idem obiectum: quia se habet instar potentiæ, quæ pro diuersa applicatione obiecti, vel etiam pro sua libertate, potest circa idem obiectum diuersos specie actus producere. Potest enim voluntas circa Deum naturali ratione propositum elicere actum amoris absolutum, quo diligat illum super omnia; & alium inferiorem, quo diligat illum non super omnia; qui actus sunt diuersæ rationis & speciei.

Quartò, Amor Dei per fidem cogniti est diuersæ speciei, & superioris ordinis, quam sit amor eiusdem Dei cogniti per rationem & doctrinam humanam: alius enim specie amor illi cognitioni respondet, alius huic. Ergo multò magis amor Dei clarè visi erit superioris ordinis, & diuersæ speciei, quam amor eiusdem obscurè cogniti. Longè enim magis visio superat fidem in ordine ad proponendum obiectum, & excitandum amorem, quam fides notitiam naturalem. Non enim videtur magna discrepantia inter apprehensionem Dei per rationem naturalem, & instructionem humanam, & apprehẽsionem eiusdem per fidem diuinam. Nec refert quòd amor ex fide sit supernaturalis, sicut est amor ex visione, ac proinde videantur eiusdẽ speciei; quia amor ex visione est longè magis supernaturalis, vtpote ordinis diuini. Inter enim supernaturalia sunt varij gradus, cùm aliud alio magis minusve naturę vires superet. Amor ex fide est in infimo actuum supernaturalium ordine, amor ex visione in summo.

115 Quintò, Iuxta S. Thomæ doctrinam Angeli diuersæ speciei habent etiam cognitiones circa idem obiectum diuersæ speciei: ac proinde etiam amores his cognitionibus adæquati, sunt diuersæ speciei. Quæ enim est proportio inter naturam & naturam, eadem est inter potentiam & potentiam, & inter actus potentiæ adæquatos. Atqui multo maior est discrepantia inter visionem & fidei notitiam, quam inter cognitionem Angeli superioris & inferioris: ergo etiam inter amorem qui est ex visione, & qui ex fide, est maior discrepantia quam inter amores Angeli superioris & inferioris; ac proinde specifica.

Sextò, Gaudium de bonis Dei in patria, longè est excellentius, quam possit esse in via. Incredibile enim est, ibi Beatos non magis gaudere de bonis Dei & ipsius gloria, quam viatores in terris. Si enim non ita est, quomodo gaudium ibi excludit omnem tristitiæ motum? quomodo dicitur seruo fideli, *Intra in gaudium Domini tui?* Si verò gaudium erit ibi incomparabiliter maius, etiam amor maior erit: quia tantum gaudebunt, quantum amabunt; gaudiũ enim ex amore resultat, eique commensuratur. Tantum quisque gaudet de bono obtento, quantum illud amat.

Septimò, Aliter afficit bonum obscure & sub aliena specie propositum; aliter clare ac in propria specie ostensum. Longe enim pluris æstimatur, & maiorem mouet admirationem, quando clarè & in propria specie cernitur: ergo magis etiam & dignius amatur, ita vt amor appretiatiuè & æstimatione sit maior. Sicut si quis solem numquam vidisset, & de eius pulchritudine tantum audisset, longè pluris illum æstimaret, & magis amaret, quando eum videret, quàm ante fecerat. Non possumus in hac vita Deum apprehendere, prout est in se; sicut neque is, qui ab ortu cæcus est solem; sed tantum ex creaturis rudem eius speciem concipimus. Vnde totum quodammodo nouimus, & totum ignoramus. Nouimus obscurè, confuse & sub aliena specie: sicut cæcus nouit solem. Ignoramus qualis in seipso sit: nec vllo modo possumus id concipere. Sicut ergo Deus ita confusè & sub aliena specie cognitus valde imperfectè format nostrum conceptum quo illum apprehendimus, eique imperfectam speciem in ratione cognitionis & imaginis tribuit; ita valdè imperfectè format nostrum amorẽ, eique speciem imperfectam tribuit. 116

Octauò, Amor patriæ est præmium & merces, vt ex Augustino ostensum; ac proinde se habet instar termini. Amor viæ est meritum, & via qua ad terminum tenditur. Atqui præmium & meritum, via & terminus sunt diuersæ rationis. Præmium enim debet esse longè perfectius quam meritum, & terminus quam motus ad terminum.

Nonò, Probabile est, essentiam beatitudinis consistere potissimum in amore Dei: si ergo amor Dei in via est eiusdem speciei ac in patria, sequitur, hominem in via habere essentialem beatitudinem, ac proinde reuerà esse beatum; quod non est dicendum.

Decimò, Denique amor in patria est omnino necessarius, & totum exhaurit appetitum, ita vt homo nihil nisi ex vi illius, aut illi consentaneè appetere vel amare possit. In via est omnino liber, multosque secum admittit inordinatos affectus. Atqui actus liber & actus necessarius stante pleno rationis iudicio sunt diuersæ speciei. Liber enim talis est naturæ, vt potentia ad eum maneat indeterminata, & secundum se indifferens, ita vt tam facile possit se flectere ad contrarium, quàm se flexit ad illum. Quod ex eo prouenit, quòd non impleat capacitatem voluntatis, nec eam plene actuet tamquam quid imperfectum ac potentiæ insufficiens; vnde ipsa aliorum actuum manet capax, & potest illum relinquere. Actus verò necessarius eius est naturæ & conditionis, vt potentia ad illum sit determinata, tãquam ad integrum & plenum suum bonum intrinsecum. Vnde implet eius capacitatem, ita vt ad nullum alium amorem inclinet, nisi qui huic sit subordinatus. Quod sanè indicat, esse ingens discrimen naturæ in ipsis actibus. Cõfirmatur a simili in actibus intellectus. Actus enim intellectus qui totam ipsius capacitatem circa aliquod obiectum implet & exhaurit, plurimum distinguitur specie ab eo qui non implet. Ergo similiter actus voluntatis qui totam capacitatem voluntatis implet, specie distinguitur ab eo qui non implet. 117 *Actus liber & necessarius, stante pleno rationis iudicio, differũt specie.*

Nec obstat quòd affectio quæ initio est necessaria, possit eadem manens fieri libera, & contrà: quia id fieri non potest stante pleno rationis iudicio vtroque tempore. Affectio enim seu amor qui ab initio est liber, non potest fieri necessarius, nisi iudicium rationis impediatur; ita vt non possit considerare in obiecto rationem cur possit non appeti, saltem hic & nunc, sicut antea poterat. Quando enim id non potest considerare, tunc apprehenditur obiectum vt hic & nunc necessarium, ac proinde voluntas ad eius amorem determinatur & constringitur. Arctatur enim tunc amplitudo & capacitas voluntatis per angustias intellectus, ad obiectum illud particulare, eiusque amorem, contra naturæ suæ conditionem. Simili modo quando affectio, quæ prius erat necessaria, fit libera, iudiciũ rationis (quod ante erat impeditum) soluitur vt possit considerare in obie- 118 *Idem actus voluntatis quo modo possit ex libero fieri necessarius, et contra.*

cto

ctorationem cur possit non appeti. At nullo modo fieri potest constante pleno rationis iudicio, vt idem actus ex libero fiat necessarius, vel contra; quia idem actus non potest amplitudinem voluntatis implere, & non implere. Hæc tamen intelligenda sunt seposito impulsu physice prædeterminante, de quo modò non disputamus.

Id fieri nequit constante plena rationis iudicio.

119 Ex his concludo, amorem Dei in patria esse incomparabiliter excellentiorem, quàm possit esse vllus amor in via: neque hunc amorem, etiamsi crescat sine fine, posse vmquam exæquari amori patriæ, qui tam sublimis, diuinus, & admirabilis est, quàm ipsa visio; & tantum superat omnem amorem viæ, quantum visio omnem viæ cognitionem. Nunc respondeamus ad ea quæ contrà obijci possunt.

Primò obijci potest ex Apostolo 1. Corinth. 13. *Charitas numquam excidit*. Ibidem tamen docet, fidem euacuandam propter imperfectionem. Atqui si charitas hic esset imperfectioris naturæ quàm in patria, excideret; quia mutaretur in aliam, sicut cognitio fidei excidit, dum mutatur in visionem.

Quo modo charitas nũquam excidat.

Respondeo negando minorem. Dicitur enim charitas *numquam excidere*, non quòd non mutetur in perfectiorem (de actu loquor cum Apostolo, non de habitu) sed quia semper etiam in illo statu beato, vere & proprie diligemus Deum & proximum, eritque verissima & propriissima dilectio & charitas: quamuis longe perfectior quam in hac vita. Non tamen ibi cognoscemus obscure per fidem, nec erit ibi cognitio fidei obscuræ. Hoc sensu dicitur *fides euacuanda*, non charitas. Neque ad hoc vt charitas dicatur numquam excidere, opus est vt maneat eadem numero vel specie: sed abunde satis est, vt maneat aliquis actus charitatis in Deum & proximum, qui proprie dicatur dilectio, siue ille sit eiusdem speciei ac dilectio viæ, siue diuersæ.

120 Secundò obijcitur: Amor tendit in obiectum vt est in seipso extra intellectum: sed cognitio tendit in illud vt recipitur quodammodò in intellectu, vt sæpè docet diuus Thomas; ergo nihil refert ad amorem an obiectum cognoscatur perfectè, an imperfectè, quia tendit semper in obiectum, vt in se est perfectum. Confirmatur Primò, Quia etsi non possimus Deum cognoscere, vt est in se; possumus tamen illum amare, vt est in se. Ergo etiamsi cognitiones viæ & patriæ multum distinguantur, non tamen amores. Confirmatur Secundò, Quia eadem bonitas est vtriusque amoris obiectum formale. Ergo eamdem tribuit speciem. Confirmatur Tertiò, Quia cognitio non est ratio formalis, sed solum conditio & veluti applicatio obiecti. Atqui diuersa applicatio non mutat speciem. Ergo, &c.

Sicut amor ita etiam cognitio tẽdit in obiectum vt est in se.

Amori magis conuenit tendere in obiectũ, vt est in intellectu, quàm cognitioni.

Respondeo, Eodem sensu quo amor dicitur tendere in obiectum prout est in se extra intellectum, etiam cognitio tendit in illud vt est in se extra intellectum. Omnes enim quicumque conantur rem intelligere, cupiunt scire quid & qualis sit res in seipsa vt est extra intellectum, non qualis sit in intellectu, aut quale esse ibi habeat. Imò amor magis videtur tendere in rem prout est in intellectu, quàm cognitio; quia amor nullo modo potest in rem amatam tendere, nisi res illa iam sit in intellectu, & ab intellectu voluntati proponatur: neque voluntas potest illam sub altiori ratione amare, quam intellectus ei ostendat. Itaque obiectum amoris ab intellectu quodammodo vel contrahitur, vt cum illud infra suam dignitatem apprehendit, & sic apprehensum proponit voluntati; vel extollitur & amplificatur, vt cum illud supra suam dignitatem concipit. Hinc fit vt bona spiritalia, vt virtutes Christianæ, & cælestis gloria, parum amentur; bona temporalia, vt honores, diuitiæ, voluptates, plurimum: quia res amantur prout ab intellectu apprehenduntur. Magis itaque competit amori ferri in rem vt est in intellectu, quam cognitioni, quia ante cognitionem res non debet esse in intellectu, sed extra & in seipsa.

121 Nec obstat ille modus loquendi S. Thomæ: tantũ enim illo significatur, cognitionem fieri per quamdam assimilationem intellectus cum obiecto, seu per hoc quòd in intellectu formatur quædam imago rei intellectæ; amorem verò non per imaginem rei, sed per impulsum in rem illam foris existentem. Quæ omnia vera sunt: sed nullo modo probant cognitionem non tendere in rem vt est in seipsa, aut amoris obiectum non modificari ab intellectu. Etsi enim cognitio fiat per quamdam rei imaginem, illa tamen imago non repræsentat rem, vt est in intellectu, sed vt est in seipsa. Quanti autem referat ad rationem amoris, sitne perfecta an imperfecta cognitio obiecti, suprà satis ostensum.

Quo sensu cognitio dicatur tendere in obiectum prout est in intellectu.

122 Ad Primam confirmationem, Nego antecedens. Sicut enim illum amamus vt in se est, ita etiam cognoscimus vt in se est. Vbi aduerte, illum loquendi modum dupliciter posse intelligi. Primò, Vt dicatur amari vt in se est, quia amatur ratione bonitatis & perfectionis, quam in se habet: & hoc modo etiam cognoscitur vt in se est; quia cognoscuntur de illo (etsi confusè & obscurè) eæ perfectiones, quæ re vera illi insunt: alioquin si ex parte rei non inessent, illa cognitio non esset cognitio Dei, sed error. Secundò, Dicitur amari vt est in se: quia condignè & proportionate suæ bonitati, quam ex parte rei habet. Et hoc sensu non potest amari in hac vita vt est in se; sed longe inferiore modo, prout est in intellectu. Eodem sensu non potest in hac vita cognosci vt est in se, quia nulla cognitio potest illum digne (id est conceptu proprio, distincto & claro) repræsentare, & menti ostendere. Cum dico, illum condignè repræsentari, cognosci, amari; loquor de condignitate non æqualitatis, sed summæ proportionis, quæ inter Deum & creaturam dari potest. Itaque sicut cognitio Dei huius vitæ longissimè est infra eius dignitatem, & ideo non dicitur cognosci vt in se est: ita etiam amor.

Sicut amamus Deum vt in se est, ita & cognoscimus.

Ad Secundam confirmationem. Eadem quidem bonitas est vtriusque amoris obiectum, sed hæc alio modo proponitur in via, alio in patria. In via obscurè, & sub conceptu quodam generali: in patria clare, & sub propria specie. Vnde in vita tota quodammodò scitur, & tota ignoratur. Scitur confuse & obscure; ignoratur qualis sit in propria specie: quæ diuersitas proponendi mutat rationem formalem obiecti. Dum enim ostenditur clarè qualis sit in propria specie, perinde æstimatur, & afficit voluntatem, ac si noua bonitas, quæ antea ignorata fuit, ostenderetur.

Diuersitas proponendi mutat rationem formalem.

Ad Tertiam confirmationem. Etsi cognitio non sit ratio formalis obiecti, tamen redundat in illam, ita vt ex diuerso modo cognoscendi, diuersum obiectum formale resultet: hinc Deus clarè visus, & obscurè confuseque cognitus habet rationem diuersam obiecti formalis, vt rectè docet Caietanus supra. Nec refert quòd cognitio dicatur conditio tamquam applicatio obiecti; quia est talis conditio & applicatio, vt essentialiter ad amorem sit requisita, non minus quàm ipsum amoris obiectum. Vnde non minus variat rationem formalem obiecti, quàm diuersa bonitas obiecti.

123 Obijcitur Tertiò, Contemplatiui docent, amorem esse sublimiorem cognitione in hac vita, & altius in Deum assurgere quam cognitionem, & ingredi in abdita & arcana Dei, cognitione foris manente.

Respondeo, Amorem quidem esse in hac vita præstantiorem cognitione, non physica entitate, sed morali æstimatione; quia amor facit iustos & amicos Dei, & tribuit ius vitæ æternæ, & hac ratione potest dici sublimior: non autem quòd magis in Deum eleuet voluntatem, quam cognitio intellectum. Dicitur amor intrare cognitione foris stante, quando Deum contemplamur per omnium rerum negationem, tamquam omni perfectione conceptibili eminentiorem, de quo modo cognoscendi tractat Dionysius ex professo libro de mystica Theologia. Tunc enim cognitio dicitur foris manere, quia non concipit Deum sub aliqua forma, vel specie positiua, prout est in se: sed per omnis speciei conceptibilis negationem, ac proinde occupatur circa ea quæ foris sunt, ea negando de Deo, tamquã omnibus eminentiore. Amor dicitur intrare, quia penetrat ad amandum id quod sub propria specie concipere nõ possumus, eique se immergit, & fruitur eius dulcedine. Idipsum tamen concipitur cõfuso modo per negationem, tamquam nihil eorum quæ cõcipi a nobis possunt, sed omnibus infinitè excellentius. Et sic amor non intrat profundius, quàm cognitio absolutè, sed solum quàm cognitio per affirmationem. Etsi enim possimus Deum excellentius amare, quam eum cognoscimus per affirmationem, non tamen quàm per negationem.

Quo modo amor dicatur intrare, & cognitio stare foris.

CAPVT

CAPVT XV.

De gaudio Beatorum, quid & quale sit: & ad quæ se extendat?

124 EX amore sequitur gaudium, tamquam complementum motuum animi, & vltima perfectio. Eo enim obtento, quiescit animus, nec amplius quid desiderat. Sicut in corporibus est impetus ad proprium locum, quò cùm peruentum fuerit, est quies in loco, nec vlteriùs tenditur: ita in spiritibus, & animabus cognitione præditis, est amor proprij boni & desiderium; & obtento illo bono est quies vitalis in eo, nec vlteriùs tenditur. Sicut tamen impetus detinet corpus in loco tamquam in proprio bono, ne facilè possit ab eo diuelli: ita amor detinet animum in bono obtento, ne illud amittat, & dulcedine præsentiæ eius priuetur. Aduerte tamen, gaudium non propriè dici quietem in bono, aut quieti comparari: quies enim est cessatio à motu, ac proinde priuationem motus insinuat; gaudium verò non consistit in cessatione à motu, vel in motus priuatione. Dicitur tamen esse quies in bono, non quod formaliter quies sit; sed quia ex eo quies sequitur, eique est coniuncta: nam obtento bono & gaudio, cessat motus desiderij & prosecutionis, nec vlteriùs tenditur. Itaque concomitanter quies dicitur.

Gaudiū formaliter nō est motus prosecutionis, sed vitalis suauitas ex amore ad præsentiam boni resultās.

Formaliter autem consistit in quadam vitali suauitate, quæ ex amore ad præsentiam boni amati per modum passionis resultat. Sicut enim corpora, cum ad suum locum naturalem peruenerint, ex eius coniunctione bene afficiuntur: ita spiritus obtento bono amato, ex eius præsentia & coniunctione (quæ fit per sensum, vel intellectum) bene afficiuntur. Sed illa corporum affectio non est vitalis, nec ab illis sentitur: hæc spirituum vitalis est, & sentitur. Itaque gaudium non est appetitio aliqua, vel prosecutio boni, sed est vitalis quædam suauitas ex amore ad præsentiam boni amati in anima resultans; ac proinde se habet in modum passionis: quia posito amore & præsentia seu coniunctione boni amati, gaudium non est liberum, sed necessariò emicat; neque potest tolli, nisi sublato amore: qui tamen facilè tollitur in hac vita, mutatur consideratione. Verùm vt hæc meliùs intelligantur, Notandum est, sicut diuersis cibis corporis sunt diuersi sapores, quibus sensus gustandi variè delectatur; ita diuersis rebus quæ sub cognitionem cadunt (quibus intellectus tamquam cibis suis pascitur) esse diuersas pulchritudines, & veluti sapores spiritales & intellectiles, quibus perceptis mens variè delectatur. Singulæ enim habent speciem seu pulchritudinem intelligibilem, quæ cuique est veluti proprius sapor ac dulcedo, qua, dum intelliguntur & veluti gustantur, mentem ac palatum animæ oblectant: intellectus enim est animæ oculus, quo omnium rerum species & pulchritudines cernit; & palatum, quo omnium dulcedinem degustat.

Pulchritudo rei cuius que est veluti sapor & dulcedo eius.

125 In delectatione gustus quatuor concurrunt, nempe sapor seu dulcedo cibi, facultas gustandi qua cibi dulcedo percipitur amor illius dulcedinis, seu propensio affectus in illam, & oblectatio quæ ex sensu seu perceptione dulcedinis & eius affectu oritur. Pari modo in delectatione mentis quatuor concurrunt: pulchritudo rei, facultas intelligendi qua illa pulchritudo cognoscitur, affectus & complacentia qua illa amatur, & oblectatio quæ ex illa cognitione & affectu erga illam oritur. Quòd enim affectus seu amor sit necessarius, patet; quia dulcedo cibi gustu percepta non delectat, si affectus abhorreat. Simili modo nec pulchritudo rei intellectu percepta pariet gaudium, si affectui sit exosa. Hinc dæmones, etsi maximam cognitionem rerū habeant, & rerum pulchritudinem videant; nihil tamen inde gaudij vel oblectationis capiunt: quia illam oderūt, & penitus extinctam vellent. Sicut enim Deum oderunt pessime, ita omne id in quo gloria Dei quoquo modo relucet.

In delectatione quatuor cōcurrunt.

Ex his vtcumque intelligi potest, quid sit gaudium, & quænam eius causæ. Est enim vitalis quædam dulcedo, ex vitali perceptione dulcedinis seu bonitatis rei amatæ in anima resultans. Vnde gaudium & delectatio non sunt cōcipienda per modum appetitionis vel prosecutionis obiecti, sicut amor & desiderium: sed in modum passionis ex amore & apprehensione obiecti præsentis vitaliter in anima resultanns. Est enim gaudium dulcedo vitalis animæ seipsa formaliter animam oblectans, & miro dulcedinis sensu perfundens. Porrò gaudium & oblectatio in proposito non distinguuntur, nisi vt magis & minùs commune, vt docet S. Thomas 1.2.q.31.a.3. Nomen enim oblectationis latiùs patet, cùm etiam in sensibus locum habeat, sicut & voluptas. Gaudium solùm est partis rationalis.

Distinctio gaudij & oblectationis.

126 Eius causæ sunt quatuor: Boni præsentia, amor huius boni, cognitio illius præsentiæ, & ipsa anima. Præsentia boni requiritur, quia gaudium est de bono quatenus aliquo modo apprehenditur vt præsens, seu obtentum, siue in re, siue in spe. Si enim consideretur vt absens & nondum habitū, oritur non gaudium, sed desiderium. Bonum præsens dicitur esse obiectum gaudij, non quòd gaudium per se circa illud occupetur sicut cognitio, amor, desiderium; sed quia cognitio & amor, quæ essentialiter in gaudio includuntur, vel illi supponuntur, circa illud occupantur. Gaudium enim est vitalis dulcedo orta ex bono præsenti cognito & adamato, seu ex amore & cognitione illius boni. Itaque sicut illud bonum tribuit speciem amori & cognitioni; ita etiam gaudium ab eo suam speciem trahit, licet non eodē prorsus modo. Secundò, Etiam amor illius boni, & præsentiæ eius requiritur, vt patet ex dictis; quia sine amore non reputatur esse bonum, ac proinde non potest esse causa gaudendi. Vnde etiamsi quis possideret totum mundum, idque clarè cerneret; si tamen huic possessioni non afficeretur amore, nihil inde perciperet gaudij. Tertiò, Cognitio quoque boni & illius præsentiæ est necessaria. Sicut enim nil incognitum amari potest; ita nihil incognitum oblectare. Quartò, Denique ipsa anima tamquam vitale subiectū gaudij requiritur, ex quo & in quo vitaliter excitatur. Ex quibus constat singulas hasce causas adeò necessariò ad gaudium concurrere, vt si vel vna desit, gaudium nullo modo constare possit. Hæc de gaudio in genere.

Causæ gaudij quatuor. Præsētia boni, amor illius, cognitio præsentia, & ipsa anima.

Nunc transeamus ad gaudium Beatorum, illiusque eminentiam & magnitudinem consideremus. hæc duplici ratione expendi potest. Primò, Considerando eminentiam & sublimitatem causarum huius gaudij. Secundò, Considerando excellentiam & multitudinem bonorum de quibus simul gaudent. 127

Magnitudo gaudij Beatorum dupliciter expensa? Primò ex sublimitate causarum; Secundò, ex multitudine & præstantia bonorum.

Gaudium beatificum tam est sublime, supernaturale, & admirabile, quam visio diuinæ essentiæ, & ipse amor beatificus. Hæc enim omnino paria sunt, & inter se commensa, tum perfectione intensiua, tum eminentia naturę, seu perfectione specifica. Tantum amant, quantum vident: & tantum gaudent, quantum amant. Confirmatur; Quia magnitudo delectationis & gaudij ex tribus pensanda est: nempe ex magnitudine boni quod obtinetur; ex perfectione potentię qua percipitur; ex magnitudine amoris quo amatur: nam eo maior est delectatio, quò maius est bonū quod delectat, & potentia quę illud percipit, & amor quo illi inhæremus. Atqui hęc omnia in gaudio beatifico sunt summa. Obiectum enim quod delectat est infinitę bonitatis, pulchritudinis & dulcedinis; omnem in se bonitatem, pulchritudinem, & dulcedinem rerum omniū in se complectens. Potentia quæ illud percipit & gustat, est suprema; nempe intellectiua, supremo modo per lumen gloriæ eleuata & corroborata. Amor quoque quo illi inhęretur, summus est & sublimissimus. Ergo ex omni parte gaudiū beatificū est summum & eminentissimum: tantumque superat omnia huius mundi gaudia, quę vel per sensum, vel intellectum capiuntur, quantum visio patriæ cognitionem viæ, & sensuum apprehensionem: & quantum bonum infinitum superat bonum finitum. Est enim gaudium illud infinite maius & suauius quam omnia gaudia huius vitæ. *Infinitè* inquam, non intensione graduum, sed comparatiuè & æstimatione: adeò vt, etiamsi omnia gaudia mundi, omnesque sensuum oblectationes, quæ in hac vita possunt haberi, simul in vnum confluerent, & augerentur sine fine; nūquam tamen gaudio Beatorū exęquari possent: quia hoc gaudiū est superioris ordinis, vtpote diuini, ac proinde eius dulcedo est longè alterius ordinis, quā dulcedo gaudiorū huius vitę: nec vllo modo potest hæc illi exęquari: sicut cognitio huius vitæ quantumuis in suo ordine excrescat, numquam potest exæquari cognitioni patriæ, sed infinitè semper manet inferior. Itaque gaudium patriæ magis superat omne gaudium huius mundi, quàm totus Oceanus modicam

Magnitudo gaudij & delectationis ex tribus æstimanda.

Gaudiū patria ad omnia gaudia huius vitæ est instar Oceani ad vnam guttam.

lacunam, imò quàm vnicam guttam. Gutta enim multiplicatione ita crescere potest, vt exæquet Occeanum: quia hæc sunt eiusdem rationis, & solum differunt quantitate. Atqui gaudia huius vitæ, etiamsi infinities congeminentur, ac multiplicentur, numquam possunt exæquare gaudium patriæ: quia diuersæ rationis ac dulcedinis: sicut diuersæ rationis est gaudium quod quis percipit ex eo quòd sustineat personam regiam in scena, & quod percipitur ex dono veri Regni.

128 Idem clarius adhuc patebit, si consideremus eminentiam, multitudinem, & firmitatem bonorum de quibus gaudent. Primum enim & super omnia gaudent de bonis Dei intrinsecis, quibus ipse infinite cumulatus est: nimirum quia vident illum esse infinitæ potentiæ, & sapientiæ, & bonitatis, & pulchritudinis: vident esse immensum & æternum; esse omnium conditorem, omnium finem, omnium exemplar, omnium conseruatorem: vident omne bonum, omnem pulchritudinem, dulcedinem gloriam, beatitudinem in ipso affluentissime contineri: eoque magis gaudent, quòd videant illum hæc omnia possidere eminentissimo modo, nempe sub vnica simplicissima Deitatis forma. Ex horum consideratione, quæ fit visione beatifica, incomprehensibile gaudium concipiunt. Sicut enim Deum incomparabiliter amplius amant, quam seipsos: ita incomparabiliter magis & dulcius gaudent de ipsius bonis, quam de tota sua ipsorum beatitudine. Hoc tamen gaudium quod ex consideratione suæ beatitudinis percipiunt, incomparabiliter maius est, quàm omnia gaudia huius mundi: quia bona illius status sunt infinite præstantiora, quam bona huius vitæ, neque sunt temporalia, sed æterna. Quòd si gaudium quod Sancti de sua beatitudine habebunt, sine comparatione, & quasi infinities maius est, quàm omne gaudium huius vitæ; quam ingens & incomprehensibile erit illud gaudium, quod incomparabiliter gaudio propriæ beatitudinis maius erit? Vnde merito dicitur illis: *Intra in gaudium Domini tui:* quia velut in abyssum & pelagus quoddam gaudiorum intrabunt, eoque cingentur vndique, & æternum in eo habitabunt.

De quibus bonis gaudeant.

1. De bonis Dei intrinsecis.

Matth. 25.

129 Secundò, Gaudebunt de omnibus bonis Dei extrinsecis; eo ordine & gradu de singulis, quo gloria Dei in ipsis obscurius vel illustrius relucet. Gaudium itaque Primò loco eis erit de gloria Dei, qua percipit ex humanitate Christi, & vnione hypostatica. Secundo, de gloria quam habet ex perpetua laude, & benedictione, & gratiarum actione Sanctorum omnium. Tertio, de gloria, quæ illi prouenit ex ipso statu Beatorum, & splendore illius ciuitatis. Quartò, de gloria quæ illi obuenit ab Ecclesia in terris militante, eiusque admirabili structura & gubernatione. Quintò, de gloria quæ ab ijs qui expiantur sub terra igne purgatorio. Sextò, de gloria ex structura vniuersi, & pulchritudine rerum singularum. Septimò, de gloria quæ ex pœnis impiorum, quas in carcere diuinæ iustitiæ sustinent, & in omnē æternitatem sustinebunt. De hac multiplici Dei gloria multiplex & ineffabile est illis gaudium, & oblectatio talis, qualem nemo in hac vita sentire potest. Atque totum hoc gaudium, tota hæc oblectatio & dulcedo ex amore erga Deum prouenit. Nihil hic habet amor sui vel proximorū: totum diuinum est, & charitatis diuinæ. Sicut cum filius regis gaudet de potentia, sapientia, opibus, & gloria sui patris, absque vllo intuitu sui commodi vel honoris, sed solius patris causa: hoc gaudium ex solius patris amore prouenit, neque vllo modo interuenit amor proprius.

2. De bonis Dei extrinsecis.

Septem gradus gloriæ Dei extrinsecæ.

De hoc gaudio ita S. Anselmus Prologij cap. 25. *Et quo itaque quisque diliget alterum, tantum de bono eius gaudet; sicut in illa perfecta felicitate vnusquisque sine comparatione plus amabit Deum, quàm se, & omnes alios secum: ita plus gaudebit absque æstimatione de felicitate Dei, quam de sua & omnium aliorum secum. Sed si Deum sic diligent toto corde, tota mente, tota anima; vt tamen totum cor, tota mens, tota anima non sufficiat dignitati dilectionis: profecto sic gaudebunt toto corde, tota mente, tota anima; vt totum cor, tota mens, tota anima non sufficiat plenitudini gaudij.* Et cap. 26. explicans illud Ioannis 16. *Petite & accipietis vt gaudium vestrum sit plenum. Inueni,* inquit, *gaudium quoddam plenum & plusquam plenum. Plene quippe corde, plena mente, plena anima, pleno toto homine gaudio illo; adhuc supra modum superierit gaudium. non ergo totum illud gaudium intrabit in gaudentes, sed toti gaudentes intrabunt in gaudium Domini.*

130 Verum præter hæc gaudia charitatis diuinæ, sunt alia quæ ex dilectione sui & proximorum nascuntur, quæ etiam ineffabilia sunt, etsi gaudijs, quæ ex bonis Dei oriuntur, inferiora. Tertio itaque loco gaudebunt de bonis proprijs: quæ, vt maxima sunt & multiplicia, ita quoque gaudia maxima & multiplicia erunt. Ac primum & præcipue gaudebunt, quod Deum videant & possideant, eiusque gloriæ, splendoris, ac beatitudinis sint participes. Si enim mortales in hac vita reperto ingenti thesauro, vel ampla hereditate delata, vel obtento ex insperato regno, aliove bono terreno & caduco (quod tamen nulla curas secum trahit, & sæpe perniciem adfert, & ad momentum durat) tanto sæpe gaudio afficiuntur, vt vix se capiant, aut compotes sint sui: quanto gaudio par est affici Sanctos obtento bono infinito, quod omnem sollicitudinem excludit, & in quo omnes diuitiæ, omnes honores, omnes dignitates, omnis pulchritudo, omnis dulcedo, & quidquid animus desiderare potest, affluentissime continentur? Ad cuius gaudij cumulum accedit, quòd videant huius boni possessionem esse firmissimam, & in omne æuum sine vlla immutatione permansuram. Sicut enim æternitas malo accedens facit illud infinite peius, magisque exosum; ita eadem bono accedens facit illud infinite melius & amabilius. Vnde sicut impios nihil æque cruciabit, ac consideratio æternitatis mali in quod inciderunt: ita Sanctos in suo ipsorum bono nihil æque gaudio implebit, atque consideratio æternitatis illius boni quod obtinuerūt. Itaque eorum gaudium duplici ratione erit incomparabiliter, & quasi infinite maius, quam omnia gaudia mundi: nimirum quia bonum quod possidebunt, erit infinite maius & sublimius quam omnia bona huius sæculi; & duratio qua hoc bono fruentur, erit infinite longior, quam omne tempus huius vitæ.

3. De bonis proprijs.

Æternitas tam bonū quàm malum auget infinitè.

131 Deinde etiam de alijs animi bonis gaudebunt, præsertim de omnium virtutum perfectione, & clara rerum omnium notitia: ex quarum specie & mirabili structura miram capient voluptatem. Quidquid enim est dulcedinis, pulchritudinis, & oblectamenti in omnibus rebus creatis, hoc ipsi suauissime & purissimè haurient & degustabunt. Item gaudium singulare percipient ex consideratione periculorum & malorum tum temporalium, tum æternorū, quæ vitabunt se euasisse, a quibus se in perpetuum cernent esse securos. Cernent etiam pœnas peccatorum sempiternas, & horrenda inferorum incendia, & infinitam multitudinem eorum qui illis inuoluentur, & pericula quibus ipsi fuere expositi, & misericordiam Domini, per quā erepti; & in illum æternæ beatitudinis portum deducti: quæ res illos incredibili gaudio, vt par est, perfundet.

De alijs animi bonis etiam mirè gaudebunt.

132 Præterea gaudebunt de corporis dotibus, cum illud instar solis fulgidum, instar luminis penetrabile, instar fulminis velox, instar spiritus immortale & impassibile conspicient. Gaudebunt etiam de societate Sanctorum pulcherrima, nobilissima, & amabilissima, cū qua in æternum suauissime versaturi. Denique gaudebunt de pulchritudine habitaculi, videntes se esse translatos in regnum cælorum, in paradisum voluptatis, in regionem lucis, in visionem pacis, in terram viuentium, in cælestem Ierusalem, in Beatorum locum omnibus bonis & gaudijs affluentem, & omni incommodo ac mœrore carentem. Ex singulis hisce bonis suis ineffabili gaudio perfundentur.

Gaudium Beatorū de dotibus corporis.

De societate Sanctorum.

De pulchritudine habitaculi.

133 Quartò, Gaudebunt singuli etiam de bonis proximorū, & sociorum suorum. Singulos enim ciues illius beatæ ciuitatis tam Angelos quam homines distinctè noscent, & videbunt. Singulos tamquam Dei filios, & suos fratres ac coheredes diligent ardentissime: ac proinde de eorum gloria, splendore, beatitudine, excellentia, sapiētia, virtutibus, alijsque bonis gaudebūt tamquam de suis: idque multo magis quàm vel parens de bonis filiorum, vel amicus de bonis amici in hac vita gaudere possit. Legimus quosdam vel ex honore filiorum, vel ex eorum incolumitate, quos putabāt mortuos, tantum percepisse gaudij, vt in eo animā efflauerint, omni vitali spiritu nimia cordis dilatatione exuto. At longe maius ac dulcius erit gaudium quod Beati de singulorum aliorum beatitudine & immortali gloria habebunt: quia & dilectio erit longe maior, & bonum longe excellentius, & cognitio longe clarior. Quòd si ex singulo-

4. De bonis proximorū.

Plurimi referuntur, Theatro humanæ, Tit. Gaudio mortui.

sum

rum bonis tantum capient gaudij, quantum erit gaudium quod ex omnium bonis nascetur? Quanto enim omnium simul iunctorum, totiusque illius ciuitatis beatitudo & gloria maior est beatitudine & gloria singulorum; tanto quoque maius erit gaudium & voluptas animi, quæ ex totius ciuitatis consideratione nascetur, quàm sit ea quæ ex intuitu singulorum. De hoc ita scribit S. Anselmus in Prosologio cap. 25. *Ergo in illa perfecta charitate innumerabilium Angelorum beatorum, & hominum, vbi nullus minus diliget alium quàm seipsum, non aliter gaudebit quisque pro singulis alijs, quàm pro se ipso. Si ergo cor hominis de tanto suo bono vix capiet gaudium suum; quo modo capax erit tot & tantorum gaudiorum?* In eamdem sententiam multa habet Auctor De spiritu & anima apud Augustinum tomo 3. ex quo hæc & alia Anselmus.

134 Ex quibus perspicuum est, hoc gaudium, quod ex bonis sociorum percipient, per se spectatum incomparabiliter maius ac suauius esse, quàm omnia gaudia, quæ in hac vita sentiri possunt. Considerentur nunc omnia illa bona, quæ à nobis commemorata sunt, & iungantur simul (nimirum omnia bona Dei intrinseca & extrinseca; omnia bona propria, & omnia bona omnium Beatorum) considerentur etiam omnia gaudia, quæ ex omnium & singulorum istorum bonorum consideratione & præsentia sempiterna nascentur; & apparebit pelagus quoddam tum bonorum, tum gaudiorum, quibus simul fruentur, & ineffabiliter perfundentur. Omnem enim dulcedinem, quæ est in Deo, & omnem quæ est in rebus creatis, simul & perfectissimè percipient ac degustabunt in omnem æternitatem.

CAPVT XVI.

De beatorum spirituum pulchritudine.

135 *Sex gradus pulchritudinis & perfectionis.*

PVlchritudinis multi sunt gradus, sicut & perfectionum. In infimo gradu est pulchritudo corporum, quæ tamen tanta est in plurimis rebus, vt stuporem consideranti inijciat. In Secundo, est pulchritudo animæ vegetantis in herbis, floribus, arboribus, quæ haud dubiè incomparabiliter maior est, quàm omnis pulchritudo corporum: quia tota pulchritudo externa, quæ in hoc rerum genere cernitur, pendet ex pulchritudine interna illius animæ, in qua etiam eminenti simplicique modo continentur. Tota enim illa structura & species, quæ in quauis planta vel flore cernitur, & omnes illæ partium internarum & externarum figuræ, colores, odores, proportiones, situs, temperamenta, vires, miro & incomprehensibili modo continentur in anima, vitaque illa inuisibili, quę intus latet, & corpus illud vegetat, tamquam in caussa propria: ita vt hac anima perfectè cognita, possit singulorum quæ exterius apparent, ex ea reddi ratio. In Tertio gradu est pulchritudo animæ sentientis animantium, quæ sine vlla comparatione maior est, quàm pulchritudo animæ vegetantis: quia longè sublimior, præstantior, & admirabilior est anima sentiens, quàm vegetans: cum eius operationes, quas sentiendo, imaginando, & appetendo obit, longe superent functiones animę vegetantis; adeò vt quasi infinita videatur distantia.

In Quarto gradu est pulchritudo animæ rationalis, quæ tanta est, vt quasi infinitè superet omnem pulchritudinem animæ sentientis. Est enim lux quædam pura, incorporea, per se subsistens, totius vniuersi capax: cuius veluti imaginem ac picturam viuam in se exprimere potest.

In Quinto gradu est pulchritudo naturæ angelicæ. Hęc tamen, etsi maior sit quàm animæ rationalis; non tamen eo excessu eam superat, quo hæc animam sentientem: sed sunt similia tamquam res eiusdem generis, sicut lux clarior & obscurior, vel sicut stellæ nebulosæ & lucidæ, aut speculum vitreum & crystallinum.

In Sexto est pulchritudo diuina, quæ infinitè omnem angelicam superat. Ipsa enim est fons omnis pulchritudinis, quæ in rebus creatis reperitur: & tota rerum creatarum pulchritudo, nihil est aliud quàm tenuis quædam adumbratio, & veluti rudis delineatio pulchritudinis diuinæ.

136 Ad diuinam pulchritudinem & speciem, quæ prorsus inæstimabilis & infinita est, proximè accedit pulchritudo animæ beatæ, quæ Deo adeo est similis, vt nulla maior cum Deo similitudo vel animo concipi, vel etiam per potentiam Dei absolutam (vt valde probabile est) dari possit; vt meritò dictum sit à S. Ioanne: *Cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* (*1. Ioan. 3.*) Ratio est, quia in statu beatitudinis erit suprema participatio diuinarum perfectionum: imo ipsa beatitudo in tali communicatione consistit. Si enim esset altior modus participationis bonorum diuinorum, & coniunctionis vitalis cum Deo, in eo potius consisteret nostra beatitudo, quam in visione & amore. Beatitudo enim est summa & perfectissima communicatio diuinitatis, cuius mens est capax. Itaque cum anima beata adeo fit similis Deo, vt nulla maior vel sublimior similitudo ad Deum concipi possit: consequens est, ipsius quoque pulchritudinem inæstimabilem esse, & ipsam instar cuiusdam diuinitatis fulgere.

Consistit autem hæc pulchritudo potissimum in tribus, 137
Consistit hæc pulchritudo in tribus.
per quæ etiam expressa imago sanctissimæ Trinitatis in anima relucet: nimirum in lumine gloriæ, in visione, & in amore. Intellectus enim lumine gloriæ illustratus, & ad statum diuinum eleuatus, similis est Patri æterno; quatenus hic est prior ratione vel origine Filio, habetque rationem memoriæ fecundæ. Sicut enim Pater æternus vi luminis quo essentiam diuinam intelligit, producit Verbum: ita intellectus creatus vi luminis gloriæ (quod diuini luminis est suprema participatio) producit visionem, quæ verè & propriè est *verbum* mentis beatæ. Sicut enim Verbum diuinum repræsentat essentiam diuinam, & tres personas: ita visio Beatorum essentiam diuinam & personas clarè repræsentat. (*Visio Beatorum verè & propriè est Verbum.*) Rursus sicut Verbum diuinum producit Spiritum sanctum, qui est amor diuinitatis: ita visio beatifica in Beatis excitat amorem diuinitatis. Itaque per lumen gloriæ anima est similis Patri, per visionem Filio siue Verbo, per amorem Spiritui sancto. Nulla maior similitudo ad Patrem esse potest in rebus creatis, quam per lumen gloriæ; nulla maior ad Filium, quàm per visionem; nulla maior ad Spiritum sanctum, quàm per amorem. (*Nulla potest esse maior similitudo cum sanctissima Trinitate.*) Sicut etiam nulla processio in rebus creatis esse potest, quæ magis imitetur processionem diuinarum personarum, quàm processio intellectionis & amoris. Anima ergo beata per hæc tria est summa & perfectissima sanctissimæ Trinitatis imago: ac proinde habet summam pulchritudinem, cuius natura creata est capax. Singula horum ipsam animam implent, & totam penetrant, absque vlla inter se confusione vel permixtione, eamque in immensum extendunt, & diuinis personis quodammodo adæquant. Lumen in immensum animam dilatat, vt fiat capax diuinitatis, eamque simul fecundat, vt in se pariat imaginem diuinitatis. Visio est expressa diuinitatis imago, eam quodammodò adæquans. Amor est impetus quidam, animam in diuinitatem immergens.

Quidam sentiunt visionem in Beatis non habere ratio- 138
Opinio quorumdam de verbo.
nem verbi mentalis: quia existimant verbum esse quid realiter distinctum ab actu cognitionis, & veluti idolum quoddam ac simulacrum rei, in quo res ipsa cognoscatur, solumque requiri in duobus euentis. Primò, Quando res est absens, & abstractiuè cognoscitur: tunc enim formari verbum quod suppleat vicem obiecti absentis, in quo cognoscatur tamquam præsens. Secundò, Quando res per se non est intelligibilis actu, quales putant esse res omnes corporales: tunc enim formari verbum repræsentans speciem abstractam ab indiuiduis, & in eo speciem illam cognosci. Neutrum verò locum habere in visione beatifica: quia obiectum summè est intelligibile, & per se intimè pręsens; ac proinde ibi non formari verbum.

Verum hæc sententiæ multa inuoluit à veritate aliena; (*Refutatur.*) & inprimis istud, In cognitione abstractiua numquam cognosci rem immediate, sed solum in quodam idolo ab intellectu ad similitudinem rei formato, & per hoc idolum tamquam per medium cognitum rem tandem cognosci: sicut cum quis intuendo imaginem Regis, ex ea cognoscit qualis formæ sit Rex. quod est contra experientiam. (*In cognitione abstractiua res cognoscitur immediatè, non in idolo.*) Cum enim de aliquo cogitamus, non intuemur aliquod eius simulacrum, sed ipsummet immediatè cognoscimus. Nec refert quòd obiectum sit absens; quia vicem eius abunde supplet, vel species intelligibilis, si talis est necessaria; vel si hæc non est necessaria, notitia habitualis & ima-

ginatio. Deinde omnis cognitio est similitudo quædam obiecti, & veluti imago vitalis formaliter ipsum repræsentans menti: ergo superflue ponitur alia similitudo, per quam, tanquam per medium cognitum, cognoscatur obiectum. Antecedens docet expresse S. Augustinus multis locis, vt suprà ostensum est. Idem docet S. Anselmus in Monolog. cap. 31. *Nulla*, inquit, *ratione negari potest, cum mens rationalis seipsam cogitando intelligit, imaginem ipsius nasci in sua cogitatione: imò ipsam cogitationem sui, esse imaginem ad sui similitudinem, tamquam ex eius impressione formatam. Quamcumque enim rem mens seu per corporis imaginationem, seu per rationem cupit veraciter cognoscere, eius vtique similitudinem quantum valet in ipsa sua cogitatione conatur exprimere: quod quanto verius facit, tanto rem ipsam verius cogitat.* Vbi apertè docet, omnem veram notitiam siue per intellectum, siue per imaginationem esse similitudinē rei cognitæ: & quo perfectior est notitia, eo perfectiorem esse similitudinem. Pari modo etiam visio corporalis est similitudo obiecti.

Sup. cap. 4. nu. 33.

Ipsa cogitatio est verbū mentis. Quid sit verbū mentis.

Hinc sequitur, ipsam cogitationem rei, esse verbum mentis. Verbum enim mentis est illud, quo mens sibi interius rem exprimit, & veluti eloquitur. Sicut enim verbum externum dicitur vox aliqua, qua exterius alteri significamus & repræsentamus rem aliquam: ita verbum internum est illud, quo mens sibi rem propositam exprimit & repræsentat. Hoc autem facit formaliter per ipsum rei conceptum, qui nihil est aliud, quàm rei notitia seu cognitio. Ita omnis cognitio seu conceptus rei est verbum mentis: neque aliud verbum est quærendum, quo res ipsa immediate interius menti exprimatur, & significetur.

Quo modo per locutionem externam in idiomate vsitato.

139 Neque obstat quòd interius etiam loquamur, & exprimamus rem lingua aliqua vsitata; quia hoc fit per imaginationem vel conceptionem verborum, quibus exterius vti solemus: vnde tale verbum immediate repræsentat verbum externum, cuius est imago, & solum mediate rem ipsam, cum qua nullam etiam habet similitudinem. Nos autem hic loquimur de verbo interno, quo res ipsa interius vera & reali repræsentatione ostendatur. Idem docet S. Anselmus supra: cum enim ostendisset, omnem cognitionem esse similitudinem rei cognitæ, ab ea formatam & veluti impressam; addit, hanc similitudinem esse verbum mentis. *Cum cogito*, inquit, *notum mihi hominem absentem, formatur acies cogitationis meæ in talem imaginem eius, qualem illam per visum oculorum in memoriam attraxi: quæ imago in cogitatione verbum est eiusdem hominis, quem cogitando dico. Habet igitur mens rationalis, cum se cogitando intelligit, secum imaginem suam ex se natam, id est, cogitationem sui ad suam similitudinem quasi sua impressione formatam.* Vbi Nota, iuxta Anselmum ipsam cogitationem formari in imaginem rei cognitæ, per ipsius rei cognitæ veluti impressionem (sicut cera dicitur formari in similitudinem & imaginem rei cui imprimitur) quia fit imago rei cognitæ; & hæc imago est verbum mentis. Itaque ipsa cogitatio est verbum mentis. Idem docet S. Augustinus lib. 9. De Trinitate cap. 7. *Atque inde* (ab æterna veritate) *conceptam rerum veracem notitiam tamquam Verbum apud nos habemus, & dicendo intus gignimus, nec à nobis nascendo discedit.* Ex his perspicuum est, sententia Anselmi & Augustini omnem notitiam esse imaginem rei cognitæ, & verbum mentis. Quare cum visio beata sit perfectissima cognitio Diuinitatis, necesse est, vt sit perfectissima eius imago, & perfectissimum verbum. Neque video qua ratione id negari queat, nisi dicamus Beatos videre Deum non visione creata, sed increata: tunc enim non formarent verbum. Sed illa sententia supra est reiecta.

Hinc vlterius sequitur, visionem pulcherrimè respondere Verbo diuino, quod est secunda in Diuinitate persona, & amorem beatificum Spiritui sancto; ac proinde animam beatam habere in se perfectissimam & splendidissimam imaginem sanctissimæ Trinitatis, & processionis diuinarum personarum.

CAPVT XVII.

Vtrùm Beati delectentur & gaudent immediatè de ipso Deo, an solum de eius visione?

NOtandum est, *gaudium, delectationem, & fruitionem* non distingui reipsa, sed solum vt magis & minus commune. Delectatio enim etiam in bestijs locum habet. Gaudium est solius partis rationalis. Fruitio est gaudium seu delectatio de aliquo bono tamquam de vltimo fine. Quo posito, 140

Sententia Durandi, Beatos non frui Deo immediatè, sed solū Dei visione.

Durandus in 1. d. 1. q. 2. & in 4. dist. 49. q. 5. fusè conatur probare, Beatos immediate non frui ipso Deo, nec de eo propriè delectari: ac proinde Deum non esse immediatum fruitionis aut delectationis obiectū, sed visionem Dei. hac enim eos frui immediate, Deo solum mediate, quatenus est obiectum & materia, vel causa visionis. Sicut, inquit, qui friget, dicitur delectari sole, quia calore eius delectatur.

Fundamentum Durandi est, Quia Deus cum sit substantia à nobis plane distincta, non potest per se & immediatè esse bonum nostrum, sed solum mediante aliquo effectu, per quem nobis coniungatur: sicut sol non est bonum frigentis, nisi ratione caloris, quem homini communicat. Vnde cōsequens est, Beatos non posse illo immediate frui, vel delectari tamquam proprio bono, sed solum mediatè, quatenus eius effectu vel visione delectantur.

Confirmatur Primò, Quia desiderare sibi Deum, nihil est aliud, quàm desiderare Dei visionem. Ergo similiter frui Deo, est frui Dei visione: & Deum esse bonum nostrum, nihil aliud est, quàm Dei visionem esse bonum nostrum; ac proinde neq; ipse immediatè est bonum nostrum, neque ipse immediatè delectat, sed sola eius visio.

Confirmatur Secundò, Quia damnati summè tristantur non de Deo secundum se, sed de carentia visionis eius. Ergo Beati summè gaudent non de Deo secundum se, sed immediatè de eius visione. Consequentia probatur, quia sicut Deus non est malum damnatorum, nisi ratione pœnæ quam irrogat: ita non est bonum Beatorum nisi ratione præmij quod confert: quod præmium est visio beata.

Confirmatur Tertiò, Quia delectationes distinguuntur secundum operationes quas consequuntur, & ex his iudicantur bonæ, malæ, vel adiaphoræ. Ergo operationes sunt causæ delectationum. Atqui non sunt causæ nisi obiectiuè. Ergo proximum obiectum delectationis est operatio: ac proinde in præsenti negotio, visio. His argumentis nititur sententia Durandi.

Explicatur vera sententia.

Sed contraria est ferè communis aliorum Doctorum. 141 Pro qua dico Primò. Certum est, si loquamur de gaudio ex amore beneuolentiæ, Beatos maximè gaudere de ipso Deo, eiusque bonis immediatè delectari, absque vllo ordine ad commodum proprium. Hoc supra satis ostensum est. Cum enim Deum incomparabiliter plus ament, quàm se ipsos; incomparabiliter quoque amplius gaudēt de bonis ipsius, quàm de proprijs: & ex illis immediate dulcedinem & oblectationem incredibilem percipiunt. Gaudent enim & exultant hoc gaudio, non quia illum vident, sed quia ipse tantis bonis est præditus. Amor eos quasi extra se, in ipso Deo constituit, & in ipso de bonis ipsius, quæ ipsius sunt, gaudere facit. Neque id Durandus vllo modo negare intendit. Hoc gaudium in beatitudine est præcipuum, & dulcedine omnia alia gaudia longe superat.

Gaudent de ipso Deo ex amore beneuolentiæ.

Etiam ex amore concupiscentiæ.

Dico Secundò, Si loquamur de gaudio quod ex amore 142 concupiscentiæ procedit, sic etiam immediatè gaudent, delectantur, & fruuntur Deo, non solum visione Dei. Ratio est, Quia Deus est summum bonum nostrum, non solū ratione alicuius effectus, vel visionis (sicut sol nobis est bonus ratione luminis & caloris) sed etiam immediatè & per se. Ergo immediate & per se delectat, eoque fruimur immediate. Consequentia est manifesta. Antecedens probatur: Quia visio non se habet veluti bonum quoddam solitarium à Deo distinctum, sicut calor respectu solis, vt imaginatur Durandus; sed habet se tamquam coniunctio Dei, eiusque apprehensio & possessio: sicut possessio pecuniæ & pecunia non censentur duo bona distincta, sed vnū integrum bonum. Vnde sicut auarus delectatur immediate non solum possessione pecuniæ, sed etiam ipsa pecunia possessa.

possessa: ita beatus delectatur immediatè Deo viso, tamquam integro obiecto, & bono suo; non autem prius visione, & consequenter Deo. Quod vt melius intelligatur, Notandum est Primò, Integrum amoris obiectum esse quid complexum, nempe Bonum esse coniunctum, vel possessum, & obtentum. Hoc enim est quod quilibet amando, sibi vel alteri cupit. Amare enim est, sibi vel alteri bonum velle, nempe vt sit coniunctum. Vnde in obiecto amoris duo continentur; bonum, & eius coniunctio seu possessio. Itaque non sola possessio boni amatur immediatè, sed etiã ipsum bonum: imò ipsa possessio non amatur, nisi propter illud bonum quod possidetur. Integrum ergo amoris obiectum est bonum esse possessum. Simili modo obiectum integrum gaudij & delectationis (hoc est id quo gaudemus & delectamur) est quid complexum, includens ipsum bonum, & eius præsẽtiam vel possessionem. Gaudemus enim nos habere tale bonum; & delectamur, considerantes illud à nobis esse obtentum & possessum.

Integrum obiectũ amoris quale sit.

143 Notandum Secundò, Bonum & eius possessionem vel coniunctionem non se habere propriè vt duo partialia obiecta, sed vt obiectum, & necessariam conditionem. Nõ enim possessio delectat per se, sed ratione rei possessæ. Ipsa ergo res quæ possidetur, est id quod principaliter & immediatè delectat; possessio verò secundario tamquam necessaria conditio. Confirmatur, Quia si esset partiale, deberet actu esse cognita: atqui vt visio rei dicatur delectare, nõ debet esse cognita; ergo nõ se habet vt partiale obiectum, sed vt conditio necessario requisita.

Bonum, & eius possessio nõ se habent vt obiecta partialia, sed vt res & eius necessaria conditio.

144 Dices, Illa visio per se est ingens bonum distinctum ab ipso Deo viso: ergo de illa est distinctum gaudium. Respondeo, Visionem dupliciter spectari posse. Primò, Quatenus Deum nobis ostendit, & præsentem sistit. Secundò, Quatenus in se est qualitas quædam & lux supernaturalis ac vitalis miræ pulchritudinis, reddens nos Deo similes. Si priore modo spectetur, non est distinctum de illa gaudium, quia non spectatur vt res distincta à Deo, sed vt conditio, qua formaliter dicitur haberi & possideri Deus. Vnde gaudio quo gaudemus & delectamur Deo, eiusque pulchritudine, gaudemus & delectamur eius visione tamquam conditione per quam Deus nobis est præsens; ac proinde secundario & minus principaliter: quia secundum illam considerationem non delectamur visione, nisi propter Deum. Sicut auarus delectatur possessione pecuniæ propter pecuniam, quam possidendo habet in sua potestate, vt ea possit frui & vti: non autem quia ipsa possessio per se est res pulchra vel excellens, vel amore digna. Pari modo qui delectatur visione pulchritudinis, delectatur principaliter & immediatè ipsa pulchritudine, quæ foris in obiecto residet: secundario verò ipso videndi actu, tamquam conditione quadam necessaria, vt pulchritudo oblectare possit. Quòd si primario & immediatè delectaretur ipsa visione, deberet eam videre, & cognoscere eius naturam & pulchritudinem. Nihil enim per se potest delectare, nisi in se sit cognitum. Atqui videns pulchritudinem, non videt nec cognoscit suam visionem, sed per visionem cognoscit solum pulchritudinem obiecti. Hæc ergo sola immediatè, & vt causa principalis delectat: visio verò non per se, sed solum ratione obiecti quod manifestat, nempe tamquam conditio necessario requisita, vt obiectum talem effectum habere queat. Idem patet in eo qui delectatur symphonia, vel odoribus, vel ciborum saporibus: hic enim ipsis obiectis delectatur: sensus verò quo ista percipiuntur, est necessaria conditio applicans obiectum animæ.

De visione dupliciter potest quis delectari: vt est per se bonũ quoddam, & vt est boni coniunctio.

Si verò Dei visio secundo modo spectetur, sic per se immediatè, & vt causa principalis oblectare potest; quia res est in se pulcherrima: ac proinde si distinctè sit cognita, excitabit oblectationem. Verum talis oblectatio est omnino distincta ab illa qua delectamur visione considerata vt Deum nobis præsentem sistit: neque de tali est quæstio. Illa enim est de re creata, & finitæ pulchritudinis ac bonitatis: vnde non pertinet ad essentiam beatitudinis. Hæc verò est de re increata infinitæ pulchritudinis & bonitatis; ac proinde est incomparabiliter maior, & pertinet aliquo modo ad beatitudinis essentiam: vt supra ostensum est.

145 Ex his perspicuum est, Durandi sententiam alienam esse à veritate, ipsumque hanc rem non satis penetrasse. Omitto quòd si eius sententia vera foret, Spem non fore virtutem Theologicam, quia non immediatè versabitur circa Deum, sed solum circa Dei visionem, & mediate ac secundario circa Deum. Idem enim est obiectum Spei, & fruitionis seu delectationis patriæ: nam idem bonum quod in via sperabatur, in patria, vbi obtentum fuerit, delectat. Si ergo bonum quod immediatè & principaliter delectat in patria, quoque Beati fruentur, est ipsa visio Dei, non ipse Deus; etiam bonum principale quod speratur in via, non erit ipse Deus, sed visio Dei: ac proinde Spes non magis erit virtus Theologica quam Religio; quia Deus non erit illius obiectum, nisi mediatè, sicut est obiectum Religionis.

Sequitur vt respondeamus argumentis Durandi. Ad fundamentum eius quod supra num. 140 allatum est, Respondeo, Falsum esse, Deum secundum se non esse immediatè bonum nostrum. Dupliciter enim Deus dicitur bonum nostrum. Primò, causaliter seu effectiue, quatenus ab ipso tamquam fonte omne bonum nobis obueniens dimanat: quo modo etiam sol dicitur bonum nostrum, ratione effectuum, qui nobis commodi sunt. Secundò dicitur bonum nostrum quasi formaliter, & per se ipsum. Neque ad hoc requiritur vt ipse tamquam forma nobis inhæreat; sufficit vt nobis iungatur mediante visione. Immo pecuniæ, agri, domus, & reliquæ opes, & amici, & liberi censentur bonum hominis, etiamsi nulla reali vnione ipsi iungantur, & magno interuallo ab ipso sint separata. Vt enim aliquid censeatur bonum meum, sufficit vt apprehendatur tamquam aliquid ad me pertinens per modum rei a me possessæ, cuius vsus vel fruitio sit in mea potestate. Et hoc modo Deus ipse per se formaliter est bonum nostrum, nempe vt res à nobis possessa, qua semper possumus eo frui & delectari: præsertim cum vitali vnione perfectissimè, & perpetuo nobis in beatitudine copuletur. Sol verò non dicitur bonum nostrum per se, sed ratione effectuum, qui nobis sunt delectabiles. 146

Ad argumenta Durandi.

Deus nõ solum causaliter, sed et formaliter est bonum nostrum.

Ad primam Confirmationem, Desiderare Deum, est desiderare eius visionem, non quatenus visio est quædam res & perfectio distincta à Deo (sic enim falsum est) sed quatenus includit ipsum Deum: sicut possessio pecuniæ includit ipsam pecuniam. Sic enim tota ratio desiderandi est ipse Deus, eiusque bonitas & pulchritudo, visio verò solũ est applicatio Dei. Simili modo frui Deo, est frui visione Dei, non tamquam re distincta à Deo, sed vt re includente Deum: nam frui visione Dei, nihil est aliud quam frui ipso Deo viso: vbi Deus est obiectum visionis, visio solum conditio & veluti applicatio necessaria, vt possimus ex eo oblectationem capere. Itaque ex talibus locutionibus non sequitur, Deum non esse per se bonum nostrum, vel causam delectationis & gaudij; sicut sol per se non est bonum nostrum, sed solum ratione effectuum: longè enim aliter se habet visio ad Deum, & calor ad solem, vt ex dictis constat.

Ad secundam Confirmationem. Damnati non tantum tristantur de carentia visionis, sed etiam, & maximè, de carentia ipsius Dei: nimirum quia illum non ita possident; vt ex illo immediatè gaudium & oblectationem capere possint. Sicut enim Deus est per se summum bonum Beatorum; ita priuatum esse Deo est summum malum damnatorum. 147

Damnati tristantur de Deo amisso.

Ad Probationem, neganda est illa comparatio. Deus enim cum in se sit summum bonum, & per se possit vniri Beatis, & ab illis possideri, meritò dicitur illorum summũ bonum. Reproborum tamen non potest per se esse summũ malum: quia in se est summa dulcedo, nec vllo modo potest illis sic vniri, vt per se illorum malum censeatur; sed solum ratione effectuum illis malus censetur.

Ad Tertiam confirmationem Respondeo, Etsi omnis delectatio sequatur aliquam operationem, & operatio sit causa delectationis, non tamen semper est causa per modum obiecti: quia non semper est cognita saltem distinctè, vt patet cum quis delectatur visione picturæ. Non enim ille delectatur visione vt obiecto, quia illam non apprehendit, neque illius pulchritudinem cognoscit, sed solum per eam cognoscit picturam. Vnde solam picturam delectatur, vt obiecto pulchro: visione autem dicitur delectari, quatenus hæc est conditio necessaria vt pictura delectet, & veluti applicatio picturam præsentem sistens.

CAPVT XVIII.

Vtrùm in Beatis possit esse tristitia?

148 SAnè id videri possit rationi consentaneum, Quo quis enim vehementius amat amicum, eiusque opibus, & gloria gaudet ac delectatur; eo magis tristatur de malis & iniurijs, quæ illi irrogantur. Tristitia enim omnis ex amore nascitur. Nisi enim amares bonum siue tuum, siue amici, non posses tristari de malo contrario. Atqui Beati clarè intuentur omnes iniurias, quæ Deo summe dilecto, tot blasphemijs, sacrilegijs, periurijs, idololatrijs, alijsque peccatis innumeris quotidie ab hominibus & dæmonibus irrogantur, quæ merito infinitis lacrymis essent deflenda: ergo ex his dolorem concipiunt. Confirmatur Primò, Quia hæ affectiones non sunt contrariæ, cum ex eodem amoris fonte oriantur. Confirmatur Secundò, Quia si alicui Beatorum reuelaretur sua futura damnatio, iuxta sententiam Origenis, necessario ille tristitiam inde conciperet. Atqui maius malum est tota peccatorum colluuies, quam vnius damnatio. Ergo si hæc tristitiam inferret, multo magis illa inferet.

149 *Beati nulla affici possunt tristitia.*

Verum certum est, res nunc ita à Deo esse dispositas, vt nulla tristitia affici possint. Colligitur id ex Scripturis, quibus significatur, eos summa gaudiorum & voluptatum abundantia cumulatum iri. Psalmo 15. *Adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vsque in finem.* Vbi autem lætitiæ plenitudo, non potest esse mœror & dolor. Psalm. 35. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos:* vbi rursus indicatur summa plenitudo, & immensa quædam gaudiorum redundantia. Apoc. 21. *Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, & mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà, quia prima abierunt.* Hic expresse omnis dolor, omnisque animi & corporis molestia penitus excluditur: quia ad statum huius vitæ, qui iam transactus est, pertinent. Isaiæ 25. *Auferet Dominus omnem lacrymam ab omni facie*, id est, omnem dolorem & molestiam. Et capite 35. *Venient in Sion cum laude, & lætitia sempiterna super capita eorum: gaudium & lætitiam obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus.*

Ratio est, Quia si possent tristari, vel id esset Dei causa, quia ipse iniurijs afficitur: vel sua causa, quòd ipsis aliquid mali accidat: vel causa amicorum, quos vident damnari.

Non possunt tristari causa Dei.

Atqui Dei causa tristari non possunt: tum quia omnia hominum peccata Deo nocere non possunt: tum quia etsi gloriam Dei externam peccata videantur obscurare; tamen Deus magnum inde bonum eliciet: cum enim peccatores in hac vita sinit male agere, clarius elucet ipsius benignitas & patientia; cum eos post hanc vitam punit, elucet eius iustitia: itaque malum quod irrogatur Dei gloriæ per peccata, abunde alia ratione compensatur, vt Beati non possint meritò propter illa mœrere, & molestia affici: tum quia vident Deum tam immensis & innumeris bonis affluentem, vt illorum cõparatione iactura reproborum videatur nullius, vel parui momenti. Sicut si Monarcha orbis incendio amitteret vnum pagum, vel vnum oppidulum, aulicis non videretur tantilla iactura dolore suo digna: immo si incolæ id essent commeriti, etiam gauderent. Sciunt etiam Deum, si absolute vellet, facilè posse omnia peccata impedire, & omnes saluare: sed ob iustas causas noluisse hac potestate vti. Denique in thesauris sapientiæ & potentiæ ipsius infinitos alios homines, & Angelos longè præstantiores contineri, quos solo nutu creare, & beatos efficere posset. Ob has & alias considerationes Beati de reproborum peccatis & perditione Dei causa tristari non possunt.

150 *Non tristantur de peccatis commissis.*

Nec obstat quòd peccata illa summopere ipsis displiceant, eaque detestentur: quia aliud est dolor seu tristitia animi, aliud detestatio & odium. Potest enim esse detestatio & odium mali, sine vllo dolore & tristitia animi: vt patet in Deo, qui etsi infinitè detestetur peccatum, tamen ex eo nullum mœrorem concipit. Hic enim nihil est aliud, quàm molestia quędam & afflictio ex consideratione mali concepta. Afflictio autem animi in Deum non cadit. Simili modo Beati, qui sunt filij Dei, & participes status diuini, etsi peccata detestentur, nullam tamen inde molestiam animi concipiunt.

Dices, Deum ideo tristari non posse, quia natura sua est immutabilis, quæ ratio in Beatis locum non habet. Respondeo, habere locum seruata proportione; quia beatitudo illorum cum sit participatio suprema & perfectissima beatitudinis diuinæ, etiam immutabilis est (etsi inferiore modo) ita vt nihil mali admittere possit: tristitia autem aliquod malum est, & imperfectio quædam dulcedini & perfectioni illius status repugnans. Deinde non ea solum ex causa Deus tristitiæ est incapax, quòd ipse natura sua sit immutabilis; sed ideo proprie quia tantis bonis intrinsecis abundat, vt nulla extrinseca ei ad summam beatitudinem sint necessaria, nullumque malum extrinsecum ei possit vllo modo nocere. Cui accedit, quòd nihil sine illius permissu possit fieri: & ipse solo nutu possit omnia in ordinem redigere, & veluti in integrum restituere. Itaq; nulla est ratio cur internum dolorem ob ista externa concipiat. Vnde solum metaphoricè dicitur dolere, tristari, pœnitere.

Neque etiam sua causa Beati dolere possunt: quia nihil mali ipsis potest accidere, cum infinitis & sempiternis bonis vndique septi sint & circumfluant. 151

Nõ possunt sua causa contristari

Nõ tristantur causa amicorum.

Neque causa amicorum, vel parentum: quia omne vinculum & coniunctio sanguinis in futura vita parui est momenti. Parum refert ad amorem in illo statu, quod ab isto homine originem secundum corpus traxeris: cum non illius consilio & voluntate, sed Dei dispositione fiat, quòd tu potius quam alius ex ipso natus sis: & ipsa vis formatrix corporis non à parente, sed à Deo sit instituta & indita. Sæpe etiam illi non prolis bonum, sed suam voluptatem quærunt. Deus tamen illis vt instrumentis vtitur ad corpus formandum: quam ob causam tenentur parentes curã prolium gerere, & proles illis obedire, & in rebus huius vitæ succurrere. Denique amor Beatorum non fundatur in communione sanguinis, sed in communione diuini spiritus, & diuinæ adoptionis.

Et quamuis etiam in Beatis aliqua affectio peculiaris erga parentes & filios maneat, qua illorum salutem peculiariter desiderent; tamen si peccent, eos instar hostium habent, quia per peccatum fiunt hostes Dei: itaque illos damnatione dignos censent, eorumque supplicijs, quatenus in illis resplendet iustitia diuina, lætantur, iuxta illud: *Lætabitur iustus cum viderit vindictam, lauabit manus suas in sanguine peccatoris.* *Psal. 57.* Itaque pater in cælo non dolebit de damnatione filiorum, neque filius de damnatione parentum: sed vnà cum Iudice in illos sententiam damnationis proferent.

Ad argumentum initio allatum Respondeo, Antecedẽs non esse verum, nisi quando malum cedit in graue nocumentum amici; tunc enim quo magis illum amas, & de eius bonis gaudes, eo magis doles de eius malis. Secus verò si tanta sint bona amici, vt illud malum censeatur parui momenti, nec vllo modo possit illi nocere: & ipse facilè possit illud compensare. 152

Respon. ad argumẽta.

Ad primam Confirmationem Respondeo, gaudium & dolorem tripliciter posse comparari. Primò, vt versantur circa idem obiectum, seu vt habent eamdem causam: & hoc modo ita inter se pugnant, vt nulla ratione fieri possit, vt simul in eodem consistant. Etsi enim diuersis temporibus quispiam de eadem prorsus re, & ob eamdem causam possit gaudere & tristari: fieri tamen nulla ratione potest, vt eodem tempore simul vtrumque patiatur. Ratio est, quia naturæ viribus fieri nequit, vt idem iudicem esse absolute bonum; & simul iudicem esse absolutè malum. Vtrumque enim iudicium alterius obiectum destruit & euertit. Similiter fieri nequit vt idem amem, & odio habeam; idem placeat & displiceat. Neque etiam id fieri potest virtute diuina: quia est peruertere naturam rationalem, eiusque vsum; & mentẽ implicare iudicio falso, & affectu peruerso, quod Deo nulla ratione conuenit facere.

Secundò comparari possunt, vt versantur circa obiecta contraria: hoc modo non est tanta inter illa repugnantia; nam ex eodem amoris fonte vtrumque nascitur: vnde qui gaudet de bonis amici, dolet de illius malis. Sed etiam hoc modo gaudium & tristitia inter se pugnant, ita vt simul in eodem consistere non possint, saltem in gradibus intensis, vt experientia docet. Quantum enim crescit tristitia de malis amici, tantum decrescit & restinguitur gaudium de bonis illius, & contrà. Itaque si gaudium sit valdè ingens, extinguet penitus omnem tristitiam. Vnde magnum fuit miraculum diuinæ potentiæ in Domino nostro, qui simul

Ingens gaudium de bonis amici extinguit tristitiã de malis eius.

mul summo gaudio de bonis diuinis affectus fuit; & summo acerbissimoque mœrore de peccatis hominum, & iniurijs diuinæ Maiestatis, vt passim Theologi docent cum Scoto & Gabriele dist. 15. in 4.

Gaudiũ & tristitia nõ se habẽt vt psecutio & fuga propriè, sed vt dulcedo & amaritudo vitalis.

Dices, Simul possumus amare bonum, & detestari malum contrarium; ergo etiam simul gaudere de bono, & tristari de malo contrario. Respondeo negando consequentiam. Ratio est, Quia detestatio mali oritur ex amore boni: vnde quò magis augetur amor boni, eò quoque magis crescit detestatio & odium mali. Tristitia verò non oritur ex gaudio, etsi nascatur ex amore: non enim hi duo affectus se habent sicut prosecutio boni, & fuga mali; sed sicut dulcedo & amaritudo vitalis resultans in anima ex præsentia boni & mali. Sicut autem fieri nequit vt lingua simul percipiat magnam dulcedinem & amaritudinem; ita etiam fieri nequit sine miraculo, vt anima simul repleatur dulcedine gaudij, & amaritudine tristitiæ. Quod confirmatur ex Aristotele lib. 7. Ethicorum cap. vltimo, vbi dicit: *Voluptas dolorem propulsat & eijcit, tum ea quæ contraria est, tum qualibet alia, si valida sit & vehemens.*

Tertiò, Comparari possunt inter se gaudium & tristitia de rebus planè diuersis; vt cùm quis gaudet de suo honore, & dolet de damnis amici. Hæc etsi contraria propriè non sint ratione causarum seu obiectorum; tamen simul gradibus intensis esse nequeunt, vt apertè ait Aristoteles, & ipsa docet experientia. Habent enim contrarietatem quãdam per se, sicut dulcedo & amaritudo.

Gaudium beatitudinis ferè extingueretur, si alicui reuelaretur sua damnatio futura.

153 Ad Secundam Confirmationem, Si sententia Origenis vera esset, nõ esset gaudium Beatorum perfectum; ac proinde tristari possent, & multò magis, si alicui reuelaretur sua damnatio. Amissio enim infiniti boni & expectatio infiniti mali, non posset non grauissime eos affligere: vnde eo casu gaudium beatitudinis maxima ex parte extingueretur. Neque mirum videri debet, quod posita tali suppositione quæ naturis rerum, & ordini diuinitus instituto tantopere repugnat, sequatur aliquid naturæ repugnans. Nec obstat quòd gaudium maximum necessariò sequatur ex visione Dei. Id enim verum est re per se considerata, non autem si simul malum æqualis momenti impendere cernatur. Cur autem de peccatis hominum non tristentur, iam dictum est.

CAPVT XIX.

De alijs perfectionibus intellectus & Voluntatis Beatorum.

154. PRæter lumen gloriæ, Doctores in Beatis statuunt duplicem scientiam, nempe infusam, & naturalem. Fidẽ vero non ponunt. In voluntate, præter charitatem ponũt etiam alios habitus infusos, & acquisitos. De quibus omnibus breuiter aliquid dicendum.

Est in Beatis scientia infusa & supernaturalis.

Ac primùm certum est, in Beatis esse scientiam *infusam* & supernaturalem, qua res supernaturales clarè cognoscant: vt mysterium Eucharistiæ, & omnia mirabilia quæ ibi concurrunt; mysterium Incarnationis, actus & habitus supernaturales, gloriam Beatorum, & similia. Hoc enim perfectio illius status requirit, & fidei meritum postulat, vt ea quæ hic humiliter crediderunt, captiuantes intellectum in obsequium fidei, in patria clare cernant. Meritum enim fidei, visio. Et sanè si essentiam diuinam, & mysterium Trinitatis clarè visuri sunt, nulla est ratio cur alia quæ inferiora sunt, non clarè sint cognituri.

An scient a infusa distinguatur a lumine gloriæ.

155 Verùm dubium esse potest, an hæc cognitio fiat per lumen distinctum a lumine gloriæ. Hoc enim ad omnia illa abunde videtur sufficere, vt suprà ostensum est: quid opus ergo est alio lumine supernaturali, quo eadem videantur? Respondent aliqui, per lumen gloriæ solùm cognosci essentiam diuinam, & mysteria supernaturalia, resque alias, vt sunt in Deo: itaque opus esse alio lumine supernaturali, vt cognoscantur vt sunt extra Deum in seipsis. Verùm hæc responsio difficilis est creditu. Quomodo enim fieri potest, vt lumen quod est sufficiens ad intuendam causam, & ex vi causæ ipsos effectus, non sit sufficiens ad intuendos effectus in seipsis? Longè enim difficilius & sublimius est, intueri effectus in causa, quam eos intueri in seipsis iam existentes. Confirmatur, Quia dum videntur in causa, cognóscuntur etiam secundùm suam propriam naturam & speciem; ac proinde secundùm illud esse quod habent in se. Cur ergo illud esse non potest cognosci per se, sic vt non ex vi cognitionis causæ? Confirmatur Secundò, Quia lumen gloriæ non est instar habitus orti ex actibus, qui solùm extendit se ad obiectum illorum actuũ: sed est instar potentiæ supernaturalis, quæ extendit se ad totum obiectum intellectus, & perficit intellectum sublimissimo modo ad omne intelligibile. Vnde non solùm debet se extendere ad Deum, sed etiam ad omnia creata vt sunt in seipsis. Confirmatur Tertiò, Quia alioquin videntes Deum, cæci quodammodò essent ad creaturas, & cętera diuina mysteria, nisi aliud lumen infusum ipsis detur: quia lumen gloriæ illos solùm illuminaret ad videndum Deum: præsertim cum valde probabile sit, nullam creaturam videri in Deo ex vi visionis beatæ.

Lumen gloriæ nõ extẽdit se ad solum Deum, sed etiã ad creaturas vt sunt in seipsis.

Itaque satis rationi consentaneum videtur, vt præter lumen gloriæ in Beatis non requiratur aliud lumen in substantia supernaturale, ad alias res supernaturales in proprio suo genere intuendas: sed idem lumen quatenus per illud videtur ipse Deus, vocari lumen gloriæ; quatenus verò per illud cognoscuntur res aliæ, tum naturales tum supernaturales, vocari scientiam infusam. Quam sententiam video non displicuisse doctissimo viro Francisco Suarez in 3. par.

Qualis in Beatis sit scientia naturalis.

Secundò, Quod ad scientiam naturalem attinet, valde credibile est, non fore eam talem, qualis est in hac vita: hæc enim constat conceptibus confusis & alienis, qui longissimè a rerum naturis absunt. Nullius rei naturam propriam qualis in se est, concipere possumus; sed tantùm concipimus formam externam, figuram, & colores, & sub illis imaginamur latere naturam, quæ qualis sit in se, nullo modo possumus imaginari. Non est credibile, in Beatis tales fore conceptus: quia in ratione cognitionis sunt essentialiter imperfecti, adeo vt imperfectior ratio cognoscendi dari nequeat. Confirmatur, Quia ibi omnes rerum essentias clare, distinctè, & proprijs conceptibus, sicut Angeli cognoscemus & intuebimur: ac proinde inutilis prorsus esset cognitio rerum per conceptus illos confusos, qui incomparabiliter distant a proprio illarum conceptu. Atqui tota scientia quam hic comparamus, nihil est aliud quàm vestigium quoddam relictum ex huiusmodi conceptibus confusis, ad similes conceptus & notiones inclinãs. Itaque si in patria, vbi omnia perfectissimè concipientur & intelligentur, nullus erit locus conceptibus illis confusis, perspicuum videtur, etiam non fore locum habituali cognitioni, ex talibus conceptibus hic instar vestigij relictæ. Confirmatur Secundò. Quia ex communi sententia ibi non erit locus fidei obscuræ, qualis est in hac vita, eò quòd hic modus cognitionis sit essentialiter imperfectus, & ibi esset inutilis. Ergo pari ratione excludenda quoque est cognitio actualis & habitualis rerum aliarum, quam in hac vita studio comparamus: quia essentialiter est imperfecta, vtpote confusa, & per conceptus alienos. 156

1. Cor. 13.

Denique idem consentaneum est Apostolo, qui ait, scientiam in patria destruendam, eò quòd sit imperfecta: *siue*, inquit, *scientia destruetur*. Vbi per *scientiam*, Græce γνῶσιν, intelligit cognitionem naturalem, sicut per *prophetiam*, omnem supernaturalem, qua Scripturam & diuina mysteria Doctores in Ecclesia exponunt, vt benè exponit Anselmus in hunc locum. γνῶσις enim apud Paulum significat notitiam naturalem, vt patet ad Rom. 1. v. 19. vbi τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ, significat id quod naturaliter de Deo cognosci potest. Noster vertit, *Quod notum est Dei*. *Prophetia* verò non solùm denotat prædictionem futurorum, sed etiam expositionem Scripturarum, & aliorum mysteriorum, vt patet ex cap. 14. prioris ad Corinthios. Vult ergo Apostolus omnem cognitionem tam naturalẽ, quàm supernaturalem huius vitæ, ibi fore otiosam & abolendam ob suam imperfectionem. 157

Respondent quidam, scientiam huius vitæ destruendã non per se & in sua substantia, sed quoad modum cognoscendi per conuersionem ad phantasmata. Sed contra, ideò non erit ibi opus conuersione ad phantasmata, quia ipsas rerum essentias purè, clarè, distinctè, vt sunt in seipsis, concipiemus, quo modo non possunt a phantasia comprehendi. Tales autem conceptiones planè distinctæ sunt ab illis conceptibus, quos de ijsdem rebus habere possumus in

hac

hac vita; ac proinde est notitia specie diuersa. Ideò enim in hac vita non possumus quidquam concipere nisi conuersione ad phantasmata; quia phantasia debet intellectui quodammodò præire, eique obiectum ostendere, vt valeat illud concipere: vnde non aliter concipit, quàm imaginatio ei ostendit, etsi non iudicet tale esse. Deinde, etiamsi sciẽtia hic parta ibi maneret, & possemus ea vti absque conuersione ad phantasmata: non tamen idcircò in se esset magis perfecta & distincta, neque rei essentiam per suos actus attingeret: quia cum ex conceptibus confusis & imperfectis orta sit, non potest habere actus essentialiter illis conceptibus perfectiores, aut distinctiores; habitus enim non potest producere actus perfectiores, quàm sint illi ex quibus ortus est. Itaque etiamsi non fieret ibi conuersio ad phantasmata, tamen notitia illa esset ex natura sua prorsus imperfecta, confusa, & per conceptus alienos & accidentarios.

Ex quibus sequi videtur, habitus illos scientiarũ, quos hic acquisiuimus, abolendos tamquam essentialiter imperfectos: & loco illorum nouos nobis inserendos, per quos totam naturam corporalem & spiritalem, seu omniũ rerum naturalium species claré, distincte, & perfectè sicut Angeli intelligemus, & intellectuali visione etiam intuebimur. Erimus enim, maximè quod ad mentem attinet, sicut Angeli Dei.

Porrò hæc notitia etsi spectata huius vitæ conditione nobis quodammodò supernaturalis sit; tamen absolute & in sua substantia est ordinis naturalis, vtpote connaturalis angelicæ naturæ: vnde appetitum naturalem sciendi excellẽter in nobis satiabit. Neque mirum videri debet, quòd aboleatur habitus ille scientiæ imperfectus; quia multa alia, quæ imperfectionis sunt, abolebũtur, vt fides, & multiplex vsus variorum membrorum, & partium corporis, qui illum statum non decet.

158 *Quomodo vitæ scientia ....* Dices, Scientia non potest perire, nisi vel per contrarium errorem, vel per obliuionem & non-vsum (vt multi putant) vel per interitum subiecti. Nihil autem horum hic locum habet: quia subiectum est vis intellectiua, quæ est immortalis; & ibi nec error, nec obliuio esse potest. Ob hoc argumentum D. Thomas 1.p.q.89.art.5.& 1.2.q.67.art.2. ad 1. sentit, habitus & species intelligibiles hic acquisitas manere in anima separata. Sed facilè responderi potest, Scientiam illam perire desitione influxus diuini illam conseruantis: quomodo habitus fidei succedente visione perit. Cum enim talis modus cognoscendi non deceat illum statum, Deus illum desinit conseruare, & infundit multò præstantiorem. Quorsum enim habitus, quorum nullus est vsus?

Petes, Quid opus est tali scientia infusa, cum lumen gloriæ ad eadem omnia se extendat, & perfectissimè cognosci faciat? Respondeo, Vt anima etiam in ordine naturæ sit perfecta, & naturalibus dotibus ad functiones naturalis ordinis perfectè instructa. Hæc dixerim de scientia naturali hic acquisita disputando potius quàm asserendo, vt res penitus introspiciatur & examinetur. Nolo enim propter reuerentiam diui Thomæ, & multorum aliorum Scholasticorum, quidquam certi statuere. Satis mihi est, non esse dubitandum quin Beati sint habituri notitiam quamdam claram & distinctam rerum omnium, angelicæ cognitioni persimilem: siue ea quæ hic acquisita est, maneat, siue aboleatur.

159 *Fides non manet actu respectu præmaterum obiectorum.* Tertiò, Quod ad fidem attinet, certum est, eam non manere actu respectu eorum obiectorum, quæ ibi clarè per gloriæ vel aliud supernaturale lumen sumus visuri. Ratio est, Quia talis actus esset supernacaneus. Frustra enim quis credere vellet ibi diuinæ essentiæ immensitatem, æternitatem, omnipotentiam, sapientiam, mysterium Trinitatis, Sanctorum gloriam, & similia, cum illa clarissime videat. Longè enim præstantior est clara Dei visio, & cognitio supernaturalis, quam fides. Apertè id insinuat Apostolus 1. ad Corinth. 13. cum ait, prophetiam & scientiam abolendam propter imperfectionem: quam imperfectionem indicat his verbis: *Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus*. Sensus enim est, Imperfectè cognoscimus, quidquid naturaliter nouimus, & imperfecte mysteria diuina apprehendimus, & alijs exponimus. *Cum autem venerit quod perfectum est*, nempe status gloriæ, *euacuabitur quod ex parte est*: omnis illa notitia imperfecta, obscura, confusa abolebitur, eiusque loco dabitur clara & distincta. Declarat id Apostolus exemplo paruulorum, quorum conceptus & iudicia de rebus sensim per ætatem & experientiam emendantur & abolentur. Idem confirmat ex eo quòd omnis nostra cognitio, præsertim de rebus diuinis, *sit per speculum in ænigmate*. *Speculum* vocat illud, ex quo seu per quod Deum cognoscimus: vnde generatim duplex est speculum, nempe Scriptura, & creatura. Quidquid enim de Deo cognoscimus, vel ex Scripturis, vel ex creaturis cognoscimus. In creaturis enim potentia, sapientia, bonitas, prouidentia, misericordia & iustitia Creatoris vtcumque relucet; similiter in Scripturis. Verum per vtrumque speculum cognoscimus tamquam in ænigmate: quia neutrum potest menti nostræ eius speciem, qualis in se est, repræsentare; sed solum confusum quiddam, ex quo de ipsius natura veluti coniectamus: sicut in ænigmate fieri solet, vbi signa quidem apprehenduntur, sed res signata coniectando cognoscitur. Quod non solum in Deo, sed etiam in omnibus rerum essentijs cognoscendis locum habet. Solum enim concipimus externam formam, figuram, colorem, motum culicis, formicæ, vermiculi, ex quibus coniectamus de natura rei, quam nullo modo possumus concipere.

Itaque certum est ex Apostoli doctrina, fidem earum rerum, quas clare visuri sumus, ibi locum non habituram. Idem apertè videtur definitum a Benedicto XI. in Extrauag. quæ incipit, Benedictus Deus. vbi definit, *quod visio Dei, eiusque fruitio, actum fidei & spei in Beatis euacuet, prout fides & spes propriè sunt Theologicæ virtutes*: idest quatenus versantur circa Deum. Quibus verbis restringit suam definitionem, ne extendatur ad actus fidei & spei, quatenus circa alia obiecta versantur.

Vnde dubium superest, Vtrum Beati non sint habituri actus fidei circa ea quæ non sunt visuri, sed sola auctoritate diuina reuelante cogituri? Respondeo, Vel illa reuelatio erit eis per lumen supernaturale manifesta, vel non erit. Si per tale lumen erit manifesta, sic ex ea non elicient actum fidei nostræ, quæ sequitur reuelationem obscuram, ac proinde est obscura: sed elicient actum fidei alterius rationis, ac longe præstantioris, quæ ex clara reuelatione nascitur; ac proinde caret illa obscuritate. Fides nostra postulat vt reuelatio diuina per lumen supernaturale nobis non sit manifesta: sed hanc reuelationem colligimus ex fidei notis & motiuis. Quòd si clare in nobis vel in alijs per lumen infusum cerneremus diuinam operationem, qua illam rem reuelat & testatur: ex tali reuelatione sequeretur credulitas rei non visæ, sed longe præstantior fide nostra: & talis fides ac res credita diceretur esse euidens & manifesta in attestante. 160 *Vtrum sint habituri actus fidei circa ea quæ non videni.*

Si verò illa reuelatio non sit illis perspicua per lumen supernaturale, sed ea ex signis quibusdam sit colligenda, sicut in hac vita; sic non video, cur Beati ea quæ sic reuelata sunt, non credant fide nostra: quia neque rem ipsam in se cognoscunt, neque clarè vident eam à Deo assertam; sed solum ex quibusdam indicijs id colligunt. Et quamuis non putem, in statu beatitudinis fieri ipsis tales reuelationes, vel aliquid ipsis nomine Dei proponi, quod ipsis non sit perspicuum à Deo esse reuelatum; tamen fieri potest, vt hic aliquid crediderint, de quo ibi non habebunt claram cognitionem: nihilominus tamen scient se in hac vita illud credidisse propter diuinam auctoritatem in Scriptura propositam. Verbi gratia, quòd Tobiam comitatus sit canis: quod hic in reditu præcurrit, & cauda sit blanditus domesticis. Cur ergo talia ob eamdem auctoritatem non possint credere? Nihil enim in eo vel superflui vel incommodi, præsertim cum talia non possint meliore modo cognoscere. Itaque hanc sententiam valdè probabilem sentio: qua posita dicendum est, etiam habitum fidei respectu talium actuum manere.

Verum contrariam ex contrario fundamento puto veriorem; nimirum nullum ibi fore actum fidei nostræ. Ratio est, Quia quidquid hic crediderunt, ibi vel clarè intuebuntur, vel saltem clarè cognoscent in attestante per manifestam reuelationem. Hoc enim meritum fidei postulat, vt quod hic humiliter crediderunt, ibi gloriose & perspicuè cognoscant. Itaque ibi illis manifestum erit, totam Scripturam esse diuinitus inspiratam; & quidquid in ea continetur, id omne esse verissimum: imò, vt suprà ostensum est, valde credibile est, eos totam rerum præ- 161 *Nullum ibi erit actus fidei nostræ: quia saltem in attestan te cognoscent clarè.*

terita-

teritarum seriem & decursum intuitiuè, vel quasi intuitiuè visuros: quia cernent illum cum circumstantijs loci, temporis, causarum antecedentium, & effectuum sequentium, eo modo & ordine, quo res intuitiuè videri solent. Confirmatur; Quia Deo facillimum est in mente hominis post centum annos circa rem præteritam formare totam illam notionem, quam habuit is qui eamdem rem præsentem est intuitus: quæ notio immediatè terminabitur ad rem eamdem sub omnibus ijsdem circumstantijs spectatam, etsi nunc præteritam. Atqui talis notio erit intuitio rei præteritæ. Idem dicendum de rebus futuris.

Dices, Cognitionem intuitiuam requirere præsentiam obiecti; ita vt simul existat & concurrat ad cognitionem. Ergo præterita & futura intuitiuè videri non possunt. Respondeo, Id non esse verum vniuersè, sed solùm in cognitione naturali. Certum enim est, Deum omnia præterita & futura intuitiuè videre. Poterit ergo diuina virtute talis cognitionis quædam participatio & imago, creaturæ respectu præteritorum & futurorum communicari.

Addo, si talis cognitio non sit dicenda propriè intuitiua, eò quòd obiectum non existat; at certè est quasi intuitiua, vtpote intuitiuæ proxima: qualis est ea quæ in Angelis (& ex parte in nobis, licet imperfectè) remanet ex intuitione rerum præsentium. Per hanc enim vident res præteritas, cum omnibus circumstantijs, tamquam existentes. Talis cognitio præteritorum & futurorum maximè decet statum beatitatis.

162 Petes, Quare Beati non possunt habere actum fidei ex obscura reuelatione huius vitæ, cuius ibi optimè meminerunt; præsertim cùm in illis maneat pia affectio voluntatis ad credendum Deo, quam habuerunt in hac vita? Si causæ spectentur, quæ ad actum fidei concurrunt, nihil repugnat, quin talem fidei actum elicere possint: tamen quia actus ille in genere cognitionis supernaturalis est imperfectissimus, & habent alium longè perfectiorem, censeretur superuacaneus & inutilis; præsertim cùm per eum nihil mereantur: & ideò non decet eos tali cognitione vti. Secùs est de notitia naturali, quæ in suo genere est perfecta.

163 *De perfectionibus voluntatis.* *Charitas.* *Amor concupiscentiæ.*

Quartò, Quod ad perfectiones voluntatis attinet, sunt in Beatis omnes virtutes tum infusæ, tum naturales, non solùm habitu, sed etiam subinde actu, si imperfectionem illi statui dissonam non includunt. Est enim in illis charitas erga Deum, qua ipsi omne bonum ardentissimè volunt, & gratulantur, vt supra explicatum. Est virtus amoris concupiscentiæ, quo illum amant sibi, semper volentes eum videre & complecti, & gustare eius dulcedinem. Estque hæc virtus supernaturalis, quia naturæ viribus non possunt eũ dignè & tam sublimi modo quam oportet, amare & amplecti. Vnde non probatur eorum sententia, qui putant, ad amandum Deum amore concupiscentiæ non esse opus virtute aliqua supernaturali. Etsi enim anima per alias virtutes benè disposita, possit vi sua natiua Deum amore concupiscentiæ amare, cupiendo eius visionem & fruitionem: tamen sine habitu supernaturali non potest id facere condignè, seu tam sublimi modo, quàm excellentia obiecti postulat. Sicut enim etiam posita visione beata, potest quidẽ voluntas vi sua natiua Deum amare amore beneuolentiæ super omnia; non tamen condignè & commensuratè obiecto: & idcircò opus est habitu charitatis, quo ad hoc eleuetur: ita quia vi sua natiua non potest illum amare concupiscentiæ amore, secundùm dignitatem obiecti, opus est habitu supernaturali amoris concupiscentiæ, quo ad hoc eleuetur. Hi enim amores debent esse æque sublimes, & æquè suis obiectis commensi, & visioni æque proportionati, & eiusdem planè ordinis. Vnde non videtur dubitandum, quin talis habitus amoris ibi sit futurus. Cõfirmatur, Quia in hac vita talis virtus est necessaria, vt Deum nobis condignè (prout statui viatoris conuenit) amemus, & ad præsentiam eius ac complexum suspiremus; non enim naturæ viribus id possumus præstare. Quis enim dicat omnia illa desideria vitæ æternæ, & visionis beatæ, quibus Sancti hîc flagrarunt, & omnes illos affectus amoris, quibus sponsa in Canticis erga sponsum ardet, ex solis naturæ viribus ex parte voluntatis processisse? Non minùs difficile est Deum amare super omnia amore concupiscentiæ, quàm amicitiæ, seruata in vtroque amore condignitatis ad obiectam proportione. Quod si in hac vita talis habitus ponendus est, cur non etiam in futura, cùm actus eius sit perfectissimus & sublimissimus, nihilque imperfectionis includat?

Opus est habitu supernaturali ad amandum Deũ amore cõcupiscẽtiæ condignè.

Actus huius virtutis.

Huius virtutis actus sunt amor Dei tamquam sponsi animæ; ad cuius suspiramus complexum; desiderium præsentiæ eius, optare illius pulchritudinis aspectum, & illius dulcedinis gustum, &c. Ex eadem virtute in hac vita sequitur actus spei, quem non puto ad aliquam aliam virtutem voluntatis referendam, quam etiam sententiam tradit Suarez in 3. p. tom. 1. q. 7. 2. 4. in Commentario. Ratio est, Quia hic actus nihil est aliud quam efficax desiderium tanti boni, nempe visionis diuinæ, ope gratiæ ipsius, & nostra cooperatione aliquando consequendi. Solùm autem supra rationem desiderij connotat rationem ardui in obiecto; & credulitatem obtinendi. Quod confirmatur, Quia vt dicar sperare, nihil aliud requiritur, quam vt obiectum sit arduum seu difficile obtentu, & desiderem illud consequi, & velim adhibere omnia media necessaria, & putem me obtenturũ. Vbi manifestum est, ex parte voluntatis nihil esse nisi desiderium finis, seu boni obtinendi, & volitionem efficacem mediorum, & ex parte intellectus credulitatem obtinendi, quæ in omni desiderio efficaci supponitur. Atqui hoc totum desiderium finis, & tota volitio mediorum est ex habitu amoris cõcupiscentiæ illius finis. Ergo actus spei procedit ex habitu illius amoris, nec opus est alio habitu. Obtento autem illo bono cessat actus spei, quia cessat desiderium, quod non est nisi boni absentis, & cessat ratio ardui in obiecto. Non tamen cessat illa virtus habitualis, sed alios actus habet, nempe amorem sublimissimum, quo Beatus Deum sibi amat, vt eius pulchritudinem videat, eiusq; præsentia fruatur; & sublimissimam oblectationem, qua de illo obtento gaudet.

Pia affectio credendi. *Religio.* *Humilitas.* *Gratitudo.* *Iustitia.* *Tẽperãtia.* *Fortitudo.*

Manet etiam in Beatis virtus fidei, qua parte ad voluntatem pertinet, nempe *pia affectio* ad credendum Deo, si quid obscurè reuelaret: hæc enim nullam continet imperfectionem, quæ illi statui sit incongrua: non tamen manet qua parte ad intellectum pertinet, sed eius loco datur lumen gloriæ. Erit etiam virtus *religionis*, qua illum vt omnium rerum principium venerabuntur, eique perpetuum laudum sacrificium, & se suaque omnia offerent. Erit virtus *humilitatis*; qua agnoscent & profitebuntur se ex se nihil esse, nihil boni habere; sed omnia ex ipsius immensa bonitate prouenire; sicque ad ipsius laudem & gloriam omnia referent. Erit virtus *gratitudinis*, qua perpetuam illi gratiarum actionem, cum æterna beneficiorum omnium commemoratione referent. Erunt etiam virtutes morales ceteræ, vt *iustitia*, *temperantia*, *fortitudo*, & his affines; quia nihil imperfectionis continent. Ratio est, Quia sicut illorum intellectus propria & distincta notitia erit perfectus ad cognitionem veri; ita voluntas debet esse perfecta & benè disposita ad amorem omnis boni honesti, siue sit ordinis naturalis, siue supernaturalis.

Petes, Quomodo omnes hæ virtutes in Beatis orientur, præsertim si hîc eas non habuerint, vel non nisi imperfecto gradu? Respondeo, Statim in primo instanti visionis diuinæ per lumen gloriæ, vel scientiam infusam, obijcientur menti illorum omnia virtutum obiecta, eorumque pulchritudo & dignitas; & in eodem instanti illa propter se amabunt, illisque actu afficientur: ex quo affectu, vel naturali ordine, vel diuina infusione, sequetur habitus virtutis vel naturalis, vel supernaturalis, iuxta proportionem illius affectus. Hoc dixerim de illis qui statim à morte sunt Beati: qui enim detinentur in Purgatorio, ibi facilè omnes suos affectus breuissimo tempore corrigere, & consequenter omnes virtutum habitus comparare possunt. Hinc tamen non sequitur, ibi esse locum meritis: quia vt habitus infundatur, non est necesse vt actus sit meritorius illius habitus; sufficit vt sit vltima dispositio, naturæ ordine, vel Dei dispositione requisita: vt patet in peccatore, qui potest crescere in fide, spe, temperantia Christiana, etsi nihil mereatur: immo ei qui primò credit, infunditur habitus fidei, etsi sit in peccatis. Idem dico de habitu spei, & aliarum virtutum, excepta charitate, quæ sola simul excludit peccatum. 164

Quomodo illi habitus virtutũ nascentur in Beatis.

CAPVT XX.

De dotibus animæ beatæ.

165 TRes assignantur dotes animæ beatæ à Doctoribus, *Visio, comprehensio, fruitio*: sumpta metaphora huius appellationis ab eo quod in nuptijs humanis fieri consueuit. Sicut enim ibi *dos* dicitur, quod dari solet sponsę dum eam in domum suam sponsus solemniter traducit, vt constat ex L. Dotis, ff. De Iure dotium: ita in matrimonio spiritali animæ cum Christo dos dicitur, quod à Sponso Christo datur animæ, dum eam in domum suam, nempe in cælum traducit. Quando enim sponsa est paupercula, & sponsus Rex opulentissimus, non requirit vt parentes illi dotem assignent, sed ipsemet eam pro regali magnificentia dotat.

D. Thomas 1.2.q.3.a.3. & in 4. d.49.q.4. Sotus ibid. q.4.ar.3. Vasquez 1.2. disp. 17. & passim recentiores.

Pari modo dotes corporis vocantur ornamenta illa, quę corpori conferentur, quando in cælum transferetur. Quare cùm animæ tunc hæc tria donentur, rectè dicuntur animæ dotes. In Angelis isti actus dotes non appellantur: quia illi non sunt sponsæ Christi. *Non enim vsquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit.* neque suas ipsi opes ex Christi meritis habent. Multò minùs appellantur dotes in Christo, in quo tamen sunt excellentissimę; quia ipse est Sponsus qui dat dotem, non accipit. Pari modo gratiæ & ornamenta quæ dantur in hac vita, non dicuntur dotes, sed sunt veluti donationes propter nuptias. Visio respondet & succedit fidei, comprehensio spei, fruitio seu delectatio charitati: quod intellige de charitate viæ, qua propter absentiam dilecti anima languebat & mœrebat. Hic enim actus non manet in patria, quia per præsentiam dilecti cessat omnis mœror. Constituuntur dotes in actibus potiùs quàm in habitibus: quia habitus sunt communes Beatis & viatoribus, excepto lumine gloriæ. Actus autem proprij sunt animæ beatæ, & sunt præcipua illius bona.

166 Sed difficultas est, quis actus nomine *comprehensionis* significetur. Variè enim Doctores id explicant. Pro quare Notandum est, Visionem per se solùm dicere claram cognitionem rei visæ, nec esse formaliter boni desiderati cõsecutionem & possessionem. Qui enim desiderat pecunias, agros, domos, oppida, regna, licet ea omnia clare videat, non tamen ideò ea consequitur aut possidet. Vnde visio generatim non habet vim comprehensionis vel possessionis, sed solùm clarè cognitionis. E contrario comprehensio per se non dicit visionem, sed solum boni desiderati adeptionem, eo modo quo apta est obtineri & haberi. Aliter enim habentur honores, aliter diuitiæ, aliter voluptates.

Quid comprehensio. Visio & comprehensio ratione formali distinguuntur.

Etsi ergo ratio visionis & comprehensionis in visione Dei concurrant; tamen aliquo modo distinguuntur, nempe ratione formali, vel consideratione & cõnotato. Quibus positis, Respondeo, Nomine *comprehensionis* non significari aliquem actum distinctum à visione, & amore concupiscentiæ; sed vtrumque hunc actum habere rationem comprehensionis, connotando tamen concomitantiam alterius. Visio enim habet rationem comprehensionis immediatæ: nam per visionem immediate apprehenditur, tenetur & possidetur Deus. Intellectus cùm est veluti manus animæ, visio veluti manualis apprehensio, qua formaliter Deus apprehenditur, tenetur, stringitur. Vt tamen hæc visio habeat rationem formalis apprehensionis, requirit concomitantiam amoris concupiscentiæ, eumque supponit. Ratio est, Quia comprehensio dicit apprehensionem boni desiderati. Illud enim dicitur comprehendi, quod antè fumus prosecuti, & etiamnum amamus, & ex amore tenemus & possidemus. Itaque vt visio habeat rationem comprehensionis, supponit amorem.

Ipse quoque amor rationem comprehensionis habet, sed mediatæ. Quia sicuti voluntatis est prosequi bonum, dum est absens, & ad illud tendere: ita eiusdem voluntatis est illud tenere, cùm fuerit præsens. Tenet autem non per se immediatè, sed per manum suam, qui est intellectus, quem applicat, & quantum in se est, mouet, ac veluti manum quandam stringit, vt fortiter teneat, summo conatu ipsum continendo. Itaque per voluntatem fit comprehensio tanquam per causam applicantem, per intellectum proxime.

167 Hinc patet, visionem, vt est prior amore, non habere rationem perfectæ comprehensionis: quia non consideratur vt terminus prosecutionis voluntatis. Verùm quia ex visione eodem temporis instanti sequitur amor, qui fertur in Deum visum, & in visionem; & quantum in se est, necessitat intellectum, vt totis viribus Deum præsentem teneat: fit vt eodem temporis instanti visio incipiat habere rationem comprehensionis.

Visio vt prior amore nõ est cõprehensio.

Ex quibus etiam intelligitur, quomodo verum sit, quod ait S. Thomas 1.2.q.4.a.2. ad 3. vbi dicit, etiam visionem esse obiectum comprehensionis. Id enim verum est qua parte comprehensio pertinet ad voluntatem, cuius est Deũ comprehendere per intellectum: voluntas enim vult visionem esse & manere, vt per eam Deum comprehendat & possideat.

Visio quomodo est obiectũ comprehensionis.

Petes, Quid nomine delectationis vel fruitionis intelligi debet? Respondeo, Totum gaudium, totaque delectatio beatifica, tam ea quæ sequitur ex amore amicitiæ, quàm quæ ex amore concupiscentiæ. Vtraque enim est nouum donum, & ex præsentia dilecti consequitur.

Petes Secundò, Cur charitas non numeretur inter dotes, cùm Beatis detur noua quædam charitas actualis longe perfectior quàm sit charitas viæ? Respondeo, Charitatem contineri sub nomine comprehensionis: sicut enim amor concupiscentiæ mouet vt Deum comprehendamus visione, vt eius dulcedine fruamur, ita charitas ad idem mouet alio fine, nempe vt Deum perfectissime semper amemus, & laudemus, eique omnia sua bona gratulemur, & de illis, quà ipsius bona sunt, semper gaudeamus. Alij dicunt, Charitatem non numerari inter dotes, quia pertinet ad ipsum essentiale vinculum spiritalis matrimonij inter Christum & animam, quod in hac vita contrahitur. Dos autem dicitur id, quod non datur in hac vita, sed tunc primùm, quando sponsa in domum sponsi traducitur. Verùm hoc rectè dicitur de habitu charitatis; non autem de eximio illo actu patriæ, quem puto ad dotem comprehensionis pertinere. Charitatis enim est tenere & complectu dilectum.

CAPVT XXI.

De Aureolis Beatorum.

DVplex constituitur præmium Beatorum à Doctoribus. Essentiale & Accidentale, Primarium & Accessorium. Ad Primarium pertinet visio beatifica, & omnes reliqui actus & ornamenta, quæ ex visione proxime vel remotè consequuntur, & quæ ratione visionis omnibus debentur. Accessorium præmium est, quod extra primarium peculiari Dei munere, quibusdam operibus excellentibus constitutum est. Hoc non omnibus datur, sed ijs solis, qui opera illa præstiterunt. Huius generis sunt præmia illa, quæ Aureolæ dicuntur, quasi paruæ coronæ aureæ. *Corona*, quia præmia victoriæ. *Aureola*, quia pretiosæ & excellentes: paruæ tamen, respectu coronæ primariæ. 168

Vnde dicantur Aureola.

Hunc modum loquendi videntur accepisse Doctores ex cap. 25. Exodi. vbi Dominus in circuitu mensæ propositionis, ad oram eius iubet *fieri coronã auream interrasilem, altam quatuor digitis: & super illam alteram coronam aureolam.* Per *coronam auream* volunt designari præmium primarium, per *Aureolam* secundarium: nam in Scripturis passim per *coronam* signatur præmium Beatorum; tum quia victoribus corona dari solet honoris causa, tum quia est signum dignitatis regiæ. Omnes enim Beati erunt Reges, & cum Christo Rege Regum iudicabunt & regnabunt.

Psal. 20. 1. Cor. 9. 2. Tim. 2. 1. Pet. 5. Apoc. 3.

Porrò Aureolæ tres statuuntur: vna Martyribus, altera Virginibus, tertia Doctoribus. Aureolam Martyrum colligunt ex illis verbis Apoc. 2. *Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.* Sed locus iste non de solis Martyribus, sed de omnibus in fide & dilectione perseuerantibus, & de primaria corona intelligendus videtur.

Statuuntur tres numero.

Probabilius forte ex illo Apoc. 7. *Amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum.* quod multi de Martyribus intelligunt; quia mox de illis dicitur: *Hi sunt qui venerunt ex tribulatione magna,* &c. Item ex illo Matth. 10. *Qui me confessus*

fessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo. Aureola Virginum ex illo Apoc. 14. vbi de Virginibus dicitur: *Et cantabant canticum quasi nouum ante sedem, & ante quatuor animalia, & seniores: & nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia*, &c. vbi peculiare quoddam præmium tribuitur Virginibus. Aureola Doctorum insinuatur Danielis 11. *Qui ad iustitiā erudiunt multos, tamquam stellæ in firmamenti fulgebunt in perpetuas æternitates*. Et Matthæi 5. *Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum.*

169 *Cur tres.* Cur autem tres statuantur Aureolæ, non plures nec pauciores, rationem adfert diuus Thomas in 4. d. 49. q. 5. Aureola cum sit corona, est præmium insignis victoriæ. Tres autem sunt victoriæ insignes, sicut sunt tres præcipui hostes Christi, & salutis nostræ: nempe Caro, Mundus, & Diabolus. De carne triumphat Virgo: de mundo triumphat Martyr: de diabolo Doctor, qui populum ab eius tyrannide per doctrinam, & Sacramentorum administrationem liberat. Ergo hisce tribus debentur Aureolæ.

Dices, Etiam Apostolis & alijs Christi consilia sequentibus promittitur speciale præmium, nempe potestas iudiciaria, Matthæi 19. Ergo sunt plures Aureolæ. Respondeo, Absolutè esse plura præmia accidentaria, sed nomen Aureolæ non tribui nisi tribus præcipuis hominis Christiani victorijs.

Quid sint illæ Aureolæ. Sed difficultas est, quidnam sint hæ Aureolæ. Multi putant, nihil fore aliud quàm singulare gaudium, quod Beati habituri sunt de huiusmodi victorijs. ita D. Thomas suprà. Sed contra obijci potest. Primò, Quòd hoc gaudium non sit speciale præmium, sed necessariò sequatur in Beatis, suppositis illis victorijs. Non enim possunt non gaudere de præclaris operibus à se in via ad honorem Dei, suamque salutem, præstitis: Aureola autem debet esse speciale præmium, speciali beneficio Dei remunerantis constitutū. Deinde etiam singulare gaudium ex alijs præclaris operibus concipiuntur: vt quòd quotidie celebrarint Sacrum, quòd reliquerit mundū, & sectati sint consilia Christi, &c. Et tamen hæc gaudia non dicuntur Aureolæ. Vnde alij dicunt, *Aureolam* esse specialem quamdam dignitatem & eminentiam, quæ tribus illis victoribus tribuetur: quatenus hi præ ceteris erunt conformes Christo, in quo perfectissime fuit totius virginitatis, & martyrij, & doctrinæ excellentia & victoria: quam sententiam veram existimo. Quidam existimant, in animis beatis fore qualitates quasdam spiritales, repræsentantes illas victorias: & in his consistere rationem Aureolæ: imò in corporibus gloriosis easdem victorias ornamento speciali signandas, quæ omnia sunt satis probabilia. Verum quia de his nihil certi habemus, non censui immorandum; nobis satis sit peculiarem quamdam dignitatem & honorem hisce victoribus Dei munere tribuendum: sicut in aulis Principum quamdam peculiarem dignitatem obtinent, qui in bellis Regem proximè sunt secuti, eique in omnibus periculis adfuerunt. Habet enim plurima præmiorum genera, plurima ornamentorum & dignitatum, quæ nobis incognita.

CAPVT XXII.

Beatos nulla ratione posse aliquod peccatum committere: & vnde id proueniat.

170 NOn defuerunt olim qui senserint eos peccare posse. Ita docuit Origenes homilia 20. super Numeros, vbi dicit, Angelos custodes adducendos in iudicium, vt constet, vtrum fortè aliquid ex ipsis caussæ fuerit, quòd homines deliquerint: *Nisi enim*, inquit, *esset etiam aliquid in ipsis quod in causa nostri culpandum videretur, numquam diceret*

Origenes docuit posse Beatos peccare. *sermo Scripturæ ad Angelum illius vel illius Ecclesiæ: Quia dereliquisti charitatem pristinam, vel patientiam tuam*, & similia. Et homilia 24. *Sæpè diximus animarum, quæ in Ecclesia Dei sunt, curam & procurationem haberi per Angelos, quos etiā ad iudicium venire cum hominibus ostendimus, vt in illo diuino constet examine, vtrum sua desidia peccauerint homines, an monitorum custodumque negligentia.*

Idem sentire videtur Hieronymus in caput 6. Michææ in principio: *Sicut*, inquit, *interdum Episcopi culpa est, interdum plebis*, &c. *ita in iudicio Dei vel ad Angelos crimina referuntur, si non egerint cuncta, quæ ad suum officium pertinebant; vel ad populum, si illis vniuersa facientibus, ipsi audire contempserint.* Confirmatur ex Scripturis, Iob 4. *Qui seruiunt ei non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit prauitatem.* Apoc. 2. & 3. reprehenduntur Angeli quarumdam Ecclesiarum neglecti officij.

Sed fide tenendum est, Eos qui faciem Dei vident, peccare non posse. Hinc Fulgentius De fide ad Petrum: *Firmissimè tene, & nullatenus dubites, omnem creaturam naturaliter mutabilem à Deo incommutabili factam; nec tamē posse quemlibet sanctorum Angelorum in deterius mutari: quia sic acceperunt æternam beatitudinem qua Deo stabiliter fruuntur, vt ea carere non possint.* Quibus verbis apertè indicat, hanc esse communem Patrum doctrinam, & Ecclesiæ fidem firmissimè ab omnibus tenendam. Idem multis locis tradit S. Augustinus, & alij Patres. *Fide tenendum, Beatos peccare non posse.*

Probatur Primò, Quia si vllo modo peccarent, amitterent beatitudinem. Non enim potest illa cum tanto malo consistere: nam etiam peccatum veniale ingens malū est, maximè in tali statu. Quo enim status est sublimior, & vitatio peccati facilior, eò offensio grauior. Et sanè si peccare possunt venialiter, nulla est ratio cur non etiam mortiferè: imò omne peccatum ibi esset mortiferum ob ingratitudinem erga Deum, & grauissimam læsionem illius status. Itaque priuandi erunt beatitudine. Atqui beatitudo amitti nō potest, vt ex Scripturis constat. Ex quibus hic vnum tantum locum adferam. 1. Petri 1. *Regenerauit nos in spem viuam, in hereditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescibilem conseruatam in cælis in vobis.* Vbi aduerte, hereditatem cælestem dici *incorruptibilem*, quia non potest vnquam perire vel desinere. *Immarcescibilem*, quia non potest minui, nec vigorem & pulchritudinem suam vlla ex parte amittere, sicut flores & herbæ cum incipiunt languescere. Hæc enim propriè dicuntur μαραίνεσθαι, quo verbo ibi Scriptura vtitur. *Incontaminatam*, quia nihil immundi aut contaminationis siue corporalis siue spiritalis secum admittit. Sanè si aliqua peccata posset admittere, non esset incontaminata, nec immarcescibilis. 171

Secundò, Si posset peccare, falsum esset illud Apoc. 21. *Non intrabit in eam quidquam coinquinatum.* & illud cap. 22. *Omne maledictum non erit amplius.*

Tertiò, Falsum esset, non esse ibi luctum & dolorem contra illud Apoc. 2. *Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, & mors vltrà non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà, quia prima abierunt.* Quomodo enim ibi nō erit luctus aut dolor, si sit peccatum, cum hæc necessariò ex peccato sequantur: Verum indigna est hæc sententia in qua refutanda diutius immoremur.

Nec obstat illud ex Apoc. cap. 2. & 3. de Angelis Ecclesiarum, qui locus mouit Origenem: quia certum est, ibi per Angelos non intelligi cælestes spiritus, sed Episcopos qui illis Ecclesijs præerant. Non enim iussus est Ioannes scribere ad Angelos inuisibiles, qui opus non habent litteris, nec debent doceri per homines: sed ad Angelos visibiles sibi subditos. Neque Angelorum cælestium est sustinere laborem, mitti in carcerem, esse fidelem vsque ad mortem, esse tepidum & euomendum, & alia huiusmodi, quæ ibi in Angelos Ecclesiarum dicuntur. Vocantur Episcopi Angeli, quia officio angelico funguntur, tamquam medij inter Deum & homines. Hominum enim vota & pia opera Deo offerunt, & diuinam voluntatem hominibus denuntiant, muneraque diuina illis cælitus referunt. Omnis enim sanctificatio à Deo per Episcopos in alios descendit, quia hæc fit per verbum Dei & Sacramentorum administrationem. Prædicatio verbi Dei fit per Episcopos vel ministros inferiores ab ipso constitutos. Similiter Sacrorum administratio: & ipse omnes Sacerdotes & inferiores ministros consecrat, & per eos populum sanctificat. 172 *Angeli Ecclesiarum sunt Episcopi.*

Ad locum illum Iob 4. quidam respondent, illum intelligi de hominibus, nempe Prophetis: sed verius est intelligendum de Angelis: nam opponit illos *ijs qui habitant luteas*, nempe hominibus lutea corpora habentibus, vt patet ex versu sequenti. & sensus est: Si Angeli incorporei, qui illi proximè in cælo seruiunt, non sunt stabiles & fideles in eius obsequio, & in illis reperit prauitatem; quanto magis homines lutea corpora circumferentes, obnoxij erunt peccatis, &c. Vbi loquitur de Angelis nondum beatis, & adhuc in via constitutis, quorum pars cecidit.

Ad

Ad locum Hieronymi responderi potest, illum loqui ex sententia aliorum. Familiare enim ei fuit in Commentarijs, præsertim in Epist. ad Ephesios, & ad Galatas (vt ipsemet testatur apologia contra Ruffinum) aliorum sententias simpliciter transcribere, & Lectori relinquere iudiciū.

173 Sed difficultas est, Vnde proueniat quòd illi qui vident Deum peccare non possint. Quidam putant, id non prouenire ex vi visionis diuinæ. Hac enim stante, voluntatem adhuc se posse flectere ad peccatum, nisi aliunde impediatur: volunt autem eam impediri per hoc quòd Deus infundat illi continuo amorem actualem, cum quo amore peccatū consistere non potest. Fieri enim nequit vt quis actu Deū perfectè amet, & simul peccet. Ita sentiunt [a] Gulielmus Occam, [b] Gregorius Ariminensis, & [c] Gabriel. Putant enim hi Doctores, amorem beatificum non esse actum elicitum, sed extrinsecus infusum. Ab his non multum discrepat Scotus, qui etsi putet esse actum elicitum, existimat tamen per se esse liberum, & videntes Deum posse ab amore cessare, & tunc peccare. Verum ne id fiat, Deum sua virtute determinare voluntatem ad amorem, ne vnquam possit cessare: vel statuisse non concurrere ad actum peccati. Vtraque sententia falso fundamento nititur. Prior enim supponit, visionem & amorem non esse actum elicitum, sed exterius à Deo infusum, anima se passiuè tum habente: quasi alioquin periculum sit, ne aliquando velimus à visione vel amore cessare; quod supra cap. 16. refutatum est. Indignum est existimare Deo non suppetere modum animā sic interius corroborandi, & suis donis disponendi, vt ipsa ad istos actus eliciendos sit determinata & astricta. Hoc tamen fundamento etiam Scoti sententia nititur.

Cur beati non possint peccare.

a *Occam in 1. d. 1. q. 2. & in 2. q. 19.*
b *Gregorius in 2. d. 7. q. 2. art. 2.*
c *Gabriel in 1. d. 1. q. 2. & in 2. d. 7. Scotus in 1. d. 1. q. 4. & in 4. d. 49. q. 6.*

174 Itaque longe verius est, ex vi visionis beatificæ prouenire, vt Beati nullo modo peccare possint. Ita communiter ceteri Doctores sentiunt: D. Thomas, Durandus, Richardus, Paludanus, Maior, Caietanus, Sotus, & passim recentiores viri longe doctissimi, Vasquez, Suarez, Salas, Valencia, & alij.

D. Tho. 1. 2. q. 4. art. 4. Caiet. ibid. Durand. in 2. d. 7. q. 1. Richard. in 2. d. 7. Palud. in 4. d. 49. q. 7. Maior ibid. q. 8. Sotus ibid. q. 3. art. 4.

Probatur Primò, Quia ex vi diuinæ visionis prouenit, vt voluntas sit determinata ad amandum Deum super omnia, & quantum fieri potest, perfectissimè. Atqui cum perfectissimo amore actuali nullo modo potest consistere vllus actus peccati, ne venialis quidem, vt omnes fatentur. Qui enim Deum perfectissimè amat, eo ipso cupit illi in omnibus placere, & vitare quidquid illi displicet. Quò enim amor est perfectior, eò ad plura se extendit in gratiam dilecti. Vnde perfectissimus amor toto conatu se extendit ad omnia facienda quæ nouit dilecto placere, & ad omnia vitanda, quæ scit illi displicere. Ergo ex vi visionis prouenit, vt nullum peccatum committere possint. Maior probatur, Quia visio ita proponit voluntati summum bonum, vt nulla possit ei occurrere ratio, cur velit non amare, aut ab eius amore cessare. Ostendit enim illud esse infinito amore dignum, & omnis boni plenitudinem in eo eminentissimè contineri. Facit ergo vt voluntas necessario amet. Nemo enim potest voluntariè cessare ab aliquo opere, nisi occurrat aliqua ratio cessandi; quia cessatio, cum sit priuatio, non est per se appetibilis. Quod autem hic nulla possit occurrere ratio cessandi ab amore, patet: quia amor ille nihil continet laboris vel incommodi, neque impedit vllum aliud bonum: deinde in se est quid præstantissimum, & fons ineffabilis gaudij: & summo impetu fertur in dilectum: nec absque ingenti vi & naturæ incommodo posset comprimi. Magna profectò fatuitas esset, vel ad breue tempus tanto bono velle carere. Quare cum Beati sint sapientissimi, impossibile est, vt ob aliquam caussam velint hunc amorem interrumpere.

Id prouenire ex vi visionis beatæ.

175 Dices, Cur non poterit menti se objicere aliqua voluptas, vel aliquis honor expetendus, qui Deo displiceat, propter quem velint ab amore cessare?

Respondeo id fieri non posse: Primò, quia omnis voluptas & omnis honor in illo statu eminentissimè continetur. Est enim ibi pelagus voluptatum, vt supra ostensum est: & omnis honor in honore filiorum Dei continetur. Deinde, quia comparatione illius boni omne aliud bonum, quantumuis magnum & splendidum, censetur nullius momenti; ac proinde non potest sapientis animum cum iactura tanti boni ad se allicere. Denique si Deo displicet te tale bonum appetere, illa appetitio non solum censetur non bona, sed etiam iudicatur ingens malum, tanquam Deo summè dilecto, & ipsi beatitudini repugnans; ac proinde non potest esse ratio cessandi à tanto bono. Hinc fit vt Beatus inferior non possit appetere honorem debitum Christo, vel B. Virgini, vel etiam æqualitatem Beati superiori, tum quia clarè nouit id esse iniquum, vel contra iustissimam legem à Deo statutam; tum quia nouit talem appetitionem & affectum esse inefficacem ac inutilem: vnde eam detestatur vt ingens malum, nihil boni secum adferens: tantum abest, vt possit ei esse caussa priuandi se tanto bono.

Secundò, Idē probatur alia ratione. Bonum quò maius est, eò magis trahit voluntatem in sui amorem, si clare cognoscatur, vt experientia docet. Qui enim amat honores, longè aliter trahitur proposita dignitate regia, quàm magistratu vnius oppiduli: qui opes, longè aliter afficitur lucro centum millium, quàm decem assium. Imò bonum terrenum; quando videtur ingens, ita mentem trahit, vt vix sui sit compos, nec possit sese ab eius amore cohibere. Si ergo bonum sit infinitum, in quo tota boni plenitudo contineatur, infinitè illam trahet; ita vt nullo modo possit resistere, quantumuis sit perfecta & sublimis, siue (quod idem est) vt non possit impetum amoris, quo in illud fertur, cohibere. Confirmatur; Bonum diuinum, quia est infinitum, ita trahit ad se diuinam voluntatem (quæ tamen liberrima est & omnipotens) vt necessariò amet: cur non trahat etiam voluntatem creatam eo modo vt amet necessariò? Bonum diuinum ita implet & satiat voluntatem diuinam, vt nihil extra illud nisi propter illud possit velle aut amare; cur non possit etiam simili modo implere voluntatem creatam? Voluntas enim creata, lumine gloriæ & charitatis dono instructa, est suprema imago voluntatis increatæ, & amor beatificus amoris increati. Obiectum vtrobique idem.

Bonum infinitum trahit quodammodo infinitè.

176 Tertiò, Si Beatorum amor in Deum non esset necessarius sed liber, vt vult Scotus, sequerentur hæc incommoda. Primò, Quòd amor beatificus sit valdè imperfectus & debilis; quia libertas voluntatis posset ei resistere, & eius impetum cohibere. Vnde natura esset fortior amore beato: imò esset fortior in resistendo & se cohibendo, quàm obiectum infinitum in alliciendo & trahendo.

Incommoda quæ ex sententia Scoti.

Secundò sequitur, Nullum superesse Deo modum firmandi amorem Beatorum, eosque in tuto collocandi, quā vel impulsu quodam determinando eorum voluntatem ad amorem qui per se est liber: vel nolendo concurrere, quando videret eos velle flectere ad aliquid illicitum: quorum vtrumque alienum est à naturis rerum. Nam quod ad determinationem attinet, contra naturam voluntatis est, vt ad actum per se liberum determinetur per impulsum extrinsecus immissum. Si enim actus per se, seu ex modo propositionis obiecti liber est, postulat vt voluntas relinquatur in natiua sua indifferentia, quam posita tali cognitione obiecti obtinet. Confirmatur, Quia natiua libertas & necessitas voluntatis in operando pendet ab intellectu proponente obiectum: vnde radix libertatis & necessitatis passim à Philosophis & Theologis ponitur in intellectu. Si enim intellectus proponat obiectum eo modo vt non solum appareat ratio hic & nunc amandi, sed etiam non amandi: amor natura sua, seu ex vi propositionis obiecti erit liber: si verò ita proponat vt nulla appareat ratio non amandi; erit necessarius. Si ergo, cum ex vi propositionis obiecti est liber, voluntas ab extrinseco ad illum determinetur, & alligetur, ita vt non possit illum dimittere; vis infertur naturæ, & rerum natiua conditio euertitur: monstrum enim est voluntas ad actum liberum determinata. Talem determinationem per impulsum extrinsecus à Deo immissum, ad actum qui ex parte intellectus sit liber, ponunt hæretici nostri temporis; vt persuadeant nos absolutè in operibus nostris siue bonis siue malis non esse liberos, & omnia necessariò à nobis fieri. Fatentur enim ex parte intellectus nullam esse necessitatem, nullum errorem, nullam brutalem vel angustam apprehensionem, qua omnia quæ occurrunt agenda, tanquam necessaria concipiantur; scire mentem nostram rem illam, & actionem nō esse ad finem necessariam; vnde necessitatem operum non prouenire ex apprehensione intellectus, sed ex impulsu voluntatis à Deo extrinsecus immisso. Hæc est ipsissima eorum sentētia, vt alibi fusè à nobis & ab alijs Scripto-

Duo modi firmādi voluntatem in actu libero, iuxta Scotum, refutātur.

Determinationem ad actum per se liberum esse alienā à natura voluntatis.

ribus

tibus Catholicis demonstratum. Itaque qui imaginantur, amorem beatum esse ex vi propositionis obiecti liberum, & voluntatem alio quodam impulsu à Deo ad illum determinari & necessitari, planè videntur in modum illum incidere, quem hæretici in omnibus operibus statuunt: qui sane alienus est à natiua conditione voluntatis.

Subtractionem concursus non conuenire, quæ vim patiatur voluntas.

Alter quoque modus qui est per negationem concursus, non est conueniens. Primò, Quia vt quis cesset ab aliquo actu, non est opus concursu Dei. Ergo quòd Beati nõ possint deponere amorem per se liberum, non prouenit ex concursus diuini subtractione. Deinde etiamsi subtractio concursus possit impedire ne peccent commissione per actum positiuum; non tamen efficiet quin possint peccare omissione, ad quam nullus requiritur concursus. Denique cuique rei debitus est concursus, qui necessarius est, vt operetur consentaneè suæ naturæ: atqui modus operandi consentaneus naturæ liberæ in ijs actibus, in quibus liberè agit, est ita operari, vt possit ab illis cessare, & possit facere illud ad quod est indeterminata & indifferens. Ergo talis concursus subtractio conditioni naturali repugnat: imò violentiã quamdam patitur natura, quando proximè disposita ad operandum concursus ei subtrahitur.

Duo alij modi necessitandi voluntatẽ ad actum liberum.

177 Præter hos duos modos necessitandi voluntatem ad actum per se liberum, possent poni duo alij. Prior est, impediendo intellectum, ne consideret ea quæ possent voluntatem allicere ad cessandum ab amore. Non enim voluntas potest velle cessare, nisi occurrat aliqua ratio cur velit, vel saltem nisi consideret, hic & nunc non esse necessarium talem actum elicere. Itaque si Deus in Beatis impediat intellectum ne consideret aliquid quod possit voluntati esse ratio cessandi ab amore, amor ille semper continuabitur; nec poterunt illum deponere. Alter est, continuando suum influxum in actum amoris: quo continuato, amor non potest cessare; quia ab illo re non distinguitur, sed vt summum ratione tantum formali.

Refutãtur.

Verum prior modus ad rem eam de qua modo disputamus, non pertinet. Nos enim hic agimus de amore qui secundum se, & ex modo propositionis obiecti est liber: ille verò amor ex modo propositionis obiecti non esset liber, sed necessarius. Obiectum enim ita proponitur amandum, vt nulla occurrere possit ratio, cur velit cessare, Deo id speciali prouidentia & directione procurante. Deinde absurdum est, Beatorum mẽtes impediri & ligari debere, ne possint omnia circumspicere, & expendere, ne fortè tententur ad peccandum.

Alter modus vel est impossibilis, vel incidit in primum. Cum enim Deus dicitur continuare concursum suum in actum amoris beati, vel id ita facit, vt nihil omnino operetur circa voluntatem elicientem illum amorem, & relinquat illam in sua indifferenti potestate: & hoc modo non potest ille amor reddi firmus, sed poterit voluntas ab eo cessare non influendo: neque tunc poterit influxus diuinus quo prius influebat, continuari; quia hic essentialiter simul requirit influxum voluntatis in eumdem amoris actum, cũ influxus vniuersalis & indeterminatus postulet simul concursum causæ particularis, qui per se est determinatus, cum quo in vnum integrum & totalem influxum coalescat: vel id ita facit, vt simul voluntatem trahat & necessitet ad suũ influxum continuandum; & tunc relabimus ad primum modum, qui statuebat impulsum vel tractum determinatiuum, & necessitantem.

Ex quibus patet, verum esse quod antè diximus, Non esse nisi duos modos firmandi amorem per se liberum, quorum neuter naturis rerum est consentaneus; nec minus alienos esse reliquos duos, qui fingi possent.

Tertiò sequitur, Beatos ab intrinseco non minus posse peccare, quàm viatores: & ipsos viatores eodẽ modo posse fieri impeccabiles in hac vita, quo sunt Beati: nempe singulari Dei custodia, & auxilio partim ad bonum incitante, partim à malo deterrente, & concursum ad malum subtrahente. Hoc autem est contra S. Augustinum, qui lib. De correptione, & gratia capite 10. causam impeccabilitatis Beatorum refert, non in protectionem Dei & custodiam extrinsecam; *sed in abundantiam charitatis, quam accipient in præmium perseuerantia, per quam fiet,* inquit, *vt cadere amplius omnino non possint.* vbi planè ab intrinseco vult illos peccati incapaces, & contra Isidorum lib. 1. Sententiarum c. 12. vbi dicit: *Angeli licet sint natura sua mutabiles, non sinit tamen eos contemplatio mutari diuina.* vbi causam refert in ipsam visionem tamquam in primam radicem.

Quartò Probatur, Voluntas videntis Deum ita se habet 178
ad Deum, sicut voluntas viatoris se habet ad rationem boni in communi. Atqui viator nihil potest appetere nisi sub ratione boni. Ergo Beatus nihil potest appetere nisi sub ordine ad Deum; ac proinde nihil potest velle quod sit peccatum.

Dices esse disparem rationem; Quia ratio boni generica in omni re includitur, etiam in peccatis. Peccatum enim est bonum delectabile, vel vtile ad opes & honores acquirendos: at bonitas diuina non includitur in omni re particulari, quam Beati poterunt appetere.

Bonitas diuina includitur in obliquo in omni obiecto appetibili à Beatis.

Respondeo, Etsi bonitas diuina in omni re particulari, quam Beati possunt appetere, non includatur intrinsecè, seu in recto, vt dici solet; includitur tamen in obliquo, nempe ratione cuiusdam ordinis, quem illa res ad Deum habet, quatenus est conformis eius voluntati, vel pertinet ad eius gloriam, &c. Ita enim Beati Deum æstimant, & erga illum afficiuntur, vt alia omnia nihili æstiment, nisi illa talem habitudinem ad Deum habeant, id est, nisi diuinæ voluntati sint conformia. Vnde impossibile est illos aliquid appetere, in quo talis habitudo, seu conformitas ad diuinam voluntatem non reperitur: sicut impossibile est viatorem aliquid appetere, in quo non reperitur aliqua ratio boni in genere.

Nõ possunt per inconsiderationem peccare.

Dices, Cur saltem per inconsiderationem non possunt aliquid appetere, in quo non sit iste ordo?

Respõdeo, Id fieri non posse: tum quia lumine gloriæ ita sunt illustrati, vt omnes circumstantias in omni opere & re occurrente perspiciant; tum quia charitas Dei eos impellit & determinat ad summam circumspectionem adhibendam.

CAPVT XXIII.

Explicantur duæ difficultates circa potentiam peccandi in Beatis.

OCcasione eorum quæ superiore capite explicata sunt, duo supersunt hic dubia. Primum, Vtrùm saltem per 179
potentiam Dei absolutam fieri posit, vt Beati Deum videntes posint peccare?

Secundum, Vtrùm ipsa visio per se, etiam sublato amore, reddat animam impeccabilem?

Posset Deus spoliare Beatos omnibus donis supernaturalibus, etc.

Quod ad prius attinet, Certum est, si sola potentia diuina, eiusque supremum dominium spectetur, Beatos posse priuari lumine gloriæ; ex qua priuatione necessariò etiam extinguetur visio beatifica, & insuper amor & gaudium, quæ duo ex visione consequuntur. Potest enim Deus desinere influere in lumen gloriæ subtrahendo influxum suum substantificum (vt Dionysius loquitur) quo lumen gloriæ producit & conseruat: extincto autem illo lumine tamquã fundamento, statim euanescet tota beatitudo, quæ huic innititur. Nihil autem est quod Deum cogat hunc influxum continuare; præter proprium decretum. Illo autem posito, Beati redirent ad statum pristinum, essentque subiecti omnibus casibus quibus anteà: vnde non solum possent peccare, sed etiam damnari, sicut statuit Origenes reipsa accidere. Verum ex alio capite impossibile est id fieri, quia repugnat diuinæ bonitati, & veritati. Hæc tamen consideratio est valdè vtilis, quia etiam in Beatis est occasio summæ humilitatis & gratitudinis: dum vident omnia sua bona ex eius libero influxu pendere. 180

Vtrùm voluntas possit corroborari contra tractum summi boni clarè visi.

Sed difficultas est, Vtrùm Deo non subtrahente influxum suum, posit voluntas Beati ita corroborari, vt non necessariò trahatur à summo bono clarè viso; sed posit resistere, sic vt vel non amet, vel ab amore inchoato cesset. vbi autem cessarit amare, poterit se ad peccatum flectere. Quidam putant hunc modum non solum esse posibilem, sed etiam reipsa fuisse in Christo: idque eo fine, vt in operibus præceptis, & maxime in acceptatione mortis esset liber, non obstante visione beatifica.

Illa corroboratio nõ potest fieri per aliquid intrinsecũ actuale vel habituale.

Sed hic modus mihi videtur valdè difficilis, Primò, Quia illa corroboratio voluntatis ad resistendum, vel est aliquid intrinsecum voluntati, sicut voluntas corroboratur per habitus supernaturales, vel gratiam præuenientem: vel solum est assistentia Dei extrinseca, ex eo quod Deus pa-

ratus sit extraordinario modo iuuare voluntatem, si velit amorem cohibere. Neutrum autem dici potest. Non enim est aliquis habitus naturalis, aut supernaturalis voluntatis: quia omnis habitus natura sua ordinatur ad actus, non ad cessandum, vel ad abstrahendam potentiam ab actu; hæc autem corroboratio dicitur fieri, vt voluntas possit cessare ab actu. Neque etiam dici potest esse habitum, quo corroboretur voluntas, vt immediatè se possit flectere ad illicitum, seu ad id quod præcepto occurrenti est contrarium. Sicut enim Deus non potest velle actum peccati, ita etiam non potest infundere habitũ, qui ad talem actum inclinet. Deinde ille habitus non potest esse potentior amore beatifico: neque potẽtius inclinare voluntatẽ ad opus illicitũ, quàm amor ab illo reuocet. Neque ẽt dici potest esse actũ aliquem diuinitus immissum, vt est gratia præueniens: quia neque est actus naturalis, vt patet; hic enim nõ potest vincere amorem beatum; neque etiam supernaturalis, quia non dantur inspirationes supernaturales ad hoc, vt quis cesset ab amore diuino, & conuertat se ad illicitum, sed solum ad opera sancta & supernaturalia.

Nec per assistentiam Dei.

181 Neque etiam dici potest hanc corroborationem fieri per assistentiam externam, qualis est in patrandis miraculis, & consecrando sanctissimo Sacramento, & in conferendis Sacramentorum effectis. Primò, Quia talis assistentia non corroborat hominem. Non enim dicitur homo ita corroborari à Deo, vt possit excitare mortuos, transubstantiare panem in Corpus Christi, sanctificare animas, &c. Atqui voluntas Christi iuxta hanc sententiam dicitur ita corroborari, vt non necessario amet, sed liberè, & possit cessare. Deinde absurdum videtur, Deum assistere alicui miraculoso modo, vt possit cessare ab amore illo excellentissimo, aut vt possit se flectere ad aliquid aliud quod sit illicitum. Sicut enim non potest velle aliquid illicitum, ita neque ad hoc directè dare vires vt faciat, aut etiam vt possit facere: posse enim facere malum, non est appetibile, nec creatura id habet à Deo. Tertiò, Ipsum cessare ab amore in statu illo, ingens malum est; ac proinde si sit liberum, erit graue peccatum. Ergo Deus non potest ad hoc dare peculiarem assistentiam. Denique Deus assistebat animæ Christi in hac vita sic, vt nulla ratione posset peccare, etiam seclusa visione beata. Ipsa enim vnio cum Verbo diuino id omnino postulabat. Ergo si illi etiam assistebat vt posset cessare à visione, & flectere se ad id quod præcepto diuino aduersatur, habebat anima illa assistentias planè repugnantes, & ad repugnantia: nimirum ad hoc, vt posset velle illicitum, & vt non posset velle illicitum; vt posset cessare ab amore diuino, & non posset cessare.

182 Dices, Hæc assistentia solum erat, vt posset in actu primo, & quoad intrinsecam dispositionem voluntatis; cui non repugnat assistentia alia ad hoc vt non possit in actu secundo. Sicut enim non pugnant, posse in actu primo vèlle illicitum, & non posse in actu secundo: ita etiam non pugnant, assistere vt possis velle in actu primo, & assistere vt non possis in actu secundo. Deus itaque poterat assistere animæ Christi vt haberet potentiam in actu primo, & veluti in habitu ad cessandum ab amore diuino, & ad amplectendum illicitum; & simul etiam assistere vt non posset in actu secundo.

Sed contrà, Primò, Quia alienum videtur à ratione; vt alicui stupendo miraculo contra rerum naturam procuretur aut detur aliquod posse in actu primo, quod numquam debet exire in actum secundum: imò quod perniciosissimè exiret in actum secundum: & cui summa cura Deus debet inuigilare & assistere ne vmquam exeat in actum secundũ. Quis sapiens alicui tribuat aliquam facultatem, quę si vmquam exiret in actum, adferret extremam perniciem? ad quam ipse noctes & dies excubare debet, vt numquam in actum exeat? Itaque hæc duo non consistunt, Deum assistere, & miraculose dare aliquod posse, & tamen debere assistere, ne vmquam exeat in actum.

Potentia ad illicitũ non est à Deo.

Nec obstat quòd possit dari potentia ad illicitum in actu primo, quæ singulari assistentia Dei non potest exire in actum secundum; sicut in Christi anima, seclusa visione beatifica, & aliquo modo in B. Virgine, cum ageret hanc vitam mortalem: quia illa potentia non est intenta à Deo, multo minus supernaturaliter inserta; sed prouenit ex imperfectione naturæ, seu ex eo quòd anima sit creata ex nihilo: ideo enim habet facultatem declinandi ad illicitum, vt sancti Patres docent. Vnde merito per peculiarem Dei assistentiam impeditur ne exeat in actum, qua parte talis est, seu quatenus illicita respicit. Quòd si talis potentia non sequeretur ex imperfectione & conditione naturæ, Deus non posset eam inserere: quia bonitati ipsius repugnat, vt opus suum, quod per se ad bonum determinatum est, ad malum inclinet, vel capax mali efficiat.

August. lib. 12. De Ciu. c. 1. Damas. lib. 2. c. 27. Athan. lib. de Pass. & Cruce Domini in princip. Greg. lib. 25. Moralium in Iob, c. 5.

Secundò, Hæc assistentia non efficiet vt voluntas maneat libera quoad intrinsecam dispositionem, quæ tamen ad libertatem est necessaria. Cum enim hæc assistentia non ponat aliquid in ipsa voluntate, sed sit extrinseca, nec mutet intrinsecam voluntatis dispositionem, non potest efficere, vt ipsa voluntas intrinsecè maneat libera. Ratio est, 183 quia ipsa intrinsece determinata est ad amorem beatificũ, & consequenter ad omne illud quod ad illum amorem cõseruandum est necessarium; ac proinde ad implendũ præceptum, & vitandum omne illicitum. Itaque impletio præcepti non poterit esse libera, quia neque est libera absolutè, cum non possit absolutè omitti, alioquin Christus potuisset absolute peccare, quod dici non potest: neque etiam est libera libertate intrinseca, id est, spectata voluntatis intrinseca dispositione; quia voluntas ab intrinseco est determinata ad amorẽ diuinum, & ad omne quod amor ille postulat, quale est implere præceptum diuinum. Ad quid ergo seruit ista mirabilis assistentia?

Non datur assistentia directè ad priuationem actus.

Tertiò, Numquam datur assistentia directè ad priuationem, vel cessationem ab actu, sed solum ad aliquid positiuum: quia priuatio non inducitur directè per influxum positiuum. Peto ergo quod sit illum positiuum, ad quod directè illa assistentia datur?

Dices, esse actum positiuum quo velit anima cessare ab amore, vel amplecti illicitum. Contrà, Quia impossibile est, Deum dare aliquam peculiarem assistentiam ad eliciendam volitionem intrinsecè malam, qualis est illa, de qua agitur. Sic enim Deus esset propriè auctor peccati, quia daret auxilium speciale ad peccandum. Item fieri nequit vt Deus det aliquam assistentiam in actu primo, cuius vsus in actu secundo non potest esse nisi peccatum. Atqui vsus talis assistentiæ in actu secundo non potest esse nisi peccatũ: velle enim cessare ab amore beato, aut velle præceptum non implere, est peccatum. Ergo ad hoc non potest dari peculiaris assistentia in actu primo.

Ex quibus patet, per assistentiam extrinsecam fieri non posse, vt, stante clara visione Dei, voluntas sit libera & indifferens ad amorem Dei, aut ad aliquid amplectendum quod sit illicitum. Posita enim visione Dei, ipsa ex natura sua est determinata ad eius amorem, & ad omne id quod ille amor postulat, vt infrà ostendemus.

Robur voluntatis in quo consistat.

184 Secundò probatur hæc sententia: Ad robur & perfectionem voluntatis pertinet, quòd non possit ei absoluta necessitas inferri ab aliquo bono finito quantumuis magno. Hoc enim indicat, ipsius amplitudinem, capacitatem & perfectionem, & eius summum bonum in nulla re creata consistere; non autem quòd non possit ei necessitas inferri à bono infinito clarè & perfectè ostenso: sed hoc potius esset signum imperfectionis & debilitatis, quasi ipsa tanti boni non sit capax, nec possit eo impetu in illud ferri, eique affigi, quo dignum est.

Confirmatur Primò, Quia omnis voluntas quo nobilior & robustior est, eo maiori impetu a summo bono trahitur, & firmius ei per amorem adhæret. Vnde diuina voluntas, quæ tamen est omnipotens, summa & excellentissima trahitur necessitate. Similiter Angeli quo perfectiores & maiore charitate prędití, eo trahuntur potentius; & omnium potentissimè anima Christi.

Confirmatur Secundò, Quia robur voluntatis non consistit in eo quòd possit se ab amore summi boni subtrahere, aut ad illicitum declinare: hoc enim debilitatis & imperfectionis est, non roboris (sicut posse amittere vitam, iustitiam, sapientiam) sed in eo, quòd possit in illud condignè ferri, eique insolubiliter coniungi. Sicut si pondus & inclinatio corporalis esset corroboranda, non deberet aliqua qualitas imprimi corpori, quo impetus illius possit cohiberi; hoc enim potius ad debilitationem pertineret; sed deberet aliquid addi, quo maiori vi impellatur, & ægrius postea queat diuelli.

Confirmatur Tertiò, Quia sicut perfectius est esse iustum,

ſtum, beatum, amantem ſummi boni, ſapientem per eſſentiam, quàm per qualitatem ſuperadditam: ita etiam perfectius eſt, hæc omnia habere neceſſario, quam non neceſſario, & neceſſario ab intrinſeco, quàm neceſſitate extrinſeca. Pari modo perfectius eſt, nullo modo poſſe peccare, quam aliquo modo poſſe peccare; eſſe coniunctum ſuæ regulæ neceſſario, quàm non neceſſario. Poſſeſſio enim boni quo firmior, eo perfectior; illa verò quæ amitti poteſt, hoc ipſo eſt imperfecta.

Non requiritur talis corroboratio ad saluandam Christi libertatem.

185 Neque verò hic modus corroborationis, vel potius debilitationis, neceſſarius eſt ad ſaluandam libertatem operum in Chriſto; ob quam cauſam eſt excogitatus; quia multis alijs modis hæc à Doctoribus ſaluari conſueuit. Ac primum ad libertatem operum bonorum non eſt vllo modo neceſſaria potentia peccandi, vel intrinſeca diſpoſitio voluntatis ad liberè amplectendum aliquid quod ſit illicitũ. Libertas enim ad opera bona eſt ingens perfectio, quæ etiã in ſtatu beatitudinis manſura eſt: libertas verò peccandi, ſeu indifferentia illa voluntatis, qua parte poteſt ad malum declinare, eſt ingens imperfectio. Itaq; in Chriſto laus illa iuſti; *Qui potuit transgredi, & non eſt transgreſſus; facere mala, & non fecit,* (*Eccli. 31.*) locum non habuit ſi de vera & intrinſeca poteſtate peccandi intelligatur: quia ingentem imperfectionem includit, vel ſupponit: ſed multo eminentior, quam Scriptura verbis præcedentibus & ſequentibus inſinuat, & potiſſimum iſtis: *Ideo ſtabilita ſunt bona illius in Domino,* &c. Multo enim excellentius eſt, in Deo eſſe ſtabilitum vt malum facere non poſſis, quàm cum poteſtate malefaciendi à malo abſtinere. Duplici autem modo humana Chriſti voluntas in Domino erat ſtabilita, & ad bonum honeſtum determinata. Primò, Per aſſiſtentiam extrinſecam, quæ illi debita erat ratione vnionis hypoſtaticæ, etiamſi viſione Dei & dilectione ſupernaturali caruiſſet. Secundò, Per intrinſecam voluntatis diſpoſitionem, quæ ex viſione & amore beatifico proueniebat. Itaquè manifeſtum eſt, illam Scripturæ ſententiam in Chriſto locum non habuiſſe. Addo, ſolum ibi laudari iuſtum, qui inſtrumenta peccatorum, nempe opes habuit, & impunè peccare potuit, tamen ſolo Dei timore abſtinuit; præ illo qui abſtinuit vel inſtrumentorum defectu, vel pœnæ metu.

Ad libertatem ſatis eſt, non eſſe determinatũ ad aliquid in particulari.

Sat eſt ad libertatem bonorum operum, vt ad illorum exercitium in particulari non ſis adſtrictus, etiamſi in genere adſtrictus ſis vt aliquando facias. Simile in peccatis venialibus accidit, ad quæ in genere quodammodo determinati ſumus; non tamen ideo non liberè in particulari illa facimus. Cum enim ſolũ in genere determinatus és, ſemper in particulari opere tibi libertas eſt, & liberè eligis quemlibet actum particularem, eumque liberè exequeris. Ita enim hic & nunc illum eligis, & ex vi electionis exequeris, vt poſſis hic & nunc non eligere, non exequi. Verbi gratia, Incumbit tibi neceſſitas dandi eleemoſynam, tamẽ non eſt tibi præſcriptum quantum, cui, quando dare debeas. Vnde etiamſi tibi non ſit liberum non dare abſolute & in genere; tamen eſt tibi liberum dare hodie, cras, perendie, vel alio quouis tempore, in quo præceptum non vrget. Item liberum eſt dare tantum vel tantum, huic vel illi: ac proinde actus ille in particulari tibi eſt liberrimus, quia ſic illum facis, vt poſſis omittere. Incumbit omnibus neceſſitas moriendi, ipſa tamen mors in particulari poteſt nobis eſſe liberrima; quia poſſumus tempus præuenire etiam licitè acceptando mortem, quãdo facilè poſſemus euadere, & permittendo nos hoſtium voluntati. Vnde Martyres acceptando & ſuſtinendo mortem pro Chriſto, maximè ſunt promeriti. Simili modo dicendum de Chriſto Domino: hic enim etſi in primo inſtanti conceptionis, quando voluntas Patris ei fuit propoſita, planè fuerit determinatus ad acceptandam mortem in genere, & ad redimendum genus humanum, ita vt nullo modo id potuerit omittere, aut recuſare: tamen non fuit determinatus, ſeu adſtrictus ad eligendam talem mortem, tali tempore, loco, & modo: quia Patris præcepto hoc non fuit præſcriptum. Vnde liberrimè potuit eligere hanc mortem qua reipſa nos redemit; vel hanc recuſare, & aliam amplecti. Sed reipſa hanc elegit, & ex vi huius liberrimæ electionis eam poſteà ſubijt, non ex aliqua electione neceſſaria. Quod ipſe quoq; inſinuat illis verbis Ioannis 10. *Propterea me diligit Pater, quia ego pono animam meam, vt iterum ſumam eam. Nemo tollit eam à me, ſed ego pono eam à meipſo: & poteſtatem habeo ponendi eã, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Hoc mandatum accepi à Patre meo.* Vbi aperte indicat, mortem ſuam eſſe plane liberam, nulla neceſſitate coactam, etiamſi mandatum moriendi à Patre acceperit: nimirum quia in electione particulari & in executione coacta non fuit, licet in genere fuerit adſtrictus.

In reliquis Chriſti operibus non eſt difficultas. Illa enim vel non fuerunt mandata, ſed libera relicta; vel ſi fuere mãdata, non tamen in particulari, ſed ſolum in genere. Vnde executio in particulari fuit liberrima.

Mors Christi fuit libera secũdum ſubſtãtiam operis.

Dices, Hinc ſequitur, mortem Chriſti ſecundum ſubſtantiam operis non fuiſſe liberam, ſed ſolum ſecundum circumſtantiam temporis, & ita illam non fuiſſe meritoriã niſi ratione circumſtantiæ. Reſpondeo, Negando id ſequi: quia ſubſtantia operis non eſt facta in genere (quo modo ad eam fuit determinatus) ſed in particulari. Itaque perpeſſio mortis Chriſti fuit meritoria, non ſecundum ſubſtantiam operis in genere (quia ſic non potuit executioni mandari) ſed ſecundum ſubſtantiam operis particularis, quod reipſa eſt præſtitum. 186

An tale opus tanti ſit æſtimandũ, quãti cum nulla eſt neceſſitas.

Dices, Saltem non poterit illud opus tanti æſtimari, quanti ſi in genere non fuiſſet neceſſarium: quia eleemoſyna ad quam in genere quis eſt obſtrictus, non tanti æſtimatur, quanti ſi eſſet planè libera, & poſſet omnino omitti. Reſpondeo, Qui obſtrictus eſt ad eleemoſynam in genere, duplici modo poteſt ad executionem in particulari moueri: nimirum vel conſideratione neceſſitatis ſibi impoſitæ, vel conſideratione ſolius miſeriæ pauperis, & affectu miſericordiæ. Si priore modo moueatur, concedo, ordinariè tale beneficium non æſtimari tanti, quanti ſi nulla datori fuiſſet impoſita neceſſitas: quia hoc opus, vt hic & nunc fit, non procedit ex affectu miſericordiæ, & charitate proximi, ſed ex affectu liberandi ſe ab obligatione. Si poſteriore modo, nego plane non tanti æſtimandum; quia in tali eleemoſyna, vt hic & nunc fit, nulla habetur ratio neceſſitatis impoſitæ, ſed ſolius miſeriæ & ſubuentionis proximi: vnde non minus daretur, ſi in genere eſſet omnino libera. Tale planè eſt beneficium Chriſti ipſe enim mortem pro nobis ſuſcepit non conſideratione neceſſitatis ſibi impoſitæ, quòd non poſſet illam euadere; ſed mero affectu obedientiæ & charitatis in Patrem, & miſericordiæ in genus humanum. Vnde etiamſi nulla neceſſitate intrinſecus aut extrinſecus adſtrictus fuiſſet, nihilominus voluntatem Patris implere, noſque redimere voluiſſet.

Ex quibus perſpicuum eſt, electionem huius paſſionis & mortis, eiuſque executionem planè fuiſſe liberam, abſque vllo miraculo circa liberam Chriſti voluntatem, aut peculiarem corroborationem. Idem modus libertatis locum habet in omnibus Beatis.

Quid ſi Deus omnes circumſtantias determinaſſet?

Petes, Quid ſi Deus acceptationem huius paſſionis & mortis in particulari cum omnibus circumſtantijs determinaſſet & mandaſſet, fuiſſetne tunc Chriſto libertas acceptandi? Reſpondeo, Eo poſito, Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis neceſſariò hæc omnia acceptaſſet, quia per amorem beatificum ad talẽ acceptationem fuiſſet determinatus; nec ea ſine miraculo ingenti potuiſſet impediri, aut ſuſpendi. Sed nec opus fuiſſet tali ſuſpenſione, præſertim cum ea neceſſitas non ſit imperfectio, ſed magna perfectio. Verum cum illo actu quo neceſſariò acceptaſſet, potuiſſet coniungi alius actus re diſtinctus, quo eadem omnia acceptaret liberè. Etſi enim impoſſibile ſit, vt vnus idemque actus voluntatis ſit neceſſarius ſimul & liber, eò quòd voluntas non poſſit ſimul eſſe determinata & indeterminata ad eumdem actum: nihil tamen prohibet, quin duo actus, quorum alter ſit neceſſarius, alter liber, ſimul ſint in voluntate reſpectu eiuſdem obiecti; & idem obiectum ametur ſimul actu neceſſario & libero. Sic Beati etſi actu neceſſario ament ſemper Deum, poſſunt tamen eumdem amare actu libero, & ab eodem actu ceſſare, quando volunt. Cum enim Deum ardentiſſimè ament, optant ei pluribus modis, & ſi fieri poſſet, infinitis, placere, gratificari, honorem & beneuolentiam exhibere. Itaque non eſt dubitandum, quin etiam in Chriſto Domino noſtro amor liber cum amore neceſſario, & acceptatio libera rei præceptæ cum acceptatione neceſſaria eſſe potuerit. Et ita potuiſſet interior ille actus acceptationis, qua parte liber, eſſe meritorius. Exterior tamen mortis perpeſſio eo caſu non videtur futura 187

fuisse libera; quia nullo modo potuisset omitti, cum per acceptationem necessariam ad illam fuisset determinatus.

An externa perpessio tunc fuisset libera.

Neque dici potest quòd simul fuisset libera & necessaria quatenus procederet simul ab acceptatione necessaria & libera: quia hæ denominationes circa idem inuoluunt contradictionem. Liberè enim fieri, includit posse absolutè omitti, saltem spectata intrinseca voluntatis dispositione: Necessariò fieri, includit non posse omitti: quæ duo sunt contradictoria. Vnde etiamsi fingamus, externum opus procedere in solidum ex vtroque actu interno: tamen non poterit dici absolutè liberum; ac proinde nec absolutè meritorium, sed solum erit liberum & meritorium secundum quid, quatenus consideratur vt procedens ex actu libero. Verius tamen est, reipsa non processurum ex actu libero, sed solum ex necessario: & ita nullo modo meritoria erit externa illa perpessio, cum ab actu interno libero non informetur, nec vnum opus morale cum eo constituat. Neque mirum videri debet, si tali suppositione præcepti posita, sequatur opus quod non sit meritorium. Quare cum constet externam perpessionem fuisse summè meritoriam, non est admittenda talis suppositio. Hæc de dubio priore.

Alterum erat de nuda visione Dei, Vtrum per diuinam potentiam, semoto amore, ipsa per se reddat animam impeccabilem?

An nuda visio reddat animã impeccabilem.

188 Suppono per absolutam Dei potentiam fieri posse, vt quis clare videat Deum, & tamē illum non amet actu, Deo nolente concurrere ad amorem. Hoc tamen numquam factum est, neque vmquam fiet, essetque res violentissima, & maximè contraria naturali inclinationi, & impetui voluntatis. Non enim solum res vim patitur cum per aliquid positiuum impeditur a suo motu, ad quem pondus vel impetum habet: sed etiam cum per subtractionem alicuius, quod ei naturaliter erat debitum. Itaque cum posita visione concursus Dei ad amorem naturali ordine sit debitus voluntati, illo subtracto voluntas violente impediretur ab illo motu, ad quem in actu primo summum habet impetum. Nihilominus vt magis explicetur vnde in Beatis proueniat impeccabilitas, quam Græci *ἀναμαρτησίαν* vocant; quæritur, Vtrum posito tali casu, visio redderet animam omnis peccati incapacem?

Respondeo breuiter, Omnino redderet. Ratio est; Quia ipsa visio constituit animam & voluntatem in eo statu, vt sit determinata ad amorem perfectum Dei; & consequenter ad fugiendum omne id quod Deo displicet: quam fugā perfectus amor includit. Vnde eadem determinatio extendit se ad vtrumque: sicut etiam eadem determinatio & inclinatio, quæ est in finem, extendit se ad media fini illi obtinendo vel conseruando necessaria. Et quamuis hæc determinatio non exeat in actum amoris, ob defectum concursus; tamen manet in actu primo, ac proinde impossibile est vt voluntas exeat in actum amori repugnantem, quale est omne peccatum: quia voluntas non potest se mouere contra vim & inclinationem determinationis. Quidquid enim repugnat amori Dei, etiam repugnat determinationi ad amorem, ita vt cum illa simul stare nequeat. Confirmatur: Nam hoc ipso quo aliquid ad aliquam formam vel qualitatem determinatum est, eo ipso est etiam determinatum ad negationem omnis formæ, & qualitatis illi repugnantis, vt patet in materia vltimò ad formam disposita.

Dices, Si voluntas posita visione determinetur intrinsecè ad amorem, vnde habet hanc determinationem? Non 189
enim habet eam formaliter per visionem; quia visio non est in anima quà voluntas est, hoc est, quà inclinatio & pōdus in bonum, sed quà intellectus est: neque etiam habet illam ab habitu charitatis; quia habitus voluntatis subsunt libertati voluntatis: neque etiam a seipsa, quia per se est libera.

Hæc determinatio est ex natura voluntatis, posita visione.

Respondeo, Voluntatem, posita visione, habere hanc determinationem, seu inclinationem necessitantem ad amorē Dei, ex natura sua. Ita enim natura eius instituta est, vt clare ostenso summo bono (in quo omnis boni plenitudo) statim sit determinata & expedita in actu primo, vt toto impetu per amorem in illud feratur, eique inseparabiliter adhæreat: qui impetus tantus est, vt nec ab ipsa, nec vlla vi creata cohiberi possit, quin exeat in actū, nisi Deus concursum suum actui neget, vt dictum est. Itaque hæc determinatio non est aliquid additum naturæ voluntatis; sed est ipsa natura, seu naturale pondus voluntatis in suum bonum, ad quod fruendum ipsa est instituta. Sicut enim in bestijs proposito & apprehenso bono aliquo sensibili, præsertim magno, appetitus earum per se determinatus est ad illius cupiditatem; ita clarè proposito summo bono, voluntas humana per se determinata est ad illius amorem. Et hoc maximè ostendit illius excellentiam, vt quæ adeò sit sublimis & capax, vt nihil illi necessitatem adferre, nihil implere, nihil satiare possit præter bonum infinitum: & ipsa ad illud solum determinata sit, & necessariam inclinationem habeat.

190 Volūtas est incompletè determinata ad amorem beatificum per naturam.

Dices, Amor beatificus est supernaturalis: ergo voluntas non potest ad illum esse determinata per suam naturam, sed debet determinari per charitatem. Respondeo, Nō dicimus, posita visione voluntatem ex natura sua esse determinatam completè ad amorem beatificum, sed ad amorem Dei in genere: hoc ipso enim quo videt Deum, determinata est ad illum amandum totis viribus quas habet, siue illas habeat per naturam, siue per habitum charitatis infusum, siue per auxilium supernaturale illi assistens. Per naturam itaque suam, posita visione, est determinata completè ad excellentissimum amorem Dei naturalem. Quia etsi destituta omni alio auxilio supernaturali, non posset illum tam sublimi amore complecti, quam sit amor beatificus, necessario tamen illum amaret excellentissimo quodam amore naturali, in quem omnem suam vim expenderet.

Bonum supernaturale potest amore naturali amari, sed non condignè.

Nec refert quòd Deus visus sit bonum supernaturale: quia hoc nullo modo impedit, quin possit amari amore naturali: imò quo bonum est excellentius, eò magis idoneum vt viribus naturæ ametur: etsi eo modo non condignè & commensuratè obiecto (qua in re supernaturalitas actus cōsistit) amari queat. Itaque cum Deus sit bonum infinitæ excellentiæ, etiam infinitè quodammodò naturam voluntatis ad se trahet: ac proinde necessitatem amandi illi adferet. Ad amorem verò beatificum non est completè determinata, quia non habet completam inclinationem ad illum, etiam posita visione, sed incompletam, quæ debet compleri per habitum charitatis, vel per auxilium supernaturale assistens. Itaque posito habitu charitatis in voluntate, iam ipsa completè est determinata in actu primo ad amorem beatum, etiamsi desit concursus ad actum secundum.

DE

DE SVMMO BONO ET ÆTERNA BEATITVDINE HOMINIS.

LIBER TERTIVS.

De beatitudine seu gloria corporis Beatorum.

LIBRO superiore diximus de vnione mentis cum Deo, in quo consistit animæ beatitudo, quibus actibus, & quomodo fiat: sequitur vt hoc Libro agamus de beatitudine, quam Beati obtinebunt in corpore. Ac primum occurrit hic quæstio olim satis controuersa, Vtrùm corpus, eiusque beatitudo ita sit necessaria, vt sine illa, animæ non sint futuræ beatæ per vnionem cum Deo.

CAPVT I.

Vtrum animæ Sanctorum sint beatæ ante communem corporum resurrectionem?

1 PLVSE hanc rem tractarunt Cardinalis Bellarminus, Gregorius Valentia, & Ioannes Salas; itaque præcipua tantum breuiter attingam. Quidam ex veteribus putarunt, beatitudinem animarum differri vsque ad tempus resurrectionis, & interea eas detineri in abditis quibusdam receptaculis & promptuarijs, donec resumptis corporibus, simul coronam accipiant, & in cælum transferantur. Hanc sententiam insinuat Iustinus quæst. 60. Ad gentes; & quæst. 76. Ille tamen libellus non est S. Iustini martyris: Origenes homilia 7. in Leuiticum, & lib. 2. Περὶ ἀρχῶν sub finem: & clarè tradit multis locis Tertullianus, vt ostendit Pamelius in Prolegomenis, nume. 9. Nusquam tamen dicit Tertullianus animas illas non videre Deum, sed solum in loco amœno sub terra detineri (quem Paradisum & Sinum Abrahæ vocat) ibique refrigerium & consolationem accipere, sed resumptio corpore plenius remunerandas. In eadem sententia est Lactantius libro 7. Diuinarum institutionum capit. 21. Euthymius in capit. 16. & 23. Lucæ, & multi alij Patres eamdem videntur insinuare: paucissimi tamen dicunt eas non videre Deum. Hoc tamen apertè docuerunt Græci schismatici, vt constat ex Concilio Florentino sess. 1. & Armeni, vt refert Alfonsus à Castro De hæresibus v. Beatitudo, hæresi 6. & Anabaptistæ huius sæculi, teste Canisio tomo 2. De corruptelis verbi Dei, & Caluinus lib 3. Instit. cap. 25. §. 6. vbi dicit stultum esse definire an animæ sint in cælo, & gloria fruantur, Et mox post duos versus definit, eas gloria non frui, seipsum stultitiæ condemnans. Hi omnes clare docent, animas non videre Deum ante resurrectionem. Denique in eadem sententia fuit Vigilantius, quem refutat Hieronymus libro contra Vigilantium pag. 2.

Qui putarunt beatitudinem differri vsque ad resurrectionem.

2 Sed fide certissima tenendum est, Animas Iustorum corporibus exutas, si nihil purgandum habuerint; vel si quid tale habuerint, simul atque perfectè fuerint expiatæ, recipere essentialem beatitudinem, quæ in visione & fruitione Dei consistit, & in cælum admitti. Definitum est hoc dogma post longam discussionem habitam cum Cardinalibus, Prælatis, & viris doctis, à Benedicto II. quem aliqui numerant Duodecimum anno Domini M. CCC. XXXVI. in Extrauag. quæ incipit, Benedictus Deus, vbi multa definit. Primò, *Quòd secundum ordinationem Dei communem animæ Iustorum omnium quæ penitus purgatæ fuerunt, post Ascensionem Christi recipiantur in cælum, & consortio Angelorum aggregantur.* Secundò, *Quòd omnes animæ tales videant diuinam essentiam immediatè, & benè, & clarè, & apertè illis ostendentem, idque à tempore mortis Christi.* Tertiò, *Quòd sic videntes diuina essentia perfruantur.* Quartò, *Quòd tali visione & fruitione illæ animæ sint verè beatæ, & habeant vitam æternam & requiem.* Quintò, *Quòd visio huiusmodi, eiusque fruitio actum fidei & spei in eis euacuat.* Sextò, *Quòd postquam inchoata fuerit vel erit talis intuitiua & facialis visio & fruitio in eisdem animabus, eadem visio & fruitio sine aliqua intermissione continuata existet, & continuabitur vsque ad finale iudicium, & ex tunc in sempiternum.* Septimò definit, *Quòd secundum ordinationem Dei communem animæ decedentium in actuali peccato mortali, mox post mortem suam ad inferna descendunt, vbi pœnis infernalibus cruciantur.* Postremò statuit, *Vt si quis contra aliquam ex hisce determinationibus scienter & pertinaciter tenere, conferre, prædicare, docere, aut defendere verbo vel scripto præsumpserit, contra eum sicut contra hæreticum debito modo procedatur.* Vnde manifestum est, ista omnia ad fidem pertinere.

Animæ Iustorum corporibus exutæ, si nihil purgandum habuerint, recipiunt essentialem beatitudinem. Multa definiuntur in Extrauag. Benedicti II.

Idem definitum in Concilio Oecumenico Florentino (cui Græci interfuerunt, & errorem suum correxerunt) sess. vlt. *Definimus* inquit Concilium, *illorum animas, qui post Baptismum susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt; illas etiam quæ post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdem exutæ corporibus sunt purgatæ, in cælum mox recipi, & intueri clarè ipsum Deum trinum & vnum sicuti est, pro meritorum tamen diuersitate alium alio perfectius.*

Idem tradit Concilium Tridentinum sess. 25. in decreto De veneratione Sanctorum, vbi docet, Sanctos, quorum reliquiæ sunt in terra, *cum Christo regnare, & æterna felicitate in cælo frui:* & idcirco ipsos inuocandos, & eorum reliquias ac imagines venerandas: & hanc doctrinam mandat proponi populo per Episcopos.

Eamdem doctrinam tradit Innocentius Tertius cap. Apostolicam, de Presbytero non baptizato.

3 Probatur hæc doctrina Primò, Ex Scripturis Lucæ 23. Dominus latroni ait: *Hodie mecum eris in paradiso.* id est, in gloria & gaudio regni cælestis, vt passim exponunt Patres, Cyrillus cathec. 13. Chrysostomus hom. 1. De Cruce & latrone, Ambrosius, & passim interpretes in hunc locum. Quòd enim *paradisus* non possit ibi locum corporalem designare, videtur probari Primò, Quia Christus non ad locum aliquem amœnum, sed horridum mox descendit, nempe ad inferos, ibique triduo mansit: ibi tamen latro simul cum Domino in paradiso fuit. Secundò, Quia parum solatij animæ separatæ à corpore ex loco etiam amœnissimo accessisset. Tertiò, Quia latro petit vt Dominus ipsius recordetur, dum venerit in regnum suum, id est, cum regnum capesset (tunc enim solent Reges absoluere reos) vel cum accepto regno, veniet ad Iudicium: quod Græca videntur insinuare, vbi non habetur *εἰς τὴν βασιλείαν σου*, sed *ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.* quasi dicas, Cum veneris accepto iam regno. Atqui Dominus multo præstitit amplius, vt inquit Ambrosius in hunc locum: non enim distulit in diem Iudicij, sed eodem die regnum promittit. Vtitur nomine paradisi potius quàm regni, vt insinuet per mortem suam nobis restitui, quod Adam amiserat. Denique Dominus promittit latroni perpetuam secum mansionem. Parum enim fuisset, vnum vel alterum diem esse cum Christo. Semper ergo ex eo tempore cum Christo fuit, ac proinde etiam cum illo cælum ascendit: cælum autem est Beatorum Deumque videntium sedes. Ideo enim Deus peculiari modo dicitur esse in cælo (cum tamen sit vbique) quia in cælo se præsentem & conspicuum omnibus cæli ciuibus & habitatoribus exhibet, alijs verò non exhibet: hoc ipso igitur quo quis fit cæli ciuis, conspectus diuinæ faciei ei infulgetur. Vnde absurdè Caluinistæ, vt tollant limbum, statuunt animas Iustorum in cælo, quibus tamen negant visionem Dei. Ex quibus patet, *Paradisum* ibi non accipi pro loco corporali, sed spirituali, nempe pro gaudijs cælestibus, vel consortio Beatorum, vel pro ipso Deo, in quo omnes mentes beatæ per visionem & amorem habitant, & ineffabilem suauitatem & oblectationem hauriunt. Ipse enim est optimum & suauissimum Beatorum domicilium, ipse illis locus & mundus, & omnia. Mens enim magis est vbi amat, quàm vbi animat, vt quodam loco ait Augustinus: intelligentię & amoris locus est bonum & pulchrũ. Idem Augustinus libro 12. De Genesi cap. 28. visionem Dei ait esse paradisum, in quem raptus Paulus. & cap. 34. Verbum Dei, in quo est lætitia Beatorum, esse *paradisum paradisorum.*

Probatur ex Scripturis.

Paradisus.

4 2. ad Corinthios 5. *Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis* τοῦ σκήνους, (id est, tabernaculi) *dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus domum non manufactam æternam in cælis.* quasi dicas, Non conturbet nos, quòd terrenum corpus nostrum, in quo tamquam in tabernaculo ad tempus hic degimus, dissoluatur: quia scimus nos habere firmum ædificium non manufactum & æternum ex Deo, in cælis. *Domum terrestrem* (quam & tabernaculum vocat ob temporariam mansionem) opponit *ædificationi*, id est, firmo ædificio, & domui æternæ non manufactæ. vbi per *domum æternam* videtur intelligere mansionem cælestem, vel gloriam illam & claritatem, in quam veluti in domum lucidissimam ingrediemur: nam paulo ante videtur hanc domum vocare *æternam gloriæ pondus.* Vult ergo Apostolus statim dissoluta domo terrestri nos hanc gloriæ domum ingredi. Cui sententiæ fauet, quod Apostolus dicat, *habemus*, quasi statim dissoluto corpore habeatur, nec sit diutius expectandum, sicut in veteri Testamento. Hæc expositio est probabilis, eamque sequitur S. Anselmus, S. Thomas, Lyranus, & quidam alij. Verum probabilius est, per *domum æternam* intelligi corpus immortale & gloriosum. Primo, Quia hoc magis pertinebat ad propositum. Hortatur enim fideles ad mortificationem carnis, & tolerantiam passionis corporalis, consideratione corporis immortalis & gloriosi, quod ipsis in cælis a Deo est præparatum. Nec obstat verbum *habemus* in præsenti; quia habemus in præparatione diuina suo tempore nobis reipsa donandum. Secundò, Quia hæc duo aptius inter se respondent, nempe corpus terrestre, in quo veluti tabernaculo ad breue tempus degimus, & corpus cæleste, in quo tamquam firmo ædificio æternum manebimus. Tertiò, Quia est magis consentaneum versiculis proximè sequentibus, vbi manifeste loquitur de gloria corporis, seu corpore glorioso. Hunc sensum amplectitur Ambrosius, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Vasquez, Pineda, & P. Cornelius. quo posito hic locus non est efficax. Magis vrget id quod sequitur versu 6. eodem capite: *Audentes igitur semper* (sumus) *scientes quoniam dum sumus in corpore peregrinamur à Domino (per fidem enim ambulamus, & non per speciem) audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.* Sensus est, Audemus nos exponere omnibus vitæ periculis, quia multo magis desideramus peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum, quàm peregrinari a Domino, & manere in corpore. Vbi Apostolus hæc duo statuit tamquam connexa, nempe peregrinari à corpore, & esse præsentem ad Dominum; item esse in corpore, & peregrinari à Domino: loquitur enim de iustis, in quibus nihil restat purgandum, quales sunt Martyres: agit enim de martyrio. Itaque aperte insinuat, iustos simul atque à corpore discesserint, esse præsentes ad Dominum: nisi enim statim præsentes essent, sed deberent expectare vsque ad communem resurrectionem, etiam peregrinarentur à Domino aliquot sæculis post mortem, simulque essent peregrini à corpore & à Domino, etiamsi pro Christo morti se exposuissent: & ita cessaret illa ratio, cur hic se morti exponunt, quæ est vt statim sint præsentes ad Dominum. Non enim essent præsentes vsque ad communem resurrectionem.

5 Ad Philippenses 1. *Cupio dissolui & esse cum Christo,* vbi insinuat, statim post dissolutionem Iustos esse cum Christo: & hæc duo esse connexa, & necessario coniuncta. Indicat enim caussam cur cupiat dissolui, nempe vt cum Christo sit. Porrò esse cum Christo, est Christo in gloria consociari, iuxta illud Christi: *Vbi ego sum, illic & minister meus erit.* Quibus verbis (vt rectè S. Augustinus) significatur, quòd *honorum* seu merces *operis quo Christo ministratur, sit esse cum Christo:* atqui merces ministerij Christi est visio Dei, & summa beatitudo. Ergo esse cum Christo, est consociari Christo in visione Dei, & summa beatitudine: vt ibidem colligit Augustinus: *Quem,* inquit, *maiorem honorem accipere poterit adoptatus, quàm vt sit vbi est vnicus, non æqualis factus diuinitati, sed consociatus æternitati?*

Esse cum Christo, est Christo in gloria consociari.

Ioan. 12. Tract. 51. in Ioan.

Ad Ephesios 4. *Ascendens Christus in altum, captiuam duxit captiuitatem* id est, duxit secum in cælum animas Sanctorum, quas è limbo liberarat, vt passim sancti Patres exponunt.

Actorum 7. Stephanus morte imminente ait: *Ecce video cælos apertos.* insinuans cælum sibi patere, vnde addit: *Domine Iesu accipe spiritum meum.* nempe vt tecum sim in cælo.

Ad Hebræos 9. docet Apostolus per Christi mortem nobis patefactum esse cælum anteà clausum. *Significante* inquit, *Spiritu sancto nondum propalatam* (id est, patefactam) *fuisse viam Sanctorum* (id est, viam in cælum) *adhuc priore tabernaculo habente statum:* sed hanc patefactam, quando *Christus per proprium sanguinem in sancta introiuit*, id est, quando Christus peracto sacrificio proprij corporis per crucem cælum ascendit. Hæc apertio per Christi mortem facta, velo scissione, quod sancta sanctorum occultabat, signata fuit, vt passim Patres docent.

Ad Hebræos 12. *Accessistis ad Ecclesiam primitiuorum; qui conscripti sunt in cælis, & spiritus Iustorum perfectorum, & multorum millium Angelorum.* Hic aperte significat, congregationem *primitiuorum*, id est, Patriarcharum & Prophetarum, & *spiritus Iustorum perfectorum* esse in cælis cum frequentia multorum millium Angelorum.

Apocalyps. 6. Martyrum animabus dantur singulæ stolę albæ, quibus gloria animę designatur: vt communi consensu docent Patres. Augustinus serm. 11. De Sanctis: *Per stolas albas debemus intelligere mercedem Baptismi, præmium martyrij, mercedem æternorum, gaudium cælestis patriæ. Habent ergo ante resurrectionem Sancti singulas stolas; quia in sola anima æternis beatitudinibus adhuc perfruuntur. Postea autem accipient sua & binas: quando receptis corporibus immutabiles erunt in anima, & incorruptibiles in corpore. De hoc Isaias, In terra sua duplicia possidebunt, &c.*

Gre-

Gregorius in Psalm. *Miserere*, in vers. *Auditui meo dabis gaudium. Quidnam est, singulis illas stolas albas tribuere, nisi animabus earum æternam beatitudinis immortalitatem conferre? Quid verò est, donec electorum numerus impleatur, requiescere; nisi futuræ resurrectionis gloriam expectare, in qua iterum, iterum singulas stolas albas accipient, quia immortalia & incorruptibilia corporum suorum vestimenta resument?* Eodem modo hunc locum intelligunt ceteri.

Denique Apocalyp. 7. dicitur de his qui *amicti sunt stolis albis* (de quibus ante ca. 6.) *quod sint ante thronum Dei, eiq; seruiant die ac nocte in templo eius.* Atqui templum in quo thronus Dei, est cælum, Matth. 23. *Qui iurat in cælo, iurat in throno Dei, & in eo qui sedet super illum.* Hæc breuiter ex Scripturis.

Secundò probari potest ex Concilio Florentino, & Tridentino, & ex definitione Benedicti XII. & Innocentij

6 III. vt suprà ostensum.

Probatur ex communi sensu Ecclesiæ.

Tertiò, Ex communi sensu Ecclesiæ, & omnium fideliũ. Ecclesia enim semper & vbique tempore noui Testamenti coluit Sanctorum festa, quibus congaudet & gratulatur eorum triumphis & gloriæ, quam credit eos iam esse consecutos in cælo: vnde & diem mortis eorum vocat Natalē, tamquam qui statim per mortem in veram & æternam sint renati vitam, eumque lætitiæ signis celebrat. Præterea ad honorem illorum (etsi fine secundario) dedicat templa & altaria, dedicat statuas cum diademate radiato, accendit lumina, quæ omnia sunt signa gloriæ. Nihil enim horum fiebat Sanctis in veteri Testamento, eò quòd nondum essent in statu gloriæ; sed adhuc detinerentur veluti in carcere tamquam captiui, quibus non debentur tales honores: vnde etiam eorū obitus magno luctu celebrabatur, Genesis 50. Rursus eos inuocat, & suas preces ad illos dirigit: vnde supponit, eos preces nostras audire, & tantæ apud Deum esse auctoritatis, vt possint nos iuuare. Atqui si nondum essent beati, nec fruerentur diuino conspectu, nō possent nostras preces ordinariè cognoscere: & quamuis cognoscerent, non possent multùm iuuare, cùm adhuc tam longè à summi Imperatoris aula, & ab intima eius amicitia & familiaritate absint, & quodammodo in exilio detineantur: quam ob causam animæ Sanctorum in veteri Testamento non inuocabantur.

His accedit, quod Ecclesia in multis sacræ Liturgiæ precibus apertè confiteatur, eas æterna beatitudine frui, & cū Christo in cælis regnare, vt eo nomine beneficia ab illis impetret: vt patet in Missa sancti Gregorij, 12. Martij, S.

7 Leonis, 28. Iunij; S. Francisci de Paula, 2. Aprilis, &c.

Ex Patribus.

Quartò probari potest ex Patribus tum Græcis tum Latinis, qui omnes, exceptis paucis, sunt in hac sententia.

S Clemens Romanus lib. 8. Constitut. Apostol. cap. 41. in Oratione pro defunctis: *Colloca eum* (defunctum) *in sinu Patriarcharum, Prophetarum & Apostolorum; vbi non est tristitia, neque dolor, neque gemitus, sed cætus piorum & iustorum, & terra beata rectorum videntium gloriam Christi tui*, &c. *Videre gloriam Christi*, est videre eius diuinitatem: & *terra beata rectorum* est cælum.

S. Dionysius Areopagita de Eccles. hierarchia cap. 7. p. 3. de eadem re sic scribit: *Diuinarum promissionum cantica & lectiones* (quæ nimirum super defunctum fiunt) *explicant beatissimas sedes, in quas suo ordine constituentur, qui sanctè obierint*: Sic enim vertendum illud μακαριωτάτων λήξεων. Λῆξις enim sedem & hereditatem, quæ alicui forte accidit, designat. Idem infra indicat cùm ait Pontificem rogare, vt Deus constituat defunctū *in luce, in regione viuentium, in sinu Abraham, Isaac, & Iacob, vnde fugit dolor, & mœror, & gemitus.* Itaque ex sententia Dionysij, anima defuncti, si pura fuerit, statim constituitur in sedibus beatissimis & sempiternis, & in regione viuorum: & consequenter in cælo: nullæ enim sunt aliæ sedes beatissimæ & sempiternæ. Idem Dionysius paulò infra: *Ista sunt beatissima Sanctorum præmia. Quid enim immortalitati omni tristitia vacuæ, plenæq; lucis conferri queat?* Deinde addit, illa præmia superare omne eloquium, omnemque nostram intelligentiam, & de illis dictum, *Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se.* Ex quibus patet, illum loqui de suprema beatitudine, quæ in visione Dei consistit. Vbi aduertendum, Dionysium & Clementem loqui de Oratione tam tū pro defunctis fieri solita, quæ Oratio habetur in Liturgia S. Iacobi. *Sinum Abrahæ*, Patriarcharum, Prophetarum & Apostolorum vocant locum, in quo nunc illi Sancti, qui est ipsum cælum. Olim tempore veteris Testamenti alibi erat *Abrahæ sinus*. Lucæ 16. Vide Hieron. epist. 3. cap. 3.

Sinus Abrahæ.

S. Ignatius epist. ad Romanos: *Nihil desiderem visibilium aut inuisibilium, vt Iesum Christum consequar*: Γρα ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω, id est, vt Christi conspectu præsentia fruar. Et infra optat omnia tyrannorum & diaboli tormenta in se venire, *vt Christum consequatur*. Et infra: *Sinite me puram lucem percipere: illuc cùm peruenero, homo Dei ero. Lucem puram* vocat lucem alterius seculi, quæ nullis vmquam nebulis intercipitur, quam lucem gloriæ vocamus; vel certè ipsam lucem increatam. Rursus paulo inferius: *Meus amor crucifixus est, nec in me ignis est qui quidpiam amat: sed aqua viua quæ exsilit in me, mihiq; interius dicens ait, Veni ad Patrem.* Ergo per martyrium statim erat ad Patris conspectum venturus.

Iustinus Martyr q. 75. ad Orthodoxos, vel quisquis est auctor illius operis; *Post exitum animarum è corpore illicò iusti ab iniustis segregantur: adducuntur enim ab Angelis ad condigna sibi loca. Ac iustorum quidem animæ in paradisum, vbi consuetudine & aspectu fruuntur Angelorum & Archangelorum; visione quoque ipsius Saluatoris Christi, iuxta illud: Peregrè abfuimus à corpore, & præsentes adsumus ad Dominum.* Vbi apertè indicat, *paradisum*, in quo sunt animæ iustorum, esse in cælo: ibi enim sunt Angeli & Archangeli, ibi Saluator noster, & Domini præsentia. Vnde quod ait quæstione 76. operum mercedem non obtingere ante resurrectionem, intelligendum de plena mercede, qua etiam corpus gloria donabitur.

2. Cor. 5.

Irenæus lib. 1. contra hæreses cap. 2. dicit, *Iustis quibusdam* (nempe qui nihil purgandum habent) *ab initio incorruptelam loco muneris conferre, & claritatem æternam circumdare: alijs ex pœnitentia.* Hic manifestè censet, animas perfectorum statim à morte esse beatas: minus perfectorum, vbi plenè purgatæ fuerint per dolores purgatorij. Nec obstat quòd lib. 5, cap. 31. dicat animas abire in *locum inuisibilem* definitum à Deo, & ibi mansuras vsque ad resurrectionem: non enim per locum inuisibilem intelligit locum inferiorum, cùm ibidem dicat Christum descendisse ad inferos, vt animas Iustorum inde extraheret & saluaret, sed partem aliquam regionis cælestis nobis ignotam: vastissimæ enim sunt cæli regiones. 8

Cyprianus De mortalitate fusè & eleganter ostendit, Iustos hinc excedentes *statim paradiso & regno cælesti restitui*. illic Iustorum cœtus triumphare, & nos expectare: idcircò illuc properandum, & alacriter hinc discedendum.

Eusebius Cæsariensis: *Sancti Martyres in ipso cælo & paradiso diuinis delicijs perfruuntur.*

S. Athanasius in Vita S. Antonij, refert Antonium vidisse Ammonis animam Angelis comitatam ad cælum pergere. Idem refert Sozomenus lib. 1. cap. 14.

Hilarius in Psal. 124. *Super serenam naturam gloriosè iam in rebus Dei exultans.* Loquitur de Apostolis. Vide eumdē in Psalmum 64.

Ambrosius Epist. 59. de S. Acholio: *Est igitur Acholius iam supernorum incola, possessor eminentis illius æternæ Ierusalem, quæ in cælo est. Videt illic vrbis eius mensuram immensam, purum aurum, lapidem pretiosum, lumen sine sole perpetuum.* Epist. 85. dicit, *Protasium & Geruasium esse plenos luminis & fulgoris æterni*: eorum corpora in terra, animas esse in cælo.

Hieronymus epist. 24. De obitu Leæ: *Nunc pro breui labore æterna beatitudine fruitur, excipitur Angelorum choris, Abrahæ sinibus confouetur, Christum sequitur, & dicit: Quæcumque audiuimus, vidimus in ciuitate Domini virtutum.* Vbi notandum, cælum vocari *Abrahæ sinum*; quomodo etiam Clementem & Dionysium locutos diximus: quibus adde Gregorium Nazianzenum Orat. 10. in Cæsarium. 9

Basilius homil. 20. in XL. Martyres: *Vos non terra contexit, sed cælum excepit*, &c.

Gregorius Nazianzenus Orat. 11. in laudem Gorgoniæ: *Equidem non dubito, quin ijs quæ oculis cernuntur, multo præstantiora sint ea quibus nunc frueris, nempe Angelorum choreæ, cælestis ordo, gloriæ contemplatio, supremæ Trinitatis purior*

rior & perfectior illuminatio, totam se toti menti contemplandam & tenendam praebentis. omnino, inquam, his frueris. Vide eumdem Orat. 10.

Epiphanius hæref. 78. *Sancti sunt in honore, quies ipsorum in gloria, profectio hinc in perfectione, sors ipsorum in beatitudine, tripudium cum Angelis, diaeta in cælo, conuersatio in diuinis Scripturis, gloria in honore incomparabili ac perpetuo, brauium in Christo Iesu Domino nostro.*

Gregorius Nyssenus Orat. in magnum Meletium: *Non amplius per speculum & ænigma, sed facie cum facie collata intercedit apud Deum.*

Chrysostomus ad cap. 12. Ioannis: *Vbi ego sum, inquit Christus, illic & minister meus erit. Vbi Christus? in cælo. Ergo ante resurrectionem illuc anima & mente transferimur.* Idem serm. 3. in Epist. ad Philippenses in morali digressione: *Peccatores vbi sunt? procul à Rege sunt. Iusti autem siue hic, siue ibi, cum Rege sunt: atque ibi multò magis ac propius, non quasi interiecto quodam vestibulo: non per fidem, sed facie,* inquit, *ad faciem.*

S. Augustinus lib. 20. De Ciuitate, cap. 13. *Animæ victrices gloriosissimorum Martyrum, posteaquam mortalia membra posuerunt, cum Christo vtique regnauerunt, & regnant, donec finiantur mille anni, vt postea receptis etiam corporibus iam immortalibus regnent.* Idem serm. 11. de Sanctis. Vide sup. nu. 5.

Idem docent omnes Doctores posteriorum sæculorum, quos breuitatis causa omitto.

10 *Ratione probatur.* Quintò probatur Ratione. Primò, Anima corpore soluta capax est diuinæ visionis non minùs quàm erit posteà corpore resumpto. Non enim corpus vllo modo iuuat ad Dei visionem, cùm hæc non fiat conuersione ad phantasmata, sed maximè mentem ab illis abstrahat. Ergo completo huius vitæ cursu si anima sit omnino pura, nihilque restet expiandum, nulla est ratio cur differatur. Confirmatur, Quia visio Dei proposita est, & tamquam merces laborantibus, iuxta parabolam Domini Matth. 20. & tamquam brauium currentibus in stadio, iuxta illud Apostoli: *Sic currite vt comprehendatis.* Atqui merces statim completo labore debetur laborantibus, adeò vt Dominus Leuit. 19. præcipiat ne in posterũ quidẽ diem illam differri, dicens: *Non morabitur opus mercenarij* (id est, merces operis) *apud te vsque manè.* Similiter corona seu brauium statim debetur completo cursu, vel certamine. Ergo similiter visio Dei statim debetur post mortem, in qua labor, & cursus, & certamen huius vitæ completur. Accedit quòd si tot sæculis differretur, & animæ interim in aliquo loco amœno detinerentur, magnam ex ea dilatione sentirent molestiã. *Prov. 13.* *Spes enim quæ differtur, affligit animam.* Obtenta verò Dei visione, facile ferunt differri gloriam corporis: quia in illa summum bonum possident.

Secundò, Angeli statim in termino merendi beatitudinem acceperunt. Atqui in hominibus terminus merendi est mors: ergo statim post mortem, si nihil restet expiandum, beatitudinem animarum accipiunt, postquam eius solutum est pretium, & cælum Christi morte est reseratum; est eadem vtrobique ratio.

Tertiò, Animæ impiorum statim recipiunt mercedem malorum operum, iuxta illud Iob 19. *Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.* Et Lucæ 16. *Mortuus est diues, & sepultus est in inferno.* Ergo etiam animæ piorum statim accipiunt mercedem operum bonorum. Deus enim est pronior ad beneficentiam, quàm ad vindictam; & ad conferendum præmium, quàm ad inferendum supplicium.

11 Supersunt nunc aliquot obiectiones dissoluendæ.

Ad argumenta obiectiones ex Scripturis. Obijcitur ex lib. 4. Esdræ cap. 4. vbi dicitur: *Animas Iustorum interrogasse in promptuarijs suis, dicentes: Vsquequò spero sic? Et quando veniet fructus areæ mercedis nostræ?* Et responsum est eis: *Quando impletus fuerit numerus seminum in vobis,* id est, numerus Sanctorum. Simile quid insinuatur Apocalyp. 6. vbi Ioannes vidit illas sub altari, & iubentur quiescere donec impleatur numerus fratrum.

Respondeo, Locum illum Esdræ intelligendum esse de Sanctis veteris Testamenti, qui eo tempore quo ista sunt scripta, vsque ad Christi mortem fuerunt extra cælum in promptuarijs à Deo præparatis sub terra. Quærunt de tempore resurrectionis & plenæ mercedis, vt patet ex metaphora areæ. Addo, hunc librum non esse canonicum.

Locus Apocalypsis apertè agit de animabus Martyrum, quæ sunt in cælo, & acceperunt singulas stolas: nam & altare illud erat in cælo. Et c. 7. dicuntur *esse ante thronum Dei, & seruire in templo eius die ac nocte.* Quomodo Ioannes ea viderit sub altari, pulchrè explicat Ribera in cap. 6. Apocalypſ.

Obijcitur Secundò Matth. 20. Omnes operarij simul mercedem accipiunt, idque ad vesperam tantùm, id est, in fine sæculi. Et Scriptura passim indicat, coronam Iustorum seruari in diem Iudicij. 2. ad Tim. 4. *Reposita est mihi corona iustitiæ quam reddet mihi Dominus in illa die iustus Iudex.* 1. Petri 5. *Cùm apparuerit Princeps pastorum percipietis immarcescibilem gloriæ coronam.*

Respondeo, Illis locis significari, in fine sæculi vltimam mercedem conferendam, itaque publicè coram toto mundo cum summa solennitate, sicut solent coronæ distribui ijs qui certaminibus fuere victores. De hac remuneratione passim loquitur Scriptura, tum vt sæpè nobis inculcet illum diem nouissimum, eumque semper habeamus ob oculos; tum quia occulta illa & spiritalis remuneratio quæ fit singulis in morte, non ita apprehenditur ab hominibus. Vide Chrysost. hom. 28. in Epist. ad Hebræos.

Obijcitur Tertiò, ad Hebræos 11. dicitur, Sanctos veteris Testamenti *non accepisse repromissiones, vt non sine nobis consummarentur.* Confirmatur, 1. Ioannis 3. dicitur: *Cùm apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est.* Ergo antequam appareat, eum non videbimus.

Respondeo Paulus tantùm vult significare, illos non accepisse gloriam animæ ante tempus noui Testamenti: & gloriam corporis ac plenam mercedem nobis promissam non accepturos ante communem resurrectionem; & ita non habituros consummatam beatitudinem sine nobis. Ad confirmationem: Quidam illum locum sic explicant: *Cùm apparuerit,* nempe quid erimus, hoc est, cùm gloria quam habituri sumus, quæque modò abscondita est, apparuerit, id est, nobis collata fuerit; tunc erimus similes Deo, quia videbimus eum sicuti est: hoc autem fiet statim post mortem si anima sit pura. Sed contrà: Quia illa gloria, quæ tunc animæ confertur, *non apparet,* id est, non fit manifesta cuiquam alteri nisi Angelis, seu est occultissima: Apostolus autem loquitur de gloria, quæ toti mundo (qui modò filios Dei non agnoscit, vt versu præcedente dixerat) fit manifesta: itaque loquitur de apparitione Christi in Iudicio, de qua paulò ante mentionem fecerat. Sensus ergo est: Nunc quidem sumus filij Dei, sed nondum apparuit gloria, quam habituri sumus. Hæc verò apparebit, cùm Christus apparuerit. Tunc enim apparebimus illi similes gloria, quæ nobis ratione visionis beatæ præstabitur. Similis locus est ad Colossenses 3. *Vita vestra abscondita est cum Christo in Deo: cùm autem apparuerit Christus vita vestra, tunc & vos cum Christo apparebitis in gloria.* Itaque visio beata est ratio cur Christo erimus similes in gloria tum animæ tum corporis; sed hæc similitudo non erit mundo manifesta, priùs quàm Christus manifestetur. Hinc tamen non sequitur, nos anteà non visuros Deum, aut non futuros similes quoad animam.

Obijcitur Quartò S. Chrysostomus homilia 39. in 1. Epist. ad Corinth. *Quamuis decies millies anima sit immortalis, tamen sine carne admirandis illis bonis non fruetur.* 12 *Obiectio ex Patribus.* & S. Ambrosius lib. 2. de Cain & Abel, cap. 2. *Soluitur à corpore anima, & post finem huius vitæ adhuc futuri Iudicij ambiguo suspenditur.* Hilarius in Psal. 138. in illum versiculum: *Si descendero in infernum, ades. Humanæ ista lex necessitatis est, vt sepultis corporibus, ad inferos animæ descendant, quam descensionem Dominus ad consummationem veri hominis non recusauit.*

Respondeo, Chrysostomum ibi probare carnis resurrectionem, & animam non esse coronandam in æternum sine carne. Cùm enim caro fuerit consors laboris, debere eam suo tempore etiam mercedis consortem esse. Ambrosius indicat animam ambiguo Iudicij suspendi, quia tempus ignorat, & quamuis habeat finem viuendi in corpore, non tamen habet finem expectandi resurrectionem. Hilarius loquitur de tempore veteris Testamenti; nam alibi satis apertè docet, animas Sanctorum esse in cælo; vt in Psal. 60. 64. 124. vt suprà ostensum.

Obijcitur Quintò ex D. Augustino libro 9. Confessionum

num, cap. 5. *Viuit Nebridius in sinu Abrahæ, quidquid illud est, quod illo significatur sinu.* Et in Enchiridio c. 103. *Tempus quod inter hominis mortem & vltimam resurrectionem repositum est, animas abditis receptaculis continet, sicut quæque digna est requie vel ærumna.* Et lib. 12. de Ciuit. cap. 9. *Pars illa Ciuitatis Dei, quæ coniungenda immortalibus Angelis ex mortalibus hominibus congregatur, nunc vel mortaliter peregrinatur in terris, vel in eis qui mortem obierunt, secretis animarum receptaculis, sedibusque requiescit.* Et in Psalm. 36. *Post vitam istam nondum eris, vbi erunt Sancti, quibus dicitur: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum. non ibi eris, quis nescit? Sed iam poteris esse vbi quondam illum vlcerosum pauperem diues ille superbus vidit requiescentem. In illa requie securè expectabis Iudicij diem, quando recipias corpus: quando immuteris, vt Angelis æqueris.*

Respondeo, Ex istis locis, præsertim ex vltimo, manifestum est, Augustinum aliquando fuisse dubium de loco animarum, & aliquando putasse eas non recipi in cęlum ante resurrectionem, sed manere alicubi extra cælum. Postea tamen mutauit sententiam, & statuit eas in cælo. Nam libro 20. De Ciuit. cap. 13. dicit *eas regnare cum Christo.* Atqui Christus est in cælo. Et eodem lib. cap. 15. dicit *bonos fideles inferos nescire, ex quo sanguis Christi antiquos Sanctos ex inferis eruit.* & lib. 2. Quæst. Euang. cap. 38. *Sinus Abrahæ requies est beatorum pauperum, quorum est regnum cælorum, in quo post hanc vitam recipiuntur.* Et serm. 11. de Sanctis dicit *eas frui cælestibus gaudijs.* Et cap. 23. Meditationum: *Felix anima, quæ terreno resoluta corpore, libera cælum petit. habet præsentem, cernitque indesinenter pulcherrimum Dominum, cui seruit. hanc tantæ beatitudinis gloriam nulla dies minuet.*

Quamdiu Augustinus de loco dubius fuit, prudenter ei visum est vti voce generali, dicendo eas esse in *abditis receptaculis*, quæ etiam cælum posset comprehendi. De visione autem Dei numquam dubitauit. Qui enim Moysi eam tribuit & Paulo in vita mortali, etsi ad breue tempus, vt patet epist. 57. & 112. quomodo illam deneget Sanctis corpore solutis? Putauit tamen eas non tam perfectè videre Deum, quàm Angeli modo vident, idque propter corporis desiderium. Qua de re infrà dicemus.

Sexto obijcitur ex S. Bernardo serm. 3. de omnibus Sanctis: *In illam beatissimam Dei domum animæ nec sine nobis intrabunt, nec sine corporibus suis.* Et serm. 4. de omnibus Sanctis dicit, Christum animas Sanctorum è sinu Abrahæ eductas collocasse sub altari, id est, sub humanitatis suæ contemplatione, & in die Iudicij eas collocaturum super altare, quia videbunt aliquid superius humanitate, nempe diuinitatem, cuius aspectu beatæ erunt.

Respondeo, Per *beatissimam Dei domum* intelligit Bernardus consummatum beatitudinis statum; vt patet expendenti præcedentia & sequentia. Putat enim Bernardus, animas Sanctorum ante resurrectionem videre quidem Deum, sed non perfectè: impediri enim desiderio corporum, & quasi corrugari, ne omnino se in diuinitatis contemplationem explicent. Qua in re pulchrius quàm verius ludit, accommodans Scripturas ad suam speculationem. Itaque dicit eas nondum esse in beatissima illa Dei domo, sed in atrijs, hoc est, in contemplatione & statu non omnino perfecto, donec resumant corpora. Alter locus Bernardi est difficilior. Dici potest, Illum sic loqui, quia putat diuinitatem ante resurrectionem non videndam omnino clarè, sicut videtur humanitas. Locus ille Apocalypsis nullo modo fauet sententiæ Bernardi, vt benè ostendit Ribera. Quòd autem animæ Sanctorum in cælo sint, & Deũ aliquo modo videant, multis locis docet Bernardus serm. in Vigilia sanctorum Petri & Pauli: *Quàm potentiores sunt Petrus & Paulus in cælis, qui tam potentes fuerunt in terris?* Et infrà: *Felices martyrio regna cœlestia conscenderunt.* Et ser. 2. in festo Petri & Pauli: *Quid non poterunt viuentes hodie in æterna felicitate cum ipso?* Serm. 2. de S. Victore: *Anima eius in bonis demorabitur. Quæris vbi? Cum Abraham, Isaac & Iacob in regno cælorum*, &c. Item serm. de obitu Vmberti; serm. de S. Malachia; epist. 266.

13 *Ioannes Vigesimus secundus non definiuit.* Postremò obijcitur, quod Ioannes XXII. contrarium dicatur definiuisse, & Parisiensibus mandasse vt ita docerent, nec vllum admitterent ad gradum Theologiæ, nisi iuraret in eam sententiam. Ita refert Occam in Opere nonaginta dierum, & Ioannes Gerson in serm. de Paschate, & Adrianus in 4. de Sacramento Confirmationis, pag. vlt.

Respondeo, Falsum esse, Ioannem id definiuisse: nam Benedictus XI. successor Ioannis apertè testatur in Bulla suprà citata, *Quòd cum esset magna concertatio de hac re, & Ioannes XXII. ad decisionem concertationum huiusmodi pararet, in suo Consistorio publicè mandando, & strictius iniungendo Cardinalibus & Prælatis, & Magistris in Theologia, qui plurimi aderant, vt super materia De visione prædicta quando requirerentur ab eo, deliberatò quisque diceret, quod sentiret: tamen morte præuentus perficere non potuit.* Vnde patet; non solum falsum esse quod ait Occam, Ioannem id definiuisse, sed etiam quod præceperit Parisiensibus vt ita docerent. Si enim strictius omnibus iniunxit, vt dicerent quod sentirent; ergo neminem ante definitionem coegit ita docere. Neque mirum id ab Occamo Ioanni impositum, quia erat hostis Ioannis, & defensor Ludouici Bauari quẽ Ioannes deposuerat. Ab Occamo deceptus Gerson & aliquot alij. Dederat Ioannes occasionem huic figmento: quia in illam sententiam propendebat, & illam veriorem existimabat. Verum scribitur ipse quoque ante mortem suam sententiam retractasse. Id enim testatur Marsilius in 4. q. 13. ar. 3. & Ioannes Villanus lib. 11. de rebus Florentinorum, cap. 19. quòd ex fratre suo, qui in palatio Pontificis Auinione morabatur, scribit se accepisse.

Ex his patet, certissima fide tenendum, animas Iustorũ, in quibus nihil expiandum, statim à morte cælum conscendere, & clarè diuinam essentiam intueri: & hanc semper fuisse Ecclesiæ Catholicæ doctrinam.

CAPVT II.

An corpore resumpto animæ clarius sint visuræ Deum, quàm anteà?

SVperest nonnullum dubium inter Doctores, An æquè clarè & perfectè Deum videant & ament ante resurrectionem, atque posteà visuræ & amaturæ sunt? Quidam negant, eo quòd putent eas desiderio corporis retardari, ne tota intentione ferantur in Deum. Ita S. Augustinus lib. 12. De Genesi ad litteram, cap. 35. *Dubium*, inquit, *non est & raptam à carnis sensibus hominis mentem, & post mortem ipsa carne deposita, non sic videre posse incommutabilem substantiam, id est, Deum, sicut sancti Angeli vident: siue alia latentiori causa, siue ideo, quia inest ei naturalis quidam appetitus corpus administrandi, quo retardatur quodammodo, ne tota intentione pergat in illud summum cœlum, quamdiu non subest corpus, cuius administratione appetitus ille conquiescat.* Hic putat hanc suam sententiam esse certam, & assignat rationem ex desiderio corporis. 14

Idem planè sensit S. Bernardus serm. 3. de Sanctis, vt suprà diximus. Eadem sententia placuit Magistro in 4. d. 49. & quibusdam Scholasticis ibidem, D. Thomæ, D. Bonauenturæ, Richardo. præterea Marsilio in 4. q. 13. ar. 3. & Henrico Quodl. 7. q. 6.

Sed longè probabilius est contrarium, nimirum animas Sanctorum nec clarius aut expeditius visuras, nec perfectius amaturas Deum post resurrectionem corporũ, quàm antè. Ita S. Thomas re melius expensa 1. 2. q. 4. art. 5. cum Caietano, & tota sua schola, Durandus, Paludanus, Maior, & alij in 4. d. 49. estque communis hoc tempore. 15 *Animæ Sanctorum non videbunt Deum clarius post resurrectionem corporum.*

Probatur Primò, Quia hæc sententia est magis conformis definitioni Benedicti XII. vbi dicitur, *Visionem Dei quam accipiunt animæ statim post mortem, continuari vsque ad finale Iudicium, & inde in æternum.* Quod solum continuatur, non crescit.

Secundò, Quia visio ista debet esse commensa lumini gloriæ: atqui lumen gloriæ non crescit per resumptionem corporum, ergo nec visio.

Tertiò, Si anima corpora exuta non tam perfectè videre potest Deum, quàm coniuncta; vel id prouenit ex eo quòd corpus aliquid conferat ad illam visionem; vel ex eo quòd eius desiderio distrahatur; vel ex eo quòd habeat imperfectius esse extra corpus quàm in corpore, vt quidam dixerunt. Sed nihil horum hic locum habet. Non primum. Tantum enim abest, vt corpus possit aliquid conferre ad visionem Dei, vt eam maximè videatur impedire, si res humano iudicio æstimetur. Ratio est, Quia visio illa est sublimissima *Corpus per se potius impedit quàm iuuat ad visionem.*

missima & maximè spiritalis, nec ad eam vllo modo phantasmata seu idola corporalia iuuare possunt. Atqui experimur animam corpori coniunctam nihil posse apprehendere nisi adminiculo idoli corporalis. Sicut enim per coniunctionem cum corpore quodammodò corporatur & crassescit; ita nihil nisi per modum rei corporalis potest apprehendere. Hinc Platonici senserunt, omne corpus fugiendum; vt refert S. Augustinus lib. 22. De Ciuit. cap. 26. Vnde quando rapitur ad sublimem cognitionem spiritalium, debet abstrahi à sensibus & commercio corporis, & patitur extasim, vt etiam sanctus Augustinus fatetur lib. 12. De Genesi cap. 35. quo fit vt nec angelicam naturam cognoscere possit, nisi abstrahatur à sensibus.

Non impeditur desiderio corporis.

Non secundum. Vel enim hoc desiderium est actus elicitus, vel solùm est naturalis inclinatio, & aptitudo ad corpus. Si solùm est naturæ inclinatio: hæc non potest impedire operationes animæ, cùm non sit aliquis actus distrahens mentem, sicut cogitatio & amor rerum terrenarum: sed aliquid potentiale; sicut inclinatio accidentis ad subiectum, non impedit eius operationem, etiamsi ipsum à subiecto sit separatum, vt patet in sanctissimæ Eucharistiæ Sacramento. Si verò sit actus elicitus, vt volunt Augustinus & Bernardus, vel hoc desiderium est in animarum sanctarum potestate, ita vt possint illud comprimere, vel non est in potestate. Si possunt comprimere, sanè magna reprehensione dignæ sunt, & grauiter peccant, quòd illud non comprimant; subdita inordinatè afficiantur suis corporibus, vt malint pati dispendium magnæ partis suæ beatitudinis, & videre, amare, ac frui Deo imperfectè, quàm amorem corporum in se compescere. Quòd si in hac vita, vbi tanta est naturæ infirmitas, reprehensibile est ita alicui rei creatæ, quantumuis excellenti, voluntariè inhærere, vt non possis perfectè contemplari & amare Conditorem: quantò magis id est reprehensibile in altera vita, vbi tanta facilitas & donorum diuinorum abundantia? Deinde quid animas illas mouet, vt tantopere corpora sua desiderent? An fortè quòd ex eorum absentia graue incommodum sentiant? sicut nudus desiderat vestem, quia eius inopia patitur frigus. Quódnam ergo est illud incommodum quod animæ per absentiam corporum sentiunt? An quòd commodum & bonum maius desiderent? Magnum enim accedet illis lucrum per corpus gloriosum. Esto, desiderent corpus gloriosum: Sed cur tanto ardore, & tam impatienter in illud feruntur, vt non possunt tota libertate ferri in Deum? Cur non acquiescunt iustissimæ Dei ordinationi, quæ statuit resurrectionem ad breue tempus differri? Si acquiescunt, cur desideria sua non moderantur vt hæc illis non sint impedimento in contemplatione & amore Dei? præsertim cùm incomparabiliter melior sit contemplationis & amoris perfectio quam amittunt, dum ea non moderantur; quàm corpus gloriosum quod desiderant?

Si dicas, hoc desiderium esse ita vehemens, vt non possit comprimi: id etiam est incredibile. Nihil enim est quod necessariò trahat voluntatem, præter summum bonum clarè visum. Deinde in hac vita omnis amor boni creati, per gratiam Dei potest impugnari, vel ita comprimi, vt nobis in amore boni increati non sit impedimento. Ergo multò magis in altera, vbi maxima gratiæ abundantia. Præterea si ille amor corporum est necessarius, ita vt non possit cohiberi; vel patiuntur illum inuiti, vel libenter. Si inuiti, sunt miseri, vt qui patiantur affectus rerum creatarum contra suam voluntatem. Si libenter, sunt reprehensibiles, quòd placeant eis impedimenta tanti boni; suntque mancipia suorum affectuum, &c. Denique lumen gloriæ vehementissimè mentem in Deum, vtpote bonum infinitum, trahit; & consequenter cessare facit omnes affectus aliquo modo repugnantes perfectissimæ visioni, & amori. Hinc fit vt nullo modo peccare possint, aut vlli rei inordinatè affici, nec quidquam possit eas detinere, quò minùs toto impetu in Deum ferantur: immo tantum boni in Deo inueniunt, & sic in eius fruitione acquiescunt, vt cetera omnia quæ ad commodum ipsorum pertinere videntur, ipsius comparatione nihili ducant. Itaque moderatissimè ferunt hanc separationem; & si Deo placeret, paratæ essent eam ferre in æternum, nec inde aliqua molestia afficerentur. Pluris enim faciunt sanctissimam ipsius voluntatem, quàm omne suum commodum, præsertim cùm ipse Deus ad omne gaudium illis sufficiat.

Ex quibus perspicuum est, desiderium corporum nullo modo obstare, neque efficere vt vel minùs clarè, vel minus expeditè Deum contemplentur. Quod enim nihil adfert impedimenti, non potest facere actionem minùs expeditam.

Sed neque tertium obstat. Falsum enim est, animam 17
in corpore habere perfectius esse, quam extra corpus. Semper enim æquè perfectum est in se, siue communicetur corpori, siue non; licet in corpore magis sit extensum, vtpote alteri communicatum: & habet in corpore nouum modum, qui est inexistentia, quo caret cùm est extra corpus. Verum iste modus nihil iuuat ad visionem Dei, sicut nec corpus ipsum, sed potiùs impedit, vt suprà ostensum. Quod declarari potest exemplo formarum accidentalium in Eucharistia, quæ non minùs sunt efficaces separatæ a subiecto, quam in subiecto: & exemplo naturæ humanæ vnitæ Verbo, cuius operationes non sunt idcircò physicè perfectiores. Multò minùs operationes animæ purè spiritales erunt perfectiores ratione vnionis cum corpore.

Non habet perfectius esse in corpore.

Ex his perspicuum est animas post resurrectionem non fore beatiores, quoad beatitudinem essentialem, quæ in visione & fruitione Dei consistit: & sententiam aduersam nullo fundamento subnixam. Erunt tamen beatiores extensiuè: quia earum beatitudo in corpus redundabit. Qua de re modò dicendum.

CAPVT III.

De dotibus corporis gloriosi: quæ, & quot sint?

HActenus de beatitudine animæ, quam Sancti in anima possessuri sunt, cuius capax non est corpus. Se- 18
quitur nunc vt dicamus de beatitudine corporis, hoc est quam in corpore obtinebunt: nam alioquin corpus ipsum per se propriè non est beatitudinis capax, quia beatitudo est vitalis quidam sensus summi boni & delectatio. Verùm anima, & homo per animam sentiet hoc bonum corporis, eoque delectabitur. Consistit autem hæc corporis beatitudo seu gloria in quatuor dotibus seu perfectionibus iuxta communem Doctorum sententiam, quas corpus in resurrectione, vt animæ beatæ sit accommodatum, accipiet: nempe in impassibilitate, claritate, agilitate, & subtilitate, quas Apostolus insinuat 1. ad Corinth. 15. *Seminatur in corruptione, surget in incorruptione: seminatur in ignobilitate, surget in gloria: seminatur in infirmitate, surget in virtute: seminatur corpus animale, surget corpus spiritale.* Comparat corpus semini. Sicut enim semen terræ committitur, & quodammodò moritur, ac dissoluitur, vt ex eo nascatur herba, culmus, spica, granum: ita corpus nostrum, vbi anima excesserit terræ mandatur & dissoluitur, & Deus sua virtute faciet illud surgere in alia qualitate.

Gloria corporis quatuor dotib. consistit.

Prima dos est *Impassibilitas*, seu immortalitas, quam ipse insinuat his verbis: *Seminatur in corruptione, surget in incorruptione:* Græcè, *ἐν ἀφθαρσίᾳ*. Sensus est, Corpus quod terræ committitur, erat corruptibile & mortale, sed surget in longè alia qualitate, vtpote immortale, & ab omni corruptione immune. Idem insinuat Apostolus infrà, cùm ait: *Caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt:* nempe prout nunc sunt, in qualitate corruptibili. quod explicans addit: *Neque corruptio incorruptelam possidebit.* Et infrà: *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionē, & mortale hoc induere immortalitatem.*

Impassibilitas.

Vbi notandum, hæc & similia loca, vbi de immortalitate Sanctorum agitur, intelligenda esse de immortalitate perfecta, quæ non solùm dissolutionem substantiæ excludit, sed etiam omnem impressionem & perpessionem molestam, quæ ab vlla causa extrinseca inferri queat: adeò vt neque ferro, neque igne, neque alia vi creata lædi, aut dolore vel molestia affici possint. Et hoc modo non conuenit corporibus damnatorum, sed est dos propria Beatorum. Etsi enim corpora damnatorum sint futura immortalia quoad hoc vt non dissoluantur: tamen erunt subiecta grauissimis causarum externarum impressionibus & doloribus,

Immortalitas perfecta.

Imperfecta.

ribus, qui mortem inferrent, nisi Deus illa sua potentia ad æternitatem pœnarum conseruaret. Vnde non sunt immortalia nisi imperfectè: ita enim semper viuunt, vt semper moriantur; mors enim pastor eorum, vel vt noster Interpres, *mors depascet eos*. Quare rectè Doctores hanc dotē

Psal. 48. vocant *impassibilitatem*: quia non solùm facit vt corpora non possint mori, sed etiam vt non possint lædi, aut vllo dolore affici. Eadem dos insinuatur multis alijs Scripturæ locis. Isaiæ 49. *Non esurient, neque sitient, neque percutiet eos æstus*. Idem ijsdem verbis habetur Apocal. 7. rursus Apocal. 21. *Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, & mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra: quia prima abierunt*. quasi dicat, Quia mala illa ad prius sæculum pertinent, quod iam præterijt. Ioannis 5. *Procedent qui bona egerunt in resurrectionem vitæ: qui verò mala, in resurrectionem Iudicij.*

19 *Claritas.* Secunda est *Claritas*, quam indicat his verbis: *Seminatur in ignobilitate, surget in gloria*. Eadem multis locis traditur. Sapientiæ 3. *Fulgebunt iusti, & tamquam scintillæ in arundineto discurrent*. Danielis 12. *Qui docti fuerint, fulgebunt tamquam splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, tāquā stellæ in perpetuas æternitates*. Matth. 13. *Tunc fulgebunt iusti sicut sol in regno Patris eorum*. *Tunc*, nimirum quando *Angeli colligent de regno eius omnia scandala, & mittent in caminum ignis*, vt antè dixerat. Ad Philippenses 3. *Reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ.*

S. Anselmus lib. De similitud. cap. 50. *In illa vita pulchritudo Iustorum solis pulchritudini, quæ septuplo quàm modò splendidior erit, adæquabitur.*

Agilitas. Tertia est *Agilitas*. hanc insinuat Apostolus cùm ait: *Seminatur in infirmitate, surget in virtute*. Hæc etiam insinuatur Sapientiæ 3. *Tamquam scintillæ in arundineto discurrent*. Ardente enim arundineto, scintillæ sursum celerrimè feruntur. In scintillis indicatur claritas & fulgor corporum: in discursu velocitas. Isaiæ 40. *Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas vt aquilæ: current, & non laborabunt: ambulabunt, & non deficient*. Quem locum de corporibus gloriosis exponit Hieronymus. Neque enim in hac vita nisi metaphoricè id impleri potest: perfectè & propriè in altera.

S. Augustinus lib. 13. De Ciuit. cap. 18. *Si Angeli possunt sine labore rapere corpora animalium, & constituere vbi voluerint: cur Sanctorum spiritus sine vlla difficultate posse ferre quò voluerint, & sistere corpora sua non credamus?* Et lib. 22. cap. vltimo. *Certè vbi volet spiritus, ibi protinus erit & corpus.*

S. Anselmus lib. De similit. c. 51. *Ipsis Angelis Dei æquè celeres erimus, qui dicto citiùs de cœlo ad terras, & è conuerso delabuntur.*

Neque solùm sua corpora summa celeritate mouere poterunt, sed etiam aliena. Erunt enim non imbecilles vt in hac vita, sed robustissimi instar naturæ Angelicæ; cùm Angelis sint futuri æquales, quod indicat Apostolus, cùm ait: *Surget in virtute*. ἐν δυνάμει, id est, in magno robore & potentia. Vnde sicut Angeli possunt impetu suo euertere arbores, dissipare turres, & ingentes moles transferre: ita etiam Sancti possunt tam nunc, quàm posteà resumptis corporibus, vt docet S. Anselmus cap. 52. cuius rei habemus exempla in historijs Sanctorum. Addit Anselmus: *In futura Iustus sic fortis erit, vt si velit, terram commouere possit.* Difficile tamen est creditu, quemlibet per se solum tantum habere virium. Præcipuas enim partes vniuersi soli Conditori subiectas esse conuenit, quod ad motum, ordinem, & dispositionem attinet.

20 *Subtilitas. Platonici & Euthychius Constantinop. Patriarcha.* Quarta est *Subtilitas*, per quam non intelligitur tenuitas substantiæ, quasi corpus sit futurum aereum, sicut quondam aliqui putarunt: sed vis quædam instar spiritus omnia penetrandi. Hæc videtur indicari istis verbis: *Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale*. Vbi per *corpus animale* (ψυχικὸν) intelligitur corpus crassum, imperuium, graue, corruptibile, egens cibo, potu, quiete, somno. Per *corpus spiritale* corpus conueniens spiritui, nempe his imperfectionibus carens. Vt autem spiritui sit conueniens, inter cetera requiritur, vt in motu & celeritate ei non obstet: vnde opus est quadam facultate penetrandi alia corpora vnà cum spiritu, absque vlla sui vel alterius læsione, aut figuræ mutatione: quæ facultas à Doctoribus vocatur dos subtilitatis. Vnde inter ceteras dos subtilitatis his verbis Apostoli indicatur. Quod etiam docet Ambrosius lib. 10. in Lucam, cap. vlt. *Non ergo per incorpoream naturam, sed per resurrectionis corporeæ qualitatem imperuia vsu, clausa penetrauit. Nam quod tangitur, corpus est, quod palpatur, corpus est: in corpore autem resurgemus. Seminatur autem corpus animale, surget corpus spiritale*. Hic Ambrosius exponit locum Apostoli de dote subtilitatis, eamque non solùm Christo, sed omnibus Iustis tribuit per resurrectionem. Eodem modo Apostolum intelligit Damascenus lib. 4. De Fide cap. vlt. *Seminatur*, inquit, *corpus animale, id est, crassum, & mortale: suscitatur corpus spiritale, immutabile, impassibile, subtile* (λεπτόν) *hoc enim designat spiritale; quale Domini corpus post resurrectionem clausis portis ingrediens, infatigabile, cibo, somno, potu non indigens*. Itaque iuxta Damascenum etiam dos subtilitatis continetur illis verbis Apostoli.

Porrò hæ quatuor dotes ad plenam corporis humani supernaturalem perfectionem, qualem status completæ beatitudinis requirit, sufficiunt. Dico *supernaturalem*: quia naturalis perfectio illius corporis non pertinet ad dotes, sed illis supponitur, sicut natura gratiæ: qualis est perfecta sanitas, membrorum optima conformatio, partium integritas. Cùm enim corpora in resurrectione, diuina virtute sint formanda, dubium non est, quin formabuntur perfectissima intra naturæ limites, maximè corpora Beatorū. Sed his perfectionibus, quæ sunt ordinis naturæ, accedent dotes supernaturales. *Impassibilitas*, vt in æternum in optima dispositione conseruentur, & à nulla re creata lædi, aut molestia affici queant. *Claritas*, ad complementum pulchritudinis, nimirum vt sicut anima fulgebit lumine gloriæ, & claritate visionis beatæ: ita corpus fulgeat luce quadam corporali, vt dignum sit habitaculum & instrumentum tali animæ. *Agilitas* & *subtilitas*, vt perfectè spiritui ad omnes motus, non secùs ac si spiritus esset, obediat. His dotibus instructo corpore, nihil erit quod anima de illo conqueri possit, aut cur illam corporis debeat pœnitere: quia corpus illi nec in functionibus intellectus, nec in facilitate aut celeritate motus, nec in permeandis alijs corporibus, vllo modo erit impedimento: sed ipsa, vt totus homo eadem libertate, qua puri spiritus, in omnibus fruetur. Immo homo aliquid habebit amplius, & quodammodò erit beatior spiritibus. Par enim illis erit impassibilitate, celeritate, vi penetrandi, potentia mouendi, visione, amore, & fruitione beata, & cognitione rerum omnium, tam spiritalium, quàm corporalium. Et præter hæc habebit gloriam corporis, & multiplices in corpore & per corporis sensus voluptates, quibus Angeli carent. Vnde homo erit beatior extensiue: quia eius beatitudo nō continebit se in anima, sed effundet se in corpus, iuxta sententiam sancti Augustini epist. 56. *Tam potenti natura Deus fecit animam, vt ex eius plenissima beatitudine, quæ in fine temporum Sanctis promittitur, redundet etiam in inferiorem naturam, quod est corpus: non beatitudo quæ fruentis & intelligentis est propria, sed plenitudo sanitatis, id est, incorruptionis vigor*. Vbi solùm loquitur de impassibilitate (quam vocat *plenitudinem sanitatis*; quia nullum potest admittere morbum;) sed eadem etiam est ratio ceterarum dotium: omnes enim ex animæ beatitudine redundant in corpus. Hoc tamen non ita accipiendum est, quasi physico quodam impetu illæ dotes ex animæ beatitudine producantur, & effundantur in corpus: quia cùm visio & amor Dei sint actus omnino spiritales & vitales, non possunt qualitates corporeas, qualis est lux, sanitas, vigor. &c. aut etiam spiritales ad mouendum corpus, aut ad alia corpora penetranda, producere. Itaque solùm morali quadam causalitate à beatitudine promanant; nimirum quia beatitudo animæ, seu ipsa anima beata postulat tales qualitates in corpore. Sicut enim in natura animæ est tota ratio dispositionis & conformationis naturalis ipsius corporis; ita in beatitudine animæ est tota ratio, cur corpus debeat esse instructum talibus dotibus. Vnde cùm anima beata priùs natura vniatur corpori, quàm corpus habeat istas dotes, & statim eodem instanti propter animæ coniunctionem eas accipiat, censentur ex ipsa anima beata in corpus redundare.

Margin notes in the right column: 21 *Quatuor hasce dotes sufficere.* — *In quibus erit homo par Angelis, & in quo beatior.*

CAPVT IV.

De impaßibilitate, qualis sit, & in quo consistat?

Primus gradus impaßibilitatis est per extrinsecã custodiam.

22 MVlti sunt gradus & modi impaßibilitatis, qui corpori glorioso possunt tribui. Primus est Per prouidentiam extrinsecam, qua Deus res omnes ita disponit, vt non finat illa corpora dissolui vel lædi. Verùm hic modus non sufficit: sic enim corpora Beatorum non forent magis impatibilia, quàm corpus Adami in statu innocentiæ, quod est contra S. Augustinum epistola 56. ad Dioscorum: & contra rationem. Debet enim esse longe alia immortalitas viæ & patriæ. Adam ita erat immortalis, vt posset non mori, & non affligi, permanente illo statu: sed etiam poterat affligi & mori, quia poterat peccare & perdere illum statum. Deinde etiamsi numquam peccasset, corpus egebat cibo, potu, somno, & sensim in se actione caloris resoluebatur & diffluebat, vnde egebat instauratione; hoc autem nullo modo conuenit corpori glorioso.

Secundus, Per subtractionẽ concursus.

Secundus est Per prouidentiam extrinsecam, accedente simul subtractione concursus in causis externis & internis, ne possint lædere aut molestia afficere. Hic modus est multò perfectior priore: estque probabile in eo consistere impaßibilitatem corporis gloriosi. Sic enim expressè docet

Scotus.

Scotus in 4. d. 49. q. 13. *Causa*, inquit, *impaßibilitatis est voluntas diuina non coagens causæ secundæ corruptiuæ: & ita corpus est impaßibile à causa non intrinseca, sed extrinseca impediente.* Idque explicat exemplo ignis Babylonici, cùm in illum coniecti essent tres pueri, qui illis nihil attulit molestiæ: non quia ipsi per aliquam qualitatem erant effecti impatibiles, sed quia Deus suspendit actionem ignis, ei suum denegando concursum. Ita Scotus. In eadem ferè sententia est Durandus dist. 44. quæst. 4. num. 13. Etsi

Durandus.

enim non ponat subtractionem concursus, quem ipse non agnoscit: tamen *dicit fore impaßibilia non per aliquam formam inhærentem, sed per virtutem diuinam assistentem Beatis ad nutum, & prohibentem actionem causæ extrinsecæ, quæ passionem inferret.* Itaque horum Doctorum sententia *dos impaßibilitatis* consistit in assistentia diuina, prohibente omnem læsionem & noxiam alterationem (vel potiùs in iure & debito habendi talem assistentiam) siue id fiat subtractione concursus, vt vult Scotus; siue alia ratione, vt Durandus.

23 Probat hanc sententiam Durandus tribus rationibus. Prima est, Quòd Beati non possint suscipere impressionem, qua moueantur loco contra voluntatem, non habent à qualitate intrinseca, sed solùm ab assistentia extrinseca: alioquin minimus Beatorum foret tam validus quàm supremus. Ergo etiam quod non possit suscipere impressiones aliarum mutationum, vt caloris, frigoris, prouenit solùm ab assistentia diuina, non à qualitate intrinseca.

Secunda est, Corpus humanum per idem redditur impaßibile, per quod redditur incorruptibile, seu insolubile: atqui non redditur incorruptibile per qualitatem intrinsecam, sed per assistentiam diuinam conseruantem vnionem animæ & corporis, vt patet in damnatis, quorum corpora non erunt incorruptibilia per aliquam qualitatem. Qualitas enim quæ impediret corruptionem, etiam impediret passionem ab igne inferendam, cùm talis passio sit via ad corruptionem. Ergo per similem assistentiã, non per qualitatem redditur impaßibile. Tertiam rationem addit ex S. Augustino Epist. 146. ad Consentium, vbi insinuat, corpora Beatorum ita seruari illæsa, sicut corpora puerorum in fornace Babylonica.

Hæc sententia, vt dixi, probabilis est; talis enim impaßibilitatis modus videtur sufficiens, etsi non addat aliquã intrinsecam perfectionem; tamen secundùm æstimationẽ moralem illi æquiualet, cùm æquè contra omnes iniurias tueatur. Neque putarim alium modum quærendum, si intrinseca impaßibilitas haberi non posset.

Tertius gradus per qualitatẽ supernaturalem.

24 Tertius gradus impaßibilitatis fit Per qualitatem supernaturalem corpori communicatam, quæ vi sua excludat omnes læsiones, & noxias alterationes. Hunc gradum in corporibus Beatorum statuit Richardus in 4. dist. 49. ar. 4. quæst. 2. & quidam alij. Et videtur insinuari à D. Thoma 1 p. quæst. 97. ar. 1. vbi ponit tres modos, quibus aliquid possit dici incorruptibile. Primus, *Ex parte materiæ: nempe quia vel non habet materiam sicut Angelus, vel habet materiam quæ non est in potentia nisi ad vnam formam, sicut corpus cæleste: & hoc dicitur secundùm naturam incorruptibile.* Secundus, *Ex parte formæ, quia scilicet rei corruptibili per naturam inhæret aliqua dispositio per quam omnino à corruptione prohibetur, & hoc dicitur incorruptibile secundùm gloriam.* pro quo modo adducit locum sancti Augustini ex Epist. ad Dioscorum: *Tam potenti natura Deus fecit animam, vt eius plenissima beatitudine redundet in corpus plenitudo sanitatis, & incorruptionis vigor.* Tertiò dicitur aliquid *incorruptibile ex parte causæ efficientis. Et hoc modo fuisset homo incorruptibilis & immortalis in statu innocentiæ. Inerat enim animæ vis quædam supernaturalis diuinitus data, per quam poterat corpus ab omni corruptione præseruare. Quia enim anima rationalis excedit proportionem corporalis materiæ, conueniens fuit, vt in principio ei virtus daretur, per quam corpus conseruare posset supra naturam corporalis materiæ.*

Richardus.
Tres modi incorruptibilitatis secundùm S. Thomam.

Hæc D. Thomas. Vbi manifestè corpora Beatorum vult fieri impaßibilia per aliquam dispositionem ipsis inhærentem, quæ vim habeat impediendi omnes noxias impressiones. Qualis verò sit dispositio ista, & quo modo prohibeat corporis mutationes, non explicat. In 4. Sentent. dist. 44. quæst. 2. art. 1. ad 2. quæstiunculam docet, impaßibilitatem consistere in perfecto dominio animæ super corpus. In eadem sententia de qualitate est Guilelmus Altisiodorensis parte 4. Summæ, tract. 12. q. 2. vbi dicit, dotem impaßibilitatis esse potentiam quamdam collatam corporibus gloriosis ad resistendum omni læsioni.

Probatur hæc sententia Primò, Quia non implicat, dari talem qualitatem, quæ hanc vim habeat; ergo credibile est dari. Secundò, Quia corpora cælestia ita sunt firma, vt nec perimi nec diuidi queant, nec vllas noxias impressiones excipere: cur idem non possit communicari corpori humano? Tertiò, Datur aliqua qualitas vna, vel plures coniunctæ, quæ diuersissimas qualitates & impressiones potest alijs inferre, vt patet in sole & astris: cur non possit dari vna vel plures coniunctæ, quæ impressionibus omnibus externis possit resistere. Sicut enim dantur qualitates ad agendum, ita dari possunt ad resistendum. Quartò, Quia alia ratione non videtur posse saluari perfecta & intrinseca corporum impaßibilitas.

Hæc sententia est probabilis, non tamen facilis est intellectu, Primò, Quia mente concipi potest, quænam qualitas possit efficere, vt corpus nulla vi possit ferro incidi, nec pars vlla per impulsum introrsum agi, nisi forte sit plus quam adamantina durities: quæ tamen in illis corporibus non erit, cùm sint futura mollia, flexilia, tractabilia sicut nostra hic sunt, vt patet ex corpore Domini post resurrectionem. Quod autem defertur de cælis, parum vrget: quia hi non sunt molles & flexiles, sed *solidissimi tamquam ære fusi sunt*. Et quamuis non dicantur habere duritiem, habent tamen quiddam analogum, ratione cuius ita partes cohærent firmiter, ac si summa duritie essent præditi. Secundò, Illa qualitas optimè consistit cum magno calore in vna parte, nempe in corde; cur non etiam poterit consistere cum tanto calore in alia parte, verbi gratia, in cerebro aut ossibus? ac proinde non impediet quo minùs hæc possint incalescere ad æqualitatem cordis. Rursus illa qualitas consistit cum partibus frigidis; ergo non impediet, quò minùs partes calidiores possint frigescere, & reduci ad æqualitatem partium frigidarum. 25

Iob 37.

Dices, Non vnam qualitatem id præstare in omnibus partibus, sed diuersas. Si ita est, opus erit maxima talium qualitatum multitudine; quia temperamenta partium sunt diuersissima, & læsiones quæ possunt inferri, etiam sunt diuersissimæ & plurimæ: & contra singula læsionum genera in singulis partibus corporis, opus erit noua qualitate. Quæ omnia videntur satis incredibilia.

Illud verò argumentum, quod quidam adferunt de qualitatibus actiuis, facile soluitur. Nam Primò, nulla videtur esse qualitas actiua, quæ tantam rerum diuersitatem possit producere. Nec obstat id quod adfertur de sole: quia rerum diuersitas, quæ hic in mundo inferiore cernitur, non est directè à sole, vel solis qualitate; sed à diuer-

sa

sa vi seminali, quæ est in seminibus, vel elementis, & potissimum in terra & aqua. Sol autem solum agit in omnia vno modo, nempe suo calore fouendo & excitando vim seminalem & vitalem, quæ rebus inest. Deinde etiamsi daretur vna qualitas, quæ multas alias ratione eminentis continentiæ possit producere: non tamen inde sequeretur, posse dari vnam vel plures, quæ omnibus impressionibus possint resistere, præsertim in corpore retinente suã mollitiem, & omnes qualitates mutabiles. Omitto alia quæ contra hanc qualitatem adferri possent. quare cùm alia ratio commodior & facilior suppetat, nihil nos cogit illam amplecti.

26 Itaque quartus gradus quo corpus humanum possit fieri impassibile, fit Per intimã & potentissimam conseruationem totius dispositionis naturalis. hoc ipso enim quo Deus statuit continuare influxum illum, quo intime operãdo conseruat corpus humanum, eiusq; temperamentum, & totam qualitatum omnium symmetriã nulla causa creata potest illud alterare, aut aliquam impressionem illi molestam inferre. Quod vt intelligatur & probetur, suppono Primo, Quòd sicut nulla res creata, siue substantia sit siue accidẽs, siue corporea siue incorporea, potest incipere esse absque influxu Dei; ita neque potest absq; eiusdem influxu cõseruari aut permanere. *In ipso enim viuimus, mouemur, & sumus: & omnia in ipso constant: & ipse verbo virtutis sua portat omnia:* qua de re plura diximus in opere De diuinis perfectionibus.

Quartus gradus impassibilitatis, Per intimi influxus cõtinuationem.

Act. 17. Coloss. 1. Hebr. 1.

Suppono Secundò, Perseuerante Dei influxu, quo res intime conseruatur, fieri nulla ratione posse, vt illa res perimatur aut pereat. Sicut enim implicat contradictionem, vt primo momento quo res à Deo producitur, non sit: ita contradictionem inuoluit, vt toto reliquo tempore, quo Deus continuat suum influxum conseruatiuum, res illa nõ sit. Vnde vt res aliqua possit desinere esse, necesse est vt Deus influxum conseruatiuum subtrahat, idq; vel repentè & simul, vel sẽsim, pro modo desitionis rei. Ratio est, Quia ille influxus cõseruatiuus nõ distinguitur ab ipsa re, sed est ipsa res cõsiderata vt in fieri, seu vt actu depẽdens à Deo: sicut illuminatio non est res distincta à lumine, sed est ipsum lumen consideratum vt pendens a sua causa. Quare sicut nulla ratione fieri potest, vt perseuerante illuminatione pereat lumen; ita fieri nequit, vt perseuerante influxu conseruatiuo, res pereat. Vnde cùm Deus sit omnipotens, & intimè præsens rei, nihilque inter ipsum & rem possit interponi, quo influxus eius intercipiatur; si ipse velit suum influxum continuare, nulla alia res creata poterit illã rem perimere, aut mutare: adeo vt etiam gutta aquæ in medio fornacis ardentis sit illęsa cum suo frigore, & orbiculari forma permansura.

27 Ex his manifestè sequitur, Deum hoc modo posse corpus humanum reddere impassibile absque vllius alterius qualitatis ope, suo potenti influxu conseruando totum temperamentum in suo statu: qua conseruatione posita, corpus illud erit incapax omnis externæ impressionis, quæ tẽperamento repugnet, nisi ipsum temperamentum de suo statu, & conuenientissima proportione deturbetur. Cumque ratione potentissimi influxus quo conseruatur, nõ possit deturbari: consequens est, vt corpus sit omnino incapax omnis talis impressionis. Dico fore incapax omnis impressionis quæ temperamento repugnet, aut molestiam adferre queat: quia solum aduersus huiusmodi alterationes & mutationes conseruabitur, nõ autẽ contra eas quæ voluptatem aut perfectionẽ adferrent; quales sunt blandæ sensuum immutationes per lucem, colores, sonos, odores, blandum calorẽ, & frigus. Hoc autẽ per qualitatem superadditã fieri nequit; quia non vtitur ratione, vt impressionis gradum noxium excludat, non noxium admittat, cum hi sint eiusdem rationis.

Addo, hac ratione corpus reddi impassibile ab intrinseco; idque longe perfectiore modo, quã qualitate supernaturali accessoria: influxus enim ille est intimus ipsi temperamento, & omnibus corporis dispositionibus. Vnde non minus reddit omnia illa firma & inuiolabilia, quàm sit ipsa cælorum substantia: nam & hæc omnem suam firmitatem ab influxu diuino habet.

Erit corpus impassibile ab intrinseco.

Dices, Illæ qualitates, & totum corporis temperamentum, cum ipso corpore natura sua sunt corruptibilia: ergo non possunt ab intrinseco fieri incorruptibilia, nisi eorum natura mutetur, vel superueniat alia qualitas, quę id præstet.

Respondeo, Illa nõ ita dici natura sua corruptibilia, quasi id pertineat ad eorum essentiam vel naturam: sed solum quia ea est conditio eorum naturalis pro statu huius sæculi, qui est status mutabilitatis, vt rectè ait Scotus dist. 49 q. 13. Hæc autem conditio illis auferetur in statu sæculi futuri, qui est status immutabilis & perennis; & accipient alium statum & conditionem incorruptibilem, manente eadem prorsus essentia. Simili modo elementa quæ hoc rerum statu sunt mutabilia, posteà fient immutabilia; nec amplius sol ex illis excitabit vapores, nubes, pluuias, tonitrua, fulmina, niues, grandines; sed omnia in æquabili statu firmiter consistent: idque vel Deo intenus omnia sic potenter conseruante, vel soli aliisque causis, quæ mutationẽ inferre possent, concursum suum ad hoc denegante, vel vtroque modo. Vnde etsi tunc sol lumen suum diffundet, & orbem inferiorem illuminabit (hoc enim ad magnum ornamentum rerum pertinet) non tamen calefaciet, turbabit, miscebitque elementa. 28

Ex his patet, hunc modum non solum esse possibilem, sed etiam facilem intellectu, & perfectissime saluare corporum intrinsecam impassibilitatem absque aliqua qualitate supernaturali. Vnde videtur mihi maximè probabilis.

Dices, Facile intelligi qua ratione per hunc modum corpus efficiatur incapax noxiarum impressionum ab igne, frigore, aliisq; qualitatibus: non tamen quomodo fiat inuiolabile ferro, nec possit incidi. Hoc enim non videtur fieri posse nisi per plusquam adamantinam duritiem. 29

Qua ratione resistet incisioni.

Respondeo, Facile esse Deo, partes rei continuæ ita seruare coniunctas, vt incidi nequeant. Incisio enim fieri nequit; nisi instrumento penetrante in corpus, & expellente partes proximas suis locis, & in eorum loca subeunte. Deus autem cum sit omnipotens, & intime præsens singulis corporis partibus, facile potest illas per suum influxum ita continere, vt suis locis & situbus extrudi nequeant: ac proinde nec diuidi, nec vllo, quantumuis magno impulsu, introrsum agi plusquam conueniat. Neque video quomodo ea de re possit dubitari. Si enim homo robustus potest duo corpora diuisa ita tenere coniuncta, vt infirmior non possit illa separare: quanto magis Deus, qui est omnipotens, & omnes partes continui intime manu sua tenet & connectit, potest illas ita continere coniunctas, vt nulla vis creata possit illas separare? Hoc modo videtur Dominus continuisse partes aquarum, quando super aquas ambulauit. Non enim naturam aquarum liquidam & cedentem, solidam duramque instar marmoris effecit, cùm fluctibus agitaretur; sed partes continuit ne pedibus diuidi possint.

Matth. 14. Marci 6.

Est & alter modus quo corpus humanũ ferro aliisq; armis corporalibus inuiolabile redditur, nẽpe per dotẽ subtilitatis, qua fit vt alia corpora possit penetrare, & peruadere instar spiritus. Quo posito, nõ magis potest lædi gladio ferreo, quàm radius solis gladio vitreo. Verum de hoc fusius infra. Vterque modus impassibilitatis erit in corporibus gloriosis.

Alter modus impassibilitatis & cõseruationis corporũ.

Petes, Qualis actus est ista conseruatio: & an distinguatur à prima rei productione? 30

Quid sit illa conseruatio.

Responderi potest, Parum referre vtrum distinguatur à prima rei productione, vel ab ordinaria eius conseruatione, an non: satis esse ad nostrũ institutum, quòd Deus rem alioquin corruptibilẽ, possit per intimum influxũ, & occultam (vt ita loquar) manutentiam reddere incorruptibilẽ: quod non videtur posse vlla ratione negari. Nihilominus tamen quia hæc res est valde pulchra & Theologo dignissima, paulò accuratius nobis est discutienda.

Quidam igitur sentiunt, ordinariam rerum à Deo conseruationem multum distingui ab illa actione, qua primò ab eodem sunt productæ. Vt enim producantur, opus est validiore influxu, quàm cum productæ conseruantur in esse: difficilius enim est, rem ex non esse trahere & eleuare ad esse, quàm modo extractam, in esse conseruare. Deinde vt res aliqua primò producatur, opus est influxu particulari & determinato ad speciem rei, siue Deus se solo illa producat, vt patet in creatione; siue vnà cum causa secunda. Etsi enim tunc quando cum causa secunda producat, actio Dei secundum se sit indeterminata; tamen actio cau-

Sententia quorũdã de conseruatione rerum.

sæ secundæ est omnino determinata ad hunc terminum productum. Vt verò res producta conseruetur, non est opus tali influxu determinato, sed sufficit influxus Dei ex se indeterminatus: qui etsi nullo modo sufficiens sit ad rem se solo producendam; sufficiens tamen est ad eam productam se solo conseruandam in esse. Cuius rei signum est, quod quando res à Deo simul & à causa secunda producitur, statim re producta, cesset influxus determinatus causæ secundæ; res tamen maneat & conseruetur solo Dei influxu generali.

31 *Non esse facilius rem conseruare, quàm producere.*

Verùm hæc sententia est difficilis. Primò, Quia Patres expressè docent, non minus esse mundum conseruare, seu continere (συνέχειν) quam illum primitus ex nihilo creare. Chrysostomus homil. 2. in Epist. ad Hebræos: *Portatq; omnia, id est, gubernat omnia, siquidem cadentia & ad nihilum tendentia continet. Non enim minus est continere mundum quàm fecisse. Sed si oporteat aliquid admirandi dici, adhuc amplius est: nam in faciendo, rerum quidem essentia producta sunt; in continendo verò, ea quæ facta sunt, ne ad nihilum redeant, continentur.* Similia planè habet Ambrosij comment. in hunc locum. Idem Chrysostomus homil. 3. in Epist. ad Coloss. *Ne putes bilium esse monstrum, dicit eum omnia conseruare, quod non minus est, quàm omnia creare.* Si non minus, ergo conseruatio non est facilior: neque est veluti dimidiata operatio, quæ ad creandum non sufficeret.

Sanctus Augustinus lib. 4. De Genesi ad litteram, cap. 12. inter cetera sic scribit: *Cùm Dominus ait, Pater meus vsque modo operatur, continuationem quandam operis eius, qua vniuersam creaturam continet, & administrat, ostendit.* Si conseruatio est continuatio operis, id est, operationis diuinæ: ergo non distinguitur à prima operatione, qua creatura est producta.

Secundò, Creatura post primum instans quo est, non minus pendet à Deo, quam in primo instanti: ergo non minus tunc eget eius influxu completo & determinato, quàm in primo instanti.

Dices, Creaturam non minus pendere à Deo post primum instans, quam in primo instanti: pendere tamen per minorem influxum & operationem Dei. Contra, Quando eadem causa nunc maiorem, nunc minorem influxum habet in effectum; perspicuum est, tunc effectum minus ab illa pendere, quando minorem ab illa influxum accipit, quàm dum maiorem. Sicut cùm res producitur à causa secunda Deo solùm generali influxu concurrente, minus à Deo pendet in illa productione, quam quando ab ipso solo producitur.

Tertiò, Nulla videtur ratio, cur Deus, cùm aliquid per se creauit influxu completo & determinato, non continuet suum influxum, sed statim post primum instans illum mutet, relaxet, & ex speciali generalem, ex completo quasi partialem efficiat, qui non sufficeret ad rei productionem, nisi adiutus ope causæ secundæ. Sanè magis rationi consentaneum est, vt sicut continuat opus inuariatum, ita etiam continuet suum influxum sine vlla variatione; & tam firmiter teneat aliquo tempore, quàm primo instanti.

32 Dices, Non opus esse tam potenti & speciali influxu post primum instans, quia præcipua difficultas iam est superata, cum res ex nihilo vel non esse est producta: sed sufficit multo minor, quia facilius est productam conseruare, quam producere. Confirmatur, Quia quælibet res habet aliquam vim conseruandi sui in particulari, quæ coniuncta cum generali influxu Dei, sufficit ad sui plenam cōseruationem: sicut vis productiua causæ creatæ coniuncta cum generali concursu Dei, sufficit ad rei completam productionem.

Respondeo negando quod assumitur. Non enim plus est rem ex nihilo trahere ad esse, quam illam retinere in esse, ne in nihilum recidat, vt suprà ex Patribus ostensum. Ratio est, Quia nihilum non magis resistit cùm res est producenda, quam quando est conseruanda. Quòd si res e nihilo tamquam è cœno glutinoso extrahenda foret, tunc difficilius esset, & maior vis adhibenda in producendo, quam in conseruando. Sicut cum aliquid ex denso cœno extrahitur, maior vis adhibenda est, quàm cùm extractum tenetur ne relabatur. Quod autem dicitur facilius esse rem conseruare quam producere, verum non est, si loquamur de interna conseruatione per intimum influxum: neque id vlla ratione vel experientia probari potest: sed solum verum est de conseruatione externa, quæ fit amotione nocentium, & appositione iuuantium.

Nulla res habet vim ad se conseruãdam per intrinsecum influxũ in suum esse.

Ad Confirmationem, Nulla res habet vim ad se ipsam conseruandam intrinseco influxu in suum esse, non magis quàm ad seipsam producendam ex nihilo; sed solum extrinseca operatione, defendendo se à contrarijs, & interdum suas qualitates intendendo. Quamuis enim in quibusdam causis creatis sit vis ad conseruandum influxu interno effectum suum, cum solo concursu generali, vt patet in luce, & potentijs vitalibus; nulla tamen res habet vim ad conseruandam hoc modo seipsam; quia hæc conseruatio nihil est aliud, quam continuata productio essentiæ rei: nihil autem suam essentiam producere potest, aut in eam substantifico influxu operari.

33 *Cõtradictionem implicat, concursum generalẽ continuari cessante speciali creatura.*

Quartò, Denique contradictionem implicat, concursum Dei generalem permanere, aut continuari, vel existere sine concursu speciali: sicut contradictionem implicat, gradum genericum vel entis existere sine gradu specifico. Sicut enim gradus rerum inter se habent, ita se habent inter se isti concursus, cum ab ipsis rebus, vtpote suis terminis intrinsecis non distinguantur. Concursus enim generalis per se primò non terminatur ad rem, prout est huius speciei: sed solum prout habet rationem entis, quæ in omni gradu inferiori includitur. Concursus verò specialis per se primò terminatur ad rem prout est huius speciei: & ideo quòd effectus sit huius speciei potiùs quàm illius, non prouenit à concursu generali, sed à speciali.

Cur dicatur influxus generalis.

Hinc patet vlterius, cur concursus dicatur generalis. Non enim dicitur generalis quòd ad omnia rerum genera se extendat, hoc enim modo etiam creatio generalis influxus dici potest, quæ tamen respectu sui termini est maximè determinata & particularis: sed idcircò dicitur generalis, quod per se primò non tendat ad gradum specialem, sed generalem in effectu: seu quia vt procedit à Deo, non est determinatus ad hanc vel illam speciem effectus; sed solum ad rationem communem in re existentem.

34 *Deus per concursum generalem est causa totius entitatis.*

Dices, Ergo Deus per influxum generalem non est totius rei causa, sed solum cuiusdam rationis communis, & res solum secundum rationem communem entis pendebit à Deo. Respondeo negando sequelam. Res enim secundum se totam & omnes suos gradus causatur & pendet à Deo: quia ratio entis in quouis gradu inferiore intime includitur, & sola ratione ab eo distinguitur. Vnde etiamsi concursus Dei præcisè consideratus vt est à Deo, non terminetur directè & per se primò nisi ad rationem entis in effectu existentem, tamen secundariò & concomitanter terminatur etiam ad omnes gradus inferiores, tum quia omnes gradus inferiores ex parte rei identificantur gradui entis, tum quia ipse Dei influxus generalis identificatur, & in vnum coalescit cum influxu particulari causæ secundæ.

Exempla habemus in causis creatis, quarum aliæ alijs magis sunt generales vel speciales, & simul ad eumdem effectum concurrunt, & singulæ totum effectum, etsi non nisi partiali influxu producunt. Ex quibus manifestum videtur, concursum, seu influxum Dei generalem, nec in prima rei productione, nec in eiusdem conseruatione posse existere sine speciali, qui ex se sit determinatus ad rationem specificam actus. Quod etiam ex eo confirmari potest: quia alioquin in causis creatis idem dicere poterimus: nimirum quòd sol maiorem debeat præbere influxum, vt lumen in aliquo loco tenebroso producat, quá vt productum conseruet: & illud lumen ibi conseruari influxu solis generali, non speciali. Item visionem & intellectionem semel productam per potentias animæ, & species impressas (iuxta sententiam eorum qui species tales necessariò requirunt, vt effectiuè concurrant) posse conseruari solo influxu potentiæ visiuæ & intellectiuæ, cessantibus specicbus. Item actum supernaturalem fidei, spei, & charitatis semel productum per potentiam naturalem & habitum supernaturalem, posse conseruari solo influxu potentiæ, cessante habitu. In omnibus enim valet eadem ratio; Facilius est rem conseruare, quàm primò producere.

Dices,

Dices, videmus effectus omnes causarum inferiorum (paucis exceptis, vt lumine, speciebus, & actibus vitalibus) permanere causis inferioribus cessantibus, & solum ab his pendere in sui productione, ac proinde posteà à solo Deo conseruari: atqui Deus generali tantum influxu concurrit ad eorum effectuum productionem: ergo eodem influxu illos conseruat in esse. Respondeo, negando consequentiam. In productione enim talium effectuum sufficit concursus generalis ea parte Dei, quia particularem præstat causa secunda: in conseruatione verò non sufficit concursus Dei generalis, tum quia hic non potest per se consistere absque speciali, vt ostensum est; tum quia influxus causæ secundæ iam cessat, ac proinde debet ab aliquo suppleri. Sicut enim ratio specifica rei vt produceretur, eguit determinato & particulari concursu: ita etiam eget vt conseruetur, quia conseruatio nihil est aliud quàm continuata productio. Itaque Deus post primum instans productionis rei; cessante iam causa secunda, supplet eius vicem influendo in effectum influxu determinato & completo, non secus ac si illum effectum solus produxisset.

Deus, cessante causa secūda supplet eius vicem influxu speciali.

36 Dices, Hinc sequi inutilem fuisse causæ secundæ operam, vt quæ solum ad momentum seruiat: nam Deus statim post illud momentum totum facere debet. Incipiat ipse vno momento citius, & faciat primo momento quod facit immediate post, causæ secundæ erunt inutiles. Respondeo, negando id sequi. Nam sæpè durat actio causæ secundæ ad longum tempus, vt patet in omnibus quæ nascuntur ex elementis aut viuentibus, & crescunt, & sensim perficiuntur. Deinde in omnibus qui subitò fiunt, etsi actio causæ secundæ post primum instās cesset, tamen effectus manet; qui tamen numquam à Deo influxu generali produci potuisset, sicut modò concurrente causa secunda productus est. Vnde suum esse debet causæ secundæ, etiamsi ipsa iam non amplius influat.

Causa secūda influxus nō est inutilis, quia sine illo res non fieret.

Neque refert, quòd si Deus in primo instanti tam completum influxum præbuisset, causæ secundæ opera fuisset inutilis: quia satis est de facto, & prout res iam sunt constitutæ à summo naturæ moderatore, non esse inutilem. Placuit enim Deo in talium effectuum productione non adhibere iam plenum influxum, neque ex se veluti inchoare actionem: sed permittere id causæ secundæ ad talem effectum satis instructæ, & hanc veluti sequi accommodando se eius conditioni: non quòd causa secunda prius tempore vel natura influat in effectum, quàm Deus: sed quia ratio cur hic & nunc talis effectus producatur, in causam secundam, non in Deū referenda est. Quia tamen causa secunda ob suā limitationem nō poterat illud esse determinatū, quod semel contulerat, conseruare, continuando suum influxum in illud: idcircò Deus, ne effectus causæ secundæ subitò euanesceret, & tota actio causæ secundæ redderetur inutilis, statuit eius actionem per se supplere, præbendo influxum determinatum ad speciem rei productæ.

37 Quæres, Vtrùm tunc Deus continuet influxum generalem, quem primo instanti præbuit concurrendo cum causa creata, determinando illum additione concursus specialis, & veluti complendo, vt ea æquo respondeat termino: an verò ille transeat, & succedat in eius locum influxus specialis? Respondeo, Verius videri, illum influxum generalem desinere vnà cum influxu determinato causæ secundæ: quia ab hoc non distinguitur nisi ratione. Coalescunt enim illi duo influxus tamquam duæ rationales formales in vnum simplicem & totalem influxum, qui totus perire debet vel totus manere: eique succedit influxus determinatus similis creationi. Ita deprehendendo docuisse etiam P. Suarez in Metaphys. disp. 21. sect. 2. nu. 10. Hæc de prima sententia sufficiant.

Post parui instās totus influxus est nouus & specialis.

38 Secunda sententia vtitur distinctione. Quando res à solo Deo producitur & conseruatur, influxum productiuum & conseruatiuum non distingui nisi ratione, seu connotato: quia productio connotat rem anteà non fuisse, conseruatio eam immediate antea fuisse. Est itaque tunc vna eademque simplex actio inuariabiliter continuata, singulis momentis totam suam vim obtinens. Hoc modo Deus conseruat omnes Angelos, & animas rationales, & cælos cum astris omnibus, & elementis mundi: nempe eadem actione qua illa primò ex nihilo creauit, eodemque influxu & impetu, qui singulis momentis tantam vim habet, vt rem produceret ex nihilo si non extaret: quia hic influxus reuera nihil est aliud, quàm continuata rei ex nihilo productio. Illa enim actio quæ in primo instanti dicebatur productio, eadem & tota simul, sine vlla accessione vel imminutione per totum tempus continuum, quo res illa existit, stabiliter permanet. Etsi enim dicatur actio, influxus, productio, quæ insinuant aliquid transiens; est tamen res permanens, & tota simul non minùs quàm eius terminus intrinsecus, seu res ipsa creata: diciturque continuari non successione aliqua partium, sed quia tempori continuo inuariabiliter coexistit. Hæc sententia est verò digna maiestate diuina, quia iuxta illam Deus non minus mundo & rebus conditis præstat singulis momentis totius temporis, quàm præstitit olim cùm eas primum conderet. Idem enim impetus, idem influxus immobiliter perseuerat.

Secunda sententia. Quando res à solo Deo producitur & cōseruatur, influx conseruatiuus non differt à productiuo, nisi ratione & connotato.

Quando verò producitur non à solo Deo, sed simul à causa creata, tunc vel illa res manet cessante causa creata, vel non manet. Si manet, necessariò distinguitur influxus quo conseruatur ab influxu quo producitur. Cùm enim influxus causæ creatæ statim post primum instans cesset, non relinquitur nisi influxus Dei generalis, qui per se nec est sufficiens ad rem conseruandam, vt suprà ostensum est; nec vllo modo potest permanere vel existere, concursu causæ creatæ, cui identificatur, cessante. Itaque cum totus ille influxus qui erat in instanti productionis, transeat, necesse est statim post illud instans dari alium influxum, quo talis res solide conseruetur: qui cùm planè determinatus sit & completus, similis omnino est influxui productiuo; immo tam perfectus est vt per illum res à Deo produceretur, si non existeret. Si verò res producta talis sit naturæ, vt cessante causa secunda non possit naturaliter permanere: tunc actio conseruatiua etiam non distinguitur à productiua; sed eadem actione qua à Deo simul & causa creata producitur, etiam conseruatur, vt patet in lumine, speciebus obiectorum, & actibus vitalibus. Hanc sententiam præclarè tradit Suarez in Metaphys. disput. 21. eamque semper verissimam censui; quam etiam tenet Gabriel Vasquez in 1. par. disput. 172. nume. 11. & disput. 174. nu. 17. & puto fere hoc tempore communem. 39

Secus quando producitur à Deo & causa creata, & à solo Deo cōseruatur.

Verùm nunc quæstio superest, Vtrùm hæc actio conseruatiua, qua Deus ordinariè res conseruat, sufficiens sit ad illas ita conseruandas, vt reddantur incorruptibiles & impatibiles, Deo volente illam actionem continuare: an opus sit potentiore influxu, vel superioris rationis. 40

An actio cōseruatiua sit sufficiens vt rem faciat incorruptibilem.

Quidam requirunt aliam actionem, & potentiorem, Primò, Quia actio qua Deus modo res corruptibiles conseruat, non reddit eas incorruptibiles: ergo illa qua reddentur incorruptibiles erit longe alia; sicut longè aliud est esse corruptibile, & esse incorruptibile. Secundò, Illa actio qua modo conseruantur, facile impeditur, & quodammodo superatur à causis creatis, vt patet in omnibus mutationibus, destructionibus, & corruptionibus tum substantiarum, tum qualitatum. Illa autem qua omnia reddentur incorruptibilia, nulla vi creata impediri aut superari poterit. Erit ergo fortior. Tertiò, Naturalis conditio rerum istarum inferiorum est posse corrumpi; ac proinde fieri incorruptibile, est supra illarum naturam: ergo etiam illa actio Dei erit supernaturalis & alterius rationis. Quartò Probatur à simili. Sicut enim quia supernaturale est accidentibus in mysterio sanctissimæ Eucharistiæ per se existere: & idcircò opus est actione & influxu supernaturali, nec possunt eodem influxu quo antè, cùm inhærerent subiecto, conseruari: ita quia esse incorruptibile est conditio supernaturalis rerum, quæ antè erant corruptibiles, opus erit noua conseruatione, quæ sit supernaturalis.

Sed contrarium sentio omnino esse verius, Non requiri influxum potentiorem aut supernaturalem propriè loquēdo, sed sufficere influxum ordinis naturalis, quo Deus res ordinarie conseruat, cum decreto illum semper continuandi, & numquam imminuendi. 41

Non requiri influxū potētiorem, vt fiat incorruptibilis.

Probatur Primò, Quia hæc actio & hic influxus quo Deus res se solo conseruat, ita potens est, vt per illum eas è nihilo producere posset, si non existerent: vel si sint formæ aut qualitates existentes in materia vel subiecto; per illum influxum, quo ibi conseruantur, possent ibi produci, vt su-

prà ostensum. Frustra ergo quæritur potentior influxus. Quænam enim actio potest esse potentior in effectum, quã ea quæ ipsum ex non esse ad esse produceret, si ipse non existeret? Etsi enim actio possit dici potentior, quæ maiorẽ effectum producit: tamen respectu eiusdem effectus non video cur in se & physicè possit esse potentior. Si per qualitatem supernaturalem impassibilitas conferretur; tunc sanè opus esset potentiore influxu ad illam qualitatem producendam & conseruandam, non tamen opus foret influxu intrinseco fortiore ad conseruandam corpus humanũ, eiusque naturales dispositiones. Hæc enim immediatè cõseruarentur per illam qualitatem, quæ ad hunc finem daretur. Verùm suprà ostensum est, talem qualitatem non esse necessariam, & proinde ex ea parte non requiri potentiorem influxum.

42 Secundò, Si esset potentior influxus & diuersæ rationis ab eo quo res antè conseruabatur, deberet in ipso effectu respondere aliqua noua ratio formalis positiua, quæ anteà nõ infuit: potentior enim influxus debet habere terminum per se meliorem, alioquin frustrà diceretur potentior. Atqui nulla talis ratio formalis positiua in effectu reperitur. Nec obstat quòd res iam dicatur incorruptibilis, cùm antè esset corruptibilis; quia quòd dicatur incorruptibilis, non prouenit ab aliqua forma vel qualitate positiua; sed ex eo quòd tota dispositio naturalis conseruetur immutabiliter in eodem statu; quod fieri potest sine vlla qualitate aut forma noua. Simili modo probare possemus illum influxum non esse supernaturalem in substantia, cùm nullus terminus supernaturalis in effectu ei respondeat: supponimus enim, non requiri qualitatem supernaturalem.

43 Denique hæc sententia videtur dignior diuina maiestate, magisque consentanea perfectissimo eius dominio, & perfectissimæ manutenentiæ, qua continet omnia, & insuper euitat actionum, influxuum, & qualitatum multiplicitatem, quæ sine necessitate non est ponenda. Per hãc enim sententiam facile explicamus, qua ratione Deus possit hominem illæsum in medijs ignibus præstare, neque qualitatem nouam quæ igni resistat imprimendo, neque concursum suum igni subtrahendo; nimirum continuando influxum, quo qualitates & temperamentum corporis illius cõseruat. Et hoc modo videtur fecisse in fornace Babylonica: nam ignis iste non erat destitutus concursu diuino, cùm ministros incenderet, pueris tamen nihil molestiæ intulit; ergo ex parte sua muniti erant; & veluti incorruptibiles, vt etiam S. Augustinus epistola 146. ad Consentium notauit. Item facile ostendimus qua ratione possit omnia corruptibilia repente facere incorruptibilia absque vlla physica rerum mutatione, solo decreto suæ voluntatis statuendo influxum conseruatiuum numquam remittere, sed in eodem tenore continuare.

Deus ita firmiter omnia intrinsecus continet, vt nisi ipso annuẽte & laxante manũ nihil possit perire.

44 Denique qua ratione fiant rerum mutationes, & alia ab alijs corrumpantur. Nihil enim, siue forma sit substantialis, siue accidentalis, quod semel esse accepit, & a solo Deo effectiuo influxu conseruatur, perimi, extingui, aut perire potest, nisi Deo influxum suum conseruatiuum sensim vel subitò subducente. Non enim directè & propriè interitus rei est ab actione contrarij, sed vt detur locus actioni & passioni, fiatque mutatio in rebus, Deus influxum conseruatiuum ad præsentiam agentis relaxare incipit. Explico exemplo. Desitio frigoris in aqua non fit directè actione ignis, vt quæ tendat ad aliquid positiuum, nempe ad calorem producendum. Similiter nec propriè est à calore producto, quasi calor ingressus in aquam pugnet cum frigore, & extrudat frigus. Nam eodem momento quo primus gradus caloris intrat in aquam, gradus frigoris illi repugnans desijt esse, & solum fuit cùm alter non esset: vnde non potuit alter alterum propriè expellere. Dicitur tamen calor expellere frigus, quia vt detur locus ignis actioni, Deus sensim subtrahit frigori concursum conseruatiuum, vt sensim desinat, & impressio caloris, quam ignis facit, possit recipi. Hinc calor dicitur expellere frigus formaliter: quia simul cum illo nequit in eodem subiecto consistere: non quia aliquid in frigus agit. Quod si Deus vellet suum influxum in frigus æquabiliter continuare, calor maneret foris, nec vnquam posset intrare in aquam, aut eã afficere.

Quomodo fiat conflictus causarũ. & actio in cõtrariũ.

45 Neque magis mirum videri debet res non posse desinere, nisi Deo subtrahente concursum; quàm eas non posse agere, nisi Deo illis præbente concursum. Sicut ergo ad actionem est necessarius concursus, ita ad desitionem necessaria est influxus conseruatiui subtractio. Sic Deus in omni actione, qua datur aliquod esse, multipliciter dominatur. Ipse enim rebus omnibus vires dedit, ipse easdem conseruat, ipse ad omnem earum operationem præbet cõcursum, ipse locum in subiecto parat in quo effectus productus excipiatur, subtrahendo influxum illi formæ, cum qua simul effectus producendus non potuisset consistere: denique actione creaturæ cessante, ipse rursus accurrit, & nouo influxu eam conseruat in esse. tanti est quodlibet esse. Loquor de omnibus illis quæ a solo Deo conseruantur: nam eorum quæ simul à creatura conseruantur, ratio nonnihil est diuersa.

46 Ex his facile est respondere ad ea quæ contra hanc sententiam nu. 40. sunt allata. Nam ad Primum neganda est consequentia. Etsi enim actio conseruatiua non reddat modo res incorruptibiles, id non prouenit ex imbecillitate vel tenuitate actionis; sed ex eo quòd Deus illam, durante hoc mutabilitatis statu non decreuit continuare, sed remittere & subtrahere causis actiuis præsentibus, vt possint esse rerum mutationis. Porrò esse corrupobile & incorruptibile respectu eiusdem rei comparatæ ad diuersos status, non dicunt diuersas qualitates physicas, sed solum diuersas denominationes, prouenientes ex eo quòd Deus suum influxum decreuit continuare, vel non continuare, sicut explicatum est.

Ad argumẽta in cõtrarium.

Cur modo res sint corruptibiles.

Ad Secundum, Quòd actio conseruatiua in hoc rerum statu facile impediatur, & quasi vincatur, non prouenit ex eius debilitate vel imperfectione intrinseca (sicut cùm res debilior vincitur à fortiori) sed ex eo quòd Deus admoto agente contrario, statuerit illam sponte subtrahere. Quòd si quis illam hac ratione velit appellare debiliorem, & alteram fortiorem; per me licet: modo tamen sciat, hanc, quæ dicitur fortior, nihil physicum habere præ illa, quo sit fortior; sed solùm videri fortiorem, quia vinci non potest.

47 Ad Tertium, Fateor illam conditionem incorruptibilẽ, rebus istis corruptibilibus fore quodammodo supernaturalem, quia est indebita eorum naturæ consideratæ secundum statum præsentem qui vocatur naturalis. Et hac ratione potest etiam illa actio conseruatiua, qua reddentur incorruptibiles, dici supernaturalis: quia eodem modo est indebita cum tali continuatione. Nec refert quod sit debita statui futuro, quia totus ille status erit supernaturalis. Itaque erit quidem actio illa connaturalis illi statui, & rebus quatenus sub tali statu spectantur; ipsis tamen rebus in statu naturali consideratis, erit supernaturalis. Hinc tamen non sequitur, fore supernaturalem in substantia, ita vt habeat terminũ supernaturalem distinctum ab ipsa rerum natura, vt argumentum intendit.

48 Ad Quartum, Quidam putant illam actionem, qua species in mysterio Eucharistiæ extra subiectum ita conseruantur, vt per se existant, esse plane diuersam ab ea, qua conseruabantur in subiecto. Primò, Quia in subiecto conseruabantur solo influxu generali, qui non sufficit vt existant extra subiectum. Secundò, Quia in subiecto habebant dependentiam à subiecto, ita vt sine eo non possent esse: quæ dependentia debet à Deo per specialem influxũ suppleri. Non enim potest suppleri per priorem, alioquin etiam ante suppleta fuisset, & ita à subiecto non dependissent, quod implicat. Tertiò, Ista actio qua in subiecto conseruabantur, erat naturalis: ergo si eadem conseruantur extra subiectum, naturaliter possunt existere sine subiecto. Quo semel posito, sequetur, animas brutorum non minus posse naturaliter existere & conseruari extra subiectum, quam animam rationalem.

Qua actione cõseruentur species in SS. Eucharistia.

Humanitas Christi non conseruatur eadem actione dũ est vnita Verbo, qua conseruaretur si per se existeret separata: quia dum est vnita, habet esse dependens a Verbo, & quodammodo debitius; ergo idem seruata proportione, dicendum de accidentibus.

49 Verum, saluo meliori iudicio, sentio verius esse eadem actione & eodem influxu quo Deus conseruabat illa accidentia (albedinem & saporẽ) in subiecto, etiam conseruari extra subiectum; Deo eundem influxum, dum subiectũ subtrahitur, circa accidentia continuante.

Eadẽ actione secũdum substãtiam conseruãtur in subiecto & extra.

Probatur hæc sentẽtia, Quia si vt hæc accidentia cõseruentur, opus est nouo Dei influxu, id vel ex eo prouenit, quòd ali-

alicuius causæ creatæ influxus debeat suppleri; vel ex eo quòd aliquid noui in ea sit producendum, ratione cuius opus sit noua actione. Sed neutra ratio hic locū habet: ergo non requiritur nouus influxus. Maior patet, Quia frustra quæritur nouus & fortior influxus, vbi nec noui quidpiam producitur, nec aliqua causa, quæ influere debeat, est supplenda. Minor probatur, Quia nulla hic causa effectiue conseruans deest, cum solus Deus illas species effectiuo influxu in subiecto conseruet: suppono enim, albedinem illam non pendere effectiuè à substantia panis, sed à solo Deo. Quod si quis poneret, illam dependere etiam à pane per intimum influxum substantiæ panis in entitatem albedinis: tunc necessariò dicendum foret, opus esse nouo influxu, quo influxus panis suppleretur, pane desinente. Eo tamen posito, totus influxus Dei, quo actio panis suppleretur, non esset alterius rationis, neque maior aut fortior quàm sit modò, cùm solus rem conseruet: neque ea positio vllo modo officeret nostræ sententiæ, quam hic probare contendimus. Verùm supposito eo quod longè verius est, illa accidentia à solo Deo conseruari in subiecto: perspicuum est, pane desinente, non esse vllam actionem supplendam, vt albedo cōseruetur in sua entitate, cùm tota eius entitas à solo Deo effectiuè pendeat. Itaque constat, non requiri nouum concursum ad supplendam actionem causæ conseruantis.

50 *Nullus modus positiuus requiritur vt per se existant.* Sed neque altera etiam ratio hic locum habet: quia in accidentibus nihil positiui noui producendum vt extra subiectum conseruentur, sed solùm aliquid amittunt, nempe vnionem cum subiecto quam antè habebant; & loco illius nihil acquirunt positiui, vt fusè docet Scotus in 4. dist. 12. q. 1. Et ratio est satis manifesta, quia nulla est necessitas, imò nullus vsus illius positiui. Sic etiam anima rationalis cùm separatur à corpore, non acquirit modum positiuum subsistendi per se, qui repugnet vnioni corporis: quia amitteret propinquam aptitudinem ad corpus, & horreret potiùs corporis vnionem quàm appeteret, cùm haberet in se modum substantialē vnioni corporis prorsus repugnantem. Idem & potiore ratione dicendum de accidentibus. Addo, quòd etiamsi quis poneret talem modum positiuum existendi per se, in accidentibus, non necessariò tamen ponere deberet nouum influxum, quo ille modus produceretur: etsi fortè hoc passim sit fundamentum eorum, qui requirunt nouum & supernaturalem influxum, vt accidens per se ponatur. Ratio est, quia modus ille per quamdam resultantiam produci poterit absque nouo influxu in ipsam entitatem rei; sicut aiunt quidam produci relationes, & rationem hypostaticam, & ipsum vbi, & superficies, & puncta. Quæ omnia si sint modi positiui ex natura rei distincti à rebus, resultant ex vi illius influxus, quo res ipsa ponitur. Verùm, quidquid sit de tali productionis modo, nos contrario fundamento nitimur cum Scoto & alijs viris doctissimis, qui nullum talem modum positiuum in illis accidentibus agnoscunt: & ita non requirimus maiorem aut nouum influxum.

51 Dices, Accidens in sui conseruatione, sicut & in productione, non solùm pendet à causa effectiua, sed etiam à materiali, seu subiecto: atqui hæc dependentia debet suppleri; ergo opus est fortiori concursu.

Quomodo accidens pendeat à subiecto. Respondeo, In accidenti duo spectari posse, nempe entitatem ipsius, & modum existendi naturalem, seu naturaliter debitum, qui consistit in vnione cum subiecto. Si loquamur de isto modo, hic dependet à subiecto essentialiter, & ita nulla ratione suppleri potest: implicat enim vt accidens habeat illum modum vnionis extra subiectum. Itaque necessariò hic modus perit subiecto pereunte, nec quidquam ratione illius hic supplendum. Si verò loquamur de ipsa accidentis entitate, ea non pendet essentialiter à subiecto: non enim talis modus existendi est essentialis illi entitati, sed accidentalis, vt probat Scotus d. 12. q. 1. ac proinde entitas accidentis conseruari potest à Deo sine illo modo; idque eodem influxu, quo antea conseruabatur. Omne enim prius natura, potest conseruari in suo esse per intimum Dei influxum, quem accipit, desinente eo quod est posterius, & ipsi quasi accidentale; quod per se notum videtur ex terminis. Nam prius natura dicitur id, à quo aliud ita dependet, vt ipsum sine illo diuinitus seruari possit, etsi non contra. Sic essentia cuiuslibet rei est prior suis accidentibus & modis qui ipsi insunt, & ab illa dependent: quia Deo continuante suum influxum in essentiam, ipsa perstabit, etiam accidentibus & modis omnibus prioribus euanescentibus. Neque vlla est ratio cur nouus requiratur influxus, cùm nihil istorū habeat influxum in ipsam essentiam, sed omnia sint posteriora. Quo posito tamquam perspicuo, subsumo, atqui entitas accidentis est prior natura quàm modus ille existendi in subiecto, seu vnio cum subiecto, cùm modus pendeat a re quam afficit, vt per se notum est, & patet in omnibus alijs modis: ergo potest conseruari in esse, desinente illo modo, nec opus est maiore influxu. Confirmatur, Quia si non est opus nouo aut maiore influxu vt essentiæ rerum cōseruentur a Deo, extinctis accidentibus, sed potest Deus priorem influxum in essentiam cōtinuare, cùm hic ab illis accidentibus, vtpote natura posterioribus non pendeat, cur opus erit nouo & maiore influxu vt entitas accidentis conseruetur sine illo modo, qui similiter est natura posterior?

Dices, Quando accidens in subiecto producitur, non priùs natura producitur eius entitas, quàm modus vnionis, sed simul natura hæc duo producuntur; quia cum mutua dependentia: ergo entitas accidentis non est prior natura propriè, quàm sit vnio cum subiecto; ac proinde non poterit absque nouo influxu conseruari extra subiectum. Cōfirmatur, Quia accidens educitur de potentia subiecti, sicut forma de potentia materiæ. Ergo non priùs natura est eius entitas, quàm sit vnio. 53 *An entitas accidentis prius natura producatur quàm modus vnionis.*

Respondeo, Aliud est, entitatem accidentis secundùm se esse priorem naturam ipsius vnione cum subiecto: aliud illam esse priorem vt subest modo naturali producēdi, seu illam priùs natura tali productione produci. Prius asserimus, posterius minimè. Cùm enim modo sibi naturali, seu naturæ suæ consentaneo producitur, producitur dependenter à subiecto, ita vt sine illo nihil fieret. Vnde entitas accidentis in illo modo productionis, non concipitur producta priùs quàm vnita, & productio entitatis dependet a productione vnionis non absolutè, sed in illo dumtaxat producēdi modo. Etsi enim entitas accidentis secundùm se sit prior natura sua vnione: tamen quia omnis talis entitas natura sua instituta est ad perficiendas & ornandas substantias, naturalis illius conditio postulat vt non producatur nisi in substantijs, ita vt nisi adsit substantia in qua producatur, agens naturale nihil potest efficere. Itaque entitas accidentis, vt subest naturali modo productionis, non concipitur priùs natura produci, quàm vnio eius, sed cum mutua dependentia, ac proinde simul natura. Longe tamen est maior dependentia istius modi ab entitate accidentis, quam entitatis à modo: modus enim essentialiter dependet non solum à subiecto tamquam termino, sed etiam ab entitate accidentis tamquam à re modificata. Entitas vero accidentis pendet à modo solum per accidens, quatenus illa entitas consideratur vt subest naturali modo producendi vel existendi. Secundum se autem præscindit à tali modo, & sic est independens, & prior natura. Simili modo essentia rerum spectata vt subest naturali modo existendi, dependet à suis accidentibus; vt essentia leonis à talibus dispositionibus, nimirū quæ in corpore leonis: nec ea ratione est prior natura, absolutè tamen & secundum se est prior & independens. Petes, Quid ergo subiectum præstat entitati accidentis? Respondeo, nihil aliud propriè, quàm vt habeat suum modum naturalem existendi: qui modus etsi natura sit posterior entitate accidentis, non potest tamen hæc entitas naturaliter sine illo produci aut existere; sicut nec essentiæ rerum sine accidentibus, quæ tamen ipsis essentijs natura sunt posteriora. *Accidens secundum se est prius natura, quàm vnio eius: licet non vt subest tali modo producendi.*

Ex his perspicuum videtur, eodem influxu quo accidens conseruabatur a Deo in subiecto, posse conseruari extra subiectum; nec opus esse ad hoc aliquo influxu, qui intrinsece & physicè sit maior. Nec obstant quæ contra num. 48. allata sunt. Nam quod primò adfertur de conseruatione in subiecto per concursum generalem, ante refutatum est. Ad secundum iam responsum est, & ostensum, dependentiam entitatis accidentis a subiecto non egere alia supletione quàm continuatione concursus diuini in illam entitatem. Ad tertium, Conseruatio accidentis in subiecto est naturalis & ratione modi agendi, & ratione termini: conseruatio autem eiusdem extra subiectum non est naturalis, sed absolutè supernaturalis, non quo ad substantiam actus, vel termini positiui; sed quo ad modum, & 54 *Ad argumenta allata nu. 48.* *Cōseruatio extra subiectū est supernaturalis ratione termini priuatiui.*

terminum quemdam primatiuum. Modus enim ita conseruandi est extraordinarius, & indebitus naturis rerum: & terminus quem ponit, est etiam rebus indebitus, earumque naturalem conditionem superat. Etsi enim existentia illius accidentis, eiusque entitas sit naturalis: tamen sic existere, nempe sine vnione cum subiecto, est illi supernaturale, & prorsus indebitum. Vnde dicendum est, illa accidentia supernaturaliter existere extra subiectum, nõ naturaliter. Itaque vanum est quod objicitur de animabus brutorum. Si enim extra corpus à Deo conseruarentur (quod illi facillimum esset) planè supernaturaliter existerent: nam etsi eodem influxu conseruarentur, & haberent eamdem existentiam, quam antè; tamen haberent modum quemdam existendi sibi indebitum, & solis substantijs intelligentibus congruentem, quem nulla causa naturalis modo & lege naturali operans posset dare. Ille tamen modus existendi debitus est animę rationali, ac proinde non est illi supernaturalis.

55 Petes, Quare corpore dissoluto potius animæ rationali debitus est ille modus existendi per se, & influxus conseruatiuus, quàm animabus brutorum, cùm eodem influxu quo conseruabantur in corpore, possint in æternum permanere, si ille continuetur.

Respondeo, Omnium rerum conseruationem à libero Dei influxu pendere, multo magis quàm conseruationem luminis in aere à sole: itaque comparatione potentiæ diuinæ omnia aquè sunt corruptibilia, vt expresse sancti Patres traduot. Athanasius oratione contra idola, versus finem: *Creatarum rerum natura, quia ex nihilo constat, fluxa, imbecillis, morti obnoxia est, si ex se in æstimationem veniat.* Et Damascenus lib. 2 De Fide. cap. 3. *Immortalis Angelus est, non natura, sed gratia: nam omne quod cœpit, desinere suapte natura potest.* *Gratiam* vocat gratuitam Conditoris benignitatem, qua continuando suum influxum eas conseruat. Verùm etsi omnia æque egeant diuino influxu ad immortalitatem, & æquè illius subtractione in nihilum recidant; tamen quia quibusdam continuatio influxus naturali lege est debita, alijs minimè: hinc fit vt quędam non possint interire, quædam possint.

Omnia respectu potentia diuina aquè corruptibilia.

56 Porrò debita est continuatio diuini influxus, vel ratione excellentiæ naturæ, nimirum quia sunt imago Dei: hinc enim fit vt habeant functiones a corpore independentes & sublimissimas (nulla enim functio vitalis est passibilis, quæ sit præstantior cognitione & amore) ac proinde vt sint capaces diuinitatis, & sint locatæ in supremo rerum gradu: tales sunt Angeli, & animi rationales. Vel debita est, quia sunt veluti fundamenta, aut primariæ partes huius vniuersi corporei: vt cæli, & prima rerum aliarum materia, siue hæc distincta sit ab elementis, siue non, vt quibusdam magnis rationibus persuasum; & à veteribus Philosophis traditum. His omnibus debetur continuatio diuini concursus, ac proinde numquam interibunt, nec interire possunt; & dicuntur incorruptibilia, nimirum respectu causarum creatarum, quia ab his corrumpi non possunt. Hæc enim nomina, corruptibile & incorruptibile, sunt respectiua, & dicunt ordinem ad causam efficiẽtem, sicut generabile & ingenerabile: quod etiam notauit Gabriel Vasquez 1. par. disput. 182.

Continuatio influxus diuini quibus debita, quibus non; & quare.

Dicũtur incorruptibilia respectu causarum creatarum.

Alijs vero rebus continuatio diuini influxus non est vllo modo debita; qualia sunt omnia corpora mixta, & omnia viuentia, vt plantæ & animalia, eorumque animæ: quia non habent operationem nisi a corpore dependentem, & solùm ad tempus vt homini seruiant, sunt instituta.

Ex his patet, cur animæ rationali potiùs debitus sit influxus conseruatiuus corpore dissoluto, quàm animabus brutorum; & cur illæ sint immortales, non istæ. vnde non probatur ratio illa quam quidam adferunt, ideò animas brutorum esse mortales, quia eo influxu quo conseruantur in corpore, non possent extra corpus conseruari, etiamsi Deus vellet illum continuare; sed opus esse nouo & longè potentiore influxu. Argumenta enim à nobis allata videntur contrarium euincere.

Ad quartum, Quidam existimant vt humanitas Christi vnitatur Verbo, & in illa vnione conseruetur, supra illud esse quod suapte natura habet, & supra influxum illum quo esse suum naturale accipit, requiri nouum & longè excellentiorem influxum, quo illud idem esse ei conferatur dependens ad Verbum diuinum: quo influxu continuatio conseruetur illa humanitas vnita, ita vt sine illo non possit vnita conseruari.

Verùm hæc sententia non placet: quia ponit esse humanitatis Christi in seipso quasi replicatum, & virtute duplex, & inducit duos distinctos influxus productiuos, & conseruatiuos illius humanitatis; alterum ordinis naturalis, alterum planè supernaturalem: quæ multis modis refutari possent. Vnde dico, eamdem actionem, qua humanitati Christi confertur esse naturale, sufficere ad eam conseruandam vnitam Verbo, posito influxu quo producitur & conseruatur modus ille supernaturalis, quo ipsa formaliter vnitur Verbo. Eadem actio etiam est sufficiens ad conseruandam humanitatem, etiamsi vnio cum Verbo solueretur. Vnde hinc argumentum sumi potest pro nostra sententia. Sicut enim non requiritur noua vel fortior actio conseruatiua, vt humanitas ista cõseruetur separata, quam cõiuncta, vel contrà, ita non requiritur fortior actio, vt species seruentur separatæ, quam coniunctæ.

Humanitatis Christi conseruatio in Verbo nõ fit per nouũ influxũ productiuum.

Sed duo adhuc supersunt argumenta contra sententiã à nobis explicatam. Primum est, Si eodem influxu quo accidens conseruatur in subiecto, potest conseruari extra subiectum; ergo causa creata cum solo concursu Dei generali, ac proinde naturaliter poterit accidens producere extra subiectum. Cùm enim habeat vires naturales sufficientes vt producat illud in subiecto, etiam habebit sufficientes vt illud producat extra subiectum; & consequenter vt creet. Respondeo negando vtramque consequentiam. Etsi enim cum concursu generali habeat ignis sufficientes vires naturales vt producat calorem in subiecto; non tamen vt cum concursu generali (propriè loquendo) producat illum extra subiectum. Concursus enim generalis vocatur, qui non solùm ex se generalem gradum in effectu respicit, sed etiam rebus ad suas ordinarias functiones esse debitus: vtrumque enim ad rationem concursus generalis Dei requiritur. Itaque concursus qui daretur igni ad producendum calorem extra subiectum, non est propriè concursus generalis, aut naturalis (quia nullo modo debitus est igni concursus aliquis, nisi præsente subiecto quod effectum excipiat) sed specialis & supernaturalis: quia specialissimo & extraordinario modo datur, & est naturæ ignis prorsus indebitus. Itaque est supernaturalis tum ratione modi conferendi, tum ratione termini priuatiui quẽ ponit. Existere enim cum illo modo negatiuo, nempe sine vnione cum subiecto, est supra naturam caloris producti. Quare etsi ignis habeat sufficientes vires naturales respectu entitatis accidentis secundum se consideratæ, non tamen vt habet talem modum existendi, ac proinde non potest naturaliter illum sic producere. Vt enim causa secunda *naturaliter aut naturæ viribus* dicatur posse effectum aliquem producere, requiritur vt vires eius naturales naturali & ordinario modo cum solo concursu generali operantes sufficiant; alioquin non dicetur naturaliter, neque naturæ viribus, sed supernaturaliter, & per potentiam obedientialem producere: quo modo causam secundam posse aliquid creare (si productio formæ accidentalis sine subiecto, creatio dicenda sit) nihil vetat. 57

Quid requiratur vt aliquid dicatur naturaliter posse produci.

Alterum argumentum est, Vt causa efficiens producat quatuor gradus caloris vel luminis in loco distante, requiritur fortior influxus, quam vt producat totidem gradus in loco propinquo, & tamen effectus est idem. Ergo simili modo requiretur fortior influxus, vt calor quatuor graduum conseruetur extra subiectum, quàm in subiecto: & vt conseruetur contra impugnationem maioris frigoris, quàm parui. Confirmatur: Quia si quis se velit firmare in certo loco, maior vis requiritur vt se firmet contra validum impulsum, quàm vt se firmet contra debilem. Vnde si se firmiter solùm robore vt sex, non poterit resistere impulsui vt decem. Ergo simili modo, si Deus conseruet calorem in aqua per influxum qui sit instar sex, non poterit resistere frigori vt decem, nisi influxum suum augeat, & intrinsecè reddat potentiorem.

Alterũ argumẽtum.

Respondeo, negando requiri fortiorem influxum, qui sit intrinsecus effectui, quando producitur in loco remoto. Etsi enim requiratur maior vis in causa, non tamen requiritur maior vel intensior influxus in ipso effectu producto, nisi effectus quoque sit maior: quia cùm terminus intrinsecus illius influxus vel actionis, sit ipse effectus pro-

Respondetur.

Nõ requiritur fortior ĩfluxus intrinsecus effectus, dum producitur in loco remotiore, sed maior vis in causa.

productus, non poteſt influxus vel actio eſſe in ſe maior, niſi quoque effectus in ſe creſcat. Quia tamen cauſa non poteſt producere in loco remoto, niſi producat aliquid in medio; dicimus requiri fortiorem influxum vt aliquid producatur in remoto, quàm in vicino. Quòd ſi nihil ſit producendum in medio, propriè nõ dicetur requiri maior influxus, ſed maior vis: maioris enim virtutis eſt, effectum ponere in longinquo, quàm in vicino. Itaque ſicut idem influxus quo res producitur in propinquo, ſufficiens eſt ad eam producendam in loco remoto, modo vis agentis ſit maior, ita vt poſſit talem influxum in loco tam remoto ponere; ita idem influxus quo res conſeruatur in ſubiecto, ſufficiens eſt ad conſeruandam eam extra ſubiectum, modo vis agentis tanta ſit, vt poſſit illam extra ſubiectum producere. Pari modo vt calor quatuor graduum conſeruetur contra impugnationem magni frigoris, non eſt opus vt fortior vel intenſior ſit influxus quo calor intrinſecè conſeruatur; ſed opus eſt, vt vis conſeruantis ſit fortior quàm vis impugnantis, ita vt non cogatur remittere ſuam actionem, qua rem conſeruat.

Duo impetus cõtrarij poſſunt eſſe in eodem.

Ad confirmationem, conceſſo antecedente, neganda cõſequentia. Alia enim eſt ratio impetus quo quis ſe firmat in loco; alia aliarum formarum, vt caloris, frigoris, & ſimiliũ. Impetus enim etſi conſeruetur in ſubiecto, ſecum tamen contrarium impetum admittit; qui, ſi fortior ſit, rem è loco ſuo expellet: vt ſi terra tota moueretur impetu ſurſum, retineret nihilominus impetum deorſum, & ſimul ad contraria loca impetum haberet. At calor, frigus, & ſimiles qualitates non poſſunt ſimul eidem ſubiecto ineſſe, ſaltem in gradibus qui poſſint notabiliter ſentiri. Vnde conſeruato calore ſex graduum, fieri nequit vt frigus decem graduũ in illud ſubiectum agat. Quare cum Deus poſſit continuare ſuum influxum, quo calorem illum cõſeruat; ſi id faciat, frigus vt decem nihil poterit, nec vim vllam ſubiecto inferet, cum ſubiectum, perſeuerante illo calore, non ſit capax talis impreſſionis.

Potentia et debilitas influxus vnde æſtimanda.

Nec refert quòd Deus conſeruet illum calorem influxu remiſſiore: quia potentia vel debilitas influxus conſeruatiui reſpectu ſui termini, nõ eſt æſtimanda ex graduum multitudine vel paucitate: ſed ex potentia vel imbecillitate cauſæ conſeruantis. Si enim cauſa eſt debilis, facilè eius influxus vincitur à contrario potentiore, quia non poteſt illum continuare. Si eſt omnipotens, nullo modo vinci poteſt, ſed contra omnes cauſarum creatarum impreſſiones poteſt ſuum influxum conſeruare & continuare. Idem faceret ignis, ſi eſſet omnipotens, quamuis influxus eius eſſet ſolum quatuor graduum. Addo, omnem influxum Dei, quo ſolus rem intimè conſeruat, eſſe ita potentem, vt reſpectu illius termini non poſſit eſſe potentior, ſiue ſit intenſus, ſiue remiſſus.

Omnis influxus, quo Deus ſolus rem conſeruat, eſt potentiſſimus, & eſſe poteſt reſpectu illius termini.

Hæc de pulcherrima & difficillima quæſtione paulò fuſius dicta ſint, quia parcius ab alijs tractata. Dicet fortè aliquis, hanc ſententiam eſſe nouam. Sed noua dicenda non eſt, quæ tam antiquis & ſolidis fundamentis, ab omnibus ferè Doctoribus & ſanctis Patribus ſuppoſitis, innititur: præſertim cum ad Dei potentiam & creaturæ dependentiam declarandam maximè pertineat.

Ex quibus patet Primò, Qua ratione Deus corpora Beatorum poterit impatibilia efficere, abſque qualitate ſuperad
58 dita: nimirum per intimum & potentiſſimum influxum, quo omnia conſeruat; illum immutabiliter continuando. Secundò, Qua ratione poſſit omnes rerum corporalium eſſentias in nihilum redigere, conſeruatis omnibus accidentibus abſolutis, & realiter ab eſſentia diſtinctis, nullaque in illis poſitiua facta mutatione. Tertiò, Qua ratione poſſit in nihilum permittere euaneſcere omnia accidentia, conſeruatis omnibus rerum eſſentijs.

CAPVT V.

De claritate corporis glorioſi: quid ſit, & quomodo illa corpora afficiat?

Tres modi quibus corpora poſſũt dici clara iuxta Durandum.

59 DVrandus in 4.d.44.q.8. ponit tres modos quibus corpora Beatorum poſſunt dici clara.

Primò, Quia habent purum & eximium colorem, & figuram perfectiſſimam ac diſtinctiſſimam, quibus ſe oculis intuentium perfectè manifeſtant. Hoc modo dicimus aliquem eſſe ſplendido habitu, vultu, colore, forma, ratione eximij & perfecti coloris ac figuræ.

Secundò poſſunt dici clara, quia cum ſint terſa & polita, inſtar gladij, inquit Durandus, ex incidentia radiorum ſolis vel alterius corporis luminoſi fulgent; ſicut ſpeculum cryſtallinum vel chalibeum ſoli expoſitum.

Tertiò poſſunt dici clara ratione lucis interioris, ſicut ſol & ſtellæ.

Primus modus placet maximè Scoto d.49.q.15. non tamen negat tertium, ſed videtur dubitare an ſit poſſibilis. Secundus placet Durando; ita tamen, vt dicat ſe nolle negare tertium, quem etiam bene probat.

Non eſt color eximiè ſe manifeſtãs, ſed vera lux corporalis & intrinſeca corporibus Beatorum. Matth. 13. Daniel 12.

Verum dicendum eſt, Claritatem illam nõ eſſe colorem 60
eximium ſe clarè manifeſtantem, aut polituram corporum cum extrinſeca luce incidente; ſed veram lucem corporalem intrinſecam corporibus Beatorum. Ita communiter omnes Theologi in 4.d.49 Probatur, Quia Scriptura apertè dicit, quòd, *Iuſti in regno cælorum fulgebunt ſicut ſol*, & ſicut *ſtellæ*: quod ſanè nimis impropriè & hyperbolicè diceretur, ſi ſolum haberent eximium colorem ſe benè manifeſtantem, vel ſolum eſſent polita inſtar ſpeculorum, nec haberent lucem intrinſecam. Deinde abſurdum videtur, ea non habere claritatem, niſi dum ſunt expoſita ſoli vel alicui lucernæ, & debere ab illis hanc pulchritudinem mendicare; nec poſſe vi ſua illuminare cubiculum, & tenebras noctis diſpellere. Nimis iſta ſunt humilia, & ſtatui illi indigna, & multis Sanctorum apparitionibus repugnant, qui cum magno ſplendore etiam nocturno tempore ſe conſpicuos hominibus exhibuerunt. Non enim putandum eſt, illos maiore tunc gloria apparuiſſe, quam reipſa in ſuis corporibus ſunt habituri. Non enim decet vt falſam gloriam ſibi vindicent, aut mortalibus tali ſpecie imponant. His accedit, quòd Domini facies in Transfiguratione, cum ſpecimen gloriæ futuræ diſcipulis & toti Eccleſiæ ſuæ vellet exhibere, reſplenduit ſicut ſol, non luce aliena, vel extrinſecus a ſole veluti in ſpeculum politum incidente; ſed luce propria & intrinſeca. Vnde S. Ephræm Homilia de Transfiguratione: *Chriſtus toto ſuo corpore tamquam ſol ſuis radijs reſplenduit gloria ſua diuinitatis.* Et Euthymius in cap. 17. Matthæi: *Transformatus eſt corpore quidem in propria figura manente, diuino autem ſplendore modicum quiddam in eo degente, ac faciem eius illuſtrante, ſpeciemque illius ad maiorem Dei ſimilitudinem immutante.* Proueniebat itaque iſte ſplendor ab intrinſeco.

Matth. 17.

Pari modo Dominus & Angeli in viſione apparẽt Ioãni facie inſtar ſolis fulgida: vt ſciamus quanta ſit ciuium illius regni gloria. Apoc. cap. 1. 10. & 18.

Matth. 22.

Neque dici poteſt, reliquorum Sanctorum gloriam talem non fore: tum quia *erunt ſicut Angeli Dei*, quorum gloria nunc ſub tanto ſplendore declaratur, tum quia Dominus transfiguratus fuit, *vt*, ſicut ſanctus Leo ait, *totum corpus Eccleſiæ agnoſceret quali eſſet commutatione donandum: vt eius ſibi honoris conſortium membra promitterent, qui in capite præfulſiſſet.* Idem docent reliqui Patres. Itaque certum ſit, omnes Sanctos tali luce in ſuis corporibus donandos.

Dices, Si corpora illa ſunt intrinſecè lucida inſtar ſolis, 61
quomodo illa lux non conſpicitur, dum apparent hominibus. Non enim Apoſtoli lucem talem in Domini corpore poſt reſurrectionem viderunt?

Reſpondeo, Quia in poteſtate illorum eſt, lucem illam cohibere, ne ſe foras effundat, neve aerem illuminet, vel oculos intuentium verberet. Simili modo poſſunt cohibere natiuum colorem & figuram, ne ſpecies diffundat, ſicque reddere ſe inuiſibiles mortalibus: non quòd in illis ſit vis aliqua realis & phyſica, qua id impediant; aut quòd vſus illarum qualitatum ad effundendas ſpecies, vel cohibendas, ita ſubſit eorum libertati, ſicut vſus membrorum; vt quidam videntur ſenſiſſe: ſed quia Deus ita illis aſſiſtit, vt ipſis volentibus ſuum concurſum præbeat, vel eumdem ſuſpendat: ſine quo concurſu neque lux diffunderet lumẽ, neque color ſpecies, vt rectè docet Scotus d.49 quæſt. 15. Et hoc modo intelligi poteſt, quod dicit S. Thomas, & quidam alij Doctores, omnia quæ Beatis ſuppoſito ſunt coniuncta, eſſe ſubiecta quoad operationem imperio voluntatis ipſorum.

Dico Secundò, Hęc lux non ſolum erit in extima ſuper- 62

ficie

Tota erunt lucida, etiā interius. ficie corporis, sed etiam in intimis partibus; neque solum in facie, sed etiam in toto corpore.

Prior pars huius assertionis patet ex sole, stellis, igne, alijsque lucidis corporibus, quæ tota interius & exterius lucida sunt: immo fieri nequit vt color aut lux sit in sola superficie; quia cum superficies solum sit modus quidam corporis (si tamen est aliquid positiuum à corpore distinctum) nihil habens solidæ entitatis, non potest esse subiectū qualitatis solidam qualitatem habentis, qualis est lux & color. Idem confirmatur ex eo quòd totum corpus futurum sit pellucidum, vt infrà ex Patribus dicetur.

63 Altera etiam pars certa videtur: quia sicut anima lumine gloriæ plena, erit diffusa per totum corpus, omnesque eius partes; ita decet vt totum corpus lucidum sit, quo dignitati animæ inhabitantis respondeat. Nec obstat quod Dominus in Transfiguratione solum facie instar solis dicatur fulsisse: quia vestes in Domino tegebant lucem corporis: ad quam tamen indicandam dicit Scriptura, *Vestimenta eius facta sunt alba sicut nix*, non enim decebat Dominum vel Angelos nudis corporibus apparere. Vnde vt gloriam internam declarent, satis erit faciem gloriosam ostendere. Quod autem Dominus toto corpore instar solis lucidus fuerit, docet clarè S. Ephræm Homilia De Trāsfiguratione, & Card. Caietanus in cap. 17. Matthæi, multique alij. *Matth. 17.*

Et quamuis Abulensis Episcopus q. 42. in cap. 17. Matthæi, putet, Dominum in Transfiguratione non fuisse lucidum toto corpore, sed solum facie, eo quòd lux illa non posset esse conspicua Apostolis, quorum causa illa fiebant: tamen contrarium est probabilius. Et quamuis ita esset, non ideo tamen putandum, Beatos quoque in cęlo non fore lucidos per totum; quia in cælo non erit vsus vestium. Vnde nec Abulensis, nec quisquam Doctorum dubitat, quin lux illa sit futura in toto corpore, non in sola facie. Sicut enim corpus nunc vniformem habet colorem per totum, & turpe foret si vultus esset candidus, reliquum corpus alterius foret coloris; ita decet vt tunc totum lucidū sit, & gloria illa per totum sit diffusa: minusque decens foret, si solus vultus splenderet, reliquo corpore splendore destituto. Denique hoc ipsum satis insinuant Scripturæ, dū non vultus Beatorum, sed ipsos totos comparant soli & stellis in fulgore: *Fulgebunt iusti sicut sol in regno Patris eorum*. Et alibi: *Fulgebunt sicut stellæ in perpetuas æternitates*. *Matth. 13. Dan. 12.*

64 *Probabile est, fore pellucida.* Dico Tertiò, Valde etiam probabile est, corpora Beatorum non solum fore lucida, sed etiam pellucida & transparentia, ita vt totum artificium Conditoris in structura illorum corporum omnibus sit conspicuum: apparentibus omnibus visceribus, venis, arterijs, neruis, ossibus, iuncturis, cū suis coloribus, figuris, processibus, mensuris & proportionibus. Ita expressè docet S. Augustinus lib. 22. De Ciuit. cap. 30. *Omnes*, inquit, *illi, de quibus iā locutus sum, qui nunc latent harmonia corporalis numeri, non latebunt extrinsecus & intrinsecus per corporis cuncta dispositi; & cum ceteris rebus quæ ibi magna & mirabiles videbuntur, rationales mentes in tanti Artificis laudem rationalis pulchritudinis delectatione succendent.* vbi etiam causam exprimit cur id conueniat. Idem Augustinus libr. 2. De Genesi contra Manichæos cap. 21. docet, omnia viscera ita fore conspicua in corporibus beatis, vt ex eorum motibus possint cognosci motus animorum, sicut modò ex vultu & oculis cognoscitur lætitia animi, vel tristitia: *Neque*, inquit, *in illis corporibus cælestibus* (id est, cælesti qualitate & sorte prædītis) *sic latere posse cogitationes credendum est, quemadmodum in his corporibus lateat: sed sicut nonnulli motus animorum apparent in vultu, & maximè in oculis, sic in illa perspicuitate & simplicitate cælestium corporum omnes omnino motus animi latere non arbitror.* Eandem doctrinam de visceribus conspicuis docet Gregorius lib. 18. Moralium cap. 3. *Patebit corporalibus oculis ipsa etiam corporis harmonia, & sic quisque erit conspicabilis alteri, sicut nunc non potest esse conspicabilis sibi.* Idē tenent plerique Doctores scholastici, & passim recentiores. Qua sententia posita, cogitandum est, corpora Beatorū cum omnibus suis partibus interioribus & exterioribus fore instar crystalli purissimæ & coloratæ, singulis partibus suis coloribus & figuris distinctis, & summa luce perfusis.

64 Dices, id quod est lucidum, non potest esse diaphanum & transparens, vt patet in sole, luna, stellis, igne, in quibus intimæ partes cerni nequeunt. Quod enim in se est lucidū sic vt lumen diffundat, debet esse densum, & constipatum vt peruideri nequeat. Hinc crystallus, aqua, aer, & cetera diaphana non sunt ex se lucida, nec lumen emittunt, sed solum aliunde recipiunt lumen. *An lucidū possit esse diaphanū seu pellucidum.*

Respondeo, hoc argumentum esse difficile. Nullo enim exemplo ostendere possumus, aliquid simul esse lucidum & diaphanum, ita vt visu penetrari possit. Verum dici potest, etsi id naturaliter fieri nequeat, tamen diuina virtute fieri posse. Conuenire autem vt ita fiat, tum vt summum Creatoris artificium, quod non minus est admirandum in structura corporis humani, quàm in fabrica mundi, omnium oculis sit conspicuum, & ex eius pulchritudine mēs in laudem Conditoris excitetur; quæ ratio sanctum Augustinum in eam sententiam impulit: tum quia non decet vt corpora Beatorum se mutuo occultent, & propinquiora conspectum remotiorum intercipiant, impediendo ne visus ad ea penetrare valeat. Sic enim in cælesti patria non posset illa beata multitudo simul videri, etiamsi simul in eodem loco consisteret, sed solum viderentur propinquiores, sicut cum hic in planitie videmus exercitum: ceteri omnes qui post illos starent, non viderentur. Neque Christi Domini gloriosissimum corpus videri à Beatis posset, si alius interueniret; quod non videtur decere illum statum: nam ex tali impedimento etiam in hac vita non parua incommoda & offensiones animorum accidunt: vt cum multi accurrunt ad videndum Principem, vel spectaculum quod publicè exhibetur. *Potest fieri diuina virtute.*

Nihilominus tamen hæc sententia S. Augustini non est certa. Vnde non desunt Doctores, qui doceant, corpora Beatorum non fore ita perspicua, vt res aliæ per illa tamquam per vitrum vel medium diaphanum videri queant. Ita Durandus & Scotus locis supra allatis, S. Bonauentura, & Richardus dist. 49. & quidam recentiores. Nihil enim hac de re habemus ex Scripturis, & rationibus allatis facile responderi potest. Nam quod ad structuram internam corporis humani attinet, non est necesse eam oculis cerni, qui de arte iudicare non possunt: satis est eam mente videri, quo modo videbitur ab Angelis. Poterit enim mens nostra res omnes naturales intuitiue & clarè intueri, sicut Angeli eas intuentur. Immo duplici inspectione mentali omnium rerum naturalium species & structuras intueri poterunt, nimirum per lumen gloriæ, quatenus nimirum habet rationem scientiæ infusæ; & per lumen ordinis naturalis, quo cognoscent vt Angeli, vt ex ijs quæ suprà lib. 2. cap. 9. dicta sunt, manifestum est. Itaque non est necesse cum Scoto & Durando confugere ad poros corporis, per quos interna omnia videantur oculis: vt omittam, poros illos angustissimos esse, & innumeris modis implicitos propter musculos directos, obliquos, & transuersos. 66 *Non est certum, corpora fore pellucida.* *Non est necesse structuram internam corporis, videri oculis.*

Quod verò ad occultationem attinet, dici potest, Non esse necesse vt corpora Beatorum in quouis situ ab oculis corporis videri possint: satis esse, si vbique possint videri oculis mentis, quo modo videbuntur distinctè & clarè ab Angelis, nec vlla aliorum corporum interpositio id poterit impedire. Quòd si Deus velit, vt Beati etiam oculis corporis omnes alios Beatos quouis loco & situ videant, facile id poterit efficere tribuendo oculis vim supernaturalem, vt etiam ea quæ post parietem posita sunt videant; quale quiddam legitur in vno vel altero actu concessisse S. Anselmo Cantuariensi Episcopo. Itaque sententia illa de corporum perspicuitate non est plane certa, quia non videtur niti satis firmo fundamento. 67

Dico Quartò, Certum tamen videtur, corpora Beatorū non solùm fore lucida, sed etiam suum natiuum colorem retentura. Patet ex corpore Domini, in quo mansit natiuus color, quem Apostoli post resurrectionem viderunt claritate occultata. Ratio est, Quia donum supernaturale claritatis non destruet perfectionem naturalem: coloris autem suauitas magna est perfectio corporis humani, nullam habens repugnantiam cum luce; vt videre est in quibusdam vermiculis, qui & colorem suum natiuum habent, quem interdiu ostendunt, & noctu lucent: vnde à Latinis noctilucæ & nitedulæ, à Græcis γαμπυρίδες vocantur: quales apud Indos Occidentales inueniuntur longe maiore corpore, & luce abundantiore, ita vt facis vsum in tenebris præbeant. Item in oculis felinis, & multorum aliorum animalium, quæ in tenebris vident. Quòd si 68 *Retinebunt colorem natiuum, qui in resurrectione conseruetur.*

parua

parua lux potest naturaliter cum colore consistere, cur cũ magna non possit virtute diuina? Qua de re bene Cyrillus Ierosolymitanus Catechesi 18. ita scribit: *Iusti fulgebunt vt sol, & tamquam luna, & velut splendor firmamenti: & prauidens istam hominum incredulitatem Deus, dedit vermibus paruulis lucidum corpus, vt eo splenderent: & vt ex ijs quæ apparent crederetur quod expectamus. Qui enim partem potuit præstare, poterit & totum: & qui fecit vermem lumine splendere, multò magis faciet hominem iustum.* Hæc ille.

Lux in corpore glorioso an sit eiusdẽ rationis cum luce solis.

69 Vtrùm autem lux illa sit futura eiusdem rationis cuius est lux solis, an diuersæ & ordinis supernaturalis, ita vt nulli rei sit naturalis, incertum est. Fore supernaturalem, est valdè probabile; & ita docet Richardus dist. 49. circa quartum principale q. 6. & Suarez p. 3. tom. 2. q. 54. ar. 4. & Ioannes Salas 1. 2. tract. 2. disp. 14. lect. 16. Cuius signum est Primò, Quòd hæc lux non calefaciat nec accendat sicut lux solis. Secundò, Quòd maior sit luce solis saltem in corpore Christi, B. Virginis, & magnorum Sãctorum. Tertiò, Quòd pertineat non ad ordinem naturæ, sed ad statum gloriæ. Quartò, Quòd facilè consistat cum colore natiuo, & fortè etiam cum perspicuitate. Quintò, Denique Deo non est difficile, talem lucem supernaturalem, quæ tamen oculis corporeis vel naturaliter constitutis, vel eleuatis & diuinitus adiutis, videri queat, ex thesauris suæ potentiæ & sapientiæ proferre.

D. Thomas in 4. d. 44. q. 2. ar. 4. putat, fore eiusdem rationis cum luce solis: cui puto fauere reliquos Doctores; quæ etiam valdè probabilis est. Cum enim Scriptura dicat, faciem Domini in Transfiguratione resplenduisse sicut solẽ, & talem se oculis Discipulorum exhibuisse; videtur planè fuisse similis luci solis, ita vt oculus non posset distinguere. Si oculus distinguere non potuit, cur dicemus specie distinctum? Ad hanc tamen rationem dici potest, Scripturam comparare illam lucem soli, non quòd planè esset similis, sed quia nihil in rebus erat notum mortalibus, quod magis ad illam accederet. Quòd enim non omnino fuerit similis, hinc colligi potest, quòd Discipuli illam fixè intueri potuerint, & simul videre figuram vultus Domini, & summam inde ceperint voluptatem; quæ in adspectu lucis solaris locum non habent.

CAPVT VI.

De agilitate corporis gloriosi: quid sit, & quanta sit futura: deque potentia & robore Beatorum.

Sententia Durandi.

70 TRes potissimum de hac agilitate sunt sententiæ. Prima est Durandi in 4. d. 44. q. 7. Vbi docet, hanc agilitatem nihil esse aliud, quàm habilitatem quandam corporis ad facilè se mouendum motu progressiuo: & ad eam solum duo requirit. Primò, Vt grauitas à corpore tollatur, vel certè impediatur eius inclinatio & impetus, quo deorsum tendit. Secundò, Vt spiritus vitales, quibus anima in mouendo vtitur, & organa motus non possint dissolui, nec ab optimo statu dimoueri. Sed hæc sententia, qua parte statuit, Beatos solum ad motum progressiuum fore agiles, absurda videtur. Quomodo enim hoc motu ascendent & descendent per aerem orbesque cælestes? quomodo pares erunt Angelis velocitate, & breuissimo tempore se a terra in cælum vibrabunt? Cum enim passus hominis sint breues, opus erit innumerabili passuum alternatione breuissimo tempore peragenda: opus etiam erit auxilio corporis tamquam scalæ, quo singula vestigia nitãtur. In motu enim progressiuo necesse est alterum pedem figi in corpore solido & cedere nescio, dum alter leuatur & vlterius transponitur. Denique hæc sententia apertè repugnat doctrinæ S. Augustini & Anselmi, nec est consentanea Scripturis suprà allatis.

Refutatur.

Absurdum est, Beatos solum ad motum progressiuũ fore agiles.

Addo, Durandum falsis niti fundamentis. Putat enim, idem non posse esse mouens & motum, seu non posse aliquid seipsum primò, siue per totum mouere. Item, spiritum non posse se mouere, nec esse in loco, nisi circa illum operetur. Quæ omnia sunt à veritate aliena, & veræ Philosophiæ aduersa.

71 Secunda sententia est Scoti d. 49. q. 14. qui cum ceteris omnibus Doctoribus ponit in Beatis non solùm motum progressiuum, sicut Durandus, de quo nullum potest esse dubium: sed etiam simplicem, quo totum corpus simul vno impetu instar sagittæ feratur. Putat tamen ad eum motum sufficere vim naturalem animæ, pondere à corpore detracto. Ratio ipsius est: quia si anima separata potest seipsam in omnem partem maxima celeritate mouere, etiam vnita corpori poterit se mouere, & simul secum rapere suum corpus, si illud non resistat: non resistet autem, si pondere suo priuetur.

Sententia Scoti Sufficere vim naturalem animæ, detracto pondere.

Sed contra hanc sententiam vrget, quòd ex ea sequantur hæc incommoda. Primò, Beatos non posse sursum mouere aliquod pondus, quod exæquat grauitatem proprij corporis: nam anima suis viribus non potest pondus sui corporis sursum attollere. Hoc autem absurdum videtur. Secundò, Beatos non fore fortiores quam viatores, nec posse moles maiores mouere aut disturbare, quàm poterant in hac vita. Tertiò, Beatos non posse se firmiter collocare in aliquo loco, quin facile vi humana possent inde diuelli. Quartò, Non habere parem Angelis celeritatem, nec posse cum illis pariter ambulare. Sicut enim Angeli naturaliter longè sunt animabus fortiores, ita & celeriores. Denique falsum videtur quod Scotus supponit. Etsi enim anima à corpore separata, possit se in omnem mundi partem mouere; non tamen hinc sequitur, eam id etiam posse in corpore, etsi corpus non resistat. Ratio est, quia quando est separata, debitus est ei modus se mouendi, qui conueniens est spiritibus, sicut & modus cognoscendi & loquendi. Vnde sicut tunc cognoscit substantias spiritales, & more illarum loquitur, & cum illis habet commercium: ita etiam potest illarum more se mouere. Corpori tamen vnita non potest naturaliter ita cognoscere: sed debet vti adminiculo phantasmatum, quæ sunt similitudines rerum corporalium: ac proinde non poterit se ita mouere, sed solo motu progressiuo, mediantibus spiritibus, neruis, & musculis. Siue enim corpus sit graue, siue leue, non potest naturaliter illud regere, nisi spirituum & neruorum interuentu.

Refutatur.

Tertia sententia est, vim naturalem animæ non sufficere: pro qua Dico Primò, Hanc agilitatem esse vim quamdam supernaturalem Beatis collatam, per quam possunt repente mouere corpora sua simplici impetu in quamuis mundi partem incomprehensibili celeritate. Vt enim ait S. Anselmus lib. De similitudinibus cap. 52. *Velocitas, quæ pulchritudine non minus amatur, tanta nos comitabitur, vt Angelis Dei æquè celeres simus, qui è cælo ad terras, & è conuerso, dicto citius delabuntur.* Et Guilielmus Altisiodorensis in sua Summa part. 4. tract. 12. cap. De dotibus resurgentium dicit eos, *quasi in momento ab Oriente in Occidentem, & ab Aquilone in Meridiem moueri posse.* Itaque cum vis naturalis animæ non sufficiat ad talem motum, opus est alia vi, quæ sit supra eius naturam: quamuis non sit opus vt sit supernaturalis in substantia: cum talis vis Angelis sit naturalis. Quidam putant, hanc vim non fore intrinsecam, sed solum extrinsecam Dei assistentiam, qui volente anima celerrimè corpus transferet, vtendo eius vi motiua vt instrumẽto. Verum cum possit dari vis intrinseca, non est confugiẽdum ad extrinsecum illud auxilium. Est enim longè perfectius, & naturis rerum accommodatius, vt motus fiat à vi intrinseca. 72

Agilitas est vis supernaturalis communicata Beatis.

Dico Secundò, Hæc vis non erit in corpore, sed in anima, cuius est mouere corpus. Est contra quosdam, qui hanc dotem ponunt in qualitate supernaturali corporibus tribuenda, eo quòd dicatur esse dos corporis. Sed hoc facilè refutatur, Primò, Quia qualitas corporalis solum in vnam partem impellit, vt sursum vel deorsum, & motui in contrariam partem resistit: Beati autẽ in omnem partem absque vlla repugnantia se mouere poterunt. Deinde talis qualitas semper impellit, etiam cum corpus quiescit extra locum suum naturalem, vt patet in elementis, quæ semper in sua loca propendent. Tertiò, Si qualitas motiua sit in corpore, non in anima, motus illorum corporum non erit vitalis; quia non procedet ex vi animæ, sed ex vi illius qualitatis corporalis: sicut diffusio specierum visibilium non est actus vitalis; quia vis effectrix, nempe color, non est in anima, sed in corpore. Quartò, Si hæc qualitas motiua esset in corpore, non operaretur naturaliter ad imperium animæ. Anima enim non habet imperium in operationes qualitatum corporearum, ita vt anima volente illæ qualitates operentur, non volente non operentur. Denique non est 73

Vim motricẽ nõ esse in corpore, sed in anima.

corpo-

corporis, mouere ſeipſum, ſed animæ eſt mouere corpus. Itaque vis mouendi non eſt ponenda in corpore, ſed in anima.

Quæ etiam eſt expreſſa ſententia S. Auguſtini lib. 13. De ciuit. cap. 18. Vbi dicit *Deum præſtare poſſe animis perfectiſſimè beatis, vt corpora ſua vbi volunt ponant, & quò volunt agant, ſitu motuque facillimo.* Deinde addit: *An ſi hoc Angeli faciunt, vt quæuis terreſtria animalia rapiant vnde libet, aut conſtituant vbi libet (aut eos ſine labore non poſſe, aut onera ſentire credendum eſt?) Cur ergo Sanctorum perfectos atque beatos diuino munere ſpiritus ſine vlla difficultate poſſe ferre quò voluerint, & ſiſtere vbi voluerint ſua corpora non credamus?* Quibus locis manifeſtum eſt, ab Auguſtino hanc vim non in corpore, ſed in anima collocari, ſicut in Angelis; eumque diuino munere animæ tribui.

74 *Sicut Angeli primò ſe mouent, ita animæ beatæ in motu ſimplici.*

Itaque ſicut Angeli primò & immediatè ſe ipſos mouēt, & eodem impetu ſecum rapiunt corpora quæ apprehenderint: ita anima beata primò ſe mouet, & eodem impetu corpus ſuum vnà ſecum defert. Quòd ſi corpus primò moueretur, ſiue ab ipſa anima, ſiue à qualitate corporea, tunc anima ſolum moueretur per accidens; quia ſimul impetu corporis raperetur: quod non decet eius excellentiam, & dominium ſupra corpus itaque prius natura in tali motu mouetur anima à ſeipſa, quàm moueat corpus. Secus eſt in motu progreſſiuo naturali. Nam primò imprimit impetum in ſpiritus, qui ſtatim mouent muſculos, & per muſculos membrum, verbi gratia pedem, & ita pes alter transfertur in alium locum, & ſimul cum illo anima pedem & tibiam informans: idem mox fit in altero pede, qui dum mouetur, alter figi debet in re immobili, vt ſic alternante impetu & motu pedum fiat progreſſio, & ſimul cum corpore transferatur anima. Nihilominus tamen primaria vis motrix eſt in anima, non in pede, nec in ſpiritibus, qui non mouent niſi impetu ab anima accepto. Vnde anima dicitur mouere corpus, non corpus animam, quia vis motrix eſt in anima, & totus impetus ac motus ab anima. Denique omnes motus vitales qui cernuntur in viuentibus, veniunt à virtute motrice, quæ eſt in anima, vt motus cordis & arteriarum: attractio alimenti, diſtributio eiuſdem, & expulſio excrementorum. In corpore verò eiuſque partibus non eſt vis motiua propriè diſtincta à vi animæ, præter bonam diſpoſitionem muſculorum, neruorum, ſpirituum, ad impetum & motum ab anima excipiendum. Hæc enim abundè ſufficit ad motum anima præſente & motum imperante.

In motu progreſſiuo anima mouetur per accidens.

Semper primaria vis motrix eſt in anima.

Dices, Si hæc vis eſt in anima, quomodo numeratur inter dotes corporis? Reſpondeo, Quia eius effectus, nempe motus, ad corpus pertinet, & in corpore perficitur ac cernitur.

Numeratur inter dotes corporis ratione effectus.

Petes, Vtrùm corporibus beatis detrahendum ſit pondus quo deorſum tendunt, & dicuntur grauia, ponderoſa? Ita planè videtur ſentire D. Auguſtinus lib. 13. De ciuit. c. 18. Ideo enim vult corpora illa poſſe eſſe in cælo, & non ruere deorſum, *Quia Deus poteſt mollibus præſtare terrenis, vt nullo in ima pondere detrahantur.* Et infrà; *Concedendum Deo, vt de carne hominis cui donat immortalitatem, corruptionem auferat, naturam relinquat: congruentiam figuræ membrorumque detineat, detrahat ponderis tarditatem.* Et cap. 20. eiuſdem libri dicit, corpus dici ſpiritale, non quia vertetur in ſpiritum, *ſed quia ſpiritui ſumma & admirabili obtemperandi facilitate ſubdetur, vſque ad implendam immortalitatis indiſſolubilis ſecuriſſimam voluntatem, omni moleſtia ſenſu, omni corruptibilitate & tarditate detracta.* Et lib. 22. c. 11. agens contra Platonicos, qui dicebant, terrenum corpus non poſſe eſſe in cælo propter eius pondus: *Itane Deus omnipotens, qui ipſa creauit elementa, terreno corpori graue pondus auferre non poterit, vt in eodem elemento habitet viuificatum corpus, in quo voluerit viuificans ſpiritus?*

75 *An pondus ſit tollendū.*

Dices, Sicut oſſium durities, & carnis mollities, & neruorum lentor, & ceterorum viſcerum natiua qualitas ac proprium temperamentum pertinet ad conſtitutionem corporis humani, ita etiam ponderoſitas; ergo non debet auferri. Secus eſt de corruptibilitate. Reſpondeo, Ob hoc argumentum verius videtur hanc qualitatem abſolute nō auferēdam, ſed eius actum, ſeu nutum actualem, quo deorſum trahit, & vim infert corpori impedienti, ſuſpendendū diuinitus; niſi quando Beatus eo volet vti, vt cum volet deſcendere, aut in loco ſolido ambulare, vel veſtigia figere: in talibus enim functionibus pondus iuuat. Eo verò nutu ſuſpenſo, nulla ſentietur ponderoſitas, nulla erit ad motum reſiſtentia, perinde ac ſi ipſa qualitate priuatum foret; ſicut ſuſpenſa actione ignis, nullus in contrectando igne ſentietur calor: & hoc modo intelligi poteſt Auguſtinus. Quidā putant, hunc nutum eſſe effectum formalem grauitatis, ſed ſecundarium, qui tolli poſſit ſaluo effectu primario.

76 *Verius eſt, ipſam qualitatem qua dicitur grauitas, non auferendā: ſed eius impetū ſuſpendendum.*

Sed verius puto, nutum actualem, quo corpus graue actu mouetur deorſum, vel ſi impeditur à motu, premit & vim infert corpori impedienti, eſſe effectum cauſæ efficientis. Ipſe enim motus deorſum eſt à grauitate non formaliter, ſed effectiuè: ſimiliter vis illa & compreſſio quæ infertur corpori impedienti. Subtracto ergo concurſu diuino, pondus illud non poterit corpus deorſum impellere, nec vim inferre volenti illud mouere. Quod vt melius intelligatur, tria ſunt diſtinguēda; grauitas, nutus actualis, & motus. Grauitas tribuit corpori formaliter, non vt actu moueatur, aut actu inclinet ad motum (quia cum eſt in loco naturali, neutrum facit) ſed vt in aptum ſe mouere ad locum, ſi quando extra illum fuerit. Nutus actualis eſt effectus grauitatis, quem in corpore cauſat, cum eſt extra locū; alias minimè. Vnde apparet, non eſſe effectum formalem grauitatis; hic enim ſemper comitatur ipſam formam: ſed tamquam cauſæ efficientis. nec aliud videtur eſſe hæc actualis inclinatio, quàm impetus actualis. Sicut enim ea quæ proiiciuntur, accipiunt impetum ad motum ab extrinſeco mouente, ita grauia & leuia cum ſunt extra ſua loca, accipiunt impetum ab intrinſeco mouente, nempe ab ipſa qualitate inſita. Cuius etiam ſignum eſt, quòd hic impetus in motu naturali aſſiduè creſcat, adeo vt pondus quod ex propinquo leuem ictum infert, è ſublimi loco inferat grauiſſimum. Hic autem impetus non poteſt eſſe aliunde, quā à grauitate, non formaliter (alioquin ſemper adeſſet) ſed effectiuè. Itaque impetus quo formaliter deorſum inclinat corpus, diſtinguitur ab ipſa grauitate, tamquam effectus à cauſa ſua efficiente. Tertiò loco eſt motus qui immediatè ſequitur ex impetu, niſi aliquid interueniat quod impetum inhibeat. 77

Ille nutus ſeu impetus eſt effectus grauitatis vt cauſæ efficientis.

Quibus poſitis, facile eſt intelligere, quo modo manente ipſo corporis naturali pondere fieri poſſit, vt non ponderet, hoc eſt, vt deorſum non trahat, ſed perinde ſe habeat ad motum ab anima accipiendum, ac ſi pondere careret: ſuſpenſo nimirum ponderis impetu per concurſus diuini ſubtractionem. Hoc tamen non fiet niſi ipſis volentibus, ſicut etiam non redduntur inuiſibiles, niſi dum volent: quod ſimili ſubtractione circa lucem & colores corporis peragitur.

Dico Tertiò, Beati non ſolum erunt agiles, ſed etiam potentes & robuſti ad ingentes moles loco mouendas & diſturbandas; idque eadem vi & qualitate animæ. 78

Beati erunt potentes.

Prior pars patet Iſaiæ 40. *Qui ſperant in Domino, mutabunt fortitudinem, aſſument pennas ſicut aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt & non deficient.* Hic robur & agilitatem coniungit. Et Apoſtolus; *ſeminatur in infirmitate: ſurget in virtute.* ἐν δυνάμει, in potentia. Idem probatur ratione: Sancti erunt æquales Angelis in omnibus illis, quæ ab beatiſſimum illum ſtatum pertinent. Angeli autem poſſunt ingentes moles loco mouere. Qua ratione paſſim vtitur Anſelmus. Deinde etiam dæmones naturaliter ſunt robuſtiſſimi. *Non* enim *eſt poteſtas ſuper terram, quæ valeat ei comparari.* Iob 41. & poſſunt maxima pondera transferre, & turres euertere. At quis credat, Beatos fore imbecilliores dæmonibus? Sanè niſi dæmonibus longè ſint fortiores, poſſent ab illis detineri etiam inuiti, deberentque illos fugere ne capiantur. Idem expreſsè docet Anſelmus lib. De ſimilitudinibus, cap. 52. *Præſtabunt viribus quicumque ſuperius meruerint ciuibus aſſociari; in tantum vt nullatenus illis quiſquam obſiſtere valeat; vel ſi mouendo quid aut euertendo voluerint, à ſuo ſtatu quin illicò cadat. Nec in eo quod dicemus maiori laborabunt conatu, quàm nos modo in oculorum noſtrorum motu.* Et infrà: *Ne quæſo ſimilitudo illa Angelorum noſtro excidat ab animo, quàm adepturi ſumus in futuro, &c. Cum igitur ſimiles eis fuerimus, nunquam imbecilliores illis erimus.*

Petes, cui vſui ſeruiet illud robur, cum nihil erit euertendum, nihil mutandum, rebus omnibus conuenientiſſimè diſpoſitis? Reſpondet Anſelmus, Multarum rerum poſſeſſione nos gaudere, quibus actu non vtimur: vt poſſeſſione viſus, poteſtatis aliquid faciendi, ſcientiæ quarumdam 79

Cui rei ſeruiet illud robur.

rerum.

rerum. Itaque inquit, *Etsi actu illius fortitudinis non sit necessarius, sola tamen eius possessio nobis grata erit, & exultatio grandis.* Adde, eius vsum fore post resurrectionem, ad motum proprij corporis, ante verò, ad castigandos impios in hac vita, & ad fugandos dæmones: denique vt dæmonibus & rebus omnibus inferioribus dominentur.

80 *Hæc vis supernaturalis recipietur in facultate motrice.*

Petes, in qua facultate animæ locanda sit vis ista? Respondeo, In facultate motrice. Cum enim anima naturaliter habeat vim intelligendi, amandi, & mouendi, & hæc vis in ipsa sit imperfecta, potest accessione donorum diuinorũ perfici, ita vt & intellectus Deum perfectè cognoscat, & voluntas perfectè amet, & vis motiua perfectè corpus moueat. Sicut enim vis intelligendi & amandi additione luminis gloriæ & charitatis perfici possunt, vt perfectissimas in suo genere functiones habeant, ita etiam vis motrix animæ. Itaque ex vi motrice animæ naturali, & vi supernaturali ei superaddita, cõstituitur vna integra vis motiua perfecta, qua anima & seipsam, & corpus suum velocissimè potest mouere. Eadem vis est robur & potentia animæ, qua alia corpora mouere potest: quia eadem vi, qua anima corpus suum mouet, etiam alia mouere potest; nec opus est aliam vim quærere, cum vna sufficiat. Idem cernitur in omnibus animantibus; quamuis interdum ea dicantur fortiora, quæ magis instructa ad lædendum, etsi re vera tantum roboris non habeant: quo modo lupus & leo dicuntur fortiores equo vel camelo: qui tamen si æquè tum indole tum armis instructi forent, longè illis essent superiores.

81 *Possunt res apprehendere more angelico.*

Petes, Vtrùm animæ beatæ resumptis corporibus, solum per membra sua res alias mouere possint, verbi gratia apprehendendo eas manibus; an etiam immediatè se illis applicando, & more angelico apprehendendo. Respondeo, Valdè credibile est, etiam hoc modo animam beatam res apprehendere posse, & impetu simili eas transferre. Sicut enim Angelus potest subire corpus, & illi intimè se applicare, & applicando illud firmissimè apprehendere, & eodẽ impetu quo se mouet, illud secum rapere: ita anima beata etiam corpore induta, potest subire aliud corpus, verbi gratia saxum, & illi se immediatè coniungere, non vt forma subiecto, sed vt motor mobili, vi sua apprehendẽdo, & eodem impetu quo se mouet, illud secum rapere. Proprium enim corpus propter dotem subtilitatis non impedit hanc penetrationem: neque informatio corporis impedit illam immediatam cum alio corpore, tamquam motoris spiritalis cum mobili vnionem, seu apprehensionem. Hæ enim duæ vniones sunt diuersæ rationis, nec altera alteram impedit, præsertim cum altera sit naturalis, vtpote formæ cũ materia; altera libera, & vi supernaturali peragatur. Confirmatur, Quia anima beata corpore exuta, potest hoc modo, nempe per immediatam vnionem, aliud corpus apprehendere & firmissimè tenere, & secum rapere: cur non possit corpore induta, cum hoc corpus, vt dictum est, non impediat intimam animæ cum alio corpore præsentiam, & hic modus apprehendendi sit longè perfectior, quàm apprehensio manualis? Sanè si id quod perfectius est, tribuitur animæ separatæ, non debet negari animæ coniunctę, cũ anima coniuncta sit futura perfectissimè beata.

82 *Non possunt se mouere in locũ dissitũ sine transitu per medium: nec in momento.*

Dico Quartò, Per hanc dotem Beati non possunt se transferre ab extremo in extremum sine medio: neque etiã possunt in instanti se mouere ab extremo in extremum per medium.

Prior pars, etsi à quibusdam negetur, videtur manifesta, quia animo concipi nequit, vt aliquid modo sit Louanij, & subito relicto Louanio, incipiat esse Bruxellæ non transito spatio medio, nisi subitò desinat conseruari Louanij, & eodem momento restituatur Bruxellæ, per substantialem quamdam reproductionem: quomodo solus Creator sua omnipotentia creaturam transferre potest.

Altera pars probatur, Quia hic motus per medium postulat vt eodem instanti mobile sit in medio, omnibusque medij spatijs, & in extremo. Atqui Beati non habent vim vt simul in diuersis locis se collocare possint: itaque hæc duo genera motus ad hanc dotem non pertinent. Nec obstat, quòd Anselmus & alij Sancti comparent eorum celeritatem celeritati radij solaris, qui in instanti ab Oriente transit in Occidentem; & celeritati visus, qui momento temporis à terra in cælum protenditur: quia solum indicare volunt, incomprehensibilem esse eorum celeritatem. Valdè tamen credibile est, dotem hanc non fore æqualem in omnibus, sed diuersam, pro meritorum & gloriæ diuersitate. Hæc tamen diuersitas non erit valde notabilis, quia omnes breuissimo tempore se vbiuis sistere poterunt.

CAPVT VII.

In quo consistat subtilitas corporum Beatorum?

83 *Sententia Durandi.*

DVrandus in 4. dist. 44. q. 5. dotem subtilitatis ponit in duobus. Primo, In acumine sensuum proueniente ex perfecta organorum dispositione, & spirituum præstantia. Secundò, In subiectione appetitus inferioris sub imperio rationis: illis enim duobus præsentibus, corpus rectè dici spiritale, quia perfectè spiritui obedit. Hanc sententiam, qua parte constituit hanc dotem in subiectione appetitus, sequuntur quidam Doctores, & videtur esse S. Thomæ in 4. d. 44. q. 2. ar. 2. eamque amplectitur Catechismus Romanus, explicans articulum resurrectionis. Verum etsi tale corpus possit dici spiritale, quia subiectum spiritui, &c. non tamen propriè dicetur subtile. *Subtilitas* enim vim quamdam penetrandi designat, quæ etiam nomine corporis spiritalis apud Apostolum comprehenditur, vt supra ex Patribus ostensum, & hoc modo illud accipimus, quando de dote subtilitatis tractamus. Porrò illa subiectio corporis, quoad motus appetitus inferioris & imaginationis, abunde in Beatis prouenit: non à iustitia originali, nec ab assistentia diuina, vt quidam volunt; sed à visione & amore beatifico; quibus animus sic vegetabitur, vt omnes motus appetitus inferioris, & phantasiæ, & spirituum animalium, & membrorum sit habiturus in sua potestate, vt ad nihil possit moueri, nisi voluntatis imperio vel permissu; sicut nec ipsa voluntas poterit ab obiecto motibus indeliberatis pulsari. vt ex ijs quæ de potentia peccandi libro 2. cap. 22. dicta sunt, constat. Secus erat in Adamo in statu innocentiæ, in quo hæc subiectio fiebat partim per habitus internos appetitus inferioris, partim per rationis vigilantiam, partim per diuinam assistentiam. Eius tamen corpus non erat spiritale, sed animale, iuxta Apostolum 1. Cor. 15.

Subtilitas quid.

Vnde proueniat subiectio appetitus in Beatis.

Itaque per dotem subtilitatis hic intelligimus vim penetrandi alia corpora, ita vt duo corpora sint simul.

84 *Durandi sententia penetratio est impossibilis.*

Durandus putauit, penetrationem corporum esse impossibilem, & consequenter talem dotem esse impossibile. Sed hæc sententia non potest consistere cum multis fidei mysterijs, vt fusè ostendit Suarez in 3. p. tom. 2. disput. 44. Credimus enim Dominum natum clauso vtero, resurrexisse clauso sepulchro, ingressum ad Discipulos clausis ianuis, & penetrasse cælos, qui *solidissimi tamquam ære fusi sunt.* Respondet Durandus, Vel corpus Christi tunc fuisse ita extenuatum, vt posset transire per poros aut rimas alterius corporis: vel transisse ab extremo ad extremum sine medio. Sed vtrumque absurdè dicitur; & magis est per se incredibile, quàm dimensionum penetratio. Alterum enim destruit totius humani corporis, & omnium partium interiorum & exteriorum figuram, & tribuit corpori Christi figuram indecentissimam. omitto quòd cæli poris careant. Alterum euertit Christi natiuitatem. Si enim ipse immediatè ex vtero posuit se foris non transeundo per medium, beata Virgo illum non est enixa, neque vi natiua sui vteri cooperata est ad eius egressum, quod tamen requiritur ad rationem pariendi. Parere enim est actua vitalis & naturalis, quo infans vi vteri effectiue effunditur.

Repugnat multis fidei mysterijs. Iob 37.

Itaque communis sententia Patrum & Doctorum est, diuina virtute fieri posse corporum penetrationem, sed de modo est difficultas, hic enim est valdè occultus.

85 *In quo consistat vis penetrandi.*

Primum, Certum est, hanc vim penetrandi non consistere in eo quòd corpora Beatorum sint vertenda in spiritum, sicut olim docuerunt quidam hæretici, contra quos agit S. Augustinus lib. 13. De ciuit. cap 23. Nec etiam in eo quòd sint extenuanda in aeream subtilitatem, sicut docuit Eutychius Episcopus Constantinopolitanus, vt refert S. Gregorius lib. 13. Moralium cap 31. vbi hunc errorem refutat ex cap. 19. Iob, vbi dicitur, *Et rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum saluatorem meum; quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius.*

Secun-

Secundò, Certum videtur, non consistere in aliqua qualitate naturali vel supernaturali corporibus illis infusa. Nulla enim qualitas tollere potest intrinsecam repugnantiam quæ est inter duo corpora respectu eiusdem spatij: sicut nulla qualitas tollere potest repugnantiam, quam inter se habent duæ formæ respectu eiusdem subiecti. Neque fingi potest, quam mutationem illa qualitas possit inducere, per quam corpus fiat aptum ad penetrandum, nisi fortè illud summè extenuet, vt sit instar aeris. Sed hoc & conditioni corporis humani repugnat, quod totam suam formã & spissitudinem seruare debet; & nihil ad veram penetrationem iuuat. Nam nec aer, etsi vehementissime impulsus, aliud corpus penetrare potest, nisi fortè poros subeundo, quæ non est vera penetratio, sed veluti per fistulã transitus: parum enim refert, an fistula per quam transit, sit laxa an stricta. Quod enim intra fistulam est, aliud spatium occupat quàm ipsa fistula, ac proinde ista duo non sunt in eodem spatio, sed in diuersis. Talis itaque penetratio, quæ per extenuationem fieri potest, nihil facit ad propositum. Denique penetratio mutua corporum nõ est aliqua actio, sed coexistentia corporum in eodem spatio, ad quam qua ratione iuuare possit aliqua qualitas superaddita, intelligi non potest.

86 *Subtilitatẽ cõferri ablatione cuiusdam modi ex[...]di.*

Quibus positis, supersunt duæ sententiæ maximè verisimiles. Prima est, Hanc dotem consistere in eo quòd auferatur corporibus Beatis quædam imperfectio, qua sublata, possint quæuis alia corpora penetrare. Quod vt intelligatur, notandum est, illam repugnantiam duorum corporum respectu eiusdem spatij non prouenire præcisè ex ratione quantitatis siue extensionis, sed ex modo quodam existendi, qui inest materiæ, vel quantitati, eamque naturaliter comitatur, ratione cuius fit vt res ita repleat spatium, vt aliã in eodem spatio secum non admittat. Qui modus cum nõ sit de essentia rei, vtpote posterior, facile per diuinam potentiam tolli potest vel in ipso actu, vel stabiliter: eo autem sublato, nullum amplius videtur impedimentum, quin vnum corpus vi sua naturali possit subire aliud, & simul cũ eo idem spatium occupare.

Hanc sententiam insinuat Epiphanius hæresi 64. vbi dicit Christi corpus anteà fuisse crassarum partium, sed per resurrectionem fuisse mutatum in spiritualem subtilitatem absque carnis & ossium iniuria. Verba Epiphanij sunt: *Dominus noster Iesus Christus resurrexit ex mortuis non aliud corpus suscitans, sed ipsum quod erat, in spiritalem subtilitatem transmutans, & spiritale totum coniungens, ingressus per fores conclusas: quod fieri nequit hic in nostris corporibus per crassitudinem, & quòd nondum in spiritalem subtilitatem sint conuersa.* Et infra: *Erat verum corpus spiritale subtilium partium, quod aliquando crassarum partium fuerat.* Similia habet hæresi 20. vbi per *spiritalem tenuitatem*, & ablationem *crassitudinis* nõ potest intelligi extenuatio aliqua, vel rarefactio corporis, quia id conditioni carnis & ossium repugnat. Vnde non videtur aliud posse intelligi illis verbis, quàm ablatio illius imperfectionis, quæ impediebat vt non posset aliud subire: quæ imperfectio crassitudo dici potest; desunt enim propria nomina, quibus illæ conditiones rerum exprimantur. Corpus itaque illo imperfectionis modo priuatum dicetur spiritale & tenue, quia tamquam spiritus poterit alia penetrare.

Dices, Illam crassitiem, seu conditionem, qua vnum cor-
87 pus excludit aliud, non esse imperfectionem corporis, sed perfectionem: sicut quòd vna forma non admittat aliam in eodem subiecto, ad eius perfectionem pertinet, non ad imperfectionem. Ideo enim excludit aliam à subiecto, quia capacitatem subiecti sua perfectione implet. Pari modo vnum corpus excludit aliud ab eodem spatio, quia implet spatij capacitatem, quod perfectionis est.

Respondeo, Id non esse quidem imperfectionem corporis quà corpus est, sicut nec actualem ponderositatem; esse tamen imperfectionem eius quà est instrumentum animæ rationalis, & idcirco meritò auferendam, sicut & ponderositatem, vt supra dictum est. Hac imperfectione sublata, corpus instar luminis poterit se per omnia alia sine sui vel aliorum læsione traijcere.

88 Confirmatur hæc sententia: Quia Deus potest dare corpori perfectum & integrum modum existendi spiritaliter, illæsa totius corporis intrinseca qualitate & constitutione, vt patet in Eucharistiæ mysterio, vbi corpus Christi non solum existit simul cum alia re corporali, nempe quantitate extensa, sed etiam existit indiuisibiliter, quod proprium est spirituum. Ergo multo facilius poterit corpori dare modum imperfectum & partialem existendi spiritaliter (quẽ semispiritalem appellare possumus) quo retenta extensione respectu spatij, accipiat aptitudinem subeundi aliud corpus. Itaque nulla est hac in re difficultas respectu diuinæ potentiæ. Tolletur itaque a corporibus Beatorum modus ille existendi imperfectus corporibus naturalis, ratione cuius non possunt alia penetrare: & dabitur modus existendi supernaturalis, permanente totius corporis in reliquis omnibus dispositione salua. Hunc modum existendi semispiritaliter (vt ita dicam) plane videtur intelligere S. Epiphanius per *tenuitatem spiritalem*, sicut & alterum existendi plane corporaliter, per *crassitudinem*. Per hunc itaque modum existendi fiet, vt corpus Beati possit omnibus alijs corporibus dominari, eaque instar spiritus peruadere. Alia tamen corpora Beati corpus penetrare non poterunt, sed solum se passiue habebunt vt penetrentur, ita vt actiua penetratio solum sit a Beatis. Credibile quoque est, corpora Beatorũ se mutuo numquam penetrare, vt passim Doctores notarunt: tum quia non decet, tum quia nulla vnquam poterit occurrere necessitas. Cõuenit vt singula propriam sedem, non alienam in illo Regno occupent, & cælestem ciuitatem sua specie exornent.

Modus existendi semispiritalis, et semicorporalis.

Petes, Vtrum hic modus existendi firmiter insit corpo- 89
ribus Beatorum; an solum detur in ipso actu penetrandi, quando eo opus est, & statim redeat modus existendi naturalis? Respondeo, Vtrumque probabiliter dici posse. Quòd enim non insit firmiter, ex eo videtur probari, quòd Beati non videantur vti penetratione dum quiescunt, sed solum quando ad motum celerrimum est necessarium: ad hoc autem sufficit vt Deus illis assistat, & hunc modum existendi instar passionis fluentis tribuat, quo cessante, per naturalem resultantiam prior redibit.

An hic modus existendi insit firmiter.

Alterum tamen videtur verius; quia perfectius est, aliquod donum supernaturale habere firmiter, quam solum per modum transeuntis. Non tamen idcirco Beati semper debent cum alijs corporibus penetratiuè existere: quia cũ sint extensi & quanti, & per se existant, sunt idonei proprũ locum occupare: sicuti patet in speciebus Eucharistiæ, quæ quia extensæ sunt, & per se existunt, proprium spatium occupant, & alia omnia corpora ab eo excludunt. Nihilominus tamen per se aptæ sunt vt simul cum corpore aliquo in eodem spatio existant.

Hæc sententia visa mihi semper est valdè probabilis, & 90
rationi consona, eamque docui publice ante annos viginti quinque. Satisfacit enim aliquo modo imaginationi, quæ nullo modo concipere potest, quomodo vnum corpus possit penetrare & subire aliud, nisi in altero vel vtroque fiat aliqua mutatio, & fiat quodammodo spirituale, ne in occursu mutuo sit collisio. Deinde, Quia pertinet ad dignitatem illius status, vt corpus quantum fieri potest absque violatione formæ & temperamenti, eleuetur ad statum spirituum, vt sit quàm maximè accommodatum animo glorioso. Tertiò, Quia ex alijs mysterijs fidei satis colligitur id Deo esse perfacile: est enim hic modus existendi medius, inter mere spiritalem & mere corporalem, vt ostensum est.

Si tamen aliquis in hac sententia non acquiescat; propo- 91
nam aliam quæ talis est, Hanc penetrationem non fieri per ablationem alicuius modi vel imperfectionis positiuæ corpori inhærentis, aut collationem modi spiritaliter existendi; sed per solum concursum Dei supernaturalem ad hunc effectum assistentis. Quod vt intelligatur, notandum est, Res corporales quæ sunt in mundo, duplicis esse generis. *Corporales* dico, non corporeas: vt non solum omnia corpore constantia, sed etiam omnes formas & accidentia per corpus extensa comprehendam; hæc enim omnia corporalia dicuntur. Corporalia itaque duplicis sunt generis: quædam natura sua sunt ordinata ad perficiendum aliud; alia verò non sunt ordinata ad perfectionem alterius; sed per se consistunt. Quæ ad perfectionem alterius sunt instituta, ea omnia postulant esse simul, & se mutuo in eodem composito penetrare. Nec refert quod singula suam propriam & intrinsecam extensionem habeant, (cuius signum est, quòd in sua extensione, ceteris omnibus annihilatis, diuinitus possint conseruari, vt ex mysterio sanctissimæ Eucharistiæ

Alia ratio explicandi hanc penetrationem.

Res corporales duplicis generis.

colli-

Singula forma corporales suã propriã habent extẽsionem in longum, latum, & profundũ.

colligitur) hæc enim per se non impedit penetrationẽ; sed potius eam postulat, non cum re qualibet, sed cum ea ad cuius perfectionem ordinatur. Itaque cum materia, forma, & omnia accidentia ordinentur ad constituendum vnum cõpositum, postulant esse in eodem spatio, & se mutuo penetrare. Immo forma & accidentia non possunt naturaliter foris venire, & sic inseri, sed postulant in eodem subiecto & spatio etiam nasci.

Quæ verò non ordinantur ad aliud, sed perfecta sunt, ea postulant natura sua esse extra alia in proprio spatio; vt sunt omnia corpora respectu aliorum corporum. Sicut enim omnis forma postulat esse in proprio subiecto; & ita illud implet, vt naturaliter omnem aliam eiusdem speciei excludat: ita omne corpus postulat proprium spatiũ, quod ita implet, vt aliud corpus secum in eodem spatio non admittat. Sicut ergo duæ formæ eiusdem speciei comparantur ad idem subiectum simul occupandum, ita duo corpora ad idem spatium simul occupandum.

Ex quibus patet, hanc repugnantiam, quòd vna res excludat aliam ab eodem spatio, non prouenire præcisè ex ratione quantitatis; sed ex eo, quòd cum sit quanta, non ordinetur ad alterius perfectionem, sed per se subsistat. Hinc enim fit, vt naturaliter ei debitum sit proprium spatium in vniuerso, quod ita implet, vt aliud per se subsistens non admittat. Sicut enim ea quæ ordinantur ad perfectionem vnius, naturaliter postulant esse in eodem spatio, etiamsi singula suam extensionem habeant; ita quæ non ordinantur ad perfectionem vnius sed diuersorum, vel quæ ita sunt perfecta vt per se existant, postulant natura sua esse extra se mutuo in spatijs diuersis. Res enim per se consistentes nolunt confundi, & alijs misceri, sed singulæ suam sedem in mundo obtinere. Rursus, sicut omne accidens, & omnis forma corporalis immediatè postulat esse in subiecto, vel materia; ita subiectum vel potius materia, quia primo per se existit, estque imum rerum corporalium fundamentum, postulat immediatè esse in spatio, vbi tota creatura corporalis infernè terminatur, veluti termino extrinseco.

Nõ esse Deo impossibilẽ.

92 His positis, facilè intelligi potest, hanc penetrationem non esse Deo impossibilem factu. Excludere enim aliud corpus, non est de essentia quantitatis aut materiæ, neo etiam est effectus formalis propriè; sed est negatio naturaliter comitans materiam, eique naturaliter debita, ne rerum fiat confusio. Atqui id quod non est de essentia rei, sed solum naturaliter debitum, facilè à Deo tolli potest salua essentia, siue illud sit positiuum, siue negatiuum. Positiuum tollitur subtrahendo influxum; vt si velit annihilare accidentia, conseruata rei substantia. Negatiuum verò tollitur ponendo rem oppositam. Confirmatur, Longè magis debita est accidenti vnio cum subiecto, quàm corpori hæc negatio, seu exclusio alterius corporis à spatio; & tamen Deus potest illam vnionem tollere saluo accidente, vt patet ex mysterio Eucharistiæ. Ergo facilius poterit tollere illam negationem, ponendo duo corpora simul. Rursus, Deus potest ponere duas animas in eodem corpore, item duo accidentia etiam contraria in eodem subiecto: & constat, in Christo de facto fuisse summum gaudium cum summo mœrore, quæ duo nullo modo naturaliter simul esse possunt. Nihil enim horum implicat contradictionem: immo nihil per se requirit aliquam actionem supernaturalem in substantia. Hæc tamen multo magis videntur repugnare conditioni naturali rerum, quam duo corpora esse in eodem spatio.

Nec obstat quòd hæc exclusio naturaliter sit debita corpori quanto, & hoc debitum ita fundetur in essentia, vt nulla ratione tolli possit: quia etsi debitum seu ordo ad aliquid tolli nequeat, tamen id quod debitum est, & quod ille ordo respicit, facile tolli potest. Infinita enim sunt accidentia, quæ substantijs debita sunt naturaliter, & hoc debitum ita est intrinsecum substantijs, vt nullo modo tolli queat; tamen accidentia illa diuina virtute tolli possunt. Idem est de materia respectu formarum. Solum hinc sequitur, quòd res illa, cui sic aliquid debitum est, non habebit modum suum naturalem existendi, si eo quod debitum erat, careat; sed Deus potest dare modum existendi alium & supernaturalem.

93 Petes, Quid facit Deus circa corpora quando se penetrant? Nullus enim apparet terminus productus præter esse simul in eodem spatio: quod nihil est aliud quàm denominatio extrinseca a mutua præsentia, ad quod sufficit motus localis.

Responderi potest Primò, Non esse opus vt Deus nouam aliquam actionem habeat circa illa corpora, quia non immutat illa, nec quidquam illis positiui detrahit vel addit vt possint esse simul, sed solum continuat suum influxum conseruatiuum, qui secundum naturæ legem non erat debitus, nisi in proprio spatio. Sicut enim accidenti & formæ cuilibet corporali non est debita conseruatio, nisi in proprio subiecto, vel materia; ita materiæ & corpori materia constanti non est debita conseruatio, nisi in proprio spatio: quia sicut formæ & accidentia natura sua ordinata sunt ad implendam capacitatem sui susceptiui, & ad illud perficiendum: ita corpora natura sua ordinata sunt ad implendam capacitatem spatij quod intra mundum Deus voluit comprehendi. Vnde extra mundum, & extra proprium spatium non est illis debitus concursus conseruatiuus, sicut nec formæ extra suum subiectum. Et hæc videtur esse causa, cur tantopere natura fugiat mutuam penetrationem, vt nulla vi creata fieri possit. Quo posito, hoc ipso quo Deus volet res corporeas etiam extra proprium spatium sub se mutuo conseruare, cessabit omnis repugnantia actualis, & sola vi naturæ mouendi poterunt se mutuo subire, & esse in eodem spatio. Similiter duo accidentia contraria non possunt naturaliter esse in eodem subiecto, quia illis ibi non est debita conseruatio: si tamen Deus velit ibi conseruare influxum conseruatiuum vtriusque, fiet pax, & in eodem subiecto sicut amici in eodem cubili recumbent. Auctore enim naturæ manum admouente, omnis creatura obedit, omnemque indolis natiuæ duritiem & ferociam deponit. Nec mirum: cum ipse intra illam lateat, & omnipotenti dextera sua omnis entitatis creatæ radices contineat, ipsaque rei entitas nihil sit aliud, quàm eius operatio assidua & productio. Sicut ergo suas operationes potest ponere in eodem spatio, ita etiam eorum terminos intrinsecos.

Quid facit Deus circa corpus vt penetret aliud.

94 Verum hæc responsio non satisfacit: quia etiamsi actio conseruatiua continuata sit sufficiens ad conseruanda corpora, dum simul sunt in eodem spatio; non tamen est sufficiens ad ea simul ponenda. Aliud enim est rem conseruare, aliud alteri coniungere. Hæc ergo coniunctio cum sit effectus valde supernaturalis, quem tota vis creata non potest efficere, postulat propriam actionem qua producatur. Nec refert quòd talis coniunctio non sit aliquid positiuum distinctum à rebus coniunctis, & sibi mutuo præsentibus: quia cum natura rerum a tali præsentia & coniunctione abhorreat, eique prorsus repugnet, opus est vi & actione supernaturali, distincta ab actione conseruatiua: sicut elementum terræ esse coniunctum cælo lunæ, nihil est nisi denominatio extrinseca, tamen opus esset maxima vi ad hoc præstandum, eo quòd natura terræ repugnet. Vnde etiamsi Deus statuerit, illa corpora, vbicumque fuerint, etiam extra cælum vbi conseruatio non est debita, conseruare: non ideo tamen vis creata poterit illa simul ponere. Itaque voluntas continuandi influxum conseruatiuum nõ sufficit, vt simul esse possint per potentiam creatam: sed requiritur vlterius vt Deus speciali vi & actione illam coniunctionem efficiat.

Continuatio actionis conseruatiuæ non sufficit ad penetrationem.

Itaque volentibus Beatis penetrare alia corpora (quod fiet cum celerrimo motu è cælo ad terras descendẽt) Deus sua virtute assistet illis, & faciet vt instar spiritus vel radij solaris illa peruadant, absque vlla illorum commotione, vel proprij corporis læsione.

95 Ex quibus patet, Hanc vim penetrandi iuxta hanc sententiam in ipsis Beatis nihil ponere, nisi potentiam quamdam moralem, quæ in eo consistit, quòd Deus statuerit ipsis volentibus sua omnipotentia assistere ad hunc effectum causandum. Itaque dicuntur habere dotem subtilitatis, quia habent potentiam moralem, qua non minus facile consequuntur effectum & finem huius dotis, quam si qualitate intrinseca essent præditi. Etsi enim non habeant vim physicam inhærentem, habent tamen vim assistentem longè præstantiorem, cuius vsus non minus est in eorum potestate, quam si inhæreret. Simili modo Sacramenta nouæ legis dicuntur habere vim sanctificandi, & causandi gratiam, quia Deus assistit illis eo ipso quo ministro debito modo applicantur. Hæc sententia etsi est probabi-

Vis penetrandi in Beatis non ponit aliqd physicũ intrinsecum, sed morale.

babilis, sed difficilius quàm altera cõcipitur. Volui vtramque proponere, quia parum inuenio apud Doctores quo res ista explicetur. Suarez tamẽ, qui vbique exactus & perspicax, hanc secundam attigit: vult tamen Beatos concurrere per modum instrumenti physici, quo modo etiam ipsa Sacramenta sanctificare existimat, quod propter auctoritatem eorum qui eam tenent, est probabile.

CAPVT VIII.

De functionibus sensuum in Beatis, & de eorum oblectamentis.

96 *Sensus externi habebunt suas oblectationes.*

NOn est dubitandum, quin sensus quoque externi suas functiones, & congruas delectationes post resurrectionem habituri sint. Certum enim est, Beatorum corpora non fore sensibus destituta, sed perfectissimè instructa, cum perfectissimis organis & spiritibus ad vsum eorum opportunis: ac proinde habitura sensuum vsum, eumque perfectissimum. Et sanè frustra resumeretur corpus, si non foret ibi sensuum vsus & oblectatio; cum corpus humanum non sit necessarium aut vtile animæ, nisi propter sensuum vsum. Neque etiam defutura sunt obiecta quæ percipiantur & oblectent sensus. Confirmatur Primò, Quia singuli sensus capaces sunt summæ cuiusdam perfectionis sui ordinis, quæ singulorum est beatitudo, & vita beata, quam facile & sine incommodo vel indecoro possunt in patria habere: cur ergo reipsa non habeant? Confirmatur Secundò, Quia anima nõ solum est rationalis, sed etiam sensitiua; & in vtraque parte capax est oblectationum, & vitæ cuiusdam beatæ: ergo non solum in parte rationali beari debet (quod fiet per visionem & fruitionem Dei) sed etiam in parte sentiente, quod fiet perceptione præstantissimorum obiectorum sensibilium, singulis sensibus accommodatorum. Confirmatur Tertiò, Sancti in sensibus habuerunt multas afflictiones & mortificationes propter Christum: maxima enim pars tormentorum quæ sustinuerunt Martyres, fuit in sensibus externis, & maxima pars austeritatis vitæ Religiosorum, in sensuum mortificatione. Ergo par est, vt in iisdem recipiant quoque consolationes & præmia singulis accommodata, vt sicut superiori parti socij fuerunt afflictionis, sic etiam sint socij consolationis. Quartò Confirmatur à contrario. Damnati enim in omnibus sensibus recipient maxima tormenta: ergo Beati in iisdem maxima solatia. Non enim Deus seuerior in puniendo, quàm benignior in remunerando.

97 *Beatitudo visus.*

Nunc singulorum sensuum oblectamenta consideremus. Ac primum visus habiturus est suam beatitudinem in aspectu corporum beatorum, maxime Christi Domini, & beatissimæ Virginis. Horum enim pulchritudo maxima est, quæ sub illum sensum cadere possit: & ipse actus aspiciendi erit clarissimus & perfectissimus. Non enim splendor corporum turbabit spiritus oculorum, sicut splendor solis in hac vita; sed suauissimè corroborabit. Si in florum & gemmarum aspectu magna voluptas est, quanta erit in aspectu innumerabilium Beatorum, quorum singuli instar solis toti fulgebunt; præsertim cum singuli omnibus parentibus & filijs sint nobis futuri cariores? Quanto enim quis nobis est carior, tanto eius pulchritudine plus delectamur.

His accedet aspectus aliarum rerum pulcherrimarum, quæ ibi erunt. Si enim in hoc exilio & lacrymarum valle tanta est multitudo & pulchritudo rerum, & colorum, & formarum ad oblectandos oculos? quanta erit in patria? Quantum enim cælum terra, & status illius vitæ, statu huius vitæ est præstantior; tanto ibi omnia decet esse præstantiora & pulchriora.

Putant aliqui, etiam Angelos ibi habituros corpora aerea lucidissima, vt se hominibus accommodent, & eorum oculos sua specie oblectent. Sed quamuis verisimile sit, Angelos in huiusmodi specie comparituros in Iudicio ad maiorem Iudicis maiestatem, quæ etiam ab impijs est conspicienda: tamen in patria non est opus tali specie, cũ Beati eorum essentiam clarè videant. Talis enim species externa solum exhibetur, vt ij qui eorum essentiam vt in se est cognoscere nequeunt, saltem ex tali forma eorum excellentiam vtcumq; apprehendant. Valdè tamen probabile est, dæmones in inferno formas terribiles assumpturos ad maiorem damnatorum pęnam, qui nisi sub forma corporea eos cognoscere non poterunt.

Dices, Beati erunt cum Christo supra cælum empyreũ, 98
ita vt pedibus insistant superficiei ipsius connexæ, totoque corpore sint extra mundum. Ergo non poterunt se mutuo videre. Non enim poterunt diffundi species visibiles per vacuum. Eodem modo probari potest, ibi non fore cantus, voces, sonos; quia ista aerem vel simile corpus postulat, quod ibi non erit: vnde nec etiam auditus ibi esse poterit. Antecedens probatur ex S. Thoma 3. p. q. 57. ar. 4. vbi id docet de Christo Domino, & probat ex Apostolo ad Ephes. 4. *Qui descendit, ipse est qui & ascendit super omnes cælos, vt adimpleret omnia.* Sequitur Caietanus, & alij passim Thomistæ. Quòd si ibi est Christus, etiam Sancti ibi esse debent, quia Sancti debent esse cum Christo. Et ratio D. Thomæ est cõmunis. Quanto enim aliqua corpora perfectius participãt bonitate diuina, tanto sunt superiore locati ordine: corpora autem Beatorum propter gloriam magis participant bonitate diuina, quàm ipsum cælum empyreum: ergo debent esse supra cælum empyreum.

Parum credibile, Beatos habitare extra mundum.

Respondeo, Antecedens videri parum credibile, Primò, Quia sic Beatorum locus & regnum, ac sedes Dei nõ esset in cælo, sed extra cælum in vacuo immenso, vbi nihil est, quod nõ est consentaneum modo loquendi Scripturę, quæ passim thronum ac sedem Dei, & regnum eius (quod est sanctorum Angelorum & hominum societas) statuit in cælo, non extra cælum. Psalm. 10. *Dominus in cælo sedes eius.* Psalmo 102. *Dominus in cælo parauit sedem suam, & regnum eius omnibus dominabitur.* Psalmo 2. *Qui habitat in cælis, irridebit eos.* Psalmo 88. *Misericordia ædificabitur in cælis.* Denique alijs plurimis locis Deus & Angeli dicuntur esse in cælo: ergo non extra cælum.

Dices, Deus & sedes Dei dicitur esse in cælo, non tamquam in continente, sed tamquam in contento: ac proinde non oportet vt sit intra cælum, sed potius conuenit vt sit extra. Respondeo, Non est illa mens Scripturæ: non enim ideo dicitur esse in cælo, quia continet cælum, ne in nihilũ euanescat; quia sic etiam est in terra, & in inferno. Deinde etsi Deus contineat cælum, sedes tamen Dei proprie non continet, sed potius continetur; quia sedes Dei nihil aliud est quàm multitudo Sanctorum, qui etiam dicuntur Regnũ eius. Itaque Deum esse in cælo, iuxta Scripturę phrasim nihil est aliud, quam illic se præsentem exhibere, & gloriam suam ostendere: alibi enim ita adest, vt non possit videri, ac proinde videtur procul abesse. In cælo clare se pręsentem ostendit, vnde peculiari modo dicitur ibi esse.

Deinde Scriptura describit cælum tamquam ciuitatem ornatissimam plenam lucis & amœnitatis, vt patet Apoc. 21. & 22. Supra cælum nihil lucis, nihil amœnitatis, nulla rerum varietas, nihil boni, nihil pulchri; sed omnis boni & pulchri absentia. Vnde longe melius esset habitare in terris, vbi montes & valles, fontes & flumina, syluæ & prata, horti & flores, & multiplex rerum pulchritudo sensus omnes oblectans, quàm in horrido & vasto illo spatio, vbi nihil est quod oblectare queat: Neque satis est quod cælum pedibus tangant, eique insistant: quia hoc non est proprie esse in cælo, sed super cælum; sicut qui pedibus insistit superficiei terræ, non proprie dicitur esse in terra, sed super terrã. Deinde tota cæli pulchritudo esset in pauimento. Tertiò, Præterea cælum dicitur domicilium Beatorum, & templũ Dei in quo Sancti ei seruiunt die ac nocte, Apoc. 7. Sunt ergo intra cælum non supra. Confirmatur, Quia dicere illos esse supra cælum, perinde est ac si dicas Principem cũ tota curia habitare non intra palatium, sed extra, super tectum palatij, & Deum coli non intra templum suum, sed super tectum templi: quod absurdè diceretur. Quartò, His accedit, quòd spatium illud inane non sit vllo modo accommodatum habitationi Beatorum, cum natura rerum maxime à vacuo abhorreat. Si enim intra mundum ita abhorret à vacuo, vt nulla vi creata possit vel ex modica parte in vacuo constitui: quo modo non horrebit tota esse in vacuo, idque extra mundum? Confirmatur, Quia extra mundum nulli rei corporeæ debita est conseruatio: sicut extra hominem nulli parti hominis (qui est paruus mundus) debita est conseruatio; sed si abscissa fuerit, naturaliter debet perire. Omnis autem res corporea est pars &

veluti

veluti membrum huius magni mundi, qui idcirco etiam τὸ πᾶν & vniuersum dicitur. Vnde si extra mundum fuerit, non debetur ei conseruatio. Quod etiam apertè insinuat D. Thomas loco citato, cùm ait, *Nullum corpus in naturalibus constitutum ibi esse posse.* Quòd si natura rerum abhorret auelli à mundo cuius est pars, & collocari extra mundum, credibile est, Deum non posuisse ibi beatitudinis sedem.

Quintò, Si omnes Beati erunt extra mundum, vel alij alijs loco erunt superiores, vel non erunt. Si aliqui habebunt sedem sublimiorem, vt Christus Dominus, beatissima Virgo, & Sanctorum illustrissimi; non contingent pedibus conuexum cæli, sed erunt subleuati & suspensi in spatio illo vacuo, alij plus, alij minus, & soli infimi in cæli conuexo consistent. Si nemo habebit sedem sublimiorem, sed omnes in eadem superficie consistent; ergo concidit illa ratio de corporum locatione, nimirum quodlibet quò magis participat bonitate diuina, eò debere esse sublimius locali ordinatione. Denique hæc sententia abhorret à modo concipiendi omnium fidelium: omnes enim concipiunt regnum Dei, & gloriam Sanctorum in cælo, nō extra in vacuo. Nec parum offenderet pias aures, qui contrarium expressis verbis assereret.

99 *Respondetur ad locū Apostoli ad Eph. 4.*

Neq; vrget locus ille Apostoli ad Ephesios 4. Quia non eo rigore explicandus, sed eo modo vt consentiat cum alijs locis, vbi Sancti, & regnum, & sedes Dei dicuntur esse in cælo; & cælum esse domus, habitaculum, templum Dei, &c. Itaq; dici potest Christum *ascendisse super omnes cælos.* quia excessit omnes cælos nobis notos, ne quis putet eum in sole vel in stellis sedem collocasse: vel quia absolutè omnes cælos excessit etiam supremum, non quoad extimam partem qua omnia continentur, sed quoad partem inferiorem, quæ se habet instar soli cui Sancti insistent, qui modus loquendi Synecdoche dicitur. Sicut si in aliquo ædificio disposita sint ordine sex cœnacula, aliud super aliud, qui ascendit in sextum, & intra illud existit, verè & propriè dicitur ascendisse & consistere supra omnia cęnacula, etiā si non consistat super tectum sexti. Simili modo aquæ dicuntur esse *super cælos*, non quòd sint super totum aliquod cælum, sed quia sunt supra inferiorem aeris regionem, quæ etiam cælum dicitur. In eundem modum intellige illud Psal. 67. *Qui ascendit super cælum cæli ad Orientem*, id est, super summum cælum.

Nec obstat vox ὑπεράνω, quæ videtur significare *longè suprà*, vt Beza & quidam volunt, quia Scriptura vsurpat pro ὑπὲρ, id est *super*. vnde & aquæ dicuntur esse ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν *super cælum*. Dan. 3. Simili modo vsurpatur a prophanis: vnde etiam noster Interpres vertit *super*, nō *supra*. Quidam obijciunt Chrysostomum. sed eius testimonium fauet nostræ expositioni. Verba eius in illum locum ad Ephesios sunt hæc: *Descendit ad inferiores partes terræ, post quas non sunt aliæ: & ascendit super omnes cælos, vltra quos non sunt alia.* Christus enim non descendit in ipsum terræ centrum, sed in limbum Patrum, & fortè in Purgatorium; infra quæ vsque ad centrum est ingens interuallum. Sed quia infra totum inferorum spatium (ad quorum aliquam partem Dominus descendit) nihil est; ideò Chrysostomus dicit, post illum locum nihil esse aliud. Simili modo ascendit supra cęlum empyreum, nempe secundùm partē eius, vltra quod cælum nihil est. Ex his patet, negandum antecedens in argumento suprà proposito.

Serm. 11.

Notandum tamen, Etiamsi spatium illud extra mūdum non sit accommodatum habitationi Sanctorum, nec ipsi vnquam eò sint ituri, posse tamen diuina potentia ibi esse, & habere sensuum operationes. Potest enim Deus efficere, vt vel oculus sine specie videat; vel vt species immediatè ab obiecto imprimatur. Hæc de beatitudine visus.

100 *Sensus audiendi.*

Sensus audiendi beatitudinem suam obtinebit in perceptione suauissimi cātus, quo Beati omnes Deum laudabūt, iuxta illud Psal. 149. *Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis, exaltationes Dei in gutture eorum. Exaltationes Dei* vocat laudes quibus Deum extollent, omnem eius excellentiam, omniaque opera magnifica commemorando, sicut fieri solet in hymnis & laudatorijs canticis. Has ait fore in *gutture eorum*. non ergo tantùm in animo; nec solum cogitatione Deum laudabunt, sed etiam voce. Fore enim cantum vocalem, dubitandum non est. Ratio est, Quia cùm homo corpore & animo constet, vt oportet vt non solùm animo, sed etiam corpore Deo seruiat. Seruitus autem Dei consistit in laude & gratiarum actione, præsertim in patria, vbi omnia opera pœnitentiæ & misericordiæ cessabunt, & omnes soli Deo intenti erunt. Atqui nullum est opus externum, quo Deus magis honoretur, aut quod maiorem honestioremque voluptatem contineat, quàm canticum laudis & gratiarum actionis. Vnde sæpe in Psalmis & Apocal. Ioannis mentio fit cantici noui, quod Sancti in cælo Domino cantabunt. Et hoc est sacrificium laudis, quod illi in æternum offerent. Accedit, quòd ex magno amore & gaudio homo naturaliter incitetur ad cantandum, vt experientia constat. Interna enim suauitas mentis dum ex parte superiore redundat in inferiorem, etiam per corporis instrumenta se prodit foris. Quare cùm Sancti toti sint amore diuino accensi, & gaudio plenissimi, summè ab intrinseco ad diuinas laudes cantu celebrandas incitantur. Vnde S. Gregorius libro 8. Moralium cap. 39. explicans versiculum illum cap. 8. Iob, *Donec impleatur os tuum*, &c. *Benè*, inquit, *os risu impleri dicitur, & labia iubilo; quia in illa æterna patria cùm Iustorum mens in exultationem rapitur, lingua in cantum laudis eleuatur.* De eadem re S. Augustinus cap. 25. Meditationum sic scribit: *Omne opus eorum laus Dei sine fine, sine defectione, sine labore. Felix ego & verè in perpetuum felix, si post resolutionem huius corpusculi audire meruero illa cantica cælestis melodiæ, quæ cantantur ad laudem Regis æterni, ab illis supernæ patriæ ciuibus, beatorumq́; spirituum agminibus. Fortunatus ego nimiumq́; beatus, si & ego ipse meruero cantare ea, & assistere Regi meo, Deo meo, Duci meo, & cernere eum in gloria sua.*

Quisque ibi canit laudes diuinas modo sibi accommodato; Angeli voce spiritali, homines etiam corporali. Quanta verò sit futura voluptas cælestis illius musicæ, ex terreni cantus dulcedine coniectari potest, quæ interdum tanta est (vt cùm excellentissima vox iungitur citharæ, vel alteri congruo instrumento) vt animū quasi à corpore abducat, & natura mortalis vix ferre queat, ob nimiam cordis dilatationem.

Petes, Quomodo poterit ibi esse cantus, cùm ibi non sit aer, qui ad vocem & sonum est necessarius? Si enim Beati ponantur esse extra cælum, ibi nihil est quod sonum excipiat. Si verò in cælo, hic nullū est corpus spirabile, cùm cæli, iuxta Philosophos, sint sphęræ solidæ instar marmoris vel æris. Vnde Iob 37. *Cæli solidissimi quasi ære fusi sunt.* 101 *Quomodo possit sonus esse in cælo.*

Respondent, quidam Beatos habituros pulmonem, stomachum, hypochondria aere plena, quem hinc secum in cælum deferent. Hunc, cùm volent loqui aut canere, sursum attrahent, & allident palato ac dentibus, sicque vocem formabunt: ita tamen vt nullam huius aeris particulam foras emittant, sed per corporis poros, vel penetrationem dimensionum ad priores cauitates redire faciant, idque assiduo quodam circulo, & in orbem conuersione. Verùm hæc sententia duo supponit quæ ego falsa existimo. Alterum, Beatorum sedem fore extra mundum, quod iam refutatum est. Alterum, In cælo empyreo non fore aliquod corpus spirabile, sed ipsum esse planè solidum instar adamantis. Sed hoc quoque est parum credibile: sic enim nō esset vllo modo accommodatum habitationi hominum. Quis enim habitet in solido marmore? Nec haberet illas amœnitates & commoditates, quas communis fidelium sensus, & sanctorum Patrum descriptio, & sacra Scriptura ei tribuit. Et quamuis per dotem subtilitatis possint in solido corpore existere, hoc tamen est omnino supra naturam, & concessum potiùs ob motū, ne ab aliquo occurrēte possint impediri aut retardari, quàm ad cōmorationē.

Responsio quorumdā.

Refutatur.

Itaque longè verius existimo, fore ibi aliquod corpus spirabile instar aeris, & auram quamdam cælestem, in qua sint commoraturi, quam possint attrahere & exspirare si velint, alioquin locus ille non esset aptus habitationi. Credibile enim est, cælum empyreum constare tribus partibus, quarum infima sit solida, & præbeat Beatis veluti solum cui insistant, sicut terræ superficies mortalibus. Vnde cælum in Scripturis vocatur *terra viuentium*: quia ibi degent tamquam super suam terram, suo statui accommodatam. Media verò sit spirabilis circumquaque diffusa per amplissima spatia, sicut aer circa terram. Suprema rursum sit solida, includens & coercens intra se auram illā

In cælo erit corpus aliquod spirabile, & aura quædam cælestis.

Psal. 26. & 36. &c.

spirabilem, totumque modum inferiorem; sicut cælum lunæ totum vndique coercet aerem. Quæ sententia est consentanea Scripturis & sanctis Patribus, qui passim loquuntur de cælo, tamquam de ciuitate quadam amœnissima & commodissima ad vitam & habitationem, vt supra ostensum est. Quanta verò sit distantia inter partem infimam & supremam, nobis prorsus ignotum est: credibile tamen est, fore longè maiorem, quàm sit interuallum inter superficiē terræ & cælum lunæ, quod Astronomi statuunt esse plusquam centum & sedecim millium milliarium: maximè cū spissitudini sphæræ octauæ tribuant centum octoginta milliones milliarium.

102 *Sensus odorandi.* Sensus odorandi suam habebit felicitatem in suauitate odoris, quem corpora Beatorum, & fortassis etiam locus ipse diffundet. Si enim in inferno futurus est odor teterrimus, & ipsa corpora damnatorum fœtidissima: cur non credamus in cælo fore odorem suauissimum, iuxta illud: *Sancti tui Domine florebunt sicut lilium, & sicut odor balsami erunt ante te?*

Neque ad hoc opus est vt corpora illa assiduè vapores de se emittant: potest enim odor sine huiusmodi euaporatione diffundi. Non enim credibile est, odorem illum, qui in vestigijs animantium relinquitur, & post aliquot horas a canibus deprehenditur, in vaporibus consistere; quia vapores statim dissipantur: & si res odoratæ semper vapores emitterent, statim consumerentur. Denique verisimile est, hunc odorem fore alterius rationis, quàm sint nostri.

103 *Gustus & Tactus.* Postremò etiam sensus gustandi & tangendi suam felicitatem obtinebunt, etsi quidam dubitent. Sed nō video cur dubitari debeat. Si enim damnati acerrimè in his sensibus punientur, vt luant illicitas voluptates, quas per hosce sensus in hac vita perceperūt, vt patet in Epulone illo qui cruciabatur in lingua: cur Sancti qui multa acerba in his pro Christo pertulerunt, non recipiant in illis consolationem & voluptatem? *Luce 16.*

Sensus gustandi suam habebit voluptatem, non in perceptione cibi & potus, sed humoris cuiusdam suauissimi, qui linguam, palatum, & interiora imbuet. Hic proueniet partim ex optimo temperamento. Si enim homo boni temperamenti, & planè sanus, suauiter afficitur lingua & palato etiam ieiunus: quanto suauius ibi afficietur, vbi temperamentum erit perfectissimum? Partim ex aliquo fortè cælesti liquore diuinitus infuso, quem credibile est etiam per stomachum ceteraque interiora diffundendum. Nam illæ partes postulant aliquem humorem externum, quo lubricæ & humidæ seruentur.

Sensus tangendi suam voluptatem percipiet tum ex aura cælesti, & cælestis corporis attactu. Si enim hic magna voluptas percipitur ex aura suaui, & aquarum contactu, quanto magis ibi ex aura cælesti, & cælestium corporum contactu? Tum ex intimo sensu optimi temperamenti: homo enim perfectè sanus ipsam corporis bonam constitutionem in se suauiter sentit. Vnde Anselmus c. 54. De similitudinibus. *Incunctanter, vt mea quidem fert opinio, æstimare licet, sanitatem vitæ futuræ ita vigere & immutabilem ac inuiolabilem fore, vt ineffabili quadam dulcedine suauitatis totum repleat hominem, & omne quod alicuius in se vicissitudinis, mutabilitatis ac læsionis suspicionem prætendere queat, procul arceat & repellat.* Hæc de singulis sensuum exteriorum functionibus & oblectationibus.

104 *De omnium sensuū oblectationem.* De quibus omnibus ita scribit S. Laurentius Iustinianus lib. De disciplina monasticæ conuersationis cap. 23. *Caro spiritualis effecta per omnes sensus suos multimodis exuberabit delicijs. Delectabitur oculus in amabili Redemptoris aspectu, cum videbit Regem in decore suo gloria ornatum, & diademate redimitum, quo coronauit eum mater sua. Melodica cantica etiam superacrum non mediocriter mulcebunt auditum. Fragrans quoque suauitas cælestium odoramentorum mira liquefactione resperget odoratum. Indicibilis etiam dulcedo omnium delectabilium melliflua quadam & iucunda suauitate oris saginabit palatum. Ipse demum tactus sibi congruis abundabit delicijs, quas experti narrant. Fas enim non est, vt in illa cælesti gloria quidquam vacet à Dei laude: quin potius tactum, vt cuncta corporis membra suum proprie modo efferant Conditorem, quatenus sicut ab ipso sumpsere principium, ita & in illum deducant suæ beatitudinis finem, vt sit Deus omnia in omnibus.* Hæc ille.

S. Anselmus lib. De similitud. c. 57. cum dixisset q̄ damnati in omnibus sensibus & membris habebunt maximos dolores, addit: *Eodem modo, sed contraria consideratione, in illa futura vita delectatio quædam ineffabilis bonos inebriabit, & inæstimabili dulcedine sua, totos eos inenarrabili abundantia satiabit. Quid dixi totos? Oculi, aures, nares, os, manus, guttur, cor, iecur, pulmo, ossa, medulla, exta etiam ipsa, & cuncta sigillatim membra eorum in communi, tam mirabili delectationis & dulcedinis sensu replebuntur, vt verè totus homo torrente voluptatis Dei potetur, & ab vbertate domus eius inebrietur.* Similia passim apud alios sanctos Scriptores reperiuntur de sensuum oblectamentis.

His adde vim quoque imaginatricem, & appetitum sensitiuum, quatenus imaginationi respondet, suam quoque beatitudinem habiturum: idque dupliciter. Primò; Secundum se, quatenus mouetur ab obiectis sibi commensis & proportionatis. Sic imaginatricis bonum consistit in imaginatione præstantissimorum obiectorum, quæ sensibus externis percipientur: appetitus verò sensitiui, in delectatione quæ ex tali imaginatione sequitur. Et sicut operatio imaginatricis sublimior est quàm operatio sensuum exteriorum; itaquoque delectatio, quæ ex imaginatione sequitur, sublimior est quàm ea quæ sequitur ex perceptione sensuum externorum. Secundò, Quatenus hæ potentiæ mouentur per quamdam sympathiam ab intellectu & voluntate. Sicut enim naturaliter nihil possumus intellectu percipere, nisi id ipsum per vim imaginatricem corporali specie in nobis depinxerimus; ita vicissim quod intellectum purè & spiritaliter absque vlla phantasmatis ope perceptum est, potest imaginatrix modo corporali sibi accommodato in se formare, & per huiusmodi formam appetitum sensitiuum commouere. Itaque cum Beati resumptis corporibus videbunt essentiam diuinam, ex vi huius visionis imaginatrix applicabitur & determinabitur ad apprehendendum Deum modo sibi congruenti, nimirum tāquam infinitam lucem & dulcedinem animæ: & consequēter appetitus inferior maximam delectationem ex Deo sic apprehenso percipiet. Confirmatur, Si enim etiam in hac vita ex contemplatione intellectus, & gaudio voluntatis interdum tanta suauitas in vires inferiores redundat, vt natura mortalis vix sit ferendo, iuxta illud Psalm. 72. *Defecit caro mea & cor meum; Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.* & Psal. 83. *Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum:* quantam ibi ex visione clara & fruitione Dei præsentis in vires inferiores refundendam par est existimare? præsertim cum omnis contemplatio huius vitæ ad claritatem visionis sit instar lucis nocturnæ ad claritatem meridianam. Hac ratione Deus non solum erit beatitudo seu summum bonum virium superiorum, sed etiam inferiorum, nimirum imaginatricis, & appetitus sensitiui, *vt ipse sit omnia in omnibus.* Ipsi gloria in sæcula. *1. Cor. 15.* 107 *Pars inferior animæ, nempe imaginatio & appetitus sensitiuus.*

CAPVT IX.

Beatitudinem non posse amitti.

ORigenes non solum sensit, beatitudinem amitti posse, sed etiam fore perpetuum quendam circulum trium statuum, nempe felicitatis Angelicæ, miseriæ humanæ, & miseriæ dæmonum: & quamlibet creaturam rationalem varijs sæculi ex vno in alium transferendam pro meritorū ratione. Omnes enim creaturas rationales, nempe Angelos, animas, & dæmones, esse vnius naturæ, & solum differre voluntate & statu. Eas enim quæ in cælestibus perseuērant in sanctitate, dici Angelos: quæ verò ex illis negligentiùs agunt & peccant, relegari quotidie ad corpora veluti carcerem, & vocari animas, Græcè ψυχάς, quòd charitas in illis refrixerit ψῦχος enim frigus dicitur. Si grauiora peccauerint, fieri dæmones, & maioribus inuolui pœnis. Rursus dæmones si probi esse velint, & se ad virtutem conuerterint, iterùm ad dignitatem Angelicam, & beatam vitam euahendos, sicut & animas. Et quia putabat infinitos fore mundos, non simul sed successiue; existimabat etiam horum statuum perpetuam fore vicissitudinem. Hanc sententiam tribuit Origeni S. Hieronymus (qui in scriptis Origenis erat versatissimus) Epist. 59. ad Auitum, eamque luculentè explicat. Et S. Epiph. Epist. ad Ioannē Ierosolymitanum, quæ proximè in Hieronymo sequitur, & S. August. 106 *Sententia Origenis de vicissitudine perpetua felicitatis & miseriæ.*

lib.

lib. De hæresibus, hæresi 43. & lib. 21. De ciuitate, cap. 17.

Non tamen hæc tradidit Origenes vt certa, sed tamquā verosimilia, iudicium lectori permittens, vt Hieronymus refert. Hinc alijs locis aliter sentire videtur, & multi conantur illum excusare: verum magis credendum Hieronymo & ceteris Patribus: nam Apologia, quæ nomine Pamphili extat pro Origene, non est Pamphili Martyris, sed Eusebij Cæsariensis hominis Arriani, vt benè ostendit Hieronymus Epist. 65. & alijs locis.

Verum hæc sententia multos inuoluit errores, non solum Scripturis diuinis, sed etiam rationi naturali, & veræ Philosophiæ contrarios, quos huius loci non est refutare. Solum hic ostendendum, beatitudinem Iustorum pariter ac miseriam iniquorum post hanc vitam fore sempiternā, quo posito euanescunt omnes mundi, & circuli, statuum, quos imaginatus est Origenes. Probatur ex Scripturis Psalm. 83. *Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.* Et Psalm. 144. *Laudabo nomen tuum in sæculum, & in sæculum sæculi*, id est, in omnem æternitatem. Dixit hoc ex magna fiducia obtinendæ beatitudinis. Sapientiæ 5. *Iusti autem in perpetuum viuent, & apud Dominum est merces eorum.* itaque in perpetuum mercede sua fruentur. Isaiæ 35. *Et redempti à Domino conuertentur, & venient in Sion cum laude, & lætitia sempiterna super caput eorum: gaudium & lætitiam obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus.* Caput animæ, intellectus seu mens; hæc enim suprema animæ portio. Hic erit fons gaudij & lætitiæ, nempe visio diuinæ essentiæ. Et cap. 65. *Ecce enim ego creo cælos nouos, & terram nouam, & non erunt in memoria priora, & non ascendent super cor: sed gaudebitis & exultabitis vsque in sempiternum in his quæ ego creo*, &c. Hæc de præmijs iustorum.

Beatitudinē Iustorū, & damnationem iniquorum fore sempiternam.

107 De supplicijs verò impiorum idem Isaias cap. vlt. *Et egredientur* (iusti) *& videbunt cadauera virorum qui præuaricati sunt in me: vermis eorum non morietur, & ignis eorum nō extinguetur.* Danielis 12. de vtrisque ita loquitur Angelus: *Multi qui dormiunt in puluere terræ euigilabunt, alij in vitam æternam, alij in opprobrium, vt videant semper.* Itaque eodem modo æterna erit vita & præmium iustorum, sicut æternum erit opprobrium impiorum. *Vt videant semper*, id est, sentiant & sustineant opprobrium æternum.

Matthæi 3. S. Ioannes Baptista ita loquitur de Christo: *Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suā, & congregabit triticum suum in horreum: paleas autem comburet igni inextinguibili.* Hic vtrobique indicatur æternitas: nam & horreum Domini, in quod omne electum triticum congregabitur, æternum est: & ignis, in quem palea conijcietur, cum numquam sit extinguendus, æternus est.

Marci 9 Dominus æternitatem pœnarum bis eadē sententia inculcat: *Si scandalizauerit te manus tua, abscinde eā: bonum est tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.* Hanc sententiam ter ibidem Dominus repetit, vt eam altissime cordibus hominum infigat. Non satis ei erat dicere, *ire in gehennam*; sed explicationis & emphaseos causa addere voluit, *in ignem inextinguibilem, vbi vermis eorum*, &c. vt talibus loquendi formulis æternitatem supplicij nobis inculcaret. Vocat *ignem inextinguibilem*, non quia extingui non potest (Deus enim potest illum extinguere) sed quia numquam extinguetur, vt ipsemet Dominus explicat, cum ait: *Vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.*

Matthæi 25. *Et ibunt hi in supplicium æternum; iusti autem in vitam æternam.*

S. Paulus 2 ad Corinth. 4. *Id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* Et c. 5. *Ædificationem habemus à Deo domum non manufactam, æternam in cælis.* 1. ad Thessal. 4. *Et sic semper cum Domino erimus.* 2. ad Thessal. 1. *Qui pœnas dabunt in interitu æternas à facie Domini, & à gloria virtutis eius, cum venerit glorificari in sanctis suis, & admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt.*

S. Petrus Epist. 1. c. 1. *Qui regenerauit nos in spem viuam, in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescibilem*, duobus verbis clarè æternitatem præmiorū insinuat. Apocal. 14. *Fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum, & requiem non habebunt die ac nocte.*

Ex quibus patet, quàm varijs modis æterna duratio præmiorum & suppliciorum in Scripturis indicetur.

Denique vitam æternam iustis in futuro sæculo præparatam, est articulus Fidei, vt patet ex Symbolo Apostolico. Vnde omnes qui id negarunt, vel in dubium vocarunt (qui sanè pauci fuere) pro hæreticis habiti. Mirum profectò est, Origenem in tanta Scripturarum luce eadere dubitare potuisse. Sed id ei accidit, quia Platonicis figmentis imbutus, Scripturam non simpliciter & iuxta mentem Ecclesiæ interpretatus est, sed per allegorias ad suas imaginationes, vt solent hæretici, detorquere studuit, vt S. Epiphanius in Epist. ad Ioannem Ierosolymitanum Episcopum Origenistam multis exemplis ostendit.

Ex his constat, Beatitudinem veram & perfectam, qualem expectamus, semel obtentam amitti non posse. Non enim hæc duo simul possunt consistere, posse amitti, & esse æternum. 108

Non posse amitti.

Dices, Vt aliquid verè sit æternum, satis est vt numquam sit amittendum; ac proinde non est opus, vt non possit amitti.

Respondeo, Nobis satis est quòd numquam sit amittenda: hoc enim desiderio hominis sufficit, qui nihil aliud desiderat, quàm vt bonum suum reipsa numquam amittat, siue dicatur posse amitti; siue non posse. Quamuis hinc etiam rectè colligamus, eam amitti non posse, si loquamur de potentia propinqua. Sicut enim iuxta Philosophos in æternis idem est esse, & posse esse; ita non esse, & non posse esse. Fieri enim nequit, vt æterno tempore sit aliquid in potētia propinqua & ad actum expedita, quod numquam exeat in actum.

In æternis idem est, nō esse, & non posse esse.

Eadem veritas probari potest hac ratione, qua vtitur etiā S. Thomas q. 5. ar. 4. Si bonum illud in quo ponitur beatitudo, amitti potest; vel Beatus id nouit, vel ignorat, & putat non posse amitti. Si nouit posse amitti, & se aliquando amissurum, non potest esse beatus, quia semper erit anxius, & ingenti mœrore afficietur, quòd amissurus sit tantum bonum. Quò enim plus amat bonum suum quod possidet, eo plus dolet quando cogitat se illud amissurum: sicut patet in illis qui bonum suum collocant in rebus huius vitæ, qui magno mœrore afficiuntur dum cogitant de morte, qua omnia ista perdent: vnde multis modis conantur hāc cogitationem amoliri. Verum id fieri non poterit in illa luce futuræ vitæ, vbi clarè omnia conspicientur, maximè quæ proprio statui adeo sunt intrinseca. Itaque versabuntur in assiduo mœrore, quòd infiniti illius boni, quod modo possident, iacturam sint passuri. 109

Vel putat non posse amitti, & sic etiam non est beatus. Cuius ratio secundum Diuum Thomam est: quia beatitudo omne malum excludere debet: error autem est malum intellectus, sicut verum est bonum ipsius. Hæc quidem ratio bona est, sed præcipua causa cur talis non possit esse beatus, est, quia gaudium eius principale falso fundamento nititur. Præcipuum enim gaudium Beatorum nascitur ex eo, quòd possessio boni credatur fore sempiterna; sicut præcipua afflictio damnatorum est, quòd videant mala sua fore perpetua. Quare si hoc falsum est, fundamentū gaudij falsum est, ac proinde non potest hominem verè beatum efficere: error enim circa ipsum beatitudinis fundamentum maximè repugnat beatitudini.

Si dicas, illum se habere negatiuè, neutrum iudicando. 110
In primis id fieri non potest tanto tempore. Magnus enim esset stupor, numquam cogitare an possessio summi boni sit futura æterna, an temporalis. Deinde eo etiam tempore, quo de neutro cogitaret, non esset perfectè beatus: tum quia non apprehenderet suum bonum vt æternum; ex qua tamen apprehensione nascitur præcipuum gaudium: tum quia etiamsi animus eius actu non sit inquietus, eo quòd non cogitet de amissione futura: tamen inquietudinis & mœroris radicem in se habet, quam simul atque animaduerterit, necessario tristabitur, nempe se posse suum bonum amittere.

His adde, quòd possessio illa, quæ aliquando amittenda, de se non sit apta omnem inquietudinem & mœrorem expellere; quod tamen ad beatitudinis rationem requiritur. Etsi enim ad eius rationem non sit necessarium vt actu omnem mœrorem expellat, & omne desiderium satiet (vt patet in Christo Domino:) tamen necessarium est, vt tota ipsius conditione spectata, ex se sit apta omnem mœrorē

expellere, idque vel per se, vel per bona alia, quæ ipsa secũ defert. Et hoc sensu dicitur esse de ratione beatitudinis, vt excludat omne malum, & satiet appetitum.

Perpetuitas pertinet ad Beatitudinis rationẽ. Securitas quid sit.

Ex his sequitur, Ad rationem perfectæ beatitudinis non solum pertinere visionem, amorem, & fruitionem; sed etiã horum perpetuitatem, & cognitionem huius perpetuitatis, & consequenter *securitatem*, quæ ex hac cognitione resultat: quia nihil est aliud quàm vacuitas timoris, prouenìens ex certa cognitione boni non amittendi.

Obiectiones.

Contra hanc doctrinam, quæ verissima est, obijci possunt aliquot argumenta. Primum, Si perpetuitas requiritur ad rationem beatitudinis, ergo visio, amor & gaudium non sufficiunt: quod non est consentaneum communi Doctorum sententiæ, & doctrinæ suprà lib. 2. cap. 5. traditæ.

Secundò, Illi actus siue perpetuo sint duraturi, siue per diem tantum, sunt eiusdem rationis & speciei: ergo si efficiunt beatum dum perpetuo sunt duraturi, etiam efficiẽt, quamuis solum per diem durarent.

Tertium, Ad rationem beatitudinis non requiritur exclusio omnis tristitiæ, vt patet in Christo Domino: ergo etiam non requiritur, vt omnis mœror vel timor amittendæ beatitudinis excludatur.

Quartum, Beatitudo non consistit in cognitione alicuius rei creatæ: atqui visio & eius perpetuitas est aliquid creatum; ergo, &c.

Soluuntur.

Ad Primum respõdeo, Illos tres actus sufficere ad essentiam beatitudinis, non quomodolibet consideratos, sed cũ sua naturali conditione, quæ est perpetuitas, sine qua non possunt hominis desiderium satiare, ac proinde nec beatitudinis perfectæ rationem obtinere.

Ad Secundum, Etsi duratio maior vel minor non variet speciem naturalem rerum, tamen variat illas in ratione boni vel mali appetendi & fugiendi. Infinita enim duratio accedens possessioni alicuius boni, facit illam infinitè meliorem, magisque expetendam: & accedens perpessioni alicuius mali, facit illam infinitè deteriorem. Itaque possessio summi boni cum infinita duratione est infinitè optabilior, quàm similis possessio, quæ solum durat per diem vel annum, quia talibus infinitis æquiualet. Hinc fit vt illa satiet appetitum, hæc verò non satiet, sed relinquat mentem plenam mœrore.

Ratio beatitudinis essentialis postulat ut de se apta sit satiare appetitum, & excludere omnem mœrorem.

Ad Tertium neganda est consequentia. Etsi enim ratio beatitudinis non postulet vt actu omnem mœrorem excludat, tamen postulat vt bonum illud in quo consistit, ex se sit sufficiens excludere omnem mœrorem, adeo vt reipsa id præstiturum sit, nisi diuinitus impediatur. Tantum enim est illud bonum, vt carentia aliorum bonorum nihili æstimetur modo ipsum saluum remaneat. Visio verò Dei quæ solum ad tempus est duratura, vel quam ipse videns timet amittere, non est sufficiens vt excludat omnem mœrorem: quia non potest excludere mœrorem, qui ex impendente amissione ipsiusmet visionis concipitur. Tantum enim mali existimatur rei amissio, quantum boni putatur eius possessio. Quare cum possessionem Dei æstimet Beatus esse summum bonum, eius amissionem necessario censet summum malum; ac proinde necessario est anxius & mœstus.

Ad Quartum, Beatitudo non consistit primario in cognitione rei creatæ; sed diuinæ essentiæ: secundario tamen consistit in cognitione rei creatæ, non qua pure creata est, & distincta à Deo, sed quatenus includit ipsum Deum tamquam eius possessio & coniunctio. Et hoc modo cognitio visionis & perpetuitatis eius, & ipsius videntis est necessaria ad perfectam beatitudinem. Debet enim Beatus cognoscere, se perpetuo possessurum illud bonum per visionem, &c. Vnde debet videre Deum, & visionem Dei, & seipsum Deum videntem, & horum omnium perpetuitatem. Hæc autem omnia videt per lumen gloriæ, idque vno impetu: quamuis fortè hæ visiones in sua entitate sint distinctæ, vtpote diuersorum obiectorum imagines. Quidam tamen volunt hæc omnia videri vno simplici actu visionis ad plura obiecta se extendentis.

112 Petes, Vnde prouenit, quòd bonum illud, in quo beatitudo formaliter consistit, nempe visio & fruitio Dei, amitti non possit?

Respondeo, Id prouenire ex eo quòd Deus statuit lumen gloriæ, quod totius beatitudinis est fundamentum, perpetuo conseruare: posito autem lumine gloriæ, & concursu diuino lumini & intellectui debito, necessario sequitur visio diuinæ essentiæ, & ex visione amor & gaudium. Itaque cum lumen gloriæ extingui non possit, consequens est, vt beatitudo, quæ necessario ex lumine sequitur, amitti nequeat.

Causa cur beatitudo non possit amitti.

Porrò hæc conseruatio lumini est debita duplici ratione. Primum propter suam excellentiam: quia est suprema quædam participatio, & imago luminis increati quo Deus seipsum videt. Vnde si Angelicæ substantiæ, & animæ rationali propter suam excellentiam, quia sunt imago Dei, perpetua debetur conseruatio; multo magis debetur lumini gloriæ, quo mens Angelica & anima eleuantur ad perfectissimam Dei similitudinem, & ad vnionem Dei per visionem & amorem. Itaque præter naturam illius luminis foret, si Deus influxum suum subtraheret, & sineret illud in nihilum euanescere: simili modo si daretur alicui per modum qualitatis fluentis, quo modo quidam putant datum Paulo & Moysi. Postulat enim eius excellentia, vt non detur nisi in modum rei firmæ & permanentis: sicut etiam gratia iustificans & alij habitus supernaturales non dantur in modum rei fluentis, sed permanentis. Secus est de gratia præueniente, quæ consistit in actibus vitalibus transitorijs.

Lumini gloriæ debita conseruatio duplici ratione.

113 Confirmatur, Quia Deus cum sit summa bonitas, & cupiat omnia, quantum ordo naturæ patitur, suum esse, quod illis contulit, retinere; nulli rei etiam naturali subtrahit influxum suum conseruatiuum, nisi vel actio contrarij id postulet; vt in pugna caloris & frigoris, & aliorum accidit: vel dispositiones necessariæ per actionem contrariorum sint euersæ, vt cum animantia & plantæ eorumque animæ pereunt: vel denique nisi subiectum per peccatum se reddat indignum, & mereatur bono suo spoliari, sicut contingit in donis supernaturalibus naturæ rationali collatis. Hæc enim etsi ratione suæ excellentiæ ita sint eleuata, vt nihil illis physice repugnet, & postulent per se perpetuam conseruationem; tamen quia per peccatum reddit se homo illis indignum, Deus subtrahit suum influxum conseruatiuum, & sinit illa perire.

Cur Deus aliquando retrahat influxum conseruatiuũ.

Porrò nihil horum locum habet in lumine gloriæ. Non enim habet contrarium à quo possit interimi. Etsi enim error ei aliquo modo repugnet, maximè qui in actu iudicij consistit: tamen hic non potest obesse; quia mens eo ipso quo lumine gloriæ illustrata est, nullius erroris est capax. Neque etiam hoc lumen pendet à dispositionibus subiecti contrarium habentibus, à quo euerti possint: quia in intellectu nulla requiritur dispositio vt lumen gloriæ in eo conseruetur. Denique nec per peccatum hoc donum amitti potest, sicut amittitur gratia iustificationis, & alij habitus supernaturales in hac vita: quia is qui lumine gloriæ collustratus est, nullo modo peccare potest, vt suprà lib. 2. cap. 22. ostensum est. Itaque ex parte ipsius nulla potest dari causa huius subtractionis. Quòd si Beati peccare possent, tunc dicendum esset, beatitudinem amitti posse: sicut in hac vita gratia iustificationis amitti potest, Deo propter peccatum, influxum suum conseruatiuum (quo cæleste illud donum in anima assidue conseruabat) subtrahente. His accedit, quòd si alicui rei debita esset perpetua conseruatio, maximè illi per quam coniungimur vltimo fini & summo bono, sine qua summum bonum conuenienter possideri non potest. Tale autem est lumen gloriæ. Altera ratio est, Quia lumen gloriæ pertinet ad statum futuræ vitæ, qui est status immutabilitatis & æternitatis: omnis autem perfectio illius status postulat perpetuam conseruationem. 114

An beatitudo sit incorruptibilis. Vide Cyrillum lib. 8. Thesauri c. 2. Damasc. lib. 2. De fide, c. 3. Iustinum q. 13. Athanasiũ Oratione cõtra Idola, versus finẽ.

Petes, Verùm beatitudo, nempe visio & fruitio Dei, natura sua sit incorruptibilis, an solum per gratiam Dei?

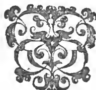
Respondeo, Corruptibile & incorruptibile dici respectu causæ, quæ possit corrumpere, vel non possit: sicut generabile, producibile, & similia. Hæc causa potest esse vel Deus, vel creatura aliqua. Quo posito, Dico, Si beatitudo hominis vel Angeli comparetur ad Deum, sic haud dubie natura sua est corruptibilis; sicut & omnis creatura, etiam cæli & Angeli. Talis enim est naturæ vt à Deo corrumpi & destrui possit; estque hæc corruptibilitas illi intrinseca. Hoc modo sancti Patres passim dicunt nullam creaturam natura sua esse incorruptibilem, sed sola Dei voluntate & gratia, qui dignatur illam conseruare,

Ratio

Ratio est, Quia cùm sit ex nihilo, & ex se nihil, assiduè pendet ex libero Dei influxu, quo dat illi totum suum esse; & illud assiduè conseruat: sicut pondus quod quis è terra sursum attraxit, & tenet in aere, assiduè pendet à manu tenentis: & sicut imago in speculo pendet ab obiecto. Supposita tamen diuina ordinatione, qua statuit beatitudinem fore sempiternam, etiam à Deo nequit interim vel auferri, quia seipsum negare non potest.

115 Si verò comparetur ad res creatas, sic natura sua est incorruptibilis; quia talis est naturæ vt à nulla creatura possit impediri vel aboleri. Hinc beatus Petrus Epist. 1. c. 1. vocat eam *hereditatem incorruptibilem & immarcescibilem*. Posito enim lumine gloriæ & concursu diuino huic lumini & intellectui dubito, necessariò sequitur visio. Nam essentia diuina est intime præsens menti: vnde mens non potest se ab illa auertere. Posita autem visione, necessariò sequuntur reliqui actus, nempe amor & gaudium, quæ duo nomine fruitionis intelligi solent. Tam ergo incorruptibilis & solida erit nostra beatitudo, quàm substantia cælorum & Angelorum. Verùm incorruptibilitas gaudij & amoris pendet ex incorruptibilitate visionis. Hæc verò pendet ex firmitate luminis & cõcursus diuini, in quibus duobus est totum fundamentum æternitatis vitæ beatæ.

Ex his perspicuum, est in futuræ beatitudinis statu fore omnia bona corporis & animi quæ quis desiderare possit, eaque omnia fore sempiterna, omnique societate munita.
Proslogio cap. 25. *Quid ergo*, inquit S. Anselmus, *per multa vagaris, homuncio,*
quærendo bona animæ tuæ & corpori tuo? si delectat pulchritu-
Matth. 13. *do, fulgebunt Iusti sicut sol in regno Patris sui. Si velocitas aut*
fortitudo, aut libertas corporis cui nihil possit obsistere, erunt si-
1. Cor. 15. *miles Angelis Dei, quia seminatur corpus animale, & surget*
corpus spirituale, potestate utique, non natura. Si longa & sa-
lubris vita, ibi sana est æternitas, & æterna sanitas; quia Iusti
in perpetuum viuent, & salus Iustorum à Domino. Si satietas, Sap. 5.
satiabuntur cùm apparuerit gloria Dei. Si ebrietas, inebriabun- Psal. 36.
tur ab vbertate domus Dei. Si melodia, ibi Angelorum chori Psal. 16.
concinunt sine fine Deo. Si qualibet non immunda sed munda Psal. 35.
voluptas, torrente voluptatis suæ potabit eos Deus. Si sapien- Psal. 35.
tia, ipsa Dei sapientia ostendet eis seipsam. Si amicitia, diligent Deum plus quàm seipsos, & inuicem tamquam seipsos. & Deus illos plusquam illi seipsos: quia illi illum, & se, & inuicem per illum; & ille se & illos per seipsum. Si concordia, omnibus illis erit vna voluntas; quia nulla illis erit, nisi sola Dei voluntas. Si potestas, omnipotens erunt voluntatis suæ, sicut Deus suæ: nam sicut poterit Deus quod volet, per seipsum; ita poterunt illi quod volent, per Deum. Si honor & diuitiæ, Luca 12.
Deus seruos suos bonos & fideles supra multa constituet: immo
filij Dei & dij vocabuntur: & vbi erit Filius eius, ibi erunt & Rom. 8.
illi, heredes quidem Dei, coheredes autem Christi. Si vera securitas, ita certi erunt, numquam illud bonum sibi defuturum; sicut certi erunt, se sua sponte id non amissuros, nec dilectorem Deum illud dilectoribus suis inuitis ablaturum; nec aliquid Deo potentius ipsos inuitos à Deo separaturum. Gaudium verò quale & quantum, vbi tantum bonum? & cap. 26. *Vtique tantum gaudebunt quantum amabunt, & tantum amabunt quantum cognoscent. Quantum te cognoscent Domine tunc, & quantum te amabunt? Certè nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit in hac vita, quantum te cognoscent & amabunt in illa vita.* Eadem & multo plura habet Auctor de spiritu & anima, tom. 3. apud Augustinum; & ipse sanctus Augustinus lib. 22. De ciuitate cap. vltimo multa habet in hanc sententiam. vide etiam Chrysostomum Homilia 6. in cap. 4. Epist. ad Hebræos, & Epistola quinta quæ est ad Theodor. lapsum; Gregorium Homilia 37. in Euangelia, & Bernardum Serm. 2. in Festo omnium Sanctorum.

DE SVMMO BONO ET ÆTERNA BEATITVDINE HOMINIS.

LIBER QVARTVS.

De medijs & adminiculis beatitudinis obtinendæ,

SICVT Philoſophi veram beatitudinem ignorarunt, ita etiam ignorarunt viam qua ad illam peruenıatur. Nec mirum: cùm vtrumque ſit planè ſupernaturale, ac proinde ratione humana nequeat inueſtigari. Hinc fit vt viribus naturæ obtineri nequeat, ſed opus ſit ſingulari Dei auxilio, quod Gratiam vocamus. Gratia itaq; diuina eſt generale adminiculum, ſine quo nihil præſtare poſſumus quod ad beatitudinem proſit, & per quod facilè eam poſſumus adipiſci. Itaque ex parte Dei maximè neceſſaria eſt gratia, tum ad Deum cognoſcendum, tum ad ea præſtanda, quæ ipſe à nobis requirit.

Ex parte verò noſtra, neceſſaria eſt ſedula cooperatio per diuinorum mandatorum obſeruationem. Porrò ad gratiam obtinendam præſtantiſſimum medium eſt oratio. Ad ſedulam verò gratiæ cooperationem nihil præſtantius quàm conſideratio certorum capitum, quibus ad ſingularum virtutum Chriſtianarum affectum & exercitium mirificè excitamur. Totùm enim bonum hominis, totaque perfectio vitæ prouenit ex attenta conſideratione rerum diuinarum, & earum quæ virtutum amorem, & odium vitiorum excitant: ſicut è contrario tota vitæ imperfectio, & totum malum naſcitur ex neglectu conſiderationis. Si enim in ijs rebus conſiderandis, quæ fides Chriſtiana nobis proponit, ita attentè & ſtudioſè verſaremur, ſicuti earum dignitas poſtulat, numquam graue aliquod peccatum admitteremus: ſed è contrario pulcherrimarum virtutum functionibus aſſiduè mens redundaret.

Quare de duobus iſtis adminiculis, nimirum Oratione & Virtutum excitatione, viſum eſt breuiter hic tractare, accedente præſertim monitione præclari cuiuſdam viri, qui tale quid à me ſcribi deſiderauit.

CAPVT I.

De Oratione & optimo orandi modo.

Tres ſpecies Orationis.

Ratio generatim complectitur laudē, gratiarum actionem, & petitionem. Eſt enim inſigne Religionis opus, quo Deum honoramus vel laudando, vel gratias pro beneficijs acceptis agendo, vel noua ab ipſo beneficia, tamquam omnium bonorum fonte, poſtulando. *Obſecratio*, ſeu obteſtatio per ſacra, nempe per Dei miſericordiam, per Chriſtum, per Chriſti merita, &c. ad Petitionem pertinet, neque diſtinctam orationis ſpeciem conſtituit, ſed dumtaxat cauſas concedendi allegat.

Tribus de cauſis oratio valdè ſalutaris.

Quàm autem hoc opus, ſi debito modo fiat, ſit ſalutare, conſtat ex tribus cauſis. Primò, Quia eſt ſummi meriti, cùm ad illud præſtantiſſimarum virtutū functiones concurrāt: vt fidei, ſpei, charitatis, religionis, humilitatis, gratitudinis Ad laudem enim cōcurrit fides, charitas, & religio: ad gratiarū actionem fides, charitas, & gratitudo: ad petitionē, fides, ſpes, religio, & humilitas. Itaque excepta Sacramētorum perceptione, nihil ſalubrius aut præſtātius in hac vita, quàm incūbere ſedulò orationi. Secūdo, Quia eſt veluti generali quoddā inſtrumentum ad omnia ſaluti opportuna à Deo facile obtinēda. Eſt enim, vt S. Ioānes Chryſoſtomus ait, inſtar clauis cuiuſdam, per quam omnes Dei theſauros poſſumus aperire, & ex illis accipere quidquid nobis com- *Lib. 1. De orādo Deo.*

commodum

modum videtur ad æternam salutem consequendam. Omnia enim ista oratione certissime possumus impetrare. Quod vt diligenter consideremus, & verissimum esse sciamus, Scriptura plurimis locis inculcat. Matth. 7. & Lucæ 11. Dominus ait: *Et ego dico vobis, petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit, & qui quærit inuenit, & pulsanti aperietur.* vbi sexies diuersis verbis idem repetit, vt nos certissimos reddat: & confirmat duobus exemplis pulcherrimis, nimirum amici nocte intempesta petentis panem ab amico, & filij petentis panem, vel piscem, vel ouum à parente. Deinde sic concludit: *Si ergo vos cùm sitis mali, nostis bona data* (quæ a vobis non habetis, sed aliunde accepistis) *dare filijs vestris; quanto magis Pater vester de cælo dabit Spiritum bonum petentibus se?* Idem Ioan. 14. *Quodcumq; petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam, vt glorificetur Pater in Filio.* Et statim addit, idem ferè repetens: *Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.* Marci 11. *Omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis.*

Hisce toties repetitis sententijs vult nos Dominus reddere certos, nos omnia ad salutem accommodata accepturos, si prout decet ipsum per orationem adierimus.

Ad quæ impetrãda oratio sit necessaria.

Tertio, Quia est medium ordinariè ad salutem necessarium. Nam pleraque auxilia ad salutem opportuna, per orationem nobis sunt impetranda: nempe quæ ad superandas tentationes, & ad perseuerandum in finem ordinarie sunt necessaria. Etsi enim Deus ex sua ineffabili benignitate etiam non orantibus multa sæpè auxilia præstet: tamen auxilia maiora, & singularem illam protectionem ac directionem, qua quis perseuerat in finem, & consequitur salutem, nec promisit, nec ordinariè confert nisi orantibus. Vnde Scriptura sæpè monet vt semper oremus, nimirum quantum humana conditio patitur. Ecclesiastici 18. *Non impediaris orare semper.* quasi dicat, Nullam rem, nullum officium admittas quod te impediat quò minùs possis semper orare; nimirum quantum fert humana fragilitas. Marci 13. *Videte, vigilate, & orate: nescitis enim quando tempus sit.* quo sistendi estis supremo Iudici. Luc. 18. Dominus parabola ostendit, *quòd oportet semper orare, & non deficere.* Et cap. 21. *Vigilate omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere omnia illa* (pericula salutis) *quæ futura sunt, & stare ante Filium hominis.* 2. ad Thess. 5. *Sine intermissione orate.* Ratio est, Quia Dominus vult se & sua beneficia agnosci: & nos confiteri sine eius gratia & auxilio non posse pericula salutis euadere, tentationes superare, aut salutem consequi. Itaque vult nos assiduè ad se recurrere per orationem, & hoc modo omnia salutifera impetrare.

Cur Dominus velit nos orare.

Itaque qui orationi, prout oportet, est deditus, certissimus sit, nihil eorum quæ ad salutem sunt opportuna, ex parte Dei ipsi defuturum: ac proinde certus sit se fore saluum, si ex parte sua diuinæ gratiæ per socordiam & crassam negligentiam non defuerit.

Vt rectè oremus, duo seruanda.

Porrò vt debito & conuenienti modo oremus, quædam sunt obseruanda, tum ante orationem, tum in ipsa oratione. Ante enim orationem opus est quadam præparatione, de qua Sapiens Ecclesiastici 18. *Ante orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi homo qui tentat Deum.* Tentare enim Deum censetur, qui modo ad impetrandum inepto, & qui potiùs iram, quàm beneficium meretur, impetrare contendit.

Præparatio tria postulat.

1. vt Deus ponatur ob oculos.

Fit hoc multis modis.

Eccli. 23.

Hæc præparatio tria requirit. Primò, vt Deum cum quo agendum est, ante oculos nobis ponamus, & nos in conspectu eius sistamus. Hoc autem multis modis fieri potest. Primò, Si concipiamus illum tamquam spiritum per omnia diffusum, omnia implentem & continentem, nostraque omnia clarissime intuentem & sentientem. Ipse enim vbique præsens est, *& oculi eius multo plus lucidiores sole, intuentes omnes vias hominum, & cordium arcana.* Quo sic ob oculos proposito & considerato, tamquam cum præsente, & nos intuente ac audiente, tota oratione agendum.

Secundò, Si concipiatur tamquam lux immensa intimè nobis præsens, & in corde nostro cum omnibus thesauris & donis suis, cum tota potentia, sapientia, sanctitate & bonitate sua (quibus in momento nos sanctos & beatos efficere potest) residens. Et hoc modo dirigimus totam orationem ad eum tamquam intra nos constitutum, & in fundo animæ nostræ absconditum.

Tertiò, Concipi potest sub angusta forma humana sedens in solio cælesti, circumfusus luce infinita, & infinitis Angelorum myriadibus: quo modo apparuit Danieli, & Ioanni in Apocalypsi, & Isaiæ, & alijs.

Daniel. 7.

Apoc. 5.

Isaiæ 6.

Quartò, Proponi potest ob oculos Christus Dominus in natura assumpta, vel vt pendens in cruce in monte Caluariæ, vel vt sedens ad dexteram Patris, circumfusus Angelorum & beatorum spirituum immenso exercitu; vel vt sedens in nubibus Iudex viuorum & mortuorum. His vel similibus modis Deum concipere debemus, quando seriò orare volumus, & ei sic proposito, nos animo in cælo vel in terra humillime prosternere, vt tota nostra oratio ad eum tamquam præsentem, & nos videntem & audientem dirigatur. Qui enim cum aliquo vult colloqui, debet eum habere præsentem, & tamquam cum præsente agere; alioquin sermonem ad illum non dirigit, sed in aerem loquitur. Vnde hæc consideratio præsentiæ diuinæ, in oratione est maximè necessaria, & diligentissimè procuranda. Qui in ea probe est exercitatus, non solùm magno fructu, sed etiam magna facilitate & suauitate orare potest.

2. Vt cogitemus quid cũ Deo tractaturi.

Secundo loco præparatio requirit, vt cogitemus quidnam cum Deo tractaturi simus. Sicut qui cum magno aliquo Principe acturus est, priùs cogitat quidnam debeat tractare; ita multo magis qui acturus cum Deo, antè expendere debet quid agere velit: nimirum an illum laudare, an gratias agere, an beneficia aliqua ab eo poscere; & quænam ea sint.

3. Petendũ auxilium.

Tertio loco petendum à Domino auxilium, quo dignè tantum munus præstare possimus: nimirum ea mentis eleuatione & attentione, ea reuerentia & eo affectu, quo par est creaturam cum suo Creatore colloqui. Vnde commodissimum tempus, quo maximè est mens serena & apta cõtemplationi, diligendum, omnesque aliæ cogitationes & curæ penitus excludendæ, perinde ac si cum rebus humanis tibi nihil sit commercij & solus cum Deo & Angelis eius sis in mundo.

In ipsa oratione tria seruanda.

1. Attentio ad Deum.

Hac præparatione præmissa accedendum ad ipsam orationem, quæ vt optimo modo fiat, tria postulat. Primò, Magnam attentionem ad Deum cui loquimur, quem nobis in præparatione ob oculos posuimus; quia tota oratio ad ipsum tamquam ad præsentem dirigi debet. Ex hac attentione fit, vt cum magna reuerentia preces nostras faciamus.

2. Attentio ad sensum verborum.

Secundò requirit magnam attentionem circa sensum verborum quæ pronuntiamus, præsertim cùm Psalmos, vel alias orationes iam compositas recitamus. Itaque danda est opera, vt anteà probe illa intelligamus, vel piam aliquam illorum intelligentiam perceptam habeamus. Etsi enim qui recitant Preces Canonicas, præcepto Ecclesiæ satisfaciant, & etiam opus pium ac meritorium præstent, si saltem ad Deum, cui loquuntur, attenti sint, & cum reuerentia sacra illa verba proferant, quamuis ea non intelligant: longè tamen præstantior foret oratio, si sensum illorum perciperent, & eo spiritu quo primò concepta & scripta, Deoque à Propheta sunt decantata, proferrent.

3. Excitatio affectus accommodati.

Tertiò, Vt conemur in nobis excitare, & induere illos affectus, quos oratio in singulis suis partibus exigit, quosque ipsi Auctores sacri, & viri sancti ac illuminati in decantando sentire consueuerunt. Quod vt assequamur, expedit non valdè multa orando legere, aut recitare, nec celeriter: fieri enim non potest vt oratio multùm sapiat animæ palato, dum cursim transitur. Opus est aliqua mora in considerando, vt affectus excitetur, præsertim varius pro varietate materiæ, quæ occurrit. Difficile est hoc exactè præstare in longa oratione, quia opus est multo tempore, & mens tam longo conatu non parum fatigatur. Itaque in breuiore oratione, verbi gratia in Oratione Dominica, Salutatione Angelica, in Symbolo, in vno vel altero Psalmo, in paucis Hymnis, & similibus, id omni ope conandum. Et quamuis in principio sit aliqua difficultas, vsus tamen sensim rem reddit facilem & delectabilem. Porrò singuli versiculi, immo singula penè verba sunt attentissimè consideranda, & eorum vis expendenda allatis varijs conceptibus, causis, effectis, modis, &c. Ideoque expedit singulos versiculos bis terve repetere, nec transire vlteriùs, donec eos veluti degustaueris. Quæ vt meliùs intelligantur, statuam exemplum in Oratione Dominica.

PATER

Explicatur paradigmate Orationis Dominicæ. Variæ rationes cur dicatur Pater noster.

PATER NOSTER QVI ES IN CÆLIS. Verè *Pater noster*: tu enim nos ex nihilo ad imaginem & similitudinem tuam benignissimè condidisti, tu lapsos in peccatum ab æterna morte redemisti, tu nos in filios adoptasti, tu Spiritu tuo sanctificasti, tu ad cælestem hereditatem vocasti, & prouidentia paterna nos ad illam dirigis. Tu Pater noster, Creator noster, Redemptor noster, Sanctificator noster, director noster, & largitor bonorum omnium. Hæc omnia hac Patris appellatione comprehenduntur. Conuenit hoc nomen Deo respectu nostri prout complectitur totam sanctissimam Trinitatem; omnia enim opera paternitatis in nos sunt communia toti Trinitati.

Cur dicatur esse in cælis.

QVI ES IN CÆLIS. Ibi te aperis, ibi te manifestas, ibi cognoscetis & amaris, benediceris & laudaris in sæcula sæculorum. *In cælis*; in beatissimorum spirituum mentibus, quæ omnibus cælis corporeis capaciores. Ibi fulget maiestas tua, ibi regnas & triumphas in æternum.

Quid sanctificari nomen Dei.

SANCTIFICETVR NOMEN TVVM. Sanctificetur nomen tuum (quidquid tu es & diceris) in hac extrema Regni tui parte, sanctificetur in hominibus. Omnes mortales te cognoscant, te timeant, te ament, te laudent & benedicant in sæcula. In hoc nominis tui sanctificatio est sita; hæc semper vigeat, efflorescat, & crescat vsque in finem mundi.

Regnū Dei quod sit.

ADVENIAT REGNVM TVVM. Exscindatur regnum impietatis, regnum peccati & diaboli: Regnū tuum adueniat, & omnibus dominetur. Primùm quidem Regnum fidei, spei, & charitatis, per quæ in cordibus omnium nationum regnes: deinde æternum illud Regnum beatæ visionis, in quo tu eris omnia in omnibus. Hoc Regnum non diu differatur, sed completo mox Sanctorum numero, se aperiat.

Voluntas Dei triplex.

FIAT VOLVNTAS TVA, SICVT IN CÆLO, ET IN TERRA. *Voluntas tua*; consilia tua, præcepta tua, beneplacitum tuum. Hæc triplex voluntas tua sic impleatur in terra, sicut impletur in cælo. Omnes obediant præceptis tuis, omnes pareant sanctissimis inspirationibus tuis, omnes probent beneplacitum tuum.

Panis duplex.

PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS HODIE. Panem corporalem & spiritalem, alimenta corporum & animorum. Sicut corpus cibis visibilibus, ita anima verbo tuo, doctrina & illustratione tua, & in primis pane illo diuino, *qui de cælo descendit, qui spiritus est & vita*, qui mundo vitam tribuit; corpore inquam & sanguine Filij tui. Omnem hunc panem da nobis quotidie. *Ioan. 6.*

Duplicia debita.

ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, SICVT ET NOS DIMITTIMVS DEBITORIBVS NOSTRIS. Ecce, Pater, ignosco omnibus qui me iniuria affecerunt, vel quouis modo in me peccauerunt: nihil illis mali exopto, sed benedictionem tuam & Spiritum sanctum tuum illis imprecor. Ignosce itaque & mihi quidquid in te peccaui: relaxa culpas & supplicia, debita culparum & pœnarum, quarum tibi reus sum & debitor. Hæc omnia debita remitte mihi per infinitam bonitatem & misericordiam tuam, per sanguinem & merita Christi filij tui Domini nostri.

Petitur auxilium ad vincendas tentationes.

ET NE NOS INDVCAS IN TENTATIONEM. Semper nobis adsis auxilio & protectione tua, vt nulla nos tentatio vincat, nullæ mundi vel carnis illecebræ in peccatum trahant.

SED LIBERA NOS A MALO. A malo culpæ & pœnæ, ab omnibus diaboli insidijs, & tandem ab omnibus huius vitæ malis, & transfer in Regnum tuum, vbi te summo bono æternum fruamur. AMEN. Ita fiat Domine Pater, Rex cæli & terræ: ita fiat, exaudi hæc mea vota, & imple illa secundum bonitatem & misericordiam tuam.

En specimen accuratioris modi orandi, qui mirificè & mentem illustrat, & affectum excitat, & dulcedinem in singulis partibus latentem gustare facit: multoque fortasse melius est, hoc modo semel Orationem Dominicam recitare, quam centies cursim cum parua attentione. Quòd si alicui sit iniunctum, vt ter vel quinquies recitet Orationem Dominicam, facile id præstare potest toties repetendo singulos versiculos, illique inhærendo meditatione, iuxta modum nunc explicatum. Hoc ferè modo B. Franciscus Orationem Dominicam recitare solebat, & B. Pater noster Ignatius eum modum valdè commendat in libello Exercitiorum. Nec video quæ ratio orandi possit esse præstantior. Facilè autem quibusuis alijs precationum & laudum formulis, & Psalmis, & Hymnis & versiculis accommodari potest.

CAPVT II.

Qua ratione excitanda sit fides.

OMnis commotio voluntatis sequitur ex consideratione intellectus. Vnde quò attentiùs ac perspicaciùs intellectus considerat virtutum motiua, seu rationes quibus mouetur ad operandum, eò maior excitatur affectus in voluntate. Ostendendum itaque, quænam motiua in singulis virtutibus sint consideranda. Ac primùm qua ratione excitanda sit fides.

Proponendum id circa quod fidem excitare volumus. Vt si velim excitare fidem circa mysterium Eucharistiæ, nimirum ibi verè, propriè, realiter & substantialiter præsens esse corpus & sanguinem Domini cum anima & diuinitate, atque adeò totum Christum ibi sub speciebus panis & vini delitescere. 1

Consideranda motiua & rationes, quæ persuadent id esse credendum. 2

Primò, Quia ipse Dominus accepto pane cùm gratias egisset, & benedixisset panem, expressè affirmauit, *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur*. Et accepto calice similiter dixit, *Hic est sanguis meus, qui pro vobis effundetur*: adeò vt clarioribus verbis id exprimi non potuerit. Neque vllum est aliud fidei mysterium, quod clarius in Scripturis habeatur expressum. Vnde si decepti sumus, ipse decepit nos: quod blasphemum est vel cogitare. *Matth. 26. Marci 14. Luc. 22. 1. Cor. 11.*

Secundò; Quia idipsum tenet & docet & semper docuit Ecclesia, quæ est *columna & firmamentum veritatis*: quæ est *sponsa Christi*, eius *corpus mysticum*, & *Regnum*: quæ regitur spiritu Christi: quæ semper stabit, nec vllis inferorum & hæreticorum machinis euertetur: quæ si vel in vno articulo erraret, corruit penitus, nec quidquam ampliùs ei credendum. *1. Tim. 3. Ioan. 3. Apoc. 18. & 21. 1. Cor. 12. Matth. 16.*

Tertiò, Quia id omnibus sæculis ab initio nascentis Ecclesiæ Christi ab omnibus Catholicis creditum, & à Patribus traditum, & in Ecclesia pro tali vsurpatum & sumptū, vt facilè ex testimonijs Patrum & Doctorum, qui singulis sæculis vixerunt & scripserunt, ostendi potest.

Quartò, Quia hanc doctrinam tenuerunt omnes qui sanctitate & miraculis in Ecclesia illustres extiterunt: vt patet singula sæcula percurrenti. Immo quò quisque sanctior, & miraculis clarior, eò maiore deuotione hoc Sacramentum est prosecutus: vt sanctus Dominicus, Franciscus, Bernardus, Cælestinus, Norbertus, Xauerius, Ignatius, Vicentius Ferrerius, Franciscus à Paula, & alij innumeri. Si isti errarunt, consequens est vt sanctitate & miraculis clarissimi fuerint idololatræ. Si idololatræ, quomodo sancti? quomodo Deus illos miraculis claros, & omnibus imitandos proposuit?

Quintò, Quod hæc ipsa doctrina innumeris miraculis sit confirmata, quæ occasione huius Sacramenti contigerunt. Fieri autem nulla ratione potest, vt in confirmationem doctrinæ falsæ & perniciosæ vera miracula fiant; quia Deus non potest falsitatem & impietatem confirmare.

Sextò, Quia hæc doctrina ita per decem prima sæcula, nempe vsque ad annum 1050. fuerit ab omnibus ita recepta, vt nullus etiam hæreticus publicè illam oppugnare ausus fuerit. Et cùm Berengarius circa id tempus contrarium tradere cœpisset, mox eius sententia ipso viuo in quinque Concilijs fuit damnata: & ipsemet eam ter abiurauit, & tandem in fide Catholica cum magna pœnitudine sui erroris obijt.

Septimò, Considerandum quales sint qui hanc doctrinam oppugnant: nempe homines vita infames, superbi, contumeliosi, impuri, multis alijs nefandis erroribus obnoxij. Quis credat, Deum illis potiùs quàm viris sanctissimis, humillimis, castissimis, modestissimis veritatem

rem patefecisse? Insanum est hoc existimare.

Octauò, Quòd præcipua ratio, qua hæretici hoc mysterium oppugnant, sit, quòd hoc videatur impossibile. Sed multa alia nobis credenda sunt, quæ humano iudicio videri possint impossibilia. Alioquin explicent nobis, quomodo Deus ex nihilo fecit mundum, quomodo Deus est trinus personis, essentia vnus. Quomodo Filius factus est homo. Quomodo si Filius vere est Deus & homo, non etiam Pater, & Spiritus sanctus sit homo. Quomodo Christus natus est clauso vtero, & quomodo resurrexit clauso sepulchro: quomodo fiet resurrectio carnis. Quomodo impij in suis corporibus æterno cruciabuntur igne, nec cõsumentur: & alia huius generis; quæ si humana ratione expendantur, planè videbuntur impossibilia.

Nonò, Consideranda debilitas nostri intellectus, qui est infimus inter omnes intellectus creatos, & ita debilis, vt nullam rem corporalem, quantumuis familiarem, clarè & distinctè, qualis secundùm speciem suam sit, cognoscere possit. Immo nullus est sapientum huius mundi, qui vel centesimam partem secretorum, quæ latent in vna formica, vel musca (vt mihi facile esset ostendere) possit inuestigare. Quòd si in rebus infimis ita cæcutimus; quanto magis in summis, & diuinis nostram cæcitatem & ignorãtiam fateri debemus, & omne iudicium nostrum Deo & Ecclesiæ humiliter subijcere?

3 His omnibus consideratis, perspicuum est, hanc doctrinam firmiter credendam tamquam à Deo traditam & confirmatam, idque ea firmitate qua par est supremæ & diuinæ auctoritati credi. Itaque statuam mecum illam firmissimè credere, & potiùs mortem oppetere, quàm vllo modo de ea velle dubitare, ne diuinæ auctoritati sim iniurius. Digna quidem est diuina auctoritas cui infinita firmitate credatur: verùm quia id præstare non possumus, postulat vt omni qua possumus firmitate, diuina gratia adiuti, ei credamus, omnem sensum & intelligẽtiam nostram in obsequium fidei captiuantes.

Simili modo poterimus excitare fidem circa reliquos fidei nostræ articulos, cõsiderando rationes & motiua, quæ illos creditu dignos faciunt: & diuinæ auctoritatis magnitudinem, propter quam firmissimè credi debent.

CAPVT III.

Quo modo excitanda spes remissionis peccatorum, & salutis obtinendæ?

CONsiderandum Primò, Quòd Deus ex nihilo nos ad imaginem suam creauerit, non vt damnaret, sed vt saluaret, & gloriæ suæ participes faceret. Bonum enim est sui communicatiuum, & summi boni est, summe se cõmunicare.

Secundò, Quòd cùm lapsi essemus in peccatum & perditionem, Filium suum miserit, vt natura nostra assumpta pro nobis satisfaceret, nos redimeret, & ex inimicis amicos Dei, & filios, & Regni cælestis heredes efficeret. *Sic*
Ioan. 3. *enim Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in illum non pereat, sed habeat vitam æternam.*

Tertiò, Si Deus cùm adhuc essemus inimici, nos ita dilexit, vt voluerit pro nobis mortem subire: quanto magis nunc, cùm ei seruire & placere cupimus, nos saluare desi-
Rom. 5. derat, cùm ad hoc morte non sit ampliùs opus? *Si enim*, inquit Apostolus, *cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filij eius: multò magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius.*

1. Tim. 2. Quartò, *Deum velle omnes homines saluos fieri*, vt expressè Apostolus affirmat. Immo certum est, omnibus hominibus, præsertim fidelibus, ex parte Dei dari auxilium sufficiens, quo salutem consequi possint, si velint cooperari, vt ex Concilio Arausicano can.25. & ex Tridentino sess.6. cap.13. colligitur.

Quintò, Misericordiam Dei & meritum Christi esse infinities maiora quàm sit grauitas peccatorum totius mundi: omniaque omnium hominum peccata ad misericordiam Dei, & meritum Christi, esse instar guttæ aquæ ad immensum ignem. Quàm facile immensus ignis consumit guttam aquæ tam facile Dei misericordia & Christi meritum absumerent omnia mundi peccata, si homines ex parte sua se disponerent, & de illis dolerent. Vnde etiamsi tu tam multa & grauia peccata commisisses, quàm omnes simul homines commiserunt; si ex animo dolores quòd diuinam Maiestatem per illa offenderis, & seriò statuentes in posterum abstinere, in momento per Christi meritum omnia delerentur, & filius Dei, heresque Regni cælestis constituereris.

Sextò, Considerandum quàm innumerabiles, & quàm graues peccatores sint misericordiam & salutem omnibus sæculis consecuti: quare non dubites te etiam consequi posse.

Ex his & similibus considerationibus magnam in me spem salutis excitabo.

CAPVT IV.

Quo modo excitanda charitas in Deum.

COnsideranda hic Dei in nos charitas, & beneficia plurima maximaque.

Primò, Quod nos ex nihilo ad imaginem & similitudinem suam creauerit, ac proinde capaces beatitudinis suæ, Gen. 1.
omniumque bonorum suorum fecerit.

Secundò, Quòd cælum & terram, solem, lunam, stellas, Gen. 1.
& elementa, & omnem naturam corpoream nostra causa condiderit, & nostra causa conseruet, gubernet ac moueat; & omnia nasci & crescere faciat. Et quòd beatissimos il- Heb. 1.
los spiritus ad nostram custodiam, directionem & opem deputauerit.

Tertiò, Quòd perditos ab æterna morte & incendijs in- Ioan. 3.
ferorum sempiternis redemerit, & inimicos in gratiam re- Rom. 5.
ceperit.

Quartò, Quòd non solùm redemerit, sed etiam in filios Rom. 8.
adoptauerit, & Spiritu sancto donauerit, & cælestis regni heredes fecerit.

Quintò, Quòd corpus & sanguinem suum nobis in ali- Ioan. 6.
mentum vitæ æternæ reliquerit. Matth. 26.

Sextò, Considerandum quàm miris modis, quantis la- Mar. 14.
boribus, cruciatibus, nostra natura assumpta, hæc perfe- 1. Cor. 11.
cerit: quàm multa indigna & acerba sit passus nostra causa.

Septimò, Quòd infinitum meritorum suorum thesau- Ioan. 5.
rum nobis in Sacramentis reliquerit, per quem quoties cõtingeret labi, possemus restitui & reconciliari, & auxilium ad rectè viuendum obtinere.

Octauò, Consideranda mihi sunt beneficia, quæ in me peculiariter contulit: vt quòd non fecerit nasci inter Turcas vel hæreticos, neque eo tempore, quo lux Euangelica nondum erat patefacta: sed tempore gratiæ, & inter Christianos, vt in vera Religione & pietate possem institui. Quòd ab innumeris peccatorum & æternæ damnationis periculis eripuerit, quibus alij perierunt: quòd ab hæresi & seductoribus, quibus plenus est mundus, seruauerit: quòd toties peccantem benignè sustinuerit, & in gratiam receperit. Quis vmquam Princeps, quantumuis clemens, subditum septies rerum, septies in gratiam rece-
pit? At Deus non septies, sed centies & millies peccan- Matth. 18.
tes, toties rursum in gratiam recipit, & amicos ad filios, & heredes efficit.

Nonò denique, Quòd tota Dei cura, cogitatio & molitio circa nos & circa creaturas omnes non aliò tendat, quã vt nos & æternam salutem consequamur.

Itaque si Deus, si summa illa Maiestas ita me dilexit, tam multa, tam magna, tam mirabilia in me beneficia contulit, tam indigna & acerba pro me pertulit, tanta beni- 1. Ioan. 4.
gnitate assidue erga me vtitur; perpendam quantum ego vicissim illi amorem, quantum obsequium & obedientiam debeam. Sane etiamsi millies pro eius gloria possem sanguinem fundere, & mille annis maximos labores subire, ne millesimam quidem partẽ vel vnius beneficij possem compensare; quia singula eius beneficia sunt infinitæ æstimationis, & infinitum amorem & obsequium à nobis postularent, si præstare possemus. Verùm quia id possumus, statuam firmiter præstare id quod facile possum, & quo diuina bonitas est contenta: nempe omnia eius præcepta omni cura seruare, ita vt potiùs mortem velim subire, quam

aliquod

aliquod ex illis violare. Deinde totam vitam meam ipsius obsequio addicere, vt omnes meæ cogitationes & actiones ad ipsius gloriam dirigantur.

CAPVT V.

Quo modo excitanda contritio de peccatis?

Contritio duo postulat; nempe dolorem de peccatis, quòd diuinam Maiestatem offenderimus; & propositum serium emendationis, vt ei placeamus. Itaq; consideranda hic sunt beneficia diuina in nos collata, & nostra vicissim in Deum ingratitudo. *Concil. Trident. Sess. 14. c. 4.*

Beneficia considerari poterunt modo suprà declarato. Sed inprimis expendendus est admirabilis ille amor, quo me ita dilexit, vt naturam meam assumere, & in ea tantos labores & dolores sustinere, tam acerba & indigna perpeti voluerit, idque eo tantùm fine, vt me a peccatis & morte æterna liberaret, Deique filium, & regni heredem constitueret. Hæc vbi benè perpensa fuerint, considerandum è contrario, quàm parum tanto amori tantisque beneficijs responderim: *Ioan. 3.*

1 Quòd gratias ei, vt par est, non egerim.

2 Quòd rarò de eius in me amore & immensis beneficijs cogitauerim, quod magnæ ingratitudinis est signum.

3 Quòd eius amorem & amicitiam, omnia eius beneficia, omnia promissa, omnes labores, sanguinem, passionem, & crucem nihili penderim, contempserim, & proculcarim, malens pro re caduca & vilissima adhærere eius hosti, quàm ipsi; sequi consilia hostis, quàm parere illius mandatis: quod infinitæ ingratitudinis & amentiæ est.

4 Quod non solùm amorem eius & beneficia nihili fecerim & contempserim, sed etiam eius Maiestatem plurimis modis grauissimè offenderim, & innumera illi mala pro infinitis bonis in me collatis rependerim.

5 Denique quòd nullus vnquam hominum tam ingratus extiterit suo Regi & benefactori, quàm ego ingratus extiti meo Conditori & Redemptori.

Quibus omnibus ante oculos positis, & probè ponderatis, suffundar pudore, & excitabo in me maximum dolorem propter tantam ingratitudinem, & iniuriam in tantam Maiestatem & benefactorem. Deinde proponam seriam vitæ emendationem, peccata mea confiteri, pœnitentiam agere, omnia eius præcepta accurate seruare, & omnes meas cogitationes, studia, conatus, vitamque totam eius obsequio & gloriæ impendere.

CAPVT VI.

Quomodo excitandus humilitatis affectus.

1 Considera corporis tui conditionem, quàm vile, quàm fragile, quam luteum, quot morbis & doloribus obnoxium, quot frustulis compactum; quantis fordibus instar latrinarum oppletum. Denique vbi anima recesserit, nihil humano corpore fœdius, nihil horribilius. *Iob 14.*

2 Conditionem animæ, quæ statim vt corpore infertur, peccato inquinatur, & diaboli serua efficitur. Cuius intellectus ad ea quæ sunt salutis, per se est cæcus; ad res naturales adeò debilis & obscurus, vt nullam earum perfecte cognoscere possit. Et quamuis mille annis ad hoc incumberet; ne centesimam quidem partem latentis in ea veritatis assequeretur. Cuius memoria angusta, infida, labilis, confusa: cuius voluntas a cælestibus auersa, ad terrena inclinata, corporis voluptatibus dedita, denique ad omne malum propensa, ad omne bonum languida: & ita fragilis, vt minima occasione millies labatur. Tanta quoque est debilitas harum trium facultatum, vt modico vapore vel humore cerebri possit earum vsus impediri, vel plane peruerti: vt in amentibus, phreneticis, maniacis, ebrijs cernimus. *Iob 14. Ephes. 2.*

3 Considera quot quantisque peccatis sis vel fueris obnoxius: quorum quodlibet te fecit inimicum Dei, mancipium diaboli, & heredem inferni, denique omnibus supplicijs & contumelijs dignissimum. Itaque cogita te coram Deo & Angelis sanctis dignum, quem nemo amet, nemo honoret, nemo iuuet, aut humaniter tractet; sed quem omnes contemnant, conspuant, exterminent, & omnibus contumelijs afficiant: imò contra quem omnis creatura insurgat, iniuriam sui Conditoris vindicatura. Hæc omnia meretur omnis qui mortifero peccato se contaminat, & insuper æternum ignem, & æternam ignominiam. Cogita, nihil posse esse vel cogitari vilius, ignobilius, contemptibilius, magisque dignum omni contemptu, dedecore, probro, supplicio, quam sit peccator. *Rom. 2.*

4 Considera te ex te nihil boni habere, sed omne bonum, quod in te est, siue naturale siue supernaturale, esse Dei, & ex Deo: & idcircò ob illa bona non tibi, sed Deo gloriam, laudem & honorem deberi. *1. Cor. 4.*

5 Considera quanta vanitas sit, extollere se ratione formæ corporis, quæ & res infima est, & instar floris marcescit: vel ratione roboris, quod in tauris & equis longè maius: vel ratione opum, quæ fluxæ, infimæ, extra nos; Verè nempe rubra vel candida: vel ratione nobilitatis, quæ in hominum apprehensione consistit, nec quidquam boni in homine ponit; nec apud Deum & Angelos eius æstimatur, & peccato penitus obruitur, omniq. ignominia digna efficitur: vel ratione potestatis Regiæ, quæ nihil boni in homine statuit, sed infinitas curas & molestias secum trahit, magisq. onerat quam ornat; præsertim cùm obnoxium reddendæ rationi apud supremum Iudicem de subditorum factis, & innumeris negotijs constituat: vel de sapientia, quæ in mortalibus adeò exigua; in dæmonibus millecuplo maior: vel de perfectione virtutis, cùm simus adeò imperfecti in omni virtutum officio, & adeò fragiles, vt vel sponte nostra, vel minimo tentationis impulsu sæpè labamur. *Eccl. 1. Sap. 6.*

6 Quibus omnibus benè perpensis, statues tecum, Primò, Vt in posterum te non magnipendas, nec magnis honoribus dignum ducas, sed agnoscas vilitatem & indignitatem tuam. Secundò, Vt non appetas videri & magni æstimari ab hominibus. Tertiò, Vt si aliquod dedecus obuenerit, aliqua ignominia irrogata fuerit, accipias id de manu Domini peccata tua castigantis; & cogites te multo maiore ignominia & infamia dignum, vt qui toties æternam extremamq. ignominiam & afflictionem merueris. Quartò, Vt optes ipse contumeliam pati, tum quia propter peccata tua dignus es, tum quia Dominus tua causa contumelias maximas sustinuit, cui te conuenit assimilari, si aliquando cum illo cupis regnare. *Si tamen compatimur, & conglorificabimur.* Quintò, Vt semper in me considerem meas imperfectiones, & quales sint ex meis in proximis vero ea quæ sunt perfectionis, & quales sint ea Dei: vt hac ratione in animo meo me omnibus postponam, & deteriorem æstimem, & omnes me præstantiores ducam. Hoc modo S. Franciscus censebat se omnibus mortalibus peiorem. *Rom. 8.*

CAPVT VII.

Quomodo excitanda patientia.

1 Considerandum exemplum Domini nostri, quem Deus Pater, vt daret nobis patientiæ & humilitatis exemplum, crucem subire, & crucem subire voluit. Cogita, si ipse Dei Filius tam multa acerba, indigna, & ignominiosa tuæ salutis causa perpessus est; quid pro tua salute perferre non debeas. *Si Christum oportebat* nostra causa *pati, & ita intrare in gloriam suam*: cur nos quoque non patiamur, si in eamdem gloriam intrare volumus? *Luc. 24.*

2 Considera exempla Sanctorum. Nullus enim est qui multa & grauia non sit perpessus: plurimi enim sustinuerunt carceres, exilia, bonorum direptionem, seruitutem, damnationem in metalla, famem, sitim, nuditatem, morbos; plurimi etiam fidiculas, catastas, flagella, scorpiones, vngulas ferreas, candentes laminas, craticulas, sartagines, lentos ignes, ictus lapidum, laniatus ferarum, distractiones membrorum, & mille alia tormentorum genera tolerarunt: ad quæ omnia quæ nos patimur, ludus sunt & iocus. Perpende etiam labores & austeritatem vitæ plurimorū Monachorum & Eremitarum, vt Pauli, Antonij, Hilarionis, Hieronymi, *Hebr. 11.*

Hieronymi, Simeonis Stylitæ, Danielis Stylitæ, Benedicti, Dominici Loricati, Romualdi, Bernardi, Guilielmi, Brunonis, Dominicis, Francisci Assisij, Francisci a Paula, Francisci Xauerij, & aliorum innumerabilium. Omnibus infixum animo manebat illud Apostoli, *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.* Act.14.

3 Rom.8. Perpende illam Apostoli sententiam: *Non sunt condigna passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis.* Etiamsi mille annis pro vita æterna nobis esset laborandum, & omnia Martyrum torméta sustinenda, hoc totum ad illam gloriam, & ad illa sempiterna gaudia perinde esset, ac si quis pro Monarchia orbis obtinenda offerret vnum quadrantem, vel modicum vnius horæ laborem. Immo illud esset longe minus; quia temporanei laboris ad æternam mercedem nulla est proportio.

4 Conc. Trid. sess.14. c.9. Considera quantas vtilitates afflictio secum adferat. Primò, Satisfacit pro peccatis, seu pœnis grauissimis, quæ peccatis debentur, & igne purgatorio essent luandæ. Modica paucorum dierum tribulatio patienter tolerata, sæpè est tanti apud Deum, quanti perpessio ignis purgatorij multorum annorum. Secundò, Purgat animam à peccatorum sordibus, nempe à maculis & affectibus peccatorum. Sicut enim aurum purgatur igne, & probatissimum redditur: ita iustus in camino tribulationis. Tribulatio enim mentem excitat, vt ad Deum confugiat, & ab eo opem flagitet: quam vt impetret, dolet de peccatis, ob quæ plerumque afflictiones immittuntur, proponit vitæ emendationem, deserit pristinas nugas, & serio se ad Deum conuertit. Denique sensim cognoscit vanitatem huius mundi, & incipit suspirare ad cælestia. Contra prosperitas facit nos obliuisci Dei & rerum cælestium, & plurimis peccatis inuoluit; iuxta illud Moysis Deuteron. 32. *Incrassatus est dilectus & recalcitrauit, incrassatus, impinguatus, dilatatus: dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo.* Tertio, Tribulatio probat hominem, tum quia ostendit qualis sit, tum quia dat occasionem perfectæ virtutis. Si enim in afflictione constitutus perseueres firmus in obsequio Dei, omnia patienter de manu eius accipiens; signum est te solida virtute præditum, & perfectum esse Christianum. Hoc sensu Iacobi 1. dicitur: *Patientia opus perfectum habet.* Si verò fueris impatiens, proximis mala imprecando, contra Deum murmurando, viam iustitię deserendo, voluptatibus & vitijs te addicendo, ad hæreticorum & atheorum castra transeundo; signum est te anteà quoque parum in virtute solidum extitisse. Hoc sensu dicitur Prouerb. 17. *Sicut igne probatur argentum & aurum in camino, ita corda probat Dominus.* Quartò, Facit nos Christo similes, qui in hac vita maximas omnis generis afflictiones sustinuit. Quòd si Christo similes fuerimus in afflictionibus, similes quoque erimus in gloria. Rom.8. *Si compatimur, & conregnabimus.* 1.Pet.4. *Si Christi passionibus communicaueritis, in reuelatione gloriæ eius gaudebitis exultantes.* Etsi tribulatio per se non sit amabilis, tamen quia nos configurat & similes facit Christo, valdè amabilis redditur, præsertim accedente tanto fructu. Quintò, Facit hominem beatum in hac vita propter certissimam spem vitæ æternæ. Iac.1. Vnde Iacobus Apostolus ait: *Omne gaudium existimate fratres, cum in varias tentationes* (id est tribulationes) *incideritis.* Et infrà: *Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quàm repromisit Deus diligentibus se.*

5 2.Cor.4. Considera illam sententiam Apostoli: *Id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* Expende singulas antitheses. Tribulatio est momentanea, sed gloria qua compensatur est æterna: tribulatio est leuis, sed gloriæ pondus immensum: tribulatio in terris, sed gloria in sublimitate inter Angelos. Quis non amplectatur amarusculam potionem, quæ æternam confert sanitatem & vigorem?

6 Considera, non posse tibi tot obuenire afflictionis vel hominum malignitate, vel alia ratione, quin millecuplo amplius merearis. Cum enim vel vnicum peccatum mortiferum mereatur pœnam ignis sempiternam; multo magis meretur omnes huius vitæ afflictiones. Quòd si putes te numquam mortifere peccasse (quamquam id nõ facilè sibi quis persuadere debeat) scias tamen quotidiana peccata huiusmodi afflictiones, & longe maiores mereri. Itaque quidquid tibi acciderit calamitatum, accipe de manu Domini cum gratiarũ actione; & cogita te longè maiora promeritum, ac proinde benigne & clementer tecum agi, vt leui & breui afflictione redimas æternam.

7 Considera, tribulationem esse signum diuini amoris. Quia enim te Deus amat, vult te hic purgare & expolire, & tamquam lapidé viuum aptare supernæ ciuitati. Prou.3. *Quem enim diligit Dominus castigat: flagellat autem omnem filium quem suscipit.* Hebr.12. Inimicos verò suos, qui æterno reseruantur igni, permittit hic prosperis rebus vti & abuti.

8 Considera, si impatiens fueris, te omnem fructum quem ex tribulatione capere poteras, perdere; & sensum mali per impatientiam non mitigari, sed exasperari: per patientiam verò non solum mitigari, sed tantam sæpe consolationem infundi, vt malum vix sentiatur, vel etiam penitus obruatur.

His perpensis, statues tecùm omnia quæ tibi acciderint, accipere de manu Domini, cogitando millecuplo plura & grauiora te promeritum. Secundò statues, non solum illa patienter, sed etiam cum gaudio ferre, cum tanta bona per tribulationem tibi sint obuentura.

CAPVT VIII.

Quo modo excitandum temperantiæ studium.

COnsidera quanta bona secum temperantia ferat; & quanta mala intemperantia.

1 Temperantia præstat corpus sanum, vegetum, agile, ad omnes suos motus expeditum, & omnia pæne morborum genera pellit. Nam omnes ferè morbi ex intemperantia proueniunt.

2 Præstat longæuitatem, vt innumeris exemplis eorũ, qui in summa abstinentia diutissimè vixerunt, ostendi potest. Cum enim excludat morbos, quibus vita plerumque ante tempus succidi solet, facit vt vita producatur, donec exhausto calore natiuo, & humore primigenio, per se instar lucernæ extinguatur. Hinc Scriptura Ecclesiastici 37. *Qui abstinens est, adijciet vitam.*

3 Præstat vigorem sensibus externis, qui abundantia cibi potusque obtundi solent.

4 Mitigat animi passiones, præsertim iracundiam & melancholiam, sed super omnia tentationes carnis, nec vllum post gratiam diuinam est efficacius aduersus eas remedium. Vnde illustres quique Sanctorum maximè præsidio temperantiæ & ieiunij in hoc prælio vsi sunt, & victores extiterunt.

5 Mentem reddit expeditam & alacrem ad omnes suas functiones; ad orationem, meditationem, studia, conciones, ad danda consilia, & quæuis negotia tractanda: deniq; facit idoneam diuinis illustrationibus excipiendis.

Intemperantia horum omnium præstat contraria. Perpende itaque: quam turpe sit, quantæque fatuitatis, ob modicam gulæ voluptatem tanta bona perdere; & tantis malis se exponere: & statue tecum sanctam sobrietatem perpetuo colere.

CAPVT IX.

Ad contemptum mundi.

1 1.Ioan.2. PErpende illam sententiam S. Ioannis: *Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo: quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* Caue ergo ne diligas mundum: quia si illum diligas, charitas Patris te deseret, & concupiscentia carnis, vel concupiscentia oculorum, vel superbia vitæ, vel hæc tria simul te apprehendent & occupabunt.

2 Considera quàm parua sint & momentanea, quæ mundus suis amatoribus promittit; & quam magna & solida quæ Christus Dominus. Promittit mundus diuitias, honores, voluptates. Diuitiæ consistunt in auro & argento, in fundis, in pecoribus, in domibus, & varia supellectile. Hæc omnia terra sunt, vel e terra orta, & in terram to-

soluenda; neque eorum abundantia ad corporis vel animi bonam constitutionem iuuat. Honores consistunt in magnis officijs, dignitatibus, titulis, præfecturis, Magistratibus, quæ nec corpus benè afficiunt, nec animum meliorem reddunt. Voluptates sunt blandæ quædam sensuum titillationes nobis cum brutis animantibus communes raptim transeuntes.

3 Considera quanta mala & incommoda hæc secum ferant. Ac primum quantis laboribus, curis, molestijs diuitiæ acquirantur, & acquisitæ conseruentur. Semper animus est sollicitus & intentus, semper anxius & inquietus. Quantis animæ & corporis periculis studiosi opum expositi. Quam innumera peccata in acquirendo committantur; quam innumera in eorum vsu. Nullum enim est flagitium quod homines ditescere volentes non committant: nullum est cuius perpetrandi diuitiæ iam obtentæ non præbeant facultatem & ausum.

4 Perpende illam Domini sententiam: *Væ vobis diuitibus, qui hic habetis consolationem vestram.* Et alibi: *Amen dico vobis, facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum.* Quibus verbis ingens periculum damnationis ex diuitijs denuntiat. Item illam sententiam Apostoli: *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas.* Quæ sententiæ si rectè expendantur, abundè sufficiunt ad diuitiarum contemptum.

Luc.6. Matth. 19. Mar.10. Luc.18. 1.Tim.6.

5 Considera quod ad honores attinet, Primò, Quantas curas secum deferant, quantas anxietates, indignationes, æmulationes, tum vt acquirantur, tum vt conseruentur. Numquam animus est quietus: semper enim nouæ occurrunt occasiones vel timendi, vel indignandi, vel vindicandi, vel appetendi & sollicitandi; vt nullum mare sit magis instabile, aut maioribus agitetur motibus, quàm animus hominis ambitiosi. Secundo, Quod magni honores magnis quoque oneribus sint coniuncti, ac proinde magnos etiam & assiduos labores postulent, vt muneri satisfiat. Nullum munus laboriosius, quam munus Regum & Principum. Tertiò, Quòd quo honores sunt maiores; eo grauiorem esse culpam, si quid peccetur, tum propter exemplum, tum quia si quid iniqui statuatur, læsio ad plures pertingit. Hinc Sapientiæ 6 dicitur: *Potentes potenter tormenta patientur.* Quarto, Quòd Superiores non solum de factis suis, sed etiam de factis suorum subditorum reddituri sint rationem apud magnum Dei tribunal. Quinto, Quod in magnis honoribus magna sit peccandi licentia & impunitas, magna potestas & facilitas exequendi, magna monitorum inopia, magna adulatorum copia; quo fit sæpè vt & grauiter peccetur, & rarius sequatur emendatio, nisi magnus Dei timor animum possideat. Sextò, Quòd multiplex cura quæ magnos honores comitatur, ita omnes cogitationes hominis sibi vindicet, vt vix vmquam serio de ijs, quæ ad suam salutem & statum futuræ vitæ pertinent, cogitare possit. Quo fit vt totus æternitatis fructus, ob quem nobis tres illæ nobilissimæ facultates, intellectus, memoria, voluntas datæ sunt a Deo, vel maxima pars nobis pereat. Quidquid enim ad vitam æternam non conducit, quantumuis videatur magnum & splendidum, nullius est momenti.

6 Quod ad voluptates attinet, considera Primò, Quàm viles sint res, de quibus homines gaudent, & ex quibus voluptatem capiunt; qualia sunt conuiuia, sympofia, spectacula, venerea, pulchræ vestes, ludus, ioci, turpiloquia, & similia; quæ omnia indigna animo generoso, nedum Christiano & æternitatis candidato. Secundò, Quanta incommoda & damna inferat voluptas. Nam corpus eneruat, & plurimis morbis subijcit: animum brutescere facit, rationis lumen extinguit, totum hominem vilem & contemptibilem reddit, & ad innumera peccata impellit. Nullum enim est flagitium, nulla turpitudo, quæ voluptatis causa non suscipiatur. Denique *nullus virtuti locus est in voluptatis regno.* Præterea quantis mœroribus & aculeis animorum, voluptates sæculi permixtæ; quia inter voluptates sæpe conscientia pungit, & ijs transactis mœrorem infert, & sæuo flagello miseram animam affligit.

7 Considera quanto excellentiores & puriores sint voluptates seruorum Dei. Semper enim sunt læti, semper alacres: nihil est quod animum interius excruciet. Immo ipse dolor de peccatis & imperfectionibus cælesti consolatione plenus. Centuplo maiorem voluptatem percipiunt ex rerum cælestium consideratione, & spe certissima bonorum futurorum, quam sæculares homines ex conuiuijs & rebus venereis, &c.

8 Considera quanta in sæculo sint pericula salutis ratione sociorum, & hominum quibuscum versandum; ratione conuiuiorum, symposiorum, amicitiarum, inimicitiarum, rixarum fortuitarum, & aliorum euentuum, quibus infinita multitudo hominum perit, & æternæ salutis damnum facit.

9 Perpende, si à Domino consilium peteres, vtrùm tibi sæculum sit deserendum, an sequendum? quid tibi consilij esset daturus, quidnam ipse Spiritus sanctus in Scripturis suadeat? quid Apostoli, & omnes verè Spiritu Dei pleni? Rursus cogita quid te velles fecisse, si nunc tibi moriendum esset; & coram supremo tribunali (æternam sententiam excepturus) comparendum. Magnæ insipientiæ est, modo non amplecti, quod tunc omnibus votis optabimus nos amplexos.

CAPVT X.

Vt Deum semper habeamus præsentem.

1 Cogita Deum esse spiritum subtilissimum, potentissimum, viuacissimum, per omnia diffusum, omnia penetrantem, omnibus intime præsentem.

Ioan.1. Sap.1. Ierem.23.

2 Cogita, hunc immensum spiritum esse intimè præsentē cordi tuo, & ibi in fundo animæ delitescere cum tota potētia, sapientia, sanctitate, maiestate & beatitudine sua, & cum infinitis opibus & bonis, quæ in thesauris sapientiæ & potentiæ illius sunt recondita. Ipsum posse in momento te beatum facere, vnam scintillam luminis gloriosi communicando. Posse quoque, si ipsum offenderis, subito perdere, & æternis ignibus tradere.

Ephes.4.

3 Cogita, eius oculos millecuplò lucidiores sole intueri omnes tuas cogitationes, omnes intentiones, omnes affectus, omnia opera interna & externa: denique omnia nuda & aperta esse oculis eius.

Sap.1. Eccl.23. Heb.4.

4 Perpende quomodo sit in rebus omnibus; & in primis in te ipso per essentiam, per potētiam, & per inspectionem. *Per essentiam*, quia eius essentia ratione suæ immensitatis, cum omnibus bonis suis vbique est præsens, tamquam intimum fundamentum & sustentaculum rerum. *Per potentiam:* quia vbique & in omnibus operatur, omnia creando, formando, conseruando, sustentando, regendo: quæ operatio si cessaret, omnia in nihilum euanescerent. *Per inspectionem:* quia omnia clarissime intuetur, & peruidet omnes hominum cogitationes, affectus, consilia, & omnia cordium arcana.

Ierem.23. Sap.1. Act.17. Ioan.5. Hebr.4. Eccl.23.

5 Considera, naturam tuam & omnia bona tua ab ipso assidue pendere, & quasi assidue creari; & singulis momentis totum quod es, & quod habes, te ab ipso debere accipere, ita vt singulis momentis totum sit veluti nouum beneficium. Non enim sufficit semel accepisse, sicut in beneficijs quæ ab hominibus dantur: sed continuo accipere debemus, & ipse assiduè donare: alioquin si ipse vel ad momentum cesset à donando, beneficium euanescet. Sicut enim si sol non assidue lumen suum nobis communicaret, sed vel ad momentum vim suam cohiberet, omnia repentè essent in tenebris: ita si ipse vel ad momentum beneficum influxum suum retraheret, omnia in nihilum conciderent.

Heb.1. Coloss.2.

6 Cum semper in conspectu tantæ Maiestatis versemur, perpende quanta reuerentia & humilitate in omnibus nos gerere debeamus, & quanta cura nobis adhibenda, ne quid à nobis interius in corde, vel exterius in opere committatur, quod ipsum possit offendere. Si enim, cum in conspectu alicuius Principis, cui tamen naturæ conditione pares sumus, versamur, reuerenter nos gerimus, & sedulo cauemus, ne quid agamus quod ipsi displiceat: multo magis id nobis curandum est in cōspectu tantæ Maiestatis, ad quam comparati sumus instar nihili.

Heb.4. Gen.18. Psal.2.

7 Perpende quantæ impudentiæ & audaciæ, sit aude-

te in

Sap. 1. re in conſpectu tantæ Maieſtatis peccare. Si enim in con-
Pſal. 9. ſpectu Principis minitantis mortem aliquis præceptũ Prin
Rom. 2. cipis violaret, cenſeretur illum contemnere, & grauem in-
iuriam illi irrogare; ac proinde morte digniſſimus: multo
magis qui in præſentia & conſpectu infinitæ illius Maie-
ſtatis fulmen æternæ damnationis comminantis audet
peccare, cenſetur eius Maieſtatem & minas omnes con-
temnere, & æterna morte dignus eſt.

8 Statue te quotidie ſingulari ſtudio in conſpectu illius
Maieſtatis, omnibus alijs cogitationibus ſemotis, perinde
ac ſi præter te & Deum nihil eſſet in mundo. Reuela illi
viam tuam, allega tuas miſerias, & pericula ſalutis, quibus
in hac vita expoſitus: & poſce ſuppliciter opem, protectio-
nem, & directioοem in omnibus vijs & operibus tuis, vt
in omnibus ita te regat & dirigat, ſicut nouit expedire ſalu
ti tuæ & gloriæ ſuæ.

CAPVT XI.

Ad excitandum deſiderium cæleſtis patriæ.

1 COoſidera loci amœnitatem & pulchritudinem in quo
Apoc. 21. Iuſti ſemper erunt; qui tantum omnia huius mundi
Pſal. 83. palatia ſuperat, quantum cæleſtia terrenis præſtantiora sũt.
Maximi faciunt Priocipes & diuites ſæculi habitationem
ſplendidam & magnificam, aulas & cubilia auratis & pi-
cturatis periſtromatis ornata, & omnis generis pretioſa ſup
pellectili inſtructa: quanti igitur ſuperna illa palatia facien-
da ſunt, ad quæ omnia Regum huius mundi domicilia,
quantumuis ſplendida & ornata, ſunt inſtar tugurij ruſti-
cani, vel potius ſtabuli equorum & mulorum? Si ex auro &
ſolidis gemmis vrbes & domicilia fingas, parua ſunt hæc
omnia ad ſupernæ ciuitatis pulchritudinem & excellenoiã.
Illa enim omnia adhuc terrena ſunt, & ex terra confecta:
hæc cæleſtia & ſupercæleſtia incomparabiliter mundiora
& pulchriora. Cum ergo Beati videant ſe tam excellenti
habitatione in omne æuum vſuros, ingenti inde gaudio
perfunduntur.

2 Conſidera ciuium illius beatæ Ciuitatis multitudinem,
pulchritudinem, & excellentiam, & eorum inter ſe ſuauiſ-
ſimam familiaritatem. Multitudo eorum erit innumerabi-
Hebr. 12. lis, vt totam illam ſupercæleſtem regionem, ad quam terra
vniuerſa eſt inſtar puncti, quodammodo repleat. Totum
enim cælum habitari debet. Nulla ibi deſerta, nulla loca in-
colis vacua: vbique diuinæ laudes perſonabunt, & Alle-
luia cantabitur. Pulchritudo ſingulorum admirabilis: cor
Matth. 13. pore enim fulgebunt inſtar ſolis, animo inſtar diuinitatis.
Omnes enim beaó ſpititus & animæ erunt ſimiles diuini-
tati; vtpote filij Dei, & excellentiſſimę Dei imagines. Quã-
Rom. 8. ta voluptas erit talis ſpectaculi, io quo innumerabilis ci-
uium ſupernorum multitudo inſtar Deorum refulgẽs ſuis
locis & ordinibus pulcherrimè diſpoſita cernetur. Digni-
1. Pet. 2. tate omnes ſunt ciues cæli & filij Dei, omnes ſunt Reges
& triumphatores, vt qui de mundo, carne & diabolo vi-
ctoriam reportarint. Omnes Sacerdotes Deo ſacrificium
Apoc. 1. laudis perpetuo offerentes. Denique minimus in cælo ma-
ior eſt dignitate & gloria omnibus Regibus huius mundi.
Alij tamen ſunt alijs maiores: ſicut enim inter ſtellas ma-
1. Cor. 14. gna eſt diuerſitas claritatis & excellẽtiæ, ita inter cęli ciues.
Neque ſolum ex horum omnium conſpectu & præſen-
tia ſinguli voluptatem capient, ſed etiam ex familiari vſu
& conſuetudine. Singuli enim norunt ſingulos nomina-
Pſal. 86. tim, cum ſingulis quando placet poſſunt colloqui, & fami-
liariter tractare. Singuli ſingulorum beneuolentiã & ami-
citiam ſentiunt. Omnes enim ſinceriſſimo amore ſe mutuo
proſequuntur, nec minus de aliorum quàm de ſuis bonis
gaudent. Si magnæ voluptatis eſt, in aula alicuius Principis
omnium beneuolentiam & gratiam obtinere: qualiæ vo-
luptatis erit, in immenſa illa infiniti Principis aula tam in-
numerabilium procerum amicitia & familiaritate frui?

Conſidera quibus functionibus ſint dediti. Tota eorum 3
vita eſt contemplari, amare, frui, delectari, exultare, lauda-
re, benedicere, gratias agere, gra[illegible]ri. Omnes ex vi con- Pſal. 83. & 149.
templationis, & præ ardenti in Deum (qui ipſos tantis bo-
nis cumulauit) amore & gaudio, in laudes & gratiarum a- Apoc. 7.
ctiones erumpent. Laudabunt illum ex omnibus eius ope-
ribus, & beneficijs: ex opere creationis & gubernationis,
ex opere redemptionis & iuſtificationis, ex operibus miſe
ricordiæ & iuſtitiæ, ex præmijs iuſtorum & pœnis impio-
rum, ex omnibus occultis eius & manifeſtis iudicijs, deni-
que ex tota rerum creatarum diſpoſitione. Hæc omnia
menti eorum obuerſabuntur, & clarè conſilium Dei in ſin-
gulis intelligent, & incredibili conſolatione perfunden-
tur; & præ magnitudine gaudij illum de omnibus ſigilla-
tim laudabunt, & benedicent, & glorificabunt, & gratias
agent immortales. Itaque materia ſempiternæ laudi noo
deerit.

Credibile eſt, haſce laudes, ſicut in Angelis ſpiritali vo-
ce, & ſpiritalis cantici more peragentur, ita in hominibus Pſal. 149.
etiam corporali voce perficiendas: vt ſicut animo & cor-
pore conſtabunt, ita non ſolum animo, ſed etiam corpore
Deum laudent. Itaque erit ibi excellentiſſima vocum har-
monia, omnem muſicam huius mundi incomparabiliter
ſuperans.

Conſidera quantum gaudij percepturi ſint ex eo quòd 4
videant ſe ex maximis malis liberatos, & de ſuis bonis in
omnem æternitatem ſecuros. Videbunt ſub ſe inferorum Iſaia vlt.
iocẽdia, & infinitam impiorum colluuiem illis inuolutam, 2. Theſ. 1.
& inſtar ſtruis lignorum ardentem. Videbunt pericula eo-
rumdem malorum, in quibus ipſi quoque ſæpe conſtituti
fuerunt: videbunt ſe diuina miſericordia ereptos, & in æter
num redditos ſecuros. Comparabunt ſuam felicitatem cũ
illorum miſeria, ſicque duplici nomine gaudebunt, & Deo
gratias agent. Infiniti enim beneficij loco ducent, & quod
ex infinito malo, quod periculoſiſſimè illis impendebat,
ſint exempti; & quòd æternis bonis ſint affluentiſſimè
cumulati.

Conſidera quoque gaudia quæ ex dotibus corporis per- 5
cipient. Fulgebunt enim corpora inſtar ſolis: erunt immor Matth. 13.
talia, inuiolabilia, & omnis perpeſſionis expertia. Pari mo-
do erũt agilia & velocia inſtar fulminis, & penetrantia in- 1. Cor. 15.
ſtar radij ſolaris, vel naturæ ſpiritalis. Tota cælorum vaſti-
tas ad illam velocitatem erit inſtar vnius aulæ vel cubicu-
li: momento temporis in quauis mundi plaga ſiſtere ſe
poterunt.

Conſiderandum, quòd etſi hæc magna ſint, & ingentiũ 6
gaudiorum cauſa; incomparabiliter tamen maius eſſe vi-
dere Deum, & contemplari infinitum illud bonum & pul-
chrum, omnis boni & pulchri fontem, illud complecti & Matth. 5. & 18.
amare, illius dulcedinem guſtare, & torrente voluptatis ip-
ſius potari, eius gloriæ & beatitudinis eſſe participem, & Ioan. 17.
omnibus eius bonis perfrui. Sicut enim ipſe infinitè præ- 1. Ioan. 3.
ſtantior eſt omnibus bonis creatis, ita quoque gaudia quæ
de ipſo & ex ipſo capientur, incomparabiliter maiora ſunt
& ſuauiora, quàm omnia gaudia quæ ex bonis creatis per-
cipi poſſunt. Denique his omnibus gaudijs immenſis qui-
dam gaudij cumulus accedet ex eo, quòd clare videant ſe
his omnibus bonis firmiſſimè & ſecuriſſimè in omne æuum
fruituros.

F I N I S.

QVÆ FIDES ET RELIGIO SIT CAPESSENDA, CONSVLTATIO.

Auctore LEONARDO LESSIO è Societate IESV, S. Theologiæ Professore.

Cui accessit utilissima eiusdem Auctoris appendix, qua quæstionibus quibusdam, ipsam in diuersis materijs consultationem spectantibus, respondetur, & veritas enucleatur.

Ante hac tribus vicibus in Germania impressa, & diuulgata, nunc verò primum in Italia accuratè typis excusa, curiosis ingenijs communicata, & debito modo summaq. cum diligentia correcta.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS, MDCXVII.

APVD ANDREAM BABA.

INDEX CONSIDERATIONVM.

APPENDICIS AD CONSVLTATIONEM

Caput Primum.

Caput Secundum.

Caput Tertium.

QVÆ

QVÆ FIDES ET RELIGIO SIT CAPESSENDA.

CONSVLTATIO.

MAgna est hoc nostro æuo Religionum varietas, magna de vera Religione disceptatio. Multi in hac re perpetuò fluctuant, nec quidquam certi statuere possunt, ex vna in aliam Religionē, velut domum, experiundi causa transmigrantes, vt mentis tranquillitatem assequantur. Alij inconsulto ausu amplectuntur aliquam, quam fors obtulerit, sine examine, sine luce; qui dum rogantur, cur istam ceteris præferant, nihil aliud respondere possunt, nisi quòd ipsis videatur melior, vel (quod singuli de sua iactant) quia sequitur purum putum verbum Dei.

Negotium tamen istud dignissimum est summa deliberatione & discussione, vtpote in quo totius salutis nostræ cardo versetur. Non parua res est æterna salus, & æterna damnatio; sed tanta, vt cetera omnia siue bona, siue mala, ad hæc sint instar nihili. Hæc autem pendent ex bona, vel mala Religione. Si bonam Religionem habueris facile tibi erit salutem consequi: si malam, impossibile est te saluari. [a] Per malam enim seu falsam Religionem Deo placere non potes; ac proinde neque veniam peccatorum neque veram iustitiam adipisci, neque vllo modo redemptionis Christi particeps effici. Itaque manes in morte, & ira Dei super te manet. [b] Omnes enim sine Christi redemptione & viuificatione manent in morte peccati, & filij iræ. quicumque autem non habet veram Religionem, est expers redemptionis & viuificationis Christi: quare necesse est illum manere in morte, esseque filium iræ, & pabulum ignis æterni.

a Ad Hebr. 11.

b Ad Rom. 3. & 4. &c.

Porrò vera Religio est vnica, non multiplex. Vna enim tantùm est veritas: [c] vna fides, vnum Baptisma, vnus Deus & Dominus omnium. Vnde consequens est, Primo, Omnes Religiones, omnes fides & fidei confessiones, præter vnam, esse falsas, noxias, pestiferas; & auctore diabolo, qui est pater mendacij, introductas.

c Ad Ephes. 4.

Secundo, Neminem, qui hanc vnicam non habuerit, salutem æternam consequi posse; & omnes qui huius expertes fuerint, quantumuis alioquin laudabiliter vixerint, in æternum perituros. Quod enim Apostolus dixit de charitate: Si linguis hominum loquar & Angelorum, si nouerim mysteria omnia; si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest: pari ratione dicendum est de vera fide, seu Religione, quæ charitatis & reliquarum virtutum Christianarum est fundamentum.

1. Cor. 13.

Tertio, Stupidum esse errorem quorumdam plebeiorum existimantium satis esse ad salutem si credas in Christum, & ipsum mortuum esse pro peccatis nostris, quamuis multa alia, verbi gratia, quæ ad Sacramenta, ad sacrificium Ecclesiæ, & similia fidei capita pertinent, non credas. Sic enim omnes pene sectę hæreticorum saluarentur. Omnes enim retinent Christum (alioquin non essent hæretici sed apostatæ) & credunt, paucis exceptis, illum esse mortuum pro peccatis nostris. Salui itaq; erunt Montanistæ & Nouatiani, Donatistæ & Sabelliani, Arriani, Macedoniani, Aeriani, Eutychiani, Monothelitę, & similes Ecclesię pestes. Cur ergo Ecclesia omnibus sæculis se tam acriter hæresibus opposuit? Cur Apostolus *Hæreticum hominem post vnam vel alteram correptionem vitare* iubet? Cur sermonem eorum cauendum vt carcinoma quoddam? Frustrà hæc omnia dicuntur & fiunt, si cum hæresi salus obtineri potest. Sanè contra omnium sæculorum consensum est illud figmentū. *Constituamus aliquem*, inquit D. Augustinus, *castum, continentem, non auarum, non idolis seruientem, hospitalitatem indigentibus ministrantem, non cuiusquam inimicum, non contentiosum, patientem, quietum, nullum æmulantem, nulli inuidentem, sobrium, frugalem, sed hæreticum; nulli vtique dubium est, propter hoc solum quod hæreticus est, regnum Dei non possessurum.*

Ad Tit. 3.

2. Ad Timoth. 2.

L. 4. contra Donat. c. 8.

Sicut enim, teste D. Iacobo, qui in vno mandato delinquit, factus est omnium reus, & totam iustitiam amittit, etiamsi reliqua seruet, quia legislatorem ipsum, qui totam legem tulit contemnit: ita qui vnum fidei caput pertinaciter negat, etiamsi reliqua retineat, factus est reus totius Religionis, & totam fidem ac Religionem perdit; quia eius auctorem contemnit. Eadem enim est prima suprema que veritas, quæ omnia fidei capita reuelauit, & nobis per Ecclesiam sponsam suam (*quæ est columna & firmamentum veritatis*) credenda proposuit. Qui ergo vel vnum articulum obstinate reiecerit, nolens acquiescere Ecclesiæ testimonio, eo ipso primæ veritatis, cuius Ecclesia est præco, interpres, & organum, auctoritatem floccipendere censetur: ac proinde totam fidem diuinam, quæ ad salutem est necessaria, amittit.

Cap. 2.

1. Ad Timoth. 3.

Nec refert, quòd adhuc aliqua, nimirum primaria fidei capita, se credere putet; quia non credit illa fide diuina, quæ soli auctoritati diuinæ nobis infallibili modo propositæ innititur: alioquin cetera quoque eodem modo ipsi proposita crederet: sed credit illa fide quadam humana, nimirum, qua priuato suo iudicio ita iudicat credendum, sumens sibi auctoritatem iudicandi & discernendi quæ sint credenda, quæ reijcienda. Itaque vltima ratio credendi est iudicium priuatum; ac proinde tota illa fides est humana, & inutilis.

Certissimum itaque sit, sicut vera iustitia se extendit ad omnia mandata: ita veram fidem, quæ ad salutem requiritur, se extendere ad omnia diuinitus reuelata, vt illa omnia vel expressè credamus, vel parati simus credere, si nobis congruo modo fuerint proposita.

Ex his perspicuum est quanta cura contendendum sit, vt veram fidem & Religionem assequamur, cum hæc sit totius salutis fundamentum, & absque ea nos certissima maneat damnatio. Vnde statui aliquas vel considerationes vel rationes per se notas cuilibet ratione vtenti proponere, ex quibus certa possit hac in re institui deliberatio.

Prima Consideratio, ex studio perfectionis ad quod Christi religio inducit.

EA Religio præferenda quæ suadet puritati & sanctitati vitæ, quæ ab affectu terrenorum mentes auocat, & ad cælestium amorem traducit. Hic enim est potissimus finis Religionis, mentes hominum a rebus istis temporalibus ac infimis abducere, & ad cælestia ac sempiterna cogitanda, amanda, persequenda eleuare. At talis est sola Religio Catholica. Hæc enim suadet abstinere à voluptatibus carnis, & illecebris huius vitæ: hæc docet diuitias & honores contemnere, & ijs, cùm possidentur, propter Christum renuntiare. Hæc suadet ieiunia, cilicia, chameunias, & alias corporis afflictiones, quibus caro dometur, & spiritui subijciatur.

Sola catholica Religio perfectionē vitæ accer.

Hinc innumeri sunt in Ecclesia Catholica, qui contemptis diuitijs, honoribus & voluptatibus, quibus vel fruebantur, vel frui poterant, sæculo nuntium remisere, carnē macerantes, & toti Deo rebusque cælestibus intenti. Inter hos multi magnates, & magnatum filij ac filiæ, plurimi nobiles, plurimi qui in sæculo fuerant opulentissimi,

plurima

plurima nobilissima ingenia, plurimi eloquentia & omni litteratura celeberrimi. Clarissimum hoc est diuini spiritus, & veræ Religionis *τεκμήριον*. Non enim potest illa Religio non esse cælestis, quæ naturam humanam infimis istis affixam auellit, & ad cælestia erigit, quæ amorem temporalium expugnat, & æternorum dilectionem inserit; denique tam mirabiles in hominibus mutationes efficit. Ex fructibus suis arbor cognoscitur.

Ceteræ tollunt studiũ perfectionis & bonorũ operum.

Ceteræ Religiones, præsertim Lutherana, Caluiniana, & Anabaptistica, de quibus hic potissimum agimus, & consultationem hanc instituimus, nihil tale præstant. Tantum enim abest vt doceant carnem macerare, terrena contemnere, voluptates carnis resecare, vt *ieiunium* vocent *eruditionem humanam, qua Deus frustrà colatur; abstinentiam carnium, superstitionem;* *vota monastica* dicant *esse impia, irrita, & omnino non seruanda; castitatem impossibilem, omnibus esse vxores ducendas, & rei vxoriæ operam dandam:* quod Lutherus dicebat *esse tam necessarium, quàm edere, bibere, dormire*.

Lib. de vita coniugali.

Ex qua doctrina consecutum est, vt nemo eorum, qui aliquam ex istis nouis Religionibus sectantur, vel ieiunio carnem maceret, vel continentiam seruet, vel à coniugio & voluptatibus venereis abstineat, vel suis facultatibus repudiatis, paupertatem pro Christi amore colat; sed omnes amplectantur vitam commodam, vulgarem, sæcularibus rebus inhærentem, & carnis naturæque corruptæ inclinationi consentaneam. Nemo hic animum concipere potest vt Angelicam vitam imitetur in terris, sicut multi Sanctorum facere, & multi adhuc in Ecclesia Catholica faciunt; nemo vt curas & sollicitudines huius vitæ excutiat, & sæculi vincula abrumpat, vt liber & expeditus Christum Dominum sequatur, eiusque vitam sanctissimam imitetur, & in carne sua mortali exprimat. Nam quidquid est supra communem & popularem viuendi rationem, hæ Religiones improbant. Quis ergo non videat, nullam ex his esse Religionem Christi? Etsi enim Christus paupertatem, castitatem, vitam cælibem, abnegationem sui, & similia, hominum infirmitati consulens non imperet; suadet tamen, & magnis præmijs ad hæc inuitat, & ad ea amplectenda in seipso nobis exempla præbuit. Hoc consilio & inuitatu Christi permoti innumerabiles homines, ex omni ordine, ætate, sexu, natione, conditione, ad summam sanctitatem peruenere, totique mundo eo nomine admirabiles fuere. At dīæ Religiones hoc perfectionis studium planè improbant, tamquam vel impossibile, vel superstitiosum.

Neque solùm eximiam illam sanctitatem impediunt, sed etiam omne studium bonorum operum. Docent enim [a] *hominem in omnibus suis operibus peccare, quamuis hoc peccatum credentibus non imputetur*. Deinde *hominem* [b] *per omnia sua bona opera nihil apud Deum mereri: nihilo fieri ipsi gratiorem; nihilo iustiorem, nihil amplius præmij habiturum, siue plurima, siue pauca, siue nulla bona opera fecerit, solam* [c] *fidem apud Deum æstimari & coronari.*

a Lutherus art. 31. & art. 36. & lib. de libertate Christiana. Caluinus lib. 3. Institut. cap. 12. §. 4. & cap. 14. §. 9.

b Lutherus & Caluinus locis citatis.

c Lutherus in Assert. art. 1.

Quis hac doctrina posita excitetur ad bona opera, ad orationem, ad eleemosynam, ad ieiunium, ad proximorum subsidia? Si enim in his omnibus est labes peccati, & nihil meriti vel præmij, nihil vtilitatis, quid me ad ista præstanda permoueat? Quis frustrà, nulloque fructu laborem & opes suas impendere, & commoda sua diferere velit? Itaque hæ Religiones omnia bona opera è medio tollunt; solamque fidem relinquunt hominibus, quam instar omnium esse statuunt. Non est credibile, Dominum per tot labores & sudores, per tam multiplicem doctrinã, & tot cælestia monita, per sanguinem, crucem & mortẽ suam, tam sterilis Religionis nobis esse auctorem.

Caluinus lib. 3. Instit. cap. 11. §. 13. & 14. & cap. 19. § 2. 4. & 7. Obiectionis refulsio.

Efficacitas meriti Christi.

Neque dum nostris operibus vim merendi vitam æternam tribuimus, obscuramus meritum Christi, vt ipsi obijciunt, sed illud illustramus & extollimus. Statuimus enim illud adeò esse efficax & vniuersale, vt ipse non solùm vitam æternam nobis per illud meruerit, sed etiam vires & facultatem merendi contulerit. Sicut omnipotentiæ Dei iniuriam non facit, sed eam extollit, qui dicit eam non solùm omnia operari & producere, sed etiam rebus creatis vim operandi & producendi similia contulisse. Nihil enim est quod magis declaret excellentiam & perfectionem causæ, quàm si non solùm ipsa possit operari, sed etiam alijs vires ad operandum tribuere. Itaq; cùm dicimus Christum non solùm nobis meruisse vitam æternam, sed etiam vires merendi contulisse; longè magis extollimus vim meritorum eius, quàm illi qui docent illum solum meruisse totum, & nobis nullas vires ad cooperandum meritis ipsius tribuisse: Immo hi magnam Christo iniuriam faciũt; quia hanc vim & efficaciam ipsi detrahunt. Sicut quidam philosophi qui docuerunt res creatas non habere vim operandi sibi insitam, sed solam Dei potentiam increatam omnia facere, iniuriam omnipotentiæ Dei irrogarunt; quasi ipsa non possit rebus creatis vim operandi, & cooperandi Deo, conferre. Iniuriam autem Christo faceret, homini aliquam vim merendi ex Christi meritis non acceptam tribueret: sicut iniuriam faceret Deo, qui in rebus creatis, aliquam vim operandi à Dei omnipotẽtia non deriuatam statuere vellet. Porrò sicut operationes rerũ creatarum referuntur in Deum tamquam auctorem omnium: quia ipse vires ad eas contulit, & simul cum rebus creatis vt causa vniuersalis efficiens concurrit: ita omnia merita hominum iustorum referuntur in Christum tamquam auctorem omnium illorum: quia ipse vires ad illa contulit, & simul cum illis vt causa vniuersalis meritoria concurrit. Omitto alia multa, quę in hanc sententiam dici possent.

Secunda Consideratio, ex eo quòd licentiam peccandi excludat.

Illa quoque Religio est præferenda, vt Deo gratissima, quæ nullam tribuit licentiam peccandi, sed multis modis hanc excludit. Sicut enim Religio, quæ ex Deo est, animos hominum ad studium bonorum operum, & vitæ Christianæ perfectionem, excitare & allicere debet: ita etiam deterrere à peccatis, incutere Dei timorem, & quantum in ipsa est, peccata omnia impedire.

Talis planè est Religio Catholica. hæc enim multis modis omnem peccandi licentiam remouet.

Primò, Per Sacramentum pœnitentiæ. Valdè enim deterrentur plerique à peccatis, quòd videant ea sigillatim in confessione aperienda, & pro illis pœnitentiam subeundã: & si quid sublatum sit, vel si quid damni irrogatum, id omnino compensandum. Deinde in illo Sacramento requiritur dolor de peccatis, & propositum emendandæ vitę: cõfertur etiam gratia & auxilium ad id præstandum. Denique dantur salutaria monita rectè viuendi. Vnde hoc Sacramentum mirè licentiam peccandi coercet.

Secundò, Per doctrinam de satisfactione & purgatorio. Docet enim, remissa culpa & pœna æterna, remanere plerumque obligationem ingentis pœnæ temporalis: quam nisi in hac vita per bona opera, nimirum per orationem, eleemosynam, ieiunium, & similia, redemeris, luendã deferes post hanc vitam acerrimis tormentis purgatorij. Nullum malum apud Deum manere inultum.

Tertiò, Cùm docet, ad æternam damnationem satis esse vel vnum peccatum mortiferum, nisi pœnitentia in hac vita deletum fuerit, nec quidquam fidem absque vera pœnitentia ad peccatorum remissionem prodesse.

Quartò, Cùm multis modis incutit homini Dei timorem, varijs eius iudicijs propositis: cùm numquam vult illum esse securum suæ salutis, sed semper vigilare, semper orare, semper esse sobrium, semper bonis operibus intentum, ne fortè aliquando vel tentationi succumbat, vel fraude diabolica supplantetur, vel per inconsiderantiam labatur, vel imparatus morte improuisa opprimatur. Hinc in bonis Catholicis, qui secundùm suam Religionem viuere student, videmus miram sollicitudinem vt peccata deuitent; & si quæ per fragilitatem humanam cõmiserint, continuò ea expient & emendent.

Nihil horum præstant aliæ Religiones, sed timorem diuinum excutiunt, & magnam ad omnem peccandi licentiam portam aperiunt.

Primò, Quia *tollunt confessionis Sacramentum*; quo, vti diximus, homines mirè à peccatis auocantur. Nam dicunt esse inuentum humanum, carnificinam conscientiarum, & meram superstitionem. Mirum si aliqua superstitio & figmentum cordis humani possit habere vim tantam ad vitæ emendationem & conscientiæ tranquillitatem! Hanc vim etiam ipsi Lutherani aliquando testati sunt experientia docti. Nam vt refert Sotus qui interfuit, cùm Cæsar esset in Germania, missa est ab inclyta ciuitate Norimber-

Tollunt timorem diuinum; & omnem licentiam tribuunt peccandi.

In 4. d. 18. q. 1. a. 1.

ga legatio ad ipsum, per quam Senatus petebat, vt Cæsar Imperatorio iure confessionem auricularem indiceret. Aiebant enim se vsu & experientia comperisse, Rempublicam suam post sublatam confessionem occultis criminibus cōtra iustitiam aliasque virtutes scatere, quæ illis anteà fuissent incognita. Risum tamē, vt inquit Sotus, ea legatio mouit. Si enim iure diuino ad occulta sua alicui pandenda homines non tenentur, nec sacerdos à peccatis absoluere potest, vt ipsi sentiebant, quomodo præcepto humano absque fructu remissionis ad id cogi poterint?

Secundò, Quia non solùm confessionem, sed etiam *pænitentiæ virtutem tollunt*: quatenus negant esse necessariam contritionem, seu dolorem de præteritis. vt enim habet articulus Lutheri, a *contritio facit magis peccatorē*: & b Caluinus, *Quod*, inquit, *Hieronymus ait pœnitentiam esse secundam post naufragium tabulam, cum planè impium sit, excusari non potest.*

a *Art. 6.*
b *Lib. 4. c. 19. §. 17.*

Tertiò, Quia c negant *satisfactionis necessitatem*: *& dicunt hanc redundare in iniuriam satisfactionis Christi*, quasi si nostra aliquid valet, Christi non sit sufficiens.

c *Caluinus lib. 3. c. 4. §. 38. Lutherus in Assert. artic. 5. & 6.*

Quartò, Quia d negant *purgatorium, & omnem castigationem temporalem animarum, post hanc vitam.*

d *Lutherus epist. ad VValdēses de Euchar. Caluinus lib. 3. c. 5. §. 6.*

Quinto, Quia negant e *remanere vllam obligationem pœnæ temporalis remissa culpa. Semper enim cum culpa remitti totam pœnam.*

Sextò, Quia f docent *solam fidem sufficere ad remissionem omnis culpæ & pœnæ; nec aliud omnino requiri.*

Septimò, Quia g tradunt *habenti fidem specialem nullum peccatum imputari*. Hac ratione Lutherus dicebat Decalogum non magis ad nos pertinere, quàm cærimonias Legis veteris, sed omnem eius obligationem pariter esse sublatam per Christum; nimirum quia non magis imputatur credentibus illius violatio, quam violatio Legis cærimonialis. Hæc omnia ab illis doceri patet ex locis in margine adscriptis, & norunt omnes mediocriter in illis sectis versati.

e *Lutherus supra, & in Assert. a. 5. Caluinus suprà, & lib. 3. c. 4. §. 30.*
f *Lutherus in Assert. art. 1. Caluinus lib. 3. c. 11. §. 13. & 14. & cap. 19. §. 2. 4. 7.*
g *Lutherus de libert. Christiana. Caluinus lib. 3. c. 4. §. 28. & lib. 2. c. 8. §. 58.*

His positis clarissimum est, tolli penitus à cordibus hominum omnem Dei timorem, & laxari habenas ad omnia genera peccatorum: immo tantam dari licentiam per has Religiones, quantam per Atheismum, vel etiam maiorem. Si enim habenti fidem illam specialem, nullum peccatum imputatur ad culpam, vel ad pœnam, cur non ausit quantumuis grauia scelera? Quid enim timeat? An gehennam, vel purgatorios ignes? At fides facit, vt quantumuis in se peccatum sit graue & fœdum, tamen tali homini nullo modo imputetur. An iram diuinam, & gratiæ diuinæ subtractionem? At Deus non imputat, & propter Christi satisfactionem, non potest illi irasci. An satisfactionem temporalem aut confessionem? At ista iam sunt sublata tamquam superstitiosa. Quid ergo iste magis timeat, quàm quiuis Atheus? Aut quomodo non æque laxam portam habeat ad omnia scelera, omnesq. impuritates? Quid Atheismus efficiat, testatur Scriptura cum ait: *Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus, corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studijs suis; non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum*. Facit autem hoc Atheismus, quatenus aufert timorem diuinæ castigationis, quo tamquam fræno mortales à peccatis coercentur. At illæ Religiones non minus tollunt timorem diuinæ vindictæ & castigationis, dum docent nullum peccatum credenti imputari ad culpam vel pœnam, nec vmquam pro eo fore puniendum.

Psal. 13.

Addo etiam, magis hunc salutarem timorem per istas Religiones, quàm per Atheismum tolli. Nam pauci Athei certò statuunt, non esse vllum Numen; sed pleriquе dubitant, & reformidant oppositum. itaque non sunt absque metu vindictæ, qui illos in multis compescat. At illæ Religiones certò & indubitanter statuunt peccata credentibus non imputari, idque firmissimè credi iubent. itaque nihil formidinis relinquunt, sed omnem penitus metum & suspicionem vindictæ abstergunt: ac proinde longè magis habenas mentibus humanis ad omnia flagitia laxant quàm Atheismus. Neque id vno tantùm modo faciunt, sed quadruplici.

Quatuor modis tollunt omnē timorē Dei.

Primò, Dum docent per fidem peccata non imputari: quantumuis ea sint multa vel magna. de quo iam satis dictum est.

Secundò, Cum dicunt *omnes qui habent veram fidem esse prædestinatos, & id firmissimè debere credere*. Si enim omnes harum sectarum cultores sunt prædestinati, & id firmissime credere tenentur; cur sint solliciti, vt vel bene agant, vel opera carnis, quæ Apostolus enumerat, deuitent? Non enim possunt metuere ne salute excidant, & in gehennam detrudantur. quia prædestinatio Dei est efficax & immutabilis; & prædestinati nullo modo perire possunt. Neque purgatorij pœnas, quas credunt nullas esse; neque huius vitæ flagella, cùm illis peccata à Deo non imputentur.

Caluinus lib. 3. c. 2. §. 6. 7. 11. 12. 15. 16. & 38.

Tertiò, Cùm *tollant libertatem arbitrij, & doceant omnia ineuitabili necessitate fieri hominemque non posse vnà suas bonas facere aut malas*. Si enim nulla est libertas, nullum est propriè peccatum: sicut leo dum hominem deuorat, etsi malum inferat, non tamen peccat; quia id non liberè sed impulsu naturæ facit, nec est in potestate ipsius hunc impulsum moderari. Nemo erit pœna dignus; quia quod necessitate agitur, pœnam non meretur: quare nec vllus erit infernus, nec vindicta post hanc vitam vlla. Magna enim & intolerabilis esset crudelitas homines æternis supplicijs afficere propter ea quæ ipsi nullo modo vitare poterant. Cur ergo metuant sequi desideria cordis sui, & patrare quidquid animo libitum fuerit?

Lutherus in Assert. art. 36. Caluinus lib. 1. c. 16. §. 8.

Quartò, Cùm tradunt *omnia hominum opera tam mala quam bona ab æterno esse à Deo prædefinita; & vt suo tempore fiant, voluntates hominum ad omnia illa à Deo inclinari, incitari, impelli, determinari*. Si enim Deus æquè mala ac bona operatur in nobis, non est quod conemur mala deuitare, neque cur timeamus eorum vltionē. Deus enim non est vltor eius, cuius est auctor; nec punire potest, quod ipse à nobis fieri vult, & faciat vt faciamus. Hæc enim esset plusquam tyrannica immanitas, quam constat longe abesse à Deo.

Lutherus suprà. Caluinus lib. 1. c. 17. §. 5. & cap. 18. §. 1.

Ex his luce meridiana clarius est, Religiones illas quatuor modis omnem diuini numinis timorem ex animis hominum tollere, & tantam omnium scelerum tribuere licentiam, quantam vllus vmquam Atheismus: idque eò perniciosius, quòd non sub aperta impietatis forma, sed sub specie Religionis & honoris diuini, nimirum sub speciosis titulis fidei specialis, satisfactionis Christi, libertatis noui Testamenti, prouidentiæ prædestinationisque diuinæ. Sub his tegitur & propinatur tantum venenum, quod mentes moresque hominum penitus corrumpit. Quis ergo, cui vel scintilla sit recti iudicij, credat huiusmodi Religiones esse à Deo?

Tertia Consideratio, ex sanctitate cultorum.

ILla Religio præferenda, in qua plurimi sanctitate conspicui: fieri enim nequit, vt praua Religio ad sanctitatem perducat, aut vt vera sanctitas cum praua Religione consistat. At Religio Catholica plurimos omnibus sæculis habuit qui communi omnium Christianorum cōfessione sanctissimi fuere. E quorum numero, vt alios innumeros omittam, est magnus Antonius, Hilarion, Gregorius Thaumaturgus, Nicolaus Myræ Episcopus, Athanasius, Gregorius Nazianzenus, Basilius, Simeon Stylites, Cyprianus, Hilarius, Martinus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Benedictus, Gregorius Magnus, Vedastus, Amandus, VVinocus, Bertinus, Rumoldus, VVillebrordus, Bonifacius, Bruno, Bernardus, Romualdus, Norbertus, Dominicus, Franciscus, Thomas Aquinas, Bonauentura, Franciscus à Paula, & multi nostro sæculo. Quòd enim hi omnes Catholicam Religionem sectati sint, dubitari non potest; tum quia Romanæ Ecclesiæ adhæserunt, eiusque fidem professi sunt, & etiam grauiter propagarunt: tum quia fere omnes illi Monachi fuere, & votis obstricti monasticam vitam coluere. Immo omnes regulæ & professiones monasticæ ab illis fluxere. Eos sanctissimos fuisse, est communis confessio totius populi Christiani per tot sæcula, quot a singulorum ætate fluxere. Nec vmquam ea de re fuit dubitatum. Id ipsum de plerisque istorum, & in primis de Bernardo, Dominico, Francisco, fatentur etiam hæretici. Magna esset impudentia, ea negare vel in dubium reuocare, in quæ consensus orbis conspirat.

Si isti sancti fuere & Catholici, sicut toti orbi persuasum est, necesse est, Catholicam & Romanam Religionem,

quam

quam ipsi tenuere, veram esse, & à Spiritu sancto profectam.

Primò, Quia impossibile est, vt Religio falsa ad sanctitatem veram perducat. Religio enim est sanctitatis fundamentum. Non potest illud cæleste ædificium exstrui super re vana, super mendacio pernicioso & sacrilego, quale est omne mendacium in Religione. Fieri nequit, vt Religio falsa animum à terrenis auocet, & ad cælestia traducat; vt diuino amore mentem accendat, & ad proximorum salutem per tot labores & sudores curandam impellat. Hæc tamen omnia Religio quam sequebantur, in ipsis perfecit. Itaque fieri nequit, vt ipsorum Religio falsa fuerit.

Ad Heb. 11. Secundò, Sine vera Religione impossibile est placere Deo. At omnium consensu illi placuerunt Deo, & magni eius amici fuere: ergo vera fuit eorum Religio. quomodo enim per falsam Religionem placeant Deo, qui est veritas?

Tertiò, Si eorum Religio vera non fuit, ergo fuit à diabolo. Hic enim mendax est ab initio, & mendacij pater: hic veram Religionem suis mendacijs & fraudibus semper studuit corrumpere, vt animas perderet. Si fuit à diabolo, quomodo potuit illos ad sanctitatem perducere; diaboli aduersarios, & Dei amicos efficere? *Quæ enim societas lucí ad tenebras? quæ conuentio Christi ad Belial?* *2. Cor. 6.*

Quartò, Prorsus incredibile est Deum viros tam innocentes, tam sui & rerum terrenarum despicientes, tam studiosos diuinæ gloriæ, & ardentes Dei amatores, tot sæculis permisisse decipi in re tanta, nimirum in negotio Religionis, & fundamento totius pietatis. Quis tam impiè de diuina bonitate sentiat? Nihil illi ex parte sua prætermisere, quo Deo placere possent, eiusque gloriam promouere, maximis laboribus pro ea susceptis, & tota vita illi consecrata & impensa. Quinam fieri potest, vt illa bonitas infinita, illa lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, tam eximijs seruis & amatoribus suis veritatem & lucem suam non ostenderit, eosque in tenebris & pestiferis erroribus reliquerit? Falsum est ergo illud quod Dominus toties ingeminans & repetens promisit: *Petite & dabitur vobis, quærite & inuenietis, pulsate & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit, & qui quærit inuenit, & pulsanti aperietur.* *Matth. 7. Luca 11.* Franciscus enim, Dominicus, Bernardus, Benedictus, & similia orbis lumina ac miracula, per totam vitam summo studio petierunt, quæsierunt, & pulsarunt, vt saluti necessaria à Domino impetrarent, & voluntatem ipsius in omnibus cognoscerent, & implere possent; & tamen nihil sunt consecuti. Falsum erit & illud: *Si vos cum sitis mali, nostis bona data dare filijs vestris, quanto magis Pater vester de cælo dabit spiritum bonum petentibus se?* *Luca 11.* Hi enim assiduè hunc spiritum flagitarunt, & tamen non obtinuerunt. Spiritus enim bonus absque bona Religione esse non potest. Omitto alia quæ in hanc sententiam possent adferri.

Quòd si blasphemum est dicere diuinas promissiones falsas esse; necesse est fateri viros illos veram fidem & Religionem à Domino accepisse. Quare cùm constet, eos tenuisse Religionem Catholicam, & Ecclesiæ Romanæ fuisse addictissimos, & omnem fidem seu Religionem huic aduersantem fuisse detestatos: dubitari non potest, quin Catholica & Romana sit vera & diuinitus inspirata Religio; reliquæ verò omnes falsæ, & à diabolo inuentæ.

Denique si Religio illorum vera non fuit, sed aduersariorum aliqua vera est; necesse est fateri, supradictos omnes, quos orbis semper vt Sanctos suspexit, non solùm non fuisse sanctos, aut Dei amicos, sed fuisse impios & Dei inimicos, ac proinde damnatos & æternis supplicijs addictos. Nam sine vera Religione impossibile est placere Deo. Neque dici potest fuisse excusatos per ignorantiam; quia ignorantia non excusat nisi in quibusdam secundarijs & minùs necessarijs, quæ solùm ratione alicuius præcepti positiui necessaria sunt; non autem in fundamentis & primarijs capitibus. Alioqui possit quis sine omni notitia Dei aut Christi salutem consequi, quod vniuersæ Scripturæ repugnat. At illi si errarunt (vt volunt aduersarij) errarunt in primis capitibus. Primò, Quia non agnouerunt fidem specialem, per quam solam iustificamur, & sumus participes redemptionis & iustitiæ Christi, & peccata non imputantur, vt auctores aliarum Religionum docent. Itaque permanserunt in peccatis, exortes iustitiæ Christi, & consequenter filij gehennæ. Secundò, Quia eorum iudicio fuerunt extra Ecclesiam Christi (extra quam omnium consensu non est salus) & adhæserunt meretrici Babylonicæ (sic enim vocant illi Ecclesiam Romanam) & fuerunt ministri & instrumenta primaria Antichristi. Tertiò, Quia fuerunt idololatræ, colentes creaturam pro creatore, nimirum panem & vinum loco Christi in Eucharistia, honorantes Sanctos & eorum imagines, &c. Nulla est ignorantia qua valeant ista excusari. Fuerunt ergo omnes illi impij, & sunt gehennæ tormentis addicti. At hæc omnia quàm sunt improbabilia, quàm incredibilia, & contra communem sensum omnium Christianorũ, qui hactenus extitere? Quòd autem in alijs Religionibus nulli extiterint eximiæ sanctitatis, quorum vita mundo fuerit admirationi, satis constat. Neminem enim nominare possunt; nam etiam primi Auctores terrenis addicti, & voluptatum sectatores fuere, nihil suprà vulgum in vita habuere; quinimmò maximis vitijs fuere obnoxij. Sed de hac re plura inferiùs dicemus.

Neque his obstat, quòd etiam inter Catholicos multi sint, qui non solùm sanctè non viuunt, sed etiam varijs sceleribus mentem & corpus inquinent. *Refutatio obiectionis.* Id enim non faciunt concessu vel indulgentia suæ Religionis, sed illa prohibente, & supplicia comminante, & promissis auocante, & omni ratione impediente. Itaque illa vitæ prauitas nullo modo in Religionem est referenda, nec eam imperfectã arguit. Cùm enim tria sint, quæ hominem à malo auocare, & ad bonum incitare queant, timor supplicij, spes præmij, & pulchritudo ipsa operis boni; hæc tria excellentissimè proponit, & vbique inculcat suis cultoribus Religio Catholica. Itaque nihil omittit eorum quæ ad peccata vitanda, & sanctitatem sectandam incitare possunt. Vnde si aliqui ad eãm non aspirant, non id Religioni Catholicæ, sed libertati arbitrij, quæ contra omnia illa incitamenta niti potest, est imputandum. Quòd si ipsa timorem supplicij, & spem præmij tolleret, & omnia opera bona peccati labe inquinata statueret; tunc meritò in ipsam praua mortalium vita, & neglectus bonorum operum referẽdus esset. Sicut enim qui subtrahit anterides & fulcra quæ ruinam domus impediebant, est causa ruinæ domus: ita qui subtrahit timorem diuinum, seu futuræ vindictæ, quo mortales coercentur ne in peccatorum ruant profundum, est causa ruinarum istarum. Simili modo, qui tollit omne illud quod ad studium bonorum operum incitare solet, est causa neglectus & contemptus bonorum operum.

Ex quibus perspicuum est, neglectum bonorum operum, & prauam vitam; quæ cernitur in quibusdam Catholicis, non esse referendam in eorum religionem, sed in libertatem duntaxat arbitrij: quæ verò in Lutheranis, Caluinistis, & alijs nouarum Religionum cultoribus, esse imputandam propriè eorum Religioni, quæ omnia illa quæ malum impediare, & ad bonum excitare solent, è medio tollit: & libertati arbitrij, quatenus huiusmodi Religionem sua sponte delegit, eique inhæret.

Quarta Consideratio, ex miraculis cultorum.

Illa Religio, in qua plurima miracula omnibus sæculis edita, est præferenda alijs, quæ miraculis sunt destitutę. Miracula enim sunt velut sigilla quædam & testimonia diuina, quibus Religio comprobatur. Cùm enim pleraque in Religione sint supra naturam & captum mentis humanæ, non possunt rationibus naturalibus persuaderi; sed opus est quibusdam argumentis supernaturalibus, quibus mentes hominum conuincantur. Hæc autem sunt miracula. At sola Religio Catholica miraculorum gloria fulget: sola ergo est vera religio, omnibus præferenda; vtpote sola à Deo testimonium habens. Quòd autem in illa iam inde à temporibus Apostolorum miracula plurima sæculis singulis sint edita, & etiamnum edantur, omnibus Christianis est persuasissimum, & ex varijs historijs, ex Annalibus regnorum, & ex vitis rebusque gestis Sanctorum constat.

Sed inquiunt aduersarij, hæc miracula non esse vera; sed partim conficta, partim diabolica. *Caluinus præfat. in Institut.* Verùm id omni specie

cie probabilitatis caret. Est enim contra iudicium orbis, & tot sæculorum. Omnes enim gentes iam inde a tot annorum centurijs ea absque vlla dubitatione pro veris miraculis habuere. Quis enim vmquam dubitauit de miraculis Gregorij Thaumaturgi, Antonij Magni, Hilarionis, Martini, Nicolai, Benedicti, Malachiæ, Bernardi, Dominici, Francisci Assisij, Francisci a Paula, Francisci Xauerij vt alios innumeros omittam?

Miracula non esse conficta. Præterea non esse conficta multis rationibus conuinci potest. Primò, Quia a grauissimis Auctoribus conscripta sunt. Nam miracula Gregorij, qui idcircò Thaumaturgus (hoc est miraculorum patrator) dictus est, conscripta sunt à Gregorio Nysseno in illius vita, & Basilio lib. de Spiritu sancto cap. 29. Antonij, ab Athanasio & Hieronymo; Martini, à Seuero Sulpitio; Nicolai, à varijs Scriptoribus Græcis; Benedicti, a Gregorio Magno, & alijs; Malachiæ, a Bernardo; Bernardi, à diuersis auctoribus grauissimis illius ætatis; Francisci, a Bonauentura; Dominici, ab ijs qui ea à fide dignis acceperant; Francisci a Paula recensentur in diplomate canonizationis; Francisci Xauerij, post summam inquisitionem & testes iuratos, comprobata sunt publico testimonio Proregis Indiæ. Quis credat istos viros sanctitate, doctrina, auctoritate illustres, voluisse in perniciem animæ, & æternum sui nominis probrum, illa confingere, & mundo imponere? Nam mendacium in ijs quæ ad Religionem pertinent, est perniciosum & grauissimum peccatum. Deinde si essent conficta, facile potuissent conuinci vanitatis ab illius æui hominibus apud quos scribuntur patrata. At nemo vmquam illa reiecit nisi Paganus, vel Iudæus, vel hæreticus. Accedit, quod plurima ex illis, publicis testimonijs Episcoporum vel Magistratuum, & præuia causæ cognitione sunt confirmata. Denique dicere illa esse conficta, est tollere omnem fidem historiarum, & euertere omnem notitiam superiorum temporum. De omnibus enim gestis antiquis dici poterit esse conficta, cùm nisi ex scriptis auctorum, probari non possint.

Non esse diabolica. Pari modo, non esse ope dæmonum perfecta, constat multis modis. Primò, Quia edita a viris sanctissimis, Deoque addictissimis. Quis credat Franciscum, Dominicum, Bernardum, Benedictum, Martinum, & similes commercium cum diabolo habuisse? Deinde, quia opera illa longè diaboli vim superabant. Non enim potest diabolus illuminare cæcos, corrigere claudos, excitare mortuos, subitò roborare paralyticos, siderata aridaque repentè vegetare membra, & similia, quæ omnem naturæ vim excedunt, præstare. Vnde nec magi talia vmquam ope dæmonum efficere potuere. Talia tamen plurima & pœne innumerabilia nostri Sancti perfecerunt, idque repentè ad solum contactum, ad signum Crucis, ad breues preces, & sæpè ad solum imperium. Tertiò, Quia ea quæ dæmonum artificio fiunt, vel parum durant, tamquam præstigię & delusiones oculorum, vt constat ex ijs quæ faciunt magi: vel si durant, fiunt per causas naturales, earumque vim non excedunt. Deinde illa mortalibus plerumque non sunt vtilia, sed vel noxia, vel inutilia & vana; qualia sont, ignem descendere de cælo, statuam loqui, & similia, quæ facturus est Antichristus eiusque pseudopropheta nouissimis tēporibus, vt ex Apocalypsi colligitur: *Cap. 13.* nec adducunt ad emendationem. At miracula Sanctorum habent effectum permanentem & solidum, & mortalibus sunt vtilissima, eosque ad Dei timorem & vitæ emendationem excitant. Quarto, Noua miracula numquam approbata fuere in Ecclesia, nisi præuia magna discussione examinantur enim testes & plerumque sub iureiurando; inspicitur ipsum factum, an naturæ viribus, an ope dæmonum fieri possit; considerantur omnes circumstantiæ, quo modo, quo ordine, qua occasione, quo loco & tempore, quo fine, coram quibus, & circa quos miraculum patratum. Et sępe non desunt æmuli, qui libenter rem eleuarent, vel suspectam redderent, si possent; & idcircò nihil intentatum aut indiscussum prætermittunt. Itaque impossibile est, diu latere fraudem, si qua subsit: & ad diuinam prouidentiam pertinet, non permittere homines tam misere deludi, præsertim post tantam diligentiam ab illis adhibitam, ad veritatē rei indagandam. Quintu, Si miracula Ecclesiæ fiunt à diabolo ad retinendos homines in falsa Religione; cur non facit similia in alijs falsis Religionibus: nimirum inter Turcas, Arrianos, Anabaptistas, Libertinos, & similes? Cur has omnes miraculis suis destituit, & solam Catholicam illustrat? An fortè hæc illi magis est cordi quàm reliquæ omnes? At non debebat etiam alias negligere, ex quibus illi tam ampli prouentus. Delectatur varietate falsi cultus, vt omnium se ingenijs & affectibus accommodet. Itaque cùm sola Religio Catholica miracula habeat, nulla autem Religio falsa; perspicuum id signum est, miracula Ecclesiæ Catholicæ à Diabolo non esse. Denique quænam subest ratio, cur dicentur conficta, vel dæmonis ope patrata? An quia fieri non poterant? At Deus est omnipotens; & ipse similia multa per Apostolos fecit, vt ex Scripturis constat. An quia Scripturis repugnant? At Dominus apertè promisit hanc miraculorum & sanitatum gratiam, cùm ait: *Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet: quia ego ad Patrem vado, & quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam, vt glorificetur Pater in Filio.* *Ioan. 14.* Quibus verbis insinuat, semper in Ecclesia gratiam miraculorum futuram; nec solos Apostolos, sed etiam multos Apostolicos & eximiæ sanctitatis viros, pro loco & tempore miracula patraturos. hanc ergo Domini promissionem videmus impleri dum sancti viri miracula faciunt. An quia teste carent? præter Scriptores fide dignissimos, habemus fidem & consensum populorum; habemus in multis testimonia Episcoporum vel Magistratuum, post accuratum rei examen & iuratos testes confecta. Denique plurima publice in multorum præsentia sunt gesta. Nullæ sunt historiæ antiquæ, (pręter eas quæ S. Scriptura continentur) quæ tot ac tantos testes habeant. Accedit quòd singulis ætatibus, immo singulis fere annis, in diuersis locis miracula ingentia per Sanctos cum Christo regnantes, & maximè per beatissimam Virginem fiant; quæ illis locis sunt omnibus manifesta, & ab omnibus cerni oculis, & manibus palpari possunt: quæ etiam post magnam discussionem testibus iuratis & publicis testimonijs sunt confirmata.

Caluinus præfat. in Instiut. Sed inquiunt aduersarij: Vera miracula confirmant Euangelium, Marci vltimo. Illa autem euertunt Euangelium & statuunt idololatriam, hoc est cultum reliquiarum & imaginum, inuocationem Sanctorum, Missam, & similia: ergo sunt à diabolo. Verùm hic est manifestum sophisma, quod vocatur Petitio principij. Sumitur enim vt certum id quod erat probandum, & de quo est controuersia. Supponitur enim vt certum & indubitatum, Religionem Catholicam esse falsam; & ex eo colligitur, miracula, quibus illa confirmatur falsa esse, & diaboli præstigias. Simili modo Scribæ & Pharisæi supponebant doctrinam Christi falsam esse, & Moysi aduersariam, & inde colligebant miracula ipsius falsa esse, & ipsum in Beelzebub principe dæmoniorum eijcere dæmonia. *Matth. 12.* Sic quoque Pagani calumniabantur miracula Martyrum, artibus magicis ea tribuentes; & Arriani, Eunomiani, ac Vigilantiani, miracula Catholicorum; vt testatur Victor Vticensis lib. 2. de persecut. VVandal. & Ambrosius sermone de sanctis Geruasio & Protasio; Hieronymus contra Vigilantium. At nos contra ex veritate miraculorum, quæ ab omnibus perspicuè cognosci, oculis cerni, & manibus palpari potest, colligimus veritatem Religionis Catholicæ, de qua est controuersia. Numquam enim ad confirmationem falsæ doctrinæ miracula facta legimus, qualia Sancti plurima fecerūt. Numquam mortui ab hæreticis excitati, aut cęci illuminati, aut claudi erecti, aut paralytici curati, aut dæmones è corporibus hominum fugati. Numquam talia a Luthero, vel Caluino, vel horum sectatoribus perfecta. Tentauit Lutherus aliquando de quadam sua discipula diabolum eijcere, sed periculum adijt, ne ipse ab eo necaretur; vt scribit Fredericus Staphylus, qui interfuit. *Cochlæus in Actis Lutheris anno 1532.* Rursus tentauit quemdam Nesenum in Albi submersum quibusdam immurmurationibus in vitam reuocare; sed irrito conatu. Tentauit similiter Caluinus, volens excitare ad vitam eum, qui ipsius suasu se simularat mortuum; sed eo successu, vt ex viuo fecerit mortuum. Nam iusto Dei iudicio simulatori illi vita subtracta est, cùm illum Caluinus ad vitam reuocare conatur. Historiam luculentè cum suis adiunctis narrat Hieronymus Bolsecus. *In vita Caluini c. 13.* Quare cùm neque vera neque simolata miracula eis succedant, conantur hoc firmamentum miraculorum, quod sane potentissimum est, & mentem omnino conuincit, Ecclesiæ Catholicę subtrahere;

trahere; sed nulla probabilitate, vt ostensum est.

Sicut igitur qui miracula Domini vel Apostolorum cõsiderabant, & animo tranquillo, semoto odio, alijsque prauis affectibus perpendebant, dubitare non poterant, quin doctrina ipsorum esset a Deo, qui eis tam illustribus signis suffragabatur: ita qui modò, deposito parumper odio & passionibus, diligenter considerant miracula, quæ in Ecclesia à sanctis hominibus, vel adhuc viuentibus vel vita functis, singulis sæculis fiunt, dubitare nequeunt, quin illorum doctrina & Religio a Deo sit, & Ecclesia, cui adhærent, sit vera Dei Ecclesia.

Quinta Consideratio, ex Gentium conuersione.

Ps. 2. & 21. Osee 1. Matth. Marci & Lucæ vlt.

ILla cẽsenda est vera Christi Religio, ac proinde amplectenda, ad quam semper facta est Gentium conuersio. Dominus enim passim in Scripturis hanc Gentiũ ad fidem & verum Dei cultum conuersionem promisit: quæ promissio debet impleri. Atqui Religio ad quam Gẽtes omnibus sæculis sunt conuersæ, & etiamnum hoc sæculo conuertuntur, est Religio Catholica & Romana: nullum ergo dubium esse debet, quin hæc sit vera Christi Religio.

Quòd autem illa Religio, ad quam semper facta est, & etiamnum fit Gentium conuersio, sit Religio Catholica & Romana; perspicuum est ex ijs, quæ tum hoc sæculo tum superioribus gesta sunt. Hoc sæculo innumerabiles cõuersi sunt, & assidue cõuertuntur, in India Orientali, in Iaponia, in maximo Chinarum regno, & in insulis plurimis Indici maris. Similiter in nouo orbe, vbi plurima & amplissima regna. Hi omnes ad Catholicam Religionem transeunt, & Ecclesiæ Romanæ adiunguntur; idque per religiosos viros auctoritate Romani Pontificis ad hoc missos.

Sæculo 14. vous S. Vincentius Ferrerius ordinis Prædicatorum conuertit ad fidem Catholicam ad vigintiquinque millia, partim Iudæos, partim Saracenos; vt testatur Diuus Antoninus eiusdem ætatis scriptor, 3. p. Histor. tit. 23. cap. 8. §. 4.

Sæculo 13. plurimi in Tartaria fuere conuersi ad Religionem Catholicam per duos Dominicanos à Summô Pontifice missos, petente id illorum Imperatore, quem Magnum Cam vocant; sicut scribit Paulus Venetus, cuius opera ille Imperator in ea re est vsus.

Sæculo 12. conuersi fuere Noruegi per Adrianum Quartum, priusquam Pontifex esset, vt scribit Platina in vita Adriani Quarti.

Sæculo 11. conuersi magna ex parte Hungari, & Episcopi illis à Romano Pontifice dati, petente id eorum Rege S. Stephano nuper conuerso: ita scribunt Centuriatores cent. 11. cap 2.

Sæculo 10. conuersa multa regna opera Henrici 1. Imperatoris, & Adalberti Boemorum & Methodij Morauorum Archipræsulum; vt scribunt Centuriatores centur. 10. cap. 2.

Sæculo 9. conuersi VVandali, Bulgari, Sclaui, Poloni, Dani, Moraui, & Ecclesiæ Romanæ adiuncti; ita cent. 9. capit. 2.

Sæculo 8. conuersa est magna ex parte Germania per S. Bonifacium à Gregorio II. ad hoc missum; cent. 8. capit. 2.

Sæculo 7. conuersi Francones à S Kiliano, quem ad hoc Romanus Pontifex miserat; cent. 7. cap. 2.

Sæculo 6. conuersi ad fidem Angli per monachos à S. Gregorio ad hoc destinatos; cent. 6. cap. 2.

Denique Brabanti, Flandri, Hollandi, Frisij, VVestphali, Franci, & reliquæ gentes vicinæ a quibus conuersi? Nonne à filijs Ecclesiæ Romanæ; nimirum à Seruatio, Eligio, Rumoldo, Amando, Vedasto, Liuino, Remigio, VVillebrordo, Svvitberto, VVulfranno, & alijs, qui omnes Ecclesiæ Romanæ fuere addictissimi? Ex quibus constat, omnes gentes quæ ex Paganismo vel Iudaismo a mille retrò annis ad Christum conuersæ sunt, conuersas esse ad fidem Catholicam Romanam, & adiunctas Ecclesiæ Romanæ.

Quod etiam præter cetera apertè indicant sacerdotes, altaria, sacrificium Missæ, cultus reliquiarum & imaginum, peregrinationes, inuocatio Sanctorum, monasteria, monachi, obedientia summi Pontificis, & alia Catholicæ Religionis propria, quæ post conuersionem apud omnes illas gentes viguerunt; donec nuperrime per nouitias istas Religiones fuere sublata. Quis hæc considerans dubitare queat, quin Religio Catholica sit vera Christi Religio? In hac enim videt impleri illam de gentium conuersione diuinam promissionem: ad hanc relictis idolis, relicta vitæ impuritate, vxorum multitudine, morum feritate & barbarie, abdicata pristina viuendi licentia, conuolare tot populos, tot nationes remotissimas, tot regna potentissima; & in ea mansuescere sub iugo Christi, imbibere timorem Dei, formari ad omnem vitæ honestatem, accendi ad contemptum temporalium, & amorem cælestium. Qui fieri potest, vt ea Religio falsa & impia sit, quæ tantam in animis barbarorum efficit mutationem? Denique qui fieri potest, vt diuina prouidentia, tot iam sæculis omnes gentes, cùm idololatriam deserere, veritatem totis animis amplecti, & ad Ecclesiam Christi se aggregare voluerint, permiserit decipi, & in alios errores funestos nouamque idololatriam impelli; idque per eos, qui in Ecclesia habebantur ab omnibus legitimi ministri; qui sanctitate vitæ, sapientia & miraculis clari? Absit vt de diuina bonitate, eiusque prouidentia, qua saluti hominum consulit, ita sentiamus.

Porrò ad Lutheranam, Caluinisticam, & Anabaptisticam, nulla est vmquam facta Gentium conuersio, nulla Paganorum regnorum accessio; sed eorum dumtaxat, qui Christianum nomen præferentes, pristinæ Religionis & disciplinæ pertæsi, libertatem carnis & nouitatem sectabantur, defectio: quod est perspicuum hæreseos argumentum. Hæresis enim nihil est aliud quàm Catholicæ doctrinæ corruptio, & Christianorum à pristina Religione, retento nomine Christiano, defectio. Et hæreticorum doctorum studium est, non conuertere Ethnicos, sed peruertere Christianos. Vnde rectè Tertullianus lib. de præscriptionibus: *De verbi administratione quid dicam? Cùm hoc sit negotium illis, non Ethnicos conuertendi, sed nostros euertendi: hanc magis gloriam captant, si stantibus ruinam, non si iacentibus eleuationem operentur; quoniam & ipsum opus eorum non de suo proprio ædificio venit, sed de veritatis destructione. Nostra suffodiunt, vt sua ædificent. Ita fit vt ruinas faciliùs operentur stantium ædificiorum, quàm extructiones iacentium ruinarum.*

Sexta Consideratio, ex nomine Catholica, & re ipsa hoc nomine signata.

RVrsus illa Religio censenda est vera Christi Religio, quæ semper habita & dicta fuit *Catholica*: iuxta illud Symboli Apostolici: *Credo sanctam Ecclesiam Catholicam.* Atqui sola Romana dicta est *Catholica*, eiusque cultores *Catholici*: ergo sola Religio Romana est vera Christi Religio. Hanc solam *Catholicam* nuncupari, & semper ita nuncupatam esse, Primò ex ipso vsu per orbem recepto constat. Vnde etiam sæpe hæretici in suis scriptis illam Catholicam vocant, & eius sectatores Catholicos; nec vmquam vlla secta hoc nomen meruit. Numquam enim vel Marcionitæ, vel Montanistæ, vel Manichæi, vel Donatistæ, vel Pelagiani, vel Vigilantiani, vel VValdenses, vel Lutherani, vel Caluinistæ, vel Anabaptistæ Catholici passim vocati sunt, aut eorum doctrina Religio Catholica. Sola Ecclesia Romana, eique adhærens multitudo, Ecclesia Catholica: & huius Ecclesiæ Religio, fides, doctrina, Religio Catholica, fides Catholica, & doctrina Catholica dicitur: & eius sectatores Catholici.

Vide Pacianum epist. de nomine Catholicũ, & D. Augustinum c. 4. cont. epist. fundamenti.

Secundò, Quia Catholicum idem est quod vniuersale, latissimè patens, & ad omnia se extendens. Talis autem est Religio Romana; quia per totum orbem diffusa extendit se ad omnes gentes, & ad omnia regna. Nullum enim regnum, nulla gens nobis cognita, quæ hanc Religionem vel non habeat adhuc, vel aliquando non habuerit, vel modò non incipiat habere. Immo hoc tempore pæne apud omnes gentes est publica Religionis nostræ professio. Nimirum, apud Iapones, Chinas, Indos, Persas, Tartaros, Turcas, Afros, Brasilios, Peruanos, Mexicanos, &c. Omnibus enim his locis reperiuntur Catholici, reperiuntur templa, altaria, imagines Christi & Sanctorum: celebra-

Catholica ad omnes nationes se extendit.

tur Missa, administrantur nostra Sacramenta, seruantur festa & ieiunia; denique seruatur publicè Religio Romana. Cui dubium esse possit, eam esse veram Religionem, & veram salutis viam, quam Dominus omnibus regni proponi & prædari voluit; quam in omnibus regnis tempore congruo crescere, & fructificare fecit; & quam etiamnum vbique aliquo modo conseruat, efficiens vt Catholici per totum orbem sint dispersi, vt infideles per illos ad veræ Religionis notitiam peruenire possint.

Ad omnia tempora.

Extendit etiam se ad omnia tempora, quæ quidem ab Apostolorum æuo fluxere. Nulla enim ætas, nullum seculũ ab eo tempore assignari potest, quo hæc Religio nõ fuerit. Omnibus sæculis celebrata Missa pro viuis & defunctis, celebrata festa, seruata ieiunia, frequentata vota monastica, inuocati Sancti, honoratæ Sanctorum reliquiæ, & alia nostræ Religioni propria in vsu fuere; vt ex omnium ætatum scriptoribus constat.

Nulla secta vocata passim Religio catholica. Nulla diffusa toto orbe.

Ad Rom. 10. & ad Coloss. 1.

E contrario si sectas omnes consideremus, nulla ex his vmquam *Catholica* Religio nuncupata est, aut sectatores earum *Catholici*, vt dictum est: sed à suis auctoribus nomẽ accepere: vt Simoniani, Valentiniani, Pelagiani, Lutherani, Caluinistæ, &c. Nulla toto orbe diffusa est. Olim cùm Religio Catholica mundo illuxit, breui tempore per totũ orbem diffusa est, & in omnibus pœnè regnis fructificare & crescere cœpit, vt ex Apostolo constat. At Religio Lutherana, Caluinistica, & Anabaptistica, iam post 70. vel 80. annos angustis adhuc finibus continentur, & magis deficiunt in alias sectas abeundo, vel ad Catholicam Religionem redeundo, quàm proficiunt. Nulla etiam ex his iam inde à temporibus Apostolorum durauit, sed omnes à 70. vel 80. annis inuentæ sunt. Itaque neque ratione temporis, neque ratione locorum, neque ratione nationum Catholicæ dici possunt. Addo, Catholicam Religionem vnicam esse, & eamdem vbique. At illæ Religiones sunt inter se diuersæ admodum, & in primarijs capitibus discrepantes; & altera alteram hæreseos damnat. Quomodo ergo Catholicæ dici possunt?

Septima Consideratio, ex Successione.

PRæterea illa Religio vera Christi Religio censenda est, cuius ministri omnes ab Apostolis descendunt, suntque Apostolorum successores, vel ab eorum successoribus ordinationem & auctoritatem acceperunt. Hac enim ratione constabit, Religionem illam, & Ecclesiam quæ illam Religionem colit, Apostolicam esse. Atqui talis est Religio Catholica: ergo, &c.

Ministros omnes Catholicæ Religionis ab Apostolis descendere, siue potestatem Ordinis spectes, siue Iurisdictionis, perspicuum est. Omnes enim inferiores ministri, præsertim Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi, ordinantur ab Episcopis. Episcopi suum Ordinem ab alijs Episcopis acceperunt: & hi rursus ab alijs, & sic deinceps sursum versus vsque ad Apostolos; qui hanc potestatem proximè à Christo accepere. Sicut ergo omnes homines, secundùm vitam & potentiam naturalem, longo generationum tractu descendunt ab Adamo: ita omnes Ecclesiæ ministri, secundum potestatem supernaturalem, longa ordinationum & sanctificationum serie descendunt à Christo Domino, qui est secundus Adam. Nullus itaque est minister in Ecclesia, qui potestatem suam qua consecrat, qua sacrificat, qua absoluit a peccatis, & alia Sacramenta conficit, & populum Christianum sanctificat, non possit ad Christum tamquam primum fontem & auctorem reducere. Vnde etiam omnia illa opera, quæ per hanc potestatem perficit, tribuuntur Christo tamquam primario auctori, qui hanc potestatem instituit, eique inuisibiliter præsidet & assistit: cuius homo solùm est instrumentum, per quod ipse omnia illa facit; vt optimè D. Augustinus & alij Patres docent.

Tract. 5. in Ioãn. Chrysost. homil. 60. ad popul. Ambr. lib. 4. de Sacramentis, c. 4. & 5.

Pari modo omnis potestas Iurisdictionis ministrorum, qua populum Christianum regere, verbum Dei prædicare, & omnia munia pastoralia obire possunt, à Christo descendit, & ad ipsum perspicuè reduci potest. Parochi enim habẽt suam Iurisdictionem ab Episcopis, Episcopi a Summo Pontifice, Summus Pontifex, cùm B. Petri in eamdem cathedram & in idem munus regendæ Ecclesiæ Catholicæ sit successor, necessariò quoque succedit in eamdem Iurisdictionem, quæ immediatè à Domino, beato Petro, & in ipso omnibus eius legitimis successoribus collata est. Qui autem in Ecclesia non habent potestatem ordinariam, sed delegatam tantùm, eam a Parochis, vel Episcopis, vel Summo Pontifice acceperunt. Itaque nullus est minister in Ecclesia Catholica, nullus concionator verbi Dei, aut Catechista, qui suam missionem perspicuè ostendere non possit, & demonstrare eam a Christo deriuari. Et sanè nisi id possent, non essent vllo modo audiendi, sed suspecti habendi tamquam lupi, cùm non per ostium in ouile intrent, sed aliunde occultè irrepant.

Hoc argumentum semper maximi fecere [a] Patres antiqui, ad omnes hæreses conuincendas. Nam per illud ostenditur continuatio Religionis nostræ per singula sæcula, vsque ad tempora Apostolorum. *Tenet me*, loquit S. Augustinus, [b] *in Ecclesia, ab ipsa Sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas Dominus commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum successio Sacerdotum.* His similia D. Hieronymus dialogo contra Luciferianos, quæ mox dabo.

a Irenæus lib. 3. c. 3. Tertull. de præscript. August. Epist. 165. Optatus lib. 2. contra Parmen.

b Cap. 4. contra Epist. fundam.

Nullus ex Nouarum Religionum ministris id ostendere potest. Et quidem potestatem Ordinis, qua Sacramenta conficiant, & populum sanctificent, ad Apostolos & Christum reducere nequeunt: quia omnem illam sustulerunt. Nec vllus inter eos est aut Episcopali aut Sacerdotali ordine seu gradu insignitus (nisi fortè Apostata à Religione Catholica, cui gradus ille ad nihil amplius apud eos seruit) cùm tamen Christi Ecclesia semper hos gradus habuerit, & ab illis gubernata fuerit. Similiter nec potestatem Iurisdictionis, qua verbum Dei tamquam veri pastores prædicent, Baptismum administrent, & populum in spiritalibus cultuque diuino regent. Quæro enim à quo Lutherus, à quo Caluinus hanc potestatem habuit? A quo missus est vterque ad prædicandum nouum Euangelium, & populũ reformandum? Non enim fuerunt missi ab Ordinarijs Ecclesiæ Pastoribus, vt satis constat: ex se ergo venerunt, à nullo missi. At quod potest esse certius signum non esse audiendos sed cauendos? [c] *Quomodo enim prædicabunt, nisi mittantur?* [d] *Qui enim non intrat per ostium in ouile ouium, sed adscendit aliunde, ille fur est & latro: qui autem intrat per ostium, pastor est ouium.* Per ostiũ nõ intrant, quicumq; absque ordinaria vel legitima auctoritate officiũ pastoris vsurpãt.

c Ad Rom. 10.

d Ioan. 10.

Sectarij non à Christo missi.

Sed fortè dicent se a Christo missos, & auctoritatem reformandi Ecclesiam accepisse. Verùm non satis est id dicere; omnes enim hæresiarchæ id de se affirmant. Vnde oportet vt proferant patentes, quibus fidem faciant, & nos conuincant se a Christo missos esse; sicut Apostoli maximis miraculis suam missionem confirmabant. Alioquin non debebimus eorum reformationem acceptare; immo tenebimur eos tamquam impostores reijcere. Deinde quomodo missi a Christo, cùm tam diuersa & inter se pugnantia tradant? Si Lutherus missus à Christo, non potest ab eodem missus esse Caluinus, qui eius doctrinam in multis subuertit, & tamquam hæreticam damnat. Et è contrario, si Caluinus à Christo missus, non potest ab eodem missus esse Lutherus. Deus enim sibi non est contrarius, neque spiritus Prophetarum se mutuò destruunt. Omitto alia, quæ in hanc sententiam dici possent.

Octaua Consideratio, ex consensu Doctorum veterum & controuersiarum decisione: & quia extrà nulla soliditas.

ILla Religio est Christo imputanda, & ceteris omnibus præferenda, in qua est summa Doctorum omnis ætatis & regionis circa fidei capita consensio, in qua controuersiarum omnium facilis terminatio; à qua si recesseris nihil certi habeas, quò te conferas. Atqui talis est sola Religio Catholica: ergo hæc sola est vera Christi Religio.

Ac primùm de consensione DD. circa capita nostræ Religionis, constat ex eorum scriptis. Quotquot enim antiqui Doctores scripserunt in Græcia, in Asia, in Ægypto, in Africa, in Hispania, in Italia, in Gallia, in Germania, in Anglia de mysterijs nostræ Religionis, omnes consentiunt circa libertatem arbitrij, circa merita bonorum operum, circa sacrificiũ Missæ pro viuis & defunctis, circa vota monastica, ieiunia, festa, inuocationem Sanctorum, & similia, quæ à nouis illis Religionibus improbantur; nec diffitentur

tur

Caluinus l. 2. c. 2. 3. 14. & 16. lib. 3. c. 4. & 5. lib. 4. c. 12. Centuriato res cent. 2. 3. 4. 5. c. 4.

tur Lutherani & Caluinistæ. Sed dicunt istos esse næuos antiquorum, iam ad superstitionem & humanas traditiones inclinantium. Vnde ipsi ad verbum Dei prouocant, ipsorum nempe sensu intellectum. Verum, quàm hoc est improbabile, veteres omnes, tam diuersis locis de iisdem rebus scribentes tanto consensu, potuisse errare? Consensus enim plurimorum, præsertim qui ante inter se nō communicarunt, in idem dogma, est maximum signum veritatis, mentes diuinitus illustratas ad se trahentis, & in vnitatem colligentis. Veritatis enim, cum vnica sit, est congregare in consensum; falsitatis, quia multiplex, dissipare in varias sententias & errores. Vnde hæretici diuersis locis de eadem re scribentes vix vmquam consentiunt, sed in plurimas sententias distrahuntur; quia semel à veritate recesserunt. Deinde nullū est dogma Religionis Catholicæ, de quo ostendi possit, esse de nouo introductum ab aliquo in Ecclesia: quod est signum manifestum, illud semper in Ecclesia extitisse, & ab Apostolis descendere. Si enim de nouo post Apostolos contra doctrinam Apostolicam esset introductum, ostendi posset quo sæculo, qua ætate id factum esset, quo loco & auctore; quinam se huic nouo dogmati opposuerint. Nullum enim nouum dogma sine magna commotione & contradictione introduci potest. Sic enim de singulis hæresibus ostendere possumus, quo tempore & loco, & quo auctore introductæ primùm sint; quinam se illis opposuerint: quas commotiones concitarint; denique à quo Pontifice & Concilio sint cōdemnatæ. Quòd si de singulis hæresibus id ostendi potest, quanto magis id ostendi posset de maximis Religionis capitibus, si aliqua innouatio in illis esset facta? Perspicuum igitur est, Religionem Catholicam nostram, nō solùm ministrorum successione, sed etiam doctrinæ consanguinitate, vt Tertullianus loquitur, cum antiqua & Apostolica congruere, & continuari.

Lib. de præscript.

Quòd autem nouarum Religionum dogmata cum veteribus non consentiant, & ipsimet satis fatentur; cum in supradictis capitibus veteres reprehendant superstitionis, & affirment eos ab errore excusari non posse; & infra fusius ostendemus.

Cōtrouersia facile in ecclesia Catholica sopiuntur. Iudex controuersiarū.

Secundò: De controuersiis quæ in Ecclesia interdū suboriuntur, has facile expediri testatur perpetuus Ecclesiæ vsus. Habet enim Ecclesia Catholica infallibilem iudicem controuersiarum, summum Pōtificem cum Concilio; quo iudice hactenus facilè omnes controuersiæ diremptæ: omnes hæreses variis seculis exortæ sunt profligatæ, & populus Catholicus in vna fide, in vna Religione & doctrina per totū orbem retentus. Hoc modo damnata hæresis Ariana per Nicenam synodum sub Syluestro: Macedoniana per Cōstantinopolitanam primam sub Damaso: Nestoriana per Ephesinam sub Cælestino: Eutychiana per Chalcedonensem sub Leone I. Iconomachorum à Nicena secunda sub Adriano I. Et vt alias omittam, Berengariana de Eucharistia per synodum Romanam & Vercellensem sub Leone IX. per Turonensem sub Victore II. per Romanam sub Nicolao II. denique per aliam Romanam sub Gregorio VII.

Omnis enim ratio postulat vt causa Religionis, cum sit cōmunis toti Ecclesiæ, non iudicetur à priuatis, qui nullam in Ecclesia dignitatem obtinent: sed ab ipso vniuersalis Ecclesiç pastore, vna cum aliis particularium præsidibus, quibus regimen Ecclesiæ est commissum, & ipsam Ecclesiam vniuersalem, vt capita, vniti repræsentant. Sic cōtrouersiæ de legibus & priuilegiis regni, non ab alio quam à Rege, & Regni primoribus, qui totum Regnum repræsentant, sunt decidendæ. Quorum enim est regere aliquam communitatem, siue in temporalibus, siue in spiritalibus, eorumdem est sopire lites, & controuersias circa materiam proprii regiminis incidentes decidere, omni in posterū contradictione sublata. Et sanè nisi Ecclesia hanc potestatē haberet, valde esset imperfecta & mutilè instituta, & miserabilior quouis regno tēporali, quauis republica politica. Nullus enim vmquam contentionum de maximis fidei capitibus esset finis, nullus dissensionum & contradictionum terminus; & necessariò breui illam in mille sectas oporteret discindi: sicut hæreticorum conuenticulis euenire videmus.

Hinc fit vt in Ecclesia Catholica omnia fidei capita sint certa & definita, nullaque circa ea fiat variatio, & summus in illa sit omnium consensus. Ex quibus consequens est tertium, si a Catholica Religione recesseris, nihil certi restare quò te conferas, cuique tuto salutem tuam possis committere. Quam enim Religionem in tanta varietate capessas? An Lutheranam? Cur non Caluinisticam, aut Anabaptisticam? Cur Lutheranam ceteris præfers? Non enim minus Caluinistæ & Anabaptistæ Scripturam a se stare affirmāt, quàm Lutherani. Rursus, si Lutheranam amplecti velis, vtram quæso eliges, Mollem an Rigidam? Putam illam quam tradidit propheta Germanicus Lutherus; an eam quam Philippus Melanchthon interpolauit? Sed & hæc multiplex est: nam sæpius Augustana confessio est mutata. Si Caluinisticam; cur non Lutheranam, cùm Lutherus sit omnium parens, & primus orbi hanc lucem noui Euangelii extulerit? Rursus, si Caluinisticam; vtram tandem, Puritanam an Protestantium? Hæ enim non parum dissident, vt Angli probè norunt. Omitto plurimas differentias, in quas singulæ hæ sectæ sunt dissectæ; sicut & Anabaptistæ. Nulla subest ratio solida, cur vnam ex his, ceteris omnibus vt certam præferas. Omnes enim æque fortiter affirmant, verbum Dei a se stare, se spiritum Dei habere, Scripturæ sensum pro sua doctrina esse perspicuum: contraria omnia falsa esse, & Scripturis manifeste aduersari. Nec aliter id probant, quàm hoc esse manifestum habenti spiritum. Itaque omnes eamdem suæ doctrinæ rationem adferunt, eodemque fundamento nituntur. Omnes ergo amplecti oportet, vel nullam.

Nihil certi extra Catholicam.

Longè aliter Religio Catholica sua dogmata probat: nimirum ex S. Scriptura secundùm intellectum communem Patrum exposita: ex omnium sæculorum Doctoribus, ex sanctitate, miraculis, spiritu prophetico eorum, qui hanc Religionem coluerunt: ex constantia & vniformitate doctrinæ per tot ætates, ex puritate vitæ, quam hac doctrina inducit, ex Gentium ad hanc doctrinam conuersione, &c.

Nona consideratio, ex variis causis ob quas noua sint suspecta, & declinanda.

OMnes aliæ Religiones præter Catholicam, & nominatim Lutherana, Caluiniana, & Anabaptistica (de quibus hic nobis potissimum est sermo) merito suspectæ haberi debent, & tamquam sectæ hæreticæ sunt repudiandæ, ob multas causas, quas hic breuiter commemorabo & expendam.

PRIMA RATIO, ex nouitate.

OMnis nouitas & *καινοτομία*, vt Gregorius Nazianzenus loquitur, in omni Republica, sed maximè in negotio Religionis vitanda. Religio Christiana est res antiqua, solida, immutabilis, duratura vsque ad finem sæculi. est enim Ecclesiæ Christi forma, vigor, & veluti anima. Nam sicut per animam caro animatur in hominem viuentem: ita per Religionem cœtus hominum, qui alioquin per se totus est caro, formatur in Christi Ecclesiam, in spiritale regnum. Sicut ergo Ecclesia & regnum Christi est res antiqua & inexterminabilis, aduersus quam portæ inferorum non præualebunt, & cui Christus promisit se adfuturum vsque ad consummationem sæculi: ita etiam Religio, per quam Ecclesia & regnum Christi subsistit. Nouitas ergo repugnat Christi Religioni.

Matth. 16.
Matth. vlt.

Nouas autem esse istas Religiones, constat Primò, Quia possumus assignare earum primos auctores, & locum, & tempus, & modum quo sunt introductæ, & ostendere quinam se illis opposuerint; quantæ propter illas vbique commotiones & turbæ sint excitatæ: denique quomodo & a quibus damnatæ. Atquæ possunt esse clariora signa nouitatis? Eodem modo omnes hæreses nouitatis contra doctrinam Apostolicam introductæ conuincuntur: quia de singulis ostendere possumus, quo tempore inceperint, quo loco, quo auctore, quibus se opponentibus, & a quibus condemnatæ.

Secundò, Ante annum Domini 1517. Religio Lutherana non erat in mundo; similiter nec Caluiniana, nec Anabaptistica, quæ duæ sunt soboles Lutheranæ. Constat enim ex Scriptoribus, eo tempore quo Lutherus caput extulit, præter Iudaicam, Mahometicam, & Paganam, non fuisse nisi Catholicam & Hussiticam.

Tertiò, Si dicas illarum aliquam, v.g. Lutheranam, semper fuisse, sed latuisse; peto in quo loco fuerit, in quibus regnis & oppidis: qui fuerint eius defensores? Deinde, vnde nosti, illam antea extitisse; cum id non nisi ex Scriptoribus constare possit, qui nihil tale insinuant, sed contrarium. Præterea cum vbique fuerint Inquisitores hæreticæ prauitatis, quo pacto ita latere potuit hæc Religio per tot centurias annorum, vt numquam detegeretur: numquam aliquis eius sectator incideret in illorum manus & castigaretur? Numquam aliqua secta hæretica ita se occulere potuit, quin sæpius deprehenderetur, & in examen ac quæstionem publice vocaretur. Ad hæc, si ante Lutherum illa Religio erat in mundo, quomodo eius cultores, qui hactenus latuerant, Luthero prædicante nõ se prodiderunt, agnoscentes suæ fidei Doctorem, & suæ Religionis confœderationem? Quomodo tunc non emerserunt in publicum, complectentes socium & patronum, qui Religionem ipsorum iam ante oppressam vindicabat in libertatem? At nulli tales comparuerunt, qui iam ante illa Religione essent imbuti; sed omnes qui Luthero se adiunxere, antea Catholicam Religionem fuerant professi: sicut & ipse Lutherus antea Catholicus & monachus fuerat, & Missas per 15. annos celebrarat serio & deuote, vt ipsemet fatetur.

Lib. de Missa angulari, & lib. 2. contra Svinglium.

Sed obijciunt aliqui, tempore Eliæ Ecclesiam Dei fuisse occultam, adeo vt Elias putaret se solum relictum fidelem: vt patet 3. Reg. 19. & ad Rom. 11. Cum enim Elias dixisset Domino: *Altaria tua destruxerunt, prophetas tuos occiderunt gladio, & ego derelictus sum solus, & quærunt animã meam.* responsum ei à Domino: *Reliqui mihi septem millia virorum, qui nõ curuauerunt genua ante Baal.* Simili ergo modo fieri potuit, vt Ecclesia Lutherana, vel Caluinistica, olim ratione persecutionis fuerit occulta.

Respondeo Primò, Si solum ageretur de exiguo aliquo tempore, quo sæuit persecutio (sicut tempore Iesabel in Samaria) aliquid fortasse hæc obiectio coloris haberet: verum vt tot sæculis occulta manserit, nulla ratione fieri potuit: neque vllum huius rei in tota antiquitate potest adferri exemplum. Nulla enim potest esse tanta hypocrisis, tantum artificium simulandi, & tegendi sensa animi in causa Religionis, in aliquo notabili hominum cœtu, quin successu temporis detegatur. Vnde Religio Christiana quocumque penetrauit inter Ethnicos, non diu latuit, sed mox se aperuit, quantumuis magna impenderent pericula. Pari modo detectæ hæreses & hæretici, quantumuis niterentur suam fidem occultare; vt patet in Pelagianis, Manichæis, & alijs.

Secundo, Etiamsi concedamus, pro aliquo tempore veram Dei Ecclesiam in Samaria fuisse occultam ob persecutionem Iesabelis: absolute tamen, & vniuersè occulta non fuit. In Iuda enim publicè verus Deus legitimè colebatur. Ibi erat templum Domini, & veri sacerdotes, & publica sacrificia, & concursus fidelium, & verbi diuini sincera expositio. Mirum non est in aliquo particulari loco, vel regione quapiam, Ecclesiam ad tempus aliquod occultari; id enim quotidianum est: sed vt absolute, & toto orbe occulta sit, fieri non potest; cum sit *Ciuitas supra montem posita*, vt omnes gentes eam videant, & ad eam accurrant, iuxta vaticinium Isaiæ: *Venite & ascendamus ad montem Domini*, &c. Immo etiam in locis, quibus subinde causa persecutionis ad tempus se occultat, numquam ita latet, quin multis indicijs se prodat, & famam sui excitet, etiamsi asperrima vigeat persecutio. Nemo nescit in Anglia plurimos esse Sacerdotes, etiamsi studiosissime in eos inquiratur. At quæ vmquam fama, quæ suspicio, quis sermo ante Lutherum fuit de Religione Lutherana, vel Caluinistica? Nullus historicus, nullus scriptor vel talis religionis, vel aliquorum qui tale doctrinæ corpus tenuerint, meminit. Mera ergo desperatio est, ad hoc præsidium occultationis confugere.

Isaia 2.

Ex quibus luce meridiana clarius est, Lutheri Religionem nouam omnino esse, & ante illius tempora mundo incognitam: neque vllum hominum cœtum, aut etiam fortè personam particularem ante illum extitisse, qui eamdem Religionẽ, hoc est, eadem fidei capita omnia, idem corpus doctrinæ fidei tenuerit. Etsi enim aliqua dogmata à veteribus hæreticis acceperit, non tamen idcirco eadem est Religio Lutherana & veterum hæreticorum, nisi secundum partem. Nam Religio est complexio omnium capitum, quæ ad fidem pertinere statuuntur. At nemo ante ipsum eamdem dogmatum complexionem docuit.

Idem conuincitur alia ratione. Nam constat, veteres Patres & Doctores, qui singulis sæculis floruerunt, Lutheranæ Religionis non fuisse. Confitentur enim libertatem arbitrij; & necessitatem bonorum operum, & merita vitæ æternæ, & legis diuinæ possibilitatem: probant inuocationem Sanctorum, cultum reliquiarum & imaginum, sacrificium Missæ pro viuis & defunctis, ordinationem ministrorum, votorum monasticorum Euãgelica consilia, Quadragesimalis ieiunij vsum, & similia; quæ illa Religio tamquam superstitiosa, Deo iniuriosa & impia reijcit. Quòd autem veteres omnia illa fateantur & probent, perspicuum est ex eorum scriptis, nec ipsi Lutherani & Caluinistæ negare possunt: sed dicunt hæc esse veterum næuos. Pulchri sanæ næui, superstitio, idololatria, impietas. Quòd si superiorum sæculorum Doctores hanc Religionem non tenuerunt; sed eius placita passim improbarunt, perspicuum est eam non esse antiquam, sed nouam. Nam in Ecclesia non fuit aliqua Religio habita pro vera Christi Religione, præter eam quam Patres & Ecclesiæ Doctores tenuerunt.

Ex his clare sequitur, Lutheranam Religionem non esse Religionem Christi. Christi enim Religio nõ est noua, sed antiqua: at Lutheri Religio est noua, vt ostensum est, non antiqua. Christi Religio iam inde à temporibus Apostolorum semper fuit in mundo: at Lutheri Religio non semper fuit, sed cœpit iam ab annis 90. Ante annos 90. non erat, vt ostensum est. Rursus; Si Lutheri Religio est vera Christi Religio, cœtus hominum eam tenentium est vera Christi Ecclesia; ergo Christi Ecclesia ante Lutherum non fuit: quia nec Religio Lutherana, quæ Ecclesiam constituit, ante Lutherum fuit, vt ostensum est. Si dicas eam fuisse temporibus Apostolorum, & prioribus aliquot sæculis; probandum tibi est, aliquos tunc fuisse, qui illam dogmatum complexionem tenuerint. Nos certè contrarium facile probamus. Nam constat, sacrificium Missæ pro viuis & defunctis, ordinationes ministrorum, vota monastica, & similia quæ Lutheranæ Religioni repugnant, temporibus Apostolorum & proximis sæculis in Ecclesia fuisse.

Deinde, Esto, temporibus Apostolorum, & aliquamdiu postea fuerit, tamen tertio saltem & quarto sæculo cœpit omnino deficere. Quod etiam ipsi Lutherani Doctores fatentur, vt patet ex opere centuriarum ab ipsis edito, centuria 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. cap. 4. Ergo saltem per 1300. annos Ecclesia Christi collapsa est & intercidit. Nã vt minimum tam diu constat Lutheranam Religionem non fuisse, sed huic plane contrarium viguisse. Extincta itaque fuit tot sæculis vera Religio, obscuratum Euangelium, euersa Christi Ecclesia: donec Propheta Germanicus Lutherus emersit, qui funestas tenebras depelleret, orbi lucem Euangelij inferret, & Ecclesiæ ruinas instauraret. Indicant hoc passim Lutherani in quibusdam Germaniæ oppidis, cum prægrandibus litteris in frontispicijs domorum scribunt in hæc vel similia verba: *Anno salutis illuxit huic vrbi lumen verum Euangelij Christi, superstitione depulsa*, &c. At si Ecclesia Christi tot sæculis intercidit; quomodo verum est, ipsam ædificatam esse supra petram, & non potius super arenam? Quomodo a portæ inferi aduersus eam non præualuere? Quomodo ipsa est domus Dei, b firmamentum & columna veritatis? Quomodo c regnum Christi (quod est Ecclesia) est stabile, firmum, æternum, quod numquam dissipabitur?

a Matth. 16.
b 1. Tim. 3.
c Daniel. 2.

Si dicas, Ecclesiam & Religionem Lutheranam omnibus retrò sæculis vsq; ad Apostolorum tempora fuisse, sed occultam; præterquam quod id absque auctore asseritur, omni probabilitate caret, vt ostensum est. Sed demus, occultam fuisse; ergo illa non erat Ecclesia Christi. Hæc enim est d ciuitas supra montem posita, quæ abscondi non potest: hæc est e mons domus Domini præparatus in vertice montium, & eleuatus super colles, omnibus conspicuus, ad quem fluent omnes gentes: hæc est regnum Christi diffusum à f mari vsque ad mare, & a flumine vsque ad terminos terræ: hæc est g mons ille magnus, replens vniuersam terram. Ecclesia enim Christi mundo debet esse conspicua, tum vt suo cultu & decore, suisque moribus, & externa specie gentes ad se alliciat; tum vt qui volunt fieri Christiani, sciant quò se debeant conferre, quos adire, à quibus

Ecclesia Christi non potest esse occulta.
d Matth. 5.
e Isaia 2.
f Psal. 71.
g Daniel. 2.

bus instructionem petere. Similiter eius doctrina & fides manifesta esse debet; alioquin mundo esset inutilis, nec posset gentes conuertere. Vnde etiam in maximis persecutionibus numquam ita latuit, quin passim cognosceretur; vt ex historijs Ecclesiasticis constat. hinc tanta Martyrum multitudo. Deinde si tot sæculis latuit, indigna prorsus fuit hoc nomine. Quomodo enim dici potest Ecclesia Christi, quæ Christi sinceram doctrinam non audet confiteri? quæ tam pusilli est animi, & ita mortem timet, vt se abdat in tenebras, & tot sæculis non audeat prodire in lucem? Denique quæ tot sæculis non solùm se occuluit, & sinceram fidei professionem suppressit, sed etiam professa est fidem falsam, nempe Papisticam, adorauit idola, contaminauit se mille superstitionibus & sacrilegijs? Nam ante Lutherum omnes Christiani exteriùs in omnibus gerere se debebant vt Catholici: alioquin mox ab Inquisitoribus & Episcopis deprehensi fuissent, & tamquam hæretici puniti. Miserabilior itaque & deformior fuisset Ecclesia Christi ruinis synagogæ, seu secta Iudaica, quæ semper suas synagogas, & liberam suæ Religionis professionem quibusdam locis habuit; nec coacta est, saltem generatim, ad idolorum cultum. Miserabilior & deterior sectis omnibus hæreticis. Nulla enim vmquam secta fuit alicuius nominis, quæ non sua templa, vel domos religiosas, suos conuentus, suos Episcopos, suæ Religionis formam & professionem habuerit, ita vt passim cognosci posset.

Ex his perspicuum est, nihil absurdius dici posse, quàm Ecclesiam Christi tot sæculis latuisse. Itaque concludo hoc dilemmate: Vel Religio Lutherana & Caluinistica ante suos auctores extitit, vel non extitit: si non extitit, ergo est planè nouitia; ac proinde non potest esse Religio Christi, quæ est antiqua: si extitit, ergo fuit occulta; ac proinde non potuit esse Christi Religio, quæ semper fuit manifesta. Quæ de Lutherana Religione in isto discursu dicta & probata sunt, eadem probata intellige de Caluinistica & Anabaptistica. Nam eadem harum trium est nouitas, eadē ratio: sed claritatis causa, & ne sæpiùs tria illa nomina fastidiosè repetantur, vnam tantùm nominauimus.

Dialogo contra Lucifer. in fine.

Concludo itaque verbis sancti Hieronymi, qui sic scribit: *Breuem tibi apertamq́; animi mei sententiam proferam; in illa Ecclesia esse permanendum, quæ ab Apostolis fundata, vsque ad diem hunc durat. Si cubi audieris eos qui dicuntur Christi, non à Domino Iesu Christo, sed quopiam alio nuncupari, vtpote Marcionitas, Valentinianos, Montenses, siue Campitas, scito non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse synagogam. Ex hoc enim ipso quòd posteà instituti sunt, eos se esse indicant, quos futuros Apostolus prænuntiauit. Nec sibi blandiantur si de Scripturarum capitulis videntur sibi affirmare quod dicunt: cùm & diabolus de Scripturis aliqua sit locutus; & Scripturæ non in legendo consistant, sed in intelligendo.* Nouitas itaque est signum hæreseos ab Apostolo prænuntiatæ: appellatio, signum nouitatis; vsurpatio Scripturæ diabolo & omnibus hæresibus communis.

SECVNDA RATIO,
Ex defectu successionis.

Carent successione.

Altera Ratio, cur illæ Religiones non sint probandæ, est, quia carent successione ministrorum ab Apostolis continuato ordine deducta: quæ successio est necessaria vt aliqua Religio vel Ecclesia censeatur Apostolica. Nam sine hac successione nō potest cum Apostolica continuari. Vnde passim docent Patres, eos qui apud se veram Christi Ecclesiam esse dicunt, debere successionem suorum Episcoporum ostendere, eamque sursum versus vsque ad Apostolum aliquem continuata serie reducere. Quod si non possunt efficere, clarè conuinci, veram Christi Ecclesiam apud eos non esse. Sic Optatus Mileuitanus libro 2. contra Parmenianum, volens conuincere Donatistas, apud eos Ecclesiam non esse, ait: *Vestræ cathedræ originem ostendite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vendicare.* Tertullianus de præscript. aduersus hæreticos: *Edant hæretici origines Ecclesiarum suarum, euoluant ordinem Episcoporum suorum, ita per successionem ab initio decurrentem, vt primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, habuerit auctorem & antecessorem.* Eodē argumēto vtuntur passim alij Patres, [a] Irenęus, [b] Epiphanius, [c] Hieronymus. [d] August. &c.

a Lib. 3. c. 3.
b Hæresi 27
c Cōtra Luciferianos.
d Cap. 4. cōtra epist. fundament.

Constat autem, nec Lutheranos, nec Caluinistas, nec Anabaptistas id vel in speciem facere posse. Cui enim obsecro Lutherus, qui harum Religionum maxima ex parte est auctor & parens, successit? Cuius cathedram & auctoritatem occupauit? Quis ante eum Lutheranæ Religionis antistes fuit? Quis ante Caluinum vel Svvinglium Caluinianæ? Quod si nemo assignari potest, perspicuum est eas carere illa successione, quam Patres requirunt, vt Ecclesia aliqua cum Apostolis copuletur.

Carent ordinatione.

Rursus, Non solum carent successione cathedræ & auctoritatis, sed etiam ordinatione gradus, ab Apostolis descendente. Duplex enim in ministris Ecclesiæ potestas semper fuit requisita, vtraque ab Apostolis continuato ordine deriuanda, vt supra Consideratione septima dictum est: nimirum *potestas Ordinis*, per quam offertur sacrificium, & conficiuntur Sacramenta ad sanctificandos fideles; & *potestas Iurisdictionis*, per quam datur ius regendi & pascendi Ecclesiam verbo Dei, &c. At neutram ipsi ad Apostolos referre possunt. Non enim *potestatem Iurisdictionis*; cum careant successione, vt ostensum est. Neque etiam *Ordinis*. Quis enim ordinauit Lutherum vel Caluinum Episcopum Ecclesiæ suæ? Si dicant ordinationem non requiri; contradicunt toti antiquitati, & perpetuo Ecclesiæ vsui. Numquam enim in Ecclesia habitus fuit Episcopus, ita vt munia omnia Episcopalia obire posset, nisi ab alio Episcopo ordinatus; cui ex Apostolorum constitutione duo alij Episcopi debent coniungi, vt expresse præcipitur can. 1. Apostolorum, & can. 4. Synodi Nicenæ; & insinuat Apostolus scribens Episcopo Timotheo, & monens: *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterij*: hoc est, cœtus Episcoporum qui simul cum ordinante manus ordinando imponebant, vt Patres exponunt. *1. Tim. 4.*

Ex quibus clarè constat, Lutheranos & Caluinistas neutram potestatem ab Apostolis habere, secundùm neutram ab Apostolis descendere, neutram in Apostolos posse reducere; ac proinde veram Christi Religionem & Ecclesiā non habere. Hæc enim, quoad vtramque potestatem, ab Apostolis deriuari, ipsisque continuari debet; vt ostensum est. Omnis enim potestas spiritalis a Christo per Apostolos, & eorum successores, continua quadam successione & communicatione, in reliquos ministros deriuari debet: sicut vita corporalis continua quadam successione à primo homine per medios deriuatur ad extremos. Sicut enim in veteri Testamento nulli erant sacerdotes, nisi qui descendebant ex Leui per Aaron: ita in nouo nulli sunt sacerdotes vel Episcopi, nisi qui gradu Ordinis & Iurisdictionis potestate a Christo summo sacerdote per Apostolos eorumque successores descendunt. Sicut ergo synagoga non poterat esse sine sacerdotibus, continuata serie descendentibus ex Aaron: ita Ecclesia Christi non potest esse sine sacerdotibus, seu Episcopis, continuata serie descendentibus ab Apostolis, & eorum successoribus. At Lutheranorum & Caluinistarum cœtus numquam tales ministros habuerunt; numquam apud eos fuerunt Episcopi legitimè ordinati, & Iurisdictionis potestate ab Apostolis eorumq; successoribus descendentes, qui populo præessent. Perspicuum est ergo, apud eos Ecclesiam Christi non esse.

TERTIA RATIO,
Ex defectu missionis.

Tertia Ratio: quia hæ Religiones inductæ ab ijs, qui nulla legitima auctoritate missi, sed à seipsis venerunt. Hoc autem meritò illas suspectas reddere debet erroris, & auctores earū, ne forte sint lupi & seductores. Nemo enim in Ecclesia prædicare potest, nisi legitima auctoritate fuerit missus, iuxta illud Apostoli: *Quomodo prædicabunt, nisi mittantur?* Alioquin maxima nascetur in Ecclesia cōfusio. *Ad Rom. 10.* Quiuis enim officiū prædicandi, & Ecclesiā regēdi, sibi assumere posset, & quoluis errores disseminare. Si enim in Repub. temporali, & politia humana, nemo seipsum potest intrudere, & assumere magistratū ad regendum populū in rebus terrenis ad hanc vitā dumtaxat pertinentibus, sed debet à Principe ad hoc constitui: quāto minus in Ecclesia, in regno Christi spiritali, pōt quis sibi arrogare officiū Pastoris ad regendū populū in ijs quæ salutē spectant æternam:

sed ab Ecclesiæ supremo Rectore, & sacrorum Principe, constitui debet? Multo enim magis vitanda est confusio regiminis in Ecclesia quàm in politia; cum illa in perniciem cedat animarum, hæc solum in damna fortunarum vel corporum.

Ioan. 10. Deinde, *Qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, hic fur est & latro*, inquit Dominus. At is qui absque legitima missione & auctoritate assumit sibi officium Pastoris in Ecclesia, is non intrat per ostium, sed ascendit aliunde, vt Patres passim exponunt, & per se satis constat. Quid enim aliud est, *intrare per ostium*, quàm intrare legitima via, legitima auctoritate? Ostium enim est via ordinaria, ad hoc instituta vt per eam intretur in ouile. Vnde designat illam auctoritatem, per quam ministri debent admitti in ouile Christi, ad oues Christi regendas & pascendas.

Ioan. 7. Rursus, Dominus apud Ioannem ait: *Qui à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit; qui autem quærit gloriam eius qui misit eum, hic verax est, & iniustitia in illo non est.* Quibus verbis significat, non esse credendum ijs qui legitimè missi non sunt, sed à seipsis veniunt, quia gloriam propriam quærunt: ac proinde non ad veritatem, sed ad honorem & compendium loquuntur, & doctrinam suam omnem eo dirigunt.

Denique Apostolus in Epistol. ad Hebræos adeo hanc missionem necessariam ducit, vt etiam in Christo Domino *Ad Heb. 5.* eam requirat; *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tamquam Aaron. Sic & Christus non semetipsum clarificauit vt Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum: Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Vnde Dominus toties inculcat Iudæis suam missionem, nimirum quod à se non venerit, sed à Patre missus; idemque multis modis confirmat.

Ex his clarè deducitur, Lutherum, Caluinum, & similes nouos doctores audiendos non esse, & eorum doctrinam vitandam. Quia constat, eos aliqua legitima auctoritate missos non esse, sed à seipsis venisse: constat eos sibi magistratum & officium pastorum & ius reformandi in Ecclesia vsurpasse: constat non intrasse per ostium, & via legitima, sed aliunde adscendisse in ouile; ac proinde, iuxta Domini sententiam, pro furibus & latronibus habendos.

Non missi sunt à Christo. Dicent fortè, se esse missos à Christo immediatè, sicut olim Prophetæ mittebantur extraordinario modo à Deo ad reformandum populum: & sicut Apostoli missi fuere à Christo Domino ad mundum conuertendum: & post adscensionem Domini Paulus, qui non ab hominibus missus est, nec ab hominibus Euangelium accepit, sed proximè ab ipso Domino.

Verùm Primò, non satis est hoc dicere & fortiter affirmare, sed oportet probare, & conuincere esse verum, ne legitima causa populo & pastoribus ordinarijs relinquatur, eos tamquam impostores reijciendi: sicut Prophetæ & Apostoli non solum dixerunt se missos à Deo, sed id etiam abunde signis diuinis demonstrarunt.

Secundò, Omnes hæresiarchæ, & omnes pseudoprophetæ, omnibus sæculis idem dixerunt: nempe se à Deo missos esse, & suam auctoritatem ab eo accepisse. Vel ergo omnes acceptandi sunt, vel nulli. Cur enim potiùs credam, v. g. Caluinum missum à Deo quàm Lutherum, vel Mennonem, vel Muntzerum, vel Arrium, vel alium hæresiarcham; cum ille maiora suæ missionis argumenta, quàm alij, non proferat.

Tertiò, Si Caluinus missus est à Deo; ergo Lutherus à Deo missus non est; & è contrario. Quia si duo contraria prophetant, & vterque alterius prophetiam seu doctrinam erroris & hæresis damnat, vterque alterius Religionem destruit: quare si vterque à Deo missus est, spiritus Dei sibi ipse aduersatur, seipsum pernegat & euertit, destruens per alium quæ per hunc ædificauit. Inter Prophetas à Deo missos semper fuit summa doctrinæ consensio.

Quartò, Si Lutherus vel Caluinus à Deo missus est ad Ecclesiam reformandam, peto quo tempore, quo loco Deus illis hoc ministerium imposuit, quibus verbis siue interius siue exterius ad eos vsus est? Quomodo capita reformationis eis declarauit, quem ordinem & modum præscripsit? Quomodo, quaue forma illis apparuit? Exteriusne modo visibili, sicut Paulo; an interius per visionem imaginariam in extasi aliqua, sicut Prophetis, & Ioanni Euangelistæ in Apocalypsi? Hæc enim omnia Deus, cum ijs quos ipse mittebat, obseruare solet; & ipsi Prophetæ statim initio suæ prædicationis hæc omnia explicabant, vt populus intelligeret, à quo missi essent, quidve illis mandatum datum: vt constat ex Prophetia Isaiæ, cap. 1. 6. & pluribus alijs; Ieremiæ cap. 1. 2. 3. & sequentibus pænè omnibus, Ezechielis 1. & sequentibus, Danielis 2. & 9. Deniq; omnes Prophetæ isthæc ante omnia præmittere consueuerunt, vt in eorum Prophetijs est videre. Similiter notum est, quo tempore, quibus verbis Dominus Apostolos miserit, quidve illis iniunxerit, &c.

At isti noui Prophetæ tam parum considerati fuere, vt non aduerterint simile quid esse fingendum, si à Deo missi immediate volebant videri. Vnde nulla huius rei apud eos mentio. Quod est certissimum signum, mendacium esse, necessitate cogente confictum, cum dicunt se à Deo missos. Cui enim dubium esse potest, si minimam huius missionis diuinæ speciem sensissent, id eos non fuisse in suis scriptis prætermissuros, sed statim toti mundo patefacturos, expresso tempore, loco, modo, præcepto Domini, & ceteris huc pertinentibus circumstantijs?

Quintò, Accedit, quòd si illi missi à Deo fuere, non solum fuisse missos vt reformatores morum, sicut Prophetæ mittebantur; sed vt reformatores totius doctrinæ & Religionis. Itaque maximè necessaria erat exacta huius missionis descriptio; & expressio capitum quæ Deus reformari volebat, eaque verbis ipsius Dei eiusque nomine Ecclesiæ erant proponenda, sicut Prophetæ facere consueuerunt, cum nomine Dei populo mandata diuina proponebant. At non ita processerunt isti noui Prophetæ, sed casu, & prout res ferebat, ex vno dogmate in aliud sunt deuoluti; sicut in contentionibus, cum animi magis magisque exacerbantur, fieri solet; & sicut experientia discebant, se rebus suis maximè posse commodare, & summi Pontificis auctoritati, qua condemnabantur, incommodare. Quod enim pontificijs rebus maximè putabatur obfuturum, vel ipsorum auctoritati profuturum, id statuebatur dogma fidei, & nucleus verbi Dei, vt infra ostendemus.

Sextò, In politia humana, ad auctoritatem regendi, non satis est dicere, se à Principe qui procul absit, & conueniri non possit, ad hoc missum; sed patentes idoneas exhibere debet, sigillo Principis munitas, quæ deinde diligenter examinantur, ne qua fraus subsit: & si aliquod indicium impostura deprehensum fuerit, non admittitur, donec plenam fidem faciat. Idem videmus in Legatis & Nuncijs Apostolicis; qui omnes suas patentes authenticas, quibus eorum missio & commissio continetur, ostendere debent: alioquin non recipiuntur, nec habent auctoritatem. Quæ tam ergo fatuitas est, in Ecclesia & regno Christi admittere nouos non solum pastores, sed etiam reformatores totius Religionis qua constat Ecclesia, eo solo nomine, quòd dicant se à Christo missos, se spiritum Dei habere, nullis ostensis patentibus, nullis exhibitis signis, quibus id probent?

Septimò, Ipsa quoque ratio temporis vehementer illis aduersatur. Si enim Ecclesia iam ab anno sexcentesimo planè concidit, & facta est synagoga Antichristi, vt ipsi docent; cur vsque ad hæc tempora dilata est horum reformatorum remissio? Cur Deus solidis nouem sæculis Ecclesiam in suis ruinis, in superstitionibus & idololatria, tamquam nihil ad se pertinentem, reliquit; & tantis temporum spatijs expletis, primùm ei hosce vel reformatores, vel nouos architectos misit? Hiccine est amor Christi in suam Ecclesiam, quam sanguine suo lauit, quam spiritu suo viuificauit, quam sibi in sponsam adoptauit? Longe benignius se gessit erga ancillam, Synagogam inquam, ad quam tot Prophetas misit; quam in idololatriam vel impietatem declinantem vsq; ad excidium non deleuit, sed assiduè missis seruis suis reuocare studuit. Itaque si volebant isti homines videri reformatores, debebant fingere, Ecclesiam paulo ante concidisse, non tot sæculis in suis ruinis computruisse: alioquin ipsum temporis interuallum eorum missionem confutat, & imprudenter confictam esse ostendit.

Octauò, His accedunt alia signa certissima, missos à Christo non esse; vt praua vita, superbia, contemptus sanctorum Patrum, errores, & mendacia in quibus deprehensi, inconstantia doctrinæ, de quibus sequentibus Rationibus dicetur.

Denique

Denique docent ipsi, nihil esse credendum nisi quod habetur in Scripturis. Ostendant ergò ex Scripturis se à Deo ad reformãdam Ecclesiam missos esse: quo loco, quibus verbis Scriptura dicat hanc à Domino auctoritatem Luthero vel Caluino esse concessam: alioqui vel ipsis iudicibus non possumus eis fidem adhibere, nec vt Ecclesiæ reformatores acceptare.

Lutherani missionem sui prophetæ conantur stabilire quadam prophetia SS. Ambrosij & Augustini, insinuata chronographicè hoc versiculo: *Tibi Cherubin & Seraphin incessabili voce proclamant*. Nam ante aliquot annos ediderunt effigiem Lutheri, ære incisam, cum hac inscriptione:

Diuinum atq; admirabile Vaticinium D. Ambrosij & Augustini, de tempore & aduentu S. Lutheri, quo contra Antichristum Romanum scribere cæpit, vt in litteris huius versiculi numerum anni repræsentantibus continetur, quod est apud Christi fideles admiratione & notatu dignum.

TIbI CherVbIn & seraphIn InCessabILI VoCe proCLaMant.

Huius versiculis litteræ numerales conficiunt 1517. quo primum Domini anno Lutherus prædicare cœpit.

Verum hic versiculus parum causæ Lutheri fauet. Nam primò ex huiusmodi numeris, nihil certi colligi potest; vt multis exemplis superioribus annis de successu rerum apparuit. Deinde, vt concedamus esse prophetiam per numeros litterarum de Luthero insinuatam, per eam non significaretur exultatio & gratulatio cælestium spirituum ob Lutheri prædicationem, sicut volunt Lutherani; sed potius excæcatio Lutheri, & omnium eorum qui illius sectam essent amplexuri. Sicut Isaiæ 6. vbi Seraphin simili modo clamant; *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth; plena est omnis terra gloria eius.* (ex quo loco isti versiculi in Hymno sunt positi) designatur excæcatio Iudæorum, vt ex sequentibus colligitur. Prouocatur enim Deus, vt aspectu suę sanctitatis, quæ illi omne peccatum summopere displicet, tanta scelera & impietatem merito supplicio vindicet. simili modo vindictam clamabunt sub mũdi finem, Apocal 4. 8. Denique, si scribamus illa nomina iuxta rationem Hebræam per M, non per N, nempe CherubiM & SeraphiM, vti scribenda sunt; sic exurgent anni ter mille quingenti 17. quibus expletis adhuc clamabunt quidem Cherubim, & Seraphim, Sanctus, Sanctus, Sanctus; sed hic clamor non erit exultatio de fructu Euangelij Lutheri, sed approbatio iusti supplicij, quo ipse cum omnibus suis asseclis in omnem æternitatem torquebitur.

QVARTA RATIO,
Ex defectu miraculorum.

Miracula necessaria. SVspectæ habendæ Religiones istæ nouæ cum auctoribus, quia absque vllis miraculis aut signis diuinis introductæ. Hæc tamen maximè erant necessaria.

Primò, Vt sic ostenderent, se non esse impostores, sed veros pastores à Deo missos; & conuincerent Ecclesiam se debere recipi. Cum enim ex [a] Scripturis constet, nouissimis temporibus multos pseudoprophetas venturos, qui iactent se à Deo missos, eosque [b] Dominus attentè cauendos iusserit, nemo nouus admittẽdus est qui suæ missionis πληροφορίαν, & plenam fidem non fecerit, sed omnes suspecti habendi. Atqui non possunt vllo modo hanc πληροφορίαν facere, nisi diuinis signis; vt sunt miracula, prædictio futurorum, reuelatio absconditorum, &c. Hæc enim cum rerum creatarum vim superent, manifestum est esse à Deo. Vnde sunt veluti patentes, Dei sigillo obsignatæ, quibus missio diuina probatur. Hinc quotquot à Deo vnquã immediatè missi sunt ad populum docendũ, miraculis vel alijs supernaturalibus signis instructi venere, quibus eorum missio populo est manifestata. Sic Moyses filios Israel educturus ex Ægypto, eisque Legem daturus, cum maxima miraculorum potestate venit; & innumera vel ipse fecit, vel Deus circa ipsum, toties ei sub visibili specie apparendo, exhibuit. Sic omnes Prophetæ vel miraculis vel occultorum reuelatione suam missionem probarunt. Idem fecit ipse Dominus Prophetarũ: qui etsi clare ex Scripturis conuincere posset se Messiã esse, idque etiam testimonio Ioannis Baptistæ satis posset constare; tamen plurimis miraculis statim initio prædicationis se a Patre missum ad hominum salutem ostendit; & Pharisæis odio ipsius credere nolentibus dixit, vt si ipsi propter se credere nollent, saltem operum magnitudine conuicti crederent. Pari modo omnes Apostoli apud Iudæos & Ethnicos multis miraculis suam missionem probarunt. Denique idem fecere variarũ gentium primi Doctores, qui illos ex paganismo ad fidem nostram traduxere. Quare cum isti noui Prophetæ dicant se missos immediatè à Deo, si id miraculis & signis supernaturalibus nõ confirment, sicut omnes alij proximè à Deo missi fecere, non sunt vllo modo audiendi.

a *Matt.* 24. *Marci* 13. 1. *ad Ti.* 4. 2. *ad Ti.* 3. 2. *Petr.* 3. b *Matth.* 7. & 24.

Nec obstat quòd Ioannes Baptista miracula non fecerit: quia Deus circa ipsum multa mira & supernaturalia operatus est, quibus satis constare poterat de eius missione. Ipsa quoque vitæ austeritas, & morum sanctitas non paruum miraculum erat. Itaque nemo dubitare poterat, ipsum à Deo missum.

Secundo, Miracula maximè erant necessaria, vt probarent se non tantum mitti vt correctores morum, sed etiam vt reformatores & correctores totius Religionis, qui Ecclesiam collapsam reædificarent, & regnum Christi extinctum suscitarent; nouaque omnia facerent. Quantis opus erat miraculis, vt mundus conuinceretur, se teneri ad hæc tam mira & paradoxa credenda, eosque pro talibus acceptandos? Etiam si mille mortuos excitassent, & centena millia claudorum, cæcorum, paralyticorum curassent, vix satis fuisset, ad tantæ rei fidem faciendam. Primo, quia Apostolus ait: *Licet nos aut Angelus de cælo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit.* *Ad Gal.* 1. Et idem repetens; maioris confirmationis causa addit: *Sicut prædiximus, & nunc iterum dico, si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit.* Si Angelo aliquid contrarium receptæ fidei doctrinæ annontianti nõ esset credendum: quantis miraculis opus esset vt homini alicui de rebus tantis certa fides habeatur; nimirum Christi Ecclesiam esse penitus collapsam, idololatriam inuectam, fidem extinctam; omnes esse in statu damnationis; maxima Religionis capita esse reformanda, & Lutherum vel Caluinum ad hanc reformationem à Deo esse missum? Nonne dignum erat vt omnia miracula Apostolorum & Christi Domini in hoc reformatore reuiuiscerent? Deinde, quia Religio Catholica, quæ nunc viget, plusquam a mille annis est in possessione (quod etiam aduersarij fatentur) vt à toto mundo habeatur pro vera Christi Religione; & qui ab ea recedunt, habeantur hæretici. Ergo sine maximis & euidentissimis signis diuinis, quibus clarè constet possessionem iniquam fuisse, non potest deturbari. Debent autem hæc signa adeo esse perspicua, & ita conuincere mentes hominum, vt nullus amplius relinquatur tergiuersandi locus: alioquin non tenentur credere, sed potius tenentur tam diuturnæ possessioni fauere, & Religionem Catholicam non deserere. Accedit, quòd Religio Catholica omnibus illis sæculis maxima miraculorum gloria, & sapientia, & sanctitate sectatorum fulserit, & etiamnum fulgeat. Pluribus ergo & maioribus & clarioribus miraculis opus est, vt legitimè deturbare & reijci possit: maiori item sapientia & sanctitate, & horum publica fama in sectatoribus illarum Religionum nouarum, quàm in sectatoribus Ecclesiæ vnquam fuerit.

Denique, quando Religio veteris Testamenti apud Iudæos mutanda erat, & ex vmbra ad veritatem, ex typo ad exemplar transeundum, etsi Dominus clarissimè ex Scripturis conuinceret illam mutationem esse faciendam, & se à Deo ad hoc missum; tamen idem maximis & plurimis miraculis confirmandum censuit; vt nulla relinqueretur illis occasio tergiuersandi: quantis ergo opus esse putabimus miraculis, cum agitur de ipsa Religione noui Testamenti mutanda, quam Scripturæ clare pronuntiant nunquam amplius mutandam, sed & Deum illi adfuturum vsque ad sæculi consummationem, & portas inferi aduersus eam non præualituras? Quis enim prudenter rem tantam,

tam

tam nouam, tam paradoxam, tam Scripturis & iudicio Patrum omnium aduersam, credat sine maximis miraculis? Immo, quæ miracula ad hoc vel probabiliter credendum satis esse queant?

Ex his patet, merito nos ab illis miracula exigere; & eos iniquissime nobiscum agere, cum sibi absque miraculis in rebus tantis fidem haberi postulant; & nisi omnia credamus, grauissimas persecutiones commouent.

An sua probent ex scripturis.

Sed inquiunt, Probamus nostra ex Scripturis. Ita est, sed sensu vestro, non iuxta consensum sanctorum Patrum, & receptorum Ecclesiæ Doctorum, qui ante nostras controuersias extitere, ac proinde partiales esse non poterant, intellectis.

Deinde, Argumenta vestra facillimè instar telæ aranearum à Catholicis Doctoribus dissoluuntur. Præterea, tot iam ab 80. vel 90. annis orti sunt noui reformatores, tot Ecclesiæ collapsæ instauratores, tot Religionis extinctæ suscitatores; qui etsi quam maximè inter se sint contrarij, & se mutuo euertant, destruentes singuli quod alius ædificaunt: tamen omnes sua confirmant ex Scripturis, omnes huius solius testimonio nituntur, omnes Scripturam suis substructionibus fundamentum vnicum faciunt. Itaque vel omnium vel nullius probatio admittenda.

Denique, cum nihil sit credendum nisi quod Scriptura dicit; vbinam quæso dicit, te à Deo missum ad Religionis & Ecclesiæ collapsæ instaurationem?

An sit miraculum quod multos habeant sectatores.

Dicent fortè, se miraculis non carere: maximum enim esse miraculum, quod tam breui tempore, tam multi hoc nouum Euangelium sint complexi. Fortasse id aliquem colorem haberet, si illorum Religio esset seuerior & carni asperior quam Religio Catholica. Verum cum omnem Catholicæ Religionis seueritatem abroget, & carni omnem licentiam tribuat, quid mirum, si multi eam sequantur? Quid mirum si grauia amoris impedimentis deorsum ruant, & flumina sublatis obicibus ad mare properent? Corrupta natura nostra maximè ad licentiam viuendi propendet, quam in istis Religionibus inuenit. Itaque eas amplectuntur, nō quia, vi rationum persuasi, credunt eas esse sanctiores; sed quia inueniunt in illis quod quærebant; & illo nunc absque metu, & sub specie honesta Religionis & pietatis possunt frui.

Addo, hoc miraculum ab omnibus istis nouis Religionibus adferri posse. Nam non solum ad Caluinistas, sed etiam ad Lutheranos & Anabaptistas multi confluxere. Omnes itaque erunt sanctæ, & Deo auctore eductæ. Sed Deus seipsum negare non potest, nec à se stabilita destruere: ac proinde nec tam contrariarum & se mutuo damnantium Religionum esse auctor.

QVINTA RATIO, *ex Vita & morum conditione.*

QVinta Ratio: Quia hæ Religiones introductæ ab hominibus malæ vitæ, & infamia notatis, superbia, inuidia, & maledicentia singulari; & nihil minus quam spiritum Apostolicum præ se ferentibus. Nam quod ad Lutheri vitam attinet, scimus illum Monachum professum fuisse, & quindecim circiter annis sacerdotem; ac proinde duplici voto continentiæ obstrictum. Scimus eumdem, relicto monasterio, habitu & professione sua, ad vitam sæcularem reuersum, & monialem professam e monasterio abductam sibi copulasse, & cum ea assidue vixisse: qua in re totius orbis Christiani iudicio duplex sacrilegium cōmisit; & toties id repetiuit, quoties ea est vsus. Quæ ratio viuendi potest esse magis scādalosa? Scimus illum adeo fuisse ventri & libidini addictū, vt assiduè in conuiuijs & compotationibus versaretur; & [a] diceret vsum feminæ magis esse necessarium, quàm edere, bibere, & dormire: & [b] licitū esse vti ancilla, si vxor debitum recusaret.

[a] *Lib. de vita coniugali.*

[b] *Sermone de matrimonio.*

Vitam Caluini descripserunt Hieronymus Bolsecus, Iulius Brigerus, & alij; pessimis facinoribus plenam: nimirum, falsis criminationibus, homicidijs, furtis, impuritatibus. Eadem plures alij scribunt, nec vmquam vidi ea à quoquam refutata.

De infamia Lutheri constat ex facto memorato toti orbi notissimo, cum Monachus professus & sacerdos sanctimonialem professam sibi copulauit. Hoc enim omnium DD. iudicio infamiam parit. Si enim iure Cæsareo infamis est qui in adulterio deprehensus est, L. Palam. §. Qui in adulterio ff. De ritu nuptiarum: quanto magis qui nuptias bis sacrilegas contrahit, & sacrilego concubitu assidue vtitur? fœdius enim est esse adulterum Christi, quam vxoris vel mariti.

De infamia Caluini constat ex actis Iudicialibus Nouioduni illum cōuictum & per sententiam damnatum de nefando crimine, & publice exurendum fuisse, nisi ad preces Episcopi pœna ignis fuisset commutata in supplicium virgarum, & ferri candentis in tergo vstulationem. Vnde patet illum quoque iure & facto fuisse infamem. L. 1. ff. De his qui notantur infamia. & L. Quid ergo. §. Ex compromisso. ff. De his qui notantur infamia.

Bolsecus in vita Caluini cap. 5. Iulius Brigerus, pag. 59.

De superbia ac maledicentia Lutheri constat Primò, Quia omnis ipsius doctrina hinc exordium sumpsit. Cum enim quædā Indulgentiæ per Germaniam essent promulgandæ; hoc munus, prætermissis Augustinianis, quibus id anteà sæpius commissum fuerat, delatum est Fratribus Dominicanis. Id indignissimè ferens Lutherus, primum contra Indulgentias declamare cœpit: qua de re cum reprehenderetur, sensim plura & maiora contra auctoritatem summi Pontificis & alia fidei capita adiunxit, & ingentes turbas per totam Germaniā excitauit, vt fusè scribit Ioannes Cochlæus, horum omnium spectator, in Actis Lutheri anni 1517. Hæc superbia & indignatio fons est totius Lutheranæ doctrinæ: absque illa fuisset, Lutherana Religio nō esset; quare nec tot aliæ, quarum illa parens.

Secundò, Lutherus in Epistola ad Argentinenses scribit se libenter negaturum fuisse realem præsentiam Christi in Eucharistia, vt Papatui incommodaret, nisi Scripturæ in contrarium tam essent claræ.

Lib. de formula missandi.

Alio loco sic ait; *Si quod Concilium statueret aut permitteret vtramque speciem, nos nequaquam vtraque vti vellemus; sed in despectum Concilij eiusque statuti, aut vna aut neutra vti vellemus, maledictum vniuersos, qui ex statuto Concilij vtraque vterentur.* Hic in despectum Concilij etiam re ad salutem necessaria abstinendum docet: cum tamen etiam Tyranno licita præcipienti parere possimus, & sæpè debeamus: vnde constat quo spiritu actus fuerit: quid enim huic furori possit comparari? Idem lib. contra Regem Angliæ scribit, Reges, Principes, Pontifices non esse dignos qui soluant ipsius corrigiam calceamenti: se pro sancto viro haberi velle, velint nolint homines. Ibidem ait, se non magnifacere mille Cyprianos, mille Augustinos. Item Principes, Reges, & Imperatores Christianos vocat Tyrannos, moriones, stultos, fatuos, feras bestias, carnifices, lendes capitis, bullas, Dei inimicos, nequissimos nebulones; & scurrilia cantica in eos comminiscitur.

De Caluini superbia & maledicentia sat multa Bolsecus: sat etiam ex libris [*] Caluini est conspicua: contemnit enim passim omnes veteres & sanctos Patres, & audacter erroris accusat, Doctores Scholasticos vocat Sophistas. Sæpe pro concione in has voces erumpebat: *Ego propheta sum; ego Dei spiritum habeo: ego si erro, tu es Deus qui me propter peccata populi in errorem mittis & decipis*, &c. Litteras & opuscula quædam sua, in quibus suas laudes, dignitates, & in Ecclesiam merita decantabat, alieno vel ementito nomine edebat in lucem, vt Bolsecus & alij scribunt. Plurima alia huius generis possem adferre, tum contra istos, tum contra alios nouarum Religionum huius sæculi auctores & propugnatores: sed inuitus in hoc genere versor. Qui plura volet, legat vitam Bezæ per Bolsecum, & Iulij Brigeri flores, Surij commentarios, & alios.

[*] *Li. 2. Inst. cap. 14. §. 3. Lib. 3. c. 4. §. 38. & c. 5. 9. 10. Lib. 4. c. 12. § 20. & alibi.*

Quis nunc istis perpensis in animum inducat, Deum huiusmodi hominibus, qui & omni iure & orbis iudicio erant infames, quorum vita turpissima, lingua effrænis & maledica, animus tumidus, ambitiosus, iracundus, & inuidia plenus, ad reformationem Ecclesiæ suæ vti voluisse? Quis vmquam huiusmodi mores vel in Apostolis, vel Prophetis notauit? Erant quidem Apostoli plerique conditione humiles; nulli tamen ob flagitia infames. Et quamuis essent indocti & simplices, repente tamen facti sunt sapientia, vitæ sanctitate, & miraculorum gloria admirabiles. Mira in illis animi demissio, mira mansuetudo, mirus gloriæ, rerum terrenarum & voluptatum huius vitæ contemptus, mira in proximum charitas, mira in verbis modestia & circumspectio. Similes mores cernimus in omnibus om-

bus

bus Deus vsus est vel ad Gentium conuersionem, vel ad morum populi Christiani reformationem verbi gratia in S. Augustino Anglorum Apostolo, in S. Bonifacio Germanorum, in SS. Adelberto, Othone, VVillebrordo, Eligio, & in alijs aliarum gentium: in S. Benedicto, Bernardo, Romualdo, Dominico, Francisco, & alijs, quorum exemplo & doctrina plurimi ad cõtemptum terrenorum & amorem cælestium sunt excitati.

Si ad alicuius prouinciæ conuersionem, si ad morum nonnullã in populo correctionem, Deus talibus viris, quorum vita mundo erat admirabilis, vsus est, qui tamen non immediatè à Deo, sed à summo Pontifice suam missionem accepere; quales obsecro par erat esse eos qui mittebantur immediatè à Deo, idque ad reformationem præcipuorum capitum Religionis, immo ad totius Ecclesiæ regni Christi collapsi instaurationem? Etiamsi tota sanctitas & excellentia, omnes virtutes, & omnia dona spiritalia quæ fuerũt in S. Ioanne Baptista, & in omnibus Apostolis, simul in vnum conflata ipsis infusa fuissent: hoc tamen totum haud satis fuisset ad sufficientem illis auctoritatem tantæ molitionis cõciliandam. Et nos tam fungi erimus, vt credamus diuinam sapientiam, ad rem adeò stupendam, vsam fuisse hominibus non solùm nulla vitæ sanctitate commendatis, sed etiam infamibus, impuris, ambitiosis, vindictæ cupidis, & maledicis? Quid enim hoc aliud erat, quam omnibus micam prudentię habentibus iustam dare occasionem eos non admittendi, sed vt impostores aduersandi? Nam qui per infamiam non possunt admitti ad vllam dignitatem, ad vllum officium, siue ecclesiasticum, siue sæculare, imò nec ad accusandum, nec ad postulandum: quomodo admittentur vt reformatores Religionis, vt architecti Ecclesiæ, vt Iudices Episcoporum, Pontificum & Conciliorum Oecumenicorum?

Cap. Infamibus li. 6. L. Qui accusare. ff. de accusat. L. 1. ff. de postulando.

SEXTA RATIO, ab Erroribus, & inconstantia doctrinæ.

SExta Ratio: Quia auctores harum Religionum apertos habent errores, & sunt in sua doctrina valde inconstantes: quod est clarum signum, eos infallibilem Spiritus sancti directionem non habere; ac proinde à Deo immediatè missos non esse, nec eis fidem adhibendam.

Nam quotquot à Deo fuere missi ad populum docendum, ita ab eo regebantur vt in sua prædicatione, suisque scriptis, falli nulla in re possent. Vnde nullus vnquam vel minimus error in doctrina Prophetarum aut Apostolorũ repertus est: quod etiam insinuat Dominus, cùm ait: *Iota vnum aut vnus apex non præteribit a lege donec omnia fiant.* Idem fusè docet D. Augustinus Epist. ad Hieronymum: vbi dicit si in aliquo Scriptore sacro vel vnum mendaciũ inueniretur, ruituram totam illius Scripturibus auctoritatem. Qui enim in vno deceptus est, in alijs quoque decipi potuit; vnde firmiter eo niti non possumus. Idem multis locis docet Lutherus, cuius hæc sunt verba: [a] *Si semel deprehenderer ita mentitus, falsus & crasse fallens tam tota mea doctrina & honor & fidelitas finem penitus haberet; vnusquisque me pro nequam & infami nebulone (vt æquum est) habiturus esset.* Et alibi: [b] *Qui semel mentitur, hic certissimè ex Deo non est, & suspectus in omnibus habetur.* Quod sex alijs locis in suis operibus inculcat. Immo ipse Dominus in Scripturis hoc nobis indicium dedit, vt si deprehenderimus Prophetam in aliqua re falsum pronuntiasse, certò sciamus, illum à Deo missum non esse.

Matth. 5.
Epist. 19.
[a] *Lib. cõtra Emserum.*
[b] *In assert. Teuton. art. 25.*

Hoc tamquam certissimo fundamento posito, conficio hanc ratiocinationem: Quicumque vel in vno errat in sua doctrina, hic non est missus a Deo; at Caluinus & Lutherus in plurimis errant in sua doctrina; ergo certum est non esse missos à Deo. Maior iam satis probata est, quam & ipsi aduersarij confitentur. Minor probatur: Vt enim omittam ea quæ falsò Catholicis imponunt, & quæ falsò affirmant in nostra doctrina esse noua, & veteribus ignota: vt prætercam errores historicos & chronographicos, adferam duos tantùm maximi momenti vtrique communes. Prior est, *Nullum esse arbitrij nostri libertatem, sed omnia ineuitabili necessitate euenire.* Alter est, *Deum non minus esse auctorem & impulsorem operum malorum quàm bonorum.*

Istos errores esse manifestarios & exitiales, constat: quia tollunt omnem politiam, omnes exhortationes, omnes leges & præcepta, omnes Iudices & tribunalia. Hæc enim omnia sunt vana, si non est arbitrij libertas. Iniusta quoque erit omnis flagitiorum punitio; nam quod non est liberum, & quod Deo impulsore agitur, nullam pœnam meretur. Denique tollunt infernum, & vitæ futuræ pœnam omnem. Omnium quoque criminum effusam licentiam ingerunt; vt supra Consideratione secunda ostensum est.

Hæc duo dogmata multis occasionem dedere, vt ex Caluinismo ad Turcismum vel etiam ad Atheismum transirent. Satius enim est, nullum habere Deum, quam habere illum qui omnium scelerum sit impulsor.

Flores Cal. pag. 69.

Iam verò inconstantia doctrinæ etiam in rebus maximis est incredibilis. A condito orbe non extitit scriptor ita inconstans, ita sui immemor, sibi contrarius & suæ doctrinæ euersor, vt Lutherus. Non enim minùs sibi ipse, quàm sanctis Patribus & Concilijs repugnat, vt fuse ostendit inter ceteros D. [a] Cochlæus, idque in omnibus pœnæ fidei capitibus. De sola communione Eucharistiæ ex ipsius operibus ipso viuo notatæ sunt 36. contradictiones a Gasparo. [b] Querhamer laico Saxone, & in lucem editæ cum maxima Lutheri confusione, & auctoritatis ipsius imminutione. Et de communione sub vtraque specie, notata sunt à D. Cochlæo contradictoria capita septem. Denique totus liber Cochlæi inscriptus Lutherus septiceps, nihil aliud continet quam eius contradictiones & contrarias de omnibus pæne controuersis articulis senteotias, ipsius verbis expressas. In omni autem contradictione necesse est alteram partem falsam esse.

[a] *In opere inscripto Lutherus septiceps.*
[b] *In tabula cõtradictionum Lutheri.*

Caluini antilogias refert Coccius ipsius verbis 24. mihi satis erit duas ponere. De omnipotentia Dei vno [c] loco dicit: *Verbo Dei nulla est impossibilitas obijcienda.* Alibi [d] dicit: *Illud somnium de potestate absoluta in Deo, quam Scholastici introduxerunt, execranda blasphemia est.* Item: [e] *Ego detestor hanc doctrinam qua Papistici Theologi sibi placent, fingentes in Deo potestatem quamdam absolutam.* De Christi diuinitate vno loco [f] scribit: *Christum esse verum Deum, eiusdem cum Patre essentia.* Alibi [g] dicit: *Nomen Dei per excellentiam ad solum Patrem pertinere: hunc solum ac propriè cæli ac terræ creatorem esse: omnino & Patri subiectum Filium etiam secundùm diuinitatem:* Ibidem: *Impropriam & duram locutionem esse Symboli Niceni, Deum de Deo, lumen de lumine.* Epistola 2. ad Polonos asserit *Christum secundùm naturam etiam diuinam Patre esse minorem.* Ecce quò nouitas illa deuoluitur?

[c] *Ad cap. 1. Luca.*
[d] *Ad cap. 23. Isaiæ.*
[e] *De prædestinatione.*
[f] *Ad cap. 1. Ioan. v. 1.*
[g] *Cõtra Gẽtilẽ refutatione 10.*

His positis, quis sapiens in animum inducat credere, istos a Deo missos ad Ecclesiæ instaurationem? Quomodo enim Ecclesiam collapsam instaurent, qui propriam doctrinam tam fœde destruunt? Quibus tam parum est vel doctrinæ, vel prudentiæ & circumspectionis, vt antilogias in rebus maximis vitare non possint? Sane quicumque sibi contrarius est, & quæ nunc statuit, mox destruit, eum ex spiritu Dei non loqui luce meridiana clarius est. *Si enim quæ destruxi,* inquit Apostolus, *iterùm hæc ædifico, præuaricatorem me constituo.* Non potest spiritus Dei sibi esse contrarius, non potest seipsum negare.

Ad Gal. 2.

Accedit, quòd etsi in multis sibi ipsi contradicant & sua placita euertant; audeant tamen dicere, se esse certos de sua doctrina; se scire suam doctrinam esse verissimam, esse ipsissimam Christi doctrinam. Si enim ait Lutherus: *Certus sum quod doctrinam meam de cælo habeam.* Item: *Certissimus sum quod doctrina mea non sit mea, sed Christi; & quod doctrina mea non possit sibi esse contraria, cum sit doctrina Christi.* Et alio loco dicit, *Se ita esse certum, vt doctrinam suam à nemine, ne ab angelis quidem iudicari velit. & neminem saluum esse posse, qui doctrinam ipsius non receperit.*

Contra Regẽ Angliæ.
Contra statum Ecclesiasticum.

Pari modo Caluinus sæpe pro concione dicebat, *se prophetam esse, se decipi non posse, nisi Deus ipsum deciperet;* vt suprà in quinta Ratione commemorauimus.

Ex quibus manifestè colligas, hos non solùm spiritu Dei non esse locutos, cùm apertos errores & antilogias habeant, sed etiam impostores videri, & populum voluisse decipere. Qui enim dicit se esse certum, doctrinam suam, in qua sunt errores & antilogiæ, esse à Deo; præsumitur non agere bona fide, sed loqui contra mentem, ac proinde velle imponere populo. Constat enim, illis qui

aliis

talis est, nullam internam illustrationem habere à Deo, qui illum de doctrinæ suæ veritate aut Dei testimonio certum reddat. Nam Deus contraria testari aut reuelare nó potest. Qua fronte ergo tam audacter affirmant, se certos esse, doctrinam suam esse à Deo, esse Christi doctrinam? Itaque non bona fide in hoc negotio versati sunt, sed imponere mundo voluerunt.

Quorundã responsio. Dicunt aliqui, eos errasse subinde in principio cum nondum spiritum Dei plené haberent: postea veró non errasse, nec dogmata sua mutasse. Sed hoc nullum habet veri colorem. Quicumque enim à Deo immediatè missi fuere ad populum docendum, statim ab initio missionis suæ infallibilem Dei assistentiam & directionem habuere, ita vt numquam in doctrina sua vel minimum errauerint; vt de Prophetis & Apostolis constat: Imò maximè initio opus erat illa directione: quia tunc maximè omnia & singula discutiuntur, & auctoritas Doctoribus & doctrinæ est concilianda. Si enim in aliquo errore vel antilogia fuissent deprehensi, omnis eorum auctoritas periisset; & meritò tamquã impostores, qui se finxissẽt à Deo missos, repudiari potuissent. Pari modo, si Caluinus & Lutherus missi sunt à Deo ad Ecclesiam reparandam, maxime opus erat vt statim ab initio doctrina eorum esset solidissima, omni carens antilogia, omni errore, ne velut impostores meritò repelli possẽt.

Deinde peto quando tandem hanc plenitudinem spiritus assecuti sunt, vt non amplius errare potuerint? Quomodo in mundo constare potuit, vt homines scirent in posterioribus illis fidem habendam esse, in prioribus minime? Nisi enim id constet, meritò præsumentur etiam in posterũ errare posse, quos liquet hactenus errasse.

Denique tota vita varios fuisse, suaque mutasse, correxisse, & in diuersis opusculis, vel eiusdem operis diuersis locis cõtraria scripsisse, perspicuum est ex paucis illis quæ suprà adduximus, & ex plurimis quæ Cochlæus, Coccius, & alij verbis illorum commemorant. Quo enim progressi fuere longius; eo ferè acerbiores euaserunt, & quę initio mitius erant dicta, vel exasperarunt, vel in contrarium mutarunt.

SEPTIMA RATIO, ex Dolo malo, & fraudibus, quibus vtuntur.

EA Religio suspecta habenda, cujus auctores & propugnatores vtuntur dolo malo, fraudibus & mẽdacijs ad eam propagãdam. Vera enim Religio huiusmodi subsidijs non eget, sed falsa; quæ cum veris solidisque rationibus sit destituta, necesse est vt ponat mendacium spem suam. Atqui auctores & propugnatores Religionis Lutheranæ & Caluinisticæ multum vtuntur fraudibus & mendacijs ad suæ sectæ propagatione: ergo suspecta meritò habenda est.

Fraudibus eos vti constat, Primò, Quia Catholicis multa falsò imponunt, vt eos facilius oppugnent, & eorum Religionem infament. *Falsa dogmata impo nunt catholicis.* 1. *Papistas adorare statuas, ligna, truncos, saxa, sicut Ethnici sua idola;* sicque quidquid in Scripturis est contra cultum idolorum, adducit contra venerationem imaginum. Qua in re non agunt bona fide. Norunt enim, vel facilè nosse possunt si velint, numquam in Ecclesia adoratas statuas Sanctorum tamquam Deos, aut cultu soli Deo debito sicut ab Ethnicis coluntur idola: neque eo modo vt cultus sistat in imaginibus, quasi illis aliquid excellentiæ insit; sed ita vt transeat ad prototypum, seu ad ipsos Sanctos cum Christo regnãtes. Nam illa externa adorationis nota, quæ fit corã imagine, est veneratio prototypi. Sicut erigere statuã Regi, vel illi statuæ caput aperire, nó est honor statuæ nisi materialiter, sed est honor ipsius Regis.

Quòd autem honor iste qui Sanctis defertur, non sit cultus latrię, qui Deo proprius, perspicuum est: quia non colimus aliquem Sanctum vt supremum Dominum & auctorem rerum; sed solũ vt amicum eius qui supremus est Dominus. Tanti enim facimus Deum, vt etiam eos quos ipse sublimes fecit, dignos aliquo honore putemus. Quod sanè non in iniuriam, sed in honorem Dei cedit: sicut in honorẽ Regis cedit, quòd aulici eius honorentur propter respectum quem habent ad Regem: nimirum quia sunt eius domestici, eius ministri, eius amici, &c. Hæc dixerim, quia hic multi simplices impingunt.

2. Papistas adorare panem tamquam Deum, ac proinde esse ἀρτολάτρας, quasi dicas, *panicolas.* quo modo sæpe Caluinus Catholicos vocat. Verum & hic mala fide vtuntur. Nam sciunt Catholicos credere non remanere panem in Eucharistia, sed esse ibi vere, realiter, & substantialiter Corpus Christi, vnà cum anima & diuinitate: & sic non velle adorare panem, sed totum Christum ibi præsentem.

3. Papistas suam fiduciam ponere non in Christi meritis, sed in suis meritis, & in Sanctis.

4. Papistas docere, hominem iustificari non per fidem Christi, sed proprijs meritis: & his similia: quæ nihil sunt aliud quàm meræ imposturæ, ad infamandam doctrinam Catholicam excogitatæ. Possem adferre huiusmodi plusquam centum capita, falsò vel toti Ecclesiæ vel Catholicis Doctoribus imposita. Quis dicat in huiusmodi hominibus esse spiritum Christi, aut eos sincerè in hoc negotio procedere, & veritatem stabilire velle?

Secundò, non solum dogmata, sed etiã crimina falsa imponunt, præsertim ijs quos maximè putant suis successibus obstare, nimirum cædes, proditiones Principum, & varia turpitudinum genera. *Falsa crimina.* Quot, Deus bone, superioribus annis libelli à Caluinistis & Lutheranis prodiere, & quotãnis adhuc prodeunt in vulgus, quibus sceleratissima & turpissima facta viris religiosis, ab huiusmodi sceleribus alienissimis, impinguntur? Sed facile detectæ sunt hæ strophę. Partim enim litteris publicis Magistratuum testimonium innocentiæ redditum, & falsitas patefacta est: partim ex ipsa narrationis serie & circumstantijs clarissimè sunt refutatę. In quibusdam enim supra 50. aperta mẽdacia notata sunt, in alijs ad 12. 15. 20. &c. Adeo enim cæcum est feruens odium, vt non curet qua probabilitate fingat, modo se posse nocere speret. Sed momentaneum est hoc nocumentum, & paullo pòst, detecta calumniæ impudentia, in magnam cedit commẽdationem eorum qui calumniam passi, & in detestationem eorum qui eius architecti fuere.

Denique dolo malo vtuntur in suis dogmatibus confirmandis, Scripturarum & Patrum sententijs aliquid addendo, vel detrahendo, vel immutando, vel omissis perspicuis proferendo quasdam obscuras, vt illorum doctrinæ fauere existimentur: *Corrumpũt sententias auctorum.* Lutherus enim vt suam, de iustificatione per solam fidem, stabiliret sententiam, ad Rom. 3. vbi Apostolus ait: *Arbitramur hominem iustificari per fidem.* addit *solam.* *Epist. ad amicum de voce sola.* Cumque rogaretur cur id fecisset, respondit in hæc verba: *Si tuus Papista morosum & difficilem se prabeat volet de voce (sola) statim dic; Papista & asinus eadem res est: sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas. Nolumus enim Papistarum esse discipuli, sed praeceptores. Semel enim superbiendo gloriabimur aduersus huiusmodi asinos.* Et infrà: *Rogo te, ne quid aliud huiusmodi asellis respondeas de voce (sola) sed tantum dicas: Lutherus sic vult, ille Doctor est omnium Doctorum in Papatu,* &c. En modestiam huius Prophetæ in fraude illa excusanda.

Idem Lutherus 2. Pet. 1. vertens illam sententiam: *Quapropter fratres, magis satagite vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis.* Omittit illa verba, *per bona opera*, quia apertè obstabant eius sententiæ, qua bona opera nihil ad salutem conferre censebat.

Psalm. 75. ver. 12. *Vouete & reddite Domino Deo vestro:* Lutherus in margine apponit hoc glossema triplicem fraudem continens: *Quòd pro Deo vestro illum habere velitis, quemadmodum requirit primum praeceptum: & nolite vouere Sanctis vel alia vota.* Prouerbior. 31. *Mulierem fortem quis inueniet?* Lutherus rhythmum amatorium Germanice apponit ad marginem, hoc sensu: Nihil amabilius in terra mulierum amore, cui is obtingere potest.

1. Corinth. 9. *Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi?* Lutherus de suo addit *in vxorem.* Quasi Apostoli circumduxerint suas vxores, idque ad opus coniugale.

Zvvinglius loco illorum verborum, *Hoc est corpus meum;* contra omniũ exemplarium Græcorum & Latinorũ fidẽ, in editione Germanica posuit: *Hoc significat corpus meum.*

Actorum 2. ver. 27. *Non derelinques animam meam in inferno.* Græcè, Οὐκ ἐγκαταλείψεις τ῀ ψυχὴν μου εἰς ᾅδου, Beza vertit: *Non relinques cadauer meum in sepulchro.* ψυχὴν *animam* vertit in *cadauer*, & ᾅδην *orcum*, in *sepulcrum*. An non hoc est corrumpere Scripturas?

Cal-

Caluinus omnia pænè Scripturæ loca, ex quibus sancti Patres probant Trinitatem personarum, diuinitatem Filij aut Spiritus sancti, ita exponit, vt omnem eorum vim elidat: qua in re non parum Iudæis, Sabellianis, Arrianis, & Macedonianis gratificatur.

Totum caput 53. Isaiæ, quod de Christi passione, morte, & satisfactione manifeste loquitur, exponit metaphoricè de molestijs quas populus Iudaicus peccando exhibuit Deo. Quid violentius aut absurdius dici potest? quid Iudaicæ perfidiæ accommodatius?

Matth. 19. v. 17. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Caluinus vult hoc dictum ironicè.

Ad Hebr. 5. v. 7. *Exauditus est pro sua reuerentia;* Græcè, Εἰσακουσθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας: Caluinus εὐλάβειαν, exponit metum & dubitationem; dicitque significari Christum adeo terribili mortis terrore concussum, vt quasi in desperationem incideret salutis æternæ. Omitto alia plurima.

D. de Plessis Caluinista, in quodam suo libro de cœna Domini, plusquam centum testimonia Patrum & Doctorum, partim mutilando, partim addendo, corrupit; & quædam argumenta quæ à Doctoribus contra veritatem adferuntur, vt posteà soluantur (sicut D. Thomæ, & alijs Doctoribus Scholasticis familiare est) tamquam ex propria illorum sententia scripta essent, produxit. Qua de re publicè conuictus fuit coram Rege Christianissimo a D. d'Eureux, qui nunc Illustriss. Cardinalis. Nota sunt ista toti Galliæ. Eodem artificio vtuntur omnes illorum scriptores, cum ex Patribus aliquid suorum dogmatum probādum suscepere.

Captant loca obscura. Præterea omissis locis perspicuis, vbi Scripturæ vel Patres apertè & de industria rem explicant, mentemque suā aperiunt, captant obscuros, vbi obiter & aliud agentes rem attingunt. Quo modo plurima testimonia adferuntur non solum contra præsentiam realem corporis Christi in Eucharistia, sed etiam contra alios fidei Catholicæ articulos apertissimos, vt contra arbitrij libertatem, contra iustitiam internam, contra merita bonorum operum, contra auctoritatem Conciliorum, &c. Nihil enim est adeo perspicuum in fide nostra, quod non locis aliquibus obscuris Scripturæ vel Patrum, in speciem oppugnari possit; nihil adeo absurdum, quod non defendi. Quid enim absurdius dici possit, quàm Christi corpus esse vbique, sicut & diuinitas? Et tamen hoc plurimis testimonijs Scripturarum & Patrum confirmare nituntur. Quid absurdius, quàm Deum esse auctorem omnium malorum? hominem non esse liberi arbitrij? Et tamen multa loca obscura ex Scripturis & Patribus ad hæc stabilienda adducunt.

Si veritas quæritur; cur omissis locis perspicuis confugiunt ad obscura, & in his explicandis non acquiescunt iudicio Patrum & veterum Doctorum, qui ante nostra tempora fuere, sed suo sensu dumtaxat niti volunt? Cum aliqua Patrum obscura dicta in speciē fauent, ea sedulò producunt, & suam doctrinam Patrum auctoritate communire nituntur. Cum verò Catholici contrà ex Patribus adferunt, quæ illorum doctrinam clarè euertunt, respondent, Patres fuisse homines errori obnoxios, se niti verbo Dei quod errare nequeat.

Rejiciunt patres. Si dicas, etiam Patres verbo Dei niti: respondent Patres mentem verbi diuini non esse assecutos, ac proinde deceptos. Si petas, quomodo sciant ipsi Patres non esse assecutos verum sensum verbi Dei, se verò esse assecutos: respondent id esse euidens ex verbo Dei. At quomodo euidens, cum tam diuersæ sint interpretationes, & omnes Patres aliter interpretētur quàm ipsi; & Lutherani aliter quàm Caluinistæ vel Anabaptistæ? Euidens, inquiunt, est habenti spiritum, alijs non est euidens. Sic singularum sectarum patroni respondent, & vltimum iudicium de singulis dogmatibus in spiritum priuatum reducunt.

Vltimū iudicium referunt ad spiritū priuatum. Dicunt igitur Caluinistæ, omnes Patres, omnes Doctores Ecclesiæ, omnia Concilia Oecumenica caruisse spiritu intelligendi Scripturas: eodem carere Lutheranos & Anabaptistas: sed se hunc possidere; solisque Caluinistis hunc diuinitus concessum, & idcirco sibi manifestum esse, quidquid docent, esse putum putum verbum Dei. Idem dicunt Lutherani de Concilijs, Patribus, & Doctoribus Catholicis, & de Caluinistis ac Anabaptistis, nimirum eos carere spiritu; sibi verò solis hunc datum: & idcirco sibi manifestum esse, suam doctrinam verbo Dei esse consentaneam. Denique Anabaptistæ hunc spiritum ceteris omnibus abrogant, & sibi solis vendicant propri m.

Verum quam hæc omnia sunt absurda, & ab omni ratione aliena? Quàm incredibile est, omnes Doctores Catholicos & Patres caruisse spiritu intelligendi Scripturas; & hunc spiritum solis Caluinistis datum, vel solis Lutheranis, aut Anabaptistis? Quàm vanum & friuolum est, vt quæque secta hunc spiritum solis suis cultoribus proprium asserat, nec id aliter probet, quam id esse manifestum habenti spiritum, & eum cui id manifestum non sit, non habere spiritum? Nonne hoc est ambulare in circuitu, & principium petere, & omnem controuersiam in id quod maximè obscurum est, & nemini alteri constare potest, resoluere? Vnde enim sciam te habere spiritum? Quando vmquam Doctores Ecclesiæ Catholicæ hoc modo sua dogmata probarunt? Omnis enim probatio debet fieri per id quod aduersario est manifestius, & facilius ab eo conceditur. At illa probatio sup[er] qua omnia illorum dogmata sunt fundata, procedit ex eo quod maxime est obscurum, & solo nititur testimonio priuati hominis, qui in causa est pars & accusator. Non enim potes mihi probare, te habere illum spiritum, nisi solo tuo testimonio, quod de teipso perhibes. At qui de seipso testimonium perhibet, testimoniū eius non est verum, hoc est, non est habendum verum nisi alijs modis probetur. *Ioan. 8.* At illi, v. g. Caluinistæ, alijs modis probare non possunt, se hunc spiritum priuatum habere, sed volunt sibi credi ad nudam suam assenerationem, qua dicunt id se certò scire. Itaque nulla ratio est, cur illis fides sit adhibenda; quin potius maxima ratio suppeditat, cur omnibus fides sit abroganda. Spiritus enim Dei non potest sibi esse contrarius; illi autem & inter se, & sibi ipsis contrarij sunt: ergo spiritu Dei non reguntur.

His adde, & hoc quoque ad fraudem & dolosam machinationem pertinere. Recesserunt illi à fide auita, quæ tot sęculis viguit, & nouitias Religiones sunt amplexi. Principes, iuxta morem Ecclesiæ iam inde a Constantini temporibus receptum, eos compellere volunt, vt ad antiquam Religionem, quam professi aliquando fuere, redeant, & nouitates illas deserant: quam ob causam conqueruntur ipsi de Principibus Catholicis, eosque tyrannidis accusant, & inimicos Euangelij vocant, totoque orbe illis inuidiam cōcitant, tamquam qui conscientijs contra salutem æternam vim inferant: denique prætextu huius libertatis bella & seditiones aduersus eos concitant. At verò, cum ipsi, Deo ob peccata nostra permittente, rerum potiti fuerint, nullam libertatem Catholicis concedunt, sed asperrimas persecutiones aduersus eos excitant, & cogunt varijs tormentis, & bonorum confiscatione deserere Religionem antiquam, & capessere nouam, quam ipsi numquam didicere, cui numquam nomen dedere, cui nihil omnino debent, quam nullis idoneis argumentis confirmatam vident, quā maximis & grauissimis rationibus ab Ecclesia in toto orbe Christiano vident damnatam. Hoccine est agere bona fide, animo sincero, æquo iure? Nonne hæc est societas leonina, cui omne ius in armis & potentia, quæ figit & refigit leges pro suo commodo? Et quænam possit esse maior tyrannis in conscientias, quàm ista?

Numquam in Ecclesia coacti ad fidem Catholicam, nisi qui illam aliquando professi fuerant, idque non nisi post idoneam & plenam probationem, cui respondere desertores non poterant. At isti nostri Nouatores cogunt eos qui numquam ipsorum nouitates fuere professi; idque priusquam eos conuincant erroris. Qua in re etiam cōtra suam doctrinam faciunt. Docent enim hominem non esse liberi arbitrij, sed omnia decreto & impulsu diuino agere, cui resistere nequeat, & Deum solis electis suis fidem infundere. Quo iure ergo Catholicos ad fidem cogunt, quæ non est in ipsorum potestate? Deinde cum tota credendi ratio iuxta eorum placita ad spiritus interni testimonium reuocetur, inique faciunt compellendo Catholicos vt credant, non solum contra testimonium spiritus interni priuati, sed etiam contra testimonium publicum spiritus Ecclesię vniuersalis. Certum enim est ex Scripturis, Ecclesiam spiritu Dei regi, & ideo errare non posse: hoc tamen non est vllo modo certum de priuatis hominibus.

OCTAVA RATIO, *ex Euersione bonorum Operum.*

Illa Religio quæ omne studium bonorum operum tollit, Christo non est deputanda, qui vbique bona opera, & obseruationem mandatorum Dei commendat: atqui Religio Lutherana & Caluinistica omne studium bonorũ operum tollit: ergo neutra censenda est Christi Religio. Quòd illæ duæ Religiones tollant studium bonorum operum, constat. Primo, Quia vtraque docet hominem omnibus suis operibus bonis nihilo fieri iustioré coram Deo, nihil promereri mercedis æternæ, nihil minus vel amplius in cælo habiturum præmij, siue pauca, siue plurima, siue nulla bona opera fecerit: solam enim fidem æstimari apud Deum; sola fide omnem iustitiam contineri. Sic enim

De x. præceptis. c. 1.

ait Lutherus: *Ego pro meritis sancti Petri ne vnum quidem obolum darem, vt me adiuuaret; quia sanctitas sua me iuuare non potest, sed quidquid habet, à Deo habet per fidem in Christum.* Hic apertè docet, S. Petrum propter sua opera non fuisse iustiorem, aut plus accepisse boni in cælis; sed solam fidem

De captiuitate Babyl. cap. de Baptismo.

eius coronatam. Et alibi: *Iam vides quàm diues sit homo Christianus, siue baptizatus, qui etiam volens non potest perdere salutem suam quantiscumque peccatis, nisi nolit credere. Nulla enim peccata possunt eum damnare nisi sola incredulitas: cetera omnia, si redeat vel stet fides in promissionem diuinam, in momento absorbentur per eandem fidem.*

De votis monasticis.

Rursus alio loco: *Opus bonum non potest doceri, nisi lædas fidem. cùm fides & opera in re iustificationis extremè aduersentur; ita sit vt doctrina operum necessariò sit doctrina dæmoniorum, & discessio à fide.*

Lib. 3. c. 11. §. 13.

Eadem est sententia Caluini, vt patet ex Institut. vbi dicit, *cum iustitia fidei nullo modo iactare posse operum iustitiam: nec solùm opera quæ fiunt solis naturæ viribus, sed omnia alia, quæuis ornentur titulo, excludi per iustitiam fidei.* Idem

Lib. 3. c. 15. §. 2. & seq. & c. 19 §. 2. 4. & 7.

docet multis alijs locis.

Si nihil est meriti in operibus bonis; si illa non reddunt nos Deo gratiores, nec propter illa aliquid præmij in cælis capiemus; cur nos in illis fatigemus? cur fortunas nostras in opera misericordiæ, in subuentiones pauperum expendamus? cur orationi insistamus? cur ieiunemus, aut corpus affligamus? Stultum est in ijs se fatigare, & de illis esse sollicitum, quæ nullum fructum nobis parient. Quis non videat, per hanc doctrinam omne studium bonorum operum extingui?

Secundò, Quia vtraque Religio docet, omnia nostra bona opera, non solùm nihil boni mereri apud Deum, sed etiam esse peccata, & quidem per se mortifera, etsi ob fidem non imputentur credentibus. Multis locis hoc docet

a In resolut. contra Eckium. & in Assert. art. 31.
b In Assert. art. 32.
In Assert. art. 29.

Lutherus: a *Iustus*, inquit, *in omni bono opere peccat.* Rursus: b *Opus bonum optimè factum veniale peccatum est secundùm misericordiam Dei, sed mortale peccatum, secundùm iudicium.* Rursus alio loco: *Optimum opus nostrum, quo à Deo gratiam, auxilium & consolationem obtinere nitimur, nobis in peccatum reputatum est, sicut ait Propheta Psal. 108. Et oratio eius fiat in peccatum.* Idem multis alijs locis inculcat.

Lib. 3. cap. 12. §. 4.

Eandem doctrinam tradit Caluinus l. 3. Institut. ait: *Omnia opera hominum si sua dignitate censeantur, nihil nisi inquinamenta & sordes sunt; nec vllum à fidelis exire potest opus, quod non mereatur iustam opprobrij mercedem.* Idem docet c. 14. & alibi.

Lib. 3. cap. 14. §. 9.

Si omnia opera nostra bona sunt verè peccata, sunt inquinamenta & sordes, quæ iram diuinam mereantur, quis non videat multo satius esse ab ijs abstinere, quàm facere? Abstinendo enim non peccamus, faciendo peccamus: satius autem est non peccare quam peccare. Abstinendum itaque ab eleemosynis, alijsque misericordiæ operibus, imò ab omni oratione, quia hæc omnia, vt à nobis fiunt, peccata sunt. Qua ratione efficaciùs possit omne studium bonorum operum euerti, quam si doceatur, ea non solùm nihilo nos facere iustiores aut meliores coram Deo, sed etiam esse sordes, inquinamenta, peccata?

Bona opera non requiruntur vt fidei signa.

Nec refert quòd subinde dicant Deum requirere bona opera in testimoniũ fidei, seu vt fidei signa, id enim dicunt, ne populo videantur omnia bona opera penitus è medio tollere. Sed frustrà hoc colore vtuntur. Nam quomodo Deus ea requirit, si sunt peccata, quæ ipse nisi misericorditer non imputaret, æterna pœna vindicare deberet? An requirit vt in fidei signum & testimonium peccemus? Quomodo requirit in fidei testimonium ea quę potiùs testantur fidei defectum? Nam qui de bonis operibus sunt solliciti, eo ipso testantur, fidem non sufficere. Si enim fides sufficit, vt illi volunt, & bona opera nihil iuuant; quomodo bona opera sunt signum fidei? Itaque studium bonorum operũ non est signum fidei specialis, de qua ipsi loquuntur, & cui ipsi omnia tribuunt; sed fidei Catholicæ, qua credimus fidem non sufficere, sed insuper requiri opera, quæ vitæ æternæ sint meritoria: quam fidem ipsi reijciunt.

Ex his clarissimũ est, per illas Religiones omne studium bonorum operum elidi.

NONA RATIO, *ex Licentia vitæ quam tribuunt.*

Illæ Religiones non sunt Christo auctori assignandæ, quæ mentibus hominum timorem Dei penitus eximũt, & latissimam portam ad omnia scelera omnemque vitæ impuritatem aperiunt. Vbique enim Scriptura nobis timorem diuinum inijcit: nec quidquam est quod magis ingeminet & commendet, cùm inde omnis vitæ probitas potissimum pendeat. Atqui Religio Lutherana & Caluinistica timorem Dei mentibus hominum penitus excutiunt, & non minùs omnem scelerum licentiam probent quam Atheismus: ergo non sunt auctore Christo natæ. Quòd illæ hoc faciant, & quidem quatuor diuersis modis, clarissimè ostensum est suprà Consideratione secũda. Idem nunc breuiter ostendo his rationibus. Primo, Quia Lutherana Religio docet Decalogum non pertinere ad fideles Christi, sicut nec leges cærimoniales & iudiciales. Sic enim ait Sermone de Moyse: *Ex textu clarè patet quod etiam decem præcepta ad nos non pertineant; non enim nos, sed solùm Iudæos Dominus ex Aegypto eduxit. In nouo Testamento Moyses non tenetur: si eum in vno articulo obseruarem, deberem etiam vniuersa legis obseruanda.* Idem fusè docet in c. 4. Epist. ad Gal. & in c. 20 Exodi. Si Decalogus nõ magis nos obligat quàm leges cærimoniales, vt expressè docet in cap. 4. Epist. ad Gal. ergo sicut non teneor seruare legem cærimonialem, v. g. circumcidere carnem, comedere agnum paschalem, seruare sabbata, &c. ita nec moralem seu Decalogum. Si solutus sum Decalogo, quid mihi non liceat? possum itaque idola exteriùs colere, parentes & magistratus contemnere, committere homicidia, adulteria, furta, falsa testimonia, & similia quæ Decalogo vetantur: sicut possum facere ea quę legi cærimoniali repugnant.

Lib. 2. Institut. c. 7. §. 5.

Et quamuis Caluinus eamdem doctrinam de Decalogo non apertè tradat, occultè tamen eam satis insinuat. Primò, cùm docet, *legem Dei etiam sanctis esse impossibilem.* Si est impossibilis, ergo non obligat: nemo enim obligatur ad impossibile. Nullus vnquam Tyrannus subditos suos ad impossibilia obstrinxit; & Deus id faceret? Absit ab eo tam barbara immanitas. Hoc ergo ipso quo Decalogus cœpit esse impossibilis, desijt eius obligatio: ac proinde nihil ad nos pertinet. Deinde, quia Caluinus docet, omnia opera nostra esse inquinamenta, sordes, & peccata, coram Deo: at nemo potest obligari ad peccatum: ergo non obligamur vt vel conemur quidem Decalogum vel aliquam eius partem implere. Idem alijs rationibus possem confirmare, sed hæ sufficiant. Ex quibus constat, etiam iuxta Caluini placita, Decalogum nihil ad nos pertinere.

Secundò, Hæ duæ Religiones nullum faciunt discrimen operum bonorum & malorum coram Deo, sed solùm coram hominibus. Sicut enim opera quæ dicũtur mala, apertam malitiam habent, ita operibus bonis iustorum tribuũt malitiam occultam propter concupiscentiam internam, ratione cuius malitiæ volunt hæc esse peccata mortifera coram Deo. Si ita est, cur potiùs incumbam operibus bonis cum naturæ afflictione, & dispendio fortunarum, quàm prauis, quibus magna voluptas & vtilitas sæpè est coniuncta? Cùm enim vtraque sint mala coram Deo, cur non potiùs præferam illa in quibus voluptas vel vtilitas temporalis, ijs in quibus molestia, fatigatio, dispendium?

Tertiò, Quia vtraque Religio docet, hominem per

solam

ſolam fidem ſpecialem eſſe iuſtum coram Deo abſque vllis bonis operibus: & illi qui fidem hanc habet, nullum peccatum imputari. Ita docet Lutherus plurimis locis, vt ſuprà oſtenſum eſt. Ex qua doctrina infert, [a] *ſolam incredulitatem eſſe peccatum, & ſolos incredulos damnandos: eum autem qui fidem retineat, damnari non poſſe.* Idem docet Caluinus, cum ait: [b] *Omnia peccata ſunt mortalia infidelibus, fidelibus omnia venialia.* *Venialia* vocat, quia Deus ea illis non imputat, ſed hoc ipſo quo fiunt condonat, & veniam tribuit. Quæ doctrina clarè ſequitur ex illo principio, quo ipſi ſtatuunt ſolam fidem ſpecialem eſſe cauſam iuſtificationis, hoc eſt, hominem eſſe iuſtum coram Deo, eo ſolo quo firmiter credit, Chriſtum plene ſatisfeciſſe pro ipſius peccatis: per hanc enim fidem applicari ipſi Chriſti ſatisfactionem, & fieri ipſi quaſi propriam, ita vt per eam iuſtus reputetur coram Deo, etiamſi voluntas iuterius non mutetur. Itaque manente hac fide, nullum peccatum ipſi nocere poteſt; quia manet in iuſtitia Chriſti, eamque per fidem retinet firmiter. Qua doctrina poſita, non eſt quòd vereamur quoduis ſcelus patrare. Nulla enim idcirco punitio, nulla vindicta à Deo metuenda eſt; cum Deus illud nõ imputet ad culpam, ob ſatisfactionem Chriſti nobis per fidem communicatam.

a Lib. de libertate Chriſtiana, & de capti uitate Babyl.
b Lib. 2. Inſtit. c. 8. §. 58. & Lib. 3. c. 4. §. 28

Poteſtne Atheiſmus maiorem licentiam ad omne flagitium, omnemque vitæ turpitudinem, præbere? Fatentur id ſatis miniſtri quidam Caluiniſtæ in Anglia, qui ex illa de Iuſtificatione fidei Caluini ſententia, inter ceteras has deducunt & tuentur concluſiones 1. *Omnes illi errant, qui putant ſe ſaluandos, cum multa bona opera fecerint.* 2. *Non eſt neceſſe laborare quo bonis operibus vitam conſequamur æternam; iam nunc enim eam tenemus.* 3. *Eſt hic vnus ex præcipuis erroribus qui verſantur in orbe Chriſtiano, arbitrari quòd bona opera quidquam proſint ad ſalutem.* 4. *Peccata noſtra nihil minuunt de gloria Dei, totum damnum peccati poſitum eſt in ſcandalo proximi.* 5. *Chriſtus ſuo ſanguine redemit & liberauit nos ab omnibus peccatis & legibus, vt deinceps nulla lex nos obliget in conſcientia.* Hic aperte liberamur a Decalogo, & ab omnibus præceptis Sacramentorum. 6. *Nihil debes Deo, niſi fidem, vt confitearis Chriſtum Ieſum, & credas eum ſurrexiſſe à mortuis; ſic enim ſaluus eris; in reliquis omnibus Deus liberum tibi facit vt ſequaris voluntatem tuam. Omnia enim facere potes abſque ſcrupulo conſcientiæ. Neque enim perire vel damnari potes quidquid exterſè vel feceris vel infectum relinqueris.* Hæc omnia illi deducunt (& quidem rectiſſime) ex illo de Iuſtificatione per fidem ſpecialem fundamento a Luthero & Caluino poſito: in quorum etiam ſcriptis pœne hæc omnia expreſſe habentur. Quis maiorem licentiam optare vel fingere poſſit ad omne flagitium?

Refert ex Foxo Guil. Reginaldus lib. 4. pag. 1020.

His adde quæ ſuprà Conſideratione ſecunda dicta ſunt; vbi tres alios modos poſuimus; quibus hæc licentia conceditur. Omitto etiam feneſtram illam quam Caluinus aperuit, cum docuit lib. 3. cap. 25. §. 12. *pœnam damnatorum nihil eſſe aliud, quam ſentire Deum aduerſum, & ab eo terreri, etſi nobis per res corporeas eius pœna figuretur, vt per tenebras, fletum, ſtridorem dentium, ignem inextinguibilem.* Quibus verbis ſatis aperte indicat, infernum nihil aliud eſſe quàm vanos terrores. Si enim Deus nihil mali infert, ſed ſolum terret damnatos; profectò vanus eſt ille terror ac ridiculus, vanæ inferorum pœnæ, ac nihili pendendæ.

DECIMA RATIO,
ex eo quòd Hæreſes antiquas renouent.

OMnis Religio vitanda, quæ continet hæreſes olim ab Eccleſia Catholica damnatas, quæ ſemper pro hæreſibus habitæ fuere. Atqui Religiones iſtæ nouæ continent tales hæreſes; immo nihil videntur eſſe aliud, quàm diuerſarum hæreſum a diuerſis hæreſiarchis diuerſis ſæculis tráditarum, & olim per Eccleſiam Catholicam proſcriptarum colluuies: ergo ſunt vitandæ. Minor nobis probanda. Conſideremus ergo præcipua harum Religionum dogmata.

1. Vterque, nimirum Lutherus & Caluinus, docet, *nullam eſſe arbitrij libertatem.* Et Lutherus art. 36. affirmat, hoc eſſe præcipuum ſuæ Religionis fundamentum. At illa fuit olim hæreſis Simonis [c] Magi & Valentini, teſte Auguſtino hæreſi 11. & [d] Manichæorum, & [e] VViclefi, &c.

2. Vterque docet Deum *eſſe impulſorem omnium ſcelerum, & omnia mala fieri ex eius decreto diuino.* At olim fuit illa hæreſis Simonis [f] Magi, & [g] Florini.

3. Vterque docet, *non eſſe neceſſaria ad ſalutem bona opera, ſed ſufficere fidem.* At hæc fuit olim hæreſis Simonis [h] Magi, & [i] Eunomianorum circa annum Domini 360.

4. Vterque docet, *habentis fidem nihil obeſſe peccata quantumlibet multa & magna; horum enim malitiam non imputari credenti.* Quæ olim etiam fuit hæreſis [k] Eunomianorũ; & Baſilidis & Carpocratis, teſte Irenæo lib. 1. c. 23. & 24.

5. Caluinus *negat præſentiam realem corporis Chriſti in Euchariſtia.* At hæc olim fuit hæreſis Berengarij circa annum Domini 1051. Vbi notandum Primò, Etſi aliqui priuatim ante Berengarium ea de re dubitauerint, & quæſtionem mouerint, neminem tamen fuiſſe auſum, hoc publicè profiteri, vt teſtantur Hugo Lingonenſis & Adelmannus Brixienſis in Epiſtolis ſuis ad Berengarium, & Paſchaſius lib. de verbis inſtitut. huius Sacramenti. Itaque fuit hæc cõſtans Eccleſiæ doctrina, omnibus hæreſiarchis intacta vſque ad tempora Berengarij. Secundò, Sententiam Berengarij ipſo viuo fuiſſe in quinque Concilijs damnatam, & ipſum Berengarium ter ſuam ſententiam abiuraſſe, & tandem in fide Catholica cum magna pœnitentia mortuum. Quo mortuo extincta fuit illa hæreſis ferè per ducentos annos vſq; ad Lollardos, qui eam renouarunt, vt colligitur ex Trithemio in Chronico. Hirſaugienſi ad annum 1315. Eamdem poſteà tenuit VViclef, vt patet ex art. eius 3. Quo mortuo rurſus extincta fuit per centum circiter annos, vſque dum Svvinglius eam reſtituit, quem Caluinus & aliquot alij ſunt ſecuti. Ex quo manifeſte apparet, hanc ſententiam ſemper in Eccleſia pro manifeſta hæreſi habitam. Itaque vel Eccleſia ſemper in primario fidei articulo errauit, & ſic numquam Eccleſia Chriſti fuit; vel ſententia illa, quæ realem corporis Chriſti præſentiam Euchariſtiæ abrogat, reuerà hæreſis eſt.

c Clement lib. 3. recognitionum.
d Auguſt. hæreſi 46.
Hieron. in Prologo cõtra Pelagia nos.
e In Concilio Conſtãt. ſeſſ. 8.
f Vincentius Lirin.
g Euſebius l. 5. c. 20.
h Irenæus l. 1. c. 20.
i Auguſt. hæreſi 54.
k Auguſt. hæreſi 54.

6. Vterque tollit *omnes traditiones, & ſolis Scripturis omnia vult contineri.* Eadem fuit hæreſis Arrianorum; vt conſtat ex D. Auguſtino; item Neſtorij, Dioſcori, & Eutychetis: vt habetur in ſeptima Synodo Act. 1.

Li. 1. contra Maxim. & c. 2. & vlt.

7. Vterque negat *Sacramentum Pœnitentiæ & Confirmationis.* Eamdem hæreſim olim docuere Nouatiani, teſte [l] Cypriano, & [m] Theodoreto.

8. Vterque docet *Eccleſiam ſolis bonis conſtare: & Eccleſiam olim viſibilem, multis ſeculis perijſſe: hoc verò tempore in ſuo tantum cœtu extitiſſe.* Similis planè fuit hæreſis Donatiſtarum; vt teſtatur D. Auguſt. lib. de vnitate Eccleſiæ cap. 12.

l Lib. 4. Epiſt. 2.
m Lib. 3. hæretic. fabularum.

9. Vterque docet *non eſſe orandum pro defunctis: non eſſe ſeruandum ieiunium Quadrageſimæ, aut alia ſtata ieiunia; ſed cum cuique viſum fuerit, ieiunandum.* Idem olim docuere Aeriani, teſte Epiphanio hæreſi 75. & Auguſtino lib. de hæreſib. cap. 53.

10. Vterque negat *venerationem ſacrarum Reliquiarum, Imaginum Chriſti ac Sanctorum; & vocat idololatriam.* Idem olim fecit Vigilãtius, teſte Hieronymo: fecere & Iconomachi, teſte Zonara, Cedreno, Nicephoro, de Iconomachis.

Ex his luce meridiana clarius eſt, præcipua dogmata, quibus Lutherana & Caluiniſtica Religiones conſtant, eſſe hæreſes antiquas, iam olim ab Eccleſia damnatas; eaque ſemper pro hæreſibus in Eccleſia habita fuiſſe. Idem facilè de ceteris [n] oſtendi poteſt. Vnde ſequitur, has Religiones nihil eſſe aliud: quam veterum & iam olim profligatarum hæreſum colluuiem.

n Vide Bellarminum de notis Eccleſiæ c. 9. & Coccium de ſignis Eccleſ. lib. 8. art. 3.

VNDECIMA RATIO,
ex Defectu regulæ credendi.

ISTæ Religiones nouæ nullam habent certam credendi regulam, quam ſequantur: ergo non ſunt admittendæ. Capita enim Religionis debent eſſe definita, certa & immutabilia.

Quòd nullam certam credẽdi regulam habeant, ex qua ſtatui poſſit, quid ſit neceſſario credendum, quid minimè; conſtat Primò: Quia neque traditiones Eccleſiæ, neque Conciliorum Oecumenicorum auctoritatem, neque

k vete-

veterum Eccleſiæ Doctorum, & eorum qui ante noſtras lites extiterunt, iudicium admittunt.

Lib. 4. c. 8. §. 6. 7. 8. & in antidoto ad 4. ſeſſ. Conc. Trid.

Traditiones omnes reiicit Lutherus in cap. 1. ad Galatas, & Caluinus lib. 4. Inſtitut. docentque, nihil credendum, nihil recipiendum, quod in Scriptura Sacra non contineatur.

In ar. 115. & ſequentibus.

Concilia Oecumenica, quæ hactenus in Eccleſia ſummam auctoritatem habuere (ſunt enim veluti comitia principum & magnatum in regno Chriſti) *ita contemnit* Lutherus, *vt quidquid illa definierint, id omne cuiuſuis priuati hominis iudicio ſubiectum eſſe velit.* Immo dicit *eſſe rem inſanam; quòd Concilia concludere velint quid ſit credendum.* Ibidem docet; *quid credendum ſit, quid non, id relinquendum iudicio cuiuſuis viri ſpiritalis.*

Lib. 1. c. 7. §. 1. 2. 4.

Idem inſinuat Caluinus cum ait, *non eſſe Eccleſiæ iudicare qui libri ſint Canonici, ſed hoc ad ſpiritum internum pertinere.*

Lib. contra Regem Angliæ.

Denique quod ad Patres attinet, Lutherus *non curat mille Auguſtinos, mille Cyprianos.* Caluinus etiam plurimis locis *eos contemnit, & errаſſe affirmat.*

Nihil igitur horum eſt illis credendi regula.

An S. Scriptura ſit ſufficiens regula fidei.

Sed inquiunt: Ipſa Scriptura eſt nobis regula credendi: hæc enim errare non poteſt. Verum facile eſt oſtendere hanc regulam non ſufficere. Primò, Quia per hanc regulam, non poſſumus iudicare de ipſamet Scriptura; & ita ipſa regula nobis incerta manebit, quæ tamen ante omnia debebat eſſe certiſſima. Ex Scriptura enim conſtare non poteſt hunc librum eſſe vere Scripturam, non eſſe ſuppoſititium, non eſſe confictum ab aliquo impoſtore: hanc vel illam ſententiam non eſſe peruerſam, non eſſe inſertam: denique nihil eſſe additum vel detractum quod ad doctrinæ ſubſtantiam pertineat. Hoc totum ex Scriptura conſtare non poteſt, ſed ſolum coniecturis quibuſdam humanis parum firmis probari, ſemota Eccleſiæ traditione: & ſic totum fidei noſtræ fundamentum coniecturis inceros nitetur. Deinde Scripturæ vis non conſiſtit in ſono verborum, ſed in ſenſu, qui eſt vita & anima Scripturæ. At poſſunt eſſe mille controuerſiæ de ſenſu; quæ etiam ex ipſa Scriptura, ſemota traditione & Patrum expoſitione, non poſſunt decidi, vt experientia conſtat. Nam de ſenſu illorum verborum, *Hoc eſt corpus meum*, & multorum aliorum, acerrimè diſputatur inter Lutheranos & Caluiniſtas, &c.

An iudiciū de ſcripturis ad ſpiritum internum pertineat.

Si dicas cum Caluino, iudicium de Scripturis & earum ſenſu pertinere ad ſpiritum internum; hoc nihil eſt aliud, quàm dictamen ſpiritus interni, id eſt, iudicium priuatum cuiuſque, primam credendi regulam conſtituere. Quiſque enim dicere poteſt ſe ſpiritum habere, & huius inſpiratione iudicare hanc partem eſſe S. Scripturam, non illam: hunc eſſe ſenſum, non illum. Sic Lutheranus ex ſuo ſpiritu iudicat Epiſtolam Iacobi eſſe ſtramineam, & Apocalypſim Ioannis dubiæ auctoritatis: Caluiniſta verò ex ſuo ſpiritu iudicat vtrumque eſſe verbum Dei. Sic Lutherus ex ſuo ſpiritu iudicat *abolendam eſſe falſam opinionem quod ſint quatuor Euangelia: nam Euangelium Ioannis eſſe vnicum, pulchrum, verum, ac principale, aliiſque tribus longè & longè anteponendum. Similiter Pauli Epiſtola ac Petri*

In prologo noui Teſtamenti.

longè precedunt, inquit, *tria Euangelia, Matthæi, Marci, Lucæ.* Libenter illa reieciſſet; quia apertè ſtatuunt meritum, & neceſſitatem bonorum operum, & obſeruationis mandatorum, & commendant caſtitatem & paupertatem: ſed cum non auderet prorſus reiicere, voluit eleuare auctoritatem, & inſinuare non eſſe ſpiritu diuino conſcripta.

Pari modo Caluinus ex ſuo ſenſu iudicat illa verba, *Hoc eſt corpus meum*, hunc habere ſenſum; Hic panis eſt figura corporis mei. Lutherus verò; Hic panis eſt vere corpus meum. Omitto alia innumera. Ex quibus patet, iudicium priuatum cuiuſque conſtitui Regulam credendi; vel quod idem eſt, ipſam Scripturam ſecundum priuatum cuiuſque iudicium expoſitam.

Secundo, Illa non eſt idonea credendi regula quæ contrariis dogmatibus æquè accommodatur. Atqui Scriptura contrariis Religionibus & dogmatibus accommodatur. Omnes enim ſectæ huius temporis, etſi in plurimis & maximis capitibus hoſtiliter diſſideant, hanc ſibi regulam adoptant, eamque ſuis placitis accommodant. Lutherani enim dicunt ſe Scriptura niti: ſimiliter Caluiniſtæ: tantumdem & Anabaptiſtæ. Neque mirum, quia ſinguli Scripturam accipiunt non iuxta communem intellectum Eccleſiæ, aut Patrum communem expoſitionem, ſicut Catholici; ſed ſecundum priuati ſpiritus cuiuſque ſenſum. Quo modo facile omnibus hæreſibus accommodari poteſt. Vnde liquet, hanc regulam ſic acceptam eſſe nullius momenti, & totam reduci in iudicium priuatum cuiuſque.

Tertiò, Si eſſet aliquis Iudex qui ita ferret ſententiam in quauis lite, vt non poſſet liquido conſtare vtri parti cauſam adiudicaret; ſed vtraque pars contenderet eam ſibi adiudicatam, & ſententiam Iudicis clarè a ſe ſtare; ille omnium mortalium iudicio non eſſet idoneus Iudex: nam nulla lis poſſet terminari per eius ſententiam. Tanta enim poſt ſententiam eſſet controuerſia de ipſa ſententia vtri faueat, quanta fuerat ante de iure partium. Atqui talis iudex eſt Sacra Scriptura, ſepoſita Eccleſiæ & Patrum expoſitione. Semper enim ita fert ſententiam, vt non poſſit liquido conſtare vtrique parti, vtri faueat; ſed vtraque pertinaciter affirmat, perſpicuum eſſe, eam à ſe ſtare. Hinc fit vt numquam finiantur controuerſiæ. Ridiculum itaque eſt ſolam Scripturam conſtituere iudicem. Talis enim in omni controuerſia debet conſtitui Iudex, qui ita poſſit ferre ſententiam, vt omnibus, & maximè vtrique parti clare conſtet, vtri faueat. alioquin numquam illa controuerſia finiri poterit. Qui ergo Scripturam ſolam Iudicem faciunt, eo ipſo apertè indicant, ſe nullum Iudicem, quo cauſa poſſit decidi, admittere, præter iudicium ſuum priuatum. Perinde enim faciunt, atque ſi Titius & Caius litem ciuilem habentes, nollent alium Iudicem quam Codicem Iuſtiniani cum Pandectis, ſepoſita Doctorum interpretatione; & Titius pro ſuo iure producta aliqua lege affirmaret, per eam manifeſtè cauſam ſibi adiudicari, Caius verò negaret: ſimiliter Caius allegata alia lege diceret clarum eſſe, eam legem ſibi fauere, Titius verò negaret: & ita ambo cauſa indecita diſcederent; nonne res eſſet ridicula, & omnes dicerent, neutrum velle cauſam definiri? neutrum admittere alium Iudicem quam proprium iudicium? Simili plane modo hoc ipſo quo illi nolunt alium Iudicem quam Scripturam, & quiſque ſuo ſpiritui reſeruat eius interpretationem, oſtendunt ſe nolle cauſam legitimo modo definiri, nec alium Iudicem quam proprium iudicium admittere.

Quartò, Quàm non ſufficiat illa credendi regula, indicat ipſa experientia. Nam videmus, nullum apud eos eſſe finem controuerſiarum etiam de grauiſſimis fidei capitibus. Diſſentiunt enim Lutherani, Caluiniſtæ, & Anabaptiſtæ in multis hoc tempore acerbiſſime, & ſe mutuo damnant hæreticos. Diſſentiunt ipſi Lutherani tum inter ſe in plurimis, tum à Luthero parente & apoſtolo ſuo: adeo vt hoc tempore numerentur tredecim præcipuæ Lutheranorum ſectæ nominibus & dogmatibus quibuſdam diſcrepantes. Diſſentiunt inter ſe Caluiniſtæ maxime in articulo de capite Eccleſiæ. Magna enim illorum pars hanc poteſtatem tribuit Principi ſæculari, etſi mulier ſit: vocantur hi Proteſtantes. Alij id nefas ducunt & blaſphemiam: hos vocant Puritanos. Diſſentiunt inter ſe Anabaptiſtæ in plurimis, ita vt 14. eorum ſectæ diuerſæ numerentur nominibus & dogmatibus diſtinctæ.

Denique nunc eo ventum, vt cum ſe quiſque hanc regulam ſequi, eaque niti putat, tot penè ſint hæreſes, quot hæretici. Plerique enim, præſertim ſimpliciores, dicunt ſe parum curare quid docuerit Lutherus vel Caluinus, ſe enim adhærere S. Scripturæ, & verbo Dei, in quo nullus error eſſe poteſt, & ita ſe putant valdè ſecuros. Scripturam autem quiſque pro ſuo captu & iudicio intelligit. Vnde cū ſe putant Scripturam habere regulam credendi, loco Scripturæ habent imaginationem propriam. Quod enim ſibi imaginantur ſignificari verbis Scripturæ, pro verò ſenſu Scripturæ accipiunt: ſicque quot ſunt diuerſæ hominum imaginationes, tot ſunt regulæ credendi.

Sed vnde fit, vt ſua cuique imaginatio, pura veritas, & ipſiſſimus Scripturæ ſenſus videatur? Prouenit hoc partim ex immenſa quadam philautia, & æſtimatione ſui: qui enim ſe magni facit, facile ſibi perſuadet, omnes ſuas inuentiones, & animi conceptiones præclaras eſſe: partim ex diabolica operatione, qui interius phantaſiam hominum peruertit, vt id quod apprehendunt, ſtatim ob leuiſſimam aliquam ratiunculam, perſpicuam veritatem putent. Cum enim homines tædio Religionis antiquæ veritatem

tem

tem aduersantur, & pruriunt auribus ad nouitates, iusto Dei iudicio sinuntur decipi à diabolo. Hic ergo dum interius in sensibus eorum operatur, putant se diuino spiritu illustrari, & omne de fidei dogmatibus iudicium ad hunc spiritum referunt. Hinc fit vt cuilibet sectæ, & ferè cuilibet homini priuato sua apprehensio purum putum Dei verbum videatur, nec curet omnes rationes, quæ in contrarium adferuntur. Significat hoc Apostolus cum ait:

2. Thess. 2. *Eo quòd charitatem veritatis non receperunt, vt salui fierent; ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio.* *Mittet* non imperando, sed diabolo vires laxando, vt eos qui veritatem seu antiquam Religionem contempserunt, possit decipere, & in mille errores agere transuersos.

Sed inquiunt plerique, præsertim simplices: Deus non finet decipi eos qui humili corde scrutantur veritatem; ipse enim promisit se daturum spiritum bonum petentibus se: ego autem ita facio: rogo Deum vt me illuminet, & Scripturarum verum sensum aperiat, & ipsas Scripturas assiduè perscrutor.

Magna hæc est diaboli illusio. Quomodo enim humili corde veritatem inquirunt, qui iudicium Doctorum Ecclesiæ, iudicium sanctorum Patrum, & iudicium Conciliorum Oecumenicorum contemnunt? qui via à Domino cõstituta & ostensa vti nolunt, sed reuelationes non necessarias postulant? Ab illis enim possent veritatem intelligere, & omni se errore liberare; sed nolunt se illis submittere, & putant certius sua industria, suo ingenio & suo spiritu ex Scripturis nudis se veritatem indagaturos. Quasi verò sancti Patres, Ecclesiæ Doctores & Præsules, aut Scripturas scrutati non fuerint, aut spiritu Dei sanoque iudicio fuerint destituti, vt non potuerint eas assequi? Quæ maior superbia cogitari queat, quàm hominem priuatum, & plerumque idiotam, omnis antiquitatis, omnis disciplinæ liberalis ignarum, se anteponere tantæ sapientiæ, tantæ auctoritati & sanctitati, tantæ Doctorum numerositati? Non igitur putent se, quamdiu hac mente sunt, aliquid à Domino impetraturos, quia malè petunt, superbè petunt; sed potius à spiritu superbiæ & mendacij, cui iusto Dei iudicio ob tantum crimen traduntur, decipiendos. Hic est spiritus ille quem omnes hæretici, etsi dogmatibus maximè contrarij, sentiunt & iactant, & a quo veritatem sibi quisque reuelari existimat. Quod certè, qui cæcus non est, facilè aduertere potest: quia spiritus Dei contraria non reuelat.

Accedit, quòd Scriptura sacra nusquam homines priuatos in dubijs fidei ad scrutandas Scripturas remittat, sed ad Ecclesiam, & eos qui in Ecclesia præsident. Sic Deuteronomij 17. remittuntur in ambiguis ad sacerdotes, qui pro tempore præsunt; quibus qui obedire noluerit, iubetur morte plecti. Ideo in Ecclesia posuit Deus Pastores & Doctores, ideo voluit illam toti mundo esse conspicuam; columnam & firmamentum veritatis: vt omnes eam facilè consulere possent, & in eius sententia securissimè acquiescere. Non omnibus datur spiritus intelligendi Scripturas, vt ex Apostolo constat: *Non omni spiritui credendum, sed probando spiritus, si ex Deo sint.* Itaque etsi spiri-

1. Cor. 12. Ioan. 4. tus tibi aliquid suggerat, nondum es securus: non enim certus es illum à Deo esse. Constat enim innumerabiles esse deceptos: nam omnes hæretici hunc spiritum ia-

2. Cor. 11. ctant. *Transfigurat se frequenter angelus satanæ in angelum lucis.* Ex his constat, spiritum priuatum regulam credendi esse non posse.

DVODECIMA RATIO, *ex Absurdo.*

SI aliqua ex istis nouis, verbi gratia, Caluinistica Religio, esset vera Christi Religio; præter cetera absurda suprà insinuata, hoc quoque sequeretur, omnes Catholicos, qui a temporibus Apostolorum hactenus extiterunt, damnatos esse, & æternis ignibus addictos: quia iuxta huius Religionis primarium dogma caruerunt fide iustificante; ac proinde iustitia coram Deo. Vnde permanserunt in peccatis suis, & in illis sunt mortui. Fides enim necessaria ad iustificationem, vt hæc Religio tradit, est illa qua homo firmiter credit se esse iustum coram Deo propter Christi satisfactionem, quæ ipsi per hanc fidem applicetur & imputetur.

Hanc autem fidem constat orbi ignotam vsque ad Lutheri tempora fuisse. Neque ipse diffitetur, sed potius gloriatur quòd veram rationem iustificationis a veteribus obscuratam mundo patefecerit. Idem constat ex omnium veterum scriptis: tum quia præter fidem Christi requirunt internam voluntatis mutationem, & propositum seruandi totam legem: tum quia damnant illam securitatem salutis, & volunt hominem cum timore & tremore salutem suam operari, & semper esse sollicitum. Vnde fidem illam specialem, qua quis certo credat se esse iustum, omnes reijciunt vt meram præsumptionem. Etsi enim credendum sit, Christum ex parte sua pro nobis plenissimè satisfecisse; non tamen constat nobis vtrum nos fecerimus ea omnia, quæ ex parte nostra sunt necessaria, vt huius satisfactionis simus participes; & vtrum ea aliquando non excidemus.

Perspicuum igitur est, omnes veteres hac fide caruisse. Damnati sunt igitur tot sancti Patres, tot Martyres, tot Virgines. Damnati Irenæus, Iustinus, Gregorius Thaumaturgus, Nazianzenus, Basilius, Chrysostomus, Damascenus, Hilarius, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Martinus, Nicolaus, Antonius, Benedictus, Bernardus, Dominicus, Franciscus. Damnati Laurentius, Vincentius, Sebastianus, Catharina, Cæcilia; Agnes, & alij innumerabiles, qui vel sanctitate & miraculis, vel martyrij gloria mundo admirabiles fuere. Denique damnati sunt omnes maiores nostri, qui retro vsque ad tempora Apostolorum extiterunt. Et vt Tertulliani verbis vtar: *Perperam tot sæculis euangelizatum, perperam creditum, tot millia millium perperam tincta, tot opera fidei perperam administrata, tot virtutes, tot charismata perperam operata, tot sacerdotia, tot ministeria perperam functa, tot denique martyria perperam coronata.* *Lib. de præscript. aduersus hæreticos.*

At quàm hæc omnia sunt incredibilia, absurda & blasphema? quàm totius orbis & omnium sæculorum iudicio contraria?

Neque dici potest eos fuisse excusatos per ignorantiam: quia nemo sine fide, sine iustitia Christi, sine redemptionis Christi participatione, sine remissione peccatorum, saluus esse potest; vt vbique Scriptura, præsertim noui Testamenti, docet. Nulla ignorantia efficere potest, vt absque istis salutem aliquis consequatur. Nullum itaque hic est effugium; vel illi omnes damnati sunt, vel Religio Lutheri & Caluini in primario suo dogmate de Iustificatione falsa & impia.

En duodecim Rationes, quibus clarè demonstratur Religiones istas nouas esse vitandas tamquam falsas & perniciosas. Sequitur nunc vltima Consideratio.

Consideratio decima, & conclusio totius Deliberationis.

POstremò illa Religio amplectenda in vita, quam in hora mortis nos tenuisse volemus, & cuius iustam rationem, cum ante tribunal Christi stabimus, reddere poterimus. De rebus enim agendis non potest melior institui deliberatio, quàm ex mortis & iudicij æterni consideratione: nimirum vt illud hic deligamus, quod in illo articulo nobis maximè possit prodesse; illud vitemus, quod nobis tunc certam perniciem, vel saltem periculum adferre possit. Atqui talis est Religio Catholica. Quòd enim instante morte hanc præferemus, patet

Primò, Plurimorum exemplo, qui etsi hæreticè vixerint, quando tamen moriendum est, cupiunt mori Catholici: iudicant enim id esse securius.

Secundò, Quia quisque tunc optat se plurima opera bona fecisse, & magno studio omnia peccata vitasse; ad quorum vtrumque inducit efficaciter Religio Catholica: ad neutrum Lutherana vel Caluiniana, sed potius ad bonorum operum contemptum, & licentiam vitæ.

Tertiò, Quia Religio Catholica habet multa remedia, quæ in tremendo illo transitu non sunt contemnenda, vt pœnitentiam peccatorum, absolutionem sacerdotum, Sacramentum extremæ Vnctionis & Eucharistiæ, quæ magnam consolationem & fiduciam fidelibus adferunt. his enim satisfactio Christi nobis communicatur. Nuda illa fi-

des res est valdè frigida & imbecilla in illo articulo. Quomodo enim seriò tibi persuadere poteris Christum tibi esse propitium, te esse iustum & saluãdum per Christum, qui remedia ab ipso instituta contemnis, & extra communionem Ecclesiæ Catholicæ mori constituis? Omnes sectæ huius temporis hanc fidem iactant, & tamen non omnes saluæ fient. Vnica enim est vera Christi Religio, extra quam nemini est salus; vt non solum omnes Catholici, sed etiam Lutherani, Caluinistæ, & Anabaptistæ docent. Nihil ergo proderit illa tua fides specialis, nisi Christi veram Religionem teneas.

Quid Catholicus in extremo iudicio respõdebit.

Quòd etiam facilè rationem sui facti supremo Iudici reddituri sint, qui Catholicam sunt sectati, neque hac ex parte aliquid eis periculi impendeat, perspicuum est. Faciamus enim me stare ante tribunal illud tremendum, & interrogari, cur Religionem Catholicam, seu Papisticam, vt illi vocant, sectatus sim, & non potiùs ea deserta ad nouam illam ex Caluini reformatione creatam transierim. Respondebo cum summa securitate: Ideò Catholicam tenui, quia hæc docet a rebus terrenis auocare animum, & transferre ad amorem cælestium: docet carnem domare, & Dei timore configere, bonis operibus insistere, Superioribus obedire, vacare orationi, & omnem peccandi licentiam præscindere. Ideò Catholicam tenui; quia in hac video plurimos, sapientia, sanctitate, miraculis, & prophetiæ spiritu toti mundo admirabiles; quos impossibile est in tanto negotio fuisse deceptos: quia huic video singulis sæculis a Deo per miracula plurima testimonium perhiberi: quia in hac video diuinas promissiones impleri: est enim hæc diffusa per totum orbem. Ad hanc facta est hactenus, & fit assiduè Gentium conuersio: in hac summa Doctorum omnibus sæculis in capitibus fidei concordia: in hac successio perpetua cathedræ, & ministrorum omniũ cum Apostolis connexio: in hac omnium controuersiarũ velox decisio. Hæc per tot sæcula contra omnes hæreses & persecutiones Tyrannorum stetit immobilis, nec quidquam portæ inferi aduersus eam præualere potuerunt. Contraria omnia in illis nouis Religionibus deprehendi. Nulla itaque fuit mihi ratio ab hac Religione discedendi, aut vllo modò de ea dubitandi.

Verùm vt cetera quæ commemoraui omittam; nonne satis est ad omnem securitatẽ, quod conscius mihi sim, eamdem Religionem me secutum, quam video secutos viros sanctissimos, & miraculis clarissimos, Malachiam, Bernardum, Dominicum, Franciscum, & alios omnes qui iam à quingentis annis cælesti conuersatione & stupendis operibus orbi fuerunt admirationi? Clarè enim constat, fieri nõ potuisse vt illę cælestes animæ, Deo adeò deuotæ & addictæ; adeò charæ & familiares, in re tanta sint deceptæ. Securè itaque hos duces in negotio Religionis sequor.

Quid hæreticus respõsurus sit.

Tu verò qui aliam aliquam sectatus es Religionem: quã obsecro facti tui rationem reddere poteris, quando in illo tremendo iudicio interrogaberis? Respondebis fortè Iudici: Ideò Catholicam deserui, quia putabam illam plenam idololatria, & superstitionibus, & traditionibus humanis; putabam in ea præsidere Antichristum; putabam Catholicos niti suis meritis, non tui sanguinis pretio.

Sed quid si tunc detersa fascinatione diabolica, quæ iam mentem occupat, videas clarè te deceptum, quid consilij capies? non enim erit amplius pœnitentiæ & resipiscentiæ locus. An fortè ignorantiam allegabis? At hæc non excusabit: quia facile veritatem cognoscere potuisses, si eam diligentiam quam res postulabat, præstitisses. Nec vmquam tibi defuit iusta ratio dubitandi, quæ te ad hoc stimulare debebat. Sicut ergo Iudæos non excusabit, quòd per ignorantiam errauerint, quia veritatem cognoscere potuerunt; ita nec te excusabit. Vt enim absque flagitio posses à Catholica recedere, oportebat non solùm putare, & ob leues aliquas suspiciones opinari, sed certissime scire, & omni affectu seposito exploratissimum habere, illa mala Catholicæ Religioni inesse, ita vt nullus ampliùs in animo relinqueretur scrupulus, nulla iusta dubitandi ratio. Tantùm verò abest, vt huiusmodi certitudinem de erroribus Ecclesiæ habueris, vt nulla vel probabilis ratio tibi suppeditarit.

Qua enim probabilitate & specie veritatis in animum inducere potuisti, eam Religionem idololatriæ & tantis erroribus esse obnoxiam, quam videbas a tot sapientia & sanctitate vitæ illustrissimis viris, tot annorum centurijs cultam? quam tot miraculis & martyrijs confirmatam? quam toto orbe diffusam? in qua & summa Doctorum concordia, & perpetua successio, & clara cum Apostolis continuatio & connexio? Quomodo fieri potest, vt tot sæculis nemo Doctorum, nemo Sanctorum hanc idololatriam, has superstitiones & errores notauerit?

Rursum, quomodo in animum inducere potuisti, eam esse veram Christi Religionem, quæ Deum auctorem & impulsorem omnium scelerum statuit? quæ hominibus arbitrij libertatem eripit? quæ studium bonorum operum è medio tollit? quæ portam latissimam omnibus sceleribus non minùs quam Atheismus aperit? quæ subditos legibus & obediẽtiæ Principum sub specie libertatis Christianæ eximit? quæ antiquas & damnatas hæreses plurimas ab Orco reuocat? cuius auctores nulla vitæ austeritate, nulla morum sanctimonia commendati, nullis miraculis clari; sed homines voluptatibus carnis addicti, terrenarum rerum cupidi, ambitiosi, maledici, seditiosi, apostasia & sacrilegis nuptijs, vel præpostera libidine infames, inconstantia doctrinæ incredibili?

Denique si aliqua ex his nouitijs Religionibus est vera: ergo concidit per tot sæcula Christi Ecclesia, euersum est Christi regnum, euacuatæ sunt diuinæ promissiones de Ecclesiæ firmitate; præualuerunt aduersus eam portæ inferorum. Ergo tot sæculis Euangelium frustrà prædicatum, frustrà creditum, frustrà tot gentes à paganismo conuersæ, frustra Baptismus & alia Sacramenta administrata, frustrà suscepta ieiunia & carnis macerationes, frustrà obita martyria, & tot millium sanguis pro Christi confessione effusus. Ergo perierunt omnes Maiores nostri: perierunt sancti Patres, perierunt tot Martyrum, tot Confessorum myriades, tot Deo deuotæ animę, sanctitate, miraculis, prophetiæ spiritu illustres. Omnes enim verę Religionis veręque iustitię expertes fuere, omnes idololatrię addicti.

Quòd si hęc falsa, blasphema, & vel cogitatu horrenda sunt, qui fieri potuit vt non aduerteres Religiones illas, ex quibus tam atrocia clarè deducuntur, falsas esse; aut saltem de illis non dubitares? Si dubitasti, cur non dedisti operam cognoscendę veritati, ex qua tota salus tua suspensa est?

Monuit Dominus vt *attentè nobis caueamus à falsis prophetis, qui veniunt ad nos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Quomodo non venit tibi aliquando in mentem cogitare & vereri, ne forte Lutherus Caluinus, Menno, & similes ex numero sint illorum, a quibus Dominus cauendum monuit? Hi enim pulchra specie verbi Dei & puri Euangelij obtecti prodierunt, quasi à Deo missi ad ouium salutem; & interim ipsas oues venenato doctrinæ suæ pabulo perdiderunt. *A fructibus*, inquit, *eorum cognoscetis eos.* Quis verò hic fructus? Seditiones, bella, expilatio & euersio Ecclesiarum ac Monasteriorum, vastatio vrbium, extinctio antiquæ pietatis, omnium licentia scelerũ. *Matth. 7.*

Scimus ex Apostolica informatione multas hæreses nouissimis temporibus exorituras, multos pseudoprophetas & seductores Satana obstetricante prodituros in lucem Quoties ergo noua aliqua doctrina Ecclesiæ aduersa emergit, ea nobis vt minimum suspecta cum suo auctore habenda est.

Conclusio operis.

Omnes igitur, qui extra Catholicam sunt per Dei bonitatẽ qua conditi, & Christi sanguinẽ quo redempti sumus, per æternã hæreditatem quã in cælis præstolamur, & torrentem voluptatis diuinæ, quo ibi, qui veritatẽ & iustitiam tenuerint, potabũtur, rogo & obtestor, vt negotiũ illud quã maximè cordi habeant; vt perpẽdant an solido fundamẽto nitãtur; an securi de sua Religione sint futuri in hora mortis, & cùm ante Christi stabunt tribunal, in illo articulo, cũ æterna & immutabilis sententia erit excipiẽda. Examinent hanc nostram Consultationem, quã ad eum finem cõscripsimus. Nusquam acquiescant, donec omnia ritè excusserint, & πληροφορίαν in negotio tanti momenti sint assecuti.

Cogitent quanta pœna eos maneat, si Religio quam tenent hæresis est, & ipsi sunt hæretici. Hæresim esse, & quidem pestilentissimam, omnes Doctores Catholici, omnes Academiæ, & totus orbis Christianus (exceptis ijs, qui eam sequuntur, quorum numerus ad alios est exiguus, & eruditio non magna) pro certissimo habent, &

prorsus

prorſus indubitato : ita vt innumeri ſint, qui pro ea confeſſione mortem oppetere, & æternam animæ ſalutem exponere ſint parati.

Quantum peccatū hæreſis.

Maximum ſanè peccatum eſt hæreſis. Primò, Quia facit vt homo iudicium ſuum præferat iudicio omnium Patrum, omnium Eccleſiæ Doctorum, omnium Conciliorū, & totius orbis Epiſcoporum. Contemnit enim omnes illos tamquam homines ſpiritu Dei deſtitutos, & ſibi ſoli ſuiſque ſodalibus hunc ſpiritum arrogat: quæ in re immane quantum eſt ſuperbiæ. Secundò ſponſam Chriſti, quæ eſt Eccleſia, cenſet adulteram ſatanæ & filiam perditionis. Tertiò, Impingit illi crimen idololatriæ, & varias ſuperſtitiones. Quartò, Ingerit multas blaſphemias in ſanctiſſimā Euchariſtiam & omnes Sanctos. Quintò, Omnia ſacra indignis tractat modis. Sextò, Vicarium Chriſti vocat Antichriſtum, & mille in illum probra & maledicta iactat abſque vllo veritatis colore. Idem facit in omnes Eccleſiæ gradus & ordines. Denique omnis hæreticus optat euertere vniuerſam Eccleſiam, & totam extinguere Catholicam Religionem.

Continet itaque noſtri æui hæreſis ſummam ſuperbiam, multas atroces blaſphemias, multa maledicta & conuitia, multa ſacrilegia, & maximum nocentiſſimumque odium in Chriſti Eccleſiam. Hæc enim quaſi intrinſecè hæreſi inſunt, & habitualiter hæreſis ad hæc omnia inclinat, & quotidie actu excitat & impellit.

Ita omnes Catholici Doctores de hæreſi ſentiunt, & res ipſa per ſe ſatis eſt perſpicua. Maius itaque peccatum eſt hæreſis cum ſuo fœtu, quàm innumera peccata Catholicorum.

Quantā pœnam mereatur.
Ad Gal. 3.
Coloſ. 3.
1. Cor. 6.
1. Tim. 1.
&c.

Nunc perpendant, obſecro, quantum erit huius peccati ſupplicium. Si enim vel ob vnum furtum, ob vnam fornicationem, niſi pœnitentiæ hic remedium ſubuenerit, ignem æternum homo ſuſtinebit, vt Scriptura apertè docet: quantam pœnam ſuſtinebit propter hæreſeos peccatum, quod mille furtis, mille fornicationibus eſt grauius? Si pœna quam ignis noſter naturæ vi infert millecuplum augeretur, & ita creſceret vt millecuplo grauior fieret; quā horrenda, quàm impatibilis & incomprehenſibilis illa pœna foret? Nemo ſibi blandiatur, non fore ibi pœnam ignis, ſed ſolum neſcio quos terrores irati Dei, vt Caluinus fingit. Nimis id aperte Scripturis aduerſatur. *Ite*, inquit, *in ignem æternum. Vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Pluet ſuper peccatores laqueos: ignis & ſulphur & ſpiritus procellarum pars calicis eorum. Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui: Dominus in ira conturbabit eos, & deuorabit eos ignis. Miſſus eſt pſeudopropheta in ſtagnum ignis & ſulphuris.* & alia huiuſmodi. Eadem eſt omnium veterum & Eccleſiæ DD. ſententia.

Matth. 25.
Marci 9.
Pſal. 10.
Pſal. 20.
Apoc. 20.

Certiſſimum itaque ſit, fore ibi ignem verum, omnibus noſtris ignibus maiorem & acriorem, quo omnes hæretici ardebunt, & die ac nocte in omnem æternitatem cruciabuntur, quamdiu erit infernus, quamdiu ſtabit cælum, quamdiu viuet Diuinitas. Et aſcendet fumus tormentorum ipſorum à conſpectu Domini in ſæcula ſæculorum. Hæc verba fideliſſima ſunt & vera.

Tunc maledicent deceptoribus ſuis, & magiſtris à quibus in hanc miſeriam deducti ſunt. Maledicent diabolo, qui eos excæcauit, & varijs illuſionibus ſub ſpecie pietatis faſcinauit. Maledicent & ſibi ipſi, quòd eis aures præbuere, quod doctrinam nouitiam tam ſtolidè abſque diligenti examine ſuſcepere; quod in re tanta exploranda tam cæci, tam ſocordes fuerint.

Ne ergo in illud miſeriarum pelagus præcipites ruant, totum hoc Religionis negotium omni ſtudio ac diligentia diſcutiant, peritiſſimis ad eam rem conſultoribus adhibitis.

Requiſita ad inquiſitionem veritatis.

Vnum autem eſt, quod maximè ſinceræ huic deliberationi officere ſolet: nimirū anticipata quædam opinio, qua plurimi tenentur, de idololatria, ſuperſtitionibus, & abuſibus Eccleſiæ Catholicæ. Primum ergo ſeponant parumper
hoc præiudiciū, & cogitent ſe hac in re falli poſſe. Incredi-
1 bile enim videtur, viros ſanctiſſimos & doctiſſimos, quales
Eccleſia plurimos ſemper habuit, hanc idololatriam, ſi quæ ſit, vel non vidiſſe, vel viſam non ſolum non abieciſſe, ſed ſedulò retinuiſſe & coluiſſe. Antiqua eſt iſta Mahumetanorum & Iconomachorum calumnia. Et nulla vmquā fuit hæreticorum ſecta, quæ infeſtis animis ab Eccleſia non diſſederit, atq; errores graues non impoſuerit. Hoc enim prætextu vti debent, vt iure videantur ab Eccleſia receſſiſſe.

2 Deinde lumen à Deo aſſiduè flagitent, quo liquidò poſſint cognoſcere, quæ ſit vera Chriſti Religio, veraq; Eccleſia, paratoſque ſe exhibeant ad eam amplectendam. Fides enim eſt donum Dei. *Nemo*, inquit, *poteſt venire ad me, niſi Pater meus traxerit eum.* Nemo ſine Patris cæleſtis illuſtratione ad Chriſtum per veram fidem venire poteſt. Hanc ergo illuſtrationem, & hunc tractum precibus aſſiduis obtinere ſatagant. Dicant cum Propheta: *Illumina oculos meos ne vmquam obdormiam in morte, ne, quando* ex hac vita diſcedam, *dicat inimicus meus; Præualui aduerſus eum. Emitte lucem tuam, & veritatem tuam, ipſa me deducant & adducant in montem ſanctum tuum, & in tabernacula tua. Notam fac mihi viam in qua ambulē, quia ad te leuaui animam meā. Eripe me de inimicis ſalutis meæ, Domine ad te confugi, doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es.* & ſimilia.

Ioan. 6.
Matth. 11. & 16.
Lucæ 10.
Pſal. 12.
Pſal. 42.
Pſal. 142.

3 Orationi iungant eleemoſynam & beneficentiā in pauperes. Quantum enim hæc duo valeant ad lumen veræ Religionis à Deo impetrandum, oſtendit exemplum Cornelij Centurionis, cui ab Angelo dicitur: *Corneli, orationes tuæ & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam in conſpectu Dei. Et nunc mitte viros in Ioppen, & accerſi Simonem quemdam, qui cognominatur Petrus, hic dicet tibi quid te oporteat facere.* Huius ergo exemplum imitentur, qui a Deo in hoc negotio veræ Religionis dirigi exoptant.

Actor. 10.

4 Interea diligenter, & magno cognoſcendæ veritatis deſiderio, perpendant ea quæ in hac Conſultatione proponuntur, & ſi quæ dubia, vel non ſatis intellecta remanent, adeant Doctores Catholicos, qui facilè ipſis in omnibus ita ſatisfacient, vt tandem mens ipſorum plenam quietem in luce veræ Religionis aſſequatur.

Hoc vouemus, hoc precamur, hoc te omnibus votis, omnibus precum ſupplicijs obſecramus, ò Lux vera, Lux æterna, omnium illuminatrix hominum pariter & Angelorū. Etſi enim diabolica fraude ſeducti, a te & Eccleſia tua receſſerunt; tuæ tamen ſunt creaturæ, ad imaginem & ſimilitudinem tuam efformatæ, pretio Sanguinis tui redemptæ, ad cæleſtem hereditatem & conſortium tui regni conditæ & vocatæ. Non pereat tam præclarum opus tuum, quod tibi tanti ſtetit, quod æternas tibi referet laudes agnita veritate, quod ad gloriam tuam ſplendebit in omnem æternitatem. Diſcute terram caliginem quæ nunc mentem obſidet; amoue faſcinum diaboli, quo mentis oculi tenentur, & phantaſia peruertitur: incute metum acrem ignis inextinguibilis & incendij æterni, omnibus vera Religione deſtitutis præparati: inijce ardentem veritatis cognoſcendæ & ſalutis conſequendæ amorem: oſtende illis lucem miſerationum tuarum, vt cognoſcant ouile tuum, & intelligant ouile in quo antè fuerunt, non eſſe ouile tuum, ſed diaboli: in quo quicumque manent, tamquam oues reſeruantur nō ad vitam, ſed ad perditionē, vt ſint pabulum igni, eſca morti. *Mors depaſcet eos.* Reduc illos ad ouile tuum, vt in eo ſalutari pabulo doctrinæ tuæ & mirabilium Sacramentorum tuorum refecti, ſanentur ab antiquis ſatanæ plagis, & creſcant in tuo ſpiritu, ſpiritu humilitatis & timoris Domini, ſpiritu manſuetudinis & charitatis; & vegetentur ad æternam vitam, in qua nobiſcum, poſt momentum vitæ huius, conſortes effecti gloriæ & beatitudinis tuæ, te laudent, te benedicant & glorificent æuo ſempiterno.

Pſal. 48.

Monitio ad catholicos.

Nunc mihi breuiter monendi Catholici, vt apud ſe perpendant, quantum ſit hoc veræ Religionis, quod ipſis præ innumeris alijs diuino fauore obtigit, beneficium; quātoq; nexu illius cauſa diuinæ Maieſtati ſint obſtricti. Paucorum hoc donum eſt, ſi infinitū vel errantium vel dubitantiū numerum ſpectes, eoq; etiam nomine pluris æſtimandū. Cogitent in rebus humanis nihil huic comparendū; non voluptates, non honores, non auri argentique myriades, nō ſceptra & Imperia. His omnibus veræ Religionis margaritū infinitis partibus eſſe præſtantius & pretioſius. Qui illud poſſideat, hunc verè diuitem eſſe, etſi à rebus terrenis ſit inops; vtpote ciuem Sanctorū, filium Dei, heredē regni, & coheredem Chriſti; ſi tamen illi conſentaneè viuere velit. Qui illo careat, eum ter miſerū eſſe, etſi omnibus bonis huius vitæ circumfluat. Hāc eſſe certiſſimam & vnicā ad æternam beatitudinem viam, à qua quicumq; deflexerit, in ſempiternum exitium certiſſimè ruiturū. Atheiſmi dogma eſſe, quemq; in ſua Religione ſaluari poſſe. Sicut enim vnus eſt

Deus, vnus Christus, vna veritas, vna rectitudo, vna iustitia: ita est vna fides, & vna Religio; & vna Dei Christique Ecclesia, seu congregatio, extra quam salus esse nõ potest. Caueant ne vel legendi audiendive curiositate, vel hæreticorum incauta consuetudine, vel placendi cuipiam mortalium studio, vel timore damnorum, aut vitæ temporalis, vel spe lucrorum, vel ambitu honorum, vel aliam ob caussam, tantum bonum prodigant. *Quid prodest homini si vniuersum mundum lucretur, animæ verò sua detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?* At qui Religionis damnum facit, detrimentum pariter animæ sustinet. Non ergo vereatur omnia huius retinendæ caussa exponere, cuius amissio, perditio est vitæ æternæ. Infelices animas illas, & nomine Christiano indignas, quæ parui faciunt Catholicæ Religionis excidium, modo pace temporali, ad reculas & quisquilias huius vitæ congregandas, vel retinendas, frui possint. Magno stabit illis hęc amẽtia, & vilipensio tanti boni, postquam breue huius vitę momentum præteruolauerit, & ad interminabilem æternitatem repentè deuolutæ fuerint.

Multi seductores exierunt in mundum: multi sub veste ouina: sub blanda verbi Dei specie contegunt lupinam rabiem, in perniciem ouium Christi. Monuit Dominus non semel, vt ab his attentè caueamus; monuerunt crebro Apo-

Eccles. 13. stoli, & sancti Patres. *Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea:*
Eccles. 3. *qui amat periculum, peribit in illo.* Numquam tempora fuere magis periculosa, & insidiosa saluti; numquam maior diaboli fascinatio, maior spiritus vertiginis tenuit hominem: numquam erroris operatio efficacior, & mentium excæcatio tetrior. Quæ omnia meritò occupant animos eorum, qui magnum illud Catholicæ & Orthodoxæ Religionis donum parui æstimant, & rebus temporalibus postponunt.

Quibus ergo sua salus est cordi, conseruent hanc cælestem gemmam, eamque omni studio custodiant: quia ex ea vita procedit. Et quia donum est supernaturale, quod sine ope diuina nec obtineri nec conseruari potest, tantis vndique periculis & hostibus nos cingentibus; auxilium à Deo & sibi, & liberis suis, & toti familiæ ad hunc scopum assiduè implorent, eleemosynis, & alijs pietatis officijs diuinum numen propitient. (*Bona est enim oratio cum ieiunio & eleemosyna, magis quàm thesauros auri recondere.*) Vitam suæ Religioni congruentem instituant, *Tobiæ 12.*
& rerum terrenarum sitim expectatione cælestium & æternorum bonorum restinguant; memores illius sententiæ Apostolicæ: *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis.* *1. ad Tim. 6.*
His præsidijs inter discrimina horum temporum tuti incedere, & veræ vnicæq; Religionis donum sartum tectumque præstare, & per illud vitam æternam adipisci facilè poterunt.

Regi sæculorum immortali & inuisibili soli Deo honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

CONSVLTATIONIS DE RELIGIONE APPENDIX.

Qua quæstionibus quibusdam, quæ ipsam Consultationem spectant, respondetur:

Auctore LEONARDO LESSIO è Societate IESV, Theologo.

CONSVLTATIONIS DE RELIGIONE APPENDIX.

Tria nobis in hac Appendice præstanda sunt.

Primò discutiendum, Vtrùm quiuis in sua Fide & Religione saluari possit.

Secundò, Vtrùm Caluinus docuerit Deum esse au&ctorem omnium scelerum.

Tertiò, Vtrùm Caluinus fuerit conuictus libidinis præposteræ, & ob eam causam stigmate inustus.

CAPVT PRIMVM.

Vtrùm quiuis in sua Fide ac Religione saluari possit.

Vod ad primum attinet, diximus in Præfatione, esse stupidũ errorem quorumdam, qui satis ad salutem esse putant, si credant in Christum, eumque pro peccatis nostris mortem perpessum: idque breuiter aliquot rationibus confirmauimus. Verùm quia hic error latissimè patet, & plurimorum mentes peruasit, rogatus sum, vt eam rem fusiùs explicarem. Itaque duas de ea instituam Quæstiones, argumentis vtrimque allatis.

Prior est, Vtrùm satis sit ad salutem, credere in Deum, & nemini facere iniuriam? hoc est, Vtrùm quilibet in sua fide saluari possit, modò simul honestè viuere studeat?

Altera est, Vtrùm si fides Christi est necessaria, ipsa per se sufficiat; an verò aliquid aliud credere oporteat?

PRIOR QVÆSTIO.

Fundamentum sententiæ aduersariorum.

QVod ad priorem Quæstionem attinet, multi hoc tempore sentiunt, quemlibet in sua fide saluari posse. Ratio qua potissimùm mouentur, est; quia incredibile videtur, omnes Iudæos & Turcas, quorum plurimi Deum piè colunt, & cum proximis iustitiam seruant, in æternum perire, solùm eo nomine quòd in Christum non crediderint; cùm in hoc non videantur magnopere culpandi, eò quòd ab ineunte ætate aliter instituti non fuerint. Cur enim Deus, qui vult omnes saluos fieri, adeò angustam salutis viam fecerit? Cur miseros illos, qui iuxta suum captum ipsi placere student, nemini iniuriam faciunt, iustitiam & probitatem vitæ sectantur, æternis supplicijs, ob ignorantiam rei de qua non satis edocti fuere, addixerit?

Quatuor rationibus refutatur.

1. Ratio.

Verùm hæc sententia, etsi sola ratione naturali consulta, aliquam speciem æqui & veri habere videatur: tamen consideratis ijs quæ nobis diuinitus in Scripturis sunt reuelata, est omnino paradoxa. Si enim quilibet, etiam Turca vel Iudæus, in sua fide saluari potest: ergo frustrà Apostoli & sancti Patres tantopere in fide Christi asserenda laborarũt: frustrà tot Martyres per omnia tormentorum genera sanguinem & vitam pro ea profuderunt. Poterant enim ab hac doctrina & professione absque salutis dispendio abstinere, & confessione vnius Dei cum Iudæis esse contenti. Addo: Ergo frustrà Christus factus est homo; frustrà tot miracula patrauit, vt Messias & Saluator mundi crederetur; frustrà crucifixus & mortuus est. Nihil enim horum ad salutem hominum erat necessarium. Satis erat mittere per orbem prædicatores, qui fidem vnius Dei mortalibus persuaderent. Hoc modo ratiocinatur Apostolus ad Galatas 2. cùm ait: *Si per legem iustitia: ergo gratis Christus mortuus est*. hoc est, si iustitia potest obtineri per cognitionem vnius Dei, & legis obseruationem; frustrà Christus mortuus est: nimirum, quia minime saluti nostræ mors eius erat necessaria.

2. Ratio.

Rom. 3.

Apoc. 1. & 7.

Act. 4.

Deinde falsa & mendax erit Scriptura vniuersa, quæ Christum esse nostrũ Mediatorem, Redemptorem & Saluatorem docet; quæ illum nobis propitiatorem per fidẽ in sanguine eius proponit; cuius sacrificio nos Deo recõciliari, cuius sanguine à peccatis ablui, cuius fide nos iustificari passim confirmat: nec esse aliud nomen sub cęlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Hæc omnia vana & falsa erunt, si quilibet in sua fide saluari potest.

Obiectio.

Dicet forte aliquis, Christum esse quidem nostrum Redemptorem, & omne bonum nobis ab ipso prouenire; tamen eius fidem non esse absolute necessariam: sufficere enim vt credamus omne bonum nobis à Dei benignitate procedere, nec opus esse vt cognoscamus quibus medijs illud conferatur.

Responsio.

Locus anticitatis.

Verùm id & Scripturę diuinæ repugnat, & rationi. Scripturæ, quia hæc apertè docet, Christi redemptionem nobis non applicari nisi per eius fidem, ac proinde omnes, qui fide Christi carent, esse expertes iustificationis, manere sub peccato, esse filios iræ, esse obnoxios damnationi. Rationi, quia vt efficiamur participes alicuius magni & insoliti beneficij, omnis ratio postulat, vt agnoscamus beneficium & benefactorem, eumque, vt par est, cum omni gratiarum actione honoremus. hanc enim gratitudinem ipsa conditio beneficij & benefactoris postulat. Itaque cùm beneficium redemptionis sit adeò magnum & exoticum; & ipse qui illud contulit, adeò sublimis & eximius; & modus quo contulit, adeò mirabilis: operæpretium erat hæc omnia à nobis cognosci, ne prorsus ingrati in tantum benefactorem viueremus & moremur; neve pro amore odium, pro benedictione maledicta, pro gratiarum actione blasphemias ex more Iudæorum rependeremus. Absurdum itaque est, eos, qui in Christum non credunt, salutis per Christum nobis paratæ ponere participes. Quod etiam ex eo confirmari potest, quòd nemo possit saluus fieri, qui ignorat Deum, & beneficium creationis: alioquin omnes Idololatræ saluari possent: ergo neque is, qui redemptionis beneficium ignorat, saluari potest. quia beneficium redemptionis est longè maius & mirabilius, magisque ad gloriam Dei & Christi pertinet, & ampliorem à nobis honorem, seruitutem, & gratiarum actionem postulat.

Cur Fides Christi ad salutem sit necessaria.

Beneficium diuinum redemptionis speciatim cognoscendum.

Neque satis est generatim cognoscere omnia bona nobis à Deo prouenire; hoc enim ad gratitudinem & honorem ipsi debitum non sufficit: sed oportet cognoscere quale & quantum sit ipsius beneficium, & quo modo, qua via & ratione illud contulerit; nimirum quòd à peccato & æterna morte nos liberauerit, quòd ad æternam vitam nobis aditum reseratit, idque stupendo prorsus modo, nimirum nostram sibi naturam copulando, & in ea mortem pro nobis sustinendo. hoc enim potissimum ipsius charitatem, misericordiam & iustitiam commendat: hoc omne à nobis

bis

à nobis obsequium, omnem laudem, benedictionem & gratiarum actionem reposcit. hæc igitur maximè ad salutem cognitu sunt necessaria.

3. Rat. Si quilibet in sua fide saluari potest: ergo ad salutem sufficit ea fides, quæ non est donum diuinitus infusum, sed humana persuasio, priuato iudicio concepta, humana auctoritate subnixa, fallaci fundamento substructa. Turcæ enim etsi credant vnum Deum cæli terræque conditorem, bonorum & malorum operum remuneratorem: ea tamen fides non est à Spiritu sancto, sed à iudicio priuato, vel potius à diabolo. Non enim ita credunt, quia Deus id per aliquem verum Prophetam hominibus proposuit; sed quia Mahometus, quem Dei Prophetam & organum fuisse in docendis mortalibus putant, in suo Alcorano ita tradidit. Itaque etsi illud quod credunt verum sit: tamen quia fundamentum, & tota ratio credendi falsa est & pestilens, nimirum Mahometum esse Dei Prophetam; fides ipsa qua credunt fallax est, &, spectato fundamento quo nititur, noxia saluti, in omnes pestiferos illius sectæ errores mentem inclinans & necessariò impellens. Quomodo ergo dici potest, illam fidem sufficere ipsis ad salutem, aut eos ex hac fide saluari posse? Quomodo id quod est incertum, fallax, pestiferum, potest statui fundamentum iustitiæ corā Deo, & salutis consequendæ?

Fundamentū fidei in iudæis & turcbis falsum est.

Pari modo Iudæi, etsi eadem & plura credant veritati consentanea; tamen fides, qua illa credunt, fallax est, & à Spiritu Dei aliena. Tota enim ratio credendi est, quia illorum Rabbini & Synagogæ Doctores ita Scripturas interpretantur. hi enim sunt illis credendi regula; siue (quod idem valet) Scriptura sacra, quatenus horum interpretationi subest. Atqui tota hæc ratio credendi fallax est, nec minus noxia quam illa Turcarum. Non enim minus noxium est credere Rabbinos ad interpretationem Scripturarum esse præditos Spiritu Dei, quàm Mahometum esse Prophetam Dei: neque ad minora absurda ex vi illius principij impelluntur. Quomodo ergo talis fides potest esse salutis fundamentum?

4. Ratio. Denique hæc sententia nullum facit discrimen inter Turcismum, Iudaismū, & Christianismum, nisi in quibusdam adiaphoris, & minimè ad salutem necessarijs: ita vt perinde sit, in qua Religione viuas; cum in omnibus æquè salutem possis adipisci: quod nihil est aliud quàm viam aperire Alcorano, & Mahometum æquare Christo; vel potius atheismum non obscurè inducere. Probare enim omnem Religionem, est tollere omnem Religionem, & nullam censere necessariam: cum vera Religio non nisi vnica esse possit.

Respōdetur ad fundamentum aduersarum sententia. Ratio fundamentalis, qua hæc sententia potissimum nititur, nullius est momenti.

Primò enim, si non est incredibile Deum per aliquot annorum millia totum mundum (excepta gente Iudaica, orbis exigua portiuncula) reliquisse sub idololatria, & permisisse ruere in exitium, etsi inter eos tot essent præclara ingenia, tot numinum, & humanæ iustitiæ probitatisque serij cultores; non debet etiam incredibile videri, si Turcas & Iudæos modo perire dicamus.

Secundò, hoc tempore minus esse excusabiles Turcas & Iudæos quòd non credant in Christum, quàm olim fuerint Ethnici, non agnoscentes vnum Deum cæli & terræ conditorem. Ratio est, quia cum totus penè mundus esset sub idololatria, æstus communis consuetudinis abripiebat omnes, neque priuatis hominibus offerebat se ratio magnopere de sua Religione dubitandi; neque si oborta fuisset aliqua dubitatio, suppetebat facilis modus cognoscendæ veritatis. At modo postquam Fides & Religio Christi peruasit orbem, & vbique terrarum reperiuntur Christiani, fieri nō potest quin multiplex se offerat Iudæis & Turcis de sua Religione dubitandi occasio. Itaque tenentur rē discutere, & cōferre cum Christianis, quos ad manum habent: quod si non faciant, sed mentem ab huiusmodi cogitationibus odio Religionis Christianæ, vel alia ex causa auertant, seipsos reddunt coram Dei inexcusabiles. Tanti enim momenti est negotium Religionis & salutis, vt omnibus alijs rebus anteponi, & summo studio, cum iusta ratio dubitandi ingeritur, debeat peruestigari, etiamsi in remotas regiones esset abeundum.

Postremò, si aliqui sunt, qui nihil de Christi Religione audierunt, vel quibus nihil quo merito ad vlteriorem inquisitionem commoueantur, in mentem incidit, hi non damnabuntur ob peccatum infidelitatis, quòd nimirum in Christum non crediderint; sed propter alia contra legem naturæ commissa, quæ ipsi diuina ope vitare poterant. Nō enim Deus illos ita sua prouidētia & auxilio destituit, quin possint vitare peccata quæ faciunt, si, prout valent & debent, diuinis inspirationibus cooperari, & rem tantam cordi habere velint. Itaque nemo Deo suam damnationem imputare poterit, quamuis arcta sit via salutis; sed sibi, suæ inquam negligentiæ & malignitati, qua diuinas inspirationes neglexit, salubria monita contempsit, & sciens ac volens, conscientia propria reclamante, in peccatum & exitium se præcipitauit.

ALTERA QVÆSTIO.

ALtera quæstio est, Vtrùm sufficiat ad salutem credere in Christum, eumque pro peccatis nostris esse mortuum, etiamsi multa alia nolimus credere? *Opinio plebeia.*

Plurimi, præsertim ex plebe, id satis esse existimant, modo ea quæ de Deo & Christo habentur in Symbolo Apostolorum credantur; cetera omnia putant adiaphora, & quemlibet de illis posse credere prout ei bona fide videtur credendum: Symbolum autem à quouis credi volunt iuxta sensum qui cuilibet videtur optimus. Itaque statuunt, quēlibet qui Christum confitetur, in sua fide saluari posse; siue sit Papista, siue Lutherista, siue Caluinista, siue Anabaptista, siue alterius sectæ. Omnes enim hi tenent idem caput, *Colos. 2. 19.* quod est Christus; omnes eidem innituntur fundamento, *1. Cor. 3. 11* quod est Christus IESVS. Itaque à salute excidere non possunt, etiamsi in alijs dissentiant. Hinc aliqui potentes, qui istis nouis Religionibus vtuntur ad stabiliendum & amplificandum suum Imperium, plurimum laborant, vt ex Lutheranis & Caluinistis vnam ecclesiam conficiant; & persuadere nituntur, inter eos non esse discrimen, nisi in nescio quibus apicibus & rebus adiaphoris.

Verum hæc sententia multa secum trahit incommoda.

Refutatur 10. rationibus. 1. Ratio. Primò, Quia saluat penè omnes antiquos hæreticos. Plerique enim confitentur Christum, & suo sensu tenent Symbolum. Saluari itaque poterant in sua hæresi Arriani, qui Filium Patri negabant consubstantialem: Macedoniani, qui Spiritum sanctum Filio faciebant minorem: Nestoriani, qui duas in Christo statuebant personas: Eutychiani, qui carnem Christi in diuinitatem conuersam asserebant: Apollinaristæ, qui Verbum diuinum loco animæ rationalis carni vnitum in Christo ponebant: Monothelitæ, qui vnicam tantum voluntatem & operationem in Christo statuebant: Pelagiani, qui peccatum originale negabāt, & hominem viribus naturæ posse gratiam Dei & salutem promereri docebant: Donatistæ, qui Christi Ecclesiam vbique perijsse præterquam in parte Donati affirmabant: Nouatiani, qui lapsis pœnitentiam negabant: Montanistæ, qui Montanum Paracletum putabant. Hi omnes iuxta hanc sententiam, singuli in sua fide ac hæresi saluati sunt, quia in Christum crediderunt, & non minus Symbolicum Apostolicum, quam modo Lutherani & Caluinistæ tenuerunt. At quid absurdius magisque paradoxum in Ecclesia dici potest? Si enim cum huiusmodi fide salus obtineri potest, cur tot Concilia, tanto labore & sumptu conuocatis ex toto orbe Episcopis, aduersus illas hæreses celebrata? Cur toties anathemate fuere damnatæ? Cur sancti Patres tantopere in illis extirpandis laborarunt? Cur Catholici hæreticorum illorum consuetudinem, & conuictum tantopere exhorruerunt? Cur plurimi exilia, mortem, & omnia tormentorum genera perferre maluerunt, quàm alicui ex illis hæresibus subscribere? Sanè hæc omnia frustrà, stultè, & iniuriose facta sunt, si in illis sectis salus obtineri poterat. quod cum nemo sapiens dicere possit, fatendum est, hæreses illas esse animorum pestes, nec posse vllo modo salutem cum illis consistere.

Secundò, Quia condemnat erroris totam antiquitatem, *2. Ratio.* quæ semper existimauit hæreticum non posse salutem cōsequi: & idcirco tam acriter se illis opposuit, tantoque studio semper eas confutauit.

Tertiò, Quia condemnat ipsum Apostolum, qui ad Titum 3. sic præcipit: *Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus est, qui huiusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus* *3. Ratio.*

Cur

Cur iubet illum vitari, si error eius non officit saluti? Cur dicit illum subuersum & condemnatum? Idem 2. ad Timoth. 2. *Sermo eorum vt cancer serpit*. Sicut ergo cancer est letalis corpori humano nisi exscindatur: ita hæreticus cœtui fidelium.

Dicet fortè aliquis, neminem esse censendum hæreticum nisi qui reijcit Christum, aut negat aliquid pertinens ad Symbolum. Verùm hoc prorsus impertè & absurdè dicitur. Sic enim non esset hæreticus qui vetus & nouum Testamentum è medio tolleret, diceretque illa esse vel conficta, vel humano spiritu conscripta, multisque erroribus, vt scripta profanorum auctorum, obnoxia. Non esset hæreticus qui negaret infernum, vel pœnarum æternitatem: qui dæmones omnes aliquando poneret saluandos; cùm nihil hisce de rebus in Symbolo Apostolorum habeatur. Non esset hæreticus qui vetaret nubere, qui nuptias diceret esse à diabolo; qui escas nonnullas sua natura statueret immundas: quos tamen inter hæreticos censet Apostolus 1. ad Timoth 4. Non esset hæreticus, qui in Christo duplicem assereret personam: quem tamen hæreticum esse, & Antichristum, ait S. Ioannes Epist. 1. cap. 4. Non esset hæreticus qui negaret Baptismum, & omnia Sacramenta. Denique nullus eorum quos supra commemorauimus, inter hæreticos esset numerandus. quod toti antiquitati, & omnibus Doctoribus qui iam à decem vel duodecim sæculis extiterunt, repugnat.

4. Ratio. Quartò, Hæc sententia omnes hæreses & sectas supradictas fidei Orthodoxæ exæquat, statuendo, non minùs per illas quàm per hanc salutem obtineri posse. Itaque Orthodoxa Religio nihil erit melior Arrianismo, Pelagianismo, Nestorianismo, Eutychianismo, alijsq; falsis Religionibus: quod per se est absurdissimum, & nihil est aliud quá inducere merum Atheismum. Statuere enim, omnes Religiones esse bonas, nihilque ad negotium salutis interesse quam profitearis, est nullam curare Religionem. Si enim est aliqua Religio, hæc non potest esse nisi vnica, sicut vnica est veritas, vnica iustitia, vnica fides, vnica beatitudo, vnus Deus & Dominus omnium, vnus Mediator Dei & hominum homo Christus Iesu.

5. Ratio. De fide symboli. Quintò, Ridiculum est dicere sat esse credere Symbolum iuxta suum sensum; cùm vna tantùm sit veritas: quæ si non attingitur, iam falsum creditur. at fides falsa quid potest iuuare ad salutem? Itaque perinde est, siue tali modo Symbolum credas, siue nullo modo credas. Poterit ergo quis saluus esse, etiamsi multos articulos absolutè non credat. Idem dixerim de Scripturis. Si enim sufficit credere Scripturis suo sensu intellectis, cùm hic sensus sæpè possit esse erroneus; etiam satis erit, etiamsi nullo modo illis fidem adhibeas. Non enim fides falsa magis potest esse necessaria ad salutem quàm fides nulla, qua nimirum quis absolute non credit.

Si dicas Symbolum debere credi in vero sensu, iam dánas sectas huius temporis, quarum nulla est quæ omnes Symboli articulos credat eodem sensu quo Catholici; aut in Symboli explicatione non differat ab alia. Vnde cùm non sit nisi vnica veritas, necesse est omnes Religiones huius temporis præter vnam à veritate aberrare? ac proinde ad salutem non sufficere.

Discrepantia sectarū in sensu symboli. Quòd autem multum discrepent in Symboli sensu, patet. Illum enim articulum, *Et in Iesum Christum Filium eius vnicum*, aliter explicant Arriani, Tritheitæ, & multi Caluinistæ, qui Filium Patre statuunt minorem: aliter Lutherani & Catholici, qui æqualem & consubstantialem. Articulum *de descensu Christi ad inferos*, aliter intelligunt Caluinistæ, qui putant ibi significari Christum sustinuisse tormenta damnatorum, dubitasse de sua salute, & timuisse ne ab æterna morte penitus absorberetur: aliter Catholici & Lutherani, qui talem expositionem non sensum articuli Symboli, sed blasphemiam dicunt esse Caluini. Articulum *de ascensu Christi ad cælos*, &c aliter intelligunt Lutherani Vbiquistæ, qui Christi corpus ponunt vbique & omnibus locis esse præsens, sicut vbique præsens est eius Diuinitas: aliter Caluinistæ & Catholici, qui non dubitant per huiusmodi expositionem totum pœne Symbolum euerti, Christique incarnationem, natiuitatem, passionem, mortem, adscensum ad cælos, aduentum ad Iudicium è medio tolli. Articulum *de iudicando viuis & mortuis* aliter exponunt Catholici, qui dicunt Deum ita iudicaturum, vt opera bona remuneret cælo, opera praua inferno: aliter Caluinistæ & Lutherani, qui operibus bonis omnem mercedem denegant, & solius fidei specialis in iudicio diuino habitum iri rationem censent. Articulum *de spiritu sancto* aliter intelligunt Catholici & Lutherani, aliter Arriani & multi Caluinistæ. Articulum *de Ecclesia* Lutherani & Caluinistæ intelligunt de congregatione inuisibili prædestinatorum: Catholici de congregatione visibili Catholicorum, in qua multi sunt prædestinati, multi reprobi. Articulum *de communione Sanctorum* ita extenuat Lutherani & Caluinistæ, vt omnino pœne communionem, quæ à Catholicis ponitur tollant. Articulú *de remissione peccatorum*, explicát de sola non imputatione, non agnoscentes internam vllam renouationem per iustitiam inhærentem & dona infusa: quo modo Catholici peccata remitti statuunt.

Ex his patet, quanta sit discrepantia in ipsius Symboli intellectu. Itaque cùm non sit nisi vna veritas, & hanc ostenderimus in Consultatione nostra, esse apud Catholicos; necesse est reliquas sectas falsam Symboli doctrinam & fidem tenere. Si ergo vera requiritur Symboli fides, fieri nequit, vt quilibet in sua fide saluari possit. Si falsa sufficit, quomodo fides falsa potest iuuare ad salutem?

Sextò, Scriptura diuina non est minoris auctoritatis quá Symbolum Apostolicum; nec minorem Deo iniuriam irrogat, qui aliquid in Scripturis clare expressum negat, quá is qui aliquem Symboli articulum reijcit. Ergo nulla est ratio cur fides restringatur ad Symbolum, & in reliquis sentiendi sit libertas; cum non minùs teneamur credere omnia quæ sunt in Scripturis, quam quæ in Symbolo. Etsi enim non obligemur omnia, quæ in Scripturis continentur distinctè nosse; tenemur tamen omnia generatim credere: adeò vt sine scelere hæreseos non possimus aliquid eorum vt falsum vel ambiguum reijcere. Quo ergo colore, qua probabili specie dici potest, non referre quomodo in ceteris credas, modò Christum & Symbolum retineas? Cur Symbolum potiùs quàm vniuersa Scriptura teneri debet, cùm eius non sit maior quàm Scripturæ auctoritas? Nimis profectò est rudis & impolita hæc phantasia, omni fundamento destituta. *6. Ratio.*

Septimò, In omni fide non solùm spectandum est quid credatur, sed etiam, & in primis, quo fundamento credatur, quæve sit tota sic credendi ratio. Ex hac enim tota fidei natura & conditio pendet. Nam qualis est ipsa credendi ratio, quam fidei fundamentum vocamus, talis est ipsa fides. Si illa est certa, & falli nescia; fides quoque certa est, & infallibilis: si illa est fallax, fides etiam incerta erit, & errori obnoxia. Exempli causa: Turca credit esse vnum Deum omnium conditorem, quia ita docet Alcoranus, qué spiritu diuino conscriptum putat; fides eius, etsi verum credat, falso tamen & fallaci nititur fundamento, cuius vi ad multa falsa & blasphema credenda impellitur: vt non esse plures personas in Diuinitate, Christum non esse Deum, Christum esse minorem Mahometo, tenendam esse circumcisionem, & similia. Itaque illa fides ex vi sui fundamenti fallax est & noxia. Idem accidit omnibus hæreticis. Quo posito, sic vrgeo: *7. Ratio. Tota fides pendet ex fundamēto propter quod creditur.*

Fides quæ fallaci nititur fundamento, etsi aliqua vera credat, tamen non potest esse sufficiens ad salutem: atqui fides omnium sectarum huius temporis nititur fallaci fundamento: ergo non potest sufficere ad salutem. Propositio videtur per se nota. Quomodo enim id quod fallax & mendax est, potest esse basis & fundamentum salutis æternæ? Quomodo vera Religio qua Deo placemus, potest esse fundata in fallaci fide? Sanè id non minùs a ratione alienum, quàm si dixeris veritatem niti mendacio, sapientiam errore, virtutem imprudentia.

Restat probanda Assumptio. Quòd ergo omnes sectæ fallaci nitantur fundamento, sic ostendo. Vel enim credunt sua dogmata propter auctoritatem suorum apostolorum, (Lutheri, inquam, Caluini, Melancthonis, Zvvinglij, &c.) quos diuino spiritu præditos existimant: vel quia singuli proprio iudicio ea in Scripturis contineri iudicant: vel denique quia spiritus priuatus internus testatur ea esse vera, vel hanc esse Scripturæ diuinæ mentem. Quicquid enim sectæ huius temporis credunt, ob aliquod horum trium credunt: & vnum horum trium, fundamentum suæ fidei, & credendi rationem statuunt. Atqui hæc fundamenta, & hæ rationes credendi sunt omnino fallaces. *Fidē omniū sectarū fallaci niti fundamento. Triplex fundamentum credendi.*

Quòd

Auctoritas nouorū Apostolorum. Quòd enim primum fundamentum, nimirum auctoritas Lutheri, Caluini, & aliorum, qui nouas istas Religiones procuderunt, fallax sit, patet: quia experientia constat potuisse illos falli, & reipsa in plurimis lapsos esse. Nā multa reuocarunt, multa correxerunt, in multis ipsi sibi contradixerunt, vt in Consultatione de Religione capessenda, Consideratione ix. Ratione vj. abundè ostensum est. Hinc pauci modò sunt qui illorum auctoritate niti velint; quòd homines, ac proinde errori obnoxios fuisse dicant. Vnde & illorum sectatores pro hbito ab illis recedunt, vbi quid melius se inuenisse putant. Auctoritas itaque illorum fallax est, etiam discipulorum & sectatorum iudicio.

Iudicium priuatum. Nec minùs fallax est alterum, nempe iudicium priuatum, quo Scripturas exponunt. Multa enim falsa iudicio priuato videntur vera: & quæ anteà videbantur vera, posteà iudicantur falsa. hioc tanta multorum in credendo variatio, tanta fluctuatio: nempe quia imbecillum est humanum iudicium, præsertim in mysterijs fidei, & Scripturarum intellectu, quæ omnem humanæ rationis captum superant.

Verum nitantur scripturis. Respondent plerique se in credendo non niti suo iudicio, sed Scripturis diuinis, quæ non possunt errare. Qua in re quàm miserè decipiantur, vel ex eo constat, quòd omnes pœnæ sectæ affirment se niti Scripturis, cùm tamen in plurimis inter se dissentiant & contraria doceant: quod fieri nulla ratione posset, si non suo priuato iudicio, sed legitimo Scripturæ intellectu niterentur. Scriptura enim nusquam sibi est contraria, nusquam à se dissentit. Itaque quòd ipsi tantopere dissentiant, ex eo prouenit, quòd suo priuato iudicio Scripturæ sensum fabricent, qui pro diuersitate iudicij ac ingenij cuiusque est diuersus. Nituntur ergo Scriptura, non vt subest interpretationi Ecclesiæ Catholicæ, & SS. Patrum; sed vt subest interpretationi iudicij priuati. Nam vis Scripturæ non in verbis nudis, sed in sensu & interpretatione consistit. hunc autem sensum iudicium priuatum excogitat, & verbis Scripturæ tamquam corpori vitam inserit. Itaque totum fundamentum est iudicium priuatum: quod quàm fallax sit, dissensiones tot sectatorum apertè demonstrant. Perinde enim est, siue dicas te niti Scriptura vt subest interpretationi proprij iudicij, siue priuato iudicio.

Spiritus priuatus. Denique tertium credendi fundamentum, quo plurimi hoc tempore nituntur, maximè omnium fallax est & illusorium. Cuius signum, quòd inter Anabaptistas, qui præ ceteris instinctu spiritus ducuntur, maxima sectarum sit varietas, & dissensio fidei. quod fieri non posset, nisi spiritus, quo reguntur & nituntur, fallax esset & varius. Idem cernitur inter Caluinistas & Lutheranos, & inter diuersas siue Lutheranorum siue Caluinistarum sectas & factiones. Singulis enim sua sententia certa est & euidens testimonio priuati spiritus, qui singulos interiùs docet, singulis testimonium veritatis perhibet. Ex quibus manifestum est hunc spiritum non esse Spiritum sanctum, Spiritum veritatis, qui contraria docere & sibi ipse aduersari non potest: sed spiritum nequam, spiritum erroris, qui mendax est ab initio, & pater mendacij, qui operatur in filijs incredulitatis, de quo Apostolus: *Quia charitatem veritatis non receperūt, ideircò mittet illis operationem erroris, vt credant mendacio.* *2. Thess. 2.* Et alibi: *In nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum.* *1. Tim. 4.* Omnis enim hæresis doctrina dæmoniorum est. Et S. Ioannes: *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sunt: nam multi pseudoprophetæ exierunt in mundum.* *Epist. 1. c. 4.*

Hic igitur spiritus est, qui in cordibus hæreticorum dominatur, cuius testimonium & operationem interiùs inferi sentiunt, & putant esse operationem Spiritus sancti: qui eorum phantasiam & mentem ita fascinat & peruertit, vt lucem putent esse tenebras, & tenebras lucem: vt clarissimam fidei Catholicæ veritatem putent esse errorem, & tetros errores perspicuam veritatem. Et sanè nisi prorsus fascinati essent & excæcati, facilè possent aduertere, spiritum illum quem interiùs sentiunt, non esse spiritum Dei; vel saltem de eo dubitare inciperent, cùm omnes sectæ, inter quas tanta dogmatum maximorum dissensio, huius spiritus testimonium æquè sentiant, iactent, & sequantur eoque in asserendis dogmatibus maximè repugnantibus nitantur. Sed iusto Dei iudicio id accidit. Sicut enim Iudæi qui Christum recipere noluerunt, permissi sunt diabolo excæcandi, vt apertè colligitur ex Apostolo 2. ad Thess. 2. ita hæretici, quia Catholicam fidem deseruerunt (quæ nō est minor culpa quam Iudæorum) eidem permissi sunt, vt mētes eorum tamquam fascino detineat, & in omne genus errorum impellat.

Maior fascinatio diaboli in nostris hæret. quam in Iudæis. Quòd si quis attentè consideret, aduertet etiam potèriorem in nostris hæreticis quàm in Iudæis vel Mahumetanis esse diabolicam operationem, mentisque fascinationē; idque duplici ratione. Primò, Quia Iudæi in eadem fide conueniunt, nec apud illos sunt variæ sectæ: apud Mahumetanos verò tantùm sunt duæ, eæque non adeò discrepantes. At apud nostri temporis hæreticos sunt sectæ plurimæ, aliæ ex alijs nouorum accessione dogmatū propagatæ, quæ se mutuò hæreseos damnant: & hæ omnes ex vna intra 90. annos enatæ. quod est indicium, diabolum mirificè interiùs istorum hominum possidere mentes, turbare phantasias, peruertere imaginationes & iudicia, vt nusquam possint consistere, nusquam acquiescere.

Secundò, Quia plebeij homines apud Iudæos & Turcas non nituntur suo iudicio, neq; spiritus priuati instinctu & testimonio; sed iudicio suorum Doctorum, vel (quod idem est) Scriptura sua, quatenus expositioni Doctorum suæ Religionis subest. Itaque habent aliquam regulam cre...ndi, & fundamentum suæ fidei, rationi naturali quodammodò consentaneum, nimirum maiorum suorum consensum, seu Scripturam suæ Religionis maiorum sensu expositam. At plerique hęretici huius temporis non curant amplius suos maiores & apostolos, à quibus hoc nouum Euāgelium primò acceperunt; sed eos tamquam homines errori obnoxios deserunt, & toti nituntur proprio iudicio, vel testimonio spiritus priuati, siue (quod prorsus idem est) Scriptura diuina iuxta sensum proprij iudicij vel spiritus priuati intellecta. Quod est euidens signum, satanam ita in eis efficaciter operari, & eorum mentes infatuare, vt non solùm quisque sibi nouas hæreses vel opiniones fingat, sed etiam in seipso, suoque sensu interno & gustu, fidei suæ fundamentum, & credendi regulam statuat: quisque enim se doctum à Domino, & spiritus magisterio instructum putat (etiam mulierculæ & puellæ) ac proinde ab omni errore immunem; Patres omnes homines fuisse errori obnoxios. Idem de suis apostolis & ministris censent. At quæ maior fascinatio & illusio possit esse? Hinc fit vt nulla certa & rata dogmata habeant, nullum corpus doctrinæ & Religionis statuant, sed in incertum vagentur, prout spiritus ille priuatus eos impellit: nec possit cum illis de plerisque dogmatibus vlla disputatio institui, cùm nulli sententiæ sint addicti, & ipsi per imperitiam maiorum suorum doctrinam nesciant. Verùm de hoc spiritu vertiginis plura diximus in Consult. Considerat. 9. Ratione 11.

Ex his manifestè concluditur, omne fundamentum credendi, quo sectæ huius temporis nituntur, fallax esse ac deceptorium; & proinde fidem earum, quę illi innixa est, inutilem esse ad salutem.

Octauò, Si in sua fide, singuli qui Christum agnoscunt, salui esse possunt, cur tanta inter Religiones dissensio? cur se mutuò hæreseos damnant, & anathemate perstringunt? Cur Lutherani Caluinistas pro fratribus agnoscere recusant, & eos impios ac blasphemos esse publicè pro concione clamant, & scriptis libris affirmant? Cur pari modo proceres Caluinistarum, in quibus Th. odorus Beza pater omnium & veluti Papa post Caluinum, tractant Lutheranos? Cur Anabaptistę solos suos fideles & Christianos vocant, reliquos pro infidelibus habent. Ex quibus patet, hoc nouū commentum non solùm doctrinę Catholicę, sed etiam omnibus sectis, quæ aliquem Religionis & pietatis zelum prę se ferunt, aduersari, & ad solos Atheistas relegandum. *8. Ratio.*

Nonò, Vt quis possit saluus fieri, nō sufficit vnius, duorū vel triū mandatorum obseruatio, sed necesse est seruare omnia iuxta illud Domini Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Vt si quis sit adulter aut fur, etiamsi reliqua mandata seruet, tamen saluus esse non poterit; vt passim Scriptura docet. Ergo pari modo non sufficit ad salutem, duos, tres, vel quatuor articulos credere; sed necesse est omnia credere quę Deus reuelauit, & nobis per Ecclesiam credenda proposuit. Non enim minùs fides, quam obedientia mandatorum Decalogi ad salutem est necessaria: nec minùs debet fides esse perfecta ac integra, quam *9. Ratio.*

obe-

obedientia & obseruatio Decalogi. Sicut ergo obedientia se debet extendere ad omnia mandata: ita fides se debet extendere ad omnia reuelata. Confirmatur, quia teste S. Iacobo capite 2. *Quicumque totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus. Qui enim dixit, Non mœchaberis, dixit &, Non occides.* q. d. factus est omnium reus, & punietur quasi totius legis violator, quia contempsit ipsum legislatorem, qui totius legis est auctor. Ergo simili modo, qui vnum articulum negauerit, etiamsi reliqua omnia credat, factus est reus totius fidei & Religionis, nimirum quia contemnit primam Veritatem Deum, qui non minus istum quàm alios reuelauit: contemnit Ecclesiam Catholicam Christi sponsam (quæ est *columna & firmamentum veritatis*) per quam nobis non minùs istum quàm alios proposuit. Et hæc est ratio, cur non minus sit hæreticus qui vnum fidei dogma pertinaciter negat, quàm qui centum. Quia hoc ipso quo vel vnum negat, contemnit primam Veritatem Deum, qui illud reuelauit; contemnit auctoritatem Ecclesiæ, quæ illud proposuit: facit Ecclesiam subiectam errori, & mendacem. Vnde etiam de ceteris omnibus incertus redditur, & totam fidem diuinam perdit. Sublato enim fidei diuinæ fundamēto, totam fidem ruere necesse est, & solam opinionem vel fidem humanam errori obnoxiam, qua reliqua credat, remanere.

1. Tim. 3.

10. Ratio. Decimò & postremò, Hæc sententia est maximè periculosa in praxi. Facit enim vt homo non curet quam Religionem teneat, quid credat, vel non credat. itaque non inquirit veritatē; & tam facile ac securè suscipit falsa quam vera. Omnes tamen non solum Catholici, sed etiam nobiliores sectæ, & quicumque aliqua doctrinæ vel sapientiæ laude sunt celebres, pro certo statuunt, absque vera Religione & vera fide non posse salutem obtineri; & quotquot vera Religione caruerint, in æternum perituros. Itaque sectatores huius sententiæ damnantur ab omnibus, & ipsi soli pollicentur sibi salutem nullo auctore, nullo Scripturæ testimonio, nulla ratione suffulti, sola cerebri sui vana & stolida imaginatione confisi. Audiant igitur ex S. Fulgentio, quid semper tenuerit antiquitas, quid omnibus sæculis docuerit Ecclesia. Sic igitur communis fidei regulas tradens scribit lib. de Fide ad Petrum Diaconum, cap. 38. *Firmissimè tene, & nullatenus dubites, non solùm omnes Paganos, sed etiam omnes Iudæos, Hæreticos, atque Schismaticos, qui extra Ecclesiam Catholicam præsentem finiunt vitam, in ignem æternum ituros, qui paratus est diabolo & angelis eius.* Et cap. 39.

Firmissimè tene, & nullatenus dubites, quemlibet Hæreticum siue Schismaticum in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti baptizatum, si Ecclesiæ Catholicæ non fuerit aggregatus, quantascumque eleemosynas fecerit, etsi pro Christi nomine etiam sanguinem fuderit, nullatenus posse saluari. Omni enim homini qui Ecclesiæ Catholicæ non tenet vnitatem, neque Baptismus, neque eleemosyna quamlibet copiosa, neque mors pro Christi nomine suscepta proficere poterit ad salutem, quamdiu in eo hæretica vel schismatica prauitas perseuerat, quæ ducit ad mortem.

Hæc semper fuit Ecclesiæ fides, & omnium Patrum indubitata doctrina: quam omnes qui extra Ecclesiam versantur, vtinam accurate perpenderent: Viderent profectò quam periculoso in statu versentur. Tu Christe, Lux mundi, mentibus eorum affulge.

CAPVT SECVNDVM.

Vtrùm Caluinus docuerit Deum esse auctorem omnium scelerum.

QVidam ministri Caluinistæ in Hollandia consultationi meæ apud simpliciores eo nomine detrahere conati sunt, quod dicerent Auctorem duplici manifesta calumnia in Caluinum vti. Altera, cùm ait: *Caluinum statuere Deum esse auctorem omnium scelerum.* id enim Caluinum numquam docuisse. Altera, cùm refert *illum recurrisse infamiam Iuris iurisono sententia, qua Nouioduni criminis nefandi damnatus fuisset, & ferro candenti stigmatus.* Sed absit à me, vt alicui etiam hæretico aliquid falsò sciens imponam, siue de doctrina agatur, siue de moribus. Ita mihi Christus inspector cordis mei, qui me iudicaturus est secundùm opera mea, propitius sit. Scio huiusmodi mendacium perniciosum esse, & de eo scriptum: *Os quod mentitur, occidit animam.* Non opus habent Catholici mendacij & calumniæ præsidio, vt hæreticorum doctrinam oppugnent. Hæc illorum arma sunt, quibus hactenus nisi, & in quibus spem suam omnem posuere, iuxta illud: *Posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus.* *Sap. 1.* *Isaia 28.*

Doctrina Caluini. Caluinum clare docuisse, omnia scelera & opera nefaria omnium hominum & dæmonum, tam interna quam externa, fuisse ab æterno à Deo prædestinata, ordinata, decreta, disposita; & in tempore homines ad illa à Deo excitari, moueri, impelli, cogi, ita vt ipsi se habeant in modum instrumenti, Deus verò in modum causæ principalis, facilè ex ipsius scriptis demonstrari potest. Nullum enim dogma ab illo traditur vel luculentiùs vel diligentiùs. Idem sæpiùs à Doctoribus Catholicis & Lutheranis ostensum est, vt laxeæ frontis sit, qui id ausit negare. Et vt alios omittam, fusè & clarissimè demonstrarunt ex Catholicis Cardinalis Bellarminus lib. 2. De amissione gratiæ & statu peccati, cap. 3. & 4. Guilelmus Reginaldus lib. 3. Caluino-turcismi, c. 23. & Martinus Becanus in opusculo De auctore peccati. Ex Lutheranis, Conradus Schlusselburgius in sua Theologia Caluinistica, & Sebastianus Castalio De prædestinatione ad Caluinum.

Caluini sententia, Deus omnium scelerum auctor primarius. Nos idem breuiter demonstremus. Caluinus igitur lib. 1. Institut. cap. 18. §. 1. ita scribit: *Absurdum videtur* (sensui carnis) *volente ac iubente Deo excæcari hominem, qui mox cæcitatis sua daturus est pœnas. Tergiuersando itaque effugiunt, Dei tantùm permissu non etiam voluntate hoc fieri: ipse verò palàm se facere pronuntians effugium illud repudiat.* Hic aperte docet Deum non solum permittere, sed etiam velle, & iubere, & facere vt homo excæcetur; etsi id sensui carnis absurdum videatur. Sequitur: *Quod autem nihil efficiant homines nisi arcano Dei nutu, nec quidquam deliberando agitent, nisi quod ipse iam apud se decreuerit, & arcana sua directione constituit, innumeris & claris testimonijs probatur.* Hic omnia hominum opera, tam mala quàm bona, asserit effici arcano Dei nutu, decreto, & directione. Itaque omnia hominum scelera iam ab æterno a Deo sunt decreta, vt sic fierent: & homines nutu diuino ad illa excitantur, & diriguntur. & paulò pòst: *Vult Deus perfidum Regem Achab decipi: operam suam offert diabolus ad eam rem: mittitur cum certo mandato vt sit spiritus mendax in ore omnium Prophetarum.* Hic docet Deum velle & præcipere vt diabolus mentiatur, & decipiat hominem; & reijcit sententiam de permissione. Et infra: *Absalon incestu coitu patris thorum polluens, detestabile scelus perpetrat: Deus tamen hoc opus suum esse pronuntiat. Clamat Deus, suo sibilo, tuba sua clangore, imperio & iussu excitans impios ad bellum.* Ibidem docet, quidquid Satan operatus est contra Iob, quidquid Iudæi contra Christum, quidquid Chaldæi contra Iudæos, quidquid Semei contra Dauid; id totum fuisse opus Dei: nec solùm permissu, sed decreto, nutu, directione, iussu & imperio Dei factum. His enim vocibus ad mentem suam melius explicandam vtitur. At qua ratione potest Deus clarius, aut magis propriè statui omnium scelerum auctor?

§. 2. *Quantum ad arcanos motus spectat, quod de corde Regis prædicat Salomon, flecti huc atque illuc prout Deo visum est, ad totum certè humanum genus extenditur, tantumdemque valet, ac si dixisset: Quidquid animis concipimus, arcana Dei inspiratione ad suum finem dirigi.* Si omnes interni motus ex inspiratione & impulsu Dei concipiuntur, & in fines suos tendunt: Deus non minus est auctor proditionis Iudæ, quàm conuersionis Pauli: non minus odij in Christum, quam amoris, &c. Et infra: *Sed nihil potest clarius desiderari, quam vbi toties pronuntiat se excæcare hominum mentes, ac vertigine percutere, spiritu soporis inebriare, incutere amentiam, obdurare corda. Hæc enim ad permissionem multi referunt, ac si deserendo reprobos, à Satana excæcari sineret. Sed quum diserte exprimat Spiritus, iusto Dei iudicio infligi cæcitatem, & amentiam, nimis friuola est illa solutio.* Itaque Deus iuxta Caluinum propriè est auctor primarius cæcitatis, infidelitatis, amentiæ, & obdurationis seu obstinationis animi in malo. Ipse hæc omnia directè vult, decernit, infligit, & operatur in homine. Idem paulò pòst dicit: *Deum præcipere impijs vt faciant quæ facturi sunt, non quòd eos docere velit ad sponte parendum; sed quia eos flectit ad exequenda sua iudicia, perinde ac si iussa eius animis insculpta gestarent. Vnde,*

inquit,

inquit, *apparet certa destinatione Dei fuisse impulsos*. Itaque impij ad omnia quæ agunt, flectuntur à Deo, & certa destinatione Dei impelluntur. Addit: *Fateor quidem interposita satanæ opera sæpe Deum agere in reprobis, sed vt eius impulsu satan ipse suas partes agat, & perficiat quantum datum est*. Ecce quidquid facit satan, facit impulsu Dei. *Dicitur satan excæcare infidelium mentes; sed vnde hoc, nisi quòd à Deo ipso manat efficacia erroris, vt mendacijs credant, qui renuunt parere veritati.* q.d. Satan quidem interiùs & exteriùs proponit errores, sed hoc totum non sufficit ad excæcandas hominum mentes, nisi Deus eas flectat, & efficaciter moueat, vt illis fidem adhibeant. *Deus dicitur homines dare in reprobum sensum, & proijcere in fœdas cupiditates: quia iustæ vindictæ suæ præcipuus est auctor, Satan verò solùm minister.* Denique ita concludit; *Summa hæc sit, cùm Dei voluntas dicitur omnium rerum esse causa, prouidentiam eius statui moderatricem in cunctis hominum consilijs & operibus, vt non tantùm vim suam exerat in electis, qui Spiritu sancto reguntur; sed etiam reprobos in obsequium cogat.* Vbi Dei voluntatem non permissiuè tantùm, sed propriè & efficaciter statuit in impijs causam omnium consiliorum & operum, ipsosque impios diuino nutu & impulsu cogi vt agant omnia quæ agunt.

Lib. 3. cap. 23. §. 1. dicit *non esse consentaneum præparationem ad interitum aliò transferre, quàm in arcanum Dei consilium*. Vbi ostendit non minùs reprobos à Deo præparari ad interitum, quàm electos ad regnum. Et §. 4. *Fateor sanè, in hanc qua nunc illigati sunt miseriam, Dei voluntate decidisse vniuersos filios Adam. atque id est quod principio dicebam, redeundum semper esse ad solum diuinæ voluntatis arbitrium, cuius causa in ipso sit abscondita.* Vbi lapsum Adami & totius posteritatis refert in solum diuinæ voluntatis arbitrium. Itaque lapsus est Adam, quia Deus ita voluit, ita prædestinauit.

§. 6. *Ecce quum rerum omnium dispositio in manu Dei sit, quum penes ipsum resideat salutis ac mortis arbitrium, consilio nutuque suo ita ordinat, vt inter homines nascantur ab vtero certæ morti deuoti, qui suo exitio ipsius nomen glorificent.* Ibidem docet Dei ordinationem adferre necessitatem peccandi & pereundi: *Quum*, inquit, *non alia ratione quæ futura sunt prævideat, nisi quia ita vt fierent, decreuit: frustrà de præscientia lis mouetur, vbi constat ordinatione potius & nutu omnia euenire.*

§. 7. Ridet eos qui dicunt hominem esse liberi arbitrij, & Deum propter præuisa peccata destinasse illum ad interitum: *Vnde factum est*, inquit, *vt tot gentes vnà cum liberis eorum infantibus æternæ morti inuolueret lapsus Adæ absque remedio, nisi quia Deo ita visum est? Nec absurdum videri debet quod dico, Deum nō modò primi hominis casum, & in eo posterorum ruinam præuidisse; sed arbitrio quoque suo dispensasse.*

§. 8. *Non dubitabo igitur cum Augustino simpliciter fateri, voluntatem Dei esse rerum necessitatem; atque id necessariò futurum esse, quod ille voluerit.* Denique nullum ferè dogma tam diligenter ab eo inculcatur, vtpote in quo sit summa Caluinianæ religionis.

Ex his quæ dicta sunt manifestè colliguntur istæ propositiones:

Primò, Voluntas Dei non solùm permissiuè, sed etiam propriè & efficienter est causa omnium operum in impijs.

Secundò, Nihil agunt impij nisi ex arcano nutu, decreto, & directione Dei.

Tertiò, Deus præcipit satanæ vt mentiatur, & decipiat homines.

Quartò, Impij imperio & iussu Dei excitantur ad bellum, & ad omnia quæ faciunt aduersus cultores Dei.

Quintò, Deus certa destinatione impellit impios & satanam ad omnia quæ agunt.

Sextò, Omnia opera satanæ & impiorum sunt propriè opera ipsius Dei, cùm Deus sit auctor primarius ad ea excitans, impellens & dirigens: satan verò & impij solùm se habent vt ministri & instrumenta.

Septimò, Deus sua voluntate & prouidentia excitat & cogit impios ad ea quæ impiè agunt.

Octauò, Deus ab æterno voluit, decreuit, & prædestinauit ruinam humani generis, quia ipsi ita visum est.

Nonò, Voluntas Dei est rerum omnium necessitas, & idcircò omnia impiorum opera necessariò fiunt, quia Deus voluit & decreuit vt fierent.

Deus est magis auctor scelerũ iuxta Caluinianũ quã satan vel homo.

Ex his luce meridiana clarius est, Deum omnium scelerum à Caluino statui auctorem, & quidem primarium, ac magis principalem quàm sit satan vel ipse homo: idque propter quatuor causas. Primò, Quia ipse est prima omnium origo & radix. Nam ipse ex se pro suo beneplacito decreuit, vt homo omnia ista faceret: ex cuius vi decreti suis temporibus omnia eius opera proueniunt. Secundò, Quia non externo præcepto aut consilio tantùm inducit, (quod tamen satis est vt quis propriè sceleris sit auctor) sed interiùs excitat, impellit, flectit, & dirigit in opus; ita vt initium, medium, & finis operis ab ipso sit. Tertiò, Quia non ita impellit, vt relinquat homini facultatem resistendi, sicut satan facit, sed cogit & necessitat. Quartò, Quia ipse in omni opere habet se vt auctor principalis; satan verò & homo impius solùm vt ministri & instrumenta, sicut securis in manu artificis, vt ipse ait.

Excusatio quorumdã ministrorũ.

Sed, inquiunt, Caluinus alijs locis, præsertim libello contra Libertinos, acerrimè hanc sententiam, Deum esse omnium scelerum auctorem, tamquam maximè impiam insectatur, satius esse affirmans nullum esse Deum quàm talem. Fateor ita esse. Verùm quis nesciat hæreticorum inconstantem docendi modum, eosque sua omnia loco & tempori accommodare? Ratio huius inconstantiæ est multiplex. Prima, Studium fallendi lectores, nimirum vt venenum doctrinæ suæ hoc artificio contegant; & quod maximè agunt & docent, minimè docere videantur. Cùm enim alibi apertè negant ac detestantur quod alijs verbis alibi luculentè tradunt, simpliciores, quorum maxima turba est, non aduertentes contradictionem, subesse putant mysterium: quo fit vt & Doctoribus salua sit sua existimatio, & discipuli maximis erroribus inuoluantur nescij. Si apertè dixisset Deum esse auctorem omnium scelerum, nimis id durum visum fuisset, nec facilè homines in suam traxisset sententiam. Itaque visum fuit id sub istis terminis fortiter negare: idem tamen alibi specie commendationis diuinæ prouidentiæ & efficacis operationis luculentè & efficacissimè tradere.

Secunda, Sæpè disputatio aliqua vel negotium exortum cogit prioribus dogmatibus contraria proferre. Sic cùm occasione prioris doctrinæ Lutheri maxima in plebe facta esset morum dissolutio, coactus fuit Lutherus pleraque sua non solùm mitigare, sed etiam dissimulanter reuocare, & mutare; vt ex libro quẽ inscripsit, *Visitatio Saxonica*, constat.

Tertia, est spiritus vertiginis, quo Deus sinit illos agitari, & huc illuc tamquam ebrios impelli. quo fit vt ipsi propriam doctrinam clarissimè destruant, & quod vno loco ex verbo diuino firmissimum affirmant, alibi tamquam hæresim ac blasphemiam condemnent; nimirum vt sint inexcusabiles qui huiusmodi Vertumnis fidem adhibent. Fecit hoc Lutherus in plerisque suis dogmatibus, adeò vt non minùs ipse sibi quàm Ecclesiæ Catholicæ aduersetur; vt Cochlæus clarè ostendit. Fecit Philippus Melanchthon & Auctores confessionis Augustanæ, sæpissimè dogmata sua mutantes. Fecit & Caluinus, tum in alijs multis, tum maximè in hoc dogmate: ita tamen callidè, vt quod sub vna verborum forma negabat, sub alia firmiter assereret. rem tamen ipsam semper tenuit.

Neque mirum videri debet, Caluinum hæc docuisse. Eadem ante illum docuerant eius magistri Lutherus & Svinglius, Melanchthon etiam & Petrus Martyr, & alij nouorum euangeliorum Apostoli.

Lutherus lib. De seruo arbitrio contra Erasmum sic scribit: *Nulli in manu sua est cogitare quidquam mali aut boni, sed Deus in nobis omnia bona & mala operatur.* Et in assert. art. 36. *Quomodo potest homo se ad bonum præparare, cùm nec in potestate eius sit suas vias malas facere? Nam & mala opera in impijs Deus operatur.* Potestne aliquid dici clarius? poteratne Deus apertiùs auctor omnium scelerum affirmari? At non sistit in simplici assertione, sed vult esse præcipuum & clarissimum fidei articulum. Nam eadem assertione, hunc articulum: *Liberum arbitrium est figmentum in rebus, seu titulus sine re, quia nulli est in manu sua quippiam cogitare mali aut boni, sed omnia de necessitate absoluta eueniunt; nimirum quia Deus omnia bona & mala in nobis operatur*: facit primarium, & summam totius suæ doctrinæ. *In cæteris*, inquit, *articulis de Papatu, Concilijs, Indulgentijs, alijsque nō necessarijs nugis, ferenda est leuitas & stultitia Papæ, & suorum: sed in hoc articulo, qui omnium optimus, & rerum nostrarum*

summa

summo est, dolendum ac flendum est, miseros sic insanire.

Idem clarissimè docet Huldericus Zvvinglius Caluini præceptor, tomo 1. in explicat. art. 20. *Fortissimum Dei verbum stat à nobis, nempe Deum omnia operari in nobis, nos nihil aliud quàm instrumenta esse, per quæ operatur Deus, sicut per malleum faber.* Addit, quòd *sicut faber sibi tribuit opus quod per malleum facit, non malleo, ita opera nostra omnia Deo magis quàm nobis tribuenda.* Et lib. De prouidētia Dei fol. 365. *Quia lex homini data est, semper homo peccat quando contra legem facit, quantumuis nec sit, nec viuat, nec operetur nisi in Deo, ex Deo, & per Deum. Sed quod Deus operatur per hominem, homini vitio vertitur, non Deo. Et quando tamen facimus adulterium, vel homicidium, Dei opus est motoris, auctoris atque impulsoris. Latro Deo impulsore occidit; & sæpenumero cogitur ad peccandum.* Eadem fusissimè prosequitur & confirmat.

Eadem docuit Melanchthon in locis communibus anni 1521. tit. de libero arbitrio. Vbi Primò doctrinam Patrum de libero arbitrio dicit esse impiam, à diuinis literis & iudicio spiritus alienissimam. Deinde proponit suam: *Quandoquidem,* inquit, *omnia quæ eueniunt, necessariò iuxta diuinam prædestinationem eueniunt, nulla est arbitrij nostri libertas.* Et infrà: *Voluntate nostra libertatem per prædestinationis necessitatem adimit Scriptura,* &c. Et in annotat. in Epistolam ad Romanos, cap. 8. *Nos verò docemus, non solùm permittere Deum creaturis vt operentur, sed ipsum omnia propriè agere. Et sicut fatentur proprium Dei opus fuisse, Pauli vocationem; ita fatemur opera Dei propria esse, Dauidis adulterium, Manlij seueritatem,* &c. *Constat autem ex cap. 1. ad Romanos, Deum omnia facere non permissiuè, sed potenter; id est, vt sit eius proprium opus Iudæ proditio, sicut Pauli vocatio,* &c. Hæc fusiùs, vt intelligatur, quale istorum primariorum Apostolorum, qui mundi tenebras dispulerunt, & Religionem reformarunt, sit dogma principale. Si enim principale dogma, & fundamentum religionum nouarum adeo tetrum est & blasphemum, quid de eorum religione reformata statuendum?

CAPVT TERTIVM.

Vtrùm Caluinus fuerit conuictus sodomiæ, & ob eam causam stigmate inustus.

NOn ex aere scripsi ea quæ hac de re in Consultatione adduxi, neque ex meo cerebro, sed ex bonis auctoribus, & fama communi, quæ 40. & ampliùs annis viguit, non solùm apud Catholicos, sed etiam apud Lutheranos. Plurimi scriptores huius rei tamquam certæ & notoriæ mentionem fecere: ex quibus paucos adferam.

Primus sit Hieronymus Bolsecus medicus, conscius secretorum Caluini, vt ex Præfatione apparet. Hic in eius vita, quam ante annos 34. descripsit, & dedicauit Primati Franciæ Archiepiscopo Lugdunensi, cap. 5. ita scribit: *Nihil iam de natiuitate dicam, quæ in annum 1509. incidit, quo Nouioduni Picardiæ in lucem editus est. Neque etiam commemorabo de patre eius Gerardo Cauuino aliud, nisi impium hominem fuisse, & in Deum maximè blasphemum: quod de illo testimonium præcipui aliquot ciues Nouiodunenses interrogati perhibuerunt. Notarius quoque legalis in publicas tabulas retulit, quarum exemplum cuidam Bartelier Domini Senatusque Geneuensis Secretario, Nouiodunum huiusce rei gratia, vt in vitam atque mores Caluini inquireret, & qualis adolescens fuisset exploraret, præcipuè misso, est impertitus. Quod ego testimonium publicum apud hunc vidi, & ex ipsiusmet manibus inspexi: & ideircò vt rem verissimam commemorare possum. In quo quidem testimonio hoc quoque erat adiectum: Caluinum, cum Curatum illic beneficium & aliud sacelli cuiusdā sacerdotium obtineret, sodomitici sceleris conuictū in vitæ discrimen venisse, vt igni, quæ huiusmodi sceleris ordinaria & legitima pœna est, cremaretur. Ceterùm Episcopi vrbis commiseratione pœnam moderatam, vt cauterio candentis humero lilium inureretur. Quo probro confusus, neque talem ignominiam ferens, vtrumque Ecclesiasticum beneficium in Pastorem Nouiodunensem transtulit; & ab eo certa pecuniæ summa accepta, in Germaniam, deinde in Italiam profectus est, fortuna, si quam sibi propitiam inuenire posset, se permittens. Ceterùm silentio prætereo nolo, Nouioduno discedentem cognomine immutato Caluinum se pro Cauuino vocitasse, siue imprudentem siue consulto, quod hoc nomen moribus eius conueniret. quibus malignum illum & vindictæ cupidissimum Caluinum expressit, cùm Iuuenalis, cùm ad eum Satyr. 13. scriberet, hunc versum attribuit:*

At vindicta bonum vita iucundius ipso. Sed fuit etiam cùm se Carolum de Happe oppido appellaret, & in omnibus literis subscriberet. Hæc ille.

Si ista de crimine sodomitico & stigmate vera nō erant, cur discipuli Caluini ea non refutarunt? Cur inspectionem actorum publicorum, & Magistratuum testimonia non petierunt? facile enim, si falsa erant, refutari tunc temporis potuissent. Primò, testimonio Magistratus Geneuensis, qui publico instrumento declarare potuisset, tale scriptū numquam ad se perlatum: se nihil vnquam de huiusmodi Caluini crimine inaudisse. non enim dubitandum quin eo tempore, nimirum anno 1577. fuerint multi superstites, qui huius rei possent meminisse; & fortasse ipse Bartelier, in cuius manibus se hoc testimonium vidisse affirmat Bolsecus, adhuc supererat. Secundò, Testimonio Magistratus Nouiodunensis. Non enim est dubium quin ex actis Iudiciarijs, quæ asseruari diligenter solent, veritas cognosci posset: verùm neutrum fecerunt fratres Euangelici. Quis credat, si solida aliqua ratione tanti sceleris infamiam à suo Apostolo amoliri potuissent, & aduersarium suæ Religionis Hieronymum Bolsecum calumniæ cōuincere, & apud omnes hoc modo infamem reddere, eos id fuisse prætermissuros? Sic enim effecissent, vt nec in ceteris, quæ Bolsecus de Caluini varijs criminibus, & pessimis artibus, ac machinationibus scribit, ei fides adhiberetur. Itaque cùm nihil fecerint eo tempore quo maximè oportebat (nimirum cùm libellum suum Bolsecus euulgauit) vt ista solidè confutarent; nemini prudenter rem expendenti dubium esse potest, quin rationis inopia, & criminis conscientia id omiserint. alioquin iniurij in suum Apostolum, & sacrilegi in suam Religionem extitissent. Accedit, quòd Bolsecus non solum dicit se in manibus illius Secretarij hoc testimonium vidisse & inspexisse; sed etiam iureiurando affirmat: ita enim scribit in Epistola dedicatoria ad Archiepiscopū Lugdunensem: *Iam hoc quoque eumdem testor Deum, nihil me hoc tractatu complexum, quod contra meam conscientiam scriptum esse mihi conscius sim: sed quæ scribo omnia veritate niti, & vel ex tabulis & testimonijs manu ipsius Caluini descriptis ea me desumpsisse, vel referentibus maximæ auctoritatis viris cognouisse, vel meis oculis conspexisse, manuque palpasse,* &c. Omitto signa & peristases varias quæ cōcurrunt: vt quod nomen aliquoties mutarit, quod beneficia sua per simoniam vendiderit, quòd patriam deseruerit, quòd in Germaniam se contulerit, quod alia multa impuritatis indicia in eius vita apparuerint: vt Bolsecus, & alij scribunt.

Secundus sit Iulius Brigerus. Hic in Floribus Caluinistarum ita scribit: *Caluinus cùm Nouioduni Curatum beneficium, & aliud sacelli cuiusdam sacerdotium obtineret, sodomitici sceleris conuictus in vitæ discrimen venit, vt igni cremaretur. Ceterùm Episcopi vrbis commiseratione pœna moderata, cauterio candens eius humero lilium est inustum. Quam ignominiam haud ferens, vendidit beneficia sua, & in Germaniam se contulit, mutato prius nomine. Nam pro Cauuino Caluinum se vocitabat, & aliquando Carolum de Heppe, vel Happe.* Hæc ille ex Bolseco & alijs. Non sine numinis prouidentia videtur ea nominis mutatio facta. *Caluinus* enim per anagramma est *Lucianus*: nimirum vt Luciani in eo notetur impietas.

Tertius sit Thomas Stapletonus, qui in Promptuario Catholico, Sabbato hebd. 3. Quadrag. ita scribit: *Inspiciantur etiam adhuc hodie ciuitatis Nouiodunensis in Picardia scrinia, & rerum gestarum monumenta: in illis adhuc hodie legitur Ioannem hunc Caluinum sodomia conuictum, ex Episcopi & Magistratus indulgentia sola stigmate in tergo notatum, vrbe excessisse. Nec eius familia honestissimi viri adhuc superstites impetrare hactenus potuerunt, vt huius facti memoria, quæ toti familiæ notam aliquam inurit, è ciuitatis illius monumentis ac scrinijs eraderetur.* Hæc ille ante annos circiter 23. quia conscripsit illa aliquot annis ante euulgationē. Itaque tunc extabant adhuc acta publica, quibus id continebatur; quæ tamen iam dicuntur renouata & mutata, omissa infami illa de scelere & stigmate Caluini narratione. Facile id potuit Stapletonus cognoscere per Anglos qui

assidue

assiduè illac transibant Duaco Rhemos, vel Rhemis Duacum commeantes.

Quartus sit præclarus Martyr Edmundus Campianus: quintus, Ioannes Duræus Scotus. Campianus enim ante annos 30. in sua fidei demonstratione Ratione 3. Caluinum *stigmaticum perfugam vocat*. Ad quod VVittaKerus in sua Resp. pag 50. hoc tantùm respondet: *Si stigmaticus fuit Caluinus, fuit etiam Paulus, fuerunt alij.* Vbi non obscurè VVittaKerus videtur fateri, sed aliorum exemplo excusare. Ioannes Duræus hanc VVittaKeri responsionem refutat his verbus: *Quòd Caluini stigma humeris inustum, cum Pauli stigmatibus conferre non dubitas; facis id quidem pro tua modestia & summo in præceptorem amore humaniter: nisi quòd meminisse debueras Christi stigmata in corpore suo Paulum portasse; Caluinum verò stigmata liliorum, quibus non nisi nefarij homines ob immania crimina ad perpetuam inuri memoriam solent.* Ad hæc VVittaKerus nihil amplius quod responderet habuit. Vnde etsi in sua responsione contra Duræum ad cætera, quæ hoc loco Duræus adfert, respondere conetur; vt patet pagina. 280. hoc tamen de stigmate prorsus dissimulat. Hæc ex libro Anglico cui titulus: *Apologia Protestantium pro Romana Ecclesia.* Quia causæ fuisse putabimus homini alioquin loquacissimo, & importunissimo, huius silentij; nisi quòd fama publica, & conscientia propria conuictus, nullo colore rem tegere & honestare potuerit?

Sextus, Surius ad annum Domini 1538. ita de Caluino scribit; *Huic* (Argentoratensi nouæ Ecclesiæ) *aliquamdiu præfectus fuit Ioannes Caluinus ex Gallia profugus, qui postea Geneuensem in Allobrogibus Ecclesiam occupauit. Hunc Caluinum à patria sua ob vitæ improbitatem exulasse quidam scribit: eundemque alius dicit inter dissolutos sua vrbis viros dissolutissimum, inter inconstantes & fœdifragos inconstantissimum.* Hæc & alia Surius de Caluino ex publica fama: & libellus editus est ante annos 47.

Septimus sit Guilielmus Reginaldus in hæreticorum scriptis versatissimus, & tandem ab hæresi ad fidem Catholicam traductus. Hic lib. 2. Caluino turcismi cap. 11. id probat ex scriptis Lutheranorum sub persona Micheæ ita scribens: *Tuere Theodorum Bezam & Ioannem Caluinum (quales & quantos Apostolos!) non polygamiæ, non fornicationum, non adulteriorum, non stuprorum, sed scelerum longè horribilioris reos: qui tamen in Ecclesiæ vestræ tamquam clarissima sidera longè lateque resplendent. Mitto quæ Lutherani fratres obijciunt* [*de Caluini ἀσελγείᾳ, varijs stupris & sodomiticis libidinibus, ob quas stigma Caluini dorso impressum fuit à Magistratu sub quo vixit.*] *Et quanquam Theodorus Beza aliter de vita moribusque Caluini scribat, tamen contra Theodorum Bezam isti arguunt hæc esse verissima,* [*nec vnquam luculenter & solidè à Caluinistis refutata.*] *Nam quod ad Bezæ testimonium attinet,* [*cùm Theodorus Beza, inquiunt, eadem hæresi & eodem formè peccato nobilitatus sit, vt historia de Candida meretricula & Audeberto testatur, nemo ipsi hac in parte fidem habere potest.*]

Conradus Schlusselburgius Catalogi Hæretic. Theol. l. 2. fol. 72.

Conradus ibidem.

En septem testes, omnes ἀξιόπιστοι, omnes omni exceptione maiores: quibus accedat octauus Conradus ipse Schlusselburgius Luteranus, cuius verba iam ex Reginaldo retulimus. Longe plures adferre possem; sed hi abundè sufficiunt, non solùm ad me vindicandum à nota calumniæ, sed etiam ad faciendam fidem cuilibet æquo lectori. Quis enim in re historica plura & grauiora testimonia requirat?

Varijs rationibus probatur.

His accedunt multæ rationes, & indicia, quæ rem ostendunt esse valdè credibilem. Primum, Quia historia de crimine illo consentanea est alijs Caluini gestis, quæ de ipso commemorantur. Scribit enim Bolsecus in vita Caluini cap. 11. *Cum puer Caluini minister quatuor Francorum millibus hero subtractis se in fugam dedisset, & nemo vellent illum persequi, numquam Caluinum permittere voluisse: ne videlicet comprehensus puer arcanum patefaceret. Quæ res ingentem suspicionem mouit, ipsum puero abusum esse.*

Aliud factum narrat Florimondus Præses Burdegalensis lib. 7. De ortu hæresis, cap. 9. *Fertur,* inquit, *& complures scripsit euulgarunt Rectore Collegij de Bracourt accusasse Caluinum nefandi criminis; & ex puerorum depositionibus, cùm non comparuisset, absentem fuisse condemnatum.* Omitto alia impuritatis illius documenta, quæ à Scriptoribus referuntur.

Secundum, Quia historia illa est conformis vitæ & moribus discipulorum Caluini, qui se omni genere libidinis inquinarunt. Notæ sunt libidines Bezæ successoris Caluini, de quo scribit Conradus lib. 1. fol. 92. *Certo constat Theodorum Bezam à puerítia imbibisse Vinum impudicitiam & impudentiam, totamque ætatem explendis suis libidinibus & cupiditatibus, ac describendis suis amoribus, & vlciscendis suis riualibus exercuisse: atque in meretricem, lenam, & cinædum transformatum esse. De quo item constat & hoc, quod obscœnissimis verbis scripsit ad Germanum Audebertum Aurelio, & eundem numquam Adonidem à Theodoro Beza factum esse.* Plurima in hanc sententiam referunt Bolsecus, Iulius Brigerus, Stapletonus, & alij. Nota est in Scotia impuritas Ioannis Knoxi Scotiæ Apostoli, & aliorum multorum quos memorat Iulius Brigerus in Floribus, & Guilielmus Reginaldus supra, & Villagagnon aduersus articulos Richeri, & alij.

Est cōforme moribus discipulorū.

Tertium, Quia est consentanea sex primarijs capitibus doctrinæ Caluini, quorum primum est de prouidentia. Secundum, de electione. Tertium, de libero arbitrio. Quartum, de fide iustificante. Quintum, de bonis operibus. Sextum, de præceptorum diuinorum impossibilitate.

Est cōforme doctrinæ.

Primum sic ostenditur. Caluini doctrina est, Deum ab æterno omnia opera scelerata hominum & dæmonum decreto suo statuisse ac præordinasse; & suis temporibus ad ea excitare, mouere, impellere: vt suprà ostensum est. Si ita est, cur homo nititur resistere? cur cùm se ad huiusmodi nefanda sentit impelli, detrectet & tentatur? cur non sequatur impulsum diuinum? cur non obsecundet eius voluntati & decretis? Impium enim est, Deo velle resistere, eiusque impulsum conari cassum & irritum reddere.

Doctrina Caluini de prouidētia.

Secundum ostenditur. Caluini doctrina est, *Omnes Caluinistas esse electos ante omnem operum præuisionem; neque solum esse electos, sed etiam hoc ipsum debere firmissimè credere, adeò, vt si quis ea de re aliquo modo dubitet, horrendè sit sacrilegus, miserrimè cæcus, Spiritui sancto iniurius,* & *prima pietatis tirocinia ignoret.* Ita docet lib. 3. Instit. c. 2. §. 38. *Abundè liquet, fidei nihil esse magis aduersum, quam vel conscientiam, vel aliud quippiam dubitationi affine.* Loquitur de fide electionis, & futuræ salutis. Et infra: *An ignari sane sunt ipsi, qui nullam esse gratia Dei continuationem colligunt?* Per gratiā, intelligit fauorem quo prosequitur electos. Et §. 39. *Quid aliud quam Christi promissiones in dubium reuocamus, dum Spiritus Dei sine ipsius spiritu haberi volumus, quem super suos omnes effusurum se denunciauit? Quid, quò Spiritus sancto iniurij sumus, qui fidem opus eius peculiare ab ipso separamus? hac cùm prima sint pietatis tirocinia, miserrima est cæcitatis, arrogantia notare Christianos, qui Spiritus sancti præsentia gloriari ausint, sine qua gloriatione Christianismus ipse non constat.* Idem docet. §. 40. item c. 24. eiusdem libri cap. 6. 7. 8. Cùm ergo omnes Caluinistæ firmissimè credant se habere Spiritum sanctum, qui testatur ipsos esse filios & electos Dei, quid mirum si libere ausint quiduis patrare? Quidquid enim egerint, non possunt à salute excidere, nec Spiritum sanctum, vel internum electionis testimonium amittere.

Doctrina Caluini de electione seu prædestinatione.

Tertium ostenditur. Quia Caluini doctrina est, *Hominem nec in actionibus bonis, nec in malis, nec in adiaphoris esse liberi arbitrij:* eò quòd vis diuinæ prouidentiæ in omnibus actionibus dominatur, & ad omnes inflectit, & impellit. Ita docet lib. 1. cap. 18. & lib. 2. cap. 2. §. 4. *Nimis philosophicè hac de re* (de libero arbitrio) *locuti sunt, qui se Christi iactabant esse discipulos. Nam quasi adhuc integer staret homo, semper apud Latinos liberi arbitrij nomen extitit. Græcos verò non puduit multò arrogāntius vsurpare vocabulum: siquidem αὐτεξούσιον dixerunt, ac si potestas sui ipsius penes hominem esset.* Vbi sugillat omnes Patres Latinos & Græcos libertatem arbitrij statuentes. Idem prosequitur cap. 3. 4. & 5. Si Caluinistæ non sunt liberi arbitrij, & vi prouidentiæ ad omnia quæ agunt impelluntur; cur non liceat illis patrare quidlibet? cur illis culpæ vertatur, quod non libera electione, sed vi prouidentiæ insuperabili admittunt?

Quartum ostenditur. Quia doctrina Caluini est, *Fidem Caluinistarum non posse amitti, cum qui fuerit, vt nullum peccatum Caluinistis imputetur.* Priorem partem tradit libro 3. Instit. cap. 2. §. 11. *In fidem non illuminantur reprobi, nec Euangelij efficaciam verè sentiunt, nisi qui præordinati sunt ad salutem.* Et infrà: *Ego vt solos electos semine incorruptibili*

De fide.

ruptibili in perpetuum regenerat, vt numquam dispereat semen vitæ in cordibus eorum insitum; ita solidè in illis obsignat adoptionis suæ gratiam, vt stabilis ac rata sit. Fidem vocat semen incorruptibile, & semen vitæ, quod numquam perit de cordibus electorum. Et infrà: *Vna fides radice solos electos dignatur, vt in finem vsque perseuerent.* Et §. 12. vbi ita scribit: *Hoc iterum tenendum est, quantumuis exigua sit ac debilis in electis fides, quia tamen spiritus Dei certa illis arrha est ac sigillum suæ adoptionis, numquam ex eorum cordibus deleri posse eius sculpturam.* Ecce fides semel insculpta cordibus prædestinatorum, numquam deleri potest. Iisdem locis docet, *reprobis non dari veram fidem, sed fidei vmbram*, imaginem nullius momenti quæ indigna sit fidei appellatione.

Alteram partem docet lib. 3. cap. 4. §. 28. Vbi cùm reiecisset distinctionem peccati venialis & mortiferi, & docuisset omnia peccata secundùm se esse morte digna, subdit: *Ceterùm fidelium peccata venialia esse: non quia non mortem mereantur; sed quia Dei misericordia nulla est condemnatio iis, qui sunt in Christo Iesu; quia non imputantur, quia venia delentur.* Idem docet lib. 2. cap. 8. §. vltimo. Si nullum peccatum, quantumuis in se graue & enorme, Fideli Caluinistæ imputatur; cur, qualecumque tandem sit, timeat illud admittere? cur sibi vim faciat, vt suis cupiditatibus resistat? cur voluptatibus, ad quas affectus inclinat, se priuet? Nihil enim inde incommodi ipsi proueniet: sicut nihil commodi accipiet, si restiterit.

De bonis operibus. Quintum ostenditur. Quia doctrina Caluini est, omnia illa quæ vocantur opera bona, etiam in fidelibus esse *sordes & inquinamenta, & iustam opprobrij mercedem mereri.* Ita docet lib. 3. Instit. cap. 12. §. 4. *Omnia hominum opera, nihil sunt nisi inquinamenta & sordes: & quæ iustitia vulgò habetur, ea apud Deum mera est iniquitas.* Et c. 14. §. 9. *Habemus ne vnum à sanctis exire opus, quod si in se censeatur, non mereatur iustam opprobrij mercedem.* §. 11. *Duobus his fortiter insistendum, nullum vnquam exstitisse pij hominis opus, quod si seuero Dei iudicio examinetur, non esset damnabile. Ad hæc, si tale aliquod detur (quod possibile homini non est) peccatis tamen, quibus laborare auctorem ipsum certum est, vitiatum ac inquinatum gratiam perdere.* Idem docet cap. 15. §. 3. Si Caluinistæ firmiter credunt omnia quæ vocantur bona opera, esse *sordes & inquinamenta, & omnem operum iustitiam* esse apud Deum *meram iniquitatem*: cur de bonis operibus sint solliciti? cur illa omni studio non detestentur & vitent? Omnes enim tenentur detestari & fugere omne id, quod nihil est nisi mera iniquitas, meræ sordes & inquinamenta. Cur potiùs se dedant operibus bonis quàm prauis, eleemosynæ quàm rapinis, fidelitati quàm perfidiæ, veritati quàm mendacio, castitati quàm libidini; cùm omnia sint coram Deo praua, inquinata, iniqua, & mortem æternam mereantur? Quis non videat hoc vno articulo non solùm omnem Religionem & pietatis cultum, sed etiam omnem honestatem & virtutem moralem funditus euerti?

De præceptis diuinis. Sextum ostenditur. Quia doctrina Caluini est, *Præcepta diuina esse homini impossibilia.* lib. 2. Instit. cap. 7. §. 5. *Quòd autem impossibilem legis obseruationem diximus, id est paucis verbis explicandum simul & confirmandum. Solet enim vulgò absurdissima sententia videri, vt Hieronymus non dubitet anathema illi denuntiare. Quid visum sit Hieronymo, nihil moror*, &c. Deinde id fusè confirmat. Si Caluinistæ credunt legem diuinam esse impossibilem, nō est quòd eam conentur seruare, aut tentationibus carnis resistere. Cur enim conentur ad impossibilia? Fides illis est instar omnis obseruationis, & impletæ legis: vt idem docet capite illo 7. §. 4.

Ex his perspicuum est, historiam illam, & alias huiusmodi quantumuis exoticas, doctrinæ Caluini sex modis esse consentaneam; nihilque in genere libidinum & scelerum esse adeò mirabile, quod spectata tali doctrina non reddatur credibile. Retuli verba Caluini, ne dicatur me illi falsò imponere.

Est conforme scripturæ. Postremò hæc historia congruit S. Scripturæ. Ex Scriptura enim habemus, Philosophos traditos in reprobum sensum, ita vt contumeliis nefandarum libidinum afficerent corpora sua, eò quod veritatem Dei in iniustitia detinerent; hoc est, iuxta notitiam quam de Deo habebant, non viuerent: cùm enim Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt, inquit Apostolus. *Ad Rom. 1.* Si Philosophi, quia iuxta veritatem cognitam non vixerunt, meritò in reprobum sensum sunt traditi: quanto iustiùs id accidit nostris hæresiarchis, & noui Euangelij Apostolis, qui non solùm veritatem Dei in iniustitia detinent, sed eam planè peruertunt, & in mendacium ac blasphemiam commutant? Qui non solùm volunt dici sapientes, sed *Apostoli & Prophetæ*, & θεόπνευστοι, & *Ecclesiæ Reformatores & Instauratores.* Iusto itaque Dei iudicio traduntur in reprobum sensum; & permittitur diabolo, vt & mentem eorum excæcet, & carnem libidinum facibus accendat, & ad omnem impuritatem, immunditiam, ac libidinum contumeliam eos impellat: vt appareat mundo quàm sint viles & abominabiles; & nulla excusatio supersit iis, qui iam fœdis carnis mancipiis fidem adhibent.

Testatur de se ipse Lutherus, quòd sub initium sui Euangelij (antequam professam monialem sibi copulasset) *propter libidinis vehementiam, & amorem mulierum, ad insaniam penè redactus fuerit.* *In colloquijs mensalibus, folio 415.* Idem in cap. 31. Prouerb. hoc glossema apponit: *Nihil amabilius vel suauius est in terra, quàm amor mulierum, si cui is potest contingere.* Et alibi testatur *se non magis à muliere potuisse abstinere quàm à cibo & potu*; & opus coniugale esse opus diuinum, cæleste, spiritale. *De vita coniugali. Colloquijs mensalibus, fol. 400. & 526.* Quis vnquam leno vel adulter adeò fuit impurus, vt ita loqueretur.

Vlricus Zvvinglius in litteris suo & aliorum Euangelicæ doctrinæ Ministrorum nomine scriptis: *Apud Paulum non aliam matrimoniorum causam, quàm carnis ad libidinem æstum, reperire licet; quem in nobis feruere, negare non possumus, cùm huius opera nos coram Ecclesiis infames reddiderint.* *Habetur tom. 1. fol. 115.* Ecce fatentur isti sua dedecora, & suam infamiam. Sequitur: *Æstum verò libidinis eos carnis cupiditates & affectus intelligimus, quibus homo tantum non accensus, carnis libidinosa studia animo suo versat, in his solis omnes cogitationes suas insumit: hæc meditatur, totusq; in hoc est, vt carnis furori satisfaciat.* Idem habet alia supplicatione, quam nomine quorumdam Tiguri Euangelistarum misit ad Episcopum Constantiensem; cui præter Zvvinglium subscripsere Leo Iudæ, Erasmus Fabricius, & Balthasar Tracselius: vbi fatentur isti Apostoli, *se tam valdè arsisse, vt multa indecorè gesserint homines quadragenarij.*

De Caluino, Beza, iam dictum. De Anabaptistarum Apostolis nihil dicam, quia res notissima. Ex quibus perspicuum est, nouarum istarum religionum auctores, dum volunt videri Apostoli & Reformatores Ecclesiæ, fuisse miserrima carnis suæ mancipia: & iustissimè hoc probrum à Domino in illos permissum, vt omnibus scintillam prudentiæ habentibus sint contemptui; & nemo, nisi qui sponte se à veritate auertit, ab illis decipiatur. Contraria planè fuit Apostolorum Christi, & eorum qui veram Religionem initio in varijs Prouincijs plantarunt, vita, mores, disciplina.

DOMINE MISERERE.

DISPVTATIO DE STATV VITÆ DELIGENDO, ET RELIGIONIS INGRESSV,

QVÆSTIONIBVS XII. COMPREHENSA:

Auctore LEONARDO LESSIO è Societate Iesu Theologo, & S. Theologiæ Professore.

In qua de Religionem intrantium ætate, voto, commodis, & ceteris attributis luculenter in vtramq; partem differitur, & quid approbandum, vel declinandum sit, per rationes analyticas semoto fuco ostenditur.

Aliquoties antea in Germania edita, instanti autem tempore primum in Italia excusa, ab innumeris mendis expolita, & præcipue in gratiam Ecclesiasticarum personarum publico vsui destinata.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS, MDCXVII.

APVD ANDREAM BABA.

AD LECTOREM RELIGIONIS INEVNDÆ CONSILIA VERSANTEM.

Auca tibi breuibus volui conscribere chartis,
Quisquis adhuc dubiæ carbasa credis aquæ.
Quemq́; subit tandem, post longa pericula vitæ,
Tædia post mundi longa, quietis amor.
Quid facias, moneo, circumspice, non leue versas
Consilium, maribus res eget hæc animis.
Prœlia cum insolitâ tibi sunt bellanda catervâ:
Bella ciet, nullus qui tuus hostis erat.
Ipse pater validis natum prior appetit armis,
Mater ad has acies classica prima canit.
Quin, soror insanas imitatur Amazonis iras,
Dulcia nec fratris nomina frater amat.
Et consanguineæ circumstant agmina turbæ,
Pársque agit vna minis, pársque agit vna prece.
Teláq; sunt lacrymæ, gemitúsque, precésque, sagittæ;
Tela etiam armatum transadigenda caput.
Non fallo, mihi crede, iter hoc priùs iuimus ipsi;
Nulla tot implexis est via plena dolis.
Scilicet è Belgis dominam quis iturus in Vrbem,
Absque duce Alpinas audeat ire niues?
Tu labyrinthæos, nullo duce tutus, in orbes
Induis imprudens absque timore pedem?
O quid agis! mentem melioribus adijce curis,
Aeterna, æterna, hoc statq́; caditq́; salus.
Non pater, aut patre maior auus, non deniq; mater,
Non vlla est fratrum turba roganda tibi.
Cura domus patris est, matris sit cura culinæ,
Cura tui fratrum non facit officio.
Dic, petis à Medico, surgant quibus artibus ædes?
Quaq́; leues podagram, consulis, arte, fabrum?
Quis ferat agricolam de ponto vndisque docentem?
Aut si de rastris dicere nauta velit?
Sæpè tibi monitis opplebit inanibus aurem,
Nec, quam rem moneat, sat sciet, ipse pater.
Sæpè tibi, caueas fili dulcissime, dicet,
Ne nimium sumas, anxia mater, onus.
Primus adhuc tenero vernat tibi sanguis in ore,
Necdum etiam magnis par potes esse viris.
O fili, ô quoties optaui, vt paruulus hæres
Tere ferens, nostro luderet in gremio.
Ecce vetat teneram Christo sacrare iuuentam,
Nec graue, coniugij ferre capistra, putat.
I nunc, & tantis adhibe de rebus agundis
Matris consilium, consiliumq́; patris.
Vt si cæruleo facturus vela profundo,
Aurigam poscas æquor arare rotis.
Ni faciam tamen, inquis, & impia iussa capessam,
In tabulis hæres alter auitus erit.
Pone metum, immeritas ita patrem sumere pœnas
Posse putas? vanæ sunt, ea verba, minæ.
Non licet innocuam tabulis expungere prolem,
Si pater in mores nil quod agatur habet.
Nouimus antiqui quæ sit stata Iuris amussis,
Si dubitas, huius consule scripta libri.
Si dubitas etiam, sint veráne cetera, paucis
Quæ tibi tentaui claudere verba metris.
Non moror, vt dubites quantum dubitasse lubebit,
Dum liber hic testem se probet esse meum.

Hermannus Hugo

Societatis Iesu.

Idem de hoc libro.

DIscede, moneo, quisquis hunc legis librum;
Nisi fors abire cum nouâ velis mente
Spernendi honores, spesq́; resq́; mortales,
Magnumq́; inane, quod priùs sequebare.
Tot namque claris, fortibusq́; tot verbis,
Rationibusq́; tam potentibus suadet.
Vt, cùm secundam, tertiamq́; pagellam
Vix otiosus, oscitansq́; versarem,
Nisi me catenis, nexibusq́; soluißem
Quibus implicatum longa traxerat vita,
Quosq́; ipse nuper ruperam, satur fraudum,
Iterùm catenas, compedesq́; rupissem.

QVÆSTIONES HIC EXPLICATÆ.

DISPV-

DISPVTATIO DE STATV VITÆ DELIGENDO, ET RELIGIONIS INGRESSV.

QVAESTIO I.

Qua ætate adolescens, vel puella ingredi possit Religionem?

1 Espondeo, & dico Primò: Ante annos pubertatis non possunt inuitis parentibus, vel tutoribus, religionē intrare aut habitum suscipere: quod si contrà fecerint, possunt repeti; & Religio cōpelli Officio Iudicis ecclesiastici, restituere. Colligitur manifestè ex rescripto Alexandri III. cap. Ad nostram. & ex cap. Significatum, de regularibus; & ex Concilio Toletano 11. cap. 6. & Concil. Triburiensi cap. 24. Vide cap. 1. & 2. 20. q. 2. Estq; communis & certa DD. sententia. Ita enim statuerunt Iura: quia ante annnos pubertatis non præsumuntur habere sat iudicij, vt de statu vitæ deliberent & decernant. Vnde in omnibus sub potestate parentum vel tutorum (qui loco parentum sunt) illos esse voluerunt, donec ad pubertatem peruenerint.

2 *Limes pubertatis.* *Pubertatis* autem limes ab eodem Iure constitutus est, in masculo quidem annus decimusquartus ætatis completus, seu initium quinndecimi: in femina annus duodecimus completus, seu initium decimitertij, vt patet ex Iuribus allatis, & alijs plurimis. Eadem etiam est ætas, qua licet ordinariè matrimonium contrahere. Itaque masculus ante annum ætatis decimumquartum completum, vel (quod idè est) ante quintumdecimum inchoatum, non potest, absq; parentum bona venia, religionem intrare tradendo se monasterio, aut habitum suscipiendo; neque puella ante annum duodecimum completum.

3 Aduerte tamen, si parentes sciant filium impuberem religionem ingressum habitum suscepisse, & per annum integrum & diem dissimulando non contradixerint, non habere ampliùs ius repetendi, sed liberum esse puero manere: vt expressè habetur in duobus Concilijs loco citato, & in Concilio Moguntino cap. Si quis extrau. de Regularibus.

4 Dico Secundò, Impuberes tamen cū bona parentum venia religionē intrare possunt, & habitum suscipere: quo facto parentes non habent ampliùs ius repetendi. Colligitur ex Iuribus proxime citatis. Ratio est, quia quod semel placuit, ampliùs displicere in alteriùs iniuriam non potest: & quod semel Deo oblatum, postea non potest repeti. In potestate tamen impuberis est, simulatq; ad pubertatem venerit, factum suum ratificare, & se obstringere ad manendum; vel irritum reddere, & egredi. Non enim illū oblatio parentum obstringit ad manendum in religione, nisi in ætate legitima consenserit: imò nisi ipse se obligarit.

5 *Exponuntur canones.* Nec obstāt canones illi qui habentur 20. q. 1. nempe 2. 3. 4. 6. quibus apertè indicatur, eos qui in annis pueritiæ à parentibus oblati sunt monasterio, & susceperunt habitū non posse ad sæculum redire: quia intelligendi sunt de ijs, qui in ætate legitima consenserunt, saltem tacitè, retinendo habitum, vel munia professorum obeundo: vt Glossa ibidem exponit; & apertè insinuat Clemens III. cap. Cùm virum. extra. de Regularibus. Olim enim si quis ætatem debitam consecutus per triduum gestaret habitum professorum, censebatur eo ipso tacitè professus: vt patet cap. Ad nostram. extra. de Regular. & cap. Constitutionem, de Regular. in 6. Similiter si tali habitu suscepto faceret opus professis proprium, statim efficiebatur professus, neque tunc requirebatur triduum. cap. Vidua. extra. de Regularibus. Simili modo, si puber ingrediebatur religionem non animo probandi, sed absolutè animo renuntiandi sæculo, & mutandi vitam, statim fiebat religiosus, nec poterat ampliùs religionem deserere, quamuis ad laxiorem transire permitteretur. cap. Consului. cap. Statuimus. extra. de Regular. poterant enim renuntiare anno probationis, & statim profiteri. Verùm nunc aliter statutum est per Concilium Tridentinum, vt infra dicemus.

Dico Tertiò: Adepta pubertate (id est completo anno decimoquarto in mare, & duodecimo in femina) efficiuntur sui iuris, & liberi à parentum potestate quoad religionis ingressum: ita vt parentes non possint eos cogere vt intrent, aut impedire ne intrent. 6 *Quando sui iuris in hoc negotio.*

Est communis DD. sententia, & certa Ecclesiæ doctrina, de qua nefas est dubitare. Probatur ex Concilio Triburiensi cap. 24. vbi sic statuitur: *Si verò in fortiori ætate* (nempe adepta pubertate) *adolescentulus vel adolescentula seruire Deo elegerit, non est potestas parentibus prohibendi*. Idem statutum in Concil. Toletano 10. cap 6. *Parentibus sanè filios suos religioni contradere non ampliùs quàm vsque ad quartumdecimum eorum ætatis annum licentia poterit esse. posteà verò siue sit voluntas parentum, siue sua deuotionis solitarium votum, erit filijs licitum religionis assumere cultum*. Vnde patet, ante annum decimumquartum filios non esse sui iuris, sed sub potestate parentum: sed post illum annum ita esse sui iuris vt possint liberè religionem ingredi, vel non ingredi, siue parentes consenserint, siue non.

Idem patet ex rescripto Cælestini III. cap. Cùm simus. extra. de Regular. & ex multis alijs iuribus: ipseque Ecclesiæ vsus plusquam à mille annis receptus toto orbe id comprobat. Constat enim, numquam parentibus licuisse filios post pubertatem vel inuitos ad religionem compellere; vel eos, qui religioni se addicere vellent, impedire; sed summam semper illis relictam libertatem.

Iure quidem naturæ (hoc est seposita lege positiua) quilibet habilis est ad religionem, simulatque sufficientem discretionem & prudentiam nactus fuerit, vt possit intelligere, talem statum sibi esse salutarem. Verùm quia incertum est quo tempore id in singulis accidat (alij enim citiùs, alij tardius hanc prudentiam assequuntur) Ecclesia, quæ Spiritu sancto regitur, constituit certum limitem in vtroque sexu, qui passim in omnibus locum habeat: ita vt cùm ad eum ventum fuerit, omnino iudicandum sit (nisi de contrario planè constet, vt si esset amens, vel planè stupidus) sufficientem rationis vsum & intelligentiam adesse; ante verò illum, id non sit iudicandum. Hic est annus decimusquartus completus in puero, & duodecimus completus in puella. Idem limes constitutus contrahendo matrimonio. 7

Quòd si hæc ætas iudicio Ecclesiæ sufficiens est, vt quis de statu vitæ deliberet, & religionem eligat; quantò magis sufficit ætas sexdecim, septemdecim, vel octodecim annorum?

Ex quo sequitur Primò, Valdè imprudenter eos agere qui tales nimis iuuenes esse iudicant, & differendos sentiunt. Præferunt enim iudicium suum iudicio Ecclesiæ & omnium Doctorum, qui non solùm annum decimumsextum, sed etiam decimumquartum sufficere iudicarunt. Olim ante Concil. Tridentinum annus decimusquartus completus in puero, & duodecimus completus in puella satis erat ad professionem, quæ vinculum insolubile iniicit. Modo per Concil. Tridentinum id est sublatum. nam sta- 8 *Imprudens iudicium.* *Sess. 25. cap. 15. de reformat.*

uit, vt professio non valeat ante expletum annum probationis, & sextumdecimum ætatis: & consequenter decernit vt professio post illud tempus sit valida. Quòd si Cõcilium Oecumenicum iudicauit hoc tempus sedecim annorum abundè sufficere ad professionem, quæ vinculum insolubile imponit: quanto magis censuit sufficere ad inchoandum Nouitiatum, quo nullum vinculum inijcitur?

9 Accedit quòd ætas quatuordecim annorum in adolescente, & duodecim in puella, sufficiat ad contrahendum matrimonium, vt omnes norunt: quanto potiori ratione sufficiens censeri debet ad capessendam religionem? In matrimonio enim quod sæpè mille difficultatibus implicat hominem, non conceditur tempus probationis, & spatium experiundi, vt si non placeat, possis resilire: sed statim ipso consensu exteriùs expresso, insolubile & grauissimum vinculum contrahitur. In religione conceditur annus integer, vel biennium probationis, vt si displiceat, possis deserere. Itaque longè maiore opus est maturitate, vt prudenter statuas de ineundo matrimonio, quàm de capessenda religione: & tamen ad matrimonium iudicio Ecclesiæ, & decretis vtriusque Iuris sufficit ætas pubertatis, nempe quatuordecim annorum.

10 *Iniuria.* Sequitur Secundò, Eos facere iniuriam adolescenti aut puellæ iustam ætatem habenti, qui vi, fraude, minis impediunt ne religionem intrent. Cùm enim illi hac in re sint sui iuris, & planè liberi à suorum potestate, agitur contra ius illorum, dum vel impediuntur ne intrent, vel coguntur vi intrent: ac proinde fit illis iniuria: quæ cùm fit in re graui & maximi momenti, non video, quo modo possit excusari à peccato mortali. Quod confirmari potest ex Concil. Trident. sess. 25. cap. 18. de Regularibus. vide hac de re plura infrà quæst. 8.

11 *Nouitiatus* Petes, quando possit inchoari Nouitiatus hoc tempore post Concil. Trident.

Respondeo posse inchoari ab adolescente anno decimoquarto completo; & à puella anno duodecimo completo; non anteà. Ratio est: Quia in ea ætate, & non anteà, poterat inchoari iure antiquo: Concilium autem nihil hac in re innouauit; sed idem inchoandæ probationis tempus, quod iure antiquo seruabatur, reliquit: solùm autem circa professionem quædam de nouo constituit, nempe vt professio non fiat nisi anno probationis exacto, & decimosexto ætatis completo: cùm anteà liceret renuntiare anno probationis, & valeret professio absque probatione anno decimoquarto completo facta: vt ex multis iuribus extrau. de Regularibus constat: vt cap. Vidua. cap. Ad nostram. cap. Significatum. cap. Ad Apostolicam. cap. Cùm virum, &c. Quòd autem probatio, quæ parte pubertatè antecedit, non sit valida; colligitur ex Iuribus supradictis nu. 1. & 6. Ratio est; tum quia ante illud tempus non censetur habere sat iudicij & prudentiæ ad experiundas religionis austeritates; tum quia anteà non potest experiri difficultates, quas adfert certamen castitatis, quod primùm in pubertate sentiri solet. Itaque vt probatio valida sit & sufficiens ad professionem, debet necessariò per annum durasse post adeptam pubertatem: ea finita, nihilominus differenda professio vsque ad annum sextumdecimum completum. Quòd si annus quartusdecimus completus sufficiens est ad ingrediendam religionem probandi causa, vt ostensum est: quanto magis sufficiens censeri debet annus decimussextus, decimusseptimus, decimusoctauus? Nullo itaque colore, nulla probabili ratione excusari possunt, quicumque illi sint, qui tam claræ veritati se opponunt.

QVÆSTIO II.

An expediat iuuenes ingredi?

12 QVidam putant id minimè expedire: quia priùs exercendi sunt in præceptis & vita communi, quàm in consilijs quæ ad perfectionem pertinent. Deinde iuuenes non cognoscunt suas vires, nec intelligunt quid ipsis sit conducibilius. Itaque censent differendos in 24. vel 25. annum ætatis, vt interim vires suas probent, & considerent an iugum religionis ferre poterunt. Sed hoc insipiens est consilium, sacris Scripturis, sanctis Patribus, & rectæ rationi aduersum.

Itaq; respondeo & dico Primò, valdè expedire, esseque saluberrimum consilium vt quis iuuenis se religioni mancipet, antequam corruptelas sæculi suo damno sit expertus. loquor de illis maximè qui ad annos pubertatis peruenerunt, & iam liberè se possunt religioni addicere. 13

Hæc sententia est omnium DD. & sanctorum Patrum; quam etiam vsus Ecclesiæ & experientia confirmat.

Probatur Primò ex Scripturis; Threnorum 3. *Bonum est viro cùm portauerit iugum ab adolescentia sua: sedebit solitarius & tacebit: quia leuauit se super se.* Quem locum S. Thomas, & passim alij pietatis magistri intelligunt de eo, qui in primo adolescentiæ flore iugum religionis capessit. Rationem insinuari aiunt illis verbis, *sedebit solitarius,* &c. nimirum quia talis in ea ætate à mundi tumultu & sæculari conuersatione segregatus, facilè se supra se, id est supra naturæ suæ conditionem (quæ tunc facile obedit spiritui) leuabit, & ad diuina eriget, Angelorumque vitam & sanctitatem imitabitur. Confirmat id S. Thomas ex B. Anselmo lib. De similitudinibus cap. 78. vbi Anselmus eos qui ab ineunte ætate in religione sunt educati, ait similes esse Angelis, qui numquam ceciderunt, sed ab initio in Dei seruitio perstiterunt; eos verò qui à sæculari vita conuersi sunt, esse similes hominibus, qui post varios lapsus & errores tandem ad bonum traducuntur. *Probatur ex Scripturis. Lib. contra retrah. à relig. cap. 3.* 1

Marci 10. *Offerebant ei paruulos vt tangeret eos. Discipuli autem comminabantur offerentibus: quos cùm videret Iesus, indignè tulit, & ait illis: Sinite paruulos ad me venire, & ne prohibueritis eos: talium enim est regnũ Dei.* Si Dominus indignabatur in eos qui paruulos (τὰ παιδία hoc est puerulos, vt Matthæus & Marcus; τὰ βρέφη infantes, vt Lucas) qui nondum spiritualia capere poterant, impediebant ne ad Christum accederent benedictionis causa: quanto magis indignatur in eos, qui adolescentes iam spiritalis doctrinæ capaces, ad Christum accedere imitatione vitæ cupientes, eiusque consilia sectari, impediunt & auertunt? *Nulla ætas immatura regno Dei,* inquit Ambrosius. 14

Præterea, is cui Dominus Matth. 19. & Luc. 10 ait: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni sequere me:* adolescens erat, Græcè νεανίσκος, id est adolescentulus: qualis est quatuordecim, quindecim, sedecim annorum. S. Ioannes Euangelista iuuenis, & à sæculi corruptione adhuc immunis, Dominum secutus est, & idcircò singulari amore à Domino dilectus, adeò vt passim vocetur in Scriptura *Discipulus dilectus, Discipulus quem diligebat Iesus*: vnde & maxima ei mysteria præ ceteris à Domino reuelata: vt refert Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum. Plurimi etiam in veteri Testamento ab ineunte ætate Domino consecrabantur: vt Sampson, Samuel, Nazaræi. 15

Secundò, Idem probatur ex sanctis Patribus, qui omnes docent, post vocationem diuinam non esse differendam executionem, sed primo quoque tempore parendum Deo vocanti. qua de re plura infrà q. 6. Idem patet innumeris Sanctorum exemplis. Nam S. Paulus primus Eremita, & S. Antonius, & S. Hilarion, anno decimoquinto ætatis, venditis omnibus & in pauperes distributis, se in desertum contulere, & totos Deo manciparunt: S. Simeon Stylita anno decimotertio. S. Benedictus valdè iuuenis erat quando omnia deseruit, nempe decem vel duodecim annorum. S. Maurus anno duodecimo, S. Placidus & multi alij tempore S. Benedicti à puero religioni traditi. S. Ioannes Calybita cùm esset annorum circiter quatuordecim, relictis ædibus & opibus paternis, neutri parenti re indicata, in longinquum monasterium se abdidit, orationi & ieiunio vacaturus. S. Romualdus anno vigesimo, S. Thomas decimoquarto, S. Franciscus à Paula decimotertio, S. Antoninus decimotertio appulit animum, decimoquarto receptus: S. Vincentius Ferrerius decimooctauo, S. Laurentius Iustinianus decimonono, S. Bonauentura vigesimosecundo, Venerabilis Beda ab anno septimo in religione educatus. Denique in multis Ordinibus etiam pueri recipiuntur: idque iam à mille & ampliùs annis seruatum. Et hoc tempore præstantissimi quique in Italia & Hispania religiosi & eruditione clarissimi, à primis adolescentiæ annis se ad religionem contulerunt. 16 *Ex Patribus.*

Idem probari potest multis rationibus. Cùm quis religionem ingreditur, seipsum Deo in sacrificium offert: atqui lex diuina Leuitici 1. Malachiæ 1. & alibi præcipit, vt 17 *Probatur ratione.*

id

id quod Deo in sacrificium offerendum est, sit sanum, integrum, purum, absque macula: ergo qui religionem ingredi cogitat, statim id exequi debet, vt Deo puram hostiam (hoc est corpus & animum nondum peccati labe inquinatum) exhibeat. Cur enim expectet donec peccatis inquinetur, & corpus libidine, animus impuris fœdetur affectibus?

18 Secundo, Eo tempore homo ad religionem est aptissimus, quo animus praua consuetudine nondum est corruptus, sed instar tabulæ rasæ, ad omnem formam suscipiendam facilis. Præcipua enim difficultas quæ in religione sentiri solet, prouenit ex praua consuetudine, & inclinatione vitæ præteritæ, & ex memoria eorum quæ quis in sæculo est expertus. Atqui tempus illud quo quis est aptus religioni, & nondum corruptus sæculi venenis, sunt primi pubertatis anni: tunc enim nondum vitiosi habitus cõtracti, nondum gulæ & veneris blandimenta mentem deprauarunt, nondum ambitio & auaritia regnum animæ possedit: itaque hoc tempus religioni capessendæ aptissimum. Confirmatur, Quia prauæ consuetudines quas adolescentia, dum diutiùs moratur in sæculo, contrahit, ægerrimè postea deponuntur, iuxta illud Prouerb. 22. *Adolescens iuxta viam suam etiam cùm senuerit, non recedet ab ea.* Et illud Poetæ:

Quo semel est imbuta recens seruabit odorem, Testa diu.

Omnes virtutes & omnia vitia ex frequentatione & consuetudine bonorum vel prauorum actuum generantur: vt docet Aristoteles lib. 2. Ethicorum, cap. 1. Vnde concludit: *Οὐ μικρὸν οὖν διαφέρει τὸ οὕτως ἢ οὕτως εὐθὺς ἐκ νέων ἐθίζεσθαι, ἀλλὰ πάμπολυ, μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν*: id est, *Non paruum igitur referi sed permultum, vtrum sic an sic à pueris assuescamus: imò verò totum in eo positum est.*

Ex quibus patet quanta vis sit consuetudinis, siue in bonum, siue in malum: adeo vt consuetudo dicatur esse *altera natura*: qui instar nouæ & accessoriæ naturæ inclinat, vrget, impellit. Si tanta est vis consuetudinis, omni ope conandum est, tum vt prauam consuetudinem anticipemus, & nos Deo consecremus priusquam illa nos comprehendat, suisque vinculis constringat, & captiuos teneat; tum vt quàm citissime bonæ & sanctæ consuetudini nos addicamus, quæ animos nostros possideat, & in bono confirmet.

19 Tertiò, idem probari potest ex omnibus alijs artibus & disciplinis, ad quas apud omnes gentes à tenera ætate applicantur illi, qui in eis vitam sunt acturi. Qui enim futuri sunt clerici, a pueritia in clericatu erudiuntur: qui milites, in exercitijs militaribus, simulatque per ætatem apti sunt, instrui debent; vt Vegetius præscribit: qui fabri, sartores, sutores, textores, ab ineunte ætate hæc discere incipiunt. Cur non etiam qui religiosi futuri, statim vt idonei fuerint, in disciplina religionis se exerceant, & religioni addicant, præsertim cùm ea sit difficilior, & maioris momenti; quàm omnes artes humanæ?

20 Quartò denique, flexus ille ætatis, qui est ab anno decimooctauo vsque ad vigesimumquintum, maximis periculis est expositus. Tunc enim viget iuuenilis feruor, iuuenilis audacia & temeritas. Tunc rationis lumen voluptatum illecebris, & sensuum lenocinijs præstinguitur: tunc castitatis infinita naufragia: tunc ebrietatis, crapulæ & ingluuiei dedecora: tunc lites, pugnæ, vulnera, cædes; tunc effusio animi in omnes voluptates, & Dei salutisque obliuio. Vnde innumeri in ea ætate corpore & animo pereunt; vel si superuiuant, pleni praua consuetudine, prauis iudicijs & moribus, & sæpè pleni tædio, cholera; morbis, reliquum vitæ misere transigunt. Quæ incommoda euitantur, cùm primis adolescentiæ annis ipsoque iuuentutis flore sæculo quis valedicit, & religioni se mancipat.

Ex quibus perspicuum est, non solùm esse expediens & salutare vt quis statim post pubertatem religionem capessat, & probationem inchoet; sed etiam vt ante pubertatem religioni à parentibus tradatur, sicque à puero religiosis exercitij assuescat, & omnia sæculi inquinamenta deuitet.

21 *Soluitur argumentum initio obiectum.* Quòd verò initio obiectum fuit, facilem habet solutionem. Absurdum enim est, & contra rectum ordinem quod assumitur, nempe hominem priùs in præceptis quàm in consilijs exercendum. Præcepta enim non ordinantur ad consilia, sed contra consilia ad præcepta. Vt enim perfectiùs seruentur præcepta, suscipiuntur consilia. perfectio enim consistit in dilectione Dei & proximi, quæ præceptis continetur; non in castitate, vel paupertate, vel obedientia Prælati, quæ ad consilia pertinent. Sed hæc adhibentur tamquam adminicula quibus disponimur & iuuamur ad dilectionem, & animi cum Deo coniunctionem. Paupertas enim voluntaria tollit infinitas mentis implicationes, & impedimenta charitatis, quæ diuitiarum amor & studium adferre consueuit. Castitas omnes matrimonij, vxoris liberorum, & rei domesticæ curas: Obedientia libertatem euagandi, & sectandi propriæ voluntatis adimit arbitrium; & simul ad omnem virtutem dirigit, omniaque errata corrigit. *Quidquid est in mundo*, ait B. Ioannes epist. 1. c. 2. *concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* Concupiscentia carnis tollitur per castitatem: concupiscentia oculorum per paupertatem: superbia vitæ per subiectionem & obedientiam.

Ex quibus perspicuum est, in consilijs non cõsistere perfectionem, sed amolitionem impedimentorum perfectionis, vt faciliùs, tutiùs, & cumulatiùs perfectionem assequamur. Vnde cùm sint media ad perfectiorem præceptorum obseruationem ordinata, consequens est, ea non esse differenda, sed primo quoque tempore, primisque adolescentiæ annis complectenda: quia præceptorum perfecta custodia, quæ finis est consiliorum, non est differenda, sed statim omni ope ad eam nobis conandum. Debemus enim *diligere Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, & ex tota fortitudine*, vt nobis præcipitur Deuter. 6. Matth. 22. Marci 12. Lucæ 10. Quo modo loquendi ostenditur, quò tendere & conari debeamus; vt docet sanctus Augustinus lib. de perfect. iustitiæ ratiocinat. 16. Itaque cùm media debeant adhiberi ante finem; perspicuum est, consilia quæ sunt media perfectionis, primo quoque tempore amplectenda. 22 *Perfectio nõ consistit in consilijs, sed in dilectione.*

Denique, quis non videat saluberrimum esse consilium, 23
vt quis se quàm citissimè omnibus huius sæculi vinculis, omnibus salutis impedimentis, animorum corruptelis, peccatorum illecebris, damnationis æternæ periculis eximat, & obsequio diuino, salutique curandæ se totum mancipet? Cur enim differat, & in illis periculis ac impedimentis moram trahat? Quid lucri inde expectet? nimirum vt capiat experimentum huius mundi & vanitatum sæculi. Sed noxium plerumque hoc experimentum, & omnibus securam viam amantibus fugiendum. Primò, quia sæpissimè per hoc experimentum spiritus extinguitur. Secundò, quia interea plurimi in omne genus vitiorum præcipitantur; raro enim experientia mundi absque multis peccatis transigitur. Tertiò, quia multi in ea præmaturè abripiuntur & pereunt. Quartò denique, etsi contingat postea vt talis religionem intret, multa secum defert impedimenta, & fomenta tentationum: nimirum prauos habitus, phantasiam in multis rebus corruptam, passiones indomitas, memoriam eorum quæ expertus, corpus contaminatum. Quæ omnia sæpè illi multas difficultates & certamina exhibent. Horum omnium exempla plurima suppetunt. *Noxiũ sæculi experimentum.*

QVAESTIO III.

Vtrùm votum de ingredienda religione à puero emissum sit validum?

Respondeo & dico Primò; Si puer habeat tantum iudicij, vt possit discernere inter ea quæ saluti congruũt 24
vel repugnant, & intelligere religionem esse rem salutarem Deoque gratissimam; votum eius de religione capessenda est validum, & ipsum ex parte sua obstringit: si tamen nondum annos pubertatis impleuit, à parentibus vel tutoribus in irritum reuocari potest. Est communis & certa DD. sententia. Colligunt eam DD. ex can. Mulier. 32. quæst. 2. Et ex cap. 1. de Regular. in 6. & ex cap. Ad nostram. extra. eodem titulo. Iura enim vsque ad annos pubertatis voluerunt pueros in omnibus, etiam ijs quæ ad propriam personam pertinent, esse sub potestate parentum & tutorum, propter imperfectionem iudicij, quæ in illa ætate præsumitur. *Valet votũ impuberis, sed potest irritari.*

Vtrum verò, postquam ad annos pubertatis peruenerint, possit eorum votum antea nũcupatum, irritum reddi, 25

quæstio

quæstio est inter DD. Valdè probabile est posse; si tamen adolescens, vbi ad pubertatis limitem peruenerit, illud non ratificauit. Ita sentit Caiet. 1.2.q.189.ar.5. Nauar.c. 12. Enchir.num.71. Lopez.p.1.cap.48. & alij. Ratio est, quia illud votum ex interpretatione Iuris habet tacitam conditionem, nempe hanc, *Si parens vel tutor non contradixerit*: quam conditionem per tractum temporis non amittit, cum nulla circa ipsum votum facta sit mutatio, vt supponimus. Vnde ratione illius manet subiectum potestati parentum, & ab illis irritari potest, sicut anteà poterat.

Puberis nõ potest.

26 Dico Secundò: Si puer limitem pubertatis (qui est initium anni decimiquinti in adolescente; decimitertij in puella) attigerit, votum tunc emissum de religione ingredienda, à parentibus nullo modo in irritum reuocari potest, sed manet firmum, & immobilem obligationem inducit. Est certa & communis sententia DD. multorum sæculorum vsu comprobata: & expressè colligitur ex Iuribus citatis, & ex alijs quæ q.1. attulimus. Ratio est, quia Ecclesia statuit, vt in ea ætate quisque sui sit iuris in ijs quæ ad statum vitæ pertinent, nec ab vllius alterius quam à suo arbitrio in hoc negotio pendeat. Omnes enim stabimus ante tribunal Christi: ibi quisque rationem pro se redditurus est, non filij pro parentibus, nec parentes pro filijs. Agitur de re non exigua, sed omnium maxima, nempe de æterna vita, de æterna morte. Quisque ex sua vita, suisque factis iudicabitur, non ex alienis. Iniquissimum ergo esset si filij ex parentum arbitrio viuere cogerentur, nec saluti suæ securissimo modo possent consulere, nisi ex parentum consensu: sicut iniquissimum est, vt subditus cogatur fidem, quã Principi sæculari iubere placuerit, amplecti.

Cur quisq; puber sui iuris.

QVÆSTIO IV.

An opus sit longa deliberatione, & cum quibus ea deliberato instituenda.

HVnc locum copiosè & eleganter tractat noster Platus. Nos breuiter, & Theologico more.

27 Tria hic occurrunt de quibus potest fieri deliberatio. Primum, An sit expediens religionem intrare. Secundum, An mihi sit expediens. Tertium, Quænam religio ex omnibus mihi maximè conducat.

Quod ad primum attinet, res non eget deliberatione. Certum enim est in genere id esse valdè expediens ad salutem; cum sit consilium Christi. Vnde id nullo modo apud Catholicos in dubium vocari potest. Iniuriam Christo facit, qui de consilijs eius, an salutaria sint, ambigit.

De secundo potest subinde esse aliqua dubitatio: quia non omnes apti sunt ad religionis onera sustinenda, propter morbos vel naturæ debilitatem. Alij etsi idonei sint, alijs tamen impedimentis tenentur; vt qui rationibus reddendis obnoxij, vel parentibus extrema vel graui penuria pressis succurrere debent: vel si ex ingressu grauissima incommoda sequerentur, v. g. translatio ditionis ad hæreticos; vt interdum in filijs principum accidit. Quòd si nihil horum impedimentorum subsit, non est opus magna deliberatione. quia sicut in genere saluberrima res est renuntiatio sæculi, & religionis ingressus: ita & cuilibet in particulari (nisi aliquid ex dictis impedimentis interueniat) maximè expediens. Consilium Christi ad omnes & singulos pertinet, quibus integrum illud amplecti. Nul-

Matth. 19. lus horum excipitur. Omnibus dictum est; *Qui potest capere capiat.* hoc est, Neminem cogo, omnes inuito: cui tantum est animi vt rem tantam ausit suscipere, ne omittat.

Matth. 19. Omnibus conuenit: *Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me.* Vnde patet non opus esse hic magna deliberatione. qua de re videndus S. Thom. 2.2.q.vlt.art.vlt.

29 De tertio, quænam ex multis religionibus cuilibet congruentissima sit, & maximè salutaris, opus est aliqua consultatione. Quomodo autem illa institui debeat, nunc aperiemus.

Nõ esse ineundam cũ sæcularib.

Dico igitur Primò, Consultationem de negotio religionis, & sæculi deserendi, non esse instituenda cum hominibus sæcularibus nihil nisi mundana sapientibus: neque in ea causa consilium ab ipsis exquirendum, etiamsi sanguine essent coniunctissimi. Ita passim monent sancti Patres, spiritus & perfectionis magistri. *Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei*, teste Apostolo: nec sæculo addictus ea quæ sunt religionis: neque diuitiarum & honorum sectator, paupertatis & humilitatis bona intelligit. Quomodo enim fieri potest vt qui temporalia ista tantopere diligit & captat, abdicationem temporalium, & sæculi desertionem probet? Monet id optime ironica locutione Scriptura Ecclesiastici 37. *Cum viro irreligioso tracta de sanctitate, cum iniusto de iustitia*, &c. q.d. Stultè facies si ab his consilium petas. vnde subdit: *Non attendas his in omni consilio: sed cum viro sancto assiduus esto*, &c. *1.Cor.2.*

30 Idem in specie de propinquis docet præclarè S. Thomas opusculo 17. quod scripsit contra Retrahentes à religione cap.10. *Ab hoc*, inquit, *consilio* (de ingredienda religione) *primò quidem amouendi sunt carnis propinqui. Dicitur enim Prouerb.25. Causam tuam tracta cum amico tuo, & secretum extraneo ne reueles. Propinqui autem carnis, in hoc negotio amici non sunt, sed inimici; iuxta sententiam Domini Matth.10. Inimici hominis domestici eius.* Itaque in hoc negotio propinqui, iuxta S. Thomæ, imo ipsius Christi sententiam, inimicorum loco censendi. Nemo autem ab inimico consilium petit: nemo inimici sententiæ acquiescit. Neque mirum videri debet si Dominus domesticos *inimicos* vocet (quando ab obsequio diuino auocant) quia instar capitalium inimicorum grauissima damna inferunt: sæpe enim animam occidunt, bonis æternis spoliant, & in æternam mortem præcipitant. Quid amplius inimicus infestissimus, imnn ipse diabolus, facere potest. Simili modo Spiritus sanctus alibi dicit: *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam*, sibique nocentissimus est inimicus. Amor itaque carnis est inimicitia spiritus: & blandimenta sæculi, venena animarum. *Michea 7.* *Psal.10.*

31 S. Bernardus, electum Dei organum, & summus spiritalis doctrinæ magister, sermone, *Ecce nos reliquimus omnia*, paulò ante medium, ita scribit: *Quantos mundi sapientia maledicta supplantat, & conceptum in eis extinguit spiritum, quem voluerat Dominus vehementer accendi? Noli, inquit, præcipitanter agere, diu considera, diligentius intuere, magnum est quod proponis, & opus habens multa deliberatione. Experire quid possis, amicos consule, ne post factum pœnitere contingat.* En consilia sæcularium & propinquorum, vt quotidiana experientia constat. Videamus nunc quid tantus vir de tali consilio sentiat. *Hæc sapientia mundi terrena, animalis, diabolica, inimica salutis, suffocatrix vitæ, mater tepiditatis, quæ solet Domino vomitum prouocare.* En iudicium S. Bernardi de hoc consilio. Deinde probat multis argumentis, non esse opus longa deliberatione. *Caue tibi*, ait sæcularis homo. respondet Bernardus: *Vt quid enim? cum à Deo verbum non esse dubites, quid opus est deliberatione? Vocat magni consilij angelus: quid aliena consilia præstolaris? Quis enim fidelior, quis sapientior illo? Deduc me Domine, & deducar: fortior esto & inualesce. Noui ego quænam sint quæ oportet fieri cito. Ab ore putei gehenna eripior, & inducias petam, & retardabor, & cunctabor exire? Abscondi ignem in sinu meo: & exustio iam latere, iam nudatis visceribus, iam sanie defluente, diu mihi deliberandum est an expergiscar, an excutiam, an abijciam illum? Magnum omnino est quod offertur, sed eo vtique libentius & festinantius suscipiendum, & obuijs arripiendum manibus cum feruore & hilaritate.* Denique refutat rationes sæcularium: *Probet seipsum qui de propria virtute præsumit: nam diuina quidem omnino probata est. Amicos consulat, qui non legit, Inimici hominis domestici eius. Quid frequentat Euangelium qui Euangelio non obedit? At in eo sanè legimus, promittentem cuidam sequi Dominum, sed defunctum prius patrem sepelire volenti, responsum ab eo, vt sineret mortuos sepelire mortuos suos. Alteri quoque tantum suis qui domi erant valedicere cupienti: Nemo, inquit, mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.* ita Bernardus. Cuius sententia pluris in hoc negotio æstimanda, quo ille sanctitate, doctrina, miraculis fuit illustrior, & in magisterio spiritus exercitatior. *Sententia S. Bernardi. Cõsilia mũdo.*

32 Dico Secundò: Non solum monent sancti Doctores, consilium à propinquis & sæcularibus in hac causa non esse petendum; sed etiam ob eorum blanditias, querimonias, aut minas non esse quidquam in sancto proposito mutandum aut differendum, quæ doctrina probatur tum ex sanctis Patribus, tum ex Scripturis, tum Sanctorum exemplis.

1. Probatur ex Sanctis Patribus.

Ex Patribus. S. Hieronymus epist. ad Heliodorum ita scribit: *Quid facis in domo paterna delicate miles? vbi vallum? vbi fossa? vbi hiems acta sub pellibus? Audi edictum regis tui: Qui non est mecum, contra me est: & qui mecum non colligit, spargit. Recordare tyrocinij tui diem, quo Christo in Baptismate consepultus, in sacramenti verba iurasti: pro nomine eius non te patri parciturum esse, non matri. Ecce aduersarius in pectore tuo Christum conatur occidere. Ecce donatiuum quod militaturus acceperas, hostilia castra suspirant. Licet paruulus ex collo pendeat nepos: licet sparso crine & scissis vestibus, vbera quibus te nutrierat, mater ostendat: licet in limine pater iaceat: per calcatum perge patrem: siccis oculis ad vexillum crucis euola. Solum pietatis genus est, in hac re esse crudelem.* Acris & animosa exhortatio, nec mirum, quia agitur de obsequio diuino, de corona & ignominia æterna. Pergit Hieronymus: *Neque vero nescio quæ te dicas nunc compede præpediri. Non est nobis ferreum pectus, nec dura præcordia: non ex silice natos Hyrcanæ nutriêre tigres. Et nos per ista transiuimus. Nunc tibi blandis vidua soror hæret lacertis: nunc illi cum quibus adoleuisti vernulæ, aiunt: Cui nos seruituros relinquis?* &c. *facilè rumpit hæc vincula amor Dei, & gehennæ timor.* Et paulò post: *Si credunt in Christum, faueant mihi pro eius nomine pugnaturo: si non credunt, mortui sepeliant mortuos suos.*

33 Idem epist. 10. ad Furiam nobilissimam viduam: *Cui dimittes tantas diuitias? Christo qui mori non potest. Quem habebis heredem? Iesum quem & Dominum. Contristabitur pater: sed lætabitur Christus. Lugebit familia, sed Angeli gratulabuntur. Faciat pater quod vult de substantia sua; non es eius nata es, sed eius renata, qui te grandi pretio redemit, sanguine suo. Caue nutrices & gerulas, & istiusmodi venenata animalia, quæ de corio tuo saturare ventrem suum cupiunt. Non suadent quod tibi, sed quod sibi prosit,* &c. Vbi postremis verbis insinuat fontem, vnde omnis illa querimonia & conatus impediendi oritur, esse amorem proprium: nimirum, quia vel commodis temporalibus, vel aliquo solatio & voluptate, vel honore quem sibi imaginabantur, destituendos se putant, si filius aut filia sæculum deserat.

34 Ioannes Climacus gradu 3: *Melius est contristare parentes, quàm contristare Dominum Iesum. hic enim nos creauit & saluauit: illi sæpè suos amando perdiderunt. Amor Dei extinguit in animo carnalem parentum amorem. Qui autem vtrosque amores in vno corde claudi posse putat, is seipsum decipit. Ne te moueant eorum lacrymæ, ne tu tibi ipsi æternas lacrymas parias. Cùm te parentes & propinqui circumdant sicut apis, imò sicut vespæ, plangentes & lamentantes; tu tibi propone peccata tua, vt dolorem dolore vincas.* Hæc ille.

35 S. Augustinus epist. 38. (quam aliqui S. Paulino Augustini coætaneo tribuunt) hortatur Lætum, adolescentem nobilem & opulentum, ne parentum amore & querimonijs propositum perfectionis deserat, sed hunc prauum affectum in se & illis perimat, & Christum illis anteponat. *Ecce capis te studium veritatis agnoscendæ, atque percipiendæ voluntatis Dei in Scripturis sanctis: capit Euangelicæ prædicationis officium: dat signum Dominus vt vigilemus in castris, vt ædificemus turrim de qua hostem sempiternum videre & prospicere & propellere valeamus: capit militem Christi tuba cælestis ad prælium; & retinet mater?* Et infrà: *Sed quid dicis, aut quid allegas? forte decem illos menses, quibus viscera eius onerasti, & dolores parturitionis, & labores educationis. Hoc hoc interfice verbo salutari: hoc perde matris, vt in vitam æternam illam inuenias: hoc memento vt oderis in ea, si diligis eam. Si tyro Christi es, si turris fundamenta posuisti, ne dicant transeuntes: Hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare. Carnalis affectus est iste, & adhuc veterem hominem sonat. Hunc carnalem affectum & in nobis & in nostris militia Christiana vt perimamus, hortatur.* Et infrà ostendit nos multò ampliùs debere patri & matri nostræ spiritali (Christo & Ecclesiæ) quàm parentibus carnalibus: ac proinde in hoc negotio deferendi sæculi, illis, non his parendum.

S. Gregorius lib. 7. Moralium cap. 14. docet multa incommoda ex affectu carnali erga propinquos prouenire, & hominem penitus à perfectione impediri, etiamsi iam in religione sit positus: vnde vult hunc affectum exui, & in spiritalem dilectionem côuerti, qua non illorum carnem & commoda temporalia, sed eorum animas & salutē procuremus. Denique ita concludit: *Extra cognatos ergo quisque & proximos debet fieri, si vult parenti omnium veriùs iungi: quatenus eosdem, quos propter Deum vtiliter negligit, tantò solidiùs diligat, quantò in eis affectum solubilem cuenis ignorat.*

S. Bernardus epist. 104. cùm multis rationibus efficacissimè hortatus fuisset nobilem & eruditum adolescentem Galterum ad deserendum sæculum, tandem agit de affectu materno quo ille deuinctus tenebatur, & ostendit hunc necessariò esse vincendum. *Quid,* inquit, *ad hoc respondebo tibi; vt matrem deseras? sed inhumanum videtur. Vt cum ipsa maneas? sed neque ipsi expedit vt filio sit causa perditionis. Fortè vt & mundo simul milites & Christo? sed nemo potest duobus dominis seruire. Mater tua vult contraria tuæ, & per hoc sua ipsius saluti. Elige ergo tu ex duobus quod vis, aut vnius videlicet satisfacere voluntati, aut vtriusque saluti. Verùm si multùm eam diligis, deseré potiùs ipsam, ne si Christum deserat vt cum ipsa maneas, propter te pereat & ipsa. alioquin malè de te meruit, quæ te peperit, si propter te perit. An non propter te perit, quæ ipsum quem peperit, perimit. Ceterùm fidelis sermo & omni acceptione dignus, vt etsi impium est contemnere matrem; contemnere tamen propter Christum, piissimum est. Nam qui dixit, Honora patrem & matrem, ipse etiam dixit: Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus.* 36 Matth. 15. Matth. 10.

Idem vir sanctus epist. 111. quam nomine Eliæ Nouitij sui ad eius parentes scripsit, ita loquitur: *Sola causa quæ non liceat obedire parentibus, Deus est. Ipse enim dicit: Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus. Si me verè vt boni & pij parentes diligitis: si veram, si fidelem ergo filium pietatem habetis, quid me, patri omnium Deo placere satagentem, inquietatis, & ab eius seruitio (cui seruire, regnare est) retrahere attentatis? Verè nunc cognosco quia inimici hominis domestici eius. In hoc vobis obedire non debeo: in hoc vos non agnosco parentes, sed hostes. Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad meum atque vestrum, imò vniuersorum Patrem.* Deinde vt ostendat nihil in hoc negotio parentibus deberi, ita pergit: *Quid à vobis habeo nisi peccatum & miseriam? hoc solum quod gesto corruptibile corpus, de vestro me habere fateor & agnosco. Non sufficit vobis, quòd me in hanc sæculi miseriam miseri miserum induxistis? quòd in peccato vestro & peccatores peccatorem genuistis: quòd in peccato natum de peccato nutristis: nisi etiam inuideatis mihi misericordiam, quam consecutus sum ab eo qui non vult mortem peccatoris, filium insuper gehennæ faciatis? O durum patrem! ò sæuam matrem! ò parentes crudeles & impios! imò non parentes sed peremptores: quorum dolor salus pignoris; quorum consolatio mors filij est: qui me malunt perire cum eis, quàm regnare sine eis. qui me rursum ad naufragium, vnde tandem nudus euasi, rursus ad ignem, vnde vix semiustus exiui, rursus ad latrones, à quibus semi-nimis relictus sum, sed miserante Samaritano iam conualescere cœpi, reuocare conantur,* &c. Vide sequentia; vbi ostendit quanta sit illa & quàm detestanda dementia. Acriora quidem ista videri possent, nisi à tanta sapientia & sanctitate essent profecta quis enim electū illud Spiritus sancti organum audeat reprehendere? nouerat ille quanti hæc res sit momenti. neque tamen mens ipsius est vt passim tam acriter illis scribatur, nisi quis videat se in grauia salutis pericula illorum importunitate conijciendum, aut illi finem sollicitandi non faciant. Matth. 10. Michea 7. Matth. 10.

Alia plurima adferri possent: sed ex his abundè perspicitur, quis sanctorum Patrum semper fuerit sensus: nimirum nulla ratione hac in re hominum sæcularium (etiamsi parētes sint carnis nostræ) cōsilia exequenda aut sequēda, neque eorum querimonijs aut blanditijs cedendum: idque ob duas causas.

Primò, quia homines sæculo dediti, negotium spiritale perfectionis non intelligunt, neque bona inuisibilia animorum æstimare norunt, splendore fucato rerum sæcularium præstincti. Paupertas voluntaria illis videtur miseria; castitas, melancholia; obedientia, seruitus; sobrietas, afflictio; habitus vilis aut simplicior, dedecus; monasterium, carcer; denique omnia religionis exercitia contēptibilia, & hominibus generosis parum digna. Contrà, maximi æstimant diuitias, honores, opulenta matrimonia, pulchrā sobolem, vestium splendorem, lauta & magnifica conuiuia, 38 *Duplex causa cur inepti ad dandum consilium. Ignorantia.*

amplum famulatum, viuere ſuo arbitrio. Fieri non poteſt, vt ex huiuſmodi corde ſana conſilia in hac deliberatione procedant. Quiſque iudicat & alteri conſulit, prout ipſe eſt affectus. Nemo alteri ſtatum perfectionis ex animo ſuadere poteſt, niſi qui animo ſic eſt comparatus, vt ipſemet eumdem ſtatum vellet capeſſere, ſi id ei integrum foret, & quæ in altero circumſtantiæ eædem in ipſo concurrerent. Idem cernitur in omnibus alijs negotijs, in quibus conſilium exquiritur. Nemo enim alteri conſilium ſeriò dare poteſt, niſi quod ipſe iudicat ſibi amplectendum, ſi eodem res ipſius loco eſſent. Itaque cùm ſæculares ita ſint affecti, vt ipſi nullo modo religionem, in illo iuuentutis flore & rerum ſæcularium copia, vellent amplecti; fieri non poteſt, vt alijs hac de re ſanum conſilium impertiant.

Amor proprius.

39 Secundò, quia conſilia eorum ferè ſemper procedunt ex philautia ſeu amore proprio. Etſi enim videantur quærere bonum liberorum: tamen occultè quærũt proprium, vt ſancti Patres, Hieronymus, Bernardus, & alij notarunt: nimirum vt ſolatium a ſuis prolibus & oblectationem accipiant; vt ipſorum aſpectu & colloquio recreentur; vt ipſi curam rei familiaris agant, & negotia conficiant; vt lites & iura debitorum proſequãtur; vt liberos procreent, quorum præſentia & ſuauitate ſenilis ætas delectetur; vt eorum cauſa apud ſuos ciues ſint in honore; denique vt in illis, eorumque opibus & honoribus ipſi viuere, opibus & honoribus circumfluere videantur. Ita enim natura comparatum eſt, vt parentes videantur manere ſuperſtites, & quodammodò immortales in poſteris. Hæ ſunt ſæcularium imaginationes; hæc eorum vota & curæ; hæc præcipua bona, quibus eorum affectus detinentur. In quibus perſpicuum eſt non veram in liberos pietatem, non ſinceram amicitiam, (quæ non ſuum ſed amici bonum quærit) ſed amorem proprium, dominari: qui bonus conſultor eſſe non poteſt, quia non alteri ſed ſibi conſulit. Et quamuis alteri in ſpeciem videatur bene velle, tamen id totum in ſuum commodum refert. Simili modo etiam mancipia amantur. Itaque ignorantia rerum ſpiritualium, ſeu iniqua rerum æſtimatio, & amor proprius, faciunt vt tales in hac cauſa non ſint idonei conſultores.

2. Probatur ex Scripturis.

Habemus ſenſum ſanctorum Patrum: habemus mani-
40 feſtam rationem, & iudicij naturalis ſententiam. Probemus idipſum nunc ex diuinis Scripturis. Luc. 14. *Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Et qui non baiulat crucem ſuã & venit poſt me, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Venire ad Chriſtum*, eſt credere in Chriſtum, eiuſque fidem amplecti: vt conſtat ex cap. 6. Ioan. & docet in illum locum S. Auguſtinus. *Odiſſe patrem & matrem*, &c. eſt odiſſe carnales & humanos affectus & conatus eorum quibus nos a via ſalutis & perfectionis auocant; illis non cedere, non ſinere ſe ab illis vinci, ſed eos in ſe & in illis extinguere. *Odiſſe animam ſuam*, eſt affectus animæ propriæ erga ſua commoda, erga voluptates, diuitias, honores, erga vitam propriam, quatenus illa ſaluti vel perfectioni Chriſtianæ ſunt impedimento, odiſſe, deteſtari, & conari in ſe perimere, tamquam venena mortifera.

Diſcipulus Chriſti duplici modò quis vocari poteſt: ge-
41 nerali, & ſpeciali. Generali, omnes Chriſtiani vocari poſſunt *diſcipuli*: vt patet Act. cap. 6. v. 7. & c. 9. v. 1. Speciali, ſoli illi dicuntur *diſcipuli*, qui Chriſto toti addicti, ſpeciali modo ei adhærent, & eum imitari ſtudent, ſicut Apoſtoli, & 72. diſcipuli faciebant. Dominus autem hoc loco potiſſimùm agit de *diſcipulis* peculiari modo ſic nuncupatis: vt patet ex illa concluſione quam ſubiungit: *Sic ergo omnes ex vobis, qui non renunciat omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Conſtat enim non omnes bonos Chriſtianos renuntiare omnibus quæ poſſident: ſed eos ſolùm qui perfectè Chriſtum imitari volunt, iuxta illud conſilium Domini Matth. 19. *Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus.* Eodem modo hunc locum intelligunt ſancti Patres, Hieronymus epiſt. ad Heliodorũ, Auguſtinus epiſt. 38. ad Lætum, Gregorius lib. 7.

Senſus verborum Domini.

42 Moralium cap. 14. Bernardus epiſt. 111. Senſus itaque verborum Domini eſt: Etſi quis in me credat, non tamen hoc ſatis eſt, vt ſit meus diſcipulus; vel vt ſit perfectus: ſed vlteriùs requiritur vt mundo renuntiet, & meam vitam imitetur; & idcircò odio habeat omnes affectus carnales parentum ac propinquorum, omneſque eorum conatus quibus eum ab hoc propoſito abducere conantur: nec vllo modo patiatur ſe ab illis vinci: imò & propriam animam hoc modo odiſſe debet, & eius affectibus, qui perfectioni obſiſtunt, minimè obſequi; ſed eos in ſe perimere. Hoc odium vera dilectio eſt; ſicut dilectio iniquitatis & vitæ carnalis, verum odium; iuxta illud Pſalmi 10. *Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam.* Qui hoc modo parentes ſuos odit, veriſſimè amat: quia eorum ſaluti conſulit, & malum quod animos eorum obſidet, extinguere ſatagit. Qui verò carnaliter eos amat, affectibus eorum inordinatis cedens ne contriſtet, odio potiùs quàm amore proſequitur: quia malum fouet, & animas eorum obſtrictas æterno Iudici relinquit. Vtrùque pulchre oſtendit S. Bernardus epiſt. 104. & 111. & S. Gregorius hom. 37. in Euãg. vbi ſic ait: *Quaſi per odium diligitur, qui carnaliter ſapiens, dum praua nobis ingerit, non auditur.* &c. Itaque in tali odio eſt verus amor: & in amore carnali eſt verum odium.

Addit Dominus: *Et qui non baiulat crucem ſuam*, &c. 43
Ex his Domini verbis colligimus, quinque requiri vt quis Chriſti diſcipulus fiat, & perfectionis viam teneat. Primò, *vt credat in Chriſtum*, vera nimirum & Catholica fide: hoc enim fundamentum eſt omnis Chriſtianæ perfectionis. Secundò, *Vt renunciet omnibus quæ poſſidet.* quod de renuntiatione bonorum intelligendum eſt, vt ex Græco colligitur: *Ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς αὐτοῦ ὑπάρχουσι.* Tertiò, *Vt baiulet crucem ſuam*: hoc eſt ad mortem pro Chriſto ſubeundam ſit paratus, quantumuis ea ignominioſa ſit. Baiulare crucem ſolent, qui ad locum ſupplicij in crucem agendi ducebantur. Item vt paratus ſit æquo animo ferre omnes cruciatus, dolores, moleſtias, ignominiam, quę in hac vita diſcipulis Chriſti offerri ſolent. Quartò, *Vt Chriſtum ſequatur*: hoc eſt vt eius veſtigijs inſiſtat, & eius vitam imitari ſtudeat; vt illum velut præeuntem ad vitam ſemper in oculis habeat, & tamquam ducem ſectetur. In hac ſequela continetur caſtitatis & obedientiæ ſtudium, nec non humilitatis & patientiæ, charitatis ac ſobrietatis, & reliquarum virtutum aſſiduum exercitium. Quintò, Vt omnem affectum nos ab hoc propoſito auocantem in nobis & alijs omnibus oderimus, & extinguere conemur. Quod ſi hoc debemus facere, dum nos a via perfectionis & conſiliorum Chriſti auocant: quanto magis cùm à Chriſti fide, a Chriſti Eccleſia, à mandatis diuinis ad hæreſes, ad peccata mortifera pertrahere conantur? Sicut enim vt ſimus diſcipuli Chriſti particulari ratione, debemus odiſſe patrem, matrem, & alios propinquos, quatenus nos conantur abducere à propoſito perfectionis, & illius peculiaris diſcipulatus: ita vt ſimus diſcipuli Chriſti generali ratione (id eſt vt ſimus boni Chriſtiani) tenemur eoſdem odiſſe, quatenus conantur abducere a recta fide, vel pertrahere ad aliquid quod ſit peccatum.

Quinque requiſita vt quis ſit Chriſti diſcipulus.

Alius locus Matth. 10. *Qui amat patrem aut matrem* 44
plus quàm me, non eſt me dignus, & qui amat filium aut filiam ſuper me, non eſt me dignus: & qui non accipit crucem ſuam & ſequitur me, non eſt me dignus. Qui locus etſi rectè intelligi poſſit de ijs, qui parentum, liberorum aut aliarum huius ſæculi rerum amore relinquunt Chriſti fidem, aut aliàs peccant mortiferè: rectè tamen etiam extenditur ad eos, qui ex ſimili affectu relinquunt Chriſti conſilia, & propoſitum religionis. Sic enim hunc locum intelligit S. Bernardus epiſt. 104. & 111. S. Ambroſius lib 6. in Lucam, S. Hieronymus epiſt. ad Heliodorum, & S. Baſilius in moralibus regula 2. cap. 3. & alij. Chriſtus te vocat, vt ipſum ſequaris, vt ipſius obſequio totum te mancipes, immenſa bona promittens; parentes ſuadent ne id facias, ſed vt ſeruias ſæculo, vt cum ipſis maneas: tu ne parentes contriſtes, neglecto Chriſti conſilio ſequeris conſilium parentũ, & cum eis potiùs manere, quàm diuinæ inſpirationi morem gerere ſtatuis. Quis non dicat hic te patrem & matrem quodam modo magis amare quam Chriſtum? eorũ gratiam & fauorem pluris facere quam gratiam & fauorẽ Chriſti? Rex aliquis potentiſſimus te tuamque familiam ab immani ſeruitute, maximis impenſis & laboribus liberauit, ac inſuper opibus & honoribus cumulauit, & in futurum multò maiora promiſit: hic te ad illuſtrem aulæ dignitatem euehere ſtatuit; ſed cupit vt te totum ipſius obſequio ad aliquot annos impendas: reluctãtur parẽtes, &

nulla

nulla Regis ac beneficiorum eius habita ratione te apud se retinere volunt: tu neglecta regia vocatione & munificentia, immemor beneficiorum olim acceptorum, parentum affectui obsequeris: an nō meritò Rex ille diceret, quòd parentes pluris quam se facias; ac proinde illo honore quem tibi decreuerat, sis indignus? Pari modo ille indignus Christi discipulatu, & honore discipulis præparato.

45 Tertius sit, Matth. 10. *Nolite arbitrari quia pacem veni mittere in terram: non veni pacem mittere, sed gladium. Veni enim separare hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam: & inimici hominis domestici eius.* Quibus verbis significatur, Christi doctrinam fore causam, cur multi, repugnantibus parentibus & amicis, viam salutis & perfectionis ingrediantur; nosque in hoc negotio domesticos potissimum aduersarios habituros; tacitè insinuans illis necesse credendum, nec cedendum. Quis enim credat consilijs inimici? Ita passim hunc locum exponunt Patres.

46 Quartus, Matth. 8. & Luc. 9. Cùm quidam ex discipulis peteret à Domino, vt sibi permitteret redire domum & *sepelire parentem*, hoc est curare & solari illum breui moriturum (vt Theophylactus, Lyranus, Caietanus, Titelmānus & alij multi exponunt) respondit illi Dominus: *Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos*, apertè indicans neque ob extremam parentū senectutem (nisi alioquin ratione inopiæ nostra præsentia indigeant) consilium perfectionis differendum. Vide Bernardum epistol. 111. & Hieron. epist. 1. vbi sic ait: *Si credunt in Christum, faueant mihi pro eius nomine pugnaturo: si non credunt, mortui sepeliant mortuos suos.* Clemens Alexandrinus in Protreptico ad Græcos: *Barbari dicuntur cadaueribus alligare captiuos, donec simul ipsi putrescant*, &c. *Caue ne idem tibi contingat; ne te barbarus dæmon mortuis alliget amicis vel consanguineis donec cum illis putrescas. Dimitte mortuos sepelire mortuos suos.* Multi Patres hunc locum intelligunt de simplici sepultura, & discipulum nihil aliud petijsse à Domino quàm vt permitteret ei redire domum, & parentis sui quem recenter obijsse acceperat, interesse funeri & exequijs: Dominum autem id noluisse permittere. Rationem adfert Chrysostomus homil. 28. in Matthæum; ne cum amicis implicaretur in exequendo testamento, in diuidenda hereditate, in soluendis debitis, alijsque multis negotijs quæ in domo mortuaria esse solent. ob hanc causam Dominum recusasse concedere, vt omnes qui sæculo renuntiarunt hinc discāt tales tricas declinare. Vtraq; expositio est valdè probabilis, & seruit nostro instituto.

47 Quintus sit Matth. 12. Luc. 8. Cùm quidam Domino populum instruenti dixisset: *Ecce mater tua & fratres tui foris stant quærentes te.* respondit: *Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? & extendens manum in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea & fratres mei. Quicunque enim fecerit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse meus frater & soror & mater est.* Qua sententia significare nobis voluit, in negotijs ad salutem Deiq. honorem spectantibus non esse agnoscendam propinquitatem carnis, nec curandam vllam parentelam ab obsequio diuino nos auocantem: sed eos solos loco parentum & propinquorum habendos, qui spiritu Dei sunt præditi, & in omnibus voluntati diuinæ satisfacere student. Ita sancti Patres hunc locum exponunt. S. Ambros. lib. 6. in Lucam: *Præscripturus ceteris quòd qui non reliquerit patrem suum matrem suam, non est filio Dei dignus; sententiæ huic primus se subijcit. Non quò materna refutet pietatis obsequia; sed quo paternis se ministerijs amplius quàm maternis affectibus debere cognoscat: religiosiores copula mentium esse docentur quàm corporum.* S. Augustinus epist. 38. *Maternum nomen, quia terrenum erat, in comparatione cælestis propinquitatis abiecit.* Et infra: *Cuius tamen (matris) terrena cognatione contempta, contemnendarum talium consuetudinum discipulis præbet exemplum.* Hieron. in cap. 12. Matth. *Non matrem negauit, sed Apostolos cognationi prætulit; vt & nos in comparatione dilectionis, carni spiritum præferamus.* Et epist. ad Heliodorum: *Aries iste pietatis, quo fides quatitur* (nempe lacrymæ parentum) *Euangelij retundendus est muro: Mater & fratres mei sunt hi quicunque faciunt voluntatem Patris mei qui in cælis est.* Bernardus serm. 2. de nuptijs, Guaricus Abbas serm. 4. de assumptione, & alij.

Sextus sit Lucæ 9. Cùm quidam vocatus à Domino dixisset; *Sequar te, sed permitte mihi primùm renuntiare his quæ domi sunt* (hoc est disponere de rebus meis, & vale dicere amicis) respondet illi Dominus; *Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est regno Dei.* 48
significans, omnes moras, omniaque negotia quæ impetum & feruorem deserentis mundum retardare possunt, esse abrumpenda: & totam mentem, relicta temporalium cura, ad exequendum perfectionis propositum conuertendam. S. Augustinus serm. 7. de verbis Domini: *Quando pascat Deus homines Euangelio, nullam excusationem vult interponi carnalis huius temporalisq́; pietatis.* S. Gregorius homil. 3. in Ezechielem: *Ante nos æterna sunt, post nos temporalia: quia & illa, pergentes, inuenimus; & ista recedentes, quasi post tergum relinquimus*, &c. *Nunc iter facimus & ad æterna properamus: post mortem, vel æternam beatitudinem, vel æternos cruciatus reperiemus. Æterna nos expectant, temporalia nos deserunt. Illa sunt ante nos, quia ad illa tendimus; hæc post nos, quia ea relinquimus. Qui retrò igitur respicit, ad temporalia oculos flectit: qui ea quæ à fronte sunt intuetur, is æterna contemplatur.* Simon Cassianus lib. 9. cap. 16. *Vox diuina tum clamat, ab omnibus humanis atque mundanis rebus absoluit. Verba illa tibi dicta puta, quæ ab angelo Loth accepit: Salua animam tuam, noli respicere post tergum*, &c. *Memento vxoris Loth* (inquit Dominus) *quæ in statuam versa est, non marmoris sed salis, vt exemplum fieret, & condimentum vnde alij salirentur. Respexit illa retrò, versaq́; est in statuam. Caue ne retrò respicias.*

Denique ipse Dominus non solùm verbis & doctrina, 49 *Exemplum Christi Domini. Lucæ 2.*
sed etiam suo exemplo nos instruere voluit, quo modo hac in re nos gerere debeamus. Cùm enim factus esset annorum duodecim, clam parentibus se subduxit; & in templum, curaturus negotia cælestis Patris, se contulit. Parentes suos per hoc in magnum mœrorem, sollicitudinem & laborem coniecit. Post triduum inuentus in templo inter Doctores, cùm mater sanctissima hac de re benigne conqueritur, quid ei respondit? Non blandè excusauit, sed virili grauitate & diuina auctoritate assumpta, in speciem reprehendit: *Quid est quod me quærebatis? nesciebatis quia in his quæ Patris mei sunt, oportet me esse?* Ostendere voluit, in ijs quæ ad salutem & Dei obsequium pertinent, nos à parentum consensu, postquam ad vsum rationis peruenerimus, minimè pendere: neque illa esse omittenda, etiamsi inde mœstitiam aliquam sint conceptum.

Idem plurimis Sanctorum exemplis probari potest, ex 50 *Exempla Sāctorum.*
quibus pauca dumtaxat indicabo.

S. Benedictus valdè iuuenis (nempe 13. vel 14. annorum) inconsultis parentibus sæculum deseruit, & totum Dei seruitio se tradidit.

S. Alexius prima nuptiarum nocte, relictis vxore & parentibus, consilio suo minimè cum illis communicato, ieiunio & orationi alijsque pietatis functionibus se penitus addixit.

S. Ioannes Calybita in primo adolescentiæ flore, occultè parentes, domumque paternam, & omnes opes deserens, in longinquum monasterium se abdidit.

S. Thomas Aquinas decimoquarto ætatis anno, contra voluntatem parentum, S. Dominici institutum complexus est. Cumque mater venisset Neapolim vt illi loqueretur; veritus sanctus adolescens ne lacrymis maternis moueretur, rogauit Priorem ne colloquium cum matre permitteret, sed se aliò repente amandaret. Itaque cùm mater properaret Neapolim, ille mittitur Romam. quo intellecto, mater Romam properat; sed monitus ea de re Thomas, fugit in Galliam. Verùm interceptus à suis fratribus in via, & ad matrem remissus, biennio in arce quadam, tamquam in carcere detinetur. Interea lacrymis, blanditijs, minis, iniurijs, & omni genere artificij à suis oppugnatus non solùm flecti non potuit ad propositum deserendum, sed etiam suis sororibus, quæ illum a pio proposito auertere conabantur, persuasit vt sæculum desererent.

S. Bernardus cùm religionem cogitaret, magnum certamen à suis sustinuit: sed ita feliciter id ei successit, vt ipse non solùm non sit euersus, sed triginta ex suis conuerterit, & secum ad religionem adduxerit.

Illustris adolescens Albertus, Comitis Falkenbergensis vnicus filius, cùm Lutetiæ inscijs parētibus ordinē Do- 51
mini-

minicanorum circa annum Domini 1230. esset ingressus; pater, eo intellecto, cum magno suorum comitatu mox Lutetiam aduolat, & omne machinarum genus admouet, vt filium ab eo consilio abducat. Sed frustrà fuit, quod iam amor Dei iuuenile pectus aduersus carnalem amorē, omnesque parentis blanditias; obfirmasset. Parente superato, illustrior eidem Alberto congressus fuit cum Theodorico consobrino. Hic dolore ardens omnia attulit, quæ ad illud consilium labefactandum apta videbantur, lacrymas, preces, argumenta, matris denique commemorationem, quam præ animi ægritudine vel iam mortuam esse, vel moribundam decumbere affirmabat. Consederant fortè è regione iconis cuiusdam, in qua Christus inter matrem & Ioannem Discipulum in cruce pendebat. Tum Albertus oculum ac digitos in eam tabulam intendens: En, inquit, Dei Filius, cùm matrem & consobrinum, vtrumque sibi tam charum, doloris gladio confossum videret; tamen è crucis patibulo descendere noluit, sed in ea cum suo & illorum cruciatu vsque ad mortem permansit. Quare nec ego hanc religiosæ vitæ crucem, quam semel conscendi, deseram vnquam, quamuis & matrem & te consobrinum ad pedes meos exanimes iacere viderem. Quin tu potiùs in eamdem hanc crucem mecum conscendis, teque huius mundi laqueis expedis, in quibus hæres cum tanto periculo? Quid plura? Tantum valuit hic adolescentis sermo, vt illum permouerit ad idem institutum relicto sæculo complectendum, obstupescente tota ciuitate; idque eò magis, quò ille mundanis nugis, omnique vanitate magis tenebatur obstrictus.

Omitto alia. Ex quibus perspicuum est, quo loco in hoc negotio propinqui sint habendi. Hæc tamen non ita accipienda, quasi non oporteat liberos, cùm hac de re agitur, humiliter se cum parentibus gerere, eorumq. minas, contumelias, iniurias, ac etiam verbera patienter & moderate perferre. Quo enim magis ad perfectionem aspirant, eò maiorem humilitatem & tolerantiam præstare debent, vt omnibus sint bono exemplo, & ostendant se spiritu Christi, non humanis affectibus duci. Optādum enim, vt cum bona parentum gratia & benedictione omnia fiāt. vnde si parentes non putentur refragaturi, honor illis debitus postulat, vt conceptum propositum illis aperiatur, eorumque benedictio obtineatur. Si tamen id sperari non potest, & turbæ ac pericula immineant, non expedit arcanum ante tempus patefacere.

52 Dico Tertiò: Consultatio de Religione & religionis specie, si animo fluctuas, optimè instituetur cum Deo, cum animo proprio, & cum viro religioso ac prudente. *Cum Deo:* effundendo in conspectu ipsius cor tuum, eiusque sanctissimam voluntatem per preces, ieiunia, sacrificia, & Sacramentorum frequentationem exquirendo, vt inspiret quid ipsi maximè placitum & tibi maximè salutare. Itaque dices cum Propheta: *Notam fac mihi viam in qua ambulem: quia ad te leuaui animam meam:* hanc tibi offerre,
Psal. 142.
tuoq; obsequio mancipare desiderans. *Eripe me de inimicis meis Domine* (de mundo: inquam, carne, dæmone) *doce me facere voluntatem tuam. quia Deus meus es tu:* cui vnicè placere & seruire desidero. *Spiritus tuus deducet me in terram rectam:* (in locum vbi iustitia & rectitudo floret) *propter nomen tuum Domine* (non propter mea merita) *viuificabis me in æquitate tua*, vitam gratiæ per tuam iustitiam largiendo mihi. *Emitte lucem tuam & veritatem*
Psal. 42.
tuam: ipsa me deducant & adducant in montem sanctum tuū & in tabernacula tua. Sicut enim montes eleuantur supra reliquam terræ planitiem, & in cælum se erigunt: ita religio supra communem Christianorum vitam. *Illumina o-*
Psal. 12.
culos meos ne vnquam obdormiam in morte, ne quando dicat inimicus meus (diabolus,) *Præualui aduersus eum.* & alia huiusmodi plena spiritus & feruoris. Rursus cum Salomone: *Da mihi sedium tuarum assistricem sapientiam: & noli me reprobare à pueris tuis. Mitte illā de cælis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit, & mecum laboret, vt sciam quid acceptum sit apud te.*

Neque vllo modo dubitandum quin Deus sic deprecantem & ad se confugientem exaudiet, & quod saluberrimum fuerit inspirabit, vel per se absque vlteriore consultatione, vel (quod frequentiùs accidit) adhibito secundo vel tertio modo. Habemus hac de re certissimam eius promissionem: *Et ego*, inquit, *dico vobis: Petite, & dabitur vobis; quærite, & inuenietis; pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit; & qui quærit, inuenit; & pulsanti aperietur.* Ecce quoties eādem rem ingeminat, sexies idem repetens, vt nullo modo dubitemus nos obtenturos. Idem confirmat hoc argumento: *Si vos, cùm sitis mali, nostis bona data*, quæ non à vobis, sed à Deo accepistis, *dare filijs vestris: quanto magis pater vester qui est in cælis, dabit spiritum bonum petentibus se?*
Matth. 7.
Lucæ 11.

Secundò, Cum animo proprio initur ista consultatio, 53
adhibita duplici consideratione, altera circa religionem *Cum animo suo.*
de qua deliberatur: altera circa propriam personam. Circa religionem quinque potissimum expendenda. Primò, *Circa relig. Sunt quinque expendenda.*
An essentialia vota seruentur; ita vt absit proprietas & superfluitas; absint comessationes & compotationes, & liberiora cum feminis commercia, quæ castitatis naufragium inferunt; absint exemptiones, & libertas suo iure & arbitratu viuendi. Secundò, An disciplina religiosa vigeat. Hæc ostenditur moribus externis religiosè compositis: reuerentia in rebus diuinis; modestia in congressibus, circumspectione in colloquijs, temperantia in mensa; silentio in domo; quiete in cubiculo; denique exacta regularum ad externam disciplinam pertinentium custodia. Nihil disciplina religiosa exactè seruata pulchrius; nihil ad exemplum & ædificationem efficacius. Tertiò, An concordia, & vnio fraterna. Vbi enim odia & discordiæ inter fratres; ibi non Christus sed satanas habitat. Signum vnionis est, si amicè inter se agant, & mutuò honorem deferant; si inuicem iuuent, & alius de alio benè loquatur. Quartò, An ambitio locum non habeat. Religio enim est schola humilitatis & mortificationis. Itaque magnum religionis venenum Ambitio, qua ad dignitates, prælaturas, honorifica munia aspiratur. Quòd si bona commemorata in ea Religione, de qua deliberas, deprehendantur, tutò eam potes amplecti: erit enim tibi fidissima dux salutis. Quintò potest etiam in considerationem venire, An formam habeat vitæ Apostolicæ. hanc enim S. Thomas docet esse *2.2.q.188. art.6.*
perfectissimam: quia vitam contemplatiuam coniungit cum excellētissima actione, qua salus animarum (exemplo Christi Domini & Apostolorum eius) procuratur. vnde ceteris paribus præferenda. Præter hæc etiam nosse debet religionis officia & functiones, in quibus potissimùm occupatur: pœnitentias item & austeritates, vt possit statuere, an ad eam sit idoneus.

Circa propriam personam consideranda talenta à Deo 54
accepta: nimirum valetudo corporis, vires ingenij, eruditio, aptitudo ad res gerendas, naturæ propensio. His vtrimq. consideratis, & inter se probè collatis, non difficulter cognoscere poteris, an talis religio tibi conueniat, eamque præ ceteris expediat amplecti.

Tertiò, Cum viro etiam prudente & religioso, qui ex- 55
perientiam habeat status religiosi, salubriter initur hæc de- *Cum viro spirituali.*
liberatio. Sicut enim qui vult ædificare, non sutores aduocat vel aurifices; nec qui ægrotat, Iurisperitos; sed ille architectos, hic medicos, & eos quidem quàm potest peritissimos: ita in hoc tanto opere, quo ædificanda est domus illa spiritalis, quæ stare possit aduersus ventos & flumina; & curatio non corporis, sed animæ instituenda; non eorum iudicium requirendum, qui res istas vel non intelligunt, vel iudicium habent varijs affectibus peruersum: sed adeundi illi, qui probitate insignes, & hanc ipsam triuere viam, vt experientia docti, alios fideliter & absque errore dirigere possint. Quid stultius, quàm si mari vel terra iter facturus sis, eum ducem accipias, qui numquam in vita sua iter illud confecerit, quum alios ad manum habeas, qui nihil aliud tota vita sua egerunt? Huic tamen consiliario *Quid cauendum bonæ consultori.*
cauendum, ne quid cupidè agat, & statim ad suam religionem pertrahere conetur. Ea enim res multis exposita est incommodis. Sed lentè procedendum, & tota vocationis ratio exquirenda; & talenta consideranda. Deinde præscribendæ certæ regulæ vel considerationes: quibus expensis per otium, ipsemet possit eligere quod in Domino visum fuerit magis salutare; adiunctis in eum finem precibus, & crebro Sacramenti pœnitentiæ & Eucharistiæ vsu, vt a Domino in hac electione dirigatur. Hoc longè solidius est, quàm si ab homine, præsertim qui causam suæ religionis agere videtur, ad certum ordinem vel locum amplectēdum determinetur.

QVAE-

QVÆSTIO V.

Quo modo sciri poterit, an vocatio sit à Deo.

56 PEr *vocationem* intelligo affectum illum, & quemdam veluti impulsum internum, quo quis sentit se incitari ad religionem, vel ad aliquem alium statum. Sentit enim anima motus suos & affectus, siue à Deo immissi sint, siue à dæmonis suggestione, vel naturæ propensione proueniant.

Considerandus finis quo mouetur. Respondeo, & dico Primò: Vt possimus discernere, vtrùm affectus ille, quo quis religionem ingredi cupit, sit à Deo, considerandus finis, quem ille spectat: cuius amore & desiderio ille ad talem statum amplectendum impellitur. Cùm enim status religionis non sit vltimus finis, sed medium quoddam & instrumentum, quod ad varios fines dirigi, & ex variorum bonorum affectu eligi potest; numquam propter se appetitur, sed semper propter aliud. Desertio sæculi, paupertas, subiectio, voluptatum abdicatio, quibus religio constat, non sunt res blandæ, quæ vi sua nostræ voluntatis affectum alliciant, & in sui amorem pertrahant: sed opus est aliquod aliud bonum interueniat, cuius amore ad illa inamœna complectenda moueamur.

57 *Si finis sit bonum spiritale tantum.* Dico Secundò: Si tota ratio quæ impellit animum ad religionem, est bonum spiritale (nempe vt periculis sæculi te eximas, vt Christi vitam imiteris, vt consilia exequare, vt te totum Deo consecres, eiq. seruias perfectiùs, vt saluti tuæ consulas, vt alios ad salutem pertrahas) non est dubitandum quin talis vocatio sit à Deo. Ratio est, quia nullus affectus boni temporalis hic interuenit, ratione cuius possit esse dubitatio, sed solùm bonorum spiritalium. Atqui affectus istorũ bonorum spiritalium non potest prouenire à dæmone, nec à naturæ propensione: ergo necesse est vt proueniat à Deo. Consequentia est manifesta: quia tres tantùm sunt origines seu fontes nostrarum cogitationum, & affectuum internorum: spiritus bonus, spiritus malus, & spiritus humanus: vt docet abbas Moyses apud Cassianum collat. 1. cap. 19. & communiter Theologi. Vnde si tales affectus non sunt à spiritu malo, nec à spiritu humano, perspicuum est esse à spiritu Dei.

58 *Non esse à spiritu malo*, clarissimum est: quia non est ipse sibi contrarius, nec intendit regnum suum destruere. Atqui si suggereret hominibus desertionem sæculi, contemptum mundi, imitationem Christi, ingressum religionis, esset sibi contrarius, & regnum suum, quod consistit in appetitu diuitiarum, voluptatum, honorum (iuxta illud: *1. Ioan. 5.* *Totus mundus in maligno positus est*, hoc est, in potestate & *1. Ioan. 2.* dominatu diaboli. & : *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ*) *Lucæ 11.* destrueret, quod tamen nullo modo ipse intendit. Hoc modo ratiocinatur Dominus aduersus Pharisæos, cùm eũ calumniarentur quasi in principe dæmoniorum eijceret dæmonia. Nihil magis intentioni & menti diaboli contrarium, aut eius regno stabiliendo aduersum, quam contemptus mundi, amor paupertatis, castitatis, subiectionis, & imitatio vitæ Christi Domini. Confirm. Quia cùm hæc opera sint propria Christo & Spiritui sancto (Christus enim primus ea commendauit, & per Spiritum sanctum homines ad illa incitauit) blasphemia videtur, putare ea à spiritu maligno prouenire. Sicut enim blasphemia est, ea quæ sunt propria diaboli, Deo tribuere (vt faciunt hæretici, dum docent Deum impellere mortalium corda ad omnia opera scelerata quæ faciunt) ita blasphemia est, ea quæ Deo sunt propria, tribuere diabolo. Nec refert, quòd diabolus aliquando se transfiguret in angelum lucis: quia quando id facit, semper interuenit aliquid quod præbeat iustam ansam dubitandi de negotio quod proponit; ita vt homo possit & teneatur rem magis discutere: sicut quando sub specie angeli loquitur, vel apparet in visione, suadens vitæ asperitatem, vel longam peregrinationem, vel cædem sui vel alterius; aut immiscet aliqua falsa vel vana quibus animus hominis intumescat, &c. qualia sæpe vidimus. At hic nulla est ratio dubitandi; nulla circumstantia, quæ rem debeat reddere suspectam.

Dices: Excitat hominem ad religionem, vt postea illum inde abstrahat, & in grauiorem damnationem præcipitet. Contrà, simili modo dicere poterimus illũ excitare Ethnicos & Iudæos ad religionem Christianam, vt posteà eos faciat apostatas vel hæreticos: & ita affectus fidei Christianæ passim in omnibus debebit esse suspectus, & dubitandum erit an sit à Deo, an à diabolo: quod est contra iudicium Ecclesiæ. Hoc ipso enim, quo, re discussa, non constat de contrario, indubitanter præsumitur esse à Deo. Itẽ quando quis vouet castitatem, aut suscipit Ordines sacros, aut bona sua distribuit in pauperes, aut aliud magnum opus molitur, dubitandum erit, vtrum hic affectus sit à Deo, an à diabolo. quæ omnia absurda sunt, sanæ doctrinæ & manifestæ rationi aduersa. Quód si in alijs bonis operibus id suspicari non possumus; multo minùs in negotio religionis. Non enim diabolus adeò rudis est & fatuus, vt prædam, quam vnguibus iam tenet, dimittat, & in locum adeò munitum & sibi infestum abire sinat, ac vltrò etiam impellat, ea spe vt aliquando cum fænore illam recipiat. Ex quibus constat, hunc affectum nullo modo à maligno spiritu immitti posse.

Sed neque à spiritu humano, seu natura corrupta nasci 60 potest. Hic enim ad omnia contraria nos inclinat; nimirum ad appetitum diuitiarum, voluptatum, honorum, libertatis, dominationis; & maximè refugit ea quæ his contraria, mortificationem carnis, paupertatem, subiectionem, humilitatem, abiectionem. Ex his manifestum est, affectum illum religionis nec à malo, nec ab humano spiritu posse procedere; ac proinde illum non esse nisi à spiritu Dei.

Idem conuincitur ex Scripturis. 1. Cor. 12. *Nemo potest dicere, Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto.* id est, nemo potest Christum seriò tanquam Dominum & Deum suum inuocare, nisi ex impulsu Spiritus sancti. Si inuocatio Christi non potest esse in corde cuiusquam, nisi ex motione Spiritus sancti: multo minùs affectus & voluntas deserendi sæculi, imitandi Christi, eiusque crucem amplectendi in religionis ergastulo, potest aliunde quàm à Spiritu sancto procedere: cùm hic affectus longè sit difficilior, nostrasque vires magis superet. Rursus 2. Cor. 3. *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis tamquam ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est.* Si nulla salubris cogitatio in nobis oriri potest ex spiritu humano, & naturæ nostræ conditione, sed ea à Deo nobis donari debet: quantò minùs consilium & affectus religionis à nostro spiritu, vel à dæmone nasci potest? Itaque à Deo necesse est procedat. Denique fide tenendum est, omne bonum VELLE, & omnem salutaris boni affectum esse à gratia Dei, non à spiritu humano: & contrarium est hæresis Pelagiana: vt multis libris docet S. Augustinus. At quis neget, affectum religionis purè propter bonum spiritale conceptum, esse bonum & salutarem affectum? Itaque nullo modo dubitandum quin sit à Deo. 61 *Ex scripturis.*

Eamdem veritatem optimè tradit S. Thomas 2. 2. quæst. 62 vltima. a. vlt. ad. 1. *Illi*, inquit, *qui ad religionem accedit, non potest esse dubium an propositum de ingressu religionis in eius corde exortum sit à spiritu Dei, cuius est ducere hominem in terram rectam*, &c. Hinc infert illam sententiam, *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint*; non pertinere ad illum qui vult religionem ingredi; quia ille non habet rationem dubitandi, sed ad eos qui illum sunt admissuri. Cùm enim hi cor ipsius non possint intueri, meritò dubitare possunt, & probare vtrum spiritu Dei moueatur.

Nec obstat, inquit, *quòd aliqui non perseuerent: id enim non esse signum vocationem non fuisse à Deo; quia non omne quod à Deo, est incorruptibile: alioquin creatura corruptibilis non esset à Deo; quod est error Manichæorum: & illi qui semel à Deo accepissent gratiam, non possent amplius peccare, nec gratiam amittere; quod est hæreticum.* ita S. Thomas.

Obijcit aliquis: Actorum 5. dicitur à Gamaliele: *Si est ex hominibus consilium hoc aut opus, dissoluetur: si verò ex Deo est, non poteritis dissoluere illud*: ergo vocatio quæ à Deo est, non potest euerti.

Respondeo, Gamalielem loqui non vniuersè de omni eo quod est ex Deo, sed de lege noua, seu Religione Christiana. Hanc enim fore dissoluendam si sit ex hominibus: sicut aliæ quædam sectæ & factiones, quas ibi commemorat, dissolutæ erant. Si verò à Deo, non posse dissolui: quia si erat à Deo consequens erat, hanc esse Religionem

nem illam quæ in Scripturis prædicta & promissa erat; idque etiam plurimæ circumstantiæ, cum quibus ea inceperat, & in illud vsque tempus erat propagata, satis indicabant. Hanc autem non posse dissolui, ex iisdem Scripturis constabat. Volebat hisce verbis Gamaliel Concilium Iudæorum monere, vt à persequendis Apostolis abstinerent, & rem maturiùs successu temporis expenderent: ne forte, si re non satis considerata, Apostolos persequi pergerent, Deo repugnare deprehenderentur. Itaque hic locus nihil iuuat eos, qui vocationem, quæ à Deo inspirata est, dicunt non posse impediri aut euerti.

63 *Si primarius finis sit bonum temporale.* Dico Tertiò: Si totus vel primarius finis, cuius amore ad religionem impelleris, est quid humanum, seu temporale; talis impulsus non videtur esse à spiritu Dei, sed à spiritu humano, & amore proprio. vt si quis desiderio otij, aut commodorum corporis, religionis statum eligat, vel spe prælaturæ, aut alterius honoris consequendi. Ratio est, quia spiritus Dei non solet mouere voluntatem ad amorem illorum temporalium, sed potiùs ad eorum contemptum; vt ex Scripturis mille locis constat. Abundè enim tales affectus & amores scaturiunt ex fonte naturæ corruptæ. Vnde sequitur spiritum Dei nec ad electionem mediorum, quæ ad talia bona consequenda vsurpantur, mouere: cùm hæc electio ex vi illius amoris & intentionis proueniat.

Aduertendum tamen, hoc solùm locum habere cùm tota vel principalis causa cur quis religionem æstimet, & ingredi cupiat, est temporalis: vt internum accidit in hominibus stupidis, qui bonum spiritale religionis non intelligunt, sed solùm considerant exteriora commoda, vel honorem. Vnde in assert. dixi, *si primarius finis* &c. Interdum tamen accidit, vt is, qui non sancta intentione, sed solius temporalis commodi amore ad religionem venit, accepta bona instructione & directione, intentionem mutet, & solius boni spiritalis desiderio illam diligere incipiat: vt docet Climacus Gradu primo. Fieri etiam potest, vt si amor temporalium non sit inordinatus, spiritus Dei dirigat hominem ad electionem religionis amore boni temporalis, vt sic sensim in religione constitutus, ad bonorum spiritalium amorem inducatur. sic Iudæi promissionibus bonorum temporalium inducebantur ad legem diuinam seruandam.

64 Dico Quartò: Si spes boni temporalis consequendi, vel mali temporalis euitandi, non est primaria causa electionis religionis, sed solùm secundaria, ob quam te hic & nunc, seu in hoc rerum statu ad religionem amplectendam applicas; talis electio & vocatio censenda est esse à Deo.

Vbi notandum est, rem aliquam temporalem duobus modis posse nobis esse causam intrandæ religionis. Primò *per modum occasionis*: vt cùm quis occasione alicuius infortunij, vel periculi, incipit considerare vanitatem sæculi, vel discrimen salutis in quo versatur, & concipit propositum religionis. qui modus est valdè creber, eoque diuina prouidentia sæpissime vtitur. Sic Paulus Simplex, cùm vxorem in adulterio reperisset, statim sæculo cum vxore relicto, ad magni Antonij disciplinam se contulit.

Arsenius Arcadij magister, cùm iram discipuli mortem ei machinantis fugeret, consilium religionis iniji; & declinando mortem corporis, simul obtinet salutem animæ.

S. Paulus primus Eremita in specum ingressus, vt sæuitiam persecutionis sub Decio & Valeriano declinaret, cùm ibi aliquamdiu latuisset, solitudine delectatus, vitam anachoreticam amplexus est.

Moyses Æthiops latro in vitę discrimen adductus, cùm in monasterium profugisset, ibi religione tactus, sedem fixit monachus effectus.

S. Romualdus, cùm ob cædem à parente patratam, cuius ipse aliquo modo particeps fuisse videbatur, ad aliquot dies in Classense monasterium pœnitentiæ causa se recepisset, partim monachi vnius colloquio, partim gemino S. Apollinaris viso, ad sæculum deserendum impulsus est.

Alios innumeros prætermitto, quibus sua vel scelera, vel pericula, vel damna rei familiaris, vel mortes suorum, vel offensio aliqua in re aut honore accepta, vel expectati boni frustratio, vel aliud incommodum occasionem præbuere religionis amplectendæ.

Secundò, *in modum causæ motricis*: cùm aliquid temporale nos allicit vt hic & nunc statum religionis amplectamur: vt cùm quis paupertate pressus, vel curis circumseptus, vel molestijs exagitatus cogitat se hæc mala euitaturum ingrediendo religionem, & idcircò seriò ea de re deliberare incipit, & concludit. Etsi enim hic amore commodi alicuius temporalis moueatur, vt animum ad religionē applicet; tamen non hoc solùm neque principaliter in religione spectat aut æstimat, sed potissimùm spectat bonum spiritale, quod illa secum adfert, & illud principaliter per eam acquirere intendit. 65

Quibus positis, Dico neutrum modum impedire quò minùs vocatio censenda sit prouenire à spiritu Dei & motione diuina. Nam quod ad priorem modum attinet, cum res temporalis est solùm occasio, non est difficultas: quia hic ferè est ordinarius diuinæ prouidentiæ modus, quo animas mortalium per varios huius vitæ casus ad suum obsequim vocat & dirigit. Nouit enim ipse de malis bona excitare, nouit & mala ipsa permittere, vt bona de illis eliciat. Omnes rerum euentus, omnes humani casus à manu diuinæ prouidentiæ pendent; quæ varijs modis nouit illis vti ad nostram salutem. Itaque hic modus signum est potiùs diuinæ vocationis, quam humani spiritus. 66

Confirmat hoc Cassianus collat. 13. c. 15. vbi dicit *inscrutabilia esse iudicia Dei, & inuestigabiles vias eius quibus ad salutem humanum attrahit genus*. Deinde id ostendit exēplis S. Scripturæ, in vocatione Andreæ & Petri, & ceterorum Apostolorum, in vocatione Zacchęi, Pauli, Cornelij, sic concludens: *Et ita multiformis illa sapientia Dei salutem hominum multiplici & inscrutabili pietate dispensat.*

Et S. Macarius Homil. 32. ait *sæpè euenire vt Deus ærumnis & tribulationibus hominem exagitet, vt is qui nimium terrenis rebus animo inhæret, cùm omnia sibi infeliciter succedere videt, ita secum ratiocinari incipiat: Quandoquidem non possim in mundo consequi quæ volebam, ecce mundum relinquo, & ad Deum pergo, vt ei vni seruiam: & ita gratias deinceps agat de aduersa fortuna, quia eius occasione impulsus est ad Dei famulatum.*

Idem docet S. Hieronymus epist. 34. qua Iulianum nobilem virum, multis calamitatibus recens affectum, hortatur ad deserendum sæculum. Dominum enim hisce modis admonere, viam sternere, impedimenta semouere, &c.

Similiter nec secundus modus impedit. Religio enim multa bona complectitur, non solùm supernaturalia, sed etiam naturæ commoda & amica; nimirum alimenta & vitæ necessaria, vacuitatem à curis externis, à molestijs domesticis, ab vxoris & liberorum vinculis, securitatem ab inimicis, & similia, quæ etiam illam reddunt amabilē. Ergo etiam ob hæc bona amari iure potest, modo nec solùm, nec principaliter ob ea ametur. Potest enim res quælibet amari propter omnia bona quæ illi insunt, ita vt in ea prosequenda omnium habeatur ratio; cuiuslibet tamen in suo ordine & gradu. Principalis ratio cur religio à tali homine æstimetur, & amplectenda iudicetur, est bonum spiritale; puta quia securiùs ducit ad vitam, &c. Secundaria verò est commoditas temporalis, & liberatio ab innumeris sæculi difficultatibus. 67

Nec obstat quòd ad eam non applicasset animum, nisi commoditatem illam temporalem in ea vidisset: quia hoc non est signum quòd eam non appetat ob bonum spiritale, aut quòd bonum spiritale non sit præcipuus finis, quem per religionem assequi intendit; sed quòd hic & nunc se ad illam non applicasset, nisi bono spiritali illud temporale vidisset coniunctum. Idem in plurimis actionibus & contractibus humanis cernitur, quos nollemus inire, nisi præter principale commodum, & iustum pretium quod offertur, aliquam aliam secundariam & minoris momenti commoditatem videamus coniunctam. 68

Dico Quintò: Quando quis proponit ingredi religionem, animo renuntiandi sæculo, & seruandi interiùs & exteriùs ea quæ religio postolat & præscribit, nullo modo dubitandum est, quin talis vocatio, & tale propositum sit à Deo, vndecumq; demum originem traxerit. 69 *Omnis serua conuersio à Deo.*

Sequitur ex dictis, & docet expresse S. Thomas opusculo 17. cap. 10. *Sciendum*, inquit, *quòd siue à diabolo suggeratur, vel etiam ab homine religionis introitus, per quem aliquis accedit ad Christum sequendum, talis suggestio efficaciam* non

non habet, nisi interius attrahatur à Deo. Et ita religionis propositum à quocumque suggeratur, à Deo est. Hæc ille. Ratio est, quia tale propositum est bonum VELLE, & salutaris animi motus, qui non potest esse nisi à Deo: vt suprà ex Scripturis ostensum est. Simili modo, si hæreticus, vel etiam ipse diabolus Euangelium prædicet, & aliquis conuertatur; illa interior conuersio animi est ex impulsu diuino, non à diabolo. Nec refert, etiamsi aliquis affectus temporalis commodi se admisceat, modò ille non sit causa principalis illius propositi, neque ex illo commodo religio ipsa æstimetur: vt ex dictis constat.

70 *Non esse petendam reuelationē in negotio vocationis.* Ex quibus sequitur, vanum esse petere in hoc negotio aliquam reuelationem, vel signum diuinum, quo animus certius reddatur, sitne vocatio à Deo: quia id est præter morem diuinæ prouidentiæ, quæ etiam in maximis rebus nostram salutem concernentibus vult nos esse contentos morali quadam & humana certitudine; alioquin possemus etiam reuelationem exigere, vt sciamus nos esse legitimè baptizatos, vel sacerdotio initiatos, vel matrimonio junctos, vel ritè dispositos ad susceptionem alicuius Sacramenti: quod insolens est & absurdum. In rebus enim agendis sufficit certitudo moralis. Hic verò est moralis certitudo, eaque tanta, quanta in hac vita regulariter de motibus & impulsibus diuinis haberi potest. Cùm enim quis sentit se impelli ad deserendum sæculum, & Christum imitandum in religiosæ vitæ humilitate; tam certum est hunc impulsum esse à Spiritu sancto, quàm certum est impulsum ad fidem Christi, ad pœnitentiam, ad eleemosynam, aliave bona opera esse à Spiritu sancto; imò quàm certum est actum fidei, quo credimus diuina mysteria esse à Deo, & talem qualem oportet ad salutem. Nam & hic est solùm moralis certitudo: sicut etiam in actu spei & dilectionis, quem in nobis sentimus. Itaque nulla est ibi maior certitudo quærenda.

QVÆSTIO VI.

Quid faciendum ei, qui nondum deliberauit seriò de statu capessendo: quo modo diuinam voluntatem explorabit?

71 *Deliberatio de statu vitæ.* NOtandum est, maximi interesse ad salutem, vt quis simulatque sufficientem iudicij maturitatem nactus fuerit (nimirum post annos pubertatis) seriò de statu suo deliberet, & non temerè (vt plurimi faciunt) aliquid firmiter amplectatur. Hoc enim præter quòd res sit magni periculi, etiam magnæ amentiæ est argumentum, & vnus ex præcipuis mundi erroribus. Quid enim stultius, quàm eligere media, priusquam expenderis, vtrū ad finem sint accommodata, & an fortè tibi non sint allatura obstaculum in fine tuo consequendo. Multi enim in matrimonio æternam salutem amiserunt, qui in religione saluati fuissent: quidam econtrà in religione pereunt, qui in matrimonio salutem fuissent consecuti. nonnulli pereunt in hac religione, qui non perijssent in alia. Idem dicendum de omnibus dignitatibus, officijs, statibus, artibus, opificijs, societatibus, alijsque vitę generibus. Quàm multis dignitas Ecclesiastica, vel canonicatus fuit causa perditionis? Quam multis maiestas regia, & potentia sæcularis? Item studium accumulandi, prolesque ditandi? Sunt enim nonnulli status & studia, quæ plurimas peccatorum occasiones ingerunt. Nam ea est naturę nostræ conditio, is rerum humanarum cursus, vt ex rebus alioquin per se indifferentibus, aliæ nobis sint futuræ saluti, aliæ exitio. Nemo autem in particulari id certò nouit præter solum Deum, qui omnes rerum euentus, non solum qui absolutè futuri, sed etiam qui posita qualibet hypothesi essent futuri, certissimè prænoscit.

72 Ex quibus perspicuum est, eum qui saluti suæ benè consultum cupit, non debere absque præuia deliberatione statum sibi vitę deligere. Potest autem ea deliberatio tribus modis institui, vt suprà q. 4 ostensum. Primò, *cum Deo*; *Tres modi consultationis.* rogando illum quotidie, vt id nobis inspiret, quod scit futurum maximè salutare, & in eum finem crebrò animum expiando, & Eucharistiæ sacramentum frequentando, vt diuina inspiratione reddamur digni. Secundò, *cum animo nostro*. Non enim Deus ad nostram petitionem id statim per se inspirat, sed vult illud etiam à nobis ratione & iudicio exquiri. Idcircò enim rationis lumen nobis impertijt, vt salutaria inuestigemus. Quod dum facimus, ipse se nostris conatibus immiscet, & adiuuat ne erremus, facitque vt ipsi quid nobis expediat, certò intelligamus. Et hic solidissimus est modus diuinæ voluntatis inuestigandæ. In quo deliberationis modo ista sex potissimùm observanda. 73 *Sex consideranda in hac deliberatione.* Primum, vt consideremus in quem finem conditi simus, & in hanc naturæ lucem è nihili tenebris educti: videlicet non vt comedamus & bibamus, aut rebus huius mundi nos oblectemus; sed vt Deum cognoscamus, & amemus, eique seruiendo & obediendo æternam vitam consequamur. hoc vitæ Christianæ, & totius salutis est fundamentum; ac proinde sæpè & attentissimè perpendendum. Omnis enim error vitæ humanæ ex defectu considerationis finis accidit. Vnde S. Scriptura Eccles. 7. *In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua* (vltimos nimirum bonorū & malorum fines) *& in æternū non peccabis.*

Alterum est, vt cogitemus, hunc mundum, & omnia quæ in eo sunt, esse à Deo instituta pro tempore huius vitæ, vt nostris necessitatibus ac vsibus in hac mortalitate seruiant, & ad finem nostrum obtinendum iuuent: ac proinde non amplius ex illis appetendum aut vsurpandū quàm conducat fini: & omne illud fugiendum quod timetur obfuturum. 74 *Quid enim prodest homini, si vniuersū mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur?* *Matth. 16.* Omnia enim ista temporalia, sunt media quædam ad vlteriorem finem destinata. Atqui media non propter se, sed ob solum finem sunt expetenda. Perspicuum est ergo, temporalia quælibet eatenus solùm, & in ea mensura esse expetenda, quà conducunt ad finem: quà verò forent impedimento, esse repudianda. Magnæ sapientiæ est, ista duo optimæ electionis & perfectioris vitæ principia probè intelligere & animo retinere.

Tertium est, vt constituamus nos in quadam indifferentia ad omnia quæ sunt in mundo: vt animus non magis appetat diuitias quàm paupertatem, honores quàm ignominiam, sanitatem quàm morbum; & sic de ceteris vitæ humanæ conditionibus, casibus, & statibus Quod intellige, modò illæ conditiones vel status tales sint, vt officijs mentis non obsint. Quæcumq. enim mentem nimium occupant, vel aliquo modo impediunt, quò minùs rebus salutaribus ac diuinis intendere possit, ea fugienda. Quòd si alicui ea indifferentia videatur nimis difficilis (cùm tamen vere non sit) saltem nulli rei animum ita habeat affixum, quin paratus sit eam repudiare, si vel saluti putaretur obfutura, vel aliò vocaretur à Deo. 75

Quartum, Vt expendamus qualitates eorum statuum, de quibus deliberare volumus, v. g. status matrimonij & cælibatus, clericalis & laicalis, sæcularis & religiosi; nimirum vter futurus videatur commodior & securior ad salutem, vtriusque commoda & incommoda diligenter expendendo. Deinde quid omnibus consideratis nostræ conditioni videatur fore magis conducibile. Non enim omnes ad religionem, vel statum Ecclesiasticum, aut cælibatum idonei.

Quintum, Vt nobiscum perpendamus, quid consilij 76 daturus nobis esset Christus Dominus, si hic in terris nobiscum versaretur, & nos ab eo in hac deliberatione consilium peteremus: & quod nobis consultum iri à Domino non dubitamus, id absque hæsitatione amplectamur. Ipse enim cùm sit sapientia, falli non potest: & cùm sit bonitas, non potest fallere. Item quid consilij sancti Apostoli, Petrus & Paulus, & dilectus Christo Ioannes: quid SS. Doctores Augustinus & Hieronymus, Ambrosius & Gregorius: denique quid tota cælestis curia, tot beatorum Angelorum, & animorum myriadibus constans: hi falli non possunt, horum consilium non potest non esse saluberrimum.

Sextum, Vt reputemus nobiscum, quid volemus nos fecisse, quando ad mortis articulum peruentum erit, mox rationem omnium æterno Iudici reddituri, & immutabilem sententiam excepturi. Quod tunc optabimus à nobis factum, hoc nunc amplectamur, & facere incipiamus.

Hoc modo quisque cum animo suo deliberare poterit, adhibitis istis considerationibus tamquam sapientissimis & fidissimis consiliarijs. ab illis enim nihil nisi 77

salutare procedere potest. Interim inseret se diuina benignitas, mentem dirigens & illuminans, vt clarè perspicias quid eligere conueniat.

Secedendum à turba in hac consultatione.

Verum difficile ac pænè impossibile, vt quis hac ratione debito modo vtatur in medijs turbis negotiorum; quia mentem collectam habere oportet, & ab alijs curis ac cogitationibus vacuam. Illæ enim & attentam rerum salutarium considerationem assidue interpellant, & diuinam illustrationem impediunt, quæ non nisi tranquillis mentibus infundi solet. Ita monet S. Bernardus epistola 107. ita scribens ad Thomam Præpositum de Beuerlo, in hac ipsa deliberatione versantem: *Tu, o charissime, huic voci Dei eris dulciori super mel & fauum, si praparas aurem interiorem, fuge curam exteriorem, vt expedito ac vacante interno sensu dicas & tu cum Samuele: Loquere Domine, quia audit seruus tuus. Vox hæc non sonat in foro, nec auditur in publico. Secretum consilium, secretum quærit auditum. Audienti tuo gaudium pro certo dabit & lætitiam, si sobria aure perceperis.* Vnde saluberrimum consilium est, vt sepositis omnibus negotijs ad aliquot dies secedas, & alicui viro spiritali in talibus exercitato te tradas in disciplinam, vt ab eo in negotio tanti momenti dirigaris: & ita simul tres illos consultandi modos adhibebis. Vnde cùm ex parte tua hoc modo feceris omnia, quæ tuarum sunt partium, vt diuinam voluntatem cognoscas, nullo modo dubitandum est, quin Deus illam tibi sit patefacturus, iuxta certissimam Domini promissionem: *Petite, & accipietis*, &c. vide sup. num. 52.

Matth. 7. Luca 11.

QVÆSTIO VII.

An expediat ingressum differre in longum tempus donec iudicium maturuerit?

78 MVltæ possunt occurrere causæ differendi: Prima, ætas tenera. Secunda, studia litterarum. Tertia, parentum preces, minæ, mœror. Quarta, vt magis proberis in sæculo, & rerum mundi capias experimentum. Quinta, timor deficiendi. Sexta, voluntas magis deliberandi. Septima, parentum inopia, vel alia obligatio, cui anteà satisfaciendum. Octaua, morbus impediens religionis exercitia.

Dico igitur; Nulla harum causarum (præter duas vltimas) est sufficiens, vt meritò in longum differenda sit executio, si ætas pubertatis adsit, & de vocatione diuina constet. Ita passim docent S. Patres, & ratio manifesta conuincit. Quod intellige de illo qui ingredi cupit: nimirum hunc ex parte sua causam differendi non habere, sed quantum in ipso est, debere omnes moras abrumpere: non autem de illis, quorum est eum admittere. ipsi enim multas extrahendæ admissionis causas habere possunt.

79 *Ætas tenera.*

De *prima causa* dictum abunde supra. Quæstione enim secunda ostensum est, valde expedire, vt a prima adolescentia nos Deo mancipemus; ac proinde adepta pubertate non esse vlteriùs expectandum: ætatem illam salutis negotio satis esse maturam.

Studium litterarum.

Secunda etiam causa, nempe *studium literarum*, sufficiens non est, vt benè ostendit S. Bernardus epist. 108. ad Thomam Audomarensem: tum quia meliùs in religione studere poterit, si expediat: tum quia interim hostis antiqui insidijs, & multis periculis exponitur. Ille enim tunc maximè nos oppugnat, omnesq. artes & machinas admouet, quando videt nos salutare propositum concepisse. Vnde omnis mora periculosa. Si tamen Superior qui eum admissurus est, iubeat aut suadeat, vt ante ingressũ studia sua perficiat, parendum est: quia tunc eùm non suo affectu vel iudicio moretur, sed eius qui loco Dei illum dirigit, cogitare debet hanc esse Dei voluntatem. Verùm tunc magis quàm anteà sibi attendere debet; praua vitare consortia, incumbere orationi, frequentare Sacramenta, pijsq. monitis aurem præbere, propter multiplices hostis insidias. Sic Dominus illi aderit, suaq. proteget gratia ne succumbat, quia facienti quod in se est, vt Domino seruiat, pietas diui-
80 na nunquam deerit.

Parentum importunitas.

Tertia causa *de parentibus* non est legitima. Nam q. 4. ostendimus, non esse eum propinquis deliberandum; & salutare propositum non esse ob eorum blanditias vel querimonias differendum: q. 5. non esse opus maiore deliberatione, quando moraliter certi sumus de diuina vocatione, neque maiorem certitudinem nobis esse expectandam. Hoc enim non est seriò negotium salutis agere, sed ignauiæ & amori sæculi colorem prætendere, & animo suo tali fuco blandiri: vt præclare docet Chrysost. hom. 57. ad populum Antiochenum.

Quarta causa erat; *vt in sæculo manens, & cum sæcularibus versans proberis*, an sis futurus constans. Hanc enim ple- 81
rique adferunt, vt incautis adolescentibus persuadeant ingressum ad aliquot annos extrahendum. Verùm nullum perniciosius consilium in hoc genere suggeri potest. Quid enim hoc est aliud, quam sub honesta specie probationis, spiritum velle extinguere; & eum, qui in portum salutis locumq. securum parabat euadere, laqueis mundi implicare, & tentationum procellis exponere? Qui enim sic suadent, perinde faciũt, ac si alicui maris inexperto, qui artem nauticam discere velit, suadeas vt fragili cymba det se in altum, & probet vtrùm in illis fluctibus & tempestatibus cymbam poterit saluam præstare: vel si mercaturam cogitanti auctor sis, vt anteà vnius aleæ iactu fortunas suas exponendo, periclitetur quales in posterũ euentus expectandi. Stultum sanè & noxium consilium. Quid enim à recta ratione & vera prudentia alienius, quam tanto periculo probare velle, quod multo certiùs absque periculo cognosci potest? Si hortulanus aliquis accepto semine nobilissimo ex Oriente misso, quod summa cultura egeret, depangat illud loco saxoso & spinoso, solis ardori & omnibus aeris iniurijs exposito, vt probet an crescere possit, cùm terra idonea & ab illis incommodis tuta non desit: quis non dicat talem hortulanum insanire? Multò magis insaniunt, qui tale consilium aspirantibus ad religionem suggerunt, vbi de re tanti momenti agitur. Est enim inspiratio diuina, & vocatio religionis, diuinum quoddam semen cælitus in terram transmissum, vt in omnem virtutem adolescat, & fructum æternæ vitæ proferat. Inseritur hoc semen cordi humano tamquam solo alieno, & naturæ talis seminis parùm accommodato (sicut cùm planta Orientalis ad solum Septemtrionale transfertur) ac proinde eget summa cultura & custodia; partim ne volucres cæli (dæmones inquam, qui assiduè huic semini insidiantur) illud auferant; partim ne spinæ (rerum temporalium cupiditates & sollicitudines) illud suffocent; partim ne ab hominibus (sæcularium hominum consuetudine) conculcetur. Ita monet Dominus in parabola seminis Matthæi 13. Quicũque ergo vult hoc semen in terra cordis, manu illius magni satoris sparsum conseruari & adolescere, procul a communi via se debet submouere, ne cõsuetudine sæcularium proteratur, & sollicitudines omnes rerum terrenarũ tamquam spinas exscindere; & in eum locum se recipere, vbi tutior sit à dæmonum insidijs. Quare non est illi manendum in sæculo, vt ibi se probet: sed mox in locum tutum, & talibus periculis vacantem, se conferre debet.

Vt probetur in sæculo.

Idem consilium probandi se in sæculo vehementer im- 82
probatur a Patribus. S. Bernardus magnus perfectioris vitæ magister, & spirituum discretor, sermone, *Ecce nos reliquimus omnia*, sic ait: *Quantos mundi sapientia maledicta supplantat, & in eis conceptum extinguit spiritum, quem voluerat Dominus vehementer accendi. Noli, inquit, præcipitanter agere, diu considera, diligentiùs intuere; magnum est quod proponis, & opus habens multa deliberatione. Experire quid possis, amicos consule, ne post factum pœnitere contingat. Hæc sapientia mundi terrena, animalis, diabolica, inimica salutis, suffocatrix vitæ, mater tepiditatis, quæ solet Domino vomitum prouocare.* En quàm grauiter inuehitur in tales consultores.

Iudicium Sanctorum Patrum.

Cùm Paulinus presbyter propositum religionis concepisset, & diutiùs differret exequi, vt interea commodiùs sua posset vendere, eaque occasione maneret in sæculo; S. Hieronymus luculentam ad illum scripsit epistolam, qua illum hortatur ne propter bona diutiùs moras trahat, sed potiùs illorum dispendium sustineat. *Festina*, inquit, *quæso te, & hærentis in salo nauiculæ funem magis præcide quàm solue. Si habes in potestate rem tuam, vende; si non habes, proiice*, &c.

S. Augustinus lib. 8. Confess. cap. 5. suam cunctationem ita apud Deum accusat: *Non erat quod tibi responderem dicenti mihi, Surge qui dormis & exurge à mortuis, & illuminabit*

nabis te Christus: & vndiq; ostendenti vera te dicere, non erat omnino quid responderem veritate conuictus, nisi tantum verba lenta & somnolenta, Modò, & ecce modò; Sine paululum; sed Modò & modò non habebant modum, & Sine paululum ibat in longum.

Qui plura testimonia desiderat, videat S. Chrysostomum homil. 57. ad populum Antiochenum, vbi ostendit esse periculosum differre propositum religionis propter insidias diaboli, qui tunc acerrime oppugnare consueuit. Et S. Augustinum hom. 59. de verbis Domini, vbi id probat exemplo eleemosynæ. Sicut enim rogatus à paupere eleemosynam, non debes differre in crastinum, si nunc possis dare, vt mandat Spiritus sanctus Prouerb. 3. ita vt in animam tuam sis misericors, non est petenda dilatio. Cùm pauperi offertur à diuite eleemosyna, non dicit; Expecta in crastinum, tunc accipiam. Deus cùm inspirat tibi propositum perfectionis, maximam offert eleemosynam, qua de tua spirituali paupertate, tuisque miserijs emergas, & diuissimus euadas; qua fronte differes?

Item videri possunt ea quæ dicta sunt sup. q. 2. vbi ostensum est, expedire iuuenes ingredi, & moram diuturniorem in sæculo multis periculis & incommodis esse expositam. Huc etiam pertinent pleraque quæ quæstione 4. adduximus.

Exempla Sanctorum.

83 Denique exempla Sanctorum istud consilium sæcularium confutant. Quis enim eorum eo nomine distulit exequi propositum deserendi sæculi, vt se meliùs probaret in sæculo? Quis vnquam eorum tale consilium alicui dedit? Omnium vna vox est, Religionis propositum non esse differendum; omnem dilationem in sæculo esse periculosam, maximè eam quæ non ex necessitate, sed ex affectu rerum temporalium & vitæ sæcularis procedit. *Qui enim amat periculum, peribit in illo.* *Eccles. 3.*

Ecclesia præscripsit locum, & modum probationis.

84 Addo, vt omnis occasio differendi, prætextu probationis in sæculo, tollatur, Ecclesiam modum probationis & locum præscripsisse, quo omnes sui periculum facere & experimentum capere voluit. Statuit enim annum probationis, idq. in ipso Religionis loco, procul à sæculi turbis, & sæcularium consuetudine, inter viros religiosos, sub directione spiritalis magistri. Hic modus est omnium optimus & abunde sufficiens. Submouet enim (quantum fieri potest) omnes tentationum occasiones, & causas, quibus semen diuinum & spiritus salutis solet exungui, quales sunt sæcularium consuetudo, temporalium sollicitudo, feminarum lenocinium, vana colloquia, symposia, conuiuia, tripudia, spectacula, euagationes: & e contrario suppeditat omnia adminicula, quibus semen illud foueri & crescere queat; salutaria magistri documenta, superiorum monita, fratrum exempla, victus parsimoniam, precum assiduitatem, piarum rerum meditationem, crebrum Sacramentorum vsum, corporis castigationem, denique totam religionis disciplinam. Hæc omnia sunt aptissima instrumenta fouendi illius boni seminis, & corroborandi. Accedit quòd hac ratione non solum in genere se probet, an religio ipsi congruat, sed etiam in particulari, an hæc religio côueniat, dum eius iugum & onera experitur. At verò in probatione quæ fit in sæculo, omnia contrario modo se habet: nam & innumeras extinguendi spiritus, ac offendendi Deum occasiones præbet; & adminicula pænè omnia, quibus conseruari & foueri possit, subtrahit, vel impedit.

Quod autem quidam aiunt, Vocationem, si à Deo est, non posse extingui probatione illa in sęculo, sup. q. 5. o. 62. refutatum est, & ostensum ex D. Thoma eam doctrinam esse erroneam ac hæreticam.

Metus non perseuerandi.

85 Sequitur causa quinta, *Metus non perseuerandi* ob difficultates quas imaginantur. Verùm & hæc causa vana est. *Qui enim dedit velle, dabit & perficere;* vt Apost. ait. Gratiæ diuinæ copia, qua id facilè & iucundè exequi possis, non deerit: tu tantùm ex parte tua non deesis tibi. *Venite,* inquit, *ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue.* *ad Phil. 2.* *Matth. 11.*

Si ita est; si iugum eius suaue, & onus leue, cur adeò timemus ne oneri succũbamus, & iugum eius ferre nequeamus? Cur quod infiniti alij te forte ingenio & corpore imbecilliores, potuerunt, tu quoque non possis? Vanus itaque timor iste est, & ignauæ mentis iudicium. Quis in alijs rebus grauissimis, vt prælatura, matrimonio, militia, suscipiendis idcircò distulit, quòd metueret deficere, & se non posse vsque in finem onus tolerare?

Sanctorum Patrũ sententia in tales perstringunt.

86 Reprehendit tales S. Gregorius lib. 30. Moralium ca. 12. *Multos*, inquit, *sæpè videmus vitam sanctæ conuersationis appetere, sed ne hanc assequi valeant, modò irruentes casus, modò futura aduersa formidare: qui dum mala dum quasi cauti prospiciunt, in peccatorum suorum vinculis incauti retinentur. Multa enim ante oculos ponunt, quæ si eis in conuersatione eueniant, subsistere se non posse formidant. De quibus benè Salomon ait: Iter pigrorum quasi sepes spinarum. Nam cùm viam Dei appetunt, eos velut spina obstantium sepium, sic formidinum suarum opposita suspicione pungunt.* Aptissime. Verè enim qui talia imaginantur & metuunt, nihil aliud quàm viam perfectionis spinarum veluti sepimento sibi obstruunt, ne possint illam ingredi. *Prou. 15.*

Idem Homilia 3. in Ezechielem ita scribit: *Alius despectis carnis desiderijs cuncta relinquere, & omnipotentis Dei se subdere seruitio pertractat, seque ipsum restringere sub continentiæ & castitatis fræno deliberat. Sed cùm cecidisse alios etiam post castitatem conspicit, hoc ipsum quod facere deliberat, pertimescit; sicque ut retrò per cogitationem redeat, qui ad anteriora respiciens, iam mentis gressibus ad alta ibat. De quo benè per Salomonem dicitur: Qui obseruat ventum, non seminat; & qui considerat nubes, nunquam metet. Venti quippe nomine malignus spiritus qui mentem tentationibus impellit, nubis verò appellatione peccator exprimitur, qui tentationis impulsione commouetur. Qui ergo attendit ventum, non seminat; & qui considerat nubes, nunquam metit: quia is qui tentationes maligni spiritus metuens, & iniquorum lapsus conspiciens, seipsum desperat, neque nunc exercetur in bono semine operis, neque post reficietur de munere iustæ retributionis.* Vnde patet quàm metus iste sit noxius.

S. Augustinus lib. 8. Confess. cap. 11. de sua cunctatione & vano timore ita scribit: *Retinebant me nugæ nugarum, & vanitas vanitatum antiquæ amicæ meæ, & succutiebant vestem meam carneam, & submurmurabant, Dimittisne nos? & à momento isto non erimus tecum vltrà in æternum? & à momento isto non licebit tibi hoc & illud vltrà in æternum? Retardabant me cunctantem abripere atque excutere ab eis, & transilire quò vocabar, cum diceret mihi consuetudo violenta: Putasne, sine istis poteris?* En luctam carnis & spiritus, quam initio sustinuit, multiq. alij sustinent quando similiter meliora deliberant. Sed postquam se resoluit, & virili animo se totum mancipare Deo statuit, mox omnis illa aporia, animiq. iactatio conquieuit: & omnia quæ antè visa dulcia, iam videntur amara; & quæ antè amara, nunc dulcia. Vnde lib. 9. c. 1. ait: *Quàm suaue mihi subitò factum est carere suauitatibus nugarum; & quas amittere metus fuerat, iam dimittere gaudium erat. Eijciebas enim eas à me, vera tu & summa suauitas; eijciebas, & intrabas pro eis omni voluptate dulcior, sed non carni & sanguini; omni luce clarior, sed omni secreto interior; omni honore sublimior, sed non sublimibus in se.* Idem lib. 8. cap. 11. inducit Continentiam ita se hortantem: *Ibi tot pueri & puellæ, ibi iuuentus multa & omnis ætas, & graues viduæ, & anus. Tu non poteris quod isti & istæ? An verò isti & istæ in seipsis possunt, ac non in Domino Deo suo? Dominus Deus eorum me dedit eis: quid in te stas, & non stas? proijce te in eum; noli metuere, ne se subtrahat vt cadas: proijce te securus, excipiet te, & sanabit te.* Planè nihil securius quàm in diuinæ prouidentiæ sinum se proijcere. Ille enim quando ei confidimus, multo suauiùs & securiùs nos regit, omniaq. nostra disponit, quàm ipsi sperare potuissemus, vt multorum experientia constat. tunc re ipsa discimus quàm verè ab ipso dictum sit, *Iugum meum suaue est, & onus leue.*

S. Bernardus epist. 109. ad illustrem iuuenem Gaufridum & socios religionem ingressos: *Ipse ipse colligat vos qui diligit vos tamquam viscera sua, tamquam fructum pretiosissimum crucis suæ, tamquam dignissimam recompensationem effusi sanguinis sui.* Vbi nota, iuxta S. Bernardum, *Religiosos esse fructum & mercedem dignissimam passionis Christi.* Vis eius in illis potissimùm elucet, dum facit perfectos Christi imitatores. Quomodo ergo hanc hereditatis suæ portionem præcipuam deserere posset? Si mercator nullus ita insanus est, vt gemmas multo precio quæsitas, cùm seruare possit, abijciat ac perdat: cuius animi est

timere ne Deus, quos Filij sui sanguine comparauit, quos tantis donis ac thesauris locupletauit, eos repentè proijciat ac præcipitet?

87 *Maior deliberatio.* Sexta causa differendi erat *maior deliberatio*. sed de hac satis dictum suprà q. 4. & 5. Vel enim satis constat diuinam esse vocationem, & sic non opus est longiore deliberatione; vel res est dubia, & tunc veritas facile deprehendi potest, adhibita deliberatione iuxta formam q. 5. & 6. propositam. quod vt fiat, non opus est multo tempore.

Dices: Deus Lucæ 14. monet vt is qui turrim Euangelicæ perfectionis vult ædificare, prius sedeat & computet sumptus qui necessarij sunt ad perficiendum: qua parabola significat esse opus longa & matura deliberatione.

Respondeo, mentem Domini non esse vt diuturna sit deliberatio, quasi annos aliquot suspensus manere debeas; nihil ab eius proposito & à recta ratione alienius: sed tantum vult significare eum cui tale consilium sedet animo, priusquam illud aggrediatur, debere seipsum excutere; & à se inquirere, an paratus sit omnibus renuntiare, & omnes propinquos, omnes opes, voluptates & spes sæculares relinquere. Quòd si deprehendat se ad hæc omnia paratum, & tantum sibi superesse animi, vt confidat Dei gratia se ista præstiturum; iam nouit sibi sumptus ad perficiendum necessarios suppetere. Si verò deprehendat se alicui rei ita affixum, vt desperet se illam posse relinquere (eò quòd animus illi sit mollis, nec velit sibi vim facere, & affectus mortificare) sumptibus caret. Est tamen in eius potestate, per Dei gratiam sumptus habere: nimirum si mollitiem illam excutiat: & exemplo Christi, ac Sanctorum, & spe futuræ retributionis, aliorumq. commodorum consideratione animum excitet ad temporalium rerum contemptum. Hùc esse sensum huius loci, docet S. Augustinus epist. 38. ad Lætum, & S. Thomas. 2. 2. q. vlt. art. vlt. Et colligitur ex verbis quæ Dominus illi parabolæ subiugit; eam suo proposito accommodans, cùm ait: *Sic ergo omnis ex vobis, qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus*. Quibus verbis apertè indicat, sumptus necessarios ad turrim Euangelicam nihil esse aliud quàm generosum animum, vel firmum propositum renuntiandi omnibus, & omnia propter Christum deserendi. Non opus est longo tempore vt scias an talis tibi animus suppeditet.

88 *Parentum inopia.* Septima causa erat *parentum inopia*, siue extrema ea sit, siue etiam grauis. Hæc legitima est: imò ea præsente, vel etiam imminente filius intrare non potest, sed debet in sæculo manere, vt parentes alat. Ad hoc enim iure naturæ & diuino tenetur. Præcipit enim Dominus in Decalogo Exodi 20. *Honora patrem tuũ, & matrem tuam, vt sis longæuus super terram*. &c. Qui honor non solùm in obediendo, & deferendis reuerentiæ signis, sed etiam (& quidem præcipue) in præbendo subsidio vitæ necessario consistit; vt probat S. Hieron. Matth. 15. & S. Ambros. Luc. 18.

Matth. 15. Marci 7. Aduerte tamen, si alios fratres vel sorores habeas à quibus parens commodè sustentari queat, non esse opus manere in sæculo. Idem dicendum si manendo in sæculo non possis ei quidquam subsidij præbere; vel si in religione existens æquè vel magis possis illum iuuare, quàm manendo in sæculo. Vide hac de re pluscula l. 2. de Iustitia & Iure cap. 41. dubit. 3.

Simili modo ingressum impedit omnis obligatio, cui ante ingressum necessariò satisfieri debet, nisi legitimo modo relaxetur: vt si seruituti, vel reddendis rationibus sis obnoxius: si virginem sub promissione matrimonij defloraueris, &c.

Morbus. Octaua causa erat *morbus*. Hæc etiam legitima est ad differendum donec curetur, præsertim si talis sit vt religionis functiones impediat; vel non videatur ibi commodè posse curari.

QVÆSTIO VIII.

An sit peccatum auertere aliquem à consilio ingrediendæ religionis?

89 *Si vi, fraude, Metu.* RESpondeo, & dico Primò: Qui vi, vel fraude, vel metu iniecto aliquem impedit à religionis ingressu, peccat mortiferè contra iustitiam: & tenetur fraudem aperire, & vim ac metum tollere.

Est communis DD. sententia. Ratio est, quia infert illi iniuriam in re maximi momenti. Ille enim ius habebat ingrediendi postquam ad pubertatem peruenit: ac proinde fit ei iniuria, si vi vel fraude vel metu impediatur. Vnde cùm agatur de re magni momenti, perspicuum est esse peccatum mortiferum contra iustitiam. Si enim is qui tali modo quempiam impedit à matrimonio, beneficio, officio obtinendo, vel ab alia re notabilis momenti consequenda, mortiferè peccat contra iustitiam: quanto magis is qui à tanto bono quempiam sic impedit?

Idem confirmatur ex Concil. Trident. sess. 25. cap. 18. de Regularibus. vbi cùm S. Synodus anathemati subiecisset omnes qui aliquo modo cogunt aliquam virginem, vel viduam, vel aliam mulierem inuitam intrare monasterium, vel suscipere habitum, vel profiteri, subijcit in hæc verba: *Simili modo anathemati subijcit eos, qui sanctam virginum, vel aliarum mulierum voluntatem veli accipiendi, vel voti emittendi quoquo modo sine iusta causa impediunt*. Anathema autem non infligitur, nisi ob manifestum peccatum mortiferum. Quod si est peccatum mortiferum anathemate dignum cogere vel impedire puellam; cur non cogere vel impedire adolescentem? Imò eò maius peccatum videtur impedire adolescentẽ: quò ille, si in sæculo mãserit, in maiori salutis discrimine versatur, quàm puella.

Nec refert quòd Concilium non statuerit anathema in eos qui impediunt adolescentem. id enim non ideò omisit, quòd putaret hoc peccatum non esse mortiferum, aut anathemate dignum: sed quia plerumque parentum & aliorum minæ non tantam vim habent in maribus, quantam in puellis. Simile statuerat Concilium Toletanum tertium cap. 50. *Si quis*, inquit, *propositum castitatis viduæ vel virginis impedierit, à sancta communione, & à liminibus Ecclesiæ habeatur extraneus*. Censet ergo, esse graue peccatum mortiferum.

Ex quibus consequens est, esse peccatum mortiferum, 90 *Si Metu reuerentiali.* non solùm cùm injicitur metus mortis, aut grauis læsionis, aut verberum, aut multiplicis contumeliæ; sed etiam cùm injicitur metus, quem Doctores *reuerentialem* vocant: vt cùm parens tanta auctoritate premit prolem, vt nullo modo audeat illi contradicere, malitque quiduis sustinere, quàm vultum eius iratum intueri. Quamuis enim in foro externo hic metus non iudicetur cadens in constantem virum; tamen in foro conscientiæ satis est ad rescindendos contractus, qui tali metu extorti; vt communiter DD. tradunt: quia censentur per iniuriam extorti. vnde qui tali metu aliquid extorsit, tenetur ad restitutionem, etiam ante sententiam. Imò multorum DD. iudicio hic metus satis est ad irritandum matrimonium, & professionem solemnem in religione, si ipse horum causa extiterit. Qua de re videri possunt ea quæ scripsimus lib. 2. de Iustitia & Iure cap. 17. dubitat. 6. Quòd si tanta est vis huius metus, vt rescindat contractus, & inducat obligationem restituendi, manifestum est grauem censeri iniuriam, si quis talem metum alteri incutiat, vt eum impediat ab eo consequendo ad quod ipse ius habet: ac proinde talem à peccato mortifero excusari non posse, nisi fortè propter ignorantiam vel inconsiderantiam.

Hinc sequitur, quando aduertit parens filium vel filiam tali metu teneri, cui ipse suo agendi modo occasionem 91 dedit, eum debere benignè cum illis agere, & metum adimere, vt liberè eligant & exequantur, quod Deus ipsis inspirat. Ratio est, quia iure iustitiæ tenetur quisque restituere, quod iniustè abstulit. Atqui is qui in negotio proposito incussit metum, vel fraudem struxit & mendacium, abstulit alteri libertatem procurandæ suæ salutis. Ergo tenetur eum suæ libertati restituere. hoc autem fit tollẽdo fraudem & metum. Fraudem voco calumniam in religionem, & omne mendacium quo alter decipitur, & inducitur ad mutandum salutare propositum.

Dico Secundò: Etiam qui absque vi, fraude & metu, a- 92 lijs modis importunè agit, ne perfectionis propositum exequaris, sed maneas in sæculo, grauiter peccat; & interdum à peccato mortifero excusari non potest. Ratio est, quia sua importunitate est tibi causa, vt relinquas magnũ bonum, nempe securam salutis viam, & permaneas in periculis damnationis. Vtrumque autem est contra charitatem, & in re magni momenti. Quanam enim ratione tibi maius damnum inferre posset, nisi fortè persuadeat hæro-

sim

ſum aut apoſtaſiam? Plus enim tibi nocet dum illud propoſitum tibi excutit, quàm ſi illud propoſitum retinentem pertraheret ad aliquod peccatum.

Item eſt quædam iniuria in Deum. Deus enim cui infinitis beneficijs es obſtrictus, & æterna pollicetur, te ad ſuũ ſeruitium vocat. Ille ſe huic vocationi opponit, & ſuadet, vt nulla beneficiorum acceptorum, nulla promiſſorum habita ratione, non ſequaris, ſed ſecum maneas, ſuis commodis & ſuæ conſolationi ſeruias. An hoc non eſt impugnare conſilium Dei, & deſtruere quod ille ædificauit, & ſpargere quos congregauit, & milites, quos ad ſuum vexillum vocauit, diſſipare? Qui autem iſta facit, an non videtur conſpirare cum dæmone, & bellum gerere cũ Deo? Si quis hoc modo ageret cum aliquo quem Princeps ſæcularis vocaret ad ſuum obſequium, poſſet ille cenſeri amicus Principis? Multo minùs qui ab obſequio diuino abſtrahit, poterit eſſe amicus Dei, qui infinities maiora iam contulit, & in futurum promiſit.

93 *Confir. ex patrum ſententia.*

Idem probari poteſt ex Patrum ſententia, & modo loquendi, quo in hac cauſa vtuntur. S. Hieronym. epiſt. 1. ad Heliodorum dicit, *Retrahere à religione nihil eſſe aliud, quàm Chriſtum in pectore alterius occidere, Chriſto ſe opponere, ſpargere & diſſipare quæ Chriſtus colligit, damnatorum militia Chriſti ſuffurari.* Epiſt. 10. ad Furiam, vocat tales auocantes *venenata animalia.* S. Auguſtinus epiſto. 38. *bona affectum in matre occidendum, ne ipſa in æternum pereat.* S. Bernardus epiſt. 104. ſub finem: *Mater tua vult contrarietua, ac per hoc & ſua ipſius ſalum,* &c. Epiſt. 111. parentes qui à religione auocant dicit eſſe *duros, ſæuos, crudeles, non eſſe parentes, ſed peremptores.* rationem adfert, quia impediunt ne ſeruias Deo; ne fugias ignem qui à tergo inſtat; ne vites latrones à quibus ſemiuiuus relictus; ne ex tempeſtate ſæculi te in portum ſecurum recipias; ne bonorum cæleſtium quæ offeruntur, compos fias.

Nouem maliria gradus.

S. Chryſoſtomus lib. 3. contra vituperatores vitæ monaſticæ, ponit nouem malitiæ gradus, & hoc crimen ponit in gradu ſupremo. Primus malitiæ gradus, iumenta & pecora inimicorum errantia vel lapſa negligere. Secundus, inimicis ipſis ſi qua re egeant, non ſubuenire. Tertius, proximos ignotos aſpernari. Quartus, deſpicere familiares. Quintus, non ſolùm corpora, ſed etiam animas fratrum pereuntes negligere. Sextus, filios ſuos pereuntes non curare. Septimus, nec eos per ſe curare, nec alios, qui curent, adducere. Octauus, prohibere inſuper eos, qui ſponte iuuare cupiunt. Nonus, ſalutem ſuorum vltrò oppugnare. Ecce ad quantum ſæuitiæ gradum præpoſtera illa parentum charitas prouehat, vt dum eis maximè conſulere arbitrantur, maximè noceant. Ex quibus patet, quàm graue id eſſe peccatum cenſuerint ſancti Patres.

94 *An ſit peccatum, non ſequi vocationem.*

Dices: Qui nondum voto ſe obſtrinxit, is liber eſt; nec tenetur ſub pœna alicuius peccati, religionem ingredi, ſed poteſt conſilium Chriſti non ſequi. Ideò enim dicuntur conſilia, non præcepta. Ergo ſimiliter qui ſuadet ne ſequatur, non peccat. Quod enim non eſt illicitum facere, id etiã non eſt illicitum ſuadere.

Reſpondeo: Antecedens non ſemper eſt verum. Etſi enim in genere, & per ſe non ſit peccatum, non ſequi conſilia Chriſti; ſæpè tamen fieri poteſt, vt ratione alicuius circumſtantiæ coniunctæ peccatum ſit. Vt ſi cõſcientia dictet tibi (quod ſæpè accidit) te deſertum iri à Deo, niſi diuinæ vocationi obtemperes; te periturum ſi manſeris in ſæculo, &c. Tunc enim peccatum eſt, non ſequi diuinam vocationem: ac proinde etiam peccatum eſt, ſuadere vt non ſequaris. Vnde cùm ſuaſor ordinariè ignoret quid alter interius ſentiat, quid conſcientia illi ſuggerat; ordinariè etiam peccat dum vitæ mutationem, & religionis ingreſſum diſſuadet: quia periculo ſe exponit, ne illum inciteт ad id quod eius conſcientiæ repugnat. Deinde etſi fortè non ſit magnum peccatum, ſi leuis & perfunctoria ſit diſſuaſio; ſi tamen ſit vehemens & pertinax, excuſari non poteſt à graui culpa. Ratio eſt, quia debet alteri plena libertas relinqui, vt eligat quod ſaluti ſuæ magis conſonum duxerit. Vehemens autem & pertinax diſſuaſio libertatem valdè minuit, cùm affectum in contrarium impellat, & quodammodò ei vim inferat; adeò vt huic impulſui difficulter, & non ſine magno moleſtiæ ſenſu reſiſtatur. Vnde ſicut eſt quædam iniuria (vt DD. tradunt) cùm quis precum importunitate adigitur ad id quod aliàs omnino nollet, & recuſaret; ita in propoſito eſt quædam iniuria, cùm tali modo quis ab ingreſſu religionis impeditur: vnde à graui peccato id excuſari non poteſt.

Denique etiamſi non ſequi ſuam vocationem, eamque deſerere, per ſe peccatum non ſit: tamen ſæpe eſt cauſa prauæ vitæ, & damnationis æternæ: & ob hanc potiſſimùm rationem ſancti Patres adeò illud ponderant, & perniciosum iudicant. Ratio eſt, quia is qui adeò ſingulare Dei beneficium, & ex tanto amore diuina manu oblatum repudiat, meretur vt in poſterum parciùs cum eo agatur, & minùs diuinæ gratiæ largitatem ſentiat. Si Princeps quiſpiam te ad ſuum obſequium in palatium, magnis honoribus propoſitis, vocaret; & tu commodi tui vel oblectamenti cauſa repudiares oblatam conditionem, putaſne res tuas in poſterum illi magnopere fore curæ, aut ipſum ſollicitum vt te promoueat? Minimè gentium; ſed curam ſuam tibi ſubtrahet, & relinquet te tuo conſilio & arbitrio, quod etiam paſſim vſurpatur inter homines: qui enim optima amici conſilia repudiat, dignus eſt qui ab amico deſeratur, & in poſterum ſuo iudicio ſinatur viuere. Longe magis id locum habet in Deo, cuius maieſtati ſumma debetur reuerentia; cuius bonitati & ſapientiæ ſumma fides, ſummum obſequium. Itaque quò magis indignum eſt, creaturam ſui creatoris & ſaluatoris vocationem negligere; eò iuſtior eſt cauſa, vt ipſæ gratiæ ſuæ auxilia in poſterum ſaltem ex parte ſubtrahat, nec ea copia, qua alioquin ſtatuerat, conferat. 95

Conſiſtunt hæc auxilia potiſſimùm in tribus; in protectione, excitatione, directione. *Protectio* eſt illa cuſtodia; qua Deus diaboli vires comprimit; occaſiones tentationum, quibus ſuccumberemus, auertit; ab innumeris animæ & corporis periculis eripit: denique omnes impugnationes ita moderatur, vt facilè poſſimus vincere: & ſi victi fuerimus, tuetur ne in illo ſtatu moriamur. 96 *In quo conſiſtant iſta auxilia. Protectio.*

Excitatio fit per varias inſpirationes, quibus nos ad opera bona, & ad omnia ſalutaria excitat, & cor noſtrum ſanctis deſiderijs, & rerum cæleſtium oblectationibus replet: quibus item peccatores ad pœnitentiam vocat, & illis peccati fœditatem, & iuſtitiæ ſplendorem, & vtriuſque ſtipendia oſtendit. *Excitatio.*

Directio pertinet ad executionem, & continet ea auxilia quæ opportuna ſunt, vt conſtanter bonum propoſitum ad finem perducatur. Hæc tria auxiliorum genera, etſi propter illam ingratitudinem non omnino ita ſubtrahantur, quin homo abſolutè eorum adminiculo poſſit in iuſtitia perſeuerare; & ſi lapſus fuerit, reſurgere: tamen valdè minuuntur & extenuantur: adeò vt plerumque reipſa cum tali auxiliorum menſura, homo non ſit perſeueraturus; vel à peccato, in quod poſtea labitur, ſurrecturus. Eſt enim certa quædam auxiliorum menſura ſoli Deo cognita: quam ſi decurſu vitæ tuæ accipias, certiſſimè es perventurus ad ſalutem; ſi minorem accipias, non peruenies, ſed data occaſione laberis; & quamuis reſurgas, rurſum tamen alia occaſione concides, & tandem poſt multas labendi & reſurgendi viciſſitudines damnaberis. Plerumque enim ſalus & exitium pendent à re modica, quam niſi diuina prouidentia procurauerit, vel auerterit, certiſſimè peribis. Adit quis conuiuium; audit ibi verbum minus ſibi honorificum; oritur rixa, occiditur. Alius exit veſperi ebrius vt domum redeat; incidit in aduerſarium, contrahitur pugna: confoditur. Alij iter facienti occurrit biuium: eligit viam quæ videtur commodior; incidit in latrones qui viatoribus ibidem inſidiabantur; ab his ſpoliatur & interficitur. Similia quotidie plurima eueniunt: ſicut ex minima ſcintilla ſæpè maximus accenditur ignis; ita ex modica occaſione ſæpiſſimè maxima pernicies. Poterant iſtæ occaſiones innumeris modis à Deo qui omnia præuidet, impediri, vel minima inſpiratione auerti: ſed quia homo ſe reddidit indignum, cùm magnum illud Dei conſilium in ſe contempſit, Deus illas permittit, & omittit eam inſpirationem adhibere, qua talis occaſio fuiſſet vitata. Hac ratione infiniti pereunt, quorum & exitium à minima occaſione originem traxit; & facillimo negotio impediri potuiſſet, niſi illi ſe indignos antea tali cura & fauore Dei præſtitiſſent. Simili modo quidam leuiſſima occaſione conuertuntur, & ſalutem conſequuntur; ſiue ipſi id antea bonis operibus quodammodo meruerint, ſiue aliorum preces pro illis fuſæ id impetrarint, ſiue Deus 97 *Directio.* *Menſura auxiliorũ multiplex.*

ex

timeret ne Deus, quos Filij sui sanguine comparauit, quos tantis donis ac thesauris locupletauit, eos repentè proijciat ac præcipitet?

87 *Maior deliberatio.* Sexta causa differendi erat *maior deliberatio*. sed de hac satis dictum suprà q. 4. & 5. Vel enim satis constat diuinam esse vocationem, & sic non opus est longiore deliberatione; vel res est dubia, & tunc veritas facilè deprehendi potest, adhibita deliberatione iuxta formam q. 5. & 6. propositam. quod vt fiat, non opus est multo tempore.

Dices: Deus Lucæ 14. monet vt is qui turrim Euangelicæ perfectionis vult ædificare, prius sedeat & computet sumptus qui necessarij sunt ad perficiendum: qua parabola significat esse opus longa & matura deliberatione.

Respondeo, mentem Domini non esse vt diuturna sit deliberatio, quasi annos aliquot suspensus manere debeas; nihil ab eius proposito & a recta ratione alienius: sed tantum vult significare eum cui tale consilium sedet animo, priusquam illud aggrediatur, debere seipsum excutere; & à se inquirere, an paratus sit omnibus renuntiare, & omnes propinquos, omnes opes, voluptates & spes sæculares relinquere. Quòd si deprehendat se ad hæc omnia paratum, & tantum sibi superesse animi, vt confidat Dei gratia se ista præstiturum; iam norit sibi sumptus ad perficiendum necessarios suppetere. Si verò deprehendat se alicui rei ita affixum, vt desperet se illam posse relinquere (eò quòd animus illi sit mollis, nec velit sibi vim facere, & affectus mortificare) sumptibus caret. Est tamen in eius potestate, per Dei gratiam sumptus habere: nimirum si mollitiem illam excutiat & exemplo Christi, ac Sanctorum, & spe futuræ retributionis, aliorumq. commodorum consideratione animum excitet ad temporalium rerum contemptum. Hũc esse sensum huius loci, docet S. Augustinus epist. 38. ad Lætum, & S. Thomas. 2. 2. q. vlt. art. vlt. Et colligitur ex verbis quæ Dominus illi parabolæ subiũgit; eam suo proposito accommodans, cùm ait: *Sic ergo omnis ex vobis, qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus*. Quibus verbis apertè indicat, sumptus necessarios ad turrim Euangelicam nihil esse aliud quàm generosum animum, vel firmum propositum renuntiandi omnibus, & omnia propter Christum deserendi. Non opus est longo tempore vt scias an talis tibi animus suppeditet.

88 *Parentum inopia.* Septima causa erat *parentum inopia*, siue extrema ea sit, siue etiam grauis. Hæc legitima est: imò ea præsente, vel etiam imminente filius intrare non potest, sed debet in sæculo manere, vt parentes alat. Ad hoc enim iure naturæ & diuino tenetur. Præcipit enim Dominus in Decalogo Exodi 20. *Honora patrem tuũ, & matrem tuam, vt sis longæuus super terram*, &c. Qui honor non solùm in obediendo, & deferendis reuerentiæ signis, sed etiam (& quidem præcipuè) in præbendo subsidio vitæ necessario cõsistit; vt probat S. Hieron. Matth. 15. & S. Ambros. Luc. 18.

Matth. 15. Marci 7. Aduerte tamen, si alios fratres vel sorores habeas à quibus parens commodè sustentari queat, non esse opus manere in sæculo. Idem dicendum si manendo in sęculo non possis ei quidquam subsidij præbere; vel si in religione existens æque vel magis possis illum iuuare, quàm manendo in sæculo. Vide hac de re pluscula l. 2. de Iustitia & Iure cap. 41. dubit. 3.

Simili modo ingressum impedit omnis obligatio, cui ante ingressum necessariò satisfieri debet, nisi legitimo modo relaxetur: vt si seruituti, vel reddendis rationibus sis obnoxius: si virginem sub promissione matrimonij defloraueris, &c.

Morbus. Octaua causa erat *morbus*. Hæc etiam legitima est ad differendum donec curetur, præsertim si talis sit vt religionis functiones impediat; vel non videatur ibi commodè posse curari.

QVÆSTIO VIII.

An sit peccatum auertere aliquem à consilio ingrediendæ religionis?

89 *Si vi, fraude, Metu.* RESpondeo, & dico Primò: Qui vi, vel fraude, vel metu iniecto aliquem impedit a religionis ingressu, peccat mortiferè contra iustitiam: & tenetur fraudem aperire, & vim ac metum tollere.

Est communis DD. sententia. Ratio est, quia infert illi iniuriam in re maximi momenti. Ille enim ius habebat ingrediendi postquam ad pubertatem peruenit: ac proinde fit ei iniuria, si vi vel fraude vel metu impediatur. Vnde cùm agatur de re magni momenti, perspicuum est esse peccatum mortiferum contra iustitiam. Si enim is qui tali modo quempiam impedit à matrimonio, beneficio, officio obtinendo, vel ab alia re notabilis momenti consequenda, mortiferè peccat contra iustitiam: quanto magis is qui à tanto bono quempiam sic impedit?

Idem confirmatur ex Concil. Trident. sess. 25. cap. 18. de Regularibus. vbi cùm S. Synodus anathemati subiecisset omnes qui aliquo modo cogunt aliquam virginem, vel viduam, vel aliam mulierem inuitam intrare monasterium, vel suscipere habitum, vel profiteri, subijcit in hæc verba: *Simili modo anathemati subijcit eos, qui sanctam virginum, vel aliarum mulierum voluntatem veli accipiendi, vel voti emittendi quoquo modo sine iusta causa impediunt*. Anathema autem non infligitur, nisi ob manifestum peccatum mortiferum. Quòd si est peccatum mortiferum anathemate dignum cogere vel impedire puellam; cur non cogere vel impedire adolescentem? Imò eò maius peccatum videtur impedire adolescentẽ: quò ille, si in sęculo manserit, in maiori salutis discrimine versatur, quàm puella.

Nec refert quòd Concilium non statuerit anathema in eos qui impediunt adolescentem. id enim non ideò omisit, quòd putaret hoc peccatum non esse mortiferum, aut anathemate dignum: sed quia plerumque parentum & aliorum minæ non tantam vim habent in maribus, quantam in puellis. Simile statuerat Concilium Toletanum tertium cap. 10. *Si quis*, inquit, *propositum castitatis viduæ vel virginis impedierit, à sancta communione, & à liminibus Ecclesiæ habeatur extraneus*. Censet ergo, esse graue peccatum mortiferum.

Ex quibus consequens est, esse peccatum mortiferum, non solùm cùm inijcitur metus mortis, aut grauis læsionis, aut verberum, aut multiplicis contumeliæ; sed etiam cùm inijcitur metus, quem Doctores *reuerentialem* vocant: vt cùm parens tanta auctoritate premit prolem, vt nullo modo audeat illi contradicere, malitque quiduis sustinere, quàm vultum eius iratum intueri. Quamuis enim in foro externo hic metus non iudicetur cadens in constantem virum: tamen in foro conscientiæ satis est ad rescindendos contractus, qui tali metu extorti; vt communiter DD. tradunt: quia censentur per iniuriam extorti. vnde qui tali metu aliquid extorsit, tenetur ad restitutionem, etiam ante sententiam. Imò multorum DD. iudicio hic metus satis est ad irritandum matrimonium, & professionem solemnem in religione, si ipse horum causa extiterit. Qua de re videri possunt ea quæ scripsimus lib. 2. de Iustitia & Iure cap. 17. dubitat. 6. Quòd si tanta est vis huius metus, vt rescindat contractus, & inducat obligationem restituendi, manifestum est grauem censeri iniuriam, si quis talem metum alteri incutiat, vt eum impediat ab eo consequendo ad quod ipse ius habet: ac proinde talem à peccato mortifero excusari non posse, nisi fortè propter ignorantiam vel inconsiderantiam. 90 *Si Metu reuerentiali.*

Hinc sequitur, quando aduertit parens filium vel filiam tali metu teneri, cui ipse suo agendi modo occasionem dedit, eum debere benignè cum illis agere, & metum adimere, vt liberè eligant & exequantur, quod Deus ipsis inspirat. Ratio est, quia iure iustitiæ tenetur quisque restituere, quod iniustè abstulit. Atqui is qui in negotio proposito incussit metum, vel fraudem struxit & mendacium, abstulit alteri libertatem procurandæ suæ salutis. Ergo tenetur eum suæ libertati restituere. hoc autem fit tollẽdo fraudem & metum. Fraudem voco calumniam in religionem, & omne mendacium quo alter decipitur, & inducitur ad mutandum salutare propositum. 91

Dico Secundò: Etiam qui absque vi, fraude & metu, alijs modis importunè agit, ne perfectionis propositum exequaris, sed maneas in sæculo, grauiter peccat; & interdum à peccato mortifero excusari non potest. Ratio est, quia sua importunitate est tibi causa, vt relinquas magnũ bonum, nempe securam salutis viam, & permaneas in periculis damnationis. Vtrumque autem est contra charitatem, & in re magni momenti. Quanam enim ratione tibi maius damnum inferre posset, nisi fortè persuadeat hæresim 92

sim aut apostasiam? Plus enim tibi nocet dum illud propositum tibi excutit, quàm si illud propositum retinentem pertraheret ad aliquod peccatum.

Item est quædam iniuria in Deum. Deus enim cui infinitis beneficijs es obstrictus, & æterna pollicetur, te ad suū seruitium vocat. Ille se huic vocationi opponit, & suadet, vt nulla beneficiorum acceptorum, nulla promissorum habita ratione, non sequaris, sed secum maneas, suis commodis & suæ consolationi seruias. An hoc non est impugnare consilium Dei, & destruere quod ille ædificauit, & spargere quos congregauit, & milites, quos ad suum vexillum vocauit, dissipare? Qui autem ista facit, an non videtur conspirare cum dæmone, & bellum gerere cū Deo? Si quis hoc modo ageret cum aliquo quem Princeps sæcularis vocaret ad suum obsequium, posset ille censeri amicus Principis? Multo minùs qui ab obsequio diuino abstrahit, poterit esse amicus Dei, qui infinities maiora iam contulit, & in futurum promisit.

Confir. ex patrum sententia.

93 Idem probari potest ex Patrum sententia, & modo loquendi, quo in hac causa vtimur. S. Hieronym. epist. 1. ad Heliodorum dicit, *Retrahere à religione nihil esse aliud, quam Christum in pectore alterius occidere, Christo se opponere, spargere & dissipare quæ Christus collegit, donatiuum militiæ Christi suffurari.* Epist. 10. ad Furiam, vocat tales auocantes *venenata animalia.* S. Augustinus epist. 38. *huiu affectum in mare occidendum, ne ipsa in æternum pereat.* S Bernardus epist. 104. sub finem: *Mater tua vult contraria tuæ, ac per hoc & sua ipsius saluti,* &c. Epist. 111. parentes qui à religione auocant dicit esse *duros, sæuos, crudeles, non esse parentes, sed peremptores.* rationem adfert, quia impediunt ne seruias Deo; ne fugias ignem qui à tergo instat; ne vites latrones à quibus semiuiuus relictus; ne ex tempestate sæculi te in portum securum recipias; ne bonorum cælestium quæ offeruntur, compos fias.

Nouem malitiæ gradus.

S. Chrysostomus lib. 3. contra vituperatores vitæ monasticæ, ponit nouem malitiæ gradus, & hoc crimen ponit in gradu supremo. Primus malitiæ gradus, iumenta & pecora inimicorum errantia vel lapsa negligere. Secundus, inimicis ipsis si qua re egeant, non subuenire. Tertius, proximos ignotos aspernari. Quartus, despicere familiares. Quintus, non solùm corpora, sed etiam animas fratrum pereuntes negligere. Sextus, filios suos pereuntes non curare. Septimus, nec eos per se curare, nec alios, qui curent, adducere. Octauus, prohibere insuper eos, qui sponte iuuare cupiunt. Nonus, salutem suorum vltrò oppugnare. Ecce ad quantum sæuitiæ gradum præpostera illa parentum charitas prouehat, vt dum eis maximè consulere arbitrantur, maximè noceant. Ex quibus patet, quàm graue id esse peccatum censuerint sancti Patres.

An sit peccatum, non sequi vocationem.

94 Dices: Qui nondum voto se obstrinxit, is liber est; nec tenetur sub pœna alicuius peccati, religionem ingredi, sed potest consilium Christi non sequi. Ideò enim dicuntur consilia, non præcepta. Ergo similiter qui suadet ne sequatur, non peccat. Quod enim non est illicitum facere, id etiā non est illicitum suadere.

Respondeo: Antecedens non semper est verum. Etsi enim in genere, & per se non sit peccatum, non sequi consilia Christi; sæpè tamen fieri potest, vt ratione alicuius circumstantiæ coniunctæ peccatum sit. Vt si cōscientia dictet tibi (quod sæpè accidit) te desertum iri à Deo, nisi diuinæ vocationi obtemperes; te periturum si manseris in sæculo, &c. Tunc enim peccatum est, non sequi diuinam vocationem: ac proinde etiam peccatum est, suadere vt non sequaris. Vnde cùm suasor ordinariè ignoret quid alter interius sentiat, quid conscientia illi suggerat; ordinariè etiam peccat dum vitæ mutationem, & religionis ingressum dissuadet: quia periculo se exponit, ne illum incitet ad id quod eius conscientiæ repugnat. Deinde etsi fortè non sit magnum peccatum, si leuis & perfunctoria sit dissuasio; si tamen sit vehemens & pertinax, excusari non potest à graui culpa. Ratio est, quia debet alteri plena libertas relinqui, vt eligat quod saluti suæ magis consonum duxerit. Vehemens autem & pertinax dissuasio libertatem valde minuit, cùm affectum in contrarium impellat, & quodammodò ei vim inferat; adeò vt huic impulsui difficulter, & non sine magno molestiæ sensu resistatur. Vnde sicut est quædam iniuria (vt DD. tradunt) cùm quis precum importunitate adigitur ad id quod aliàs omnino nollet, & recusaret; ita in proposito est quædam iniuria, cùm tali modo quis ab ingressu religionis impeditur: vnde à graui peccato id excusari non potest.

Denique etiamsi non sequi suam vocationem, eamque deserere, per se peccatum non sit: tamen sæpè est causa prauæ vitæ, & damnationis æternæ: & ob hanc potissimùm rationem sancti Patres adeò illud ponderant, & perniciosum iudicant. Ratio est, quia is qui adeò singulare 95
Dei beneficium, & ex tanto amore diuina manu oblatum repudiat, meretur vt in posterum parciùs cum eo agatur, & minùs diuinæ gratiæ largitatem sentiat. Si Princeps quispiam te ad suum obsequium in palatium, magnis honoribus propositis, vocaret; & tu commodi tui vel oblectamenti causa repudiares oblatam conditionem, putasne res tuas in posterum illi magnopere fore curæ, aut ipsum sollicitum vt te promoueat? Minimè gentium; sed curam suam tibi subtrahet, & relinquet te tuo consilio & arbitrio, quod etiam passim vsurpatur inter homines: qui enim optima amici consilia repudiat, dignus est qui ab amico deseratur, & in posterum suo iudicio sinatur viuere. Longe magis id locum habet in Deo, cuius maiestati summa debetur reuerentia; cuius bonitati & sapientiæ summa fides, summum obsequium. Itaque quò magis indignum est, creaturam sui creatoris & saluatoris vocationem negligere; eò iustior est causa, vt ipsæ gratiæ suæ auxilia in posterum saltem ex parte subtrahat, nec ea copia, qua alioquin statuerat, conferat.

Consistunt hæc auxilia potissimùm in tribus; in prote- 96
ctione, excitatione, directione. *Protectio* est illa custodia, qua Deus diaboli vires comprimit; occasiones tentationum, quibus succumberemus, auertit; ab innumeris animæ & corporis periculis eripit: denique omnes impugnationes ita moderatur, vt facilè possimus vincere: & si victi fuerimus, tuetur ne in illo statu moriamur.

In quo consistant ista auxilia.
Protectio.

Excitatio fit per varias inspirationes, quibus nos ad opera bona, & ad omnia salutaria excitat, & cor nostrum sanctis desiderijs, & rerum cælestium oblectationibus replet; quibus item peccatores ad pœnitentiam vocat, & illis peccati fœditatem, & iustitiæ splendorem, & vtriusque stipendia ostendit.

Excitatio.

Directio pertinet ad executionem, & continet ea auxilia 97
quæ opportuna sunt, vt constanter bonum propositum ad finem perducatur. Hæc tria auxiliorum genera, etsi propter illam ingratitudinem non omnino ita subtrahantur, quin homo absolutè eorum adminiculo possit in iustitia perseuerare; & si lapsus fuerit, resurgere: tamen valdè minuuntur & extenuantur: adeò vt plerumque reipsa cum tali auxiliorum mensura, homo non sit perseueraturus; vel à peccato, in quod postea labitur, surrecturus. Est enim certa quædam auxiliorum mensura soli Deo cognita: quam si decursu vitæ tuæ accipias, certissime es peruenturus ad salutem; si minorem accipias, non peruenies, sed data occasione laberis; & quamuis resurgas, rursum tamen alia occasione concides, & tandem post multas labendi & resurgendi vicissitudines damnaberis. Plerumque enim salus & exitium pendent à re modica, quam nisi diuina prouidentia procurauerit, vel auerterit, certissimè peribis. Adit quis conuiuium; audit ibi verbum minus sibi honorificum; oritur rixa, occiditur. Alius exit vesperi ebrius vt domum redeat; incidit in aduersarium, contrahitur pugna: confoditur. Alij iter facienti occurrit biuium: eligit viam quæ videtur commodior; incidit in latrones qui viatoribus ibidem insidiabantur; ab his spoliatur & interficitur. Similia quotidie plurima eueniunt: sicut ex minima scintilla sæpè maximus accenditur ignis; ita ex modica occasione sæpissime maxima pernicies. Poterant istæ occasiones innumeris modis à Deo qui omnia præuidet, impediri, vel minima inspiratione auerti: sed quia homo se reddidit indignum, cùm magnum illud Dei consilium in se contempsit, Deus illas permittit, & omittit eam inspirationem adhibere, qua talis occasio fuisset vitata. Hac ratione infiniti pereunt, quorum & exitium à minima occasione originem traxit; & facillimo negotio impediri potuisset, nisi illi se indignos anteà tali cura & fauore Dei præstitissent. Simili modo quidam leuissima occasione conuertuntur, & salutem consequuntur; siue ipsi id antea bonis operibus quodammodo meruerint, siue aliorum preces pro illis fusæ id impetrarint, siue Deus

Directio.

Mensura auxiliorū multiplex.

ex

ex sola sua benignitate ita eos dirigere statuerit.

98 Vnde patet, nihil adeò pertimescendum homini, atque ne Deus ita prouidentiæ suæ curam, & auxilia gratiæ imminuat, vt reipsa cum tali mensura non simus saluandi: neque quidquam adeò sollicitè ab eo petendum, quàm vt eam auxiliorum mensuram nobis conferat, cum qua nouit nos certissime saluandos; hoc est, vt in omnibus ita nos protegat, excitet, dirigat, sicut nouit saluti nostræ expedire. Hoc debet esse perpetuum nostrum votum, & assidua deprecatio; cùm in eo salutis nostræ cardo versetur.

99 *Causa quadruplex imminutionis auxiliorũ.*

Porrò huius imminutionis auxiliorum gratiæ caosa est quadruplex. Prima est peccatum mortiferum, quod non solùm illa auxilia minuit, sed etiam animam occidit, & æternæ morti reddit obnoxiam. Et quamuis contingat vt ipsa per pœnitentiam reuiuiscat, non tamen idcircò priorem auxiliorum copiam recuperat, nisi sedulò orationi, & operibus pœnitentiæ alijsque pietatis officijs incumbat, vt iniuriam Deo irrogatam compenset. Sicut qui Principem suum capitaliter offendit, etsi benignitate Principis veniam consequatur, tamen pristinum fauorem, & amicitiæ signa non recuperat, nisi præclaris obsequijs priorem illam labem obruat.

Secunda est peccatum veniale. Etsi enim multa peccata venialia per se vitam animæ non tollant, tamen valdè eam debilitant, minuendo diuinorum auxiliorum copiam: quo fit vt facile homo in peccata mortifera labatur. Hac ratione docent Theologi peccata venialia minuere feruorem charitatis; quia minuunt auxilia diuina, quibus ad perfectiorem charitatis & aliarum virtutum vsum dirigebamur. Omitto quòd difficultatem virtutum augeant, cùm ad contrarios actus, & consequenter ad peccata mortifera præparent ac disponant.

Tertia est tepor & incuria quædam profectus spiritualis: vt cùm quis omnia languide agit, solum præcisè spectans ad quid sub peccato teneatur: nec est sollicitus vt affectus suos domet, vt gulam & linguam refrenet, vt in virtutibus proficiat, & perfectiùs se Deo per orationem & meditationem coniungat. Talis tepor etiamsi per se peccatum non videatur, tamen est causa imminutionis diuinorum auxiliorum. Vnde fit vt hominem plerumque ad grauia peccata: & in mortem æternam deducat. Quare hic tepor est admodum noxius & periculosus saluti, vt sancti Patres, & in primis S. Bernardus, maximus vitæ spiritalis magister, testantur.

100 *Imminutio secundũ triplex genus auxilij.*

Quarta causa est neglectus diuinæ vocationis, de qua iam diximus. Fit autem hæc imminutio iuxta triplex genus auxilij iam suprà explicati. Minuitur enim *Protectio*, dum diabolo laxantur à Deo vires, sic vt fortiùs nos impugnare possit, dum impendentes tentationum occasiones non impediuntur, dum pericula vitæ imminentia non auertuntur, dum res sinuntur suis agi motibus in salutis nostræ detrimentum. *Excitatio* minuitur, dum rariores vel languidiores inspirationes immittuntur, dum pericula salutis non ostenduntur, dum futura præmia non considerantur, dum sinit Deus mentem hominis cogitationibus & curis rerum terrenarum penitus immergi. *Directio* minuitur, dum non offerũtur opportunitates bonum propositum exequendi, vel permittuntur oriri obstacula quibus pares non sumus, &c. dum difficultatibus victi opus inchoatum & bonum propositum relinquimus. Ex quibus patet, quanta incommoda ex neglectu diuinæ vocationis (etiamsi per se peccatum non sit) plerumque sequantur: quæ sanè cuiuis aliquem salutis suæ sensum habenti, valdè sunt reformidanda. Nec minus hæc auxiliorum imminutio timẽda ijs qui alios ab obsequio Dei auocare nitũtur: sed eò magis, quò magis ille meretur auxilio gratiæ diuinæ destitui, qui in alijs spiritũ gratię conatur extinguere.

101 *Vindicta diuina in retrahentes.*

His addo, Deo tantopere id displicere, vt etiam in hac vita non solum gratiæ subtractione, sed etiam alijs pœnis inflictis sæpe vindicet; cuius rei duo exempla adferam ex sanctis Patribus. Alterum ex S. Hieronymo epist. 7. quæ est ad Lætam de institutione filiæ, quam Paula auia Christo destinarat: *Caue*, inquit, *ne aures eius perfores, ne cerussa aut purpurisso consecrata Christo ora depingat, nec collum auro & margaritis premas, nec caput gemmis oneres, ne capillum irrufes, & aliquid ei de gehennæ ignibus auspicerie. Habeat alias margaritas, quibus postea venditis emptura est pretiosissimum margaritum.* Hæc Hieronymus de filia quæ nondum suo arbitrio religionem eligere poterat, sed solùm ab auia erat destinata. His præmissis ostendit quàm Deo istud displiceat: *Prætextata*, inquit, *nobilissima quondam femina, iubente viro Hymettio, qui patruus Eustochij virginis fuit, habitum eius cultumque mutauit, & neglectum crinem mundano more texuit, vincere cupiens & virginis propositum, & matris desiderium. Et ecce tibi eadem nocte cernit in somnis venisse ad se Angelum, terribili voce minitantem pœnas, & hæc verba frangentem: Tune ausa es viri imperium præferre Christo? tu caput virginis Dei tuis sacrilegis attrectare manibus? quæ iam nunc arescent, vt sentias excruciata quid feceris, & finito mense quinto ad inferna duceris. Sin autem perseuerauerit in scelere, & marito simul orbaberis & filijs.* Addit Hieronymus: *Omnia per ordinem expleta sunt, & seram miseræ pœnitentiam velox signauit interitus. Sic vlciscitur Christus violatores templi sui, sic gemmas & pretiosissima ornamenta defendit.* Hæc ille. Ecce quàm diuersa sunt Dei & mundi iudicia; quæ mundus censet æquissima, ille vindicat vt scelera: siderantur manus, inferuntur cruciatus, mors quinto mense finito inexorabiliter irrogatur, & forte æterna damnatio (vt illud, *ad inferna duceris*, indicat:) adduotur minæ mortis in maritum & filios. Vnde patet tale factum interdum esse causam euersionis totius familiæ. Si illa matrona tantam pœnam meruit, quæ non ex se, sed iubente marito eius neptem habentem propositum virginitatis, vanè ornauit: quantam merebuntur quæ minis metu, asperitate & blandiijs, & omni machinarum genere virginis propositum extinguere contendunt?

Alterum ex S. Ambrosio lib. primo, de Virginibus in fine: *Memoria nostra puella dudum nobilis in sæculo, nunc nobilior Deo, cùm vrgeretur ad nuptias à parentibus & propinquis, ad sacrosanctum altare confugit. Quò enim melius virgo occurreret, quàm vbi sacrarium virginitatis offertur? Ne is quidem finis audaciæ. Stabat ad aram Dei pudoris hostia, victima castitatis, nunc capiti dexteram sacerdotis imponens, precem poscens; nunc iusta impatiens moræ, ad summum altari subtexta verticem: Num melius, inquit, quàm altare, quod sanctificent ipsa velamen, frontem velabit? Plus talia decet flammeum, in quo caput omnium Christus quotidie consecratur. Quid agitis vos propinqui? quid exquirendis adhuc nuptijs sollicitatis animum? iamdudum prouisas habeo. Sponsum offertis? meliorem reperi. Quaslibet exaggerate diuitias, iactate nobilitatem, potentiam prædicate: habeo eum cui nemo se comparet, diuitem mundo, potentem imperio, nobilem cælo. Si talem habetis, non refuto optionem: si non reperitis, non prouidetis mihi, sed inuidetis. Hæc cùm illa magno fernore dixisset: silentibus cæteris, vnus abruptiùs; Quid si, inquit, pater tuus viueret, innuptam te manere pateretur? Dum illa maiori religione, moderatiore pietate: Et ideo fortasse defecit, ne quis impedimentum posset afferre. Quod ille responsum de patre, de se oraculum, maturo sui probauit exitio. Ita cæteri eadem sibi metuentes: fauere cœperunt, qui impedire quærebant: nec dispendium debitarum attulit virginitas facultatum, sed etiam emolumentum integritatis accepit. Habetis puellæ deuotionis præmium: parentes cauete offensionis exemplum.* 102 Hæc Ambrosius. Multa hoc exemplo Ambrosius docet. Primò, qua constantia & quo feruore in hoc negotio vtendum. Illa enim tanquam hostes fugiens ad altaris asylum confugiebat, & sibi ipsa quantum poterat, velum professioois imponebat. Olim enim sumendo velum per manus sacerdotis ad altare, fiebant statim professæ absque præuio Nouitiatu. Secundo, quomodo propinquis impedire conantibus respondendum. Tertiò, interdum parentes præmatura morte tolli, ne sanctum liberorum propositum impediant. Quarto eos qui impedire conantur, interdum morte à Deo plecti. Quintò, parentibus meritò diuinam vltionem formidandam, nisi libertatem prolibus hac in re permiserint.

Duo solent hic adferri in excusationem à parentibus. 103
Quæ parentum excusationes.
Primò, durum esse filium aut filiam amittere, & in perpetuum à se abdicare: ac proinde non debere mirum videri si se opponant. Secundò, timere se ne non perseueret, sed cum dedecore egredi cogatur, eò quod sit delicatæ & teneræ constitutionis.

Refutatio prioris.

Verùm facilis est refutatio. Nam quod ad prius attinet, facilè ista imaginatio vincetur, si cogiteot sequeotia.

Primò,

Primò, Deus ipse omnium conditor ac Dominus dedit Filium suum vnigenitum in nostrum obsequium; vt nostra causa cùm diues esset, fieret pauper, subiret labores innumeros & dolores; crucem sustineret & mortem, vt nos ab æterna morte liberaret, & æternæ vitæ faceret participes: & magnum nobis vel durum videbitur, si gratitudinis causa, filium nostrum eius obsequio consecremus? Quæ enim comparatio filij nostri ad filium Dei? Quid commodi Deo per hoc præstamus?

Secundò, Si Rex filium nostrum in suum palatium ad primariam aliquam dignitatem vocaret, vel filiam suo filio sponsam posceret; non obsisteremus, sed magnum duceremus beneficium, etiamsi numquam eos ampliùs essemus visuri. Cur non magis beneficij loco ponimus, quòd ab eo qui est Rex regum & Dominus dominantium, ad cælestes æternasque dignitates ac nuptias vocentur?

Tertiò, Cùm filium aut filiam Deo offerimus, nihil ei donamus, sed quod omni iure ipsius erat, ei reddimus. Nihil nostrum propriè est in illis præter peccatum. Ipse solus animam creauit & infudit, ipse mentem & sensum dedit: ipse solus redemit, solus peccatum deleuit, iustitiam & sanctitatem impertijt. Et quamuis opera nostra in formando corpore sit vsus, non tamen idcircò nobis aliquid arrogare debemus: quia hanc vim à nobis non habemus, sed ab illo accepimus, qui instituit hominis natiuitatem. Ipse principalis est auctor, nos dumtaxat instrumenta. Sicut ergo statua non est scalpelli, nec imago penicelli, sed artificis: ita noster filius non est noster, sed Dei, qui solus eius est opifex; & nostra opera tamquam penicillo est vsus. Intellexit hoc præclare Machabæorum mater, dum se & filios vt fortiter mortem pro legibus patrijs
2. Mach. 7. subirent, sic animabat: *Non ego spiritum & animam donaui vobis; & vitam & singulorum membra non ego compegi: sed mundi Creator, qui formauit hominis natiuitatem, quique omnium inuenit originem.*

Quartò, Si filius meus morbo, vel gladio, vel alio casu
104 mihi eriperetur, ferendum esset, nec possem aduersus Deū (sine cuius prouidentia nec ista fiunt) murmurare: quanto magis nunc æquo animo ferre debeo cùm non perit, sed saluus manet, vt viuat in domo Dei, in obsequio summi Principis?

Quintò, Cogitent nihil melius in hac vita posse filio obtingere, quàm si vestigijs Christi & Sanctorum insistat, & ex periculis iactationeque sæculi, in religionis portum se recipiat. Nullam meliorem hereditatem, nullos veriores thesauros eis à se posse relinqui, quàm si veræ pietatis studiosos efficiant, & ad sæculi contemptum, perfectionis amorem, Christique imitationem excitent. Has esse veras diuitias, vt quæ non solùm in hac vita, sed etiam post mortem stabiles permaneant, & æternam beatitudinem suis possessoribus conferant. Se quoque, si id faciant, eorumdem præmiorum vnà cum liberis fore participes. Vide S. Chrysost. lib. 3 contra vituperatores vitæ monasticæ sub finem: vbi fuse hunc locum prosequitur.

Sextò, Cogitent quanti res sit periculi, Deo repugnare, eius consilium euertere, spiritum quem ille huic animæ inspirauit, extinguere, & loco eius, mundi amorem in illa accendere: cogitent quam grauiter Deus id sæpe vindicauerit: caueant ne iram Dei in caput suum prouocent, ne sibi & familiæ celerem perditionem accersant.

105 Septimò, Recolant exempla eorum qui liberos suos forti animo Deo obtulerunt. Abraham, iubente Deo; etiam suis manibus vnicum filium occidere, & Deo in sacrificium offerre voluit. Anna Samuelis mater sponte sua filium ab infantia ad obsequium templi Domino in perpetuum obtulit. Mater Machabæorum septem filios ad mortem pro lege patria fortiter tolerandam animauit. Idem in nouo Testamento fecit S. Felicitas, in eodem filiorum numero; quæ, vt scribit S. Gregorius Homil. 3. in Euang. *ita timuit filios post se in carne relinquere, sicut carnales parentes metuere solent ne mortuos præmittant.*

Talis fuit nobilissima illa Paula, quæ & filiam Eustochium ad religionem adduxit, & Paulam neptem adhuc infantulam Deo addixit, & quotquot poterat e suis ad deserendum sæculum incitabat. De qua vide Hieronymum in eius epitaphio.

Talis etiam magna illa matrona Constantinopolitana, quæ filium vnicum curauit institui à monacho sub habitu sæculari comparente. Refert pulcherrimum hoc exemplum prolixè S. Chrysostomus lib. 3. contra vituperatores vitæ monasticæ, circa medium. Similes multi alij parentes extitere.

Denique perpendant hanc S. Basilij sententiam. Is enim 106
præfatione in Ascetica, seu monasticas exercitationes, cùm explicuisset quanta religiosos maneant præmia, sub finem ita parentes hortatur: *Cùm itaque tam eximia ijs posita sint præmia, qui Christi militiam fuerint secuti, agè libenti animo, & patres filios suos, & matres suas filias ad eam venire patiantur, proleinque ipsi suam vltrò ad eam alacriter adducant. Lætos eos faciat æternorum spes bonorum, quorum vnà cum liberis suis futuri sunt participes: eosque apud Deum patronos habere studeant. Caueamus, quæso, ne animis angustam animum in hac importuna filiorum charitate præ nobis feramus: neve nos exterreant labores, ad quos videntur ituri: sed potiùs gaudeamus quòd adeo magnam gloriam sint inuenturi. Offeramus Deo quod ab ipso accepimus, vt in laudis & gloria filiorum nostrorum societatem ipsi quoque veniamus, nos ipsos vnà cum ipsis offerendo, simulque exhibendo. Qui enim hanc animi alacritatem ostenderint, atque hoc modo fortiter perseuerauerint, ijs aptè conueniet illud ex Psalmis: Benedicti vos à Domino qui fecit cælum & terram.* [*Exhortatio S. Basilij ad parentes.*] [*Psal. 113.*]

Legant etiam librū 3. S. Chrysostomi aduersus vituperatores vitæ monasticæ, qui totus in eo versatur, vt parentibus Christianis persuadeat, vt libenter filios suos religioni se addicere sinant, eosque ad hoc iuuent. Hæc ad priorem excusationem refutandam sufficiant.

Ad alteram respondeo, timorem illum vanum esse. Cur 107
enim non perseueraret tot adminiculis adiutus, tot exemplis animatus, tot orationibus defensus, tanta gratiæ copia, quæ ibi solet à Deo effundi, roboratus? Cur ipse non possit, quod innumerabiles alij non minùs teneri & delicati alacriter præstiterunt, nulla ex parte spatio vitæ acciso, sed magis etiam protracto? Nulli enim magis longæui quàm religiosi; quia sobrietas, quæ apud eos regnat, mater est sanitatis & vitæ diuturnæ. [*Refutatio posterioris excusationis.*]

Nec refert quòd quidam subinde deficiant; quia longè plures sunt qui perseuerant. Itaque multa magis speranda perseuerantia, quam defectio timenda. Imò post professionem paucissimi deficiunt. Stultum vero est, propter malum quod raro accidit, auertere quempiam à tanto bono. Cur non magis verentur eum iungere matrimonio, cùm plurimis nuptiæ infelices obtingant, & plures mariti adulterijs se contaminent, quàm professi redeant ad sæculum? Idem dici potest de omnibus vitæ statibus & dignitatibus. Plurimi enim in quouis genere status, infelices exitus sortiuntur; non tamen idcirco parentes ad illos reformidant filios suos promouere. Quis enim filium suum non velit esse Canonicum, Decanum, Præpositum, Episcopum, Comitem, Ducem, Regem, omnibus diuitijs & honoribus circumfluentem? Et tamen quo quis altiore est loco, tanto grauior ei impendet ruina. Vide plura hac de re apud Chrysostomum lib. 3. contra vitup. vitæ monast. sub finem. [*Non referre quod aliqui non perseuerent.*]

Petes: Vtrum illi qui auertunt aliquem à religione, te- 108
neantur ad aliquam restitutionem.

Non desunt DD. qui doceant tales teneri alium inducere, qui loco eius quem a Dei obsequio obduxerunt, Deo seruiat; vel certè seipsos religioni debere tradere. Et sanè æquitati satis est consentaneum, vt hoc damnum sarcire conentur, eumdem vel alium inducendo vt religioni se mancipet. Non tamen ad hoc tenentur lege iustitiæ. Qui tamen vi vel fraude aliquem auertit, tenetur ex iustitia vim tollere, fraudem aperire, & illum suæ libertati relinquere, vt libere possit intrare. Quod si res non sit amplius integra, tenetur, quatenus per illam iniuriam causa damni temporalis monasterio exutit. Qua de re vide librum 2. de iustitia cap. 8. dub. 3.

QVÆ-

QVÆSTIO IX.

Vtrùm sit expediens, vt is qui propositum Religionis habet voto, se astringat ad ingrediendum?

2. 2. q. 88. art. 6. & q. vlt. ar. 2. Perfectius est bonum opus ex voto.

109 SVppono ex doctrina S Thomæ ab omnibus Theologis recepta, perfectius esse Deoque gratius, si opus bonum fiat ex voto, quàm ex mera arbitrij libertate. Ratio est, quia quando opus aliàs per se bonum fit ex voto, duplicem habet laudem: tum quia per se & secũdum suam speciem bonum est; vt dare eleemosynam, castigare corpus, &c. tum quia fit ex affectu religionis in Deum, seu ex fide quam Deo debemus. Deinde qui vouet & votum soluit, non solùm offert Deo bonum opus, sed etiam boni operis facultatem: nam priuat se facultate illius omittendi. Vnde similis est ei qui donat amico non solùm fructus arboris, sed etiam ipsam arborem, vt ait S. Anselmus lib. de similitudinibus cap. 84. Qui autem solum opus præstat absque voto, non dat Deo illius operis facultatem. Denique qui facit ex voto, operatur ex proposito firmiore, magisque immutabili: hoc autem est melius magisque perfectæ virtutis: sicut e contrario in malis obstinatio mentis, aggrauat peccatum.

110 His positis, dico Primò: Si res per se spectetur, valdè est expediens, vt quis cognita sua vocatione, voto simplici se obstringat ad eam executioni mandandam. Ratio est, quia id est maioris meriti apud Deum: vt ostensum est. Deinde est valde vtile ad vincendas tentationes contra vocationem occurrentes. Minùs enim homo mutat, & fortiùs resistit ijs qui ipsum auocare conantur, dum videt se Deo obstrictum per votum, cuius vinculum nulla auctoritate solui possit. Vnde cùm quis metuit, ne amicorum importunitate vacillare incipiat, prudenter fecerit, si hac anchora se in Deo fixerit. Similiter si aliunde tentationes à carne, mundo, vel diabolo ingruant. Ita enim multi Sanctorum facere. Ita nobilis illa virgo Mediolanensis, de qua S. Ambrosius lib. 1 de Virginibus sub finem. Ita S. Rictrudis & aliæ plurimæ, quæ ad excutiendas solicitantium molestias, subitò sibi velum imposuere: quod erat deserendi sæculi professio. Simili modo in sexu virili ob eamdem causam plurimi statim se obstringebant, habitum professorum sumendo, quo post triduum erant professi: vel aliquod professorum munus in eo habitu obeundo; & ita statim in professorum ordinem transibant, nec opus erat triduum expectare. Itaque consilium istud, innumeris exemplis omnibus sæculis est confirmatum.

111 Dico secundò: Licitum etiam est & laudabile, si res per se spectetur, inducere talem ad votum simplex religionis ingrediendæ; tum vt plus apud Deum mereatur; tum vt se contra omnes oppugnationes magis firmet. Docet hoc S. Thomas suprà locis citatis. Ratio est manifesta quia laudabile est hortari ad id quod est melius, & Deo gratius: atqui tale est votum ingrediendæ religionis: ergo laudabile est ad illud hortari. Confirmatur, quia ipsa Sacra Scriptura ad hoc inuitat his verbis: *Vouete, & reddite Domino Deo vestro:* vt inquit S. Thomas q. vlt. art. 2. §. Sed contra. Ergo & nos possumus imitari.

Sed objiciet aliquis: *Nemo debet alteri præbere occasionem ruinæ. Vnde Exodi 21. dicitur: Si quis aperuerit cisternam, cecideritque bos vel asinus in eam, dominus cisternæ reddet pretium iumentorum. Sed ex hoc quòd aliqui obligantur ad religionem per votum, frequenter aliqui ruunt in desperationem, & in diuersa peccata: ergo videtur quòd non sint aliqui ad religionis ingressum voto obligandi.* Hoc argumentum totidem verbis proponitur à S. Thoma artic. 2. qõ. vlt. Ad quod ita respondet: *Vouere religionis ingressum, est quadam confirmatio voluntatis ad meliora: & ideò quantum est de se, non dat homini occasionem ruinæ, sed magis illam subtrahit. Sed si aliquis voti transgressor grauiùs ruat; hoc non derogat bonitati voti: sicut non derogat bonitati Baptismi, quòd aliqui post Baptismum grauiùs peccent.* Hæc ille. Addo paucissimos esse qui idcircò ruant in peius.

112 Dico Tertiò: Consideratis tamen varijs circumstantijs & incommodis, quæ ex tali inductione possent prouenire; iudico plerumque abstinendum, & eos dirigendos, vt per se consilium à Domino captent, ne postea querantur consilio humano se hoc vinculum incautè sibi iniecisse. Vnde huius rei magna in nostra Societate est cautio, ne quis confessarius pœnitentem ad huiusmodi, vel alia vota emittenda inducat. Longe satiùs & solidius est, si in huiusmodi rebus consilia humana cessent, & ipse Creator cum sua creatura, quod ipsi placuerit, agere sinatur.

QVÆSTIO X.

Quam vim tale votum habeat?

DE hac re multa diximus l. 2. de Iustitia cap. 41. dubitat. 5. Nunc breuiter respondeo, & dico Primò, Hoc votum adeò esse firmum, vt eius vinculum non possit laxari aut commutari, nisi auctoritate summi Pontificis. Est enim vnum ex quinque Sedi Apostolicæ reseruatis. 113

Dico Secundò: Votum religionis ingrediendæ obligat sub peccato mortifero ad experiendum illius Religionis tyrocinium, atque adeò ad profitendum, si bona fide iudicet sibi eam religionem fore salutarem & tolerabilem. Ratio est, quia hæc censetur esse mens vouentis; & vt talis sit, ipsa ratio postulat. Vnde non sufficit subire Nouitiatum: sed oportet vt perseueres, & professionis vinculo te obstringas: nisi per experientiam deprehendas, religionem illa tibi non conuenire.

Dico Tertiò: Si quis tale votum habens non se benè gerat, nec religiosæ disciplinæ, vt par est, se accommodet, eo fine vt hoc modo extorqueat dimissionem, & liberetur à voto suo: talis non est tutus in cõscientia, nec est in bono statu. Ratio est, quia hoc ipso quo quis vouet Deo, etiam obligat se ad non præstandum sponte sua aliquod impedimentum executioni voti. Alioquin votum esset illusorium, & Deus per tale votum videretur irrideri potiùs quàm honorari. Qui enim alteri aliquid promittit, & simul retinet libertatem ponendi impedimentum executioni, non censetur ex animo promittere, sed irridere. Vnde sequitur talem peccare mortiferè: quia facit contra suum votum, non directè quidem, sed indirectè, quatenus impedit eius executionem, suis malis moribus efficiendo vt dimittatur; ac proinde vt non perseueret: ad quod tamen ex vi voti tenebatur. 114

Secundò sequitur, illum teneri se emendare, & tollere illud impedimentum perseuerantiæ, quod sponte posuit, vt votum suum implere possit. Nec obstat, quòd illa in quibus delinquit, per se non sint peccata: quia satis est, quòd in religione præbeant sufficientem causam dimittendi: nimirum quia sunt contra religionis disciplinam, & laudabilem vsum.

Tertiò sequitur, eum qui ob huiusmodi causam voluntariè & de industria datam ad extorquendam dimissionem, iam dimissus est, non videri securum in conscientia, nisi promissa emendatione paratus sit iterùm recipi, si Superior velit illum admittere. quia, quantum in ipso est, tenetur sublatis impedimentis adhibere operam, vt votum suum impleat. Nec refert quòd sit dimissus: quia cùm ipse sponte ad hoc causam dederit, tenetur causam tollere, & rem in integrum restituere. Confirm. quia votum ipsius habuit hanc tacitam conditionem, *Si Superior me retinere voluerit:* atqui superior cupiebat illum retinere; sed ille sua improbitate illum coegit: ac proinde dimissio non fuit omnino libera, neque talis qualis in ipso voto tacitè intelligebatur. Si tamen putet se non recipiendum, sufficit ei pœnitentiæ remedium apud Deum. Plura quæ hac de re dici possent, vide lib. 2. de Iustitia cap. 40. dubit. 20 & cap. 41. dub. 5. 115

QVÆSTIO XI.

Vtrùm filij & filiæ quæ religionem ingrediuntur, possint exheredari, & priuari portione legitima.

MVlti absque scrupulo id faciunt, existimantes perire in solidum, quidquid liberis religionem intrantibus datur. Verùm dicendum est, id illicitum esse & iniquum, siue Iura spectemus, siue doctrinam Patrum, siue momenta rationum. 116

Ac primùm est contra Ius ciuile, quo accuratè id prohibetur, & iubetur semper relinqui legitima ijs qui religionem elegerint. Nouella enim 123. cap. 38. ita statuit Iustinianus: *Si qua mulier aut vir monasticam elegerit vitam, & intrauerit monasterium, filijs non extantibus, monasterio quod ingreditur, res eius competere iubemus.* Deinde de ijs qui liberos habent præcipit, vt parens religionem ingressurus relinquat liberis in sæculo manētibus portiones suas, & reliquum in monasterium conferat, nulloque casu vult monasterium priuari portione legitima, perinde ac si ipsum censeatur in numero filiorum. Eadem habentur Authent. Si qua mulier. Cod. de sacrosanctis Ecclesijs. Rursus cap. 41. eiusdem Nouellæ ita statuitur: *Nullam damus licentiam aut parentibus filios, aut filijs parentes sæcularem vitam relinquentes, velut ingratos à sua excludere hereditate ob causam qua religiosam vitam antetulerit. Interdicimus autem parentibus, ne filios suos monasticam vitam eligentes ex sacris monasterijs abstrahant.* Vbi aduerte, eam causam quæ sufficiens erat ad exheredandum filium ante ingressum in religionem, per ingressum extingui; ita vt ob illam non possit ampliùs sua legitima priuari. Si tantus est fauor ingressus, vt eum qui per crimen iam exciderat, in integrum restituat, & ingratitudinis notam deleat; cuius animi erit, filium nihil commeritum ob ipsum ingressum excludere? Idem Iustinianus eadem Nouella, cap. 37. statuit in fauorem religionis, *vt si fuit alicui relicta hereditas, vel legatum sub conditione nuptiarum, vel liberorum, vel dotis causa, vel antenuptialis donationis, cum onere substitutionis & restitutionis, & talis religionem ingrediatur, tales conditiones esse inualidas, & pro non scriptis habendas.* Eadem constit. habetur Authent. Nisi rogati. Cod. ad SC. Trebell.

Idem communiter docent Doctores: Siluester verbo hereditas 4. quæst. vlt. & alij, qui Summas scripserunt; Felinus in caput In præsentia. num. 37. de probationibus, vbi plurimos citat. Voluerunt enim Iura, omnia submouere quæ à religione possent retrahere. Sicut olim apud Romanos, conditio, *Si non nupserit*, legato vel institutioni heredis adiecta, habebatur pro non adiecta, eò quòd retraheret à nuptijs, quibus tunc magis fauebatur quàm castitati: vt patet L. Titiæ, ff. de conditionibus & demonstrationibus. At modò in media luce Euangelica, quando pretium castitatis & religionis innotuit, Imperatores fauere cœperunt religioni, & submouere omnia, quæ ab capessenda possent retrahere. Plura hac de re diximus lib. 2. de Iustitia cap. 18. Dubit. 15.

117 Secundò, Est etiam contra Ius Canonicum vt patet 19. quæst. 3. c. Si qua mulier. & cap. Non liceat. Quibus locis habetur eadem constitutio in Ius Canonicum relata. Vnde S. Gregorius lib. 7. episto. 7. *Quia ingredientibus monasterium conuertendi gratia, vlteriùs nulla sit testandi licentia, sed res eorum eiusdem monasterij iuris fiant, aperta legis definitione decretum est*, &c. Vbi manifestè indicat, illam constitutionem ab Ecclesia receptam, eamque in iudicijs seruandam.

Verùm, omissis ceteris, sufficere nobis poterit vnus Saluianus Episcopus Massiliensis, sanctitate & doctrina clarissimus, qui hanc rem ex professo tractat. Hic vixit temporibus S. Augustini, & scripsit libros octo de Prouidentia, & quatuor alios contra Auaritiam Christianorum ad Ecclesiam Catholicam: vtroque opere persequitur & deplorat vitia Christianorum, & ostendit propter eorum multitudinem & enormitatem inundasse flagella per orbem Romanum Barbaris omnia inuadentibus & occupantibus. Hic lib. III. contra auaritiam, cùm docuisset, in testamentis condendis etiam pietatis habendam rationem, ita subdit: *At verò nunc diuersissimè & impijssimè. Nullis à suis minus relinquitur, quàm quibus ob Dei reuerentiam plus debetur: nullos pietas minùs respicit, quàm quos præcipuè religio commendat. Denique si qui à parentibus filij offerantur Deo, omnibus ceteris postponuntur oblati: indigni iudicantur hereditate, qui digni fuerunt consecratione: hac per hoc vna tantùm re viles parentibus fiunt, quia cœperunt Deo esse pretiosi. Ex quo intelligi potest quòd nullus penè apud homines vilior est quàm Deus: cuius vsque sic despectione, vt eos præcipuè filios spernant parentes, qui ad Deum cœperint pertinere.* Quibus verbis ostendit, id esse impium, & in Dei iniuriam redundare.

Vilescunt filij causa religionis.

118 Deinde producit rationem parentum, eamque luculentè refellit. *Dicitis, Quid opus sit religiosis aquam accipere cum fructibus portionem? Respondeo, Vt religionis fungantur officio; vt Religiosorum rebus religio ditetur; vt donent & largiantur; vt illis habentibus cuncti habeant non habentes; imò (si tanta est eorum fides & perfectio) vt habeant etiam non habituri; beatius vtique, postquam habuerint, non habentes. Cur eis quæso, ô inhumanissimi parentes, necessitatem indignissimæ paupertatis imponitis? Permittite hoc religioni ipsi cui filios tradidistis: sed ut pauperes ii si fiant. Si tantùm eos inopes esse cupitis, concedite ad eorum deuotione: liceat eis (quæso) vt velint pauperes fieri. Eligere inopiam debent, non sustinere. Postremò, etiamsi sustineant, deuotione iam tolerent, non damnatione patiantur. Cur eos velut à natura expellitis, & quasi à vestro sanguine abdicatis? Et ego eos pauperes esse volo, sed vt habeat tamen præmium suum ipsa paupertas: & præclara demutatione eligant inopiam, ex copia, vt ex inopia electione copiam consequantur.*

Cur filijs sua portio tribuenda.

Insinuat hic tres causas cur istis filijs debeat sua dari portio. Primò, vt ipsi sustententur, nec oneri sint religioni. Iniquum enim est, si tua diuitibus relinquas, & ipse pauperibus sis oneri. Secundò, vt monasterium locupletetur ad alendos plures Dei ministros, ad augendum cultum diuinum, ad maiores erogandas eleemosynas. Tertiò, Vt filius plus mereatur, sponte diuitijs se exuens, & paupertatem amplectens. Quartam causam posteà subdit, ne in Deum sis ingratus, eum exheredem faciens, à quo omnia accepisti.

Adfert deinde aliam rationem qua sæculares mouentur, vt filios religionem intrantes priuent: ob mirum ne bona veniant ad extraneos (vt ipsi loquuntur) hoc est ad seruos Dei; ac proinde ne veniant ad ipsum Deum, cui in seruis suis datur, vel adimitur; qui in suis ministris heres instituitur & exheredatur. 119 *Quomquam*, inquit, *quod ego vos per ipsum sanctissima rationis officium traheri ad humanitatem pietatemque contendo, cùm id maximè obsistat, & haec res parentes impios faciat, quæ magis pios facere deberet? Nā cùm vos ideò plus relinquere ex patrimonio vestro filijs religiosis deberetis, vt aliquid ad Deum ex facultatibus vestris saltem per filios perueniret; ideò filijs non relinquitis ne illi habeant Deo quod relinquant, magnificam repensantes beneficij sacris vicissitudinem, dum id studiosissimè procuratis, ne vel per vestros aliquid honoris Deus habere possit, cùm vos omnia per Dei munus habeatis. Cur, rogo, tam infideliter? cur tam impiè? Non existimat vt vestra Domino largiamini; aliquid Deo de suo redditis. Cur tam auarè, tam impiè agitis? Non est vestrum quod denegatis. Iniquum ergo arbitramini vt sæcularibus filijs religiosos filios substantia pares esse faciatis? Id ergo agitis vt paupertas eos captiua religionis, quos religio apud vos fecit viles. Quid enim est aliud, quam religionem interdicere, ab religionem despectus habere?*

Quod maximè debebat pios facere, facit impios.

120 Post hæc agit contra illos qui putant satis esse si vsumfructum portionis legitimæ illis relinquant. *Sed, inquit, inuenit iniquissima infidelitas parentum quomodo à patrimonio suo penitus Deum excludat, proprietatem rerum religiosis filijs auferendo. Vsum enim his dedit, vt esset quo ipsi viuerent: proprietatem his tulit, vt quod Deo relinquerent, non haberent. O nouum irreligiosæ mentis ingenium! inuenit quo videretur filijs suis mitere erga Deum sua impietate consulere*, &c. Et infrà: *Quid agis miserrima infidelitas, & paganica (vt ita dixerim) irreligiositatis error? Itane tantum odisti Deum, vt possis etiam filios tuos, ob hoc tantùm quòd ad Deum pertinent, non amare? Meliori enim conditione quidam relinquunt libertos suos, quàm tu relinquis filios tuos. In vsu siquidem quotidiano est, vt serui (etsi non optimæ, certè non improbæ seruitutis) Romana à dominis libertate donentur; in qua scilicet & potestatem peculij capiunt, & ius testamentarium consequuntur; ita vt & viuentes, cui volunt, res suas tradant, & morientes donatione transcribant*, &c. *Quantò, ô quisquis es infidelissime pater, quanto domini illi cum libertis meliùs agunt, quàm tu cum liberis? Illi quæ donant, perpetuò iure donant; tu temporario: illi testamenti faciendi arbitrium dant libertis; tu tollis liberis: illi postremò seruos suos dant libertati; tu quasi addictis filios seruituti.* Et infrà: *Quid tātum, quæso, sceleris tu in titulo esse religionis putas, vt ideò eos qui Religiosi sunt filios tuos esse non credas, quia filij Dei esse cœperunt? In quo tibi, hoc tam bonæ voluntatis quasi piaculo, rei facti sunt, vt idcircò eos putes habendos peiores, quia optant esse meliores?*

Non est satis vsumfructum relinquere.

Pergit

Pergit Saluianus: *Sed dicitis, non eo à vobis animo hoc agi. Quod idem est, ac si quispiam dicat; malas res bono animo si fieri, & impietatis facinus pia mente committi. Quid prodest (ò inhumanissimi parentes) quòd filios religiosos bono à vobis animo deshonerari asseratis? Res ipsa hoc respuit, res refellit. Parum est quod nudis assertionibus dicitis; ipsi actibus vestris contra vos testes estis. Indignum erga arbitramini, vt sancta & placita Deo pignora, filij, mundanis seruientibus comparentur?* &c.

121 Deinde afert excusationem sæcularium, qui dicunt non oportere filijs religionem intrantibus concedere proprietatem, eò quòd ipsi non sint habituri liberos, quibus eam relinquant; eamque fuse refutat. habent enim pauperes Dei, qui sint illis filiorum loco: habent suos fratres spirituales, quibuscum viuunt, quos etiam post se relinquent: habent Christum, quem in membris suis faciant heredem: habent animam suam, cui hoc beneficium impendant. Stultissimum esse, si cogites vt sæculares filij opibus & diuitijs ad breue tempus circumfluant, & non sis solicitus vt animæ tuæ in æternitatem consulas. quam amentiam, quia plurimorum animos occupauit, fusè insectatur.

Contra eos qui sunt solliciti, vt heredes suos ditent, & salutē animæ suæ negligunt.

Est, inquit, *quod pro hominum insipientia lugeamus, vllum omnino inueniri, aut esse posse, qui decurso infelicis vitæ istius breui spatio, in ipsa extremitate iam pendens, iturus illicò ad tribunal Dei, quidquam aliud cogitet præter finem suum; quidquam aliud præter exitum suum; quidquam aliud præter periculum suum: & neglecta spe sua atque anima (cui opitulari aliquatenus vel in vltimis suis omni nisu, omni re ac substantia sua debeat) hoc solum cogitet, & animo voluat, quàm lautè heres suus res suas comedat. Miserrime omnium, quid solicitus es? quid æstuas? quid auctorem te ipse rerum periturarum facis? An times fortè ne desint qui te mortuo, quod reliqueris, vorent? Noli metuas, noli vereatis. Vtinam tam facilè saluus esse, quàm tua omnia disperibunt. O infidelitas! ò persuasitas! Et iam vulgò dictum est, omnes sibi meliùs velle quàm alteri. Nouum hoc monster genus est, cuilibet quemquam velle consulere, tantùm ne sibi. Ecce iturus es infelicissime omnium, ad examen sacrum, ad tremendum illud intolerandumq́; iudicium, vbi peregrinanti animæ atque anxiæ nullum potest omnino esse solatium, nisi sola tantummodo bona conscientia; nisi sola tantùm innocens vita, aut quod proximum est bona vita, misericordia: vbi reo homini nullum est adiutorium, nisi manus larga, nisi pœnitentia fructuosa, & eleemosyna copiosa: vbi denique pro diuersitate meritorum, aut summum bonum inuenies, aut summum malum; aut immortale præmium, aut sine fine tormentum. Et tu de locupletandis heredibus tuis cogitas, de opibus agnatorum tuorum, cognatorumque suspiras; quem potissimùm ditiorem patrimonio tuo facias; cui supellectilis varia ornamenta transferebas; cuius apothecas copijs tuis repleas. Infelicissime omnium, cogitas quàm benè alij post te viuant, non cogitas quàm malè ipse moriaris. Dic mihi quæso, ò miser, ò infidelis, cùm multis patrimonium tuum diuidas, cùm multos facultatibus tuis dites, numquid de solo te es tam malè meritus, vt tibi nec inter extraneos locum facias heredis? Ecce*

Officiū tribunalis sacri.

expectat te egressurum de vita ista officium tribunalis sacri, expectant tortores angeli, & immortalium tormentorum terribiles ministri: & tu futuras post te heredum mundialium voluptates animo voluis? tu delicias aliorum mente pertractas? quàm benè scilicet post te heres tuus de tuo prandeat, quibus copijs ventrem expleat, quomodo vsque ad nauseam redundantem viscera exaturata distendat. Infelicissime omnium, quid tibi cum his deliramentis? quid cum stultitiæ huius erroris? quid cum perditione istius vanitatis? Numquid succurrere hoc tibi inter supplicia summa poterit, si is qui res tuas prodigè comedit, lautias & pransus benè eructarit? &c.

122 Idem pulcherrimè prosequitur infrà: *Amate non obsistimus, amate filios vestros, sed tamen secundo à vobis gradu. ita illos diligite, ne vos ipsos odisse videamini. Inconsultus namque & stultus amor, alterius memor, & sui immemor: vnusquisque proprium onus portabit. Relictæ filijs diuitiæ parentes non liberant de mendicitate; tuo relicta immoderatè filijs facultas, parentum est sempiterna mendicitas: nec per hoc nullis parentibus magis noxij, quàm filij minus amati. Dum enim illi patris bonis affluunt, parentes in sempiternitate cruciantur. Flamma infelicium mortuorum, diuitijs non refrigerantur heredum.* Deinde hoc ostendit exemplo diuitis epulonis, qui etsi heredes suos ditarat, hoc tamen nihil

Animā præ filijs amandam.

illi proderat. *Illi*, inquit, *erant in abundantia, sed iste in egestate; illi in gratulatione, iste in dolore; illi in diuitijs, iste in tormentis, ille fortasse tugitur in luxuria, iste semper in flamma. O infelix & miseranda conditio! bonis suis alijs præparant beatitudinem, sibi afflictionem; alijs gaudia, sibi lacrymas; alijs voluptatem breuem, sibi ignem perennem. Hæc diuites cogitent, qui redimere facultatibus suis nolunt ne ista patiantur. Diues ille fuit, de quo nunc loquimur; diuites sunt & isti, ad quos nunc loquimur. Vnius sunt nominis: caueant ne sint etiam conditionis vnius. Si durum est ab aliqua filijs ac propinquis parum relinqui; multò est durius, in æternitate torqueri. Opinor enim diuitem illum cùm torqueretur, non tantum delectabant opes heredis sui, quantum angebant tormenta corporis sui*, &c. Quæ ille copiosè & vtilissimè.

Postea ostendit, hoc totū proficisci ex quadam infidelitate, quòd futura præmia & supplicia ex animo non credant. 123

Causam esse infidelitatem, seu fidei defectum.

Nemo, inquit, *inter homines, qui cùm beatus esse valeat, miser esse malit nemo est, qui cùm possit habere delitias summi boni, pati velit supplicium summi mali. Quod si ita est, quid ergo causa est, vt non vel moriens, & in vltimis situs, id saltem supremæ oblationis officio, & omni rerum tuarum ambitu agas, vt si merere à Deo pates, locuples & beatus sis? Sin autem id non potes, certè vel hoc promerearis, vt miser non sis, vt non vraris, vt non torquearis, vt tenebris exterioribus non iniiciaris, & ardentibus sine fine flammis non decoquaris. Quæ cùm ita sint, quid ergo, vt dixi, causa est, vt non omnibus modis vel mala fugias, vel bona assequi velis? Quid causa est, quòd hæc non agis? quid causa est vt bona æterna non amas? quid causa est, vt mala æterna non timeas? quid vtique, nisi illud quod prælocutus sum; quia aut iudicandum à Deo te esse non putas, aut resurrecturum omnino non credis. Si enim crederes, quomodo non futuri iudicij inæstimabile malum fugeres, & immortalia suppliciorum tormenta vitares? Sed non credis, vtique non credis. Sermo enim tuus & professio tua iactitant fidem; sed vita atque obitus publicant infidelitatem. Alioquin vince me: vincì volo. non quæro vt mihi credulitatem tuam, superioris vitæ actibus probes, vna sum contentus testimonio supremarum tuarum. Ecce iam moriturus egressurus de domo corporis tui, nesciens quò iturus, quò abducēdus, ad quàm pœnalia, ad quā tetra rapiendus: cui vnū tantummodo superest inter suprema perfugium, vna effugiendi æterni ignis datur * sportula, vt pro te offeras saltem quod in substantia habes; quia aliud quod possis Deo offerre, iam non habes. Et tu immemor tui, oblitus salutis tuæ, de legatarijs nouis cogitas, de locupletando herede suspiras. Et hæc faciens, credere te iudicium Dei dicis, qui tibi cùm iudicandus sis, vel inter suprema non consulis? Et cogitare te aliquid de salute animæ tuæ ais, cui nullus est anima tua vilior? apud quem propè non interest cui prosis, modò tibi noceas? Et credere te futurum iudicium dicis, apud quem nullus est minor aut despectior quàm ipse iudex? Clamat tibi ecce mortuo ipse qui te iudicaturus est Iudex tuus, ne vllum omnino hominum in erogandis rebus tuis plusquam te ames; ne vlli de substantia tua moriens magis quàm tibi consulas: nullum tibi anima tua propinquiorem, nullum iudices chariorem. Quid enim prodest homini, inquit Saluator, si lucretur mundum totum, & detrimentum faciat animæ suæ? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? hoc est dicere. Quid tibi, infelicissime homo, proderit, si totum mundum aut ipse habeas, aut tuis posteris relinquas; & ipse salutis atque animæ detrimentum patiaris? damna enim animæ totum penitus secum auferunt: nec quidquam omnino habere poterit, qui seipsum damnatæ animæ perennis amittit. Non respicias pretium, non possessionem; nec dubites, saltem moriens, pro anima tua quantum potes, res tuas ac facultates offerre. Quidquid enim dederis pro te, vile est; quidquid pro te obtuleris, paruæ pretij est: quia anima tua in omnium rerum est comparatione pretiosior. Et ideò non dubites pro te dare: quia si te amiseris, omnia in te perdis. Si autem te lucrifeceris, tecum & in te omnia possidebis. Fili, inquit Scriptura Sancta, si habes, benefac tecum, & Deo dignas oblationes offer. Et alibi: Miserere, inquit, animæ tuæ. Vide pietatem ergo te Domini nostri, vide quàm misericors sit Dominus Deus noster, qui nos ipsos pro nobis misericordiam vult: miserere, inquit, animæ tuæ.* &c. *Cur, ò miserrime, cùm Deus sic tecum agit, tu acquiescis? Rogat te vt tui miserearis, & non vis: causam tuam apud te agit, & non aduerteris: dignatur te pro te rogare, &*

* *Paruula spes.*

Matth. 26.

Eccl. 14.
Eccl. 30.

non potest imperare, &c. Hæc omnia satis clare ostendunt tales homines futura præmia & supplicia, tribunal illud terribile, & examen strictissimum nō credere: vel si aliquo modo credant (obscure nimirum & languidè, vt solent semipoti de rebus iudicare) tanto animi stupore teneri, vt ea non considerent, nec apprehendant animo periculum in quo versantur, aut immensum lucrum, quod facilè tunc possunt consequi. Hæc amentia & *ἀναισθησία* est pœna auaritiæ & amoris terrenorum.

124 Postremò agit contra inordinatum affectum, quo plerique tenentur erga propinquos, qui causa est cur Dei monita non audiant, & animæ suæ non consulant.

Sed videlicet causa grandis est, quæ Deum audire non possis. Circumstant enim te ægrotantem cognati & agnati tui: circumstant locupletes matres familias, circumstant nobiles viri, obsident lectum infirmitatis tuæ sericis atque auratis vestibus circumfusa numerositas. O quantus fructus æternitatis est talibus bona propria erogare mendicis! Digna videlicet causa & satis iusta, vt animæ tuæ auferas, quod egenis talibus derelinquas. Sed amicorum misericordia frangeris, & lamentantium propinquorum pietate superaris. Vides quippe opulentissimis & splendidissimis cultus homines tibi anxios, tibi flentes, tristi vultu & fœdo habitu compositas ad mœstitudinem facies tibi ostentantes, per imaginatam sollicitudinem suam ementes hereditatem tuam. quem non moueat tanta pietas? quem non moueat talis dolor? Aut quomodo cùm hæc talia vides, non obliuiscaris tui? Vides enim extortas lacrymas, simulata suspiria, fictam anxietatem, non optantem vt conualescas, sed expectantem quando moriaris. Vides defixos in te & accusantes tui obitus tarditatem, omnium vultus. O infelicem te ac miserrimum, cuius supremum exitum tantus desiderat & precatur numerus propinquorum: & propter hos animam tuam deseris? Et infrà;

Ironia. — *Simulatio mœstitia.*

Non formides vultus eorum, neque frangaris ambitu eorum. Despice concupiscentes hereditatem tuam, & diuidentes eam inter se substantiam tuam: qui non te, sed patrimonium tuum diligunt: imò qui cupiditate rerum tuarum te execrantur. Nam dum tua impatienter sitiunt, te oderunt; præsentiamque tuam quasi æmulam sibi & aduersariam iudicantes, obitum putant cupiditatis suæ esse quòd viuis. Despice ergo hos tales & nihili facito: non te moueant blandimenta eorum, venena tibi sunt: non respicias adulationes eorum; gladij sunt iugulatores tui, & quidem ferreis ac hostilibus gladijs teteriores, &c. *fuge ergo hoc malum tale; fuge assentationes insidiantes tibi, fuge obsequelas noxias tibi, fuge ambitus deceptores tuos. Ista sunt officia quæ te iugulant: ista sunt quæ in mortem trahunt,* &c.

Hæc & alia multò plura doctissimus ille Episcopus zelo Dei plenus, ad Ecclesiam Catholicam, pro reformatione disciplinæ, & salute filiorum eius, quatuor libris prosequitur.

125 *Rationes probantur.* Denique multis rationibus eadem inhumanitas improbari potest. Primò, Quia filij non possunt sua legitima priuari, aut exhæredes fieri, nisi ob crimen aliquod graue commissum in parentem: vt habetur Nouella 115. cap. 3. vbi illa crimina numero 14. recensentur. Vt si filius in parentem manus iniecerit, si grauem ei contumeliam irrogarit, si patrem criminaliter accusauit extra causam boni publici, &c. Si versetur cum maleficis, si maleficus efficiatur, si hæreticus, &c. Atqui intrare religionem nullum est crimen, nulla est iniuria in parentem, sed res laudabilis & familiæ honorifica. Ergo non potest ob & eam causam priuari.

Secundò, Filia non potest sua dote, aut legitima portione destitui propter nuptias inuito patre initas: tum quia nemini per hoc fecit iniuriam, cùm Iuris permissu sic contraxerit: tum quia impediretur libertas matrimonij (quam Ius naturæ & Ecclesia concedit) si posset ob talem causam priuari. Ita communiter tradunt DD. teste Panormit. in cap. 1. de desponsatione impuberum, & Couarr. in 4. Decretalium p. 2. §. 8. num. 5. Ergo multò minùs filius vel filia potest priuari propter ingressum religionis: quia ea in re sequitur cōsilium Christi, & vtitur iure quod Christus ei concessit; ac proinde si ei manifesta iniuria, si idcircò priuetur. Denique si id fieri posset, impediretur libertas amplectendi statum religionis, & sequendi consilium Christi; quæ integra & illibata relinquenda est: vt etiam statuit Concilium Trid. Sess. 25. cap. 16. 17. 18.

Tertiò, Est quædam iniuria in Christum. priuare enim filium hereditate quia obsequio Christi se mancipat, quid 126
aliud est, quàm Christi obsequium vile ducere; & filium minoris æstimare, minusque amare, quòd Christo se consecrarit? Sicut si quis filium suum abdicaret eò quòd addicat se obsequio Principis, videretur iniurius in Principem, qui per hoc se contemni interpretaretur. Est etiam quædam Christi exheredatio. Non enim Christus a nobis heres vel exheres scribi potest, nisi ratione famulorum suorum, quibus quod facimus, ipsi Christo facere censemur; iuxta illud Domini Matth. 25. *Amen dico vobis, quod vni ex his fratribus meis minimis fecistis, mihi fecistis.* Itaque qui monasterio vel filio ingredienti religionem suam portionem tribuit, vel hereditatem relinquit, Christum heredem facit; & perinde à Domino acceptatur, ac si ipsemet inde commodum reportaret. Qui verò filium intuitu religionis sua portione priuat, Christum exheredem facit; nec minùs id ab ipso sentitur, quàm si in se hoc damno afficeretur. Itaque non est quòd mirentur, qui talia fecerunt, si familiam suam in graues calamitates incidere & interdum penitus extingui videant. Vlciscitur enim Deus iniurias suas, & ab illis, qui ipsum exheredem fecerunt, suam benedictionem subtrahit: qua sublata, omne genus aduersitatum vel confertim irruit, vel sensim irrepit. Hinc infelicia liberorum matrimonia, damnosi contractus, mercium iactura, sterilitas agrorum, naufragia, incendia, lites, latrones, morbi, quibus substantia exhauritur, & status honoratus euertitur, & familia mœrore conficitur. Poterant istæ calamitates à Deo, qui omnia præuidet, facillimè præueniri & auerti; sed quia te indignum præstitisti, statuit non auertere, sed permittere res agi suis motibus: & insuper dæmoni laxat habenas, vt consilia tua dissipet, vel aduersarios tibi suscitet, vel in tuas fortunas sæuiat. Horum nihil permissurus erat, si te in ipsum liberalem præstitisses. Insinuat hoc nobis Scriptura varijs locis. Psalm. 17. *Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris: cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris.* Quibus verbis signatur, quo modo nos gesserimus erga Deum eo modo Deum vicissim acturum nobiscum. Si sanctè, reuerenter, liberaliter; ipse vicissim in nos benignus & liberalis erit: si peruersè, irreuerenter, illiberaliter; ipse quoque in nos durus & illiberalis erit. Neque mirum si Deus ita faciat, cùm id æquitati sit maximè consentaneum. Quid enim iustius, quam vt is qui in Deum, à quo omnia accepit, adeò parcus & illiberalis est, vicissim Deum parcum in se experiatur? Hinc Apostolus 2. Corinth 9. *Qui parcè seminat, parcè & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet.* & 1. Regum 2. *Dominus pauperem facit, & ditat; humiliat, & subleuat: suscitat de puluere egenum, & de stercore erigit pauperem, vt sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat.* & infrà: *Quicumque honorificauerit me, glorificabo eum; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.* Itaque familiarum exaltatio & depressio, honores & ignominiæ, paupertas & diuitiæ, successus prosperi & aduersi, & omnes vniuersim rerum humanarum sortes a diuina prouidentia dependent, quæ supra omnia hominum consilia in omnibus dominatur. Hoc si multi benè perpenderent, non ita durè & auarè cum suis religionem ingredientibus agerent; neque Christum in ipsis sua portione priuarent.

Simili modo numquam profuit Reipub. vel Regno in- 127
uasisse iura Ecclesiæ. Etsi enim videatur ea in re aliquid commodi accedere statui politico; illud tamen postea magnis plerumque compensatur cladibus. Permittit enim Deus excitari bella intestina & externa, quibus & regiones vastantur, & ærarium exhauritur, & negotiatio auertitur, & pristina gentis gloria obscuratur; adeò vt centies-millies plus damni accipiatur in pœna, quàm fuerit commodi in culpa.

Quartò, Aliæ rationes multæ adferri possent contra illam parentum inhumanitatem: vt quod faciant contra ius sanguinis, contra paternam pietatem, contra gratitudinem Deo debitam, contra filiorum honorem; quodque filios suos mœrore afficiant, & quantum in ipsis est auocent à religionis ingressu. Sed has & alias similes satis exposuit Saluianus toto illo libro 3. de auaritia, ad quem Lectorem remittimus.

Dices Primò: Consentienti non fit iniuria: sed filij 128

conſeotiunt vt exheredentur & prætereantur; vel modica portione ſunt contenti: ergo nulla eis fit iniuria. Confirm. quia communis DD ſententia eſt, filium poſſe exheredem ſcribi, vel præteriri in teſtamento ſi conſentiat. ita gl. in L. Si quando. §. Et generaliter. C. de inofficioſo teſt.

Reſpondeo: Si conſenſus iſte ſit ſpontaneus, & omnino liber, fateor tunc nullam eis fieri iniuriam: ſecùs verò ſi importunitate, vel metu reuerentiali ſit extortus. Talis autem ſemper eſſe videtur quando parentes ſunt diuites, ita vt nec ipſi nec reliqui filij egeant iſta portione ad ſui ſuſtentationem. Quicumque enim ſpiritu Dei ad religionem mouetur, is quantum in ſe eſt, omni modo deſiderat ſequi conſilium Chriſti Domini noſtri, quo monet, vt qui vult perfectus eſſe, ſua diſtribuat non diuitibus, ſed pauperibus. *Matth. 19.* Quis enim fructus æternitatis, quæ merces apud Deum, ſua diuitibus relinquere, ijſq. maiorem faſtus & luxus materiam ſuppeditare? Magnus ſcilicet Dei honor, ſi illi ſplendidiùs veſtiantur, ſi lautiùs comedant, ſi aulæ & cubilia periſtromatis veſtita, ſi domus pretioſa ſupellectile inſtructa. Hoc etiam ſecum reputat, innomerabiles eſſe, quibus magnæ opes à parentibus relictæ infinitorum peccatorum & æterni exitij cauſa extiterunt, qui in mediocritate fortunæ probi & ſalui futuri erant. Opes enim attollunt animos iuuentuti, vt neminem curet; vt nullius conſilio parere, aut monitis velit acquieſcere; ſed omnia agere ſuo arbitrio, omnia experiri, omni genere voluptatis perfrui. Opes omnium flagitiorum & facultatem & commoditatem & audaciam ſuppeditat: opes ſtudia litterarum, & cultum ſapientiæ, modeſtiam, ſobrietatem, & caſtitatem in contemptum adducunt: denique efficiunt, vt animus otio, luxu, & inertia diffluens; nihil præclari diſcat aut deſignet; ipſiq. maneat * ἐτώσιον ἄχθος ἀρούρης. Quantò ſatius foret opes mediocres cum bona inſtitutione liberis relinquere, quibus & intra rationis gyrum ac modeſtiam contineantur, & ad labores ſtudiorum, multaq. præclara conanda excitentur? hoc modo apud omnes gentes, qui ſapientia & auctoritate, ſiue in religione, ſiue in politica adminiſtratione præſtant, ij ex mediocri vel infima fortuna ſuo labore & induſtria ad eum dignitatis gradum conſcenderunt.

** telluris inutile pondus.*

129 Dices Secundò: Religio quam filius ingreditur, non eget, ſed eſt valde diues: cur illi ſuam portionem relinquam? an vt diuites magis ditet? Paucis eget Religioſus; quia habitus illi vilis & menſa tenuis: & caret prole cui relinquat. Satius ergo eſt vt hoc accreſcat fratribus, vel cognatis ſæcularibus.

Reſpondeo Primò: Etſi fortè monaſterium ſit diues, multæ tamen ſunt cauſæ dandi filio legitimam, vt ſupra ex Saluiano oſtenſum: nimirum vt ipſe ſua, iuxta Chriſti conſilium, pauperibus diſtribuat, & hoc meritum liberæ renuntiationis habeat: vt plures Dei famuli alantur; vt cultus diuinus, ſuppetente maiore copia, augeatur; & monaſterium copioſiùs det in pauperes, &c.

130 Reſpondeo Secundò: Sæpe per calumniam Monaſterium vel Collegium audire diues, opulentum, copioſum; quod inſigni paupertate & inopia laborat. *Calumnia in opes Religioſorum.* Quis enim Collegium dicat opulentum, quod in ſingula capita non habeat vltra ducentos florenos, quibus & alimēta, & veſtes, & medicamina, & libri ſingulis comparari, & cubicula rebus neceſſarijs inſtrui, & ædificia ſarta tecta præſtari, & focus vel priuatim vel publicè præberi, & ſumptus templi ſuſtineri debeant? Nemo eſt, opinor, hic Louanij, qui eo pretio ſuis conuictoribus hæc omnia præſtare vellet. Itaque tale Collegium verè pauper eſt, & eget ad congruenter hos omnes ſumptus tolerandos. Sicut Sacerdos, & quiuis Eccleſiaſticus verè pauper eſt, qui non niſi ducentos florenos annuè recipit, quibus ſeipſum quoad omnia in ſolidum ſuſtentet. Accedit quòd Religioſi illi, qui hanc calumniam patiuntur, non ſint ex platea (vt dici ſolet) vel mendicabulo collecti; ſed ex honeſta conditione, & lauta plerumq. fortuna vel expectatione, ſolius Dei amore ſe ad hanc humilitatem demiſere; multi inter eos nobiles & ex primarijs familijs; multi ſplendidæ in ſæculo fortunæ, vel illis animi dotibus, vt facilis eis ad opes & honores pateret aditus. Denique nemo eſt inter eos, qui in ſæculo non potuiſſet aſſequi longe amplius. Itaque nimium videri non debet ſi 200 florenos, vt minimum, in ſingula capita poſtulem. Quis enim ſæcularium Sacerdotum ea tenuitate eſt contentus? Quis, ſi non amplius haberet, non iudicaretur verè pauper? Imò plerique quibus aliquid doctrinæ, ingenij, induſtriæ, 500. vel 600 non acquieſcunt: multis etiā 1000. parum ſunt. Nec repugno. Viri enim docti tali honore ſunt digni, modò non ad luxum, ſed ad honeſtum vſum referant. Verùm mirari ſatis non poſſum quoſdam, qui etſi ex tenuiſſima fortuna ad eam copiam peruenerint, vt poſt omnes ſumptus ordinarios tantum eis ſuperſit, vt bonas ſummas quotannis condant, & in arcæ tenebras abdant, ſe tamen pauperes, & illos qui 200. non habent, diuites vocant, & eorum opes vbique verbis exaggerant. Viderint ipſi quo ſpiritu id faciant: eò enim iſta tendere videntur, vt nemo illis Religioſis benignè faciat, ſed tamquam auari & opibus inhiantes ab omnibus deſerantur. Si in ſæculares tam ſumus liberales, & tantum eis concedimus: cur in Religioſos tam ſumus iniqui? Certe non tam vilia cenſeri debent Religioſorum capita, qui res omnes & ſpes ſæculi, amore Chriſti deſeruere, quin tantillum illis ad tenuem vitæ modum concedi poſſit: neque ob eam cauſam auaritiæ & inſatiabilis cupiditatis accuſandi ſunt, & apud vulgus traducēdi. Neceſſaria enim vitæ illis non permittere, quid aliud eſt quàm indignos vita cenſere? Si digni vita ſunt, permittatur illis vt ea quæ vitæ ſuſtētandæ, iuxta modum à religione præſcriptum, ſunt neceſſaria, habeant; & conticeſcat calumnia.

Ex his patet, 200. florenos in capita eſſe veram paupertatem, nec poſſe Monaſterium vel Collegium vocari diues, opulentum, quod amplius non habet. 131 Quod ſi ita eſt, quanto minùs poterit opulentum dici quod vix habet dimidium? Tale eſt hoc Collegium Louanienſe, & alia quędam noſtræ Societatis in hac Prouincia, quibus vix centeni in capita (comprehenſis ſimul totius Collegij templique ſumptibus) ſuppetunt. Quòd ſi ducentos haberent, ea tenuitate eſſent contenti, imo ſe diuites & copioſos putarent. Nemo enim amplius, quam quotannis ſecundùm moderatiſſimum Religionis modum ſit opus, deſiderat; nemo quidquam condi, & in fortuitos euentus aſſeruari.

Nec refert, quòd ſubinde ædificemus: quia nihil facimus niſi ad quod extrema neceſſitas iuxta formam & diſciplinam religioſam compellit. Quòd ſi foris in villa ſumptus facti; ita ſuaſit vtilitas & ratio œconomica cum prudentum iudicio Religioſi magno ſunt animo, & confidunt in Deo, qui regnum Dei & iuſtitiam eius quærentibus, reliqua huic vitæ neceſſaria promiſit ſe adiecturum. *Matth. 6.* Itaque multa quæ ratio vel diſciplina poſtulat, audent, etiamſi ſūptus neceſſarios manibus non teneant: quia à diuinæ prouidentiæ fideliſſima manu (quæ numquam ſpem eorum feſellit) omnia expectant. Et quamuis calumniæ, multorum animos, qui alioquin illis erant benefacturi, auertant, eoque modo ipſi ſæpe in anguſtias & ſolicitudines conijciantur, dum & creditores vrgent, & neceſſariæ prouiſiones deſunt, tandem tamen Dei benignitate emergunt.

Dices: Si Deo adeò curæ ſunt, cur hominum benignitatem requirunt? Reſpondeo: Quia Deus per homines hominibus conſulit; vt diuites habeant occaſionem benè merendi, & peccata ſua eleemoſynis redimant, & theſauros ſibi in cælis, rerum ſuarum in pauperes largitione, conſtruant.

QVÆSTIO XII.

Quæ & quanta Religionis ſint commoda?

132 HAnc rem fusè, doctè, & eleganter proſequitur P. Hieronymus Platus in aureo illo opere quod ſcripſit De bono ſtatus religioſi. Nos breuiter præcipua quædam attingemus.

Tria generatim religionis ſunt commoda ſeu fructus, ſub quibus cetera omnia comprehenduntur: *Tria Religionis bona.* Primum, quòd omnia pæne ſalutis impedimenta remoueat; ſecundum, quòd omnia adiumenta ac præſidia ſecum adducat; tertium, quòd debitò quo Deo obſtricti ſumus, eo modo quo fas eſt homini, ſatisfaciat. Nihil autem in hac vita poteſt eſſe homini optabilius, quàm carere impedimentis, & abundare ſalutis adminiculis, & debitam Deo gratitudinem præſtare. Huic enim maxima ſpes datur euadendi ſum-

summum malum, & consequendi summum bonum. Si aliqua ratio terra marique inuenta esset, quæ omnia damnorum pericula excluderet, & omnes lucrorum vias contineret, quis mercatorum illam non amplecteretur?

133 Ac primum, quòd omnia salutis impedimenta, quàtum fas est in hac vita mortali, religio submoueat, perspicuè ostendi potest. Omnia enim impedimenta consistunt vel in consuetudine prauorum, vel in appetitu diuitiarum, vel in sectandis voluptatibus, vel in captandis honoribus, vel in amore proprij iudicij, vel in amore libertatis & sui arbitrij, vel in crapula & ingluuie. Quicumque à recto salutis itinere deflectunt, quicumque pereunt, & animæ salurisque damnum faciunt; ex horum impedimentorum aliquo, vno vel pluribus, id patiuntur, & hisce causis ad malum incitantur. Itaque hæc sunt omnium peccatorum fontes, hæc æternæ mortis venena, & inferorum præcipitia; hæ retia diaboli, quibus animas captat, & machinæ quibus orbem expugnat. Testatur id S. Ioannes epist. 1. c. 2. cùm ait: *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* Vbi insinuat, radices omnium peccatorũ, quibus mundus seu mundi dilectores inquinantur & pereunt, istis tribus contineri.

Nec obstat quòd præter ista tria assignemus alia quatuor, nimirum, prauum sodalitium, amorem proprij iudicij, amorem sui arbitrij, & ingluuiem: quia si loquamur de ijs quæ impediunt salutem, & mouent ad malum in modum finis, sui nimirum affectu; sic sunt tantùm tria: amor autem proprij iudicij & arbitrij continetur sub vitæ superbia, ingluuies sub concupiscentia carnis. Prauum sodalitium non mouet in modum finis, sed vt causa excitans & impellens in modum exempli, consilij, mandati, aut occasionis: estque causa generalis, ad omne genus peccati se extendens. Itaque maioris claritatis & distinctionis causa septem impedimenta generalia salutis constituimus.

Septem impedimenta salutis, & peccatorum radices.

134 Atqui religio tollit ista impedimenta, & succidit istas peccatorum radices: ergo tollit omnia salutis impedimenta, quantum conceditur in hac vita mortali. Ostendemus id discurrendo per singula. Nam primò, *prauorum hominum consuetudo* tollitur loci separatione, & claustris domus religiosæ. Hanc semel ingressus procul abes à socijs, nec tibi fas ampliùs cum illis more solito vagari, nugari, compotare, colludere. Non ampliùs ab illis potes seduci, eorumque exemplo, verbis, aut violentia ad illicita impelli. Non ampliùs curantur eorum scommata & conuitia, eorum amicitia & familiaritas. Quantum hoc boni sit, & quantum momenti ad salutem habeat, nemo æstimare potest, nisi qui considerat quàm innumerabilis bonorum adolescentum multitudo prauo sociorum consortio corrumpatur, & in omne genus libidinum ac flagitiorum præcipitetur. magnum hoc diaboli rete ipso religionis ingressu vitatur.

Primũ impedimentũ.

135 Secundum impedimentum, *appetitus diuitiarum*, & quidquid malorum ex eo appetitu sequitur, tollitur professione paupertatis. Quantus autem iste affectus mortalibus sit laqueus, quantum salutis impedimentum, patet ex illa Domini sententia, Matth. 19. *Amen dico vobis, quia diues difficilè intrabit in regnum cælorum. & iterum dico vobis, facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum.* Vbi notandum, Dominum bis idem repetere, & rem per hyperbolem exaggerare, vt eius difficultatem magis apprehendamus. Hæc sententia diuinę sapientiæ si benè ponderetur, satis est ad omnes diuitias repudiandas. Apostolus in eandem sententiam 1. ad Timoth. 6. ait: *Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem.* Expende singula. Deinde rationem subdit: *Radix enim omnium malorum est cupiditas,* &c. Nullũ enim est flagitium tam enorme, quod homines opum amore non designent. Hinc tot vbique furta, tot rapinæ, tot fraudes in contractibus, tot homicidia, latrocinia, parricidia, sacrilegia, periuria. Innumeri propter opes ad hæreses, Turcismum, aliasque impias religiones & superstitiones amplectendas permouentur, vel in eis vt permaneant, retinentur. Opum affectus hæc omnia in cordibus hominum operatur. Neque solùm vt acquirantur & retineantur, tantorum malorum sunt causa, sed etiam cùm illis vtimur: quia & animos addunt ad audiendum, & facultatem præbent ad exequendum. Itaque siue considerentur vt sunt in affectu tamquam finis qui intenditur, siue vt referuntur ad vsum tamquam instrumenta operationum nostrarum, generi humano infinitorum malorum sunt causa: adeò vt maxima pars mundi propter opes terrenas amittat cælestes, & propter temporalia perdat æterna. Accedit, quòd earum studium ita mentem occupatam teneat, vt vix vmquam seriò de sua salute cogitare queant. Perdit itaque ille affectus omnes bonas cogitationes, omnesque pios affectus, quibus æternas opes in cælo comparare possis. Vnde duo mala studium diuitiarum adfert. Primò, impedit omnes bonas cogitationes, & mentem inutilibus & noxijs curis implet. Secundò, ad omne genus peccati incitat, & exequendi commoditatem præbet.

Secundũ impedimentũ.

Duo mala adfert studium diuitiarum.

Ex quibus patet, maximi æstimandum illud bonum, quo tot & tantorum malorum radix succiditur: vnde, cùm professio paupertatis id præstet, eam in maximis bonis censendam, & omnibus qui tantum bonum capere possunt, meritò amplectendam. Hæc enim quatenus tollit amorem diuitiarum, eo ipso tollit infinitas curas & inutiles cogitationes, quibus animus quærentium opes implicatur; & simul occasiones omnium illorum peccatorum quæ amore conquirendarum vel retinendarum diuitiarũ committi solent, resecat. Quatenus verò liberum earum subtrahit vsum, submouet occasionem & facultatem omnium eorum peccatorum, quæ earum vsu vel potiùs abusu perpetrantur. Itaque professio paupertatis duo bona nobis præstat. Primò, radicem omnium malorum succidit, & simul ea peccata, quibus maxima pars mundi perit, submouet. Secundò, mentem liberam, rebusque diuinis ac salutiferis expeditam reddit. Quare omne tempus, quod alij terrenis rebus absque fructu anxiè & laboriosè impendunt, Religiosi rebus cælestibus cum maximo æternorum lucro & animi solatio impendunt: & sicut omnes curæ ac cogitationes sæcularibus apud Deum sunt inutiles; ita Religiosis sunt fructiferæ, & æternam illis coronam præparant. Sicut ergo studium diuitiarum meritò in maximis malis censeri debet (vt quod mentem omnibus pænè salutaribus cogitationibus spoliet, & inutilibus noxijsque impleat, & simul ad omne flagitiorum genus designandũ incitet, ac facultatem commoditatemque exequendi suppeditet) ita professio paupertatis in summis numeranda huius vitæ bonis, vt quæ radicem omnium malorum succidat, & mentem æternis cogitandis & promerendis expeditam reddat. 136

Duo bona adfert professio paupertatis.

Tertium impedimentum erat *amor & studium carnis voluptatum*. Quanta hinc fit corruptio & miseria in mundo, quanta peccatorum colluuies, quanta fœditas & abominatio; quàm innumerabiles inde in exitium æternamque miseriam, & luctum interminabilem ruant; satis æstimari non potest. Paucissimi enim sunt qui huius mali infero veneno non inficiantur, & fructus pestilentes non degustent. Duo generatim sunt mala grauissima quæ amor iste in nobis parit. Primum est, quòd mentem omnibus salutaribus cogitationibus spoliet, & impuris ac perniciosis impleat; sicque ex templo Dei prostibulum constituat diaboli. Secundum, quòd ad mortiferas delectationes appetendas assiduè incitet, & vt eas assequatur, nullum genus sceleris patrare recuset. Itaque & finis quem directè intendit, scelus est; nempe impura voluptas; & media quibus ad hunc finem cótendit, plerumque scelerata sunt. Quòd si quis matrimonio iungatur, vt absque scelere illa fruatur voluptate; nihilominùs tamen prius incommodum non euadet. Mens enim innumeris implebitur curis & cogitationibus rei familiaris; vt vxorem & familiam regat, vt coniugi satisfaciat, vt suæ domui necessaria comparet, vt amicos excipiat, vt victum lucretur, vt liberos educet, vt eos locupletet, vt honoratè inter suos viuat, &c. Hinc videmus plerosque qui matrimonij vinculis constricti, ita occupatos & sollicitos de rebus terrenis, vt vix semel seriò de sua salute cogitare queant. Intersunt quidem ad horam semel aut bis per hebdomadam rebus diuinis, sed mens ita consuetis curis ad terrena abripitur, vt etsi corpore adsint diuinis, mente tamen intersint terrenis; à quibus ita destinentur, vt vix aduertant quid coram agatur. 137

Tertium impedimentũ.

Duo mala parit.

138 Totum hoc malum tollit amor castitatis. hic enim omnes impuras cogitationes ac imagines fugat, mentemque sanctis desiderijs & diuinis illustrationibus præparat: deinde omnia illa peccata, quæ ex affectu libidinis committi solent, resecat. denique omnes matrimonij afflictiones, & omnes illas curas, quibus miseri coniugati miserè cruciantur, auertit. Quantum hoc boni est, quod tanta fugat mala, & mentem tantis bonis reddit idoneam? Insinuat huius præstantiam Dominus Matth. 19. cùm enim dixisset, *Sunt eunuchi qui se castrauerunt propter regnum Dei*; protinus addidit; *Qui potest capere capiat*; quasi dicat: Neminem cogo ad castitatem, sed quia tantum boni est, omnes inuito. Cui tantum est animi, vt confidat se posse prestare, amplectatur. *Potest* enim *capere*, qui assumpto animo Deo confidit, naturæ appetitus frangere paratus. *Non potest capere*, qui mollitie quadam animi desperat, vel refugit tamquam nimis arduum & molestum. Eamdem magnificè commendat Apostolus 1. Corinth 7. idque potissimùm ob hęc duo: nimirum quia liberat nos multiplici sollicitudine huius sæculi, & præbet facultatem seruiendi Deo.

139 *Quartū impedimentū. Duo mala parit.* Quartum impedimentum erat *cupiditas honoris, laudis, vana gloria*, &c. Hæc similiter duo generatim mala in genere humano operatur. Primò, mentes hominum salutaribus cogitationibus orbat, & inutilibus perniciosisque replet. Ambitiosi enim noctes & dies circa ea quæ ad suum honorem & æstimationem, ad statum conseruandum vel augendum, ad iniurias vindicandas & dedecus depellendum pertinent, occupantur. Secundò, impellit eas ad omne genus vitiorum & scelerum. hinc odia & inimicitiæ, si vel in puncto læsus videatur honor; hinc inuidia alienæ prosperitatis; hinc tot bella & cædes; tot Prouinciarum vastationes, expilationes, oppressiones, & alia omnia mala, quæ bellum secum trahit; hinc duella & occultæ in mortem aliorum machinationes: denique hinc hæreses, blasphemiæ, incantationes, & omne spiritualium peccatorum genus. Horum omnium fons est honoris inordinatus amor: qui ita mentes hominum excæcat, & in malum incendit, vt neque opes, neque huius vitæ commoda, neque voluptates carnis, neque vitam ipsam, neque æternam salutem æstiment aut curent, modò honorem, quem sibi imaginantur, tueri possint & illæsum præstare: sic omnia præ vana honoris imagine nihili ducunt.

140 Hæc radix adeò perniciosa, cum suis fruticibus omnique germine, succiditur honorum contemptu, & humili subiectione sub imperium Prælati; quorum vtrumque per obedientiæ professionem agitur. *Professio obedientiæ duo includit.* *Professio* enim *obedientiæ* ista duo includit; sicut professio paupertatis contemptum diuitiarum & amorem paupertatis: professio castitatis contemptum seu horrorem voluptatis carnis, & amorem puritatis. Qui honores, dignitates, magistratus non appetit, qui vanas hominum laudes non curat, liberatur infinitis curis & cogitationibus, quibus mentes ambitiosorum deuorentur: ac proinde habet mentem suam ad omnia cælestia ac salutaria expeditam & probè comparatam. Deinde redditur immunis ab omnibus illis prauis affectibus & peccatis innumeris, in quæ ambitio solet impellere; ab odio & inuidia, a contentionibus & rixis, à duellis & homicidijs, & ab omni acerbitate & amaritudine, qua corda ambitiosorum tamquam felle replentur & contabescunt.

141 Quintum impedimentum erat *amor proprij iudicij*. Sex- *Quintū & sextum impedimentū.* tum *amor sui arbitrij*. Vtrumque modo quodam ad cupiditatem honoris, seu vitæ superbiam pertinet: quia plerumque ex vana gloria vel nimia sui æstimatione procedit. Verùm distinctionis & perspicuitatis causa seorsim ex- *Amor proprij iudicij.* pendemus. *Amor proprij iudicij*, plurimorum malorum est causa. hinc enim omnes hæreses & errores qui Ecclesiam turbant, & tot animas orco demittunt. Cum enim iudicium proprium nimis amatur & æstimatur, Ecclesiæ iudicio anteponitur, & hæresis nascitur. Honor quidem vel voluptas, vel opes ad hæresim alliciunt; non tamen homines tam facilè sequerentur, nec in illud barathrum ita se darent præcipites, nisi sui iudicij nimia æstimatione tenerentur. Hinc innumeri quoque errores non solùm in vita spirituali, sed etiam in sæculari. Quotusquisque enim est, qui iudicij sui præfidentia non sæpe erret, & in grauia incommoda incidat?

142 Non paucorum malorum causa est *amor libertatis*, & vitæ suo arbitrio degendæ. Hinc omnia illa peccata, quæ *Amor libertatis.* iuuentus maiorum soluta imperio committit. hinc comessationes & ebrietates, rixæ & contentiones, pugnæ & cædes, inimicitiæ & simultates, fornicationes, immunditia, impudicitia, ceteraque carnis opera, quæ Apostolus *Ad Gal. 5.* commemorat; quæ qui committit, regnum Dei non possidebit. Denique maxima pars peccatorum, quæ per orbem fiunt, ex hac soluta libertate, & defectu probi rectoris committuntur. Sicut enim equus indomitus sublato fræno huc illuc facilè impellitur, donec in aliquod præcipitium, vel cæcam foueam cadens se perdat & sessorem: ita sublata directione boni moderatoris, plerique mortalium per omne genus vitiorum voluntur, donec in barathri præcipitium ruentes, animam pariter & corpus amittant.

Vtrumque hoc impedimentum, & tantorum origo ma- 143 lorum tollitur professione obedientiæ. Hæc enim quatenus iudicium proprium submittit non solùm iudicio Ecclesiæ, sed etiam (in rebus præsertim agendis) iudicio Prelati; excludit non tantùm omnes hæreses, sed etiam omnia illa peccata, omnesque errores & illusiones, quæ ex sui iudicij nimia æstimatione solent obuenire. Neque solùm excludit errores, sed etiam adducit veram prudentiam, quæ postulat, vt in rebus ac negotijs proprijs nostro iudicio non fidamus, ne philautia nos decipiat, aut alia passio transuersos agat; sed alieno potiùs consilio, ab omni affectu alieno, acquiescamus. Incredibile dictu, quanti in omnibus negotijs sit momenti (& maximè in vita spirituali) habere sapientem moderatorem a quo dirigatis.

Rursus eadem professio obedientiæ, quatenus submittit voluntatem subditi voluntati Superioris, adimit ei libertatem viuendi suo arbitrio; & consequenter resecat omnia illa peccata, quæ ex hac libertate sequi solent, & tamquam fræno intra limites rationis & septa virtutis coercet. Corrigit itaque obedientia intellectum & voluntatem, & vtramque facultatem dirigit. Intellectum quidem, subijciendo illum in negotijs occurrentibus, totiusque vitæ moderatione iudicio Superioris: voluntatem verò, adimendo illi noxiam libertatem, & ad Superioris arbitrium flectendo.

His adde impedimentum septimum (quamuis sub ter- 144 tio contineatur) quod crapula & ventris ingluuie, nimia- *Septimū impedimentū.* que cibi potus ingestione continetur. hoc triplici modo hominem impedit à salute. Primò, offuscando mentem *Tripliciter à salute impedit.* & ad omne bonum reddendo ineptam, adeo vt neque studijs, neque orationi, neque rerum salutarium meditationi, neque vlli præclaræ rei vocare possit; sed tantùm ad otium & somnum, lusum & iocum sit idonea. Secundo, quia non solùm ad omnia bona animum reddit ineptum, sed etiam ad innumera mala otiosum impellit. hinc enim omnes libidines & turpitudines, quibus maxima pars mundi in exitium ruit. hinc omnia scelerum genera, quæ libidinis causa committuntur. Saturitas enim excitat libidines: libido verò exquirit omnes rationes per fas & nefas, vt voti compos fiat: quia mouet in modum finis. Tertio, quia ipsa quoque voluptas gulæ, per modum finis mouet. infinita enim peccata committuntur ad gulę voluptates obtinendas. Ex quibus patet quantorum malorum hoc impedimentum sit causa, & quàm saluti perniciosum.

Tollitur verò magna ex parte ista malorum radix reli- 145 gionis sobrietate. Hæc enim rescindit intempestiua sym- *Sobrietas.* posia, & longa conuiuia, & concertationes potandi, & ciborum affluentiam, & omnem aliam redundantiam corpori & spiritui noxiam: eamque diætam præscribit, qua & vitia carnis comprimantur, & mens in suis functionibus non impediatur. Verùm sicut hoc impedimentum magna ex parte continetur sub concupiscentia carnis, quæ ad omnes gulæ & tactus voluptates pertinet: ita eius remedium continetur sub castitate, quæ concupiscentiam carnis profligat. Tanta enim est connexio & dependentia castitatis a sobrietate, vt sine hac illa subsistere nequeat.

Ex quibus perspicuum est, quantum sit religionis bonũ; 146 vt quæ omnia salutis impedimenta, & omnes peccatorum radices (quantum fas est in hac vita mortali) reiecet ac submoueat. Quòd enim omnes malorum origines se- *Omnia impedimenta septem illis continerι.* ptem illis commemoratis contineantur, sic ostendi potest. Quidquid voluntatem mouet ad malum aut impedit a bono, id vel mouet in modum finis, vel in modum causæ

efficientis

efficientis ac incitantis. Si per modum finis; erit vel pecunia seu diuitiæ, vel voluptas carnis, vel honor: horum enim causa omnia peccata committuntur. Si per modum causæ efficientis; vel incitabit vt causa moralis, sicut prauorum consortium, qui consilio, exemplo, metu, iussu, probris ad malum impellunt: vel vt causa physica, sicut gula quæ libidini semina subministrat: vel vt causa remouens aut prohibens, vt eadem gula, quatenus mentem offuscat; & proprij iudicij & arbitrij amor, qui rectum consilium & alienam directionem excludit.

Ex quibus patet, prædictis septem capitibus omnia salutis obstacula, omnes peccatorum fontes contineri; ijsque exclusis omnia excludi. Vnde cùm religio omnia illa (quantum huic mortalitati concessum) excludat, manifestum est, eam præstantissimum bonum, quod in hac vita obtineri queat, meritò censendam.

147 *Omnia salutis adiumenta religio cõtinet.* Diximus, quo modo omnia salutis impedimenta submoueat: nunc demonstrandum, qua ratione omnia salutis adminicula repræsentet. Ea omnia ad hæc duodecim reuocari possunt; nempe ad *Sacramentorum vsum, orationem frequentem, meditationem rerum diuinarum, exempla virtutum, monitiones sapientum, correctionem erratorum, directionem Superiorum, lectionem sacram, mortificationem affectuum, exercitium virtutum, crebram sui discussionem, sobriam diætam.*

148 *1. Sacramentorum frequentatio.* At hæc omnia maximè vigent in religione. Nusquam enim crebrior *Sacramentorum vsus:* nusquam expiatio peccatorum, & perceptio Eucharistiæ frequentior: nusquam præparatio ad ista digne præstanda accuratior. Quanta verò hinc tot annorum decursu gratiæ copia, quantum præsidij ad perseuerandum, quantum cælestis coronæ augmentum, quiuis facile per se æstimare potest, qui vim istorum Sacramentorum intelligit.

2. Oratio frequens. *Oratio* ita crebra & vsitata in religione, vt iuxta monitũ Domini dici possit, ibi *semper orari.* Quantum autem hoc momenti habeat ad salutem, ipse Dominus declarat, cùm promittit omnia quæ ad salutem pertinent, nos per orationem obtenturos. *Matth. 7. Luca 11.* *Petite,* inquit, *& dabitur vobis; quærite, & inuenietis; pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit; & qui quærit, inuenit; & pulsanti aperietur.* Oratio est clauis thesaurorum Dei, vt pulchrè ait Chrysost. Homil. 1. de oratione. Sicut is, cui concessa clauis thesaurorum Regis, potest aperire arcas, & inde aurum, gemmas, vniones, & alia pretiosa cimelia auferre quibus ditescat; ita oratione velut claue aperire possumus cælestium thesaurorum arcas, & multas inde spiritales opes reportare. Quod maximè locum habet, si oratio sit assidua (sicut in religione) nec quidquam, nisi ad salutem æternam pertinens, impetrare contendat. Hac ratione non solùm contra quotidianas tentationes, & hostis tartarei insidias opportunum consequemur auxilium, sed etiam donum perseuerantiæ infallibiliter obtinebimus: quia promissio Domini nihil excipit. Vnde qui orationi iuxta Domini monitum deditus est, perire non potest.

149 *3. Rerũ diuinarũ meditatio.* *Rerum diuinarum meditatio* (quæ interna quædam oratio est) nusquam ferè viget nisi in religione. Magnam enim requirit animi quietem, & a curis sæcularibus vacuitatem; qualis rarò in medijs mundi turbis obtinetur. Huius quàm sint fructus, quanta merita, quanta solatia, longum esset prosequi. Per hanc conuersatio nostra in cælis est, & Angelis assimiles ac socij reddimur. Sicut enim per sensus corporis versamur in hoc mundo visibili, & super rerum visibilium formas exteriùs effundimur: ita per meditationem ascẽdimus in cælum, & inuisibilia quæ illic sunt, oculis mentis lustramus. Per hanc mens illuminatur, vt mundi vanitatem & pericula clare videat: vt perspiciat quantum bonum sit renuntiatio sæculi, paupertatis amor, castitatis decus, obedientiæ submissio, abdicatio suæ libertatis, segregatio a sæcularium contubernio, mensa sobria, humilitatis & mansuetudinis Christi imitatio. Hæc omnia clarè ostendit meditatio; & efficit vt ea sicut par est, æstimemus, & amemus, & cõplectamur. Deniq; hęc omnes virtutes excitat, & ad copiosos fructus fecundat; hæc omnem mœrorem abstergit, & animos multa pace & consolatione perfundit, hæc omnes defectus & errores corrigit, denique ex hominibus angelos quosdam terrestres efficit.

150 *4. Exempla virtutum.* *Exempla virtutum* nusquam maiora aut crebriora quàm in religione. Alius enim dat illustre specimen promptæ obedientiæ, alius humilitatis & contemptus sui; alius charitatis in pauperes vel infirmos; alius zeli animarum, abstinentiæ, mansuetudinis, patientiæ, orationis, deuotionis. Semper in religione sunt plurimi, quorum singuli in aliqua virtute excellunt. Hæc igitur exempla cùm quotidie versentur ob oculos, quem ad sui emendationem & virtutem similem non accendant? Maxima in vtramque partem est vis exemplorum: verba mouent, sed exempla cogunt. Nemo libenter ab altero in aliquo genere laudis vel meriti superatur. Ita secum quisque cogitat: Si tale quid ab isto pręstitum est, cur & ego præstare non possim? quę illa hæc mea ignauia, vt ego non audeam, quod iste perfecit? qua cogitatione se ipse ad similia vel maiora perpetranda excitat. Sicut difficile est inter malos bonũ esse propter vim exempli: ita inter bonos malum.

Monitiones sapientum maximè vigent in religione: vbi tot eruditæ & feruidæ ad conuentum exhortationes: tot priuatæ Superiorum & aliorum Patrum monitiones: tam multa in quotidianis colloquijs sapienter dicta, & vtiliter narrata: vbi etiam toto eo tempore quo cibus sumitur, salutaris instructio lectione continuatur; ne dum corpus pascitur, animo suum pabulum desit. Quis, nisi de industria aduersus virtutem animum suum obstinant, in tantis virtutis illecebris, in tantis ad bonum incitamentis, non proficiat? Sicut enim suasio ad malum cùm est assidua, tandem expugnat animum, & ad malum inducit: ita assidua suasio ad bonum vix repelli potest, sed tandem animum ad bonum traducit. 151 *5. Monitiones sapientũ.*

Correctio erratorum, & castigatio culparum, maximè in religione frequentantur. Si quis in sæculo peccet (nisi fortè publice & cum scandalo id fiat) non habet qui corripiat & emendet, sed permittitur suo arbitrio: nec ipse æquo animo se moneri pateretur, præsertim si nobilitatis, vel diuitiarum, vel scientię typho sit inflatus. Hanc ego non modicam talium hominum miseriam censeo, quòd cum plurimos adulatores habeãt, qui eorum mala vel dissimulant, vel etiam laudant (iuxta illud Psalmi: *Laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & iniquus benedicitur*) nullos tamen habeat monitores, qui moneant & emendent. At in religione nullum adeò minutum committi potest erratum, quin statim adsit corrector qui moneat, & emendari curet. quæ sane res est longe saluberrima: tum quia continet animos ne peccent, tum quia si peccarint (etiam in minimo) statim eos sanat, & in pristinum statum cum magno boni spiritalis fœnore restituit. Longe enim amplius illa humilitas & pęnitudo confert boni, quam erratum & delictum intulerit mali, adeò vt etiam ex ipsis peccatis in religione lucrum proueniat animorum. Vnde patet, hanc quoque rem maximum ad salutem habere momentum: præsertim cùm innumeri sint, qui defectu monitionis errata non corrigunt, sed illis immorantur & pereunt. 152 *6. Correctio erratorum.* *Psal. 9.*

Directio Superiorum, præsertim exactior, tantùm in religione locum habet. Nusquam enim extra religionem tanta in omnibus actionibus à Superiorum nutu dependentia. Quàm vere res ea sit salutaris, ex tribus cognosci potest. Primò, Quia Superior tamquam in specula constitutus, omnium actiones & gressus considerat; & si quem a recto deflectere viderit, statim monet, instruit, corrigit, & in viã rectam à qua deflexisse aliquatenus videbatur, reducit: quo fit, vt subditus, cùm videt omnes suas actiones Superiorum vigilantia notari, rariùs peccet, & a minimis quoque labeculis sibi caueat: & si qua in re peccauerit, non diu in malo persistat, sed mox Superiorum industria ad agnitionem culpæ & emendationem adducatur. 153 *7. Directio superiorum.* *Tria cõmoda huius directionis.*

Secundo, Quia per hoc illud assequimur, vt à Deo in omnibus dirigamur: Christi enim loco in religione præest; vt Christi vicarius Superior suos dirigit subditos, & ipsi Christum in illo tamquam vicario intuentur ac venerantur; & obedientiam Christo præstant. Sicut enim summus Pontifex est vicarius Christi in ijs quæ pertinent ad directionem totius Ecclesię in doctrina & moribus: ita Superior in religione est vicarius Christi in ijs quæ pertinent ad directionem vitæ iuxta religionis normam instituendæ. Si Christus Dominus ageret nobiscum visibiliter in terris, omnes ab illo immediatè regi cuperent: certi enim essent, se non nisi saluberrime ab illo directum iri. Nunc quia id non est concessum, ea ratio a Christo instituta est, qua ab illo regamur mediante vicario, quæ non

minùs nobis est salutaris, quàm si visibili modo exteriùs ab ipso regeremur. Cùm enim per suam prouidentiam omnibus inuisibiliter adsit, facile ipsi est nos per Superiorem absque errore dirigere. Imò ad hoc ipsum se quodammodò obstrinxit, quando illi tamquam sibi parere iussit, dicēs: *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.* Quod de omnibus iurisdictionem ab ipso descendentem habentibus intelligendum, vt ostendit S. Basilius Constitut. monasticarum cap. 23. & S. Bernard. Tract. de præcept. & dispensat. Deinde hoc modo magis exercetur fides, humilitas, & charitas, cùm in homine Deum intuemur, & homini propter Deum nos subijcimus. Vnde patet, hunc obediendi modum maioris esse momenti & perfectionis, quā eum, quo Christo visibiliter regenti obtemperaretur: sicut maioris meriti est credere in Christum absentem, quàm in præsentem, iuxta sententiam Domini Ioannis 20. *Beati qui non viderunt, & crediderunt.* *Lucæ 10.*

154 Dices: Homo errare potest, ac proinde non est tutum se homini submittere, eiusque mandatum tamquam Christi mandatum excipere. Respondeo, posse quidem Superiorem errare (non enim ita infallibilem Spiritus sancti habet assistentiam in directione singulorum, sicut summus Pontifex in directione Ecclesiæ) sed quilibet in sua causa multò magis erroribus est obnoxius, propter inordinatum sui amorem & varias passiones quibus iudicium peruertitur. Vnde prudentis est, in talibus suo iudicio non fidere, sed alieno potiùs acquiescere. Deinde etiamsi Superiorem errare contingeret, hic error (nisi tibi de eo constet, vel iustam habeas dubitandi causam) obtemperanti erit innocuus; nec minùs tua obedientia imputabitur ad meritum, quàm si nullus error mandato subfuisset. Vnde etiamsi mira legantur de quorumdam Superiorum mandatis, & subditorum obedientia, non tamen memini me legere eo nomine in perniciem vel fraudem quemquam Religiosum inductum, quòd Superioris sui mandatis bona fide pareret, & simplici animo ductum obedientiæ sequeretur. Deo enim curæ est, vt hoc eius consilium nemini sit damno, & in eum finem, sæpe ipse etiam miraculis interuenit, vt ex Sanctorum historijs constat.

Tertium est, Quòd per Superioris directionem optimè assequamur eam auxiliorum ac mediorum seriem, cum qua Deus nouit nos infallibiliter fore saluos. Sunt enim in mente diuina mille auxiliorum ordines, & mille mediorum series, quibus cum quolibet nostrum vti potest; & certissimè nouit quid ex qualibet serie esset secuturum. Nouit cum qua serie mediorum esses salutem consecuturus; cum qua in exitium & damnationē lapsurus. Nouit quod officium, quis locus, quæ habitatio, qui socij, quæ occasiones, quæ studia tibi forent ad salutem, quæ ad perniciem. Salus enim & interitus sæpissimè à re modica, & leui occasione pendent. Maximum beneficium est, si salutarem mediorum seriem obtineamus; maximum incommodum, si ab ea excidamus. Ex illa mediorum serie pendet donum perseuerantiæ, sine quo nemo saluatur; cuius præparatio in mente diuina est nostra prædestinatio. Quòd si est aliqua ratio tanti boni consequendi (sicuti re vera est) ea maximè in oratione & Superiorum directione sita est. Hinc Dominus iubet nos *semper orare*, nimirum vt hoc donum impetremus; quod in eo consistit, vt ipse nos dirigat in omnibus, sicut nouit expedire nobis ad salutem. Itaque orationis est impetrare vt Deus hoc beneficium nobis impertiri velit; obedientiæ illud consequi & apprehendere. Nam exequitur illam directionem per Superiorem, quem ipse constituit vt loco suo nos regat, quo ipse tamquam instrumento ad hoc vtitur. Vnde si obedientiæ ductum in omnibus sequamur, certissimè diuinam directionem qua ille nos ad salutem destinat, & illam mediorum seriem, quam nobis saluti fore præuidit, assequemur.

Varia series auxiliorum in mente diuina.

Donũ perseuerantiæ.

Luca 18.

155 Hæc res cùm tanti sit momenti, diligenter ab omnibus religiosis est perpendenda: & valdè cauendum, ne, vbi totum animum suum, & rationes quibus mouentur, Superiori suo exposuerint, detrectent subire quod Superior, omnibus consideratis, constituerit; aut aliò illum flectere nitantur. Verendum enim ne hac ratione subtrahant se ab illo salutari mediorum ordine, & in alium perniciosum incidant. Cogitent se à Deo, cui salutem suam commisere, dirigi; cui ab initio perspectum, quid cuilibet salutare, quid exitij occasio foret. Non semper quod speciosissimum & optimum videtur, nobis re ipsa quoque vtilissimum erit, & maioris boni causa. Ob hasce causas, maximi momenti ad salutem, directio Superiorum in religione censenda est.

Lectio sacra in religione ferè est assidua. Frequentatur enim & studiorum causa, & in officijs diuinis, & tempore refectionis, & insuper priuatim vsurpatur, vt animus ad omnem pietatem & virtutem incitetur. Sicut enim lectio vana & impura magnam vim habet ad animos vanitate & libidine contaminandos: ita lectio sacra (præsertim diuinæ Scripturæ) non curiositatis aut scientiæ, sed pietatis ac deuotionis causa frequentata, ad omnium virtutum excitanda officia est efficax. Habet enim verbum Dei peculiarem vim ad mentem illuminandam, & ad omnem religionem & iustitiam inflammandam, iuxta illud Psal. 118. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Ignitum eloquium tuum vehementer, & seruus tuus dilexit illud.* 156 *8. Lectio sacra.*

Mortificatio carnis & affectuum religioni est maximè propria, vt quæ nihil sit aliud quàm schola humilitatis & mortificationis. Sicut enim in schola literaria id potissimùm agitur, vt ignorantia depellatur, & scientia in animum instilletur: ita in religione præcipuum studium est, vt praui affectus exscindantur, & mens deinde ad omnem virtutem formetur. Nusquam apud Ethnicorum philosophos tale vmquam extitit gymnasium. Ibi ex professo petulantia carnis coercetur ieiunijs; elatio mentis, functionibus humilitatis; motus iræ & inuidiæ, officijs charitatis; affectus gulæ, dietæ sobrietate. Ibi pigritia depellitur labore, acedia studio orationis, somnolentia vigilijs, curiositas sensuum custodia, garrulitas silentio, incuria salutis timore Dei. Denique quidquid in affectu vel moribus inordinatum ac vitiosum, hoc totum disciplinæ custodia emendatur. Itaque tria maxima præstat mortificatio. Primò, pro peccatis commissis Deo satisfacit. Secundò, ipsas peccatorum radices euellit, vel certe compescit, ne in germen peccati erumpant. Tertiò, animum virtutibus inserendis aptissimū reddit. Sicut enim in agrorum cultura primùm extirpandæ spinæ, cardui, vrticæ, aliæque noxiæ herbæ & frutices, vt deinde bono semine suscepto bonos fructus proferat: ita in cultura animorum ante omnia domandæ passiones, & euellendæ prauæ cupiditates, vt concepto iustitiæ semine fructum salutis proferre possint. 157 *9. Mortificatio.*

Sicut mortificatio affectuum, ita quoque *exercitatio virtutum* in religione maximè viget. Præcipuum enim eius studium est, affectibus domitis, in omni virtutum genere suos exercere cultores. quomodo autem id fiat, breuiter exponam. Ac primum exercemur *in fide*, dum assiduè versamus animo nostræ religionis mysteria; tum quæ ad diuinam naturam, nimirum ad omnipotentiam, sapientiam, bonitatem, prouidentiam, iustitiam, misericordiam, & diuinarum personarum processionem pertinent; tum quæ ad eius operationes foras prodeuntes; vt mundi creationem & gubernationem, hominum redemptionem & iustificationem, iudicium & discussionem, supplicium æternum & præmium, &c. hæc & similia crebro meditari, & firmissimo assensu propter diuinam auctoritatem credere, est fidei exercitatio. *In spe*, dum animo voluimus bona illa quæ Deus nobis promisit; & media, per quæ illa obtinenda fore promisit; & infinitam misericordiam, qua promisit. *In charitate*, dum immensam eius benignitatem, maxima & innumera in nos beneficia perpendimus: dum eius causa multa agere & pati optamus: dum re ipsa ad eius gloriam, & proximorum salutem, quidquid in nobis est, præstamus. *In religione*, dum eius maiestatem, & nostram considerarnus vilitatem: dum oratione, laude, gratiarum actione, sacrificio illum prosequimur & honoramus. *In humilitate*, cùm nostros defectus & peccata, nostrumque nihilum cogitamus; dum omni nos probro ac supplicio dignos censemus; dum in abiectis ministerijs submissionis causa nos occupamus. *In obedientia*, cùm in Superioribus Christum intuemur; cùm voluntatem & iudicium nostrum abnegantes, omnia ex illorum præscripto agimus. Simili modo in ceteris virtutibus quisque per actus internos & externos in religione se exercet; vt meritò Religio apud veteres, Athanasium, Basilium, Gregorium, & alios Patres Græcos vocetur ἄσκησις, exercitatio; & ipsi religiosi ἀσκηταὶ, exercitores, & domus religiosa

158 *10. Exercitatio virtutum.* *Exercitium fidei.* *Spei.* *Charitatis.*

ἀσκη-

ἀσκητήριον, hoc est exercitatorium, palæstra, gymnasium. Nullum enim potest esse vel nobilius, vel salubrius exercitium, quam Virtutis: nulla re vtilius aut dignius occupari mens potest. Itaque vel eo nomine religio maximi facienda, quòd ex professo omnis virtutis assidua sit exercitatio.

159 *11. Discussio sui.* *Discussio sui* in religione est quotidiana. Plurimi sunt in sæculo, qui menses & annos absque tali discussione transigunt, semper ad externa effusi, semper huius sæculi fugacibus bonis intenti. Numquam intrò se recipiunt, vt conscientiæ latebras excutiant, & quæ ibi recondita, lustrent: numquam a se cogitationum suarum, numquam dictorum & factorum rationem exigunt. quo fit vt veluti in tenebris agentes mala sua non modò non corrigant, sed nec videant. At in religione bis terve quotidie conscientia discutitur, & quisque à se ipso rationem actorum exigit: quid fecerit, dixerit, cogitarit; quid boni prætermiserit, quæ pericula peccatorum adierit, quibus tentationibus pulsatus fuerit, quàm remisse vel ardenter se in omnibus gesserit. Si quid rectè actum, gratias agit Deo, cuius hoc est beneficium; si quid perperam, precatur veniam, proponit emendationem, & flagitat gratiam. Hac ratione fit, vt nullum erratum lateat, nihil sine pœnitudine transeat, nihil incorrectum maneat. Deinde crebrò se coram Deo, qui corda omnium intuetur, sistens, exquirit num aliquid sibi consciat, cur ex hac vita decedere, & ante tribunal supremi Iudicis vereatur comparere: num quid lateat, quod ante illum articulum, dolore & lacrymis sit delendum: an paratus sit examen illud subire, ac sententiam irreuocabilem, qua æternum supplicium vel præmium decernitur, excipere. Hoc enim est præcipuus religionis scopus, ita viuere vt omni hora ad mortem, & rationem æterno Iudici reddendam, sis paratus: ita viuere, vt nihil tibi sis conscius cur mori timeas. Itaque *Religio est vera philosophia*;

Religio vera Philosophia. quam Platonici mortis meditationem definiebant: & Religiosi sunt veri philosophi, vt qui assiduè quo modo rectè moriantur, cogitant. Hoc nomine eos Chrysostomus, Basilius, Gregorius, & alij SS. Patres, præsertim Græci, appellant. Omnis alia philosophia, quæ huc non ducit, hoc nomine est parum digna, vt quæ veram stultitiam non excludat.

Sũma stultitia. Summa stultitia est, terrena cælestibus, momentanea æternis, humana diuinis anteponere; seque in periculo æternæ vitæ perdendæ, & mortis æternæ incurrendæ propter fugacia & infima illhæc bona constituere. Quæ enim maior insania animo concipi queat? Omnis itaque sapientia quæ ad hanc insipientiam sanandam non tendit nomine sapientiæ & philosophiæ est indigna.

160 *12. Sobria diæta.* Postremum adminiculum erat *sobria diæta*, quæ vt alia iam commemorata maxime in religione viget. Quantum verò hæc momenti ad castitatem, ad sapientiam, ad orationem & contemplationem, denique ad omnem virtutis cultum habeat, satis à nobis alibi explicatum. vide S. Basilium orat. 1. & 2. de Ieiunio: Cyprianum Homilia de Ieiunio: Ambros. lib. de Elia & Ieiunio: Chrysost. Homilia 1. de Ieiunio tom. 5.

Ex his perspicuum est, religionem ex professo omnia salutis impedimenta submouere, & omnia adminicula suppeditare. Vnde sequitur, neminem in religione perire posse, qui vel mediocrem salutis suæ curam habuerit: & si qui in ea pereant, mera oscitantia & crassa quadam negligentia, vel potius obstinata malitia perire. Ita enim tentationum occasiones, quibus homines perire solent, per religionem ab eis submotæ, ita ipsi omnibus salutis præsidijs vallati, vt nisi sponte omnibus suæ religionis adminiculis contemptis, in barathrum se dent præcipites, non videantur salute posse excidere: sicut qui in turri aliqua firma, & vndique valido sepimento vallata constitutus est, excidere non potest, nisi se sponte vltra sepimenta & pinnas projecerit.

161 *De tertio religionis bono.* Explicuimus duo priora religionis bona, quo modo omnia salutis impedimenta submoueat, & omnia adminicula copiosè subministret. Sequitur nunc tertium, quomodo religionis cultu gratitudinem Deo debitam rependamus. Nihil magis homini cordi esse debet, quam vt in Deum suum, à quo tot tantisque beneficijs cumulatus est, non sit ingratus. hoc enim & ipsa beneficiorum multitudo ac magnitudo, & donantis sublimitas, & nostra quoque vtilitas postulat. Nihil enim æque fontem diuinæ liberalitatis exsiccat, atque ingratitudinis vitium: nihil ita eum scaturire & exundare facit, sicut gratitudinis virtus.

Duo itaque nobis breuiter sunt explicanda. Primò, quot & quantis nominibus illi obstricti simus. Secundò, quo modo per religionem huic debito satisfaciamus.

Quod ad prius attinet, plurimis rationibus seu nominibus vel titulis obligati sumus ad ei seruiendum, imò ad nos totos eius seruituti mancipandos: qui tamen ad decem reuocari possunt. 162 *Decem titulis Deo obstricti.* Primò, ratione creationis nostri. Secundò, ratione creationis mũdi in nostrum obsequium. Tertiò, ratione conseruationis. Quartò ratione incarnationis. Quintò, ratione redemptionis. Sextò, ratione adoptionis. Septimò, ratione donationis sui in mysterio Eucharistiæ. Octauò, ratione promissionis æternorum bonorum. Nono, ratione professionis Christianismi. Decimò, ratione peculiarium beneficiorum. Expendamus modò breuiter singula.

Ratione creationis nostri. Primus titulus quo Deo debitores sumus, est ratione *creationis nostri*. Ipse enim nos ex nihili tenebris, vbi ab æterno delitescebamus, in lucem essentiæ & naturæ eduxit: ipse ad imaginem & similitudinem suam formauit: ipse ad seipsum tamquam ad proprium finem nostrum nos condidit & ordinauit. Itaque in hoc titulo triplex ratio debiti continetur: *Triplici modo Deus est causa nostri.* quia triplici modo Deus est causa nostri, & nos ab illo triplici modo dependemus; nempe tamquam à causa efficiente, exemplari, & finali: estque hæc dependentia non extrinsecus adueniens, non accessoria, sed intrinseca & essentialis; adeò vt naturam nostra sine hac dependentia ne concipi quidem animo perfectè possit. Vnde sequitur ex creatione nos essentialiter esse Dei, ac proinde ex vi essentiæ nostræ, eius seruituti nos esse obstrictos: *Triplici Ratione sumus Dei ex vi Creationis.* idque triplici ratione. Primò, quia eius opus sumus & figmentum. Secundò, quia eius imago & imitatio. Tertiò, quia ipse noster finis, ad cui seruiendum conditi sumus.

163 *Vt eius figmentum.* Singuli hi tituli etiam per se & seorsim spectati, omnem à nobis seruitutem, omne obsequium postulant. Quatenus enim eius opus sumus, longè plus ille in nos iuris habet, quam Dominus in infimum mancipium, & possessor in iumenta, & figulus in testam, & pictor in statuam, & quilibet opifex in suum opus. Hic enim solam externam figuram rebus arte factis tribuit: ille verò vsque ad fundum penetrans, rem totam in solidum producit, eique totum suũ esse ex nihilo tribuit. Quare si Dominus de suo iumento, & opifex de suo opere pro arbitrio statuere, & eo prout libet, vti potest; multò magis Deus de nobis & vniuersa creatura. Potest itaque nos extollere & deprimere, percutere & sanare, affligere & consolari, occidere & viuificare, saluare & condemnare: nec quisquam ei dicere potest, cur sic agis? quia ipse iure suo & re sua vtitur: cùm ipsius, plenissima subiectione & absolutissimo dominio, sint omnia. Hac ratione S. Scriptura passim omnium rerum dominiũ Deo tribuit, quòd omnia sint ipsius opera & figmenta. Psal. 94. *Tui sunt cæli, & tua est terra: orbem terræ & plenitudinem eius tu fundasti: Aquilonem & mare tu creasti.* Act. 17. *Deus qui fecit mundum & omnia quæ in eo sunt; hic cæli & terræ cum sit Dominus*, &c.

164 *Vt eius imago.* Quatenus eius imago, ita ei subiecti sumus, & seruire debemus, sicut imago suo prototypo. Vnde sicut totum imaginis officium, & totus eius vsus ac functio est imitari & exprimere ipsum exemplar: ita totum officium hominis est imitari Deum, eiusque perfectiones, nempe sapientiam, charitatem, benignitatem, mansuetudinem, patientiam, misericordiam & iustitiam, quantum fas est, in se exprimere. Est enim homo imago Dei non mortua, sed viua & sui arbitrij, in cuius potestate est magis & minus exẽplari suo se assimilare. Ex hoc titulo monet Dominus Matthæi 5. vt Deum imitemur. *Estote perfecti sicut & Pater vester cælestis perfectus est.* nimirum quia filius est imago patris: imago verò suum exemplar exprimere debet.

165 *Vt ipse finis noster.* Denique vt ipse finis noster est, etiam ei summam debemus seruitutem: quamuis nec ab ipso, nec ad ipsius similitudinem fingamur esse conditi. Hoc ipso enim, quo ex naturæ nostræ conditione ad eius seruitutem instituti sumus, ei seruire debemus, sicut corpus animæ, & iumentum domino seruire debet. *Seruire Deo.* Seruire Deo, est ipsum cognoscere, amare, timere, honorare, laudare, seruare eius præcepta, & omnia ad eius gloriam facere. Hic est finis noster, ad hoc conditi sumus. Non enim ideò facti sumus, aut in

hanc

hanc vitam venimus; vt comedamus & bibamus; vt diuitijs, honoribus, voluptatibus huius vitæ ad momentum fruamur (indigna sunt infima ista & transitoria, mentis nostræ celsitudine, æternitate, & capacitate) sed vt Deũ, bonum infinitum, cognoscamus & amemus, eiusque præcepta ad breue tempus seruando, æternam beatitudinem, quæ in eius clara visione, ardentissimo amore, & fruitione est sita, promereamur. Quod etiam ex eo confirmatur, quod finis cuiuslibet rei sit perfectissima eius operatio. Quare cùm cognoscere, amare, & laudare Deum, sit perfectissima operatio hominis, tam in hac vita quàm in futura (vtpote perfectissimæ potentiæ circa perfectissimum obiectum) perspicuum est, id esse finem hominis.

166 Ex quibus perspicuum est, ex sola *creatione* nos triplici titulo naturaliter esse Dei seruos, eique omnem debere famulatum; ita vt nos totos eius obsequio mancipare debeamus, si huic debito vtcumque satisfacere velimus. Primò, quatenus eius sumus figmentum & opificium. Secundo, quatenus eius imago & imitatio. Tertiò, quatenus ad eius seruitutem conditi, & ex natura nostra ordinati. Nulla potest fingi aut animo concipi maior subiectio, nulla maior obligatio, nullum arctius ac penitius vinculum seruitutis.

167 *Ratione Creationis Mũdi, &c.* Secundus titulus generalis est, *ex creatione mundi, & deputatione Angelorum in obsequium hominis.* Deus non solum hominem ad suam imaginem, & ad sibi seruiendum condidit; sed etiam condidit hunc mundum, & omnia quæ in eo sunt, ad hominis obsequium: insuper angelicos spiritus ad eius custodiam & directionem deputauit. Triplex hic continetur beneficium. Primum, quòd mundum in nostrum commodum fabricarit. Non enim Angeli, vt qui absque tota natura corporali felicissime poterant viuere, mundo egebant: sed hominibus ad innumeros vsus erat necessarius. Secundum, quòd mundũ nostra causa non solum fabricarit, sed etiam assiduè laborare, & sine intermissione nobis seruire faciat. Nobis enim gyrantur cęli, splendet sol, lucent sidera, spirant venti, coguntur nubes, ruunt imbres, assurgunt montes, currũt flumina, mouẽtur maria, germinat terra, fecundatur aqua, & parturit omnis rerum natura. Hæc omnia nostra causa, vt nobis seruiant, & commodent, Deus sic esse & operari præcepit. *Mattb. 5.* *Ille solem suum oriri facit super bonos & malos: pluit super iustos & iniustos:* ille *hominis omnia subiecit: oues & boues vniuersas, insuper & pecora campi, volucres cæli & pisces maris.* *Psal. 8.* Tertium, quòd Angelos multos nobis præstantiores ad nostram destinarit tutelam.

168 Triplex hoc beneficium rursus de nouo triplici ratione à nobis seruitutem exigit. Si enim ille totam rerum naturam nostræ seruituti mancipauit, omnis ratio postulat, vt vicissim nos totos illius obsequio mancipemus. Si illius imperio & impulsu totus mundus sine intermissione pro nobis laborat, & nostris commodis noctes diesque seruit; par est vt nos illi tota vita sine intermissione seruiamus: præsertim, cùm eo ipso quo creaturæ nobis seruiunt, ipsemet nobis seruiat, & pro nobis assidue in creaturis & per creaturas laboret. Illæ enim sunt instrumenta; vt quæ omnem vim suam ab ipso habeant, & sine ipsius auxilio nihil possint. Ipse verò est principalis motor, director, & auctor omnium commodorum, quæ nobis à creaturis proueniunt. Itaque si Deus ipse assidue pro nobis laborat, vt nostris commodis seruiat: qua fronte nos illi seruire, & ad eius gloriam laborare recusabimus? Denique si etiam principes regni sui nostris commodis seruire voluit; quod genus seruitutis & obsequij ei non debeamus? præsertim cum hæc omnia in eum finem nobis præstitent, vt nos ad suum obsequium alliceret. Itaq; omnis ratio, omnis ęquitas postulat, vt ei nos totos consecremus, qui vniuersam rerum naturam vnà cum cęlestibus spiritibus in nostrũ obsequium & commodum mancipauit.

169 *Ratione cõseruationis.* Tertius titulus generalis est ratione *conseruationis.* Conseruatio rerum non minus est beneficium, quam prima creatio, cum nihil sit aliud quam creationis continuatio. Nam per illam operationem, qua Deus omnia in omnẽ tenet & conseruat, continenter dat, quod semel datum est. Non enim ita res factæ sunt, vt possint per se consistere, sicut domus semel facta abeunte artifice per se stat: sed opus est assiduo influxu, quo singulis momẽtis detur quod semel datum est: alioquin omnia in nihilum euanescerent. Si ergo singulis momentis Deus confert totum illud bonum quod semel dedit: profectò singulis momentis nos obstringit ad suum obsequium. Non enim naturæ necessitate, aut coactè, sed liberè & mera benignitate nos conseruat: cum singulis momentis, potentiæ suæ, qua nos sustentat, manum possit subtrahere, & sinere nos in nostrum nihilum recidere. Itaque libera illa tanti beneficij continuatio singulis momentis est instar noui beneficij, & nouam ac continuam seruitutis obligationem inducit. Quare ratione conseruationis non minus toti sumus Dei, nec minus ei subiecti, & ad eius seruitutem obstricti, quà ratione creationis. Hos tres titulos complexus est S. Bernardus serm. de quadruplici debito, his verbis: *Ecce in tantus est, qui fecit cælum & terram; & creator tuus est, tu creatura: tu seruus, ille dominus: ille figulus, tu figmentum. Totum ergo quod es illi debes, à quo totum habes; qui & te fecit, & benefecit tibi; qui tibi ministrat siderum cursus, aeris temperiem, fecunditatem terræ, fructuum vbertatem. Huic totarũ totis medullis, totis viribus seruiendum, ne fortè indignationis oculo te respiciat & despiciat, & conterat in æternum.* Hæc ille.

Quartus titulus est ratione *Incarnationis:* quòd nostrę salutis causa nostram naturam, nostrasque miserias (absque tamen peccato) assumpsit, & triginta tres annos in nostrum obsequium impendit. *Ille cum diues esset, pro nobis egenus factus est, vt nos illius inopia diuites fieremus.* Ille pro nobis famem & sitim, frigus & æstum, labores & fatigationes, dolores & cõtumelias, & omnia vitę mortalis incommoda sustinuit, vt nobis viam æternæ salutis ostenderet, & exemplum Deo seruiendi præberet. Duplex hic occurrit ratio illi seruiendi. Primò, quòd nostram naturam nostrasque miserias assumpserit: altera, quod tanto tempore se in nostrum commodum expenderit. Quidnam tantis beneficijs à nobis dignè possit rependi? Infinitam profectò merentur gratitudinem, infinita obsequia, infinitam gratiarum actionem: quia vtrumque infinitæ æstimationis propter infinitam maiestatem benefactoris. Si Rex deposita veste regia, & relicta solita magnificentia assumeret habitum & statum mancipij, & triginta tres annos hoc modo in magna afflictione seruiret, vt vilissimum mancipium redimeret: quanto gratitudinis vinculo mancipium illud teneretur obstrictum ad seruiendum Regi illi? Ingratissimum plane censeretur, nisi totis viribus ei studeret famulari. At infinities pluris æstimandum quod Deus pro nobis fecit. *Quid tibi*, inquit S. Bernardus, *durum vel durum esse poterit, cum recordatus fueris, quòd ille in forma Dei, in die æternitatis suæ, in splendoribus Sanctorum, ante luciferum genitus, splendor & figura substantiæ Dei, venit ad carcerem tuum, ad limum tuum, infixus vsque ad cubitos (vt dicitur) in limo profundi? Quid non suaue tibi, cùm tibi collegeris omnes amaritudines Domini tui: & rememoraberis primum quidem illarum infantilium necessitatum; deinde laborum quos pertulit in prædicando, fatigationum in discurrendo, tentationum in ieiunando, vigiliarum in orando, lacrymarum in compatiendo, insidiarum in colloquendo: postremò periculorum, conuitiorum, sputorum, colaphorum, flagellorum, irrisionum, subsannationum, exprobrationum, clauorum, horumque similium, quæ in salutem nostri generis triginta & tribus annis operatus & passus est in medio terræ.* 170 *Ratione Incarnationis.* *Ser. de quadruplici debito.*

Quintus titulus est ratione *redemptionis*; quòd ille sanguinem & vitam profuderit, vt nos è tyrannide diaboli, & æterna morte eriperet. Duplex est hic beneficium immensæ æstimationis, quorum vtrumq; summam à nobis gratitudinem & seruitutem postulat. Primò, quia vitam suam infinities nostra præstantiorem, expendit pro nostra. Vnde etiamsi omnes huius vitæ labores & dolores illius causa toleremus, paria ei reddere non poterimus. Finiti enim ad infinitum nulla est proportio. Illius sanguis & vita, illius labores & dolores, illius contumeliæ & acerbitates, infinitæ sunt æstimationis, propter dignitatem & maiestatem personæ. Secundò, quia nos ab æterna morte & diaboli tyrannide liberauit. Vnde nouo modo facti sumus eius serui; vtpote ab illo è seruitute & morte, soluto maximo pretio, redempti. Tota igitur vita nostra omni iure ei seruire debet; quia ille & vitam suã pro nostra expẽdit, & per suam mortem nos ab æterna morte liberauit. Vnde S. Bernardus serm. de quadruplici debito: *Christo Iesu debes om-* 171 *Ratione Redemptionis.*

nium

nam vitam tuam: quia ipſe vitam ſuam poſuit pro tua, & cruciatus amaros ſuſtinuit, ne tu perpetuos ſuſtineres. O quàm indebita miſeratio, quàm gratuita & probata dilectio, quàm inopinata dignatio, quàm ſtupenda dulcedo, quàm inuicta manſuetudo, Regem gloriæ pro deſpicatiſſimo vernaculo, imò vermiculo, crucifigi?

172 *Ratione adoptionis.* Sextus titulus eſt ratione *adoptionis*: quia nos ex mancipijs & hoſtibus adoptauit in filios. Quid huic beneficio poſſit a nobis digne refundi? Si Rex mancipia rebellia, millies mortem commertia in gratiam reciperet, & inſuper in filios adoptaret, cuique vnius prouinciæ gubernatione attributa; quis non obſtupeſceret ad tantam benignitatem? Quis illa mancipia non damnaret ingratitudinis, ſi non Regis obſequijs, ſed ſuis voluptatibus & luſibus ſe addicerent? Poſtulat planè tantum beneficium omnem gratitudinem, omne obſequium, omnem famulatum.

173 *Ratione donationis ſui in Eucharistia.* Septimus titulus eſt ratione *donationis ſui in myſterio Eucharistiæ*, vbi ſeipſum totum nobis dedit in cibum & potum, vt ſic in animam noſtram ſuum transfunderet ſpiritum, & in corpus immortalitatem. Si ipſe totum ſuum corpus, & totum ſanguinem vnà cum anima & diuinitate nobis in cibum & potum dedit, vt nos ſanctificaret & beatos efficeret: quid excuſationis habebimus, niſi viciſſim nos totos ipſi conſecremus, vt anima noſtra & corpus noſtrum omni tempore illius honori ſeruiant? Plus eſt ſe dare in cibum, quàm in ſeruum; & intime ſe vnire, quàm externus famulari. Immenſum eſt hoc beneficium; quia quod datur, immenſi eſt pretij: & fructus qui inde percipitur, immenſus: quia ſpiritus diuini per hunc cibum efficimur participes.

174 *Aeternorũ promiſſio.* Octauus titulus eſt *æternorum bonorum promiſſio*. Promittitur ijs, qui Deo fideliter ſeruiunt, viſio Dei, fruitio diuinorum bonorũ, participatio diuinæ beatitudinis, Angelorum cõtubernium, habitatio cæleſtis, vita æterna, omnium bonorum affluentia. Videmus innumeros qui omni induſtria per totam vitam ſeruiunt potentioribus pro rebus infimis & temporalibus: quanto magis ſeruiẽdũ Deo pro ſummis illis & æternis? Si infima & momentanea tãtam ſeruitutem merentur, tantiſque obſequijs digna iudicantur, quantis digna ſunt æterna illa, quæ infinities omnibus temporalibus præſtantiora? Infinitum bonum infinito labore dignum fuerat. Verùm quia hic præſtari non poterat, ſaltem æquitas poſtulat, vt quidquid habemus & poſſumus, in illud conferamus: ſic enim etiam id quod nos afferimus, quodam modo infinitum erit, ſi a nobis nullo fine, nulliſque limitibus reſtrictum fuerit. Si vita perpetua pretio comparari poſſet, nullum pretium videretur nimirum: & ſi quis totius mundi aurum & gemmas poſſideret, libenter offerret. *At modo hoc bonum venale eſt*, (inquit S. Auguſtinus ſerm. 64. de verbis Domini) *eme ſi vis. Non multum exaſtuet de re magna propter pretij magnitudinem. Tantum valet, quantum habes; noli quærere quid habeas, ſed qualis ſis. Res iſta tanti valet, quantum es tu: da te, & habebis illam. Sed malus ſum, inquies, & fortè non accipiet me. Dando te illi, bonus eris.* Itaque vt hoc bonum cõparetur, nihil aliud requiritur, quam vt nos Deo in obſequium tradamus. Si in hoc tempore vitæ noſtræ illi fideliter ſeruierimus, ille in ſua æternitate liberaliſſimè compenſabit.

175 *Ratione profeſſionis Chriſtianæ.* Nonus titulus eſt ratione *profeſſionis Chriſtianiſmi*, quã in Baptiſmo fecimus. Hic renuntiauimus diabolo & operibus eius; renuntiauimus ſæculo & voluptatibus eius. Hanc renunciationem valdè ponderant ſancti Patres, inter quos S. Ambroſius lib. 1. de Sacramentis capit. 2. ita ſcribit: *Quando te interrogauit, Abrenuntias diabolo & operibus eius, quid reſpondiſti? Abrenuntio. Abrenuntias ſæculo & voluptatibus eius? Abrenuntio. Memor eſto ſermonis tui, & numquam tibi excidat tuæ ſeries cautionis*, &c. Similia habet S. Auguſtinus l. 4. de Symbolo ad Catechum. cap. 4. & Cyprianus epiſt. 7. Itaque ex vi noſtræ profeſſionis obſtricti ſumus, vt voluptates, diuitias, honores non amemus, nõ ſectemur, iuxta illud Apoſtoli. 1. ad Corinth. 7. *Hoc itaque dico, fratres, tempus breue eſt: reliquum eſt, vt qui habent vxores, tamquam non habentes ſint: & qui flent, tamquam non flentes: & qui gaudent, tamquam non gaudentes: & qui emunt, tamquam non poſſidentes: & qui vtuntur hoc mundo, tamquam non vtantur. præterit enim figura huius mundi.* Ecce quanta perfectio exigatur ab omnibus Chriſtianis, ſi ſuæ profeſſioni ſatisfacere velint: nimirum vt tam parum afficiantur rebus huius mundi, ac ſi eas non haberent, ac ſi eas à ſe abdicarent.

Idem confirmatur ex eo, quòd in Baptiſmo profiteamur nos exuere veterem hominem, & induere nouum. Vita veteris hominis eſt amor ſæculi, & vita ſæcularis. Vita noui hominis eſt amor Dei, & imitatio Chriſti. Ex quibus patet, eum Chriſtianum, qui amore diuitiarum, honorum, voluptatum tenetur, non ſatisfacere ſuæ vocationi: quia neque veterem hominem exuit, neque nouum induit; ſed iiſdem affectibus viuit quibus Ethnici. *Ad Gal. 3. & ad Coloſſ. 3.*

Decimus titulus eſt *ex beneficijs priuatim collatis*, quæ multiplicia ſunt: vt quòd tempore gratiæ nati; quòd à Chriſtianis parentibus progeniti, & Chriſtianè educati: quòd ab hæreſi & infinitis peccatorum periculis præſeruati: quod etſi Deũ toties offenderimus, ab ipſo, prout merebamur, non ſimus condemnati, nec dæmonis poteſtati traditi, ſed benignè tolerati, & ad pœnitentiam adducti; quòd toties peccantibus, toties peccata condonarit, & ex inimicis filios effecerit: & alia huiuſmodi. Singula horum beneficiorum perpetuam merentur ſeruitutem. Et vt cetera omittam, quiſque ſecum cogitet quoties Deum mortiferè offenderit, & æternos cruciatus meruerit: & quoties iterum ei ſit reconciliatus, & ex inferno ereptus, & ex inimico amicus & filius effectus. Singulæ peccatorum condonationes, & ſingulæ adoptiones infinitam poſtulant gratitudinem; quia ſingulæ bonum infinitum. 176 *Ex beneficijs priuatis*

Ex quibus perſpicuum eſt, ſi omnes illi tituli, omniaque debitorum nomina in vnum conferantur, immenſam quãdam debitorum ſummam confectum iri, cuius ne milleſimæ quidem parti vnquam pares eſſe poſſimus. 177 *Immenſa nomina.*

Vt enim breuiter omnia colligamus: ſumus illi debitores. Primò, quia eius figmentum. Secundò, quia eius imago. Tertiò, quia ad eius ſeruitutem à natura deſtinati & facti. Quartò, quia ipſe mundum, & omnia quæ in eo ſunt, noſtra cauſa fecit. Quintò, quia omnem creaturam in noſtrum commodum aſſidue laborare facit. Sextò, quia Angelos in noſtram tutelam deſtinauit. Septimò, quia nos aſſidue conſeruat, & ab ipſo, ſicut radius à ſole, dependemus. Octauò, quia noſtram naturam, noſtraſque miſerias aſſumpſit, & ſe in noſtrum obſequium magnis laboribus impendit. Nonò, quia per magnos cruciatus vitam ſuam profudit, vt nos à tyrannide diaboli & æterno incendio liberaret. Decimò, quia cùm inimici eſſemus, nos ſibi reconciliauit, & in filios adoptauit. Vndecimò, quia ſeipſum nobis in cibum & potum dedit, vt ſpiritum ſuum in nos transfunderet, & immortales redderet. Duodecimò, quia æterna & infiniti pretij bona nobis promiſit. Decimotertiò, quia nos ipſi ſæculo renuntiauimus, & Chriſti imitationem profeſſi ſumus. Decimoquartò, quia toties peccata noſtra, cùm æternum ignem mererentur, tolerauit, & diabolum in noſtrum exitium paratum, impediuit. Decimoquintò, quia toties peccata noſtra nobis condonauit, toties ius adoptionis & cæleſtis hæreditatis amiſſum reſtituit. Omitto particularia multa, quæ ſpeciatim cuiq; collata. Et immẽſam debitorum ſummam. Imò ſingula per ſe ſpectata & ponderata immenſa ſunt, cùm ſingula beneficia, ex quibus illa oriuntur, infinitæ ſint æſtimationis.

Meritò itaque dicere poſſumus cum B. Bernardo: *Cum ei donauero quidquid ſum, quidquid poſſum; nonne iſtud totum eſt ſicut ſtella ad ſolem, gutta ad fluuium, lapis ad montem, granum ad aceruum? Non habeo niſi minuta duo, imò minutiſſima, corpus & animam, vel potius vnum minutum, voluntatem meam: & non dabo illam ad voluntatem illius, qui tantus tantillum tantis beneficijs præuenit, qui toto ſe totum me comparauit?* 178

Idem Epiſt. 143. ad ſuos Clareuallenſes in eamdem ſententiam ita ſcribit: *Seruite illi in ſpe, quia fidelis eſt in promiſſis: ſeruite ex merito, quia multis in meritis eſt. Nam etſi cetera taceam, hoc ſolo certè non immeritò ſibi vendicat vitam noſtram, quia pro ea poſuit ſuam. Nemo igitur ſibi viuat, ſed ei qui pro ſe mortuus eſt. Cui enim iuſtius viuam, quam ei, quo ſi non moreretur, ego non viuerem? Cui commodius quàm promittenti vitam æternam? Cui magis ex neceſſitate, quàm flammas perpetuas minitanti?*

Idẽ tractatu de diligendo Deo col. 6. pulcherrimè oſtendit nos pluribus titulis in ſolidum eſſe, eique omnem debere ſeruitutem: *Si totum me debeo pro me facto, quid addam*

dam

dam etiam pro refecto, & refecto hoc modo? Nec enim tam facili refectus quam factus. Nam qui me semel & tantum dicendo fecit: in reficiendo profectò & dixit multa, & gessit mira, & pertulit dura; nec tantum dura, sed & indigna. In primo opere me mihi dedit, in secundo se: & vbi se dedit, me mihi reddidit. Datus ergo & redditus me pro me debeo, & bis debeo. Quid Deo retribuam pro se? Nam etiamsi millies me rependere possem, quid sum ego ad Deum?

Ex his manifestè sequitur, cùm tot nominibus simus Dei, & omnem ei debeamus seruitutem, quantum crimen sit Deo non seruire; velle esse sui iuris, sibi viuere, & omnia ad suum cômodum & honorem referre? benè hoc expressit S. Bernardus sermone 20. in Cantica: *Dignus planè est morte, qui tibi Domine Iesu recusat viuere, & mortuus est: & qui tibi non sapit, desipit; & qui curat esse nisi propter te, pro nihilo est, & nihil est. Propter temetipsum Deus fecisti omnia, & qui vult esse sibi, non tibi, nihil incipit esse inter omnia*; hoc est, nullius pretij, nullius momenti.

179 Sequitur nunc vt videamus, qua ratione tanto debito tantisque beneficijs, etsi non plenè, saltem pro nostra infirmitate possimus satisfacere. Non enim amplius à nobis diuina benignitas requirit, quam cômode possimus præstare. Tria bonorum genera habemus, quæ illius obsequio deuouere & mancipare possumus, *animam, corpus*, & *bona externa*. Qui hæc tria pro tempore huius vitæ integrè ei consecrat, is pro sua conditione illi satisfacit: qui verò aliquid sibi retinet, non satisfacit, quia omnia debet. Consecrantur autem ista tria Deo firmiter in religione, non alibi. ac proinde sola religio Deo satisfacit: sola perfectam gratitudinem, quantum fert humana conditio, pro tot beneficijs ac ominibus refert; sola nos totos ei penitus mancipat, & insolubili vinculo adstringit. Itaque etiam hac ex parte, & ratione huius effectus, maximum bonum censeri debet. Per *votum paupertatis* Religiosus offert Deo omnia bona externa, seq; ita spoliat, vt nullius dominij sit amplius capax; nec possit vlla re vti, nisi ex Dei nutu & beneplacito. Per *votum castitatis* offert ei corpus, vt absque omni contaminatione per totam vitam ei seruiat. Per *votum obedientiæ* offert intellectum & voluntatem, & omnes eorum tam externas quam internas functiones, vt omnes ex eius arbitrio, & ad eius gloriam dirigantur. Nihil amplius in hac vita à nobis donari aut præstari potest: nulla maior aut perfectior de nobis & nostris rebus fieri oblatio: nullo vinculo ei possumus arctius colligari. Vnde meritò nomen Religionis hic status ἐξοχὴν sibi vindicat.

180 Quare cùm religio tanta bona in se complectatur, omnia salutis impedimenta submoueat, omnia adminicula conferat, & debito illi quo Deo obstricti sumus, quâtum homini possibile est, satisfaciat; meritò sancti Patres miris laudibus hunc statum efferunt. Nam Religionem ipsam appellant *domum Dei, familiam Christi, portam cæli, cælum terrenum, vitam angelicam, cælestium spirituum imitationem, veram philosophiam, militiam spiritalem, virtutum palæstram, scholam humilitatis, turrim Euangelicam, arcem munitam contra omnes nostræ salutis hostes, in qua sint muri paupertatis, excubiæ Prælatorum, turres doctrinarum, tuba prædicationis, scutum orationis, vinum compunctionis, aqua lacrymarum, cibus robustorum: agrum Dei ex quo magnus cælo prouentus: scalam Iacob, per quam commodissimè ascenditur in cælum: cuius gradus sacra lectio, pia meditatio, carnis mortificatio, humilitatis, obedientiæ, charitatis, & aliarum virtutum exercitatio: per hos gradus ascendere Angelos, cùm ista Religiosorum opera Deo offerunt; descendere, diuina cùm munera, quæ ipse propter illa largitur, ad eos deferunt: huic scalæ supernè incumbere Deum; quia eius singulari prouidentia religio gubernatur & stabilitur: ipse ascendentibus firmamentum, & peruenientibus præmium. Vnde meritò de hac scala dici potest: Non est hic aliud nisi domus Dei & porta cæli. Montem Thabor, in quo Domini gloria, quantum fas in hac vita, cernitur: montem coagulatum & pinguem, in quo Domino beneplacitum habitare: pretiosum illud margaritum Euangelicum omnibus diuendendis comparandum.* Et multa alia, quibus dignitatem, sanctitatem, fructum, & solatia huius status omnium animis insinuare student.

Ipsos quoque Religiosos magnis titulis ornant, dû eos vocant, *partem selectiorem & sapientiorem Ecclesiæ, Nazaræos noua legis, illustriorem gregis Christi portionem, florem Ecclesiastici germinis, inter Ecclesiastica ornamenta lapidem pretiosissimum, seruos vtiles, homines cælestes, angelos terrestres, veros philosophos, imitatores Christi, angelicæ vitæ æmulos, mundo superiores*, & similia. 181

Multa in hanc sententiam habemus apud S. Cypriani lib. de disciplina & habitu Virginum: Eusebium lib. 1. demonst. Euang. cap. 8. S. Gregorium Nazianzenum oratione ad Iulianum quæstorem sub finem; oratione prima in Iulianum Apostatam ante medium, & in carmine ad Hellenium: S. Basilium Constit. monast. c. 19. S. Chrysostomum homil. 56. 57. & 58. ad populum, quæ totæ sunt de vita Monachorum, & libris tribus contra vituperatores vitæ monasticæ: S. Hieronymum Epist. 1. 8. 17. & 34. Climacum gradu 4. S. Ephræm. serm. de virt. & vitijs: S. Ioannem Damascenum in historia Iosaphat: S. Bernardum ad Fratres de monte Dei, & serm. 63. in sermonibus paruis: S. Antoninum 3. p. tit. 26. ca. 10. §. 1. S. Laurentium Iustinianum lib. de monastica conuersatione, & alios. Ex quibus multa testimonia verbatim refert noster Platus. Nos duobus contenti erimus; altero S. Basilij, altero S. Augustini. S. Basilius constit. monast. cap. 19. *Primum*, inquit, *qui hanc vitæ communionem amplectuntur, ad illud bonum, quod secundùm naturam est, reuertuntur. Eam enim vitæ communionem ego perfectissimam voco, à qua omnis propria & priuata rei cuiuslibet possessio est exclusa: à qua abest omnis dissensio, omnis perturbatio, & rixa: sed è contrario, vbi omnia communia, animi, mentes, corpora, & ea quibus necessariò ad cultum & victum vtimur: communis Deus, communis pietatis mercatus, communis salus, communia certamina, communes labores, communia præmia, & certaminum corona: vbi multi vnus, & vnus non solus, sed in pluribus. Huic vitæ instituto quid tandem est quod possit æquiparari? Quid beatius, quid hac coniunctione, vnitate, necessitudine amplius excogitari? Quid elegantius singe mutua inter se morum & animorum contemperatione? homines ex diuersis nationibus ac regionibus profectos, per exactam morum ac disciplinæ similitudinem adeò velut in vnum coaluisse, vt in pluribus corporibus vnus tantum animus inesse videatur; & vicissim plura corpora vnius mentis instrumenta cernantur?* Et multa alia quæ sequuntur.

S. Augustinus lib. de moribus Ecclesiæ, cap. 31. *Quis non illos miratur & prædicet, qui contemptis atque desertis mundi illecebris, in communem vitam castissimam sanctissimamq; congregati, simul ætatem agunt, viuentes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus, nulla superbia tumidi, nulla peruicacia turbulenti, nulla inuidentia liuidi; sed modesti, verecundi, pacati, concordissimam vitam & intentissimam in Deum, gratissimum ipsi munus offerunt, à quo ista posse meruerunt. Nemo quidquam possidet proprium; nemo cuiquam onerosus est. Patres verò non solùm sanctissimi moribus, sed etiã diuina doctrina excellentissimi, nulla superbia consulunt iis quos filios vocant: magna sua in iubendo auctoritate, magna eorum in obtemperando voluntate.*

Et infrà: *Hos mores, hanc vitam, hunc ordinem, hoc institutum si laudare velim, neque dignè valeo & vereor, ne iudicare videar per se ipsum tantummodo expositum, placere non posse.* Hæc ille.

Finem facio hac breui & verissima sententia, qua summatim bona religionis perstringuntur: *In religione homo viuit puriùs, incedit cautiùs, cadit rariùs, surgit velociùs, rigatur frequentiùs, fructificat vberiùs, consolatur abundantiùs, moritur securiùs, præmiatur copiosiùs.*

FINIS.

DE ANTICHRISTO ET EIVS PRÆCVRSORIBVS DISPVTATIO APOLOGETICA GEMINA:

Qua refutatur PRÆFATIO MONITORIA; falsò, vt creditur, adscripta Magnæ BRITANNIÆ REGI:

Auctore LEONARDO LESSIO è Societate Iesu Theologo, & S. Theologiæ Professore.

In qua per sexdecim apodicticas rationes demonstratur, quid de Antichristi professione, persecutione, miraculis, sede, tempore aduentus, & finis, citra vllam Catholicæ fidei hæsitationem sentiendum, atque credendum sit,

Annexo pariter de illius præcursoribus egregio documento, hac præsertim tempestate summopere necessario.

In Germania ante hac tempora excusa, sed nunc prima vice in Italia recusa typis, & publico vsui deputata.

CVM PRIVILEGIO.

BONONIÆ, MDCXVII.

APVD SEBASTIANVM BONHOMIVM.

PRÆFATIO
AD LECTOREM.

ERLATVS *est ad me nuper libellus typis Londini in Anglia, à Ioanne Norton excusus, hac epigraphe:* Apologia pro iuramento fidelitatis, primùm quidem ἀνώνυμος, nunc verò ab ipso Auctore Serenissimo ac Potentissimo Principe, Iacobo Dei gratia Magnæ Britanniæ, Franciæ, & Hiberniæ Rege, fidei defensore, denuò edita: cui præmissa est Præfatio monitoria, Sacratiss. Cæsari Rodolpho II. semper Augusto, ceterisque Christiani orbis Serenissimis ac Potentissimis Monarchis, ac Regibus,&c. inscripta eodem Auctore. *Idem in Hollandia ac Gallia recusus, & in vulgares linguas transfusus. Legi mox accuratè, & indolui tale scriptum tanti Principis in fronte nomen præferre. Et sanè ægrè in animum inducere potui, vt crederem ipsius Principis esse opus, cùm tam procul à grauitate, & moderatione, quam Principes seruare decet, & præsertim à veritate & sinceritate absit, vt longiùs abesse non possit. Omnia plena lædorijs, maledictis, blasphemijs, calumnijs, irrisionibus, depravatis Scripturarum, & Patrum sententijs, adulteratis interpretationibus, paralogismis, antilogijs. Multa quæ millies à Catholicis sunt refutata, tamquam certa & manifesta ingeminantur: multa quæ manifestè falsa, intrepidè & absque fronte asseruntur. Redolet profectò scriptum istud non Regiam indolem, sed noui Euangelij ministerium; quod huiusmodi tropis, & pigmentis orationis, scripta sua solet adornare: qualia sunt ista quæ passim hic occurrunt:* Apostatica Ecclesia *pro Apostolica:* Babylonius monarcha; Babylonius tyrannus: stramineus sanctus: straminea miracula: Babylonicæ meretricis scortationes; abominationes Antichristi; *& similia. Produnt etiam se passim in quosdam priuatos degeneres affectus, indoli Regiæ indecori, & odia plusquam Vatiniana, quibus Auctor aculeis orationis mirè indulget. Denique quidquid vmquam* acerbitatis *ab hæreticis huius æui in doctrinā Ecclesiæ, in Summum Pontificem, in dignitatem Cardinalium, in ordines Religiosorum, & præsertim in Iesuitas effusum est, hoc ferè totum in istum libellum inuenias stipatum. Quare meritò non Regi ipsi, quem ego melioribus exercitijs, Regiæq; dignitati congruentioribus distineri crediderim, sed Ministro alicui Caluinistico duplex hoc scriptum quis assignauerit, & vt ministricum opus refutauerit, etsi Regium nomen præ se ferat. Non enim semper quæ sub nomine Regum prodeunt, ab illis excogitata, collecta, conscripta. Sæpè ab hominibus improbis causam suam tectè agentibus, & priuata compendia sectantibus, magnis Principibus specie Iustitiæ, vel Religionis, vel publicæ vtilitatis imponitur, vt ea sub nomine suo euulgari sinant; quæ detecta veritate ipsimet detestarentur, & supplicijs vindicarent. Exempla plurima extant apud veteres; & in primis notabile illud Assueri circumuenti ab Amano. Multi hoc tempore apud Principes quosdam potentes Amani, qui priuatis affectibus indulgentes, Principum potentia, & facilitate ad piorum euersionem, & religionis Catholicæ exterminium,*

abutuntur, pari exitu dignissimi. Itaque mirum non est, cum Regem ab impostoribus in hanc fraudem impulsum, cuius iuuenta non alios ad religionem formatores habuit; etsi alioquin indoles præclara extiterit.

Et quamuis nihil in hoc libello noui adferatur ad dogmata pertinens, quod non sæpius à Catholicis Doctoribus, & inprimis à Doctissimo Cardinale Bellarmino hæreticorum malleo tractatum sit, & confutatum: tamen quia non desunt in Hollandia, & alibi, qui disputationem de Antichristo inter cetera magnifaciant, & contumeliam in fidei articulum vertant; rogatus sum vt hanc partem paulò accuratiùs excuterem, & argumentis, quæ in Regio libello adferuntur, responderem. id enim ab alijs nisi obiter hactenus factum non esse. Qua in re censui mihi parcendum Regiæ dignitati, & nomini, quod mihi cumprimis venerabile; & totam disputationem in eum dirigendam, qui Regiæ Maiestati fucum, & imposturam fecit, eamque in probrosissimam causam pertraxit. Porrò vt tota res meliùs discutiatur, instituam duas Disputationes: alteram de rebus Antichristi; possintne ea quæ à Scripturis de Antichristo traduntur in Summos Pontifices conuenire: alteram de Antichristi præcursoribus, quinam iuxta mentem Scripturarum sint veri illi præcursores, & ministri prodromi.

Et quamuis sola Scriptura propriè & seriò non illusoriè exposita, in hac causa nobis satis esse queat: tamen vt omnes clarè videant, quænam omnibus sæculis antiquorum Patrum fuerit sententia, putaui etiam horum testimonia proferenda. Horum enim præcipua hac in re debet censeri auctoritas. Primò, propter eximiam eorum sapientiam & sanctitatem. Secundò, propter eorum consensum; cùm tamen diuersis sæculis, diuersis regionibus, & diuersis occasionibus scripserint. Tertiò, quia vacui fuere in hac causa passionibus, quæ maximè hominum iudicia peruertunt, vt qui diu ante has controuersias extiterint. Aduersarij nostri nullos testes habent nisi domesticos, & suæ factionis homines, qui hoc sæculo huius controuersiæ fuere auctores, vel post eam motam exorti. Quartò, quia omnino credibile est Patrum hac in re sententiam ex Apostolica traditione descendere.

De auctoritate Patrũ.

Multa de Antichristo tradidere Apostoli verbo, quæ literis non fuere ausi commendare, ne in Romanum Imperium viderentur iniurij, vt multi Patres notarunt. Unde Paulus 2. ad Thessal. 2. cùm breuiter & obscurè quædam de Antichristo, & tempore aduentus eius dixisset, addit: Num retinetis quòd cùm adhuc essem apud vos, hæc dicebam vobis? Et nunc quid detineat scitis, vt reueletur in tempore suo, *&c. Illi itaque quid remoraretur aduentum eius, & multa alia de Antichristo ex doctrina Apostolica nouerant, quæ ex Scripturis non possunt clarè colligi: quæ nos omnino ignoraremus, nisi ea à Patribus tradita & exposita haberemus: quos dubitandum non est eadem à suis maioribus, & hos ab Apostolorum discipulis accepisse. Cùm enim Spiritus Sanctus docuisset Apostolos omnem veritatem iuxta Christi promissum, & totius Scripturæ intelligentiam: dubitari non potest, quin suis discipulis, & Episcopis, quos vbique instituebant (cum quibus tot annos versati sunt) omnia fidei mysteria explicuerint, & obscuriora Scripturarum loca eò pertinentia sint interpretati; & Episcopi eorum discipuli in omnibus dubijs, & obscuris quæstionibus eos consuluerint. Debebat enim doctrina mysteriorum, & intelligentia Scripturarum, in totum corpus Ecclesiæ, per omnes æta-*

Hieron. q. 11. ad Algasiam. Chrysost. homil. 4. in c. 2. epist. 2. ad Thessalon. Theophyl. in eundem locum, & alij.

Irenæus li. 3. contra hæreses, c. 4. Basilius de Spiritu Sancto, c. 27. Epiphan. Hæresi 55. Hiero. dial. contra Lucif. c. 4.

tes,

tes, vsque in finem sæculi propagari. Non enim Apostoli tantùm pro seipsis, aut Ecclesia sui temporis; sed pro suis posteris, & Ecclesia sequentium sæculorum, mysteriorum fidei, & Scripturarum intellectum accepere. Certissimum ergo est, eos successores suos, & Ecclesiarum Rectores de omnibus instruxisse: qui deinde suis posteris, ea quæ ab Apostolis acceperant, tradiderunt. Hinc tanta Patrum in rebus fidei omnibus sæculis consensio: hinc tanta Romanæ Ecclesiæ, quæ traditioni Apostolicæ penitùs inhæret, doctrinæ vniformitas, & stabilitas, omnis nouitatis respuens. Et sanè sine hac traditione nihil certi neque in Scripturis, neque in mysterijs explicandis haberemus.

Itaque cùm multa apud Danielem, Apostolum Paulum, & in Apocalypsi de Antichristo habeantur, & valdè necessaria sit Ecclesiæ eorum notitia, nimirum, quo tempore venturus, quid acturus, & docturus, & quibus notis, cùm venerit, possit cognosci, vt fideles tempestiuè possint moneri, ne ab illo circumueniatur: necessarium omnino fuit, vt Apostoli horum notitiam, doctrinam, & explicationem suis discipulis, & successoribus traderent, & hi vlteriùs suis; vt sic per omnem Ecclesiam in omne æuum propagaretur. Quare sicut in alijs mysterijs obscurissimis, & cognitu necessarijs maximè ad Patrum expositionem, & sententiam concordem, tamquam ab Apostolis deriuatam, confugiendum est: ita in hoc arcano de Antichristo. Et quæcumque Patres vnanimi consensu absolutè affirmant, ea pro indubitatis habenda; etiamsi fortè non ita clarè ex Scripturis probari posse videantur. Credendum enim eos traditione illa accepisse: vt, Antichristum fore Iudæum; venturum sub finem sæculi; gesturum se pro Messia; à Iudæis recipiendum; coacturum homines, vt se pro vero Deo adorent, & Christum abnegent: persecuturum Ecclesiam Christi; cultum Christi, & Sanctorum totis viribus aboliturum; ex professo apertum Christi hostem futurum; tres annos cum dimidio Ecclesiam oppugnaturum; Eliam Thesbiten, eiusque comitem perempturum, &c. Fieri enim nequit, vt tanto consensu in idem conspirent, nisi vel Scriptura apertè eos conuincat, vel illud tamquam ab initio traditum acceperint.

Ex quibus perspicuum est, quanti Patrum auctoritas sit æstimanda. Porrò hanc in disputando rationem seruabo: semotis conuicijs, quæ causam numquam meliorem efficere possunt, & Rhetoricis digressionibus, more scholastico vrgebo Scripturarum, & Patrum sententijs, & rationibus in illorum doctrina fundatis. Deinde argumenta, quæ in libro Regis proponuntur, vel insinuantur, dissoluam, singulis in suam classem ordinis causa digestis. Multa priuata quæ ibi tractantur, non putaui mihi persequenda: alijs fortè id curæ erit, qui res Anglicas meliùs norunt. Mihi satis erit, doctrinam Catholicam generatim defendisse; & quæ illi aduersantur, refellisse. Vnde confido neminem, ne ipsum quidem Magnæ Britanniæ Regem, cui ego omne bonum intimo animi affectu voueo, hoc meum studium ægrè laturum.

DISPVTATIO
DE ANTICHRISTO
CONSTAT XVI. DEMONSTRATIONIBVS.

DISPVTATIO
DE ANTICHRISTI
PRÆCVRSORIBVS

Constat duabus Demonstrationibus, & Responsione ad quædam argumenta, & Appendice de Caluino.

ZACHA-

ZACHARIÆ VIII.

VERITATEM

ET PACEM

DILIGITE.

INDEX RERVM PRÆCIPVARVM,

QVÆ DVABVS HISCE DISPVTATIONIBVS continentur.

D

Lutherus

AD MAIOREM DEI,
Deiparæque Gloriam.

DE ANTICHRISTO DISPVTATIO.

Vtrùm P A P A R O M A N V S *sit Antichristus.*

MVLTA de Antichristo quæri possunt: sed quod præcipuè in controuersiam vocatur, est: Vtrùm Papa sit Antichristus? Quod vt plenè tractetur, pleraque quæ ad Antichristum pertinent explicanda sunt, crambe toties cocta & recocta.

1 Nomen *Antichristus*, vt inter alios notat Damascenus, *Lib.4. de fide, cap.28. in principio.* dupliciter accipitur in Scripturis. Primò, vt significet omnes eos qui Christum oppugnant; & maximè qui negant Filium Dei venisse in carne, & esse simul Deum & hominem. Secundò, vt denotet magnum illum Christi aduersarium, qui in fine mundi venturus describitur, qui, κατ' ἐξοχὴν, *Antichristus* dicitur. Vtramque significationem complexus est Ioannes Epist. 1. cap. 2. cùm ait: *Filioli, nouissima hora est, & sicut audistis quia Antichristus venit, nunc Antichristi multi facti sunt: Vnde scimus quia nouissima hora est*. q. d. Scimus magnũ illum *Antichristum* in fine sæculi debere venire: at nunc videmus adesse multos eius præcursores, qui illi viam parant, dum Christum oppugnare incipiunt. Vnde colligimus esse nouissimam horam, seu ætatem. Verùm hic agimus de *Antichristo* propriè & per excellentiam sic nuncupato: nimirum, Vtrùm Papa Romanus sit magnus ille Antichristus, Scripturarum mentione celebris?

2 Omnes hæretici hoc sæculo exorti affirmant, idque volunt adeò esse certum & perspicuum ex Scripturis, vt non *Sententia hæreticorũ.* sit ampliùs ea de re dubitandum: & multi id velint esse articulum fidei. Hoc autem sic intelligunt & explicant, vt non velint tantùm vnum aliquem ex Summis Pontificibus esse *Antichristum*, sed longam Pontificum seriem; nimirum omnes, qui iam plurimis sæculis in Sede Apostolica successerunt, & vsque in finem sæculi succedent. His omnibus & singulis hoc nomen tribuunt. Sed magna inter eos est dissensio, dum explicare conantur, quo tempore Sedes Apostolica mutata sit in sedem Antichristianam, & Pontifices Romani cœperint esse Antichristi. Quidam enim dicunt id accidisse statim post tempora Apostolorum: alij circa annum Domini 600: alij circa 763. alij paulo post tempora D. Bernardi. quæ varietas ostendit infirmitatem huius commenti. Rationes eorum nullæ sunt præter commentitias aliquot expositiones Scripturarum: quas suis locis adducemus & refutabimus.

Prima Demonstratio, ex auctoritate Doctorum, & omnium Patrum.

IGitur hanc sententiam omnino falsam esse, & omni probabilitatis colore destitutam, multis rationibus demonstrari potest; quas ad quindecim reuocabimus.

Prima, Quia omnibus Patribus, & Scriptoribus omnium sæculorum superiorum repugnat. Quod etiam ipse Lutherus fatetur (quem Lutherani iactant esse primum, qui hoc mysterium mundo detexit) qui ad cap. 49. Genesis sic ait: *Vulgata opinio est apud omnes Scriptores Ecclesiasticos, quòd ex tribu Dan venturus sit Antichristus.* Et infra: *Ex omnibus scholis Papisticis nemo est qui sentiat Papam esse Antichristum.* Si omnes sentiunt Antichristum venturum ex tribu Dan, vel saltem ex Iudæis; si nemo est qui sentiat Papam esse Antichristum, qua fronte, quo veri colore audet Lutherus, & illum secutus Caluinus, asserere tamquam certum & manifestum, quod omni antiquitati repugnat? Quod nulli ex Patribus tam doctis & sanctis, nulli Doctori, nulli Academiæ, nulli Scriptori vel per somnum in mentem venit? quod nec Græci, etsi infestissimis animis iam aliquot annorum centurijs ab Ecclesia Romana dissidentes, ei vmquam obiecere? nimirum tot sæculis omnes cæci fuere, nemo tantum malum videre, aut vllo modo notare potuit: nemo vel vnum apicem in Scripturis, quæ de Antichristo loquuntur, intellexit, donec veniret Lutherus, & hoc mysterium mundo patefaceret! Quis obsecro, cui sit mica sani sensus, ista credat? Quis hic non videat spiritum hæreticum, qui totam antiquitatem contemnit, qui se omnium ætatum Doctoribus anteponit?

Constituamus ex vna parte omnes Patres, omnes Scriptores Ecclesiasticos, omnia Concilia, omnes Academias, omnes Doctores & Rectores Ecclesiarum, qui à temporibus Apostolorum, vsque ad nostra tempora extiterunt: hi omnes hanc calumniam à Summo Pontifice remouent; imò numquam illis vel per leuem suspicionem id in mentem venit. Ex altera parte statuamus Lutherum & Caluinum cum suis adhærentibus, tandem post quindecim sæcula exortos; qui immenso quodam in Summum Pontificem odio impulsi, eò quod hæreses ipsorum damnarit; vt sese de illo vindicent, hanc contumeliam ei rependunt. Nunc consideret prudens Lector, vtris sit fides adhibenda; vtrorum auctoritas præponderet; vtrùm in tribunali diuino aliquam excusationem obtendere possint, qui his paucis, & nouis magistris, quorum vita infamis, lingua maledica, doctrina inconstans, animus odio inflammatus, contra tantam sanctitatem, sapientiam, antiquitatem, dignitatem, numerositatem, adhæserunt.

Nec refert quòd iactent Scripturam à se stare, & huic suæ sententiæ fauere. Hoc enim omnes hæreticorum sectæ, etsi inter se maximè dissideant, semper iactant. Quàm multis in articulis dissentiunt Caluinistæ & Lutherani; Lutherani molles & rigidi; Puritani & Protestantes Angli; Anabaptistarum sectæ tum inter se, tum à reliquis; Samosateni in Transiluania, & aliæ sectæ? & tamen singulæ æquè audacter & fortiter ingeminant, Scripturam à se manifestè stare, suam sententiam esse purum putum Dei verbum, Spiritus sancti sensum & mentem: alios omnes spiritu vertiginis decipi. Itaque cùm non habeant aliud quàm impudentiam asseuerandi, quis non videat esse recurrendum ad sententiam & expositionem veterum, qui ante has controuersias sincerè, absque affectu & partium studio, de istis scripsere?

Secunda Demonstratio, ex absurdo.

SI Papa Romanus iam tot sæculis est Antichristus; consequens est, Primò, iam à mille annis penitus euersam *Primũ absurdũ, euersam Christi Ecclesiam.* esse Christi Ecclesiam, penitusque extinctam, & conuersam in Synagogam Antichristi & Satanæ. Omnes enim, qui Christiano nomine censentur (exceptis paucis hæreticis, qui subinde exorti, & paulò post extincti sunt) adhæserunt Romano Pontifici, tamquam Christi locum tenenti. Si ergo ille iam à mille annis cœpit esse Antichristus; tota Christianorum multitudo illi adhærens cœpit esse Synagoga Antichristi. Quomodo ergo verum est, Ecclesiam Christi esse *fundatam supra petram, & portas inferi aduersus eam non praualituras*? *Matth. 16.* Quomodo ipsa est *columna & firmamentum veritatis*? *1. ad Timoth. 3.*

P Secundò,

6 *Secundum omnia acta frustra in Ecclesia.*

Secundò, frustrà iam tot sæculis prædicatum Euangelium, frustra creditum, frustrà tot gentes conuersas ad fidem Christi, & Baptismo lustratas, frustrà tot labores pro Christi gloria, pro salute animarum a viris Apostolicis susceptos, frustra tot martyria obita, frustrà a tot millibus vtriusq; sexus renuntiatum sæculo, & contra carnem mundum & Satanam certatum, & in Christi sequelam incubitum. Hæc enim omnia extra Ecclesiam Christi, in Synagoga Antichristi sunt inutilia. Ergo perierunt omnes maiores nostri; perierunt tot animæ Deo addictissimæ, sapientia, sanctitate vitæ, & miraculorum gloria celeberrimæ: perierunt Apostoli prouinciarum nostrarum, qui Angliam, Germaniam, Flandriam, Hollandiam, Brabantiam, Frisiam, Daniam, Hungariam, Poloniã, Prussiam, & vicina Septentrionis regna ab Idololatria ad Christianismum traduxerunt. Perijt Augustinus, Bonifacius, Beda, Anselmus, Dunstanus, Adelbertus, VVillebrordus, Rumoldus, VVulfrandus, Malachias, Bernardus, Bruno, Dominicus, Franciscus, Ignatius, Xauerius, alijque innumeri, quorum vita mundo fuit admirabilis: hi enim omnes Pontifici Romano fuere addictissimi, eiusque instituta & imperium spiritale summa ope conati sunt propagare.

Neque possunt excusari per ignorantiam & simplicitatem, vt quidam ex hæreticis dicunt: quia tantæ rei, vnde totum Christi regnum, & tota Ecclesiæ ratio pendet, ignorantia, in primarijs Christianis orbis magistris, tolerabilis non est: & si ipsi hac in re excusari possunt, etiam Pontifices Summi per ignorantiam excusari poterunt: sicque Antichristus sine culpa Antichristus, & hostis Christi iuratissimus erit. Quo quid absurdius dici potest? Accedit quod Scriptura Apocal. 13. & alibi, apertè doceat omnes qui bestiæ characterem habuerint, siue qui Antichristo adhæserint, perituros; *Adorauerunt*, inquit, *eam* (bestiam) *omnes qui inhabitant terram, quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ Agni.* & cap. 14. prolixè dicitur omnes qui bestiam adorauerint *cruciandos igne & sulphure in sæcula sæculorum.* si omnes qui solùm adorauerunt, quantò magis qui auctores fuerunt adorandi, & alios seduxerunt, & imperium bestiæ amplificarunt?

7 *Tertiam Christum Ecclesiam suam deseruisse & decepisse.*

Tertiò, Deum tot sæculis Ecclesiam suam deseruisse, imò decepisse, & in errorem grauissimum impulisse. Permisit enim eam cõuerti in Synagogam Antichristi, & omnes ita excæcauit, vt nullus tanto tempore extiterit, qui hanc tam funestam mutationẽ posset animaduertere. Imò plurimos qui maximè addicti fuere Antichristo, eiusque regnum totis viribus conati sunt propagare, ornauit spiritu prophetiæ, & gloria miraculorum, eosque hoc nomine toto orbe fecit celeberrimos; vt patet in ijs quos antè nominauimus. Ex quibus vnus S. Bernardus Galliam, Germaniam, & Italiam clarissimis miraculis impleuit.

8 *Fuisse vera miracula sanctorum.*

Neque dici potest illa non fuisse vera miracula virtute diuina patrata, sed dæmon præstigias, vel talia vt à dæmone fieri possent, vt hæretici calumniantur. Contrarium enim testatur orbis, qui illos hactenus multis sæculis, pro diuinis viris ob miracula habuit. Testatur ipsa operum magnitudo & soliditas. Non enim diabolus potest mortuos excitare, cæcos illuminare, claudis repente gressum firmum præbere, paralyticos erigere, membra mutila instaurare, qualia Sancti innumera subitò fecere. neque præstigiæ sunt durabiles, sed mox euanescunt. Testatur gentium conuersio, & morum correctio inde secuta. Testatur simplicitas eorum, qui illa fecerunt, & mores à commercio dæmonis alienissimi, vt qui plurimos dæmones expulerint. Denique testantur auctores illorum temporum, qui ea vel viderunt, vel ab ijs qui viderant, acceperunt; quibus hæretici sine vlla ratione contradicunt. Itane omnes fatui erant, vt præstigias dæmonum pro veris miraculis venerarentur, nec vllus potuerit imposturam deprehendere, donec venirẽt aliquot Apostatæ libidinibus infames, qui eam retegerent? Quare nullo modo dubitandum quin diuina virtute peracta fuerint. Vnde si illi fuerunt socij & ministri Antichristi, vt hæretici volunt; Deus qui illis potestatem miraculorum contulit, eos iuuit in stabiliendo & amplificando Antichristi regno, & hac ratione omnes Catholicos decepit, vt Synagogam Antichristi crederent esse Ecclesiam Christi: quorũ vtrumque blasphemum est dicere.

Tertia Demonstratio, ex vnitate Antichristi.

SI Papa est Antichristus, ergo non vnus, sed plurimi sunt Antichristi; nimirum omnes & singuli Pontifices qui iam à mille annis fuere, & vsque ad finem mundi sunt futuri. Itaque erunt plusquam ducenti Antichristi. At hoc repugnat omnibus Patribus, & Scriptoribus Ecclesiasticis, qui hactenus extitere; vt etiam Lutherus fatetur. Etsi enim concedant plures esse Antichristos generali quadam ratione, qua omnis qui negat Christum esse verum Deum & verum hominem, Antichristus dicitur; tamen omnes docent eum qui propriè & κατ᾽ ἐξοχὴν Antichristus dicitur, vnicum fore, non plures: sicut vnicus est, qui propriè dicitur Christus. Idem semper fuit sensus omnium Christianorum. Omnium hanc esse sententiam testatur etiam D. Hieronymus in cap. 7. Danielis: *Ergo*, inquit, *dicamus, quod omnes Scriptores Ecclesiastici tradiderunt, in consummatione mundi, quando regnum destruendum est Romanorum, decem futuros Reges qui orbem Romanum inter se diuidant, & vndecimum surrecturum esse regem paruulum, qui tres reges de decem illis regibus superaturus sit, id est, Aegyptiorum reges, & Africæ, & Aethiopiæ*, &cæt. *quibus interfectis etiam septem alij reges victori colla submittent. Et ecce, ait Daniel, oculi quasi oculi hominis erant in cornu isto, ne eum putemus iuxta quorumdam opinionem vel diabolum esse, vel dæmonem, sed vnum de hominibus, in quo totus Satanas habitaturus sit corporaliter*, &c. Et in c. 11. Danielis: *Nostri autem & melius interpretantur & rectius, quod in fine mundi hæc sit facturus Antichristus, qui consurgere habet de modica gente, id est, de populo Iudæorum, & tam humilis erit atque despectus, vt ei non detur honor regius*, &c. D. Augustinus lib. 18. de ciuit. cap. 52. in fine dicit, *nullum Christianum ambigere de nouissima persecutione*, nimirum quam mouebit Antichristus. Et lib. 20. cap. 23. *Antichristi aduersus Ecclesiam sæuissimum regnum licet exiguo temporis spacio (nempe tres annos cum medio) sustinendam, donec Dei vltimo iudicio sancti regnum accipiant sempiternum, qui vel dormitans hæc legit, dubitare non sinitur.* Itaque testimonio SS. Hieronimi & Augustini, omnium Scriptorum & Christianorum sensus est Antichristum fore vnum aliquem hominem, qui in fine mundi Ecclesiam persequitur.

Magnum Antichristum esse vnicum, non multos.

Idem optimè colligitur ex Scripturis, quæ semper de Antichristo tamquam de vno homine loquuntur. Primò, ex Epist. 2. ad Thessalon. 2. vbi dicit Apostolus diem Domini non venturum, *nisi reuelatus fuerit homo peccati filius perditionis, qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus*, &c. Et infrà: *Tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui*, &c. Quis non videat Apostolum de vno tantùm loqui? Si tot essent Antichristi, debuisset dicere, nisi reuelati fuerint homines peccati, filij perditionis, qui aduersantur, &cæt. Et tunc reuelabuntur illi iniqui, &c. Alioquin dedisset illis & Ecclesiæ futuræ occasionem maximi erroris, nimirum vt putarent esse vnicum, cùm sint tam multi: præsertim cùm in Græco (qua phrasi scripsit Apostolus) vbique addatur articulus qui vocem ad aliquid certi restringere solet: ἐὰν, inquit, μὴ ἔλθῃ ἡ ἀποστασία πρῶτον, καὶ ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεόν. &c. Et inf. καὶ τότε ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος. q.d. Nisi venerit magna illa discessio, & reuelatus fuerit ille homo peccati, ille filius perditionis, ille aduersarius: nimirum qui diuinitus est præscitus, & nobis reuelatus. Sane illa tam crebra articuli repetitio, apertè indicat de certo aliquo sermonem esse. 10 *Probatur ex Scripturis esse vnicum.*

Secundò colligitur ex illo Ioannis 5. *Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* Non dicit: si *alij* venerint, sed, si *alius*. Opponit enim se Antichristo, & dicit se venisse non sua auctoritate, sed vt missum à Patre, nec esse receptum a Iudæis pro Messia; venturum *alium*, scilicet Antichristum, in nomine suo, id est non tamquam missum ab alio, sed sua auctoritate tanquam Deum à nullo procedentem; & ipsum à Iudæis pro Messia recipiendum. ita hunc

locum

locum exponunt omnes Patres, & res ipsa cogit sic intelligere. Non enim multi venerunt ad Iudæos, aut venturi sunt in nomine suo: nam alij pseudoprophetæ tamquam missi ab alio nimirum à Deo venturi sunt. Neque plures à Iudæis pro Messia recipiendi sunt, sed vnus tantum, qui nouissimis temporibus prodibit.

Tertiò colligitur ex Apocalypsi cap. 13. Antichristus enim est bestia illa, quam Ioannes vidit ascendentem de mari, habentem capita septem & cornua decem: de cuius capitibus vnum fuit quasi occisum in mortem, & plaga mortis illius capitis curata est: cui bestiæ decem reges ca. 17. vers. 13. & 17. suam potestatem dabũt; quæque cap. 19. cum regibus terræ & exercitibus facit prælium aduersus Christum & Sanctos, & apprehensa mittitur in stagnum ignis. Atqui hæc bestia est vnica & singularis; & quæ de ea dicuntur, non possunt conuenire in tantam multitudinem, sed solum in vnam personam.

Quartò, ex visionibus Danielis. Antichristus est cornu illud paruulum, inter decem cornua quartæ bestiæ exortum. Atqui decem illa cornua non sunt decem series & successiones regum, sed decem reges singulares; vt apertè indicatur cap. 7. in expositione visionis. cùm dicitur: *Decem cornua ipsius regni decem reges erunt.* Ergo & cornu illud paruulum, non est multorum successio, sed vnus rex; de quo ibidem dicitur, quod *tres ex decem illis humiliabit, & sermones contra excelsum loquetur, & Sanctos Altissimi conteret, & regnabit tres annos cum medio.* Quæ omnia in vnum tantùm, non in multitudinem congruunt.

Ex his luce meridiana clarius est, Antichristum illum eximium fore vnicum, non multos; ac proinde in tot Summos Pontifices eius personam non posse tribui.

11 Dices: Ioan. 2. Antichristus dicitur omnis qui negat *Obiectio.* Iesum esse Christum: *Quis,* inquit, *est mendax, nisi is qui negat quoniam Iesus est Christus? Hic est Antichristus, qui negat Patrem & Filium.* Loquitur autem de Antichristo primario, quia Græcè est articulus. οὗτός ἐστιν ὁ Ἀντίχριστος ὁ ἀρνούμενος τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν. Et Epist. 2. *Multi seductores exierunt in mundum, qui non confitentur Iesum Christum venisse in carne. hic est seductor & Antichristus.* Græcè, οὗτός ἐστιν ὁ πλάνος καὶ ὁ Ἀντίχριστος.

Responsio. Respondeo, solum significari tales omnes magni Antichristi duci spiritu, & eadem operari: vnus enim idemque spiritus qui possidebit & reget magnum Antichristum, etiam illos possidet & regit, & eadem in illis & per illos operatur. Sicut enim si quis venderet, & proderet Vicarium Christi, vel virum aliquem sanctitate eximium, rectè de illo diceretur; Hic est Iudas proditor, nimirum spiritu & imitatione: ita rectè de quouis tali hæretico dicitur; Hic est Antichristus, nimirum spiritu & repræsentatione; sic de Ioanne dictum Matthæi 11. *Ipse est Elias qui venturus est.*

Quarta Demonstratio, ex tempore & modo istius mutationis.

12 SI Sedes Romana facta est sedes Antichristi; peto Primò, Quando facta sit hæc mutatio, & quo Pontifice? Quis fuit primus, qui ex vero Pastore Ecclesiæ, & Christi vicario, factus est hostis Ecclesiæ, & Christi iuratus aduersarius? Secundò, Quomodo nemo Scriptorum veterum huius mutationis meminit? non enim potuit latere, cùm esset maxima. Nam non potest esse maius discrimen, magisque palpabile, quam inter regnum Christi & Antichristi; cum doctrina, moribus, & cultu religionis hæc regna ex diametro sint opposita. Vnde etiam sine maxima mundi perturbatione hæc mutatio fieri non potuit. Si enim cùm Angliæ regnum non ita magnum ex Catholico factum est hæreticum, & Princeps ex subdito Ecclesiæ & filio, se extulit in caput Ecclesiæ & Pastorem, non modica perturbatio fuit in regno, & totus mundus facilè eam cõuersionem rerum aduertit: similiter cùm in alijs prouincijs mutatio aliqua Religionis facta est, omnibus fuit conspicua & notabilis: quantò magis toti mundo conspicua esse debebat horrenda illa mutatio, qua Ecclesia Christi per totum orbem diffusa, facta est synagoga Antichristi, & ipse Christi generalis Vicarius mutatus est in Christi supremum hostem, omnium Christi hostium antesignanum? At nullus Scriptorum vllius talis mutationis aut perturbationis meminit. Nullus mortalium tot sæculis eam vel leuiter est odoratus. Vnde apparet quam stolidum & cæcum sit hoc commentum; & quam nihil mentis habeant, qui illud credunt.

Respondent hæretici hanc mutationem sensim esse factam per aliquot annorum centurias, & ita non fuisse animaduersam. Pedetentim enim introductas superstitiones, & tandem accessisse complementum, quo formatus est Antichristus. 13 *Responsio hæreticorũ.*

Sed perspicuum est, hæc solùm esse effugia, ne cogantur ostendere quando & in quo Pontifice facta sit hæc tanta mutatio. Nam quod attinet ad ea, quæ ipsi superstitiones vocant, vt cultum Sanctorum, venerationem imaginum, Missas pro defunctis, & similia; hæc non sunt sensim introducta, sed ab initio fuerunt in Ecclesia, vt a Catholicis DD. clarissime est demonstratum. Deinde nulla vnquam facta est mutatio in Religione per hæreses, quin statim animaduersa fuerit, & turbas contentionesque excitauerit, Catholicis Episcopis & Doctoribus se opponentibus. Vnde omnium hæresum initia, auctores, successus & exitus assignare possumus, nimirum quando singulæ exortæ, quibus auctoribus, a quibus oppugnatæ, & damnatæ. Quinam ergo fieri potest, vt tanta mutatio (qua nulla potest esse maior in Religione) omnes latuerit, & nemo Doctorum, nemo sanctorum virorum illam animaduerterit; nemo conferens præsentem Religionem cum veteri, quæ quinque primis sæculis viguit, potuerit notare immanem illam distantiam & discrimen immensum? Denique non potuit non esse summum discrimen & maximè notabile inter eum Põtificem, qui primus se extulit in Antichristum, & inter præcedentes, qui non fuerunt Antichristi. Ergo non potuit illud latere homines illius temporis, qui illum & priores nouerant, eorumque statum & rationem gubernandi perspectam habebant. *Refutatur.*

Auctor in Præfatione pag. 99. dicit Bonifacium Tertium fuisse primum Papam Antichristum: *Primum,* inquit, *illum hominem intelligo Bonifacium Tertium, qui primus se nuncupauit Vniuersalem Episcopum, quo titulo Sanctus Gregorius, qui vitam vsque ad tertium annum ante Pontificatum illius produxit, ipsum Antichristum cognoscendum fore prædixerat, siue eius, vt ipse loquitur, præcursorem.* 14 *Sententia auct. præfationis de Bonifacio III.*

Verùm hæc facile refutantur. Primò, Inter Bonifacium & Gregorium vix intercessit triennium: Gregorius autem fuit sanctus, vt hic fatetur: ergo si Bonifacius fuisset Antichristus, maximum inter hos, eorumque gubernandi modum, fuisset discrimen; nec sine magna rerum perturbatione potuisset illa mutatio, qua Præsuli sancto successit Antichristus, & gubernationi cõsentaneæ Euangelio Christi, imperium tyrannicum Euangelio directè oppositum, peragi. At nullum discrimen est animaduersum, nulla extitit perturbatio aut admiratio in illa successione. Nam Bonifacius ille Gregorio non fuit dissimilis, & breui illo tempore quo præfuit (nam nono mense obijt) conuocata Synodo multa præclara constituit. Secundò, Si ideo factus est Antichristus, quia primatum & auctoritatem in vniuersam Ecclesiam sibi vindicauit; ergo omnes omnino Pontifices fuerunt Antichristi, etiam B. Petrus, Linus, Cletus, Clemens, & ceteri. Omnes enim hanc auctoritatem & eminentiam supra omnes Christianos & omnes Ecclesias habuerunt, & in se agnouerunt; vt plurimi ex Catholicis Doctoribus fuse demonstrarunt. Qua de re alibi vberiùs dicendum. *Refutatur.*

Et sane si Reges Angliæ in suis regnis vsurpant sibi primatum in spiritualibus, nouo post tot sæcula exemplo, & tamen non dicuntur idcircò magnus ille Antichristus: cur Pontifex Romanus ratione primatus in totam Ecclesiam, quem tot sæculis sine controuersia obtinuit, Antichristus dicetur? Nec refert quòd Rex Angliæ non arroget sibi illum primatum nisi in suis regnis: quia si potestas ipsis temporalis extenderetur per totum orbem, etiam supra Ecclesias totius orbis sibi primatum spiritualem vindicaret. quo casu necesse esset ipsum planè fieri Antichristum, si Summus Pontifex ob primatum in totum orbem est Antichristus.

Tertiò, Si titulus ille vniuersalis Patriarchæ vel vsurpatio primatus facit Antichristum, etiam Constantinopolitani Patriarchæ fuerunt Antichristi, qui hunc titulum sibi iniquè multis sæculis vsurparunt. Et si Alexandrinus eundem vsurparet, etiam Antichristus fieret: sicque multos Antichristos simul habere possemus.

15 *Factū Bonifacij.* Quod ad factum Bonifacij attinet, nihil noui iuris impetrauit à Phoca Sedi Apostolicæ, quod antea omnes decessores eius non habuissent; sed impetrauit vt finis imponeretur diuturnæ contentioni Patriarcharum Constantinopolis, qui contra antiquam sanctorum Patrum traditioné, & tot sæculorum receptum morem, in præiudicium Sedis Apostolicæ sibi titulum Patriarchæ Oecumenici vsurpabant: ne videlicet ipse id permitteret, sed honorem primatus Sedi B. Petri reseruari iuberet. Neque Bonifacius hoc egit vt titulus Oecumenici seu Vniuersalis Patriarchę sibi tribueretur, sed ne Constantinopolitanus illum vsurparet. Vnde verum non est ipsum à Phoca hunc titulum impetrasse: præsertim cùm Phocas ipsum non vocet *Patriarcham Oecumenicum*, sed *caput Ecclesiarum*. Constituit autem Phocas vt Romanus Pontifex iuxta Apostolica dogmata, & sanctorum Patrum vetustissimam traditionem, primum omnino locum in Ecclesia Catholica retineret: secundum verò Constantinopolitanus Antistes. Ita Beda lib. de ratione temporum, & Paulus Diaconus lib. 4. c. 21. Historiæ Longobardicæ: Platina & Ciacconus in Bonifacio III.

16 *Ad testimoniū S. Gregorij.* Testimonium Gregorij à nobis facit. Non enim dicit Gregorius, *ipsum Antichristum fore agnoscendum titulo Vniuersalis Episcopi*, vt Auctor ei imponit; sed dicit eum qui hunc titulum vsurpat, Antichristum sua elatione præcurrere. Quantum autem inter hæc duo, *esse ipsum Antichristum*, & *esse præcursorem Antichristi*, intersit, nemo non videt: & tamen Auctor hæc duo pro ijsdem nobis obtrudit. Verba Gregorij lib. 6. Epist. 30. sunt: *Namquid non, cùm se Antichristus veniens Deum dixerit, friuolum valdè erit? sed tamen nimis perniciosum. Si quantitatem sermonis attendimus, duæ syllabæ sunt; si verò pondus iniquitatis, vniuersa pernicies. Ego autem fidenter dico, quia quisquis se Vniuersalem Sacerdotem vocat, vel vocari desiderat, in elatione sua Antichristum præcurrit, quia superbiendo se cæteris anteponit.* Ex quo testimonio habemus. Primò, ipsum Antichristum se venditaturum pro vero Deo. Secundò, qui vsurpat sibi iniquè titulum eminentiæ supra omnes Sacerdotes, eum esse præcursorem Antichristi, iuxta sententiam Gregorij, siue sit Ecclesiasticus, siue Princeps sæcularis. Tertiò, Patriarchas Constantinopolis potius esse præcursores Antichristi, qui hunc titulum sibi iniquè arrogant, quàm Pontifices Romanos, qui hoc titulo non vtuntur, etsi ipsis quodam sensu iure competat, & à multis Concilijs, Patribus, & Principibus sit tributus. Neque verum est numerum nominis bestiæ, qui est *666.* in Bonifacium III. competere, vt vult Auctor Præfationis. Neque enim hoc nomen *Bonifacius* hunc numerum reddit. Neque *Latinus*; præterquam quòd *Latinus* non sit nomen proprium, sed commune omnibus Pontificibus, & plurimis Imperatoribus, &c. Vnde ex eo nihil certi potest colligi. *De numero nominis bestiæ.* Græcum autem Λατεῖνος, numerum illum conficit; sed neque proprium est (de quo Ioannes loquitur) vt omnes Interpretes exponunt; neque vsitatum, sed barbarum. Nihil enim Λατεῖνος significat. Quod autem additur de numero annorum, planè ridiculum est; vt infrà ostendetur.

17 *Noui Samosateni.* Noui Samosateni dicunt Papam factum Antichristum, paulo post tempora Apostolorum, quando abolito vero Christo, qui erat purus & simplex homo, introduxit Christum falsum & geminum, qui simul sit Deus & homo: & abolito Deo vno, introduxit Deum trinum. Ecce qualia monstra tellus sustinet. Sed hi nec nomen quidem Antichristi intelligere videntur. Non enim Antichristus dicitur, qui Christum extollit & Deum facit; sed qui se contra Christum extollit, & pro Deo venditat; vt apertè Apostolus docet 2. ad Thessal. 2. Deinde se potiùs Antichristos esse demonstrant. *Omnis enim spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus*; vt 1. Ioan. 4. dicitur. Illi autem Iesum soluunt: quia Deum negant. Soluere enim Iesum, est negare vnionem humanæ & diuinæ naturæ, & illum vel solum Deum, vel solum hominem confiteri. Omitto alia quæ contra hoc commentum adferri possent.

Quinta Demonstratio, ex repugnantia aduersus Christum.

Antichristus ex diametro se opponet Christo, & se eius aduersarium profitebitur. Dicet enim se esse verum Messiam in Lege promissum: & Christi Religionem conabitur extirpare. Ita docent omnes Patres, & colligitur manifestè ex Scripturis, Ioan. 5. 2. ad Thess. 2. & ex ipso nomine. Ἀντίχριστος enim significat aduersarium Christi, vt inquit Damascenus lib. 4. de fide, cap. 28. Isidorus lib. 8. orig. cap. 11. & alij. Oportet autem vt se gerat pro tali; alioquin non esset præcipuo quodam modo aduersarius, sed occultè tantùm, & sub specie amici vel serui. Perspicuum enim est, eum longe perfectiùs esse, & dici Antichristum, qui palam se hostem Christi profitetur, & eius cultum ac regnum exterminare conatur, quam qui occultè sub specie amici. 18 *Geret se Antichristus pro aduersario Christi.*

At Summi Pontifices tantum abest vt profiteantur se Christi aduersarios, vt glorientur se dici eius ministros, & Vicarios; & humillimè se Christi institutis & præceptis subijciant, Christo sacrificium offerant, indignos se eius ministerio fateantur, ad pedes aliorum Christi seruorum accidant, vt per eos virtute Christi eis communicata à peccatis absoluantur, & Christi gratiæ fiant participes. Denique toti in eo sunt, vt & ipsi & omnes Christiani Christum humillimè ac deuotissimè colant, & vt eius cultus per totum mundum propagetur. Hæccine sunt signa iurati aduersarij? Et quanam tandem ratione posset ostendere se gloriæ & regni Christi illustrandi esse cupidiorem, aut magis studiosum?

Sexta Demonstratio, ex modo veniendi, & receptione à Iudæis.

Antichristus veniet in nomine suo, vt Dominus ait Ioan. 5. id est, non tamquam missus ab alio, à quo auctoritatem acceperit, (sicut Christus venit in nomine Patris sui) sed veniet vt à se ipso auctoritatem habens à nullo acceptam, vt perspicuum est ex loco illo Ioan. *Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me; si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.* At Pontifex Romanus non venit in nomine suo, id est tamquam à se ipso auctoritatem habens, sed vt seruus & minister Christi. 19

Deinde Antichristus cùm venerit, recipietur à Iudæis pro Messia, vt apertè hic Dominus insinuat, cùm ait, *Illum recipietis.* Quod etiam indicat Apostolus 2. ad Thessal. 2. cùm ait: *Ideo*, (nempe *quia charitatem veritatis non receperunt vt salui fierent*) *mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio.* &c. id est, quia Christum recipere noluerunt, permittet Deus vt seducantur ab Antichristo, eumque pro Messia excipiant, &c. Quòd enim de Antichristo loquatur, patet ex verbis præcedentibus: *Cuius est aduentus secundum operationem Satanæ, in omni virtute & signis & prodigijs mendacibus, & in omni seductione iniquitatis, ijs qui pereunt; eò quòd charitatem veritatis non receperunt.* &c. Vbi etiam Iudæos tectè denotat, qui Christum nolebant recipere. *Recipietur à Iudæis.*

Eadem est communis Patrum sententia. Irenæus lib. 5. de hæresibus cap. 25. *Et Dominus hoc idem non credentibus sibi dicebat: Ego veni in nomine Patris mei, & non recepistis me: cùm autem alius venerit in nomine suo, illum recipietis. Alium dicens Antichristum, quoniam alienus est à Domino*, &c. Vbi Irenæus etiam explicat vim illius particulæ *si* per *cùm*: quia re vera non denotat euentum incertum, sed certum, & certæ personæ. *Probatur idē ex Patribus.*

Hippolytus Martyr de consummatione sæculi, dicit *Antichristum suscitaturum regnum Iudæorum.* & infrà dicit illum *ex Iudæis*, nimirum ex tribu Dan *nasciturum*, & *Ierosolymis templum excitaturum*, & *Iudæos illum vt Saluatorem suscepturos.*

Hieronymus ad Algasiam q. 11. exponens locum Apostoli 2. ad Thessal. 2. *Faciet hæc omnia non sua virtute, sed concessione Dei propter Iudæos, vt qui noluerunt suscipere chari-*

charitatem veritatis, hoc est, spiritum Dei per Christum, &c. *mittet illis Deus non operatorem, sed ipsam operationem, id est fontem erroris vt credant mendacio.* Et infrà: *Nunc autem ideò iudicandi sunt, imò procul dubio condemnandi, quia Christi veritate contempta, postea mendacium, id est Antichristum suscepturi sunt.*

Ambrosius in Episto. 2. ad Thessalon. cap. 2. ex illo loco Ioan. 5. *Si alius venerit in nomine suo, illum recipietis*; infert: *Quamobrem ex circumcisione aut circumcisum illum venire sperandum est, vt sit Iudæis credendi illi fiducia.*

D. Augustinus tract. 29 in Ioannem: *Ego veni in nomine Patris mei, & non suscepistis me: alius veniet in nomine suo hunc suscipietis. significauit eos Antichristum suscepturos, qui gloriam nominis sui quæsiturus est*, &c.

Cyrillus Catechesi 15. *Si tamquam Christus ad Iudæos veniet, à Iudæis sacrè adorari volet, vt illos maximè decipiat: studiosissimum se ostendet illius templi, vt ipse de progenie Dauid esse videatur.* &c.

Ephrem Syrus de consummatione sæculi: *Supra modum Iudæorum gentem honorabit, quia scilicet hi maximè expectent illius aduentum, tamquam veri Messiæ*, &c.

Hilarius can 25. in Matth. *A Iudæis susceptus* (Antichristus) *loco sanctificationis assistet.* &c.

Nazianzenus orat. 47. *Quod ad hunc locum attinet. Abominatio desolationis stans in loco sancto: aiunt fore vt Ierosolymitanum templum rursus extruatur, atque Antichristus à Iudæis Christus credatur, in eoque sedeat*, &c.

Gregorius lib. 11. episto. 3. *Quia Antichristus populum Iudaizare compellit, vt exteriorem legis ritum reuocet, & sibi Iudæorum perfidiam subdat, coli vult Sabbatum*, &c.

Damascenus lib. 4. de fide, cap. 28. *Ergo Iudæi Dominum Iesum Christum, ac Deum Deique Filium haudquaquam receperunt: impostorem contrà, diuinitatem sibi arrogantem, recipient.* Idque probat ex duobus locis Scripturæ, Ioan. 5. & 2. ad Thessal. 2. Idem ex iisdem locis probat Prosper in dimidio hebdomadis, cap. 9 & Theodoretus in Danielem oratio. 7. explicans illum versiculum, *Iudicium sedit*, &c.

Theophylactus in cap. 5. Ioan. & in cap. 2. Episto. 2. ad Tessalon. Denique ceteri omnes interpretes in eadem Scripturæ loca docent Antichristum à Iudæis pro Messia recipiendum. Hinc communiter Patres docent illum fore Iudæum, & instauratorum templum, Sabbatum, ac circumcisionem aliasque cæremonias. At numquam Pontifices se venditarunt pro Messia: neque vmquam à Iudæis pro Messia suscepti. Imò nullus eorum à mille annis est ex Iudæis.

Septima Demonstratio, ex professione Antichristi.

21 ANtichristus se venditabit pro vero Messia in Lege promisso, imò seipsum faciet Deum, vt indicat Dominus Ioann. 5. cùm ait: *Si alius venerit in nomine suo, illum recipietis*: nimirum tamquam Messiam, vt omnes Patres intelligunt; & ipsa antithesis, quam ibi Dominus inter se & illum facit, postulat, & satis ostensum est in sexto Demonstratione. Non autem credibile recipiendum pro Messia, nisi ipse pro tali se gerat, & se Messiam affirmet.

Profitebitur se Deum.

Quòd etiam se Deum faciet, indicat illud, *in nomine suo*. Si enim non veniret vt Deus, necessariò deberet comparere tamquam missus à Deo: & ita non veniret in nomine suo. Hæc enim duo Christus opponit, *venire in nomine Patris*, siue Dei, & *venire in nomine suo*. Itaque hoc ipso quo dicitur ipsum venturum *in nomine suo*, perspicuè insinuatur ipsum compariturum tamquam Deum, qui sua, non ab alio accepta, nitatur auctoritate. Idem clarè docet Apostolus 2. ad Thessalonicen. 2. *Qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur; ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tamquam sit Deus*: vel vt Græca habent: ἀποδεικνύοντα ἑαυτὸν ὅτι ἐστὶ Θεός, *ostendens se quod ipse sit Deus*. Efferet itaque se supra Christum, & omnes deos Gentium, & sibi soli diuinitatem arrogabit, seque tamquam Deum adorari faciet. Idem habetur Danielis 11. *Et eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum: & aduersus Deum deorum loquetur magnifica*, & infrà: *Et Deum patrum suorum non reputabit.* Denique idem communi consensu docent Patres, quorum verba producerem, nisi res esset satis clara ex Scripturis. Nam vix clariùs dici potest.

At hæc omnia immane quantum distant à professione & moribus Pontificum. Nullus enim vmquam se pro Messia venditauit: nullus se supra aut contra Deum extulit: nullus se vt Deum ostentauit, aut vt Deus coli voluit. Omnes confitentur se seruos, & ministros Dei, & Christi, eoque nomine gloriantur: neque solùm *seruos Dei*, sed etiam *seruos seruorum Dei*. Numquam aliquis Princeps iam humili titulo in suis litteris & diplomatibus vsus est. Nemo Catholicorum adeò vecors vmquam fuit, vt Pontificem Summum pro Deo propriè dicto colendum, aut habendum senserit: quamuis à quibusdam metaphoricè *Deus in terris* dictus sit: nimirum, quia in terris est supremus, & Dei locum tenet. Simili forma loquendi Dominus Exodi 7. dixit Moysi: *Constitui te Deum Pharaonis, & Aaron frater tuus erit Propheta tuus.* & Psal. 81. Principes ac Iudices Dij vocantur. 22

Respondet Auctor in Præfatione pag. 57. *Pontificem se extollere supra omne quod dicitur Deus; quia extollit se supra Reges, & supra Episcopos: de quibus dicitur; Ego dixi, Dij estis.* 23

Responsio auct. præfa.

Refutatur.

Sed hæc responsio facilè refutatur. Primò, Si nihil aliud est extollere se supra omne id quod *dicitur Deus*, quam extollere se supra Reges Christianos & Prælatos Ecclesiasticos, non est per se malum; sed fieri potest, vt quis absque culpa & laudabiliter id faciat. Ponamus enim Christum aliquem constituere suum Vicarium, eique omnem eam auctoritatem dare, quam re ipsa Catholici dicunt Pontifici concessam (quis enim dicat Christum id facere non posse?) ille iure sibi in omnes auctoritatem vindicabit, & supra vtriusque gladij potestatem se efferet. Itaque absque culpa se extollet *supra omne id quod dicitur aut colitur Deus, & sedebit in Ecclesia tamquam deus se esse Deum.* Ad hoc non nisi absurdissimè dici potest; Apostolus enim vt atrocissimum scelus illud refert, in quo, teste Gregorio, *est vniuersorum vernices*. Secundò, Si Rex Angliæ haberet tam latum Imperium, quàm olim habuere Imperatores Romani, extolleret se supra omnes Reges & Episcopos: supra Reges, vt Imperator; supra Episcopos omnes, vt primatum Ecclesiæ sibi vindicans: & tamen non idcircò putaret in se competere illa verba Apostoli: alioquin se faceret Antichristum. Tertiò, Antichristus non minùs se faciet Deum, quam olim fecerunt aliqui Principes Ethnici: nam vincet omnes impietate & superbia. Atqui multi Principes Ethnici non solùm extulerunt se supra *vtriusque gladij potestatem*, sed etiam arrogarunt sibi honores diuinos, & voluerunt vt dij adorari; vt Nabuchodonosor, Nero, Caligula, & multi alij. Ergo Antichristus venditabit se non solùm pro Principe supremo, cui omnes mortales subsint, sed etiam pro vero Deo, voletque honore diuino coli. quod expressè indicat Apostolus, cùm ait: *Ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tamquam sit Deus*, tamquam, vt adoretur. Et Apocalypsis 13. omnes coguntur illum adorare, & recusantes iubentur occidi: sicut olim sub Nabuchodonosor, Danielis 3.

Lib. 6. epist. 30.

Nomē Deus accipi propriè ab Apostolo.

Quartò, Nomen *Deus* in illis verbis Apostoli non accipi metaphoricè pro solis Regibus vel Iudicibus, sed propriè & generatim pro omni eo, cui hoc nomen ab hominibus in propria significatione, siue verè, siue falsò tribui solet, patet ex illa forma loquendi, *qui extollitur supra omne quod dicitur Deus*: Græcè, ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεόν. At præter Iudices, quibus solùm impropriè hoc nomen tribuitur, multi sunt alij, quibus tribuitur in propria significatione, etsi quibusdam falsò; vt Iupiter, Mars, Mercurius, &c. & ipse Christus, cui tribuitur verè. ergo etiam supra hos se extollet. Idem confirmat illud, *aut quod colitur*, Græcè σέβασμα: quæ vox generatim significat *numen quod religiosè colitur*, vt etiam Erasmus annotauit; & ita vertit hoc loco. plerumque autem accipitur pro Idolo: vt Sapientiæ 15. & Actorum 17. & hoc loco; vt passim Patres exponunt. Itaque non agitur de Iudicibus, sed de numinibus, quibus honores diuini impenduntur. Quintò, Antichristus negabit Christum esse Deum, & seipsum Messiam esse dicet, vt ostensum est; hinc Ioann. 2. dicitur, *eum esse Antichristum, qui negat Iesum esse Christum*, seu Messiam promissum; nempe quia Dicitur spiritu Anti-

christi, qui hoc penitus negaturus est, vt se Messiam faciat. Atqui Christus secundum Scripturas est verus Deus, & pro tali colitur à Christianis: ergo Antichristus se dicet verum Deum. Sextò, Idem colligitur ex loco Danielis suprà allato; vbi dicitur, quòd *eleuabitur aduersus omnem Deum: nec quemquam Deorum curabit; quia aduersus vniuersa consurget.* Quis hæc interpretetur de Iudicibus? Septimò denique communis omnium veterum & recentiorum sententia est, quòd Antichristus se iactabit esse verum Deum, & coget homines ad se adorandum instar Dei; nec vlli vnquam illud commentum de Dijs metaphoricis, hoc est Iudicibus, in mentem venit. Vnde cùm hæretici dicunt Pontificem esse Antichristum, & nihilominus affirmant illum colere Idola, & Idolorum cultum (sic enim sacrarum Imaginum venerationem vocant) promouere, se ipsi euertunt. Si enim est Antichristus, ergo non promouebit, sed tollet cultum Idolorum, vt ipse solus publicè colatur: vt apertè ex Scripturis & Patribus colligitur. Si autem promouet cultum Idolorum, & ipse se illis publicè supplicem præbet: ergo non est Antichristus, qui aduersus omnem Deum consurget, & supra omnem se extollet.

24 Dices: Si Antichristus geret se pro Deo, & omnibus alijs Dijs aduersabitur, eosque exterminabit; quomodo ergo Danielis 11. dicitur: *Deum autem Maozim in loco suo venerabitur?* Respondeo: Etiamsi publicè se gerat pro Deo; tamen priuatim in arce aliqua poterit colere diabolum, cuius opera in omnibus vtetur, à quo eius fortuna, & successus omnis pendebit.

Ex his patet illos quinque actus (in quibus Actor pag. 57. vult Pontificem se gerere vt Deum) primò, *Quod peccata condonat:* secundo, *Quod animas redimat:* tertiò, *Quòd articulos fidei definiat:* quartò, *Quòd omnium censor esse velit & Iudex:* quintò, *Quod ipse à nemine velit iudicari:* non sufficere. quod vlterius confirmo. Nam quod ad primum & secundum actum attinet, si isti sufficiunt; ergo omnes Sacerdotes in Ecclesia Catholica gerunt se vt Deus, iuxta mentem Apostoli. Omnes enim peccata condonant, omnes peccatis captiuas animas è miserabili illa seruitute eripiunt. omnes itaque erunt Antichristi. Sed hæc non faciunt sua auctoritate, sed auctoritate à Christo accepta (qui Apostolis suis, & in Apostolis omnibus Sacerdotibus dixit: *accipite Spiritum sanctum, quorū remiseritis peccata remittuntur eis*, &c.) nec suis meritis, sed Christi; applicando pretium sanguinis ipsius Sacramentis inclusum. Vnde in hoc opere non ostendunt se esse Deum, sed ministros Dei, & dispensatores mysteriorum Christi. Propriè tamen non dicuntur Sacerdotes *animas redimere:* quia *redimere* propriè est pretium dependere, & de suo soluere. Hoc solus Christus facit. Vnde ipse solus propriè dicitur *animas redimere*. Quodam tamen sensu potest dici *redimere* etiam is qui pretium solutum defert & applicat; vt exemplis humanis constat. Et hoc modo conuenit Summo Pontifici, & Sacerdotibus omnibus: quia pretium redemptionis Sacramentis inclusum peccatoribus applicant, & sic à peccato & damnatione eripiunt.

Ioan. 20.

Neque tertius sufficit. quia etiam Apostoli *articulos fidei definiuerunt*, quando declararunt gentibus legalium obseruationem non esse necessariam, Act. 15. Et cuius tandem erit, obortis controuersijs, statuere, quid in Ecclesia vniuersa sit tenendum, nisi eius, qui loco Christi toti Ecclesiæ præsidet, adhibitis alijs inferioribus Ecclesiarum Principibus? Omitto quòd Princeps & Parlamentum in Anglia articulos fidei definiant, & quid credendum sit statuant, & præcipiant.

Quartus etiam & quintus non sufficiunt, vt ostensum est numero 23. in principio: Quia rex Britanniæ nullum Iudicem, vt opinor, agnoscit in terris, & tamen non ideò se propriè Deum facit. Et si esset Monarcha tantus, quantus olim Imperator Romanus, se etiam omnium hominum Imperio subditorum censorem, & Iudicem censeret, à nemine iudicandum. Nemo tamen rectè dixerit, ipsum se Deum facere.

Denique nec omnes simul sufficiunt, quia in merum hominem omnes cadere possunt, vt ostensum est: imò præcipui omnibus Sacerdotibus conueniunt. Longè enim excellentius, admirabilius, & diuinius est à peccatis absoluere, animas Deo reconciliare, Eucharistiam consecrare, quàm omnibus regibus imperare, & posse de eorum regnis etiam pro arbitrio disponere.

Octaua Demonstratio, ex tempore Aduentus.

ANtichristus non est venturus nisi sub finem mundi, 25
nimirum paulò ante secundum Domini aduentum. Falsum ergo est Summos Pontifices iam tot sæculis Antichristos fuisse. Antecedens clarè conuincitur, tum ex Scripturis, tum ex communi omnium Patrum sententia. Ex Scripturis. Nam 2. ad Thessalonic. 2. monet Apostolus, vt nemo sibi persuadeat instare diem Domini, nisi reuelatus fuerit Antichristus: quasi eius reuelatio sit signum illius diei imminentis. Math. 24. cùm Apostoli petijssent aliqua signa secundi aduentus, & consummationis sæculi; Dominus tradit illis quinque signa, quæ debent antecedere. Primò, Generis humani magnam perturbationem: *Consurget*, inquit, *gens contra gentem, & regnum aduersus regnum, & erunt pestilentiæ, & fames, & terræmotus per loca. Hæc sunt initia dolorum.* Secundò, Multorum à pseudoprophetis seductionem: *Et multi*, inquit, *pseudoprophetæ surgent, & seducent multos.* Sicut enim Christus Prophetas habuit præcursores, qui illi viam in mentibus hominum pararent: ita Antichristus pseudoprophetas præcursores habet, qui mentes hominum ad ipsius aduentum disponant: quales sunt omnes hæretici, & maximè hæresiarchæ, vt Lutherus, Caluinus, Menno, Melanchthon, & similes. Hi seducent multos. Hoc signum nostro sæculo magis quam vnquam videmus impleri. Tertiò, Prædicationem Euangelij in toto orbe: *Prædicabitur*, inquit, *hoc Euangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus; & tunc veniet consummatio.* Quartò, Maximam tribulationem seu persecutionem, qualis non fuit ab initio mundi; cuius typus fuit calamitas Iudæorum in excidio Vrbis. Hanc inferet Antichristus, vt communiter docent Patres. Quintò, Signa cælestia, & perturbationem Elementorum, quæ statim post inchoatam persecutionem Antichristi incipient; eruntque aduentui Domini propinqua: *Statim*, inquit, *post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur*, &c. *post tribulationem*, inceptam nimirum, non completam, vt ex Apocalyp. cap. sexto, vers. 13. colligitur. Itaque non erit magna mora inter aduentum Antichristi, & finem sæculi. Idem colligitur ex cap. septimo Danielis. Vbi Daniel postquam vidit cornu paruulum, ortum inter decem cornua quartæ bestiæ, loquens grandia contra Altissimum (quo ex communi Patrum sententia significatur Antichristus) statim vidit *thronos positos, & antiquum dierum* sedentem ad iudicandum orbem. Et infrà: *Aspiciebam, & ecce cornu illud faciebat bellum aduersus sanctos, & præualebat eis, donec venit antiquus dierum, & iudicium dedit Sanctis.* Idem paulò post dicitur adhuc apertiùs.

Quinque secundi aduentus signa à Domino tradita.

Ex Patribus quoque eadem res est perspicua. Iren. lib. quinto, cap. 30. *Cum vastauerit Antichristus omnia in hoc mundo, regnans annis tribus & mensibus sex, & sederit in templo Ierosolymis, tunc veniet Dominus de cœlis in iudicium.* Tertullianus libro de resurrect. carnis cap. 27. *Hoc ipso quod ait, Donec ira prætereat, quæ extinguet Antichristum, post iram ostendit processuram carnem de sepulchris, in qua ante iram fuerit illata*, &c. *post Antichristi eradicationem agitabitur resurrectio.* Cyprianus epistto. 56. *Scire debetis, & pro certo tenere occasum sæculi, atque Antichristi tempus appropinquasse, vt parati ad prælium stemus.* Et libro de exhort. martyrij ad Fortunatum, in principio Præfationis: *In fine atque in consummatione mundi, Antichristi tempus infestum appropinquare cœpit.* Vbi aduertendum, Cyprianum & quosdam alios Patres, consideratis persecutionibus & flagellis mundi, & scelerata hominum vita, existimasse finem mundi instare; & inde collegisse aduentum Antichristi. qua in re apertè declarant se sensisse, Antichristum sub occasum mundi venire debere. Et quamuis in illa coniectura de fine mundi instante sint decepti; non tamen in eo, quod Antichristi aduentum cum fine mundi coniunxerint. Hoc enim tamquam indubitatum ex Scripturis, & receptum in Ecclesia dogma supponebant: illud ex signis quibusdam coniectabant.

Venturum sub finem mundi docent patres.

Hiero-

Hieronymus in cap. 11. Danielis: *Nostri, inquit, & melius interpretantur & rectiùs, quòd in fine mundi hæc sit facturus Antichristus, qui consurgere habet de modica gente, id est, de populo Iudæorum.* Vbi apertè indicat hanc esse receptam Christianorum sententiam. Augustinus lib. 20. de Ciuit. cap. vltimo: *In illo itaque iudicio, vel circa illud iudicium, has res didicimus esse futuras, Eliam Thesbitem, fidem Iudæorum, Antichristum persecuturum, Christum venturum iudicaturum, mortuorum resurrectionem.* &c. *quæ omnia quidem ventura esse credendum est; sed quibus modis, & quo ordine veniant, magis tunc docebit rerum experientia.* &c.

Prosper, In dimidio temporis cap. 9. *Hic ostenditur quòd ex Iudæis, de tribu Dan quæ hodieque in Perside est, veniat Antichristus*, &c. *Iacob verum Christum Dominum venturum ostendit, dicens; Salutare tuum expectabo Domine.* Chrysostomus Homil. 78. in cap. 24. Matth. *Sicut cùm arca fieret, apertè futurum pronuntiauit diluuium, illi autem non credentes tamquam nullo malo venturo lasciuiebant: sic Antichristus apparebit, post quem consummatio & intolerabiles pœnæ sequentur.* Damascenus lib. 4. c. 28. *Primùm Euangelium apud omnes gentes prædicetur, necesse est; & tunc reuelabitur iniquus ille*, &c. At nondum apud omnes gentes prædicatum esse constat. Denique eadem est ceterorum omnium constans & indubitata sententia, nimirum Antichristum non nisi sub finem mundi venturum: neque per xv. annorum centurias quisquam Patrum, aut Doctorum fuit, qui ea de re dubitauerit. Ratio est, quia Antichristus venire debet cùm impietas & licentia vitiorum ad culmen peruenerint. Ipsius enim regnum maximè aduersabitur regno Christi, & totis viribus omnem Christi & veri Dei cultum conabitur exterminare. Illud autem erit sub occasum mundi. Nam vt ait B. Augustinus Hom. 26. in Ioannem: *Quantum accedit finis mundi, crescunt errores, crescunt tenebræ, crescit iniquitas, crescit infidelitas.* Quò enim longiùs progreditur genus humanum, eò magis languescit pietas olim suscepta, & crescit vitiorum licentia: vt patuit omnibus mundi ætatibus, & in plurimis regnis, vbi olim Religio viguit. Itaque sub mundi terminũ impietas & contemptus Numinis erit in summo, & Religio in infimo. quod indicat Dominus Lucæ 18. *Verumtamen Filius hominis veniens putasne fidem inueniet in terra?* Vitium enim cùm sit secundùm inclinationem naturæ corruptæ, vsu, consuetudine, & exemplo semper crescit. Pietas cùm sit spiritalis, & supernaturalis, est naturæ corruptæ & terrenis addictæ difficilis, molesta, & quasi violenta. Vnde sensim, hominibus spiritalia negligentibus, & terrena sectantibus, euanescit. Cùm ergo sub finem mundi venturus sit, qua fronte asserunt hæretici, iam à mille annis Antichristum venisse, & omnes Pontifices Romanos tanto tempore Antichristos fuisse.

Nona Demonstratio, ex persecutione Antichristi.

27 ANtichristus commouebit asperrimam persecutionem aduersus Ecclesiam, & quidem toto orbe; idque eo fine, vt omnes à Christi cultu ad sui cultum traducat: & sibi adhærentibus certum imprimet vel tradet signum, vt nemo, nisi eiusmodi signo eius se profiteatur cultorem, possit emere aut vendere. Atqui nihil horum factum à Summis Pontificibus. Ergo illi non sunt Antichristus. Maior probatur ex Scripturis, Matth. 24. *Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vsque modò, neque fiet.* Vbi Dominus potissimùm loquitur de vltima tribulatione, vt patet ex illis verbis: *Statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur.* Et Danielis 7. dicitur de Antichristo: *Sanctos Altissimi conteret.* & Apocal. 20. *Cùm consummati fuerint mille anni, soluetur Satanas*, nimirum ad persequendam Ecclesiam, vt ex ijs quæ sequuntur constat. Vnde tanto maior erit tunc persecutio, quàm sub vllo fuerit vmquam tyranno; quanto magis sæuire diabolus potest solutus quàm ligatus, vt Patres tradunt.

Erit etiam hæc persecutio generalis, & per totum Antichristi imperium; vt colligitur ex illis verbis, *Et circuierunt castra Sanctorum, & dilectam ciuitatem*: quibus verbis significatur Ecclesiam vbique diffusam ab eo affligendam. Quòd autem eo fine hæc persecutio excitabitur, vt omnes à Christi cultu ad sui cultum traducat, manifestum est ex cap. 13. *Et datum est ei potestas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem, & adorauerunt eam omnes inhabitantes terram, quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ*, &c. Et infrà: *Et datum est ei vt faciat, vt quicumque non adorauerint imaginem bestiæ, occidantur.* Denique de charactere patet eodem cap. 13. *Et faciet omnes pusillos & magnos, diuites & pauperes, liberos & seruos habere characterem in dextera manu sua, aut in frontibus suis; & ne quis possit emere aut vendere, nisi qui habet characterem, aut nomen bestiæ, aut numerum nominis eius.* Eadem fusè probari possunt ex Patribus; sed opus non est, cùm aduersarij non negent.

Quòd autem nihil horum à Romano Pontifice factum sit aut fiat, perspicuum est. Numquam enim Romani Pontifices visi sunt mouere apertam persecutionem contra Ecclesiam, aut conari homines à cultu Christi ad cultum suum traducere: numquam ab ijs datus omnibus adhærentibus character aliquis, sine quo non possent emere vel vendere.

Respondent hæretici, Pontifices Romanos mouisse 28
persecutiones contra Ecclesiam Dei, quando ipsorum socios iusserunt occidi. Hanc autem persecutionem mirè exaggerant; sed ridiculè. Primò, quia Antichristi persecutio erit vniuersalis: hæc autem fuit solùm in paucis locis, vbi erant hæretici. Secundò, Antichristi persecutio erit sæuior, quàm fuerit vlla Tyrannorum antiquorum, vt Neronis, vel Diocletiani, &c. vt docent omnes Patres, & apertè colligitur ex verbis Domini, Matth. 24. citatis. At quis rationis compos dicet persecutionem Pontificis Romani in hæreticos esse immaniorem, quàm fuerit vmquam persecutio Diocletiani, qua tot millia Christianorum toto Romano Imperio sublata, tot genera tormentorum per multos sæpè dies irrogata, tot carceres impleti, tot metalla referta? Tertiò, Antichristus persequetur Catholicos, quia tenent religionem auitam. at Pontifex persequitur hæreticos, quia deseruerunt auitam. Quartò, Antichristus persequetur vt cogat omnes ad cultum suum, relicto cultu Christi. At Pontifex non persequitur quemquam, vt cogat illum ad cultum suum; sed vt redeat ad cultum Christi, quem est professus. Quintò, Antichristi persecutio erit toti mundo notissima, & vehementissimè concutiet orbem. At persecutio Pontificis in hæreticos, non turbat pacem mundi, sed tollit faces seditionum, & tranquillitatem mundi conseruat: vnde nemo sentit illud esse persecutionem, nisi eo modo quo punitio furum, latronum, proditorum, seditiosorum, persecutio dicitur.

Responsio hæreticorũ refutatur.

Sextò, Antichristus sua persecutione penitus opprimet Ecclesiam, ita vt ipsa non valeat ei resistere; nam ipse vsque dum interimatur, prosperè aget, & pro suo arbitratu omnia faciet. Vt enim Danielis 7. dicitur: *Roborabitur fortitudo eius, & suprà quàm dici potest vniuersa vastabit, & prosperabitur, & faciet, & interficiet robustos, & populum sanctorum secundùm voluntatem suam.* At persecutio Pontificis in hæreticos non habet illum successum. Nam non solùm ei resistunt, vt non possit illos pro arbitrio & meritis castigare, sed etiam & ipsi, & omnibus ipsi adhærentibus grauissimam persecutionem mouent. Testis est Anglia, Gallia, Hollandia, & aliæ regiones; in quibus paucis annis plures Catholici ab hæreticis vario tormentorum genere interfecti, quàm totis decem sæculis hæretici ab Inquisitoribus damnati. Quòd si multi in bellis ceciderè, ij non sunt dicendi persecutione, quæ martyres faciat, occisi; sed prælio tamquam milites deleti. Cùm enim regna pacata turbassent, & populum ad arma contra Principes concitassent, Principes se aduersus illos armarunt, & sic multi eorum vt seditiosi & rebelles interempti. Deinde tantum abest vt potentia Romani Pontificis crescat, vt iam à mille annis cœperit decrescere, præsertim in Europa & locis vicinis. Crescente enim regno Turcarum, decreuit Ecclesia, prouincijs Christianorum sensim ab eo occupatis. Itaque amissa iam antea Africa, cœpit amittere Asiã; qua tota absorpta, quidquid Imperij Orientalis supererat in Europa, tandem ademptum currente sæ-

te sæculo xv. Superiore autem sæculo, quot regna in Europa Ecclesiæ subducta? quot in Religione conuulsa, & ad defectionem inclinantia? Vnde Auctor Præfationis pag. 138 dicit *partem prorsù dimidiam Christiani orbis à Babylone*, hoc est, ab Ecclesia Romana, *exiisse*, eoque nomine excitat Principes Catholicos, vt Antichristi (Pontificis) iugum excutiant. At hęc minimè congruunt cum successibus Antichristi, cuius potentia crescet vsque ad finem; cui nemo poterit resistere, vt ex Scripturis constat: nedum populus sanctorum, quia persecutionem patietur.

29 Septimò, Si persecutio Pontificis, qua persequitur Lutheranos, Caluinistas, Anabaptistas, est persecutio Antichristi; ipsi ergo sunt *sancti Dei Altissimi*, qui ab Antichristo conterentur; Danielis 7. Ipsi sunt *castra sanctorum, & ciuitas dilecta*, quam exercitus Antichristi cinget & affliget, Apocal. 20. Si ita est (quod etiam ipsi aperte affirmant) peto an hæ præclaræ appellationes conueniant in omnes sectas huius temporis, an in aliquam tantùm? Si in omnes, quomodo id fieri potest, cùm vnica tantum sit fides, & religio, quæ hominem sanctum efficiat, sine qua impossibile est placere Deo? Nam istæ sectæ habent fides & religiones valde diuersas. Dissentiunt enim Caluinistæ & Lutherani in primarijs fidei capitibus, & se mutuò hæreseos damnant. Similiter Caluinistæ Protestantes, à Puritanis; & Lutherani molles, à rigidis; & hi omnes ab Anabaptistis, & à nouis Arrianis, & Samosatenis. Itaque non possunt omnes istæ sectæ esse castra sanctorum, & ciuitas dilecta. Si vna ex his est *ciuitas dilecta*, quænam tandem est illa? quibus notis eam deprehendemus? Singulæ enim sectæ æquè fortiter asseuerant se hanc ciuitatem constituere: Quia, inquiunt, nostra doctrina est purum putū verbum Dei. Neq; aliam probationem adferre possunt, cùm extra Scripturas nihil sit credendum. Si Caluinistæ sibi hanc gloriam vindicare velint, opponent se Lutherani, qui plurimos & pestilentes errores in illis notarunt: si Lutherani, obsistent Caluinistæ, qui non pauciores errores obijciunt Lutheranis. Quare cùm fieri nequeat, vt omnes sectæ sint *ciuitas illa dilecta*; neque vlla possit adferri ratio, cur hæc potius sit quàm illa; meritò colligimus nullam ex his ad illam ciuitatem pertinere, sed omnes potiùs ad sortem Antichristi.

Rursus, si grex, v.g. Caluinistarum est *ciuitas illa dilecta*: ergo Antichristus multò est antiquior Ecclesia Christi: multis enim sæculis ipse Caluinistas antecessit; vt quorum primus Apostolus Lutherus nondum vnum sæculum impleuerit. Vbi quæso ante Lutherum erant Lutheranorum & Caluinistarum synagogæ? Si erant inuisibiles non audentes suam religionem metu Pontificis profiteri, indigni plane erat Ecclesiæ nomine, quę est ciuitas supra montem posita, quæ suum sponsum non erubescit. Vnde numquam ita latuit in persecutionibus Tyrannorum, quin facile cognosceretur. Si visibiles, quomodo non fuerunt illi fratres apprehensi ab Inquisitoribus, & puniti? Denique quomodo scitis eas antea extitisse, cùm nullus Scriptor, nullus Historicus id tradat. nec vllum huius rei sit vestigium? Nam & ipse parens earum Lutherus anteà Catholicus fuit, & cùm furore percitus, eò quòd Indulgentiarum promulgatio ipsius Ordini in Germania delata non esset, ab Ecclesia desciuisset; non antiquos illius sectæ cultores collegit, sed Catholicos peruertit, & nouam sectam ex veterum sectarum frustis excitauit. Itaque nullo colore dicitur, religionem Lutheranam & Caluinisticam anteà extitisse.

30 Octauò, Antichristi persecutio non diu durabit, vt omnes fatentur: *nisi enim breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro*; vt Dominus ait Matth. 24. Sed persecutio Pontificis in hæreticos multis sæculis durauit: ergo hęc non est persecutio Antichristi. Nonò, Antichristus sua persecutione tollet omnem publicum Christi cultum, & in primis iuge sacrificium; vt patet ex cap. 12. Danielis. At Summus Pontifex non tollit, sed stabilit iuge sacrificium, & nouis illud regionibus infert. Itaque ex diametro repugnat Antichristo. Decimò, Antichristus innumerabili exercitu persequetur Ecclesiam: vt enim Apocalypsis 20. dicitur, Satanas tunc solutus *exibit & seducet gentes, quæ sunt super quatuor angulos terræ Gog & Magog, & congregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris, & ascenderunt super latitudinem terræ, & circuierunt castra sanctorum, & ciuitatem dilectam, & descendit ignis de cælo, & deuorauit eos*. At nihil horum hactenus est visum, numquam Pontifex talem exercitum habuit, vnde nec Lutheranos, nec Caluinistas illo persequi potuit. Vndecimò, Antichristus in sua persecutione prohibebit, ne possit quis emere aut vendere absque eius charactere, quem suis tradet, qui profitebuntur se ab eius partibus stare. At hactenus tot sæculis Summi Pontifices nullum tale præceptum dederunt, nec vllum characterem Catholicis impresserunt; nec vllus hactenus in regno Pontificis coactus fuit aliquod tale signum exhibere.

Ad hoc respondet Auctor Præfationis, pag. 98. *Character in fronte, est externa professio se huic bestiæ* (Romano Pontifici) *subijci. Signum in dextera notat actualem atque implicitam obedientiam erga eum, quem putant non posse errare, etiamsi eos contra Principes suos naturales arma ferre iuberet; cui similis est cæca illa obedientia, in quam omnes Iesuitæ iurant.* &c. Et infrà: *Qui non concedit absolutam hanc potestatem, neque emendi neque vendendi ius habet: quia nemo fidem seruare tenetur hæreticis, vllumve contractum cum illis ratum habere.* 31 *Responsio Auct. Præfat. de charactere Antichristi.*

En præclaram illius loci explicationem, quæ neque textui, neque vsui applicari potest. Quomodo enim hæc professio subiectionis, & obedientia actualis, & implicita, vel cæca, in foro ad singulos emptionis & venditionis actus exhibebitur? v.g. Vis emere panem, vinum, piscem, carnem, pannum; quomodo hunc characterem proferes, vt ostendas tibi ius emendi competere? Quomodo ostendes singulis, te erga Summum Pontificem habere obedientiam, præsertim implicitam, aut cæcam? Deinde professio subiectionis est in ore, non in fronte, vel dextra: obedientia actualis & implicita est in externa alicuius operis executione, non in dextra. At character ille Antichristi erit in fronte vel in dextra, & poterit statim venditori exhiberi. Denique hactenus in regno Pontificis neque fuit vllū præceptum, neque vsus alicuius signi in quotidianis contractibus exhibendi; vt etiam hæretici testari possunt, qui in locis Catholicorum, & maximè in Italia, & Romæ sunt versati. Non enim rogantur, an professionem subiectionis Pontifici fecerint: an illi obedientiam actualem & implicitam, aut cæcam præstent. Omitto non videri Auctorem intelligere quid sit obedientia implicita, cùm hæc sit maxime inuisibilis. Obedientiam cæcam in religiosis maxime commendant sancti Patres: Basilius constitut. monastic. capit. 23. Gregorius l. 2. c. 4. in 1. Regum. Bernardus lib. de præcepto & dispensat. colum. 6. Cassianus de Instit. renuntiantium lib. 4. ca. 41. &c. Vnde non est irridenda. *Refutatur.*

32 Similiter illud de potestate emendi & vendendi, nullum colorem habet. Si enim non posse emere aut vendere, nihil est aliud quàm contractum posse rescindi, eò quòd hæreticis fides non sit seruanda, parui sanè est momēti, parumque afflictionis adfert. Quotusquisque enim est hæreticorum, qui metu rescissionis non ausit emere necessaria à Catholicis, aut quoduis cum illis inire contractus? Quot contractus eo nomine à Catholicis, cum detrimento hæreticorum sunt rescissi? Aut quomodo hæc rescissio in quotidianis rerum necessariarum emptionibus & venditionibus mandari posset executioni? Denique quis vnquam docuit Catholicorum, hæreticis in emptione & venditione fidem non esse seruandam? Neque verum est Catholicos Doctores ita generatim & absolutè docere, hæreticis fidem non esse seruandam, vt hæretici falso imponunt. Loquuntur enim de fœderibus iniquis, & in damnum religionis vergentibus, ad quæ hæretici per vim Catholicos compulerunt; modò tamen antè legitima auctoritate à iureiurando soluātur, & constet maiora mala ex rescissione non impendere. Idem docent hæretici nostri temporis, de fide data Catholicis, & longe amplius: vt in alia Disputatione ostendemus.

33 Quod autem de æquiuocatione hic πάρεργον assuitur: Nemo Catholicorum DD. docet fas esse ea vti, cū quis legitime à suo Iudice interrogatur; sed cùm à Iudice non suo, vel inique contra ordinem Iuris: vt cum in Anglia à Iudicibus sæcularibus & hæreticis interrogātur Sacerdotes quorum confessiones ipsi exceperint; in quorum ædibus sacrificium obtulerint; quæ peccata in confessione audiuerint; quænam ipsi peccata Sacerdoti sint confessi;

quam

quam pœnitentiam Sacerdos eis iniunxerit; quibus icunculas benedictas distribuerint; & similia, quæ in Anglicanis Iudicijs inquiri à Sacerdotibus, multis Auctoris Angli scribunt. In his Catholici docent, non teneri reum ad mentem Iudicis respondere, sed posse verborum artificio, absque tamen mendacio, se discrimini eripere. Cur enim tenear gladium occultum porrigere, vel ostendere volenti me iniquè iugulare? Cur hæretici hoc in Catholicis calumniantur, cùm ipsi in huiusmodi discrimine, etiam fidei suæ externam abnegationem, & professionem alienæ permittant? exemplo sunt Puritani in Anglia, qui contra Religionis suæ dogma iurant in Primatum spiritalem Regis: & eorum Apostolus Caluinus, qui Argentinæ subscripsit sententiæ Lutheranorum, de reali præsentia Corporis Christi in Eucharistia, ad eorum gratiam demerendam.

Decima Demonstratio, ex miraculis Antichristi.

34 ANTICHRISTVS faciet varia miracula, speciem quidem externam operis miraculosi & supernaturalis habentia, reipsa tamen inania & falsa, vt quæ præstigijs & ope diaboli constabunt. Habebit quoque varios ministros, & primarium quemdam pseudoprophetam, qui similia patrabit; & hæc omnia eo fine, vt omnes Antichristum pro Messia & vero Deo agnoscant, & adorent tum ipsum, tum imaginem eius. At nihil horum competit in Pontifices. ergo hi non sunt Antichristus.

Miracula Antichristi. Maior patet. Primò, ex Scripturis. 2. ad Thess. 2. *Cuius est aduentus secundùm operationem Satanæ, in omni virtute: & signis & prodigijs mendacibus.* id est, aderit instructus tota diaboli potestate. hoc enim significat illud, *in omni virtute*, Græcè *ἐν πάσῃ δυνάμει*, ad patranda signa & prodigia mendacia. *Mendacia* vocat, quia non erunt vera signa supernaturalia: sed vel erunt præstigiæ & illusiones oculorum, vt cùm vnum ex capitibus Antichristi videbitur mori, & excitari ab Antichristo; vel si aliquid solidi habebunt, non excedent vim naturalem causarum creatarum. quale est igne descendere de cælo; hoc enim diabolus fecit, cùm greges Iob perderet: & imaginem bestiæ loqui, diabolo intus loquente, &c. Apocal. 13. *Dedit illi* (bestiæ, Antichristo) *draco virtutem suam & potestatem magnam; & vidi vnum de capitibus suis* (videtur signari vnus de septem Principibus, qui se illi sponte submittent, cùm tres alios prælio vicerit, Danielis 7.) *quasi occisum in mortem: & plaga mortis eius curata est*, nempe à bestia, *& admirata est vniuersa terra post bestiam. & adorauerunt draconem* (diabolum qui operabatur in Antichristo, & quem putabant esse numen diuinum) *qui dedit potestatem bestiæ: & adorauerunt bestiam.* Dicet enim Antichristus se esse Deum & hominem, & naturam humanam esse assumptam à Diuinitate in vnionem hypostaticam. Itaque vtrumque adorabunt. Et infrà de alia bestia, quæ erit primarius ipsius pseudopropheta, dicitur, *fecisse magna signa coram hominibus, vt adorarent bestiam & imaginem eius*: & inter cetera, fecisse ignem è cælo descendere, & imaginem bestiæ loqui.

Idem docent omnes Patres, & omnes Interpretes. Omnes enim hæc signa propriè, & non metaphoricè explicant, sicut hæretici. Omnes enim docent Antichristum maximum fore magum, & ope diaboli plurima signa & prodigia editurum; idque eo fine, vt ipse ab omnibus Messias & Deus habeatur, & honore diuino colatur, vt supra ostensum est.

Minor, nempe in Summos Pontifices nihil horum congruere, est manifesta. Pauci enim miracula à mille annis fecere: nemo illorum hominem, qui mortem simularit, visus est excitare; nemo ignem è cælo in terram deuocare; nemo vocem imagini tribuere; quæ tria hic speciatim recensentur: & primum Antichristo, reliqua duo eius pseudoprophetæ tribuuntur. Deinde Pontifices non habent aliquem primarium pseudoprophetam, qui homines ad eius vel imaginis ipsius adorationem sub pœna mortis compellat, aut eo fine signa aliqua faciat.

35 Ad hæc respondet Auctor Præfationis tria. Primò, De signis Antichristi in genere pag. 59. signa & prodigia mendacia Antichristi, esse miracula quæ fiunt in Ecclesia Catholica. *Iam, inquit, quæ tandem Ecclesia iactet innumerabilia miracula, quæ tamen maximam partem aduersantur suæ ipsorum doctrinæ, nemo meliùs Bellarmino dixerit, cum iumento suo famelico, quod pabuli oblitum, Sacramentum genibus curuatis adorabat.* *Responsio Auct. Præfat. de signis in genere.*

Sed contrà. Si miracula quæ fiunt in Ecclesia Catholica sunt signa mendacia Antichristi; ergo non solùm à mille annis venit Antichristus, sed à temporibus Apostolorum. Singulis enim centurijs annorum plurima miracula facta sunt, vt constat ex Historia Ecclesiastica Eusebij, Socratis, Sozomeni, Ruffini; & ex vita Gregorij Thaumaturgi descripta à Gregorio Nysseno, Antonij ab Athanasio, Hilarionis ab Hieronymo, Martini à Sulpitio, Simeonis Stylitæ à Theodoreto. Plurima alia commemorantur à S. Augustino lib. 22. de Ciuitate cap. 8. facta in Africa ipsi notissima. Falsum ergo est Antichristum primum post annum Domini 600. venisse. Secundò, Si illa miracula sunt Antichristi, ergo omnes illi Sancti fuerunt ministri Antichristi: ergo Franciscus, Dominicus, Bernardus, Malachias, Bonifacius, Adalbertus, Augustinus, VVillebrordus, & omnes prouinciarum Septentrionalium Apostoli, & reliqui iam commemorati fuerūt pseudoprophetæ Antichristi, eiusque instrumenta ad hominum seductionem. Ergo Sancti in cælo regnantes, & in primis beatissima Virgo, ad quorum inuocationem longè maxima pars miraculorum perficitur, quibus Ecclesia gloriatur, Antichristo seruiunt ad humani generis perniciem! Quæ omnia quàm sint blasphema, quis non videt? Ait quidam de Diuis loquens, Ἀκέρδεια λέλογχε θαμινὰ κακαγόρους, *Damnum crebro corripit maledicos*: quanto magis blasphemos? Estque hæc non vulgaris blasphemia, sed in Spiritum sanctum; qua opera virtute Spiritus sancti ad veritatis confirmationem, & mentium illustrationem patrata, referuntur in diabolicam operationem. de qua blasphemia dictum à Domino Matthæi 12. & Marci 3. *eam neque in hoc sæculo, neque in futuro remittendam.* Tertio, Miracula Antichristi eo fine efficientur, vt homines illum pro Deo agnoscant & adorent. At miracula quæ fiunt in Ecclesia, non fiunt vt Pontifex Deus habeatur, aut honore diuino colatur: ergo non pertinent ad miracula Antichristi. *Refutatur.* *Pindarus Olymp. Ode 1.*

Sed cur obsecro miracula Ecclesiæ aduersantur ipsius doctrinæ? *Quia*, inquit Auctor, *inter miracula Ecclesia ponitur iumentum externo gestu Eucharistiam adorans, cùm tamen hoc Sacramentum non sit institutum, vt illud oues & boues & pecora campi adorarent.* At certè hoc iumentum, vel potius Deus per illud, impietatem Caluinistarum, qui realem ibi Domini præsentiam nolunt agnoscere, egregiè confutat. sicut olim per asinam, Prophetæ insipientiam redarguit. Neque ideò consequens est, vt Eucharistia sit instituta, vt à iumentis adoretur: imò ideo miraculum est, quia ad hoc instituta non est. Cùm enim hic actus longè superet naturæ brutalis captum, signum est eum prouenire ex diuino impulsu, ad præsentiam Creatoris, cui omnia subduntur, testandam: vt S. Antonius de Padua huius miraculi patrator dicebat.

Secundò, * De descēsu ignis & imaginis adoratione respondet pag. 97. *Ignem esse fulmen excommunicationis, cuius, inquit, tanta est vis, vt ibi etiam excitabat Principes valeant, adeo vt omnes pro hæreticis occidendi fiant & exurendi, qui bestiæ nolunt imaginem adorare, hoc est, summam eius potestatem nullis limitibus circumscriptam.* Itaque *facere ignem descendere de cælo*, hoc Interprete, est *fulmen excommunicationis vibrare: Adorare bestiam, est agnoscere eius supremam potestatem. Imago bestiæ, est summa & illimitata eius potestas.* 36 ** Responsio Auct. Præfat. de descensu ignis & imagine bestiæ.*

Verùm quis ista à iudicio tranquillo, non ab animo intemperijs agitato, proficisci dixerit? Nam Primo, Scriptura commemorat illud tanquam rem stupendam, exoticam, & mortalium oculis insolentem. *Fecit, inquit, signa magna, ita vt etiam ignem faceret de cælo descendere in terram in conspectu hominum.* At fulmen excommunicationis est res quotidiana in Ecclesia, & quotannis cum summa solemnitate in multos vibratur; & nemo obstupescit. Quia etsi sit res valdè terribilis, neque solum possit hominem throno deijcere, sed etiam Satanæ tradere: *Refutatur.*

tamen

tamen hæc vis est inuisibilis. Vnde plerosque parum terret; & hæretici illud *fulmen brutum* vocant. Secundò, Plurimi Pontifices sanctissimi ante annum Domini 600. & ipse S. Paulus, hoc fulmen iaculati sunt in contumaces: ergo vel ipsi sunt Antichristi; vel saltem fecerunt signa & prodigia mendacia, & Antichristiana: quorum vtrumque absurdum est & blasphemum; ac proinde etiam hęc interpretatio, ex qua id sequitur. Tertiò, Non ipse Antichristus, sed eius pseudopropheta ignem cælo deuocauit. At excommunicationes, præsertim in Principes, a Summo Pontifice feruntur, non ab inferioribus. ergo Summus Pontifex non est Antichristus, sed quærendus est alius qui sit Antichristus, cui Pontifex subseruiat; si fulmen excommunicationis ad miracula Antichristi pertinet.

37 *Imago bestiæ.* Iam quod ad *imaginem bestiæ* attinet; quomodo suprema & illimitata potestas est imago Antichristi? Imago enim debet esse extra rem cuius est imago, & ab ea distincta: hæc autem potestas est ipsi intrinseca. Deinde res est prior sua imagine, & absque ea esse potest. At Antichristus non potest esse sine hac potestate; imò per hanc tamquam per formam (Auctoris & aliorum hæreticorum iudicio) constituitur. Ideo enim dicunt Pontificem esse Antichristum, quia hanc illimitatam *potestatem* sibi arrogat; vt supra Demonst. 7. dictum est. Idem ergo erit forma constituens esse rei, & imago extrinseca eiusdem rei. Præterea, quomodo *potestas* illa potest cerni oculis, & proponi populo, vt ab illo adoretur? quomodo populus potest hanc *potestatem* fabricare, & domi suæ adorandam collocare? At enim Scriptura, Pseudoprophetam dixisse *habitantibus in terra, vt faciant imaginem bestiæ, quæ habet plagam gladij, & vixit.* Quomodo huic *potestati* datus est spiritus & loquela? Nam vt Scriptura dicit: *Datum est illi vt daret spiritum imagini bestiæ: vt & loquatur imago bestiæ.* Ex quibus videat Lector qualibus commentis Potestas Pontificia oppugnetur.

Vndecima Demonstratio, ex consideratione nominis.

38 SCriptura Apocalypsis 13. dicit Antichristum habiturum nomen, cuius numerus sit 666. Hunc autem numerum Spiritus sanctus eo fine reuelauit, vt cùm Antichristus venerit, & cœperit omnia sibi subijcere, ex nomine possit a sapientioribus Ecclesiæ certò deprehendi, deprehensus cæteri, & alij possint præmoneri vt caueant. Si enim nomen habuerit, cuius litteræ hunc numerum adæquatè expleant; id certum signum fore hunc esse ipsum Antichristum. Ita Irenæus lib. 5. cap 30. & passim Interpretes huius loci. Atqui hactenus hæretici in nullius Pontificis nomine hunc numerum ostendere potuerunt: ergo nullus eorum Antichristus habendus.

Responsio hæretic. Hic se mire torquent, vt vel in speciem videantur hunc numerum deprehendisse. Itaque plerique confugiunt ad nomen Λατεῖνος, cuius litteræ summam illam conficiunt. Quam sententiam approbat quoque Auctor noster pag. 80. etsi firmiter ei non adhæreat. Sed est omnino improbabilis. Agitur enim de nomine proprio, non de communissimo, ex quo nihil certi de singulari persona colligi potest. Deinde Romani Pontifices numquam appellati sunt Λατεῖνοι vel Λατεῖνος, sed Λατῖνοι quod nomen non explet illum numerum. Secundo, communis Patrum sententia est Antichristum fore Iudæum, vt suprà ostensum est, non Latinum; & Iudæorum regnum suscitaturum, vt ipsi toto orbe dominari videantur cum suo Messia. Itaque non gloriabitur illo nomine Λατεῖνος, sed alio augustiore, quo significet se esse Messiam in Lege promissum. Tertiò, Nomen Romanorum longe fuit semper augustius quam Latinorum: vnde etiam Græci vocabant se Romanos; & suos exercitus, exercitus Romanorum; ergo potiùs deberet vocari *Romanus* quàm Latinus.

Nec obstat quòd Irenæus lib. 5. cap. 30. inter cetera hoc etiam nomen ponat tamquam probabile: quia accipit hoc nomen tamquam proprium; non vt commune, sicut hæretici. Spectata autem potentia Romanorum, quæ erat ipsius ætate, non erat improbabile fore aliquando, vt illa tandem sub finem sæculi deueniret ad aliquem Principem, cui nomen esset Λατεῖνος, qui totis viribus Ecclesiam persequeretur, & repræsentaret Antichristum. Deinde Irenæus probabilius censet nomen Antichristi non fore Λατεῖνος, sed Τειτάν hoc enim est magnificentius, vtpote ipsi soli congruens, & tyrannicum quiddam & minax præ se ferens, Antichristi potentiæ & moribus accommodate.

Alij cùm videant se hic non posse euoluere, confugiunt ad numerum annorum, qui fluxerint vsque ad Antichristi regnum, vel mortem: sed eorum initium varie statuunt. Quidam dicunt hos annos numerandos a tempore quo Pompeius spoliauit templum Iudæorum: alij a Domini natali: alij a Domini ascensu in cælum: alij a tempore quo Ioannes Apocalypsin istam habuit, qui fuit annus 97. Christi, vt ex Eusebio colligitur. Auctor Præfationis cùm Bonifacium III. faciat primum Antichristum, computat a natiuitate Christi. Verùm cùm ab eo tempore vsque ad Bonifacium solùm reperiantur anni 606. desunt ad numerum requisitum 60. Vnde sequitur manifestè ab Auctore perperàm Bonifacium statui primum, cùm Antichristus 60. annis post Bonifacium venire debuerit. Additis autem 60. annis incidimus in Vitalianum, sub quo nihil noui Ecclesiæ Romanæ collatum, sed solùm priuilegia eius confirmata; ne videlicet Constantinopolitanus Patriarcha ea sibi vsurparet. Maximas autem calamitates totis illis 60. annis Ecclesia perpessa, pestem, famem, inundationem, terræ motus, Persarum incursiones, quibus 90. millia Christianorum vno tempore occisa, seditiones Orientales, hæresim Monothelitarum, S. Martini captiuitatem & exilium, ærarij sacri multis sæculis congesti expilationem. Denique sub Vitaliano vrbs omnibus suis ornamentis a Græco Imperatore spoliata. Hoccine est, regnum Papæ confirmari? 39 *Refutatur alia responsio.*

Sed inquit, *Confirmatus est titulus Vniuersalis Episcopi sub Vitaliano.* Verùm quid iuuat tituli confirmatio, cùm res semper fuerit & viguerit? Itaque cùm Auctor videret hæc esse parum firma, alium adhibuit computum: nimirum, vt numerus ille annorum ineatur a direptione templi Iudaici per Pompeium. Ab hoc enim tempore vsque ad Bonifacium III. sunt anni 666. Sed contra Primò, Cur à direptione templi ille numerus censendus, potius quam à vastatione, quæ multo fuit illustrior, aut a Domini natiuitate? Certe nulla est ratio, nisi quia magis seruire videbatur Auctoris proposito. Quis enim diuinare queat ab illa direptione sumendum initium huius numeri, præsertim cùm nulla vsitata computandi ratio inde sumatur? deinde ab eo tempore vsque ad Bonifacium Tertium sunt plures anni quam 666. nempe 669. vel 670. itaque numerus non exactè respondet. at debet exactissimè congruere; alioquin daret occasionem errandi; & potiùs dici debebat numerum eius esse 670. quam 666. Tertiò, Scriptura loquitur de numero nominis, non de numero annorum. Hæc autem duo multùm distinguuntur. Nemo enim numerum nominis sana mente vocauerit numerum annorum à natiuitate Domini, &c. alioquin de singulis Imperatoribus & Regibus dici poterit, numerum nominis eius esse talem numerum. v.g. numerum nominis Caroli V. esse 1520. numerum nominis Ferdinandi esse 1558. numerum nominis Maximiliani II. esse 1564. & similia. Quarto, Antichristus tradet numerum nominis sui populis in signum, vt possint emere & vendere; vt aperte habetur cap. 13. Apocalypsis. At quis mentis compos credat illum accepturum numerum annorum qui effluxit a natiuitate vel ascensione Christi, cuius memoriam totis viribus conabitur abolere; aut a visione Ioannis, vel a templi direptione; & hunc numerum populis traditurum, tamquam suum characterem, quo profiteantur se eius esse cultores? ex quibus constat quàm inconsideratè & nullo iudicio hęc in chartam sint illita. 40 *Alia sententia auctoris præfat. refutatur.*

Duodecima Demonstratio, ex loco, & Sede Antichristi.

41 *De sede Antichristi syllogismus. Item a probatio maioris.*

SEdes Antichristi non erit Romæ, sed Ierosolymis: At sedes Pontificum est Romæ, non Ierosolymis: Ergo Pontifices non sunt Antichristus.

Maior probatur: Primò, Quia Antichristus erit Iudæus, & se Iudæis venditabit pro Messia in Lege promisso,

&ab

& ab eis pro tali recipietur; vt supra num. 19. & 20. ex Scriptura, & omnium Patrum sententia ostensum est: ergo sedem suam constituet in Iudæa, nimirum in terra diuinitus promissa, & in vrbe sancta Ierusalem, de cuius gloria, & magnificentia futura, multa dicuntur in Scripturis; quæ omnia Iudæi ad terrenam Ierusalem, qualis erit sub Messia, referunt. Si Romæ sedem figeret, non ostenderet se Messiam promissum: quia sedem Dauid non videretur occupare, nec implere ea, quæ de gloria & imperio illius vrbis, & Templi instauratione, a Prophetis prædicta putant. Accedit quod Romam censeat profanam, & contaminatissimam tum idololatria veterum, tum cultu Christi, eamq; habeant maxime exosam: quia a Romanis ipsorum Principatus, oppida, Templum & Sacerdotium sunt deleta, maioribus eorum seruituti subiectis, vel varijs cladibus interemptis. Itaque nullo modo credibile est sedem Antichristi Romæ fore.

Secūda probatio maioris. Secundò, Idem apertè conuincitur ex capit. 11. Apocal. vbi dicitur Antichristum facturum bellum aduersus duos illos Prophetas, & illos occisurum. *Et corpora eorum*, inquit, *iacebunt in plateis ciuitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma & Ægyptus: vbi & Dominus eorum crucifixus est.* At non Romæ, sed Ierosolymis crucifixus est Dominus.

42 *Responsio Auct. præfat.* Hæretici hic confugiunt ad tropos, more consueto, cùm verborum proprietas illis aduersatur, & dicunt hic signari *Romam, quia ibi Dominus magis quàm vsquam alibi per peccata crucifigitur.* Ita Auctor pag. 61. Et confirmatur, quia cap. 18. v. 24. de Roma dicitur: *In ea sanguis Prophetarum & Sanctorum inuentus est, & omnium qui interfecti sunt in terra.*

Refutatur. Sed contrà. Primò, Quia est regula generalis, Non esse recedendum à verborum proprietate in exponendis Scripturis, nisi aliquid ad hoc cogat; alioquin nihil erit certi. quam regulam etiam Lutherus seruandam præscribit, ita scribens in captiuitate Babyl. cap. de Sacramento panis: *Verbis diuinis non est vlla vis facienda, neque per hominem neque per Angelum, sed quantum fieri potest in simplicissima significatione seruanda sunt; & nisi manifesta circumstantia cogat, extra grammaticam & propriam accipienda non sunt, ne detur aduersarijs occasio vniuersam Scripturam illudendi. quo consilio rectè Origenes olim repudiatus est, quod ligna, & omnia quæ de paradiso scribuntur, contempta grammatica locutione, in allegorias verterit.* Itaque cùm hic nihil cogat, non possumus a proprietate recedere. Deinde Scriptura voluit clarè insinuare vbinam illi essent occidendi. vnde cùm dixisset, *quæ vocatur spiritualiter Sodoma & Aegyptus*; quia hoc obscurum videbatur, ne erraremus quæ illa ciuitas esset, addidit signum notissimum; *vbi Dominus eorum crucifixus est.* Nemo enim potest ignorare, vbi id factum sit. Si locutus fuisset de crucifixione per peccata, res fuisset obscurissima. Cui enim nisi hæreticis est manifestum, Christum magis crucifigi Romæ per peccata sub Pontificibus, quàm in multis alijs oppidis? Sanè Catholicis manifestum est, illum multò ampliùs crucifigi Londini, & in alijs magnis hæreticorum vrbibus, quam Romæ. Itaque frustrà illud additum fuisset, vtpote magis obscurum. Tertiò, Roma a Ioannis sæpiùs vocatur *Babylon*: vt patet cap. 17. & 18. quia *Babylon* fuit figura Romæ; vt inquit D. Augustinus lib. 18. de Ciuitat. cap. 22. nimirum magnitudine imperij, potentia, afflictione Iudæorum, excidio vrbis & templi, deletione populi, captiuitate eorum & seruitute. Eodem modo vocatur a D. Petro Epist. 1. in fine. Nec erat ratio cur hanc appellationem mutaret in aliam minus congruentem. At Ierusalem rectè vocatur *Sodoma*, allusione ad locum Isaiæ. cap. 1. *Audite Principes Sodomorum*, &c. idque ob impuritatem, superbiam, & violentiam, quæ ibi tempore Antichristi regnabunt; & Ægyptus, ob cæcitatem cordis & omnem impietatem. fuit olim ciuitas magna, & rursus magna erit illo tempore Iudæis ex toto mundo eò confluentibus, eamque in Sedem Regni instaurantibus.

Babylon Figura Romæ.

Ad confirmationem. Solùm significatur illis verbis Romam sustinere culpam sanguinis Prophetarum & Sanctorum, vbique effusi: quia per suos præsides & ministros toto orbe persequebatur Christianos, & innumerabilem eorum multitudinem occidit. Loquitur autem de Prophetis noui Testamenti, quales multi fuere in primitiua Ecclesia. Ridiculè interpretantur ista hæretici de Summo Pontifice; quia varijs locis aliquot Lutherani & Caluinistæ per Inquisitores traditi sunt brachio sæculari puniendi. Hi videlicet sunt illi Prophetæ & Sancti. Sed de hoc supra num. 29.

Tertia probatio maioris. Tertiò probatur: Tempore Antichristi Roma erit deleta, vt apertè colligitur Apocal. 13. vbi dicitur decem illos Reges, qui breui tempore regna potientur, odio habituros fornicariam, eamque igni combusturos & traditiuros regnum suum bestiæ, seu Antichristo. Deinde explicans quænam illa mulier sit, *Mulier*, inquit, *quam vidisti, est ciuitas magna, quæ habet regnum super reges terræ.* Quibus verbis apertè definat Romam, qualis erat tempore S. Ioannis, & qualis futura est sub finem mundi, vt optimè ostendit Ribera in hunc locum, & in cap. 14. Apocal. nu. 51. & sequentibus. Neque alicui videri debet incredibile Romam aliquando rursus imperium obtenturam. Quid enim si Turca Italiam, impijs quibusdam Christianis eum accersentibus vel iuuantibus, aliquando obtineat, & sedem regni Romæ constituat? Quo facto mirum non esset, si vicina regna hæreticorum factionibus debilitata & dissecta, in eius quoque potestatem venirent; præsertim cùm hæretici Turcam regnare malint quàm Pontificem, aut Regem probè Catholicum. Hoc euentu, an non omnia quæ olim Romano imperio paruerunt, rursus Romæ subessent, & ipsa rursus orbi sicut olim dominaretur? Rursus facilè fieri potest, vt tam vastum imperiū scindatur, & in decem Reges diuidatur; à quibus deinde ipsa Roma, quæ illos afflixerat, escindatur. Magna paucis sæculis potest fieri rerum conuersio. Verum quomodo ista futura sint, Deo permittamus. Hoc tamen constat, Romam ab illis Regibus ante regnum Antichristi, vel sub initium illius, esse euertendam: ac proinde eius sedem Imperij esse non posse.

Quarta probatio maioris. Quartò, Danielis 11. *Figet tabernaculum suum in Apadno, inter duo maria, super montem inclytum & sanctum; & veniet ad summitatem eius, & nemo auxiliabitur ei.* Hic sermo est de Antichristo: vt patet ex antecedentibus & sequentibus. Non enim illa in Antiochum conuenire possunt, vt benè ostendit Hieronymus contra Porphyrium; sed in Antichristum, cuius figuram gerebat Antiochus. Significatur autem Antichristum post victorias suas fixurum sedem in Iudæa, & periturum in monte sancto; vt Hieronymus, Theodoretus, & alij interpretantur. *Apadno est in Iudæa, vbi montana incipiunt iuxta Nicopolim; quæ olim Emaus dicta*, teste Hieronymo. His consentiunt ea quæ habentur Zachariæ 5. cùm dicitur: *Et leuauerunt amphoram* (in qua erat impietas) *inter cælum & terram. Et dixi ad Angelum qui loquebatur in me: Quò ista deferunt amphoram? Et dixit ad me: Vt ædificetur ei domus in terra Sennaar, & stabiliatur, & ponatur ibi super basim suam.* Quibus verbis insinuatur impietatem & excæcationem Iudaicam duraturam vsque ad illud tempus, quo ædificabitur ei domus, seu regnum in terra Sennaar. quod fiet quando Antichristus regnare incipiet, & à Iudæis in Messiam recipietur. Tunc impietas dominabitur, & erit supra basim suam (Antichristum) locata. Itaque inchoabit regnum suum in regione Babylonis, vbi plurimi Iudæi habitant (pauci enim ex captiuitate redierunt) postea tamen transferet sedem regni in Iudæam, vt dictum est.

43 *Ex patribus idem probatur.* Idem probatur ex communi Patrum sententia. Irenæus. lib. 5. cap. 30. de Antichristo loquens: *Sedebit*, inquit, *in templo Ierosolymis.* Hippolytus Martyr de consummat. sæculi: *Templum constituet Ierosolymis, quod confestim extructum, tradet Iudæis.* Ibidem dicit suscipiendum à Iudæis pro Messia. Cyrillus catechesi 15. *Antichristus in templo Dei sedet. quale autem hoc templum dices? in templo quod reliquum est Iudæorum.* Et infra: *Si enim tanquam Christus ad Iudæos veniet, à Iudæis sanè adorari volet. studiosissimum se ostendet illius templi, vt ipse de progenie Dauid esse videatur*, &c. Lactantius. l. 7. Diuinarum institutio. cap. 16. dicit, ipsum nomen Imperij Romani mutaturum, & sedem translaturum in Asiam. Hilarius can. 25. in Matth. *A Iudæis susceptus loco sanctificationis insistet*, id est, in templo Ierosolymitano. Hieronymus in cap. 11. Danielis: *Nostri*, inquit, *& melius interpretantur & rectius*,

rectius, quòd in fine mundi hoc facturus sit Antichristus, qui consurgere habet de modica gente, id est, de populo Iudæorum: & tam humilis erit atque despectus, vt ei nõ detur honor regius, & per insidias & fraudulentiam obtineat principatum, & brachia pugnantis populi Romani expugnentur ab eo, & conterantur: & hoc faciet, quia simulabit se ducem esse fœderis, hoc est legis & testamenti Dei, &c. Quomodo sedem suam statuet Romæ, si simulabit se ducem fœderis, qui impleat promissiones veteris testamenti Iudæis factas? Idem in fine capit. 11. dicit *Antichristum interficiendum in monte sancto*: idque probat ex Isaia.

Nec obstat quod Hieronymus quæst. 11. ad Algasiam ait quòd sedebit *in templo Dei, vel Ierosolymis, vt quidam*, inquit, *putant, vel in Ecclesia, vt verius arbitramur*. Quia credibile est illum etiam in Ecclesijs Christianorum se ostentaturum, in loco eminenti, vt ab omnibus tamquam Deus adoretur. Denique omnes veteres docent illum fore Iudæum, & à Iudæis pro Messia recipiendum. Itaque non est dubitandum quin sedem regni in Iudæa sit constituturus, vt diuinas promissiones de futura illius terræ & populi felicitate, & imperio in totum orbem, implere videatur.

44 Auctor Præfationis totis viribus contendit sedem Antichristi esse vrbem Romanam. Primò, Quia Apostolus 2. ad Thessalonicens. 2. de Antichristo ita dicit: *Vt in templo Dei sedeat. Id est* (inquit Auctor pag. 57.) *in sinu & penetralibus Ecclesiæ. Iam vbi sit Apostolica illa Sedes, cuilibet relinquo dimanandum: sed & quis in ea sedeat pro Deo se gerat peccata condonans; animarum dominans, fidei articulos definiens, omnium hominum censor & iudex, ipse à nemine iudicandus.*

Obiectiones Auct. Præfat.

Respondeo: Si templum Dei accipiamus pro templis Christianorum, non solum Romæ est templum Dei, sed alijs locis innumeris. Nihil ergo nos ad Romam attingit. Sed Romæ sunt, inquit, *penetralia Ecclesiæ*. Ita est, si metaphoricè Sedem Apostolicam vocemus *penetralia Ecclesiæ*. Sed probandum erat illi hæc penetralia per *templum Dei* intelligi. Sane Patres passim *templum Dei* accipiunt propriè, nimirum pro templo materiali & visibili, vt ostensum est. Numquam enim à propria significatione ad tropos confugiendum, quando ex illa nihil absurdi sequitur. Nec refert, quod aliqui per *templum Dei* intelligant corda Fidelium; quia mysticè exponunt, nec literalem sensum negant. Deinde quis vnquam Sedem Apostolicam (hoc est auctoritatem Pontificiam) vocet *templum Dei*? aut occupare sedem Apostolicam, dicat esse *sedere in templo Dei*? Semper ergo Pontifices in templo Dei sedent, etiam dum foris deambulant: quia semper auctoritatem suam retinent. Illos autem actus, quos Auctor hic commemorat, non sufficere *vt sedeat in templo gerens se tamquam sit Deus*, supra nu. 24. demonstratum est.

45 Secundum Argumentum pag. 60. *Ioannes*, inquit, *fusius licet μυστικώτερον describit hunc Antichristum, quem sub figura prodigiosæ cuiusdam bestiæ, cui septem erant capita, cornua decem, XIII. cap. proponit, deinde XVII. interpretatur: Vbi illam appellat meretricem, quæ sederet super aquas multas, & prodigiosa bestia insideret. Deinde sic concludit illud caput, vt mulierem hanc magnam illam ciuitatem, quæ Regibus terræ dominatur, appellet: & tam illa capite quàm sequenti proximè ciuitatem magnam Babylonem vocet. Itaque Romam esse aut fore sedem illius Antichristi, locus iste perspicuè, & sine vlla contradictione declarat.*

Cap. 18. v. 2.

Argumentum igitur in forma est tale. Antichristus est prodigiosa illa bestia quæ describitur Apocal. 13. v. 1. Hæc autem bestia est meretrix illa, quæ sedet super aquas multas, Apocal. 17. v. 1. Hæc meretrix est ciuitas magna quæ regibus dominatur cap. 17. v. 18. Hæc ciuitas magna est Babylon mystica: Babylon mystica est Roma: ergo sedes Antichristi erit Roma.

Videri possit Auctor ἀκατοδέξια laborasse in tam longo Sorite. Inferendum enim erat: *Ergo Antichristus est ciuitas Romana*, vt cuius mentem parumper aduertenti planum est. Multum interest inter Antichristum & sedem regni eius; inter hominem & ciuitatem: quæ tamen Auctor pro ijsdem habere videtur. Expresse enim hic dicit *Antichristum esse illam meretricem cap. 17. v. 1. & hanc meretricem esse Babylonem seu Romam*. & pag. 104. dicit *hanc mulierem esse caput adulterinæ ecclesiæ*, eique tribuit omnia illa horrenda quæ Scriptura ibi commemorat. & infrà eadem pag. dicit: *Ipsa se caput visibile indigitat, quatenus dispensatrix essentialis, & sola mysteriorum Dei interpres. Denique magnus hic in terra Deus & Auctor fidei, miles est professione, id est, sacerdos*, &c. Et tamen ibidem dicit *hanc mulierem esse Babylonem illam magnam, matrem fornicationum & abominationum terræ*. Et pagin. 107. sic ait: *Deinde vna verbo explicat mulierem, quæ super illam* (bestiam) *sedebat, seu Monarcham quæ regebat eam, non esse aliud quàm magnam illam ciuitatem quæ dominabatur Regibus terræ, sedem imperij designans*. Itaque iuxta hunc Auctorem Antichristus est *Sacerdos*, est *Babylon magna*, est *Roma*, est *Monarcha Romæ insidens*, est *Rex & sedes regia*. Nimirum ista est solida & clara huius loci explicatio, omnibus Patrum explicationibus præferenda.

Sed quis non videat ista esse manifestè ἀσύστατα, & turbati cerebri phantasmata? Quomodo idem potest esse Monarcha & ciuitas, Rex & regni sedes, Babylon & homo? Quis mentis compos Antichristum vocet Babylonem, Romam, ciuitatem? Quare mulier illa insidens bestiæ cap. 17. non est Antichristus, sed Roma; vt ipsa Scriptura explicat in fine cap. cùm ait: *Mulier, quam vidisti, est ciuitas magna, quæ habet regnum super Reges terræ*. Vbi significatur Roma impia, qualis fuit tempore Ioannis, & futura est sub finem sæculi. Hæc dicitur *Babylon* mystica, quia illi similis, & per eam præsignatur; vt suprà num. 42. ostensum. Accedit quòd illa mulier sit comburenda à decem Regibus, qui eam odio habebunt; vt expressè Scriptura docet capit. 17. At non comburent Antichristum; quia ei suam potestatem tradent, eique seruient, vt ibidem habetur.

Omitto quæ scribit Auctor pag. 104. de nomine *mysterij*, vt ostendat illud Pontifici conuenire. Non enim mulieris illius nomen est *mysterium* (vt Auctor supponit) sed *Babylon*. Per vocem *mysterium* insinuat S. Ioannes Babylonem & fornicationes mysticè accipienda, nõ propriè. Frustra ergo in mysterio quæritur mysterium, ad struendam Pontifici calumniam.

Tertium Argumentum est pag. 60. *Deinde*, inquit, *hanc mulierem esse illum Antichristum liquet ex tempore quo vim suam atque operationem exercet, quod erit quadraginta duum mensium, prout cap. 13. habetur, prorsusque consentit cum illo triennio & sex mensibus; quod temporis spatium omnes Pontificij regno Antichristi tribuunt*. 46

Respondeo: Cap. 13. non dicitur de muliere quòd operationem suam exercebit mensibus quadraginta duobus, sed de bestia, quam initio illius capitis describit. Fatemur autem hanc bestiam esse Antichristum. Verum dicimus hãc bestiam multum distingui ab illa muliere, quam Ioannes vidit cap. 17. quam constat esse Romam, non Antichristum. Auctor vero supponit eam mulierem esse Antichristum, quod erat probandum, & ita petit principium.

Quartum Argumentum, ibidem: *Bestia cum septem illis capitibus & decem cornibus, quorum vnum caput vulneratum est, rursusque sanatum. 13. & 17. capitibus iuxta describitur: quam in priore capite, ex tempore quo regnum obtinebit, Antichristum esse constat: in posteriore Romam significari nomine Babylonis, Pontificiorum ipsorum confessione conuincitur; ita iam liquidò probatum est Romam esse sedem Antichristi.* 47

Respondeo dupliciter. Primò, non esse eamdem bestiam quæ describitur cap. 13. & cap. 17. Quæ enim describitur cap. 13. est Antichristus, vt Auctor fatetur: quæ autem cap. 17. non potest esse Antichristus. Primò, Quia illa bestia antecedit decem illos reges, quos Scriptura dicit venturos, & regnum nondum accepisse: sed Antichristus non antecedet illos decem reges, sed sequetur; vt apertè colligitur ex cap. 7. Danielis, & capit. 17. Apocal. v. 17. Illis enim regnantibus orietur Antichristus, cui ipsi potestatem suam tradent Roma deleta. Secundo, Quia mulier illa bestiæ insidens est Roma impia, considerata secundùm totum illud tempus quo dominata est orbi, & persecuta Martyres Iesu, eorum sanguine se inebrians, vt antiqui Patres exponunt. Sic enim conueniunt illi omnia, quæ ibi ei tribuuntur. Atqui tunc nondum erat Antichristus. Vnde Antichristus non potest esse bestia, cui Roma tunc insidebat.

Bestiam de qua cap. 17. Apocal. non esse Antichristum.

Idem

Idem cogitur fateri Auctor. Nam ipsius sententia, mulier insidens bestiæ est Antichristus: ergo bestiæ cui insidet non potest esse Antichristus: nisi fortè idem sibi ipse insideat, sitque idem sessor & vector, & equus & eques; sicut anteà idem ipsi erat homo & ciuitas, Monarcha & sedes Monachæ, &c. Quid ergo illa bestia, cui mulier insidet, designat? Quidam monarchiam Romanam, quàm Roma administrabat, signari volunt, quæ sub forma portentosæ bestiæ Danielis 7. describitur. Sed hæc opinio non videtur vera: tum quia illa bestia Danielis 7. longè alia forma describitur: tum quia ea, quæ hic dicit S. Ioannes de hac bestia non possunt Imperio Romano accommodari. Non enim de Imperio Romano tempore S. Ioannis dici poterat, *Fuit & non est*, cùm nunc maximè floreret. Deinde non potest explicari qui sint illi septem Reges Imperij Romani, è quibus quinque eo tempore ceciderunt, sextus regnabat, & septimus, nondum venerat, qui paruo tempore erat regnaturus. Nam plurimi post illum qui tunc erat, nempe post Domitianum, impijssimi sunt secuti. Denique quomodo ipsum Imperium est Octauus Rex, & tamen vnus ex septem? Imperium enim non potest numerari tamquam vnum ex Regibus Imperij, cum omnes illos Reges complectatur.

Itaque verius est quod alij docent, bestiam istam non esse Imperium Romanum, sed diabolum consideratum vt regnantē in mundo, quem Dominus *Principem huius mundi* vocat. Huic sunt *septem capita*, nimirum Reges Impij septem ętatum mundi, per quos populum Dei singulis ętatibus persequitur. *Ex his quinque*, cùm illa visio ostenderetur, *ceciderant*; nimirum qui ad quinque ætates mundi ante Christi aduentum transactas pertinebant: *sextus iam erat*; nimirum persecutor sextæ ætatis, quæ à Christi aduentu extenditur vsque ad Antichristum: *septimus venturus erat*: nimirum Antichristus, *sed modico tempore regnum obtenturus*. *Bestia dicitur esse octauus*, quia diabolus etiam persequitur per seipsum quantum potest: & rursus dicitur esse ex septem; quia in suis capitibus viget & persequitur, maximè in Antichristo, in quo tota vis Satanæ residebit, & affliget populum Dei. Dicitur illa bestia *fuisse, & modò non esse*; quia ante Christi aduentum obtinebat mundi Imperium, sed per Christi mortem illud amisit estque *ligata ad mille annos*, hoc est vsque ad tempora Antichristi. Tunc *modico tempore soluetur*, & dominabitur, sed mox rursus deturbabitur Imperio, & æterno exitio vnà cùm Antichristo & pseudopropheta addicetur. Qui plura hac de re volet, consulat Riberam nostrum in cap. 17. Apocalypsis. Nobis satis est non esse eamdem bestiam quæ cap. 13. & cap. 17. describitur, vt volebat Auctor.

Respondeo Secundò, argumentum Auctoris non cohærere. quæ enim est ista sylloge? *Bestia cap. 13. est Antichristus: at Roma significatur nomine Babylonis c. 17. Ergo liquidò constat Romã esse sedem Antichristi?* Omittitur quod erat pręcipuum & probandum, bestiæ illius sedem esse Babylona; quod iam sæpiùs ostensum est esse falsum.

Non censui hic omittendam pulchram expositionem bestię & septem capitum eius, quam habet Auctor pag. 87. Vbi cùm *scortum Babylonicum* insidiens bestiæ Apocalyp. 17. dixisset esse *Antichristum*, & *sedem Imperij* ipsius, ac *ciuitatem Romanam*; pari subtilitate interpretatur bestiam cui mulier insidebat, & capita illius: *Bestia*, inquit, *ipsa est Antichristus. septem eius capita, sunt septem imperij forma, illi sedi propria; quarum quinque iam ceciderant. Reges enim primo fuerunt; deinde exactis Regibus, Consules, Dictatores, Decemuiri, Tribuni militum. Sexta erat, quo tempore Ioannes conscripsit hunc librum, Cæsarum Imperium. Septima qua nondum venerat, & exiguo spatio erat duratura, Ecclesiastica est Episcoporum; qua translationem Imperij Roma Constantinopolim consecuta est. Octauum, qua est Bestia, ipse est Antichristus* (Romanus Pontifex) *qui quidem censetur octauus propter illius summum & absolutum Imperium: simul tamen septimus, quia visus est successisse Episcopis in Ecclesiastica quadam ratione imperandi, &c.*

Videri hæc possint alicui deliria, nec immeritò. Vt enim omittã apertã ἀντίῤῥησιν, cùm mulier illa dicitur esse Antichristus, & ciuitas Romana; quomodo illa bestia cui insidet mulier potest esse Antichristus, si ipsa mulier est Antichristus? An fortè sibi ipse insidet, estque simul sessor & vector? Deinde quomodo illi septem reges sunt septem Imperij formæ, cùm Imperium Romanum numquam gubernatum fuit per Tribunos militum? hoc enim munus pertinebat solùm ad militiam, eratque idem ferè quod modò apud nos munus illius quem vocant *Maestro del campo*, & *Marescal du camp*, vt inquit Budæus. Deinde Tribunatus iste non excludebat ordinariam administrationem Imperij, quæ fiebat per Consules, vel Imperatores, sed simul cum ea consistebat. Si de Tribunis plebis intelligat, malè hos Tribunos militum vocat, qui multùm ab illis differunt. deinde Tribuni plebis nõ vltra quindecim annos Rempubl. administrauere; Decemuiri vix biennium. Dictatura quoque non erat aliqua ordinaria potestas, sed extraordinaria ad breue tempus, nempe non vltra sex menses, ob aliquam grauem necessitatem vrgente periculo alicui commissa: vnde non potest censeri forma distincta. Deinde spectabat potissimùm militiam, & media ad illam necessaria. vide de his l. 2. ff. De orig. Iuris. Potestas Episcoporum Romanorum, à tempore Constantini vsq; ad tempora Bonifacij, non potest etiam censeri inter formas illas; quia hi numquam Imperium rexerunt. nam toto illo tempore fuere Imperatores Romani, qui Imperium Occidentale gubernarunt; quorum multi ipsum Pontificem non parum afflixerunt. Similiter post Bonifacium Tertium numquam Pontifices Imperium Romanum in temporalibus administrarunt. nam semper Imperatores fuere. Illam autem potestatem absolutam, qua in omnes Christianos post Bonifacium vsi sunt, etiam ante illum habuere, eaque vsi sunt, quantum ratio temporum permittebat, & rerum conditio postulabat. Præterea quomodo ratio gubernandi Episcoporum, quam vult designari per septimum Regem, breui tempore mansit, cùm manserit 276. annos, vt ipse fatetur? Nec valet quod ait, mansisse breui tempore facta comparatione ad tempus, quo postea Pontifices absoluta potestate dominati sunt, quod est plusquam mille annorum: quia Scriptura loquitur absolutè, non comparatione temporis longissimi: vel certè loquitur comparatione reliquarum formarum; quarum respectu 276. anni non possunt censeri breue tempus, cùm gubernatio Regum, Tribunorum & Decemuirorum simul iuncta tanto tempore non durauerit.

Denique vt alia multa omittam, si ista bestia est Summus Pontifex, quomodo illæ septem formæ Imperij sunt eius capita, cùm priùs extiterint, quàm ipse cœperit esse Antichristus? nam vt Auctor fatetur, cępit esse Antichristus circa annum 606. at tunc illæ formæ præcesserant. Imò tempore D. Ioannis iam quinque ceciderant. Itaque capita bestiæ sunt priora quàm ipsa bestia; & quando capita aliquot sæculis perire, tunc tandem oritur ipsa bestia. Erit ergo ἀκέφαλος, non septiceps. Quis dicat ista a sobrio scripta?

Quintum Argumentum, pag. 63. *Sanct. Ioannes cap. 17. dicit, septem capita illius bestia quam descripserat cap. 13.* 48
esse septem Reges quorum quinque cecidisse, vnum esse, septimum nondum venisse; sed cùm venerit, exiguo spatio v mansurum: bestiam autem qua fuit & non est, octauum esse, & vnum tamen è septem, qua designat Antichristum, qui nondum venerat temporibus Apostolorum, sed postea erat venturus. Vnde manifestum est Babylonem, qua eadem est Roma, fore sedem Antichristi.

Respondeo: Et hoc Argumentum est simile ceteris. In antecedente sunt tres propositiones, ex quibus duæ sunt manifestè falsæ: & consequens nullam habet connexionem cum antecedente. Falsum enim est septem capita bestiæ cap. 13. esse septem illos Reges de quibus cap. 7. quia bestiæ illæ sunt planè diuersæ: vt iam ostensum est. Nam *bestia*, de qua cap. 13. denotat *Antichristum: bestia* verò de qua cap. 17. est diabolus, vt Regnum huius mundi obtinens. Secundò, Sententia Auctoris *mulier insidens bestia* cap. 17. est Antichristus: ergo falsum est hanc bestiam capit. 17. esse Antichristum. debet enim sessor esse distinctus à vectore. Tertiò, Illa visio cap. 17. extenditur ad tria tempora, nimirum ad tempus quod præcesserat illam visionem, & ad tempus illius visionis, & ad futurum post illam; & ad illa tria tempora pertinet illa bestia. Nam vt Angelus exponens hanc visionem ait, quinque ex capitibus illius bestiæ, seu regibus sub bestia dominantibus, iam ceciderant, cùm visio illa ostenderetur. Sextum iam regnabat, & septimum nondùm venerat; & cùm venerit,

modico tempore erat mansurum. Itaque illa bestia non denotabat Antichristum. Hic enim fuit ante tempora S. Ioannis; nec eius capita, seu principes illi servientes. Verùm Antichristus signatur per septimum Regem, qui est septimum caput bestiæ, qui modico tempore dicitur mansurus.

Consecutio etiam nulla est: quia etiamsi illa bestia esset Antichristus, probandum tamen esset sedem illius bestiæ esse Romam: at hoc nondum præstitum est. Ex quibus videat Lector quales nugas hæretici pro perspicuis demonstrationibus venditent.

Decimatertia Demonstratio, ex consideratione temporis quo regnabit persequens Ecclesiam.

49 *Tres annos cum medio persequetur ecclesiam.* ANtichristi regnum erit breue; solùm enim tres annos cum medio illud plenè obtinebit: etsi enim credibile sit plures annos insumpturum vt crescat, & omnia sibi subijciat; tamen certum est non regnaturum nisi tres annos cum medio, postquam omnia obtinuerit, & cœperit Ecclesiam generatim persequi. At Pontifices iam multis sæculis regnarunt, vt aduersarij fatentur; ergo illi non sunt Antichristus.

Maior probatur clarè ex Scripturis & Patribus. Ex Scripturis, Daniel 7. *Tradentur*, inquit, *in manus eius vsque ad tempus & tempora, & dimidium temporis*. Quo in loco manifestum est illum loqui de Antichristo; neque id hæretici negant: & significat illum persecuturum Sanctos *ad tempus*, hoc est ad annum, *& tempora*, hoc est duos annos (in Hebræo est עִדָּנִין, quod in duali legi potest mutatis punctis עִדָּנַיִן, quo modo haud dubiè legit Hieronymus) *& dimidium temporis*, hoc est medium annum: itaque ad tres annos cum medio. Et cap. 12. cùm Daniel petijsset ab Angelo: *Vsquequò finis horum mirabilium*, quæ ipse in superiore visione vidisset, nimirum regni & persecutionis Antichristi? iurauit Angelus; *Quia in tempus, & tempora, & dimidium temporis*: significans illa tribus annis & medio finienda. Et paulò pòst; *A tempore cùm ablatum fuerit iuge sacrificium, & positum fuerit abominatio in desolationem* (id est Antichristi regnum fuerit erectum ad vastandam Ecclesiam) *dies mille ducenti nonaginta*; qui efficiunt tres annos cum medio & dies duodecim.

50 Idem probatur ex Apocalypsi Ioannis, nam cap. 11. dicit; *Calcabunt gentes ciuitatem sanctam per menses quadraginta duos*: id est, tres annos cum medio oppriment impij Ecclesiam, nimirum sub Antichristo. Et cap. 12. *Mulier* (Ecclesia Christi) *quam persequitur Draco* (per Antichristum) *fugit in solitudinem, vbi habet locum paratum à Deo, vt ibi pascat eam diebus mille ducentis sexaginta*: nimirum vsque prope finem persecutionis. Idem significatur paulò infra; *Data sunt*, inquit, *mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, vt volaret in desertum in locum suum, vbi alitur per tempus, & tempora, & dimidium temporis*. Eademque itaque sunt 1260. *dies*, & *tempus, & tempora, & dimidium temporis*. Nec refert quòd tres anni cum dimidio sint 1277. dies: tum quia defectus paucorum dierum non impedit quo minùs possint dici tres anni cum dimidio: tum quia vox Hebræa פְּלַג non significat præcisè medietatem, sed partem. Et cap. 13. *Data est illi* (Antichristo) *potestas facere & gerere bellum cum Sanctis, & vincere eos per menses quadraginta duos*. Huic consentaneum est illud quod Dominus ait Matth. 24. dies persecutionis extremæ, nimirum quæ erit sub Antichristo, *propter electos fore breuiandos*, id est fore paucos; tempus fore breue. Et cap. 20. Apocalyp. Expletis mille annis soluendus est satanas *modico tempore*. solutus autem erit toto tempore regni Antichristi: erit ergo hoc tempus modicum, non aliquot sæculorum.

51 *Sententia Patrum.* Idem docent omnes Patres. Irenæus lib. 5. cap. 3. *Cum vastauerit Antichristus hic omnia in hoc mundo, regnans annis tribus & mensibus sex, & sederit in templo Ierosolymis, tunc veniet Dominus*, &c. Hippolytus Martyr Orat. de consummat. sæculi: *Dimidium hebdomadæ prædicabunt Prophetæ* (Enoch & Elias) *dimidium hebdomadæ, hoc est tres annos cum dimidio, regnabit Antichristus super terram: pòst auferetur regnum eius & gloria*. Lactantius lib. 7. Diuinarum institut. cap. 17. *Dabitur ei desolare orbem terrarum mensibus quadraginta duobus*.

Hieronymus in cap. 7. Danielis explicans illum vers. *vsque ad tempus*, &c. *Tempus annum significat: tempora iuxta Hebraici sermonis proprietatem, qui & ipsi dualem numerum habent, duos annos præfigurant: dimidium autem temporis sex menses, quibus sancti potestati Antichristi permittendi sunt, vt condemnentur Iudæi, qui non credentes veritati susceperunt mendacium*, &c. Et in cap. 12. *Tribus cum medio annis, hoc est mille ducentis nonaginta diebus, sanctos persecuturus est, & postea corruiturus in monte inclyto & sancto...*

Auctor operis imperfecti Homil. 49. in Matth. *Quod autem tribus annis & sex mensibus protendendum sit Antichristi regnum, multa Scripturæ significant*.

Augustinus lib. 20. de Ciuit. cap. 23. explicans illum locum Danielis 7. *Et tradentur in manus eius vsque ad tempus*, &c. *Antichristi aduersus Ecclesiam sæuissimum regnum, licet exiguo temporis spatio sustinendum, donec Dei vltimo iudicio sancti regnum accipiant sempiternum, qui vel dormitans hæc legit, dubitare non sinitur*. Itaque iudicio Augustini nemo ratione vtens dubitare ea de re potest. Theodoretus in cap. 7. Danielis dicit hanc phrasim: *per tempus & tempora*, &c. explicari in fine cap. 12. per dies 1290. Denique idem sentiunt reliqui omnes posteriores.

Respondet Auctor Præfationis pag. 64. illum numerum certum poni pro incerto: & significari Antichristum regnaturum per mediam hebdomadam. Hebdomadam autem esse totum tempus quod est inter primum & secundum Christi aduentum. mediam hebdomadam esse dimidium illius spatij: *Sanè*, inquit, *cui vel paulum modo notus est stilus, & loquendi modus S. Ioannis in Apocalypsi sua, facilè animaduertet illum numerum certum pro incerto ponere consueuisse*. Probat a simili, ex numero *duodecim millium signatorum* e quauis tribu, de quibus cap. 7. & ex numero *exercitus ducentum millium* (inquit) qui missi ad delendam tertiam hominum partem cap. 9. Quibus verbis condemnat hic Auctor omnes Patres & Doctores Ecclesiæ extremæ imperitiæ. Nullus enim eorum est (eius iudicio) *cui vel paulum modo notus sit stilus & loquendi modus S. Ioannis*. non Irenæus, non Hippolytus, non Cyrillus Ierosolymitanus, non Hieronymus, non Augustinus, non Prosper, non Theodoretus, nec quisquam posteriorum. Omnes enim litteraliter exponunt de tribus annis & medio; nec vnquam vel per somnium illis in mentem venit, quod Auctori hic perspicuum, & cuius tenuiter in phrasi S. Ioannis versato obuium videtur. Sed hic est mos scribendi hæreticorum, vt vbi aliquod paradoxum toti antiquitati repugnans statuere volunt, contemptis omnibus Patribus, dicant id esse certissimum & perspicuum; vt alibi latiùs ostendemus.

Responsio Auct. præfa. numerū certum accipi pro incerto.

Omnes Patres condemnat imperitia extrema

Verùm hoc figmentum facilè refutari potest. Primò, Quia tot sæculis nemini vel dubitando in mentem venit; quod est signum ab omni specie probabilitatis abesse. Secundo, Quia D. Augustinus supra citatus dicit illud de tribus annis & dimidiato regni Antichristi adeò esse perspicuum, vt qui vel dormitans verba Danielis legit, dubitare non possit. Tertiò, Quia Scriptura ipsa duobus alijs modis, nimirum per numerum mensium, & per numerum dierum explicat quid per illam locutionem velit intelligi. significari enim menses 42. dies 1290. nam menses 42. sunt tres anni cum dimidio: similiter dies 1290. Quo ergo colore defendi potest ibi non significari tres annos & dimidium, sed multas annorum centurias? Quartò, Quomodo tot annorum centuriæ possunt dici adæquatè menses quadraginta duo, aut dies mille ducēti nonaginta? Si enim *tempus, & tempora, & dimidium temporis* apud Danielem & Ioannem sunt decem vel duodecim annorum centuriæ: oportet vt etiam menses 42. & dies 1290. qui spatio illi æquantur, sint decem vel duodecim annorum centuriæ. At quis sanus id dixerit? 53 *Refutatur.*

Quintò, Antiochus erat figura Antichristi; tempus autem maximæ persecutionis Antiochi, qua auferendum erat iuge sacrificium, & conculcandum sanctuarium, clarè explicuit Daniel cap. 8. v. 14. per dies cùm ait: *Vsque ad vesperam & manè duo millia trecenti*; qui numerus dierum efficit sex annos, tres menses, & viginti dies, quod tempus consentit cum euentu, vt ex historia Machabæorum constat.

constat. Ergo similiter hic numerum dierum accipere debemus. Dimidia fere parte breuior erit Antichristi persecutio; quia longe sæuior. Vnde Dominus propter electos non permittet illam esse diuturnam, vt Matth. 24. dicitur.

Sextò, Quando Scriptura exprimit tempus per hebdomadas, semper intelligit tempus certum: nimirum hebdomadam annorum, vt Danielis 9. *Septuaginta hebdomades abbreuiata, sunt super populum tuum, &c.* vel dierum, vt Leuitici 23. nam *hebdomas* idem est quod septenarius; vnde est indifferens ad dies, & annos, &c. Quare etiamsi Daniel expresse dixisset Antichristum regnaturum dimidiam hebdomadam, quærendum fuisset certum tempus, nempe septem annorum, vel septem dierum, cuius dimidium tribueretur eius regno. Sicut cùm Danielis 9. dicitur, *Confirmabit pactum multis hebdomada vna: & in medio hebdomadis deficiet hostia*, &c. intelligitur hebdomas annorum; & *in medio illius*, hoc est, exactis tribus annis cum dimidio illius hebdomadis, defectura significatur hostia, &c. Itaque omni ratione caret quod Auctor ait *per hebdomadam significari totum tempus, quod est à primo aduentu vsque ad secundum*. Quis vnquam ita locutus est? & quare hoc potiùs dicatur hebdomas, quam decas vel chilias? præsertim cùm aliquoties hoc tempus per mille annos explicetur?

54 *Quando numerus certus pro incerto.*

Nec refert quòd aliquando numerus certus pro incerto vsurpetur: id enim solùm locum habet in numeris integris (vt sunt mille, centum, & apud Latinos sexcenta, apud Græcos μύρια, apud alias nationes alij) idque vel ad designandum in confuso numerum ingentem; vt cùm satanas dicitur ligandus per mille annos, quo denotatur totum tempus quod est à morte Christi vsque ad Antichristum, vt communiter Patres exponunt. Item Psal. 104. *Verbi quod mandauit in mille generationes*, id est, in omnes generationes vsque ad finem sæculi, etiamsi essent mille vel plures: etsi certum sit esse longè pauciores. Vel cùm veluti exempli causa certus numerus ponitur, eò quòd nihil ad propositum referat, vtrum ille vel alius sumatur. Sic Isaiæ 4. *Apprehendent septem mulieres virum vnum*, &c. Numquam autem id fit in fractis. Quis vnquam de re quæ durauit mille annis, dicat illam rem durasse tribus annis cum dimidio, aut dimidiam hebdomadam annorum, aut per tempus, & tempora, & dimidium temporis? Quæ aures ferant istam orationis insolentiam, ne dicam fatuitatem? *Tempus* enim annum designare apud Danielem constat ex dictis, & ex cap. 4. vers. 13. & 22. vbi *septem tempora* sunt septem anni.

Quod ad numerum *duodecim millium* signatorum ex quauis tribu attinet, is numerus est integer. Deinde non desunt boni interpretes, qui putent non accipi pro incerto: quod & mihi valde probabile videtur, ob multas causas. Idem dico de numero exercitus cap. 9. qui non est ducentum millium (vt Auctor scribit) sed ducentorum millionum, vt more vulgi loquar; siue vt Scriptura dicit, *vicies millies dena millia*, hoc est, vicies mille myriades. Sed parum refert vtrùm numerus certus pro incerto in istis exemplis ponatur: quia sunt numeri integri, & maximam multitudinem in confuso designare possunt. Alia est ratio in numero trium annorum cum dimidio. Ex his clarissime patet regnum Antichristi, quo persequetur Ecclesiam, solùm fore trium annorum cum dimidio: ac proinde regnum spiritale Pontificis, quod iam tot sæculis stetit, non esse regnum Antichristi.

55 *Obiectio auctoris præfa.*

Responsio. An poterit præsciri dies iudicij.

Obijcit auctor pag. 65. Si tempus regni Antichristi erit adamussim trium annorum & sex mensium: ergo *certo poterit præsciri dies Iudicij, quod planè toti nouo Testamento repugnat. Nam illud tempus ex sententia Pontificiorum incidit in dies nouissimos, exceptis 45. diebus*. Hanc obiectionem iam pridem multi fecere Catholicorum, ad quam dupliciter responderi potest. Primò, Negando consecutionem. Nam etsi multi Catholici Doctores, inter quos Hieronymus & Theodoretus ea verba Danielis 12. vers. 12. *Beatus qui expectat & peruenit ad dies mille trecentos triginta quinque* (qui numerus continet 45. dies post occisum Antichristum) explicent de aduentu Domini ad Iudicium; tamen hæc sententia non est certa, sed solùm probabilis. Itaque solùm probabilis coniectura ex ea capi poterit; qualem etiam ex multis alijs sapientiores Ecclesiæ viri capient; vt ex signis quæ fient in Sole, Luna, Stellis, Mari, &c. Non enim desunt DD. (inter quos Ribera in cap. 20. Apocalyp. numero 73.) qui ea verba aliter intelligant, nimirum de magna tranquillitate tunc secutura in Ecclesia; qui putant mundum vt minimùm adhuc septem annos tunc duraturum. Quod etiam ex cap. 39. Ezechielis videtur confirmari; vbi dicitur exercitu Gog & Magog diuinitus deleto cadauera per septem menses continuos sepelienda, & arma per septem annos comburenda.

Secundò, nullo modo Scripturæ repugnare, si dicamus Antichristi tempore, & eo occiso, posse à sapientibus Ecclesiæ illud tempus præsciri: imò idcircò Dominum Matthæi 24. nobis tot indicia dedisse, vt ex illis cognoscamus illum diem appropinquare: *Cùm*, inquit, *videritis hæc omnia, scitote quia prope est in ianuis*. Quod autem Matthæi 24. & Marci 13. ait, *De die illo nemo scit*, &c. intelligendum esse de ijs, qui Antichristi aduentum, & nouissima illa tempora antecedunt. Quando autem ad illa peruentum erit, facile tunc sciri posse. Neque enim vis facienda in voce *die*, quasi solùm de die propriè dicto sit sermo; sed *dies* more Hebræo accipitur pro tempore, etiamsi vnum mensem, vel etiam annum complectatur. Apostoli enim de tempore quærebant, quo vicinitas vel distantia illius aduentus cognosci posset. Simili modo dicere potuisset neminem scire tempus aduentus Antichristi, aut signorum cælestium, quæ Iudicium antecedent. Plerique tamen è vulgo ignorabunt hoc tempus instare, nec volent credere: & ita, *cùm dixerint, Pax & securitas; repentinus eis superueniet interitus*, vt ait Apostol. 1. ad Thessal. 5. sicut accidit tempore Noe, cui exitium impendens annuntianti nolebant fidem adhibere.

Decimaquarta Demonstratio, ex consideratione potentiæ, & præliorum eius.

Antichristus habebit maximum imperium & potentiam politicam per totum pœnè orbem, & omnes Principes eius ditioni temporali subijcientur. Maxima etiam geret in Oriente bella, quibus tres Reges sibi subijciet, omnium Regem Ægypti, Libyæ, & Æthiopiæ; quibus subactis, alij sponte se illi submittent, eique seruient. At nihil horum habet locum in Summis Pontificibus: ergo, &c. Maior probatur, Primò ex Scripturis; Apocalyp. 13. vers. 7. *Datum est ei potestas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem, & adorauerunt eam omnes qui inhabitant terram*. Loquitur autem de potestate regia, qua vbique liberrimè & pro arbitrio dominabitur, & omnia plenissimè habebit in sua potestate; ita vt possit leges præscribere quas volet; vetare contractus omnes ijs qui characterem ipsius non habuerit, & interficere omnes qui ipsum noluerint adorare, vt ex decursu illius capitis constat. Cap. 20. describitur exercitus eius collectus ex quatuor mundi partibus, cuius numerus erit instar arenæ maris. Erit ergo Princeps potentissimus. 56

Probatur Antichristi potentia ex scripturis.

57 *Romanum Imperium diuidendũ in decẽ Reges insinuant scriptura multis locis.*

Præterea Scriptura varijs locis indicat Imperium Romanum sub finem sæculi diuidendum in decem Reges, & eo tempore orturum Antichristum. Hunc, etsi initio sit obscurus, ita tamen repentè auctum iri, vt tres ex illis decem Regibus prælio victurus sit, eorumque regna occupaturus. quo facto reliquos se & sua regna illi submissuros, eiusque fore veluti ministros: & sic obtinebit omnia regna illorum decem Regum, atque adeò quidquid olim tenuere Romani.

Insinuat hoc Scriptura multis locis. Primò, Danielis 7. in visione bestiæ quartæ habentis cornua decem, inter quæ ortum est cornu paruulum, à quo tria cornua ex decem euulsa sunt. Bestia illa quarta designat quartum regnũ, nempe Monarchiam Romanorum, quæ olim fuit potentissima, omnia conterens & sibi subijciens. decem cornua sunt decem Reges, vt ibidem dicitur, nempe in quos tandem illa Monarchia desinet, & diuidetur. Cornu enim potentiam, & Principem potentem designat, metaphora Hebræis vsitata, vt ex multis locis est perspicuum. Cornu paruulum, quod illis regnantibus orietur, est Antichristus; vt ex factis quæ illi tribuuntur apertè conuincitur. Nam eadem omnino tribuit illi Ioannes cap. 13.

quæ Daniel hoc loco. hoc cornu tres Reges humiliabit eos vincendo. Quinam autem hi futuri sint, indicatur Danielis 11. v. 43. nempe Ægypti, Libyæ, & Æthiopiæ.

Secundò, Insinuatur idem Apocalyp. 13. cùm describit Ioannes Antichristum per bestiam habentem capita septem, & cornua decem. septem capita designant septem Reges, qui victis tribus se illi submittent. Hi erunt principes & capita regnorum, & exercituum sub ipso. decem cornua sunt regna decem Regum, in quæ orbis tunc erit diuisus. Ipse enim erit supremus illorum Rex. Vnde in cornibus habet decem diademata. Ad regna enim septem Regum qui se illi submittent, addenda regna trium quos ipse antea vincet, & occidet; sicque erunt decem.

Tertiò, Insinuatur cap. 17. Apocalyp. v. 12. vbi decem cornua bestiæ illius mulierem portantis (hoc est diaboli impia regna sustentantis) sunt decem postremi Reges, in quos imperium diaboli diuidetur, qui vna hora potestatem post bestiam accipient; quia breui tempore sub diabolo regnabunt; & potestatem suam bestiæ tradent, nimirum Antichristo, quia se illi vel victi, vel sponte submittent, & adeius imperium amplificandum se conferent.

Quartò, His consentanea est visio statuæ Danielis 2. cuius tibiæ ferreæ designant monarchiam Romanam; quæ sicut tibiæ geminæ sunt, ita multis sæculis gemina fuit, Orientalis & Occidentalis. Desinunt hæ tibiæ in pedes partim ferreos, partim fictiles: quia posterioribus sæculis Monarchia ista futura erat ex parte solida, ex parte infirma. Nam aliquot sæculis pars Orientalis fuit solida, pars Occidentalis infirma: deinde alijs aliquot sæculis contrà se res habuit. Nam Occidentalis potens fuit, Orientalis infirma. Nunc verò hæreticorum factionibus rursus Occidentalis infirma est; & Orientalis sub Turca, qui se Imperatorem Orientis scribit, valdè potens. Denique hi pedes desinunt in decem digitos, partim ferreos, partim fictiles: quia vltimò desinet totum Imperium istud in decem Reges: qui potentissimi quidem erunt; sed breui tempore regnabunt, Antichristo omnia illorum regna occupante. Tunc lapis percutiet statuam in pedibus, quia Christus delebit extrema illius Monarchiæ iam ad Antichristum translatæ, & deinde subsequetur Christi regnum æternum.

Denique his consentit illud Apostoli 2. ad Thessal. 2. vbi dicit non venturum diem Domini, *nisi venerit discessio primùm* (generalis defectio à Romano imperio) *& reuelatus fuerit homo peccati*, &c. Et infra: *Et nunc quid detineat scitis, vt reueletur in suo tempore;* quid moretur Antichristi aduentum, qui diuina ordinatione venire non debet, nisi Imperio sublato. Quòd autem venire debeat, probat: *Nam mysterium iam operatur iniquitatis*, &c. id est, ipsius prodromi & præcursores, qui sunt illius iniqui typus, iam vim suam exercere incipiunt, Christum in membris suis persequendo. Itaque vt ipse veniat nihil superest, quàm vt qui nunc rerum potiuntur Romani Principes regnent, donec eorum monarchia è medio tollatur. Tunc enim reuelabitur ille iniquus. Ita ferè explicant hunc locum SS Patres, & plerique Interpretes. Tolletur autem è medio per generalem defectionem, seu apostasiam, vt Apostolus loquitur, diuiso Imperio in decem Reges, quibus deinde Antichristus eorum regnis occupatis succedet; vt dictum est.

Auctor in Præfat. pag. 56. per *discessionem* intelligit *discessionem generalem à fide*. & dicit *omnes Pontificios constanter affirmare eam tantùm fore temporibus Antichristi: alioquin*, inquit, *eorum Ecclesia esset quotidie erroribus obnoxia, quod omnino ipsorum doctrinæ repugnat.*

Sed manifestè falsum est id omnes Pontificios affirmare: imò (si vnum ex recentioribus excipias, cui per imprudentiam tale quid excidit) nemo id docet; tantum abest, vt omnes constanter id affirment. Dicunt quidem multi DD. fore vt plurimi tunc a fide discedant, nemo tamen dicit hanc defectionem fore generalem, ita vt Ecclesia deficiat, & erroribus tunc sit obnoxia, vt Auctor hic insinuat. Norunt enim Catholici DD. *Ecclesiam esse columnam & firmamentum veritatis: esse domum Dei ædificatam supra petram: portas inferi aduersus eam non præualituros; esse regnum Christi, quod æternum stabit, nec vnquam concidere poterit.* Deinde si tempore Antichristi vel paulo antè futura est generalis discessio à fide, ita vt Ecclesia deficiat;

1. ad Timoth. 3.
Matth. 16.

ergo non erit tunc ampliùs *ciuitas dilecta*, nec erunt *castra sanctorum*, quæ ab impijs oppugnentur, nec erunt *electi*, qui in errorem non possint induci: quorum vtrumque repugnat Scripturæ Apocal. 20. & Matth. 24. Denique Ecclesia quæ Christo protegente & opitulante in tot alijs persecutionibus & prælijs aduersus portas inferorum perstitit inuicta, non potest succumbere in vltima. Sicut enim tunc acriùs oppugnabitur; ita quoque fortiùs defendetur: ne diabolus solutus præualuisse Christo, eiusque regnum in nihilum redegisse, videri possit. Itaque non loquitur Apostolus de generali discessione a fide, sed à Romano Imperio, cui tamen plurimorum à fide & Apostolica Sede discessio erit coniuncta.

Idem probatur ex Patribus. Irenæus l. 5. cap. 25. *Daniel nouissimi regni finem respiciens, id est, nouissimos decem Reges, in quo diuidetur regnum illorum super quos filius perditionis veniet*, &c. Et infrà: *Post eos* (decem Reges) *exurget alius, qui superabit alios omnes, qui ante eum fuerunt, & tres Reges deminorabit*. Et infrà: *Manifestum est itaque quoniam ex his* (decem) *tres interficiet ille qui venturus est, & reliqui subijcientur ei; & vastabunt Babylonem*, &c. Romam indicans. Et paulò pòst dicit regnum (Romanorum) in decem diuidi debere; idque signari decem digitis pedum statuæ illius mysticæ, quam vidit Nabuchodonosor. 58 Probant Patres.

D. Hippolytus Orat. de consummat. sæculi: *Decem digitis pedum imaginis significantur decem Reges, inde* (ex monarchia Romana) *exorti*. Et infrà: *Tria cornua, quæ ab eo* (Antichristo) *radicitus euellentur, tres Reges indicant Ægypti, Libyæ, Æthiopum, quos deleturus est acie bellica; quibus omnibus potitus, iam tyrannus formidabilis Sanctos affliget.*

Tertullianus lib. De resurr. carnis, explicans locum illum 2. ad Thessal. 2. ait: *Nisi veniat abscessio primò vtique huius regni, & reueletur delinquentiæ homo, id est Antichristus*. Et infrà: *Donec de medio fiat, quis? nisi Romanus status, cuius abscessio in decem Reges dispersa Antichristum superducet.*

Lactantius lib. 7. Diuinarum institut. cap. 15. loquens de sæculi termino: *Tunc*, ait, *peragrabit clades orbem, metens omnia, & tamquam messem cuncta prosternens; cuius vastitatis & confusionis hæc erit causa, quòd Romanum nomen, quo nunc regitur orbis (horret animus dicere; sed dicam quia futurum est) tolletur de terra, & Imperium in Asiam reuertetur: ac rursus Oriens dominabitur, & Occidens seruiet*. Et cap. 16. *Nulla requies bellis exitialibus erit, donec Reges decem pariter existent, qui orbem terræ non ad regendum, sed ad consumendum partiantur. Hi exercitibus in immensum coactis, disperdent omnia. Tum repentè aduersus eos hostis potentissimus ab extremis finibus plagæ Septentrionalis orietur, qui tribus ex eo numero deletis, qui tunc Asiam obtinebunt, princeps omnium constituetur*. &c. Antichristum intelligit.

Ambrosius in cap. 2. Epist. 2. ad Thessal. *Non prius veniet Dominus, quàm Romani regni defectio fiat, & appareat Antichristus, qui interficiet sanctos, reddita Romanis libertate, sub suo tamen nomine*: nimirum quia nomen Romani Imperij erit deletum, omnibus in potestatem Antichristi translatis.

Hieronymus in cap. 7. Danielis refutata Porphyrij expositione ait: *Ergo dicamus, quod omnes scriptores Ecclesiastici tradiderunt, in consummatione mundi, quando regnum destruendum est Romanorum, decem futuros Reges, qui orbem Romanum inter se diuidant, & vndecimum surrecturum esse Regem paruulum, qui tres Reges de decem Regibus superaturus sit, id est, Aegyptiorum Regem, & Africæ, & Aethiopiæ, sicut in consequentibus manifestiùs dicemus; quibus interfectis, etiam septem alij Reges, victori colla submittent*, &c. Vbi nota, teste Hieronymo, hanc esse omnium Patrum antiquorum sententiam.

Chrysostomus Homil. 4. in 2. ad Thessal. 2. *Quando Romanorum imperium de medio sublatum fuerit, tunc ille Antichristus veniet*. Et infra dicit illum *occupaturum regnum Romanorum*, hoc est, ditiones quæ aliquando fuere sub Imperio Romano. Idem habent Theophylactus & Oecumenius in eumdem locum.

Auctor tractatus de Antichristo apud Augustinum tomus nonus. *Dicit Apostolus Paulus Antichristum non*

antè

unità in mundum venturum, nisi venerit primùm discessio, hoc est, nisi omnia regna discesserint à Romano imperio, quæ priùs subdita erant. hoc autem tempus nondum aduenit: quia licet videamus Romanum imperium ex maxima parte destructum; tamen quamdiu Reges Francorum durauerint, qui Romanum imperium tenere debent. Romani dignitas ex toto non peribit, quia in Regibus suis stabit.

Prosper in dimidio hebdom. cap. 9. *Notandum sanè post bestiam hæc omnia esse ventura: id est, sublato regno in quo mulier sedet ebria Sanctorum sanguine; id est, sublato imperio Romano.*

Theodoretus Orat. 7. in Danielem: *Perspicuum igitur ita prædicere fore vt decem* (Reges) *circa finem mūdi simul exurgant; & postremùm Antichristus orietur, regnumque obtinere contendant: quem cum ipsis bellaturum, ac tres ex ipsis euersurum afferit.*

Constat ergo hanc esse communem & receptam antiquorum sententiam. Quibus positis, perspicue conuincitur Romanum Pontificem esse Antichristum. Primò, Quia numquam ipse monarchiam Romanam vt Rex tenuit, angusta ditione contentus. Secundò, Quia numquam exercitus in Oriente duxit. Neq; vmquam Regem Aegypti, Africæ, & Æthiopiæ prælio vicit & occidit. Tertio, Quia nondum apparuit monarchiam Romanam in decem Reges diuisam; ex quibus, deuictis tribus iam nominatis, ceteri regna sua illi tamquam suo Regi submiserint, & potestatem suam illi tradiderint.

59 *Responsio auct. præfa.* Ad hoc vltimum respondet Auctor. pag. 106. Distinguam orationem confusam in suas partes, vt sigillatim refutari possit. Primò igitur dicit *scripturam cùm de decem Regibus agit, ponere numerum certum pro incerto: similiter cùm agit de septem capitibus, & decem cornibus draconis, seu diaboli: nec posse aliter intelligi. Secundò, Hos decem Reges esse omnes in commune Reges Christianos, & liberos Principes ac Respublicas: quia horum potestas eodem tempore cœpit cum bestia (illustriora enim orbis Christiani regna, non nisi ruente Ebusco Imperio Romano libertatem suam vindicarunt) atque iisdem* (à tempore ruentis Imperij) *Antichristum suum regnum auspicatum esse. Tertio, Omnes Principes Christianos hactenus in adorãda bestia (Antichristo, Romano Pontifice) perseuerasse, in eius obsequium catholicè & vniuersim consentiendo, omnem ei potestatem & auctoritatem suam concedendo, pedes eius exosculando, cum ea simul calicem Idololatriæ hauriendo, bellum cum Agno in persecutione sanctorum eius, iubente ea, gerendo. Quartò, Tempore opportuno, quod Deus præstituit Principes Catholicos ab Agno superandos, hoc est conuertendos ad veram fidem* (Caluinisticam) *& tunc eos meretricem* (Sedem Apostolicam) *odio habituros, eius carnem comesturos, & ipsam igne crematuros. Et tunc*, inquit, *in modum via Regum Orientis erit patefacta.*

Refutatur. Sed hæc facilè conuinci possunt vanitatis. Nam quod ad primum attinet; si *denarius* accipitur pro numero in-
Numerum certum non poni pro incerto. certo, cur toties varijs locis repetitur? Cur bestia semper dicitur habere cornua decem, & Scriptura interpretatur Reges decem? Cur non aliquando illum numerum mutat, vt solet fieri cùm incertum numerum designare volumus? Præterea cur toties illum numerum diuidit in tres & septem, & dicit tres Reges ab Antichristo victos; insinuans septem reliquos se illi adiunxisse? Similiter tria cornua ex decem euulsa? Ineptissime de numero incerto ita loqueremur: quia nulla est ratio cur sic diuidatur, aut cur potius tria cornua ex decem dicantur euulsa, aut tres Reges victi, quàm quinque: aut cur potiùs dicantur septem capita, quàm centum. Pari modo si septem capita bestiæ illius quæ describitur cap. 17. sunt numero incerto; quomodo dicitur ibidem septem capita esse septem Reges ex quibus quinque ceciderunt, sextus iam sit, & septimus sit venturus, &c. quis vmquam ita numerum incertum in certas portiones distribuit? Denique communis Patrum sententia est numerum certum, nimirum decem Reges non plures, aut pauciores designari, vt ex supra-

60 dictis constat.

Per decem reges nō designari Reges Catholicos. Ex quibus refutatur etiam quod 2. & 3. loco Auctor dicit, Omnes Principes Catholicos his decem Regibus designari, &c. Primò, Quia certus numerus designatur, non incertus, vt ostensum est. Deinde, cùm plus quam mille Principes Christiani ab eo tempore, quo cœpit Imperium deficere, extiterint; si omnes illos designare volebat, potiùs millenario, quo significamus ingentem aliquam multitudinem, quam denario, quem exempli causa, & ad mediocrem numerum indicandum adhibemus, vti debuisset. Tertiò, Illi decem Reges simul extabunt & regnabunt; vt ex Theodoreto, & alijs Patribus est ostensum: & Scriptura insinuat in statua illa mystica, cuius tibiæ in decem digitos terminantur: & cùm tradit tres Reges ex illis decem, vno veluti impetu, ab Antichristo vincendos. At Christiani Principes non simul extant, sed multis sæculis sunt diuulsi. Quartò, Quia illi decem exiguo tempore regnabunt: *Potestatem*, inquit, *tamquam Reges vna hora accipient post bestiam* (sub diabolo) At Principes *Apocalyp. 17. v. 12.*
Christiani plurimis sæculis regnarunt. Quintò, Illi Reges tradent regnum suum bestiæ (Antichristo) *donec consummentur verba Dei*, hoc est, donec impleantur quæ Deus per Danielem prædixit de regno Antichristi, eiusque persecutione duratura per tres annos cum medio. Loquitur autem de traditione, quæ omnia ipsius subijciant potestati, agnoscentes illum pro suo Rege. At non ita subiecerunt omnes Principes sua regna Pontifici; quamuis semper agnouerint illum pro suo capite, & legitimo superiore in spiritalibus, & indirectè in temporalibus, nempe quatenus id ad gubernationem spiritalem est necessarium.

Sextò, Si omnes Catholici Principes designãtur per il- 61
los decem Reges: ergo quotquot sunt, & fuerunt iam à mille annis Principes Catholici, sunt impijssimi, & sceleratissimi, vtpote capita, cornua, & primaria instrumenta Antichristi. Constat enim ex Scripturis, & Patribus, decem illos Reges, in quos Imperium Romanum diuidetur, qui Antichristo potestatem suam tradent, eique se submittent, fore impijssimos & crudelissimos. Nam per eos concitabit & exequetur immanissimam illam persecutionem aduersus Ecclesiam, & coget omnes ad se adorandum. Itaque erunt non minùs impij & flagitiosi, quàm fuerit olim Nero, Caligula, Domitianus, Heliogabalus, Decius, Diocletianus, Iulianus Apostata, & similes. Et sane si Antichristus omnium mortalium qui vmquam extiterunt, erit impijssimus & sceleratissimus, vt omnes docent (sicut enim in Christo fuit tota vis & plenitudo Spiritus sancti, ita in Antichristo tota virtus Satanæ iam soluti & laxati se exeret, vt Patres tradunt) quis dubitet ipsius capita, per quæ omnia animi sui decreta exequetur, & cornua quibus omnem Dei cultum euertet, proximum impietatis & scelerum gradum obtenutra?

Impijssimi ergo & sceleratissimi iam à mille annis omnes Imperatores Summo Pontifici adhærentes, omnes Reges Christianissimi Galliæ, omnes Reges Catholici Hispaniæ, Angliæ, Scotiæ, Hiberniæ, Daniæ, Poloniæ, Hungariæ, & ceteri Principes supremi, & Respublicæ absolutæ, Sedis Apostolicæ auctoritatem agnoscentes. *Omnes enim sunt capita, & cornua bestia*, & primaria organa Antichristi, *persecutores Sanctorum, hostes Agni: omnes in obsequium bestia catholicè & vniuersim consenserunt; omnes sua regna, suamque potestatem omnem bestia tradiderunt, & ad eius imperium amplificandum contulerunt; omnes bestiam adorarunt; omnes cum ea simul calicem Idololatriæ hauserunt, & bellum cum Agno in persecutione Sanctorum gesserunt:* & hactenus in his omnibus perseuerant.

Rursus quò quis ex illis amplius fuit addictus Sedi Apostolicæ, necesse est eò fuisse magis impium. Maxime ergo impius Carolus Magnus, qui tot ditionibus potentiam illius auxit. Maxime impij S. Henricus & S. Otho Imperatores; S. Sigismundus Rex Burgundiæ; sancti, Edmundus, Richardus, Osvvaldus, Reges Angliæ; Sanct. Eduardus Rex Britanniæ; S. Edilbertus Rex Cantiorum in Anglia; S. Stephanus Rex Hungariæ; S. Olaus Rex Norwegiæ; S. Canutus Rex Daniæ; S. Ludouicus Rex Franciæ. Hi enim omnes Sedis Apostolicæ fuere studiosissimi, eiusque Imperium summo conatu præ ceteris amplificare conati sunt, instituta & mandata illius diligentissime sunt executi.

Nunc relinquo cuilibet considerandum quàm sint ista atrocia & contumeliosa in omnes Principes Catholicos, & blasphema in Sanctos. Quid atrocius potest dici in Principes Catholicum, ipsum esse vnum ex capitibus & cornibus bestiæ, seu Antichristi, cultorem Idolo-

rum, persecutorem Sanctorum, hostem Agni? Non opus est ista refutare, sed expendere, & suis librare momentis. hoc sufficit ad omnem refutationem.

62 Quod ad quartum attinet, vbi prædicit Reges Catholicos, qui nunc Antichristi sunt capita, *tempore diminutus præfinito conuertendos* (nempe à fide Catholica ad Caluinismum) & tunc Sedem Apostolicam euersuros, & Romam combusturos; spero prædictionem falsam fore, & contrarium potiùs euenturum, vt Principes hæretici, ab huius æui Pseudoprophetis seducti, redeant ad vnicam illam Ecclesiam Christi, extra quam salus non est, sed certissima damnatio. Mirificè autem *victoriam Agni aduersus illos Reges*, interpretatur illorum Regum conuersionem. Constat enim ex Scriptura illos non conuertendos, sed igne cælesti vnà cum suis exercitibus absumendos; vt apertè indicatur cap. 20. Apocalyp. & cap. 39. Ezechielis, de quo plura infrà nu. 86. *Vincet eos Agnus, quia Dominus dominorum est, & Rex regum*, ait Scriptura cap. 17. Apocal. hoc est, quia omnibus Regibus est potentior, omnium Dominus & Iudex. At non opus est magna potentia vt homines ad Caluinismum trahantur; satis eò impellit natura corrupta, satis allicit carnis libertas, licentia vitæ, & fides illa specialis, per quam nulla scelera saluti possunt officere.

Decimaquinta Demonstratio, ex consideratione duorum Prophetarum Enoch & Eliæ.

63 REgnante Antichristo, comparebunt duo magni Prophetæ, qui se illius doctrinæ opponent; de quibus Scriptura Apocal. 11. tradit ista: Primò, *Prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta amicti saccis.* hoc est, toto tempore persecutionis Antichristi, paucis diebus exceptis. quod indicant verba præcedentia: *Ciuitatem sanctam* (Ecclesiam) *calcabunt* (gentes) *mensibus* 42. Dies enim 1260. efficiunt menses 42. seu annos tres cum medio; vt suprà dictum est. Secundò, *Si quis voluerit eis nocere, ignis exiet de ore eorum* (ad eorum imperium, vt olim ad imperium Eliæ) *& deuorabit inimicos eorum.* Tertiò, *Habebunt potestatem claudendi cælum, ne pluat diebus prophetiæ ipsorum, & potestatem super aquas conuertendi eas in sanguinem, & percutere terram omni plaga quoties voluerint.* Quartò, *Cùm finierint testimonium suum, Antichristus occidet eos.* Quintò, *Eorum corpora iacebunt in plateis ciuitatis magnæ*, &c. *vbi & Dominus eorum crucifixus est*, hoc est, in Ierusalem. Sextò, *Iacebunt ibi per tres dies cum dimidio, toto mundo inspectante, & mirum in modum gaudente.* Septimò, *Post tres dies & dimidium resurgent, & omnibus inspectantibus ascendent in cælum.* Octauò, *Eadem hora fiet magnus terræmotus, & decima pars ciuitatis corruet oppressis septem millibus hominum: cæteri dabant gloriam Deo cæli.* At nihil horum regnante tot sæculis Summo Pontifice hactenus visum est, vel auditum. Ergo summi Pontificis regnum, non est regnum Antichristi, nec ipse Antichristus.

Hic hæretici non habent quò se vertant nisi ad tropos & metaphoras, consuetum obstinatæ mentis refugium.

64 Itaque Auctor Præfat. duobus modis respondet. * Primò pag. 78. *per duos istos testes intelligi vetus ac nouum Testamentum. Nam*, inquit, *vt Antichristus non potest non inimicus esse verbo Dei, illudque supra omnia odisse: sic nihil intentatum relinquet, quo illud dedecoret, corrumpat, supprimat, & quibus possit artibus, destruat.* Deinde explicat quomodo *liber noui & veteris Testamenti vim passus sit à Babylonica monarchia. Primò, Quia ad minuendam*, inquit, *eius auctoritatem vtuntur varijs dicterijs; eiusmodi sunt, nasus cereus, mortua littera, Lesbia regula, sexcenta alia probri & ignominiæ plena. Secundò, Quia traditiones hominum, atque auctoritatem Ecclesiæ his testibus præferunt; idque ex ipsorum doctrina apparet.* Confirmat *ex libello Cardinalis Peron, fictam hanc inscriptionem præferente, De insufficientia Scripturæ sancta. Tertiò, Quia complures veteris versionis locos etiam corruptissimos corrigere minimè patiuntur: cuiusmodi sunt; Euertere domum, pro Euerrere, ad inueniendam drachmam. Et illud de Ioanne dictum; Sic eum volo manere donec veniam, pro Si: tametsi non solùm mendi, sed etiam mendacij manifestum sit, vt sequentia textus verba declarant. Quartò, Quia vulgatam editionem archetypis originibus Hebræorum & Græcorum anteponunt. Quintò, Quia maximam partem apocryphorum exæquant Scripturis canonicis, contra Patrum & Conciliorum decreta. Sextò, Illa autem quam sacrilega corruptio, Dominam pro Domino ponere in toto Psalterio? Sit enim Dominæ nostræ Psalterium à Bonauentura Doctore Seraphico editum, non ita pridem denuò Parisijs excusum, nonne hoc est Christi, maiestatisque personam ac dignitatem confundere? Septimò, Quia hi testes multis sæculis suppressi, & ad silentium damnati fuere; vt pro hæretico combureretur, qui in manus sumere auderet; & sic absconditi in ignota lingua iacuerunt, vt pauci possent adire: quorum in locum Legendæ subierunt, & portentosa mendacia, quibus omnia suggesta & templa resonabant.*

* Responsio auct. præfat. nouum & vetus testamentū esse duos Prophetas illos.

Luc. 15. v. 8

Io. 21. v. 22.

Verùm hæc nihil aliud sunt quàm mera figmenta, & iratæ mentis ἐκβράσματα, omni colore veri destituta. Refutatur. Nam Primò, vt omittam illud ἄκυρον & insolens, quo duo libri vocantur duo Prophetæ à Deo missi, vt opponant se Antichristo; Illi duo testes, quos Deus mittet, erunt testes viui, qui possint se explicare, disputare, refutare aduersarios, ostendere istum hominem esse Antichristum, eius signa esse mendacia, soluere obiectiones, edere miracula; denique qui possint occidi & mori, vt ex verbis Scripturæ patet. Idem apertè conuincunt reliqui omnes actus, qui eis à Scriptura tribuuntur. At duo isti libri sunt testes mortui, nec possunt certamen inire cum aduersarijs, aut se explicare, & obiecta soluere; neque occidi.

Secundò, Illi duo testes prædicabunt solùm per dies 1260. amicti saccis, illisque expletis finietur tempus prædicationis illorum. At isti duo libri iam prædicarunt per quindecim sæcula, & nondum finitum est tempus eorum; nec prædicant amicti saccis, seu cilicijs.

Respondet Auctor *tempus prædicationis eorum esse priorem partem dimidiæ hebdomadæ spiritalis, siue primos sexcentos annos à Christi ortu: eo tempore prædicasse amictos saccis, quia prædicarunt pænitentiam; eo tempore expleto peremptos ab Antichristo.*

Sed contrà. Primò, Ista hebdomadas spiritalis planè fictitia est, & omnis rationis expers, vt suprà nu. 53. ostensum. Deinde Scriptura exprimit tempus prædicationis eorum per dies 1260. non per dimidium hebdomadæ spiritalis. Ostendatur ergo quomodo illo dierum numero impleatur tempus prædicationis librorum noui & veteris Testamenti. Prætereà tempore prædicationis testiū clausum erit cælum ne pluat, & terra multis cladibus ab eis afficietur: ergo si illud tempus sunt sex illa prima Ecclesiæ sæcula, sequitur toto illo tempore non pluisse, & terram omni plaga ab eis fuisse percussam, & inimicos eorū igne cælesti deuoratos. At nullus auctor tale quid scribit. Prætereà, tempus prædicationis illorum testium debet concurrere cum tempore persecutionis Antichristi. Ideò enim mittentur, vt ipsi resistant, & in hunc finem eis potestas miraculorum conferetur. At iuxta Auctoris sententiam, prædicatio duorum istorum testium (noui & veteris Testamenti) antecessit tempus persecutionis Antichristi; nam statim veniente Antichristo conticuerunt, & oppressi sunt, vt ipse docet. Vbi aduertendum quam aptè scilicet hæc Auctoris interpretatio congruat textui Scripturæ. Nam iuxta Scripturam isti duo Prophetæ non inchoabunt suam prædicationem ante aduentum Antichristi, sed post, & continuabunt eam toto tempore persecutionis Antichristi, paucis diebus exceptis. Iuxta Auctorem inchoarunt illam sexcentis annis ante aduentum Antichristi, & statim post ipsius aduentum conticuerunt. nimirum cùm minùs esset necessarium, tunc sedulò prædicarunt; cùm maximè necessarium, à prædicando cessarunt.

Ad hæc isti testes etiam post annum sexcentesimum assiduè in omnibus templis per totum orbem prædicarunt pœnitentiam. Nam sacra Scriptura in liturgia Missæ, & precibus canonicis semper ab eo tempore lecta fuit, maximè ea pars, quæ ad pœnitentiam excitat. Eadem in concionibus per annum, & maximè per Aduentum, & Quadragesimam semper fuit populo explicata; vt ex Homiliographis est notissimum. Lepidum verò quod addit, ideò istos testes dici *amictos cilicijs* prædicasse, quia *prædicarunt pœnitentiam*. Nempe si minister aliquis comptulus

instar

instar procei, vt sunt plurimi, prædicaret pœnitentiam Caluinisticam, diceretur ille prædicare amictus cilicio.

Tertiò, Illi duo Prophetæ habebunt potestatem claudendi cælum ne pluat toto tempore prophetiæ ipsorum; & igne cælesti feriendi suos aduersarios, & terram omni plaga percutiendi: & ita nemo audebit eis nocere. At quomodo hæc possunt competere in volumen veteris & noui Testamenti? Quis sanus dixerit isti volumini datam potestatem claudendi cælum, faciendi miracula, & se tuendi aduersus inimicos?

Quomodo S. Scriptura libri interficiãtur iuxta aduersariorum.

Quartò, Quomodo isti libri pugnabunt aduersus Antichristum, aut quomodo ipse illos occidet, & eorum corpora iacebunt in plateis tres dies & dimidium? Respondet Actor *interficiendos*, quia *mucrone censorio iugulabuntur. Quam*, inquit, *ad rem prodijt censura generalis Venetijs excusa anno 1562. vt censorio mucrone iugulentur*. O crudelem mortem illorum Prophetarum! Deinde probat quod dixit: *Quid enim aliud agit quàm iugulat, cùm omnes alias translationes præter suam Auctor comburi mandat? &c.*

Quamuis hæc vt febrientium deliria contemni possint; tamen quia multi hoc æuo ex hæresis febri delirant, breuiter refello. Primò, Si isti duo testes tandem interficiuntur, & iugulantur mucrone censorio illius censuræ generalis, editæ anno 1562. quomodo eorum corpora iacuerunt iam in plateis per mille annos & ampliùs, seu *per dimidium alterum hebdomada spiritalis*, vt ipse ait; quod continet totum tempus à Bonifacio III. vsque ad finem mundi? An forte ibi iacuerunt, priusquam essent occisi?

Deinde iuxta Auctoris sententiam, postquam tot sæculis iacuissent corpora illorum Prophetarum in plateis, resuscitati sunt ad vitam, & in pedes erecti, ac in cælum eleuati, nempe per Lutherum & Caluinum; & terræ motus factus est magnus, conuersis tot millibus (vt ipse interpretatur pag. 84.) ad Caluinismum? Quare si tandem interfecti sunt an. 1562. per censorium mucronẽ illius censuræ generalis; ergo multis annis ante resuscitati sunt, & in cælum ascenderunt quàm interfecti; & vita illis restituta, priusquam illam amiserunt. quis dicat Auctorem intelligere quid scribat?

Præterea corpora Prophetarum iacebunt in plateis vrbis Romæ, vt vult Auctor, *omnibus gentibus, & populis, & linguis inspectantibus, & plaudentibus, & sibi mutuo missis muneribus, mirè gratulantibus, quia hi Prophetæ cruciauerunt eos*, vt ait Scriptura, cap. 11. vers. 19. At nec ante iugulationem illam per censuram generalem, nec post, visa est publicè proiecta Scriptura in plateis Romanis, nec ea de re fuit vlla Romæ aut alibi populorum gratulatio; nec vlli populi Romanæ Ecclesiæ adhærentes, communiter conquesti sunt se à Scripturæ libris cruciari.

Quomodo in hæreticos congruant, quæ Catholicis de scriptura iugulata obijciunt.

Optimè hæc omnia conueniunt in hæreticos interfectores veritatis (vt eos vocat Tertullianus) qui mire sibi gratulati sunt, quando sacræ Scripturæ vitam & animam, qua tot sæculis feliciter & gloriosè vixerat, in legitimo sensu consistentem, violentis modis extorsere, quæ anteà eorum spiritum mirè cruciauerat. Denique ridiculum est dicere Scripturam iugulari, interfici, cùm vetantur hæreticorum translationes, & illa sola, qua iam Ecclesia plusquam 1200. annis vsa est, omnibus præfertur. An hoc est abolere Scripturam, & non potiùs eam sartam tectam à deprauationibus & nouitatibus tueri? Quàm sit vitanda omnis nouitas etiam in translationibus, declarat vel cucurbita Ionæ à D. Hieronymo verso in hederam; vt alias rationes grauissimas omittam.

Quintò, Si illi testes sunt duo libri Testamenti, quomodo ministri Antichristi corpora eorum iacentia in plateis non sinent poni in monumento? quomodo post tres dies & dimidium reddita est illis vita? Si enim illi tres dies cum dimidio continent reliquum dimidium hebdomadæ spiritalis, vt ait Auctor, hoc est totum tempus, quod est ab anno sexcentesimo, vsque ad finem mundi: ergo isti testes primùm suscitabuntur ad vitam in fine sæculi. Falsum ergo est, esse resuscitatos à Luthero & Caluino.

Sextò, Quomodo illi duo testes steterunt in pedes omnibus videntibus & timore perculsis? Quomodo facta est vox magna de cęlo, omnibus audiẽtibus, dicens eis, *Ascendite huc*? Quomodo in nube ascenderunt in cælum videntibus inimicis eorum? Denique quomodo eadem hora pars vrbis decima terræmotu corruit, & septem hominum millia sunt interfecta? Laudant metaphoris & tropis quantum volunt, nunquam aliquid poterunt adferre, quod aliquem colorem habeat.

Adrationes auctoris à. Lxxv. allatas.

Cura Sũmi Pontificis circa scripturam.

His confutatis breuiter respondeo ad rationes (qui nihil sunt aliud quàm hæreticorum calumniæ) quibus probat duos illos Prophetas suos (vetus & nouum Testamentum) fuisse vim passos a Pontifice multis sæculis. Ac primùm absque omni specie veri dicitur, *Summum Pontificem supra omnia odisse verbum Dei, & nihil intentatum relinquere, quo illud dedecoret, corrumpat & supprimat*. Contrarium ostendit summa cura ac prouidentia quam adhibet, vt nihil in eo innouetur, nihil mutetur: & si quid tot sæculis per scriptores vel typographos mendi irrepsit, ad antiquissimorum exemplarium fidem emendetur. Denique vt Græcè, Hebraicè, Chaldaicè, Syriacè, quàm elegantissimis typis excusum extet: vt Biblia Complutensia, & Regia satis testãtur. Verissimè de hæreticis id dici poterat; quia ipsam vitam & animam sacræ Scripturæ, quæ in vero sensu consistit, pessimè oderunt: corpus quidem amant; sed vt ei nouam animam tribuant, & ex verbo Dei verbum suum, vel potius diaboli, efficiant.

Quo modo scriptura Nasus cereus &c.

Ad primam, Scriptura Sacra dicitur a Catholicis, *Nasus cereus, regula Lesbia*, &c. non animata, sed inanima, hoc est, si nuda spectentur verba, remoto Ecclesiæ sensu, & sanctorum Patrum interpretatione: quo modo accipitur ab hæreticis. quod ipsa experientia clare conuincitur. Nam videmus omnes hæreticorũ sectas, etsi dogmatibus maximè repugnantes, sacram Scripturam suis placitis tamquam regulam accommodare; & profiteri se illa sola niti, per illam sua omnia perspicue probari, &cæt. An non regula illis Lesbia, quam omnibus suis imaginationibus quãtumuis absurdis accommodant, & seruire faciunt? Qui per Antichristum designari volunt non vnum hominem, sed plurimorum seriem; per tres annos cum medio, multas annorum centurias; per duos Prophetas, libros noui & veteris Testamenti plurimos, vel prædicantium aliquot centurias; per miracula Antichristi fallaria, miracula Ecclesiæ Catholicæ; per ignem de cælo descendentem, fulmen excommunicationis; per imaginem bestiæ, potestatem illimitatam Summi Pontificis; per tres ranas, Ordinem totum Iesuitarum; & alia huiusmodi deliria. Apud Catholicos, non est *regula Lesbia*, quia est animata, vero nimirum sensu; qui contrarijs placitis aptari nequit.

** Traditiones humanæ non præferãtur scripturis.*

Ad Secundam, * Nullus Pontifex, nullus Ecclesiæ Doctor præfert traditiones hominum, & Ecclesiæ auctoritatem, nouo & veteri Testamento: neque id ex eorum doctrina apparet, sed plane contrarium; aliqui nomen auctoris & locus proferatur. Scripturam nudam esse insufficientem ad omnium controuersiarum diremptionem, clarissimum est: quia sunt multæ controuersiæ inter sectas nostri temporis, quæ non possunt dirimi ex Scripturis, præsertim vt ipsi eas accipiunt, nimirum vt sunt destituta Patrum & Ecclesiæ interpretatione. Similiter cùm de singulis libris aut sententijs quæritur, an sint verbum Dei; an nulla sit in illis adulteratio, nulla impostura; non potest id ex nuda Scriptura decidi: denique cùm de sententia, & cuius loci est quæstio. Sed quænam est illa ἀλογιστία? Catholici dicunt Scripturam Sacram per se insufficientem ad omnes controuersias dirimendas: ergo præferunt traditiones hominum, & Ecclesiæ auctoritatem, verbo Dei?

Ad Tertiam, Quod locos corruptos non patiamur corrigi, falsum esse ostendunt Biblia Sixtina, & iam ante passim in plerisque exemplaribus vel correctum erat illud ὀρθογραφίας σφάλματιον, vel in margine indicatum, vt ex Plantinianis editionibus constat. Quamuis hic error *euertere*, pro *euerrere*, sit parui momenti, cùm sententiæ substantiam non mutet. Vulgò dicimur in quærendo euertere domum, cùm sedes, scamna, mensas, lectos, & similia mouemus. Nec minùs falsum est lectionem illam, *sic eum volo manere*, mendacij manifestum esse. Multi sancti Patres ita legerunt, & sensus eodem recedit, vt multi Doctores, Toletus, Maldonatus, & alij ostenderunt.

Antiqua scripturæ editio præferenda.

Ad Quartam, Iure præfertur antiqua editio Hebræis & Græcis exemplaribus; quia fideliùs & diligentiùs a mendis præseruata. Faciliùs Hebræa quam Latina corrumpi potuere, partim litterarum quarumdam similitudine, partim

tim punctorum appositione; cuius rei exempla plurima adferri possent. Est etiam apud eos varia lectio in locis 848. vt scribit Hugo Broughton Anglus in quadam oratiuncula de motione versionis a sacrorum codicum fontibus in riuulos Britannicos. In Græca etiam non tantum veteris sed & noui Testamenti, multa errata irrepsere.

Ad Quintam, Probandum erat, libros aliquos quos Ecclesia pro Canonicis recipit, apocryphos esse. Satis ea criminatio à multis Catholicis depulsa.

Possunt verba scripturę sanctis aptari.

Ad Sextam, Si verba nonnulla, hemistichia, aut versiculos Psalmorum accommodare Beatissimæ Virgini, & pro *Domino* ponere *Dominam*, est sacrilega corruptio: ergo S. Bonauentura doctrina & sanctitate illustrissimus, est sacrilegus corruptor sacræ Scripturæ, qui Psalterium B. Virginis contexuit. Fatetur Auctor, quia in margine illum expressit. Sacrilegus quoque est S. Bernardus, & multi alij sanctissimi viri, qui sæpè verba Scripturæ hoc modo Sanctis accommodant. Sed eos sua sanctitas & sapientia, qua orbi sunt notissimi, satis aduersus hæreticorum criminationes tuetur.

Sacrilegum est S. Scripturæ verbis vti ad facetias, ad pasquillos, detractiones; non ad laudes Sãctorum, cùm sano sensu ad eas possint aptari. Neque hoc est Christi & Matris personam & dignitatem cõfundere; sed ea quę per excellentiam tribuuntur Filio, inferiore modo transferre ad Matrem Sic Apostoli vocati sunt à Domino *lux mundi, sal terra*, sic *fundamenta Ecclesia* nuncupati.

Ad Septimam, Totum quod ibi dicitur, merũ est commentum. Numquam Scriptura à Summo Pontifice fuit suppressa, numquam ad silentium damnata: numquam ideo aliquis hæreticus habitus & combustus, quòd sacram Scripturam legere, nedum in manus sumere auderet. Translationes in linguam vulgare meritò non passim permissæ: tum quia difficillimum semper fuit aptas habere (cuius signum est, quòd ea qua modò Protestantes in Anglia vtuntur, & plebi legendam tradunt, myriadas erratorum habeat, vt Hugo Broughton testatur) tum quia non expedit eam plebi passim sine delectu ac iudicio Parochorum permitti. Nam vt docet experientia, cùm plebs mysteria Scripturæ non intelligat, se tamen probè intelligere putet; fit vt quisque sibi priuatim fidem suam fabricet. Hinc passim dicunt se non curare quid Lutherus dixerit, quid Caluinus, quid Menno, primi Apostoli nouorum Euangeliorum huius æui, quid ille vel iste minister; acquiescere se in solo Dei verbo, quod errare non possit: & ità singuli priuatum iudicium & priuatum spiritum sibi regulam credendi statuunt. En fructum illius indiscretæ permissionis. Semper in Ecclesia Scripturæ, quæ ad populi fidem instruendam & mores formandos pertinent, diligentissimè fuerunt expositæ; vt ex Homilijs & concionibus variorum Doctorum constat, quæ Scripturis sunt refertissimæ.

Quod ad Legendas Sanctorum attinet, quas Auctor sugillat; probandum ei est, eas quæ à sanctis Patribus & alijs Auctoribus grauissimis conscriptæ sunt, mendaces esse.

67 *Alia responsio auctoris duos testes esse Prædicatores Verbi. Refutatur.*

Satis ostensum est sententiam priorem nostri Auctoris de duobus testibus nullam veri speciem præferre. Itaque subijcit alteram pag. 81. vt *duo testes sint prędicatores verbi* (Euangelij noui) quam ait esse *magis recentam, & magis accedere ad contextum literæ*. Sed & hoc figmentum pari facilitate refutatur. Primò, Isti Prophetæ de quibus loquitur Scriptura prædicabunt solùm per dies 1260. & eo tempore completo occidentur, vt habetur cap. 11. At ministri Caluinistarum & Lutheranorum iam per 60. vel 80. annos prædicarunt. Secundò, Illi prædicabunt toto tempore quo durabit persecutio Antichristi. colligitur apertè ex capite 11. v. 2. 3. 7. At ministri Caluinistici & Lutherani non prædicarunt toto illo tempore, quo Antichristi persecutio durauit. Nam iuxta sententiam Auctoris hæc durauit per dimidium spiritalis hebdomadæ; nempe a tempore Bonifacij III. vsque ad hoc tempus, quod est plus quàm mille annorum. At prædicatio Caluinistarum & Lutheranorum non durauit, nisi 60. vel 80. annos.

Dicet fortè (vt quidam alij hæretici dicunt) ad hos duos testes pertinere etiam ministros sectarũ quę superioribus sæculis viguerunt, nempe Hussitarum, VVicklefistarum, Lollardorum, Begardorum, Fraticellorum, Albigensium, Bogomilum, VValdensium, Catharorum, Apostolicorum, Berengarianorum, Iconomachorum, Monothelitarum. Hę enim sunt præcipuæ, quæ à tempore Bonifacij exortæ. Hæ omnes à Babylone exierunt, & Antichristo restiterunt, iuxta sententiam Auctoris.

Sed contrà. Isti Prophetæ, quos Deus mittet aduersus Antichristum, habebunt sanam doctrinam, eruntque inter se in doctrina fidei concordes. At hæ sectæ sunt admodum discordes, tum inter se, tum a Caluinistis & Lutheranis; & multa habent quæ sanæ doctrinæ, etiam Caluinistarum iudicio, repugnant. vt interim omittam istarum sectarum prædicantes ducentis & amplius annis conticuisse, nimirum ab anno 800. vsque ad 1050. quia non legimus eo tempore aliquam sectam viguisse. Deinde Auctores illarum sectarum (excepto fortè vno altero) non habuerũ Papam pro Antichristo. At Prophetæ quos mittet Deus, cognoscent Antichristum, & monebunt omnes vt eum pro tali habeant. Tertiò, Isti Prophetæ erunt solùm duo numero. *Dabo*, inquit, *duobus testibus meis. Hę sunt duę oliuę*, &c. At prædicantes Lutherani, Caluinistæ, &c. sunt maximo numero. Respondet Auctor, *duali numero descriptos esse, quia initio pauci erant, & in ore duorum vel trium testium stabit omne verbum.*

Quomodo dicãtur duo iuxta auctorem.

Contrà. Quinam erant illi pauci, Lutherúsne, Zvvinglius, Menno, Melanchthon, Caluinus, Bucerus, &c.? At cur hi omnes dicuntur potiùs duo quàm decem, qui est numerus perfectus? Deinde, etsi initio erant pauci, posteà tamen creuerunt in maximum numerum: cur ergo tam exiguo numero designantur? An quia duo testes sufficiũt, is qui mille testes producit, non dicetur nisi duos produxisse? Sed neque verum est duos testes sufficere ad condemnandum, quando totidẽ vel plures adferuntur in contrarium. At in hac causa multa millia testium pro Summo Pontifice proferre possumus, qui suo sanguine parati sunt suum testimonium obsignare. Quomodo ergo duo testes sufficiunt, vt teneamur illum condemnare, & pro Antichristo habere? Itaque insulsè ratio istius numeri sic explicatur. vt omittam omnes numeros certos huic Auctori poni pro incertis, vt eos suo proposito accommodet: nimirum decem cornua, decem Reges, decem diademata; septem cornua, tria corona, tres immundi spiritus; 42. menses, dies 1260. duo Prophetæ, tres anni cum medio, omnes hæ numerorum species maximos numeros sed incertos denotant. quis Oedipus, quæ sphynx illa diuinet?

Quartò, Si duo illi Prophetæ sunt prædicantes noui Euangelij, peto cuius sectæ? Si dicas, Caluini: repugnabunt Lutherani, & Anabaptistæ. Hi enim non minus suos ministros dicent ad hunc dualem numerum pertinere, quam Caluinistarum. Si velis e secta Lutheri, opponent se Caluinistæ, & alij. singulæ enim secta eos sibi vindicabunt. Si ex omnibus sectis huius aut seligas, vt omnibus fiat satis; quam hoc est absurdum & ridiculum, cùm tanta inter illas sit discordia, tanta animorum & dogmatum dissensio, tanta in se inuicem maledicentia, alia aliam hæreseos condemnante?

Quintò, Illi duo Prophetæ habebunt potestatem igne cælesti & *κεραυνία μαστιγι* inimicos suos, qui eis nocere tentauerint, feriendi, & cælum claudendi ne pluat, & terram omni plaga percutiẽdi, &c. At nihil horum vnquam visum in prædicantibus Lutheranis vel Caluinistis. Denique nec reliqua illis applicari possunt. nõ enim occisi omnes illi prædicantes, sed paucissimi, minusque celebres. Neque occisorum corpora iacuerunt per tres dies & medium in plateis ciuitatis magnæ, *quę vocatur spiritualiter Sodoma & Aegyptus, vbi Dominus crucifixus est*, omnibus gentibus inspectantibus & plaudentibus. Neque visi resurgere & ascendere in cælum corruente decima ciuitatis parte, obrutis ruina septem hominum millibus. Ex quibus instar somni euanescit hoc ludibrium.

Superest vt tandem explicemus, quinam illi duo testes sint futuri. Communis Doctorum sententia est, alterum fore Eliam Thesbiteo, quod etiam clare conuincitur ex Scripturis: Malachiæ 4. *Ecce ego mitto vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis: & conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum.* Ecclesiastici 48. *Qui receptus es in turbine ignis, in curribus equorum igneorum: qui inscriptus es in iudicijs temporum lenire iracundiam Domini, conuertere cor pa-* 68

Quinam sint isti duo Prophetæ.

tris

tris ad filium, & restituere tribus Iacob. Matth. 17. *Elias quidem venturus est, & restituet omnia.* Nec obstat quod subiungit: *Dico autem vobis, quia Elias iam venit, & non cognouerunt eum.* quia non loquitur de eodem Elia, sed de alio, nempe Ioanne Baptista, qui solum officij similitudine Elias dicitur; vt omnes Patres explicant; de quo plura inferius. Ob hæc Scripturæ loca omnes Catholici pro certo tenent Eliam esse alterum ex illis testibus seu Prophetis, quos Dominus sub finem mundi mittet, de quibus Ioannes cap. 11. Apocalyp. Vnde sine graui errore negari non potest.

69 De altero quis futurus sit, non est adeò certum apud omnes. Non enim desunt Doctores, qui putent fore Moysen: tum quia Moyses cum Elia apparuit in Domini transfiguratione: tum quia ipse est qui conuertit aquam in sanguinem, & habuit potestatem percutiendi terram omni plaga: tum quia totum quod gessit Moyses in Ægypto, figura fuit eorum quæ gerenda sunt sub finem sæculi. Ægyptus enim designat mundum: Pharao cum suis Ægyptijs, Antichristum cum omnibus impijs ipsi adhærentibus: plagæ Ægypti, plagas quibus tunc ferietur orbis: eductio filiorum Israel per mare Rubrum in terram promissionis, liberationem populi Dei, per sanguinem Christi, ab impijs, in regnum cæleste: submersio Pharaonis & exercitus eius, submersionem impiorum in abyssum inferorum. Sicut ergo Moyses cum Aarone præfuit in typo; ita cum Elia adfuturum in signato.

Quidam putant Moysen fore alterum.

Sed cõmunis sententia Patrum est, alterum fore Enoch, qui ante diluuium translatus est. Colligitur ex cap. 44. Ecclesiastici: *Enoch placuit Deo, & translatus est in paradisum, vt det gentibus pœnitentiam.* q. d. Vt ibi vsq. ad nouissima tempora seruatus, tunc veniat ad conuertendas gentes. Cur enim tot sæculis seruaretur in vita, nisi vt aliquando ad nos redeat, & peracto suo munere, mortalitatis debitum persoluat, & sic mercedem iustitiæ percipiat?

Alter erit Enoch.

Ex his constat duos istos Prophetas fore Enoch & Eliam, qui idcircò rapti sunt ab hominum consuetudine, & conseruantur in vita, vt nouissimis temporibus comparentes, Antichristo se opponant, & Iudæos atque gentes ad pœnitentiam adducant.

70 Quod probatur ex Patribus. Irenæus lib. 5. cap. 5. *Dicunt presbyteri qui sunt Apostolorum discipuli, eos qui translati sunt, illuc* (in paradisum) *translatos esse.* Et paucis parenthesi interiectis addit: *Et ibi manere eos qui translati sunt, vsque ad consummationem, consocìantes incorruptelam.* Loquitur de Enoch & Elia; & dicit eos manere in paradiso, in quo primus homo positus fuerat, vt ex versiculo præcedente constat; ibique seruari incorruptos vsque ad consummationem, hoc est, nouissima tempora, quibus mundus est finiendus. Vbi tacitè insinuat eos tunc mortem oppetituros; alioquin non restrinxisset eorum incorruptelam ad tempus consummationis. Atqui nulla est ratio cur ibi seruentur incorrupti vsque ad finem sæculi, nisi vt aliquando ad commercium humanum remittantur.

Methodius de rebus quæ ab initio mundi contigerunt, &c. sub finem: *Continuò mittet suos famulos fincerissimos & charissimos Enoch & Eliam ad redarguendum eum,* &c.

Tertullianus lib. de anima, cap. 50. *Translatus est Enoch & Elias, nec mors eorum reperta est, dilata scilicet. Cæterum morituri reseruantur, vt Antichristum sanguine suo extinguant.*

Origenes in cap. 17. Matth. tractatu 3. *Ad hoc* (nempe ad interrogationem discipulorum) *respondit Iesus non reprobans quidem, quæ à Scribis tradita fuerant de Elia; sed alium Eliæ aduentum ante se indicans factum.* &c.

Lactantius lib. 7. Diuinarum institutionum, cap. 17. *Imminente iam temporum conclusione Propheta magnus mittetur à Deo, qui conuertat homines ad Dei cognitionem, & accipiat potestatem mirabilia faciendi,* &c. Apertè satis Eliam hunc fore indicat.

Hilarius can. 17. in Matthæum, *Quibus respondit Eliam esse venturum, & restituere vniuersa, id est, reliquum quod deprehenderit ex Israel ad cognitionem Dei reuocaturum. sed in virtute & spiritu Eliæ Ioannem venisse significat,* &c.

Ephrem de Antichristo versus finem: *Cæterum priusquam cuncta ista fiant, mittet misericors Deus Eliam Thesbiten & Enoch, qui palàm populo prædicent, ne illi credant,* &c.

Chrysostomus Homilia 58. in Matthæum: *Propheta vtrasque aduentus mentionem faciunt, & secundi eius præcursorem Eliam asserunt futurum. Primi enim Ioannes fuit præcursor, quem etiam Eliam Christus appellabat: non quia Elias esset, sed quia ministerium Eliæ faciebat. Sicut enim ille secundi aduentus præcursor erit, sic primi fuit Ioannes.*

Comentatius Ambrosij in illud capit. 4. prioris ad Corinth. *Puto enim Deus nos Apostolos nouissimos ostendit. Hoc ideò persona sua deputat, quia semper in necessitate fuit; persecutiones & pressuras, vltra cæteros passus, sicut passuri sunt Enoch & Elias, qui vltimo tempore futuri sunt Apostoli.*

Hieronymus in capit. 17. Matth. *Traditio Pharisæorum est iuxta Malachiam Prophetam, quòd Elias veniat ante aduentum Saluatoris, & restituat omnia in antiquum statum. Æstimant ergo discipuli transformationem gloriæ hanc esse quam in monte viderant, & dicunt, Si iam venisti in gloria, quomodo præcursor tuus non apparet? quando adijciunt, Scribæ dicunt quod Eliam oporteat primùm venire: primum dicendo ostendunt quòd nisi Elias venerit, non sit secundùm Scripturas Saluatoris aduentus. At ille respondens ait: Elias quidem venturus est, & restituet omnia. Ipse qui venturus est in secundo aduentu Saluatoris iuxta corporis fidem, nunc per Ioannem venit in virtute & spiritu,* &c. Idem in capit. 4. Malachiæ apertè indicat Eliam venturum, & in illo chorum Prophetarum; vt qui olim ad eos fuere missi, rursus mittantur in fine sæculi in Elia.

D. Augustinus lib. 20. de Ciuitat. Dei capit. vltimo: *In illo iudicio vel circa illud iudicium has res didicimus esse futuras Eliam Thesbitem, fidem Iudæorum, Antichristum persecuturum,* &c. Deinde subdit: *Quæ omnia quidem ventura esse credendum est; sed quibus modis, & quo ordine veniant, magis experientia docebit,* &c. Itaque iuxta D. Augustinum certa fide tenendum, vt reliqua quæ ibi commemorat. & ca. 29. exponens locum illum Malachiæ 4. *Per hunc Eliam,* inquit, *magnum mirabilemque Prophetam, exposita sibi lege vltimo tempore ante iudicium, Iudæos in Christum nostrum esse credituros celeberrimum est in sermonibus cordibusq; fidelium,* &c. Ecce communem Ecclesiæ sensum.

Prosper in dimidio temporis, tribus capitibus ex professo docet hos duos Prophetas fore Enoch & Eliam. Cap. 13. locum Malachiæ 4. exponit de missione Eliæ ante diem iudicij futura. Et infra: *Ecce & hic tripartita testium diuisio. Contra Pharaonem duo testes Dei missi sunt, Moyses & Aaron; & duo magi Pharaonis Iamnes & Mambres resistentes Moysi, qui simul cum suo Rege perierunt. contra Neronem duo, Petrus & Paulus Apostoli: at è contrario Simon Magus, qui & se perdidit, & Neronem decepit. & contra Antichristum duo, Enoch & Elias Prophetæ, aduersus quos tres pseudoprophetæ Antichristi exurgent,* &c. Cap. 15. agit de eorum passione sub Antichristo: & cap. 16. de eorum post tres dies & dimidium resurrectione.

Eucherius Lugdunensis Dominica 2. Aduentus: *Præliabitur contra Sanctos* (Antichristus) *quia veniet Enoch & Elias tunc, quos quia ratione superare non poterit gladijs interimi faciet.*

Theodoretus in illum locum Malach. 4. *Diem secundi aduentus dixit, docetque item quã magnus Elias factuus est cũ venerit: & causam quare prior veniet, ostendit.*

Gregorius lib. 9. Moralium cap. 4. *Hinc est quòd duo illi prædicatores eximij dilata morte subtracti sunt, vt ad prædicationis vsum in fine reuocentur, de quibus per Ioannem dicitur: Hi sunt duæ oliuæ, & duo candelabra in conspectu Domini terræ astantes; quorum vnum in Euangelio per semetipsum Veritas pollicetur dicens: Elias venturus est & restituet omnia,* &c. Idem habet lib. 20. capit. 26. & lib. 35. capit. 15. & Homilia 7. in Euangelia sic ait: *Qui* (Ioannes) *idcircò in spiritu & virtute Eliæ venturus dicitur; quia sicut Elias secundum Domini aduentum præueniet, ita Ioannes præuenit primum. Sicut ille præcursor venturus est iudicis; ita iste præcursor factus est redemptoris.*

ris. Ioannes igitur in spiritu Elias erat, in persona Elias non erat.

Beda in Samuelem cap. 51. *Neque aliud erat duas has vaccas, quas arcam Domini referentes Israelitis, holocaustum sunt Domino, super Enoch & Elia interpretari, qui tunc* (tempore Antichristi) *Iudæis fidei gratiam aperiant; nec mora ab Antichristo mortem creduntur esse suscepturi.*

Alcuinus lib. 3. de Trinit. cap. 19. *Eliam & Enoch maximos Prophetas, venturos esse Ecclesia fidem habet; per quorum doctrinam populus Israeliticus conuertetur ad fidem, &c.*

Theophylactus in cap. 17. Matth. *Decipientes Scribæ populum dicebant ipsum non esse Christum: nam si esset Christus, Elias iam venisset: ignorantes quòd duo sint Christi aduentus; quorum primi præcursor Ioannes, secundi autem Elias. Sic enim & Christus interpretatur Discipulis.* Et infra: *dicendo quidem quòd Elias veniet, ostendit quòd nondum venit: in secundo autem aduentu veniet, restituturus sit ad fidem Christi omnes Hebræos, quos persuasibiles inuenerit. Cum autem dicit, Elias iam venit, præcursorem illum Ioannem dicit*, &c. Et paulo pòst: *Tunc igitur Discipuli facti perspicaciores intellexerunt quòd Ioannem Eliam vocarit, quod ipse primi aduentus præcursor fuerit, sicuti ille secundi futurus est præcursor.* Omitto posteriores qui idem tradunt.

Ex quibus patet omnibus sæculis à temporibus Apostolorum hanc fuisse communem fidelium, & sanctorum Patrum sententiam. Hæc paulò fusius ob hæreticorum impudentiam, qui istam doctrinam de Enoch & Elia tamquam futilem & anilem fabulam reijciunt; & Eliam de quo Malachias loquitur, Ioannem Baptistam fuisse contendunt, nullumque alium Eliam expectandum.

71 *Responsio Auctoris.* Auctor in Præfat. pag. 77. *Nimis*, inquit, *a me hanc futilem & anilem fabulam refutaui: cui tantum abest vt credam, vt contrà isto tam erudito sæculo, hoc qui credat, Deum testor, non modo pro magni nominis Theologo, sed ne pro Christiano quidem habeam; quin potius Scribis & Pharisæis accenseam, qui sic infaniebant, vt quamuis Christus contrarium docuisset, semper tamen venturum Eliam somniarent.*

Refutatur. Si ob Christi contrarium asserentis doctrinam, non est pro Christiano habendus, &cæt. qui credit Eliam venturum: nullus ergo fere sanctorum Patrum Christianus habendus, sed omnes Scribis & Pharisæis accensendi; omnes in anili & Iudaica fabula insaniunt. Nam omnes docent Eliam Thesbitem venturum ante secundum Domini aduentum. neque putant id impletum per Ioannem Baptistam. At qui dici potest absurdius, aut in sanctos Patres iniuriosius? *Sed*, inquit, *veteres excusandi, si sæpius hic errant, & minùs rectè multa Apocalypsis mysteria intelligant: quia liber ille eorum temporibus adhuc obsignatus erat, & homo ille peccati nondum reuelatus.*

Sed contra. Primò, Hic non est quæstio de intelligentia mysteriorum Apocalypsis, sed de explicatione cap. 4. Malachiæ, & verborum Domini Matth. 11. vers. 14. & 17. vers. 12. vbi agitur de aduentu Eliæ, & Ioannis Baptistæ. Itaque si ita loca intelligenda de aduentu solius Ioannis, ita vt alius Elias non sit expectandus; iam a tempore Christi impleta fuit illa prophetia, ac proinde Patribus debuit esse manifesta: neque excusatio illa ex obscuritate nondum impletæ propheciæ in ipsis locum habebit. Quare nullus eorum in Christianis erit censendus.

Dicet fortè, rem non fuisse adeo manifestam, donec impleta est Prophetia Apocalypsis de aduentu Antichristi, & reuelatus est homo peccati: postquam autem ille mundo apparuit, nullo alio Elia comparente, perspicuum fuit per Eliam non esse alium intelligendum quam Ioannem Baptistam. Verùm etsi hoc inepte dicatur; sit ita: ergo saltem nullus eorum qui iam a mille annis (ex quo tempore vult Auctor cum suis Antichristum mundo reuelatum) extitere, Christianus est habendus: non D. Thomas, non D. Bonauentura, non S. Franciscus, Dominicus, Bernardus, Anselmus, Norbertus, non Richardus & Hugo Victorini, non Rabanus, Bonifacius, Alcuinus, Beda, & alij innumeri sanctitate, doctrina, miraculis clari. Hi enim omnes Patribus antiquissimis adhærentes, crediderunt Eliam Thesbiten venturum.

Deinde, Si propheciæ Apocalypsis de Antichristo iam sunt impletæ, & ideo non amplius obscuræ, sed adeo perspicuæ, vt etiam Scripturas illas, quæ de aduentu Eliæ agunt, plane illustrent; quomodo Auctor pag. 56. dicit *disputationem Antichristi esse rem obscuram & inuolutam?* Quomodo pag. 78. & 86. suas expositiones de duobus testibus, *coniecturas probabiles* appellat? Itaque immemor sui se ipse manifeste confutat. Rursus, quomodo tam diuersæ sunt aduersariorum hac de re sententiæ? In rebus apertis & ipsa experientia notis non est locus coniecturis, & sententiarum diuersitati. Quomodo per nouem sæcula omnes adeò cæci & stupidi fuere, vt nemo has prophetias impletas aduerterit, nemo vel suspicatus fuerit; donec tandem odium exitiale & furor in Pontificem Luthero oculos aperuit, eique hoc mirabile mysterium ostendit?

Denique cùm hæretici dicunt Patres in illis errasse, eò quòd Antichristus eorum tempore nondum erat reuelatus; nunc autem reuelatum esse, & ideò meliùs ostendunt Scripturas intelligi, manifestè principium in disputando petunt. Hoc enim est quod in quæstionem vocatur. Quæritur enim an Papa sit Antichristus. Probamus non esse: quia Elias Antichristi tempore venire debet, vt ex Scripturis, iuxta Patrum interpretationem, perspicuum est. Respondet illas Scripturas aliter exponendas, Patres in earum expositione errasse, sed esse dignos venia, quia Antichristus eorum tempore nondum erat reuelatus, nunc autem reuelatum esse; & ideò tam docto sæculo, cuius luce istud mysterium est patefactum, non esse venia dignos, qui Patrum sententiam sequuntur. Quis non videat hic apertè principium peti, & assumi tamquam perspicuum quod pars aduersa negat, de quo est tota quæstio.

Addo mirum esse nunc Auctori tam paruam rem (nimirum *credere Eliam venturum tempore Antichristi*) efficere non Christianum, cùm tam multa & grauia, in quibus Lutherani a Caluinistis dissentiunt, reputet inter apices, & omnes eorum Synagogas velit vnam Ecclesiam verè Christianam constituere: vt patet pag. 138.

Nunc videamus quibus Argumentis hoc eruditum sæculum, vt vult Auctor, adeò perspicuè probet Eliam non venturum, vt sine iactura fidei Christianæ contrarium tenere non possumus. Digeram ordine, quæ ex Auctore exsculpere potui. 72

Primum, Quia locus Malachiæ 4. quo maximè nituntur Chatolici, non est intelligendus de Elia Thesbite, sed de Ioanne Baptista, qui fuit præcursor primi aduentus. Quod confirmatur, *Quia*, inquit Auctor pag. 68. *Christus bis apud Matthæum, apud Marcum semel, certiores facit tum ipsam multitudinem, quam Discipulos suos, Ioannem Baptistam illum esse Eliam repromissum.* Deinde post acrem inuectiuam in Cardinalem Bellarminum, quasi non bona fide verba Christi tractasset (nempe quia ex Patrum potiùs sententia quam ex hæreticorum figmentis ea exponere maluit) addit: *Idem improbissimè cauillatur super verbo Venturus. Christus enim vtitur quidem illo verbo, sed respectu vulgarem opinionem: interpretatur autem iam eum in Ioanne venisse: ac si diceret, Vera est quidem prophetia, Eliam esse venturum; sed ego dico vobis, Eliam iam venit in Ioanne Baptista scilicet.* *Argumenta Hæreticorū vt probent Eliam non venturum. Marc. 9.13 Matth. 15. 14. & 17. 12.*

Responsio. Hæretici duo ferè in omnibus controuersis quæstionibus a Catholicis postulant. Primò, vt omnes seponant Patres, & omnem veterum auctoritatem, vt qui tamquam homines errauerint. Secundò, vt clausis oculis nouas ipsorum interpretationes pro puro verbo Dei accipiant; etiamsi omni penitus probabilitate careant, quales plurimas in hac Disputatione refutauimus. Sed iniquum postulant.

Locus Malachiæ IIII. de Elia vero. Itaque ad hoc Argumentum respondeo, locum illum Malachiæ necessariò de persona Eliæ intelligendum, nec posse vlla ratione de Ioanne exponi. Primò, Quia communis & recepta omnium Patrum, & Doctorum qui singulis sæculis extitere, expositio obstat; vt ostensum est. Secundò, Quia Iesus Siracides manifestè ad hunc locum Malach. respicit, vt Auctor fatetur, eumque intelligit non de Ioanne Baptista, vt ipse contendit, sed de persona Eliæ, vt nemo dubitare potest, qui antecedentia & consequentia vel obiter legit. Suscepit enim ibi laudandum Eliam, eiusque facta commemorat: de quo cùm dixisset; *Qui receptus es in turbine*, statim addit: *Qui inscriptus es in iudicijs temporum lenire iracundiam Dei*, &c. Eadem ergo est persona, quæ

in re-

io turbine recepta est, & quæ inscripta, id est, de qua scriptum est debere venire in iudicijs temporum (cùm Deus orbem est iudicaturus) lenire iracundiam Dei, &c. Græca paulò aliter habent, *ὁ καταγραφεὶς ἐν ἐλεγμοῖς εἰς καιροὺς κοπάσαι ὀργὴν πρὸ θυμοῦ*, id est, *qui descriptus est* (in Malachia) *lenire iracũdiam ante furorem* (ante sententiã condẽnationis, respicit enim ad illud Malach. *Ne fortè veniam & percutiam terram anathemate*) *ijs temporibus quibus Deus omnium redarguet, seu castigabit*. Noster interpres optime sensum expressit. Tertio, Malachias aperte distinguit duplicẽ aduentum Domini: nimirũ priorem, de quo ca. 3. & huius præcursorem facit Ioannem Baptistam: *Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam; & statim veniet ad templum suum dominator, quem vos quæritis.* Hunc Angelum præcursorem constat esse Ioãnem Baptistam, ipso Domino interprete Matth. 11. 10. Luc. 7. 27. &c. Et posteriorem, de quo c. 4. *Ecce dies veniet succensa quasi caminus, & erunt omnes superbi, & omnes facientes iniquitatem stipula.* Huius præcursorem facit Eliam: *Ecce ego mitto vobis Eliam Prophetam* (vel vt Græca habent, *Thesbiten*) *antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis.*

73 *Dies Domini magnus quis dicatur.* Auctor per *diem Domini magnum & horribilem intelligit diem passionis Christi, cum sol omnino obscuratus est ad tres horas, terra tremuerit, petræ scissæ sunt, monumenta aperta sunt, mortui resurrexerunt: si*, inquit, *ille dies non fuit magnus atque horribilis, quid horribile sit non video.* Sed id facit contra perpetuum Scripturæ vsum, quæ semper per *diem Domini*, denotat diem iudicij extremi, vt patet plurimis Scripturæ locis: vt 1. ad Thessal. 5. 2. 2. Cor. 1. 14. ad Philip. 1. 6. 10. 2. Thess. 2. 2. Pet. 3. 10. Et in veteri Testamento, Isaię c. 2. 12. c. 13. 6. 9. c. 34. 8. Ioelis c. 2. 2. 11. 31. Sophoniæ c. 1. 7. 14. & alibi. Et quamuis interdum extendatur ad significandum diem maxime vltionis, vt excidij Iudæorum; tamen semper habetur respectus ad diem iudicij, cuius illud excidium erat typus. At dies passionis non erat dies vltionis & vindictæ, sed misericordiæ & salutis: tunc enim *delebatur peccatum, & iustitia sempiterna adducebatur.* Et quamuis illa commotio naturæ ad breue tempus durans sua specie esset horribilis, nihil tamen mali peccatoribus intulit. Non enim erat ad puniendum, sed ad testimonium Christo perhibendum. Imò tantum abest, vt ille dies possit dici *dies Domini magnus & horribilis*, vt dicatur *dies mundi, dies hominum, & potestas tenebrarum.* De illo enim dictum est à Domino: *Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.* Et, *Mundus gaudebit, vos verò contristabimini*, &c. Denique quis non videat Malachiam loqui de illo die Domini magno & horribili, quem toto illo capite descripserat, quem constat esse diem iudicij? Idem patet ex verbis proxime sequentibus: *Ne fortè veniam, & percutiam terram anathemate*, vel internecione, (nam vox Hebræa חרם hoc etiã significat) vel vt Septuaginta, *ἄρδην* omnino, funditus. Atqui Christus tunc non venit ad percutiendam terram anathemate, etsi esset impijssima, sed ad eam benedicendam. Vnde quod Auctor ait, quod *iste dies haud dubiè omnes sine exceptione Iudæos isto anathemate perdidisset, nisi Ioannes præcursor Domini permultos prius conuertisset doctrina pœnitentia atque baptismo*; non solùm fundamento caret, sed etiam Scripturæ repugnat. Illorum merita & sanctitas (quæ fortè tunc exigua vel nulla erant, si paucos excipias) non auerterunt excidium, sed ipsa temporis conditio diuinitus disposita; quia erat tempus patiendi, non vlciscendi; & multi adhuc ex Iudæis erant conuertendi. quam ob causam vltio in quadraginta annos fuit extracta. Adde Ioannis doctrinam & baptismum non potuisse delere peccata, aut perfectè homines conuertere, sed solùm fuisse dispositionem ad doctrinam & baptismum Christi. Vnde ipse ad Christum remittebat: imò pauci occasione Ioannis ante Christi mortem perfectè in illum videntur credidisse.

Luce 22. Ioan. 16.

Quartò, Ipse Ioannes Baptista rogatus à Pharisæis, *an esset Elias*, negauit se esse Eliam: Ioannis 1. 21. Non est autem dubitandum quin Pharisęi rogauerint de illo de quo loquitur Malachias capit. 4. Nimirum an esset Elias, quem Malachias prædixit venturum ante aduentum Domini: sicut cùm rogant; *Propheta es tu?* loquuntur de illo Propheta, de quo Moyses Deuteron. 18. Ergo cum negat se esse Eliam, negat se esse illum de quo Malachias: sicut cùm negat se Prophetam, negat se non quemlibet Prophetam, sed illum de quo ibi Moyses. Debebat enim respondere ad mentem Scripturę, ad quam Pharisæi, & qui eos miserant, respiciebant.

Quintò, Ipse Dominus apertè Matth. 17. dicit: *Elias quidem venturus est, & restituet omnia.* idque dixit multò post mortem Ioannis. Non ergo ibi loquitur de Ioanne. Iam enim hic venerat & cursum suum absoluerat: & tantum abest, vt restituerit omnia, vt paucissimi ab ipso videantur conuersi. hoc autem propriè dicitur de Elia; quia in fine mundi, *cum plenitudo gentium intrauerit*, multa millia ipsius opera conuertentur, & sic *omnis Israel saluus fiet* iuxta Apostolorum ad Roma. 11. hoc est *omnia restituere*, vt sancti Patres explicant.

Nec obstat quod Dominus subdit: *Dico autem vobis quia Elias iam venit, & non cognouerunt eum.* Quia loquitur de alio Elia, quem ob similitudinem officij sic vocat; vt omnes Patres explicant. Vnde verum non est Christum his verbis interpretari illa verba priora; *Elias quidem venturus est*, &c. vt vult Auctor: sed vult ostẽdere non solum ante secundum aduentum venturum Eliam; sed etiam ante primum venisse, non in persona sua, sed in spiritu & similitudine officij. Idem confirmatur ex cap. 11. Matth. vbi cùm dixisset; *Omnes Prophetæ prophetauerunt vsque ad Ioãnem, & si vultis recipere, ipse est Elias:* addit; *Qui habet aures audiendi, audiat.* Quasi dicat: Quia vos putatis Messiam non venturum, nisi primum veniat Elias, cogitate Ioannem esse Eliam; hoc tamen non ita crassè, sed figuratè accipere debetis: quia non est Elias persona, sed similitudine officij. Itaque scire debetis Messiam iam esse præsentem. Sentiebant enim Messiam non venturum, nisi præcurrente Elia: & quia Eliam nondum videbant, colligebant Dominum non esse Messiam. Dominus ostendit quo modo illorum sententia sit vera, duplicem distinguens personam præcursoris, sicut duplex est Messiæ aduentus; quarum prior sit Elias spiritu, quæ iam venerit: altera Elias persona, quæ ventura sit ante secundum aduentum. Et hoc modo soluit eorum rationem, & indicat Messiam iam venisse. Simile esset si quis ita diceret: Antichristus venturus est, & Ecclesiam vastaturus; sed verè dico vobis, Antichristus iam venit, & Ecclesiam vastare cœpit, intelligens Lutherum cum tota sobole, &c.

Denique ita explicant omnes Patres. Vnde inter alios Chrysost. Homilia 58. in Matth. vbi & hunc locum fusè explicat, & probat Malachiam non esse intelligendum de Ioanne, sed de persona Eliæ: & Augustinum tractat. 4. in Ioannem; vbi luculentissime explicat duos aduentus, & duplicem Eliam præcursorem.

Secundum Argumentum. Fieri nequit vt corpora glorificata mortem patiantur: *atqui illorum corpora sunt glorificata. Nam haud dubiè* (inquit Auctor) *sunt in cælo, quò nihil corruptibile potest penetrare:* ergo, &c. 74 *De corporibus Enoch & Elia.*

Respondeo: Hæc ratio duo assumit in minore manifestè absurda, & contra Scripturas. Alterum, corpora Enoch & Eliæ fuisse subuecta in cælum, quò nihil corruptibile potest penetrare, hoc est in cælum supremum beatorum. Alterum, corpora eorum esse ab eo tempore incorruptibilia & glorificata.

Si enim subuecta sunt in cælum: ergo ante Christũ aliqui in cælum ascenderunt. quod est primò contra communem Christianorum sensum. qui est, cælum vsque ad mortem Christi fuisse clausum, & Christum sua morte aditum patefecisse. Secundò est contra sententiam Domini, Ioan. 3. *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis qui est in cælo.* Quibus verbis significat nullum hominem vsque ad illud tempus conscendisse in cælum, & cælestia lustrasse præter se solum. Tertiò, est contra Apostolum ad Hebr. 6. vbi Christum vocat *πρόδρομον*, seu præcursorem *in interiora velaminis, seu sancta sanctorum*. quia primus cælum introiuit. Cui congruit illud Ioan. 14. vbi Dominus Apostolis suis ait: *Vado parare vobis locum.* Ergo ante Christi mortem locus non erat paratus. Quartò, est contra Apostolorum ad Hebr. 9. vbi cum dixisset, neminem potuisse ingredi sancta sanctorum præter summum Pontificem, qui semel in anno, non sine sanguine intrabat; addit: *Hoc significante Spiritu sancto nondum propalatam esse Sanctorum viam* (aditum in cęlum) *adhuc priore tabernaculo habente statum*, &c. quia nimirum pretium nondum erat solutum, nondum illud erat exhi-

exhibitum quo peccatum solueretur. Confirmatur, quia ingressus in cælum est hæreditas quæ datur credentibus ex Christi testamento: atque vbi est testamentum, non potest dari hęreditas nisi interueniat mors testatoris. ergo nemo poterat cælum ingredi ante mortem Christi. Ita ratiocinatur Apostolus eodem capite.

Rursus, si corpora eorum fuere glorificata: ergo & animæ suam gloriam, quæ in visione & fruitione Dei consistit, sunt consecutæ. Gloria enim corporis ex gloria animæ sequitur, & quodammodò dimanat, vt per se notum est. Fuerunt ergo & corpore & anima beati ante Christi mortem; quod repugnat Apostolo ad Hebræos 9. vt ostensum est. repugnat etiam ijs quæ idem Apostolus scribit cap. 11. vbi de Sanctis veteris Testamenti loquens ait: *Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem* (promissam gloriam, regnum cæleste) *Deo pro nobis aliquid melius prouidente, vt non sine nobis consummarentur. Hi Omnes*, inquit, nimirum quos antè commemorauerat, inter quos etiam Enoch & Eliam recensuit, vt constat v. 5. *Fide Enoch translatus est ne videret mortem.* &c. & v. 37. *Circumierunt in melotis, in pellibus caprinis*, Eliam indicans. Quòd si Enoch & Elias conscenderunt in cælum, & adepti sunt gloriam corporis & animæ, adepti sunt tot sæculis ante Christi mortem repromissiones, & sine nobis (ante tempus noui Testamenti) consummari; quod apertè hic negat Apostolus. Item, falsum erit, *Christum esse primogenitum in multis fratribus; & in omnibus primatum tenere*: nimirum non solum in genesi quoad Diuinitatem, sed etiam in palingenesia, quoad humanitatem: quod est contra Apostolum ad Rom. 8. ad Coloss. 1. &c. Denique si illi assecuti sunt incorruptionem & gloriam, numquam morientur; quod aperte Auctor concedit: sed Scripturæ non satis conforme est, vt aliqui qui peccato subiecti fuere numquam gustent mortem. Nam sicut peccatum in omnes peruasit, ita per peccatum mors, vt Apostolus docet ad Rom. 5. Hinc ad Hebræos 9. idem Apostolus ait: *Statutum hominibus semel mori, & post hoc iudicium.* Vnde D. Augustinus lib. 9. de Genesi cap. 6. *Nam si*, inquit, *Enoch & Elias in Adam mortui, mortisque propaginem in carne gestantes: quod debitum vt soluant, creduntur etiam redituri ad hanc vitam; &, quod tamdiu dilatum est, morituri.*

Neque verum est quod ait Auctor Irenæum & Tertullianum planè negare illos morituros. Irenæus enim (vt supra num. 40. ostensum est) solum dicit *eos manere in Paradiso vsque ad consummationem conspicientes incorruptionem.* cum quo benè consistit, eos tunc occidi. Consummationem enim vocat nouissima tempora, cùm nimirum incipiet consummatio & mundi interitus. Et sanè si numquam morituri, cur eorum incorruptionem extendit solùm ad tempus consummationis? Tertullianus apertè docet eos morituros, & *suo sanguine Antichristum extincturos.* vt supra nu. 70. diximus. Nec obstat quòd libro contra Iudæos cap. 2. dicat Enoch esse *candidatum æternitatis*: quia eo ipso apertè indicat nondum esse consecutum immortalitatem. *Candidatus* enim dicitur, qui nondum est assecutus dignitatem quam ambit, sed est in expectatione: vbi assecutus fuerit, non amplius dicitur *candidatus*. Nihil ergo obstat, quin *candidatus æternitatis* possit mori. Nec ideò hoc *ius illi malè firmatum est*; quia per breuem mortem, quæ instar somni est, non eliditur. Idem indicat aperte Tertullianum, cùm ait: *Enoch nondum mortem gustauit, vt æternitatis candidatus.* Cur dicit *needum*, nisi quia posteà gustabit? Dicuntur *candidati æternitatis*; quia tam longa vita & immunitas incorruptionis est certum signum & documentum integritatis seu immortalitatis futuræ: vt idem Tertullianus libro De resurrectione carnis ait: vbi apertissime significat illos necdum esse immortales.

Ex his patet quàm parum consideratè dicat Auctor certum esse illorum corpora esse glorificata in cælo, cum certum sit neque in cælo, neque glorificata esse. Dicimus ergo eorum corpora non esse in cælo, sed in paradiso: nec gloriosa, sed diuinitus seruari incorrupta (quod Deo facillimum est) ibique in magna carnis & spiritus tranquillitate degere. Vbi autem sit paradisus ille, non est opus nos scire. Credibile est eumdem esse, in quo fuit Adam, qui fortè magnam Asiæ partem complectebatur. Multa sunt ibi loca ab hominum commercio dissita. Sed hic aduerte miram hæretici spiritus indolem. Qui in quęstione de paradiso sequitur antiquorum Patrum sententiam, is non sapit ipsi *ad febricitantem & mera deliria proferre*, vt pag. 75. & 76. insinuatur. at qui contra omnes Patres, contra omnes Scripturas quas adduximus, contra omniū fidelium sensum ponit Eliam & Enoch euectos in cęlum, assecutos gloriam, corporum immortalitatem, hic sobriè sapit, & dogmata certissima tradit. Eiusdem generis est & illud: *Blasphemū*, inquit, *est credere vllum ex Adami posteris, in* (in paradisum) *postmodū* (post Adami expulsionem) *peruenisse.* Quare id blasphemum? *Quia omnis Adami progenies maledicta est in ipso, & de terrestri paradiso eliminata, nec non ipsa terra vniuersim ac paradisus separatim propter ipsum maledicta sunt.* Sed in primis verum non est progeniem Adami fuisse maledictam à Deo, aut paradisum speciatim. Maledixit enim terræ & serpenti, non Adamo vel Euæ, sed ærumnis tantum & necessitati moriendi subiecit. Deinde vt de veritate omittam, quænam est illa connexio: Progenies Adami fuit maledicta in paradiso & expulsa, & ipse paradisus maledictus fuit: ergo blasphemum est dicere aliquem ex Adami posteris ibi singulari aliquo Dei priuilegio collocatum? Nonne locus terrestris & maledictus, homini terrenum corpus gestanti & maledicto congruentior erat, quam cælestis patria, in quam nihil maledictum intrare potest; præsertim cùm maledictio peccati nondum tunc esset per Christi sanguinem abstersa? Denique blasphemi erunt discipuli Apostolorum, Irenæus & tot alij Patres antiqui, qui docent Enoch in paradisum Adami traslatum. Imò & ipse Lutherus magnus Propheta, & parens omnium huius temporis sectarum blasphemus erit; quia idem docet in cap. 5. Genesis. Numquam finis fit, si omnia refutare velim.

Tertium Argumentum: Illi Prophetæ prædicabunt induti cilicio. At corpora, quæ tam diu fuerunt exempta à peccato, non egent ista maceratione.

Respondeo: Etiam S. Joannes Baptista non egebat ista victus & cultus asperitate, sed eam diuina inspiratione suscepit, vt Iudęos ad pœnitentiam prouocaret. Idem facient Enoch & Elias.

Quartum Argumentum: *Enoch translatus est, vt det* 75
gentibus pœnitentiam, non sua prædicatione, sed exemplo: nimirum, *vt exemplo*, inquit, *gentibus esset, & hoc eunctus bonos illi habitus gentes impelleret ad agendam pœnitentiam, sanctisque eius vestigijs inhærendum. Quid enim potuit efficacius adigere nationes ad pœnitentiam, quam vt ipsis inspectantibus diuinus ille vir viuus in cælum pro mercede integritatis suæ sustolleretur, cæteri omnes in corruptionem abeunt?*

Translatio Enoch.

Respondeo: Primò, Vnde constat illum publicè nationibus inspectantibus translatum; cùm Scriptura potius contrarium insinuet, cum ait Gene. 5. *Ambulauit Enoch cū Deo* (sanctissime vixit) *& non apparuit, quia tulit illum Deus?* Quod etiam in eum locum tradit Lutherus; & fauet phrasis Hebræa. [illegible] *& non ipse.* Si in omnium conspectu id factum fuisset, Scriptura non tacuisset. Imò nec Elias publice translatus est, sed solo Elizæo spectante, cum tamen plurimi tunc essent Prophetæ: 4. Regū 2. 12. Deinde etiamsi publicè sublatus esset, parum id fuisset ad pœnitentiam ab hominibus pessimis, quales tunc erant, extorquendam. Sicut si modò sanctus aliquis Monachus vel Iesuita publicè in cælum raperetur, parum idcircò hæretici ad pœnitentiam commouerentur, sed potiùs arti magicæ tribuerent; cùm similia vi dæmonis facillimè fieri possint. Si enim miraculis maximis omnem diaboli vim superantibus, qualia plurima creberrimè fiunt in Ecclesia, non mouentur, quis credat illos motum iri ista in sublime subuectione, quę diabolo est facillima, & magis striglbusque vsitatissima?

Denique cōmunis Patrum intelligentia obstat, vt ostensum est. Omitto quòd ait cælum dari pro mercede integritatis. Merentur ergo bona opera vitam æternam; libenter hoc accipimus: sed cū placitis Caluini non benè congruit. Tanta est vis illius veritatis, & tantopere cum ratione naturali consentit, vt eius confessio interdum hæreticis excidat non aduertentibus.

Deci-

Decimasexta Demonstratio, ex consideratione finis Antichristi.

76 EXercitus Antichristi, & Reges ductores igne cælesti delebuntur: ipse verò Antichristus & eius pseudopropheta viui mittentur in stagnum ignis & sulphuris. At nihil tale hactenus visum in Pontificibus, aut Regibus & exercitibus illis parentibus. ergo, &c.

Exercitus Antichristi quomodo delebitur.

Maior probatur. De exercitu enim & Regibus habemus Apocalyp.20. vbi dicitur: *Expletis mille annis*, hoc est, toto tempore quod est ab aduentu Christi vsque ad Antichristum, *soluendum satanam, qui solutus seducet gentes quæ sunt super quatuor angulos terræ* (toto orbe) & inter alios *Gog & Magog: & congregabit eos in prælium*, nimirum in obsequium Antichristi ad persequendos fideles: *quorum numerus est sicut arena maris. & circuierunt castra sanctorum, & ciuitatem dilectam. & descendit ignis de cælo à Deo, & deuorauit eos.* Non est dubitandum quin hic exercitus sit Antichristi, ductoribus Regibus qui se illi tunc submiserint; inter quos Gog & Magog videntur esse præcipui. Colligitur id, Primò partim ex tempore quo hæc fient, nimirum expletis mille annis, & soluto satana; quod erit tempore Antichristi, vt passim Patres exponunt: partim ex loco, quia non ex vna aliqua regione, sed ex *quatuor angulis terræ congregabitur*: Antichristus autem tunc omnia obtinebit: partim ex fine, quia cogetur ad persequendos fideles, & ad cogendos omnes vt Antichristum agnoscant pro Messia. Secundò, Idem colligitur ex cap.17. vbi de decem Regibus dicitur, qui breuissimo tempore regnabunt: *Hi vnum consilium habent, & virtutem & potestatem suam bestiæ* (Antichristo) *tradent: hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet eos, quia Dominus dominorum est, & Rex regum. Pugnabunt cum Agno*, ipsius Ecclesiam persequendo, & gloriam conando delere. *Vincet eos*, igne cælesti feriendo. Tertiò, Colligitur ex cap.19. vbi sub alia visione hæc eadem res Ioanni est ostensa, & vterque, exercitus ac duces describuntur, & conuocantur omnes aues cæli, vt manducent carnes Regum & Tribunorum, &c. vt indicetur maximam stragem futuram. *Et vidi*, inquit, *bestiam* (Antichristum) *& Reges terræ*, qui se bestiæ submiserunt, *& exercitus eorum congregatos ad faciendum prælium cum illo qui sedebat in equo*: nimirum ad Ecclesiam & Christi gloriam extinguendam. perspicuum est esse hunc eumdem exercitum, de quo cap.20. qui persequens dilectam ciuitatem, igne cælitus immisso deletus est. Sæpe eadem res Ioanni diuersis visionibus ostensa est. Nec obstat quòd hic exercitus dicatur *occisus gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius*: quia illa forma loquendi apertè indicat non esse gladio materiali occisum; sed vltione diuina iussu Christi immissa. hoc enim phrasis illa significat. Itaque hic gladius nihil est aliud quam ignis cælestis Christi imperio & virtute immissus. Quartò, Idem aperte colligitur ex cap.39. Ezechielis, vbi Dominus de hoc exercitu loquens, & prædicens totum delendum, addit: *Et immittam ignem in Magog*, &c. aperte significans igne delendum. Conferat Lector quatuor ista loca iam citata inter se, & nullo modo dubitare poterit, hunc exercitum esse Antichristi, & regum ipsi subditorum, & igne diuinitus occidendum. Instante enim iudicio incipiet sensim iustitiæ suæ gladium aduersus impios exerere, idque partim vt ceteri terreantur, & ad pœnitentiam festinent; partim ne fideles tantis persecutionibus diutiùs continuatis vincantur.

77 De morte Antichristi Apostolus 2. ad Thessal.2. ait: *Quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui. Spiritu oris sui*, hoc est efficaci & potenti imperio suo, quo omnis creatura illi seruit ad vindictam impiorum; vt passim Doctores exponunt. Hieronymus q.11. ad Algasiam; Chrysost. Theophylact. D.Thomas, & alij in locum illum Apostoli. Theodoretus in cap.11. Danielis, &c. Quomodo autem id futurum sit, expressiùs habetur cap.19. Apocalypsis, vbi dicitur: *Et apprehensa est bestia, & cum ea pseudopropheta: qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterem bestiæ, & qui adorauerunt imaginem eius. viui missi sunt hi duo in stagnum ignis & sulphuris. Apprehensi sunt*, nempe iussu Domini à dæmonibus diuinę iustitię in damnatos ministris. *Et missi viui*, terra nimirum dehiscente. Non tamen est necesse vt viui perueniant vsque ad ipsum stagnum; sufficit vt viui illuc rapiantur, sicut Dathan & Abiron Num.16. dicuntur *viui descendisse in infernum*: quos tamen in tam immenso præcipitio ante mortuos quã terminum attingerent, non videtur dubitandum, præsertim hiatu terræ statim se claudente.

Mors Antichristi.

Respondet Auctor pag.59. *Spiritum oris Domini non esse aliud quam verbum Dei, & verbo prædicationum* (Caluinistarum) *qua potentia illius hominis peccati* (Summi Pontificis) *paulatim minuitur atque consumitur*. 78

Responsio Auctoris.

Sed contra, Primò, quia illud ὃν ὁ κύριος ἀναλώσει, non significat sensim ipsius potentiam minuendam & cõsumendam, sed ipsius personam interficiendam, & prorsus delendam cum omni sua potentia: vt omnes interpretantur. Plus enim est ἀναλῶσαι, consumere, delere, & quasi in nihilum redigere, quam ἀποκτεῖναι, occidere.

Refutatio.

Deinde, si *spiritum oris Domini* nihil est aliud, quam potentiam Summi Pontificis, vel potiùs obedientiam populorum erga illum sensim minui, nõ est magnum malum, nec grandis punitio ipsius Summi Pontificis; sed potiùs est malum Ecclesiæ, & in primis eorum qui se ab illius obedientia subducunt. Sicut cùm Dathan & Abiron cum suis ab obedientia Moysis se subtraxere, non nocuerunt Moysi, sed sibi. Potentia illa Summi Pontificis non tam est bonum ipsius, quam subditorum. Non enim propter honorem vel commodum ipsius, sed propter vtilitatem subditorum instituta. Itaque si ipsius personam spectes, onus est graue minime expetendum, sed potiùs omni ratione recusandum. Vnde plurimi ex Summis Pontificibus illud fugerunt, & in positum gementes tulerunt, præoptantes vitam priuatam, in qua libere rebus diuinis possent intendere. Coniunctio cum ijs quæ sunt supra mentem, perficit mentem, non cum ijs quæ infra; vt rectè Plato dixit. Quò plures ab obedientia Pastoris recedunt, eo minorem de perditione eorum redditurus est rationem Deo. Verùm qui summum bonum constituunt in magnitudine Imperij, sicut multi faciunt hoc tempore, qui omnia ad fastum & gloriam suam referunt, ijs ingens malum, & mortis instar videtur Imperij imminutio.

Tertiò, Etsi hæretici multas regiones in Europa ab obedientia Summi Pontificis abduxerint; tamen in India, China, Iaponia, & nouo orbe non pauciores ad eius imperium accessere: ita vt non videatur imminutum, sed potiùs auctum, ex quo illi prædicatores verbi illud oppugnare cœperunt. Quartò, Antichristus cum delebitur virtute Christi, erit in summo gradu gloriæ & potẽtiæ: id enim fiet postquam omnia sibi subiecerit, & nulla vis humana illi ampliùs poterit resistere; ita Ecclesiam opprimet, vt persecutio non sit ampliùs tolerabilis, vt aperte ex Scripturis conuincitur, Danielis 7. & 11. Apocal.19. & 20. Matth. 24. & docent omnes Patres. Commentitium ergo est quod hæretici dicunt, illius potentiam sensim consumendam prædicatione verbi, donec funditus tollatur. Si enim sensim deberet consumi, in fine esset debilissimus, & facilè humanis viribus posset extingui. Quintò, Antichristus interficiet illos duos Prophetas, qui se illi opponent, quos Auctor interpretatur concionatores verbi: quomodo ergo ab illis interficietur? An forte vbi resurrexerint, interficient suum interfectorem, mortem suam vlciscentes? an mutuis concident vulneribus? vnde apparet huius figmenti insulsitas. Fingentem oportet esse memorem, ne se ipse confutet & euertat; vt sæpe nostris hæreticis accidit. Sextò denique, Mundus quo longiùs procedet, fiet semper deterior, & impietas crescet vsque ad finem, vt supra nu. 26. ostensum est. Ergo Antichristi regnum, quod est regnum impietatis, & omnium scelerum, debet etiam crescere vsque ad finem sæculi. At iuxta sententiam Auctoris, debet semper minui per efficaciam verbi Dei, & omnes qui illi parent debent illius obedientiam deserere, & conuerti: ac proinde mundus vsque ad finem crescet in omni virtute, & vera pietate, eritque tunc optimus illius status. Ita plane sentiant, qui malum dicunt bonum, qui tenebras lucem, qui impietatem religionem, qui Antichristum Christum. Hæc de Antichristo sufficiant.

Quantũ sit peccatũ in illa in Pontificem contumelia: Matth.5.

Ex his quæ hac Disputatione dicta sunt, duo nobis sunt perspicua: Alterum est, quàm ab omni specie veri aliena, indigna & grauis sit illa hæreticorum in Summũ Pontifi-

cem calumnia. Si enim *qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis*: quæ tormenta, quos ignes non meretur, qui Patrem omnium Christianorum, qui Ecclesiæ Catholicæ Pastorem, sacrorum Principem, successorem Petri, Vicarium Christi, Antichristum vocat? neque solùm vocat ex ira per contumeliam, sed ex odio quodam amaro & inueterato, & toti mundo tamquam dogma fidei vult esse persuasum? Quid enim tetrius vel detestabilius dici potest? Qui probæ famæ virum vocat furem, adulterum, homicidam, latronem, sodomitam, grauem iniuriam irrogat: sed nihil ad istam nominis Antichristi contumeliam. hoc enim verbo omnium atrocissimorum scelerum continetur colluuies. Itaque maior contumelia excogitari nō potest. Et fit hæc non alicui de vulgo, sed supremo Sacrorum Principi, Christi in terris locum tenenti. Vnde & in ipsum Christum redundat, vt hac ratione etiam grauis blasphemia censeri debeat. Rursus, si crimen est læsæ maiestatis, cùm quis e subditis excitat ceteros vt desciscant a suo Principe, vt correptis armis illum veluti Tyrannum eiiciant: cur non sit crimen læsæ maiestatis concitare Principes Christianos, vt desciscant ab obedientia Sedis Apostolicæ, eamque infestissimi hostis loco habeant & exterminent? Omnes enim qua Christiani, huic Sedi sunt subiecti, eamque vt principali auctoritate, in ijs quæ salutem concernunt, eminentem, omnes Catholici venerantur, omnibusque sæculis sunt venerati. Si Dathan & Abiron viri primarij Leuitici generis, ob seditionem aduersus

L. 1. & 4. ff. ad L. Iuliam maiestatis. & L. Quisquis. C. eode tit.

Moysen & Aaron concitatam, terra dehiscente cum suis tabernaculis absorpti sunt, & viui in infernum descenderunt operti humo, vt Numerorum 16. narratur: quæ vindicta manet eos, qui omnes ad rebellandum Sedi Apostolicæ, & ad eam euertendam ac exterminandam sollicitant? Cuius dignitas & auctoritas tanto est præstantior dignitate & auctoritate Moysis ac Aaronis; quanto præstantius Euangelium Lege, spiritus littera, veritas vmbra, noui Testamenti administratio & sacerdotium sacerdotio Legis veteris. Si recte refellendus qui Reginæ Angliæ memoriā conuitijs onerat, vt vult Auctor Præfationis pag. 12. quo supplicio plectendus, qui Principem sacrorum, & omnium Christianorum Patrem tam contumeliose tractat?

Alterum est, quam indignis modis diuina Scriptura ab hæreticis tractetur, dum contra omnium veterum sensum & consensum, contra apertam verborum significationem, contra omnem vsum & rationem, per tropos & metaphoras torquetur ad quidlibet, quod eorum proposito vel passionibus seruire queat.

Hæc dixerim non in Regem ipsum, aliorum fraude iam inde ab infantia circumuentum, quem spero diuina bonitas aliquando respiciet: sed in eos qui tanti sceleris Auctores extiterunt, & nomine Regio, ad oppugnandam veritatem, & licentius in Religionem Catholicam debacchandum, abutuntur. Infinitam Dei clementiam precor eos illuminet, vt quàm horrenda maneant eos tormenta, in stagno ignis & sulphuris, videant, & mature resipiscant.

DE

DE ANTICHRISTI PRÆCVRSORIBVS DISPVTATIO.

Vtrùm hæretici huius sæculi, præsertim Lutherus, Caluinus, Menno, & alij hæresios Doctores, Ministri & promotores, sint præcursores Antichristi.

PRÆFATIO.

NEMO suspicetur conuitiandi causa me hæc scribere. Deum testor qui me iudicaturus est, longè id esse à mente mea & consuetudine. Rationibus vrgere consueui, non conuitijs; idque plano & scholastico stylo, absque Rhetoricis digressionibus, quibus hæreticorum libri plerumque sunt conferti. Dogma tractamus in Sacris Scripturis fundatum, non conuitia ingerimus; cuius tractationis aduersarij nobis dant occasionem, & pœnè ad eam nos compellunt. Cùm enim ipsi nos Antichristi volunt esse ministros, Summum verò Pontificem Antichristum, idque toti mundo persuadere conantur: cogunt nos veritatem patefacere, & ostendere quis & qualis futurus sit magnus ille Antichristus in Scripturis prędictus: qui & quales eius præcursores ac ministri, quorum in ijsdem Scripturis sæpè mentio. Itaque non est quòd nobis indignentur huius rei causa; neque conuitium putent si quid asperiùs dicatur. Rem enim nudè absque amplificationibus proponemus, nihilque quod non sit certum & perspicuum, vel iusta ratione suffultum, adferemus. Cùm aliquid asperum vel probrosum alicui ingeritur, eo tantùm fine vt hoc ipsum mordeat, & animum eius dolore vulneret, ad conuitium pertinet: cùm verò non eo fine, sed vt veritas patescat, vt hypocrisis detegatur, vt venena latentia ostendantur; non est conuitium, sed salutaris monitio & doctrina. Hæc præfati rem aggrediamur.

PRIMA DEMONSTRATIO. EX GENERALI RATIONE HAERESEOS.

1

Æretici cùm statuant Summum Pontificem esse ipsum Antichristum, consequenter affirmant Episcopos omnes, Doctores Ecclesiæ Catholicæ, Principes Catholicos Pontifici adhærentes, & quicumque Religionem Catholicam promouent, esse Antichristi seruos, & ministros; vt patet ex ijs quæ Auctor scribit pag. 59.97.98.106.107. At Catholici non tam desperate de illis sentiunt: omnes tamen in eo consentiunt, & firmiter tenent ipsos esse Antichristi prodromos seu præcursores, eius aduentui viam sternentes. Quod intelligo in primis de ipsis hæresiarchis, Luthero, Caluino, Mennone, Zvvinglio, Melanchthone, & ceteris primarijs huius sæculi hæresium auctoribus: deinde de omnibus Ministris & Doctoribus: denique de omnibus qui hæresim defendunt ac promouent, & Ecclesiam Catholicam oppugnant, siue seculares illi sint, siue Ecclesiastici.

2 Hanc sententiam esse verissimam, ac planè ex mente diuinarum Scripturarum, facile conuinci potest; idque duplici demõstratione, generali & speciali. Generalis est hęc: Omnes hæretici, præsertim doctores & promotores hæreseos, sunt præcursores Antichristi. Atqui Lutherus, Caluinus, & alij supradicti sunt hæretici, imò doctores & promotores hæreseos. Ergo sunt veri præcursores Antichristi.

Omnes hæretici sunt Præcursores Antichristi.

Maior est manifesta, & conceditur à Lutheranis, Caluinistis, & reliquis sectis. Docent n. hæreticos qui antecesserunt aduentũ Antichristi, esse ipsius præcursores: eos verò qui post eius aduentũ emergunt, esse ipsius ministros & satellites. Vnde de hac propositione non est inter nos & illos controuersia, sed solùm quæstio est de Minore nempe quænam verè sint hæretici.

Eadem veritas colligitur ex Scripturis: 2. ad Thessal. 2. *Nam*, inquit, *mysterium iam operatur iniquitatis*. Quem locum plerique Patres (vt Theodoretus, Sedulius, & alij multi in hunc locum, & D. Augustinus lib. 20. de Ciuita. cap. 19.) interpretantur de hæreticis, quos vocant *mysterium iniquitatis*, *μυστήριον τῆς ἀνομίας*: quia sunt figura Antichristi, qui more Hebræo dicitur *iniquitas*, sicut Christus *iustitia*: quia plenus erit *iniquitate*, & mundum ad *iniquitatem* impellet. Alij per *mysterium iniquitatis* intelligunt Neronem, & similes Ecclesiæ persecutores. Verùm non est dubitandum quin etiam comprehendantur hæreticici. Loquitur enim de omnibus Ecclesiæ persecutoribus. Hi omnes sunt mysterium iniquitatis, & figura Antichristi: incipiũt enim quod ipse perficiet. Posset etiam illud *ἐνεργεῖται*, *operatur*, accipi passiue, & per *mysterium iniquitatis* intelligi persecutio Ecclesiæ ab hæreticis & tyrannis; quæ persecutio est figura persecutionis Antichristi, & veluti dispositio ad illam, & eodem sensus recidit. Placet tamen prior expositio, cui congruit illud Episto. 1. Ioannis cap. 2. *Filioli, nouissima hora est: & sicut audiuistis, quia Antichristus venit* (*ἔρχεται* venire debet) *nunc Antichristi multi facti sunt; vnde scimus quia nouissima hora est*. Quasi dicat, Magni illius Antichristi, qui nouissimo tempore debet venire, præcursores iam adsunt: ergo nunc est nouissima ætas, qua ipse debet subsequi. Simili modo colligit Apostolus: *Mysterium iniquitatis iam operatur*, iam adest & viget: ergo iniquus ille suo tempore, impedimento sublato, reuelabitur. Ita duo ista loca intelligit D. Augustinus lib. 20. de Ciuita. cap. 19. & alij Doctores. Vtrobique ergo significantur hæretici, qui ex eadem causa dicuntur Antichristi, & mysterium iniquitatis: nimirum, quia Antichristi præcursores & typi.

3 Nunc probanda Minor. Ac primùm eos qui Ecclesiæ Catholicæ adhærent hæreticos non esse, vt Lutherani & Caluinistæ volunt ipsum nomen *Catholici* apertè declarat. Hi enim semper omnibus sæculis *Catholici* habiti & vocati sunt; ceteri verò qui se ab ea Ecclesia segregarunt, hæretici vel schismatici. Deinde hæretici dicuntur qui desciscunt ab Ecclesia Catholica, & noua dogmata pro suo arbitrio sibi deligunt, iudicio Ecclesiæ Catholicæ nolentes acquiescere. At non potest ostendi fuisse aliquam Ecclesiam priorem, quæ Catholica dicta fuerit, à qua Romana Ecclesia desciuerit.

Adhærentes Ecclesiæ nõ esse hæreticos.

Respondent Lutherani & Caluinistæ eam desciuisse ab Ecclesia Apostolica. Sed quando id factum? quo anno, quo loco, quo auctore, in quibus dogmatibus? Quinam manserunt in Ecclesia Apostolica, qui Ecclesiæ Romanæ segreganti se ab ea restiterint, & se illi opposuerint: quorum monitis ipsa noluerit acquiescere? nihil horum ostendere possunt. At numquam est facta aliqua notabilis discessio ab Ecclesia per hæreses, de qua non possimus ostendere, quo tempore, quo loco, quo auctore, in quibus dogmatibus facta sit; quinam se opposuerint; qui dogmata illa notitia condemnarint; quinam in Ecclesia, à qua illi nouorum dogmatum sectatores auulsi sunt, permanserint. Vnde patet illud responsum nullum colorem habere.

Responsio hæreticorũ. Refutatur.

Dicent fortasse Ecclesiam Romanam non ita recessisse ab Apostolica, vt hæc permanserit in suo statu, vt Ecclesiam Romanam errantem posset corrigere; sed totam Ecclesiam Apostolicam sensim esse corruptam, & mutatam in eam formam fidei & religionis in qua modo est Ecclesia Romana. Aiunt enim statim post tempora Apostolorum cœpisse errores irrepere, & singulis sæculis magnam esse factam accessionem.

Alia responsio.

Sed quis non videat hoc absurdissimè dici? Si enim ita est; ergo parum stetit regnum Dei, sed simul atque à Christo constitutum est, mox concidit, & portæ inferorum aduersus illud præualere cœperunt: nec est ædificatum supra petram, sed super arenam: nec est columna & firmamentum veritatis, sed arundo mobilis, & schola mendacij. Deinde si Ecclesia Apostolica ita defecit; ergo nullus postea censendus fuit hæreticus, nullus schismaticus: quia nulla fuit Ecclesia, cuius iudicio stare teneretur; quam si audire nollet, habendus si velut Ethnicus & Publicanus.

Refutatio.

At verò Lutheranos, Caluinistas, Anabaptistas, & cæt. hæreticos esse, facile demonstrari potest. Primò, quia doctrina, quam profitentur, hæreseos damnata est ab omnibus Academijs omnium regnorum orbis Christiani; ab Imperatoribus, à Regibus & Principibus Christianis, ab omnibus Ecclesiarum Rectoribus & Episcopis, ab omnibus Synodis prouincialibus, à Synodo Oecumenica Tridentina, à Summis Pontificibus: denique etiam ab Ecclesia Græcorum. Itaque iudicium orbis terrarum est, illos hæreticos esse. Quis tantæ auctoritati non credat? quis maius aut grauius iudicium requirat? quis plures aut aptiores Iudices postulet? 4

Lutheranos Caluinistas, &c. hæreticos esse.

Ab omnib. dãnata eorum doctrinam.

Nec refert quòd aliqui Reges & Principes illam doctrinam postea sint complexi; quia id factum, nõ quod ratione conuicti eam veram iudicarint; sed quòd eam vel rebus suis stabiliendis & augendis, vel doloribus, vlciscẽdis, vel ad voluptates & licentiam vitæ, censuerint cõmodiorem.

Neque solùm hoc sæculo, sed etiam nouem vel decem sæculis superioribus, omnium istorum iudicijs, atque adeò à toto orbe ista doctrina damnata est: quod etiam ipsi satis apertè fatentur. Omnes enim Summi Pontifices, omnia Concilia Oecumenica, omnes Episcopi & Ecclesiarum Rectores, non solùm in Ecclesia Latina, sed etiam in Græca, omnes Academiæ, omnes viri sanctitate vel doctrina illustres, omnes Imperatores, omnes Reges, omnia Regna orbis Christiani, istam doctrinam, quam Lutherani, Caluinistæ, & Anabaptistæ modò tradunt, iam a decem sæculis hæreticam censuerunt. Quod vel ex eo manifestè constat, quòd omnes toto illo tempore pro fidei dogmatibus tenuerunt: Primò, hominem esse liberi arbitrij. Secundò, Deum non impellere ad peccatum. Tertiò, mandata diuina homini iustificato esse possibilia.

Quartò,

Quartò, dari multa opera bona, in quibus homo non peccet. Quintò, Christi corpus esse verè realiter, & substantialiter præsens in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento. Sextò, substantiam panis & vini mutari in corpus & sanguinem Christi. Septimò, in Ecclesia offerri verum & propitiatorium sacrificium pro viuis & defunctis. Octauò, esse purgatorium. Nonò, Sanctos esse inuocandos. Decimò, eorum imagines & reliquias esse honorandas. Vndecimò, vota monastica laudabiliter suscipi, nec posse absque scelere violari. Duodecimò, Baptismum esse necessarium ad salutem. Decimotertiò, Esse in Ecclesia Sacramentum Pœnitentiæ, Ordinis, &c. conferens gratiam. Decimoquartò, Suscepto sacerdotio fas non esse vxorem ducere. Decimoquintò, Fidem non sufficere ad salutem. Et alia multa, quæ ab istis negantur. Si illa tenebant tamquam fidei dogmata: ergo contraria quæ ab istis sectis traduntur, censebant esse hæretica. Denique etiam iudicijs priorum sæculorum, quæ proxime post Apostolorum ætatem fuere, illam doctrinam constat esse damnatam. Nam dogmata supradicta semper in Ecclesia viguere; vt ex scriptoribus antiquissimis facilè ostendi potest. Et quamuis de aliquibus litem nobis moueant nostri nouatores; de multis tamen fatentur, sed dicunt cœpisse mox secundo & tertio sæculo superstitiones in Ecclesiam irrepere, & libertati humanæ, bonisque operibus nimium tribui.

Ex quibus luce meridiana clarius est, Lutheranos, Caluinistas, & Anabaptistas hæreticos esse censendos; cùm ea dogmata pertinaci teneant assensu, quæ omnibus sæculis ab omnibus Catholicis Doctoribus, Episcopis, Summis Pontificibus, Synodis, atque adeò ab omnibus ijs ad quos aliquo modo pertinet de dogmatibus fidei censere, consentientibus Principibus & populis orbis Christiani, hæretica iudicata fuere. Neque solùm ab omnibus omnium ætatum Catholicis, sed etiam singulæ sectæ mutuis damnatæ sunt censuris. Nam Lutherani hæreseos damnant quæ Caluinistarum sunt propria: & Caluinistæ ea quæ Lutheranorum: & vtrique ea quæ Anabaptistarum: & hi vtrosque vicissim. Itaque Caluinistæ hæretici sunt non solùm omnium Catholicorum, qui omnibus sæculis extitere, sed etiam Lutheranorum & Anabaptistarum iudicio. Idem dixerim de Lutheranis & Anabaptistis. Quæ maior potest esse damnatio, quàm ea, in quam à tot sæculis consentit orbis Christianus? quæ ita approbatur ab omnibus, vt nullus amplius supersit qui contradicat, præter ipsum reum? à qua non potest fieri appellatio, nisi ipse reus Iudex omnium constituatur? At quis vmquam reum à toto orbe condemnatum, Iudicem suæ causæ & omnium Iudicum constituat? aut illi contra omnium iudicia, se iure fecisse quod fecit affirmanti, credendum putet?

Singulæ sectæ damnatæ a se inuicem.

5 Dicent se ad tribunal & iudicium Scripturæ appellare; eoque se à labe hæreseos absolui. qua in re perinde faciũt, ac si quispiam in omnibus Regni tribunalibus perduellionis condemnatus appellaret ad Codicem Iustiniani, vt ex eo probet se non crimen perduellionis, sed iustum in Patriam officium præstitisse; sed hunc Codicem vellet intelligi non vt ab omnibus Iurisperitis & Iudicibus intelligitur, sed iuxta suam imaginationem. Cui appellationi si deferendum sit, nullus vmquam reus condemnari, nulla causa iure decidi poterit aut terminari. Simili modo illi in omnibus legitimis fidei & Religionis Tribunalibus hæreseos condemnati, prouocant ad sacram Scripturam, non iuxta receptum Doctorum & Ecclesiæ Catholicæ sensum, sed iuxta propriam phantasiam explicandam. Quæ appellatio si esset admittenda, iam nulli pæne essent hæretici; non Arriani, non Sabelliani, non Macedoniani, non Donatistæ, non Pelagiani; non Monothelitæ, & similes sectæ. Omnes enim ad Scripturam Iudicem prouocant; & eam à se stare constanter affirmant. imò si quis benè aduertat, singuli se ipsos Iudices totius causæ constituunt, dum sibi Scripturæ interpretationem reseruant. tota enim vis est in sensu. nullum autem sensum admittunt, nisi qui ipsorum errori fauere videatur. Itaque dum appellant ad Scripturam, ad suum tribunal prouocant, seipsos totius controuersiæ Iudices constituunt; sicque facile seipsos absoluunt, & reliquos omnes condemnant. Verùm sicut omnes aliæ sectæ (non obstante hac prouocatione) propter Ecclesiæ iudicium, quo hæreos sunt condemnatæ, omnibus sæculis à toto mundo hæreticæ sunt habitæ: ita Lutherana, Caluinistica, Anabaptistica, & aliæ huius æui sectæ, ob similem Ecclesię condemnationem, certissimè sunt hæreticæ iudicandæ.

Idem confirmatur hac ratione: Hæretici sunt qui ab Ecclesia Catholica recedentes, propria sibi dogmata sub professione Christiani nominis deligunt, iudicio Ecclesiæ nolentes acquiescere. Hi enim omnibus sæculis pro hæreticis habiti fuere. Ob hanc causam hæretici iudicati Arriani, Sabelliani, Macedoniani, Nestoriani, Eutychiani, Pelagiani, &c. Atqui Lutherani, Caluinistæ, Anabaptistæ recesserunt ab Ecclesia Catholica, & propria sibi dogmata sub professione nominis Christiani delegerunt, iudicio Ecclesiæ acquiescere recusantes: perspicuum ergo est, eos verissime & proprijssimè hæreticos esse: ac proinde Antichristi præcursores.

Nec refert quòd multi eorum Catholici numquam fuerint, ac proinde non videantur ab Ecclesia Catholica recessisse. Satis enim est maiores eorum quorum sequuntur errores, Lutherum, inquam, Caluinum, Menonem, & similes, ab Ecclesia Catholica recessisse. Sic enim illi in suis maioribus ab Ecclesia recesserunt.

Deinde susceptio Baptismi est implicita quædam totius fidei Catholicæ professio, & constituit hominem membrum Ecclesiæ, sicut circumcisio iuxta Apostolum erat professio legis Iudaicæ, & faciebat membrum Synagogæ: ergo si quis postea profiteatur hæresim, is verè deserit Ecclesiam, & fidem Catholicam, quam in Baptismo suscepit & professus est; vereque desertor Ecclesiæ, fidei & religionis dicendus est. *Ad Gal. 5.*

Secunda Demonstratio, ex decem comparationibus.

SEquitur altera Demonstratio, ex consideratione doctrinæ & operum Antichristi, ex quibus manifestè eius præcursores esse conuincuntur. Præcursor enim est, qui 6
viam munit; & animos hominum disponit ad suscipiendum eum, cuius præcursor dicitur, inchoando quodammodò quod ille completurus est. Hoc modo Prophetæ, & in primis Ioannes Baptista, dicuntur præcursores primi aduentus Domini: quia animos hominum ab impietate alijsque flagitijs auocarunt, & in eis cognitionem ac timorem diuinum, pietatis & iustitiæ studium inchoarunt; per quæ idonei redderentur ad Dominum recipiendum, quæque ipse Dominus sua præsentia ad perfectam sanctitatis formam perduceret. Atqui Lutherani & alij sectarij disponunt animos hominum ad Antichristum faciliùs acceptandum, inchoando strenue quod ille perfecturus est. Cur ergo non sunt verè & propriè eius præcursores iuxta mentem Scripturarum?

Præcursor quis dicatur.

Sola Minor probanda: nam cetera sunt manifesta. Hanc ex collatione operum ostendere possumus.

Prima Comparatio, in studio abducendi à fide.

PRimò, Antichristus abducet homines à fide Christi: 7
Lutherani, Caluinistæ, &c. abducunt homines à fide Ecclesiæ Christi. Ille dicet non esse credendum Christo nostro, sed sibi vtpote vero Christo: hi dicunt non esse credendum Ecclesiæ Catholicæ, veræ inquam Christi Ecclesiæ, sed nouis magistris, & nouarum Ecclesiarum architectis. Atqui non credere Ecclesiæ Christi, magnus est gradus ad non credendum Christo; ac proinde ad recipiendum Antichristum. Quia sublata Ecclesiæ auctoritate, nihil omnino certi de Christo relinquitur, in quo indubitanter possimus acquiescere; cum etiam de ipsis Scripturis absque illa incerti simus. Nam vt ait D. Augustinus contra Epist. fundamenti cap. 5. *Ego etiam Euangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ commoueret auctoritas.* quod etiam quotidiana experientia confirmat. Multi enim cùm ab Ecclesia recesserunt, extra illam nihil solidi, quod animo accurate omnia expendenti satisfacere queat, reperientes, a secta vna in aliam, & tandem ad Arrianismum vel Turcismum, vel quod crebriùs est ad Atheismum deuoluuntur; vt multis exemplis ostendi potest. Imò tota

secta nouorum Arrianorũ & Nestorianorum, quæ in Hungaria, Transiluania, Polonia, & locis vicinis grassatur, ex Lutheranis, & Caluinistis originem ducit.

8 Addo eos qui Ecclesiam Catholicam reijciunt, eo ipso conuinci non credere Christo. Ecclesia enim est interpres Christi, ac ὑποφήτης, & veluti os ipsius per quod ipse nobis loquitur, & omnem suam doctrinam proponit. ergo qui illi non credit, hoc ipso non credit Christo, qui per illam loquitur: sicut Iudæi hoc ipso quo nolebant credere Prophetis quos Deus ad illos mittebat, censebantur nolle credere Deo qui per illos loquebatur. quod confirmat Dominus Luc. 10. cùm ait: *Qui vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit: qui autem me spernit, spernit eum qui me misit.* Et Matth. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* Ex quibus perspicuum est, eos qui ab Ecclesia recedunt, verè non credere Christo, sed suæ phantasiæ, vel spiritui priuato; ac proinde comparatos esse ad credendum Antichristo.

Secunda Comparatio, in neglectu bonorum operum & licentia vitæ.

9 SEcundò, Antichristus abducet homines à studio bonorum operum, & faciet illis omnem scelerum licentiam. Vnde 2. cap. Epist. 2. ad Thessal. vocatur ab Apostolo *homo peccati*: nimirum quia ipse non solùm erit maximus peccator, sed alios adducet ad peccandum, latissimam ad omnia flagitia portam aperiens. Quidquid enim Christus adstrinxit, hoc Antichristus laxabit; & nihil aliud requiret, quam vt in ipsum credant: se omnes qui ipsum receperint, felices & beatos effecturum. Colligitur ex cap. illo 2. & ex alijs quæ priori de Antichristo Disputatione dicta sunt.

Lutherus art. 31. & ar. 36. Caluinus lib. 3. Inst. c. 12 §. 4. et c. 14. §. 9.

Eadem egregiè præstant Lutherani & Caluinistæ, adeò vt hac in parte vix cedant Antichristo. At studio enim bonorum operum abducunt: quia docent homines per ea non fieri sanctiores, nec quidquam mereri apud Deum, nihilq; mercedis pro illis accepturos: sed solam fidem apud Deum æstimari. Deniq; omnia hominum opera, quæ videntur bona, occulta peccati labe inquinata esse, & iustam opprobrij mercedem apud Deum mereri. Itaque subtrahunt totum illud, quod homines ad bona opera posset allicere, nimirum spem fructus & mercedis; & insuper apponunt aliquid quod eos ab illis deterreat, labem & turpitudinem peccati.

Lutherus in asser. ar. 1. & lib. de libert. Christiana. Caluinus lib. 3. c. 4. §. 28. & lib. 2. c. 8. §. 58.

Licentiam omnium scelerum faciunt, dum docent nullum crimen posse credentibus officere: nam propter fidem Christi nullum peccatum ad culpam vel pœnam imputari. qua doctrina posita tollitur omnis timor vindictæ, & iam lata ad omne flagitium, quàm per Atheismum, porta aperitur; vt in Consolatione de Religione fusius ostendimus. Id enim quod homines retinet & cohibet à peccatis, est timor vindictæ à Deo irrogandæ; vt passim Scriptura docet, & experientia quotidiana demonstrat. Semoto hoc timore, nullum est ampliùs retinaculum, nullum frænum; itaque liberè toto impetu absque vlla formidine in omnes libidines, in omnes fraudes, in maleficij & veneficij genus omne ruere possunt, modò id clam magistratibus faciant, aut ab illis per leges humanas nulla castigatio impendeat. Quare cùm isti sua doctrina omnem vindictæ timorem penitus tollant, perspicuum est eos omnium vitiorum facere potestatem, atque adeò omnium scelerum præbere causam. Sicut enim qui subducit fulcra quibus ruina domus impediebatur, est causa ruinæ domus: ita qui tollit timorem diuinæ vltionis, quo genus humanum sustentabatur ne liberè in omne flagitium rueret, est causa ruinæ in illa flagitia. Quatenus ergo tollunt spem mercedis, extinguunt studium bonorũ operum; quatenus tollunt timorem vindictæ, faciunt copiam & licentiam omnium scelerum. Nescio qua ratione Antichristus efficaciùs ista facere queat; nisi forte bonis operibus supplicium, prauis præmium constituat. quamuis ne sic quidem nostri hæretici hac in re omnino ab ipso vincerentur. Nam & ipsi bonis operibus, si quis ea animo promerendæ mercedis præstet, supplicium constituunt; cùm ea superstitiosa esse, & in Christi iniuriam cedere, ac proinde ignem æternum mereri dicant. Vnde cùm omnia bona opera Catholicorum etiam mercedis intentione fiant, (iuxta illud Psalm. 118. *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas, propter retributionem*, aliasque plurimas Scripturæ sententias) eadem lege illa condemnant. Denique sicut Antichristus à suis asseclis non exiget Decalogi obseruationem, sed tantùm fidem, qua in ipsum credant, & vt Messiam recipiant; ita ipsi solam fidem ad iustitiam exigunt.

Tertia Comparatio, in tollendo Sacrificio.

TErtiò Antichristus auferet *iuge sacrificium*, vt constat ex cap. 12. Danielis; auferet, inquam, quoad publicum vsum, grauissime puniens & occidens eos, quos cognouerit illud vel publice vel priuatim obtulisse. Dicet enim esse idololatriam, & propterea tollendum. Ob eamdem causam tollet cultum imaginum Christi & Sanctorum. Vtetur enim in suis factis rationabili aliquo prætextu, & specie quadam rationis ac pietatis, vt homines decipiat. 10

Eodem modo faciunt hæretici huius temporis, præsertim Caluinistæ. Tollunt enim vbique, vbi rerum potiuntur, iuge sacrificium, & Liturgiam Ecclesiæ, idololatriæ obtentu; imo nullam Ethnicorum idololatriam adeò execrantur. Vnde euertunt altaria, confringunt calices, & omne sacrum instrumentum ad hoc sacrificium comparatum vastant & profanant, inde sibi caligas, indusia, thoraces concinnantes. Tollunt etiam eodem prætextu venerationem crucis, & imaginum Christi & Sanctorum, & illas tamquam Idola cum mille probris deturbant, confringunt, exurunt. Porrò hunc cultum adeò exagitant, vt nulla Ethnicorum Idololatria videatur illi posse comparari. Nam quidquid fere in Apocalypsi aduersus veram Idololatriam dicitur, hoc totum ad hunc cultum detorquent, quasi præcipuus Spiritus sancti scopus illis fuerit locis, cultum sanctissimæ Eucharistiæ, & venerationem Imaginum & Reliquiarum traducere, & damnare. Denique grauissimas pœnas in eos qui sacrificium Missæ obtulerint, vel eidem interfuerint, constituunt. An hoc non est parare viam Antichristo, eiusque se prodromum ostendere?

Quarta Comparatio, in tollendis Ecclesiæ Sacramentis & cærimonijs.

QVartò, Antichristus tollet omnia Ecclesiæ Sacramenta, omnia officia diuina, omnia festa, & ieiunia. Quidquid enim à Christo institutum est, vel aliquo modo ad ipsius cultum ac honorem pertinet, abrogabit; vtpote Christi iuratus hostis, eique ex diametro repugnans. Vnde D. Hippolytus Oratione de Antichristo: *Tunc lugebunt Ecclesiæ luctum magnum, quia nec oblatio, nec suffitus fiet, nec cultus Deo gratus: sed Ecclesiarum ædes tugurij instar erunt, pretiosumque corpus & sanguis Christi non extabit in diebus illis. Liturgia extinguetur, Psalmorum decantatio cessabit, Scripturarumque recitatio non audietur.* 11

Ex sententia Caluini lib. 4. Instit. c. 16. nu. 6.

Nostri hæretici sustulerunt omnia Sacramenta præter Baptismum; & huius etiam tollendi posuere fundamentum. Docent enim Caluinistæ infantibus fidelium non esse necessarium ad salutem: nam eos hoc ipso quo nascuntur è parentibus Christianis, sanctos esse ex vi illius promissionis diuinæ factæ Abrahamo Gen. 17. *Ero Deus tuus, & Deus seminis tui post te.* Si necessarius non est, leui occasione abrogari poterit; præsertim cùm ex sententia illorum nihil sit nisi nudum symbolum, quo Deus conscientijs nostris suas promissiones obsignat, vt ait Caluinus lib. 4 cap. 14. nu. 3. hoc est, quo ipse testatur conscientijs nostris, vt credamus ipsum nobis esse propitium; quod testimonium inutile prorsus est infantibus, cum ipsi nec illud percipere, nec credere possint. Libenter diabolus Baptismum quoque sustulisset: sed quia id Deo, ne tot millia infantium perirent, nondum permittere placuit: rem ita disposuit, vt facili negotio cùm opportunum fuerit, & crescentibus hominum peccatis Deus non ampliùs

illum

illum impediuerit, è medio tollere possit.

Sustulere quoque officia diuina, nimirum Liturgicam actionem, vt dictum est, psalmodiam, & laudes diuinas, quæ diu noctuque in Ecclesijs & monasterijs celebrari & decantari solent. hæc omnia perpetuo apud eos silentio damnata. Denique sustulere omnia pæne festa & ieiunia Ecclesiæ, & quidquid carni molestum, partim vt superstitiosa, partim vt Euangelicæ libertati repugnantia. Retinent tamen diem Dominicum, nec immerito. Nam & hunc quodam modo retinebit Antichristus, iubens eum diem in suum honorem & cultum seruari; vt quodam loco Sanctus Gregorius tradit, cùm ait: *Quia enim mori se & resurgere simulat* (Antichristus) *habere in veneratione vult diem Dominicum.*

Lib. 11. epist. 3.

Quinta Comparatio, in mutilandis & peruertendis Scripturis.

12 QVintò, Antichristus eas sacræ Scripturæ partes, quæ ipsius instituto clariùs videbuntur aduersari, vt nouum Testamentum, & quasdam partes veteris, tollet e medio, tamquam adulterinas, suppositiuas, & confictas: & eas quas admittet, interpretabitur non ex sententia Patrum, sed pro suo commodo, declinando ad sensus Iudaicos & Rabbinorum, de externa gloria Messiæ. Nam conabitur persuadere Iudæis se esse Messiam in Scripturis promissum, vt superiore Disput. de Antichristo Demonstrat. 6. & 7. ostensum est. Sicut enim Christus se verum Messiam miraculis & Scripturarum testimonijs probauit: ita & ipse conabitur se Messiam probare miraculis mendacibus, & adulteratis Scripturæ sententijs, vt passim docent Patres.

Quos S. Scripturæ libros Heretici reijciant.

Etiam hac in re præclaram ipsi operam nauant nostri hæretici. Nam omnes aliquot S. Scripturæ libros, vt apocryphos vna cum Iudæis reijciunt; nimirum librum Tobiæ, Iudith, Sapientiæ, Ecclesiastici, & Machabæorum; & alias quasdam particulas, vt Hymnum trium puerorum Dan. 3. Historiam Susannæ, & Belis. His accenset [a] Caluinus librum Baruch. [b] Lutherus etiam librum Iob, & Ecclesiasten contemnit. *Illum ait instar fabulæ ad exemplum patientiæ conterminatum: hunc videri sibi ocreis & calcaribus destitutum equitare in soccis, vt ipse solebat cùm adhuc degeret in cœnobio.* E nouo Testamento [c] Lutherus sustulit Epistolam ad Hebræos, tamquam nonnulla contra doctrinam Euangelicam & Apostolicam continentem: Epistolam Iacobi & Epistolam Iudæ omnino contemnit. De secunda & tertia Ioannis dubitat. Apocalypsin absolutè reijcit. Denique idem Lutherus cùm non auderet apertè reijcere Euangelia, tria tamen tectè exauctorauit. Sic enim scribit in Prologo noui Testamenti: *Abolenda est falsa illa opinio, quòd sint quatuor Euangelia. Nam Euangelium Ioannis est vnicum, pulchrum, verùm ac principale, alijsque tribus longè & longè anteponendum.* Et infra: *Pauli Epistolæ ac Petri longè præcedunt tria Euangelia Matthæi, Marci, Lucæ; Iacobi autem Epistola præ illis straminea est.* Abolitis tribus Euangelijs tamquam non veris, nec diuino Spiritu scriptis, parum supererit difficultatis Antichristo in abolendo Ioanne, & ceteris quæ supersunt.

a Lib. 3. c. 20. nu. 8.
b In conuiualib. ser. tit. de libris veteris & noui Testamenti.
c In Prologo in epist. ad Hebræos.

13 Deinde ea quæ recipiunt interpretantur ex suo sensu, reiecto sensu Patrum & totius Ecclesiæ; & passim magis Rabbinorum placitis, quam sanctorum Patrum interpretationibus fauent. Qua in re duo grauissima mala, quantum in ipsis est, Ecclesiæ inferunt. Alterum est, quod Sacræ Scripturæ vitam, quæ in vero sensu sita est, adimant. Hic enim sensus ab Ecclesia, & Patrum consensu, petendus. Vnde hoc ipso quo Ecclesiæ & Patrum auctoritatem contemnunt, S. Scripturæ spiritum elidunt, solumque eius, vt ita dixerim, cadauer nobis relinquunt. Itaque non minus damni inferunt, quàm si cum Suencfeldianis vniuersam absolutè è medio tollerent. Ipsa enim S. Scripturæ verba legitimo sensu, certaque intelligendi norma destituta, longe plus damni quàm vtilitatis adferunt, mentibus hominum in pestiferos errores illorum occasione impingentibus. Sic enim omnes pæne hæreses ortæ. Vnde satius esset nullas extare Scripturas, quàm eas extare sine certa & infallibili explicandi regula. Nullus enim esset finis nouitatum & errorum, nullus controuersiarum & contentionum, nullus schismatum & sectarum; vt illi qui ab Ecclesia Catholica recesserunt, suo exemplo abunde ostendunt. Cùm enim Lutherus iudicium Ecclesiæ, & sanctorum Patrum consensum, circa S. Scripturæ interpretationem reiecisset; mox discipuli eius in tres abiere sectas: quæ singulæ rursus in multas alias sunt diuisæ.

Quomodo sententiam peruertant.

Damnum duplex ecclesia inferunt.

Alterum est, quod sublato legitimo Scripturæ sensu ac spiritu à iudicio Ecclesiæ & Patribus petendo, alium ex iudicio cuiusque priuato pendentem verbis Scripturæ aptauerint; eamque, vt huic sensui lubet, eoque veluti animatur, infallibilem credendi normam statuerint: quare nihil potest fieri absurdius aut pestilentius. Hoc enim nihil est aliud quam aperire ianuam latissimam omnibus hæresibus; & omnes pæne antiquas sectas, quantumuis inter se contrarias, approbare, earumque dogmata tamquam fidei articulos tueri.

Quòd autem Scripturam, vt priuato iudicio cuiusque subest, credendi normam statuant, manifestum est. Nam Auctor pag. 139. sic ait: *In primis vt velint Scripturas peruoluere, ex his credendi normam petere, neque super aliorum incertis opinionibus, sed super vestra ipsorum certa scientia fidei fundamenta collocare, quando iustus fide sua viuet, & vnusquisque sit propria fide saluus.* Hortatur Principes vt reiectis Ecclesiæ Catholicæ, & Conciliorum Oecumenicorum, & sanctorum Patrum explicationibus & definitionibus tamquam incertis, ipsi per se Scripturas peruoluant, & suo iudicio inde sibi credendi normam conficiant, sicque super iudicium proprium, non super alienum, fundamentum fidei collocent: quia quisque fide sua viuit & saluatur, hoc est, super proprio iudicio & propria sententia, non super aliena auctoritate fundata. Idem antea docuit Caluinus. Nam lib. 1. Instit. cap. 7. §. 1. 2. 4. docet non esse Ecclesiæ iudicare, qui libri sint diuinæ auctoritatis, sed hoc ad arcanum spiritus testimonium pertinere. Si ad testimonium arcanum spiritus priuati pertinet censura singulorum librorum, etiam pertinet censura singularum sententiarum: eiusdem enim est iudicare de toto & de partibus, cùm totum nihil sit præter partes. Rursus si ad testimonium spiritus interni pertinet iudicium de Scriptura; ergo & de sensu Scripturæ: nam Scriptura non est verbum Dei nisi ratione legitimi sensus. Idem clarissime docet lib. De libero arbitrio contra Pighium, pag 242. *Sacrilegam*, inquit, *illam vocem suam iactat Pighius; Nullius Scripturæ auctoritate, quamlibet claræ nobis quidem priuato iudicio, & euidentis, aduersus clarum consonantemque Orthodoxorum Patrum sententiam, aduersus communem Ecclesiæ definitionem aliquid credere nobis quam licere: fieri enim posse vt in Scripturæ intelligentia erret vnusquisque nostrum: vt autem erret Ecclesia in ijs quæ ad fidei veritatem pertinent, fieri non posse; quia sit columna & firmamentum veritatis.* Hæc ille. Quibus verbis docet cùm aliquis Scripturæ locus alicui priuato iudicio videtur clarus, priuatum iudicium anteponendum esse cócordi iudicio omnium Patrum & omnium Conciliorum, totiúsque Ecclesiæ definitionis: imò sacrilegum esse id non facere. Idem ante Caluinum docuit Lutherus multis locis. artic. 115. *Capuis*, inquit, *hoc Euangelium, quia neque Papæ, neque Concilijs, neque vlli hominum commissum est vt constituant & concludant quid sit fides; quia dicit, Cauete à falsis prophetis. Oportet igitur Euangelium manere, non Papa simul cum Concilijs. Ideò debeo dicere: Papa in conclusisti cum Concilijs; nunc habeo ego iudicium an accipiam eam nec ne. Quare? quia non stabis pro me & respondebis, quando debeo mori: & falsam doctrinam nemo iudicare potest nisi spiritalis homo. Ideo est eas infirma quòd Concilia considere & statuere volunt quid sit credendum; cùm sæpè nullus ibi sit, qui diuinum spiritum vel modicum olfecerit*, &c. Hic totum iudicium, totamque auctoritatem statuendi quid sit credendum, quid non, refert ad spiritum priuatum cuiusque, idque fundamento simili illi, quo Auctor nitítur in Præfatione; nimirum quia in iudicio Dei quisque pro se respondere debebit. Similia habet tom. 2. fol. 404. vbi inter cetera dicit *omnes Christianos habere ius & auctoritatem iudicandi de omni doctrina, & non esse expectandum vt Concilia definiant, quid credere & sequi debeamus.* 14

Quam regulam credendi statuant.

Sententia Caluini.

Nota.

Denique, hæc ferè est communis hæreticorum nostri temporis

temporis doctrina qua posita, nulla iam amplius est hæresis. Nihil enim est adeò absurdum & paradoxum, quod priuato iudicio alicuius clarè non significetur in aliquo Scripturæ loco. Non erit hæresis, *Deum esse propriè auctorem omnium malorum: nullam esse arbitrij libertatem: omnia de necessitate absoluta euenire:* quia Lutheri, Caluini, & multorum aliorum iudicio hæc clarè in Scripturis traduntur. Non erit hæresis, *Filium esse Patre minorem, & esse creaturam: Spiritum sanctum esse creaturam, & Filio minorem: vnicam esse personam in natura diuina: naturam humanam non esse assumptam a Verbo in vnionem hypostaticam, sed solum ut organum, vt vestimentum, vt templum & domicilium; diuinitatem esse conuersam in carnem,* & similia: quia hæc omnia iudicio priuato non vnius, sed plurimorum, nimirum Arrianorum, Macedonianorum, Sabellianorum, Nestorianorum, Eutychianorum, clarè continentur in Scripturis. Omnes isti in hisce dogmatibus sequuntur normam credendi, quam Caluinistæ & Lutherani præscribunt, & quam iudicio Caluini sequi debent, nisi sacrilegi esse velint. Cùm enim priuato iudicio perspicuum ipsis sit, ista in Scripturis significari, tenentur sub pœna sacrilegij vel infidelitatis, contra omnium Conciliorum definitionem, & Orthodoxorum Patrum consensum, ita credere. Quid hac doctrina potest esse funestius? aut qua tandem ratione aptior via ad omnem errorem, & ad Antichristum pro Christo recipiendum, sterni queat? Si enim priuato iudicio perspicuum tibi fuerit, librum aliquem S. Scripturæ non esse genuinum, aut esse suppositium (quomodo perspicuum est Lutheranis de Epistola ad Hebræos, de Epist. Iacobi & Iudæ, de Apocalypsi: quomodo item Lutheranis simul & Caluinistis perspicuum est de Iudith, Tobia, Sapientia, Ecclesiastico, & libris Machabæorum) credere debes ita esse, & illum a Canone reijcere. Si idem tibi clarum fuerit de toto nouo Testamēto, eodem iure teneris illud repudiare. Si cum Iudæis, loca veteris Testamenti, quæ de gloria Messiæ tractant, intelligenda putaueris de externa eius gloria in primo aduentu, idque iudicio tuo sit manifestum; debes ita credere, & Antichristum pro Christo recipere.

Hæc si quis secum perpendat, & simul consideret quomodo Scripturas corrumpant, & suis affectibus seruire faciant; non facilè inducet in animum vt credat illos Scripturam venerari, & magni æstimare, quantumuis eam iactent, vt auctoritatem sibi apud plebem concilient: sed potius ludibrio habere & ipsam, & auctorē eius Deum. Quæ enim potest esse maior irreuerentia in Scripturam sacram & in Deum Scripturæ auctorem, quam si eam cuiuslibet priuati hominis interpretationi & iudicio subijcias; vt quod illius spiritui visum fuerit, hoc sententia Scripturæ, hoc verbi diuini nucleus iudicetur? Quod potest esse maius ludibrium, quam Scripturas ita interpretari, vt eas tuis affectibus & phantasijs contra totius antiquitatis sensum & consensum seruire facias; vt quidquid bilis vel odium suggerit, quidquid ad maledicendum & mordendum videtur opportunum, mox verbum diuinum, & Spiritus sancti dictatum habeatur? Declarabo id paucis exemplis.

2. ad Thess. 2. Scriptura docet quòd *Antichristus se extollet supra omne id quod dicitur Deus, aut quod colitur*. hoc ipsi, vt possint Summum Pontificem facere Antichristum, nihil aliud volunt significare, quàm quòd Antichristus se præferet omnibus Regibus, & Iudicibus humanis. Scriptura docet Anti-

Dan. 7. 25. christum regnaturum *per tempus, & tempora, & dimidium*

Apocal. 11. *temporis*, hoc est tres annos cum medio, seu 45. menses, seu

& c. 13. 7 dies 1260. vt ipsa Scriptura exponit. hoc vt possit quadrare in Summum Pontificem, per quasdam deductiones ita torquent, vt ex tribus annis cum medio fiant plusquā mille anni: aliàs non poterat seruire calumniæ. Scriptura docet Antichristum habiturum *pseudoprophetam, qui signis & pro-*

2. ad Thess. *digijs fallacibus seducat homines*. illi quia hominē aliquem,

2. qui Pontifici ad hoc seruiret, inuenire non poterant, fin-

Apoc. 13. gunt hunc *pseudoprophetam esse Ecclesiam Catholicam* toto orbe diffusam; & miracula ac signa illa fallacia, esse miracula Sanctorum quæ in Ecclesia fiunt. Scriptura docet

Apoc. 11. 4. Deum tempore Antichristi missurum duos Prophetas, qui illi resistant, miracula faciant, & homines conuertant: illi hos duos Prophetas dicunt nihil aliud esse, quàm nouum & vetus Testamentum, vel prædicantes suarum sectarum. Ioannes dicit se *ex ore draconis, bestiæ, & pseudo-*

prophetæ vidisse exire tres spiritus immundos in modum ranarum. Apocal. 16. 13. Illi per tres illos spiritus immundos dicunt intelligi Ordinem Iesuitarum: quem dicunt numero ternario designari ob duas causas. Prior est, quia a tribus principijs procedit; nimirum a dracone seu diabolo, cuius spiritu animatur; à bestia seu Summo Pontifice, cuius auctoritate est confirmatus; & à pseudopropheta, hoc est Ecclesia Catholica, cuius doctrina instruitur. Altera est, quia pugnat pro suo Monarcha, qui triplici corona insignitur. Scriptura docet, pseudoprophetam Antichristi effecturū *vt ignis descendat de cælo, & vt homines adorent imaginem Antichristi*, &c. illi descensum ignis, interpretantur *excommunicationem; imaginem Antichristi, eius illimitatam potestatem; adorare imaginem Antichristi*, nihil esse aliud quàm eius *illimitatam potestatem agnoscere*. & similia plena vanitatis & *ἀλογίας*.

Omitto alia huius generis innumera. Vt enim faciant Scripturam dicere quod ipsi volunt, fingunt quidlibet, sine vllo colore, sine auctore, sine pudore, sine conscientia, sine artificio, sine connexione, non curantes an cum alijs rectè cohæreat, an verbis Scripturæ congruant, an aliquis ex antiquitate suffragetur, an vlli vmquam veterum in mentem venerit. Hinc fit vt sibi ipsis fœdissimè contradicant, & sæpe ita implicent, vt nesciant quid dicant: vt cùm eandem bestiam nunc interpretantur Antichristum, nunc vrbem Romanam, nunc sedem regni, nunc eum qui sedem occupat, &c. Incredibile est eos ita omni luce rationis esse destitutos, quin facilè videant hanc Scripturæ mentem non esse; & se hæc omnia ex odio, quo Summum Pontificem & doctrinam Catholicam prosequuntur, confinxisse. Quis ergo non existimet eos Scripturas ludibrio habere, quas tam irreuerenter tractant, & suis passionibus accommodant? quis non dicat Deū ab ipsis irrideri, quem suarum blasphemiarum auctorem tam impudenter faciunt? Sanè qui vel minimum habet timoris diuini, horret huiusmodi sacrilegas verbi Dei Profanationes.

Sexta Comparatio, in tollendo mysterio Trinitatis.

SEXTO, Antichristus tollet mysterium Sanctissimæ Trinitatis, distinctione personarum abrogata, vt mul- 15
ti Patres tradunt: & colligitur ex verbis Domini Ioannis 5. *Ego*, inquit, *veni in nomine Patris mei, & non accepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis*. Vbi notanda antithesis inter venire *in nomine Patris*, & *in nomine suo*: quæ apertè insinuat illum non venturum tamquam missum ab aliqua persona diuina, sicut Christus venit missus à Patre, sed sola sua auctoritate tamquam Deum à nullo procedentem. Estque id etiam conforme perfidiæ Iudaicæ, qui ipse se accommodabit. Negant enim Iudæi Trinitatem personarum, quia putant per illam tres deos introduci: vnde & Christianos vocant Tritheistas. Idem ergo ipse faciet Antichristus, vt etiam hac ratione nostram Religionem calumnietur, & traducat.

Tollunt Mysterium Trinitatis. At huic operi Lutherus & Caluinus, Lutherani & Caluinistæ, eorumque progenies noui Arriani, & Sabelliani, egregie viam complanant. Lutherus contra Latomum: *Nec est quod mihi homousion obijcies aduersus Arrianos receptum. Non fuit receptum à multis vsque praclarissimis; quod & Hieronymus optauit aboleri, adeoque non effugerunt periculum hoc inuento vocabulo, vt Hieronymus queratur nescire quod venenum lateat in litteris & syllabis*. Et infra: *Quòd si anima mea odit vocem homousion, & nolim ea vti, non ero hæreticus*, &c. At cur oderat nisi propter significationem: quia expressè significat personas diuinas esse eiusdē substantiæ. Ob hanc enim solam causam oderant illud Arriani, & decem conciliabulis totaque Imperij potentia conati sunt illud è medio tollere. Videbant enim per illud apertissimè suam hæresim iugulari. Mentitur autem splendide Lutherus, cùm ait Hieronymum optasse illud aboleri: & rursum cùm ait Hieronymum illud habuisse suspectum, quasi venenum in eo lateret. Sed huiusmodi sunt apud Lutherum alia sexcenta.

Simi-

Similiter displicebat ei nomen *Trinitas*. *Vocula*, inquit, *hæc Trinitas nusquam in Scriptura reperitur, humanitus tantummodò inuenta est. Vnde omnino etiam frigidè sonat, & multò præstabilius foret, si Deus potiùs quàm Trinitas diceretur*. Vnde hanc formulam precandi, *Sancta Trinitas vnus Deus miserere nobis*, è precibus Germanicis sustulit. Nimirum res signata displicebat, quæ aptius, breuius, & significantius exprimi non poterat.

16 Caluinus omnia pęnè Scripturæ loca quæ à Patribus ad probandum Trinitatis mysterium aduersus Sabellianos, Arrianos, & Macedonianos adferri solent, conatur ostendere esse inualida, & in alium sensum interpretatur. Adeò vt etiam locum illum clarissimum Ioan. 12. *Ego, & Pater vnum sumus*: dicat non esse intelligendum de vnitate essentiæ, sed de concordia & cõsensu voluntatis. Vnde Ægidius Hunnius Lutheranus anno 1593. emisit librum in lucem hoc titulo, *Caluinus Iudaizans, hoc est, Iudaicæ glossæ & corruptelæ, quibus Ioannes Caluinus illustrissima Scripturæ sacræ loca & testimonia de gloriosa Trinitate, deitate Christi, & Spiritus sancti, detestandum in modum corrumpere non exhorruit*. Idem Hunnius postquam multa loca à Caluino deprauata excussisset, pag. 59. concludit: *Quis ergo non videbat diabolum per acutum hoc suum instrumentum data opera tales voluisse procudere strophas illusorias, quibus Antitrinitarij propugnacula Christianorum non solum hostiliter attentare, sed etiam deruere valeant?* Et infrà pag. 60. dicit, *à Caluino longissimam & latissimam viam stratam ad Arrianam hæresim pleni cataractis atque imbribus in orbem terrarum effundendam & ingurgitandam*.

Prætereà Caluinus multis locis insinuat Filium secundum Diuinitatem esse Patre minorem: quod quid est aliud quàm illi adimere veram diuinitatem? Libro contra Valentinum Gentilem dicit, *Nomen Dei κατ᾽ ὑπεροχὴν soli Patri tribui*. Si solus Pater per excellentiam est Deus, perspicuum est eius diuinitatem esse maiorem & excellentiorem diuinitate Filij. Eodem libro dicit hanc propositionem Gentilis esse veram: *Deus habuit vim generandi Filium, & propagandi Spiritum sanctum, quia voluit*. Si hæc potestas pendet à voluntate Dei; potuit ergo non esse: ac proinde (& multò quidem magis) potuit non esse quod per hanc producitur, nempe Filius, & Spiritus sanctus. Eodem libro ait: *Filium personæ respectu non nisi improprie creatorem cœli & terræ nominari, Patrem propriè*. Non ergo Filius est propriè Deus, sed creatura, & instrumentum Dei, vt Arriani dicebant. Ibidem dicit, *Filium esse Patri subiectum etiam secundùm diuinitatem*. Item impropriam & duram esse locutionem symboli Nicæni, *Deum de Deo, lumen de lumine*. Episto. 2. ad Polonos asserit, *Christum secundùm naturam etiam diuinam Patre minorem esse*. Alia Epistola ad Polonos scripta anno 1563. *Precatio vulgò trita est, Sancta Trinitas vnus Deus miserere nostrî; mihi non placet, & omnino barbariem sapit*, &c. Omitto alia plurima.

In refut. decima prothesios.

Deniq; ex Lutheri & Caluini schola prodierunt illi qui in Hungaria, Polonia, Transiluania Sabellianismum, Arrianismum, Tritheismum, & Ebionismum instaurarunt: vt Michael Seruetus, & huius sectatores Georgius Blandratas, Paulus Alciatus, Lælius Sozinus, Franciscus Dauid, Bernardinus Ochinus, & alij qui distinctionem personarum è medio tollunt, & Christum cum Ebione & Nestorio purum hominem statuunt, vel eius carnem ex diuina substantia conceptam & formatam cum Eutychete affirmant. Item Valentinus Gentilis cum suis collegis, Matthæo Gribaldo, Francisco Lismanino, Gregorio Paulo, & alijs qui Tritheismum introducunt; & sicut tres hypostases, ita tres naturas in diuinitate statuunt. Qui tamen hoc cum Arrio commune habent, quòd Patrem ante Filium velint extitisse, & solum Patrem propriè verum Deum esse. Ex quibus patet quàm præclarè Lutherus & Caluinus cum familijs suis Antichristo venturo viam sternant.

Septima Comparatio, in varijs blasphemis.

17 SEPTIMO, Antichristus Deum & Sanctos blasphemabit, & mirè se ipsum iactabit, omnibus præ se contemptis. Danielis 7. *Sermones contra Excelsum loquetur*. Apocal. 13. *Datum est ei os loquens magna & blasphemias*.

Idem egregiè faciunt nostri hæretici. Nam quod ad blasphemias attinet, non solùm eas per modum conuitij ex ira in Deum effundunt, vt interdum impij homines solent; sed quod longè est deterius, plurimas vt articulos fidei statuunt. è quibus aliquot recensebo. Itaque prima sit: *Deum omnium peccatorum esse auctorem*. hæc Luthero & Caluino communis. Lutherus libro De seruo arbitrio contra Erasmum: *Nulli, inquit, in manu sua est cogitare quidquam mali aut boni, sed Deus in nobis omnia bona & mala operatur*. Et in assert. a. 36. *Quomodo potest homo se ad bonum præparare, cùm nec in potestate eius sit suas vias malas facere? Nam & mala opera in impijs Deus operatur*. Potestne aliquid dici clarius? poteratne Deus apertius auctor omnium scelerum affirmari? At non sistit in simplici assertione, sed vult esse præcipuum & clarissimum fidei articulum. Nam eadem assertione, hunc articulum: *Liberum arbitrium est figmentum in rebus, seu titulus sine re, quia nulli est in manu sua quippiam cogitare mali aut boni, sed omnia de necessitate absoluta eueniunt; nimirum quia Deus omnia bona & mala in nobis operatur*: facit primarium, & summam totius suæ doctrinæ. *In cæteris, inquit, articulis, de Papatu, Concilijs, Indulgentijs, alijsque non necessarijs nugis, ferenda est leuitas & stultitia Papæ, & suorum: sed in hoc articulo, qui omnium optimus, & rerum nostrarum summa est, dolendum ac flendum est miseros sic insanire*. At quæ maior blasphemia cogitari potest, quàm nullam esse arbitrij libertatem, eò quòd Deus omnia bona & mala operetur in nobis? Sic enim Deus non optimus, sed pessimus omnium esset. Longè satius foret totam diuinitatem & prouidentiam negare, quàm talem Deum ponere. Et tamen hic articulus adeò teter & blasphemus est basis doctrinæ Lutheri & Caluini; quem Lutherus vult ita esse perspicuum, vt dicat omnes qui illum non recipiunt esse miseros, insanos, deflendos. Eadem ex professo & luculentè tradit Caluinus, & plurimis Scripturæ sententijs confirmat: quod quia vel per impudentiam, vel per ignorantiam, à quibusdam illius sectæ ministris negatur, breuiter ostendam. Igitur lib. 1. Institut. cap. 18. §. 1. ita scribit: *Absurdum videtur* (sensui carnis) *volente ac iubente Deo excæcari hominem, qui mox cæcitatis suæ daturus est pœnas. Tergiuersando itaque effugiunt Dei tantum permissu non etiam voluntate hoc fieri: ipse verò palàm se facere pronuntians effugium illud repudiat*. Hic apertè docet Deum non solùm permittere, sed etiam velle, & iubere, & facere vt homo excæcetur; etsi id sensui carnis absurdum videatur. Sequitur: *Quod autem nihil efficiant homines nisi arcano Dei nutu, nec quidquam deliberando agitent, nisi quod ipse iam apud se decreuerit, & arcana sua directione constituit, innumeris & claris testimonijs probatur*. Hic omnia hominum opera tam mala quàm bona asserit effici arcano Dei nutu, decreto, & directione. Itaque omnia hominum scelera iam ab æterno à Deo sunt decreta, vt sic fierent: & homines nutu diuino ad illa excitantur, & diriguntur. Et paulò pòst: *Vult Deus perfidum Regem Achab decipi: operam suam offert diabolus ad eam rem: mittitur cum certo mandato vt sit spiritus mendax in ore omnium Prophetarum*. Hic docet Deum velle & præcipere vt diabolum mentiatur, & decipiat hominem; & reijcit sententiam de permissione. Et infra: *Absalon incesto coitu patris thorum polluens, detestabile scelus perpetrat: Deus tamen hoc opus suum esse pronuntiat. Clamat Deus, suo sibilo, tuba sua clangore, imperio & iussu excitari impios ad bellum*. Ibidem docet, quidquid Satan operatus est contra Iob, quidquid Iudæi contra Christum, quidquid Chaldæi contra Iudæos, quidquid Semei contra David; id totum fuisse opus Dei: nec solùm permissu, sed decreto, nutu, directione, iussu & imperio Dei factum. His enim vocibus ad mentem suam meliùs explicandam vtitur. At qua ratione potest Deus clariùs, aut magis propriè statui omnium scelerum auctor?

Prima blasphemia.

Caluini sententia, Deus omnium scelerum auctor primarius.

§. 2. *Quantum ad arcanos motus spectat, quod de corde Regis prodicit Salomon, flecti huc atque illuc prout Deo visum est; ad totum certè humanum genus extenditur, tantumdemque valet, ac si dixisset: Quidquid animo concipimus, arcana Dei inspiratione ad suum finem dirigi*. Si omnus,

nes interni motus ex inspiratione & impulsu Dei concipiuntur, & in fines suos tendunt: Deus non minùs est auctor proditionis Iudæ, quam conuersionis Pauli: non minùs odij in Christum, quam amoris, &c. Et infrà: *Sed nihil potest clarius desiderari, quam vbi toties pronuntiat se excæcare hominum mentes, ac vertigine percutere, spiritu soporis inebriare, iniicere amentiam, obdurare corda. Hæc etiam ad permissionem multi reijciunt, ac si deserendo reprobos, à satana excæcari sineret. Sed quum disertè exprimat spiritus iustto Dei iudicio infligi cæcitatem, & amentiam, nimis friuola est illa solutio.* Itaque Deus iuxta Caluinum propriè est auctor primarius cæcitatis, infidelitatis, amentiæ, & obdurationis seu obstinationis animi in malo. Ipse hæc omnia directe vult, decernit, infligit, & operatur in homine. Idem paulo post dicit *Deum præcipere impijs vt faciant quæ facturi sunt, non quod eos docere velit ad sponte parendum; sed quia eos flectit ad exequenda sua iudicia, perinde ac si iussa eius animis insculpta gestarent. Vnde,* inquit, *apparet certa destinatione Dei fuisse impulsos.* Itaque impij ad omnia quæ agunt, flectuntur à Deo, & certa destinatione Dei impelluntur. Addit; *Fateor quidem interposita satanæ opera sæpe Deum agere in reprobis, sed vt eius impulsu satan ipse suas partes agat, & proficiat quatenus datum est.* Ecce quidquid facit satan, facit impulsu Dei. *Dicitur satan excæcare infidelium mentes; sed vnde hoc, nisi quod à Deo ipso manat efficacia erroris, vt mendacijs credant, qui nolunt parere veritati.* q. d. Satan quidem interiùs & exteriùs proponit errores, sed hoc totum non sufficit ad excæcandas hominum mentes, nisi Deus eas flectat, & efficaciter moueat, vt illis fidem adhibeant. *Deus dicitur homines dare in reprobum sensum, & proijcere in fœdas cupiditates: quia iustæ vindictæ suæ præcipuus est auctor, satan verò solùm minister.* Denique ita concludit; *Summa hæc sit, cum Dei voluntas dicitur omnium rerum esse causa, prouidentiam eius statui moderatricem in cunctis hominum consilijs & operibus, vt non tantùm vim suam exerat in electis, qui Spiritu sancto reguntur; sed etiam reprobos in obsequium cogat.* Vbi Dei voluntatem non permissiue tantùm, sed propriè & efficaciter statuit in impijs causam omnium consiliorum & operum, ipsosque impios diuino nutu & impulsu cogi vt agant omnia quæ agunt.

Lib. 3. cap. 23. §. 1. dicit *non esse consentaneum præparationem ad interitum alio transferre, quam in arcanum Dei consilium.* Vbi ostendit non minus reprobos à Deo præparari ad interitum, quam electos ad regnum. Et §. 4. *Fateor sanè, in hanc qua nunc alligati sunt miseriam, Dei voluntate decidisse vniuersos filios Adam. atque id est quod principio dicebam, redeundum semper esse ad solum diuinæ voluntatis arbitrium, cuius causa in ipso sit abscondita.* Vbi lapsum Adami & totius posteritatis refert in solum diuinæ voluntatis arbitrium. Itaque lapsus est Adam, quia Deus ita voluit, ita prædestinauit. §. 6. *Ecce quum rerum omnium dispositio in manu Dei sit, quum penes ipsum resideat salutis ac mortis arbitrium, consilio nutuque suo ita ordinat, vt inter homines nascantur ab vtero certæ morti deuoti, qui suo exitio ipsius nomen glorificent.* Ibidem docet Dei ordinationem afferre necessitatem peccandi & pereundi: *Quum,* inquit, *non alia ratione quæ futura sunt prævideat, nisi quia ita vt fierent, decreuit: frustra de præscientia lis mouetur, vbi constat ordinatione potius & nutu omnia euenire.*

§. 7. Ridet eos qui dicunt hominem esse liberi arbitrij, & Deum propter præuisa peccata destinasse illum ad interitum: *Vnde factum est,* inquit, *vt tot gentes vna cum liberis eorum infantibus æternæ morti inuolueret lapsus Adæ absque remedio, nisi quia Deo ita visum est? Nec absurdum videri debet quod dico, Deum non modo primi hominis casum, & in eo posterorum ruinam præuidisse; sed arbitrio quoque suo dispensasse.* §. 8. *Non dubitabo igitur cum Augustino simpliciter fateri, voluntatem Dei esse rerum necessitatem; atque id necessariò futurum esse, quod ille voluerit.* Denique nullum ferè dogma tam diligenter ab eo inculcatur, vtpote in quo sit summa Caluinianæ religionis.

Ex his quæ dicta sunt manifeste colliguntur istæ propositiones.

Primò, Voluntas Dei non solùm permissiuè, sed etiam propriè & efficienter est causa omnium operum in impijs.

Secundò, Nihil agunt impij nisi ex arcano nutu, decreto, & directione Dei.

Tertiò, Deus præcipit satanæ vt mentiatur, & decipiat homines.

Quartò, Impij imperio & iussu Dei excitantur ad bellum, & ad omnia quæ faciunt aduersus cultores Dei.

Quintò, Deus certa destinatione impellit impios & satanam ad omnia quæ agunt.

Sextò, Omnia opera satanæ & impiorum sunt propriè opera ipsius Dei, cùm Deus sit auctor primarius ad ea excitans, impellens & dirigens: satan vero & impij solùm se habent vt ministri & instrumenta.

Septimò, Deus sua voluntate & prouidentia excitat & cogit impios ad ea quæ impiè agunt.

Octauò, Deus ab æterno voluit, decreuit, & prædestinauit ruinam humani generis; quia ipsi ita visum est.

Nonò, Voluntas Dei est rerum omnium necessitas, & idcircò omnia impiorum opera necessariò fiunt, quia Deus voluit & decreuit vt fierent.

Deus est magis auctor sceleris iuxta Caluinū quā satan vel homo.

Ex his luce meridiana clarius est, Deum omnium scelerum à Caluino statui auctorem, & quidem primarium ac magis principalem, quam sit satan vel ipse homo: idque propter quatuor causas. Primò, Quia ipse est prima omnium origo & radix. Nam ipse ex se pro suo beneplacito decreuit, vt homo omnia ita faceret: ex cuius vi decreti suis temporibus omnia eius opera proueniunt. Secundò, Quia non externo præcepto aut consilio tantum inducit (quod tamen satis est vt quis propriè sceleris sit auctor) sed interiùs excitat, impellit, flectit, & dirigit in opus; ita vt initium, medium, & finis operis ab ipso sit. Tertiò, Quia non ita impellit, vt relinquat homini facultatem resistendi, sicut satan facit, sed cogit & necessitat. Quartò, Quia ipse in omni opere habet se vt auctor principalis; satan vero & homo impius solùm vt ministri & instrumenta, sicut securis in manu artificis, vt ipse ait.

Excusatio quorūdam ministrorū.

Sed, inquiunt, Caluinus alijs locis, præsertim libello contra Libertinos, acerrimè hanc sententiam, Deum esse omnium scelerum auctorem, tamquam maximè impiam insectatur, satius esse affirmans nullum esse Deum, quam talem. Fateor ita esse. Verùm quis nesciat hæreticorum inconstantem docendi modum, eosque sua omnia loco & tempori accommodare? Ratio huius inconstantiæ est multiplex. Prima, Studium fallendi lectores, nimirum vt venenum doctrinæ suæ hoc artificio contegant; & quod maximè agunt & docent, minimè docere videantur. Cùm enim alibi aperte negant ac detestantur quod alijs verbis alibi luculente tradunt, simpliciores quorum maxima turba est, non aduertentes contradictionem, subesse putant mysterium: quo fit vt & Doctoribus salua sit sua existimatio, & discipuli maximis erroribus inuoluantur nescij. Si aperte dixisset Deum esse auctorem omnium scelerum, nimis id durum visum fuisset, nec facilè homines in suam traxisset sententiam. Itaque visum fuit id sub illis terminis fortiter negare: idem tamen alibi specie commendationis diuinæ prouidentiæ & efficacis operationis luculente & efficacissime tradere.

Secunda, Sæpe disputatio aliqua vel negotium exortum cogit prioribus dogmatibus contraria proferre. Sic cum occasione prioris doctrinæ Lutheri maxima in plebe facta esset morum dissolutio, coactus fuit Lutherus pleraque sua non solùm mitigare, sed etiam dissimulanter reuocare, & mutare; vt ex lib. quem inscripsit, *Visitatio Saxonica*, constat.

Tertia, est spiritus vertiginis, quo Deus sinit illos agitari, & huc illuc tamquam ebrios impelli. quo fit vt ipsi propriam doctrinam clarissimè destruant, & quod vno loco ex verbo diuino firmissimum affirmant, alibi tamquam hæresim ac blasphemiam condemnent; nimirum vt sint inexcusabiles qui huiusmodi Vertumnis fidem adhibent. Fecit hoc Lutherus in plerisque suis dogmatibus, adeò vt non minùs ipse sibi quàm Ecclesiæ Catholicæ aduersetur; vt Cochlæus clare ostendit. Fecit Philippus Melanchthon & Auctores confessionis Augustanæ, sæpissime dogmata sua mutantes. Fecit & Caluinus, tum in alijs multis, tum maximè in hoc dogmate; ita tamen callidè, vt quod sub vna verborum forma negabat, sub alia firmiter assereret, rem tamen ipsam semper tenuit.

Hæc de sententia Caluini. Eamdem blasphemiam do-

cuerunt

euerunt Zvvinglius & Philippus Melanchthon, vt infrà ostendemus; & Petrus Martyr noui Euangelij in Anglia Apostolus in commentar. cap. 9. ad Romanos; & Beza integris libris. Hæc paulò fusiùs, propter eos qui Caluinum libenter eximerent.

18 Secunda blasphemia, Deum maximam hominum partem, ex solo suo arbitrio prædestinasse, & creasse ad æternum exitium; & illud exitium reipsa inferre immerentibus absque vlla illorum culpa: qua sanè crudelitate nulla maior cogitari potest. Docet hoc Lutherus lib. De seruo arbitrio contra Erasmum: *Deus*, inquit ille, *vt meritu non respicit in saluandis, ita neque in damnandis: illic indignos coronat, hic indignos punit, & immeritos damnat. Quod si tibi placet Deus indignos coronans, nec debet displicere immeritos damnans. Illic gratiam & misericordiam spargit in indignos, hic iram & seueritatem spargit in immeritos.*

Secūda Blasphemia.

Idem aperte sequitur ex doctrina Caluini. Si enim Deus omnes qui pereunt prædestinat ad exitium, quia illi sic placuit, & prædestinauit in illis causam exitij? vt paulò antè ex ipsius verbis ostensum est; quomodo non damnat immeritos? non enim meriti erant vt Deus eos ad exitium prædestinaret, neque etiam vt mala illorum opera prædestinaret, & in ipsis suo efficaci impulsu operaretur; vt in Angelis & Adamo est manifestum. Horum enim omnium causa iuxta Caluinum, est ipsius voluntas: quæ omnium rerum est ratio prima & necessitas; vt ipse ait. Quomodo non damnat immeritos, cùm non potuerint ipsius impulsui, quo illos in malum impulit, resistere; nec vllam omnino in suis operibus libertatem, qua se in hanc vel illam partem flectere possent, habuerint, vt ipse Caluinus multis locis docet? Tollit enim ipse libertatem propter duas causas. Prima, Propter efficaciam diuinæ voluntatis, qua omnia sunt absolutè prædefinita, per quam voluntas humana ad omnes suos motus & actus impellitur. De hac potissimum agit lib. 1. Institut. ca. 18. & lib. 3. c. 22. & 23. Secunda, Propter malitiam humanæ voluntatis ex peccato originali contractam; per quam fit, vt non possit nisi peccare. De hac agit lib. 2. cap. 3. Nemini ad culpam vel pœnam imputari potest, ad quod tanta necessitate impellitur, quod nullo modo vitare aut declinare potest.

19 Ob hos potissimum duos articulos Castalion refert se à Caluino, cui diu amicissimè conuixerat, recessisse; & librum aduersus ipsum scripsisse, in quo ostendit Caluinum, *bonum Deum à sua sede deturbasse, & loco eius satanam omnium scelerum auctorem collocasse. Hunc modo esse Caluini & Caluinistarum Deum, & idcircò Caluinistas esse superbos, immites, auidos, sanguinarios, calumniatores, hypocritas, malitiosos, seditiosos, ambitiosos, denique omnibus prauis & inhonestis affectibus plenos, quia talem Deum qui tales gignit filios sibi constituere.* Hæc ille.

Lib. de prædestinatione.

Eosdem articulos clarissimè docet Huldericus Zvvinglius Caluini præceptor, tomo 1. in explicat. art. 20. *Fortissimum Dei verbum stat à nobis, nempe Deum omnia operari in nobis, nos nihil aliud quàm instrumenta esse, per qua operatur Deus, sicut per malleum faber.* Addit, quod *sicut faber sibi tribuit opus quod per malleum facit, non malleo: ita opera nostra omnia Deo magis quam nobis tribuēda.* Et lib. De prouidentia Dei fol. 365. *Quia lex homini data est, semper homo peccat quando contra legem facit, quantumuis nec sit, nec viuat, nec operetur nisi in Deo, ex Deo, & per Deum. Sed quod Deus operatur per hominem, homini vitio vertitur, non Deo. Et quando tamen facimus adulterium, vel homicidium, Dei opus est motoris, auctoris atque impulsoris. Latro Deo impulsore occidit; & sæpenumerò cogitur ad peccandum.* Eadem fusissimè persequitur & confirmat.

Eadem docuit Melanchthon in locis communibus anni 1521. titu. de libero arbitrio. Vbi Primò, doctrinam Patrum de libero arbitrio dicit esse impiam, à diuinis literis & iudicio spiritus alienissimam. Deinde proponit suam, *Quandoquidem*, inquit, *omnia quæ eueniunt, necessariò iuxta diuinam prædestinationem eueniunt, nulla est arbitrij nostri libertas.* Et infrà: *Voluntatis nostræ libertatem per prædestinationis necessitatem adimit Scriptura*, &c. Et in annotat. in Episto. ad Roman. capit. 8. *Nos verò docemus non solum permittere Deum creaturis vt operentur, sed ipsum omnia propriè agere. Et sicut fatentur proprium Dei opus fuisse, Pauli vocationem; ita fateantur opera Dei propria esse, Dauidis adulterium, Manlij feuocitatem*, &c. *Constat enim ex capit. 1. ad Roman. Deum omnia facere non permissiuè, sed potenter: id est, vt sit eius propria Iudæ proditio, sicut Pauli vocatio.* Hæc fusiùs, vt intelligatur, quale istorum primariorum Apostolorum, qui mundi tenebras dispulerunt, & religionem reformarunt, sit dogma principale. Si enim principale dogma, & fundamentum religionum nouarum adeò tetrum est & blasphemum, quid de eorum religione reformata statuendum?

20 Tertia blasphemia est, *Diuinam naturam in Christo esse passam, crucifixam, mortuam, vnà cum natura humana; alioquin passionem & mortem naturæ humanæ in Christo nihil nobis profuturam.* Hoc docuit fusè Lutherus in libello de Patribus & Concilijs p. 2. vbi etiam *Zvvinglium & Zvvinglianos damnat hæreseos, quod diuinitatem pati potuisse, pertinaciter negarint.* Et in libello qui inscribitur Confessio Martini Lutheri de Sacramento cœnæ Domini, acerrimè hoc tuetur. contra quem Zvvinglius to. 2. in responsione ad Confessionem Lutheri: *Quid loquit, dici potest blasphemius? Num Deus quoque pati potest? num eumdem etiam mortuum esse fatebimur? hic quò se vertere poterit Lutherus, si Pontificij dictum hoc arripientes, eum in diuinitatem quoque blasphemum esse dixerint, vt qui illam quoque mortuam esse pronunciet?* Lutherum secutus est Brentius, qui hoc ita propugnauit, vt inde Brentianorum secta emerserit: qui, nisi diuinitas quoque in Christo passa sit & mortua, clamant *Filium Dei ab opere redemptionis flagitiosa impietate segregari.* His mordicus adhæret Islebius, Musculus, Smidelinus, Gerlachius, & alij plurimi. At dicere diuinitatem esse mortuam, quid est aliud quàm tollere diuinitatem funditus, & mundum efficere atheum?

Tertia blasphemia.

21 Quarta blasphemia est, *Filium esse Patri subiectum etiam secundùm diuinitatem.* de qua suprà num. 16. cui similis est ista, *Filium esse mediatorem, & sacerdotem etiam secundum naturam diuinam.* Quam docet Caluinus libro De Christo mediatore contra Stancarum: Beza in opusculo pro defensione Caluini, & alij. Idem docent plurimi Lutherani, vt Melanchthon in locis anni 1558. titu. de Filio. vbi dicit *Deitatem Filij fuisse Patri obedientem.* Denique tota turba Lutheranorum, quæ subscripsit libro concordiæ. Vnde manifestè sequitur Filium non esse verè Deum, nec habere diuinitatem.

Quarta blasphemia.

22 Quinta blasphemia est in sanctissimam Trinitatem, eaque multiplex: vt cùm Trinitatem personarum eiusdem essentiæ *nouum Idolum, Turrim Babel, Deum fictitium ac sophisticum, stratagema Satanæ, Cerberum tricipitem, Tricorporem Gerionem* impietate plusquam satanica appellant: quarum duæ postremæ sunt Michaelis Serueti, reliquæ Valentini Gentilis, qui primarij fuere Apostoli nouarum religionum in Hungaria, Polonia, Transiluania. His fauent Lutherus & Caluinus illorum magistri, quatenus nomen Trinitatis reijciunt, vt suprà dictum est.

Quinta blasphemia.

Cardinalis Bellarminus in sua Præfatione in controuer. de Christo.

23 Sexta est, *Christum secundùm corpus & naturam humanam non esse certo loco circumscriptum, sed vbique inuisibiliter diffusum, sicut natura diuina vbique est.* Ita docuit Lutherus sermone de Sacramento cœnæ Domini, qui id probat; quia Christus secundùm humanitatem est in dextra Patris: dextra autem Patris est vbique: ergo & Christi humanitas est vbique. Hanc doctrinam amplexi sunt Brentius cum suis, qui idcircò *Vbiquistæ* dicti sunt; inter quos Illyricus, Musculus, Kemnitius, Smidelinus, & alij. Eamdem tempore Lutheri tenuere omnes Lutherani in Saxonia; mortuo Luthero cœperunt cum Melanchthone oppugnare vbiquitatem: adeò vt in amplissima sua Synodo anno 1571. Dresdæ celebrata omnibus Superintendentibus & Ministris consentientibus definiuerint, *Vbiquitatem corporis Christi esse horribilem profanationem omnium articulorum Symboli, & renouationem omnium hæresum.* At vix decem anni elapsi erant, cùm damnata Synodo sua tamquam impia, eamdem vbiquitatem tamquam articulum fidei recipiunt: vt patet ex libro concordiæ edito anno 1580. art. 7. & 8. cui octo millia Lutheranorū subscripsere. Nimirum hæc est constantia doctrinæ, & firmitas Synodorum apud hæreticos. Hæc doctrina simul inuoluit blasphemiam Nestorij & Eutychetis. Nestorij,

Sexta blasphemia.

Card. Bellarm. l. 3. de Christo. c. 1

quia

Card. Bellarm. suprà.

quia vnionem hypostaticam constituit in eo tantum quòd diuinitas communicet humanitati suas proprietates, idque per accidens. itaque manent duæ personæ. Eutyches, quia veram carnis naturam abolet, eamque cum diuina confundit.

Septima blasphemia.

24 Septima est, *Christum in cruce dubitasse de sua salute, luctatum fuisse cum desperationis impulsu, damnatorum pœnas in anima sustinuisse, & desperantis vocem emisisse.* Ita docet Caluinus Institut. lib. 2. capit. 16. & in capit. 27. Matthæi. Sequuntur passim Caluinistæ: hoc modo explicant illum articulum Symboli, *Descendit ad inferos.* Nulli enim apud Caluinistas sunt veri inferi, nulla subterranea loca, in quibus impij torqueantur. Sed eis nihil est aliud descendere ad inferos, quàm apprehendere Deum sibi iratum, & inde terrore & anxietate affici. hanc volunt esse omnem damnatorum pœnam, quę figuratè per ignem designetur. Verum hic multæ sunt blasphemiæ. Prima, Cum Christo, in quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, tribuunt ignorantiam sui status, & affectus paterni erga se. Secunda, Cùm tribuunt illi metum horribilem damnationis, & impulsum vehementissimum ad desperationem. Tertia, Cum tribuunt illi eam animi afflictionem, quam patiuntur damnati. Quarta, Cùm tribuunt illi vocem desperantis, quasi ex impulsu desperationis in verba illa, *Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?* proruperit. Vnde necesse est etiam illi graue peccatum imponant; quia in verba desperationis prorumpere graue peccatum est; præsertim cùm illa etiam blasphemiam continerent. Blasphemum enim erat dicere; Patrem æternis pœnis velle addicere Filium. Neque dicere possunt Christum per inconsiderationem & deliberationis inopiam excusari, cùm etiam primi motus apud eos peccata sint mortifera: & impie nostra illi mentis imbecillitas & vitium ataxia, & veluti quædam paralysis illi tribuatur. Mira profectò impietas istius sectæ. Nam ex eius doctrina omnes fratres huius sectæ habentes fidem specialem, quam Caluinus statuit, sunt certi de sua salute, de sua prædestinatione, & æterno Dei in ipsos fauore, & sciunt se nullis peccatis posse a salute excidere; vnde nec metuunt damnari. Hic enim est vnus ex primarijs articulis doctrinæ Caluinisticæ. At Christus Dominus, omnium salus & vita, fuit horum omnium incertus & dubius, & nesciuit quid Pater de se statuisset: vnde & vehementissime metuit damnari, & diros in anima cruciatus damnati ac perditi hominis pertulit, & in vocem desperationis erupit. Itaque in notitia salutis & fauore diuino se Christo longè præferunt.

Caluinus li. 3. Instit. c. 24. per totum. Beza in Colloquio Mompelgar. p. 463. Confessio Ecclesiæ Geneuensis. c. 4. §. 20.

Octaua blasphemia.

25 Octaua est, cùm dicunt, *sine tolerantia pœnæ damnatorum totam Christi passionem & mortem fuisse inutilem. Nihil*, inquit Caluinus, *actum erat, si corporea tantùm morte defunctus fuisset Christus: sed opera simul pretium fuit, vt diuinæ vltionis seueritatem sentiret*, &c. *Vnde etiam eum oportuit cum inferorum copijs, æternaque mortis horrore, quasi consertis manibus luctari, & eam mortem perferre, quæ sceleratis ab irato Deo infligitur. & diros in anima cruciatus damnati ac perditi hominis sustinere.* Similia habet in capit. 27. Matthæi. Vnde sequitur Primo, Nos non esse redemptos pretio sanguinis Christi, aut sacrificio crucis, siue passione & morte illius; sed tolerantia pœnarum inferni. Secundò, Cùm ad illam tolerantiam necessaria fuerit ignorantia, dubitatio, falsa apprehensio, tentatio desperationis, & peccatum; sequitur hæc etiam necessaria fuisse ad nostram redemptionem, neque Christum potuisse sine istis imperfectionibus animæ nos redimere: quæ omnia apertissimis Scripturis repugnant. An hoc non est totum redemptionis nostræ mysterium euertere; & rem futilem, falsam, impossibilem & blasphemam pro illo nobis obtrudere; nimirum vt fiduciam non collocemus in Christi sacrificio crucis, in pretio sanguinis, in morte & passione corporis; sed in falsa tolerantia pœnarum inferni, & spiritus damnati; in dubitatione & desperatione salutis Christi.

Caluinus li. 2. Instit. c. 16. §. 10.

Nona blasphemia.

26 Nona, Cùm dicunt, *sanguinem Christi iam pridem computruisse, dissipatum esse, euanuisse, & nusquam extare: vnde per illum non posse nos saluari.* Ita plurimi Caluinistæ docent, quorum nomina & verba refert Conradus in Theologia Caluinistica lib. 1. artic. 20. quæ sententia valde consentanea est doctrinæ Caluini, proxime explicatæ; & illi Caluinistarum sententiæ quâ statuunt *Christi meritum iudicio Dei opponi non posse: illudque non ex dignitate personæ, sed ex gratuito Dei fauore suam dignitatem & robur habere*: quo modo etiam cuiusuis puri hominis meritum robur habere potest. de qua Conradus supra. Hæc blasphemia tollit Christi meritum, & corporum resurrectionem. De Christi merito est manifestum. De resurrectione sic probat Conradus: *Si enim*, inquit, *sanguis Christi in eius passione effusus computruit, & tertio die non rursus cum corpore eius vnitus gloriosè resurrexit, & iam in æternum viuit; tum certè nulla spes affulget, vel sanctorum martyrum sanguinem effusum, vel aliorum piorum defunctorum sanguinem in extremo die denuo resurrecturum esse, ita vt rursum cum corporibus eorum vniatur. Atque hinc apparet Caluinistas, licet ore & scriptis affirment, tamen corde suo non credere resurrectionem corporum. Qui enim non credit Christi filij Dei sanguinem effusum, cum corpore à Deo Patre resuscitatum esse, is profectò numquam credet mortuos in cinerem redactos, resurrecturos esse.* Hæc ille. Certè Farellus vnus ex primis Apostolis huius nouæ doctrinæ & intimus Caluini collega, qui teste Beza Geneuenses, Lausanenses, & Neocomenses Christo lucrifecit, aperte resurrectionem corporum negauit: sed quia forte nimis citò illud noui Euangelij arcanum reuelare cœpit, a Caluino per epistolam monitus & correptus fuit.

Lib. 1. ar. 6.

Beza in Iconibus.

Decima blasphemia.

27 Decima, Cùm dicunt *Christum non esse mortuum pro omnibus, sed pro solis prædestinatis, eò quòd cæteri omnes iam ex Dei beneplacito essent deuoti exitio.* Deinde ita explicant prædestinationem, vt soli Caluinistæ (nimirum qui habent fidem illam specialem à Caluino descriptam, quæ sola iustificat, & semel habita numquam amitti potest) ad numerum prædestinatorum pertineant. Itaque Christus mortuus est pro solis Caluinistis (non pro Catholicis, vel Lutheranis, vel Anabaptistis, vel Turcis, &c.) ideirco vt illis daretur illa fides inamissibilis propria prædestinatorum, per quam absque vllo salutis periculo in omni flagitiorum genere viuere possent. Hanc esse doctrinam Caluini, Bezæ, & aliorum Caluinistarum, satis notum est vel mediocriter in scriptis eorum versato. Hinc tot opuscula polemica Lutheranorum & Caluinistarum, quibus hac de re digladiantur. Nam Lutherani in vtroque a Caluinistis capitaliter dissentiunt.

Caluinus contra Heshusiū. p. 39. Beza in colloq. Mompelgard. pa. 512. Bucerus in Ioannem. pag. 34. Vide Theol. Caluinist. fol. 25. 26. 42.

Vndecima blasphemia.

Vndecima, Cùm sanctissimam Eucharistiam, horrenda sane blasphemia, vocant *Idolum, Deum panaceum, maozim Baal*, &c.

Caluinus Instit. li. 4. cap. 1. §. 1. 2. & c. Et li. 3. c. 2. §. 11. Beza in confess. fidei, c. 4. §. 20.

Duodecima blasphemia.

28 Duodecima, Cùm Vicarium Christi vocant *Antichristum*; & Ecclesiam Catholicam Christi sponsam vocāt *synagogam Antichristi, & meretricem Babylonicā.* Hæc enim contumelia in ipsum Christū redundat: sicut contumelia quæ fit sponsæ, transit in sponsum; & quæ Regis Vicario, aut Concilio regio, in ipsum Regem. Sicut enim qui honorat Vicarium Christi propter dignitatem vicariatus, Christum ipsum honorat: ita qui contumelia illum afficit, Christum contumelia afficit.

Decimatertia blasphemia.

Præterea in hac contumelia continetur alia, quæ in omnes Sanctos, qui iam à mille annis in Ecclesia Catholica floruerunt, refunditur. Hi enim omnes condemnantur, vt superstitiosi, impij, Idololatræ, & vt Antichristi asseclæ, ac propugnatores. Vnde non desunt Caluinistæ qui expresse ausint dicere Sanctum Franciscum, Dominicum, Bernardum, Brunonem & similes fuisse hypocritas, superstitiosos, & a diabolo fascinatos; ac proinde in æternum damnatos. Multa alia blasphemiæ plena prætereo: nec enim mei instituti est, omnia persequi. Ex his satis constat, illos etiam hac in re Antichristi esse præcursores.

Hæreticorū superbia.

29 Nec minùs in superbia & contemptu sanctorum Patrum. Sicut enim Antichristus supra omnes Sanctos, & supra Christum ipsum se efferet: ita illi se efferunt supra omnes sanctos Patres, supra omnes Ecclesiæ Doctores, supra omnia Concilia Oecumenica, & supra ipsum Christi Vicarium: nec solùm his se præferunt, sed etiam horum omnium se iudices constituunt: suam tamen doctrinam à nemine iudicari volunt. An hoc non est proximum Antichristi superbiæ gradum tenere? Lutherus parens ceterorum in libro aduersus Regem Angliæ inter cetera sic ait: *Ego vero aduersus dicta Patrum, hominum, Angelorum, dæmonum, pono non antiquum vsum, non multitudinem,*

decretorum, bene non antiquum vsum, non multitudinem hominum, sed vnius Maiestatis æternæ verbum Euangelium, quod ipsimet coguntur probare. Hic sto, hic sedeo, hic maneo, hic glorior, hic triumpho; hic insulto Papistis, Thomistis, Henricistis, Sophistis. & omnibus portis inferi, nedum dictis hominum quantumlibet sanctorum, aut consuetudini fallaci. Diuina Maiestas mecum facit, vt nihil curem si mille Augustini, mille Cypriani, mille Ecclesia Henriciana contra me starent. Possem hic alia plurima commemorare, quæ ad hanc rem pertinent, sed abstineo ne lectori molestiam adferam.

Octaua Comparatio, in hypocrisi & fraudibus.

30 ANtichristus magnus erit hypocrita, & specie quadam religionis homines decipiet, varijsque mendacijs & fraudibus auctoritatem & potentiam sibi conciliabit: Danielis 11. 2. ad Thessal. 2. D. Hieronymus in cap. 11. Danielis: *Per insidias & fraudulentiam obtinebit principatum quia simulabit se ducem fœderis, hoc est legis & testamenti Dei*, &c. Idem docet Hippolytus, Theodoretus, & alij.

Hypocrisis vera. Similia cernuntur in nostris hæreticis. Nam quod ad hypocrisim attinet, quænam maior aut nocentior hypocrisis esse possit, quàm exteriùs nihil nisi purum putum verbum Dei præferre, & sub hoc velo obtrudere phantasmata proprij iudicij, & tamquam aureo poculo venena animorum propinare? magnificè apud plebem meritum & satisfactionem Christi extollere, & interim ea ponere fundamenta, ex quibus meritum Christi penitus euertatur vel eneruetur? denique specie promouendæ pietatis & gloriæ diuinæ, abolendæ superstitionis ac humanarum traditionum, tollere è medio omnia pænè Sacramenta, omnes legitimos ministros, augustissimum sacrificium Eucharistiæ, veram Scripturarum expositionem, studium bonorum operum, timorem diuinæ vindictæ; & quidquid ad bonum incitare, vel à malo cohibere mortales solet? hac hypocrisi innumeros ad suas partes traxere, & sectas suas mirificè amplificarunt.

31 *Fraudes.* De alijs mendacijs & fraudibus quid dicam? Infinitum esset omnia persequi; nonnulla dumtaxat generatim complectar. In primis studium illis est infamare doctrinam Catholicorum, varijs erroribus illis affictis. Passim enim docent & scribunt Papistas contemnere sacram Scripturam; illi præponere humanas traditiones: nullam apud eos esse mentionem fidei, & meritorum Christi: eos suis & Sanctorum bonis operibus, non Christi meritis confidere: eos ad Sanctos, non ad Christum, assidue confugere: Sanctorum imagines ab illis adorari, sicut Idola ab Ethnicis: eos à lapidibus & lignis auxilium petere: Missas priuatas, Purgatorium, Indulgentias esse inuentiones humanas multis post Apostolica tempora sæculis ad quæstum excogitatas: denique Papisticam Ecclesiam plenam esse abusibus, superstitionibus, & cultu idololatrico. Huiusmodi calumnijs plurimos ita fascinarunt, vt Ecclesiam Catholicam instar synagogæ Antichristi detestentur, & ad quamlibet potiùs sectam se conferant, quàm ad eam redeant.

32 Neque solùm doctrinam, sed etiam vitam Catholicorum, præsertim eorum qui fidem Catholicam tuentur, & hæreses oppugnant, infamare conantur, vt eos in contemptum & odium adducant. Itaque imponunt eis varias proditiones, & machinationes contra quietem publicam, & vitam Principum; & quidquid vsquam aduersi accidit, hoc illorum consilijs assignant. Studium reducendi errantes ad fidem Catholicam, & reconciliandi Ecclesiæ, interpretantur proditionem patriæ; coronas precarias, agnos cereos, icunculas benedictas, & similia pietatis Christianæ symbola, tesseras coniurationum. Imponunt etiam illis varias libidines, & alia scelera, sparsis in vulgus libellis infamatorijs: qui etsi parum apud eos qui innocentiam illorum perspectam habent obsint; apud alios tamen qui procul absunt, & res illorum minimè norunt, vel simplicitate quadam statim credunt quidquid typis euulgatum vident, multum mali efficiunt. Denique quidquid ab ipsis, vel ipsorum Apostolis, vmquam proditoriè, seditiosè, perfidiosè, libidinosè actum vel designatum fuit; huius sceleris infamiam in propugnatores fidei Catholicæ transferre conantur. Notum est quatuor primarios istarum sectarum auctores libidinibus infames fuisse; Lutherum sacrilega, Caluinum & Bezam præpostera, Mennonem promiscua: hinc eorum posteri tantopere laborant, vt suos aduersarios similibus criminibus infames reddant.

Genus quoque scribendi contra Catholicos est fraudulentissimum. Nam Primò, omnia mendacijs, calumnijs, & conuitijs sunt plenissima; quibus subtractis, ingentia volumina ad paucos redigas quaterniones. Scribit Ioannes Cochlæus in actis Lutheri anni 23. à quodam notata ex vno Lutheri libello mendacia quinquaginta. Eumdem Lutherum à D. Ioanne Dietenbergio in duabus dumtaxat confutationibus conuictum fuisse de mendacijs octingentis septuaginta quatuor. Idem scribit Surius ad initium anni 1523. Si tot mendacia in libris vsque ad illud tempus editis, quid censendum de ceteris, quos vsque ad annum XLVI. scripsit? Plurima quoque & apertissima in scriptis Caluini, Bezæ, & aliorum reperias; qua de re breui forte aliquid in lucem à quodam viro docto multæque lectionis prodibit, ne videamur falsa imponere. 33 *Genus scribendi fraudulentum.*

Deinde, cùm aliquod paradoxum statuere volunt, contemptis omnibus qui contrarium docent, clamant id esse certissimum, clarissimum, puero decenni obuium; mirantur stuporem & cæcitatem Papistarum, qui id nō videant; illos à diabolo fascinatos, & alia huiusmodi. Sic Lutherus in assert. art. 36. dicit *esse infamiam deflendam, credere hominem esse liberi arbitrij*. Caluinus lib. 4. Instit. cap. 18. nu. 18. *Quid superest nisi vt cæci videant, surdi audiant, pueri ipsi intelligant hanc Missæ abominationem? quæ in calice aureo propinata, omnes Reges terræ & populos à summo vsque ad nouissimum sic inebriauit, sic percussit sopore ac vertigine, vt brutis ipsis stupidiores proram & puppim suæ salutis in hac vna exitiali voragine statuerint?* Idem in cap. 2. Epist. 2. ad Thessal. Papam esse Antichristum, vult adeò esse manifestum ex Scripturis, *vt puer decennis id facilè possit aduertere*. Beza cùm vertisset illum locum Act. 2. v. 27. οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδου, hoc modo; *non relinques corpus meum in sepulchro*: in defensione huius versionis contra Castalionem; *Hic*, inquit, *agi de corpore & de sepulchro nemo dubitare potest, nisi qui in meridie cæcutire velit*. Nimirum qui negat animam esse corpus, & orcum esse idem quod sepulchrum, excutit in meridie. Huiusmodi auxesibus & hyperbolis scripta eorum scatent.

Tertiò, Quo Catholicorum argumenta sunt validiora, & magis premunt, eo magis ipsi illa contemnunt, & contumelijs exagitant, tamquam nullius ponderis: mirantur stuporem & stultitiam: exclamant; *Quis te, Bellarmine, furor inuasit? quæ intemperiæ exagitant? Iam te ipsum Ebrietatem superasti: tum magis deliras quàm vmquam antea; pessima fide cū Christo agis; impudentissimè illud dissimulas*, &c. Ita scribunt indocti rabulæ in virum doctissimum & modestissimum, quo nemo nostro sæculo vel solidiùs, vel moderatiùs hæreticorum errores confutauit. Nimirum vident se nullo modo respondere posse; & idcircò tamquam in rabiem acti in huiusmodi furiosas voces erumpunt, vt quod ratione non possunt, clamoribus & conuitijs euincant. Denique passim ita scribunt, vt mordaciùs & aculeatiùs non possint, conquisitis vndique contumeliosissimis & spurcissimis dictis, vt suos aduersarios exagitent, & à scribendo deterreant: qua in re imitantur parentes suos Lutherum & Caluinum. Lutherus in opusculo cui titulus, Contra sicarium Dresdæ, inter cetera sic scribit; *Nihil curo quòd queritur in libro meo ferè non nisi maledicta & diabolas nominari. hoc debet esse mea gloriatio, meusque honor. Sic & haberi volo, vt deinceps dicatur de me quòd planus sim maledicentia, criminationisque & execrationis in Papistas. Volo & de cetero me aduersus nebulones istos exercitare execrationibus ac maledictis, vsque ad sepulturam meam; nec vllum verbum bonum ex me ampliùs audient. Ego meis tonitruis ac fulminationibus sic eos ad sepulturam compulsabo*, &c. Non minùs contumeliosi, mordaces & maledici sunt Caluinus & Beza; nimirum vt spiritum huius noui apostolatus agnoscamus, qui tam acriter in Catholicos, quia antiquam 34

doctrinam non deserunt, & nouitates eorum non admittunt, exardescit. sed malunt Catholici audire ab illis contumelias quam laudes, memores sententiæ Domini: *Beati eritis cum maledixerint vobis homines & exprobrauerint, & dixerint omne malum aduersum vos, mentientes propter me: gaudete & exultate quoniam merces vestra copiosa est in cælis.*

Quartò. Cum aliquod caput oppugnandum sumunt, ordinem disputationis inuertunt; & nunc ex fine, nunc è medio, nunc ex initio vnum vel alterum resectum frustillum calumniantur; nunc ex vna propositione duas vel tres peruerso sensu efficiunt, nunc plures in vnam conflant: testimonia & probationes suis locis auulsas ad aliena transferunt; & quæ ad hanc rem confirmandam adducuntur, tamquam ad aliam producta commemorant. Denique rem totam in syllogismum insulsissimum contra mentem auctoris colligunt; quo deinde refutato, tamquam parta victoria, ineptissime gloriantur, triumphant, insultant: *Hic te constrictum teneo; quò te nunc vertes? per quam rimam elaberis? quibus artibus te nunc eripies?* & alia huiusmodi thrasonica; quæ etsi apud doctos sint ridicula; tamen apud imperitos, qui rem non penetrant, sunt gloriosa & certa victoriæ indicia.

Quintò, Scripturas ad suum commodum, reiectis veterum sententijs, exponunt, easque expositiones à Catholicis vt verbi diuini medullam admitti postulant: ingeminant id esse clarissimum; cæcum esse qui id non videat, stolidum, stupidum, asinum qui non intelligat, &c. Obscuriora loca veterum, quæ ipsis aliqua ratione fauere videntur, studiosissime congerunt, apertissimis dissimulatis, vel impudenter tamquam dictis hominum repudiatis. Denique quam mala fide in toto hoc negotio cum Catholicis agant, vel ex eo constare potest, quòd nullum Iudicem præter Scripturam suo ipsorum iudicio expositam, hoc est præter seipsos, suamque phantasiam admittant. Itaque totum negotium Religionis apud eos solis fraudibus & mendacijs constat.

Surius, Genebrardus, Sanderus, Gulielmus Reginaldus Philopater, Didymus Veridicus, Ars mètien di Caluinistica. &c.

De fraudibus, periurijs, & mendacijs eorum in negotijs politicis plenæ sunt historiæ: & passim satis notum est, quibus artibus in Gallia, Anglia, Scotia, Belgica, Germania, Hungaria, Transiluania ad gubernacula rerum adspirauerint. Itaque in hoc capite præclarè Antichristum ducem suum referunt.

Nona Comparatio, in persecutione contra Ecclesiam.

35 ANTICHRISTVS grauissimam persecutionem mouebit aduersus Ecclesiam, & varijs supplicijs ad suam religionem homines compellet: vt ex multis S. Scripturæ locis constat; Daniel. 7. & 11. Matth. 24. Apocalyp. 13. & 17.

Multiplex Persecutio.

1 Similia faciunt hæretici huius temporis, Lutheristæ, Caluinistæ, Anabaptistæ, &c. Nam acerrime Ecclesiam hactenus sunt persecuti, & etiamnum persequuntur, euersis & direptis tot Ecclesiarum myriadibus, dirutis & expilatis tot monasteriorum millibus, occisis Religiosis & Sacerdotibus, alijsque Catholicis, odio Religionis, innumeris. Denique per omnia pæne Europæ regna & prouincias sparsæ cernuntur ruinæ, & calamitatum, quas illi intulerunt, vestigia.

2 Vbi verò iam rerum potiuntur, graues mulctas & pœnas in eos constituunt, qui vel sacrificio Missæ intersunt, vel Sacerdotem hospitio excipiunt, vel imagines sacras, calculos benedictos, agnos cereos, & similia Catholicæ religionis symbola retinent. Scribunt leges, quibus illos qui sacris initiantur reos læsæ Maiestatis peragant. Est enim id apud eos præsumptio Iuris, & de iure (vt Iurisperiti loquuntur) coniurationis initæ cum Summo Pontifice aduersus salutem regni: quasi hominem Anglum suscipere Ordinem sacrum, & conspirare contra salutem Angliæ, sint inseparabilia; ita vt nulla in contrarium admittenda sit probatio.

Hæc fusè persequitur Alanus Cardin. Resp. ad persec. Anglos, Philopator, Guil. Reginaldus & alij.

3

4 Simili modo rei læsæ Maiestatis declarantur omnes qui dissuadent alicui, vel dissuaderi procurant, eam Religionem quæ à Principe in regno est stabilita; si id ea intentione faciant, vt ille ad Catholicam redeat. Nescio an Antichristus maioris odij in Catholicam Ecclesiam & Religionem argumenta dare poterit. Manifestè enim ostendunt, se Ecclesiam Catholicam præ omnibus hæreticorum conuentibus, & Religionem Catholicam præ omnibus sectis, Lutheranismo, Anabaptismo, Arrianismo, Libertinismo, Turcismo & Atheismo odisse, & quidem in summo odij & detestationis gradu. Si enim ad quamuis aliam sectam coneris aliquem perducere, nullis id legibus vindicatur; nulla pœna tibi pertimescenda. Omnibus enim ibi conceditur impunitas, Anabaptistis, Familiaris, Libertinis, Atheistis: omnes tute degunt, & se propagant vel legum permissu, vel Magistratuum conniuentia. Si autem ad Catholicam, quæ tot seculis vbique terrarum floruit; statim est crimen, & quidem maximum, læsæ nimirum Maiestatis, pœna proditoribus constituta mox vindicandum. Si diabolus huiusmodi leges ferret, nihil esset mirãdum; quia susceptio sacrorum ordinum, & studium conuertendi homines ad Catholicam fidem directe tendit ad euersionem ipsius regni & imperij: vnde meritò illa censeret crimina læsæ Maiestatis, cùm per ea Maiestati & imperio ipsius damnum comparetur. At qua ratione illa possint censeri crimina perduellionis in statum politicum, intelligi nequit, nisi status ille in impietate fundatus sit: adeò vt stante impietate, & vigente quauis secta consistere possit; ruente autem illa, & in eius locum pietate antiquæ Religionis restituta, necesse sit illum ruere. Infelicem plane statum, qui cum omni secta & nouitate consistere potest, cum antiqua Patrum religione non potest.

Ad persecutionem quoque pertinet, quòd etsi Catholicos, præsertim Sacerdotes, multis modis solius causa Religionis affligant, & acerbissimis supplicijs conficiant; exteris tamen persuasum esse velint, neminem causa Religionis interimi, sed omnes illos, qui hactenus plexi sunt, causa proditionis plexos esse. Quem in finem interdum acta iudicialia, & edicta principalia mendacissima euulgant: nulla habita ratione aut conscientiæ suæ apud Deum, aut famæ apud homines, aut honoris sui Principis, cui misere imponunt: adeò cæcum est illorum hominum in Catholicos odium. Verùm ea fraus Martyribus obesse non potest; sed eorum coronam potius illustriorem reddit: vt quæ non solùm ex corporalium tormentorum tolerantia, sed etiam ex infamiæ & calumniarum perpessione splendescat. Notum enim est Deo & Angelis odio Religionis illa irrogari: notum etiam est prudentioribus quibusque qui morem hæreticorum norunt; & e vulgo plurimis. Nec Historici ipsorum id possunt dissimulare, sed interdum aperte fatentur. 36 5

Philopater Didymus. Resp. ad Instit. Britannicam.

Eamdem persecutionem non parum exasperat, quòd falsi sæpenumerò testes subornentur: quòd delatoribus tertia pars deferatur bonorum: quòd adulatoribus fiat potestas inquirendi Catholicos, concessis eorum bonis: quòd Aduocato fiscali tantum temporis ad accusandum & ad exaggerandum crimen fictitium, reumque exagitandum, concedatur, quãtum ipse desiderat; reo verò ad se purgandum & accusationis vanitatem demonstrandam, breuissimum; sed mox clamoribus, iurgijs, & conuitijs, tamquam manifestè conuictus interpelletur. 6

Denique grauibus mulctis vel supplicijs propositis coguntur Catholici frequentare preces & conciones hæreticas, sumere cœnam Caluinisticam, offerre proles ministris hæreticis baptizandas, vt Ministrorum opera in contractu matrimonij, iuramenta doctrinæ Catholicæ repugnantia suscipere, liberos hæreticis instituendos committere, & alia multa huiusmodi cõtra conscientiam & suam Religionem subire. At quid potest esse magis durum & ab omni æquitate alienum? Si compelleretur aliquis ad Religionem antiquam, quæ plurimis sæculis viguit, & sanctitate vitæ, miraculis plurimis, & eximia multorum eruditione est confirmata & stabilita (qualis est Religio Catholica) res esset tolerabilis, & aliqua ratione nixa videretur: & tamen Ecclesia neminem compellit, nisi qui Religionem Catholicam aliquando suscepit. At verò compellere homines deserere Religionem antiquam, tot sæculorum consensu & vsu receptam, tam multis modis contestatam; & cogere ad capessendam nouam, ab hominibus turbulentis & infamibus introductam, quàm illi numquam acceperunt, numquam probarunt; cui nihil debent, nulloque modo sunt obstricti; id verò omnem immanitatem superare videtur. Quid enim hoc aliud est, 7

quàm

quàm non solum corpus & bona temporalia subditorum, sed etiam animas, & æternam eorum salutem rapere, perfundare, perdere?

Decima Comparatio, in falsis miraculis.

37 ANTICHRISTVS falsis miraculis & prodigijs homines ad suam Religionem pertrahet; vt constat ex Apostolo 2. ad Thessal. 2. & ex verbis Domini Matth. 24. Tunc enim diabolus erit solutus, & vim suam exercere permittetur ad hominum, qui charitatem veritatis non receperunt, seductionem.

Nostri hæretici tentarunt quidem aliquando miracula patrare, sed irrito conatu; Deo id minimè permittente, ne totus mundus ante tempus constitutum in hæreseos barathrum præcipitaret. Si enim diabolus illi sua ope, suisque præstigijs ita adesset, sicut aderit Antichristo, vt doctrinam suam miraculis confirmare viderentur, maiorem hominum partem breui ad se pellicerent; essetque ea tentatio multis infirmis insuperabilis. Itaque cùm & veris & falsis miraculis sint destituti, instar omnium miraculorum esse volunt, quòd tanta hominum multitudo ad nouas istas religiones breui tempore confluxerit. Verum huiusmodi miraculum etiam in Arriana religione conspicitur; & quidem multo illustrius. Illa enim breuissimo tempore longè amplius est diffusa & propagata, quàm omnes sectæ hæreticæ huius temporis simul iunctæ. Cernitur etiam in Mahometana, quæ maxima & potentissima imperia continet. Sed quid miri si ad Lutherismum & Caluinismum multi confluant, cùm quidquid est asperum & molestum carni, è medio tollat, & omnem licentiam cuique iuxta suas cupiditates viuendi tribuat? cùm nihil nisi fidem requirat, & per hanc æternam vitam certissimè promittat? Quis non cupiat tam mollem, tam indulgentem, tam liberalem Religionem, à qua procul abest omnis pœnitentia, omnis vitæ austeritas, omnis ieiunij obligatio, omnis metus damnationis, & in qua est summa securitas & certitudo salutis? in qua quantumuis pecces, & omni te scelere inquines, nihil tamen tibi id potest obesse, si fidem retineas? Itaque quod multi ad istas sectas confluāt, non plus est miraculi, quàm quòd multi ea quæ carni sunt commoda, quærant, & cum summa vitæ licentia certam posteà salutem absque labore expetant. Si tamen consideremus paradoxa & absurda quæ illæ Religiones continent, & modum quo sunt introductæ, valde mirum est homines ratione præditos potuisse in animum inducere, vt eas amplecterentur. Et hoc meritò inter miracula, quibus Antichristum præcurrunt, numerari potest. Sicut enim sub Antichristo diabolus etiam exteriùs præstigijs homines seducet, vt amplectantur illum pro Christo: ita nunc interiùs præstigijs mentes hominum carnalium fascinat, & persuadet vt summos impostores pro Christi Prophetis, & teterrimas hereses pro Christi doctrina & verbo Dei recipiant. Hic est spiritus quem illi omnes, etsi inter se maximè dissentiant, assiduè iactant & allegant; a quo Scripturarum intelligentiam accipiunt; in cuius instinctum & interpretationem omnem quæstionem & controuersiam terminant: denique qui omnes illas nouas doctrinas, etsi inter se contrarias, reuelat & patefacit.

Hæc breuiter de præcursoribus Antichristi: ex quibus luce meridiana clarius est, Lutheranos, Caluinistas, Anabaptistas, & reliquos sectarios è Luthero prognatos, qui Summum Pontificem Antichristum faciunt, hæreticos esse, & magni Antichristi veros typos, veros præcursores & metatores.

Secundò, Patet quantum mundo mali inferant. Tollunt enim reipsa Christi meritum & satisfactionem: tollunt S. Scripturæ vitam & spiritum, veram nimirum eius intelligentiam, ac pro ea suas substituunt phantasias: tollunt omnia Sacramenta Ecclesiæ, Baptismo excepto, quem tamen suo etiam ornatu & effectu spoliant: tollunt sacrosanctum Missæ sacrificium: tollunt officia diuina, & omnes Ecclesiæ cæremonias, quibus Deo cultus exhibetur, & hominibus deuotio excitatur: tollunt venerationem & inuocationem Sanctorum: tollunt suffragia defunctorum: tollunt omnia Christi consilia, & opera Christianæ perfectionis: tollunt omnia bona opera, cùm ea peccati labe infecta statuunt: tollunt omnem Dei timorem, omnem salutis solicitudinem, per fidem suam specialem & prædestinationem omnibus sceleribus latissimam portam aperientes. Denique ipsum Deum auctorem omnium scelerum statuunt, & multis alijs blasphemijs afficiunt. Itaque sunt iniurij in Ecclesiam vniuersam, in animas defunctorum, in Sāctos omnes cum Christo regnantes, in Christum, & in ipsam Diuinitatem.

Responsio ad rationes, quibus Auctor Catholicum se probare contendit.

SVPERSVNT nunc excutiendę aliquot rationes quibus Auctor hæreseos notam à se auertere, & Catholicum probare contendit: id facit à pag. 35. vsque ad 55. Rationes referam ipsius verbis quantum licebit, superuacaneis omissis. 38 *An auctor monitionis sit Catholicus.*

Primò, *Ego*, inquit, *sum Catholicus Christianus, qui in tria fidei Symbola, Apostolicum, Nicænum, & Athanasij, libens iuro; quibus symbolis, quotquot sunt in Anglia Ministri, subscribunt cùm ordinantur.* Secundò, *Prima quatuor Concilia tanquam Catholica & Orthodoxa veneror atque recipio.* Tertiò, *Patribus*, inquit, *eam venerationem exhibeo, quã nec ipsi maiorem sperarent, nec Iesuita parem vnquam detulerunt: Quidquid enim quadringentis post Christum annis vnanimi consensu Patres ad æternam salutem necessarium statuerunt, aut cum ijs ita sentiam, aut modesto saltem silentio obmutescam, reprehendere certè non audebo.* Quartò, *Scripturis quidem ipsis, nemo*, inquit, *opinor est, qui non eam à me fidem haberi, quæ illis à Christiano homine debetur, existimet*, &c. Inter apocrypha tamen censet, quæ sunt secundi ordinis, de quibus nimirum aliquando ab aliquibus veterum fuit dubitatum: vt sunt Tobia, Iudith, Ecclesiasticus, Sapientia, Baruch, libri Machabæorum, & quædam fragmenta, vt Hymnus trium puerorum, historia Belis & Susannæ, & posteriora capita libri Esther, eaque non vult ad dogmata stabilienda valere.

Post hæc adfert suas quasdam sententias, ob quas ait se non esse censendum hæreticum.

Prima; *Non esse colendam Sāctorum memoriam, nisi eorum quos Scripturæ auctoritate in album Sanctorum relatos legimus.*

Secunda, *Beatam Virginem non esse inuocandam: quia ipsa se negotijs nostris intermiscet; alioquin à gaudijs cælestibus beatitudinis auocaretur. In cælis*, inquit, *in æterno sanctarum animarum receptaculo, in æternam est felicitatem collocata, nunquam à tantis gaudijs vlla terrenarum rerum cura aut solicitudine auocanda.*

Tertia, *Postulare suffragia Sanctorum esse contra illam sententiam Domini, Matthæi 11. v. 28. Venite ad me omnes qui laboratis*, &c. *Esse superstitionem tanquam reprehendat Apostolus ad Coloss. 2. vbi humilitatem & religionem Angelorum prohibet: esse recursum ad deos penates siue tutelares.*

Quarta, *Ecclesiam Romanam procudere fidei articulos ante annum Domini quingentesimum inauditos, & iniustos. In his*, inquit, *primatus Missas numero. In his Sacramenti mutilatio, qua laicis partem illius mediam subtraxere, transubstantiatio, adorandi causa eleuatio, in supplicationibus Sacramenti circumgestatio, supererogationis opera, baptizatio campanarum, & mille præterea nugæ, & super omnia veneratio illa stupens delata.*

Quinta, *Reliquias Sanctorum tumulis esse inferendas aut seruare, nihil esse aliud quam illas dedecorare.*

Sexta, *Reliquiarum & imaginum adorationem esse intolerabilem Idololatriam. Idem sentiendum de cruce Dominica, in qua Dominus pependit.*

Septima, *Purgatorium esse commentum, & multa ex eo friuola sequi.*

Octaua, *Petrum non fuisse caput Ecclesiæ & Primatum.*

Ob hęc & similia contendit se non esse hæreticum, cùm Scripturam, tria Symbola, & quatuor priora Concilia Oecumenica recipiat. 39

Verùm hæc non sufficiunt vt se ab hæresi vindicet, vel ipsomet iudice. Nam ipsius iudicio *Hæreticus & non Chri-*

Ioannis confundus est, quisquis adhuc credit Eliam Tisbiten venturum. Ita enim expresse scribit pag. 77. addito iureiurando. atqui hoc credunt omnes Catholici seu Papistæ (vt ipsi nos vocant) & omnibus sæculis crediderunt; quos tamen constat recipere omnes Scripturas, & Symbola tria fidei, & quatuor illa Concilia Oecumenica: ergo Auctoris iudicio, vt quis sit Christianus habendus, non satis est, si recipiat sacram Scripturam, tria Symbola, & quatuor Concilia; sed amplius requiritur, nimirum vt alios errores non teneat. Potest ergo Auctor esse hæreticus ob alios errores, sicut ipsius iudicio omnes Papistæ sunt hæretici & Antichristi cultores, & Idololatræ; & tamen Scripturas, tria Symbola, & quatuor Concilia Oecumenica recipiunt.

Secundò, Pelagiani, Monothelitæ, & Græci in articulo de processione Spiritus sancti, sunt hæretici etiam iudicio Protestantium, è quorum numero est Auctor; & tamen Scripturam, Symbola, & quatuor Concilia recipiunt. Ratio est clarissima; quia multæ sunt hæreses perniciosissimæ (vt; *Non solo permissu, sed impulsu Dei omnia opera mala fiere: hominem non esse liberi arbitrij*, &c.) quæ non ita clarè damnantur in illis Symbolis, Concilijs, vel Scripturis, quin possit quis illarum damnationem negare: & ita poterit illas pertinaciter tenere, & illa simul admittere. Itaque cùm Auctor plurimos errores alios teneat, potest esse hæreticus, etiamsi prædictas fidei regulas admittat.

Quomodo a. Scriptura, symbola & concilia debeant reci[pi]pi, & ex quo fundamento.

40 Prætereà vt quis sit Christianus, non satis est quouis modo Symbolum fidei, sacram Scripturam, &c. recipere, sed oportet certo modo, & ex solido & infallibili fundamento recipere. Si enim recipias innixus fundamento fallaci, iam non fide certa & diuina (qualis ad Christianismum est necessaria, & sine speciali auxilio Dei nequit obtineri) recipies, sed humana, quæ errori obnoxia. At facile est ostendere Auctorem cum suis Protestantibus ea quæ recipit, non recipere ex infallibili fundamento, sed ex planè fallaci & erratico: quod perinde est, ac si nó reciperent. Quæro enim qua ratione nixus credat hoc esse Symbolū Apostolorum? aut nihil falsi in eo contineri? An quia aliqui veteres Auctores id ab Apostolis confectum scribunt? At hoc fundamentum etiam ipsius iudicio est fallax: quia alia plurima veteres scribunt, quæ ipse non solùm non credit, sed falsa esse non dubitat. An quia consentit cum Scripturis? At vnde id nouit, præsertim cùm in Scripturis expressim non habeatur? Deinde quæram, vnde nouit Scripturas? &c. An quia consenit cum iudicio spiritus interno? At hoc fundamentum est occultum, & a quouis hæretico proferri potest: vnde est inutile ad suam fidem alteri probandam, seque ab hæresi vindicandum: præsertim cùm omnes hæretici, etiam dum maxime dissentiunt, hoc fundamentum allegent. Itaque seposita Ecclesiæ auctoritate, qua nobis hoc Symbolum traditur vt Apostolicum & verissimum, nulla est ratio firma & infallibilis, qua illud recipiatur & credatur. Simili modo remota hac auctoritate, nulla est ratio solida, cur Symbolum Nicænum & Athanasij sit recipiendum. Vnde cùm Auctores cum suis hanc auctoritatem infallibilem repudient; nullo solido fundamento, sed fallaci & erratico, illa recipiunt, solisque humanis coniecturis nituntur.

De Co[n]cilijs.

Idem dixerim de quatuor illis Concilijs. Qua enim ratione conuicti credunt illa quatuor Concilia esse recipienda, vt à Spiritu sancto directa; cetera minime? Quid in illis fuit quod ea faceret esse legitima, quod posterioribus defuerit? In omnibus enim præsedit Summus Pontifex per se vel Legatos suos: in omnibus soli Præsules Ecclesiarum, & viri Ecclesiastica dignitate illustres, non autē laici, vel simplices presbyteri, sedere Iudices: omnibus tamen doctis ad examen & discussionem rerum patuit aditus; omnia à Summis Pontificibus confirmata. Itaque qui solida ratione motus recipit illa quatuor priora; ob eādem rationem necessariò debet recipere etiam posteriora. Eadem enim est ratio vel omnia recipiendi, vel omnia repudiandi.

De Scripturis.

Idem constat de Scripturis. Vnde enim norunt hunc librum esse Scripturam sacram, & verbum Dei; nō illum? Vnde sciunt illum ab hæreticis vel librarijs non esse adulteratum, nihil detractum vel additum quod sententiam mutet? Cur Tobiam, Iudith, & alios suprà nominatos non recipiunt, ceteros autem recipiunt? An quia de illis aliquando ab aliquibus dubitatum, de his minimè? Cur ergo Apocalypsin recipiunt, & Epistolam ad Hebræos? Nam & de his aliquando à Catholicis dubitatum esse constat. Sic enim scribit Hieronym. Epist. 129. quæ est ad Dardanum: *Quod si eam* (Epistolam ad Hebræos) *Latinorum consuetudo non recipit inter Scripturas canonicas; nec Græcorum quidem Ecclesia Apocalypsin Ioannis eadem libertate suscipiunt: & tamen nos vtraque suscipimus*, &c. Cur recipiunt Epistolam Iacobi, Iudæ, secundam Petri, secundam & tertiam Ioannis? cùm etiam de his olim aliqui dubitarint, an essent verè Apostolicæ: vt testatur Hieronymus lib. De viris illustribus, agens de his Apostolis; & Eusebius lib. 3. Histor. cap. 23. An quia Tobias, Iudith, &c. non reperiuntur in textu Hebræo? At vnde constat nihil veteris Testamenti esse Scripturam diuinā, nisi quod extat Hebraicè? Cur aliqua non potuerunt Græce scribi, præsertim ad Historiam vel mores pertinentia, vt a pluribus possent legi; vel ex Hebræo in Græcum transferri, Hebræis posteà intercidentibus? aliqua enim Hebræa perijsse (vt visionem Ahiæ Silonitis, Addo Videntis, verba dierum Regum Israel, & multa Salomonis) ex ipsis Scripturis satis constat. Nulla igitur ex illis rationibus est solida, nulla secura & erroris expers. Quod cùm ipsos minimè lateat, recurrunt ad testimonium internum priuati spiritus. Sed hoc testimonium est omnium fallacissimum; vt ostensum est. Quæ enim spiritus Caluinistis testatur esse canonica; eadē Lutheranis testatur esse ambigua, apocrypha, straminea.

Ex quibus perspicuum est, eos nullum habere solidum κριτήριον, quo verum à falso, canonicum ab apocrypho discernant: nullum infallibile fundamentum, quo nixi Scripturas, vel Symbola, vel Concilia, vel aliud quid pertinens ad fidē, recipiant: ac proinde non posse hinc ostendere se Christianos & non hæreticos esse. At fundamentum quo Catholici nixi illa recipiunt, solidissimum est & falli nescium; nimirum testimonium Ecclesiæ, hoc est, magni Parlamenti (vt sic dicam) Regni Christi, quod à Spiritu sancto regi ex ipsis Scripturis cognoscimus. quod autem priuatus quisque spiritus Dei in iudicando de rebus fidei ducatur, ex Scripturis non habemus, sed contrarium: *Matth. 24.*
nimirum venturos nouissimis temporibus multos pseudoprophetas, multos qui attendant spiritibus erroris, qui aguntur spiritu vertiginis; multos errantes, & in errorem mittentes, & seducentes plurimos. Et sanè quis non videat longè credibilius esse magnum illud regni Christi comitium spiritu Dei regi, & errare non posse, quam priuatum quemlibet? *1. ad Tim. 4. 2. ad Tim. 3.*

Sensus Scripturæ recipiendus.

41 Rursus, vt quis sit Christianus non hæreticus, non satis est verba Scripturæ, &c. recipere; sed oportet in primis legitimum sensum recipere. Non enim in externo verborum cortice, sed in sensu legitimo, sita est Scripturæ & Symboli ratio, & Conciliorum definitio, ac decreta. At certum est Protestantes non recipere illa secundùm legitimum sensum, quo Ecclesia Catholica, & tota antiquitas illa recipit. Scripturas enim non explicant, nec admittunt iuxta communem Patrum intelligentiam, & Ecclesiæ sensum; sed iuxta sensum proprium, quem illis priuatus spiritus suggerit, qui nulli vnquam veterum in mentem venit, sed omnibus aduersatur. Addo, si quis attente plurimas eorum expositiones perpendat, illi meritò visum iri, eos non solùm Scripturas ex animo non recipere, sed etiam contemnere & ludibrio habere. Nam quidquid odium vel ira in Summum Pontificem, & Ecclesiæ ministros, suggerit; quidquid ad calumniandum vel maledicendum videtur opportunum, quidquid commodum ad doctrinam Catholicam traducendam, vel ad phantasias eorum defendendas, mox genuinam verbi Dei mentem, & ipsam Scripturæ sacræ medullam faciunt. At quod potest summæ in Scripturas sacras irreuerentiæ & ludibrij clarius esse signum? Sed de hoc plura diximus suprà num. 14.

Hæretici ludibrio Scripturas habent.

42 Pari modo se habent in Symbolis. In Symbolo Apostolico quatuor articulos sensu Ecclesiæ & omnium veterum non admittunt, sed suo dumtaxat & nouo. Primus est, *Descendit ad inferos*. hunc non intelligunt de descensu animæ Christi post mortem ad loca inferiora terræ receptacula animarum; sicut Ecclesia & omnes Patres semper intellexerunt; sed de perpessione tormentorum inferni, idque ante mortem in ipsa cruce, vt sensus sit:

Descen-

Descendit ad inferos: hoc est, perpessus est inferorum, & hominis damnati tormenta: & hæc tormenta volunt consistere in anxietate quadam orta ex eo quòd apprehenderit Patrem sibi iratum; & dubitauerit de sua salute. Qua de re supra nu. 24. aliquid diximus.

Secundus est, *Credo sanctam Ecclesiam Catholicam*. Quo significatur nos credere non solum in genere esse aliquam Christi Ecclesiam, sed etiam in particulari, hanc Ecclesiam, eamque esse sanctam, ita vt extra eam nulla sit sanctitas: & Catholicam, vt quæ toto orbe sit diffusa, & omnibus sæculis post Christum extiterit. Maximè enim necessarium est, in particulari nosse quænam sit vera Christi Ecclesia, eamque firma fide tenere. In hac enim notitia & fide fundata est tota instructio & fides ceterorum articulorum, nostri respectu. Qui enim Ecclesiam ignorat, necesse est in omnibus alijs vacillet. Nescit enim quænam sint Scripturæ diuinæ: quæ sit earum mens & interpretatio: quid debeat credere, quid respuere, cui cœtui se adiungere, &c. At nostri Caluinistæ, & alij hæretici hunc articulum non intelligunt de vera Christi Ecclesia; sed singuli de suorum cœtu, qui nullo modo Ecclesia Catholica dici potest; cùm & nouitius sit, vtpote nuper exortus, & angusto orbis angulo concludatur. Denique omnibus hæreticis commune est circa hunc articulum errare. Nisi enim Ecclesiam Catholicam negarent, hæretici esse non possent.

Tertius est *Sanctorum communionem*: quo significatur nobis in hac vita Sanctorum cum Christo regnantium preces prodesse, & defunctos viuorum suffragijs iuuari: denique aliorum preces & merita alijs auxilio & solatio esse. At Caluinistæ & alij passim hæretici negant Sanctos vllam nostri curam gerere, aut rebus nostris vllo modo consulere, aut preces nostras percipere: negant suffragia nostra defunctis prodesse. Tollunt itaque illam supernaturalem Sanctorum communionem, & nullam ferè nisi politicam viuorum concedunt.

Quartus est, *Remissio peccatorum*. non enim agnoscunt cum tota antiquitate veram peccatorum remissionem, quę in abstersione sordium peccati, & mundatione cordis, interiorisque hominis renouatione consistit; sed solam dissimulationem, qua non imputet peccata ad vindictam, propter fidem specialem. Quod figmentum planè nouum est, & toti antiquitati inauditum.

43 Quod ad Symbolum Nicænum seu Constantinopolitanum attinet; Caluinus illud, *Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero*, vult dici impropriè; ac proinde propriè non erit verum: propriè *Filius non erit Deus de Deo, lumen de lumine*. Deinde Caluinistæ ita faciunt Filium Patri consubstantialem, vt illum etiam secundùm Diuinitatem statuant mediatorem, & sacerdotem, & Patri subiectum. Quod quidnam est aliud quàm tollere consubstantialitatem? Præterea non agnoscunt *vnam sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam*: vt ostensum est. Denique *non confitentur vnum baptisma in remissionem peccatorum*: nam baptismo nullam vim gratiæ conferendæ & peccati delendi tribuunt, sed solùm obsignandi cõscientijs nostris diuinas promissiones: deinde quia adultos docent iustificari per fidem specialem; paruulos verò ex vi diuinæ promissionis factæ Abrahæ. Baptismus ergo illis non operatur peccatorum remissionem.

In Symbolo Athanasij, præter ea quæ de Christi &
44 Patris æqualitate, & descensu ad inferos notata sunt; quomodo credunt *omnes homines de factis proprijs rationem reddituros*, cùm doceant solius fidei specialis in iustificatione rationem haberi: & omnes qui fidem illam habuerint, saluos fore; qui non habuerint, certissimè damnandos? Quid opus est factorum discussione, si bona opera nihil ad salutem conferant, & mala fidem habenti non obsint? Superflua est itaque illa factorum discussio, cùm satis sit inspicere, an fidem habeant. Rursus, quomodo credunt eos qui bona egerunt, ituros in vitam æternam, cùm opera bona nihil illis mereantur, nihil ad salutem prosint, & omnia ex fide sint æstimanda? Quomodo qui bona opera egerunt, salutem consequentur, cùm iuxta illos nulla sint opera bona, sed omnia peccati labe sint inquinata, ita vt nullum à Sanctis exeat opus, quod non iustam opprobrij mercedem mereatur? Rursus, quomodo *qui mala egerunt ibūt in ignem æternum*, si fidem habuerint? An fortè cū sua fide speciali propter opera mala damnari poterunt? Denique, quomodo *ibunt in ignem æternum*, cùm iuxta vestrum Prophetam, nullus ibi sit verus ignis; sed solùm anxietas & terror ex apprehensione Numinis irati; qualem ignem etiam Christus in cruce sustinuerit.

Caluinus l. 3. Insti. c. 11. §. 13. c. 15. & c. 19

Caluinus lib. 3. c. 12. §. 4. & cap. 14. §. 9. 11.

Quòd etiam multa, quæ prioribus illis quatuor Concilijs continentur, non recipiant; neque ea à Spiritu Sancto directa putent; multis rationibus ostendi posset. Et vt 45
cetera omittam; omnibus illis præsedit Summus Pontifex per suos Legatos: at iuxta nostrum Auctorem & Protestantes, Imperator vt caput Ecclesiæ per totum Imperium præsidere debebat. In illis soli Præsules Ecclesiarum sedere Iudices, & ius definiendi habuere: at Protestantes volunt omnes eruditos etiam laicos esse Iudices, & ius suffragij decisiui habere.

In Nicæna Synodo hæresis Arrij damnata, & Filius Patri *ὁμοούσιος* definitus, non ex nudis Scripturis, cùm plurimæ & in speciem pugnantes vtrimque adducerentur, sed ex traditione & doctrina non scripta; vt testatur Theodoretus lib. primo. Historiar. cap. 8. At illi traditionem repudiant, & omnia ex nudis Scripturis decidi postulant.

De alijs, quæ Auctor nouitia dogmata, & post annum Domini quadringentesimum vel quingentesimum introducta putat, & idcircò ait se non recipere; qualia dicit esse cultum & inuocationem Sanctorum, eorumque intercessionem, Missę sacrificium, Communionem sub vna specie, Transsubstantiationem, adorationem Eucharistiæ, opera supererogationis, Imaginum & Reliquiarum venerationem, Purgatorium, & Petri primatum; nimis longum esset singula persequi, neque ad præsens institutum necessarium. Abundè præter alios respondit doctissimus Cardinalis Bellarminus, tum in sua Apologia cap. 8 tum in opere Controuersiarum, ostendens ea esse antiquissima Ecclesiæ dogmata. Porrò ex ijs quæ diximus satis constat, etiamsi ob illa hæreticus non esset (quorum tamen singula ad hæreseos labem abundè sufficiunt) tamen ob alia multa quæ adduximus, ab hæresi excusari non posse: imò totius orbis & omnium sæculorum iudicio, ipsius doctrinam, & sectam cui mordicus inhæret, hæreseos esse damnatam. Item constat omnes hæreticos, & præsertim propagatores & defensores hæresium, verè & propriè iuxta mentem Scripturarum, magni Antichristi, qui suo tempore exurget, præcursores ac ministros esse.

Appendix de Caluino.

EMisi ab hinc biennium breuem formulam, qua dirigi
& iuuari possint qui de fide & Religione consultant, 46
vel dubitant quænam ex tanta multitudine & varietate, quantam hoc sæculo videmus, sit amplectenda: quam idcircò hoc titulo inscripsi: *Quæ Fides & Religio capessenda sit, Consultatio*. Huic quidam Ministri Caluinistæ apud simpliciores detrahere conati sunt, eo nomine quòd dicerent Auctorem duplici manifesta calumnia in Caluinum vti. Altera, cùm ait *Caluinum statuere Deum esse auctorem omnium scelerum*. id enim Caluinum numquam docuisse. Altera, cùm refert *illum exequisse infamiam Iuris, ratione sententiæ, qua Nouioduni criminis nefandi damnatus fuerit, & ferro candenti vstulatus*. Sed absit à me, vt alicui etiam hæretico aliquid falsò sciens imponam, siue de doctrina agatur, siue de moribus. Ita mihi Christus inspector cordis mei, qui me iudicaturus est secundùm opera mea, propitius sit. Scio huiusmodi mendacium perniciosum esse, & de eo scriptum: *Os quod mentitur, occidit animam*. Non opus habent Catholici mendacij & calumniæ præsidio, vt hæreticorum doctrinam oppugnent. Hæc illorum arma sunt, quibus hactenus nisi, & in quibus spem suam omnem posuere, iuxta illud: *Posuimus mendacium spem nostram: mendacio protecti sumus*.

Sap. 1.

Isaie 28.

Verùm priorem accusationem de doctrina falsò impo- 47
sita suprà satis retudimus: vbi ex verbis Caluini ostendimus, ipsum clarè docuisse, omnia scelera & opera nefaria omnium hominum & dæmonum, tam interna quàm externa, fuisse ab æterno à Deo prædestinata, decreta, ordinata, disposita; & in tempore dæmones & homines ad illa à

Doctrina Caluini.

Deo

Deo excitari, moueri, cogi, impelli; ita vt ipsi se habeant in modum instrumenti, Deus in modum causæ principalis. Idem ante ostensum a multis Doctoribus Catholicis, & Lutheranis, vt saxeæ frontis sit, qui ausit negare. Et vt alios multos omittam, fusè & clarissimè id demonstrarunt ex Catholicis Cardinalis Bellarm. lib. 2. De Amiss. gratiæ, & statu peccati; cap. 3. & 4. Guilielmus Reginaldus lib. 3. Caluino-turcismi, cap. 23. & Martinus Becanus in opusculo De auctore peccati. Ex Lutheranis, Conradus Schlusselburgius in sua Theologia Caluinistica; & Sebastianus Castalio De prædestinatione ad Caluinum. Neque solius Caluini, sed etiam Lutheri, Melanchthonis, Zvvinglij, Bezæ, & aliorum noui Euangelij Apostolorum hæc doctrina fuit: vt supra ostensum est. Sed ministros pudet hæc apud plebem fateri, & dicunt per calumniam imponi; quia verentur ne tam tetra doctrina semel detecta, simpliciores, quorum animi non sunt planè corrupti, & aliquem adhuc pietatis sensum retinent, Magistrum & Apostolum detestentur.

48 *De impuritate Caluini.* Ad alteram accusationem, de libidine præpostera falsò imposita, modo respondere est animus. Non ex aere illa scripsi, nec ex meo cerebro, sed ex bonis auctoribus, & fama communi, quæ 40. & ampliùs annis viguit, non solùm apud Catholicos, sed etiam apud Lutheranos. Plurimi scriptores huius rei tamquam certæ & notoriæ mentionem fecere: ex quibus paucos adferam.

Primus sit Hieronymus Bolsecus medicus, conscius secretorum Caluini, vt ex Præfatio apparet. Hinc in eius vita, quam ante annos 34. descripsit, & dedicauit Primati Franciæ Archiepiscopo Lugdunensi, cap. 5. ita scribit: *Nihil iam de natiuitate dicam, quæ in annum 1509. incidit, quo Nouioduni Picardiæ in lucem editus est. Neque etiam commemorabo de patre eius Gerardo Cauuino aliud, nisi impium hominem fuisse, & in Deum maximè blasphemum: quod de illo testimonium præcipui aliquot ciues Nouiodunenses interrogati perhibuerunt, Notariisque legalis in publicas tabulas retulit; quarum exemplum eidem Bartelier Domsay Senatusque Geneuensis Secretario, Nouiodunum huiusce rei gratia, vt et vitam atque mores Caluini inquireret, & qualis adolescens fuisset exploraret, & præcipuè misso, est impertitum. Quod ego testimonium publicum apud hunc vidi, & in ipsius met manibus inspexi: & idcirco vt rem verissimam commemorare possum. in quo quidem testimonio hoc quoque erat additum Caluinum, cùm Curatum illic beneficium & aliud sacelli cuiusdam sacerdotium obtineret, sodomitici sceleris conuictum in vitæ discrimen venisse, vt igni, quæ huiusmodi sceleris ordinaria & legitima pœna est, cremaretur. Cæterùm Episcopi vrbis commiseratione pœnam moderatam, vt cauterio candens eius humero lilium inureretur. quo probro confusus neque talem ignominiam ferens, vtrumque Ecclesiasticum beneficium in Pastorem Nouiodunensem transtulit; & ab eo certa pecunia summa accepta, in Germaniam, deinde in Italiam profectus est, fortuna, si quam sibi propitiam inuenire posset, se permittens. Cæterùm silentio prætereo adde, Nouioduno discedentem cognomine immutato Caluinum se pro Cauuino vocitasse, siue imprudentem siue consultò, quod hoc nomen moribus eius conueniret, quibus maledicum illum & vindictæ cupidissimum Caluinum expressit; eas Iuuenalis, cùm ad eum Satyram 13. scriberet, hunc versum attribuit:*

Ad vindicta bonum quo non felicius vllum.

Sed fuit etiam cùm se Carolum de Happe oppidò appellaret; & in omnibus litteris subscriberet. Hæc ille.

49 Si ista de crimine sodomitico & stigmate vera non erant, cur discipuli Caluini ea non refutarunt? Cur inspectionem actorum publicorum, & Magistratuum testimonia non petierunt? facile enim, si falsa erant, refutari tunc temporis potuissent. Primò, testimonio Magistratus Geneuensis, qui publico instrumento declarare potuisset, tale scriptum numquam ad se perlatum: se nihil vmquam de huiusmodi Caluini crimine inaudisse. Non enim dubitandum quin eo tempore, nimirum anno 1577. fuerint multi superstites, qui huius rei possent meminisse; & fortasse ipse Bartelier, in cuius manibus se hoc testimonium vidisse affirmat Bolsecus, adhuc supererat. Secundò, Testimonio Magistratus Nouiodunensis. Non enim est dubium quin ex actis iudiciarijs, quæ asseruari diligenter solent, veritas cognosci posset: verùm neutrum fecerunt fratres Euangelici. Quis credat, si solida aliqua ratione tanti sceleris infamiam à suo Apostolo amoliri potuissent, & aduersarium suæ Religionis Hieronymum Bolsecum calumniæ conuincere, & apud omnes hoc modo infamem reddere, eos id fuisse prætermissuros? Sic enim effecissent, vt nec in ceteris, quæ Bolsecus de Caluini varijs criminibus, & pessimis artibus, ac machinationibus scribit, ei fides adhiberetur. Itaq; cũ nihil fecerint eo tempore quo maximè oportebat (nimirum cùm libellum suum Bolsecus euulgauit) vt ista solidè confutarent; nemini prudenter rem expendenti dubium esse potest, quin rationis inopia, & criminis conscientia id omiserint. alioquin iniurij in suum Apostolum, & sacrilegi in suam Religionem extitissent. Accedit, quòd Bolsecus non solùm dicit se in manibus illius Secretarij hoc testimonium vidisse & inspexisse; sed etiam iureiurando affirmat: ita enim scribit in Epistola dedicatoria ad Archiepiscopum Lugdunensem: *Iam hoc quoque eumdem testor Deum, nihil me hoc tractatu complexum, quod contra meam conscientiam scriptum esse mihi conscius sim: sed quæ scribo omnia veritate niti, & vel ex tabulis & testimonijs manu ipsius Caluini descriptis ea me desumpsisse, vel referentibus maximæ auctoritatis viris cognouisse, vel meis oculis conspexisse, manuque palpasse*, &cæt. Omitto signa & perístases varias quæ concurrunt: vt quòd nomen aliquoties mutarit, quòd beneficia sua per simoniam vendiderit, quòd patriam deseruerit, quod in Germaniam se contulerit: quòd alia multa impuritatis indicia in eius vita apparuerint; vt Bolsecus, & alij scribunt.

Secundus sit Iulius Brigerus. Hic in Floribus Caluinistarum ita scribit: *Caluinus cùm Nouioduni Curatum beneficium, & aliud sacelli cuiusdam sacerdotium obtineret, sed domestico sceleris conuictus in vitæ discrimen venit, vt igni cremaretur. Cæterùm Episcopi vrbis commiseratione pœna moderata, cauterio candens eius humero lilium est inustum. Quam ignominiam haud ferens, vendidit beneficia sua, & in Germaniam se contulit, mutato prius nomine. Nam pro Cauuino Caluinum se vocitabat, & aliquando Carolum de Heppe, aut Happe.* Hæc ille ex Bolseco & alijs. Non sine numinis prouidentia videtur ea nominis mutatio facta: *Caluinus* enim per anagramma est *Lucianus*: nimirum vt Luciani in eo notetur impietas. 50

Tertius sit Thomas Stapletonus, qui in Promptuario Catholico, Sabbato hebd. 3. Quadrag. ita scribit: *Inspectantur etiam adhuc hodiè ciuitatis Nouiodunensis in Picardia scrinia, & rerum gestarum monumenta: in illis adhuc hodie legitur Ioannem hunc Caluinum sodomiæ conuictum, ex Episcopi & Magistratus indulgentia solo stigmate in tergo notatum, vrbe excessisse. Nec viros familia honestissimi viri adhuc superstite impetrare hactenus potuerunt, vt huius facti memoria, quæ toti familiæ notam aliquam inurit, è censibus illis monumentis ne scrinijs traderetur.* Hæc ille ante annos circiter 25. quæ conscripsit illa aliquot annis ante euulgationem. Itaque tunc extabant adhuc acta publica, quibus id continebatur; quæ tamen iam dicuntur renouata & mutata, omissa intactis illa de scelere & stigmate Caluini narratione. Facilè id potuit Stapletonus cognoscere per Anglos quasdam: illæ transibant Duaco Rhemos, vel Rhemis Duacum commeantes. 51

Quartus sit præclarus Martyr Edmundus Campianus: quintus, Ioannes Duræus Scotus. Campianus enim ante annos 30. in sua fidei demonstratione Ratione 3. Caluinum *stigmaticum perfugum* vocat. Ad quod VVittakerus in sua Resp. pag. 50. hoc tantùm respondet: *Si stigmaticus fuit Caluinus, fuit etiam Paulus, fuerunt alij.* Vbi non obscurè VVittakerus videtur fateri, sed aliorum exemplo excusare. Ioannes Duræus hanc VVittakeri responsionem refutat his verbis: *Quod Caluini stigma humeris exustum, cum Pauli stigmatibus conferre non dubitas; facis id quidem pro tua modestia & summo in præceptorem amore humaniter: nisi quòd meminisse debueras Christi stigmata in corpore suo Paulum portasse; Caluinum verò stigmata scelerum, quibus non nisi nefarij homines ob immania crimina ad perpetuam mali memoriam solent.* Ad hæc VVittkerus nihil ampliùs quod responderet habuit. Vnde etsi in sua Responsione contra Duræum ad cetera, quæ hoc loco Duræus adfert, respondere conetur; vt patet pag. 280. hoc tamen de stigmate prorsus dissimulat. Hæc ex libro An- 52

glico

glico cui titul. *Apologia Protestantium pro Romana Ecclesia.* Quid causæ fuisse putabimus homini alioquin loquacissimo, & importunissimo, huius silentij; nisi quòd fama publica, & conscientia propria conuictus, nullo colore rem tegere & honestare potuerit?

Sextus, Surius ad annum Domini 1538. ita de Caluino scribit: *Huic* (Argentoratensi nouæ Ecclesiæ) *aliquamdiu præfectus fuit Ioannes Caluinus ex Gallia profugus, qui postea Geneuensem in Allobrogibus Ecclesiam occupauit. Hunc Caluinum à patria sua ob vitæ improbitatem exulasse quidam scribit eumdemq; olim dicit inter dissolutos sua verbis veros dissolutissimum, inter inconstantes & fœdifragos inconstantissimum.* Hæc & alia Surius de Caluino ex publica fama: & libellus editus est ante annos 47.

Septimus fit Guilielmus Reginaldus in hæreticorum scriptis versatissimus, & tandem ab hæresi ad fidem Catholicam traductus. Hic lib. 2. Caluino-turcismi cap. 11. id probat ex scriptis Lutheranorum sub persona Micheæ ita scribens: *Taceo Theodorum Bezam & Ioannem Caluinum (quales & quantos Apostolos!) non polygamia, non fornicationum, non adulteriorum, non stuprorum, sed sceleris longè horribilioris reos: qui tamen in Ecclesiis vestris tamquam clarissima sidera longè lateque resplendent. Mitto quæ Lutherani fratres obijciunt* [*de Caluini ἀσελγείᾳ, varijs flagitijs & sodomiticis libidinibus, ob quas stigma Caluini dorso impressum fuit à Magistratu sub quo vixit.*] *Et quamquam Theodorus Beza alter de vita moribusque Caluini scribat, tamen contra Theodorum Bezam isti arguunt hæc esse verissima,* [*nec vmquam luculenter & solidè à Caluinistis refutata.*] *Nam quod ad Bezæ testimonium attinet,* [*cùm Theodorus Beza, inquiunt, eadem hæresi & eodem fermè peccato nobilitatus sit, vt historia de Candida meretricula & Audeberto testatur, nemo ipsi hac in parte fidem habere potest*].

Conradus Schlusselburgius Caluinistica Theol. l. 2. fol. 72.

Conradus ibidem.

En septem testes, omnes ἀξιόπιστοι, omnes omni exceptione maiores: quibus accedat octauus Conradus ipse Schlusselburgius Lutheranus, cuius verba iã ex Reginaldo retulimus. Longè plures adferre possem; sed hi abunde sufficiunt, non solum ad me vindicandum à nota calumniæ, sed etiam ad faciendam fidem cuilibet æquo lectori. Quis enim in re historica plura & grauiora testimonia requirat?

54 His accedunt multæ rationes, & indicia, quæ rem ostendunt esse valdè credibilem. Primùm, Quia historia de crimine illo consentanea est alijs Caluini gestis, quæ de ipso commemorantur. Scribit enim Bolsecus in vita Caluini cap. 11. *Cùm puer Caluini viaticum quatuor Francorum millibus hero subtractis se in fugam dedisset, & amici vellent illum persequi, numquam Caluinum permittere voluisse: ne videlicet comprehensus puer arcana patefaceret. Quæ res ingentem suspicionem auxit, ipsum puero abusum esse.*

Varijs rationibus probatur.

Aliud factum narrat Florimondus Præses Burdegalensis lib. 7. de ortu hæresis, cap. 9. *Fetur*, inquit, *& complures scriptis euulgarunt Rectorem Collegij de Boncourt accusasse Caluinum nefandi criminis; & ex puerorum depositionibus, cùm non comparuisset, absentem fuisse condemnatum.* Omitto alia impuritatis illius documenta, quæ à Scriptoribus referuntur.

55 Secundum, Quia historia illa est conformis vitæ & moribus discipulorum Caluini, qui se omni genere libidinis inquinarunt. Notæ sunt libidines Bezæ successoris Caluini, de quo scribit Conradus lib. 1. fol. 92. *Certò constat Theodorum Bezam à pueritia imbibisse Vatum impudicitiam & impudentiam, totamque ætatem explendis suis libidinibus & stupiditatibus, ac describendis suis amoribus, & vlciscendis suis riualibus exercuisse: atque in meretricem, lenam, & cinædum transformatum esse. De quo item constat & hoc quod obscœnissimis verbis scripsit ad Germanum Audebertum Aurelia, & eumdem tamquam Adonidem à Theodoro Beza factum esse.* Plurima in hanc sententiam referunt Bolsecus, Iulius Brigerus, Stapletonus, & alij. Nota est in Scotia impuritas Ioannis Knoxi Scotiæ Apostoli, & aliorum multorum quos memorat Iulius Brigerus in Floribus, & Guilielmus Reginaldus suprà, & Villagagnon aduersus articulos Richeri, & alij.

Est conformemoribus discipulorũ

Tertium, Quia est consentanea sex primarijs capitibus doctrinæ Caluini, quorum primum est de prouidentia. Secundum, de electione. Tertium, de libero arbitrio. Quartum, de fide iustificante. Quintum, de bonis operibus. Sextum, de præceptorum diuinorum impossibilitate.

Primùm sic ostenditur. Caluini doctrina est, Deum ab æterno omnia opera scelerata hominum & dæmonum decreto suo statuisse ac præordinasse; & suis temporibus ad ea excitare, mouere, impellere; vt supra ostensum est. Si ita est, cur homo nitatur resistere? cur cùm se ad huiusmodi nefanda sentit impelli, detrectet & renitatur? cur non sequatur impulsum diuinum? cur non obsecundet eius voluntati & decretis? Impium enim est Deo velle resistere, eiusque impulsum conari cassum & irritum reddere. 56

Est conforme doctrinæ.

Doctrina Caluini de prouidentia.

Secundum ostenditur. Caluini doctrina est, *Omnes Caluinistas esse electos ante omnem operum præuisionem: neque solùm esse electos, sed etiam hoc ipsum debere firmissimè credere; adeò, vt si quis in de re aliquo modo dubitet, horrendè sit sacrilegus, miserrimè cæcus, Spiritui sancto iniurius, & primæ pietatis tirocinia ignoret.* Ita docet lib. 3. Instit. cap. 2. §. 38. *Abundè liquet fidei nihil esse magis aduersum, quàm vel coniecturam, vel aliud quippiam dubitationi affine.* Loquitur de fide electionis, & futuræ salutis. Et infra: *An igitur sani sunt isti, qui nullam esse gratiæ Dei certitudinem colligant?* Per *gratiam*, intelligit fauorem quo prosequitur electos. Et §. 39. *Quid aliud quàm Christi promissiones in dubium reuocamus, dum serui Dei sine ipsius Spiritu haberi volumus, quem super suos omnes effusurum se denuntiauit? Quid, quòd Spiritui sancto iniurij sumus, qui fidem opus eius peculiare ab ipso separamus? hæc iàm prima sint pietatis tirocinia, miserrima est cæcitatis, arrogantiæ notare Christianos, qui Spiritus sancti præsentia gloriari ausint, sine qua gloriatione Christianismus ipse non constat.* Idem docet §. 40. item c. 24. eiusdem libri ca. 6. 7. 8. Cùm ergo omnes Caluinistæ firmissimè credant se habere Spiritum sanctum, qui testatur ipsos esse filios & electos Dei, quid mirum si libere ausint quiduis patrare? Quidquid enim egerint, non possunt à salute excidere, nec Spiritum sanctum, vel internum electionis testimonium amittere. 57

Doctrina Caluini de electione, seu prædestinatione.

Tertium ostenditur. Quia Caluini doctrina est, *Hominem nec in actionibus bonis, nec in malis, nec in adiaphoris esse liberi arbitrij*: eò quòd vis diuinæ prouidentiæ in omnibus actionibus dominatur, & ad omnes inflectit, & impellit. Ita docet lib. 1. cap. 18. & lib. 2. cap. 2. §. 4. *Nimis philosophicè hac de re* (de libero arbitrio) *locuti sunt; qui se Christi iactabant esse discipulos. Nam quasi adhuc integer staret homo, semper apud Latinos liberi arbitrij nomen extitit. Græcos verò non puduit multò arrogantiùs vsurpare vocabulum: siquidem αὐτεξούσιον dixerunt, ac si potestas sui ipsius penes hominem esset.* Vbi sugillat omnes Patres Latinos & Græcos libertatem arbitrij statuentes. Idem prosequitur cap. 3. 4. & 5. Si Caluinistæ non sunt liberi arbitrij, & vi prouidentiæ ad omnia quæ agunt impelluntur; cur non liceat illis patrare quidlibet? cur illis culpæ vertatur, quod non libera electione, sed vi prouidentię insuperabili admittunt? 58

De libero arbitrio.

Quartum ostenditur. Quia doctrina Caluini est, *fidem Caluinistarum non posse amitti; eamque efficere, vt nullum peccatum Caluinistis imputetur.* Priorem partem tradit lib. 3. Instit. cap. 2. §. 11. & 12. cap. 21. §. 6. Alteram docet lib. 3. cap. 4. §. 28. Vbi eum reiecisset distinctionem peccati venialis & mortiferi, & docuisset omnia peccata secundùm se esse morte digna, subdit: *Cæterùm fidelium peccata venialia esse: non quia ea mortem non mereantur; sed quia Dei misericordia nulla est condemnatio ijs, qui sunt in Christo Iesu; quia non imputantur, quia venia delentur.* Idem docet lib. 2. cap. 8. §. vltimo. Si nullum peccatum, quantumuis in se graue & enorme, fideli Caluinistæ imputatur; cur, qualecumque tandem sit, timeat illud admittere? cur sibi vim faciat, vt suis cupiditatibus resistat? cur voluptatibus, ad quas affectus inclinat, se priuet? Nihil enim inde incommodi ipsi proueniet: sicut nihil commodi accipiet, si restiterit. 59

De fide.

Quintum ostenditur. Quia doctrina Caluini est omnia illa quæ vocantur opera bona, etiam in fidelibus esse *sordes* & *inquinamenta, & iustam opprobrij mercedem mereri.* Ita docet lib. 3. Instit. cap. 12. §. 4. *Omnia hominum opera, nihil fuat nisi inquinamenta & sordes: & quod iustitia vulgò habetur, id apud Deum mera est iniquitas.* Et cap. 13. §. 9. *Habemus ne vnum à sanctis extra opus, quod si in se censeatur,* 60

De bonis operibus.

non

non mereatur iustam opprobrij mercedem. §. 11. *Duobus his fortiter insistendum, nullum vmquam extitisse pij hominis opus, quod si seuero Dei iudicio examinetur, non esset damnabile. Ad hæc, si tale aliquod detur (quod possibile homini non est) peccatis tamen, quibus laborare auctorem ipsum certum est, vitiatum ac inquinatum gratiam perdere.* Idem docet cap. 15. §. 3. Si Caluinistæ firmiter credunt omnia quæ vocantur bona opera, esse *sordes & inquinamenta. & omnem operum iustitiam* esse apud Deum *meram iniquitatem:* cur de bonis operibus sint solliciti? cur illa omni studio non detestentur & vitent? Omnes enim tenentur detestari & fugere omne id, quod nihil est nisi mera iniquitas, meræ sordes & inquinamenta. Cur potiùs se dedant operibus bonis quàm prauis, eleemosynæ quàm rapinis, fidelitati quàm perfidiæ, veritati quàm mendacio, castitati quàm libidini; cùm omnia sint coram Deo praua, inquinata, iniqua, & mortem æternam mereantur? Quis non videat hoc vno articulo non solùm omnem Religionem & pietatis cultum, sed etiam omnem honestatem & virtutem moralem funditus euerti?

61 *De præceptis diuinis.*

Sextum ostenditur. Quia doctrina Caluini est, *Præcepta diuina esse homini impossibilia.* lib. 2. Instit. cap. 7. §. 5. *Quòd autem impossibilem legis obseruationem diximus, id est paucis verbis explicandum simul & confirmandum. Solet enim vulgò absurdissima sententia videri, vt Hieronymus non dubitet anathema illi denunciare. Quid visum sit Hieronymo, nihil moror,* &c. Deinde id fusè confirmat. Si Caluinistæ credunt legem diuinam esse impossibilem, non est quòd eam conentur seruare, aut tentationibus carnis resistere. Cur enim conentur ad impossibilia? Fides illis est instar omnis obseruationis, & impletæ legis; vt idem docet cap. illo 7. §. 4.

Ex his perspicuum est, historiam illam, & alias huiusmodi quantumuis exoticas, doctrinæ Caluini sex modis esse consentaneam; nihilque in genere libidinum & scelerum esse adeò mirabile, quod spectata tali doctrina non reddatur credibile. Retuli verba Caluini, ne dicatur me illi falsò imponere.

62 *Est conforme scripturæ. Ad Ro. 1.*

Postremò hæc historia congruit Sacræ Scripturæ. Ex Scriptura enim habemus, Philosophos traditos in reprobum sensum, ita vt contumelijs nefandarum libidinum afficerent corpora sua, eò quòd veritatem Dei in iniustitia detinerent; hoc est, iuxta notitiam quam de Deo habebant, non viuerent: cùm enim Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt, inquit Apostolus. Si Philosophi, quia iuxta veritatem cognitam non vixerunt, meritò in reprobum sensum sunt traditi: quanto iustiùs id accidit nostris hæresiarchis, & noui Euangelij Apostolis, qui non solùm veritatem Dei in iniustitia detinent, sed eam planè peruertunt, & in mendacium ac blasphemiam commutant? Qui non solùm volunt dici sapientes, sed *Apostoli & Prophetæ*, & *Διόρθωτοι*, & *Ecclesiæ Reformatores*, & *Instauratores*. Iusto itaque Dei iudicio traduntur in reprobum sensum; & permittitur diabolo, vt & mentem eorum excæcet, & carnem libidinum facibus accendat, & ad omnem impuritatem, immunditiam, ac libidinum contumeliam eos impellat: vt appareat mundo quàm sint viles & abominabiles; & nulla excusatio supersit ijs, qui tam fœdis carnis mancipijs fidem adhibent.

Testatur de se ipse Lutherus, quòd sub initium sui Euangelij (antequam professam monialem sibi copulasset) *propter libidinis vehementiam, & amorem mulierum, ad insaniam penè redactus fuerit.* Idem in cap. 31. Prouerb. hoc glossema apponit: *Nihil amabilius vel suauius est in terra, quàm amor mulierum, sicui is potest contingere.* Et alibi testatur *se non magis à muliere potuisse abstinere quàm à cibo & potu*; & opus coniugale esse opus diuinum, cæleste, spiritale. Quis vmquam leno vel adulter adeo fuit impurus, vt ita loqueretur? *In colloquijs mensalibus fol. 415. De vita coniugali. Col loq. mensal. fol. 400. & 526.*

63 *Habetur to. 1. f. 115.*

Vlricus Zvvinglius in litteris suo & aliorum Euangelicæ doctrinæ Ministrorum nomine scriptis; *Apud Paulum non aliam matrimoniorum causam, quàm carnis ad libidinem æstum, reperire licet; quem in nobis feruere, negare non possumus, cùm huius opera nos coram Ecclesiis infames reddiderint.* Ecce fatentur isti sua dedecora, & suam infamiam. Sequitur: *Æstum verò libidinis eas carnis cupiditates & affectus intelligimus, quibus homo tantum non accensus, carnis libidinosa studia animo suo versat, in his solis omnes cogitationes suas insumit, hæc meditatur, totusque in hoc est, vt carnis furori satisfaciat.* Idem habet alia supplicatione, quam nomine quorumdam Tuguri Euãgelistarum mittit ad Episcopum Constantiensem; cui præter Zvvinglium subscripsere Leo Iudæ, Erasmus Fabricius, & Balthasar Tracselius: vbi fatentur isti Apostoli, *se tam valde arsisse, vt multa indecorè gesserint homines quadragenarij.*

De Caluino, Beza, iam dictum. De Anabaptistarum Apostolis nihil dicam, quia res notissima. Ex quibus perspicuum est, nouarum istarum religionum auctores, dum volunt videri Apostoli & Reformatores Ecclesiæ, fuisse miserrima carnis suæ mancipia: & iustissimè hoc probrum à Domino in illos permissum, vt omnibus scintillam prudentiæ habentibus sint contemptui; & nemo, nisi qui sponte se à veritate auertit, ab illis decipiatur. Contraria planè fuit Apostolorum Christi, & eorum qui veram Religionem initio in varijs Prouincijs plantarum, vita, mores, disciplina.

DOMINE MISERERE.

HYGIASTICON
SEV VERA RATIO
VALETVDINIS BONÆ, ET VITÆ
VNA CVM SENSVVM, IVDICII, ET MEMORIÆ
integritate ad extremam ſenectutem conſeruandæ:

Auctore LEONARDO LESSIO è Societate Ieſu Theologo, & S. Theologiæ Profeſſore.

Cui ſubiunctus eſt Tractatus LVDOVICI CORNARI Veneti, eodem pertinens, ex Italico in Latinum ſermonem ab ipſo LESSIO translatus.

Ex quibus vtriſque Opuſculis cuiuslibet ſtatus, & ſexus perſonæ ad vitam longius producendam, & in optima valetudine conſeruandam ſaluberrima documenta haurire, & ad cotidianum vſum ſibi mira facilitate, ac vtilitate adaptare poterunt.

In Germania paucis ab hinc annis aliquoties impreſſum, ſed inſtanti temporis progreſſu in Italia iterum in gratiam eorum, quibus longitudo vitæ, & proſperæ valetudinis ſtudium curæ eſt, prælo elaboratum, ab innumeris erroribus vindicatum, & publico vſui, necnon cuiuſlibet commoditati exhibitum.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS, MDCXVII.

APVD ANDREAM BABA.

IN R. ADM. P.
LEONARDI LESSII
TRACTATVM DE SOBRIETATE.

Itam quòd faciat beatiorem;
Affectusq; animæ quietiores
Victus parcior, & sine arte mensa,
Isto LESSIVS astruit libello,
Tam viuis rationibus, modisq;,
Parum vt sobrius integrave mitis
Credi debeat, & gula minister,
Quisquis negligit hunc modum fugandi
Morborum genus omne, & impotentis
Compescendi animæ vagos furores.
Annon Siluicolæ prioris æui
Hoc victu tenui leuique, sani
Degerunt placidissimam senectam?
Quin & LESSIVS ipse per tot annos
Afflictus grauiter, nihil parumue,
Sic viuendo, molestiora sentit
Accidentia, nec remittit vmquam
Ad commune bonum impiger labores:
Tantum cura potest & ars dietæ.

Franciscus Saßenus

Med. Doctor.

AD R. P.
LEONARDVM LESSIVM
DE SVO HOC LIBRO.

Entum Decembres senibus indulsit Deus
Vixisse multis; rara quæ nunc gratia est?
Sed copioso tot senum è numero tamen,
Vix numerus est, mihi crede LESSI, tantulus,
Quantus fuisse fertur in Nili ostijs,
Centum nitentes qui sine nebulis dies
Centum per annos integros, aspexerit.
Quæ causa? Sicne Solem & æstiuum frequens
Aquæ volantis horror obnubit diem?
Non illa, LESSI, causa tam grandis mali est:
Sed venter extra sobriæ vitæ orbitam
Effusus, appetentia immodici cibi,
Plerumq; Solem mentibus suum eripit,
Rationis ipsum crapula obtundens iubar.
O misera vitæ tam bonæ dispendia!
Vt præstat ad laudandam amussim viuere,
Quam pauculis doctisque, LESSI, chartulisve
Ex arte scriptis explicas Machaonis.
Tum nempe veram pura mens lucem adspicit,
Et absq; fece, limpido fruitur die:
Et, seu quietam se libris velit abdere,
Seu magna cæli permeare mœnia,
Et se beatis applicare mentibus,
Nullo tenetur illigata compede.
O grata longi temporis compendia!
Sic viuere, dies mauelim centum aut minus;
Quàm lustra centum tota alia vel ampliùs.

Hermannus Hugo

Societ. Iesu.

INDEX
OMNIVM RERVM, AC VERBORVM MEMORABILIVM,

QVÆ IN VTROQVE OPVSCVLO DE VERA conseruandæ valetudinis ratione continentur, locupletissimus, & secundum ordinem Alphabeticum taliter dispositus,

Vt numerus paginam, & litera A. primam, B. autem secundam folij columnam designet, qui studiosi Lectoris memoriæ plurimum inseruire, & in quærendo omnem molestiam eximere poterit.

S.Epi-

FINIS.

PRÆ-

PRÆFATIO
AD STVDIOSVM LECTOREM.

ETSI varia & multa in vniuerso huius mundi theatro homini sese offerant bona, quorum incredibili desiderio singulis fere momentis fatigatur, ingentique ad illa comparanda solicitudine accingitur: attamen inter omnia primarium locum obtinet commodus corporis status actiones suas probe obeuntis, & sanitas in plurimos annos prolonganda. Nullus enim sapiẽtiam exoptat, qui illam alijs communicandi adminiculo destituitur. Diuitias nemo sanæ mentis expeteret, si fruendi licentia denegaretur. Virtutis possessio ad quid prodesset, facultate illam in communi hominum societate ac consortio exercendi adempta. Denique vix quempiam reperiri posse pro certo statuendum est, qui honorem ambiret, & ad rerumpublicarum gubernacula sedendi potestatem appeteret, si Prætorio non interesse, neque rostra ascendere, neque officium suum cum laude, & omnium bonorum admiratione exercere valeret. Sed ista omnia debito & legitimo modo obeundi vis, & potentia omnis dependet à salubri, & innoxia valetudine, cuius præstantiam intelligimus, quamdiu à morborum violentia alieni, nec non ab illorum iniurijs liberati sumus. Quamobrem qui huius amore tangitur, media ad finem istum ducentia apprehendat necesse est, nec consilia prudentum virorum spernat, aut in hac palæstra diutius exercitatorum vestigia sequi detrectet. Longa enim experientia edocti deprehenderunt, sanitati nihil sobrietate gratius, iucundius, delectabiliusue accidere posse, quoniam ex diuturna temperantiæ consuetudine talem habitum adepti fuerunt, vt vltra hominum fidem, & memoriam, annos vitæ suæ producerent. Celebre est, vt Solinus cap. 21. scribit, idque quam plurimorum calculo approbatur, in fastigio mentis Athi fuisse oppidum Achorum nomine, in quo dimidio longior, quam in alijs regionibus incolentium vita prorogaretur, & vsque ad extremam senectutem sine quorumlibet morborum fastidio, molestiaue transigeretur. Verum id illius populi sobrietati, & frugalitati potius quam loci qualitati, aeris constitutioni, & temperamenti accidentibus, naturæue ascribi debuit, quæ vtinam apud omnes, prout deceret, studiose coleretur, & crapula, nimius luxus, & comessationes cane peius & angue fugiendæ detestarentur, nullum dubium foret, quin sicut Achori incolæ dimidio vitæ spacio alios antecelluerunt, ita hos vicissim illos duplo exuperaturos firmiter statuendum. Igitur vt hac in parte consuleretur publico bono, & vnusquisque ad temperantiæ studium accenderetur, præclaros hos

duos

duos Tractatulos de bona vitæ conseruandæ & elongandæ ratione conscriptos in lucem vna cum alijs annexis emittere censui, & si secundum meam intentionem hoc meum, quicquid est, studium profuisse animaduertero, ad alia longe vtiliora & pulchriora, propediem me multo alacriorem accingam. Venetijs ex nostra Typographia xvij. Kal. Iunij Anno partus Virginei. M. DC. XVII.

Andreas Baba

Typographus Venetus.

HYGIASTICON
SEV VERA RATIO
VALETVDINIS
CONSERVANDÆ.

1 MVLTI Auctores eruditè & copiosè de conseruanda bona valetudine scripserunt: sed tot præceptis onera ot homines, tot obseruationes & cautiones requirunt circa cibi potusque qualitatem & quantitatem; circa aerem, somnum, exercitia, tempus anni, purgationes, sectiones venæ, tot condita, opiata, & alia remediorum exquisitorum genera præscribunt, vt assidua solicitudo ad ea seruanda debeat adhiberi, & mera seruitus sit, illa conari præstare. Accedit quòd effectus sit exiguus & sæpè nullus, dum id quod præcipuam vim habet, non obseruatur. Volunt enim homines liberè omnibus vesci quæ palato grata, & quantum appetitus desiderat: volunt se communi vsui accommodare, & sensualitati ac orexi indulgere. quo fit vt illarum præceptionum & obseruationum custodia parum illis prosit. Quam ob causam plerique neglectis Medicorum præceptis, omnia, naturæ & euentui committunt. Miserum putant, ex Medicorum præscripto viuere, iuxta dictum vulgare, *Qui medicè viuit, miserè viuit*; miserum non posse quibuslibet cibis qui apponuntur, copiosè vesci, non posse vmquam appetitui satisfacere, & ventrem satiare. Itaque comedunt bis terve per diem abundè, quantum appetitus postulat, ex quolibet ciborum genere. Deinde sumpto cibo, functionibus mentis ad aliquot horas incumbunt: nec vmquam in animum inducunt vt purgationes statis temporibus sumant, nisi morbi sensus vrgeat, putantes omnia salua, cùm nihil sentiunt aduersi. hinc fit vt sensim crudis, & noxijs repleätur succis, & humoribus, qui diuturnitate non solum augentur, sed etiam putrescunt, & maligniores redduntur; adeò vt oblata leui occasione, vel ab æstu & frigore, vel à profectione, aliòve labore, vel à ventris, vel ab alio aliquo excessu, & incommodo, accendantur, & in letales morbos facessant.

2 Vidi ego multos viros præstantes in florenti ætate hac sola causa abreptos; qui si curandæ valetudinis rationem tenuissent, in plurimos annos ætatem prorogare, & sua doctrina, vel præclaris factis magna commoda mundo adferre, & sibi longè maiorem coronam in cęlo promereri potuissent. Multi etiam sunt tam in Religionibus quàm in sæculo, qui huius rei imperitia sæpè malè valent, nec ita possunt studijs, alijsque mentis functionibus vacare, sicut & ipsi optarent, & eorum vocatio postulat.

3 Quæ cùm multis iam annis in varijs locis considerassem, cogitaui operæ pretium me facturum; si eam rationem conseruandæ bonæ valetudinis proponerem, qua & ipse me plurimis annis in multis corporis incómodis (post iudicia præstantium Medicorum, qui solùm biennium vitæ tribuebant) sanum, & ad omnia mentis officia expeditum præstiti, & alij tum in nostra Societate, tum extra, se diutissime incolumes & alacres tuentur, & superioribus sęculis sancti viri & philosophi plurimum vsi sunt. Ea potissimum sita est in recto victus ordine, & cibi potusque certa moderatione; non molesta, quæ affligat & debilitet, sed naturæ accõmoda, quæ recreet, & vires corroboret.

Hęc cogitãti exhibitus est à viro illustri libellus quidam de Vita sobria, Italico sermone conscriptus, auctore D. Ludouico Cornaro Veneto, magni ingenij viro, honorato, opulẽto, & coniugij vinculis adstricto, in quo mirifice hęc ratio commendatur omnibus, & multa certaque experientia comprobatur. Valdè recreatus fui libelli huius lectione, planeque dignum iudicaui, quem in Latinum sermonem translatum omnibus facerem communem: præmisso hoc meo Tractatu exegetico.

Neq; hæc tractatio aliena videri debet ab instituto meo, qui Theologiam, non artem Medicam profiteor. Nam præterquam quòd Medices theoriam olim non leuiter attigi; res hæc à Theologi instituto non est aliena. Agitur enim de virtute pulcherrima Temperantiæ: in quo omnium ipsa consistat, quod sit eius medium, quæ mensura obiecti: quomodo hæc mensura inuestiganda: denique qui fructus ex ea nascantur. Itaque hæc consideratio non ita est medica, quin etiam suo modo ad Theologiam, & moralem Philosophiam pertineat. Accedit quòd finis & scopus, quem hac in re potissimum specto, Theologo sit dignissimus. hic est, vt plurimis viris religiosis, & alijs pietati addictis suppetat commoda ratio, qua Deo Domino nostro longo tempore faciliùs, læniùs, & feruentiùs seruiant, cũ magna sua spirituali voluptate, & ingenti merito æternæ gloriæ. Incredibile enim dictu est, quanta facilitate & interna consolatione vacetur orationi, recitentur preces canonicæ, peragatur Missæ sacrificium, incumbatur meditationi rerum diuinarum, legatur sacra Scriptura ab ijs, qui vel cum mediocri talium rerum scientia, sobriæ vitæ sunt addicti. Hic meus præcipuus scopus in hoc Tractatu: hoc meum summum votum. Omitto quantum momenti adferat etiam alijs omnibus ad studiorum progressus, & ad omnia negotia, quæ mente & ingenio peraguntur, facilius & felicius peragenda. Verum de his & alijs commodis infrà ex professo dicemus. Itaque siue materiam spectes, siue scopũ, non debet hæc tractatio aliena à Theologi instituto videri. Habes, Lector, rationẽ mei in hoc opusculo instituti. 4

4 Argumentũ hoc non esse alienum à Theologi instituto.

Itaque vt rem ipsam aggrediamur, Primùm dicemus, Quid intelligatur nomine *Vita sobria*. Secundò, Qua via & ratione possit iusta mensura in eius obiecto constitui. Tertiò, Qui sint eius fructus & commoda.

Quod ad primum attinet: *Vitam sobriam* hic vocamus, non solum quæ modum statuit in potu, sed etiam in cibo: ita vt non amplius cibi vel potus assumatur, quam corporis cõstitutio in ordine ad functiones animi postulet. Eamdem vocamus *Vitam ordinatam, regulatam, temperatam*. his enim nominibus idem significamus. Itaque materia circa quam potissimum versatur hæc vita, seu Temperantia, est cibus, & potus; in quibus debitam mensuram constanter seruat. Secundariò tamen, & posteriore cura cauet etiã ab alijs excessibus, v. g. nimio æstu, frigore, fatigatione, & similibus quæ valetudinẽ lædũt, & functiones animi impediũt. 5

5 Quid vita sobria.

Mensura illa non est eadem respectu omnium, sed diuersissima, pro diuersa corporis constitutione, robore, ætate. Alia enim conuenit ætati florenti, alia seruli; alia robusto, alia debili; alia sano, alia ægro; alia corpori bilioso; alia pituitoso. Diuersa enim in his est facultas ventriculi cui facultati hæc mensura exactè, quantum fieri potest, debet esse æqualis & commensa. Ea enim est *mensura* cuiusque, quam facultas ventriculi ipsius inter occupationes animi & corporis, quibus ille distinetur, perfectè potest concoquere, & alendo corpori satis est. 6

6 Diuersis diuersa mensura cõgruit quæ sit mensura cuiusq;

Dico *inter occupationes animi & corporis*, &c. Quia maior mensura congruit illi qui corporis exercitijs est deditus, & corpus assiduè exercet, quà ei qui totus est in studijs, meditatione, oratione, alijsq; mentis functionibus. Functiones enim animi valde impediunt & retardant concoctionem: vel, quia dum totam vim animæ sursum trahunt, actiones virium inferiorum quodammodò suspendunt; vt experimur cum attenti studijs vel orationi nec horas

audimus, nec ea quæ ante oculos sunt, aduertimus: vel, quia spiritus non solum animales, sed etiam vitales & naturales auocant. Hinc sæpe fit, vt duplo minus cibi ac potus conueniat ei, qui studijs & mentis functionibus est intentus, quàm ei qui assiduè corpus exercet; etiamsi viribus alioquin & ætate sint pares.

7 Itaque difficultas est in hac mensura inuenienda. Quod etiam notauit S. Augustinus lib. 4. contra Iulianum ca. 14. ita scribens: *Iam verò, cùm ad vsum venitur fueris necessaria voluptatis per quam reficimus corpus, quis verbis explicet quemadmodum nos modum necessitatis sentire non sinat, & ipsum limitem procurandæ salutis (si quæ adsint delectabilia) rapiendo abscondat & transeat, putantibus nobis satis non esse quod satis est, dum libenter eius prouocationibus ducimur, existimantes nos adhuc agere negotiũ valetudinis, cum agamus totius voluptatis. Ita nescit cupiditas, vbi finiatur necessitas.* Quibus verbis causam huius difficultatis refert in voluptatem, quæ facit vt non sentiamus quando ad debitam mensuram peruentum fuerit, & abscondit illum limitem, vt eum transiliamus, nobisque persuadet nos agere causam sanitatis, cùm agamus voluptatis. Itaque de hac mensura, quibus obseruationibus sit inuestiganda, nobis secundo loco dicendum: allatis ad eam rem quibusdam regulis, e quibus illa colligi possit.

Quomodo mensura inuestiganda.

8 Sed hic occurrent forte aliqui: Non opus esse, vt in monasterijs quispiam de ea mensura sibi præfigenda sit sollicitus, cùm ipse Ordo, vel Superiores prudenti iudicio hanc mensuram definierint, constituendo vt pro ratione temporis tot portiones apponantur tantum piscium, vel ouorum, vel carnium; tantum leguminum, orizæ, sorbitionis, fructuum, casei & butyri: tantum cereuisiæ, & vini: omnia certo numero & mensura definita. Possumus ergo omnia ista tutò sumere, nec debitam mẽsuram excedemus. Hi catarrhos, tusses, dolores capitis & stomachi, febres, & alios morbos, quibus sæpe conflictantur, non putant prouenire ab excessu cibi, vel potus, sed assignãt ventis, auræ malignæ, vigilijs, nimio labori, & similibus causis extrinsecis. Sed falluntur manifeste. Vbi enim est tanta diuersitas corporum, & virium ventriculi, non potest eadem mensura omnibus esse accommodata; sed quod huic robusto & iuueni est æquale, illi debili & seni io duplum vel triplum est nimium: vt bene docet D. Thomas 2.2.q.141.a.6. Aristotelem secutus: estque per se satis clarum. Itaque non eo consilio ea portionum quantitas & multitudo a Superioribus est constituta, vt quilibet sibi persuadeat hanc mensuram sibi congruere; sed vt etiam robustissimi satis haberent: ceteri verò ex diuersis sumerent quod placeret (tamen ea mensura, quam ratio dictaret) & in ijs quæ relinquerent, haberent occasionem meriti frænando gulam. Non est difficile dum illecebræ absunt, temperantiam præstare; sed esurire inter epulas, & cohibere ventris ingluuiẽ irritamentis præsentibus, hoc opus, hic labor est, præsertim iunioribus, & alijs nondum gulam penitus domitam habentibus, ac proinde magni apud Deum meriti. Vnde ne in Religionibus hæc augendæ coronę occasio desit, subinde aliquid amplius & in varietate, & in quantitate conceditur, quam temperantiæ mensura requirat.

Nec obstat quòd illa dicantur dari ad aliquam naturæ recreationem, quia hæc recreatio non consistit in eo, vt consueta temperantiæ mensura tunc notabiliter excedatur, sed vt varietate quadam, vel grato ciborum, qui rarius dantur, sapore delectetur, semper tamen intra mensuram temperantiæ, ita vt appetitus non omnino satietur. Quidquid enim hanc mensuram excedit, in vitio ponendum, siue nuptiæ sint, siue encænia, siue quæuis alia conuiuiorum solennitas. Excedit verò quidquid superat eam quantitatem, quam ventriculus potest perfectè concoquere, nulla cruditate relicta.

Ad hanc mensuram deprehendendam, vti possumus hisce regulis, & obseruationibus.

9 Prima Regula. Si tantum ordinariè sumas, vt postea parum sis aptus functionibus mentis, orationi, meditationi, studijs litterarum, perspicuum est te mensuram iustam excedere. Natura enim, & ratio postulat, vt pars vegetans ita foueatur, vt facultas animalis & rationalis non offendatur; quia illa his seruire debet, & esse adminiculo ad earum functiones, non impedimento. Cùm ergo tantum ingeritur pro parte vegetante, vt functionibus superiorum facultatum, nempe sensuum, imaginatricis, intellectus, memoriæ, notabile detur impedimentum: signum est congruentem mensuram excedi. Prouenit hoc impedimẽtum ex vaporum, qui potissimum è ventriculo in caput emittuntur, redundantia: qui modicè tantum eò mitterentur, si mensura non excederetur, vt experientia constat. Nam qui sobriam vitæ rationem sectantur, tam sunt ad omnes animi functiones expediti post cibum quam ante: vt Auctor noster, quem infra subiunximus, sæpè testatur, & ipse quotidie experior & alij plurimi in nostra Societate experientia docti nouerunt. Imò Sancti Patres, qui solum semel per diem cibum sumebant, ita parcè id faciebant, vt nullo modo in functionibus animi impedirentur; quantò faciliùs id præstare possunt qui illam quantitatem diuidunt, & gemina refectione modicè vtuntur? 10

Diximus fumos istos, qui cerebri serenitatem obnubilant, *potissimum prouenire è ventriculo cibis assumptis*: quia etsi hæc præcipua sit causa, non tamen sola. Non enim solùm è cibo recens assumpto, qui iam efferuescere, & concoqui incipit, proueniunt: sed etiam è copia sanguinis & humorũ qui sunt in hepate, liene, & venis; qui simul incalescunt, & magnam vim huiusmodi fuliginum sursum mandant. Verùm sobria vita sensim hanc plethoram vel cacochymiam castigat, & ad debitum modum tum in quantitate, tum in qualitate reuocat: adeò vt cibo assumpto non ampliùs huiusmodi fuligines in caput emittãt. Quando enim natura perfectè suos humores per facultates vegetantes regit; ita omnia dispensat, vt neque vlli nascantur morbi, neque functionibus superioribus prębeatur impedimentum.

Nec refert quòd multi viri sobrietati dediti a prandio se tradant quieti, & paulisper dormiant: quia id ob eam causam faciunt, vt vires laboribus mentis, vel corporis anteà fatigatæ, somno recreentur, & spiritus consumpti reparentur. Ad vtrumque enim seruit somnus. Deinde somnus iste est breuissimus; & nisi cõsuetudine vel fatigatione aliqua tenerentur, facilimè possent illum declinare. Nonnulli somnum hunc diutius protrahunt, sed tantundem posteà nocturnæ quieti detrahunt, in duas veluti partes totam corporis quietem partientes. 11

Secunda Regula. Si tantum cibi vel potus assumas, vt posteà sentias torporem quemdam, grauitatem, & lassitudinem corporis, cùm antea esses agilis & excitatus: signũ est mensuram congruentem excedi: nisi forte ex morbo, vel morbi reliquijs, id proueniat. Cibus enim & potus, naturam & vires corporis recreare debent, & alacriores reddere, non grauare, & opprimere. Qui ergo ita constituti sunt, vt grauamen sentiant, his dimensum diurnũ minuendũ, præuia diligenti consideratione, vtrum excessu ciborũ hoc incommodum proueniat, an potionis, an vtriusque: eoque deprehenso, sensim corrigẽdus, donec ad eã mensurã redigatur, ex qua non amplius sentiatur incommodum.

Multi hic falluntur, qui etsi largè comedant, & bibant, 12
cibisque alimentosis vtantur, tamen semper queruntur se debiles & putant id ex defectu alimenti & spirituum prouenire: vnde cibos maioris alimenti poscunt; & manè ad ientaculum properant, ne videlicet natura deficiat alimenti inopia. Verùm falluntur, vt dixi, & miserum corpus succo nimio grauatum magis grauant. Hæc enim debilitas in huiusmodi non prouenit ex defectu; sed ex humorum copia (vt plerumque etiam habitus ipse corporis ventrisque tumor indicant) qui musculos, & spirituum vias & meatus, neruos inquam, nimium humectant. quo fit vt spiritus animalis (à quo tamquam vniuersali, & proximo animæ instrumento, omnis vigor corporis in sensu & motu) liberè commeare, & corpus regere nequeat. hinc illa debilitas & corporis grauitas, sensuumque torpor, spiritu animali per plethoram quodammodò intercepto. Docet id in plurimis plethoricis & cacochymis corporibus quotidiana experientia, quæ cùm tempore matutino sint languida & torpeant ob nimiam humiditatem ex pridiana cœna, & somno nocturno relictam, consumpta per inediam & apophlegmatismos humiditate, sensim fiunt alacriora, & magis magisque vegeta, crescitque ille vigor vsque ad vesperam, etiamsi valdè parum, vel nihil sumatur meridie. Quòd si durante ista humiditate & debilitate rursus comedant, præsertim humida, & notabili quantitate, augetur malum, & manent in suis miserijs. Itaque si quis agilis, & ad omnem motum ac sen-

fiunt

suum vsum expeditus esse velit, minuendi humores per dietam, vt spiritibus toto corpore sit liber commeatus, & anima illos vbique ad omnem motum, omnesque functiones corporis, paratos habeat.

13 Tertia Regula. Ab inordinata viuendi ratione non est immediate transeundum ad exactam regulam; sed id sensim faciendum, minuendo modicis subtractionibus consuetam quātitatem, donec ad eam perueniatur mensuram, quæ non ampliùs animi functiones offendit, nec grauat corpus. Est communis Medicorum doctrina. Omnes enim subitæ mutationes, si sint notabiles, offendunt naturam, propter consuetudinem (quę veluti est altera natura) a qua violentè receditur, & inducitur quod illi est contrarium. Sicut ergo id quod est contrarium naturæ, vehemēter sentitur & affligit: ita quod est contrarium consuetudini, quando illa adhuc viget. Vnde sensim & exiguis momentis recedendum. Sic enim insolita consuetudo veluti per exiguas particulas gradatim tollitur, & eneruatur, sicuti gradatim anteà creuit: ac proinde modicè sentitur, parùmque molesta est talis mutatio.

14 Quarta Regula. Etsi non possit certa quantitas statui quæ omnibus sit accommodata, propter ætatum viriumque varietatem, ciborumque discrimina: ad senium tamen vergentibus, & debilibus communiter satis esse videntur 12. 13. vel 14. vnciæ cibi per diem, computato pane, carne, ouis, vel alijs obsonijs quibus quisque vescitur; & totidem vel paulò plures vnciæ potus. Ita sentiunt quidam ratione probabili, & experientia ducti. Hoc intellige de ijs qui parùm corpus exercent, & toti studijs, vel alijs mentis officijs sunt addicti. Sanè D. Ludouicus Cornarus, cuius opusculum de vita sobria hic subiecimus, hãc mensuram probat, eamque sibi anno 36. ætatis præscripsit, & vsque ad finem vitæ tenuit. vixit tamen diutissime, & sanissimè. Sancti quoque Patres in eremo, & si solo pane vescerentur, & aquam biberent, hanc mensuram non excedebant, sed eam passim in monasterijs etiam lege statuebant, vt scribit Cassianus collat. 2. abbatis Moysis cap. 19. vbi abbas Moyses interrogatus quisnã esset optimus temperantiæ modus, ita respondet: *Super hac re inter maiores nostros frequenter nouim ... habitum fuisse tractatum. Nam diuersorum continentias ... qui vel solis leguminibus, vel oleribus tantùm, vel pomis etiam singulos exigebant, præposuere cunctis illis refectionem solius panis; cuius æquissimum modum in duobus paximacijs statuerunt, quos paruulos panes vix libra vnius pondus habere certissimum est.* Itaque in singulos dies circiter 12. vncias panis statuebãt illam mensuram, quæ omnibus passim satis esse posset libra enim apud veteres est 12. vnciarum, non 15. vt apud nos.

15 Quidam putant singula paximacia fuisse vnius libræ: & ita intelligunt verba abbatis Moysis, *quos paruulos panes*, singulos nimirum. Sed non id de singulis, verùm de duobus iunctim esse intelligendum, videtur manifestum, si res attente consideretur. Primò, quia voluit exprimere quantum tota mensura, quæ duobus paximacijs constabat, penderet; non quantum singula paximacia. Deinde, quia illa mensura panis censebatur satis exigua, & valde difficilis seruatu; vt idem abbas Moyses docet cap. 21. Atqui si duo paximacia erant duæ libræ panis per diem, non fuisset ea mensura exigua, nec difficilis ad seruandum: maximè senibus. Quis enim tanta quantitate panis assumpta non habeat satis, aut dicatur modicè aut parum sumpsisse? Imò mirum videretur etiam apud nos, quibus regio frigida, si religiosus aliquis vna refectione duas libras panis comederet: nec ille (quod ad quantitatem attinet) abstinens & sobrius censeretur, sed potius multi cibi, & vorax. Præterea duo paximacia adeò non explebant famem, vt quidam mallent biduo ieiunare, quàm quotidie cum alijs refici: nimirum vt duplicatam portionem sumerent, & appetitui satisfacerent: vt refert idem abbas Moyses c. 24. vbi etiam id improbat. At quis exercitijs mētis deditus, comedat vna vice 4. libras, siue 48. vncias sicci panis? Deniq; vt idem abbas Moyses refert ca. 11. abbas Serapion cùm adhuc esset puerulus, postquam tempore refectionis hora diei nona cum alijs sumpsisset duo paximacia, adhuc famebat; & idcircò furabatur tertium, quod postea clanculum comederet. At quis puerorum tres libras panis comedat? Itaq; certum videtur singula paximacia fuisse solùm sex vnciarum, & duo simul iuncta pendisse circiter libram.

Quòd si illi Patres per longam experie... at. Nos verò iudicarunt duodecim vncias panis sicci absque ... ommodum, nio, & cum hac dieta ad extremam senectutem ... onachi, & sibus integri peruenerunt: quanto magis satis esse ... ndum 27 *Alia ratio tuenda valetudinis.*
runt 6. 7. 8. vnciæ panis cum 6. vel 7. vncijs optimo... atio obsoniorum, quæ duplo plus alunt quàm siccus panis? H... accedit loco aquæ (qua illi vtebantur) quæ per se non alit, cereuisia vel vinum, quæ multum alimenti præbent. denique experientia constat, multos esse quibus longè minus cibi & potus satis sit.

Etsi hic potissimum de debilibus, vel ad senium vergentibus, sermo sit, tamen valdè probabile sentio, supradictam mensuram etiam sanis, robustis, & in ætatis flore constitutis ordinariè sufficere, si multum orationi, studijs, alijsve mentis functionibus sint dediti. Probat hoc infinita exempla Sanctorum virorum, qui etiam ab anno 15. 16. aut 20. hanc mensuram vel etiam minorem sunt complexi: etiamsi solo pane & aqua, vel paucis oleribus aut leguminibus, vterentur: & tamen diutissimè, sanissime in summis laboribus mentis, & maxima corporis afflictatione vixerunt: vt videre est in plurimis, quorum vitæ extant: ex quibus aliquod referemus infra. num. 35. Deinde, quia in plurimis Monasterijs hæc mensura cōmuniter lege sancita erat tamquam ordinariè omnibus tam iunioribus quàm senioribus sufficiens. Vnde Patres illi, qui maximam harum rerum experientiam habebant, & optimè norant quantum natura requireret, iudicarunt hanc mensuram ordinarie omni ætati posse sufficere. Idem sentit noster Auctor, & suo exemplo probat: nam ab anno 36. ætatis incœpit.

Quòd verò quidam hic obijciunt de panatella, eam facilè septem, octo, vel nouem vncias continere, ac proinde tunc non nisi tres vel quatuor vncias panis & obsoniorum restare, facilè soluitur. Nam esculenta & potulenta si miscеantur (vt in panatella & similibus menestris) seorsim expendenda sunt, & in suum reducenda ordinem, ad constituendam debitam mensuram. Liquor enim potabilis, ad mensuram potus pertinet, panis, ad mensuram edulorum. Verùm nostri instituti non est, hæc minuta persequi. Satis est ostendisse generatim, illam mensuram a ratione non abhorrere.

Quinta Regula. Quod ad qualitatem attinet, ea non est magnopere curanda, si sano sis corpore, & tale genus cibi vel potus naturam tuam non offendat. Omnes penè cibi communiter vsitati naturę bene cōstitutæ congruunt, si debita in illis mensura seruetur. Vnde etiam solo pane cum lacte, butyro, caseo, & cereuisia, diutissime & sanissimè quis viuere potest; præsertim qui à puero ita consueuit. Ab ijs tamen quæ nocent cauendum, etiamsi palato alioquin sint gratissima, ne magna saltem quātitate sumantur. Talia fere sunt pinguia, quæ & stomachum relaxant; eiusque vires in astrictione sitas dissoluunt, concoctionem reliquorum ciborum impediunt, eosq; semiconfectos & semicrudos stomacho excidere faciunt; in caput fumos copiose emittunt; vnde nebulæ, tusses, asthmata, aliaque pulmonis mala. Deniq; ipsa nisi probè concoquantur (ad quod opus est stomacho bono, & tempore diuturno) vertuntur in prauos humores materiamq; febrilem, dum partim biliosos, partim in phlegmaticos succos facessunt. His igitur studiosis viris vtendum parciùs, adhibita sufficienti panis quantitate. Sic enim eorum noxa magna ex parte impeditur. 16

Talia item sunt omnia, quæ experientia teste, vel capiti suffusiones, nebulas, vertigines, destillationes, aut tusses adferunt; vel ventriculo cruditates, inflationes, tormina, morsus, lancinationes faciunt; vel alia ratione illorum corporis, aut animi functiones lædunt. Absurdum enim est tantis incommodis tam vilem, ac breuem nundinari gulæ voluptatem. Nulla re magis profitetur quis se gulæ mancipium, quàm si, vt illi satisfaciat, noxia ingerat. Cùm dicitur ab his cauendum, non sic intelligas, quasi ne parcè quidem liceat vti (sicut quidam à brassica, cæpis, caseo, fabis & pisis, metu humoris melancholici, biliosi, viscosi, inflationis, scrupulose abstinent) sed ne assumantur notabili copia. Exigua enim quantitate, vel rariùs assumpta nocere non possunt, præsertim si grata appetitui. Imò sæpe quę magna quantitate obsunt, modica naturæ prosunt. 17

Inter omnia ciborum genera, senibus & debilibus nihil conuenientius panatella; qua sola cum vno vel altero ouo

IN R. ADM. P.
LEONARDI LESSII
TRACTATVM DE SOBRIETATE.

Itam quòd faciat beatiorem;
Affectusq; animaquietiores
Victus parcior, & sine arte mensa,
Isto LESSIVS astruit libello,
Tam viuis rationibus, modisq;,
Parum vt sobrius integraue mëtis
Credi debeat, & gulæ minister,
Quisquis negligit hunc modum fugandi
Morborum genus omne, & impotentis
Compescendi animæ vagos furores.
Annon Siluicolæ prioris æui
Hoc victu tenui leuique, sani
Degerunt placidissimam senectam?
Quin & LESSIVS ipse per tot annos
Afflictus grauiter, nihil parumue,
Sic viuendo, molestiora sentit
Accidentia, nec remittit vmquam
Ad commune bonum impiger labores:
Tantum cura potest & ars dieta.

Franciscus Saſſenus

Med. Doctor.

AD R. P.
LEONARDVM LESSIVM
DE SVO HOC LIBRO.

Entum Decembres senibus indulsit Deus
Vixisse multis; raraquæ nunc gratia est?
Sed copioso tot senum è numero tamen,
Vix numerus est, mihi crede LESSI, tantulus,
Quantus fuisse fertur in Nili ostijs,
Centum nitentes qui sine nebulis dies
Centum per annos integros, aspexerit.
Quæ causa? Sicne Solem & æstiuum frequens
Aquæ volantis horror obnubit diem?
Non illa, LESSI, causa tam grandis mali est:
Sed venter extra sobriæ vitæ orbitam
Effusus, appetentia immodici cibi,
Plerumq; Solem mentibus suum eripit,
Rationis ipsum crapula obtundens iubar.
O misera vitæ tam bona dispendia!
Vt præstat ad laudandam amussim viuere,
Quam pauculis doctisque, LESSI, chartulisve
Ex arte scriptis explicas Machaonis.
Tum nempe veram pura mens lucem adspicit,
Et absq; fece, limpido fruitur die:
Et, seu quietam se libris velit abdere,
Seu magna cæli permeare mœnia,
Et se beatis applicare mentibus,
Nullo tenetur illigata compede.
O grata longi temporis compendia!
Sic viuere, dies mauelim centum aut minus;
Quàm lustra centum tota alia vel ampliùs.

Hermannus Hugo

Societ. Iesu.

INDEX
OMNIVM RERVM, AC VERBORVM MEMORABILIVM,

QVÆ IN VTROQVE OPVSCVLO DE VERA conferuandæ valetudinis ratione continentur, locupletissimus, & secundum ordinem Alphabeticum taliter dispositus,

Vt numerus paginam, & litera A. primam, B. autem secundam folij columnam designet, qui studiosi Lectoris memoriæ plurimum inseruire, & in quærendo omnem molestiam eximere poterit.

A

B

C

D

S. Epi-

E

F

G

H

I

L

M

N

O

P

S. Pa-

FINIS.

PRÆ-

PRÆFATIO AD STVDIOSVM LECTOREM.

ETSI varia & multa in vniuerso huius mundi theatro homini sese offerant bona, quorum incredibili desiderio singulis fere momentis fatigatur, ingentique ad illa comparanda solicitudine accingitur: attamen inter omnia primarium locum obtinet commodus corporis status actiones suas probe obeuntis, & sanitas in plurimos annos prolonganda. Nullus enim sapientiam exoptat, qui illam alijs communicandi adminiculo destituitur. Diuitias nemo sanæ mentis expeteret, si fruendi licentia denegaretur. Virtutis possessio ad quid prodesset, facultate illam in communi hominum societate ac consortio exercendi adempta. Denique vix quempiam reperiri posse pro certo statuendum est, qui honorem ambiret, & ad rerumpublicarum gubernacula sedendi potestatem appeteret, si Prætorio non interesse, neque rostra ascendere, neque officium suum cum laude, & omnium bonorum admiratione exercere valeret. Sed ista omnia debito & legitimo modo obeundi vis, & potentia omnis dependet à salubri, & innoxia valetudine, cuius præstantiam intelligimus, quamdiu à morborum violentia alieni, nec non ab illorum iniurijs liberati sumus. Quamobrem qui huius amore tangitur, media ad finem istum ducentia apprehendat necesse est, nec consilia prudentum virorum spernat, aut in hac palæstra diutius exercitatorum vestigia sequi detrectet. Longa enim experientia edocti deprehenderunt, sanitati nihil sobrietate gratius, iucundius, delectabiliusue accidere posse, quoniam ex diuturna temperantiæ consuetudine talem habitum adepti fuerunt, vt vltra hominum fidem, & memoriam, annos vitæ suæ producerent. Celebre est, vt Solinus cap. 21. scribit, idque quam plurimorum calculo approbatur, in fastigio mentis Athi fuisse oppidum Achorum nomine, in quo dimidio longior, quam in alijs regionibus incolentium vita prorogaretur, & vsque ad extremam senectutem sine quorumlibet morborum fastidio, molestiaue transigeretur. Verum id illius populi sobrietati, & frugalitati potius quam loci qualitati, aeris constitutioni, & temperamenti accidentibus, naturæue ascribi debuit, quæ vtinam apud omnes, prout deceret, studiose coleretur, & crapula, nimius luxus, & comessationes cane peius & angue fugiendæ detestarentur, nullum dubium foret, quin sicut Achori incolæ dimidio vitæ spacio alios antecelluerunt, ita hos vicissim illos duplo exuperaturos firmiter statuendum. Igitur vt hac in parte consuleretur publico bono, & vnusquisque ad temperantiæ studium accenderetur, præclaros hos

duos

duos Tractatulos de bona vitæ conseruandæ & elongandæ ratione conscriptos in lucem vna cum alijs annexis emittere censui, & si secundum meam intentionem hoc meum, quicquid est, studium profuisse animaduertero, ad alia longe vtiliora & pulchriora, propediem me multo alacriorem accingam. Venetijs ex nostra Typographia xvij. Kal. Iunij Anno partus Virginei. M. D C. X V I I.

Andreas Baba

Typographus Venetus.

HYGIASTICON

SEV VERA RATIO

VALETVDINIS

CONSERVANDÆ.

1 MVLTI Auctores eruditè & copiosè de conseruanda bona valetudine scripserunt: sed tot præceptis onerant homines, tot obseruationes & cautiones requirunt circa cibi potusque qualitatem & quantitatem; circa aerem, somnum, exercitia, tempus zoni, purgationes, sectiones venæ, tot condita, opiata, & alia remediorum exquisitorum genera præscribunt, vt assidua solicitudo ad ea seruanda debeat adhiberi, & mera seruitus sit, illa conari præstare. Accedit quòd effectus sit exiguus & sæpè nullus, dum id quod præcipuam vim habet, non obseruatur. Volunt enim homines liberè omnibus vesci quæ palato grata, & quantum appetitus desiderat: volunt se communi vsui accommodare, & sensualitati ac orexi indulgere. quo fit vt illarum præceptionum & obseruationum custodia parum illis prosit. Quam ob causam plerique neglectis Medicorum præceptis, omnia, naturæ & euentui committunt. Miserum putant, ex Medicorum præscripto viuere, iuxta dictum vulgare, *Qui medicè viuit, miserè viuit*; miserum non posse quibuslibet cibis qui apponuntur, copiosè vesci, non posse vmquam appetitui satisfacere, & ventrem satiare. Itaque comedunt bis terve per diem abundè, quantum appetitus postulat, ex quolibet ciborum genere. Deinde sumpto cibo, functionibus mentis ad aliquot horas incumbunt: nec vmquam in animum inducunt vt purgationes statis temporibus sumant, nisi morbi sensus vrgeat, putantes omnia salua, cùm nihil sentiunt aduersi. hinc fit vt sensim crudis, & noxijs repleâtur succis, & humoribus, qui diuturnitate non solum augentur, sed etiam putrescunt, & maligniores redduntur; adeò vt oblata leui occasione, vel ab æstu & frigore, vel à profectione, alio ve labore, vel à ventris, vel ab alio aliquo excessu, & incommodo, accendantur, & in letales morbos facessant.

2 Vidi ego multos viros præstantes in florenti ætate hac sola causa abreptos; qui si curandæ valetudinis rationem tenuissent, in plurimos annos ætatem prorogare, & sua doctrina, vel præclaris factis magna commoda mundo adferre, & sibi longè maiorem coronam in cęlo promereri potuissent. Multi etiam sunt tam in Religionibus quàm in sæculo, qui huius rei imperitia sæpè malè valent, nec ita possunt studijs, alijsque mentis functionibus vacare, sicut & ipsi optarent, & eorum vocatio postulat.

3 Quæ cùm multis iam annis in varijs locis considerassem, cogitaui operæ pretium me facturum; si eam rationem conseruandæ bonæ valetudinis proponerem, qua & ipse me plurimis annis in multis corporis incômodis (post iudicia præstantium Medicorum, qui solùm biennium vitæ tribuebant) sanum, & ad omnia mentis officia expeditum præstiti, & alij tum in nostra Societate, tum extra, se diutissime incolumes & alacres tuentur, & superioribus sęculis sancti viri & philosophi plurimum vsi sunt. Ea potissimum sita est in recto victus ordine, & cibi potusque certa moderatione; non molesta, quæ affligat & debilitet, sed naturæ accômoda, quæ recreet, & vires corroboret.

Hęc cogitâti exhibitus est à viro illustri libellus quidam de Vita sobria, Italico sermone conscriptus, auctore D. Ludouico Cornaro Veneto, magni ingenij viro, honorato, opulêto, & coniugij vinculis adstricto, in quo mirifice hęc ratio commendatur omnibus, & multa certaque experientia comprobatur. Valdè recreatus fui libelli huius lectione, planeque dignum iudicaui, quem in Latinum sermonem translatum omnibus facerem communem: præmisso hoc meo Tractatu exegetico.

4 *Argumentũ hoc non esse alienum à Theologi instituto.* Neq; hæc tractatio aliena videri debet ab instituto meo, qui Theologiam, non artem Medicam profiteor. Nam præterquam quòd Medices theoriam olim non leuiter attigi; res hæc à Theologi instituto non est aliena. Agitur enim de virtute pulcherrima Temperantiæ: in quo nimirum ipsa consistat, quod sit eius medium, quæ mensura obiecti: quomodo hæc mensura inuestiganda: denique qui fructus ex ea nascantur. Itaque hæc consideratio non ita est medica, quin etiam suo modo ad Theologiam, & moralem Philosophiam pertineat. Accedit quòd finis & scopus, quem hac in re potissimum specto, Theologo sit dignissimus. hic est, vt plurimis viris religiosis, & alijs pietati addictis suppetat commoda ratio, qua Deo Domino nostro longo tempore faciliùs, lætiùs, & feruentiùs seruiant, cũ magna sua spirituali voluptate, & ingenti merito æternæ gloriæ. Incredibile enim dictu est, quanta facilitate & interna consolatione vacetur orationi, recitentur preces canonicæ, peragatur Missæ sacrificium, incumbatur meditationi rerum diuinarum, legatur sacra Scriptura ab ijs, qui vel cum mediocri talium rerum scientia, sobriæ vitæ sunt addicti. Hic meus præcipuus scopus in hoc Tractatu: hoc meum summum votum. Omitto quantum momenti adferat etiam alijs omnibus ad studiorum progressus, & ad omnia negotia, quæ mente & ingenio peraguntur, facilius & felicius peragenda. Verum de his & alijs commodis infrà ex professo dicemus. Itaque siue materiam spectes, siue scopũ, non debet hæc tractatio aliena a Theologi instituto videri. Habes, Lector, rationẽ mei in hoc opusculo instituti.

Itaque vt rem ipsam aggrediamur, Primùm dicemus, Quid intelligatur nomine *Vita sobria*. Secundò, Qua via & ratione possit iusta mensura in eius obiecto constitui. Tertiò, Qui sint eius fructus & commoda.

5 *Quid vita sobria.* Quod ad primum attinet: *Vitam sobriam* hic vocamus, non solum quæ modum statuit in potu, sed etiam in cibo: ita vt non amplius cibi vel potus assumatur, quam corporis cõstitutio in ordine ad functiones animi postulet. Eamdem vocamus *Vitam ordinatam, regulatam, temperatam*. his enim nominibus idem significamus. Itaque materia circa quam potissimum versatur hæc vita, seu Temperantia, est cibus, & potus; in quibus debitam mensuram constanter seruat. Secundariò tamen, & posteriore cura cauet etiã ab alijs excessibus, v.g. nimio æstu, frigore, fatigatione, & similibus quæ valetudinẽ lædũt, & functiones animi impediũt.

6 *Diuersis diuersa mensura cõgruit qua sit mensura cuiusq;* Mensura illa non est eadem respectu omnium, sed diuersissima, pro diuersa corporis constitutione, robore, ætate. Alia enim conuenit ætati florenti, alia senili; alia robusto, alia debili; alia sano, alia ægro; alia corpori bilioso; alia pituitoso. Diuersa enim in his est facultas ventriculi cui facultati hæc mensura exactè, quantum fieri potest, debet esse æqualis & commensa. Ea enim est *mensura* cuiusque, quam facultas ventriculi ipsius inter occupationes animi & corporis, quibus ille distinetur, perfectè potest concoquere, & alendo corpori satis est.

Dico *inter occupationes animi & corporis*, &c. Quia maior mensura congruit illi qui corporis exercitijs est deditus, & corpus assiduè exercet, quã ei qui totus est in studijs, meditatione, oratione, alijsq; mentis functionibus. Functiones enim animi valde impediunt & retardant concoctionem: vel, quia dum totam vim animæ sursum trahunt, actiones virium inferiorum quodammodò suspendunt; vt experimur cum attenti studijs vel orationi nec horas

audimus, nec ea quæ ante oculos sunt, aduertimus: vel, quia spiritus non solum animales, sed etiam vitales & naturales auocant. Hinc sæpè fit, vt duplo minus cibi ac potus conueniat ei, qui studijs & mentis functionibus est intentus, quàm ei qui assiduè corpus exercet; etiamsi viribus alioquin & ætate sint pares.

7 Itaque difficultas est in hac mensura inuenienda. Quod etiam notauit S. Augustinus lib. 4. contra Iulianum ca. 14. ita scribens: *Iam verò, cùm ad vsum ventum fuerit necessariæ voluptatis per quam reficimus corpus, quis verbis explicet quemadmodum nos modum necessitatis sentire non sinat, & ipsum limitem procurandæ salutis (si quæ adsint delectabilia) rapiendo abscondat & transeat, putantibus nobis satis non esse quod satis est, dum libenter eius prouocationibus ducimur, existimantes nos adhuc agere negotiũ valetudinis, cum agamus totius voluptatis. Ita nescit cupiditas, vbi finiatur necessitas.* Quibus verbis causam huius difficultatis refert in voluptatem, quæ facit vt non sentiamus quando ad debitam mensuram peruentum fuerit, & abscondit illum limitem, vt eum transiliamus, nobisque persuadet nos agere causam sanitatis, cùm agamus voluptatis. Itaque de hac mensura, quibus obseruationibus sit inuestiganda, nobis secundo loco dicendum: allatis ad eam rem quibusdam regulis, e quibus illa colligi possit.

Quomodo mensura inuestiganda.

8 Sed hic occurrent forte aliqui: Non opus esse, vt in monasterijs quispiam de ea mensura sibi præfigenda sit sollicitus, cùm ipse Ordo, vel Superiores prudenti iudicio hanc mensuram definiuerint, constituendo vt pro ratione temporis tot portiones apponantur tantum piscium, vel ouorum, vel carnium; tantum leguminum, orizæ, sorbitionis, fructuum, casei & butyri: tantum cereuisiæ, & vini: omnia certo numero & mensura definita. Possumus ergo omnia ista tutò sumere, nec debitam mẽsuram excedemus. Hi catarrhos, tusses, dolores capitis & stomachi, febres, & alios morbos, quibus sępe conflictantur, non putant prouenire ab excessu cibi, vel potus, sed assignãt ventis, auræ malignæ, vigilijs, nimio labori, & similibus causis extrinsecis. Sed falluntur manifeste. Vbi enim est tanta diuersitas corporum, & virium ventriculi, non potest eadem mensura omnibus esse accommodata; sed quod huic robusto & iuueni est æquale, illi debili & seni in duplum vel triplum est nimium: vt bene docet D. Thomas 2. 2. q. 141. a. 6. Aristotelem secutus: estque per se satis clarum. Itaque non eo consilio ea portionum quantitas & multitudo a Superioribus est constituta, vt quilibet sibi persuadeat hanc mensuram sibi congruere; sed vt etiam robustissimi satis haberent: ceteri verò ex diuersis sumerent quod placeret (tamen ea mensura, quam ratio dictaret) & in ijs quæ relinquerent, haberent occasionem meriti frænando gulam. Non est difficile dum illecebræ absunt, temperantiam præstare; sed esurire inter epulas, & cohibere ventris ingluuiẽ irritamentis præsentibus, hoc opus, hic labor est, præsertim iunioribus, & alijs nondum gulam penitus domitam habentibus, ac proinde magni apud Deum meriti. Vnde ne in Religionibus hæc augendæ coronę occasio desit, subinde aliquid amplius & in varietate, & in quantitate conceditur, quam temperantiæ mensura requirat.

Nec obstat quòd illa dicantur dari ad aliquam naturæ recreationem, quia hæc recreatio non consistit in eo, vt consueta temperantiæ mensura tunc notabiliter excedatur, sed vt varietate quadam, vel grato ciborum, qui rarius dantur, sapore delectetur, semper tamen intra mensuram temperantiæ, ita vt appetitus non omnino satietur. Quidquid enim hanc mensuram excedit, in vitio ponendum, siue nuptiæ sint, siue encænia, siue quæuis alia conuiuiorum solennitas. Excedit verò quidquid superat eam quantitatem, quam ventriculus potest perfectè concoquere, nulla cruditate relicta.

Ad hanc mensuram deprehendendam, vti possumus hisce regulis, & obseruationibus.

9 Prima Regula. Si tantum ordinariè sumas, vt postea parùm sis aptus functionibus mentis, orationi, meditationi, studijs litterarum, perspicuum est te mensuram iustam excedere. Natura enim, & ratio postulat, vt pars vegetans ita foueatur, vt facultas animalis & rationalis non offendatur; quia illa his seruire debet, & esse adminiculo ad earum functiones, non impedimento. Cùm ergo tantum ingeritur pro parte vegetante, vt functionibus superiorum facultatum, nempe sensuum, imaginatricis, intellectus, memoriæ, notabile detur impedimentum: signum est congruentem mensuram excedi. Prouenit hoc impedimentum ex vaporum, qui potissimum è ventriculo in caput emittuntur, redundantia: qui modice tantum eò mitterentur, si mensura non excederetur, vt experientia constat. Nam qui sobriam vitæ rationem sectantur, tam sunt ad omnes animi functiones expediti post cibum quàm ante: vt Auctor noster, quem infrà subiunximus, sæpè testatur, & ipse quotidie experior & alij plurimi in nostra Societate experientia docti nouerunt. Imò Sancti Patres, qui solum semel per diem cibum sumebant, ita parcè id faciebant, vt nullo modo in functionibus animi impedirentur; quantò faciliùs id præstare possunt qui illam quantitatem diuidunt, & gemina refectione modicè vtuntur?

10 Dixi fumos illos, qui cerebri serenitatem obnubilant, *potissimum prouenire è ventriculo cibis assumptis*: quia etsi hæc præcipua sit causa, non tamen sola. Non enim solùm è cibo recens assumpto, qui iam efferuescere, & concoqui incipit, proueniunt: sed etiam è copia sanguinis & humorũ qui sunt in hepate, liene, & venis, qui simul incalescunt, & magnam vim huiusmodi fuliginum sursum mandant. Verùm sobria vita sensim hanc plethoram vel cacochymiam castigat, & ad debitum modum tum in quantitate, tum in qualitate reuocat: adeò vt cibo assumpto non ampliùs huiusmodi fuligines in caput emittãt. Quando enim natura perfectè suos humores per facultates vegetantes regit; ita omnia dispensat, vt neque vlli nascantur morbi, neque functionibus superioribus prębeatur impedimentum.

Nec refert quòd multi viri sobrietati dediti à prandio se tradant quieti, & paulisper dormiant: quia id ob eam causam faciunt, vt vires laboribus mentis, vel corporis anteà fatigatæ, somno recreentur, & spiritus consumpti reparentur. Ad vtrumque enim seruit somnus. Deinde somnus iste est breuissimus; & nisi cõsuetudine vel fatigatione aliqua tenerentur, facilimè possent illum declinare. Nonnulli somnum hunc diutius protrahunt, sed tantumdem posteà nocturnæ quieti detrahunt, in duas veluti partes totam corporis quietem partientes.

11 Secunda Regula. Si tantum cibi vel potus assumas, vt posteà sentias torporem quemdam, grauitatem, & lassitudinem corporis, cùm anteà esses agilis & excitatus: signũ est mensuram congruentem excedi: nisi forte ex morbo, vel morbi reliquijs, id proueniat. Cibus enim & potus, naturam & vires corporis recreare debent, & alacriores reddere, non grauare, & opprimere. Qui ergo ita constituti sunt, vt grauamen sentiant, his dimensum diurnũ minuendũ, præuia diligenti consideratione, vtrùm excessu ciborũ hoc incommodum proueniat, an potionis, an vtriusque: eoque deprehenso, sensim corrigẽdus, donec ad eã mensurã redigatur, ex qua non ampliùs sentiatur incommodum.

12 Multi hic falluntur, qui etsi largè comedant, & bibant, cibisque alimentosis vtantur, tamen semper queruntur se debiles & putant id ex defectu alimenti & spirituum prouenire: vnde cibos maioris alimenti poscunt; & mane ad ientaculum properant, ne videlicet natura deficiat alimenti inopia. Verùm falluntur, vt dixi, & miserum corpus succo nimio grauatum magis grauant. Hæc enim debilitas in huiusmodi non prouenit ex defectu; sed ex humorum copia (vt plerumque etiam habitus ipse corporis ventrisque tumor indicant) qui musculos, & spirituum vias & meatus, neruos inquam, nimium humectant. quo fit vt spiritus animalis (à quo tamquam vniuersali, & proximo animæ instrumento, omnis vigor corporis in sensu & motu) libere commeare, & corpus regere nequeat. hinc illa debilitas & corporis grauitas, sensuumque torpor, spiritu animali per plethoram quodammodò intercepto. Docet id in plurimis plethoricis & cacochymis corporibus quotidiana experientia, quæ cùm tempore matutino sint languida & torpeant ob nimiam humiditatem ex pridiana cœna, & somno nocturno relictam, consumpta per inediam & apophlegmatismos humiditate, sensim fiunt alacriora, & magis magisque vegeta, crescitque ille vigor vsque ad vesperam, etiamsi valdè parum, vel nihil sumatur meridie. Quòd si durante illa humiditate & debilitate rursus comedant, præsertim humida, & notabili quantitate, augetur malum, & manent in suis miserijs. Itaque si quis agilis, & ad omnem motum ac sen-

suum

ſuum vſum expeditus eſſe velit, minuendi humores per dietam, vt ſpiritibus toto corpore ſit liber commeatus, & anima illos vbique ad omnem motum, omneſque functiones corporis, paratos habeat.

13 Tertia Regula. Ab inordinata viuendi ratione non eſt immediate tranſeundum ad exactam regulam; ſed id ſenſim faciendum, minuendo modicis ſubtractionibus conſuetam quãtitatem, donec ad eam perueniatur menſuram, quæ non amplius animi functiones offendit, nec grauat corpus. Eſt communis Medicorum doctrina. Omnes enim ſubitæ mutationes, ſi ſint notabiles, offendunt naturam, propter conſuetudinem (quę veluti eſt altera natura) à qua violentè receditur, & inducitur quod illi eſt contrarium. Sicut ergo id quod eſt contrarium naturæ, vehemẽter ſentitur & affligit: ita quod eſt contrarium conſuetudini, quando illa adhuc viget. Vnde ſenſim & exiguis momentis recedendum. Sic enim inolita conſuetudo veluti per exiguas particulas gradatim tollitur, & eneruatur, ſicuti gradatim anteà creuit: ac proinde modicè ſentitur, parùmque moleſta eſt talis mutatio.

14 Quarta Regula. Etſi non poſſit certa quantitas ſtatui quæ omnibus ſit accommodata, propter ætatum viriumque varietatem, ciborumque diſcrimina: ad ſenium tamen vergentibus, & debilibus communiter ſatis eſſe videtur 12. 13. vel 14. vnciæ cibi per diem, computato pane, carne, ouis, vel alijs obſonijs quibus quiſque veſcitur; & tondem vel paulo plures vnciæ potus. Ita ſentiunt quidam ratione probabili, & experientia ducti. Hoc intellige de ijs qui parùm corpus exercent, & toti ſtudijs, vel alijs mentis officijs ſunt addicti. Sanè D. Ludouicus Cornarus, cuius opuſculum de vita ſobria hic ſubiecimus, hãc menſuram probat, eamque ſibi anno 36. ætatis præſcripſit, & vſque ad finem vitæ tenuit. vixit tamen diutiſſime, & ſaniſſimè. Sancti quoque Patres in eremo, & ſi ſolo pane veſcerentur, & aquam biberent, hanc menſuram non excedebant, ſed eam paſſim in monaſterijs etiam lege ſtatuebant, vt ſcribit Caſſianus collat. 2. abbatis Moyſis cap. 19. vbi abbas Moyſes interrogatus quiſnã eſſet optimus temperantiæ modus, ita reſpondet: *Super hac re inter maiores noſtros frequenter nouimus ventilatum fuiſſe tractatum. Nam diſſentientes continentias diuerſorum, qui vel ſolis leguminibus, vel oleribus tantùm, vel pomis victum iugiter exigebant, præpoſuere cunctis illis refectionem ſolius panis; cuius æquiſſimum modum in duobus paximacijs ſtatuerunt, quos paruulos panes vix libræ vnius pondus habere certiſſimum eſt.* Itaque in ſingulos dies circiter 12. vncias panis ſtatuebãt iuſtam menſuram, quæ omnibus paſſim ſatis eſſe poſſet. libra enim apud veteres eſt 12. vnciarum, non 15. vt apud nos.

15 Quidam putant ſingula paximacia fuiſſe vnius libræ: & ita intelligunt verba abbatis Moyſis, *quos paruulos panes*, ſingulos nimirum. Sed non id de ſingulis, verùm de duobus iunctim eſſe intelligendum, videtur manifeſtum, ſi res attente conſideretur. Primò, quia voluit exprimere quantum tota menſura, quæ duobus paximacijs conſtabat, penderet; non quantum ſingula paximacia. Deinde, quia illa menſura panis cenſebatur ſatis exigua, & valde difficilis ſeruatu; vt idem abbas Moyſes docet cap. 21. Atqui ſi duo paximacia erant duæ libræ panis per diem, non fuiſſet ea menſura exigua, nec difficilis ad ſeruandum: maximè ſenibus. Quis enim tanta quantitate panis aſſumpta non habeat ſatis, aut dicatur modicè aut parum ſumpſiſſe? Imò mirum videretur etiam apud nos, quibus regio frigida, ſi religioſus aliquis vna refectione duas libras panis comederet: nec ille (quod ad quantitatem attinet) abſtinens & ſobrius cenſeretur, ſed potius multi cibi, & vorax. Præterea duo paximacia adeò non explebant famem, vt quidam mallent biduo ieiunare, quàm quotidie cum alijs refici: nimirum vt duplicatam portionem ſumerent, & appetitui ſatisfacerent: vt refert idem abbas Moyſes c. 24. vbi etiam id improbat. At quis exercitijs mẽtis deditus, comedat vna vice 4. libras, ſiue 48. vncias ſicci panis? Deniq; vt idem abbas Moyſes refert ca. 11. abbas Serapion cùm adhuc eſſet puerulus, poſtquam tempore refectionis hora diei nona cum alijs ſumpſiſſet duo paximacia, adhuc famebat; & ideircò furabatur tertium, quod poſtea clanculum comederet. At quis puerorum tres libras panis comedat? Itaq; certum videtur ſingula paximacia fuiſſe ſolùm ſex vnciarum, & duo ſimul iuncta pendiſſe circiter libram.

Quòd ſi illi Patres per longam experientiam ſatis eſſe iudicarunt duodecim vncias panis ſicci abſque vllo obſonio, & cum hac dieta ad extremam ſenectutem ſani, & ſenſibus integri peruenerunt: quanto magis ſatis eſſe poterunt 6. 7. 8. vnciæ panis cum 6. vel 7. vncijs optimorum obſoniorum, quæ duplo plus alunt quàm ſiccus panis? His accedit loco aquæ (qua illi vtebantur) quæ per ſe non alit, cereuiſia vel vinum, quæ multum alimenti præbent. denique experientia conſtat, multos eſſe quibus longe minus cibi & potus ſatis ſit.

Etſi hic potiſſimum de debilibus, vel ad ſenium vergentibus, ſermo ſit, tamen valdè probabile ſentio, ſupradictam menſuram etiam ſanis, robuſtis, & in ætatis flore conſtitutis ordinariè ſufficere, ſi multum orationi, ſtudijs, alijſve mentis functionibus ſint deditι. Probat hoc infinita exempla Sanctorum virorum, qui etiam ab anno 15. 16. aut 20. hanc menſuram vel etiam minorem ſunt complexi: etiamſi ſolo pane & aqua, vel paucis oleribus aut leguminibus vterentur: & tamen diutiſſime, ſaniſſimè in ſummis laboribus mentis, & maxima corporis afflictatione vixerunt: vt videre eſt in plurimis, quorum vitæ extant: ex quibus aliquod referemus infrà num. 35. Deinde, quia in plurimis Monaſterijs hæc menſura cõmuniter lege ſancita erat tamquam ordinariè omnibus tam iunioribus quàm ſenioribus ſufficiens. Vnde Patres illi, qui maximam harum rerum experientiam habebant, & optimè norant quantum natura requireret, iudicarunt hanc menſuram ordinariè omni ætati poſſe ſufficere. Idem ſentit noſter Auctor, & ſuo exemplo probat: nam ab anno 36. ætatis incœpit.

Quòd verò quidam hic obijciunt de panatella, eam facilè ſeptem, octo, vel nouem vncias continere, ac proinde tunc non niſi tres vel quatuor vncias panis & obſoniorum reſtare, facilè ſoluitur. Nam eſculenta & potulenta ſi miſceantur (vt in panatella & ſimilibus meneſtris) ſeorſim expendenda ſunt, & in ſuum reducenda ordinem, ad conſtituendam debitam menſuram. Liquor enim potabilis, ad menſuram potus pertinet, panis, ad menſuram eduliorum. Verùm noſtri inſtituti non eſt, hæc minuta perſequi. Satis eſt oſtendiſſe generatim, illam menſuram à ratione non abhorrere.

Quinta Regula. Quod ad qualitatem attinet, ea non 16
eſt magnopere curanda, ſi ſano ſis corpore, & tale genus cibi vel potus naturam tuam non offendat. Omnes penè cibi communiter vſitati naturę bene cõſtitutæ congruunt, ſi debita in illis menſura ſeruetur. Vnde etiam ſolo pane cum lacte, butyro, caſeo, & cereuiſia, diutiſſime & ſaniſſimè quis viuere poteſt; præſertim qui à puero ita conſueuit. Ab ijs tamen quæ nocent cauendum, etiamſi palato alioquin ſint gratiſſima, ne magna ſaltem quantitate ſumantur. Talia ferè ſunt pinguia, quæ & ſtomachum relaxant; eiuſque vires in aſtrictione ſitas diſſoluunt, concoctionem reliquorum ciborum impediunt, eoſq; ſemiconfectos & ſemicrudos ſtomacho excidere faciunt; in caput fumos copioſe emittunt; vnde nebulæ, tuſſes, aſthmata, aliaque pulmonis mala. Deniq; ipſa niſi probe concoquantur (ad quod opus eſt ſtomacho bono, & tempore diuturno) vertuntur in prauos humores materiamq; febrilem, dum partim bilioſos, partim in phlegmaticos ſuccos faceſſunt. His igitur ſtudioſis viris vtendum parciùs, adhibita ſufficienti panis quantitate. Sic enim eorum noxa magna ex parte impeditur.

Talia item ſunt omnia, quæ experientia teſte, vel capi- 17
ti ſuffuſiones, nebulas, vertigines, deſtillationes, aut tuſſes adferunt; vel ventriculo cruditates, inflationes, tormina, morſus, lancinationes faciunt; vel alia ratione ſtatum corporis, aut animi functiones lædunt. Abſurdum enim eſt tantis incommodis tam vilem, ac breuem nundinari gulæ voluptatem. Nulla re magis profitetur quis ſe gulæ mancipium, quàm ſi, vt illi ſatisfaciat, noxia ingerat. Cùm dicitur ab his cauendum, non ſic intelligas, quaſi ne parcè quidem liceat vti (ſicut quidam à braſſica, cæpis, caſeo, fabis & piſis, metu humoris melancholici, bilioſi, viſcoſi, inflatiui, ſcrupuloſe abſtinent) ſed ne aſſumantur notabili copia. Exigua enim quantitate, vel rariùs aſſumpta nocere non poſſunt, præſertim ſi grata appetitui. Imò ſæpe quę magna quantitate obſunt, modica naturæ proſunt.

Inter omnia ciborum genera, ſenibus & debilibus nihil conuenientius panatella; qua ſola cum vno vel altero ouo

saluberrimè quis & diutissimè viuere potest; vt auctor noster testatur. Panatellam Itali vocant pulticulam, quæ ex pane & aqua, aut carnium iusculo, simul coctis constat. Ratio cur hæc sit maximè conueniens, est, tum quia concoctu facilima, cùm iam sit instar illius chyli quem stomachus ex cibi concoctione efficit; tum quia qualitatibus est temperatissima: tum quia putredini & corruptioni minimè obnoxia, vt multi alij cibi, qui in stomacho putrescũt. Denique copiosus & probus sanguis ex ea conficitur. Facile etiam aliquid additur, quo vel calidior euadat, vel magis alimentosa. Vnde meritò dixit Sapiens Ecclesiastici 29. *Initium vitæ hominis aqua & panis.* Quibus verbis significat vitam hominis his duobus potissimùm fulciri & constare, eaq; vitæ conseruandæ esse maximè conuenientia; vt frustrà pretiosæ carnes & pisces, aliaque gulæ irritamenta quærantur.

Plutarchus lib. de sanitate tuenda non probat carnes. ita enim scribit: *Maxime cruditates metuenda sunt ab esu carnium. Nam hæ & statim valdè pregrauant, & reliquias post se malignas relinquunt. ac optimum quidem erat ita corpus assuefacere, vt nullum id carnium requireret esum. Non enim ad nutriendum modò sufficientia largiter tellus producit, sed etiam ad delectationem & voluptatem: quibus partim nullum aliam apparatum requirentibus vesci possis, partim sexcentis modis miscere & suauia reddere.* Ad cuius sententiam accedunt multi Medici, eamque probat experientia. multæ enim sunt nationes quæ raro carne vescuntur, sed potissimum viuunt oriza & fructibus, & tamen diutissimè viuunt & sanissimè, vt Iaponij, Chinenses, Africani multis regionibus, & Turcæ. Idem cernitur in plurimis agricolis & mechanicis, qui ordinariè vescuntur pane, butyro, pulticula, legumine, herbis, caseo; carne rariùs; & tamen corpore sunt non solùm sano, sed etiam firmo vitæq; diuturnæ. Omitto Patres qui in eremo vitam egere, & omnia antiqua monasteria.

19 Sexta Regula. Quibus bona valetudo curæ est, ijs maximè cauenda ciborum varietas, & exquisita condiendi ratio. Hinc doctissimus Medicus Disarius apud Macrobium l. 7. Saturnal. c. 4. & Socrates monent, illos cibos potusque vitandos, *qui vltra sitim famemque sedandam appetentiam producerent.* Idem est commune Medicorum præceptum. Ratio est, quia illa varietas semper nouo modo gulam prouocat, & appetitum excitat, vt numquam videatur satis sumpsisse. quo fit vt iusta mensura enormiter excedatur, & triplo vel quadruplo amplius sumatur, quàm natura postulet. Deinde quia diuersorum ciborum diuersa est natura, diuersum temperamentum, & sępè contrarium: quo fit vt alij citius, alij tardiùs concoquantur. Hinc mira in ventriculo cruditas, & totius concoctionis deprauatio; hinc inflationes, tormina, colicę obstructiones, renum dolores & calculi: itaque & ratione quantitatis nimiæ, & ratione varietatis, maxima chyli seu succi, ex quo sanguis conficiendus, cruditas & inquinatio. Vnde Franciscus Valeriola insignis Medicus, locorum cõmunium lib. 2. cap. 6. hac de re disputans, ait: *Ciborum varietate & copia in eadem mensa, & productione in longas moras, nihil nocentius homini ad salutem, omnibus ex æquo Medicis visum est.* Vide plura hac de re pulchrè disputata apud Macrobium loco citato. Scribit Xenophon lib. 1. de dictis & factis Socratis, eius dietam fuisse simplicissimam ac tenuissimam, adeò vt nemo sit, qui non possit facili negotio talem sibi parare. minimo enim sumptu opus fuisse. Athenæus lib. 2. refert ex Theophrasto, Phalinum quẽdam nullo alio cibo vel potu totius vitæ decursu vsum, quàm lacte solo, alios multos ibidem commemorat, qui victu simplici vsi. De Zoroastre refert Plinius lib. 11. capit. 42. eum 20. annos in deserto vixisse solo casei esu, qui ita temperatus erat, vt vetustatem non sentiret. Denique & olim omnibus sæculis, & modò apud omnes gentes illi salubriùs & diutiùs viuunt, qui simplici tenui ac vulgari ratione victus vtuntur.

20 Septima Regula. Cùm tota difficultas in constituenda seruandaque iusta mensura, proueniat ex appetitu sensuali, & appetitus ex apprehensione imaginationis, qua cibi concipiuntur vt delectabiles, danda maximè est opera, vt talis imaginatio corrigatur. Ad quod hæc duo inter cetera multum valent. Primum, Subducere se ab epularum conspectu, ne specie & odore suo imaginationem excitent, & gulam alliciant. Præsentia enim obiecti naturaliter mouet potentiam. Multò difficilius est continere appetitum epulis præsentibus, quam absentes non concupiscere. Idem accidit in alijs omnibus sensuum obiectis & lenocinijs. Secundum, Imaginari res eas ad quas gula incitat, non vt blandas, odoratas, suaues, palato oblectabiles, quales modò videntur, sed vt fœdas, sordidas, olidas, detestabiles, quales mox futuræ. Quælibet res dum in sua resoluitur principia, tunc apparet qualis re vera sit, & quidnam sub amabili illa specie latebat. At quidnam putentius aut fœdius illis delicijs, simulatque leuem alterationem in stomacho subierint? Imo quò quid gulæ videtur gratius, eò mox euadit detestabilius, & maiorem fœtorem exhalat. Vnde qui delicijs diffluunt, nisi externis odoribus vtantur, graueolentia corporis sui molesti sunt, instar cadauerum putentes. Similiter excretiones teterrimo sunt odore, & halitus fœtor intolerabilis. Contrà fit in rusticis & mechanicis, qui pane cibario, caseo, & alijs cibis vulgaribus temperatè viuunt. Meritò sic à Deo comparatum est, vt delicias discamus aspernari, & simplici victu esse contenti. Itaque hæc sæpè animo voluenda, & imaginatio in hunc modum assuefacienda.

Verùm occurrunt hic duæ dubitationes. Prima est, 21
Vtrum mensura cibi & potus, similiter & qualitas non sit *An mensura sit varianda.*
varianda secundum tempus anni. Plus enim videtur assumendum hyeme quam æstate; eò quòd hyeme ventres (teste Hippocrate sect. 1. aphor. 15.) sint calidiores, dum propter frigus ambiens calor à circũferentia concurrit ad centrum, seu ad intima viscera: æstate verò languidiores, ob causam contrariam; nimirum quia calor ab intimis partibus euocatur ad circumferentiam, & dissipatur. Pari modo hyeme vtẽdum siccis & calidis ob copiam pituitæ, quæ tunc redundat, & non dissipatur: æstate potius humidis & refrigerantibus; quia per calorem aeris ambientis magna fit humorum discussio, & corpus arescit.

Respondeo, Iuxta Medicorum placita ita videri faciendum; non tamen anxiè aut minutè, sed prout se offert commoditas. Quòd si non adsit commoditas, non est magnopere curandum. Nam si opus sit dieta sicciore, vt hyeme, & quando diuturnæ pluuiæ, facile est augere quantitatem panis, & minuere quantitatem potus ac obsoniorum humidorum. Copia enim potus & humidorum quæ tempore sicco iuuat, eadẽ si humida aura & subfrigida per aliquot dies sumatur, nocet, destillationes, raucedines ac tusses procreans. Quando verò opus est dieta humidiore, augeri potest mensura potus, addita vino maiore aquæ quantitate; vel loco vini potest assumi tenuis Cereuisia, quæ satis humectat & refrigerat. Hinc sancti Patres olim non videntur huius discriminis temporum magnam habuisse rationem, vnam eandemque mensuram, & vnius generis cibum & potum per totum annum constituentes: & tamen diutissimè vixerunt. Nunc tamen in monasterijs hac in re satis valetudini est consultum, vt congruentia tempori edulia præbeantur; ex quibus qui sobrietatem sectari volunt, sibi maximè accommodata possunt seligere.

Altera dubitatio est, Vtrùm illa mensura de qua diximus, vna refectione an pluribus sit sumenda. Respondeo: 22
Etsi veteres omnes qui temperantiam eximie coluere, vna *Vtrum semel an bis*
refectione contenti fuerint, idque vel post solis occasum, *cibus sumendus.*
vel hora diei nona, seu tertia post meridiem: vt refert Cassianus collat. 2. abbatis Moysis cap. 25. & 26. tamen multi conuenientiùs censent vt senes bis reficiantur, distributa in duas partes supradicta mensura. Ratio est; quia cum senes ob imbecillitatem non possint multum vna vice assumere, expedit vt sæpiùs comedant, sed modica quantitate. Sic enim fiet vt non grauentur cibo, & facilius concoquant. Itaque in prandio poterunt sumi 7. vel 8. vnciæ, vesperi 3. vel 4. aut contrà, prout cuilibet est commodius. Verùm in istis diuturna consuetudo magnam vim habet: similiter & corporis dispositio. Nam si ventriculus pituita frigida & lenta abundet, magis expediens videtur, vt semel tantùm comedat: quia multum temporis requiritur vt illa concoquatur vel extenuetur: idque ipsa experientia abundè compertum habeo. Si tamen refectio in vesperam differatur, proderit meridie modicum quid sumere, præsertim quod iuuet ad nimiam ventriculi humiditatem exsiccandam. Vel si meridie prandeatur, tale

quid

quid expediet sumere vesperi, v.g. passulas cum pane, vel similia. Maximè enim ijs qui ita affecti curandum, vt humiditas illa stomachi, quantum fieri potest, corrigatur. quia inde stomachus flatibus, & caput nebulis lentoque phlegmate oppletur. *Sapientia*, inquit ille, *in sicco residet, non in paludibus, & lacunis*, vnde Heraclitus: *Lux sicca anima sapientissima.*

23 Obijciat aliquis aduersus ea quæ diximus, à præstantibus Medicis improbari, vt quis certam cibi, & potionis sibi præfigat mensuram, præsertim modicam: quia hac ratione stomachus contrahitur, & ita illa quantitate consuescit, vt si contingat eam excedi, notabile grauamen & læsionem sentiat, dum supra consuetum distenditur. Quod incommodum vt cuitetur, suadent non seruari eumdem modum, sed aliquando plus, aliquando minus assumi. Quod videtur etiam ab Hippocrate cõfirmari aphorismo 5. sect. 1. vbi sic scribit: *Etiam in sanis periculosus est valde tenuis, & constitutus, & exactus victus; quoniam delicta grauius feruntur: ob hoc igitur tenuis & exactus victus periculosus est magis quam paulò plenior.*

24 Respondeo, Hoc placitum Medicorum locum habere in ijs, qui eumdẽ temperantiæ tenorem pręstare nequeunt, propter crebras occasiones conuiuiorum & symposiorum, quas ipsi vel non possunt, vel nolunt vitare: neque ita domitam habent gulam, vt inter epularum affluentiam, solitam moderationem possint seruare, alijs præsertim suo exemplo & sermone ad indulgendum genio excitantibus. Tunc enim si multùm se infarciant, sentiẽt aliquid incommodi ob causam allatam. Secus de ijs qui sibi ab huiusmodi vel occasionibus, vel excessibus possunt cauere, & eamdem vitæ rationem tenere. His enim congruentissima est certa mensura, præsertim si debiles sint, aut senes; vt experientia & ratio ipsa conuincit. Nec refert quòd interdum occasione aliqua contingat hanc mensuram excedi: quia vnus aut alter excessus parum nocet, modò statim ad solitam sobrietatem redeatur, tantoque minus in sequenti refectione sumatur, vel ea penitus omittatur. Vt si modice prandere, aut cęnare consuetus plusculum sumpseris in prandio, abstineto à cœna: si in cœna excessisti, abstine sequenti die prandio. Itaque hoc incommodum non est tanti, vt propter illud vitandum certa mensura, quę ordinariè seruetur, sit repudianda; cùm excessus aliquis modò rarus sit, etiam senibus, & debilibus parum noceat.

25 Si tamen excessus sit creber, multosque dies duret, graue nocumentum sentient, præsertim debiles & senes, qui anteà certæ mensuræ erant addicti. Narrat Auctor noster, cùm ab anno ætatis 36. vsque ad 75. solùm 12. vncias cibi, & 14. potus sumpsisset, optima semper valetudine; se Medicorum hortatu & amicorum importunitate fuisse inductum, vt duas adhuc vncias tum cibo, tum potui adderet. Hunc verò etsi modicum excessum decimo die grauissimos illi morbos attulisse, dolorem lateris acerrimum, angustias pectoris, & febrem 35. dierum, adeò vt a Medicis iudicaretur depositus, nec potuisse curari nisi restituta priori consuetudine. Noui & ego quemdam, qui cùm multis annis solitus esset tantum cœnare, modica dumtaxat re eaque sicca meridie assumpta, hortatu multorum cępit paulo amplius, eaque humida, meridie comedere. quæ res post decem vel duodecim dies tantos stomachi, & intestinorum dolores per aliquot hebdomadas illi attulit, vt moriturus videretur: in quos dolores, cùm bis multis medicamentis, magnaque doctissimorum Medicorum industria esset curatus, bis relapsus est. Cumq; iam tertiò per aliquot dies affligeretur, venit illi in mentem mutatæ consuetudinis, & re diligenter expensa, sibi persuasit hanc esse causam tanti mali. quare statuit illam repetere. Quo facto, mox primo die cœperunt dolores minui, itaque intra quatriduum decreuere, vt nihil ampliùs præter magnam corporis debilitatem remaneret. quæ tamen & ipsa paulatim sobriæ illius & siccæ dietæ præsidio sublata. Non enim multitudo ciborum & deliciæ naturam debilem corroborant, sed modica quantitas viribus respondens, & qualitas temperamento conueniens.

26 Neque Hippocratis aphorismus suprà allatus huic nostræ sententiæ aduersatur. quia ille loquitur de victu tenui, id est parui alimenti, eaque mensura quæ viribus & bonæ constitutioni tuendæ non sufficiat. Nos verò quodlibet genus ciborum, quod naturæ sit commodum, admittimus; & eam mensuram, quæ viribus stomachi, & bonæ valetudini sit accommoda.

Dices: Non omnibus integrum est vel commodum exactam dietæ rationem seruare: nullanè suppetit ratio qua tales valetudinem suam tueantur, & vitam in longam senectutem producant? Respondeo, Suppetere hanc vnicam, quam multi præstantes Medici præscripserunt. Ea est, vt quotannis bis saltẽ, nempe in Vere & Autumno corpus benè purgetur, & humoribus noxijs liberetur. Loquor de ijs qui corpus ordinariè non exercent, sed officijs mentis sunt intenti: vt sunt sacerdotes, religiosi, Iurisconsulti, studiosi, & similes. Porro ea purgatio fieri debet præuia humorum præparatione, idque præscripto periti Medici: neque debet esse valida, & confertim operari, sed sensim per duos vel tres dies assumpto medicamento. Sic enim & facilè toleratur, & ampliùs prodest. Nam primo die purgatur prima regio, vt Medici loquuntur hoc est intestina: secundo, hepar: tertio, venæ in quibus maxima prauorum humorũ colluuies. Qui enim non sobriè viuunt singulis diebus aliquid crudi humoris addunt, quod ad venas attractum per totum corpus veluti per spongiam distribuitur. 27 *Alia ratio tuendæ valetudinis.*

28 Itaque intra vnum, vel alterum annum tanta sæpè est quantitas praui humoris in corpore, quantum vas ducentarum vnciarum, seu quatuor poculorum vix capiat. Hi humores tandem temporis tractu putrescunt, & lethales morbos inferunt: vnde maxima pars hominum ante tempus extinguitur. Quicumque enim ante extremam ætatem pereunt, ferè hac de causa pereunt: exceptis illis qui vi externa; vt gladio, igne, calculo, bestiarum incursu; vel veneno, vt peste, toxico, &c pereunt. Plurimi in suis domibus omnibus commodis affluentes, breui tempore humorum illorum malignitate extinguuntur, qui in triremibus vincti, & nautico pane, & aqua pasti, sani & incolumes in longam ætatem vitam propagassent. Huic periculo occurritur tempestiuis purgationibus, saltem bis quotannis assumptis. Sic enim neque valdè magna potest esse talium humorum copia, neque multum possunt putrescere, cùm quoque semestri excernantur. Non multos qui hac ratione ad extremam senectutem peruenere, vix vllo notabili morbo per totam vitam tentari.

29 Sequitur nunc tertium eorum quæ proposuimus, nimirum vt explicemus, quanta commoda corpori & animo sobria vita conferat. *Commoda sobriæ vitæ.*

Primum commodum est, quòd hominem ab omnibus penè morbis liberet & defendat. Aufert enim catarrhos, tusses, asthmata, vertigines, capitis & stomachi dolores: arcet apoplexiam, lethargum, epilepsiam, aliosque cerebri affectus: curat podagram, chiragram, dolores ischiadicos, & articulares morbos. Aufert cruditatem, omnium morborum matrem. Denique ita humores temperat, & in debita proportione conseruat, vt neque quantitate neque qualitate peccent. Vbi verò est congrua humorum symmetria, ibi morbos locum non habet, cùm ratio sanitatis in tali proportione consistat. Confirmat id tum experientia, tum ratio. Videmus enim, eos qui sobriam victus rationem sequuntur, rarò vel numquam morbis tentari; & quando tentantur, faciliùs ferre quàm alios, qui prauis humoribus ex intemperantia gulæ redundant; & breui tempore restitui. Noui plurimos, qui etsi natura sint debiles, & ætate prouecti, & assiduè officijs mentis intenti, tamen beneficio temperantiæ sani viuunt, & ab omni morbo notabili tota penè vita, longaque ætate immunes. Idẽ declarant exempla sanctorum Patrum, & monachorũ, qui in summa victus parsimonia incolumes & alacres diutissime vixerũt. *Liberat à morbis.*

30 Ratio est, quia omnes penè morbi, quibus ordinariè homines laborant, nascuntur ex repletione; nimirum quod plus assumatur quàm natura requirat, & stomachus possit perfectè concoquere. Cuius signum est, quod omnes penè curentur euacuatione. Detrahitur enim sanguis per sectionem venarum, vel cucurbitulas, vt natura leuetur: subducitur medicamentis maxima humorum colluuies, quæ per viscera & corpus diffusa: imperatur abstinentia, & tenuissima victus ratio præscribitur. Hic modus curandi manifestè indicio est, morbum ex repletione ortum. Cõtraria enim contrarijs curantur. vnde Hippocrates

sect. 2. aphor. 22. *Quicumque morbi ex repletione fiunt, eos euacuatio sanat: & quicumque ex euacuatione, repletio.* Rari tamen sunt morbi ex euacuatione, nisi in longa fame tempore obsidionis, vel nauigationis, vel alio simili euentu. quo casu detracto priùs humore adusto, quem calor per inediam procreauit & veluti adussit, corpus sensim (aucta paulatim cibi mensura) alendũ & corroborandum. Quod etiam post multas euacuationes, quibus in magnis morbis corpus & vires exhaustæ, faciendum vt fiat reparatio. Itaque cùm omnes penè morbi nascantur ex eo quòd plus assumatur, quàm natura postulet; consequens est, vt si quis debitam mensuram seruet, ab omni pene morbo sit immunis. Quod eua insinuatur celebri illo dicto Hipp. lib. 6. epidemion sect. 4. *Ἄσκησις ὑγιείης ἀκορίη τροφῆς, ἀοκνίη πόνων. Studium sanitatis est, edere citra saturitatem, & impigrum esse ad labores.* vbi in parsimonia victus, & exercitatione corporis ponit rationem conseruandæ bonæ valetudinis.

31 *Cruditas morborum mater.* Idem confirmatur ex eo quòd cruditas à Medicis dicatur omnium morborum (quibus homines ordinariè laborant) seminarium. Vnde Galenus lib. 1. de cibis boni aut mali succi: *Nemo morbo corripitur, qui accuratè caueat ne in cruditates incidat.* Et ratione cruditatis dici solet, plures occidi crapula quàm gladio. Et Sacra Scriptura Ecclesiastici 37. *Propter crapulam multi obierunt; qui autem abstinens est, adijciet vitam.* Et paulò antè: *Noli auidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam; in multis enim escis erit infirmitas.* Atqui sobria victus ratio prohibet cruditatem, ac proinde succidit morborum causam. *Cruditatem* vocant imperfectam ciborum concoctionem. Cùm enim stomachus vel ob nimiam ciborum quantitatem, vel ob eorum qualitatem contumacem, vel ob varietatem simul assumptam, vel ex eo quòd desit iustum interuallum ad perfectam ciborum confectionem requisitum, imperfectè cõcoquit, dicitur chylus, seu succus, quem ex cibis confecit, esse crudus, & habere cruditatem, quæ multa affert incommoda. Primò, replet cerebrum & viscera multis pituitosis & biliosis excrementis. Secundò, parit in exiguis viscerum meatibus multas obstructiones. Tertiò, vitiat totum corporis temperamentum. Denique, venas implet humore putrido, ex quo grauissimi morbi.

32 Possent hæc singula fusè ostendi, sed res est satis manifesta, præsertim primum & secundum; solùm itaque exponam tertium & quartũ. Vbi chylus fuerit crudus, seu malignè à stomacho cõfectus, & inquinatus potiùs quàm concoctus (Aristoteles enim *μόλυνσιν* id vocat nõ *πέψιν*, inquinationem non concoctionem) ex huiusmodi chylo non potest in hepate sanguinis officina cõfici probus sanguis, sed solùm vitiosus. Secunda enim concoctio, vt aiunt Medici, non potest emendare primam. Ex vitioso sanguine nõ potest fieri proba nutritio, sed necesse est vitiosum existere corporis temperamẽtum, & morbis obnoxium. Nam tertia concoctio (quæ in poris minutissimis toto corpore agitur, vbi sanguis parti cuilibet alendæ assimilatur, & vltimò disponitur ad eius formam suscipiendam) non potest emendare secundam. Hac ratione sensim per cruditatem mutatur & deprauatur totum corporis temperamentum, multisque incommodis subijcitur. Rursus chyli cruditas efficit, vt venæ per totum corpus repleantur sanguine impuro, multisque prauis humoribus permixto, qui tractu temporis sensim putrescunt, & tandem data occasione per laborem, æstum, frigus, ventum, &c. in graues & periculosas febres, quibus innumeri ætate florenti pereunt, accenduntur. Hæc incommoda defendit sobria victus ratio, quia tollit cruditatem, horum omnium causam. Cùm enim non plus ingeritur quàm ventriculus probè possit conficere, & ad hoc sufficiens temporis interuallum conceditur, non potest nasci cruditas, sed chylus existet probus, & naturæ conueniens; ex probo chylo probus quoque fiet sanguis; ex bono sanguine bona totius corporis nutritio, & bonum temperamentum. Præterea vitatur hoc modo putredo humorum in venis, vitantur obstructiones viscerum, & excrementitiæ superfluitates, quibus & caput, & viscera, & iuncturæ persæpe affliguntur: itaque conseruatur bona corporis constitutio & sanitas.

Sanitas in duobus sita. Hæc enim in duobus sita est; in humorum debita proportione & symmetria tam secundùm quantitatem quam secundùm qualitatem: & in totius corporis spongioso quodam habitu, nullis obstructionibus impedito, vt spiritus & sanguis liberum per omnes partes habeant discursum. Neque solùm cruditatem humorũ, & mala quæ inde sequuntur, impedit sobrietas, sed etiam superuacaneos humores consumit, idque multò securiùs & efficaciùs quam corporis exercitatio, vt eruditè ostendit Cl. Doctor Viringus lib. 5. de Ieiunio, cap. 3. 4. & 5. labor enim confertim corpus agitat, & solùm partes quasdam præ ceteris exercet, idque sæpè cum humorum perturbatione, cum magno æstu, & morborum periculo, præsertim febrium, pleuritidis, & variarum in varias partes destillationum, quæ magnos dolores adferunt. Abstinentia verò magis intrò ad ipsa viscera, & ad omnes iuncturas ac articulos penetrat, omnia blande & æquabiliter euacuans: crassa enim extenuat, obstructa aperit, superflua consumit, spirituum vias reserat, & ipsos spiritus clariores efficit; idque absque humorum perturbatione, absque defluxionibus & doloribus, absq; æstu corporis, ac morborum periculo, absq; iactura temporis & dispendio functionum meliorum. Negandum tamen non est quin exercitatio, si modum non excedat, sit valde vtilis, & multis necessaria.

Alterum Commodum est, quòd nõ solùm à morbis, qui ex cruditate & interna humorum corruptione nascuntur, nos tuetur; sed etiam aduersus externas causas munit: Nam qui corpus purum, & humores bene temperatos habent, non ita facile læduntur ab æstu, frigore, labore, & similibus incommodis, sicut alij qui prauis humoribus abundant: & si lædantur, faciliùs & citiùs curantur. Idem accidit in vulneribus, contusionibus, luxationibus, & fracturis ossium: quia nullus vel exiguus fit affluxus humorum ad partem affectam; qui affluxus curationem maximè impedit, & dolores & inflammationes efficit. Declarat in luculento exemplo noster Auctor infra nu. 11. Munit & contra pestem: faciliùs enim ibi veneno resistitur si corpus sit purum. Vnde Socrates sua frugalitate & temperantia effecit, vt quamuis Athenas sæpenumero pestis vastaret, ipse tamen numquam ægrotarit, vt scribit Laert. lib. 2. de vitis Philos. 33 *Sobria vita munit aduersus causas externas.*

Tertium Commodum vitæ sobriæ est, quòd etsi non curet morbos incurabiles, tamen eos ita mitigat, vt facilè tolerẽtur, nec magnopere functiones animi impediant. Cõstat hoc quotidiana experientia. Multi enim cum vlcere pulmonis, cũ scirrho hepatis vel lienis, cum calculo in renibus aut vesica, cum inueterata impetigine, cum antiqua & insita intemperie viscerum, cum enterocele, hydrocele, alijsque herniæ generibus, solius dietæ præsidio diu vitam producunt, semper alacres, & ad ingenij labores expediti. Sicut enim ista mala per ingluuiem valdè exacerbantur, ita vt naturã grauiter affligant, breuique tempore præcipitent: ita per sobriam victus rationem mirificè mitescunt, adeò vt parum incommodi plerumque ex illis sentiatur, nec multũ de ordinario vitæ stadio accidat. 34 *Mitigat morbos incurabiles.*

Quartum Commodum est, quòd suis cultoribus non solùm sanitatem, sed etiam longæuitatem conferat, eosq; ad extremam senectutem perducat; adeò vt cùm ex hac vita decedendum, nullos ferè vel exiguos dolores sentiant: quia moriuntur per meram resolutionem. Vtrumque experientia & ratione notum est. Nam quod ad longæuitatem attinet, constat, sanctos viros in eremo & monasterijs fuisse admodum longæuos, etiamsi asperrimam vitam omnibus penè corporis commodis destitutam ducerent. quod potissimùm illorum sobrietati acceptum ferendum. Sic S. Paulus primus Eremita ætatem ad annos ferè 115. produxit: ex quibus circiter 100. egit in eremo; quadraginta quidem primos paucis dactylis & haustu aquæ; reliquos cùm dactyli defecissent, pane dimidio, quem coruus ei quotidie subministrabat: vt scribit Hieronymus in eius vita. S. Antonius ad annos 105. ex quibus 90. egit in eremo solo pane & aqua (quibus aliquid oleris in extrema senectute addebat) corpus sustentans, teste Athanasio. S. Paphnutius excessit annos 90. solo pane vescens: vt colligitur ex Cassiano collat. 3. cap. 1. S. Hilarion etsi naturæ esset teneræ, & semper rebus diuinis intentus vixit annos circiter 84. ex quibus ferè 70. transegit in eremo, mira abstinentia, & cultus victusque asperitate: vt refert Hieronymus. Iacobus Eremita Persa genere, partim in eremo, partim in monasterio transegit annos 104. 35 *Conflat longæuitatem.*

victu

victu tenuissimo: vt refert Theodoretus historia religiosa in Iuliano. Et ipse Iulianus, cognomento Saba, id est, senex, semel in hebdomade reficiebatur, pane hordeaceo, sale & aqua contentus: vt ibidem Theodoretus. S. Macarius, cuius Homiliæ extant, excessit annum nonagesimum, ex quibus in eremo, assiduo ieiunio peregit sexaginta. Arsenius præceptor Arcadij Imperatoris annos vixit 120. in sæculo 65. reliquos 55. transegit in deserto abstinentia admirabili. Simeon Stylites vixit annos 109. ex quibus 81. in columna; 10. in monasterio: verùm huius abstinentia & labores naturam humanam superare videntur. S. Romualdus, Italus, annos vixit 120. ex quibus 100. solidos egit in religione summa abstinentia, & cultu asperrimo. Vdalricus Episcopus Patauiensis, vir miræ abstinentiæ, vixit annos 105. teste Paulo Bernriedensi in vita Gregorij VII. quem ante annos aliquot in lucem produxit noster Gretzerus. S. Franciscus de Paula abstinentia admirabili (pane enim & aqua semel in die post solis occasum reficiebatur, vix aliquid obsonij, quo vesci in Quadragesima licet adhibens) superauit annum 90. S. Martinus 86. S. Epiphanius ferè 115. S. Hieronymus circiter 80. S. Augustinus 76. S. Remigius exegit annos 74. in episcopatu. Venerabilis Beda ab anno 7. ætatis vsque ad 92. vixit in religione. Nimis longum esset omnes recensere, qui ex historijs & vitis Sanctorum adduci possent. Omitto plurimos nostræ ætatis, qui sobria victus ratione vitam incolumem ad annos 80. 90. 95. &c. extenderunt. Sunt enim etiam feminarum monasteria, in quibus victu tenuissimo viuitur ad annos 80. vel 90. adeò vt sexagenariæ & septuagenariæ vix inter seniores numerentur.

36 Neque dici potest, hos non vi naturæ, sed supernaturali Dei munere tantam ætatem vixisse. Non enim paucorum fuit ista longæuitas, sed plurimorum, & ferè omnium qui exactam illam sobrietatem sunt sectati, & externo aliquo casu non sunt perempti. Vnde S. Ioannes Euangelista, qui solus inter Apostolos violenta morte ante naturæ terminum non est abreptus, vixit annos 68. post Domini Ascensionem. Itaque credibile est eum ad centesimum pertigisse. Et S. Simeon annos 120. habebat, cùm martyrio afficeretur. S. Dionysius Areopagita centesimum superabat annum: S. Iacobus minor 96. ieiunijs & orationibus assiduè vacans, carne & vino semper abstinens.

37 Deinde non solis Sanctis id concessum, sed etiam alijs. Nam apud Indos diutissimè viuunt Brachmanes ob victus frugalitatem: apud Turcas religiosi Mahometicæ superstitionis, qui abstinentiæ, & austeritati plurimum dediti. Scribit Iosephus lib. 2. de bello Iudaico capit. 7. *Essenos longissima esse vita, ita vt plurimi eorum vsque centenariam permeant ætatem; propter simplicitatem victus, & vitam benè ordinatam: solum enim panem & vnum pulmentum singulis apponi*. Democritus & Hippocrates vitam produxere ad annos 105. Plato superauit 80.

Cur homicidæ & blasphemi non sint longæui.

Denique quando Scriptura Eccle. 37. ait: *Qui abstinens est: adijciet vitam*, generatim loquitur de omnibus, qui abstinentiam seruant, non de solis Sanctis. Fateor tamen, impios, & maxime homicidas ac blasphemos, plerumque non diù viuere (etiamsi in victu temperati sint) diuina vltione eos persequente. Hi tamen non morbo ex humorum corruptione, sed vi extrinsecus illata pereunt. Similiter qui impensè libidini sunt addicti, non possunt vitæ esse diuturnæ: quia nihil æquè spiritus & optimum naturæ succum exhaurit; nihil naturam sic debilitat & frangit.

Libidinosi.

38 Dices, multos ad extremam senectam peruenire, qui non seruant illam sobriam dietam, sed gulæ laxant habenas prout occasio se offert, quotidie penè ad satietatem cibo potuque se farcientes. Respondeo, huiusmodi esse raros, & rari roboris ac temperamenti. Nam plerique qui voraces sunt, ante tempus extinguuntur. Quòd si robusti illi & ἄνομοι congruam moderationem adhiberent, multò diutiùs & salubriùs viuerent, & longè plura ingenio suo & doctrina efficerent. Necesse enim est, eos qui non frugaliter viuunt, multis prauis humoribus impleri, & sæpè morbis tentari; nec posse sine detrimento valetudinis arduis mentis functionibus diu intendere: tum quia in illis tota vis naturæ & spirituum concoctioni & digestioni ciborum mancipata est, à qua si violentè per speculationem abstrahatur, necessariò maligna erit cōcoctio, & multæ nascentur cruditates: tum quia caput impletur vaporibus, qui mentem obnubilant, & dolorem, si acrius ingenio contendas, adferunt. Denique opus illis est crebra corporis exercitatione, vel medicamētis quibus corpus vacuetur: itaque etiamsi diu videantur viuere corpore; tamen animo & ingenio parum viuunt, cùm exiguo tempore ad functiones animi sint idonei, & maior pars temporis debeat impendi obsequio corporis. Quod quid aliud est, quā animum suæ carnis, hoc est sui mancipij, facere mācipium? Talis vita non decet hominem, præsertim Christianum, cuius omne bonum spiritale est, & functionibus mentis ac corporis, sensuumque mortificatione comparatur.

39 His adde, eos qui debilioris sunt naturæ, si temperate viuant, multò esse securiores de sua valetudine & vitæ productione, quàm sint robustissimi quique inordinatè viuentes. Illi enim sciunt se non habere noxios succos in corpore, vel non ea copia vt morbum possint creare: illi verò necessariò plurimis huiusmodi succis aliquot annorum tractu replentur; qui sensim magis ac magis putrescentes, leui occasione in morbum grauem, & sæpè lethalem euadunt. Testatur Aristoteles in problematibus, fuisse suo tempore quemdam Philosophum. Herodicum nomine, qui etsi omnium iudicio debilissimæ esset naturæ, & tabe laboraret, tamen arte τῆς διαιτητικῆς (quæ victus rationem præscribit) ad centesimum annum peruenerit. meminit eiusdem Plato lib. 3. de Republ. Galenus lib. de marasmo, & lib. de tuenda sanitate refert, extitisse suo tempore quemdam Philosophum, qui librum ediderat, quo docebat qua ratione posset quis penitus expers senij cōseruari. Meritò quidem id tamquam vanum reprehendit Galenus; tamen artem non fuisse omnino vanam, & valuisse ad vitam producendam, ipse Philosophus suo exemplo ostendit. Cum enim ad octogesimum annum peruenisset, & adeò esset exhaustus, vt nihil ei præter ossa & cutem restare videretur, arte tamen & moderatione victus singulari effecit, vt non nisi lentissima tabe confectus tandem occumberet. Idem Galenus lib. 5. de tuenda sanitate ait: *Arte illa quæ dietam præscribit, eos qui ab ipso ortu imbecillum corpus non sunt sortiti, sensibus illæsis, & ab omni morbo & dolore alienos, ad summam senectutem peruenire*. Deinde addit de seipso. *Ego vero tametsi nec salubrem corporis statum ab ipso ortu sim nactus, nec vitam planè liberā egerim, hac tamen ipsa arte vsus, post 28. ætatis annum, ne vnicquam quidem laborans morbo, nisi fortè diaria febri ob lassitudinem aliquando contracta*.

40 Neque solum ad extremam senectutem morborum & dolorū expertes perueniunt sobrietatis cultores, sed etiam in ipsa morte doloribus non affliguntur: quia non vi illata naturæ, sed simplici resolutione, humidique radicali consumptione vinculum animæ & corporis dissoluitur: sicut lampas sponte sua absque strepitu extinguitur oleo consumpto. Sicut enim lampas ardens tribus modis potest extingui, 1. vi extrinsecus illata, vt cùm flatu vehementi extinguitur; 2. affusa multa aqua, qua olei bonus liquor opprimitur vel corrumpitur; 3. solius olei consumptione: ita etiam vita humana (quæ instar lampadis ardentis) tribus modis extingui solet. 1. vi externa, v.g. gladio, igne suffocatione; 2. humorum noxiorum abundantia, vel qualitate maligna, qua humidum radicale opprimitur, vel destruitur; 3. cùm ipsum humidum à calore naturali longo temporis tractu absumitur, & in auras difflatur, quod eo fit modo quo aqua calida, vel oleum calidum consumitur à calore sibi ab igne impresso. In primo secundo modo magna fit naturæ turbatio, ac proinde necesse est magnos sentiri dolores, si ea res duret: quia temperamentum vi contraria euertitur, & vinculum naturæ violentè dissoluitur. At in tertio nullus vel exiguus est dolor, quia ab intrinseco temperamentum sensim dissoluitur, & humidum primigenium (in quo maximè vita consistebat) vnà cum calore innato consumitur. Dum enim humidum illud minuitur, simul minuitur calor illi insertus; & consumpto humido, simul extinguitur calor: sicut in lucernis accidit. Hoc modo moriuntur plerique, qui exactam dietæ regulam seruarunt, nisi forte vi extrinsecus illata pereant. Cùm enim per dietam noxios humores euitent, nihil in se habent quod temperamentum violentè possit destruere, aut calorem naturalem opprimere: ac proinde necesse est vt viuant, donec humidum primogenium

Absque doloribus mori.

vnà cum calore insito sit ita consumptum, vt non sufficiat ad animam in corpore vlteriùs retinendam. Simili modo moreretur homo, si calor naturalis (etiam humido saluo) desineret à Deo conseruari: vel si ipsum humidũ diuina virtute subitò consumeretur.

Corpus reddit agile.

41 Quintum Commodum sobriæ dietæ est; quod corpus reddat leue, agile, vegetum, & ad omnes suos motus expeditum. Grauamen enim, naturæ oppressio, & tarditas prouenit ex humorum redundantia, qui vias spirituum obstruunt, & iuncturas obsident, nimirumque humectant. Itaque sublata humorum copia per dietam, tollitur causa illius grauaminis, & tarditatis, & laxantur viæ spirituum. Deinde per eamdem dietam fit, vt concoctio sit bona, & probus conficiatur sanguis, ex quo deinde puri, & copiosi suppeditantur spiritus, à quibus omnis vigor, & agilitas.

Commoda animi ex sobrietate.

Attulimus commoda quinque, quæ sobrietas adfert cor-
42 pori. Videamus nunc quæ præstet animo. Ea similiter ad quinque reuocari possunt.

Vigorẽ præstat sensibus.

Primum fit, quòd incolumitatem, & vigorem præstet sensibus externis. Sensus enim videndi in senibus potissimum hebetatur, eo quòd nerui optici humoribus superfluis, aut vaporibus obsideantur. quo fit vt spiritus animalis qui visioni deseruit, vel obscuretur, vel non possit ea copia subministrari, quæ ad acute cernendum est necessaria. Hoc impedimentum tollitur, vel multum minuitur sobrietate victus, & potus, & abstinentia ab ijs rebus, quæ caput fumis implent; qualia sunt pinguia omnia, & maxime butyrum copiosè assumptum, vina potentia, cereuisia crassa, vel herbis caput tentantibus medicata.

Sensus audiendi impeditur humoris superuacanei, &
43 crudi ex cerebro defluxu in organum auditus, vel in neruum qui ei deseruit. hac enim ratione fit, vt homo ex ea parte, in quam defluxio incumbit, fit surdus, vel grauiter audiat. Talis defluxio facile arcetur & præuenitur sobrietate victus. Et postquam accidit, sicut medicamentis potest tolli (nisi forte sit inueterata, & sedem fixerit) ita etiam per dietam; præsertim si topica quædam simul adhibeantur.

Sensus gustandi potissimum vitiatur prauis humoribus
44 organum ipsius imbuentibus; vt si biliosi humores, vel acidi, vel salsi linguam fauces que occupent (siue illi veniant ex capite, siue ex stomacho, cuius interior tunica cum illis organis continuatur) omnia videbuntur amara, acida, vel salsa. Hoc vitium tollitur congruenti dieta, qua etiam fit, vt communes cibi & panis siccus meliùs sapiant homini moderato, & plus ei voluptatis afferãt, quam gulæ dedito pretiosi & exquisitè conditi. Sublatis enim vitiosis succis, qui stomachum & organũ gustus inficiebant, & ἀνορεξίαν vel fastidium inducebant, redit appetitus, & sincerus ciborum sensus, ac naturalis voluptas. Simili modo conseruat sensum odorandi, & tangendi.

45 Fateor tamen, longa tandem senectute vigorem sensuum, præsertim oculorum, & aurium, multùm hebetari, ac ferè extingui, quia temperamentum organorum, vti & reliquarum partium, paulatim dissoluitur, consumpto sensim humore radicali, & calore innato: quo fit vt, & temperamentum euadat siccius quàm conueniat sensuum operationi, & omnes meatus ac pori pituita frigida repleantur, quæ omnibus animæ functionibus maximè aduersatur. Sicut enim senes interno corporis temperamento fiunt siccissimi & frigidissimi: ita excrementitijs succis humidissimi, adeò vt senium nihil sit aliud quàm frigus & siccitas temperamenti, ex consumptione humidi radicalis, & caloris innati proueniens, quibus necessariò pituitę frigidæ copia toto corpore est coniuncta.

Mitigat passiones.

46 Alterum Commodum, quod dieta sobria confert animæ, est, quòd valde minuat ac mitiget effectus seu passiones præsertim iræ & melancholiæ, tollens in his excessum & inordinatum impetum. Idem facit circa affectum delectabilium gustus & tactus: vt meritò etiam ob hunc effectum ista ratio vitæ sit magni æstimanda. Turpe enim est esse iræ impotentem, esse subiectum melancholiæ, & tristissimis phantasiæ curis: esse mancipium gulæ & ventris, cæcoque impetu in esculenta & venerea effundi. Neque solum turpe, & virtuti aduersum, sed etiam valetudini noxium, & apud honestos probrosum. Hisce malis sobrietas facili negotio medetur, partim subtractis, partim correctis humoribus, qui illorum causa. Quòd enim humores sint causa talium passionum, apud Medicos, & Philosophos est notissimum, & constat experientia.

Videmus enim, eos qui biliosis humoribus abundant, es- 47
se iracundos & præcipites: qui melancholicis, continuo mœrore ac metu cõfici: si humores isti in cerebro inflammentur, phrenitidem, & maniam procreare; si acidus humor stomachi tunicis sit impactus, assiduam famem & voracitatem: si feruidi sanguinis in corpore sit copia, incitare ad libidinem, præsertim si materia aliqua flatulenta sit coniuncta. Ratio est, quia affectus animi sequuntur apprehensionem phãtasię, vt ex philosophia notum est: phãtasiæ aũt apprehensio est conformis dispositioni corporis, & humoribus qui in corpore dominãtur. Hinc biliosi somniant ignes, incendia, bella, cędes: melancholici, tenebras, funera, sepulchra, spectra, fugas, foueas, & tristia omnia: pituitosi pluuias, lacus, flumina, innundationes, submersiones, naufragia: sanguinei, volatus, cursus, conuiuia, cantus, amores. Somnia verò nihil aliud sunt quam phantasiæ apprehẽsiones ceteris sẽsibus sopitis. Vnde sicut in somnijs, ita etiam in vigilia phantasia pleraque apprehendit consentanea homori, & qualitati præualenti, præsertim primo obiecti appulsu, priusquam à ratione corrigatur & dirigatur. Itaque excessus istorum humorum peruertit naturalem phantasiæ statum, & apprehensionem. Bilis enim, quia amarissima, & naturæ maximè aduersa, facit vt phantasia dictum factũmve alterius, vel quidlibet aliud, quod displicet, apprehendat vt sibi aduersum, inimicum, iniuriosum; & quia humor ardens est, & impetuosus, facit vt apprehensio sit velox & vehemens, incitetque ad celerem mali repulsionem, & vindictam. Humor melancholicus est grauis, frigidus, siccus, torpidus, acidus, atro colore, & cordi valdè infestus. Itaque facit vt phantasia apprehendat omnia tamquam infesta, inimica, tristia, tenebrosa. Ratione autem frigoris, & grauitatis fit vt non incitet ad mali repulsionem, sicut bilis quæ leuis est; sed inijcit metum, fugam, cunctationem. Pituita frigida est & humida: vnde fit vt apprehensio ad omnia sit tarda, languida, absque vigore, acrimonia, alacritate. Itaque bilis facit vt homo sit iracundus, præceps, velox, audax, vehemens, rixosus, morosus: ad quidlibet indignetur, iuret, maledicat, clamet, vociferetur. Hinc tot iniuriæ, pugnæ, vulnera, cædes in genere humano. Nam etiam ea quæ in ebrietate patrantur, ex furore bilis plerumque proueniunt, vino bilem augente, & accedente. Melancholia facit tristes, pusillanimes, meticulosos solitarios; cogitabundos, desperabundos. Et sicut bilis ad breue tempus, dum feruet, rectum mentis iudicium peruertit: ita melancholia ferè assiduè, maximè ea quæ cerebrum occupat, vel tetros vapores sursum ad cor, & caput ex hypochondrijs emittit. Pituita efficit lentos, languidos, somniculosos, meticulosos, obliuiosos; denique ad omnia præclara inutiles. Etsi enim humor iste non ita sit corpori infestus, sicut bilis, & melancholia; est tamen maximè aduersus functionibus animæ: quia frigore suo vigorem spirituum hebetat, & humiditate cerebrum, & meatus spirituum nimiùm humectat.

Omnibus hisce malis magna ex parte medicinam facit 48
sobria dieta. Hac enim adhibita, sensim minuuntur praui humores, natura eos consumente vel expellente, adhibitis præsertim quibusdam adminiculis à medicamentis purgantibus. Deinde corrigitur corporis intemperies, dum purus & temperatus sanguis subministratur, qui nullis cruditatibus sit permixtus, nullis humoribus superfluis vitiatus, nulla qualitate noxia excedens. Hinc eos, qui sobrietate vti consueuerunt, videmus placidos, affabiles, benignos, lætos, tractabiles, & in omnibus moderatos. Benignus enim succus naturæ, affectus, & mores facit benignos: & malignus succus (qualis est bilis & melancholia, si quantitate vel qualitate excedat) facit affectus, & mores malignos, & efferatos. Vbi id quoque dignum consideratione, prauos humores non solum excitare passiones, ijsque dare initium, sed vicissim per quandam sympathiam ab ipsis passionibus accendi, & roborari, & accensos roboratosq; efficere vt ipsa quoque passio augeatur, & confirmetur. Patet hoc in humore bilioso, qui cũ abũdat, mediante apprehensione phantasiæ quam vitiauit, excitat passionem iræ: iræ commotio per quamdam sympathiam accendit spiritus, & humorem biliosum: humor biliosus

jam

iam accensus efficit vt phantasia fortiùs, & vehementiùs rem apprehendat, & maior videatur iniuria quàm antea: & sic ipsa quoque iræ commotio augetur, & roboratur. Hinc fit vt interdum ex ira transeatur in furorem, si phantasia multo tempore in imaginatione iniuriæ persistat. vnde saluberrimum consilium est, cogitationem ab iniurijs acceptis auertere: quia earum consideratio non solùm animo, sed etiam corpori est noxia. Simili modo humor melancholicus, mediante phantasia, excitat mœrorem, nulla alia causa mœroris suppetente: mœror per quandā sympathiam concludit cor, & impedit liberam eius diastolem: quo fit vt humor melancholicus aduratur, fiatque malignior, eò quod terræ fuligines non possint dissipari: factus malignior, auget mœroris affectum, & sæpè adigit ad desperationem, funestaque consilia.

49 *Memoriam conseruat.* Tertium Commodum animæ ex dieta sobria proueniens, est incolumitas memoriæ. Hæc enim maximè lædi solet ab humore frigido cerebrum occupante, qui potissimùm intemperantibus, & senibus est infestus. Hic enim humor, & vias spirituum angustiores obstruit, & spiritus ipsos refrigerat, & torpidos reddit: quo fit vt apprehensiones sint lentæ, languidæ, & fluxæ, & sæpè in media narratione hominem ita deficiant, vt nesciat quid dixerit, aut qua de re locutus fuerit; rogetque socios, Quid tractabamus? Potest autem id fieri tripliciter. Primò, ex eo quòd spiritus animalis, quo phantasia in recordando, & in omni actu suo vtitur, ab humore pituitoso in transcursu raptim intercipiatur: quo intercepto cessat rei apprehensio, & consequenter omnis recordatio. Secundò, ex eo quòd apprehensio fuit languida, & absque reflexione, idque ob spirituum inopiam vel ineptitudinem: apprehensio autem rei facta absque reflexione, non potest relinquere sui vestigium, quod ad recordationem sit sufficiens. Omnis enim recordatio immediatè versatur circa actus nostros, & solùm mediatè circa actuum illorum obiecta. Non enim recordor propriè Petrum esse mortuum, sed me vidisse, vel audiuisse, vel legisse, &c. esse mortuum. Itaque vbi nulla est reflexio super actus nostros, nullum potest relinqui vestigium ad memoriam sufficiens. Tertiò, ex sola spirituum ineptitudine. quia etsi vestigium sit aliquo modo sufficiens ex parte sua, tamen sæpissime fit, vt inopia, vel impuritate, vel torpore, vel nimio feruore spirituum non possimus eo vestigio congruenter ad recordationem vti. Hac ratione interdum accidit, vt quis omnem pene memoriam perdat, & omnium disciplinarum obliuiscatur; vt cùm pituitæ frigidæ copia meatus angustiores cerebri obstruit, & spiritus torpidos reddit, totamque cerebri substantiam nimium humectat, & refrigerat.

50 Totum hoc malum mirificè vel arcetur, vel curatur sobria, & congruenti victus ratione: nimirum abstinendo à potu calido, & fumoso, nisi forte exigua sit quantitas. Etsi enim vinum sit calidum, tamen crebrò, & magna copia haustum, frigidos morbos parit: nimirum destillationes, tusses, coryzas, apoplexiam, paralysim. Ratio est, quia caput vaporibus implet, qui ibidem refrigerati, in frigidam pituitam, quæ istorum malorum causa est, densantur. Neque tantùm à potu calido, & fumoso, sed etiam à copia omnis humidi abstinendum, & quantum fieri potest, sicca dieta vtendum. Hac enim fit vt superflua humiditas vel non gignatur, vel genita consumatur; & consequenter vt obstructiones, quæ ab ea proueniebant, tollantur, & viæ spirituum laxentur, & ipsi spiritus extenuentur, debitumque statum consequantur, & cerebro natiuum redeat temperamentum, fiatque vnà cum spiritu idoneum, vt phantasiæ, & memoriæ deseruiat.

51 *Vigorē ingenij tuetur.* Quartum Commodum est vigor ingenij in excogitando, ratiocinando, inueniendo, iudicando; & aptitudo ad diuinas illustrationes suscipiendas. Hinc fit vt homines abstinentiæ dediti sint vigilantes, circumspecti, prouidi, boni consilij, recti iudicij. Si de disciplinis agatur, facile excellunt in ijs, quibus animum applicuerint. Si de oratione, meditatione, contemplatione; magna facilitate, voluptate, & gustu spiritali ea obeunt. Ostendunt id suo exemplo antiqui Patres, & Eremitæ, qui cùm essent abstinentissimi, semper mente vigebant, & totas noctes in oratione, rerumque diuinarum commentatione traducebant, tanto animi solatio, vt in paradiso versari sibi viderentur, & temporis fluxum non perciperent. Hac ratione ad summam sanctitatem, & familiaritatem Dei peruenerunt, & dono prophetiæ ac miraculorum ornati sunt, & toti mundo admirabiles extitere. Cùm enim perpetuò mentem rursum erectam, Deoque intentam tenerent, digni habiti fuere, ad quos Deus vicissim se inclinaret, eos eximie illustrando, (iuxta illud Psal. 33. *Accedite ad eum, & illuminamini*) suorumque secretorum faciendo participes, & operum mirabilium administros: nimirum vt mundus hinc intelligeret, quantopere vita illorum Deo placeret & ad eorum imitationem ac venerationem excitarentur.

Sunt etiam hoc tempore plurimi, qui eadem abstinentiæ via ad sapientiæ, & virtutum Christianarum culmen nituntur: è quibus aliqui scriptorum suorum multitudine & eximia eruditione omnibus sunt admirationi. Nemo absque sobrietatis præsidio simile quid præstare poterit: quòd si obstinatè conetur, se ipse ante tempus conficiet. nemo sine huius virtutis ope passiones suas frænare, animi tranquillitatem obtinere, mentis functiones circa res diuinas facili modo, & cum voluptate obire, ad insignem sanctitatis gradū pertingere poterit. Horū omnium veluti basis, & fundamentum est sobrietas, vt docet Cassianus lib. 5. qui est de Gastrimargia, cap. 14. & 17. Vnde Sancti omnes, qui cellam perfectionis Euangelicæ turrim ædificare voluerunt, ab hac, tamquam fundamento totius ædificij spiritalis, inceperunt. 52

Nec obstat, quòd fides ceterarum omnium virtutum, & consequenter totius structuræ spiritalis, dicatur fundamentum; quia fides est quidem intrinsecum & primarium fundamentum, cui directè ceteræ virtutes innituntur; sed abstinentia est fundamentum extrinsecum, secundarium, & subseruiens: quatenus nimirum remouet ea quæ vsum fidei, & functionem potentiæ intellectiuæ vel impediunt, vel difficilem, inamœnam, & laboriosam reddunt; & simul ea suppeditat adminicula, quibus functiones illius potentiæ reddantur illustres, faciles, & delectabiles. Omnis enim profectus spiritualis pendet ex vsu intellectus, & fidei quæ in intellectu residet. Non enim possumus amare aliquod bonum, aut in eius amore proficere; nec odisse malum, aut in eius odio crescere, nisi illud ab intellectu ad mouendum affectum nobis proponatur. Vnde qui ita diuino munere comparatus est, vt cælestia & diuina semper eius menti obuersentur, (sicut accidit Apostolis, & multis Apostolicis viris) is facili negotio terrena omnia contemnet, & ad sublimem sanctitatis, & meritorum gradum conscendet; ac proinde in cælo illustrem gloriæ coronam obtinebit. Voluntas enim facilè se conformat iudicio intellectus, quando res ei non raptim, sed continuè, & acriter ab intellectu proponitur. Ex quibus patet, ea quæ mentis functiones impediunt, obscurant, vel difficiles, & laboriosas reddunt, plerumque in causa esse, cur neque in disciplinis, neque in pietatis officijs, neque in sanctitate vitæ, ad insignem perfectionis gradum perueniatur: quæ verò functiones intellectus reddunt faciles, expeditos, illustres, delectabiles, præstare hominem idoneum, qui facili negotio, & cum voluptate rebus spiritualibus intendat, & ad excellentem sapientiæ sanctitatisque mensuram pertingat. 53

Itaque cùm sobrietas hanc vim habeat, vt tollat ea quæ mentis considerationem vel impediunt, vel difficilem, & inamœnam reddunt; & suppeditet ea quæ facilem, & iucundam efficiunt, meritò fundamentum secundarium sapientiæ, & profectus spiritualis dicenda est. Qua autem ratione id faciat, patet ex dictis supra. Quæ enim speculationem impediunt ac difficilem reddunt, sunt ista: nimia cerebri humiditas, vaporum, & fuliginum abundantia, meatuum cerebri obstructio, nimia sanguinis copia, spirituum feruor à sanguine vel bile proueniens, vapores biliosi vel melancholiæ adustæ caput petentes, humor biliosus vel melancholicus cerebrum occupans. Hæc omnia impedimenta si nondum adsint, ea præcauentur sobria dieta, vt non irrepant: si autem adsint, sensim vincuntur, & emendantur, adhibita simul, si necesse sit, quorumdam pharmacorum ope, maximè initio; nisi forte malum sit inueteratum, & incurabile: vt interdum in melancholia, & pituita cerebrum per protopathiam occupante, per quam amentia stabilis inducitur, accidit. Neque solum tollit impedimenta speculationis, sed etiam suggerit adminicula speculandi, nimirum probum sanguinem, & 54

conse-

consequenter puros, & benè temperatos spiritus, & congruum cerebro temperamentum. Nam & ipsum temperamentum cerebri, quod per intemperantiam factum est nimis vel humidum, vel frigidum, vel siccum, vel calidum, per dietam sensim emendatur, & ad mediocritatem reducitur.

55 *Quanti hic fructus sit æstimandus.* Fructus hic sobrietatis maximi æstimandus est. Quid enim optabilius homini Christiano, & præsertim religioso, quàm in longa senectute vti mente sana, alacri, expedita, & vegeta ad omnes suas functiones? Nam præterquam quòd hoc per se valdè iucundum sit, maximum nobis bonum spiritale, si velimus, adducit. Tunc enim post longam experientiam præcedentis ætatis, mundi vanitas clariùs cognoscitur, & animo vilescit: tunc cælestia à nobis magis sapere, & terrena contemni incipiunt: tunc futura quę impendent assidue versantur ob oculos, vt dignè ad ea nos comparemus: tunc omnis ea notitia & experientia, quam ab ineunte ætate vsq; ad illud tempus comparauimus, nobis est adminiculo, eiusque suaues fructus carpimus. Tunc sedatis animi affectibus & turbellis, cum magna voluptate & facilitate incumbere possumus orationi, meditationi rerum diuinarum, lectioni sacræ Scripturæ, & sanctorum Patrum, & assiduè aliquid pij animo voluere, aliquam diuini eloquij sententiam (more sanctorum Patrum) ruminare; preces canonicas insigni attentione persoluere, sacrificium Missæ magna reuerentia & deuotione offerre. Mirum dictu est, quanta in omnibus istis mentis officijs sobriæ senectuti sit facilitas, quanta voluptas, quanta animi consolatio, & cõsequenter, quantum meriti & præmij possint hinc sibi comparare.

56 Hæc potissimum causa me impulit ad hunc tractatum scribendum, nimirum vt hominibus pijs, & præsertim religiosis, tantum bonum commendarem, quò & ipsi diu sani viuere, & Deo cum magna facilitate & gaudio seruire, & animum suum diuinis inspirationibus & illustrationibus suscipiẽdis aptare, & maximos bonorum operum thesauros sibi congregare possint. Parui quidem facienda, parumq; vtilis est longa vita, si sæculo potiùs quàm Deo seruit, si auaritiæ vel ambitioni, vel voluptati dedita: verùm si Deo tota est mancipata, virtutisq; officijs addicta, maximi est pendenda, & vtilissima. Itaque etsi sobrietas eam vim habeat vt omnibus, non solùm qui pietati, sed etiam sæculo dediti, corpus sanum & mentem vegetam præstet; tamen illis potissimùm est sectanda, qui pietatem colunt, & Deo quam maximè placere student: quia his maximam voluptatem etiam in hac vita, & posteà copiosissimum in æternitate fructum adfert.

57 *Stimulos carnis mitigat.* Quintum Commodum est, quòd libidinis impetum extinguat, & tentationes carnis mirificè sedet, & magnam carni ac spiritui tranquillitatem conciliet. Rectè dixit quidam: *Sine Cerere & Baccho friget Venus.* Hoc remedio aduersus istud malum vsi sunt omnes quotquot sanctitate illustres fuere. Et sanè, post gratiam diuinam nullum est efficacius: quia sobrietas & materiam, & causam impulsiuam, & causam excitantem subtrahit. *Materiam* voco copiam spermatis: *causam impulsiuam*, copiam spiritus animalis, quo sperma expellitur: *causam excitantem*, imaginationem rerum venerearum. Hæc imaginatio excitat primùm concupiscentiæ passionem: hæc statim commouet spiritus ad expulsionem; hi commoti vrgent, & nisi voluntas cohibeat, perficiunt. Vincere hunc impetum, præcipuum certamen hominis Christiani, præsertim florenti ætate, & natura adhuc robusta.

58 Sobrietas materiam & causam impellentem subtrahit: quia si adsit copia spermatis, facit vt sensim minuatur tum quantitate, tum calore. Similiter minuit copiam & feruorem spirituum, abstinendo à calidis & flatulentis cibis; à vini & cereuisiæ potentis vsu, saltem quamdiu opus est, vt ad mediocritatem deueniatur. Imminuto autem & temperato spermate ac spiritibus, sponte cessant libidinosæ imaginationes; vel si occurrant, facile excutiuntur (nisi fortè Dei permissu à diabolo suggerantur:) quia oriuntur per quamdam sympathiam ex dispositione corporis, nimirum ex copia seminis & spirituum, sicut imaginationes aliæ, quæ humoris dominantis conditionem sequuntur, vt suprà ostensum. Cuius signum est, quòd sobrietatis cultores ab huiusmodi imaginationibus, & tentationibus plerumque sint liberi, & rarò admodum illis vexentur.

Quòd si causarum illarum copia non adsit, facilè sobrietas præcauet ne nascatur: dum facit vt non comedas aut bibas ampliùs quàm sustentatio corporis postulat. Nõ enim quantitatem eorum quæ assumit, metitur appetitu, qui maximè fallax; sed ratione, quæ spectat quid, & quantum corpori conseruando, & functionibus animi congruat.

Cur verò appetitus fallax sit causa est duplex. Prima est, 59 *Cur appetitus fallax.*
quia nõ solùm appetit quantum necessarium conseruando corpori, sed etiam quantum seruire potest procreationi. Ad vtrumq; enim finem insitus homini, & ceteris animantibus esculenti, & potulenti appetitus; nimirum ad conseruationem indiuidui, & ad propagationem speciei. Itaq; ratio dictat ijs qui caste viuere, & incitamẽtis libidinis carere volunt, non esse obsequendum appetitui, sed dimidia solùm ex parte ei satisfaciendum: nimirum quatenus appetit necessaria corporis sustentationi. quod si fiat, nulla erit seminis copia, nulli vel exigui libidinis stimuli. semen enim est superfluum alimẽti; nimirum quod corpori alendo non erat necessarium. Vbi ergo non plus alimenti sumitur quàm alendo corpori sit opus, ibi vel nihil, vel parum est superflui, quod in semen dispensetur.

Altera causa cur appetitus sit fallax, est, quia sæpè longè 60
plus appetit quam vtrique fini (nempe sustentationi proprij corporis, & propagationi naturæ) conueniat: idque vel ob stomachi prauam dispositionem, vt fit in fame canina, boulimia, & cùm humor melancholicus tunicis stomachi impactus: vel ob ciborum mangonia, & cõdimenta, qui sua varietate, & nouo sapore assidue orexin & gulam prouocant. Quam ob causam talis varietas & exquisita epularum instructio omnibus sobrietatis, & castitatis cultoribus, imò omnibus qui suæ valetudinis curam habent maximè vitanda, vt passim Medici tradunt. Qua de re suprà diximus.

Ex quibus perspicuum est, in sobrietate, & abstinentia ad libidinem domandã longè maiorem esse vim, quam in alijs corporis afflictationibus, cilicijs, disciplinis, chameunia, labore manuum. Hæc enim exteriùs tantùm corpus affligunt, & cutem perstringunt; causam verò mali, quæ interiùs latet, non attingunt. Abstinentia verò causam ipsam ex fibris, & venis intimis subducit, & naturæ temperamentum ad mediocritatem reuocat. Itaque hæc omnibus, qui illo malo vexantur, consulenda.

Hactenus de sobrietatis commodis, & fructibus: quæ 61
omnia possent sanctorum Patrum testimonijs confirmari, sed ea breuitatis causa prætermitto, vnius D. Chrysostomi sententia contentus. Is Homil. 1. de ieiunio ita scribit: *Ieiunium, Angelorum imitatio est pro nostra virili, contemptus præsentium, schola precum, alimonia animæ, frenum oris, mitigatio concupiscentiæ, vt probè norunt qui ieiunant: mollit furorem, compescit iram, sedat fluctus naturæ, excitat rationem, claram reddit mentem, alleuiat carnem, fugat nocturnas fœditates, capitis dolores tollit, claros adfert & colores, & aspectus. Ieiunij gestus compositi, expedita lingua, recta cogitatio*, &c. Vide eumdem Homil. 1. in Genesim. Similia multa legere est apud Basilium oratione de ieiunio; Ambrosium lib. de Elia & ieiunio; Cyprianum orat. de ieiunio, & alios.

Dicet aliquis molestam esse istam dietæ parsimoniam, 62 *An sit molesta.*
vt quæ hominem perpetua fame torqueat; ac proinde satiùs esse citò mori, quam adeo duro remedio miseram vitam trahere, iuxta dictum cuiusdam, cui cùm crus esset secandum, recusauit inquiens:

Non est tanto digna dolore salus.

Respondeo Primò, Initio quidem esse nonnihil molestam, ob contrariam consuetudinem, & stomachi distentionem; verùm sensim ea molestia tollitur. Non enim repentè à magna quantitate ad exiguam transeundum, sed sensim singulis diebus aliquid detrahẽdo, donec ad iustam mensuram sit deuentum: vt sæpè Hippocrates docet. Sic enim sensim absque molestia stomachus contrahitur, & auiditas, quæ antè sentiebatur, tollitur. Stomacho autem ad iustum & debitum modum contracto, nulla ampliùs est molestia in sobria dieta: quia exigua illa quantitas eius capacitati & viribus aptè respondet. Cuius signum est, quòd initio Quadragesimæ abstinere à ientaculo, plerisq; qui aliter consueuere, sit graue; sed sensim ipso vsu difficultas illa tollitur: & tantũ commodi ex abstinentia multi sentiunt, vt perpetuò abstinere ientaculo cupiant. Idem multi experiuntur in carenda cęna. Simili modo cùm quis

nonnihil affueuit, non eſt moleſtum abſtinere à quibuſ-
dam cibis minùs ſalubribus, etiamſi gula priùs eos valdè
affectaret. Itaque falſum eſt quod obijcitur, ſobriam diæ-
tam perpetua ſame hominem torquere.

Reſpondeo Secundò: Eſto, aliquid moleſtiæ in tali die-
ta multo tempore ſentiatur (quod tamen non eſt ita) ſed
cogitandum eſt, exiguam illam moleſtiam maximis com-
modis & fructibus compenſari. Sobria enim dieta mor-
bos pellit, corpus agile, ſanum, purum, à fœtore ac fœdi-
tate alienum præſtat longæuitatem adducit, ſomnos quie-
tos & placidos inducit: epulas communes ſuaues & iucun
das efficit; ſenſibus incolumitatem, memoriæ vigorem, in-
genio perſpicaciam, claritatem, & ad diuinas illuſtratio-
nes excipiendas aptitudinem confert; paſſiones ſedat, ira-
cundiam & mœrorem pellit, libidinis impetum frangit.
Denique corpus & animam maximis bonis replet: vt me-
ritò mater ſanitatis, hilaritatis, ſapientiæ, & omnium vir-
tutum dici poſſit.

Incōmoda vitæ intemperatæ.

E contrario vita inordinata exiguam illam & breuem
voluptatem quam gulæ adfert, innumeris compenſat in-
commodis. Nam & ventrem ſuo pondere grauat, ſani-
tatem perdit, morbos plurimos introducit, corpus fœ-
dum, olidum, ſordidum, muco & excremẽtis plenum red-
dit, libidinem accendit, paſſionibus animam ſubijcit, ſen-
ſus obtundit, memoriam debilitat, ingenium & iudicium
obſcurat; denique mentem ad omnes ſuas functiones, ad
diſciplinas, ad orationem & meditationem, ad ſublimia &
ſalutaria omnia hebetat & ineptiorem reddit. quo fit vt
& in pulcherrimarum rerum ſcientia, & in vitæ ſanctitate,
& in meritis bonorum operum minor ſit profectus. At
quale & quantum bonum eſt, cuius cauſa hæc omnia ma-
la ſuſtinentur? Breuis & momentanea gulæ voluptas; quæ
tunc ſolùm ſentitur, cùm cibus manditur, & in ventrem
traijcitur; quæque & per ſe vilis eſt, vtpote nobis cum be-
ſtijs communis, & exiguam corporis partem afficit, nem-
pe linguam, palatum & fauces. Huius cauſa omnia iſta
ſuſtinentur, tantaque mala tolerantur. Huius appetitio eſt
ratio totius difficultatis, quæ in ſobrietate ſentitur. Si enim
nulla eſſet in ſumendo cibo & potu voluptas, nulla eſſet
in abſtinendo difficultas. Nihil aliud boni habet intempe-
rantia præter vilem illam, & momentaneam gulæ oble-
ctationem. Quam miſerum eſt & homine indignum, ſe
reddere huius mancipium, eiuſque cauſa tanta incommo-
da & diſpendia ſuſtinere? Quantum abſinthij & fellis pro
illa modica dulcedine refunditur?

Hæc diligenter conſideranda & perpendenda viris pru- 65
dentibus, maximè eccleſiaſticis, & Deo dicatis, quorum
profeſſio eſt functionibus mentis vacare, & rebus diuinis
intendere. Si enim iſta accuratè expendamus, fieri nequit,
quin ſobrietas nobis ſit placitura, & facilis ac iucunda fu-
tura; intemperantia verò horrori & deteſtationi. Pudebit
nos noſtræ mollitiei, pudebit tantæ vilitatis, & imbecilli-
tatis animi, quòd gulæ obſequijs ita ſimus ſubiecti, quod
duro eius imperio adcò ſeruiliter pareamus, quòd viliſſi-
mis & momentaneis eius illecebris non poſſimus reſiſtere.
Quid turpius aut magis dedecoroſum, quam eſſe manci-
pium gulæ & ventris? Quid ſtultius, quam propter modi-
cam gulæ voluptatem renunciare omnibus animi & cor-
poris bonis quæ nobis adfert ſancta ſobrietas; & exponere
ſe omnibus incommodis & malis quæ corpori & animo
irrogat intemperantia? Miſeram mortalium ſortem, quæ
tantæ vanitati ſubiecta eſt, tantis tenebris occęcata, tantis
erroribus obnoxia? cuius mens in iudicando & eligen-
do, inani ſpecie boni delectabilis quaſi per ſomnium de-
luditur.

Hæc de ſobrietate, quatenus medium eſt & inſtrumen-
tum optimum ſanitatis corporis, & vigoris mentis in 66
longam ſenectutem conſeruandi, & maxima bona vtrique
parti, tam temporalia quàm ſpiritualia conſequendi, dicta
ſufficiant: quæ vt multis ſalutaria ſint Deum enixè rogo.
Finem itaque faciam verbis B. Petri omnes ad ſobrietatem
hortando: *Fratres, ſobrij eſtote & vigilate; quia aduerſarius
veſter diabolus tamquam leo rugiens circuit quærens quem de-* 1. Pet. 5.
uoret; cui reſiſtite fortes in fide. Non enim ſolùm ad carnis
tentationes, quibus maxima pars mundi ſuccumbit, vin-
cendas valet ſobrietas, ſed ſimpliciter ad omnes: ſicut e-
tiam ad omnes iuuat virtutes, vt ex ijs, quæ ſuprà deduxi-
mus, eſt perſpicuum.

LVDOVICI CORNARI VENETI

TRACTATVS DE VITÆ SOBRIÆ commodis.

1 *Vis consuetudinis.*

CERTVM est, vsum in hominibus successu temporis verti in naturam: ita vt illos quodammodo cogat ad ea vsurpanda, quibus consueuerunt, siue bona ea sint, siue mala. Pari modo in multis rebus videmus vsum consuetum habere plus virium quàm rationem. Neque id negari potest. Imò crebrò cernimus, eum qui probus est, consuetudine improbi ex probo fieri improbum. Et sicut bona consuetudo facilè conuertitur in prauam: ita è contrario praua subinde reducitur ad bonam. Nam is qui ex probo consuetudine praui factus est prauus; is consuetudine viri probi rursus redit ad probitatem pristinam. Et hoc totum procedit ex vi vsus & consuetudinis, quæ re vera est magna.

2 *Tria mala consuetudine inuecta.* Quæ cum mecum ipse perpenderem, animaduerti ex vi vsus in nostram Italiam non ita pridem, imò æuo meo, tres malos mores inuectos. Primus est, adulatio, & aulicæ cærimoniæ. Secundus, viuere iuxta sensum & doctrinam Lutheranam: quæ ratio viuendi ab aliquibus immeritò defenditur consuetudine. Tertius, crapula. Hæc tria vitia, vel potiùs crudelia vitæ humanæ monstra, nostris temporibus sustulerunt è vita ciuili sinceritatem, ab animo religionem, & à corpore sanitatem. Quamobrem statui tractare de vltimo, & ostendere esse abusum; vt, si fieri possit, tollatur. Quod ad opinionem Lutheranam, & adulationem attinet, breui præclarum aliquod ingenium laborem sumet ea refutandi, sicque spero ante mortem me visurum hos tres abusus extinctos, & nostram Italiam antiquis & sanctis moribus suis restitutam.

3 *Crapulam vocat omnem intemperantiã & excessũ non solum in potu, sed etiã in cibo.* Vt ergo veniam ad id de quo statui tractare: Dico *crapulam* esse rem perniciosam, quia vitam sobriam extinxit, & plurimùm sibi subiecit. Et quamuis omnes norint, *crapulam* procedere è vitio gulæ, & vitam sobriam à virtute temperantiæ: nihilominus *crapula* habetur res liberalis & honorabilis; vita sobria res sordida & contemptu digna. Hoc totum procedit ex vi consuetudinis, quam sensus & appetitus sensualis introduxerunt, qui ita inescarunt & inebriarunt homines, vt relicta bona via, se conuerterint ad sectandam prauam, quæ illos latenter conducit ad peregrinas & lethiferas infirmitates, & præmaturam senectutem; cùm priusquam quadragesimum ætatis annum attingant, pene sint decrepiti. Oppositum vita sobria, priusquã esset hinc abacta præstabat, conseruando homines in prospera valetudine, etiam anno ætatis octuagesimo.

4 O miseram & infelicem Italiam? non aduertis *crapulam* quotannis tibi plures eripere personas, quàm posset e medio tollere vel tempus grauissimæ pestis, vel multi armorum conflictus? *Luxus conuiuiorum.* Quid dicam de tuis conuiuijs vere inhonestis, quæ iam passim in vsu; quæ adeò sunt grandia & intolerabilia, vt mensæ satis capaces fieri nequeant, propter infinitam ciborum multitudinem, qui imponuntur; ita vt opus sit lances alias alijs in cumulum imponere? Quis posset viuere in tantis excessibus, & vitæ humanæ infestis venenis? Per amorem Dei ponatur in istis modus: quia certus sum, Maiestati diuinæ ea maximè displicere. Abigatur illa noua mors: illa nostris maioribus inaudita pestis, ne tanta damna animis corporibusque inferat. sicut publica auctoritate fiunt prouisiones annonæ salubris: ita & in vsu moderatio præscribatur, quæ valetudini ciuium sit consentanea.

5 Nec desunt crapulæ exterminandæ etiam priuata remedia quibus quilibet apud se vti poterit; nimirum si viuat secundùm naturæ simplicitatem, quæ paucis est contenta, teneatque medium sanctæ temperantiæ ex rationis præscripto, & assuescat non comedere amplius quam vitæ necessitas postulet, certò sibi persuadens, illud amplius infirmitatem esse & mortem. Cogitet voluptatem palati momentaneam, sed noxam quam infert corpori, & molestiam diuturnam, eamque tandem ipsum corpus vnà cum anima perimere. Vidi ego multos ex meis amicis præstantissimi ingenij, & nobilis naturæ, florenti ætate abreptos ista peste intemperantiæ, qui si viuerent, essent, & mundo ornamento, & multis mortalibus solatio. Itaque vt tantis dãnis occurram in posterũ, statui hoc breui discursu patefacere, *Intemperantiam* esse abusum, qui facile possit tolli vita sobria in eius locum introducta. Quòd eo libentiùs faciam quod multi iuuenes ingenio præstantes me ad hoc obstrinxerunt. Cùm enim viderint parentes suos ætate florenti extinctos, & me in ætate 81. annorum adeò sanum, & valentem, incessit illis desiderium eodem perueniẽdi: meque rogarunt, vt modum, què ea in re tenui, aperirè. Itaque vt illorum honesto desiderio faciam satis, & simul alios multos, qui hoc expendere volent, iuuem: declarabo causas quæ me compulerunt intemperantiam deserere, & vitam sobriam capessere, narrando modum, quem ea in re secutus sum, & quidnam bonus iste vsus in me sit operatus. Hinc clarè cognoscetur, quàm facile sit, vitium intemperantiæ superare. Adiungam in fine, quantos fructus ex vita sobria capiamus.

6 *Causa cur auctor vitã sobriam sit amplexus.* Dico ergo, infirmitates, quæ non solùm initia in me dederant, sed etiam magnos progressus fecerant, causam mihi præbuisse relinquendæ intemperantię, cui multùm eram addictus. Per hanc enim & prauitatem mei temperamẽti (cùm stomachus mihi esset frigidissimus, & humidissimus) incideram in varios morbos, nempe in dolorem stomachi, & sæpè lateris, initiaque podagræ, cum vna febricula fere continua, & siti perpetua. Ex hac pessima dispositione nõ aliud mihi restabat expectandum, quam vt post multas vitæ molestias ac dolores finem acciperem per mortem: cùm tamen vita mea tantum per naturam adhuc abesset à termino, quantum per intemperantiam ei erat propinqua. Cùm igitur hisce modis affectus essem ab anno 35. vsque ad 40. ætatis meæ, adhibitis, & tentatis omnibus remedijs absque fructu, dixerunt Medici, vnam adhuc meis malis superesse medicinam, si vellem ea constanter vti, & patienter continuare: nempe *vitam sobriam*, & ordinatam: hanc habere maximam vim ad sanitatem recuperandam, & cõseruandam, sicut ei contraria maximam vim habet ad eam labefactandam, & extinguẽdam; vt ego iam experientia didiceram. Illa enim homines prauæ complexionis, & ætate decrepitos conseruat sanos: hæc etiam ætate florentes, & perfectissimæ complexionis prosternat, & longissimo tempore in morbis detinet. Quod etiam ipsa ratio conuincit. Nam contrariæ causæ contrarias habent operationes, & effectus: vitia naturæ sæpè arte emendari; terrasq; steriles, & malignas ingenio agriculturæ reddi fertiles, & fructiferas. Addebant, nisi tali remedio tunc vterer, intra paucos menses me eò redactum iri, vt ampliùs iuuari nequeam, & postea intra paucos alios moriturum. Auditis his rationibus, cùm abhorrerem a morte adeò præmatura, & premerer assiduè morborum doloribus, persuasus fui, ex temperantia, & intemperantia necessariò supradictos contrarios effectus nasci debere; & spe

bona

bona vitâdæ mortis,'& emergendi è doloribus, animatus, statui me dedere vitæ ordinatæ.

7 Itaque accepto ab illis modo quem deberem tenere, intellexi me non posse comedere aut bibere nisi è cibis, & vino, quæ vocantur infirmorum, idque in modica quantitate. Idem mihi anteà mandarunt: sed ego tunc temporis cùm modò meo viuere vellem, & tales cibos fastidirem, non acquiescebam, sed vescebar cibis palato gratis; & cùm sentirem internos ardores, bibebam vina gustui amica, idque magna copia: nec tamen ea de re quidquam Medicis diceba, vt passim moris est infirmorum. Sed postquam statui sectari temperantiam, & rationis ductum, & viderem nõ esse rem difficilem, sed proprium, & debitum hominis officium, ita me addixi huic viuendi rationi, vt numquam à recto tramite deflecterem. Quod cùm facerem, paucos intra dies cępi cognoscere, tali modo me plurimùm iuuari, eumq; continuando, intra spacium temporis minùs anno (etsi videri queat alicui incredibile) fui ab omnibus meis infirmitatibus prorsus immunis, & liber.

8 Sanus effectus, cœpi considerare vim temperantiæ, & ita mecum reputare: Si temperantia tantas habuit vires, vt tanta mea mala profligaret, & sanitatem adduceret; multò magis vim habebit, vt mihi sanitatem conseruet & prauam meam complexionem iuuet, & debilem stomachum corroboret. Quapropter diligentissimè cœpi inuestigare, qui cibi proposito meo congruerent, qui aduersarentur: & statui experiri, si illi qui gustui placent, mihi commodum an noxam adferrent, & an prouerbium illud, quo homines gulæ dediti, se tueri solent, *Quod sapit, nutrit, & iuuat*, sit veritati consentaneum. Hoc cùm facerem, deprehendi esse falsum: nam vina fortia, & frigidissima optime mihi sapiebant; similiter melones, & alij fructus, lactuca cruda, pisces, caro porcina, tortulæ, legumina, cibi ex pasta farinæ, & similes; tamen ex his omnibus nocumentum sentiebam. Itaque experientia fretus, ciborum illa genera, & vina fortia, & portionem frigidam reliqui, assumptò vino quod stomacho meo esset commodum, eaque mensura, quæ facile posset concoqui. Idem feci in cibis quod ad qualitatem, & quantitatem attinet; simul ita assuescens, vt numquã appetitu cibi potùsve saturo è mẽsa discederem, sed possem ampliùs comedere, & bibere; secutus ea in re dictum commune: *Se non satiare cibis, studium est sanitatis.*

9 Hac ratione submota intemperantia, me addixi vitæ sobriæ, & regulatæ: quæ primò in me operata est id quod dixi, nimirum vt interuallo minore quam vnius anni liberatus fuerim omnibus malis, quæ tanto tempore me obsederant, & reddita erant quasi incurabilia: deinde vt in posterum non ampliùs quotannis in morbum inciderem, sicut antea solitus eram, cum sensibus & appetitu obsecundarem. Ab eo itaque tempore liberatus fui, & sanissimus effectus, idque mihi in hanc horam continuauit: ò quòd à suscepta sobriæ vitæ ratione numquam discesserim. quæ sua vi admirabili efficit, vt cibus, & potus congrua mensura assumptus, vim suam corpori relinquat, & superflua sine difficultate excant, nullo prauo humore in corpore generato.

10 Cum hac dieta, ab alijs quibusdam nocumentis mihi caui, nimirum à nimio calore, frigore, fatigatione, vigilijs, & ab excessu in opere coniugali: itemque ab habitatione noxij aeris, à ventis & solis ardore. Etsi enim in mensura cibi, & potus ratio valetudinis potissimum consistat; tamen illa quoque quæ iam commemorata, suam vim habent. Seruaui me quoque quantum potui immunem ab odio, & melancholia, alijsque animi perturbationibus, quæ magnam in corpora nostra vim obtinent. Non tamen ita potui me ab omnibus istis seruare liberum, quin subinde in quædam inciderem: sed ea res mihi ad hoc adminiculo fuit, vt cognoscerem per experientiam illa non magnam vim habere, nec magna posse damna inferre in corpora, quæ moderatione cibi, & potus benè sunt disposita: ita vt verè possim dicere eos, qui in duobus istis, quæ per os intrant, congruam mensuram seruauerint, ab alijs excessibus parum nocumenti passuros. Confirmat id Galenus, cùm ait, omnes alios excessus, v. g. solis ardorem, frigora, ventos, labores, &c. parum ei nocuisse, eò quòd in duobus illis, quæ per os intrant, nimirum in cibo, & potu, debitam moderationem seruaret; ac proinde ab illis incommodis numquam ægrotasse, nisi per vnum diem. Id ita se habere, per experientiam cognoui, sicut testari possunt multi qui me nouerunt. Sæpe enim passus frigora, calores, & alia huiusmodi corporis incommoda; animi non modicas vexationes: sed parum hæc mihi nocuerunt, cùm tamen alijs qui temperate non viuebant, nocuerint plurimùm. Cùm enim frater meus, & alij quidam de mea familia viderent motam mihi à viris potentibus litem maximi momenti, & metuerent ne causa caderem, correpti sunt humore melancholico, qui in corporibus vitæ inordinatæ solet abundare, qui malignitate contracta ita increuit, vt eis mortem præmaturam attulerit. Ego verò, cui res maximè debebat esse cordi, nihil passus sum incommodi; eò quòd talis humor in me non esset superfluus: quinimmò vt mihi ipse animũ adderem, conabar credere, diuina prouidentia hanc litem mihi excitatam, vt cognoscerẽ quantam vim sobria vita in corporibus animisque nostris habeat, ac tandem me fore victorem; sicut paulò post euenit. Nam in fine victoriam retuli magno meo honore, & fructu rei familiaris. Vnde percepi maximum tum gaudium; quod tamen corpori nocumentum inferre non potuit. Ex quibus perspicuum est neque melancholiam, neque alium animi affectum nocere posse corporibus vitæ temperatæ.

Ampliùs dico, etiam contusiones, & lapsus, qui alijs 11
periculum mortis adferre solet, & grauissimè afficere, non posse nisi modicum nocumentum, & modicum dolorem talibus corporibus adferre. Hoc ita esse, experientia probaui cùm essem septuagenarius. Cùm enim rheda celeriter procederem, accidit eam euerti, & sic euersam per aliquod spacium impetu equorum raptari. Hinc grauiter mihi læsum caput, & corpus vniuersum, & insuper alterum brachium, & altera tibia suis juncturis diuulsa. Domum relatus, cũ à Medicis viderer adeò malè mulctatus, concluserunt me intra triduum esse moriturum. Nihilominùs posse in omnem euentum adhiberi duo remedia, sectionem venæ & medicamentum euacuans; vt humorum affluxus, & inflãmatio, & febris (quæ certissimè mox putabatur secutura) impediatur. Ego contra, cùm scirem vitam meam ordinatam tot annis continuatam, humores corporis mei ita temperasse, & dispensasse, vt non possent multùm conturbari, aut confluxum grauem efficere, recusaui vtrumque remedium, & solùm iussi vt tibiam, & brachium suis juncturis restituerent, & singulas partes congruis oleis vngerent: sicque absq; alio remedio conualui, nullo alio incommodo, nulla alteratione affectus: quę Medicis instar miraculi visa. Vnde concludo, eos qui vitam temperatam colunt, parum mali ab alijs incommodis sensuros.

Sed & hoc quoq; per experientiam cognoui; ordinatæ 12
vitæ regulam diu obseruatam, non sine grauissimo incommodo violari. Quatuor iam anni sunt (accedit enim cùm 78. essem annorum) cùm Medicorum consilio, & meorum importunitate assidua inductus sum, vt aliquid mensuræ consuetæ adijcerem. Varias rationes adferebant: senilem ætatem non posse tam modico cibo, & potu sustentari; neq; solùm dandam operam vt natura vtcumque sustentetur, sed etiam robur, & vigorem habeat: idque nisi per cibum, & potum fieri non posse. Ego contra naturam paucis esse contentam: me tot annis modica illa mensura sanum perseuerasse: hanc consuetudinem mihi versam in naturam: rationi consonum esse, vt crescentibus annis & viribus sensim decrescentibus, cibi potusque mensura minuatur potiùs quàm augeatur; vt patiens sit proportionatum agenti: stomachi vim sensim fieri imbecilliorem. Huc pertinere duo prouerbia apud Italos vsitata. Alterum. *Qui multum vult comedere, comedat parum*: nimirum, quia parum comedendo protrahit vitam. Alterum: *Plus iuuat cibus qui superest comedendus, quàm qui ab illo comestus.* Vbi insinuatur, nocumentum immoderati cibi assumpti maius esse, quàm sit commodum ex moderato. Verùm hæc omnia, illis assiduè vrgentibus, me tueri non poterunt. Itaque ne viderer obstinatior, & vt amicis gratificarer, cessi tandem, & permisi mensuram cibi augeri, sed duabus dumtaxat vncijs. Cùm enim anteà mensura cibi diurni totius, nimirum panis, vitelli, oui, carnis, & minestræ esset vnciarum 12. exactè pensata, auxi adiectis 2. vncijs ad 14. mensuram potus, quæ vnciarum erat 14. auxi ad 16. duabus similiter

Ordinatæ vitæ regula periculosè violatur.

militer vitijs adiectis. hoc augmentum post decem dies ita in me cœpit operari, vt ex lęto, & alacri factus sim melancholicus, & colericus, adeò, vt omnia mihi essent molesta, nec scirem quid dicerem aut facerem. Duodecimo die inuasit me dolor lateris, qui 22. horis durauit: deinde superuenit febris grauissima, quæ 35. dies & totidem noctes continuauit: etsi post quintumdecimum diem semper minor euaserit. Accedebat, quòd interea temporis non possem capere somnum, vel ad vnius horæ quadrantem: vnde omnes iudicabant me moriturum. Nihilominùs ego (Dei gratia) me curaui sola regula illa viuendi, etsi iam essem annorum 78. & hyems esset auraque frigidissima, & corpus extrema macie confectum. Mihique certum est, nihil aliud post Deum me a morte liberasse, quam exactam illam vitæ regulam, tot annis à me continuatam: quo tempore vniuerso nihil mali sensi, nisi subinde aliquam indispositionem vnius aut alterius diei. tot enim annorum temperantia, consumptis prauis humoribus, non permiserat alios malignos subnasci; neque probos corrumpi, aut malignam qualitatem contrahere, sicut in senum corporibus, qui absque huiusmodi regula viuunt, euenire solet. Nulla in humoribus corporis mei senilis malignitas, quæ mortales occidere solet. Noua autem illa ex noua inordinatione, de qua dixi, introducta, vim non habuit (etsi ma-
12 lum esset grauissimum) ad me occidendum.

13 *Vita sobria optima medicina morborum.* Ex his clare perspici potest, quanta sit vis recti ordinis, & inordinationis, temperantiæ inquam, & intemperantię: quarum illa tot annos me sanum præstitit; hæc etsi exiguus fuerit excessus, paucis diebus ita prostrauit. Si mundus ordine constat, si vita nostra corporalis pendet ab harmonia, & proportione humorum ac elementorum: mirum non est, si ordine certa regula debeat conseruari; & inordinatione lædi ac destrui. Ordo disciplinas reddit faciliores: exercitum efficit victorem; regna, ciuitates & familias in pace retinet, & confirmat. Vnde concludo, vitam ordinatam esse certissimam rationem, & fundamentum vitæ sanæ, & longæuæ; ac veram, & solam medicinam morborum plurimorum. Neque id quispiam negare potest, qui rem attentiùs inspexerit. Hinc Medicus cùm infirmũ visitat, hanc et primam medicinam præscribit, vt certa mensura ciborum potumque sumat: eamdem commendat iam curato, si sanitatem retinere desiderat. Neque dubitandum est, quin a morbis in posterum liber foret, si talem vitæ rationem teneret: quia omnes illa morborum causas relecaret, & ita nec Medicis nec medicamentis ei opus foret. Imò si animum ad ea quæ oportet, attendere velit, so ipse Medicum efficiet, & quidem perfectissimum. Nam re vera nomo non potest esse alijs perfectus Medicus, sed tantùm sibi soli. Cuius rei hæc est ratio. Quiuis enim diuersis experientijs potest cognoscere naturæ suæ conditionem, suasque occultas proprietates: qualis cibus & potus, & quæ mensura naturæ suæ congruat. Hæc tamen non ita possunt cognosci in alijs: quia opus longa experientia, & obseruatione exactissima, quam circa alios non facile habere possimus; præsertim cùm maior sit diuersitas temperamentorum quam vultuum. Quis credat, vinum vetus nocere meo stomacho, & nouum iuuare? Me pipere minùs incalescere quàm cinnamomo? Quis Medicorum has duas occultas proprietates mihi indicare potuisset, si ego longa experientia vix tandem eas deprehendere potui? Itaque alter alteri non potest esse perfectus Medicus. Vnde cum homo non habeat meliorem seipso Medicum, nec melius medicamentum quàm sobriam vitam, perspicuum est hanc omnino amplectendam.

14 *Medici necessary.* Non tamen negauerim quin Medici sint necessarij, & magni pendendi ad cognoscendos & curandos morbos, in quos sæpe incurrunt qui vitam ordinatam nõ sectantur. Si enim amicus, qui te visitat in morbo, & solùm verbis solatur, & compatitur, rem tibi gratam præstat: quantò tibi charior debet esse Medicus, qui instar amici te inuisit vt iuuet, remedia adhibet, & salutem tibi promittit? Verùm vt quis sanum se conseruet, sentio deberi amplecti loco Medici vitam regulam, quæ, vt experientia constat, est medicina naturalis, & nobis propria: quia etiam maligni temperamenti corpora conseruat sana, & efficit vt ad longum æuum etiam 100. annorum & amplius, vitam proferant, & tandem absque doloribus, & humorum perturbatione vitam finiant, ac per puram humoris radicalis consumptionem, instar lampadis extinguantur. Multi putarunt id posse fieri auro potabili, & lapide philosophico (quem Elixir vocant) à multis quæsito, a paucis inuento: sed frustrà sunt, si vita temperata absit.

Verùm homines sensuales, & intemperantes (quales plerique sunt) volentes suos appetitus satiare, & gulæ indulgere, etsi videant ab intemperantia se male subinde tractari: nihilominus vitam sobriam refugiunt. quia, inquit, *Melius est obsequi appetitui, & decem annos minus viuere, quàm naturam suam assidue frænare.* sed non considerant quanti momenti sint homini decem anni vitæ, & sanæ vitæ in ætate matura, qua maximè perficitur, & viget prudentia, & sapientia, & omne virtutum genus, quæ nisi in illa ætate perfectè esse nequeunt. Et vt de ceteris taccã, nõne omnes penè eruditissimi libri quos habemus, à suis auctoribus ætate matura, & illo decennio, quod illi præ gulæ suæ voluptate nihili æstimant, conscripti sunt? 15 *Cur sensibus dediti refugiãt vitam sobriã. Decem anni vitæ in ætate matura magni pendendi.*

Præterea dicunt illi sensuum serui, vitam ordinatam rem esse adeò difficilem, vt seruari nequeat. Ad hoc respondeo, Galenum illam seruasse, & loco optimæ medicinæ habuisse: Platonem quoque & Isocratem & Ciceronẽ, aliosque plurimos veterum: & nostra ætate Paulum tertium, & Cardinalem Bembum, qui idcircò tamdiu vixerunt: & è nostris Ducibus Landum, & Donatum; aliosque plurimos inferioris conditionis, non solùm in vrbe, sed etiã in vicis ac pagis. Itaque cùm multi olim illam tenuerint, & modò adhuc teneant, non est res quæ non a quolibet præstari queat: præsertim cum hic non sit opus multis aut exquisitis rebus, sed tantum vt quis incipiat, & sensim adsuescat. 16 *Non esse rẽ difficilem.*

Nec obstat quòd Plato dicat, eos qui in Repub. versantur, non posse vitam ordinatam tenere, quia sæpe opus est calores, & frigora, & ventos, & imbres, & niues ac varios labores perpeti, quæ non conueniunt vitæ ordinatæ. Respondeo enim huiusmodi incommoda non esse magni momenti (vt supra ostensum est) si vitam sobriam agas in cibo & potu: quod facile est ijs, qui in Rep. versantur, & maximè conueniens: tum vt à morbis, qui functiones publicas impediunt, se præstent immunes: tum vt mente in omnibus, quæ occurrunt, negotijs magis vigeant.

Objiciunt aliqui: Qui vitam agit regulatam comedendo semper infirmorum cibos, & exigua quantitate, quid faciet in morbis? qualem dietam capesset, cùm eam anticiparit sanus? 17

Respondeo Primò: Natura, quæ hominem nititur conseruare quantum potest, nos docet quomodo in morbis debeamus nos gubernare: nam subitò tollit appetitum, vt non comedat nisi parum: ipsa enim paruo est contenta. Vnde infirmus siue anteà vitam regulatam tenuerit, siue non cùm infirmus est, non debet vesci nisi cibis morbo congruentibus, idque multo minore mensura, quam cùm esset sanus. Si enim priorem mensuram seruare vellet; naturam, quæ iam morbo grauata est ac debilitata, opprimeret.

Secundò respondeo, & meliùs: Eum qui vitam sobriam sectatur, non posse in morbum incidere, imò rarò, & exiguo tempore se sentiet indispositum: quia ratio illa viuendi sustulit mali causam. Causa sublata, tollitur quoque effectus, nempe morbus.

Quare cùm vita ordinata adeò sit vtilis, adeò virtuosa, pulchra & sancta; digna est quam omnes amplectantur: præsertim cùm facilis sit & hominis naturæ maximè consentanea. Nemo qui illam sectatur, astringitur vt tam parũ comedat aut bibat quam ego: nemo vetatur vesci fructibus, pisce, & alijs, quibus ego non vescor. Ego paruum comedo, quia tantillum satis est paruo, & debili meo stomacho. Abstineo fructibus, pisce & similibus cibis, quia mihi nocent: qui verò talibus iuuantur, possunt, imò debent illis vti; tantum abest vt sint vetandi. Cuilibet tamen cauendum, ne maiorem quantitatem etiam commodissimi cibi, vel potus assumat, quam ventriculus ipsius facile possit concoquere. Vnde qui nullo cibi vel potus genere offenditur, ei sola quantitatis regula, non qualitatis est seruanda, quæ res factu est facilima. 18 *Vitã sobriã amplectendam.* 19

Nemo hic mihi objiciat, multos reperiri qui etsi inordinatissime viuant, sani tamen ad vltimos vitæ terminos perueniunt; quia cùm hæc res sit incerta, periculosa, & rarissima accidat; non debet eius fiducia nos inducere ad vitam inordinatam. Non est prudentis, *Quidã inordinate viuentes diu sani viuunt sed hi rarissimi.*

tantis

annis se exponere morborum & mortis periculis ac incõmodis, spe euentus felicis, qui rarissimis obtingit. Magis securus est vitæ, senex prauæ complexionis, tenens vitæ regulam: quam iuuenis robustissimus absque regula viuens. qui tamen probi est temperamenti, potest cum recto vitæ ordine longiùs producere vitam, quam qui est praui. Et potest interdum fieri, vt homo sit tam boni & firmi tẽperamenti, vt etiam absque tanta regula possit viuere sanus annos plurimos, & mori in extrema senectute per puram resolutionem: sicut Venetijs accidit procuratori Thomæ Contareno, & Paduæ viro nobili Antonio Capo di vacca. Sed talem vix vnum inuenias inter centum millia. Vnde quod ad alios attinet, si quis ex illis diu sanus viuere exoptat, & absque dolore & molestia mori per resolutionem; necesse est vt ordinatam vitæ rationem teneat. Hoc enim modo, non aliter, potest frui fructibus talis vitæ, qui sane sunt plurimi, & singuli eorum maximi æstimandi.

20 *Effectus vitæ sobriæ.* Primò, quia efficit vt humores in corpore sint puri & benigni: quò fit vt non permittat fumos, è ventriculo ad caput efferri. Vnde vlteriùs sequitur, vt tali homini cerebrum sit purum instar speculi, & mente vbique vigeat. Itaque facile ex infimis illis & terrenis ad diuinarum rerum sublimes ascendit considerationes, cum summa animi voluptate & consolatione; eaque cognoscit, quæ alias numquam potuisset cogitare: nimirum quanta sit Dei potentia, sapientia, & bonitas. Hinc descendit ad naturam corporalem eamque cognoscit esse opus diuinum. Videt & manu tangit ea quæ in alia ætate, & cerebro minùs purgato non potuisset vmquam videre vel tangere. Tunc videt turpitudinem vitij, in quod cadit is, qui affectus humanos nequit domare. Tunc cognoscit triplicem illam cupiditatem, quæ nos ab ineunte ætate comitatur, carnalis voluptatis, honoris, & diuitiarum; quæ in senibus vitæ intemperatæ crescere solet. Hanc is, qui non sensum & appetitum, sed rationis ductum longo vsu consueuit sectari, facilè temperat, & cohibet: ita vt ab ea non magnopere infestetur. Deinde cùm se videt ad terminum tendere, & resolutioni propinquum, non concipit inde animo mœrorem; quia cùm sciat Dei beneficio, relicto vitio, sectatum virtutem, sperat per Christi Redemptoris nostri merita mori in eius gratia, & æterna frui beatitudine. Accedit quod videat se iam ad id ætatis peruenisse, ad quod paucissimi pertingunt: & mortem propinquare non cum impetu & ex improuiso cum acerbis doloribus, sed leni & benigno passu, solius humidi radicalis, qui instar olei lucernæ sensim minuitur, consumptione: quo fit vt ipse suauiter sine dolore, ab hac vita terrena, & mortali, ad cœlestem & æternam transeat.

21 *Laus vitæ sobriæ.* O sanctam & verè felicem vitam ordinatam, meritoque ab omnibus colendam. O infelicem & detestandam vitam inordinatam, quæ tantis malis genus replet humanũ. Pulchra vox & amabilis, *Vita ordinata, sobrietas, temperantia*: sicut è contrario fœditatem sonat, *Vita inordinata, crapula, intemperantia*. Et tale discrimen inter hæc cernitur, quale inter vocem *Angelus*, & *Diabolus*.

Hactenus explicui causas, per quas me ab intemperantia vindicaui, & vitæ sobriæ addixi, & modum quem in ea re tenui, & quid inde mihi acciderit: & commoda quæ illa suis asseclis præstat.

Sed quidam sensibus dediti, & parum rationi obsequentes obijciunt, non esse optandam longam vitam, eò quòd post sexagesimum quintum ætatis annum, non possit dici *Vita viua*, sed *Vita mortua*. Verùm hi errant grauiter, vt nunc ostendam ex meipso, narrando mea oblectamenta, & voluptates, quas in hac mea ætate 83. annorum capio, quæ tales sunt, vt passim me homines felicem indicent. *Ætas senilis multa habet oblectamenta.* Prospera vtor continuò valetudine, & ita sum agilis, vt ex plano facile equum conscendam; & altos gradus, & colles sublimes pedibus subeam. Deinde semper sum alacris, iucũdus, & bene cõtentus, liber ab animi turbelis, & omni molesta cogitatione: quorum loco gaudium & pax in corde meo suam fixere stationem. Non me tædet vitæ, quam ego magna mea voluptate transigo. Sæpè offertur occasio colloquendi cum viris præstantibus, qui ingenio, moribus, literis, alijsq; virtutibus excellunt. Cùm taliũ deest copia, trado me lectioni alicuius libri eruditi, & posteà scriptioni, id in omnibus inquirens, quo possim iuuare alios quantum vires meæ permittunt. Hæc omnia facio pro meo cõmodo, & congruis temporibus, & in proprijs ædibus, quæ præterquam quod sint in pulcherrima huius eruditæ ciuitatis (Paduæ inquam) regione, sunt valdè pulchræ, & commodæ, quales paucæ hac ætate, secundùm rationẽ architecturæ ita a me fabricatæ, vt non minus aduersus æstum, quam frigus seruiant. Fruor simul meis hortis, ijsque diuersis, aquarum currentium riuis ad latus deriuatis: in quibus magna sane oblectatio. Fruor aliquot mensibus per annũ oblectatione collis in montibus illis Euganeis, vbi & fontes habeo & hortos, & domum commodissimam. Fruor alia villa mea in plano sita, quæ est pulcherrima: quia plurimæ viæ ita dispositæ, vt in mediam quamdam aream bene amplam concurrant: in huius areæ medio Ecclesia satis honorata pro loci conditione. Interluitur hæc area fluuio Brenta, vtrinque magnis campis adiacentibus, qui fertiles, & benè culti, multisque habitaculis ornati. Anteà non sic erat; quia locus erat paludosus, & malè sanus bestijs quã hominibus aptior: sed ego aquas deduxi, terram siccaui, & aerem bonum effeci, vnde homines eò concurrerunt, & ædibus ædificatis habitare cœperunt, felici successu. Hoc modo locus ad eum statum, multiplicatis plurimum incolis perductus est quem hodie videmus: vt possim vere dicere, me Deo dedisse templum & altare, & animas quæ ipsum adorent: cuius rei recordatio maximum mihi adfert gaudium. Excurro etiam quotannis ad aliquam e ciuitatibus vicinis, vt amicorum fruar aspectu & colloquio, & præterea artificum præstantium in architectura, pictoria, sculptoria, musica, & agricultura, qualium hoc æuo magna copia. Inspicio eorum opera, confero ea cum antiquis, & semper disco aliquid, quod gratum nosse. Lustro palatia, hortos & antiquitates, loca publica, templa & munitiones, nec quidquam omitto, vnde possim discere, & voluptatẽ capere. Oblector quoque plurimùm cùm proficiscor, in itu & reditu considerando pulchritudinem locorum, & eorum situm: quorum alij in plano, alij in colle, vicini fluminibus vel fontibus, multis structuris, & hortis exornati. Neque hæc oblectatio mihi sensuum obtusione redditur minor; quia omnes mihi sensus perfectè vigent, præsertim gustus; ita vt simplex cibus quouis loco magis mihi sapiat, quàm olim, cùm sensibus & vitæ inordinatæ deditus, omnes deliciæ. Lectorum mutatio non mihi molesta: quouis loco benè & quietè somnum capio: somnia pulchra & iucunda. Sed hoc imprimis oblectat, quod videam felicem exitum sortiri conatum illum, huic Reipub. vtilissimum, quo tanta locorum incultorum spatia reducuntur ad culturam, meo suggestu, & consilio inchoatum. Fui ego vnus ex deputatis ad illius operis directionem, & mansi in locis illis palustribus duos menses continuos in feruore æstatis: nec tamen inde sensi aliquid noxæ, aut incommodi. tanta vitæ sobriæ, quæ semper & vbique me comitatur, est vis & efficacitas. Præterea certò speramus videre inchoatam & finitam aliam multitudinem non minoris momenti, qua conseruetur nostrum æstuarium, maximum & admirabile munimen charæ patriæ: cuius conseruationis ratio, & modus a me (absit verbo iactantia) est excogitatus, & sæpius huic Reipub. suggestus, tum viua voce, tum scriptorum meorum lucubrationibus. Hæ sunt oblectationes, & solatia meæ senectutis: qualis plane senectus multùm præferenda est alterius iuuentuti & senio; eò quod per vitam sobriam, Dei gratia, ab animi perturbationibus, & morbis corporis sanata, non sentiat ea incommoda, quibus infiniti iuuenes, & totidem languidi senes misere conflictantur. Sed & ex hoc, quomodo corpore & animo sim dispositus, cognosci queat, quod hac ætate nempe annorum 83. composuerim lepidissimam comœdiam, plenam honestis iocis, & verborum salibus; quod genus poematis solet esse partus iuuentutis, cui ob varietatem & iucunditatẽ maximè congruit: sicut tragœdia senectutis; cui ratione grauitatis & tristium euentuũ quos proponit, est accõmodata. Nunc si Græcus poeta laudetur, quòd anno 73. ætatis tragœdia conscripsit, & idcircò sanæ mentis & prudẽs iudicatus est; cur ego minùs videar felix aut sani iudicij, cùm 10. annis illo senior confecerim comœdiam? Ne qua verò desic meæ senectuti oblectatio, intueor assiduè speciem quãdam immortalitatis in successione meorum posterorum. Cum enim domum redeo; inuenio vndecim nepotes, omnes vnius patris & matris filios, omnes sanissimos: omnes, quantum conijcere licet literis pariter ac bonis moribus aptissimos,

simos, & valdè deditos. Recreor illorum cantu & bonis moribus: & ipse canto sæpenumerò, quia clarior mihi nūc magisque sonora vox, quam vmquam antea.

Ex quibus perspicuum est, vitam, quam ego viuo in hac ætate, non esse vitam mortuam, tristem, morosam; sed viuidam, lætam, iucundam. Neque si mihi optio detur, velim mutare ætatem, & corporis mei statum cum iuuenili eorum qui sectantur suos appetitus, etsi optimi sint temperamenti, & naturæ robustissimæ: quia tales quotidie sunt expositi mille morbis, & mortibus; sicut quotidiana experientia docet, & ipse in me sum expertus, cùm iuuenis essem. Scio quàm illa ætas sit inconsiderata, & propter caloris abundantiam animosa, & sibi vbiq; præsidens spe bona in omni re: tum propter defectum experientiæ, tum quia se putant ad omnia satis firmos & validos. Vnde audacter se periculis quibusuis exponunt, & ab acta ratione, traditoque rationis imperio in manibus concupiscentiæ, quærunt vbiq; satisfacere suis desiderijs: nec aduertunt miseri, se hac ratione multos morbos, ac sæpe mortem prematuram sibi accersere. quorum malorum alterum est toleratu acerbum; alterum intolerabile, & tremendum. Mors enim apparet intolerabilis omnibus sensuum, & carnis mancipijs, & potissimum iuuenibus, quibus summum malum videtur, mori ante tempus. Eadem tremenda illis, qui peccata sua, quibus vita ista mortalis est plena, & vindictam diuinæ iustitiæ, in pœnarum æternitate considerant.

24 Ego verò contrà ab vtroque hoc malo sum immunis: à morborum metu; quia certus sum non facilè me posse in morbum incidere, morborum causis per sanctam medicinam sobrietatis excisis. A mortis anxio metu; quia tot annorum vsu didici locum dare rationi. Vnde nō solùm turpe mihi videtur, timere, id quod vitari nequit: sed etiam spero cum ad illud punctum venero, non modicam, gratia Iesu Christi, sentire consolationē. Præterea finis iste adhuc procul abest. Scio enim me (fortuitis euentibus sepositis) non moriturum, nisi per puram resolutionem: eò quod per vitæ meæ regulam omnes alios aditus morti occluserim. Pulchra, & desiderabilis mors, quā natura nobis affert via resolutionis. Cùm enim natura vinculum vitæ nostræ effecerit, faciliùs inuenit modum illius soluendi, & dat maiores inducias, vt lenissimè soluat. Talis mors non obuenit nisi post longissima ętatum spacia, & vi summę debilitatis; quia sensim lōgo temporis tractu eò rediguntur homines, vt non possint ampliùs ambulare, nec etiam, nisi difficulter, ratiocinari. fiuntq; cæci, surdi, curui; a quibus malis per gratiam Dei video me adhuc procul abesse: & credo animam meam, quæ in huius mei corporis statione nihil inuenit nisi pacem & concordiam, tum inter humores, tum inter sensum & rationem, non facilè ab ea recessuram, & multis annis opus fore, vt ab ea expellatur. Vnde videor mihi certò posse concludere, me multos adhuc annos victurum prospera valetudine, fruēdo huius mundi aspectu & pulchritudine, & sperando idem me facturum per gratiam Dei in altero: idq; totum adminiculo virtutis, & sanctæ sobrietatis; cui me addixi, amicum me constituens rationi, & inimicum sēsus, & appetitus. Quòd omnino cuilibet facilè est factu, qui vult viuere prout decet hominem.

Vixit post eà multos annos, nam anno xcv. ætatis totus sanus & alacris aliū tractatum edidit.

25 Superest ergo, cùm vita sobria res sit adeò felix, & nomē delectabile, possessio adeò facilis, conseruatio ita certa, & firma, vt omnes, qui ingenio præditi, ex animo moneam, horter, & deprecer, vt hunc opulentissimum vitæ thesaurum obuijs vlnis amplectantur. Qui thesaurus sicut omnes alias opes huius mundi superat (adfert enim nobis vitam longam, & sanam) ita dignissimus est, quem omnes ament, inquirant, & possideant semper.

Exhortatio ad vitam sobriam.

Hic thesaurus est sancta illa *sobrietas*, grata Deo, amica naturæ, filia rationis, soror virtutis, socia vitæ temperatæ, modesta, nobilis, elegans, paucis contenta, ordinata, & suis functionibus distincta.

Ex ipsa tamquam radice nascitur vita, sanitas, alacritas, industria, rerum honestarum studia, & omnes actiones dignæ animo benè morato & composito. Ei fauent leges diuinæ & humanæ. Procul ab illa tamquam nebulæ a sole, fugiunt repletio, saturitas, crapula, humores superuacanei, vapores noxij, intemperies, febres, dolores, mœrores, & mortis pericula. Sua pulchritudine allicit, animos generosos, sua securitate promittit omnibus amicam & longam vitæ conseruationem: sua facilitate inuitat quemlibet cum exigua molestia ad obtinendas eius victorias. Denique promittit se fore benignam custodem vitæ tam diuitis quam pauperis, tam maris quam feminæ, tam senis quàm iuuenis. Diuitem docet modestiam, pauperem parsimoniam, virum continentiam, feminam pudicitiam, senem qua ratione mortem à se defendat, iuuenē, vt firmiorem spem vitæ habeat. Sobrietas sensus reddit purgatos, corpus agile, intellectum viuacem, animum alacrem, memoriam tenacem, motus expeditos, actiones promptas & faciles. Per illam anima velut terreno pondere exonerata, experitur magna ex parte suam libertatem: spiritus suauiter per arterias discurrunt, sanguis blandè per venas diffunditur, & calor temperatus ac blandus facit temperatos & blandos effectus. Denique nostræ potentiæ pulcherrimo ordine seruant gratissimam harmoniam.

O sanctissima & innocentissima sobrietas, vnicum naturæ refrigerium, benigna mater humanæ vitæ, vera tam animi quàm corporis medicina. quantum te mortales laudare, quanto affectu, & promptitudine amplecti deberent. quia præbes illis modum, quo maximum huius vitę bonū, vitam inquam, & sanitatem tueantur. Vtinam ipsis tua bona perspecta forent præsertim ijs qui vitæ sanctæ, & spirituali dediti, in monasterijs contemplationi, & orationi vacant. Quantò, & ipsi, & eorum actiones summo Deo gratiores forent, si totos se ad te colendam conferrent. Quantum hunc mundum & Ecclesiam Christi exornarēt. Nam in terris æstimarentur vt verè Patres Sancti, sicut olim habiti fuere antiqui Eremitæ, Religiosi, & Episcopi: qui pręter vitam spiritualem etiam hanc sobriam seruabant. Sicut hi viuendo hoc modo vltra 100. annos sæpenumerò ętatem extenderunt, & multa miracula patrarunt: ita, & illi facerent, eandem ducem secuti. Essent præterea sani, contenti, alacres, vbi modò magna ex parte sunt morbidi, melancholici, inquieti, sua sorte non contenti. Et quia aliqui dicunt ista illis à Deo immitti, vt exerceat illorū patientiam, & ipsi pro peccatis suis pęnitentiam agant: ego puto illos decipi: quia nō possū credere * Deo placere vt homo opus, & imago ipsius, quem tantopere amat, viuat infirmus, melancholicus male contentus: quin potiùs illi placet, vt viuat sanus, alacris, benè contentus. Sic enim viuebant Sācti Patres, & ita meliùs seruiebant diuinæ Maiestati, orationibus, & sanctis operibus vacando. O quàm pulcher esset hic mundus, si tales essent religiosi huius temporis; quia nunc sunt plures religiones, & plura monasteria quam olim erāt: in quibus si regula sobriæ vitæ seruaretur, magnus esset venerandorum senum doctrina & sanctitate eminētium numerus, quos orbis suspiceret. Neque idcircò deessent vitæ, ordini, & regulæ viuendi, quam religio, vel monasterium statuit, sed potiùs hanc redderent perfectionem. Nam in omni religione concessum vesci pane, & bibere vinum, & interdum vesci ouis, & in quibusdam permissa etiam caro: præterea variæ sorbitiones, acetaria, fructus, & ouorum tortulæ; qui cibi sæpè illis nocent, & aliquibus vitam adimunt: sed quia ab Ordine concessi, illis vtuntur, cogitates forsitan se peccaturos, si aliquid ex illis relinquerēt. Verùm non peccarent, imò magnum bonum præstarent, si vbi trigesimum ætatis annum excessere, illos relinquerent, & inciperent viuere pane & vino, cum panatella ex pane & ouis cum pāne. Hæc est vera ratio conseruandi hominem à prauis succis, & humoribus, malaq; complexione: esto; multò laxior quam illa sanctorum Patrum antiquorum in desertis, qui solū fructibus siluestribus & herbarum radicibus vescebantur, & aquam bibebant: & nihilominùs diutissimè sani, alacres, & benè contenti viuebant. Idem eueniret religiosis huius ætatis, quibus etiam hac ratione facilior esset ascensus in cælum, quod omni fideli Christiano semper patet; postquam Dominus noster, sparso pro nostra redemptione suo pretioso sanguine, illud semel nobis aperuit.

Ex alio tractatu pa. 22. quem scripsit anno ætatis xcv. ad Religiosos.

** Puta ex se, & ordinariè.*

Possem hic plura alia in commendationem vitæ sobriæ in medium adferre: sed quia non est mihi propositum conscribere panegyricum, finem facio, vt & ipse sim sobrius in hac causa; reliquis in aliam occasionem dilatis.

F I N I S.